HIERONYMI OSORII, LVSITANI, SILVENSIS IN ALGARBIIS EPISCOPI,

DE REBVS, EMMANVELIS, LVSITANIAE REGIS INVICTISSIMI, VIRTVTE ET AVSPICIO, *annis sex ac viginti, domi forisq; gestis, libri duodecim.*

AD HENRICVM PRINCIPEM, Regis eius. F. Cardinalem.

Item:

IO. MATALII METELLI *Sequani I. C. in eosdem libros præfatio, & Commentarius: de reperta ab Hispanis & Lusitanis, in Occidentis & Orientis Indiam, nauigatione; deq. Populorum eius vita, moribus, ac ritibus. Ad* ANT. AVGVSTINVM, *Archiepiscopum Tarraconensem.*

Omnia iam recognita & emendata.

Adiectus est, præter marginis notationes, locupletissimus rerum & verborum index.

COLONIAE.
In Officina Birckmannica, sumptibus Arnoldi Mylij.
Anno M. D. LXXXVI.

Cum Gratia & priuilegio Sacræ Cæsareæ Maiestatis.

IOANNIS MATALII METELLI SEQVANI, IVRISCONSVLTI, PRAEFATIO.

In Hieronymi Osorij Lusitani, Episcopi Siluensis, Historiam de rebus ab Emmanuele, Inuictissimo Lusitaniæ Rege, domi forisque gestis.

SIVE, COMMENTARIVS.

De reperta, ab Hispanis & Lusitanis, Nauigatione· in Occidentis & Orientis Indiam· & Populorum eius vita, moribus, ac ritibus.

AD ANTONIVM AVGVSTINVM, Archiepiscopum Tarraconensem.

DECIMVS SEXTVS ANNVS, Augustine, nunc agitur: ex quo, tu Tridento in Hispaniam, post habitum Concilium· cui tamquam Ilerdensis Episcopus, ac nomine Philippi Potentissimi Regis, interfueras· profectus: ego verò in Vbijs degens: tu neque litteras ad me, præterquam semel, dedisti: neque vllas ego nisi binas, ad te misi. Non quod sæpe non optarim te, meis de rebus, ac vitæ statu, certiorem facere: aut tu certè, ni fallor, ad me scribere nolueris. Sed quod, mihi tam longinquis itineribus à vobis disiuncto· idoneorum hominum, quibus tibi tuto reddendas tradere, facultas defuit. Et ego occasionem mihi præbitum iri sperabam: me, istuc, Hispaniæ saltem videndæ caussa, conferendi· tecumq; coram colloquendi. Minimè tamen diffiteor· æquum fuisse 1.

te, à me, expleri frequentib. epistolis debuisse: quem omni beneuolētiæ genere, id quod perpetuo testabor, cumulaueris. Ac porro, sic adfectæ res meæ fuerunt: vt iacentes, cōsilijs erigi tuis valde potuerint. Sed, si hoc silentij peccatum excusari potest: ego ita tui memoriā in animo desixi meo: vt mihi tu absens, non secus ac præsens, ob oculos perpetuo verseris. nec enim, tot merita in me tua · nisi planè, quòd ego perhorresco, sim ingratus · vlla apud me temporum longinquitas delebit. Illustris autem tuæ virtutis, egregiæ pietatis, & recunditæ percelebrisquè doctrinæ tuæ · num ego, vt maximè velim, obliuisci queam? Iste autem meus in te amor, vel potius obseruantia · eo firmiores radices, vt scis, egit: quod ab eo tempore, quo primum in Italiam peradolescens ad Alciatū, iuris Ciuilis perdiscendi caussa, veni: ego · Bononiæ, suauissima illa consuetudine tua, integros annos quinque sum vsus. & alteris decē, apud te · vbi tu, Romæ, in Duodecimvirum, Sacris litibus iudicandis collegiū · auctoritate Caroli Quincti Cæsaris, cooptatus esses · coniunctissimè vixi. Vna porro Florentiæ fuimus, cùm Digestorum Quinquaginta libros, apud clarissimum doctissimumquè virum, Lælium Taurellum, ex vetustis Iustiniani Pandectis illis emēdaremus · ac deinde Venetijs, vbi collectas in aliquot capita, præcipuas illas castigationes, trib. libris explicatas ederes. Vrbe Roma demū · ad Philippum Regem missus es · in Britanniam Legatus. & tunc ego tecum fui. Sed discesseram · dum ad Ferdinandum Romanorum Regem · quod ab Imperij Septemuiris eligendus Imperator, Ordinum consensu, foret · legationem obires. Abfui deniq;, quū in Siciliam à Philippo Rege · quo corrupta quædam iudicia reformares · mittereris. Te enim in vrbem reuerso ego apud Belgas, in Philippi Regis Aula, ha- 2 3

si. Iure igitur totius eius temporis, quo simul tot annis fuimus· & communium nostrorum illorum studiorum crebra recordatio· longè mihi semper gratissima cōtingit· eamq́; , vt animum subit meum, ægre, propter amorem tui, possum deponere. Cùm verò, eos tu, quos propter singularem vir-
tutem, Bononiæ diligebas, mihi quoque familiares reddere consueuisses: tum· te, vnum· ex omnibus· quem vt plurimi facerem, hortabare. Hieronymum Osorium Lusitanū, mihi vehementer commendasse memini. Erat enim artibus eloquentiæ· quibus etiam deditus eras· tum philosophia Theologiaq́; studijs· cumprimis excultus: imò, ijs doctrinis iam tum excellebat. Hunc virum, vt tum non modò totos duos annos ego nossem, præstitisti: sed etiam· vt & ego· & Calcena noster Hieronymus, vir moribus, ingenio, & humanitate, præclaris: cum eo perfamiliariter viueremus, effecisti. Itaque· ex diuturna consuetudine, eximias eius illas virtutes, à quibus hominem tantoperè prædicabas, coram intueri licuit. Eum igitur in dies· magis atque magis amare cœpi. Quanta autem sit eius eruditio, & elegantia dicendi libri de Ciuili, quos tum poliebat, Christianaq́; nobilitate, eruditis hominibus testes esse possunt. Hos deinde secuti sunt· postquam in Lusitaniam, ex Italia redijsset: Dialogi de Gloria· quos edendos, ipse, ad nos· qui tum vnà eramus· Romam misit. Adcessère & decem illi, de Iustitia, cælesti. Quos, Reginaldo Polo Cardinali ipsum è vita tum sublatum nesciens· inscripsit. Te verò non fugit: Polum, ne ceteros multos, ex alijs nationibus enumerem· Osorij libris, tum vel maximè, cùm tu legationis illius tuæ apud Philippum Regem munere Londini fungereris, vnaq́ue cum ipso loqueremur: nos enim domi per integros octo menses excepit: adeò fuisse delectatum

eosq; tantopere probasse: vt eos, qui de Nobilitate, & Gloria scripti erant, quiq; tum soli exstabant, in Anglicam linguā à Comite Huntindonensi sibi cognationis stirpe proximo, adolescente natalium splendore, & corporis animique dotibus, perquā insigni, conuerti: quo sermonis ex ijs copiam, elegantiam, grauitatem, simulq; morum simplicitatem, honestatem, castitatem, hauriret: serio mandauerit, et curarit. Fuit autem Polus, quod optimè nosti, vir acerrimi iudicij, ideq; doctissimus, prudentissimus, eloquentissimus. Optimum etiam virum ab omnibus habitum perpetuo fuisse, nemo est omninò, qui nesciat. Quoties is ergo mecum de Osorio, tum Romæ, tum in Britannia, collocutus est: de eo, vel minutissima quæq; percontabatur: tanto ipsum amore, quem tamen numquam viderat, complexus. Quid de Regina quoq; ipsa dicam: quæ Latinæ linguæ peritia præstans, adeò librorum Osorij studiosa dicitur, vt eos, non semel euoluerit. Quamobrem: cùm iam 5
postremò duodecim hi libri de rebus, quas Lusitani, Emmanuele Rege in Africa & Indijs gesserunt, ad me perlati essent: continere me non potui, Augustine, quin statim eos, auideq; perlegerem, vel totos potius, quod aiunt, euestigiò deuorarem. Iam diu enim summa cum alijs multis, cupiditate tenebar: ea, quæ de Indicis illis bellis fama per totum terrarum orbē sparserat, Latinis litteris explicata cognoscere. Neq; enim, quæ Rex ille, per Legatos terra mariq; gesserat, sine diuini numinis præsentia, magnaq; Dei prouidentia, perfici potuisse, mihi persuaseram. Vehemēter igitur me hi libri, multa rerum varietate, crebraq; fortunæ vicissitudine, delectarunt: tum quod piè, prudenter, eleganterq; scriptos eos esse videbā, valdè placuerūt.

11 *IAM VERO, si quis primas horum Indiæ bellorum origines:*

gines: vnde huic Historiæ lucis aliquid, ijs, qui res Hispanicas perspectas haud satis habẽt, adferatur curiosè vereque perscrutari velit: duas necesse est intelligat, vno propemodum eodemq; tempore, ex Europa, nauigationes fuisse susceptas: quæ procul dubio non solum veteribus Romanorum, sed ceterorum etiam omnium rebus gestis à gloria merito comparari, vel fortaßis anteponi posse, videantur. Eas quo gratum nostris hominibus faciam, Augustine paullò fusius explicabo. Vnam Ferdinandus Hispaniæ Rex, cognomento Catholicus, occiduum Solem versus, ad regiones, nulli vmquam nostrorum antea notas: alteram Emmanuel Rex Lusitaniæ Orientem versus, in Indiam instituit. Fortè contigit: nauem quæ ex Hispanico 2
littore soluerat in Oceano, summa vi tempestatis sic agitari ac demum adeò procul abripi: vt quàm longißimè inter Occidentem, & Meridiem, progressa ventis aduersis, ad nouam, omnibus tunc ignotam & inadcessam Insulam, deferretur. Ea deindè vti præpotenti Deo visum est, tot iniurijs cæli fracta marisq; difficultatibus oppressa, & omnium rerum indiga Maderam celebrem insulam paucis adtamen, ex omnibus quos illa v[illegible]it, saluis adpulit. Inter quos superstites nautæ quidam, in primis nauis ipse gubernator, fuêre. Christophorus ergo Columbus, prouincia Ligur, vrbe, vt aiunt, Genuensis, qui tum Maderam inhabitabat et nauigandi scientiam probè callebat has hominum è naufragio relliquias hospitio perquam humaniter excepit, domiq; fouit. Interim eorum casus, & errores, toto mari, tam varios & quæ ad vniuersam eam nauigationem præcipuè spectabant diligenter ab ijs, & à gubernatore nauis, perscrutatus est. A quo gubernatore situm nouæ incognitæq; illius Insulæ, additis etiam

longitudinis latitudinisq́ue gradibus & quæ de eius incolis compererat didicit. Exactis aliquot post diebus ij nautæ & gubernator maximè propter morbum quem ab inedia, tum grauißimis alijs incommodis, diuturna longaq́ue illa nauigatione cōtraxerant: omnes è vita deceßere. Hic gubernator sua illa naui, primus omnium Indiam detexit ac repperit. neque tamen eius nomen superest in-uidia fortè suppressum neque patria est nota. Columbus 3
igitur, acris ingenij iudicijq́; vir, omnia, quæ ab illorum ore, tum scriptis & indicibus chartis cognouerat: in primis repertam nouam illam Insulam animo secum repetens ac sursum deorsumq́; voluens sæpeq́ue ac multùm de his multa meditans eo sensim deuenit: vt firmis Geographiæ rationibus, peregrinationumq́; & nauigationum experientia instructus, perpensa secum vltimæ Hispaniæ, & extremorum Orientis finium distantia, Oceaniq́ue interlabentis vastitate, fieri non posse putaret: vt vltra centesimū & septuagesimū longitudinis gradum, nullis prorsus interiectis terris, sese Oceanus porrigeret. Accedebant Platonis, Aristotelis, Senecaq́ue, tum aliorum doctorum virorum i[illegible]cta ad expendendum Cosmographis argumenta, & cōiecturæ: quib. alias in hoc Oceano Continentes terras alias item Insulas illi, reperiri, contendebant. Has autem terras, se si classe & necessarijs rebus iuuaretur detecturum sibi persuaserat, atque promittebat. Quas cogitationes primùm serio ac supplex Ferdinando Regi non semel exposuit. Postquam fidem non faceret: eas cum Ioanne Lusitaniæ Rege, cui Emmanuel successit, fertur cōmunicasse: deinde cum Rege Britanniæ, atq́; Rege Galliæ, cum ceteris deniq́; principibus viris, quos vel auctoritate, vel potentia, præ reliquis valere credidit. Nemini om-

nium

pium tamen sic persuasisse dicitur : vt opem ipsi aliquis, quam ad eam nauigationem poscebat & necessariam esse ostendebat adferre voluerit: quod rem fortè non caperet. Quare tam alta, abstrusaq́ue eius consilia, diu iacuère. Tandem Ferdinandus Rex, confecto decennali bello Granatensi nouarum rerum laude, tum studijs excitatus & Columbi constantia prope victus octauo demũ anno perbenignè, ea, quæ ad nauigationem illam, explorandis ijs locis faciendam, pertinebant, suppeditauit. Pecuniam Ludouicus Sanctangelus, Regiarum Rationum scriba Columbo numerauit. Erat septemdecim tantum millium Ducatorum eamq́ue is Regi, propter Granatense bellum illud exhausto, mutuam dederat. Sed, tantilla pecunia tantum postea, ei Regi, ex Indijs, auri argentiq. tulit: vt summa, præter margaritas & gẽmas, quæ innumeræ fuerunt, sexaginta, quos vocant milliones feratur excessisse. Itaque Rex Columbum Oceani maris, & Indiæ, Præfectum creauit, eiq́ue decimam, in ea, partem prouentuum suorum, attribuit. Hic igitur à Gadibus soluens in Occidentemq́, per insulas Fortunatas, quæ vulgò Canariæ dicuntur, cursum tenens: in Insulam quamdam incognitam adpulit cui nomen Guayahanæ, inter Floridam & Cubã. Vltra dein progressus in alias delatus fuit. Priorem enim hanc nauigationem ter repetens: ignota quæcunque loca potuit etiam eas, quæ Torridæ Zonæ subiacent, plagas, non tamen sine magno vitæ periculo, perlustrauit; Cubam, Isabellam Hispaniolam, siue potius, iam vulgo, Hispaniam, Iamaicam, Terram Firmam, & Pariam inuenit. Vbi ergo res tentata successisse visa est: Pinzonus, vti scribitur inter rei maritimæ Duces haud infimus, Columbiq. socius nouas etiã terras quærere, et inuentas integre per-

lustrare cœpit, vt repperit. Americus item Vesputius, ac Petrus Alfonsus. Mexicanum regnum Ferdinandus Cortesius, magnis gestis bellis clarus, adiecit. Franciscus Pizarrus demum: cui vitæ fuit exitus infelix, Carolo Quincto, hoc nouum noui Orbis imperium, Peruanis regionibus additis, ampliauit. Præter illos & hi quoq; aliarũ Prouinciarum inuentores memorantur: Gaspar Cortereális, Sebastianus Gabotus Venetus, Lucas Vascius Aillonus, Io. Pōcius Legionensis, Frãciscus Garaius, Fr. Ferdinãdus Corduba, Iacobus Nicuesa, Rodericus Bastidas, Vascus Nonius Vaboa, quem Petrus Arias capite multauit Gondisaluus Ximenius, Iacobus Castellonus, Diazius Sol, Iacobus Almagrus, qui Pizarri in Peruana commilito, ciuile in eum deinde bellum aluit. Sebastianus Benalcazarus, Valdiuia, Gondisaluus Pizarrus, Fr. frater, Gillius Gondisaluus, Nonius Guzmanus, Fr. Marcus Niciensis, Garcias Lupus, & Fr. Vascius Coronatus. At verò: vbi primùm Columbus ex priore in nouum Orbem nauigatione, 6
redijsset: Ferdinandus Rex, Alexãdro Sexto Pontifici per
,, Legatum exposuit: Se iam diu statuisse: Insulas, aliquot,
,, & Continentis regiones procul dissitas, & incognitas, nec
,, ante à quoquam repertas, quærere: quo præsertim earum
,, incolas, ad Christi cultum: vti Rex, à se recens pulsis Granatæ regno Mauris, Catholic⁹: qua daretur, rediteret. Se,
,, hanc ob caussam: cum classe, peritis nautis, militibusq; veteranis instructa, Columbum non sine maximis difficultatibus, periculis & expensis, per maria misisse, quæ numq̃, quisquam nauigasset, illum in Oceano aliquot numquam à nostris visas Insulas, & Continentis Prouincias inuenisse; quas pacis amantes quædam gentes incolerent: eas, corpore toto nudas, incedere, neq; vesci carnibus ipsas, quantum

» tum adcepisset, credere vnum esse Deum, eumq; cælo con
» tineri. Quæ res spem faceret: eos homines, à recipiendis
» nostris moribus & institutis non alienos fore. Quin etiam,
» si instituerentur, facilè apud eos, Christi nomen Catholi-
» camq; religionem introductum iri. A Columbo firmam
» turrim in vna ex ijs à se repertis Insulis · exstructam esse,
» suorumq; præsidio firmatam. Itaq; eas Insulas & terras
» argento, auro, & aromatibus pollere: immò, multis varij
» generis rebus alijs pretiosis excellere. Velle igitur, eas sibi
» per suos subigi imperioq; suo, in eas Christianam fidem in-
» uecturus, adijci. Pontifex laudatis Regis consilijs, ipsum 7
» ad ea exsequenda, per Baptismi sacra, Christiq; viscera,
» cohortatus: quo expeditionem ardentiori animo suscipe-
» ret, susceptamq; non intermitteret: eidem Regi, & eius
» posteris Castellæ Legionisque Regibus, ex Apostolicæ illa
» summa auctoritate Cardinalibus vniuersis vltrò, re cogni
» ta, vno ore adprobantibus in perpetuum pleneq; cõcessit
» donauit, & attribuit: omnes Insulas, Continentisq; pro-
» uincias repertas · & quæ in posterum à suis reperirentur
» Occidentem & Meridiem versus: ducta ab Arctico Borea
» liñe polo ad Antarcticum, hoc est, Australem polũ, linea.
» Insulas etiam illas, & Continentis regiones inuentas, &
» quæ inuenientur: Indiam, vel quamcumque partem ver-
» sus. ita quidem ducta, vt ea centum miliaribus distaret ab
» duarum Insularum qualibet Occidentem Meridiemque
» versus. ab ea nempè Insula quæ vulgò Hispanis Azores à
» falconibus dicitur: & ab altera, quam nunc illi Viride Ca
» put, antiqui autem Hesperides, adpellant. Quarum om-
» nium Insularum, & Continentis prouinciarum quæsita-
» rum & quærendarum: idem Pontifex eumdem Regem,
» & perpetuos eius successores, etiam veros legitimosque
domi-

„ dominos cum libera, omnimodaqúe in ijsdem potestate
„ constituit. Si tamen quisquam Christianorum Princi-
„ pum, Regumqúe, aliquam ex ijs Insulis, Continentisqúe
„ regionib. ante Christi natalem Anni millesimi, quadrin-
„ gentesimi, nonagesimi tertij à quo tempore donationis hu-
„ iusce vires initium primùm habent possedisset: salua ei
„ sua esset omnis auctoritas, nec vllum ei ab hac donatione
„ damnum aut praiudicium oriretur. Quo verò firmius ei
„ Regi, posterisqúe donatæ hæ Insulæ, Prouinciæq; censean-
„ tur: sanxit Pontifex, ne quis absq. eius Regis, successorum-
„ ue permissu ad eas, ducta, quæ dicta est linea, comprehen-
„ sas, quicunq; is tandem vel Rex, vel Princeps, aliusúe fo-
„ ret, negotiationis & mercimoniorũ, aliaúe ex caussa, na-
„ uiget. Qui fecerit ei tum primum aqua & igni sit interdi
„ ctum, graui nimirum excommunicationis, quam adpel-
„ lant, fulmine feriatur. Ne aliquo, inquit Pontifex, vm-
„ quam tempore ô Rex periculis laboribusqúe tui terrean-
„ tur: proq. certo habeant, Deum Opt. Max. ipsorum prin-
„ cipia promoturum. Ab eo manãt imperia is actiones tuas
„ reget, optatumqúe rerum successum breui ad incredibi-
„ lem populi Christiani gloriam largietur. Datæ huius Pon-
„ tificiæ dominationis literæ solennes IV. Nonas Maias, An-
„ no Christianæ salutis CIↃ CCCCXCIIJ. Eo sanè nomine, vt Hispani testarentur vniuersis: se, has Insulas, & Continẽtes prouincias, ex Maximi Pontificis auctoritate, permissu, cohortatione ac iussu, petijsse bello tum eas quærere, & ad Christianam religionem earum Populos id quòd Pontifex ipsis arctè præceperat conuertere. hocqúe iure quæsitas, tamquam proprias administrare, tueri, retinere, conseruareqúe posse. Erant autem Indiæ Gentes illæ omnes natura, moribus, lingua, dictis ac factis, barbaræ.

Ido-

idolorum imprimis, ac Dæmonum insanis mirificis, nefandissimisque opinionibus, & cultibus mancipata. Nullus ipsis linearum, lanearumue, aut sericarum vestium, usus fuit: sed gossipio, aut pellibus animalium, aut plumis auium, tegebantur. Neque litterarum vlles characteres notant, omnia in memoria circumferentes. Nonnulli enim res domi forisq; fortiter gestas, per manus posteris tradunt. Peruani quidem chordis versicoloribus, multisque nodis insignitis, & artificio singulari contextis quarũ domus sunt perplenæ multorum sæculorum seriem sollerter inuolutam, sine vlla hæsitatione exprimunt. Nulli crispis sunt pilis: pauci calui. Imberbes esse malunt. nascentes enim barbas euellunt. Luxuriæ dediti toti multas vxores habebant: erantq. sacrificijs hominum perquam infames. nullis denique bonis moribus, & legibus: nullis artibus instructi. Moneta porrò, pecuniaque, ponderibus, mensuris, alijsque innumeris, sine quibus inter homines societas vix retineri potest carebant. Neq. farinam habuere non vinum, ceram, candelas, molas, non equos non tormenta bellica non triticum, siliginem, aliaue legumina. Architecturam etiam, artemque naualem; quibus excauati arborum trunci naues sint, ignorarũt. Iumentorum inopia, terram manuum labore subigunt & fodiunt. Victus omnibus est piscis et fructus, et radices comedunt etiam, simiarum more, pediculos: humanamq. carnem ranas, vermes, bufones spurcasq. res alias. Sunt, qui serpentum esum in delitijs habent. vsque adeò, vt eos principum tantum mensis, idque sollemniorib. festis, reseruandos existiment. Nares perforãt, & labra, & aures corpus herbæ succo depingũt, alijsque tum rubris, tum nigris coloribus. Arma sunt, arcus & sagittæ ex palma, vel cannis, veneno tinctæ. Ferri vi-

*vicem obtinent duræ piscium costæ. Qui ad Austrum, ma-
re versus habitant, domos in altißimis arboribus ædificant,
partim quo vitent hostem, partim inundationem. Si hostis
arborum truncos succidere conatur: eum, deiectis ignitis
ollis, abigunt. Piscem nomine Manatē, marinum habet,
& fluuiatilē. Est capite bubulo, barbatoq́;, paruis oculis,
duroq́; supra modum corio, eoq́; paullum hirsuto. Longus
est pedes viginti, crassus decem: pedibus est rotundis, & in
quatuor vngues, Elephantorum more, dissectis. Feminæ,
vti Vaccæ, pariunt: & fetus lacte alunt. Totus autem il-* 9
*le nouus Orbis, quo de nunc agimus, in duas ingentes pen-
insulas diuiditur, angusto inter se isthmo ad Panamam,
& Nomen Dei, cohærentes. Quarum altera ad Septem
Triones, ad Austrum altera longißimo tractu porrigitur.
Ambitus, qui cognitus est, vniuersus, amplius nouem milli-
bus & trecentis Hispanicis milliaribus constat: quorū tria
millia, trecenta & sexaginta quinq;, ab Australis maris
littoribus occupantur: ab Aquilonaris verò, nostriúe reli-
qua. Quæ quidem quinq; millium, nongentorum & sexa-
ginta milliarium Hispanicorum summam excedunt. O-
ceani quà Australe noui Orbis latus adluit, æstus est, ve-
hementißimus, adeò vt in nonnullis promontorijs, ad duo
milliaria decrescat: in alijs verò, aquam eius regressam è
summo littore, vix visu assequi queas. At idem ille, quà
Boreale latus occupat, nullam propemodum adcessus, re-
cessusq. reciprocationem, admittere, magno cum Philoso-
phorum stupore, deprehensus est. Orbis porrò huius Pro-* 10
*uinciæ, in vniuersum hæ sunt. Terra, quam Laboratoris,
ob insignem eius fertilitatem, adpellant, ad Septem Trio-
nes occurrit, à Cortereali explorata. Huic ad Austrum
adiacet Baccalaama, à piscium quodam genere, quo abu-*

dat, sic adpellata : Inde Chicora, Iordane fluuio, & Luca Vascio Ayllono primo inuentore, insignis. Huic succedit Florida, cuius primus & inuentor & administrator, Ioannes Poncius Legionensis fuit. Regio viris bellicosis, qui pro libertate diu acriterq; cum Hispanis dimicarunt, abundat: Ambarum cinericium, quod è mari in eius littora eijcitur, copiosè suppeditat. Hinc non ita multis abhinc annis ligni quoddam genus Sassafras nomine, ad varios morbos vtilissimum, in Hispaniam exportari cœpit. Sunt in Sanctæ Helenæ & Matthæi portubus, integræ huius arboris silua, eumdem, quem Cinnamomum, odorem spirantes, & vsum in decocto præbentes eximium. Gignit eadem regio Radicem quamdam aromaticam, Sanctæ Helenæ, à solo natali dictam : Floridam sequitur Panucium, ab amne Panuco cognominata, Prouincia: quam Garayus & vicina Iamaica insula, quam Columbus, inuenit. Ad Occasum his vicina est Noua Hispania, regio auri, argentiq; feracissima, & amplissimo quōdam Mexicanorum imperio clarissima. Huius metropolis Temistitan, ad instar Venetiarum, in magno lacu ædificata est. Ab innumeris populis habitatur : & immanibus infantum puerorumq;, quos ad viginti millia quotannis Diabolo immolant, cædibus est supra ceteras omnes totius Orbis vrbes longè fœdissima. Fœdere primùm cum Cortesio inito, Hispanorum præsidium non difficulter admisit. sed Petri Aluaradi culpa : qui, interim dum Cortesius Pamphilum Naruasium superare bello contendit ciues choreis & festis ludis intentos, omni pretiosa veste & ornamentis spoliat, ab eodem defecit : & præsidium partim cæcidit, partim mœnibus eiecit. Hanc vrbem Cortesius postmodum innumerabili sociorum Indorum exercitu stipatus, obsedit. 11

diu: & post continuam septuaginta duorum dierum oppugnationem cepit: ferro flammaque miserè deformatam instaurauit, & nouam quodammodo à fundamentis erexit: & ingenti muriquè operis Regia exornauit. Ciues, antequam expugnaretur, omnem tam publicum, quàm priuatum thesaurum, & res pretiosas, ne in Hispanorum manus venirent, in lacum abiecerunt. Nec vllus eorum adduci vnquam potuit, quantumuis grauissimis tormentis subiectus, vt, vbi eæ res essent, indicaret. Quin etiam ipsius Regis Secretarius in tormentis vitam fortiter finire, quàm Regis Gentisquè suæ arcana hostibus prodere, maluit. Aromatibus multis abundat hæc Prouincia. Liquidambarum, eiusquè oleum magni in medicina vsus, ex magnarum arborum incisione elicitum, suppeditat. Balsamū quoq;, ex arbore Punica malo maiore collectum: quod maximi tum apud Hispanos, tum Indos, fieri consueuit: & summarum est in Medicina virium. Huius vncia apud Hispanos modo viginti, modo decem ducatis, æstimabatur. Romam primùm delati vncia centum ducatis venijt: mox, copia cœpit vilescere. In Chirurgicis adeò præsens promptumq; remedium adfert, vt vulgò Pauperum medicina dici consueuerit. Est in eadem regione magnus quoque prouentus Chinæ radicis, quæ ex Orientali China nuper istuc allata, nomen à primo natali solo consecuta, vires medicas insignes habet. Est & ibidem alia quædā planta, vehementer à Medicis laudata: quam Sarsam parillam nominant: eadem in Europam translata, pristinam naturam retinet. Ligni quoque genus quoddam crassum profert, ad renum adfectiones, & vrinæ difficultates, vtile. Lapidem item dictum Sanguinalem. Nucleosquè pineos purgantes: & Ceuadillæ, siue hordeoli plantam. In summa,

nia, multis rebus hæc regio nobilis est: & hac in primis: quòd multas arbores, plantas, animantes quadrupedes, et aues, Hispanicis similes habeat: cùm eæ in Peruano regno vel nullæ sint, vel rarissimæ. Hispaniæ Nouæ proxima est 13
in mari, Cuba insula, à Columbo inuentore, propter Ferdinandum Regem, Ferdinandina nominata. In Continenti Iucanata peninsula est, à Fr. Ferdinando Cordubâ reperta, subacta à Monteio. Ab hac non procul Hispaniola visitur: Insula est totius Americæ, & à primo inuentore cultoreque Columbo: & à rerum gestarum magnitudine: tum, quòd primum Hispanorum in Nouo Orbe domicilium fuerit, celebris. Hic nobile illud Guayacanum lignum, à quo contra Veneream luem remedium præsentissimum præbetur, inuentum est. Quod lignum omnium lignorum est durissimum, solidissimumque. Finitima huic in Continente, Beragua est et Dariene, quæ primum noui Orbis Episcopum habuit. Terra item, vti vocant, Firma: Castilia: Aurea: huic adiacet Sancta Martha: Granata noua: in qua Smaragdorum fodina: Cumana: Pariá, margaritarum piscatione, res administrante Columbo, multisque deinceps annis, notissima. Harum regionum oras plerasque detexit idem Columbus: subegerunt Nicuesa, Hoieda, Bastidas, & alij. Est præterea Quitum, Aequatori subiecta, & Peruano regno finitima, regio, in qua locus Vulcanum Vulgus adpellat: flammas eructat, et cineres octoginta, & eo amplius, milliaria procul iactat. Est etiam Chiloiemia: & Canela: est Quareta: quæ sola Aethiopes habet: reliqua quantumuis Zonæ Torridæ subiectæ, nullos. Brasilia quoque non minimam 14
Orbis noui partem efficit, ad Orientem Solem, Peruano Regno contigua, & Anthropophagis infamis. Regio ru-

bris lignis, quæ Bresil appellant, referta est. Paret Lusitanis. Ingenti fluuio, quem Argenteum, ab argenti copia nominarunt, irrigatur. In Peruana porro Regione, quæ ad Occiduum noui Orbis latus sita, omnium totius Mundi ditissima: eoque nomine perpetuis bellis obnoxia memoratur Gygantum ossa reperta sunt, Trugillio non procul, immanissima. dentes trium digitorum crassitudine latitudine verò quattuor, fuisse proditur. Lacus in ea quidam dulcis est in cuius fundo sal candidissimum repperitur. In Helenæ Promontorio fontes non pauci liquorem fundunt qui, in nauibus reficiendis, bituminis picisqúe loco est. Caruit hæc Prouincia ante Hispanorum in eam aduentum, quemadmodum & aliæ, vti dixi, plurimæ, bobus, mulis, asinis, capris, ouibus, canibus, soricibus, litteris & moneta. Sorices, non valde necessarium animal, nauis quædam Antuerpiana, per fretum Magallanicum, cum mercibus eo primùm vexit. in tantam verò multitudinem, ij, benignitate soli mox excreuêre: vt grauissimum arboribus, quas et adscendunt plantis & herbis, detrimentum adferant. In solis Peruanis montibus animal repperitur, colore rufum hircis Indiæ Orientis simile: cornua non habet: herbis salutiferis, quæ sunt ibi plurimæ, nutritur: fugacissimum est. Lapides Bezares, in marsupio quodam latenti gignit in quo herbas ruminandas reponit. Puer, annorum duodecim hoc, inuitis Indis, Hispanos admonuit. Is: à suis mox fuit sacrificatus. adeò, Hispanis inuident sua mysteria. Quæ tamen illi per mulieres, quæ cum ipsis, libidinis caussa consuescunt & quidquid eorum Religionis est, intelligunt. Arbor in eo est regno, materie spongiosa quæ Venereos stimulos perdomat. eamq. ob caussam Indi numquam ex ea ignem struunt. ne, eius calore fumo

ue, impotentes in Venerem reddantur. Colubros alit
Peruana regio, humana magnitudine sed innoxios. In ea
sunt Araneæ, mali citrij craßitudine, admodum virulen-
ta. Buffones pluit, Hispanicis non minores quos Indi, assa-
tos comedunt, vti & alia, quemadmodum dixi, longè spur
cißima. Vultures adeo magni, vt pecudes deuorent.
Vaccæ, in Peruanis montibus educatæ in planicie moriun
tur. In ea enim, octo tantum milliaribus lata, longa plus
mille, vehementißimus est æstus pluuia nulla. Montes ve
rò frigidißimi sunt planitiei tamen contigui in ijsque
cottidie pluit. Has Peruanas Prouincias Hispani, 15
commißis in pugnam de principatu duobus potentißimis
Regibus, Atabaliba & Guascare, fratribus in suam pote-
statem illis artificiosè de medio sublatis redegerunt.
Regia Guaynacapæ, patris illorum, aureis tegulis instra-
ta erat. Idemque, omnes imperij sui aues, pisces, ani-
malia, herbas, & arbores., ex auro ad viuum exprimi
curauerat. Hortum præterea is habuit, aureum. Sed
opum pars potior Peruanorum inuidia fuit abscondita
nec hactenus vmquam potuit inueniri. Hispani ciuili-
bus, in eo regno, bellis, sese mutuo, dominandi cupiditate,
petiuerunt. Postremo Pizarrus, & Almagrus. Quam se-
ditionem, eo missus à Carolo Cæsare Petrus Gasca, ijs cæ-
sis, oppreßit. Eodem, quo Peruanum Regnum mari ab-
luitur proximè Nicaragua in qua rupes, Masaia nomi- 16
ne quæ flammam, magno cum fragore, euomit. Os medio
milliari, in circuitu patulū. In intimo fundi recessu, liquor
quidam feruidus manat, auro liquefacto similis. Si ferrū
ei immittas statim absumitur. Ad oris marginem tamen
in qua nec herba crescit, nec arbor passeres innoxiè nidifi-
cant. Post Nicaraguam proximè sequuntur Guatimala

Xaliscana, Sibola, & Quiuira in qua Vaccarum sylvestrium & gibbosarum armenta sunt innumera. Istinc non longè, Americam cum China cohærere à nonnullis creditur. Hæc omnium Americæ prouinciarum est summa, hic situs, & natura paucis explicata. Quibus si quædam de Canarijs insulis hic adijciam; quoniam ex Hispania nauigantibus sese primæ offerunt haud ingratum id, immo, iucundum fore crediderim. Sunt eæ numero septem: Inagua, Canaria, Teneriffa, Palma, Ferrea, Lancerota, Fortunata. Archiepiscopum Inaguæ habent, & Gubernatorem. Abundant saccaro. Id, ijs merces est amplißima et palmæ fructus, dactyli. Venatu etiam, pecore, capris, cuniculisquè pollent. Præter oliuam arbores omnes, quas Hispania profert. Capris aratro iunctis, agros colebant cùm nullum ijs aliud esset quadrupes. In cauernis ad collium, montiumquè radices, caprino cornu excauatis homines habitabant. Milium ijs, frumentum fuit ex quo milio, saxis contuso, panem pinsebant. Vinum autem è palmis exprimebant, Aethiopum more. Ferrea insula, fluuijs, fontibus puteisquè caret. Veruntamen vnica in ea est arbor muris, vti fons, circundata, nuci arbori similis. Hæc aquam, quæ pecoribus hominibusq; sufficiat, è folijs vbertim stillat. Hanc arborem meretrix quædam eius Insulæ, cum primum Insula subigeretur, Hispanis prodidit. Quam perfidiam, à suis clam auecta, supremo supplicio luit.

Fluuiorum totius Orbis maximus, in India est nomine Orellana sub Aequinoctiali perpetuo fere tractu decurrens in longitudinem plusquam mille quingenta milliaria patet. maris æstus ad centum milliaria, sese, hoc aduerso flumine, protendit. Est & alter fluuius, dictus Argenteus, de quo supra nonnihil. Cuilibet Prouinciæ præficitur

tur à Prorege, qui summus est omnium in India magistratus Gubernator. Qui Prorege est Regis iussa exsequitur. Ea ipsi supremus Indiæ Senatus Hispali institutus significat. Ad eum ab omnib. Indiæ Tribunalibus adpellatur. In Cuba est Gubernator & in Hispaniola, Cancellaria & in Mexico, Noua Cancellaria, quam adpellant. In Noua Gallica est, vt Hispani eam vocant Audientia, Indicesque quattuor. Guatimala porro, & Iucatagua, Cancellariam habent & Noua Granata. Regij, est supremus Regni Peruani Senatus. Qui Prorege est, in eo præsidet. Sunt & alijs multis locis præfecti Gubernatores. Indi omnium captarum rerum tam earum, quæ sunt anima prædita: hominum simul & pecudum: quàm omnium quæ anima carent, Quinctam, Hispaniarum Regi persoluunt. Serui Regis in facie & brachio littera C impressa candente ferro notati. Magna quidem est Indorum seruitus. Nam nulli Indo Magistratus vllus decernitur sed solis Hispanis ijsque solis, qui sint in Hispania tantum nati. Immo, nec ipsis Hispanis Iuris dictiones vllæ. Feudi quod vocant nomine, in proprietatem vllo dominij dignitatisue veluti Baronis, Comitis, Marchionis, Ducisue, titulo Rex indulsit. Quæ iura, sæpe Hispani à Rege etiam missis legationibus innumerabilique pecunia redimere, obtinereque tentarunt. Sed frustra metu nimirum: ne ij homines, si concederentur, ea auctoritate freti vel incitati cupiditate dominandi: amoreue Indiæ, quam pro patria iam haberent ad seditiones abriperentur. Quòd ad Religionem pertinet 20
occidua omnis India, in tres Archiepiscopatus est distributa. Quorum Metropoles, Sanctus Dominicus, Mexicum, & Regium. Prima ciuitas sex habet Episcopos Suffraganeos: Cubanum, Boriquensem, Hondurensem, Pa-

namensem, Carthaginensem, & Sanctimarthanam. Altera, septem: Xaliscanum, Mechoacanum, Guaxacanum, Tlasculanum, Guatimalanum, Chiapensem, & Nicaraguanum. Tertia, tres: Cusconiensem, Quitonensem, & Charcasensem. Quorum omnium: Archiepiscopatuum & Episcopatuum, vnus Castellæ Rex, est patronus. Ceratus, Guatimalæ Præses integerrimus incorruptusq. Iudex solitus dicere scribitur: se, vbi in Hispaniam rediret, suasurum Regi ne quemquam deinceps Sacerdotem, in Americam traijcere pateretur. Liberioris enim dissolutiorisq. vitæ, quàm deceat, in India forte propter nimiam auctoritatem reddi. Omnium quidem, Orbis huiusce noui, primus Episcopus fuit, Ioannes Cabedus, Franciscanus. ni mirum Antiquæ Dariensis Episcopus. Indi omnes mul- 21
tos diuersosq. Deos colunt. Eos habent pictos, fictosúe statuis, nempè: ligneis, terreis, argenteisúe. Peruana regio eos, auium forma, tygridum, ceruorum, & aliorum animalium, exhibet, interdum etiam, caudatos Satyrorum specie. Iis adhuc, eorum Sacerdotes sacrificant. clam tamen & in cauernis, non palam metu nostrorum Sacerdotum. Eos denique, inuocato cuiusq. nomine, interrogant: quibus orationibus ipsi Christianos à suis domibus queant prorsus expellere. Antiquorum more: singulis reb. quasi Tutelares Deos & præsides, præficiunt. Memoratu sanè dignum est: Hispaniolæ, hoc est, Sancti Dominici incolas Idolorum suorum oraculo multò antea tempore, quā Hispani de India cogitarent admonitos: fore, vt à barbaris ipsi & sua Religione, & antiqua libertate, priuarentur. Quod Oraculum ipsorum Sacerdotes, rithmis comprehensum, diebus tantum tristibus, occinebant. Euentus verò, Idolum vera prædixisse, docuit. Qui hos

Ii-

Indos norunt Hispani, referunt: se animaduertere nescio quid ijs deesse, quominus, vti nos, ipsi plenè homines esse videantur. In quòd, non solum naturæ cæli à nostro propemodum diuersæ, verumetiam contrariæ à nostra institutioni disciplinæqúe tribuo. Porrò: qui vtroq. parente Hispano, in India nascuntur: eos fama est, Indici ingenij vim, haud exigua ex parte, imbibere. Qui verò, ex Hispano & Inda progignuntur: quos Latini Hybridas, Itali vulgo Ianiceros, Hispani Misticios, hoc est, Mixtos, & Gorgellos, adpellant: Hispanicos mores induunt. Sed, Hispanorum infinito imperio, continuis commercijs, mutuaq. corporum commixtione, omnis India maximè ijs locis, in quibus pauciores sunt indigenæ: sensim suos mores exuit & Hispanicos, vitia præsertim, ad q̃ naturæ sumus propensiores adripit. Quæ enim gens, ante Hispanorum aduentum contemptrix opum fuit: ea nunc, ijs, ambitioniq. studet. & dignitates adpetit. Qui autem ex concubinis in India procreantur: ij occulta naturæ quadam vi, fere sunt acutiores ingenio. Maiore siquidem amoris vtriusque parentis ductu, adfectu pleniore, quemadmodum Philosophi scribunt, atque sentiunt: quàm qui matrimonio sunt editi, generantur. Diu sanè, in Hispania disceptatum, in Regio Senatu fuisse, audimus: num Indi bello, an sola Diuini verbi Christiani promulgatione prædicationeúe ad nostra Sacra & ritus, traducendi forent. Obtinuisse reclamantibus attamen multis aliquot Dominicanorum sententiam: qui beneuolentia potius, & persuasione, quàm ferro ad Christianam religionem conuertendos esse, putarent. Cùm igitur ex ijs quidam, sese inermes, in Floridam, hoc nomine, contulissent: statim à

Barbaris fuisse trucidatos stultitiaeque suae poenas dedisse,
Atabalibae porro, Peruanorum Regi, nostrae Religionis ca-
pita fuisse proposita referunt: quo ea intelligeret, atque
reciperet. Audisse. Exhibitum ei Breuiarium, quod adpel-
lant, à Christiano sacerdote. in eo, quae dicerentur, conti-
neri & fusius explicari. Vbi aliquãdiu Breuiarij paginas
euoluisset: nihil ab eo libro sibi narrari, vel exponi, respon-
disse. & librum in terram; tanquam ridiculum proiecisse.
Voces illico militum Hispanorum in caelum eiaculatas
quibus opprobrio Deum adfici, diuinum eius Verbum con-
culcari, exclamarent. & hoc praetextu, captum & regno
fuisse spoliatum. Necessario igitur vsus alteram sententi-
am nimirum, vi armisque Indos ad Christianam fidem
esse deducendos, propellendosque comprobauit. De In- 23
dorum Medicis, pane, vino, & igne, nonnihil subijciam.
Indorum Medici herba cuiusdam fumo inebriati siue sen-
sus impotes facti mille de Deorum consilio nugas referũt
& interim ter quaterue corpus agri voluunt manibusq. fri-
cant. Os interim, ore tenent quod muliercula, tamquam
Relliquias, conseruat. Interrogati de morbo laeta respon-
dent omnia. Si secus euenit: in promptu est excusatio le-
thalem fuisse. Consuetos hosce ritus neglexisse capitale.
Apud nonnullos ijdem sunt Medici, qui Sacerdotes. Pa- 24
nis apud eos ex Mahizio conficiendi, haec est ratio. Gra-
num hoc mulieres pridie frigida maceratum manè lapi-
dibus duobus conterunt, in coactam massam manibus in
panes aut longos, aut rotundos, digerunt, & adspersos mo
dica aqua, cannarumq. folijs impositos, coquunt. Hic est
plebeius panis, biduum durat. Principibus, magno labore
sic fit. franguntur saxis grana & calida lauantur. Inde
corticem eximunt, vt pura farina restet. hanc masticant,
quan-

*quantum fieri potest, & confectam inde massam, in libą
parua efformant · quæ in rotunda testa coquuntur · vndi-
quaque igni circundata. Vinum, ex eodem grano Mahi- 25
zio masticato conficiunt · & in certis vasis aqua macera
to. cui deinde certas res· sine quibus nullas vires haberet·
admiscent, ac tum· per tres, aut quatuor horas, vt bulliat,
efficiunt. Post· remotum ab igni, & refrigeratum· panno
colant. Inde tandem, adeò perfectus potus prodit· vt non
secus, quàm vinum, inebriet. Fit alijs etiam modis, apud
illos, vinum: ex fructibus arborum, melle, & radicibus.
quod tamen non inebriat. Ignem · ex certo ligni gene- 26
re, sic excutiunt. Proiecto in terram ligno, aliud erectum
imponunt. illudq. tantisper manibus contorquent· dum i-
gnis ex lignorum adtritu· velut ex silice quodam · expri-
matur. quem folijs siccis excipiunt, & admota materia
fouent. Tantum autem ingenio, industria, labore, viri-
bus & animi fortitudine, Hispani præstiterunt: vt diuina 27
ope fulti, multas harum Barbararum gentium prouinci-
as, bello subegerint. Erant enim armorum, præsertim no-
strorum· prorsus imperitæ. Et quia se quàm latissimè por-
rigunt: multæ sunt, ac variæ· nec vnius omnes ingenij.
Neque enim, cùm diuersis cæli plagis subditæ sint; vna i-
psis & par omnibus in locis, corporum ac cæli temperies,
adfectioq. esse potest. Quo fit: vt corpore, præter colorem,
omnino similes: non solum· lingua, institutione, moribus,
ritibus, legibus, & institutis, inter se differant: verùm et-
iam, à diuersis Principibus regantur. Vulgus· Occidentis
Indias, & Nouas Indias: tamquam fortè reliquo Orbi 28
numquam antea cognitas· & ab Hispanis, Continenteq.
longè remotas, adpellat. Peritiores verò, Nouum Orbem.
quòd à nostro vertice, longè distent· & animalium· rerum*

quę aliarum penè omnium diuersissimis generibus, & ipsa
magnitudine, valdè differant. Quartam enim Orbis par-
tem cùm nec Europæ, nec Africæ, nec Asiæ sint constitu-
unt. Quam partem America nomine, ab Americo Vespu-
tio, qui multas eius partes quattuor nauigationibus ape-
ruit nonnulli, Geographi præsertim, insigniunt. Quemad-
modum & nonnullis eius Orbis prouincijs Nauigationum
Præfecti ac Duces, vel suum nomen, vel Cælitum cuiuspi-
am, indidêre. Cur autem Indiæ nomen obtinere debeāt
hæ nationes; caussam nullam video. India enim, quæ Asiæ
adtributa, non contemnendam eius partem complectitur,
priscis ignota non fuit. Huius autem noui Orbis nationib. 29
sub iugum actis nec enim totus adhuc vinci, perlustrariq.
potuit. Hispani, leges imposuêre dederuntq. magistratus:
quibus illæ, ad humaniorem, ciuilemq. vitam, ad Chri-
stianæ Religionis nostræ regulam, formarentur Hispa-
niæquę Regi, cui vectigal, & annuum tributum pendunt,
sine seditione pareant. Nam hæ gentes in Episcopatus
distributæ Christianorum ritus & Sacra Hispanicamq́;
linguam, ac mores erectis in id etiam Scholis, literarijsq.
ludis perdocentur. Hinc argenti multum, auri plurimum,
ad nos adfertur. Ferro carent. Margaritis autem, & gem
mis abundant. Stripes huius nostri Orbis ibi desunt. Bestiæ
etiam nullæ præter feras. Quòd si quas habent eæ sunt ab
nostris longè diuersæ. Plurima iam tamen, à nobis adce-
pêre: quibus vtantur, ac paulatim, aliquam barbariem
exuant. Radicibus certis, sicuti quidam tradidêre, vel
Mahizio grano, omnes panis vice vescuntur. Sed Frugū, 30
arborumq. natura planè à nostris aliena est. Ad facien-
dam medicinam diuersa simplicia medicamenta, nouus
hic Orbis gignit. Nobiliora recensentur hæc, Copal & A-
ni-

nime inter resinas. Priore in sacrificijs, ad suffumigia, Indi vtuntur. Tacamahaca contra tumores, & dentium defluxiones. Caragna idem præstat. iuncturarum dolores tollit tumores inueteratos dissoluit et, neruorum cerebríque doloribus medetur. Oleum cicinum, magni vigoris est. Bitumen, ex Cubæ fontibus ad mare nigrum est. valet, ad frigidos morbos & picandis nauibus admixto seuo. De Ambaro cintericio, Liquidambaro, & Balsamo huius noui Orbis, supra, nonnihil dictum est. Resina Abiegna eiusdem, cuius Balsamum, in Medicina vsus. Resina Carthaginis est Veneta Terebinthina multò excellentior. Tabaco siue Tabacum, planta venena, & vulnera telis venenatis inflicta, curat. Huius fumo, cannula quadam, per os hausto, Sacerdotes Indi, in extasin rapti, consultoribus Dæmonum nomine oracula siue responsa dabant. Quæ herba, principio admirationi fuit. Sed paulatim compertum est: eam, vti forma, ita nec viribus, à vulgari Hyoczamo, cuius & species existimetur, abesse. Ligni quoddam genus eiusdem, cum Guayacano, generis ob maiores vires Sanctum dictum, nobis est. hodie valde frequens. Crescit in Sancti Ioannis insula copiosè. Nephreticus lapis. hunc Indi tum nostri varijs formis, ob insignem eius vsum. gestare solent. Turonum, lapis Nephreticis vtilis. ex Turonum qui in Indico mari capiuntur capite. Vellitur duarum interdum librarum pondere. Caymum, lapis quartanæ, vti ferunt, medetur. Sanguinalis lapis iaspidis genus est. sanguinis fluxum omnem mirificè sistit. Armadillo, ossiculum, peregrini porcelli cuiusdam subterranei, testudinis more loricati capitis dolorem validè tollit. Sanguis Draconis à similitudine,

Dra-

Draconis lachryma dictus præstat admirandæ virtutis fomentum. Fructus dysentericus præstantißimam, contra dysenteriam, vim habet. Cortex quidam pergrandis arboris, quæ folijs cordis est similis, nullumque fructum fert sistit alui profluuium. Est cortex, Guayacano similis. 31
Porro: ex varijs eiusdem Orbis noui prouincijs multa purgantia medicamenta, nobis adferuntur. In primis Caßia, quam dicunt, solutiua. Fructus ad bilem ex maritimis oris Nicaragua. Auellanæ purgantes ex Hispaniola mittuntur. Fabæ purgatrices ex Carthagine, & Nomine Dei. Lac Pinnichi validißimè purgat. Mechoacan, à prouincia sic dicta radix. Piper oblongum, siue Capsicum, gignit Nata & Carthago. Sulphur viuum, ex Quito & Peruana. Est & aliud Sulphur Nicaraguanum. Medicamentum ad Erisipilas insigne. fit ex lumbricis Indicis, placentæ in morem. Carlosanctus vires præstantes habet. Guacatana plantula hæmorrhoides persanat. Phaseolus Peruanus valide bilem, mediocriter pituitam, & absque molestia aquam intercutem, euacuat. Fructus vlcerarius, 32 *Aßyrij mali magnitudine, vlceribus curandis aptißimus: cuius nucleus, qui nuce continetur, est præsentißimũ venenum. Centella, herba Peruana; tumoribus est vtilis: Hæmathites planta; sanguinem sistit. Cùm enim Chili, oppido Sancti Iacobi, horrenda fames grassaretur: captiui quidam Indi, suras sibi amputarunt, easque præ fame comederunt. huius plantæ folia vulneri imposuêre sanguinemque stiterunt. Ad rubrum colorem, id quod vulgo Bresilium dicitur, idem nouus Orbis præbet. Ad purpureum: insecti quoddam genus procreat culici non admodum dißimile. Coxiniliam nominant vberrimam sanè mercem. Sed vniuersam reperti noui Orbis historiam,* 34

Fridericus Furius Cariolanus Valentinus vir nobilis, & eloquentia, prudentia, doctrinaqúe præstantissimus Latinè, iussu Philippi Hispaniarum Regis, magna quidem diligentia conscribit. eamqúe hactenus ab exordio, ad annum Caroli Quincti Imp. vigesimumprimum libris viginti nouem absolutis perduxit. Quod superest: non desunt, qui 35
testantur: Hispanos multa crudelitate vsos in India. Nam bello captos trucidasse vel eos in aurifodinas detrusisse insuetisqúe laboribus oppressisse. Adeo: vt ex quindecies vel, vt alij scribunt, vigesies centenis hominum millibus, qui Hispaniolam incolebant vix hodie ad summum quingenti vel centum quinquaginta, vt quidam adserũt supersint. Idemqúe ceteris Prouincijs, & Insulis hominum interitus, adcidit: in Cuba videlicet, Iamaica, Portu Diuite, reliquisqúe locis. Cùm se enim ad miseram seruitutem passim rapi viderent: & lex constituta esset qua Continentis incolæ, qui religionem Christianam non amplecterentur, serui fierent: quæ lex in Caribes siue Canibales à Ferdinando Rege lata, in alias Prouincias extensa est: paucis in Mexico tantum exceptis, maluerunt Indi mortem subire, quàm viuere. Itaque qui ex Hispanorum sæuitia superserant: ij vel sese in vasta loca Hispanicum imperium fugientes, receperunt: vel arreptis occasionibus seditiones mouerunt, & ab illis defecerunt. Multi vitæ pertæsi mortem fame, alij suspendio, alij præcipitio, alij veneno sibi quæsiuere. Herbis & potionibus abortum fœminæ, ne seruos Hispanis gignerent, procurarunt. Quidam, præacutis lignis pectus sibi perfoderunt: alij liberos fustibus occiderunt. Hispani verò ne serui sibi manus inferrẽt, & eos metu pœnæ subsecutura, à cæde auerterent: ijs deierabant: se etiam occisuros esse vt eos mortuos, ipsi quoq. mor-

mortui persequerentur: nec illos morte verbera euasuros. abstinerent ergo: ni se ab ipsis, in inferno, peius quàm in terris, tractari vellent. At quamuis serui, è Continente in Insulas abducti, fuerint innumeri: tamen omnes propè extincti sunt. Itaq. quocunque Hispani sua vexilla intulerunt: à crudelitate, perpetui in incolas odij sui, vestigia dicuntur reliquisse. Quamobrem Indi ab Hispanis deficientes quoscumq. ex ijs nancisci poterant vel in bello capiebant: eos incensi præcipuè Ioannis Acostæ qui militū Petri Ariæ ductor erat, ab auri cupidine, sæuitia grauibus supplicijs excarnificatos, ceciderunt. Maximè verò militiæ Præfectis manus pedesque vinciebant: & humi prostratis aurum liquefactum, in os, infundebant: cum exprobratione vt auri sitim, qua tantopere premebantur, explerent. Ob hac Carolus Cæsar Figueroam in Indiam mißit: vt caussa cognita, omnes Indos in libertatem vindicaret detrectantes Hispanos pœnis adficeret. Idem, Paullus Tertius Pontifex, Hispanorum in Indis intollerabili sæuitia, per Ordinis Dominicani Sacerdotes ea de caussa ad se ex Orbe nouo missos, intellecta sanxit. Quare Antonius Mendoza, qui in India Prorege tum fuit Hispanis omnibus facilè persuasit: vt paullatim suos quisque seruos nempe, quotannis viginti manumitteret. At verò; vt semel intelligatur quid Indos toties ad res nouas contra Hispanos moliendas, & seditiones tanta pertinacia fouendas impulerit: & quid caussæ fuerit, cur duo illa Christianæ Reipublicæ summa capita, Indicæ nationis libertatem, frementibus quibusdam & inuitis dubio procul militibus Hispanis, sanctissimo suo calculo comprobarint: paucis nouorum Dominorum in miseros immanitatem deinde quorumdam inexplebilem auaritiam & ex

36 37 38

bis grauiores quoſque tumultus, vnde noui Orbis penè totius nunquam ſatis deploranda vaſtitas eſt ſecuta · perſtringam. Principio quidem illud apud pleroſque milites Hiſpanos, peßimo ſanè exemplo, in more poſitum fuit · vti ab oculatis & fide dignis teſtibus perſcriptum eſt · vt ſeruos ſuos grauißimè punirent, ſi mercedem diurnam aut non adtuliſſent · aut penſum in auro argentoue effodiendo non abſoluiſſent: aut ſi quid leuioris denique delicti perpetraſſent. Etenim veſperi reduces, cœnæ loco, primum veſtimentis exuebant. manibus dein pedibuſquè in tranſuerſo palo reuinciebant. mox chorda, bubaloue neruo dirißimè verberabant. Sic tractatos, pice oleoue feruenti guttatim perfundebant. ſalita poſt aqua corpus abluebant, & in menſa tamdiu relinquebant, quamdiu dolorem ferre poſſe putarentur. Qui mos animaduertendi; ipſis, etiam in Chriſtianos ſeruos, domi familiaris eſſe dicitur. Poſt carnificinã huiuſmodi, ſi durior Dominus illis contigerat: viuos in totam nocte, collo tenus deſodiebant · præſentißimum id ad plagas remedium eſſe, ludibrio dictitantes. Si quis ex illis præ dolore moreretur id quòd non raro adcidit · Dominus ſingula ſeruorum capita Regi, in occiſorum locum ſufficiens, ab homicidij pœna liberabatur. Hanc crudelitatem lege Baionæ, quam dicunt, quidam excuſant. Sed omnibus impia merito videtur, tamquam omnis pietatis expers. Quamobrem Diabolicæ nomen, inter Indos, iure quidem, obtinuit. Ad hanc autem inhumanitatem in miſeros Indos, exercendam · nonnullos ingenita quadam naturæ ſæuities, multis iam bellis exaſperata · pleroſq.; habendi ſitis, impulit. Hinc Hiſpanus miles, quaſi ad aucupium, aut venationem ſic ad prædas hominum agen-

das,

das, iam inde ab inuento Orbe nouo ferri cœpit. Aut igitur bello captos in seruitutem abripiebat: aut ex earum mancupio magnam sibi pecuniæ vim conflabat: aut eos ad diurnas operas mittebat: quarum mercedem ab eis cottidie perquàm importunus exigebat. Fuère, qui seruos fodinis mancipauerint: in quibus insólitò labore fractæ multæ seruorum myriades periêre. Alij mercib. illòs permutare soliti sunt, alioue modo distrahere. Idque tam inclementer & auarè nõnulli fecerunt: vt Christianæ omnis humanitatis prorsus obliti, è Continente abreptos vtriusque sexus hômines, nulla nec ætatis, nec valetudinis habita ratione, nauibus in vicinas Insulas, transportarent: eorum non pauci, qui mari non adsueuerant, & in sentinam abdebãtur, & fame, fœtore, & squallore crudeliter absorpti sunt. Quid? quòd feminæ complures ex Hispanis grauidæ, vnà cum innoxio fetu pro ancillis sunt venditæ? Atque his quidem modis militum aliqui, ad summas opes peruenerunt: alij magnas dignitates domi forisq. sunt cõsecuti: alij rem pecuariam plurimorum damnis, sic auxerunt: vt inuenti sint, qui octo pecudum millia possiderent. Hanc tam insignem nouorum hominum iniustitiam atque tyrannidem, fieri non potuit; quin magni statim motus & bella, tam ab ipsis inter se, quàm ab incolis in illos excitata, sequerentur. Nam à Columbo quidem in Hispaniola, dum is secundùm ex America reuersus; apud Regem Hispaniarum esset: Rolandus quidam Ximenes, ex plebeio ad magistratus dignitatem euectus, defecit: & ne cogi à Columbus, aut pro maleficijs puniri, aut in ordinem saltem redigi; posset: latronum ducem se constituit: & quidquid vbique commeatus erat, aut opum: id omne per fas nefasq; rapuit: Reuerso deinde in Hispaniolam Colum- 39

*lumbo nullis litteris, nullis legationibus, nullis denique
promissis, adduci vmquam potuit vt à suscepto furore
desistens, eius imperium, quod legitimum esse sciebat, ad-
gnosceret. Quin potius eò dementiæ deuenit vt Colum-
bum per litteras, apud Ferdinandum Regem, adfectatæ
Tyrannidis argueret. Captis ergo iussu Regis, per Fran-
ciscum Bouadilium, Columbis fratribus, & in Hispaniam
missis Ximenes à Bouadilio qui non minus, quàm ille, Gē
tis Indicæ diuitijs inhiabat non difficulter in gratiam re-
ceptus est. Itaque coniunctis animis thesauros vndiqua-
que corradere & infelices incolas ad aurum effodiendū
in fodinas detrudere cœperunt. Hinc gens illa, laboris &
seruitutis æquè impatiens, conspiratione cum Insulæ Prin-
cipibus inita, grauissimam aduersus Hispanos rebellionē
excitauit. Quam Columbi non sine multo sudore & san-
40 guine, vix tandem represserunt. A tertio deinde Colum-
bi in Hispaniam reditu, ab eo Franciscus Porrasius, vnà
cum fratre, & carauela nauis ea genus est qua vehеba-
tur, defecit, & pertracto in suam sententiam potiore mili
tum numero, Hispaniolæ incolis, ad quos cursu se recepe-
rat, vt iterum Ciuilis inter Hispanos discordiæ occasione
41 tumultuarentur, causam præbuit. Cumenses deinde
Continentis incolæ, qui Hispanos aduenas primò, velut
cælo delapsum hominum genus, magna cum veneratione
susceperant, & multis magni pretij muneribus spōte ad-
fecerant eorum tum auaritia, tum iniurijs irritati ver-
beribus enim ad margaritarum piscationē cottidie coge-
bantur coniuratione facta, in illos ex improuiso impetum
dederunt & occisis plerisque tam religiosis, quàm cete-
ris, reliquos in fugam coniecerunt. Hanc suorum iniu-
riam vindicatum missus postmodum Ocampius captos ex*

insidijs Cumanenses, è sublimi nauis antenna, vt reliquis terrorem incuteret, suspendit. Ac mox, ad Cumanēses ex Cubagua reuersus, quo se receperat, tot eos cladibus adfecit, vt internecionis metu pacem poscere cogerentur. His reb. gestis, Ocampius præda onustus, cum parte copiarum in Hispaniolam discessit. Miles interim præsidio relictus, partim libidine, partim margaritarum inexplebili cupiditate, partim etiam mutuis de præda dissensionibus, recens subactam Cumanensium Prouinciam sibi reddidit infestam. Cumanenses hac recuperandæ libertatis occasione illecti, & nouis iniurijs molestißimorum hospitum ad iracundiam prouocati, consentientibus animis, dispersos, & recentis victoriæ fastu nihil hostile timētes, oppresserunt, & pæne vniuersos deleuerunt. Ac tanto quidē furore in deuictos sæuierunt, vt extremam quoque rebus Christianorum omnibus, non solum profanis verùm etiam Sacris, templis, inquam, monasterijs, sanctæque supellectili, vastitatem magno cum Christiani nominis opprobrio inferrent. Ex hac secunda rebellione, quam Hispanus miles procurauerat, natum deinde bellum, quod cum eis Iacobus Castilionius crudelißimum gesßit. Quo bello, omne ille Cumanum nomen prope deleuit. Nam cùm per quadraginta dies continuos grauißimis cladibus eos adfecisset, & semper victos ad deditionem compulisset: septuaginta gentis Cumanæ Proceres, tamquam coniurationis auctores suspendi iußit. Reliqui partim fuga in vastißimas se siluas abdiderunt, vt ab Hispanis tuti essent, partim capti, & in miserabilem seruitutem abrepti sunt. Sic euenit, vt per septingenta milliaria vix vlli postmodum incolæ, paucis, ijsque tenuibus, exceptis, reperti sint, qui antequam Hispanorum naues ad eas oras adpulissent, erant frequentißimi.

42 43

Nec

Nec hic Hispani militis insolentia substitit. Ludouicum Lamponanum, Italum, patria Mediolanensem, vt Cubaguæ insulæ cum imperio præesset, ab Imperatore Carolo missum, recipere noluit. Huc accedit, quod Sanctæ Martha, Carthaginis, & Paria vicina, Prouinciæ numerosissimis olim Indorum populis refertæ, nunc à solis propemodum Hispanis inhabitentur. Propterea quod Indi, quamdiu viribus vllis valuêre Hispanorum amicitiam pertinacissimè repudiarunt maximè, quòd non ferendam inter ipsos sæuitiam exercuerint. Simandoca, Tessucæ Vallis Dominus, Gondissaluo Ximenio Iurisconsulto, Smaragdorum fodinam, tanquam rem inutilem, cuiquẽ salis vnius patinam præferre consueuerat, volens & lubens ostendit tum vt peregrinæ gentis auream illam & gemmatam sitim semel, vt putabat, expleret tum vt hac ratione ditionem suam ab exterorum incursione, exoneraret. Sed cùm longè secus euenirent omnia, & præter expectationem, cateruatim vndique concurrentibus nouis hospitibus subditos intolerandis iniuriјs adfici cottidie videret, nec auertere posset desperata victoria, quam armis aliquoties frustra, adfectauerat, execratoquẽ nomine Christiano vulgus vtriusque sexus passim in siluis vitam infelicem voluntario suspendio abrupit. Quot calamitates, Peruanis ditionibus Pizarrorum factiones intulerint, notius est ex multis Hispanis historicis, quàm vt hic repeti sit necesse. Nec verò Mexicanum Regnum, quod nunc Hispaniæ Nouæ nomen inuenit, ex quo primum Christianorum armis subiugatum fuit Hispanorum ducum ciuilibus bellis & dissensionibus caruit: quæ quidem tot ac tantis damnis quasdam eius vrbes adfecerunt, vt quemadmodum scriptores longè grauissimi te-

ſtantur, ex florentiſſimo ſtatu, in quo paullo ante fuerant, ad extremum exitium deiecta, & ſolo æquatæ ſint. Panamæ territorium, & ditiones finitimæ, à multis Indorum gentibus inhabitatæ, in omnibus vndique fluminibus magnam auri vim habuerunt. Sed ab Hiſpanis poſtmodum omnia rapta conſumptaq́ue ſunt. Iucatanam Pro- 46
uinciam igni ferroq́ue miſerè vaſtatam, nono tandem anno, ex quo bellum in ea gerere cœperat, expugnauit, & domuit Mõteius, omnibus prope Ducibus & Principibus eius è medio ſublatis. Qui ciuitates ibidem fundare, & colonias Hiſpanorum eo deducere. Hæc autem dum fiunt, quidam Cacicus Iucatanæ gentis, ex ijs, quos bellum diuturnum reliquos fecerat, centum & decem annos natus, Alquinote nomine, qui quamuis baptiſmo initiatus, gentis tamen ſuæ exitium, & Hiſpanorum in eam imperium, non ſolum ægerrimo animo ferebat, verùm etiam continuè deplorabat, ad Monteium venit, eumq́ue his verbis eſt adlocutus:

,, *Me puero, Montei, morbus quidam infeſtiſſimus*
,, *omnes in vniuerſum homines inuadens, vermes eos vo-*
,, *mere compulit. Quem tanta mox lues & internecio ſub-*
,, *ſubſecuta eſt, vt ea nos ad vnum omnes ſublatum iri, certo*
,, *perſuaſum haberemus. Ante veſtrum quoque in has oras*
,, *aduentum, duobus grauiſſimis bellis, quæ poſt peſtiferam*
,, *iſtam luem, inter nos & Mexicanos exorta ſunt, plus,*
,, *quàm centum & quinquaginta hominum millia perie-*
,, *runt. Hæ tamen tantæ clades, ad immanem iſtam crude-*
,, *litatem atque tyrannidem, quam tu cum tuis, in nos no-*
,, *ſtroſq́ue exercuiſti, comparatæ, leues proculdubio, nulli-*
,, *uſq́ue momenti cenſeri debent. Hondurenſis porro Pro- 47*
,, *uincia, prius, quàm ab Hiſpanis cognita explorataq́ue fuiſſet, quadringenta incolarum millia habuiſſe ſcribitur,*

quæ

quæ nunc ad octo capitum millia redacta perhibent. Nec id sanè mirũ videri debet. Idem enim Mediterraneis reliquarum omnium prouinciarum in locis, quas Hispani frequentarunt, paßim intueri licet. Crudele quoque Petri cuiusdam Calicis facinus historiæ narrant. Cùm is enim plus, quàm quattuor Indorum millia in captiuitatem adduxisset, quorũ multi partim inedia, partim dolore concepto in via morerẽtur: infirmos ex itineris labore penitus defatigatos, militis gladio miserè trucidari maluit, quàm vt viuos à se dimitteret. Nihil verò tunc æque miserabile fuit, ac matres pueros in collo gestantes vinctas, & à milite vi stupratas, adspicere. Fertur, tum militum quosdam, præ nimia in illas luxuria, morbo contra-
48 *cto planè fuisse vitiatos. Tanta ergo fuit Hispani militis in India tyrannis, vt ea non solum Indos verùm etiam seruorum Maurorum animos, ad rebellionem impulerit. Dicuntur enim, in exigua quadam Insula, ad septem millia defecisse. Quos Hispani initio securos & incautos facillimè trucidassent: nisi suo malo vigilantiores factos, precibus & pacifica legatione expugnare potius, quàm armis frustra tentassent. Multi denique fugitiui Mauri, in Nominis Dei prouinciæ siluis habitant: qui, inita cum incolis amicitia, ferro flammaquè Hispanos vbicumque*
49 *persequuntur, & inuentos frustatim dilacerant. Indorum porro ex Hispanica militari crudelitate superstites in nouo Orbe reliquiæ, etsi olim res externas nihili propemodum facere, & ab auaritia remotißima esse consueßent: nunc tamen paucis exceptis, qui in maiorum temperantia, & animi moderatione perseuerant, eas res & opes, Hispani militis exemplo studiosè quærere, in easquè velis ac remis incumbere, didicerunt. Nec inter cetera*

quidquam apud Indos plerosque; æquè, ac poculenta & esculenta, magni ducitur. Benzonus Mediolanensis in Indum, à quo pullum emere volebat, aliquando incidit. Is, cognito, pullum suum ad cibum expeti, drachmam argenteam, quam Regalem dicunt, à Benzono oblatam, in os inseruit. Vbi insipidam sensit: Abi, inquit, Christiane,
» *cum re tua vili, nullius etiam vsus. Pullum ego meum i-*
» *pse comedam, nisi tu vicißim, quod edi poßit, mihi dede-*
» *ris. At verò, ne quisquam cum salutis æternæ periculo,* 50
» *rebus hisce caducis, plus, quàm par est, incumberet: & scelerum impunitate ad rapinas animum adijceret: occulto quodam Præpotentis & Iusti Dei iudicio videtur euenisse: vt quòd à nonnullis, in priuatum tantummodo luxum & vtilitatem, ex Indicarum regionum spolijs, parum iustè congestum erat: id omne plerumque prius quàm aut ad ipsos dominos, aut ad primos saltem eorum heredes transmitteretur: vel naufragio perierit: vel in piratarum manus inciderit. Sic nobili quodam naufragio, ne reliqua enumerem: nauis quædam ex ijs, quas Bouadilius ex Hispaniola in Hispaniam primum misit: vnà cum trecentis Hispanis militibus, qui per seditionem multis incommodis et molestijs tam incolas, quàm Columbos fratres adfecerant, et maiorum in Hispania litium auctores futuri putabantur: interijt. Qua quidem naui, præter centum & amplius, aureorum, quos illi Castellanos adpellant, millia: quæ partim Regis, partim priuatorum quorumdam erant: & primum ex Indicis Prouincijs collectum insignem thesaurũ efficiebant: vnum egregiæ magnitudinis auri granum vehebatur, vt id Reginæ Elizabethæ traderetur: at tale, quale numquam deinceps inuentum fuit. Aureorum enim Castellanorum tribus amplius millibus*

51 *libus & trecentis, æstimabatur. Francus præterea, vetus Hispanicæ gentis hostis, ab inuento statim Orbe nouo, piraticam in Hispanos exercuit: & ingentibus eos cladibus adfecit. Naues eorum cum thesauris & mercibus mari cepit non semel: inter quas vna Peruanis thesauris onusta fuit: ex cuius præda, singuli etiam nautarum pueri, plus quã octingẽtos ducatos nacti sunt. Sæpè etiam Hispaniolam, Cubam, Sanctũ Ioannẽ aliasq. Insulas, & aliquot Continentis loca, diripuit. Captas naues passim, vnà cum vectoribus, & præda, in Franciam simul auexit. Vectores autem rebus ferè omnibus exutos, terra in patriam redire passus est. Quid multis? Ex omnibus Naucleris, nautis, & Scribis, qui Indiam frequentarunt: pauci Francorum manus euasêre. Propterea quod lucri cupiditate moti, naues illi suas vectoribus tantum, & mercibus onerarunt, et perraro eas armis, quibus hostes exciperent, instruxerũt. Horum igitur piratarum paucos ab Hispanis, sic ab omnibus rebus, quæ ad bellum necessariæ sunt, imparatis, capi contigit. etsi Francica quædam nauis aliquando, ducis tamen timiditate magis, quàm Hispanorum fortitudine, capta memoratur, tantaq. inde lætitia in Hispaniola, præcipuè oppido Sancti Dominici, concepta: ac si Francia fuisset debellata. Nam adcidit: cùm captiui eius nauis subinde in Hispaniam, non coniuncti: sed per multas naues distributi, mitterentur: vt eorum quinque in naui quadam, saccaro, ceterisqúe mercibus, & quindecim millibus ducatorum, pecuniæ Regiæ, onusta, coniurationem noctu fecerint: & præcipitatis in mare Hispanis, libertatem sibi fortiter adseruerint: eamqúe nauim, cum omni præda, in Galliam, spolia ampla referentes, vexerint.*

 Enim-

Enimuero: Supra ostendimus · regendis Indis, non solum 53
Ciuiles ac Militares Magistratus fuisse datos: verumetiã, Ecclesiasticos esse institutos. Necesse ergo fuit · quo illi Barbari ad ciuilẽ aliquã societatẽ cultũq; formarentur · ipsos erudiri· vt autem erudirentur, Scholas erigi; in quibus, & linguas cum Hispanis cõmunes, & artes, perdiscerent. Oportuit etiam, quod ad Christianam Religionem pertinet· Tẽpla et Monasteria, quibus ad pietatẽ & incitarentur, & exercerẽtur, & intra eius limites continerẽtur ipsis exstrui. Hæc, ipsis primum Sacerdotes Hispani, & Monachi, præstiterũt. Tãdem verò, qui ab Iesu Societate nomen obtinẽt· hoc munus sibi quoque serio sumpserunt. Nam· Peruanum regnum, & Mexicanum, ingressi· in vtroque Catholicam nostram Religionem, & litteras, diligenter docent. Itaque · cùm præter tria illa, paupertatis, castitatis, & obedientiæ, nuncupata Vota· quartum etiam profiteantur· quo sese vni penitus Romano Maximo Pontifici, ad omnia, nullaqúe re excepta, strictè deuinciunt · & quocumque iubeat, ipsi migrent: eo etiam Euangelij vocem, vt eius onmes in terras sonus exeat, perferre minimè dubitarunt. Ergo· in duobus illis Regnis, Collegia, in quibus & Iuuentus linguas, & artes optimas doceretur, erexêre. In Peruano quidem, tria· nimirum: Limense, Cuchense, Ciuitatisqúe Pacis. Residentias verò, quas illi nominant, quattuor: Potosinam, Sancti Iacobi, Xuli, Peranianã. Eæ, loca sunt in vrbibus, destinata illis è Societate, qui ad eas, habendis concionibus, ex aliquo suo vicino Collegio, mittuntur. In Mexicano autem regno, quattuor Collegia fundarunt. Mexicanum videlicet· Probationisqúe Domum· in qua Domo, Patres Societatis seniores, vlterius exercentur: quo & se magis magisqúe, & pietatem

tem fidemqúe suam, probent. Porro: Collegium Mechoacanum, Cnaxacanum, & Angelopolitanum. Denique: Brasiliam prouinciam, quæ vna iuris imperijqúe Lusitani ci, ad Occidentis Indiam quoque spectat· Collegijs tribus erudiunt· nempe: Bagacensi, Fluminis Ianuarij, & Pornambucensi. In ea porro, Residentias quinque, quas adpellant, ipsi numerant. Portus scilicet securi, spiritusqúe Sancti, ac Sancti Vincentij, Piratinimensem, & Mearum.

Reliquum est quod addam: vt, quoniam Quareca, sola prouinciarum Americæ, quæ sub Aequatore sita est, cur Aethiopas olim nouit· hodieqúe generat. nā et Homerus, Græcorum antiquissimus, vnos Aethiopum facit Africanos· alteros Athlanticos, hoc est, vt interpretor, Americanos, Αἰθιόπας, *inquit,* τοὶ διχθὰ δεδαίαται, ἔσχατοι ἀνδρῶν· *cur ergo Quareca sola eos gignat nigros, quæratur. Vix enim, hæc nigredo, in vicini Solis ardorem· vti Cosmographis & Physicis placet· tribui potest. Quoniam· sub Torrida Zona, multæ hodie nationes habitant· ab Aethiopibus tamen, longè alio colore distinguuntur. Aut igitur, in seminis naturam, ex Medicorum sententia, nigredinis caussa referenda est: aut certè, occulta quædam alia eius est ratio. Equidem, si quid altius perscrutari licet, diuinā esse sentio. Nam Bechaiaus Iudæus Rabinus, Hispanus, vir haud indoctus, qui, annis ab hinc prope trecētis, in Genesim scripsit, sic habet. Chamum Noachi filium, & canem, & coruum, sed fides penes sit auctorem· submerso iam terrarum Orbe, in Arca, operam Veneri dedisse· diuinitus hinc factum: vt eius Chami filius, ex eo patris cum vxore congressu, natus· omnisqúe adeo posteritas, internam patris malitiam, corporali nigredine testaretur. Canis verò, deinceps, in coitu, femellis colligaretur· & geni*

††† 5 tale

*tale semen, per rostrum, Coruus emitteret. Illud sanè con-
stat: nullibi terrarum, nigriores homines, quàm in medi-
terraneis Africæ locis, inueniri: ea autem loca Chus Cha-
mi nepos, incoluit & omnes eius posteri. Quamob cauf-
sam Aethiops, Hebræis Chus-aph, ab adusta nempe facie,
dicitur. Postremo: quod ad has occiduas Hispanorum* 55
*nauigationes adtinet, præterire non possum: quasi suspi-
cari posse veteribus fuisse, aliqua saltem ex parte, notas.
Præter enim Homeri versum illum, de Aethiopibus Ari-
stoteles, siue Theophrastus ille, de Mundi mirabilibus, scri
bit: Carthaginenses, decreto Senatus, Athlãticas nauiga
tiones tum intermittere coactos cùm eorum permulti, in
Athlantici maris terras illas bellorum Romanorum tædio,
migrarent. Et Plato in Critia, & Timæo, indicat: in Ath
lantico Oceano præter ceteras multas quidem terras v-
nam etiam esse insulam Athlantidem, quæ Africam &
Asiam magnitudine superet. Ac Seneca in Medea Tra-
gœdia, nouum hunc orbem quasi detexit. Refertqúe L.
Marineus Siculus in veteribus Hispaniolæ insulæ fodinis,
nummum aureum repertum: in quo, & Augusti Cæsaris
effigies sculpta erat, & inscriptio, quem nummum Epi-
scopus Consentinus, Pontifici Maximo miserit.*

III Nvnc *de Lusitanorum nauigatione. Hanc vete-
ribus cognitam maiore coniectura, quàm de superiore, du
cor. Plinius enim in Arabico Sinu Claudio Augusti Filio
Imperatore fragmenta nauium Hispanicarum, quæ nau
fragio perierant, adgnita repertaq. tradit. Melaqúe Pom
ponius: Hannonem Carthaginensem cùm exploratum
missus esset vectum à Gadibus, ad Austrum, & Orientem,
Africæq. littora pleraque circunuectum. Porrò ex Cor-
ne-*

nelio Nepote, idem auctor est: Eudoxum quendam cum Lathyrum Aegypti Regem fugeret egressum ex Arabico sinu, peruectumque Gades. Multo verò ante visum Celius Antipater notat: quem ex Hispania in Aethiopiam, propter commercia, nauigasse, cognitum planè fuit. Idemque Nepos adfert: Q. Metello Celeri. C. Afranij in Consulatu collegæ, sed tum Galliæ Proconsuli. Indos aliquot, à Rege Sueuorum, dono datos eos nimirum ex India, commercij caussa nauigantes, in Germaniam, tempestatibus abreptos, Succorum potius, quod Germanicum oceanum adcolant Regem crediderim. Denique Pius, cognomento Secundus, Pontifex Max. Asiam describens, ait In Othonis vita legi: sub Teutonicis, sic enim inquit, Imperatoribus Indicam nauim, vnà cum Indis negotiatoribus in Germanico littore fuisse deprehensam: eoque ventorum vi, ex Oriente, propulsam constitisse. Detur Veteribus vsitatā fuisse: nobis tamen, noua est. Hac sic habet. Annis ante aliquot quàm Rex Hispaniæ Ferdinandus, nouum illum Orbem inuestigaret: Henricus Lusitaniæ Rex, bellum in Africa mouerat. Cuius belli occasione qui animo res ingentes conceperat, aditum sibi, ad remotissimas terras, & ad eam diem incognitas, patefacere cogitabat. Classem ergo, quæ id tentaret, Orientem eam partem versus, expediuit. Quam nauigationem Alfonsus, qui ei successit, intermisit multis alijs arduis Regni negotijs oppressus. Sed Ioannes filius eam, mortuo patre, ita renouauit: vt instructa classe, maximam AEthiopiæ partem perlustrauerit neque destiterit: donec in Bonæ Spei promontorium sic enim ab eius classis ductoribus, quod ipsis deinceps in Indiam nauigatio, certa

quasi,

3 *quasi,promitteretur dici placuit: peruenisset. Illam is vltra etiam progredi iusserat. Sub id verò tempus quo Rex Hispaniarum Ferdinandus, sibi viam, ad nouum illum Orbem, aperiebat Emmanuel Lusitaniæ Rex Ioannis, antecessoris sui, vestigijs insistens Vascum Gamam, nouæ classi præfecit. Hic igitur repetita Ioannis nauigatione primus in Calecutium, quod est Indiæ regnum, penetrauit. Nam Regis omne studium, in Indiam contendebat. Etsi enim, ob id eam nauigationem maximè suscepit: quo Religioni Christianæ propagandæ cumprimis operam daret: huic tamen proposito hanc vtilitatis caussam simul & coniunctam, & indiuiduam comitem, adhærere oportuit: quod videlicet, vnius hac Oceani maris nauigatione si portus aliquot, quemadmodum firmandis viribus ei necesse fuit, occuparet: Venetis certè Indiæ commercia præripiebat et ea ipse sibi tota id, quod contigit adferebat. Nam Veneti, soliti antea erant aromata, lucrosissimasque merces, ex India per Arabicum sinum. cui Mare Rubrum nomen est, in Alexandriam nobilissimum Aegypti totius emporium, adsportare inde, Venetias: Qua ex vrbe in singulas demum Orbis totius Christiani partes, distributæ mittebantur. Venetorum nauigatio, breuior erat Lusitanorum verò, longior est. Et fiebat: vt Indicæ Venetorũ merces, viliori pretio, quàm hodie Lusitanicæ incorruptioresque venirent. Lusitani enim, omnem Africæ oram prælegunt ac longa dein via, Orientem versus nauigant sexq. itineri conficiundo, menses impendunt. India Orientis regio est & Asiæ terminus. Olim etiam Alexandri in ea bellis, deuictoque Poro Rege, fuit longè nobilissima.* 4 *Tantum enim littoris, secundum Melam, occupat India quantum, velis, per sexaginta dies ac noctes, cursus fit.*

Si

Si tamen prouinciæ longitudo, tanta esse potest. Naues enim ad nauigandum instructæ, plenis velis, secundissimoque vento intra viginti quatuor horas centum communia milliaria Germanica conficere dicuntur. Quidam esse tertiam omnium Orbis terrarum partem, aiunt. Multitudine certè gentium, regnorum, prouinciarum, & vrbium est longè clarissima. Lenes in ea auræ magna cæli temperies, vbertasque soli. Necessario ergo fit: vt, quod et Plinius testatur, maiora, quàm cæteræ regiones, producat. nimirum homines animalia item & arbores. Hinc
3 hominibus, vita illic ob aeris præcipuè puritatem, multò longior. Inter cetera autem commoda quæ passim India fert, ab hoc nostro Orbe aliena vel q̃, illa, si nõ passim, certis saltem in locis, gignit: hæc sunt potissimum. De hominibus gygantes vti referunt, & pygmæi. Ex quadrupedibus leo, rhinoceros, gryphes, qui & alati sunt. Silentio præterire non possum, neq; debeo: Indiam, Elephantes innumeros gignere, aratro & armis aptos plures, ac maiores, quã Africa. Mares, binos dentes habẽt, in superiori maxilla non deciduos. feminæ vel nullos habent, vel multò breuiores. Zeilana insula, maximos & optimos omniũ totius Indiæ summique ingenij & quibus reliquos obedientes esse ferunt progenerat. Hi non modo vernaculam, sed etiam peregrinas linguas, si doceantur, intelligunt. Gloriæ sunt cupidi beneficiorum memores, & iniuriarum vindictam expetunt. Capiuntur hoc modo. Cinguntur eorum pascua, ducentis hominum millibus eaq; paullatim in orbem contrahuntur donec tandem in angustũ coacti, effugere non possint. Ita in Pegua regno, aliquando quattuor millia Elephantorũ præter alias feras simul capta, scribitur. Capiuntur & hac arte. Emittuntur in siluas, man

sue-

ſuetæ Elephantes feminæ monitæ · ne congreſſum admittant, niſi prius ad ſtabula reuerſæ ſint. Has alij mares præſertim, continuò ſubſequuntur, vſque ad ſtabula. vbi tum abeuntibus mox feminis, facile concluduntur & domantur. Hac verò ratione domantur. Iuniores nimirum, verberibus obiurgationibus, & fame interdū etiā, beneficijs. Maiores ædibus incluſi, per feneſtras ſpiculis petuntur, do nec iam feſsi vulneribus & fame, propè ſint enecti. Tum blandis verbis, & promiſsis, ad manſuetudinem, pelliciuntur, procumbentesqúe Rectorum iuſſu, lauantur inunguntur oleo, & cibo reficiuntur. Deinde : ſingulis prope momentis interrogantur, qui valeant, quid petant. Sic paullatim manſueſcunt. Rumor eſt: Regi Sianæ, eſſe Elephantum album · eamqúe ob cauſam ipſum, Elephanti candidi Regem, adpellabant. Carnibus Elephanti crudis veſci Aethiopes, dicuntur. Elephas mures & formicas odit: & vbi eas in ſtabulo verſari ſenſerit non, niſi retorta introrſum proboſcide, dormiet · ne vllum ab illarum morſibus, aut arroſione incommodum capiat. Dentium Elephanti tantus eſt in operibus & inſtrumentis, monilibuſq. vſus: vt ex regione, Sofalæ & Melindi interiecta · quotannis, in Indiam deuehantur millies ſexcenta pondo præter eos dentes · qui ex pleriſque Indiæ Prouincijs conuehuntur. Huius eboris aliqua pars in Chinarum regionem defertur maxima verò Cambaiam. Propinquis enim mortuis feminæ illico omnia monilia quorum viginti genera, ex ebore confecta, ſingulæ in brachijs geſtant confringunt, & poſito, luctu, noua inducunt. Ebur maiorum dentium pluris minorum minoris æſtimatur. Ex reptilibus verò in India inuſitati nobis, ſunt dracones, aſpides · & ceteri id genus immanes, horrendiq. ſerpentes. Scorpiones etiam

alati.

alati. Et Aquatilium quæ ἀμφίβια, Hippopotamus Gangisque ac Nili incola, Crocodilus. Aues non paucas habet, nostris dißimiles, & alias quæ nobis desunt veluti: variæ speciei Psittacos, quibus referta est. Fruges, bis quotannis in ea feruntur ad maturitatem peruenire. Fructus, à nostris differunt. Mirobalana, & Caßia præstat. Arbores generat, semper frondentes, & admodum proceras; arundinem præcipuè. Est & arbor ibi, quam sola creat, Ebenus.
Aromata & simplicia quædam medicamenta Orientalis
7 India, nobiliora vir in eis exercitatißimus, & eruditißimus, Carolus Clusius, Atrebas ex Lusitanis Medicis diligenter exposuit. Ea quam potero breuißimè perstringam. Ambarum optimum, Naledma insula generat. Circa Cōmorinense promontorium, Ambri fragmentum inuentum est, trium ferè millium pondo. Inuenitur, sed rarò, in Timoia & Brasilia. Aloe plurima, in Cambaia & Bengala, sed laudatißima, in Zacotora. Agallochum, siue lignū Aloes legitimum tantum ex India deportatur. cortice, non cute, vestitur. Asa fœtida cibus & medicamentum Iusculis, et oleribus, eam commiscent, confricato primū ex ea, lebete. Frequens in Mandoua, Chitora & Delia. Beniu, gummi genus est, ignotum Græcis, Latinis, & Iudæis. Vulnerantur arbores vt maiori quantitate effluat. Duplex eius genus nigrius in Iaoa & Zamatra, reperitur. Thus in Arabia tantum nascitur. cuius apud Indos Medicos, vsus frequentißimus in China & regionibus Malacæ vicinis. Myrrha plurima, ex Arabia, & Abyßina Aethiopiæ. Lacca in regione Peguæ prouenit. Magnæ eam formicæ, in terræ viscerib. alibiq. natæ. in vastæ cuiusdam arboris folijs, prunum referentes minutis surculis & ramulis, apum more, elaborant. materiam ex ipsa arbore,

bore, exsugentes. hi deinde rami reuulsi, in vmbra siccantur donec decidant ramuli. Lacca verò tanquam in fabulos concreta, manet. interdum, ligni fragmenta inhærent. Sincerior tamen, eorum expers est. Cancamum gummi genus: ex Guinea vehitur, myrrhæ quasi simile. decidit ex proceris arboribus, quæ Myrti habent folia. Vnum est album aliud, subnigrum, Caphura; gummi est, quod in ligni meditullium cadens, deinde extrahitur, aut per rimas exsudat primum, candidum sineque vllis rubentibus, aut nigricantibus maculis. Nascitur, in Burneo, Bairroso, Zamatra, & Pacema. Duorum est generum. Vnum, quod e Burneo aduehitur Europæ, propter maximum sui pretium, hactenus incognitum. Alterum, è China: hoc in orbiculares panes coactum, ad nos aduehitur. Soli Græcorum Aetio, notum aiunt. Cate, siue Lycium dentibus relaxandis familiare est Indis. Arbor, vnde extrahitur, fraxino similis magnitudine, folio minuto Ericæ simillimo, perpetuo virente. vnde lignum, vulgo Semperuiuum adpellatur. Eius frequens vsus, cum Betre in masticatorijs. Plurimum nascitur, in Cambayæ vrbibus, Bazaima, Manora, & Damana, & in Goa Continenti. Mannæ tria genera ex Vzbequaa deportantur. Tutia ex Quirino in Persiæ regione Ormuzio finitima fit, & conflatur, e cineribus arboris cuiusdam, nomine Goan, istic nascentis. Cuminum ijsdem locis, laudatissimum totius Persiæ nascitur. Ebur, ossa sunt elephanti. Canella, siue Cinnamomum cuius, duo tantum genera. alterum, in Zeilana, alterum, in Iaoa, & Malauare, nascitur. In America, nulla in China quoque nulla, producitur. Sandalum, Rubrum, in India citra Gangem Album, & Pallidum, vltra Gangem & in Timora, insula portuosa nasci-

ſcitur. Indi eo contuſo mortarijs lapideis, & aqua macerato ad æſtus tollendos, & odorem conciliandum corpus totum inungunt. Aduehitur vtrumque Malaca, Luſitanorum nauibus in maxima totius Indiæ Emporia nimirum Cochimenſe, & Goenſe. Indeq; in Malauarim, Canaram, Bengalam, Decamam & Guzaraten. Perijt enim Luſitanorum bellis, Calecutium proximis ſuperioribus annis, florentiſsimum Indiæ totius Emporium. In exteras regiones importata Sandali arbor, etiam creſcit: Nam Andanagere, regni Decamæ primaria vrbe creſcit, & in Regis Nizamoxæ hortis, ampliſsimis. qui omnium peregrinarum arborum etiam noſtratium, quæ fructiferæ ſunt genere ſunt excultiſsimi. Betre Indi ſuauioris halitus gratia, cum alijs mixtum potentiores maſticant. Idemque faciunt plebei cum potentioribus locuturi. Vel, qui eo carent manum ori adponunt, ne eos halitu offendant. Os enim non habere odoratum ſummæ apud eos eſt inciuilitatis. Mulieres quoque, viris congreſſuræ illud Betre maſticant laſciuiæ maximum id eſſe illectamentum, arbitrantes. Sed ab eius eſu abſtinent, cùm defunctos propinquos lugẽt. Macis arbor, in inſula Banda prouenit myriſticamq; nucem, Macim, profert. Garyophyllum, in Maluccis inſulis quinque ſolis, quarum Gilolo primaria eſt, naſcitur. Colliguntur Garyophilli à die XVII. Calendas Octobris, in Ianuarium vſque, & Februarium violenta flagellatione, ſummis arboribus excuſsi & per triduũ in ſolo mundato, ad ſolem ſiccati. Piper copiosè in Malauari prouenit. maritima regio eſt quæ à Gomorino promontorio, Cananorem vſque pertingit. Naſcitur & in inſulis, Iauæ vitinis, & Sunda, & Luda. Piper longum, in Bengala regione quingentis milliaribus à Malauari diſsita,

prouenit. vbi & candidum, & nigrum, gignitur. Album, rarum est: procerumque mensis inferri solet. Fausel, plurimum in Malauari crescit. In Guzarate & Decama locis dumtaxat maritimis, neque copiosè, sed laudatum, nascitur. optimum, in Mombaima insula. plurimum in Zeilana, sed candidum. Tamarindi medicamentum est notum optimi in Cambaiete & Guzarate proueniunt. Anacardium copiosum in Cananore, Calecutio, Cambaia, & Decama. Calamus Aromaticus, per vniuersam Indiam seritur in qua tantum crescit. plurimus, in Guzarate, & Balaguate. In Goa quoque, sed paucus, gignitur. Nardus in Mandoua & Chitora, prouincijs Delia, Bengala & Decama vicinis iuxta Gangem nascitur. Costum circa Guzaraten, in Mandoua & Chitora plurimus Malacca vsus est. Turbit in Cambaiete, Surrateque, Dio insula, & Bazaimo, vicinisque locis, procreatur. Rhabarbarum omne, in Chinarum prouincia nascitur. China, radix, oritur in vastissima Chinarum regione, quæ Tartariam spectat. Veneream quidem luem, quæ Chinam & Iaponiam, aliasque Indiæ Prouincias, longè lateque peruagatur mirificè curat. Adeo: vt, postquam eius vsus, per Indiam increbuit: id quòd post annum Christi millesimum, quingentesimum, trigesimum quintum contigit: Guaiacanum lignum tamquam Hispanus quispiam belluones Indos, nimiam inedia enecans vilescere cœperit, vel potius omnino profligari. Galanga minor, è China maior & deterior, ex Iaua insula ad nos aduehitur. Gingiber fœmine, aut radice satum, in omnibus Indiæ nobis notæ locis, gignitur. optimum est, Malauaricum: idemque frequentissimum, Arabibus & Persis expetitum. secundum locum obtinet id, quòd in Bengala

rep-

repperitur. tertium quòd in Dabulo & Bazaimo, omnique ea ora maritima. Sapphiri genus vtrumque, aqueum & obscurum inuenitur in Calecutio, Cananore, & Bisnagua. præstantiores ex Zeilana laudatißimi, ex Pegua adferuntur. Hyachintus, & Granatus, nascuntur in Calecutio, & Cananore. Granatos præbet Cambaia, & Balaguate. Oculus Catti ex Zeilana, laudatißimus in Pegua nonnulli. multò pluris apud Indos quàm Lusitanos, fit. Lineus pannus, ita ad lapidem hunc compressus, vt gemmæ meditullium siue oculum tangat nullo igni vri potest. Coru, herba Malauarica dicitur quòd Malauares eam, primi omnium, esse præsentißimum dysenteriæ remedium docuerunt. Mangas fructus omnes Europæ fructus, suauitate superat. optimus, in Ormuzio producitur. Secũdus ab hoc, in Guzarate. tertius, in Balaguate. Arbor Mãgas, bis quotannis fructum fert. Cidonia Bengala in Bengala enim vicinisq; regionibus prouenit arbor est oleæ magnitudine. Fructus aduersus alui profluuia vtilis. Carambolus fructus in Goa, minoris oui Gallinacei magnitudine in quattuor partes dissectus, nascitur palato gratißimus, saccaro conditus. Brindones fructus eo, tinctores vtuntur. cortex eius seruatur, aceto conficiendo. Datura planta in India citeriore frequens. in Malauare nascitur. Eius florem, aut semen fures in eorum cibum iniiciunt quos deprædari volunt. Eo sumpto mente alienantur. eoq; soluuntur in risum: & magna libertate id sibi, quòd illis libitum est, prædari sinunt. Bangue, planta cannabi similis aptißima somno conciliando. Sed & Muscum gignit India, Cardamomum maius, & Laserpitium. Margaritarum autem, gemmarumq;, & vnionum ple-

*na eſt. Adamantes habet, carbunculos, pyropos & quos
adpellant topazios, berillos, chryſopraſos. Auri etiam
fodinis & argenti non caret. Quamobrem: à Poetis, ſæpè
Diues adpellatur. Mirum ſanè, vel miraculo potius ſimi- 8
le, poſteritati videbitur: eo vſque hominum noſtrorum in-
duſtriam, ac labores, penetrare potuiſſe: vt haſce duas na-
uigationes Orientis & Occidentis, inuenerint. Sed quid
non audet, vir magnanimus? Nonne enim Magallanus
natione Luſitanus non prius ab Europæis tentata nauiga-
tione fretum, quod ab eo nunc Magallanicum adpellant
quinquageſimo ſecundò latitudinis gradu, ad Auſtrum,
aperuit? Nonne, per inferius hemiſphærium, immenſo cæ-
li marisquè tractu ſuperato ſub Orientem Solem ad Mo
luccas peruenit? Nonne vna, ex eius claſſe nauis, Victo-
ria nomine eo in inſula Mutama cæſo in bello, digreſſa
memorabili ad omnem poſteritatem facinore reliquum i-
tineris, per ſuperum hemiſphærium Indiæ, Africæq. oras
præteruecta, tertio ab diſceſſu anno Sebaſtiano Cano Na-
uarcho incolumis in Hiſpaniam peruenit? Ergo vniuer-
ſum Orbem hæc nauis, circuiuit & nunc illorum, nunc i-
ſtorum Antipodum prouincias, adtigit. Quamobrem, eius
nauis relliquiæ Hiſpali memoriæ cauſſa iure meritoquè
poſteritati reſeruantur. Præterea hiſtoriæ produnt Va- 9
ſcum Nonium Valboam in Oceano inſtituta ad Meridi-
em noua nauigatione id mare detexiſſe, quòd vulgo Su-
rum nominant. Ex altiſſimo conſpectum monte, ſocijs id
oſtendit, eiuſquè poſſeſſionem, Hiſpaniarum Regis nomi-
ne adhibitis ex ſolemni more teſtibus, & notario cepit.
poſteaquè paullo, Margaritarum inſulam repperit. At 10
ne omnis, vnis Hiſpanis, Oceani maris gloria, totaq; con-
cederetur Britanni, Septentriones, noua in Moſcouiā na-
uiga-*

uigatione, ab hinc annis viginti plus minus, illustrarunt. Nam bellis Sueticis à Moscouitarum, Naruicoqúe Liuoniæ, exclusi commercio: iter ad illos Oceano hinc Noruegiæ, Finmarchiæ, Lappiæ, Scricfinniæ, Biarmiæqúe: illinc Groenlandiæ littora, præteruecti vltra septuagesimum latitudinis Aquilonaris gradum sibi patefaciunt. Quam nauigationem Belgæ postea non sine tamen, cum ijsdem Britannis, velitatione sunt secuti. Eo vehunt argenti veteris fragmenta, lineasqúe vestes prope detritas omnisqúe generis minutiores merces, ad vsum cultumqúe corporis hominum vtriusque sexus veluti lintea & byssea cingula, periscelides, crumenas, cultros & id genus sexcenta. A Moschis autem pelles omnis generis pretiosas adferunt, & salmones salitos fumoqúe duratos. Qui enim eas prouincias frequentant piscatores propè omnes sunt. Soluunt Belgæ ex Batauis circiter Idus Martias vt ante Solstitium æstiuum eo naues adpellant. Moschi enim in littore Boreali sedes non figunt sed circa æstatem eo, piscationis, & commercij gratia, tantum se conferunt postea, aduentante hieme, domum reuertuntur. eoqúe nomine, mercatores in Continentem ad eos commeant Nec illic, vltra septem aut octo hebdomadas, hærent ne, ab asperi-
11 *tate ingruentis hiemis obruantur. Fertur, Enchusana quædam nauis hac via, Sarmatiæ, Asiaticæ, & Tartariæ, littora mercatorum quorumdam sumptu, diligenter explorare. Denique ne quid intactum relinquam Bataui quidam; Carolo Quincto contra Gallos bellum gerente, ne in Gallorum manus inciderent ex Canarijs insulis, cursu ad Boream flexo per Orcades & Hebudes indeq; per Oceanum Germanicum: Sebastiano Bolmano, Schiedamensi Batauo, Nauarcho in Zelandiæ Veriensem por-*

tum maxima commeatus inopia preßi peruenêre. Sed ad Lusitanos, à quibus sum longè digressus, redeo. Itaque Lusitani, cognitis tot ac tantis illis Indiæ opibus: nihil potius habuêre quàm vt, portubus, vrbibus, ac locis suis nauigationi quo eam securam redderent opportunis quā primum potirentur. In eamq; rem omnes sedulo neruos contenderunt. Oppidis ac locis ergo, quæ cepissent, præsidia statim, & præcipuis etiam arces, veluti Cambaiæ vrbi, imposuêre à qua Turcam, eam expugnare conantem, repulerunt. Calecutij & in Aurea Cherfoneso, quàm Malacam vulgo nominant multa Indiæ commercia sunt frequentißima. In hanc autem Chersonesum ex insulis Moluccis non procul dißitis Aromata importantur. In ijs enim Insulis nascuntur. Quæ igitur oppida, portus, ac loca, Lusitani cepêre: ea præsidijs, & opere, diligenter munierunt. Cum vicinis verò Regibus ac principibus quos in ijs regionibus ipsi opibus & potentia præstare cognouerant: amicitiæ, ac pacis, & commerciorum fœdera iunxerunt. His artibus bello quæsita, retinent. tum quòd legum, quas victis dedêre Magistratuumque, ac tributorum vinculis: nec non, constituta, qua licuit vbiq;, Christiana Religione ea quoque sibi confirmarunt. Hispani cùm publici etiam commodi sui non immemores ex Moluccis insulis, in Auream Chersonesum tot opes efferri, tot Aromata aduehi cognouissent: omni studio sibi contendendum putauerunt vt noua reperta via, in eas ferri possent. Quam Magallanus, Caroli Quincti iussu explorauit. Quæ res, cùm dißidiorum inter Reges caussam præbuisset; & vtriusque clientes earum ius ad suas partes reuocarent coorta fuit disputatio: vtri nimirum diuisionis Orbis iure Alexandri Sexti Summi Pontificis decre-

12

13

to sancita deberentur. Quoniam enim duabus hisce, Hispani in Orbem nouum, & Lusitani in Indiam, detectis nauigationibus fiebat: vt, vterque, vlterius progrediendi cupidus alias porrò Insulas, & regiones indagaret: nauium praefecti, ipsique adeo classium duces, in eam cogitationem & expeditionem, acriter incitabantur. Inuentorem quippe gloria comitabatur, idoneus ad audendum omnia stimulus. Ad haec adcedebat Regis fauor, & beneuolentia praemijque magni certa spes. Quare contemptis periculis vniuersis, eo quisque labores suos conferebat: vt Regi suo, recens repertis terris, aliquam prius incognitam aperiret. Sic eueniebat vt omnia vtrique perlustrarent. Hinc verò periculum praeuidebant, fore: ne, dum tanto haec studij ardore procurarentur Hispanus Lusitani, & Lusitanus Hispani, nauigationes institutas, impediret. Ergo locum aliquando controuersiis & inter amicos Reges, eorumque clientes, bellorum aut odiorum certè occasiones praeberi. Ne hoc adcideret, duo hi Reges sibi magnopere cauendum ducebant. Tandem: ex ea, quàm dixi, auctoritate Alexandri Sexti, Maximi Pontificis vniuersum Orbem in duas
14. *aequales partes facto vtriusque ab insulis Hesperidum initio diuiserunt. Quae Insulae Capitis Viridis ex opposito eius nominis in Africa promontorio dicuntur. Ducta igitur ab Arctico est linea. quae per Fortunatas quas hodie Canarias vocant & Antarcticum permeans, in eodem demum Arctico fixa maneret. Ergo quidquid, ab Hesperidibus recta in Orientē nauigantibus. Lusitanis incognitae terrae ad cētum octoginta gradus detegeretur, id omne ijs cederet: quidquid autem in Occidētem ad totidem gradus*

Hispanis. Quamobrem: Hispani, cursum in Occidentem, ad nouum Orbem nauigantes his pactis adstricti tenuêre. Lusitani autem: per Meridiem, & Hesperidum littora, & Aequatorem, Tropicumq́ Capricorni, transeuntes demum per Arabicum & Persicum mare, ad Indiæ littora citra Gangem: vbi Calecutium, celeberrimum Indiæ totius Emporium, deferuntur. Inde Taprobanam & in Auream Chersonesum. tandem ad Sinas & Iaponios vsque, extremos Orientis populos. Totus autem ille Continentis Asiæ tractus, qui vltra Indum, ad Austrum & Ortum, Indico et Eoo mari ad Septem Triones Tartaria, definitur: Indorum Sinarumq́ regionibus constat. India vniuersa quæ Indo flumine, Tauri iugis, Sinis, & Oceano circumscripta, Gange interlabente, veteribus duplex fuit: duabus peninsulis ad Meridiem longè in mare procurrens tres amplissimos Sinꝰ efficit, frequentibus portubus & cppidis illustres. Nunc in multos principatus & regna armorum & mercaturæ studijs clarissima diuiditur. In ea, quæ ad Occasum est, peninsula Cambaicum, Delium, Decamense, Bisnagarense, & Narsingense regna sunt. Decani Rex est potentissimus. Qui nunc regno potitur, Nizamoxa nomine, præter mediocrem doctrinam, qua præstat, semper apud se Medicos eruditos alit magnis stipendijs, tum Persas, tum Turcas. Illud in Indis harum regionum plerisque, est memorabile: tenuiores Regibus suis, munerum loco, rosas nostrates offerre solere: quib. eorumdē Regū cubicula insternantur: Bisnageroq. Regi quotannis ex odoribus & floribus tributa, ad quinque propè millium Hispanicorum nummorum aureorū, summam, solui. Sunt in eadem peninsula, ex Calecutij interitu duo, proxima Patrum memoria, nata Emporia,

*longè celeberrima: Goanum, & Cochimense. Illud tamē,
quàm hoc frequentius efficit, totius per Indiam Lusitano-
rum imperij administrator, qui Prorege firmas ibidem se
des habet. Vrbs Goa, varijs hominum generibus abundat.
Amplißimum hic Collegium, Societas IESV: Ioannis
Tertij Lusitaniæ Regis beneficio egregiè locupletatum:
poßidet. In quo, vltra sexcentos diuersißimarum gentium
pueros, ad pietatem & litteras diligenter informari pro-
ditur: nimirum: Brachmanas, Persas, Arabes, Aethiopes,
Cafres, Canarios, Guzarates, Dacamios, Malauares,
Bengalanos, Canaraos, Peguos, Patanes, Chingalas, Ia-
uenses, Malaios, Manācalos, Macazaios, Maluccos, Sio-
nios, Mauros, Sinas: cæterosque id genus. Et ex hac de-
mum schola: quæ Theologiæ, bonarumque litterarum stu-
dijs floret, in omnes Orientis prouincias, domum quisque
suam mittuntur. Adeò: vt hoc Collegium totius in India
Christianæ Religionis, et Reipublicæ seminariū, non imme*
16 *rito dici possit. Sed: præter Goanū hoc collegiū, alia quoq;
collegia eadē Societas fundauit. Itaq; hactenus in Oriētis
India, Septem numerantur. Goanū videlicet, quo de agi-
tur: Cochinense, Bazainense, Salsettanum, Malacense, et
Iapponiorum Bungense. Residentias autem, quas Socij
nominant: tredecim sunt. Cherana, Sancti Thomæ, Dama
nensis, Tannensis, Bandoranensis, Caulana, Trauancori,
Commorinensis, Manarinensis, Sinensis, Aethiopica, Am
brinensis, & Sanctæ Trinitatis. His addantur Iapponen-
sis: Veluti: Meacensis, Emurensis, & aliæ quædam. Alte-
rius verò peninsulæ regna sunt hæc: Vermanum, Auanum,
Peguanum, Sianense, & Malacense. Quod postremum, e-
iusdem nominis vrbem primariam; Emporio simul vlte-
rioris Indiæ frequentißimo, & Societatis Collegio cele-*

brem, habet. In intimo, medij Sinus Indici, recessu, qua Ganges fluit, sunt Orixa, Bengala, & Mandao, ditiones nobilissimæ. Ad ortum, Camboia, & Campa. Flumina, 17
totius Indiæ maxima, sunt; Indus, & Ganges. Gangem fluuium, Indi, sanctum existimant. ita vt, morituri regni Bengalæ indigenæ et incolæ, hoc flumine mergi se iubeant. Sed pedibus dumtaxat. Sunt autem in eo flumine certa Idolorum delubra, ad quorum cultum cateruatim confluunt mercatores è Guzaratis, et Decanæ regni incolis; magnaqúe donaria eo inferunt. Indiæ, innumerabilis pro- 18
pemodum Insularum numerus, adiacet: Clarissimæ sunt Zeilanda siue Zeilana: & quæ nunc Samatra; Veteribus Taprobana; dicitur. tum Iaua duplex, Maior, & Minor. Quarum pleræque Lusitanis parent aut cum eis pacem & amicitiam conseruant. Zeilania insula octoginta milliaria Lusitanica continet in circuitu. in longitudinem ad triginta protenditur. Sita est è regione Promontorij Comorini. Populosaqúe est admodum tametsi, magna ex parte montosa. Eius incolæ nominantur Chingalæ. Vberrima totius Orbis, laudatissimaqúe. Nucum Myristicarum feracissima. Garyophyllos, piperqúe gignit. Omnis item generis gemmas, præter adamantes, habet. Margaritarum, auri, argenti, magna copia. Siluæ, omnis generis auibus scatent. pauonibus, gallinis, palumbis varij generis. multoq; venatu ceruis & apris. Delicatissimi istic fructus tametsi sponte nascentes. ficus, vuæ aurea mala, suauitate, reliqua totius Orbis superant. Ligno & ferro abundat. Multa palmarum genera optimiq;, vti dixi, Elephantes. Quæ de Indiæ Regibus auditu iucunda referri, 19
posceret hic locus ne longior sim prætereo. Multa de eius situ, populis, legibus & moribus, Strabo. De Simijs hoc ex

eo addam: infinitos in India, præsertim in silua ad Emodios montes, inueniri, maximis canibus maiores: præter faciem, quæ nigra est, albos esse totos. caudis, vtpote duorum cubitorum, longissimis. Hoc animal, non minus, quàm Elephantes, ad humanum ingenium & captum adcedere. Cùm enim exercitum Alexandri vidissent: ipsos etiam in collibus quibusdam ordines instruxisse. Milites, exercitum hostilem putasse, & in eos contendisse. re tandem per Taxilum comperta: cessasse. Ergo cùm omnia, quæ fieri videant, imitentur, & in arbores fugiant, iisq; insideant: venatores catinum aquæ plenum in conspectum ponere, oculosq; ex ea sibi abluere, postea pro aqua, posito visco, discedere: & iis eminus insidiari. Vbi animal ex arbore descenderit, & sese visco illiuerit, & conniuenti palpebræ cohæserint: viuos capi. Vel, venatores, culleos quosdam in braccæ modum induere. abire, persimilibus ibi relictis, interius villosis, & visco illitis, & simias, se his induentes, facilè capi. Tygres, apud Prasios, duplo etiam maiores leone gigni, scribit. tum serpentes duorum cubitorum, cum membraneis, vti vespertiliones, alis, & per noctem volare. Scorpios denique volucres, ingentes. Validissimosq; molossos, qui Leonem quoque, Taurumq; detineant. Viperæ quædam ibidem, sedecim cubitorum reperiuntur. Animalia: quæ apud nos mansueta sunt, apud illos sunt feræ. Arundo quædam nascitur, vlnarum triginta longitudine. Lapides India pretiosos: crystallum, Carbunculos varij
20 generis, & margaritas gignit. Sapientiæ apud Indos opinio penes eos est, quos Philosophos adpellamus: Philosophorum autem illis esse præcipui memorantur: Baneanes, & Bramanes. Baneanes, tametsi nunc potius Negotiatores, quàm Philosophi nominandi veniant,

sunt

sunt sectis inter se diuisi. In eo tamen religione quadam omnes conueniunt: vt rem anima præditam neq. occidāt, nedum occisa vescantur. Hoc præceptum tam strictè obseruant, vt plerunq, captas aues redimant, quas deinde pristinæ libertati restituant. Neque napis, allijs, pulmentis rubro colore infectis, neque vino aut aceto, neq, Nimpa, neque Ortaqua, potionis generibus vtuntur. Intenti longis ieiunijs se macerant, nocte tantū modo sumentes pauxillum saccari cum lactis, aut aquæ potu. Superstitiosiores interdum cibo viginti diebus abstinent. Formicis & auibus aquam bibendam præbent, saccaro dulcatam. Quin imò ex eorum instituto, nosocomium auium est in Cambaiete, in quo omnis generis aues curantur, quæ sanitati restitutæ dimittuntur liberæ. Hæc est apud illos eleemosyna. Morituri, solent nonnulli certam facultatum portionem testamento legare, viris quibusdam, qui per solitudinem vagentur, & aquam peregrinis, & iter facientibus dent. Eodem vestium genere, quo Gymnosophistæ vsi fuisse perhibentur, amiciuntur: & eos, animarū transmigrationem in alia atque alia corpora, credere rumor est. Brachmanes similem cum Baneanibus de hac animarū transmigratione opinionem traduntur sequi. Degunt in Balaguate, Cambaia & Malauare, Cibum non adtingunt, nisi primùm loti toto corpore. Habentur in maiore veneratione, quàm Baneanes. Ex his enim Scribæ Regibus deliguntur, & Negotiorum procuratores, tum Quæstores & Legati. Hi tamen oēs, & qui in maritimis locis, quæ Cuncama dicuntur, habitant, omni carniū genere, excepta vaccina et porcina domestica, vescūtur. Animas vti Pythagorei, mortuis corporib. in alia corpora, quemadmodū dixi, transmigrare, credūt. aliaq. multa ridicula. Libros quosdā et Pro-

21

phe-

phetas habent, quibus superstitionem suam (sunt enim Indicorum sacrorum Antistites) stabiliunt. Curam phanorum gerunt, quæ Idolis sunt dedicata. Aedes, quas cum Idolis inhabitant, Pagodes appellantur. Vaccas adorant, easque non mactandas docent. Deum opinantur esse nigrum, hunc colorem, qui familiaris ipsis est, pulcherrimum arbitrantes. Hinc etiam vt plurimum ipsorum idola nigrore sunt horrida, impuroq; oleo perfusa: visu verò adeo fœda, vt vel solus eorum adspectus intuenti terrorem incutiat. Compluribus è plebe, idola admodum esse edacia, persuadent: ideoque pecuniam ipsis, & varia esculentorum genera adferenda, persuadent. Hoc nimirum commento, sibi suisque, victum largè procurant. Hinc his cottidie, nimis credulum vulgus, per domesticos nummũ dijs offert. Illi verò, furiosorum more, saltantes sistratiq. epulantur. Tunc idola cibum capere, miseris persuadentes. & ne quid sibi suisue desit, idola vehementer esse irata, populo denunciant, quod imperata non fiant: & nisi deos placet muneribus, fore confirmant, vt aut occidantur ab ijs, aut calamitatib. afficiãtur, aut in ipsorum ædes immittantur dæmonia. His eos technis in errore metuq. detinent. Quod quidem interdum etiam eorũ aliqui non dissimulant, sed egestate se purgare conantur: quod præter saxea ista idola, nihil in bonis habeant. Amaracũ herbam magna superstitione, & ceremonijs, pro numine venerantur. Quamuis interdum inter eos aliqui reperiantur, præter cetera, Astrologiæ peritissimi, & in magnis dignitatibus constituti: plerіq; tamen plus malitiæ, quàm litterarum habent. Polygamiam naturæ lege prohibitam, agnoscunt. Præcepta quoq. diuina illa decem, & accuratam singulorum interpretationem, litterarum monumen

tis

tis sibi traditam, callent. Quibus libris illud etiam quasi vaticinium contineri fatentur: fore tandem aliquando, vt omnes vni tantummodo legi pareant. Quos in disciplinam suam admittunt; eos sanctè polliceri compellunt· se mysteria, quæ sunt audituri· nemini vnquam hominum prodituros. Inter hæc autem mysteria, illud etiam numerant· nimirum, ne vnquam profiteantur, adorandum esse creatorem cæli & terræ, qui in cælis est· sed Idola potius, quæ Dæmones esse norunt. Linguam peregrinam, vti Latinam nostri· Magiam etiam & incantationes, in scholis docent. Dies Dominicos, qui Doctores ex illis sunt, religiosissimè venerantur: in quibus nihil aliud, quàm hanc Orationem frequenter pronuntiant: Adoro te Deus, cum tua gratia, & auxilio, in æternum. Ingenio perquàm acuto sunt. Capillos à pueritia summa cura nutriunt, & funiculum triplicem· insigne id sectæ est· magna cum superstitione, è collo gerunt. E Christianorum, Ecclesiasticorum præsertim, manibus, cibum accipere· sacrilegio simile ducunt. Fuerunt hi Brachmanes antiquitus Satrapæ· & Indicæ regionis Domini. Videntur autem 22 hæ duæ Philosophorum sectæ ab antiquis Indorum Gymnosophistis, quorum etiam duo genera fuerunt, originem traxisse. Brachmanes ex generis successione, sapientiam, velut hæreditariam sectabantur. Hi præstabant. quòd eorum decreta magis essent consentanea. Germanes alterum eorum genus· electione ad Philosophiæ professionem adsumebantur. Eorum honoratissimi, Hyoboli, quòd in siluis, Indiæque solitudinibus sub diuo agerent, adpellati. Solis frondibus & siluestribus frugibus viuebant· ab omni carne abstinebant. Cùm igitur optima domus ea sit, quæ non magno adparatu, sed minimo quidem indiget: tenui

victu

victu contenti, miraculo fuêre. Nudis incedentibus, vestis fuit, arborum cortex: vel Diodoro, lineum è mollibus filis ac pellibus indumentum. Id verò nec igne comburebatur, nec aquis expurgabatur: sed vbi sordidum, maculisq́ue plenum erat, in flammam proiectum, planè candidum postmodum reddebatur. Vini & Veneris, coniugijq́ue, nisi post annos septẽ & triginta in eo vitæ genere insumptos, expertes erant. De Republica cum Regibus: deq́ue diuinis, Sacrisq́ue rebus disputabant: deq́ue sideribus, quæ diligenter obseruabant. Et de ceteris, quæ ad naturam perscrutandam pertinent. Eoq́ue ab ijs colebantur. Ab omnibus enim voluptatibus, quibus hominum vita corrumpitur, abstinebant. Quapropter maxima erat apud omnes virtutis eorum auctoritas. Porrò: tanta continentia præstabant: vt Solẽ ab exortu ad occassum, stantes & immobilibus oculis, contuerentur: & feruentibus arenis ipsi, toto die alternis pedibus insisterent. E contrario verò, Caucasi niues, hiemalemq́ue vim sine dolore perferebant: cumq́ue ad flammas se adplicuissent: sine gemitu, vt Cicero ait, adurebantur. Corpora ergo sic ad laborem exercebant: quo mentes confirmarent suas, quibus motus omnes sedarent, & bona per ipsos omnibus consulendi publicè priuatimq́; vera facultas præsto esset. Itaq́ue omnis eorum Philosophia eò tantum spectabat: vt benè viuendo, benè quoq; morerentur. Ad eos his rebus claros, Apollonium illum Thyaneum Pythagoreum, profectum fuisse, Hieronymus ex Philostrato testatur. quo nimirum Iarcham in throno, inquit, sedentem aureo, & de Tantali fonte potantem, inter paucos discipulos de natura, et motib. siderũ ac dierum cursu docentem audiret. In Aethiopiã deniq; perrexisse, quo Gymnosophistas, & celeberrimã Solis mensam,

ſam, inquit, videret in ſabulo. Præcipuè enim Solis numini maieſtatiq́ue deuoti conſecratiq́ue Brachmanes erant. His intenti Philoſophiæ ſtudijs, Alexandrum, cùm ad eos in Indiam expeditione penetraſſet, acriter increparunt: quòd cùm mortalis eſſet, mortali tamen ſorte non contentus, vniuerſum Orientem latrocinijs infeſtaret. Alij inter 23
hos Germanes extitêre, qui, tanquam Medici, circa corpus hominis ſuam philoſophiam exercerent. Hi, non ſub diuo degebant. oriza ijs, & farina cibus, per cibos medicinam faciebant: ex medicamentis vnctiones præferebant: & cataplaſmata. In laboribus attamen, veluti Hyoboli, tolerantiæ conſtantiam præſtabãt, adeò, vt cottidie in geſtu immoti perſeuerarent. Alij Germanes fuêre diuinatores 24
& incantatores. Hi rituum, & eorum, quæ de defunctis vita feruntur, peritia valuêre: perq́ue vicos & vrbes errabant: ea, quæ de inferis commemorantur, didicerant: quæ videlicet ad pietatem ſanctimoniamq́ue ſpectant. Oppoſitum omnibus hiſce Gymnoſophiſtis Philoſophorum id genus fuit, quos Premnas appellarunt. Contentioſi erant iſti, totiq́ue in reprehendendo poſiti. Brachmanes, quòd phyſiologiæ & Aſtronomiæ ſtudijs incumberent, tanquam ſtolidos, deriſère. Horum alios Strabo Montanos, alios Gymnetas, alios Ciuiles ac Domeſticos nominari, ſcribit. Non deſunt, qui has omnes Gymnoſophiſtarum ſectas, à Iudæis initia hauſiſſe ſua, probent ex ea præſertim doctrinæ parte, quàm Cabalam adpellant. Nam nihil aliud eſt ea, quã vera philoſophiæ diſciplina. Admodũ enim artificiosè, per ſymbola quædam, terrenis rebus omnibus poſthabitis, ſemotaq́ue rerum materia, formam docet è forma decerpere, quouſque ad primam vniformem, quam dicunt, & informem materiam, peruentum deſcenſumq́ue
ſit:

sit. Itaque quæcumque vel ex Persis Magi; è Babylonijs & Assyrijs Chaldæi vel ex Indis Gymnosophistæ & è Gallis Druidæ, & qui Semnothei dicuntur, inuenerunt: ea ipsi à Iudæis: nam primi omnium Philosophi fuerunt & Aegyptus Iudæos Prophetas illos, aliquamdiu, nostros inquam illos, habuit adcepere. Pythagoras autem, & Plato, mutato Cabalæ, in Philosophiam, nomine, ab illis non à Græcis vel Romanis, adcepta Græcè suis hominibus exposuerunt. Nam certè, non alius Cabalæ perito scopus proponitur, quàm vt hominum animos in Deos cælumq; referat hoc est, ad perfectam minimèque fictam beatitudinem promoueat. Eodem quoque spectauit Pythagoras, primus apud Italos Philosophiæ parens. Idem porrò Cabalæ, Pythagoræ, Platonisq́ue hoc docendi modus fuit: parq́ue & similis qua quis ad eius rei cognitionem, & mysteria deduceretur exercitatio. per symbola scilicet, atque notas per prouerbia, & parœmias, per numeros & figuras, per litteras, syllabas, & verba. Ad hunc modum Pythagoras Y, littera, Iuuentutis symbolum exhibet. Theta, mortis index est. T autem litteræ figura, Christi Crux ostenditur. Vnde Ezechiel, signa T, in fronte gementium & dolentium. Et Christus denique, se principium & finem esse docens & in se initij decursum ad finem, & finis recursum ad initium: Ego, inquit, sum A & Ω. Sed & Iustinus, Philosophus & Martyr, X litteræ forma, sacræ Christi Crucis mysterium contineri, monet. Platonem aduocat in testem, & in Timæo, de Dei filio differentem, scribere Deum in Mundo filium suum instar X. litteræ posuisse. A. quoque litteram, Cicero, salutarem, quod absoluendi: C. infaustam Rei quod condemnandi nota foret, adpellat. Primam quoque Iliadis, nominis Μῆνιν, syllabam, signum & notam esse

††††† se

se aiunt, quot numero sint omnes Homeri libri. Id quod et Appion Grammaticus Alexandrinus, à Tiberio Augusto, Mundi Cymbalum dictus, obseruasse legitur. Sic in nomine Iehouah, Theologi nonnulli philosophantur: denarium senarium & duplicem quinarium, includi. quibus numeris infinitam & admirabilem diuinarum virtutum copiam indicari volunt. Ioannes in Apocalypsi, nomen Antichristi numeris innuens. Hic sapientia est, inquit: qui habet intellectum, computet numerum bestiæ. Numerus enim hominis est, inquit, & numerus eius sexcenti, sexaginta sex. Seruatoris verò nostri nomen cognomentumqúe, Sibyllæ duobus, Oraculorum libro primo, locis: per numeros & litteras adumbrauit. Altero quidem, clarè satis, ΙΗΣΟΥΣ. *altero, sed obscurius,* ΘΕΟΣ ΣΩΤΥΡ. *Numerorum tantum summæ, in hoc, non sine mysterio, quinarius deest. Hic; dispositis quattuor in quadratam formam vnitatibus, & monale in centro, Crucis typum ob oculos ponit. Verbum, Candidi, in Cabala, bonum notat. Atri verò, malum. Huiusmodi rebus ac notis mysteria sua vulgo cælare, Religionis præsertim sacra, Aegyptij solebant. Id quòd earum notarum relliquiæ in Obeliscis, qui Romæ supersunt, apertè testantur. Philosophi igitur, ne passim disciplinam suam omnibus exponerent: quæ de natura, ceterisq; Philosophiæ partibus, perscripserunt. ea fabulis & integumentis, inuolucrisq; quibusdam pulcherrimarum rerum scientiam, multo labore parandam esse, vt charior esset, existimantes. obscurarunt. Id quòd in more positum Brachmanis, & Baneanibus. quos in India Iudæos fuisse, nonnulli referunt. planè fuit. Quam ob rem Græcos Philosophos, cum ijs, vt, vnde eorum decreta fluxerint, aperiretur. comparari oportuit. Iam de Sinarum* 27.

regno videamus. Id, ad Occasum Indiæ contiguum in tredecim prouincias & diœceses distributum dicitur quarum singulæ suam Metropolim habent. Ex his, Canton, vrbs non procul à mari sita, omnium minima esse fertur quantumuis, Olysipponem, incolarum frequentia, longè superet. Aedificia habet commoda mœnibus cincta firmis admodum. Viæ, ne furibus ac maleficis transitus pateat, portis interclusæ. Administratio tota penes Regem est, quem singulari veneratione & obsequio colunt. Hic singulis prouincijs nouos, tertio quoque anno, Magistratus præficit non tamen indigenas. Quorum Præfectorum ex ipso comitatu, & apparitorum ordine, maiestas imperij satis elucet. Præsidibus prouinciarum seni tribuuntur Adsessores: qui, quid à Collegis, quid à Præside gestum sit, separatim quisque, singulis mensibus ad Regem perscribunt. Qui Rempublicam male gessisse deprahenditur, teterrimo carceri, cum tota gente, traditur & non ignominia solùm verùm etiam bonis interdum, mulctatur. Probos autem & iustos, honor magnus sequitur. Cernuntur Cantone passim vltra mille arcus, cum inscriptionibus. Hos fere, Regij præfecti, magistratu functi, administrationis suæ monumenta, posteris relinquunt. Qui publicè ius dicit, Hexasi, vernaculo sermone: qui Regiam pecuniam curat, Pouchasi dicitur. Maris autem imperium & peregrinorum administratio, penes Aitanem est. Chaeni insignia, manus & oculus. Hic capitales Regis sententias, & mulctas à Coborte regia confirmatas exequitur. Ministros Regis aut in officio continet, aut, si merentur, magistratu priuat. His autem omnibus quasi pro Rege, Tutanus Magistratus is sic dicitur præest: cuius tota prouincia, potestas admodum

dum est formidabilis: Pileo, quem à Rege dono adcipit conspicuus & vestimentis, inaurato leone qui Regis est in signe distinctus. Hoc ille amictus ornatu, maiorem, quàm Europae Regum quisquam, grauitatem, vel potius maiestatem prae se fert. Hunc, Lusitanis etiam Praefectis, non nisi genu flexo, & eminus quidē, adloqui licuit. Habitat magnificè. Qui negotiorum caussa illū adcedunt: ijs, vt à Ianitore admittantur, quid sibi velint, ad singulas fores alta voce pronuntiandum est. Stipatores corporis permultos habet, à Rege attributos. Ferunt ad Cantoniae dumtaxat prouinciae praesidium & administrationem vltra centum hominum millia, Regis impensis ali. Arma lictorum, arundines sunt, igne tosta, cubiti vnius lōgitudine, latae digitos quattuor. ijs nocentum pedes, leui quandoq; de caussa, acriter diuerberant. Praefecti per vrbem sella gestantur: sequuntur equi frenati magna praeeunte satellitum manu. Quorum alij arundines, clauam alij ferunt alij pendente ex humeris tabella, sericis floccis ornata, Magistratus imperium declarant. Exterarum Gentium Legati, nisi iussi, ad Regem non admittuntur. Is in vrbe Regia, quae quingenta milliaria Cantone distat, habitans, quid hac in re fieri velit, significat. Gens ipsa, indicio ingenioque valet. voluptatibus & libidini dedita supra modum. Proprias habet, easque scriptas leges, ac iuri nostro Caesarum ciuili simillimas vti ex libro, quem de Chinensium legibus inscriptum, apud Indos adseruari ferunt, videri potest. Li- 25
bris excusis vtitur. Multis enim ante saeculis typographiam excogitauit quàm vllus eius esset vsus in Europa. Non tamen exemptiles, vti nos, libris imprimendis, sed laminis incisas litterarum formas adhibet. Ad opificia, & mercaturam, & quaecunque ad victum & cultum corporis per-

ti-

*tinent, idonei sunt. Animi verò immortalitatem, Deum
vnum, æterna præmia ac pœnas, ignorant. Quocirca diui-
narum apud eos rerum cura postrema est. Sacrorum
Antistites, eatenus in honore sunt, vt capitis tegumento in
mitræ formam vtantur; mento & capite abraso contem-
ptissimum alioquin hominum genus. Incolæ suffitu tan-
tum & odoribus Idola, quæ apud se habent, venerantur.
Ad rem quamlibet auspicandam oracula per sortes exqui-
29 runt. eæ si tristes ducantur, Idola tum vapulant. Regio
ipsa, & patet latissimè, & omnium, quæ quidem in ea pla-
ga sunt exploratæ, oppidis & habitatoribus est, celeberri-
ma. Ea, quæ ad victum necessaria sunt, mira copia, in sin-
gulis vrbis vijs venalia proponuntur. Quæ inter Canto-
nem est & Mare planities, infinita propemodum, & irri-
gua opimaque valde ter quotannis fruges fert, quæ in vr-
bem nauigijs conuehuntur. Feminarum summa est custo-
dia in publicum prodeunt tecta vndique lectica conclusæ,
corporis ornatu sanè pulchro. In adulterio comprehensæ,
capite multantur. Errones mœnibus prohibentur. Cum
exteris incolæ varia mercimonia exercent. sericum, pre-
tiosa fictilia, camphoram, æs, alumen, & lignum Sinense
commutant. Iam verò: quod ad illustres illas Insulas,
30 quæ in Orientali Indorum & Sinarum Oceano latissimas
regiones, magna ex parte cingunt, attinet: primum facilè
locum vna Iapponia obtinet. A Lusitanis, qui eam non
multis ab hinc annis à se inuentam frequentare cœperũt
sic dicta. Quam M. Paulus Zipangrim nominat, veteri-
bus Chrysen fuisse adpellatam, nonnulli scribunt. Sita est
ad Septem Triones, gradibus triginta sex, poli Borealis al-
titudine. In longitudinem sexcenta milliaria Lusitanica,
& in latitudinem trecenta patens. Asia, Americæque fini-*

bus interiecta est. Hæc Insula distat ab Lusitania, et quidē periculosa in primis nauigatione, millia miliaria Lusitanica omnino sex à Goa, plus mille. Terra pauper est, & Lusitania frigidior montosa & niualis. Olei, butyri, casei, lactis, ouorū, saccari, mellis, aceti valdè laborat inopia: crocoq; , cinnamomo, pipere, & salutarib. medicamentis prorsus caret. Pro sale, hordeaceo furfure vtitur. Incolæ, quib. parum cum exteris commercij fuit, è sua Geographia Orbem terrarum vniuersum tripartito diuiserunt in Iaponem scilicet, Sionem, & Sinas. & quamuis Religionem à Sinis adceperint omnes tamen præ se nationes contemnunt, seseq. ceteris gentibus ingenio ciuiliq. prudentia longè anteponunt. In qua Insula, calores æstate feruētissimi frigora hieme sæuissima sunt. Typhonis procellæ vehementissimæ. Terræ motus ita frequentes, vt ad eos incolæ penè occalluerint. Regio argenti fodinis abundat. cetera sterilis non naturæ vitio, sed gentis incuria. Boum tamen armenta in agriculturam dumtaxat aluntur. Salubre cælū, aqua bona. Gens colore admodum candido. cibi parca. Honoris auidissima quem etiam in summa egestate, cognomentorum incremento quæ Rex benè meritis adtribuere solet, metitur. Caluitiem, non sine magno dolore, lachrymisq. pilos euellens, procurat. Armorum studio iam inde à pueritia viri sunt dediti: hæc illis cura præcipua. Viriles tunicæ, varijs picta coloribus ad media crura cubitosq. pertingunt. Muliebres pepli, decora specie longiores. Omne genus aleæ, vt furtum, auersantur. Mercator, quamuis pecuniosus, contemnitur. Inopiam qua tamen plerique laborant detestantur: adeò vt recens natos infantes, puellas præsertim, ij qui tenui re familiari sunt, iniecto faucibus

bus pede, crudeliter enecent. Vxores, quas singulas habēt, vel prole suscepta, tam summi, quàm infimi, leuißima de caussa repudiant. Vxores viciſsim maritos, sed rarius, & alijs nubunt. Inter cognatos, nuptiarum à secundo gradu ius est. Frequens etiam alienæ prolis adoptio. In oppidis paullò nobilioribus, plerięꝫ, tam viri, quàm feminæ, litteras norunt. In propinando, dum conuiuantur, id quod sæpè faciunt, habentur diligentißimi. Extant apud primarios, de officijs, & quasi ceremonijs conuiuiorum, Rituales libri, quos perlegūt, ne quid per inscitiam peccent. Nox inter primores plerumq. confabulationibus, cantu symphoniæ musico, & conuiuijs, teritur: dormitur interdiu. Aduenarum congreßibus delectantur, & ab ijs exterorum mores ac ritus curiosißimè exquirunt. In furto deprehensum cuiuis occidere licet. Vincula publicè nulla, nullæ custodiæ, nulli pœnarum exactores, priuatim patres familias domi quisque suæ capitalium rerum cognitiones exercent, & scelera grauiora, capitali supplicio sine mora vin-
31 *dicant. Ante annos circiter CCCC. Iapania tota Meacensi Regi, tamquam summo Imperatori, cuius in vrbe Meaco sedes est, & Iaponico sermone Cubucama dicitur, parebat, sed Procerum rebellione, paullatim opes diminutæ sunt, honos & dignitas manet. Itaque, Iaponis olim vnum Imperium: In Regna deinde sex & sexaginta diuisum est. Præcipua nunc hæc sunt: Meacense, quod diximus, Bungense, Amanguccense, Saciaianum, Canganum, Facatense, Firandense, à Regijs & potentißimis cuiusque ciuitatibus, sic adpellata. Hinc fit etiam, vt propagandorum finium libidine, dum sese propinqui Reges infestant, Iaponia perpetuis bellorum incendijs ardeat. Iaponiorum tres præcipuè Ordines numerantur:*

Patritij.qui vectigalibus ciuitatis fruuntur:Bonzij sacrificuli,quorum ampli sunt redditus:& Opifices, qui aliorum veluti seruitia sunt·& nec opibus, nec coniugijs, ad Patritiorum dignitatem vnquam peruenire possunt. Publica administratio triplex est. Principem omnium locū, tenet supremus Religionum Antistes·cuius decretis ac scitis omnia publica:priuataq; Sacra· quæ in multiplici,plurimorum Idolorum cultu tota versantur, subiecta sunt, Nascentes præterea Bonziorum sectæ,nisi ab eodem confirmentur·nullam existimationem vel auctoritatem habent.Tundos etiam;qui tamquam Episcopi sunt· etsi eorum electio,quibusdam in locis penes Regulos sit ·confirmat tamen ipse,et creat·qui deinde magno apud summos, infimosq; in honore sunt,& sacerdotia conferunt. Priuilegia & immunitates à ciuilibus muneribus, ab illo petuntur.Leuiorum potestas penes Tundos est,nimirum, vt de carnis gustatu,religiosis diebus,cùm ad Idolorum delubra vulgo peregrinantur,alijsq; compluribus generis eiusdem,decernant· Porrò Sacerdos hic Maximus, apud Sinas ab eruditione ac sapientia: apud Iaponios verò vel à stirpe, vel à nobilitate & pecunia, legitur. latè imperat, magnis vectigalibus fruitur, & cū Regibus sæpè decertare scribitur.Cetera gubernatio duplex est. Præfecti duo, summa cum potestate sunt·quorum alter honoribus·alter Iudiciorū & Caussarum cognitioni praeest. Honoris Præfectus, quem Voonem nominant, stirpis successione delectus, in Deorum numero colitur. Hunc terram pede contingere religio est· si tetigerit, Magistratu depellitur· domesticis finibus nunquam egreditur, nec temere in conspectum se dat. Domi vel lectica vehitur,vel ligneis soccis vbiq.prealtis, ambulat. In sella dum sedet, ex altera 32

par-

parte pugionem, ex altera, arcum & sagittas habet. Exteriore tunica rubra, serico tenui, vti velo, obducta: interiore autem nigra vtitur. Pileum gerit in capite pendentibus vittis, ad instar Pontificalis tiaræ. frons rubro, candidoq; colore depicta est: cibum è fictilibus capit. Iudiciorum verò Præfectus, cùm reliquæ iurisdictioni, tum bellis etiam, quæ iusta decreuerit: indicendis, atque sedandis, præest. adhac, puniendis seditionum auctoribus. Quas ad res Regulorum opera vtitur: quorum, nisi paruerint, bona proscripta finitimis ciuitatibus addicit. Sed, cùm apud Proceres plerosque ius in armis sit: non semper huius Magistratus iussis obtemperat. Quod ad reliqua pertinet: Iaponi Regibus quisque suis in foro ciuili; in sacro Tundis, ac sectarum Principibus parent. Eæ verò sectæ ferè duode-
53 cim numero sunt. Quæ licet cultu & superstitionibus inter se multum differant; in tollenda tamen Animorum immortalitate conspirant. & quamuis plebi varia Deorum nomina ad colendum proponant: ipsi tamen secum, præter ortum & interitum, nihil esse constituunt. Ad hanc opinionem imis animi sensibus penitus infigendam, commentationes circiter bis mille & quingentas paratas habent. Quas qui diu multumq; secum perpenderit: omni tandē religione solutus, in illa cæcitate prorsus conquiescit. Habet hæc Insula præclaras aliquot Gentilium Philosophorum Academias, Quarum celeberrima perhibetur Banduensis. Primum ab hac locum Meacensis obtinet: Collegijs præcipuis quinque: & sacrificulorum: quos Bonzios, & Monachorum, quos Leguixil vocant: & Monachorum cœnobijs plurimis, insignis. Præter hanc, sunt claræ admodum Caiana, Negruensis, Hoiama, & Frenoiama: omnes non procul à Meaco sitæ. quarum singulæ ter mille,

& quingẽtis, & eo amplius, auditoribus frequentantur. Religiosorum vtriusque sexus Bonzos & Bonzas nominant tota Insula sunt Monasteria plurima, precibus publicè fundendis destinata: adeò, vt septem millia constructa fuisse dicantur. Dæmonem omnes colunt idque potissimum in tribus templis, specie quidem horribili. Maiorum gentium in Iaponia Dij sunt, Camis, & Fotoquus Liberum cuique in ea prouincia cuicumque sese sectæ ac Religioni quis velit, addicere. Pagolum, Gentilium fanũ vocant. Sed de Iaponibus ista sufficiant. Hanc regionum, rerum, animalium & hominum denique multiplicem varietatem, Lusitani, tum Hispani, Regum suorum auctoritate & sumptibus, indagarunt, explorarunt, & vniuerso iam Orbi, singulari Dei beneficio patefecerunt. Et sanè si vnquam Dei Opt. Max. summa erga genus humanum bonitas atque beneficentia visa fuit: in hisce certè Indiæ regionibus, ea clarè perspicitur. Cùm enim paucis veterum Christianorum relliquijs exceptis Indi omnes Dæmonibus tot annos mancipati essent: perfecit admirabili sua prouidentia: vt Christus, salutis ille noster auctor, in eorum animos, tenebris expulsis, illabens, palam illucesceret, & ipsis Christianæ Religionis, Euangelijquę doctrina traderetur. In qua Christiana fide promouenda, qui ab IESV Societate nomen habent, operam egregiam nauauerunt. Nunc etiã quadragesimus annus agitur ex quo Bungeum regnum, Socij sunt ingressi. Itaque perfecerunt: vt Christi Religio, planè libera sit in ijs Insulis. Nullis ergo periculis deterriti, omnes Indiæ partes, vel potius vniuersos Orientis angulos, magna animi constantia, peragrarunt: ac multis in ea locis, indefesso labore, salutaris illius nostræ Religionis fundamenta frequentib. in id Col-

legijs institutis iecêre Franciscus præsertim Xauerius, Hispanus. Hic omnium primus, animo sanè excelso inuictoque præditus in Tolo oppido, tribus mensibus, octo & viginti hominum millia, eoque amplius: tum alterò in Regno mense vno millia plus quàm decem scribitur ad Christi fidem cõuertisse. Præterea, latißimè patentes Sinas atque Iaponios & alia octoginta millia, in ora maritima promontorij Commorini. Socij verò post eius obitum, amplificandis Christianæ Ecclesiæ pomerijs adeò diligenter incubuerunt vt anno Christi, supra millesimum & quingentesimum, sexagesimo quinto ex Commorinensibus, Goensibus & Cocinensibus, qui Christianæ militiæ nomen dederunt censita scribantur, vltra trecẽta hominum millia. Fuit autem Xauerius natione Cantaber, & in eo Christum docendi munere quo, primus ex Societate, ijs in prouincijs functus est annos vndecim, magna perseuerantia perstitit. donec in Chinensi littore non procul à Cantone Sinarum vrbe, sanctißimo huic labori inuigilans, anno post Christum natum cIↃ.IↃ.LII. vitam cum morte commutaret. Mortuũ eius corpus, in viua primũ calce sepultũ, etiam quindecim menses integrum mansisse, nec ingratũ odorem spirasse, Socij ferunt; Lusitaniæq; Regem, hoc tanquam miraculo, tum præclaris ac pijs illius gestis permotum eius vitam à Prorege sedulò conscribi, iussisse. At verò: ne quis miretur, tot Barbaros populos, tam paucis mensibus, redditos esse Christianos: Xauerij eos docendi, hæc fuit ratio. Summa Christianæ Religionis capita diuinis decem Præceptis, & duodecim Articulis fidei comprehensa Orationemq; Dominicam & Salutationem Angelicã, ille in Indicam linguam verti curauerat. Et eam Indi

cam translationem memoriter didicerat. Quos Articulos & Praecepta, verbis ipse alta voce praeundo in publica concione pronunciabat. Deinde, ab vniuersis eadem recitari praecipiebat. Singulis autem Articulis Orationem Dominicam, Angelicamq́ue Salutationem, Deum inuocans, & eius opem, quo Indi animo fidem conciperent, implorans inserebat. Qui recitatis ijs verbis, ex ea multitudine adsentiebant eos ille, post aliquot dies, plenius institutos, sacra Baptismi aqua perluebat. Fideliumq́; consortio, ad aeternae salutis post hanc vitam, per Christum consequenda praemia, iungebat. Veruntamen, in Baneanibus & Bramanibus abluendis difficilior erat: quòd Indorum Sacris illi praesint & Idolis populum seruire cogant: quae tamen Idola, falsos esse Deos, eorum quidam non ignorent. Brachmanes enim, multa nosse de Christiana Religione, quasi per manus ipsis tradita. Missus nempe à Demetriano, Alexandriae Episcopo, Panthenus, Stoicae sectae Philosophus, in Indiam legitur vt apud Brachmanes, & eius gentis Philosophos, Christum Populo praedicaret. Sed quoniam omnia, quae de diuinis rebus sciunt, aut intelligunt ex instituti sui lege, supprimunt: illa de Christianis cum nemine communicant. Idola idcircò tuentur sua, quòd lucrum ex ijs faciunt ac victum sibi auctoritatemq́; quaerunt multaq́ue ijs ob id, tamquam sibi offerri donariq́ue procurant. Hic igitur harum ad Indias nauigationum, Hispaniae, Lusitaniaeq́ue Regibus, scopus ab initio potissimum fuit propositus: vt Christianam Religionem, vndique gentium longè lateq́ue propagarent & in omnes Orbis oras extenderent. At: licet duo illi Reges, frequentibus, & toties iteratis nauigationibus, omnia panè maria sint emensi: nondum tamen hactenus, eo hominum diligen

tia

36

tia solertiaq́ue penetrauit: vt num Occidens Orienti, vlla Continente terra, coniungatur qua in Orientem, pedibus id quòd quæritur, & optatur iter esse queat: inuentum sit. An igitur America, Oceano cingatur vndique: an verò Asiæ Europæq́ue, ad Septem Triones cohæreat: magna est inter Cosmographos disputatio. Vtrum videlicet: ad septem Triones, freto à vicinis Groenlandiæ Tartariæq́ue regionibus, separetur. Alij enim partem Asiæ esse contendunt. Alij, totum quidem Orbem in tres Continentes diuidunt. Quorum vnum vniuersæ terræ, à priscis, & à nobis habitatæ cognitæq́ue tribuunt: Alterum Orbi nouo siue Americæ: Tertium ex Magallanica Australi regione, nondum à nostris hominibus perlustrata constituunt coniunctam. Sed Asiam ab America disiungi vel hinc patet: quod Iaponia ad Boream sita Indiæ Orientis Insula ita Asiæ Americæq́ue finibus est interiecta: vt, eius centrum in trigesimum sextum latitudinis Aquilonaris gradum incidat. Ergo: Asiam nisi circa quadragesimum latitudinis eiusdem gradum cohærere America non posse. Nam eo vsque, Americæ Asiæq́ue littora, fuisse satis explorata. Itaque: vniuersus Orbis planè nobis est cognitus: exceptis in America ijs littoribus, ad septem Triones sitis, à quibus si quæ reliqua sint nimio illorum frigore, ne possint explorari, quasi prohibemur. tum etiam, exceptis ijs regionibus & Insulis quæ à Magallano, ad Australe illud Orbis Noui fretum, repertæ propter earum vastitatem, Hispanis alibi occupatis, totæ nondum perlustrari potuerunt. Nonnulli, omnes illas terras, quæ Polo Antarctico vicinæ sunt, vno nomine, Magallanicam adpellant: perpetuis etiam inter sese littoribus cohærere. Tertium verò Orbis terræ Continentem, duobus reliquis magnitudine

dine parem, efficere. inde colligunt, quod eorum littorum, quæ Australibus tam Indiæ, quàm Africæ, Americæq́; littoribus aduersa sunt, nullis terminum finemq́; huc vsq; videre contigit, quantumuis diuersis in ea locis, longißimo
IV *sanè tractu fuère prætervecti. NVNC superest, vt hisce* 1
superioribus Hispanorum et Lusitanorum nauigationibus vnam, quæ à Gallis in Floridam Occidentalis Indiæ peninsulam, & alteram, quæ à Britannis, qui nunc Angli sunt, in incognitam quamdam nec Hispanis notam Insulã, quæ ad Occidentẽ quoq. pertinet, suscepta fuit, paucis adijciã. Sic enim, Oceanus magis illustrabitur, & Hispanorum Lusitanorumq́; in eo exantlati labores, multo sanè insigniores adparebunt. Galli ergo, vt viderunt Hispanos, præclarißimis Orbis noui titulis, & Lusitanos Orientalis Indiæ fama percelebri florere, & ex ijs nouis prouincijs, innumeras opes illis comparare: vehementer incensi pulcherrimæ laudis stimulis, aut fortè inuidia tãti nominis, ab inueterato suo in Carolũ Quinctum odio cõmoti: in eam quoque cogitationem incubuerunt, vt in India prouincias ipsi quærerent: vel saltem in ea res nouas molirentur. Nec Regibus defuère, qui ipsos eo, satis acriter inflammarent. In 2
primis Nicolaus Villagagnonius, Eques Melitensis, Gallus, cui, rei militaris vsus litterarumq. scientia, tribuebatur, annis circiter ab hinc tribus ac viginti, Henricum Secundum Regem, ad occupandam, se duce, Floridam, excitauit. Hic itaque, eo, cum aliquot nauibus, ac milite, & cum Reformatæ, quam vocant, Religionis hominibus, quibus, libera sua fore Sacra, & eorum exercitum, ipse Catholicam Romanam professus induls[?], Caroli Noni Regis iussu, nauigauit, & in ea sibi cumprimum, arcem aliquam, qua se, aduersus Barbaros & Hispanos, tueretur, e-
re-

rexit. Sed cùm datam fidem Socijs et comitibus, vt aiunt, minimè præstaret: quin etiam, quod caput est, aliquot eorum ipse, de rupe præcipitasset: multis ab eo, propter summam crudelitatem, deficiētibus arceq́, quam struxerat, ab Hispanis per indigenas capta turpi in Galliam reditu, vel potius fuga Hispanus hanc peninsulam potiundam reliquit. Magnopere verò Hispanus sibi contendendū duxit ne Gallus, quisue alius in India quam primus repperit, & multo sanguine suis regnis adiecit pedem figat. Verum- 3 tamen insequentibus paucis post annis Millesimo quidem, Quingentesimo, & Sexagesimo sexto Ioannes Ribautius Gallus, vir, militaris ex Caroli Regis auctoritate, ac iussu eam nauigationem septem nauibus, & trecentis hominibus instructus repetijt. Diepa Gallico portu, vndecimo Calendas Iunij, eo soluit Adpulit, decimo nono Calendas Septembris. Propugnaculum in ea quoddam, quo vires firmaret, ad Delphinum fluuium, Gallus habuit. Id Hispani, duce in eos expeditionis faciendæ Hispanorum nomine, Petro Melende Cantabro, Indici Maris præfecto post aduentum Ribautij, indigenarum coniuratione & ope, clam ceperunt. In quo Galli vtriusq. sexus, fere ducenti, dum eorū classis Hispanos persequeretur, fuêre cæsi. Classis post, vadis illisa, vectoribus omnibus, præter unum, saluis perijt. Coacti igitur, Melendi Hispano deditionem fecerunt. Conditiones pactæ Salua ipsis vita esset, et bona omnia In Galliā, relicta Hispanis Florida, redirent abituris verò bona fide Melēdes nau:gia suppeditaret. Promisit Melēdes. Oēs tamē, paucis opificib. exceptis, cōtra fidē publicā interemit. Cū.n. Hispanus, ad id vsq. tēpus, Indiam pacificè possedisset: nolebat si seruarentur rursus ab ijs eā inuadi posse maximè, à quib. iā ea littora forēt explorata.

Quæ

Quae perfidia, apud Hispanos, Melendi opprobrio non mediocri fuit. Porro: caesorum haeredes, & cognati, grauiter tandem contra illum tamquam iniustissimae cadis illius auctorem, Galliae Regi, sed frustra, conquesti sunt. Hic est ille Melendes qui, collecta instructaq; classe, iactabundè magis quàm verè, pollicitus erat: se, breui Brilam, ceterosque Batauicos portus ciuilibus hisce bellis amissos, & omnem eius marisoram redacturum in pristinã, Potentissimi Philippi Hispaniae Regis, potestatẽ. Morbus enim cũ classẽ, vbi iam cum ea soluturus esset spõte disiecit prostrauitq;, posteaq. didicit: Batauos, quos antea segnes & imperitos putauit, maritima rei militaris scientia prae ceteris Septẽ Trionum populis, praestare. Quibus rebus, euenit: vt inde concepto moerore, vitam, irrisus, cum morte commutaret.

Florida regio, sita est in America viginti triũ graduũ latitudine, Septem Triones versus. Montosa est, & siluestris. Quapropter plurimas alit feras. Crocodilos etiam & Serpentes alatos. Ferax est admodum rerum omnium, quae ad humanam vitam necessariae putantur. pabuli verò feracißima. Tritico tamẽ caret. Sed milio abundat; quòd crasso caudice cum sit, ad Septẽ pedes excrescit. Nascitur in hac prouincia, herba quaedam stupendae magnitudinis vno caule, eoque recto, insurgens altitudine pedum quatuor ac viginti, arboris instar. Sed annua est. Folia habet ampla. Vnicumque florem, in caulis summo. Cuius floris color est fuluus. Forma verò circularis, coronae specie. Inueniturque, aliquis, cuius diameter sit trium fere pedum. Hic flos, leniter propẽdens, interdiu conuersa ad solem facie, circumagitur, nocte reuertitur, orientem Solem excepturus. A qua re Hispanis Flos Solis, maximè in hortis Regijs, cognominatur. Quidam, vetere Heliotropij 4

nomi-

nomine, licet noua planta sit, adpellant. Semen similitudine nucum pinearum, sed mollius incolis edulum. Liquor praeterea, Terebyntinus caudice vulnerato, effluit. quem, vulneribus madere arbitrantur. Siluestres vites habet haec Peninsula, verumtamen, nullas colit. Quamobrem vini nullus in ea vsus. Potu homines vtuntur, ceruisiae quam adpellant, non absimili. Vultu sunt rotundo ac pleno oculisque peracribus. Comam nutriunt perquam prolixam. Eam capiti circumplicant & ei sagittas inserunt. Viri omnes, nudi foeminae, circa verenda, pelles vestiunt. Cum finitimis diuersarum linguarum populis, belligerantur. Arma sunt arcus, & iacula. Domus, rotundae, procerisque constant arboribus palmarum folijs tectae. A quibus domibus, & à lectis, igne constructo, muscarum incursus abigunt. Plumas varij generis calculosque, virides ac rubros, ex ossibus factos, in pretio habent. Vescuntur radicibus, arborumque fructibus, herbis, ac piscibus. Butyri condimentique vicem ijs, piscium adeps supplet. Humani satis. Reges singulis praeficiunt pagis. Liberos nullis disciplinis informant, nec eos corrigunt. Vnam tantum coniugem quis habet nec fas cuiquam, habere plures. Furtis ta-
5 *men sunt dediti. Eadem fama aurique foris in venis exquirendi cupiditas Britannos, qui nunc Angli sunt, impulit: vt ipsi in Occidentis & Septem Trionum Indiae regiones nauigarent. Martinus enim Forbisserius, natione Anglus, Nauarcha ab hinc plus minus sexennium, existimauit se reperturum fretum, per quod in mare Pacificum, quod Surum vulgo dicitur, traijceret: inde autem, in Moluccas Insulas in quibus Aromata nascuntur, & ad nos dein vehuntur. Vt hoc tentat, & eo nauigat incidit in Insulam quamdam incognitam, & incultam. ab Hispanis*

non exploratam: cui nec adhuc nomen indidit. Anglica quidem appelletur. In ea, eius comes splendentem glebam repperit. Hac flata non parum auri fudit. Quamobrem: vbi in Angliam rediisset, e vestigio, Elizabetha Regina iussit, eodem ipsum denuo nauigare, eique naues quattuor instruxit, & rei metallicæ peritos adiunxit. Ac mandat: ne solum eam insulam perscrutetur: verumetiam indaget, quæcumq. vicina loca. Eius materiæ adtulit Reginæ, dolia centum, vt aiunt, ac viginti. Cuius Centumuirale pondus, vncias auri quinq. continet. quæ vncia, nouem coronatis Gallicis æstimatur. Quo igitur vlterius ille, atq. diligentius, eas terras perlustraret: altero ab hinc superiore anno duodecim nauibus: in quibus ligneæ domunculæ ad habitandum, sedesq. iis locis figendum vehebantur: ab eadem Regina instructus, tertiū eo soluit, nimirum die Pentecostes: licet solitus antea esset, sub initium veris, eo nauigare. Iter autem, sex hebdomadibus conficit: ac totidem, in Angliam redit. Recta itaq., in Septem Triones nauigat: fretumq. ingreditur, inter duas rupes: quod se dein, in mare porrigit. Cuius freti spe, vltra progressus: repperit priore nauigatione, illam Insulam: & homines Barbaros: non indigenas: sed, qui aliunde, eo piscatum venerant. Ignarus eorum linguæ, nihil ex iis rescire potuit. Secunda tamen nauigatione, oram legens Borealis & Orientalis Americæ, virum ac feminam, cum nauigiolo cepit. Quod nauigiū, rotundum erat: & ex corio vituli marini: forte, quia non tangitur à fulmine fabrefactum. Id erat, quàm celerrimum: nec à nostris, sine submersiōis periculo, regi poterat: Vterq. indutus, eo vituli corio, mira vestis arte. Hos homines, in Angliam, Regina duxit: vbi perierunt. Sed frustra, ab hac nauigatione, aurum argentumue sperari, vel hinc 6

li-

liquet: quod Ferbißerius eo postea nō rediјt, nec alius missus est. Indigenæ eius Insulæ, non solum sunt planè Barba-
7 ri: sed etiam omnis humanitatis expertes. Sunt autē Barbari isti homines, procero admodum corpore. Sed colore qualis rusticorum nostrorum, qui victum sub Dio quærūt, adusto. Cæsariem ipsi viri, prolixam satis alūt. cuius extrema radunt, lapideo cultello. Mulieres, duobus nodis in oculos hinc inde propendentibus, crines implicant: residuum, nodo constrictum in ceruicem reijciunt. Earum nonnullæ, pungunt mentum, frontem, & manus, acicula: & cæruleo colore, qui diu durat, imbuunt. Carnibus & piscibus crudis, vescuntur. nisi quod aliquando, sanguinem, & aquæ parum: quæ tamen, ipsis in potum cedit: adhibent. Glacies, qua veluti saccaro delectantur, aquæ vicem supplet. His destituti cibis: crudas herbas humi repertas ferarum more, deuorant. Nullus apud ipsos mensarum, scriniorum, sedilium, aut mapparum, vsus. Digitos extremos, lambendo abstergunt. Canes, lupis haud absimiles: nisi quòd, om-
8 nes fere sunt nigri. Eos carpentis iungunt: et oneribus per glaciem trahendis, adhibent. Inutiles mactant, ac deuorant. Vestes, ferinis è pellibus, consuunt. Pro filo, neruis vtuntur. Feris omnibus pelles: ad frigus, quod fere perpetu-
9 um habent: arcendum: detrahunt. In vestitu: qui semper ex pellibus fit: cucullum, & caudam inter pedes dependentem gestant. Quam caudam, amicißimo cuiq. tamquam singularis tesseram beneuolentiæ, donant. Omnes vestiuntur femoralibus strictis. quæ, à lumbis, genuum tenus, integre porriguntur. Tibialia terna gestant, pilis per hiemem introuersis: per æstatem, foras. His cultros, aciculas, aliaq́ue id genus, recondunt. Perisce-

lidum loco, suris & genubus, os prælongum adfigūt: quod, vnà cum vncino, tibialia constringit. Pelles artificiosè præparant. Replicatiles reddunt. His enim, opes eorum omnes, constant: non auro, vti ceterorum Indorum argē-toue vel gemmis, aut aulæis. Ex pellibus igitur res necessa rias: vestes, ædes, lectos, caligas, calceos, fila, vela, conficiunt. Habitant tuguriolis, balenarum pelle tectis. Siue in 10
tentorijs, ex bipelle balenarum factis: quæ, quaternis abiegnis ramis, in summo fastigiatis sustinentur. Eorum ianuæ, semper Meridiem spectant. Aliud quoque tentorij genus ex vnæ pelle: ad pluuias arcendas, venationis, aut piscationis tempore, conficiunt. Cuius ostia, proscenijs similia sunt. Arcus ligneos, vlnam longos, & neruis firmissimè vinctos: sagittas tricuspides, ossibus præmunitas: iacula duorum generum: & fundas: pro armis habent: ijsqúe, dextrè vtuntur. Naues eorū maiores: corio tegūtur. multos ligneos circulos, adfabre factos, intus habēt: hominum sexdecim, aut septemdecim, capaces. Minores: vel lintres: balenarum ceruarumq́; pellibus conteguntur: textorisqúe radio sunt similes. vnoqúe vectore & remo tantum, impelluntur. Itaque: multis ex indicijs colligitur: Barbaros istos, nullum in Boreæ littoribus habere domicilium: sed regiones, Meridiem versus incolere. Ferrum 11
quoddam, quo iaculorum cuspides fabricant: cultriqúe, aliaqúe instrumenta nautica parum apta: aliunde credun tur ab ijs aduecta, cum quibus habent commercium. Rebus splendidis, & sonoris, valde delectantur. De ipsorum Religione, nondum quidquam compertum est. Anthropophagi videntur esse. Cadaueribus enim vescuntur: et pisci bus mortuis, etiam fœtidis. Præter araneas, nullum animal venenatum prouincia hæc fert. Muscas tamen par-

nas acerrimi morsus, alit. Circa maris angustias, altissimis montibus profunda nube conspersis, herba quædam protenditur. muscum refert arborum. Lignis caret regio. Ceruis tamen abundat. Qui Asinina sunt pelle. Atq; capite & cornibus, nostros longè superant. pedibus boues æquant. Lepores, lupos, vrsosq́ue marinos, & omnis generis feras, habet. Fluuios item, ac fontes. Sed aquas dulces: propter summam aeris asperitatem, & inclementiã nullas præter eas, quæ ex niue, æstiui Solis calore liquefacta manant. Homines, venatione tantum viuunt: & his, quæ
12 terra sponte producit. Sanguinem ferarum, calidum bibunt & nihil, præter ventrem, curant. De Francorum igitur in Nouam Indiam nauigatione, Nouaq́ue Francia quæ regio, loca, Septem noui Orbis Trionum magis propria occupat latissimeq́ue protenditur: aliquid fortassis, adijciendum esset. Sed solas Hispanorum & Lusitanorum prouincias indicare, nunc est animus. Vtinam verò, Potentissimus Rex Philippus: cùm diligenter terrarum Indiæ situs indagari, & per Cosmographos in eam eo missos, describi iusserit: tandem aliquando Meridionalem Indiæ Continentem explorari, perscrutariq́ue, curaret. Non enim ego dubito: quin hæc Indiæ pars, plena sit Populis, magnisq́ue diuitijs abundet. Hoc itaque tam egregio fortiq; facto, & hoc quoque nomine, cum subditis pia firmaq́ue componenda pace, per quàm illustris: non solum longissimè dissitos populos, Deiq́ue prorsus ignaros: in Christianorũ commercium, ac cœtum, adduceret: qua re, quid maius esse potest? verùm etiam inde ipse sibi præ ceteris omnibus Regibus, amplissimam viam, ad perpetuos immortalis laudis honores, aperiret. Sed de his Indicis reb. hactenus. In quibus explicandis, Augustine, si tibi prolixior, quàm

Præfationis vel Epistolæ ratio fortè ferat, videor: scito; me, partim historiæ illius nouitate, partim cohortatione Bartholomæi Bodegemij, Iurisconsulti linguarum, doctrinaq; præstantia: & eius in hisce cognoscendis erudita diligentia, mihi longè charissimi adeò ad eam narrationem illectum prouocatumque fuisse vt manum de tabula ponere non potuerim. Ad Osorij historiam modò reuertamur. PRINCIPIO: *quod ad pietatem spectat: nulla*

V *bella vel fama auctore, vel Scriptorum monumentis ego, terra, mariue gesta memini: quæ sanctiore, vt dixi, instituto suscepta videantur: quàm quæ Lusitani in Indijs administrarunt. Emmanuel enim Rex, nihilo minori Religionis studio incensus, quàm animi magnitudine præditus ea potissimum eo expediuit: quo Christi gloriam, id quod sæpè repetendum est, eiusq; numen ac nomen ijs in locis illustraret & id ad illas Barbaras nationes, Idolorum, Dæmonumq; cultibus infames, extenderet, proferret, propagaret. Quo nomine iusta hæc fuisse bella, merito putamus. Nec me fugit: nonnullos esse qui num iure potuerint moueri, dubitarunt. Quorum opinioni optimi grauissimiq; viri, propter vrgentissimas caussas, restiterunt. & exemplis quoque liquet: tam barbaras ac feras gentes, nulla humanitatis ratione, ad verum Deum cognoscendum perduci posse nisi primum expugnentur & armis sub imperium ditionemq; Christiani Principis, subiungantur. Dubium enim non est: quin ipsæ, Deum adficiant maximis & horrendis iniurijs atq. contumelijs qui immanes Dæmonum cultus habeant, vice veri Numinis multaq scelera, contra naturam patrent Eas verò iniurias Christiani minimè omnium ferre debent: cum ipsos, omnibus in locis, &*

apud

apud omnes omnis generis homines, Dei gloriam semper in oculis & habere necesse sit & ipsum Deum coram palamq; confiteri. Negare quidem ipsimet videntur Deum qui sese, cùm possint iis, qui eum adeo crudeliter impetunt, atque conuiciis dilacerant totis viribus, ac neruis, tamquam iniuriæ illatæ iusti vindices, non opponunt. Si enim, amicus amico iniuriam, quam queat auertere, fieri non sinit nisi iure meritoque reprehendi velit: quantò magis, ne Christo contumelia fiat, quam propulsare possimus à nobis laborandum est? Ac bellum non priuata, sed publica, Deiq; vindicta, censetur. Itaque: Lusitani
2 totis iis prouinciis, in quibus trophæa fixerunt nihil antiquius sibi duxére: quàm vt, Deo duce, Christianam Religionem, in iis multò suo sanguine sancitam, fundarent. Hoc autem, quàm arduum, difficileq; factu fuerit, satis ostenditur: quod nulla bella maiore contentione, ardoreque animi vehementiore, gesta fuerint nulla in quibus, militaris fortitudo magis eluxerit. An non enim multa illi, prudentissimè susceperunt, scientissimè gesserunt, felicissimè confecerunt? Magni ne verò quiddam, cedo videatur tam procul à suis, quibuscum manus cominus consere res, quosque debellares quæsiuisse? Tot ergo littoribus emensis, tot perlustratis incognitis horridisque regionibus tot potentissimos reges ac populos, præliis quàm cruentis, obsecro lacessere? Neque enim spes vlla, inclinatis desperatisue rebus, vlla quidem prompti, præsentisq; subsidii, potuit tam procul à domo remotis adfulgere. Quamobrem necesse habuerunt omnem suam salutem in vna, secundum Deum, sua virtute, ponere. Maximum ergo fuit subigere tantas, talesque gentes. Et quot, interim,

terim, obiecta militi pericula? qui terrores superati? Quāta constantia tot neglectæ contemptaque, æstuosissimi maris tempestates? quanta fames etiam tolerata? Quanto itaq; animi robore varietas euentuum deuicta? Quoties, id autem quoties, quàm sæpe? Nam certè, non raro adcidit: vt ipsi Lusitani profligarentur, vel etiam caderent. Victores tandem tamen, ad extremum redintegrata pugna singulari Christi beneficio vel tum maximè, cùm omnia propè deplorata crederentur euaserunt. Errant autem toto cælo qui opinantur, aut disputāt: eos Populos, cum quibus Lusitani dimicarunt, inermes & imbelles fuisse. Ab omnibus siquidem rebus & instrumentis bellicis, tormentis, & armis quibus bellum committitur duciturque non secus ac nos erant instructi. Neque forti, exercitato, veteranoque milite, caruerunt. Sed tales consecuti victorias fuêre sæpè, Lusitani: vt illæ quemadmodum multis nominibus ac rebus, videtur admirabiles: ita multis qui aliorum, ex sua tantum, virtutem imprudenter æstimant aut Maximi illius Dei opem in ijs non adgnoscunt incredibiles sint futuræ. Ego verò sic statuo ac sentio: tantam gestarum rerum illarum varietatem, tantam magnitudinem quanta præsidijs humanis præstari nō potuit, fuisse præsentia diuini numinis administratam. Idque proculdubio fatendum est. Quis enim infinitam armatorum hostium multitudinem à quàm paucissimis Lusitanis, iniquo plerumque loco, & aduerso rerum statu pugnantibus haud semel fusam, & ad internecionē cæsam, ac deletam esse qualis Pacieci contra Calecutij Regē victoria supra quā dici potest, non miretur? Ergo quod ad Osorium Historiæ scriptorem spectat non statim fides narrationi detrahenda: qua quis fortè dubitandum esse, putet,

tet. Virum enim grauiorem, Augustine, semper eum fuisse non ignoras quàm, vt quidquam falsis rumoribus collectum, æstimaret. Quare mihi ego pro certo persuasi: etiamsi rebus gestis, quas describit, ipsemet non interfuit: nihil tamē ipsum ad posteros propagasse, nihil adtulisse: nisi quod à testibus egregia fide multò grauißimis compertum habuit & quod magno cùm iudicio, tum labore, ex Actis publicis, & Regijs; vel ex eorum Annalibus & Commentarijs, qui res ipsas gessêre aut ab ijs, qui gesserunt, eas accepêre, scripsêre coramque ei narrauêre: decerpsit, & expendit. Quin etiā constat: Cosmographos Indiæ Regios, nullam nauium gubernatoris narrationem exponere quæ iuramēti religione tum testibus, exceptione quod aiunt maioribus, non sit confirmata. Præclarè quippe Polybius: Quemadmodum, inquit, Si quis oculos animanti effodiat reliquum corpus inutile fit: ita, dempta veritate, ex Historia narratio omnis est inutilis nedum cæca. Cùm igitur omnis Historiæ fundamentum sit, ipsa veritas in eā vnam proculdubio contemptis etiam ijs, qui inanis gloriæ stimulis perciti, se, vel gentiles suos cumulatioribus laudibus extollendos esse, vociferantur vel maculam iniuri sibi, vel aliquod, egregium scilicet, suum, suorumúe facinus omitti, nimis ambitiosè conqueruntur: incubuisse ne si vera de ijs viris, ac rebus non dixisset in multorum hominū reprehensionem; id quòd alioqui sibi necessario relinqui vidit, incurreret. Quis autem: nisi planè vecors, amens, aut scurra: se vltrò, infamiæ publicæ periculis iaculisúe, tētet obijcere? Neque, posteritatem fallere vir optimus adeò diuinis litteris intentus & in ijs tractandis, & explicandis, occupatus voluisse, credēdus est, maximè quod est ætate iam prouectiore: tum, quod Episcopi munere fungi-

tur

tur. In quo persona, quam gerit, statu, & ætatis gradu quemadmodum vitæ, morum, ac fidei grauitas & integritas, magnoperè laudatur: sic etiam excellentior, quàm in ceteris, maiorque, expeti, ac merito requiri solet. Facta, is, gestasq́; res breuiter, perspicuè, libereque narrat: 6 *earum initia, progressus & exitus ostendens. Deliberationes autem gerendarum earum rerum, sic explicat: vt Consiliorum rationes tam Lusitanorum, quàm hostium quoad licet, iudicio ipse præditus acerrimo in æstimandis hominum ingenijs, ac moribus perscrutetur. Primum: quod hinc in aciem descenditur & ex ijs, res gestæ manant, originemq́; suam trahunt. Deinde: quod, ijs expositis, ob oculos quasi ponitur: quid sapienter ac rectè susceptum sit quid animose ac fortiter gestum: quid contra venisse, temere, vel confidenter: & vbinam, quaque ex caussa, tum quomodo, peccatum fuerit. Quoniam autem non rarò contingit: vt plures, in capiendis consilijs* 7 *inter se, vna eademque de re, sententijs dissideant: partium momenta, quibus argumentis fulta fuerint exponit. Neque enim ex rerum euentu, sed, ex consilio, quo res institutæ fuerint de Ducis sapientia, aut temeritate, iudicandum est. Quare hæc Consilia, nonnunquam insuper examinat sedulóq́; discutit & suam ijs quoque sed solum grauioribus in rebus ijsque perpaucis: sententiam adijcit. Ex cursu etiam narrationis, vbi datur, aliquantum discedit: & digreßiuncula, per quā breui quid in factis, consilijsq́; probet, interserit aliquando: & cur, quid improbet, aperit. Porrò: cùm oportunitas rerum bella* 8 *quæcumque moderetur neque vlla alia bene ea gerendi, facultas, hac maior, dari poßit: eam suis locis indicat, immo*

mo

mo etiam à Lusitanis omissam quandoque reprehendit. Hæc autem facile non percipitur: nisi hostis rebus cognitis, atque, quod caput est, eius studijs, diligenter per exploratores perspectis. Quare Osorius, hac quoque parte diligen-
9 *tiam suam ostendit. Quibus rebus efficitur, vt posteritatem, & eos, qui nunc hosce libros legent, ille & rerum gerendarum prudentia instruat, quo sibi, rectis consilijs, in huiusmodi, vel non dissimilibus factis, cauere poßint: & eos ad virtutem, eius pulchritudine, per sententias, grauitate quadam insignes, ob oculos exhibita, prorsus amplectendam, inflammet. Ad hunc modum, exemplis, quomodo quædam Reipublicæ vulnera curari, & hominum vitia corrigi ac sanari poßint, edocet. His autem rebus, numero tribus: vt sapiamus, & viri boni efficiamur, & vitia declinemus: quæ ad prudentiam, virtutem, & emendationem referuntur: omnis historiæ vtilitas, continetur. Cuilibet autem historiæ scriptori, proposita hæc esse oportet, vt ea in animis hominum instillet, & eorum vitæ in vniuersum consulat. Eximia deniq; , ac multiplici personarum,*
10 *rerum, locorum, & euentuũ, ab læto vel infelici exitu, varietate, hæc Historia perquàm est illustris, & iucunda, eoqúe, & multis alijs nominibus, omnium animos capit, mirificeqúe delectat. Quid enim: quod ritus ac mores, ingeniaqúe diuersarum illarum ignotarumq; gentium ac leges, & instituta, declarat? Quænam in ijs Insulæ, prouinciæ, vrbes, portus, loca, arces. Quis earum situs, ambitus, munitio, qui fines, qui in ijs exteri, quæ commercia, & eorum studia, ædificia, quis eorum Princeps, quis magistratus, quale imperium, qui Duces, qualis militia, qui hostes: quæ vires, potentia, & opes, quæ soli fertilitas, qui fontes, fruges, arbores, herbæ, qui cibus, cæli salu-bri-*

britas, religio, templa, sacerdotes, eorum cantus, fides, magnificentia, qui cultus, ac vestitus, & alia huiusmodi describit. Nec non castra, & eorum metationes. Bellorum 11
quoque, dissensionum, offensionum, odiorumqúe causas adfert. Eorum denique bellorum adparatus, stratagemata, velitationes, pugnas, commeatus, obsidiones, oppugnationes, expugnationes explicat. Neque coniurationes, insidias, proditiones, simulationes, suspicionesqúe, ac rumores, silet. Legationes quoque, variorum Principum, ac Populorum: & missa munera: inducias, ac pacis, amicitiæ 12
concordiæqúe sancita fœdera, pactaqúe proponit. Nam quid ego de concionibus in toto Historiæ opere, sparsis &, pro rerum ipsarum varietate, sapientißimè scriptis dicam? Quid de ijs maximè, quæ cohortationem ad prœli- 13
um committendum, ineundamqúe pugnam, habent? Quoniam verò omne eo maximè suum studium, ac neruos cōtulit: vt pietatem in animis hominum sereret: & expeditiones illas Emmanuel Rex, cultus, præcipuè, Christiani propagandi caussa, ingenti quidem spiritu, suscepit: nullam; in illis narrationibus occasionem, locumqúe, consultò prætermisit, in quo, acres effusæ pietatis & ad eam tuendam, & exercendam, & inculcandam, cohortationis aculeos non reliquerit, & ad virtutem colendam quasi faces admouerit. Rerum omnium successus, siue læti, siue tristes ij adciderunt, totos, ad vnum, tanquam eorum auctorem, Deum, eiusqúe gloriam: & eodem clarorū hominum laudes rettulit, quasi vna, diuinas res, & humanas, explicet. Quidquid enim facimus, loquimur, differimus, con- 14
sultamus, legimus, scribimus, addiscimus, aut etiam cogitamus: eò recta, si pij, vtriqúe probi esse reipsa volumus: studia in his nostra collineent, necesse est: vt, inde & nos fiamus

mus meliores & alij quoque, tales vt à nobis reddantur efficiamus. Qui vnus nobis, omnibus in rebus finis & artium ingenuarum omnium, quæ docentur Historiæ in pri-
15. *mis scopus esse præcipuus debet. Minimè vero prætereundum est: bella illa, quæ dixi non solum Emmanuelis Regis ærarium, nouis partis vectigalibus auxisse atque Lusitanis nouas opes adtulisse: sed toti nostro Orbi fuisse perquam vtilia & etiamnum existere. Præterquam enim quod Christianis, nouum iter, ad Orientis & Indiæ, quā amplissimas, atque ditissimas regiones antea nunquam tentatum aperuerunt vndè à multis, lucrosa commercia institui possint: Christus etiam per ea, rudibus ijs Populis, hactenus haud obscurè prædicatur, atque funditus euersis Dæmonum, quos solos ij colebant, Idolis liberrimè, magnoqúe cum fructu, docetur Quo gloriæ fructu ac laude nullus, à Christianis, excellentior excogitari nullus*
16. *Deo quoque gratior contingere à nobis potuit. Iam verò: cùm ea, quæ ad hominum actiones pertinent Varro, omnium Romanorum eruditissimus, initia naturæ secutus in homines, in loca, in tempora, & in res, partiatur quidquid enim agitur, & personis, & loco, tempore, & ipso agendi genere, continetur: hinc igitur quattuor Historiæ tractandæ formas siue rerum, in ijs, ordines, oriri, duciq; constet: vnam, quæ hominum vitas singulorum prioribus succedentium ordine, seorsim descriptas complectitur alteram quæ locorum: tertiam quæ temporum seriem, sequitur: postremam quæ similia facta, ac dicta, in quædam, à vitijs ac virtutibus inscripta, distinctaqúe capita conijcit. mihi prima illa quidem forma quæ Principum virorum præcipue Cæsarum, ac Regum, vitas explicat: idcirco maximè semper probata est; & digna quidem summa egregia-*

giaqúe laude: quod ad eos, prudentia & moribus instituendos, qui Rempublicam vniuersam administrant · vel eius Principes futuri sunt: ceteris vtilior, & adcommodatior, haud leuibus ex caussis, esse · multorumqúe iudicio videatur. Nec enim magis quid Principi cuiquam viro sit imitandum, quidue fugiendum, adparet liquereue, ad omnium vsum vtilitatemqúe, potest: quàm eius exemplo, qui tale quidquam patrauerit · quod vel homines fugere oporteat, vel æmulari. Quoniam exempla: si quis animo ea verset fortius penetrant & hærent memoriæ: atque diligenter narrata, vel exposita quia, quod exemplo fit, iure etiam quodam fieri, plerique iudicant · præceptorum vicem subeunt. Duplex autem viri Principis vita est, ac persona priuata nimirum, & publica. Priuata 17.
corporis, animi, ac fortunæ bonis, æstimatur. In corpore temperamentum & constitutio, spectatur à qua: robur, valetudo, vitæ longinquitas, morbi, pericula, mors. Ad animũ referuntur & virtutes & vitia nec non, ad ea propensio. Mens item, ingenium, ac mores. Fortuna omnis generis opibus censentur. Hoc in genere felicitas, adflictaqúe res, sitæ sunt. Eoqúe pertinent coniugium, liberi, consanguinitas, adfinitates, amicitiæ, familiares, cliẽtelæ, & principi subditi. Hostes præterea, expeditiones, victoriæ, triumphi, honores, atq; peregrinationes. Quid horum sit
in Principe, tum quale Historia persequitur. Publica verò Principum vita, latius patet. Nam quid, eam personam ille gerens tum domi, tum foris · & constituta pace · 18.
& bello suscepto gesserit: ipsa continet. Tria verò, in constituenda, gubernandaqúe Republica Principi viro, præceteris, incumbunt. Nempè Religionis procuratio · ciuilium rerum, ac iustitiæ, cura: & armorum, terra, mariqúe,
ex-

expeditio. Ad hæc ni fallor reliqua Reipublicæ munia tota, reuocantur. Quæ omnia, vtriusque vitæ, capita Osorius, in Emmanuele Rege, suo quidque loco diligenter persecutus annorum in Historia ordine seruato, perstringit. Regnum autem Emmanuel administrauit, annos, sex cõtinuos, ac viginti. Non solum igitur quæ bella in Africa & India terra mariquée, per Legatos Rex gessit: & quid illos, & quibus ex caussis per litteras, ad eos cum mandatis datas exsequi voluerit, explicat: verùm etiam quomodo domi, pacis artibus excellens, Regnum gubernarit: quid egregiè, grauiter, acutè, scitè, prudenter, piè sapienterqúe dixerit: quas legationes quibusqúe de rebus & quam grauibus, & à quibus, ad se missas audiuerit: quid responderit quas item ad alios summos Principes, ac Reges, instituerit. Quo in genere, inter ceteras illa est, ad Alexandrum Sextum Romanum Pontificem: qua Princeps religiosissimus, Ecclesiæ rebus prospici, & Sacerdotes à vitæ luxu, morumq. licentia ad continentiæ sanctimoniæqúe disciplinam, reuocari; postulauit. illaqúe, ad Leonem Decimum cum muneribus, & Elephante. Mihi igitur; vel hoc solo nomine, non vulgari laude di-
19 *gna, hæc Osorij Historia videtur. & ob id denique quod omnes Emmanuelis Regis tam priuatas, quàm publicas actiones, tanta cum diligentia narrauit. Fuit autem is Rex, omni virtutum genere cumulatus. Vltro autem nobilitas, vbiq; fere gentium, eo contendit: vt Principis sui mores vel ex consuetudine, vel amore virtutis, vel occulta quadam vi, ingenijque similitudine, vel adulandi studio sequi soleat. Vni verò omnium hominum maximè Lusitani, & Regem suum admirantur, & amant vehementer. Quare minimè dubito: quin, perquàm multi,*

ti,

ti, hac Historia, ad res præclaras saltem memoria proximi
superioris temporis excitentur. Iam præter rerum eam 20
magnitudinem, qua omnes ad Historiam legendam inui-
tat: ij, qui latinis litteris sunt exculti in hac eloquētiæ ner
uos, ac robur, agnoscent. Si enim eloquentia definitur, pru
dentia dicendi: eam nullos in his libris desideraturos esse,
confido. Ita siquidem, tantoq́ue artificio Historiam conte-
xuit: vt, ex gestarum rerum caussis, & circumstantijs,
quas studiose, narrationibus, vbi licet, vel aliud agens, in-
serit haud obscurè significet: num aliquod à nobis imperi-
um tum quale & quàm longè ab hoc Orbe, remotis in
prouincijs, dissitum atque quibus è seminibus procreare
possimus: deinde quibus id artibus & institutis, adolescat
ac postremo quibusnam rationibus conseruetur. Quæ sa-
pientiæ lumina adtentè legentibus, sese quantum sentio
in omnibus huius Historiæ partibus, clara quadam luce
produnt. Quantum ad elegantiam stili pertinet: verbo- 21
rum electio, proprietas, splendor, & copia: sententiarum
verò grauitas, varietas: orationis denique totius, qui au-
res implent, numeri: qualis ea, quantaq; sit satis, superq;
testantur. Ornamentorum tamen non plus habet, quàm
rei poscit expositio. Historia enim, non solum, respuit ora-
tionem studiosius quàm decet, elaboratam: verùm etiã,
nimia excultam elegantia prudentiam contemnit. Etsi i-
gitur Osorius, alijs in libris nonnunquam copiosior est: id
quod ei insitum à natura videtur: in hac tamen Historia
cauit: ne verborum multitudine tamquam graui aliquo
pondere vim & neruos orationis elideret sua, vel obrue-
ret. Nam libens eorum sententiam amplector: qui, omnes
Latinos scriptores, qui in eloquendo copiam adfectaue-
runt, ineptos sibi videri aiunt vno tantum excepto Cice-
rone

22 *rone. Quam ob rem:nihil amplius,de his, dicam. Neque
multis edisseram:quantopere sit vtilis, tum necessaria Hi
storiæ omnis cognitio,ijs,qui Rempub.administrant. Hoc
enim·apud omnes homines·ac gentes,quæ moribus, ac le-
gibus reguntur·in confesso est. Neque eius laudes ex cete-
rarum artium,cum eà,comparatione·copiosè, ambitiosè-
ue,proponam. Breui hæc tantum narrabo. Hominem esse
ad res duas natum· ad intelligendum videlicet, & ad a-
gendum. Historia autem, præstantissimorum hominum
consilia,tum facta ac dicta,quibus omnis Reip.forma sese
nobis exhibet, & quibus illa continetur, & constituitur·*
23 *commemorat. Itaq; constat: Alexandrum· vt infinitos,a-
lios omittam·ita Cyri disciplina, quam ex Historia cogno
uerat,fuisse informatum:vt, vitæ actiones suæ, ad eam
componens·à rebus gestis, Magnus euaserit. Scipio Africa
nus,ex ea etiam,ad militaris gloriæ culmē est euectus. Ea
tamen non tam est vera· quàm ad fortissimi, iustissimiq;
Regis ideam,est expressa. Iulius verò Cæsar· Alexandri
Magni præclaris rebus gestis excitatus ad eam laudem di
citur·quam est consecutus. Nam certè· plurimū interest:
ex Historia·Clarorum virorum voluntates,curas,cogita
tiones,vitæ splendorē, laudis cupiditatem,virtutis arden*
24 *tissimos amores,perdiscere. Eadem porro·totius Antiqui-
tatis memoriam,vnà continet:nec non eam vniuersis·tā-
quam in speculo· ad imitandum conspiciendam præbet.
Per hanc ergo·Populorum omnium,res gestas cernimus;
&·ex ijs,omnes rectè gerendæ Reip. rationes nobis quæri
mus·non certè Philosophorum commentitijs præceptis de
lineatas·sed verissimis coloribus,& imaginibus expressas,
& exemplis. Quæ si careremus· tenebris obruta nobis om
nia procul dubio iacerent. Immo·pueri;vt ille ait, omnes*

††††††   *esse-*

essemus. Quid · quòd inuictissimorum Imperatorum ac 25
Regum·ceterorumq́; Principum· sanctissimorum quoque Christianæ nostræ Religionis Martyrum·acta, resq́; gestas obliuio consumeret? Denique: nulla laus, nulla gloria· quæ homines ad præclare quid audendum, vel quidquam fortiter & magnanimè gerendum, inflammarētur· extaret. Itaq. hac sublata· non viuerent vel Maximi illi viri, mortui. at ea sola, modo viui. non Reges· non duces· non reliqui vlli, propter virtutem iure laudati· in ore posteritatis personarent. Nos certè· duce Veteris Nouiq́ue Fœderis Historia: Deum ipsum agnoscimus, Christianamq́; Religionem· ex ea sola, palam, aperteq́;· quo quid maius est? profitemur. Quare: communi omnium consensu· meritò magistra vitæ, testis temporum, nuntia veritatis, ac lux virtutum omnium· vt est: sic etiam adpellatur & esse iure creditur. SED· vt ad te, ex tam longo interuallo, redeam· Au- 1
V 1 *gustine: cùm hac Osorij Historia, tot ornamentis excellat: pati non potui· nostros homines, ea diutius· propter magnas vtilitates, quas, vt arbitror, ipsis adferet, carere. Atque etiam vnà cupiebam: eisdem· tot res admirandas, quibus Lusitanorum gloria clarescit, reddere notiores· quo· qui legent· illorum ij virtutem, clarè perspiciant· &, quà decet, probent, colant, amplectantur. Nam· quoniam eæ res, hactenus Lusitanica tantum, vel Hispanica, nostris peregrina, lingua scriptæ sunt: vix intelligi· præter quàm à paucis· potuerunt. Quod si qui exteri, res Lusitanas adtigerunt, pauci ij sanè sunt admodum· idq́ue adeo dubiæ plerumque fide fecerunt· vt sæpe tota errēt via. Existimo quidem hoc meum factum, Illustrissimo Principi, Henrico Cardinali, haud ingratum fore. Cùm enim omnes, ei clementiam ac prudentiam; &, in administrando Lusitania*

nia

niæ regno, summam iustitiam, æquitatemq́ue tribuant: ægrè, vt opinor, haud feret tot Emmanuelis patris trophæa quorum, vti filius, legitimus est hæres apud nostros, hac Historia celebrari. Non enim vni cuipiam nationi hæc Historia, de tot rebus fortiter gestis cùm ad sempiternam totius Christiani nominis laudem pertineāt scribitur: sed quamplurimis, vel potius vniuersis. Osorium autem non improbaturum, puto. Eam enim scripsit vt omnibus prodesse poßit. Porrò: hinc intelliget me amorem, quo eum
3 ego sum semper prosequutus, constanter retinere. Quā ob rem: ne tu mihi vitio vertas abs te, iure peto: quod hanc Præfationem ad te scriptam, eius Historiæ tamquam breuem de vtriusq; Indiæ rebus commentarium præfixi. Me siquidem, semel oportuit longißimas ad te scribendi moras inita aliqua, noui litterarum initij ratione tantum,
4 inquam, tot annorum silentiū, audacter rumpere. Quòd si me tamen reprehendes: Osorius certè, caussa cuius agitur, se tuebitur esseq́ue mihi poterit optimus omnium patronus. Quod vnum postremò superest ego quidem Augustine: à nonnullis grauibus viris, qui istinc ad nos ex Aula Regia redierunt pro certo intelligo: & te, & Osorium in Episcopi munus atque dignitatem, sic incumbere: vt vos communi omnium voce, præclaram egregiæ pietatis laudem ferre, valdè prædicent. Hoc ante multò Pātagathus noster Octauius, cognomento Pater, de te, dum viueret, mihi per litteras significauit: & Vincētius Parpallias Emmanuelis Philiberti Allobrogum Ducis proximis superioribus annis ad Pontificem Legatus sæpè confirmauit. Qui nuntius quāta me lætitia perfuderit ex mea in vos obseruantia iudicare poteris. Sic autem referunt vos: te nimirum apud tuos Ilerdenses: Osorium apud suos Siluenses:

Sacrarum litterarum lectioni totos esse deditos: Te verò
1 *Augustine: cùm Iuris peritia excellas, & id monumentis tuis illustraueris: præclara quædam, quæ ad id etiam ornandum & ius Pontificium, Conciliaq. Ecclesiæ vniuersæ, plenius explicandũ, pertinent: exædificasse. Vos itaq; sanctis ad Deũ orationibus, pro salute Reip. fundendis defixos: Diligenter etiam Populum, de sacris reb. docere, frequentibus ac pijs concionibus & per vos, & per alios à vobis suffectos habitis. Postremo vos multis Christianæ Charitatis officijs de quamplurimis hominibus perquam benè mereri. Quo nomine vobis supra modum gratulor: mihiq; gaudeo ac lætor. Quis enim nescit: officium omne Episcopi in sacrorum Bibliorum & verorum interpretum eorumdem, lectione: aßiduis ad Deum precibus, meditationeq; & in sanctis habendis de Dei cultu, doctrina, &*
Ecclesiæ disciplina, concionibus exercendaque in vniuer- 5
sos benignitate, pietate, charitateq; Christiana planè cõsistere? Quidquid tibi prætereà, Augustine temporis, et otij conceditur: id totũ in Antiquitatis, veteribus illis tuis studijs, ad omnium vtilitatem, consumis. Deniq; non solũ eruditis hominibus ex instructißima tua Bibliotheca præstantißimorum scriptorum libros: inter quos, & à te prudenter, eleganter, ornatè, docteq; scripti meritò referuntur: suppeditas: verùm etiam multos ex ijs, tuis sumptib. nonnunquã, adis curas. Osorius etiam, non cessat scribendo testari: non minus otij sibi, quã negotij habendam esse rationẽ vir certè vti grauis sententijs, & illustris verbis; multo dignißim⁹: cuius egregio stilo, et calamo dũ aliena cũ laude, sui nominis immortalitatẽ coniungit sapientißimi Regis, atq; fortißimorũ Ducũ, res gestæ conscribãtur.

CALENDAS QVINTILIS CIↃ. IↃ. LXXX.

COLONIAE VBIORVM.

REINERI MATHISII BATAVI, AD LECTOREM, ODE.

VIS Lusitanæ gentis, in India,
Res scire gestas, bellaq; Barbaris
Illata Regnis; & subactos,
In Lybica Regione Mauros:
Vis & repertas nauibus insulas:
Et scire mores, iuraq; gentium,
Pugnax Iberus quas coëgit,
Ire suis famulas triumphis:
Doctos diserti, Lector, Osorij
Euolue libros, aßidua manu;
Ex hoc amœno fonte, summa
Vtilitas fluet, ac voluptas.
Hinc multa disces, quæ neq; sæculis
Vmquam fuerunt nota prioribus,
Nec visa. Miras longus artes
Repperit, & meditatur vsus.
Inuenta nuper sunt noua sydera,
Cæliq; tractus, & maris ambitus
Incognitos æuo priori,
Posterior patefecit ætas.
Antiquitas si iactet Iasonem;
Quòd primus alta littora Colcidis
Lustrarit, Euxinum lacessens
Thessalica pelagus carina:
Quis non Iberos ad vaga sydera,
CANVMQVE, summis laudibus euehat?

Totum, breui qui circuiuit
Hesperia rate, Victor, Orbem.
Non rauca vastæ murmura Tethyos,
Minasq́; cæli, non Aquilonias
Exhorruit CANVS *procellas,*
Nec scopulos maris æstuosi.
Anno, sed illi prospera tertio
Fortuna lætos præstitit exitus.
Tum namq; salua naue, ventis.
In patriam rediјt secundis.
At Lusitanos quid referam Duces?
Qui, post repertam classibus Indiam,
Fortissimè terra, mariq́;,
Indomitas domuêre gentes.
Quàm sæpè, duros, GAMA *superstite,*
Victor fugauit milite Barbaros;
Et turbidum, quàm sæpè Gangem,
Sanguineis rubefecit vndis?
Quàm sæpè; solus, pectore masculo,
Fortiq́; dextra non numerabiles,
(Securus aspirante Christo)
Sustinuit PACIECVS *hostes?*
En nunc: Eoæ pars bona Persidis,
Nunc & Sabæi, Mauraq́; natio,
Sinæquè victi; subdiderunt
Hesperio sua colla Regi.
Iam Christianis torridus Aethiops,
Victusq́; paret Rex Calecutiј;
Hic classe formidatus, ille
Missilibus melior sagittis.

Iam penè Christi venit ad vltimos
Mundi patentis gloria terminos:
Christiq́; totum Numen Orbem,
Et populos stupefecit omnes.
Hinc Lusitanos, aurea tangere
Alto videmus sydera vertice,
Qui tot sibi Regnis subactis,
Perpetuam meruêre laudem.
Sed aptiori, fusius, ordine
Hæc persequetur doctus Osorius:
Huc, huc ades tandem iuuentus,
Pierijs operata Musis.
Hæc Tullianis plena leporibus
Sunt; atq; Cedro digna volumina:
Vtaris hac noctes diesq;
Historia, studiose lector.

HIERONYMI OSORII LVSITANI, SILVENSIS EPISCOPI, DE REBVS, EMMANVELIS REGIS *Luſitaniæ inuictiſsimi, virtute & auſpicio geſtis, Libri duodecim; Ad Clariſsimum, Sanctiſsimumq́ Principem Henricum, S. R. E. Cardinalem, Regis eius Filium.*

LIBER PRIMVS.

ETSI ea mente ſum, Henrice, Sanctiſsime Princeps: vt vix quidquam arbitrer eſſe hiſtoria, vel ad prudentiam comparãdam vtilius, vel ad virtutem excitandam, vehementius, vel ad ſananda Reipubl. vulnera ſalutarius, vel ad oblectamentum vitæ iucundius; & ab amicis meis ſæpius admonerer, vt res noſtrorum hominum literis Latinis illuſtrarem: ab eo tamen ſtudio vehemẽter abhorrebam. Nam cùm alia multa me ab eo deducerent, tum duo præcipuè deterrebant. Vnum erat fidei faciendæ difficultas, alterum offenſionis concitandæ periculum. Si enim fidem non facerem, erat mihi vanitatis infamia ſubeunda: ſi verò quorundam ambitioni mi-

nimè satisfacerem, odium in me acerbum & immanē concitandum. At, vt est captus hominum, id plerumq; euenire cernimus, vt tantum quisque credat, quantum se viribus aut ingenio præstare posse confidit. Quidquid verò communē vsitatæ virtutis, & industriæ modum superat, id nullo modo prorsus admittit. Contra verò, qui nullum modum ambitioni statuunt, ægerrimè patiuntur, si eorum gentiles minimè fuerant immodicis laudibus illustrati. Quod cū apud alias nationes fieri solitum sit, tum apud Lusitanos tantam plerumq; offensionem historiæ scribendæ munus offert, vt omnium tela in eum, qui tantum facinus audet, adhærescant. Id quidem non ita pridem satis experti sumus in historia, qua Damianus Goesius res virtute & auspicio, & incredibili felicitate Emmanuelis Regis inuictissimi, Patris tui, gestas patrio sermone complexus est. Res, inquit ille, maiorum meorum non perinde, atque illorum merita postulabant, exornauit. Alius verò, labem generi nostro, & antiquo splendori nobilitatis aspersit. Alius postremò, hoc aut illud, quod erat ad laudem nostri nominis insigne, prætermisit. Quod si hominis prudentis est, alienis periculis admoneri, hoc vno certè exemplo potuissem ancipitem scribendi euentum perhorrescere. Aliud etiam incommodum accedebat, quod etiam ipse, vt officium meum me facere admonebat, rebus diuinis, pro mea parte tractandis & explicandis, intentus: neque conuenire arbitrabar, vt à cælo deductus, terras nimis intuerer, hoc est, vt diuina, dum res humanas illustrare conor, intermitterem. Sed quo plura me impediebant, ne scribendæ historiæ munus attingerem, eò clariùs cerni poterit animus meus, studio ardentissimo tui nominis & amplitudinis inflammatus. Nam cùm tu me per literas, non quidem imperio cogeres (quod facere pro iure tuo potuisses) sed, quæ tua excellēs atque planè diuina benignitas est, amicè rogares, & moneres, vt Regis patris tui historiam scriberem, illiusque nomen apud exteras nationes Latinis literis ab obliuione vindicarem, me contingere

nere non potui, quin id munus continuò susciperem. Vt autem id facerem, multa me simul inuitabant. Primùm enim voluntatem tuam nullo modo poteram sine crimine impietatis aspernari. Deinde indignissimũ arbitrabar, Emmanuelis nomen apud Lusitanos tantùm, & non per omnes Reip. Christianæ nationes cum omnium admiratione vagari. Tum etiam id mihi acres stimulos admouebat, quòd in hoc opere non tam res humanas, quàm diuinas explicandas suscipiebam. Vt enim Emmanuel diuino consilio ad regiam amplitudinem euectus fuit, ita quæ designauit, quæ molitus est, quæ imperio illius gesta sunt, ad Dei benignitatem referenda sunt, multęq; res admirabiles præsentis numinis viribus administratæ, ita, vt ei, qui fidem illis habere noluerit, perfidię & impietatis suspicio recipienda sit. Vt autẽ id faciliùs exequi possem, Damianus Goes præstitit. Is enim magno labore, vigilantia & industria ea ex quam plurimis epistolis & cõmentarijs eruit, & monumentis suis memoriæ commendauit, quæ ego minimè potuissem sine summo otio perscrutari. Multa etiã ex aliorum scriptis & sermonibus accepta, memoria cõtinebam, quæ minimè silentio prætereunda iudicaui. Sed quia in his libris nostros homines aliquando Lusitanos, aliquando verò Portugalenses appellare solemus, huius varietatis breuiter reddenda ratio est. Portugaliæ nomen, vt Andreas Resendius, vir doctissimus, apertè demõstrat, à portu Cale (sic enim appellabatur olim oppidum ignobile, quod Durio flumini imminebat) ductum fuit. Cale namq; erat in colle situm. Portus autem piscationis gratia frequentari cœpit. Eam verò commoditatem hominum multitudo sequuta, vndiq; confluxit vsq; eò, dum ciuitas opulentissima fieret, quæ Portugalia deinde nominari cœpit. Inde verò totum regnum nomen obtinuit. Continet autem Portugaliæ regnum non exiguam, vt Paulus Iouius parum consideratè dixit, antiquæ Lusitanæ partem, sed valdè magnam. Pars enim Lusitaniæ, quæ ad regnum Portugaliæ pertinet, & fluuijs, Ana atq; Durio continetur, plus

trecentis & viginti passuum millibus in longitudinem patet. Adijcitur deinde Callæcia Bracarensis à Septentrione, quæ Durio & Minio definitur. Ad ortum verò Solis sunt aliquot etiã ciuitates trans Anam, quæ Portugaliæ regno continentur, ita vt sit non minus è Callæcia & Bætica Portugaliæ finibus adiectum, quàm ex antiqua Lusitania detractum. Quod si Portugaliæ nomen ex vno oppido fuit, temporis progressu, in totum regnum deriuatum, simili ratione consentaneum fuit, vt ex tam magna Lusitaniæ parte, Lusitaniæ nomen in totum regnum duceretur. Quò minùs igitur vtroque nomine vtamur, interdictum nobis minimè puto. Sed hoc nõ magni refert. Illud, quod est præsentis operis, hortor & admoneo omnes, qui hos libros euoluerint, vt animis secum reputent, quàm variæ res & vehementer admirandæ sint à nostris hominibus, intra sex & viginti annos (tot enim, aut paulò plus hæc historia continet) effectæ: quæ maria, quæ littora, quæ regiones exploratæ, quæ bella contra Reges potentissimos, inuicta virtute gesta, qui terrores neglecti & contẽpti, vt intelligãt, non esse tantarum rerum laudem hominibus, sed Deo, qui præsentiam suam nostris sæpè declarabat, summa ratione tribuendã. Quod tum multò clarius apparebat, cùm interdum sic eueniebat, vt ipsi Lusitani sibi nimium præfidentes, ab hostibus eisdem vincerentur, vt intelligerent, inanes hominum conatus fore, qui nõ fuerint cælesti præsidio suffulti. VT AVTEM hinc, HENRICE PRINCEPS, sic enim ordo rerum flagitat, exordium capiamus: IOANNES, hoc nomine secundus, Portugaliæ Rex, cùm lento atque diuturno morbo languesceret, cõtulit se in extremam Lusitaniæ partem, ad Austrum pertinentem, Oceano ex ea parte definitam, quam nunc Algarbium appellant, vt aquis calidis admodum salubribus morbũ depelleret. Erumpunt autem aquæ illæ in conualle, non amplius sex aut septẽ miliarijs à mari disiuncta, è silice; & reliquis balneis, quæ sunt in Lusitania, summo omnium consensu præferuntur. Eo tamen remedio frustra tentato, factum est, vt

RES EVROPÆ.

Ioãnis Lusitaniæ Regis morb⁹ & mors.

eſt, vt morbus indies ingraueſceret. Nec abfuit ſuſpicio, Ioannem lento veneno, quod imprudens hauſerat, paulatim intabuiſſe. Itaque cùm mortem appropinqua re ſentiret, in Algarbij oppido, quod Aluor appellant, & multi portum Hannibalis eſſe putant, teſtamentum fecit, quo Emmanuelem, qui illi frater patruelis erat, hæredem inſtituit: ad quem regnum, quamuis Ioannes inteſtatus obijſſet, erat iure peruenturum. Erat enim Emmanuel Fernandi filius: Fernandus verò erat germanus frater Regis Alfonſi, cuius Alfonſi Ioannes filius extitit. Cùm igitur Ioannes nullum filium ex vxore legitima ſuſceptum haberet (Alfonſus namque vnicus illius ex vxore Leonora filius in adoleſcentiæ flore Scalabi, quæ ciuitas nunc appellatur Sanctarena, ex equo incitato proiectus, mortem obierat) neceſſe erat, vt Emmanuel regni hæreditatem cerneret. Georgius namq; Ioānis filius, propterea quòd nothus eſſet, quāuis illius mater fuiſſet valdè nobilis, legibus & inſtitutis regni hæres eſſe non poterat. Hoc tamen, quod erat Emmanueli iure debitum, fuit ſumma Ioannis ipſius voluntate comprobatum. Emmanuelem enim nō tam propter ſanguinis propinquitatem, quàm propter regiæ virtutis indolem, quam in illo cernebat, egregiè carum habebat, & quibuſcunq; poterat ornamentis, illius dignitatem amplificabat. Accedebat, quòd vxor illius Leonora, ſingulari virtute, pietate, atque religione fœmina, Emmanuelis ſoror erat, fratremq; amore ſingulari proſequebatur. Teſtamento facto; & ſacris omnib. quæ ad animum expiandum pertinebant, ritè procuratis, ita exceſsit è corpore Ioannes, vt in illa extrema vitæ perfunctione, inſitæ virtutis & pietatis inſignem ſignificationem daret. Fuit enim vir ille clarus & excelſus, infeſtus improbis, bonis propitius, iuſtitiæ cupidus, & in omni genere virtutis admirandus. Erat præterea acer & ſtrenuus, & in re militari non pauca dederat egregiæ fortitudinis & induſtriæ documenta. Tantaq; erat illius animi magnitudo, vt quamuis corpore in patria conſiſteret, mente tamen orbem terrarum per

Ex teſtamēto regni hæres Emmanuel.

Scalabis ciuitas, nūc Sanctarena.

Ioānis Regis elogiū.

agitaret, multaq; animo frequenter agitaret, eaque moliretur, quæ, si non fuisset immatura morte sublatus, nomen illius clarissimum reddere potuissent. Fortes viros amabat, vsq; adeò, vt quidam reliquas vitæ maculas nomine virtutis militaris eluerent. Ignauos autem atque desides ita contemnebat, vt homines non duceret. Perfecit autem, vt qui magnis opibus insolentius efferebantur, illius in vindicando seueritatem pertimescerent: & qui propter humilitatem obnoxij erant iniuriæ, præsidio illius vitam securè traducerent. Attulit ille quidem multis viris nobilibus necem, & Principes etiam sibi cōiunctos interfecit, quos animaduertebat aut parum obsequentes esse, aut perniciem in illum machinari: sed id nisi fecisset, neq; Regiam dignitatem tueri, neq; vitam conseruare potuisset. Valebat multum ingenio, plurimaque ab illo argutissimè dicta referuntur: ex quibus intelligitur, quantum illius acumen extiterit. In Regum consiliis, de quorum fide dubitabat, explorandis, erat mira quadam sagacitate præditus: multosque viros primarios multis in locis beneficijs sibi arctissimè deuinctos habebat, per quos omnia, quæ Reges in illum moliebantur, multò antè, quàm ei nocere possent, cognoscebat, vt eorum consilijs obsisteret. Populi non tam illum vt Regem verebantur, quàm vt parentem amabant. Eorum enim commodis animo patrio consulebat. Hæc autem illius sententia meritò laudari solet, cùm diceret, sibi non tam propositum esse, vt opera hominum ad aurum quærendum abuteretur, quàm vt aurum quæreret, vt opibus suis hominum inopiam subleuaret. Cùm accepisset, esse volucrem, quæ rostro pectus dilacerat, vt pullos serpentum morsibus exanimatos, sanguine suo profuso in vitam reuocet, eiusdem volucris imaginem suis insignibus adiungendam curauit, vt ostenderet, se esse paratum pro suorum salute sanguinem suum profundere. Ex omnibus tamen virtutibus, quibus illum præditum fuisse commemorant, nulla fuit admirabilior singulari quodam pietatis & religionis studio, quo mirificè flagrabat. Nunquam enim

cum

eum neq; turbulenta negotia, neq; coniurationes contra illum factæ, neque malorum omnium tempestates à rebus diuinis summa cum religione procurādis abstraxerunt. Is denique Princeps fuit, vt meritò videatur illius nomen sempiterna memoria celebrandum. ILLO mortuo, fuit summa cum celeritate ad Emmanuelem nuncius allatus: quem cum tam multis lachrymis accepit, vt satis appareret, eum non tam regni hæreditate lætari, quàm ex morte Principis optimi, & sibi coniunctissimi dolorem excipere. Erat autem Emmanuel eo tempore annos natus viginti & sex, & Salatiæ se cōtinebat, in quo tunc oppido Regina Leonora soror illius, atque Ioannis vxor, morabatur. Ibi igitur more & instituto maiorum fuit Emmanuel, rex solenni ritu omnium consensione declaratus. Quod quidem munus sibi nō segniter obeundum existimauit. Erat enim & ingenio, & studio, & disciplina vigilantissimus. Itaque cùm multa confestim regno salutaria instituisset, tum nihil sibi maiore cura faciendum arbitratus est, quàm vt omnium ordinum conuentum ageret. Salatia igitur discedens, Montem maiorem profectus est, quæ ciuitas est in colle edito sita trans Tagum, & Ebora circiter viginti millia passuum distat. Eò igitur regni Proceres, & Antistites, & ciuitatum Legatos per literas euocauit. Eò fuit ad illum deductus Georgius, Ioannis Regis filius, cuius paulò antè fecimus mentionem, qui tunc decimum & quartum annum agebat: quem Rex tam amanter atq; cum tanto fletu complexus est, vt facillimè, quanta fide & amore Ioannem fuisset in vita prosecutus, cerni posset. In illo autem comitatu, qui Georgium stipabat, facilè reliquis & militari gloria, & vrbanitate Iacobus Almeida, qui in Portugalia pro Magistro Hospitalensis ordinis eidē religioni præerat, excellebat, multumq; apud Ioannem gratia & authoritate potuerat. Eum verò Ioannes morib' eiusdē filij regēdis præfecerat, vt is sub tali pædagogo artes illo loco dignas perdisceret. Hic igitur cū Georgio, quem dextera tenebat, flexis de more genibus, cū esset vterq; habitu lugu-

Emmanuelis in Regē inauguratio.

Mōtis maioris ciuitatis situs.

Regni Comitia.

Iacobi Almeidæ, pro Georgio Ioannis Regis notho, ad Emmanuelem oratio.

bri deformatus, hanc orationem habuit. REX Ioannes, qui tibi patruelis frater natura fuit, amore autem germanus, mihi significauit moriens, se, cùm animo æquissimo è vita discederet, vna tantùm cura solicitari, quòd hunc filium in solitudine & orbitate relinqueret. Eam tamen solitudinem eo solatio, quo vtebatur, alleuari, quòd veniret illi in mentem, quàm singularis esset benignitas tua, quàm gratus animus, & quàm ad omnes regiæ virtutis laudes studio & voluntate propensus. Præcepit deinde mihi, vt suo nomine te rogarem & obsecrarem, si is te in filij loco dilexisset, si muneribus omnibus, quibus potuit, affecisset, si nullum tui ornandi locum prætermisisset, vt tam egregiæ in te volũtatis memoriam retineres, & parem voluntatem huic suo vnico filio, quem omni reliquæ vitæ præsidio destitutum relinquebat, redderes, & cogitares, quid ille, si tibi fuissent nati filij, eis facturus fuisset, si ita accidisset, vt tu ante illius obitum è vita migrares. Præterea hoc etiam mihi in mandatis dedit, vt hunc illius filium frequenter admonerem, vt te semper vnicè coleret, & obseruaret, tibique in omnibus rebus obtemperaret, in eoque pugnaret, vt à nemine fide, amore, studio erga te superari posset. Quò enim te propiùs sanguine attingebat, eò magis conuenire, vt obseruantia & pietate erga te omnibus antecelleret, nec in vllo in amplitudinem tuæ dignitatis officio se vinci pateretur. Hæc quidem ille mihi, vt facerem, imperauit. Ego, vt officio meo fungar, illius filium in hac tam tenera, vt vides, ætate, tali parente orbatum, tibi nomine illius trado, natura & genere propinquum, casus acerbitate pupillum, voluntate supplicem, conditione famulum, vt eum in fidem tuam recipias, & ornes, & augeas: vt sic tandem cognosci ab omnibus possit Regius iste animus, in referenda gratia, & beneficiorum memoria conseruanda diligentissimus. Quod si, vt confidimus, feceris, ab omnibus laudem admodùm grati atque magnifici Principis consequeris: multoque arctius tibi tuorum omnium voluntates hac tam insigni probitatis significatione deuincies. Hac

es. Hac Almeidæ oratione adeò fuit Emmanuelis mœror excitatus, vt cùm dare responsum vellet, lachrymis & singultu spiritus illius impediretur. Itaque breuissima oratione declarauit, se Georgium in loco filij habiturum, tantisque illum beneficijs ornaturum, vt intelligi posset, quantum Ioannis nomen & memoriã conseruari atque propagari cuperet. Hac Regis oratione omnes proceres, qui aderant, non mediocriter lætati, ad illum adeuntes, gratias egerunt, illiusque manus osculati sunt. Hæc autem non indigna commemoratione arbitrati sumus, vt posset & Ioannis probitas cognosci, quę tanta fuit, vt neque imperij magnitudine potuerit hæres illius adduci, vt facilè desiderium illius leniret: & simul Emmanuelis natura perspiceretur, quæ tam excellens extitit, vt neque tantis opibus improuiso oblatis efferri, aut humanitatis obliuisci potuerit. Facit enim insita in plerisque cupiditas, vt etiam in minimè dubia hæreditatis possessione, quam mortuis parentibus assequuntur, animi lætitiam, mœrore ad tempus simulato, tegere vix possint. Quod eò intemperantius in regni hæreditate fit, quò regiæ opes maiores & ampliores sunt, & ad animũ de statu mentis deijciendum, si virtutis præsidium non adsit, magis efficaces. Cùm verò regiæ dignitatis amplitudo præter opinionem alicui defertur, tanta vi plerunque iactatur animus, vt à mente & ratione deferatur. At Emmanuel se regni hæredem fore minimè suspicari poterat, cùm & fratres illius viuerent, qui eum ætate antecedebant, & Alfonsus Ioannis Regis filius in vita maneret, & ipse Ioannes filios gignere per ætatem posset: erat enim annos natus quadraginta, cùm mortuus est. Qui tamen omnes diuino consilio, vt multi iudicabant, morte sublati sunt, vt Emmanuel regnaret. POSTQVAM verò omnes regni Ordines conuenere, instituit Rex quædam de sententia omnium, qui aderant, ad regnĩ stabilimentum necessaria. Inde etiam misit, qui Regi Fernando & Isabelæ Reginæ, qui tunc in Castellæ & Aragoniæ regnis cum summa dignitate & existimatione regnabãt,

Emmanuelis responsio

Decreta Emmanuelis regia.

Legatio ad Castellæ Reges gratulatoria.

de sua successione nunciaret. Per id tempus Aluarus, Fernandi Ducis Brigantini, qui propter perfidiæ suspicionem fuerat capitali supplicio affectus, frater, in Castellæ regno versabatur, & summum apud Reges locum obtinebat. Aluarus autem is erat, ad quem nulla facinoris suspicio pertineret: Sed cùm fratrem supplicio mactatum animaduerteret, integris rebus è Lusitaniæ finibus excessit. Rex autem Ioannes illi præscripserat, nè in Castella sedem vllo pacto collocaret. At is Fernandi & Isabelæ vxoris probitate & magnificentia deuinctus, qui multum illius virtuti atque prudentiæ tribuebant, in eorum Regnis locum exilio voluntario delegit. Et nè Regis Ioannis præscripto parere cogeretur, omnes res suas, quas in Lusitania possederat, voluntati illius permisit. Hunc verò Aluarum, & filios Ducis, qui post patris necem in exilium se voluntate sua contulerant, Rex Emmanuel per eundem Legatum benignè inuitauit, vt in patriam redirent. Fore, si id facerent, vt eos quibuscunque rebus commodè posset, ornaret. Alterum deinde Legatum Romam misit, qui Alexandro Pontifici Maximo, qui tunc fuerat ad illud summum fastigium dignitatis euectus, nomine illius fidem obligaret, totumque Portugaliæ regnum, vt Christianum Principem facere oportebat, voluntati Pontificis ipsius addiceret. Quod vt cum maiore dignitate fieret, Georgium Costam Lusitanum Cardinalem, hominem authoritate summa præditum, per literas rogauit, vt nomine illius hoc officium exequeretur. Cardinalis igitur, Emmanuelis nomine Romæ fidem publicè dedit, Emmanuelem semper in Pontificis obsequio futurum, & fidem per omne vitæ spacium erga sanctam Romanam Ecclesiam summo studio retenturum, & pro illius sanctitate, quoties opus ita fuisset, pugnaturum. Fuit hæc fidei testificatio Pontifici valdè grata, literasque Regi satis amanter scriptas dedit, eique de regni successione gratulatus est. At Emmanuel interim in regni negotijs expediendis vigilabat. In primis autem donationes omnium rerum, quas Ioannes

Aluarus alijque exules reuocantur.

Legatio Lusitana ad Pontificē Maximum.

nnes moriens multis donauerat, benignè confirmauit: quamuis multi ex illis, qui tunc ab illo fuerant affecti beneficijs, magis digni supplicio, quàm beneficio viderentur. Satis enim apparet, eos, qui, dum Princeps extremum spiritum edit, ab eo summo studio contendunt, vt sibi aliquid largiatur, quod, dum ille sanus atque valens erat, impetrare non poterant, nunquam de quidquam de fide Principi debita, sed de sua ipsorum vtilitate cogitasse. Quid autem præterea tam insidiosum, quàm eo tempore, quo propter mortis acerbitatem mens Principis oppressa est, captare tunc illius imbecillitatis occasionem, vt ab eo, à quo iam fuerant multis cumulati beneficijs, id extorqueant, quod non est auaritiæ, sed fidelitati debitum? Quid verò tam inhumanum, quàm in ipsius Regis morientis aspectu, nec ipsius iustissimi doloris sensu, nec vlla humanitatis ratione ab immanis cupiditatis studio reuocari? Accedit præterea, quòd eo tempore Rex, qui hominum postulata, quamuis iniusta sint, minimè repudiat, non de suo quidquam, sed de alieno videtur elargiri. Ea namque donat, quibus iam vti non potest. Reddit deinde successori multò difficiliorem administrandi Regij muneris rationem. Regiam enim Gazam, quæ est fons Regiæ benignitatis, exhaurit. Ea postremò concedit, cùm neque hominum merita, neque vllam iuris vsitati rationem expendere potest. Quotus enim quisque est, qui in oculorum tetra caligine in crebro anhelitu atq; in singultu, in totius corporis sudore, interclusi spiritus angustijs possit cuiusque dignitatẽ exactè perpendere? Illi igitur, qui eo tẽpore, quo Principis animus est oratione confirmãdus, ei tam grauem molestiam exhibent, & instant, & vrgent, & quodammodo vim adhibent, vt interruptis atque morientibus vocibus regni opes effundat, odio certè digni sunt, & non eiusmodi beneficijs. Emmanuel tamen, nè videretur optimi Principis acta rescindere, non modò reliqua Joannis beneficia, quæ fuerant iudicio tributa, sed etiam fraudulenter erepta, confirmauit. Totum dein-

In aulicans quorundã auaritiã.

de an-

Instituta regni Emmanuelis. de animum ad ius administrandum applicuit. In eos magistratus, quòd perperam corrupti pecunia iudicabant, acriter animaduertit. Ijs, qui leuioribus criminibus erant alligati, leuiores etiam pœnas imposuit. Illos verò, qui benè & incorruptè iudicia faciebant, pro dignitate cuiusque remunerauit. Iudicum deinde numerum auxit, vt omnes controuersiæ facilius dijudicari possent: Ipsosque maiorib⁹ stipendijs affecit, ne inopia cogerentur ab æquitate discedere. Tum in omnes regni partes, viros iustitiæ opinione præstantes cum summa authoritate misit, qui scelera vindicarent, & flagitiorum omnium, quoad fieri posset, stirpes euellerent. Vectigalium deinde rationem diligenter habuit. Videbat enim, vbi regni opes ministrorum negligentia dilabuntur, aut quæstorum auaritia diripiuntur, aut sumptibus minimè necessarijs exhauriuntur, ibi regni statum constitui non posse. Nec enim bellum geri, neque pacem constitui, neq; ius administrari commodè licet, vbi regis pecunia, quæ debet esse publicæ salutis instrumentum, aut à priuatis auertitur, aut ab ipso Rege sine vllo fructu consumitur. Vt autem humanitas illius in omnes constaret, Iudæos in libertatem asseruit. Quod vt intelligi possit, qua ratione illi seruitute oppressi fuissent, non erit alienum, rem, quemadmodū gesta fuerit, explicare. *Iudæorum per Hispaniam seruitutis occasio.* Fernandus & Isabela Castellæ Reges cùm exploratum habuissent, per Iudæos, qui in illorum ditione erant, scelera nefaria contra religionis nostræ sanctitatem conflari; omnes illos in exilium eiecerunt. Hoc autem factum fuit Anno à Christo nato, M. cccc. lxxxij. quidam verò ex illis numine diuini Spiritus illustrati, ad Christi se cultum & fidem contulerunt: alij autē, nè fundos, & ædes, & reliqua bona relinquere, vel tempore alieno vendere cogerentur, se Christi religionem profiteri simulârunt. Reliqui omnes in exilium pulsi sunt. Cùm verò alij in alias partes disiecti fuissent, maxima eorum pars à Ioanne Rege sub certis conditionibus impetrauit, vt in Portugalia tempore aliquo definito consisteret. Conditiones au-

tem po-

tem potissimæ fuerunt, vt octonos aureos singuli Regi persoluerent, & intra certum tempus è Portugaliæ finibus emigrarent: quòd si post tempus illud assignatū visi in Portugalia fuissent, libertatē amitterent: Rex autem tutam nauigandi facultatem volentibus abire præberet. Hac autem ratione Ioannes grandem sibi pecuniam comparauit, quam asseruari diligentissimè faciebat, vt posset in Africam transire. Cupiebat enim bellū acerrimum Mauris inferre: nec id tam gloriæ studio, quàm vt Christi religionem & gloriam propagaret. Quod ne faceret, primùm quidem casus acerbi, quibus diu conflictatus est, impedimento fuere: postremò autem mors omnes illius huiusmodi conatus compressit. Quandiu tamen vixit, sedulò curauit, vt Iudæis fidem præstaret, quam dederat. Itaque eis, qui in portubus illi operas nauabant, imperauit, vt agerent cum nauiculariis, vt tolerabili quadam vectura Iudæos in regiones quas sibi vellent, transportarent. Sanxit præterea, nè quisquam iniuriam illis inferret. Quod longè secus factum est. Mercatores enim, & nauicularij, qui Iudæos in naues suas recipiebant, eos in mari multis iniurijs admodùm acerbè diuexabant. Vecturæ enim pretio, quo depacti fuerant, minimè contenti, quacunque ratione poterant, multò maiorem pecuniam ab inuitis exprimebant: & de industria diutius, quàm opus erat, vagabantur, multisque erroribus homines miseros ludificabant, vt consumpto omni commeatu, cogerentur ab eis victum emere. Pretium verò, quod rebus suis constituebant, erat eiusmodi, vt eo persoluto, Iudæi nudi & inanes relinquerentur. Accedebat, quòd nuptis mulieribus atque virginibus vitium per vim inferebant, & viros intolerandis contumelijs afficiebant: Christianique nominis, quod vsurpabant, obliti, in omni genere immanitatis atque perfidiæ versabantur. Iudæi, qui in Portugalia remanserant, partim tam atrocis iniuriæ metu perturbati (nec enim tam obscurum esse poterat, vt non aliqua ex parte fama tantarum cladium ad aures eorum perueniret) partim quòd inopia impediti,

Christianorum in proscriptos Iudæos iniuriæ.

diti, minimè potuissent ea, quæ erant ad nauigandum necessaria, intra tempus illud emere, cùm tempus interim illis constitutum elaberetur, libertatem amisêre. Qui igitur seruum Iudæum habere cupiebat, eum à Rege postulabat. Rex autem eorum precib' cedebat, quos animaduertebat esse miti clementiq; natura præditos, nè Iudæi duriore, quàm par esset, dominatu premerentur. Hoc autem accidit paulò antè Ioannis mortem. Ea tamen apud omnes, qui sensus illius nouerant, suspicio consistebat, vt crederetur, si ille diutius vixisset, omnes eos fuisse benignitate illius sub aliqua conditione liberandos. Hæc erat Iudæorum, qui in Portugalia morabantur, cōditio, cùm Emmanuel regnare cœpit. Qui videns illos non sponte sua contra fœdus in Portugalia, post tempus à Ioāne præstitum, remansisse, omnes liberos esse iussit. Hoc illi beneficio permoti, ei magnū argenti pondus obtulêre: quod accipere noluit. Statuerat enim gentem illam beneficijs paulatim ad studium Christianæ pietatis allicere.

Iudæi seruitute ab Emmanuele liberati.

RES AFRICANAE.

HIS, & alijs multis negotijs commodè atque sapienter expeditis, mentem continuò ad bellum Africanum contulit. Ex quo enim tempore Ioannes, hoc nomine primus, Septam vrbē Mauritaniæ munitissimam, in ora maritima freti Gaditani sitam, virtute & opibus expugnauit, nunquam Reges, qui deinceps succesśere, passi sunt, bellum contra Mauros susceptum diu intermitti. Rex Alfonsus, Ioannis primi nepos, atque Ioannis secundi pater, Tingi ciuitatem cum Arzila, quæ non procul Tingi aberat, similiter bello cepit. Ioannes autem post patris obitum, quāuis fuisset duriore fortuna conflictatus, & multis & varijs curis implicitus, semper tamen inuicto animo in illius belli administratione permansit. Emmanuel horum vestigijs ingressus, eodem animo belli curam suscepit. Itaq; vrbes Mauritaniæ, quæ erant nostris præsidijs munitæ, maioribus opibus firmauit, firmioribusq; præsidijs cinxit, maximum commeatum & plurima instrumenta bellica in eas importari præcepit. Auxit præterea militibus stipendium, & duces item muneribus amplio-

ãplioribus ornauit, vt his beneficijs excitati, confidẽ-
ius & acrius dimicarent. Quia verò cernebat, caput *Emmanue*
belli feliciter administrandi in vera religione consiste- *lis in Sacer*
re (Deus enim est, qui robur & mentem, qua victoria pa *dotes muni*
ratur, donat, & qui mentem & vires eripit illis, quos *ficentia.*
peruertere statuit) præter alia præmia, quibus sacerdo-
tes, qui sacra militibus in Africa ministrabant, affece-
rat, statuit, vt decumam omnium tributorum, quę Mau
ri vectigales ei ex fœdere persoluebant, quotannis acci-
perent. Dum hæc ab illo geruntur, Fernandus & Isabe-
la Reges Legatos ad illum mittunt, qui illorum nomi-
ne ei gratulationem de regni hæreditate significarent:
Et postularẽt præterea, vellet cum eorum filia, nomine *RES EV-*
Maria, matrimonio copulari. Postremò ab illo enixè *ROPAE.*
contenderent, vt filios Fernandi Ducis Brigantini, qui *Castellanæ*
adhuc in exilio viuebant, in patriam, & in omnes amis- *ad Emma-*
sas opes restitueret. Hanc legationem Emmanuel sibi *nuelem le-*
admodum iucundam accidisse demonstrauit, Legatis- *gatio.*
que dixit, sibi nihil gratius esse posse, Regum clarissi-
morum in se tam propensa voluntate. Quod verò ad
matrimonium attinebat, non esse sibi in animo prius
vxorem ducere, quàm regni statum constitueret. Hoc
autem dicebat, non quòd illorum Regum affinitatem
sibi parùm commodam arbitraretur, sed quòd Isabelam
eorum filiam natu maiorem, quæ fuerat Alfonso Ioan-
nis filio nupta, vxorem habere mallet: quamuis mèn-
tem suam tunc minimè aperiret. De Fernandi verò fi-
lijs sibi curæ futurum affirmauit, vt Regibus satisface-
ret. Hoc eodem tempore fuit certior factus, Ioannem
Menesium, qui Arzilæ præerat, fuisse de Mauris insig-
nem victoriam consequutũ. Res autem ad hunc modũ
gesta fuit. VASCVS Coutinus Dinasta Borbensis, Ar- *RES A-*
zilæ præfectus erat, cuius nomen cùm ad Ioannem de- *FRICA-*
latum fuisset, coactus fuit in Portugaliam redire, vt Re- *NAE.*
gi se purgaret. Præposuit interim Arzilæ Rodericum
Coutinũ, qui dum ille abesset, ducis officio fungeretur.
Fecerat autẽ Rex Ioannes inducias cum Rege Fessensi.
Barraxa verò, & Almãdarius, qui multum inter Mau-
ros po-

ros potentia & opibus excellebant, hoc induciarum fœdere minimè astricti fuerant, eò quòd nondum essent sub Fessensis Regis imperio. Itaq; maxima manu comparata, in Arzilæ fines inuadunt, neque mediocrem vastitatem efficiunt. Rodericus Cautinus cum ijs copijs, quas habebat, illis occurrit. Fuit acriter vtrinque dimicatum. Prælium tamen hunc exitum habuit, vt Cautinus hostium multitudine oppressus, cum multis occumberet. Hac strage nunciata, Ioannes Rex misit continuò Arzilam Ioannem Menesium, virum singulari virtute præditum, cum imperio, vt nostrorum animos aduentu suo confirmaret. Cùm autem quidam Mauri stipendiarij propter hoc incommodum nostris illatum rebellarent, neque tributum, quod ex fœdere Ioanni Regi debebant, soluere vellent, nihil sibi Menesius prius faciendum ratus est, quàm vt illorum ferociam armis atque virtute comprimeret. Quod vt commodius faceret, postulauit per literas à Lupo Azeuedio, qui tunc Tingitanæ ciuitati præerat, vt sibi aliquot equites in auxilium mitteret. Misit ille equites quinquaginta, quibus præfecit Petrum Leitanum, qui Tingi ductor antesignanis erat, qui nocte in locum, quem Menesius dixerat, ire maturauit. Menesius Arzila centum & quinquaginta equites eduxit. Coniunctis in eodem loco cum Leitano copijs, in pagum, qui præcipuè fidem fregerat, iter suscepit. Nè autem præsentiri illius aduentus posset, sic equites instruxit, vt agmine tenuissimo, eaque de causa longissimo, progrederentur. Vno namque filo (sic enim appellant) vnus alium ex interuallo sequebatur, ita tamen, vt ordo incuria hominum interrumpi non posset. Magno autem silentio, cùm dilucesceret, pago appropinquauit, vt improuiso hostes adoriretur. Sed accidit, vt eodem tempore, Barraxa & Almandarinus cum Muzza & Acobo, qui multum etiam viribus pollebant, eos Maurorum pagos, qui nostrarũ partium erant, armis aggredi constituerent. Habebat autem sub signis duo millia equitum, & pedites octingentos. Cùm autem hoc Menesius accepisset,

Lusitanorũ strages.

epiſſet, vt certior eſſe de hoſtiũ cõſilio poſſet, dedit hoc negotiũ Mauris quibuſdã, quib. in bello ad has artes vti conſueuerat, vt ex inſidijs aliquem ex exercitu hoſtium interciperent, ex quo verum exploratè cognoſceret. Illi ſatis impigrè imperata conficiunt, atq; tres Mauros ad Meneſium pertrahunt, ex quib⁹ cognoſcit, omnia vera eſſe, quæ audierat. Quamuis aũt quidam valdè illius cõſilio repugnarent, in hoſtes tamen incurrere ſtatuit. Eo namque loci res illius erant, vt noſtri non ſine magno ſalutis diſcrimine, & dignitatis imminutione regredi poſſent. Ita multò præclariùs eſſe iudicauit, hoſtes nihil tale ſuſpicantes inuadere, quàm ferociter inſequentes arcere. Illud enim hoſtiũ animos perterret: hoc autẽ acriores & infeſtiores efficit. Triplicem igitur aciem confeſtim inſtruxit. Primæ Leitanũ præfecit, cui quinquaginta illos equites, quos adduxerat, aſſignauit. Secũdæ Ioannẽ Meneſium, Petri Meneſij fratris ſui, & Cantagnedienſis Dynaſtæ filium. Huic triginta tantùm equites attribuit, reliquos omnes ſibi in acie tertia reſeruauit. Poſtquam verò illos cohortatus eſt, & quid ab illis fieri vellet, admonuit, in hoſtes ire perrexit. Hoſtes noſtrorum audaciam admirabantur, & paucitatem cõtemnebant. Atque primũ triplicem aciem ordinare cõſtituunt. Deinde conſilio mutato, vt noſtros obruerent, vna tantùm acie facta, propiùs accedunt. Prima noſtrorum acies vbi tantum agri ſpacium interiectum vidit, quantum ad concurrendum ſatis eſſet, in hoſtes infeſtis haſtis incitatur. Idem Mauri faciunt. Noſtri in principio acriter pugnant: multitudine tamen oppreſſi, cedere paulatim incipiunt, cùm Meneſius iunior ex vno latere in Mauros incurrit: quo facto, animus noſtris additus eſt, ſummaque vi reſiſtere contendunt. Hic Ioannes Meneſius diutius minimè cunctandum ratus, ſigna inferre iubet, & cũ omnibus copijs, quas ſecum habebat, impetum in Mauros fecit: quem illi primùm ægrè ſuſtinent, deinde pedem referunt, atque tandem ſe præcipiti fuga proripiunt. Noſtri eos inſequuntur, octoque millia paſſuum progreſſi, magnam cædem faciunt: *Luſitanorũ de Mauris victoria.*

B deinde

deinde ad hostium castra diripienda reuertuntur. Fuerunt in eo prælio multi ex hostibus capti, multò plures occisi, magnaque præda parta: ex nostris nemo desideratus. Deinde Menesius in rebelles pagos exercitum duxit, qui suppliciter abiecti, veniam postularunt, & omnia, quæ debebant ex fœdere, persoluerunt. Itaque re benè gesta, Arzilam rediit, Leitanumque cum parte prædæ remisit. Cùm hoc prælium commissum fuit, iam Emmanuel regnabat: & accidit, vt quo tempore ille decumam sacerdotibus Africæ donare cōstituit, eo fuisset Menesius hanc victoriam consecutus, adeò, vt multi suspicarentur, eam magis Emmanuelis religione, quàm militum viribus partam fuisse. Nondum Emmanuel consilium dimiserat, cùm grauis pestilentia vrbem illam, in qua commorabatur, inuasit, qua coactus fuit inde discedere, & multa, quæ ad regni stabilimentum pertinebant, in aliud tempus reseruare. ANNO insequēti, qui fuit à Christo nato. M. CCCC. XCVI. cùm appropinquaret tempus solenni ieiunio consecratum, Setuualem se contulit. Ibi enim sorores illius, nempe Leonora Ioannis vxor, & Isabela, quæ matrimonium Fernandi Ducis tenuerat, opperiebantur. Rebus aūt sacris illo tempore de more procuratis, & diei illius memoria, quo Christus se à mortuis excitauit, ritè celebrata, ad regni negotia conficienda se rursus accinxit. In primis tamen Iacobum Fernandi filiū, qui post illatam patri necem, se in exilium, vt dictū est, sponte sua contulerat, & fratrem illius Dionysium, similiter & Aluarum, eiusdem Fernandi fratrem, & Sancium Iacobi fratrem patruelem, Alfonsi Faronēsis Dynastæ filium, in patriam & honores amissos restituit. Fuerat aūt Alfonsus Sancij pater, frater Fernandi. Hunc autem Sancium voluit Rex, vt pro Faronensis Comitatus titulo, Comes Demirensis appellaretur. Alios præterea, qui fuerant, Ioannis tempore, proditionis insimulati, ab exilio reuocauit: præcipuè tamen in eos, quos memoraui, illius liberalitas illustris admodum fuit. Et quia Ioannes quædam illorum bona certis hominibus benè

RES EVROPAE. Pestis in Monte maiore Lusitaniæ ciuitate.

Annus à nato Christo. 1496.

Proceres aliquot Lusitani ab exilio reuocati.

ꝑenè de Rep. meritis donauerat; Emmanuel, nè, qui ea
possidebant, de illata sibi iniuria conqueri possent, tan-
tis donis & muneribus eos affecit, vt æquo animo pate-
rentur, se bonorum illorum possessione depelli. Quæ
quidem magnificentia à multis variè reprehensa fuit.
Non deerant enim, qui dicerent, indignum esse, filios
eorum, qui fuerant proditionis infamia maculati, tan-
tis beneficijs ornari, & in integrũ incõsideratè restitui.
Alij verò non Regis liberalitatem vituperabant, sed in
liberalitate modum requirebant. Non enim esse Reip.
commodum dicebant, regium patrimonium, quod est
Reip. firmamentũ, immodica largitione vno momen-
to temporis exhauriri. Hæc tamen, quæ vulgò iactaban-
tur, nullo modo potuêre Regem ab instituta beneficen-
tia reuocare. Cogitabat enim, aliquos eorum, qui fuerãt
damnati, non fuisse ita multis criminib. conuictos, vt ea
de causa nomen eorũ in hominũ odio sempiterno ver-
sari deberet. Præterea æquum non esse, vt filij parentum
scelera luerent. Deinde sororis Isabelæ mœror assiduus
eum magis ad benignitatẽ inuitabat. Videbat enim, ni-
hil optimæ atque præstantissimæ fœminæ, post viri ne-
cem, & filiorum exiliũ accidisse, quo mœstitia & ango-
r leuaretur. Instabat præterea Beatrix illius mater, quæ
precibus vt Regem obsecrabat, & authoritate vt filium
admonebat, vt homines sibi coniunctissimos saluos &
ornatos esse vellet: quod fieri non poterat, nisi eò, vndè
deciderant, reducerentur. Nõ tibi, inquit illa, solum re-
gni hæreditas obuenit, sed etiam matri, & sororibus, &
propinquis, & omnibus denique, qui in te spem rerum
suarum collocatam habent. Quæ spes, si nos frustrata
erit, ad quem ibimus? Cuius opẽ flagitabimus? Si nos
non, vt speramus, respexeris, necesse erit, vt molestè fe-
ramus, te in tã excelso gradu locatũ cernere. Cũ enim
priuatus eras, de aduerso tantum casu nobis lamentari
licebat. Nunc verò ad illius acerbitatis querimoniam,
haec etiam de graui iniuria illata matri, omnibusq; tuis
propinquis, accedet. Quare si vlla tibi pietatis cura est,
illius, quæ te peperit, & enutriuit, maximoq; semper

Beatricis matris ad Emmanuelem pro exulibus oratio.

fuit amore prosequuta, memoriam conseruas, consule nobis omnibus: redde matri filiam, sorori liberos, auiæ nepotes, & memet denique mihi totam restitue. Sic enim auaritiæ suspicionem fugies, & pietatis atque magnificentiæ fructum singularem percipies. Hæc quidem, & alia multa mater in eandem sententiam dicebat: hec eadem soror cum lachrymis assiduè flagitabat: hæc Castellæ Reges per literas atque nuncios enixè precabantur. Itaque non potuit Rex natura benignus matris voluntatem negligere, aut sororis postulata contemnere, aut optimorum Regũ preces aspernari. Multos deinde homines nobiles, muneribus & ornamentis auxit, in quibus fuit Iacobus Syluius, vir singulari prudentia, qui pædagogus illius extiterat. Misit deinde Petrum Corream, hominem prudentiæ opinione præstantem, ad Alexandrum Pontificem, vt apud illum quædam negotia, ad regni statum pertinentia, procuraret, & simul Georgium Cardinalem in Portugaliam reduceret. Erat autem is Georgius humili quidem genere natus, sed ingenio præclaro, & magno animo præditus. Valuit autem multum apud Caterinam Odoardi Regis filiam, summa virtute fœminam, quæ nemini vnquam nubere voluit. Fuit autem casu in eiusdẽ Caterinæ familiam ascitus: illa capta hominis probitate & sapientia, cum sacerdotijs valdè opulentis augendum curauit: in quibus omnibus, ille egregium specimẽ virtutis exhibuit. Pontifex deinde creatus est, & gradibus deinde ad alios honores ascendit, donec tandem à Pontifice Maximo, summo Cardinalium consensu, in eorum collegium cooptatus fuit. Quam dignitatem singulari sapientia tuebatur, plurimumque apud Pontifices Max. autoritate & gratia poterat. Fuit illi in regni principio Ioannes infestus, propter aliquot illius acta, quæ suis rationibus aduersari suspicabatur: nihilominùs tamen Georgius, inuito etiam Rege, dignitatem summa cum autoritate retinuit. Ioanne autẽ mortuo, petijt ab illo Rex Emmanuel per literas, vt in Lusitaniam remigraret. Sibi namque valdè opus esse ad regnum feliciter admini-

Petrus Correa ad Põtificem Maximũ legatus.

Georgius Cardinalis

administrandum illius consilio, quem sapientia præstantem iudicabat. Quod Georgius ostendit se facturum. At postquam Correa vrbem attigit, mutauit consilium, & ætatem & imbecillitatem excusauit. Dixitque præterea, sibi itineris illius faciendi à Pontifice Maximo minimè potestatē fieri. Regis tamē negotia summa diligentia atque fide cōfecit. Interea regnū graui pestilentia laborabat, quæ Regem domicilium mutare compellebat. Cùm autem in oppido, quod Turres veteres appellant, consideret, venit ad eum Legatus Venetus, qui illi Reip. suæ nomine de regno, quod illi obuenerat, gratulatus, Senatum populumq; Venetum dixit, omnia, quæ is ab illo postularet, libentissimè facturū. Fuit Legatus admodum liberaliter acceptus, & insignib. equestris ordinis manu ipsius Regis ornatus, & cum tantis muneribus dimissus, vt Venetorum ciuitas partim Legati prædicatione, partim Regis literis valdè amanter scriptis, multò magis in studium illius incitaretur. Aliam deinde actionem suscepit Emmanuel, quam Reges nonnulli ante illum frustrà sæpè tentarunt. Eo tempore, quo Hispania, maxima ex parte, erat sub Arabum potestate & imperio constituta, cū esset perpetuum in illos & Christianos bellum sine vllo firmo & stabili induciarum fœdere concitatum, fuêre quidam viri nobiles, non magis virtute; quàm religione præcellentes, qui vouebant; se pro Christi gloria, quandiu vires suppeterent, summa contentione pugnaturos. Quod vt multò alacrius facerent, & vt commodius ad cœlum viā munirent, à nuptijs abstinebant. Horum vita partim in religionis studio, partim in armorū exercitatione consumebatur. Tantusque erat in illis ardor animorum, vt eos beatissimos iudicarent, qui in bellis pro defensione Reipub. & Christi sanctissima religione susceptis occumberent. Horum exemplum cùm multi sequerētur, fuerunt varij militarium religionum ordines instituti, Regibus multis beneficijs ornati, & à Pontificib. Maximis approbati: ex quibus multi viri prodiêre, quorum virtute Mauri sæpissimè cum magna Christiani nomi-

Veneta ad Emmanuelē legatio.

Ordinum sacrorum militariū per Hispaniam & Lusitaniā occasio & successus.

nis gloria fusi fugatiq; sunt. Erant autē omnes imagine Crucis ex panno partim rubro, partim viridi facta, & vestibus assuta, secundum pectus insigniti. Florebat etiam in Hispania ordo Templariorum, & Hospitalensium, qui Ierosolymis eadem fundamenta, post captā à Christianis ciuitatem illam habuerant. Quamuis autē varia essent horum ordinum instituta, & insignia, quibus distingui alij ab alijs possent: in hoc tamen conueniebant, quòd omnes votis solenni ritu emissis, fidem Christo publicè dabant, fore, vt nulla vnquam libidine se commacularent, nec magistri militiæ imperium detrectarent, nec se vilis auaritiæ sordibus illini paterentur. In Portugalia verò, præter reliquos militum religiosorum ordines, alius à Dionysio Rege constitutus est, postquam opera Philippi Francorum Regis, qui pulcher appellatus est, Templariorum ordo euersus fuit. Inijt enim Dionysius rationem, quemadmodū Templarij Lusitani (ex omnibus enim Christianæ Reip. partibus aditus fortibus & spectatis hominibus ad illum ordinem patebat) neque bona, neque dignitatem amitterent. Itaq; statuit, vt vectigalia, quæ erant in Portugalia Templariorum ordini dicata, ijdem ipsi Templarij, qui ea possederant, nouæ cuiusdam militiæ nomine retinerent. Hanc autem Christi militiam appellauit, & huius religionis milites statuit, vt imaginem Crucis colore candido, inclusam in aliam Crucis imaginem, colore rubram gestarent, vt a reliquis religiosis militibus internosci possent. Postulauit deinde à Pont. Maximo, vt eam authoritate sua confirmaret. Creuit hic ordo, multisque bonis auctus & amplificatus est. Emmanuel autem cùm videret, quòd discrimen impenderet tam militibus huius ordinis, quam reliquorum omnium (si enim contra fidem Christo obligatā, libidinem minimè refrænarēt, necesse erat, vt scelus nefarium susciperent, & simul nè illis, qui ex religiosis militibus nascerētur, esset illa macula generis inusta, quæ nothis omnibus, quamuis sint nobilissimis parentib. procreati, subeunda est) postulauit ab Alexandro Pontifice Max. vt solue-

Sacrorum militum instituta.

Ordinis militum Christi origo et instituta.

Milites sacri per Lusitaniā castitatis religione soluti.

vt folueret ea perpetuæ caftitatis religione omnes equi
es Lufitanos, qui deinceps alicuius religiofæ militiæ
ácramento tenerentur. Illi namque, qui iam erant fo-
ennis voti religione conftricti, fieri non poterat, vt fal-
ıa ipfius religionis fide eandem licentiam impetrarent.
Concefsit id Regi Pontifex, atque deinceps licuit om-
ibus, qui in aliquam religiofam militiam afcriberen-
ır vxores ducere, exceptis folùm Hofpitalenfis ordi-
is equitibus, qui in quibufcunq; partibus fint, eadem
erpetuæ caftitatis religione conftringuntur. Hæc au-
em Regis prouidentia, qua vt videbatur, fceleribus oc-
urrebat, & fuos magno incontinentiæ periculo libera-
at, à multis laudari folet. Ego verò ftatuere non pof
ım, vtrum fic multò maiorem peccandi materiā fuis
ttulerit illa ipfa, quam fubtrahere fummo ftudio con-
ıpiuit. Primùm enim nunquam vllius difciplinę laxa-
ıentum potuit effe falutare. Quocirca ea, quæ fluunt,
uerè deuincienda funt, & eo, vndè deciderant, redu-
enda, fi volumus, vt quæ laudabiliter inftituta funt,
ndem femper fructum & vtilitatem retineant. Dein-
e propter nuptiarum curas, cernimus, illum antiquū
dorem, qui erat in religiofis militibus ad dimicandū,
Te iam magna ex parte reftinctum. Minus enim ex-
editi, & minus alacres funt, & cùm breue aliquod
mpus bellicis in rebus infumpferint, citiùs & liben-
ıs, quàm decet, otium amplectuntur. Deinde tunc,
m erat illis matrimonium interdictum, credibile eft
ultos fuiffe, qui non tam vtilitatis & emolumenti cu
ditate, quā pietatis ftudio religionem aliquam fufci-
rent. Nūc verò poftquam de religione detractum eft,
ıod nimis afperum multis effe videbatur: fufpicari nō
fq; ratione poffumus, omnes qui, vt in aliquam eiuf-
odi militiam afcribantur, elaborant, cupiditate tan-
m & ambitione ad ftudium militiæ illius impelli. Po
emò, hoc cupiditatis introitu multò latius, quàm an-
ı, patefacto, paulatim eò deuentū eft, vt quæ erant op
mè fundata, laberentur & ruerent. Cernimus enim fi-
m datam Christo contemni, res facrofanctas violari,

Laxatæ fa crorum militum continentiæ reprehenfio.

sacra vectigalia ab hominibus audacibus & flagitiosis occupari: eos, qui nunquam hostis vultum aspexerunt, opibus ad sanctos vsus destinatis affluere, illisq; ad luxum & vitæ lasciuiam intemperanter abuti. Sed hæc, quæ curare non possumus, lamentari desinamus.

De Iudæis Lusitania eijciendis cõsultatio. SVSCEPIT deinde Emmanuel rei, quę tunc in omnium ore versabatur, deliberationē, de qua fuit à multis in consilio in contrarias partes disputatum. Veniebat enim in consultationem, vtrum Iudæi, qui fuerant à Castellæ Regibus expulsi, & in Portugalia morabantur, essent expellendi continuò, vt fuerat Ioannis tempore constitutum: an potius, vt in sedibus, in quib⁹ hoc in regno considebant, habitarent, benignitate Regia permittendi. Castellæ Reges Emmanuelem per literas admonebant, ne gentem sceleratam, & Deo & hominibus inuisam, cõsistere in Portugalia fineret. Emmanuel rem maxima consideratione dignam esse statuit. *Sententia pro Iudæis.* Fuere qui dicerent in consilio, non esse gentem illam eijciendam, quam Pont. Max. in Romanæ ecclesiæ ciuitatibus habitare permitteret. Quo exemplo etiam dicebant à multis Italiæ ciuitatibus, à multis prætereà Christianis Principibus, non solùm in Italia, sed in Germania, & in Pannonijs, & quibusdam alijs Europæ regionib. esse Iudæis habitandi & negotiandi facultatem tributam. Præterea illis expulsis, non continuò perfidiam ex eorum animis expelli: vbicunq; enim impia gens pedem poneret, eadem sceleris vestigia relinqui. Non esse autē hominis sapientis, magis scelere vno in loco, quàm in alio conflato permoueri. Deinde, si Iudæi in Africam (quod futurum nemo dubitabat, si fuissent à nostris finib. eiecti) traijcerent: omnem spem, quæ de eorū salute haberi potuisset, incìdi. Inter Christianos enim, multi ex illis, Christianorum familiaritate & exemplo, atque disciplina allecti, sese ad Christi nomen adiungebant: quod inter homines Mahumetana superstitione contaminatos fieri haudquaquam poterat. Nō esse prætereà vtile Reip. vt hæc gens pecuniam, qua multi ex illis abundabāt, ad Mauros asportaret: & artibus quas à nostris

acceperat,

acceperat, hostes nostros instrueret, quibus possent nostris non mediocre damnum inferre. Alij contrà dissentebant, non sine causa fuisse gentem illam expulsam è Gallia, & è multis Germaniæ locis, & ex Aragoniæ & Castellæ regnis: sed quia fuisset à Principibus, qui non pluris vectigalium amplificationem, quàm religionis integritatem faciebant, exploratè cognitum, tentari ab ea simplicium hominum fidem, Christiq; nomen sanctissimum indignissimo conuitio maculari, multorũque animos ex eorum consuetudine pestiferis erroribus contaminari, luemque ad rusticanorum hominum perniciem serpere. Preterea non esse sapientis, quidquã illis credere, qui hostes Christiani nominis sunt nullaque religione impediri queunt, quò minus omnia arcana, quæ inuestigare possent, hostibus nostris indicent, salutemque nostram pecunia prodant. Quòd si de commodis agendum esset, multò certè commodius esse, gentem ad fraudem natam, antequam manus vectigalium visceribus afferret, cum illis tantùm bonis, quæ tunc habebat, expelli, quàm postquam omnes regni opes in potestatem suam redigeret, tanta præda locupletatam dimitti. Tunc enim ea tantùm asportaturos, quæ aliundè conuexerant. At si diutius in regno manerent, fore, vt multos mortales bonis omnibus, fraudibus & dolis, quibus multum valebant, euerterent. Hanc sententiam sequutus Emmanuel, statuit, vt omnes Iudæi atque Mauri, qui Christi religionem profiteri nollent è regni finibus excederent: diemque dixit, intra quem omnes, qui in illius regno fuissent inuenti, libertatem amitterent. INITIO sequentis anni, qui fuit à Christo nato, M. cccc. xcvij. Rex Ferdinandus & Isabela, cùm esset inter illos & Carolum Galliæ Regem bellum acerrimum, legatos in Portugaliam mittunt, qui fœdera cum Ioanne facta, cum Emmanuele confirment, & amicè postulent ab illo contra Carolum auxilium. Fœdera quidem summa Regis & omnium, qui in consilio aderant, voluntate confirmata fuerunt. Quod verò ad postulatum attinebat, respondit Emmanuel,

Sententiæ contra Iudæos.

Emmanuelis de Iudæis expellendis decretum.

ANNVS 1497.

Castellana ad Emmanuelem Legatio.

Responsio.

nuel, sibi esse cum Carolo pacem, foreq́ue sibi turpissimum, cùm nullam à Gallis iniuriam accepisset, fœdus ictum violare, maximè cùm bellum esset adeò longinquum, nec Hispania Gallorum armis peteretur. Quòd si Gallus in Hispaniam signa conuerteret, tunc se pro coniunctione, quæ sibi cum illis erat, auxilio futurum, & pro parte sua Gallorum impetum omni contentione repressurum. Fuit ab illo Castellæ Regibus, vt præ se tulerunt, egregiè hac responsione satisfactum. Instabat interim dies, quo Iudæi, qui Christiani fieri nollent, erant in exilium ituri. Omnes igitur se ad nauigandum summa ope comparabant, cùm Rex Emmanuel indignissimè ferens, tot hominum millia in sempiternum exitium detrudi, vt saltē filiorum saluti prospiceret, rem excogitat, facto quidem iniquā & iniustam, animo tamen & proposito fine laudabilē. Iussit enim, vt Iudæorum filij, qui nondum decimum & quartum annum ætatis excederent, à parentibus abstracti, & ab illorum conspectu remoti, in religionis Christianæ disciplinā traderentur. Quod non sine magnis animorum motibus fieri potuit. Erat enim res visu mirabilis, à complexu matrum filios auelli: patres liberis affixos raptari, & fustibus etiam contundi, clamores ingētes vbiq; tolli, omniaq́; mulierū plangore & eiulatu compleri. Fuēre, qui rei indignitati perturbati, filios in puteos abijcerent. Multi etiā eò progressi sunt amentiæ, vt sibi mortem propria manu consciscerent. Accedebat ad grauiorem gentis miseræ calamitatem, quòd illis, qui tantis iniurijs affecti in Africam transmittere cupiebant, facultas minimè præbebatur. Rex enim adeò flagrabat cupiditate gentis illius ad Christi religionem perducēdæ, vt partim præmijs alliciendam, partim malo cogēdam esse iudicaret. Quanuis igitur nauigandi potestas esset Iudæis ex pactione facienda: id tamē de die in diē differebat, vt mutandi consilij spacium intercederet. Itaque cùm in principio fuissent illis tres in Portugalia portus assignati, vndè cōscenderent; interdixit, nè quisquam ex illis aliundè, quàm ex Olysipponensi portu solueret.

Iudæorū liberi per vim ad Christianismum pertracti, & quid indè secutum.

Vis & dolus Iudæis illata.

olueret. Quo factum est, vt innumerabilis Iudæorum
nultitudo Olysipponem confluerct. Interim verò dies
dicta præterfluxit, ita, vt esset illis necesse, qui nondum
emigrare potuerant, libertate spoliari. His tandem ma-
is pleriq; victi, Christianam religionem aut ex animo
profiteri, aut saltem callidè simulare maluerunt, quàm
vitam in tanta acerbitate traducere. Cum fidei igitur
Christianæ confessione, fontibus sacris abluti, & filios,
& libertatem recuperârunt, multisque à Rege præmijs
clementer inuitati, in Portugaliæ regnis satis commo-
dè vitam exegerunt. Fuit quidem hoc nec ex lege, nec
ex religione factum. Quid enim? Tu rebelles animos, *Regij in*
nullaque ad id suscepta religione constrictos, adigas ad *Iudæos fa*
credendum ea, quæ summa contentione aspernantur *cinoris re-*
& respuunt? Idque tibi assumas, vt libertatem volunta- *prehēsio.*
tis impedias, & vincula mentibus effrænatis inijcias?
At id neque fieri potest, neque Christi sanctissimum nu-
men approbat. Voluntarium enim sacrificium, non vi
mala coactum ab hominibus expetit: neque vim menti
eius inferri, sed voluntates ad studium veræ religionis
allici & inuitari iubet. Porrò autem, quis sibi id arro-
gare potest, quod solus diuinus spiritus efficit in eorum
animis, qui non ad extremum vitæ spiritum illius be-
nignitati repugnare contendunt? Ille namque solus est,
qui mentes illustrat, allicit, & inuitat: & eos, qui tan-
tum munus non animo pertinaci & ingrato repudiant,
ad Christi confessionem & societatem perducit. Postre-
mò quis non videt, quàm indignum sit, hominibus in
religionis studio suspectis, tot mysteria, tot res sacro-
sanctas, tantam rerum diuinarum rationem commit-
tere? Et sceleris occasionem ijs, qui Christi disciplinam
ludibrio habent, inconsideratè præbere? Et ita religio-
nem per religionis simulationem indignissimè viola-
ri? Regis tamen animus multis meritò laudandus es- *Excusatur*
se videtur, quòd id religionis studio, vt ea ratione *Rex.*
gentis Hebrææ salus constitui aliquando posset, effice-
ret, maximè cùm viri religionis & doctrinæ opinione
præstantes id licere dicerent, & fuisse iam à principibus
Christia-

Christianis olim factitatum. Nunquam enim defuêre, nec vnquam deerunt, qui ad Principum gratiam aucupandam orationes accommodent. Fructus tamen eximios ex hac Regis actione, quamuis parùm iusta, efferri quotidiè videmus. Eorum namque filij, qui, vt suspicio erat multis iniecta, fidem nefariè simulabant, vsu, consuetudine, & disciplina, paternique sceleris obliuione, Christi religionem sanctè colunt, & vitam ad disciplinam illius instituunt. Hac ratione Iudæi partim in exilium migrârunt, partim Iudæorum nomen amiserunt. Mauri verò omnes, qui noluerunt à Mahumetis pestifera secta discedere, in Africam se contulerunt. Neque fuit eis aliquod incommodum illatum quemadmodum Iudæis: nè Christiani, qui in Africa, vel Asia sub Saracenorum ditione viuebant, aliquod ob eam causam malum paterentur. HOC eodem anno Rex de nuptijs, quas appetebat, agere cœpit. Cupiebat enim, vt dictum est Isabelæ, quæ fuerat Alfonso Ioannis filio nupta, matrimonio coniungi, eò, quòd mores illius atque prudentiam adamaret. Id autem cum Aluaro Fernandi Ducis fratre, qui plurimùm apud Castellæ Reges poterat, communicauit. Qui cùm operam suam esset Emmanueli ad eam rem pollicitus, in Castellam redijt, & inde literas ad Emmanuelem dedit, quibus significauit, Regum voluntatem minimè ab eo matrimonij fœdere, quod ipse appetebat, alienam. His literis excitatus Rex, Ioannem Emmanuelem Regio cubiculo præfectum, virum singulari prudentia, ad Reges Castellæ legauit. Fuit hæc legatio Regibus admodum grata, matrimoniumque pactionibus ritè confirmatum. Isabela iunior solùm summa vi matrimonio resistebat. Partim namque ex dolore, quem ex obitu Alfonsi perceperat, in ea ægritudine versabatur, vt sanari vix posset: partim quòd bis nubere, parùm honestum iudicabat, adduci non poterat, vt in hoc matrimonio parentibus morem gereret. Sed tandem parentũ monitis & precibus victa, & hominũm religiosorum orationibus inducta, qui illam admonebant, eo coniugio pa-

Emmanuelis Regis cum Castellanorum Regis filia pactæ nuptiæ.

gio pa-

gio pacem & otium totius Hispaniæ confirmari, parentibus obsecuta est. Interim dum ea, quæ ad Isabelæ in Portugaliam aduentum erant necessaria, parabantur, Emmanuel negotium magnitudine clarum, sempiternaque gloria dignum suscepit. Quod vt rectius explicari possit, est totius rei initium altius repetendum.

RES AFRICANAE ET INDICAE.

IOANNES hoc nomine primus, Portugaliæ Rex, qui regnum, magna cum gloria, hostium incursione liberauit, & clarissimas victorias consequutus est, nè in senectute quidem quidquam de studio gloriæ remisit. Itaque maximam, classem instruxit, qua Septã vrbem, Mauritaniæ maximam, & opulentissimam, atque munitissimam, in ora maritima Gaditani freti sitam expugnauit. Inde fuit oblata occasio Lusitanis, qui in illius vrbis præsidio constituti fuerant, armis latius euagandi. Henricus deinde Ioannis filius, cuius in expugnatione Septæ virtus admodum clara fuerat, hoc institutum longius persequi voluit. Classes igitur ædificauit, quibus Africæ littora, & eas Mauritaniæ regiones, quæ extra fretum ad Austrum pertinent, infestas redderet. Deinde, cupiditate incensus terras ignotas explorandi, operam, vt ij, quos classibus præficiebat, multò lõgius progrederentur. Quo studio factum est, vt partim hominum fortium industria, partim variæ tempestatis euentu, non solum bona pars Africæ, quæ ad Aethiopiam pertinebat, verùm & insulæ permultæ in Oceano sub Imperium Lusitaniæ subiungerentur. Quò item terræ, ad quas nostræ naues appellebant, erant magis longinquæ, maioraque in illis monstra versari cebantur, eò magis animus Principis optimi flagrabat studio remotiora peruestigandi. Fuit enim Henricus, vir animi maximi, & religionis sanctitate clarissimi. Neque tantum elaborabat, vt nomen suum clarum dderet, quàm vt Christi religionem propagaret: ad od nihil magis vtile fere putabat hac nauigatione, vt ffet Christi nomen apud Barbaras nationes à situ no o disiunctissimas, ad omnium salutem prodi. Vt aum id commodius efficeret, in ea Lusitaniæ parte, quã

Henricus Ioãnis Portugaliæ regis filius peregrinarum nauigationum author.

Nauigationes ad Austrũ susceptæ.

Algar-

Sagris oppidi situs. Algarbium appellant, in oppido Sagres nomine, quod abest à promontorio sacro passuum quatuor milia, consedit, vt inde classes mitteret, quę viam in oras ad solem orientem sitas aperirent. Ne autem, quò intendebat animus, omnino perueniret, fuit morte prohibitus. Obijt autem anno à Christo nato, M.cccc.lx. cùm esset natus annos septem & sexaginta. Nullum autem filium reliquit. Nec enim vxorem habuit, imò per omne vitæ spatium totius libidinis expers fuit. Illo mortuo, Rex Alfonsus, Odoardi Regis, qui fuerat Henrici frater, filius, non potuit propter bella grauissima, quibus fuit exercitus, vltra id, quod fuerat Henrici opera lustratũ, classib. explorare. Peruenit tandem regnum ad Ioannem Alfonsi filium, qui tanto studio, tantisque sumptibus huic negotio institit, vt nostræ classes illius auspicio maximam partem Aethiopię perlustrarent, eoq; peruenirent, quò viri doctissimi olim suspicati sunt, fieri nõ posse, vt quisquam penetraret. *Aethiopia lustrata.* Neque fuit cõtentus illius regionis cognitione, quæ ęquinoctiali circulo subiecta est (sic enim appellant Astrologi illum cælestis plagæ terminum, qui signiferum orbẽ in partes æquales diuidit: eò quòd vbi Sol, eam cæli partem attingit, æquinoctium fiat) sed effecit, vt nostri longius prouecti, vltra illam regionem, in qua ab extrema ex australi parte Solis conuersio fit, incognitas terras latissimè perlustrarent. *Circulus æquinoctialis.* Itaque fuit illis necesse, cùm essent à conspectu Septentrionis remotissimi, vt alia sydera in cælo notarent Septentrioni contraria, ad quæ cursum dirigerent. Sic autẽ cùm illud certamen fuisset institutum, vt quilibet alium nauigationis longitudine superaret, & vltra terminum, quem reliqui attigerant, perueniret; factum est, vt inciderent in promontorium, quo nullum vnquam maius in terris apparuit. *Promontorium bonæ spei inuentum, eiusque latus.* A parte namque, quæ spectat ad Occasum Solis, latus illius incipiens, in Austrum adeò longo tractu procurrit, vt vltimus illius terminus ab æquinoctiali plaga gradus circiter triginta quinque distet. *Gradus quid.* Gradum appellãt Astrologi Latini trecentesimam & sexagesimam quamque partem earum, in quas

in quas omnes cæli atque terrarum plagas tribuunt. Ab æquinoctiali verò regione ad sinum, ex quo promõtorium inchoatur, Septentrionem versus, quatuor circiter gradus intersunt. Hi triginta & nouem gradus efficiunt supra duo millia & septingenta miliaria. Hæc est illius terræ, quæ promontorium efficit, longitudo. Ab Ortu verò latus illius multò longius est. In eo verò flectendo, nostri eiusmodi tempestatibus iactati & afflictati sunt, vt sæpenumerò omnem spem salutis abijcerent. Quo factum est, vt Tormentosum illud promontorium appellarent. Tormenta enim apud nos, est idem, quod tempestas aduersa. Flexu promontorij huius explorato, reuersi sunt. Cùm autem Ioanni huius promontorij situm & longitudinem demonstrarent, tanta lætitia affectus est, vt existimaret, esse sibi iam aditum in Indiam patefactum: & quasi felicis euentus augurio commotus, promõtorium illud, Bonę spei, nominare iussit. Homines interim partim Hebræos, partim Christianos, quos industrios & sagaces esse cognouerat, Alexandriam misit, qui indè in Aethiopiã, quę supra Aegyptũ est, se conferrent, & indè in Indiam nauigarent, vt qua ratione commodius ille cursus, post illum promontorij flexum, in Indiam confici posset, ab hominibus peritis intelligerent. Classem præterea parare iussit, qua posset iter illud, quod tanto opere explorare cupiebat, haberi. Hos interim tantos Ioannis conatus, mors oppressit: qui tamen cum Regni patrimonio, hanc etiam nauigationis explorandæ, imperijque propagandi curam Emmanueli quasi hæreditariam reliquit. Multi fuêre ex illis, quos Emmanuel in consilium adhibere consuerat, qui eum ab ea cogitatione conarentur abducere. Dicebant enim, spem incertam esse, pericula certa & ingentia: nauigationem fore difficillimam, Indiamq́; esse à nostris sedibus maxima regionum longinquitate distantem: fieriq́ue non posse, vt tam immensi laboris fructus damna, quæ erant in tam periculoso itinere facienda, compensaret. Cogitaret præterea, sibi cũ Aegypti Imperatore, quem

Exploratores in Aethiopiam, Aegyptum & Indiam emissi.

Nauigationis Indicæ dissuasio.

Sulta-

Sultanum appellabant, qui plurimum in Oriente poterat, esse dimicandum. Deinde si res ex animi sententia procederet, esse illi grauem inuidiam apud Christianos principes cum magno discrimine subeundam. Si gloriam quæreret: satis magnam gloriam ex Africano bello, si in id totis viribus incumbere vellet, paratam esse. Si vtilitatem sequeretur: vtilitates innumerabiles ex illis Aethiopiæ partibus, quas partim imperio subiectas, partim fœdere deuinctas habebat, percipi posse. Hæc & alia multa dicebantur à Consiliarijs. quæ tamen Regem ab instituto auertere minimè potuerunt. Videbat enim eiusmodi consilijs nunquam Henrici aut Ioannis mentem prohiberi potuisse, quò minus liter illud in fluctibus aperirent, ex quo tam multæ Lusitaniæ rebus vtilitates illatæ fuerant. Intelligebat præterea, diffidentiam esse comitem animi pusilli & angusti: spem verò maximam perpetuò cum animi ingentis altitudine atque singulari virtute coniunctam. Itaque maluit fortium Principum exempla, quibus erat coniunctissimus, imitari, quàm hominibus minus cautis, omniaque pericula metuentibus assentiri. Mouebatur præterea augurio quodam à Ioannis mente & consilio ducto, quo illum viuens admonuerat, vt pro virtutis insigni, quod regijs insignibus adiungeret, sphæram, in qua sunt cælestis regionis circuli descripti, gestaret. In quo quidem portendebat futurum, vt Emmanuelis, quem iam vt hæredem intuebatur, operâ incognita sydera, vltimeque Solis orientis & occidentis regiones ad nostrorum hominum cognitionem cum maximo fructu, & nominis sempiterni gloria peruenirent. Postremò ardens studium, quo tenebatur, Christianæ religionis amplificandæ, cum hominibus timidis auscultare nullo modo sinebat. Fernandum igitur Laurentium, virum impigrum, & authoritate non mediocri præditum, accersit, eique, vt classem, quam celerrimè possit, ornet, & omnibus rebus instruat, præscribit. Vascum præterea Gamam, hominem nobilem, & singulari animi robore præditum, cui multum fidebat, euocari iu

Indica nauigatio ab Emmanuele probata & quare.

Vascus Gama primus Indicæ classis præfectus.

bet

bet, eique classis imperium tradit, & quid ab illo fieri vellet demonstrat, multisque verbis illum ad rem strenuè atque prudenter agendam adhortatur. Suscipit Gama prouinciam, summasque Regi gratias agit, atq; postulat, vt illius frater Paulus Gama, quem propter insitam virtutẽ vnicè diligebat, illi socius asscribatur: quod Rex facillimè concessit. Fuit classis intra breue tempus ornata, & instructa rebus omnibus, ad tam longam nauigationem necessarijs. Erat illa quidem exiguo numero hominum, propterea quòd magis Orientis explorãdi, quàm expugnandi gratia tunc adornaretur. Quatuor enim naues fuerunt, è quibus vna commeatu tantùm erat onusta. Naui prætoriæ Vascus Gama præfectus erat; alteri verò Paulus Gama, tertiæ Nicolaus Coêlius: quartæ verò, quæ commeatus supplementum conuehebat, Gundisaluum Nonium præficiunt. Aberat Olysippone prope littus quatuor passuum millia templum sanè religiosum, & sanctum, ab Henrico in honorem sanctissimæ virginis ædificatum: quod postea alterius amplitudine & magnificentia, quod Emmanuel illi coniunctum, in honorem eiusdem diuæ virginis à fundamentis extruxit, nomen amisit. In id Gama pridie illius diei, quo erat nauem conscensurus, se recepit, vt noctem cum religiosis hominibus, qui in edib. templo coniunctis habitabant, in precibus & votis consumeret. Sequenti die cùm multi, non illius tantũ gratia; sed aliorum etiam, qui illi comites erant, cõuenissent, fuit ab omnibus in scaphas deductus. Neque solùm homines religiosi: sed reliqui omnes voce maxima cũ lachrymis à Deo precabantur, vt benè & prosperè illa tam periculosa nauigatio omnibus eueniret, & vniuersi re benè gesta incolumes in patriam redirent. A multis tamen interim is fletus atq; lamẽtatio fiebat, vt funus efferre viderẽtur. Sic enim dicebãt. En quò miseros mortales prouexit cupiditas & ambitio? Potuitne grauius supplicium hominib. istis cõstitui, si in se scelestum aliquod facinus admisissent? Est enim illis immẽsi maris longitudo peragranda, fluctus immanes difficillima nauigatio-

Classis Indica.

Victores Classem Indicam conscendunt.

uigatione superandi, vitæ discrimen in locis infinitis obeundum. Non fuit multò tolerabilius, in terra quouis genere mortis absumi, quàm tam procul à patria marinis fluctib⁹ sepeliri? Hæc & alia multa in hanc sententiam dicebant, cùm omnia multò tristiora fingere præ metu cogerentur. Gama tamen, quamuis lachrymas suorum desiderio funderet, rei tamen benè gerendæ fiducia confirmatus, alacriter in nauem faustis ominibus conscendit, vij. Id. Iulij, anno à Christo natō M.CCCC.XCVII. Qui in littore cōsistebant, non prius abscedere voluerunt, quàm naues vento secundo plenissimis velis ab omnium conspectu remotæ sunt.

RES EVROPEAS Emmanuelis Regis cū Isabela nuptiæ. Sintræ oppidi situs.

DVM HAEC geruntur, affertur Emmanueli nūcius, omnia, quæ ad Isabelæ matrimonium pertinebāt, esse iam à Regibus Castellæ pro dignitate comparata. Itaq; Sintra, quod oppidum est ad radices Montis Lunæ situm, vbi tunc se continebat, Eboram proficisci contendit, eoq; multos homines primarios conuenire iubet. Isabela maior cū Isabela iuniore illius filia Valentiam Alcantaræ, quæ est prope Portugaliæ confinia, similiter venit. Fernandus Rex adesse non potuit, inualetudine filij Ioannis impeditus, à quo tunc abesse, inhumanum reputabat. Sic enim erant inter virum & vxorem officia dispertita, vt illa filiam deduceret, ille verò cum ægroto filio Salmanticæ remaneret. Sic tamen erat inter eos cōstitutum, vt cùm primùm Ioanni meliusculè fuisset Fernandus ad filiam cohonestandam se Valentiam conferret. Cùm tamen nuptiarum dilatio maior esset, quàm Emmanuelis desiderium pati facilè posset, scripsit ad Isabelam Reginam, se libentissimè, si ei commodum videretur, Valentiam profecturum, vt ibi vxorem acciperet. Consuluit regina virum per literas. Qui respondit, se eo tēpore nō posse à filio diuelli, eò, quod vita illius esset propter morbi grauitatē ad extremum discrimen adducta. Quòd si vellet Emmanuel Valentiam ire, illius voluntati minimè repugnaret. Illum tamen admoneret, vt magnum comitatum vitaret, omniaq; maioris lætitiæ signa in aliud tempus differret.

Regi-

Regina continuò Emmanueli scripsit, vt, cùm illi videretur, eò contenderet. Is nullam moram interposuit, quin Valentiam peteret. Hic fuit Reginæ de morte filij nuncius allatus, quem illa taciturnitate compressum tenuit, nè generum mœstitiæ suæ participem efficeret. Id tamen diu Emmanuelem latere non potuit: itaq; postulauit à socru, vt antè, quàm ea fama ad aures Isabelæ vxoris suę perueniret, liceret sibi illam in Portugaliam secum ducere. Sic igitur Eboram se contulit: vbi tandem vxori mortem Ioannis indicauit. Quod illa tulit molestissimè. Ob huius Principis mortem omnis Hispania in luctu & squalore versata est, Castellæ præsertim & Aragoniæ populi, eò, quòd viderent, omnem masculæ prolis spem Regibus esse sublatam. Non enim alium filium marem habebant præter Ioannem. Is autem vxorem duxerat Margaritam, Maximiliani Imper. filiam, qui superiorem Pannoniam, quā nunc Austriam appellant, imperio continebat. Ea verò quo tempore Ioannes obijt, vterum ferebat. Illa tamen tenuis spes quam homines habere poterāt de Margaritę partu, nè regnū ad Principes externos perueniret, fuit intra paucos dies abortu illius incisa. Sic factum est, vt ius hæreditatis, quod Ioannes habebat, ad Isabelā sororem perueniret. Omnes enim illa sorores ętate antecedebat Emmanuel interim nullo modo regni vigilāter administrandi studium intermittebat. Operam igitur eo tempore dedit, vt iura possessionum, & immunitates populis sub certis conditionibus attributæ, & prouinciarum, & vrbium, & oppidorum confinia perscriberentur, vt lites dirimi, & ciuitatum iura constitui, & terminorum ratio cōstare posset. Huius anni fine, cùm Regina iam grauida esset facta, Reges Olysipponem se contulêre: ibi à Castellæ Regibus literas accepêre, quibus nurus abortionem significabant, & admonebant, vt in Castellam iter haberent, vt tanquam legitimi regnorum hæredes à populis fidem acciperent. His literis Rex cùm videret illud iter sibi necessariò suscipiendum, concilium rursus indixit, in quo multas le-

Fernandi Catholici filius moritur.

Margaritæ Ioannis Principis vxoris abortus.

Annus natiui Christi. *1498.* *Emmanuelis iter in Castellam.* ges, quæ videbantur esse salutares, instituit. Anno autem sequẽti, qui fuit à Christo nato. M. CCCC. xcviij. Kalen. Aprilis, Olysippone proficiscuntur, trecentis tãtùm equitibus comitati. Id enim Reges Castellæ ab eis postulârant, ne secum maximam turbam ducerent, vt vitarentur dissidia: quæ inter Castellanos & Portugalenses in huiusmodi Regum cõgressibus, leuissimis de caussis excitari plerunque solent. In hoc tamen comitatu erant viri nobilissimi, inter quos fuit Georgius Ioannis Regis filius, in quem tunc, quamuis puer esset, oculos omnes vbiq; conijciebant, & specie filij commoniti, patris nomen grata prædicatione celebrabant. Ibant autem omnes atrati, vt mœstitiam, quæ animos omnium propter obitum Principis Ioannis occupârat, habitu lugubri demonstrarẽt. Regibus Castellæ fines ingressis obuiam prodijt Metimnæ Sidoniæ dux, atra veste similiter indutus: qui, vbi primũ illis appropinquâuit, ex equo desiliuit, eorumque manus osculatus est. Idem faciebant reliqui Principes, & omnes, qui erant vel nobilitate, vel dignitate præclari. In omnibus autem ciuitatibus & oppidis, admirabilis hominum frequentia, & celebritas illis occurrebat, & faustis acclamationibus insitam, ex eorum aduentu lætitiam significabant, magnique sumptus ab hominibus, qui opibus & potentia præstabant, vbique eorum gratia fiebant. Cùm Toletum appropinquarent, Fernãdus vrbe egressus, illi obuiam processit, & vtrumq; valdè amanter, vt tantæ necessitudinis ratio postulabat, amplexus est. Ad portam Principes ciuitatis illos expectabant, vt se illorum subditos, & verbis, & demisso corporis habitu, & reliquis signis in Hispania vsitâtis indicarent. Indè, cũ iam aduesperasceret, sub aurea vmbella in templum deducuntur: factaq; precatione, discedunt, & in Regiam intendunt, in qua tanta lætitia fuerunt ab Isabela excepti, vt videretur omnem ex animo dolorem, quẽ ex morte filij acceperat, eorum aduentu depulisse. Deinde cũ Rex omnes nostros satis benignè alloqueretur. Georgium tamen multò honorificentius accepit. Non autem

tem passi sunt Castellæ Reges, multos dies intermitti: operamq; dederunt, vt id sine cunctatione fieret, cuius gratia cōcilium Regni totius indixerant, & generum atque filiam euocârant. Die dominica, quæ secuta est, Emmanuel & Isabela in templum deducti sunt. Dux Metimnensis, cuius paulò antè mentio facta est, pedib⁹ ad Emmanuelis latus incedens, habenam equi illi⁹ manu tenebat: à læua verò Friensis Dynasta simile officium Isabelæ iuniori præstabat. Hoc etiam modo magnus equitum Magister à dextera, Dux Albanus à læua, Fernandum & maiorem Isabelam deducebant. Archiepiscopus Toletanus rem diuinam singulari cæremonia atque sanctitate peregit. Religione ritè procurata, Fernandus & vxor assurgunt, ille generum, illa verò filiam manu apprehendit, & vtrumque in sellis in sublimi positis, & pulcherrimè instratis collocant, ipsique in alijs sellis ad eorum latera considunt. Ciuitatum procuratores in subsellijs ordine iam à multis ętatibus in Hispania recepto disponuntur. Principes, vt fortè cuique locus obuenerat, ita eum sine offensione cuiusquam occupant. Amicè namque Fernandus illos admonuerat, ne inter se de locorum dignitate contenderent. Se enim molestissimè laturum, si id, quod summa animorum consensione geri cupiebat, intempestiua dissensione turbaretur. Silentio deinde facto, vir quidam Iuris ciuilis eruditione præstans, qui dicendi peritus habebatur, assurgit, orationemque luculentam habuit, qua pacis commoda, Hispaniæ totius otium & tranquillitatem, incrementum imperij, & reliquas vtilitates, quæ ex ea Regnorum coniunctione sequi videbantur, exposuit. Hortatus est deinde Principes & ciuitates, vt Emmanuelem & Isabelam, quos Regum suorum hæredes esse videbant, certatim amarent, & colerent, summaque illis fide rebus in omnibus inseruirent, sperarentq;, eos, quos iam sciebant esse regijs virtutibus ornatissimos, similes futuros eorum Regum, quibus erant tempore à Deo constituto successuri. Deinde ad Emmanuelem & Isabelam conuersus, eos

Pompa regia Toleti.

Oratio Iurisconsulti ad Reges & Proceres Hispaniæ, in Principū inauguratione.

admonuit, vt cernerent animo, quod eis munus imponeretur. Eorum namque officium esse, consulere populis, tueri innocentiam, coercere improbitatem, dare salutem, propulsare pericula, conseruare, & bonis omnibus amplificare Remp. Hæc vbi perorauit, quidam sacrorum Antistes assurrexit, & librum qui Euangelia & sacrorum rationem continebat, explicuit, & in medio illius Crucem auream imposuit: deinde cum libro ad Principes hæredes accessit, eisque dixit, vt manibus Crucem tangerent. Cùm deinde is verbis præiret, ipsi sese sanctissimo iureiurando cõstrinxerunt, fore, vt iura populis administrarent, libertatem Reipub. conseruarent, omniumque saluti summa contentione prospicerent. Hoc facto, magnus equitum Magister librum è Patriarchæ manibus assumit, illumque tenens iurat, se Emmanuelem & Isabelam pro veris & legitimis suorum Regum hæredibus habiturum, eorumque imperio semper obedientem futurum, summaque fide pro eorum amplitudine & dignitate pugnaturũ. Deinde reliquos principes & ciuitatum legatos eodem iure iurando constrinxit. Tum omnes ordine ad Principes, quibus fidem dederant, accedunt, eorumq; manus osculantur. Quod tamen Toletani ciues eo in loco facere noluerunt. Non erit autem abs re, explicare rationẽ, quamobrem Toletani officium illud tunc obire noluerint, vt intelligi possit, quàm leuibus de causis plerunque soleant in populis, nisi malo nascenti prudenter fuerit occursum, turbulenta dissidia cõcitari. FVIT OLIM in Hispania inter Burgensem & Toletanam ciuitatem, quæ reliquis anteire videbantur, de dignitate summa contentio, cùm Burgenses ciuitatem suam esse Castellæ metropolim constanter assererent: Toletani verò Hispaniæ principatum ad ciuitatem suam reuocarent. Neque lis vnquam dirimi potuit, nec vlla cõditione fieri, vt vna ciuitas alteri quidquã de iure suo remitteret. Itaque periculum erat, nè, quoties Reges concilium euocarent, ij, qui ciuitatis vtriusque nomine conuenerant, ad manus venirent. Alfonsus igitur

Emmanuel & Isabela Castellæ regno inaugurantur.

Toletanorũ & Burgensiũ vetus dissidiũ vndè ortum, & quomodo sopitum.

hoc

hoc nomine vndecimus, cùm Compluti indictum cõcilium haberet, vt hanc controuersiam aliqua ratione tolleret, in omnium conuentu, antequam litis vlla mentio fieret, inquit: Toletanos scio imperata libentissimè facturos, loquantur Burgenses. Hac Regis oratione conquieuêre, cùm vtrique se prælatos existimarent. Toletani quidem, quòd Rex ante omnes eorum nomine locutus esset: Burgenses verò, quòd primi omnium per se sententiam dixissent. Hanc deinde consuetudinem Reges omnes Castellæ sequuti sunt, quoties concilium est ab illis indictum.. Alicuius tamẽ contentionis vitandæ gratia, noluêre Toletani in illo conuentu illud officium facere: sed postquam à templo discessium est, antequam Reges in ædes Archiepiscopi, vbi paratum & instructum erat conuiuium, peruenirent, in ipsa via, ad Emmanuelem & Isabelam suppliciter adeuntes, eorum manus osculati sunt. Dimisso concilio, Fernandus Aragoniam cum vxore & genero atque filia petere contendit, vt similiter atq; in regno Castellæ fecerat, illius regni fidem Principibus obligaret. Iter autem ita fecerunt, vt quacunque pergerent, effusa multitudo illis obuiam cum incredibili voluptatis significatione prodiret, multiq; Dynastæ, & ciuitates etiam permultæ, omnia, quæ ad victum & regium luxum erant necessaria, abundè subministrarẽt. Cæsaream tandem Augustam peruenêre Kalend. Iunij. Fuerunt autem ab ea ciuitate cum admodum solenni pompa, immodicisque cæremonijs de more gẽtis illius excepti. Paucis deinde diebus ad quietem sumptis, statuit Fernandus, vt Cæsaraugustani, perinde atque fecerant Castellani, sine vlla mora fidem Emmanueli & Isabelæ verbis conceptis obligarent. Negârunt Cæsaraugustani, id sibi licere, antequam ciues Valentini, & Barchinonenses, qui suarum ciuitatum iura tuerentur, eò conuenirent. Instititt nihilo secius Fernãdus non esse cur illos expectarent, quos sciebant idem officium suo tempore atque loco præstituros. Neque esse illis in re minimè dubia cunctandum. Respondent,

Castellanorum Regũ in Aragoniam iter.

Cæsaraugusta Emmanueli fidem dare recusat & quare.

dent, non esse rem adeò facilem, vt non magnam consultationem requireret. Sed de fide danda minimè dubitare, sed de modo & conditione, qua erant fidem daturi. Ad eam autem deliberationem commodius habendam, opus esse sociorum aduentu, vt communis causa communi etiam consilio sustineri posset. Quod si vellet, vt ipsi statim fidem suam astringerent, se id libenter facturos, ea tamen conditione, vt prius Emmanuel & Isabela iurarent, fore, cùm primùm venirent in regni possessionem, vt iura & immunitates, quæ Fernandus ipse Aragoniæ populis abstulerat, sine vlla cunctatione restituerent. Respondet Fernandus, se nulla conditione passurum, vt ea, quæ propter summam iniquitatem sublata fuerant, populis, qui illis abutebantur ad innumerabiles iniurias, redderentur. In his altercationibus fuêre tres menses cum non mediocri Regum offensione consumpti. Cùm verò multæ causæ dissensionis intercederent, illa tamen potissimùm Regum animos perculit, quòd dicerent Cæsaraugustani, hoc iure semper Aragoniæ regnum fuisse, vt nunquam imperiũ fœminæ vllius acciperet. Quòd si Rex sine prole virili decederet, esse populis liberum, euocato concilio eum Regem eligere, quem regno propter virtutem dignum iudicarent. Interim verò Cæsaraugustani de libertate soliciti, clanculum arma in certas domos comportare, vndique præsidia comparare, colloquia inter se de communibus rebus habere: nihilque omninò prætermittere, quo ius suum modis omnibus retinerent. Sed omnes hoc motus sedauit Isabelæ iunioris partus. Octauo enim Kalend. Septembris peperit filium, cui fuit inditum nomen Michaël. Huius nepotis exortu tanta fuit affectus lætitia Fernandus, vt contineri non posset, quin voce maxima omnibus de nato Principe, Hispaniæ totius herede, gratularetur. Sed, vt sunt res humanæ fluxæ & instabiles, summæque lætitiæ exitu tristissimo sæpenumerò concluduntur, illa summa Regum voluptas, illæ Principum gratulationes, & ciuium plausus in acerbis-

Isabelæ natus filius Michaël.

cerbis-

cerbissimum mœrorem subitò conuersi sunt. Isabela namque, antequam pareret, ægrotabat, & quò magis appropinquabat partus, eò maiora signa imbecillitatis ostendebat. Cùm verò filium enixa fuisset, tanta vis sanguinis ex illa profluxit, vt vires eam omninò deficerent, vsque eò, dum extremum spiritum in complexu patris ederet. Eluxit autem in illa singulare pudoris, & probitatis, & prudētiæ, & religionis specimen quarum etiam virtutum in illo vltimo vitæ actu certam significationem dedit, cùm ea diceret & testificaretur, quibus posset intelligi, eam parùm de hac mortali vita, multum verò de illa sempiterna cogitare. Post... fuit cum multis omnium lachrymis inductum Emmanuel vbi funeri iusta persoluit, & ea, quæ erant testamento legata, distribuit, à Fernando & Isabella magno cum dolore, vt in Portugaliam rediret, diuulsus est. Non potuit enim discessus ille absque fletus acerbi renouatione fieri, cùm veniret illis in mētem, quali filia fuissent orbati, & Emmanuel in memoriam reuocaret, se vxorem omnibus virtutibus ornatissimam amisisse. Fuit autem à multis principibus à Portgaliā vsque deductus. SED CVM esset in itinere, in oppido nomine Aranda, quod Durius alluit, misit ad Alexandrum legatos, qui eum admonerent, vt rebus Ecclesiæ prospiceret. Nam mores esse profligatos, pietatis studium restinctum, flagitiorum licentiam solutam, res sanctissimas pretio indignissimis addici. Vrbe, quæ fuerat pietatis & sanctimoniæ domicilium, officinam impudentiæ atque sceleris institui, Ecclesiamq; Romanam insigni infamia flagrare, remque esse in extremum penè discrimen adductam. Proinde se eum orare & obsecrare, & per Christi sanguinem obtestari, vt iret obuiam sceleri, resecaret libidinem, coërceret auaritiam, moresque laxos disciplina seueriore incideret, tantumque munus pro dignitate tueretur, Rempublicam Christianam, quæ tantis vitiorum exemplis erat à studio pietatis auersa, pietatis exemplis ad officium reduceret. Legati fuêre Rodericus Castrensis En-

Isabelæ Iuniæ mors.

Emmanuelis in Portugaliam reditus.

Emmanuelis ad Pontificē Max. legatio pro reformanda Ecclesia.

ricus Coutinus, & Fernandus Coutinus, viri claris natalibus orti, & prudentia non vulgari præditi. His autem mandauit, vt hanc legationem cum Fernandi Regis legato communicarent, quem Fernandus, vt cum Emmanuele Cæsaraugustæ constituerat, ea etiam de causa erat Romam missurus. Vbi legatos misit, iustis itineribus in Portugaliam rediit, & Olysipponem peruenit, tertio idus Octobris. Ibi per literas Fernandi & Isabellæ certior factus est, Michaelem filium suũ summa Castellæ & Aragoniæ consensione fuisse legitimũ principem, & regnorum illorum hæredem declaratũ, fidemq; illi ab omnibus publicè datam. Rogabant autem, vt idem in Portugalia fieret: id enim valdè ad regnorum tranquillitatem pertinere. Emmanuel igitur anno sequenti, qui fuit à Christo nato, M.cccc. xcix. ad eam rem sine vlla mora peragendam, concilium indixit. Omnes sine vlla recusatione cõueniunt. Is ab omnibus postulat, vt fidem dent, se Michaeli ipsius vnico filio, tanquam successori legitimo fore semper, postquam ille ad regnum perueniret, obsequentes. Illi priusquam fidem darent, ab eo postulârunt, vt nomine filij promitteret, idque iuramento cõfirmaret, vt nunquam neque iurisdictiones, neque vectigalium administrationes, neque arcium præfecturæ ad Portugaliæ ditionem pertinentes, siue citra, siue vltra mare, alicui, qui non esset naturâ Portugalensis, vllo tempore, aut conditione mãdarentur. Quod Emmanuel facilè concessit. Illi igitur fidem publicè absenti Michaeli dederunt: & Emmanuel promissionis suæ fœdus propria ipsius manu cõsignatum iussit, vt publico testimonio ad memoriam sempiternam confirmaretur. Et hæc quidem eo anno in Lusitania gesta sunt. At legati, qui ab Emmanuele Romam missi fuerant, cùm primùm Romam peruenêre, omnem legationis rationem cum Garsia Lasso, Fernandi Regis legato, vti fuerant iussi, communicant. Re itaque deliberata, omnes ad Pontificem adeunt, eumque Regum nomine suppliciter orant, obsecrant, & obtestantur, vt velit flagitiorum in-

Emmanuelis filius Michael Hispaniæ Portugaliæq; regnis inauguratur.

ANNVS à Christo nato, 1499

Legationis Lusitaniæ apud Pontificem successus.

cendium pietatis studio & iudiciorum seueritate restinguere. Neque semel hoc ab illo libera voce contendunt, sed sæpius instant & vrgent, & publico etiam testimonio postulata consignant, vt esset omnibus testatum, nihil ab Hispaniæ regibus omissum fuisse, quod ad labentis Ecclesiæ instaurationem pertineret. Quæ quidem admonitio hunc fructum habuit, vt Pontifex deinceps non ita dissolutè Rempub. gerere videretur. Præ se autem tulit, admonitionem illam sibi non ingratam accidisse. Non post multos dies nuncium ad Emmanuelem misit, cum donis ab illo solenni precatione consecratis. Dona autem fuerunt ensis & pileus. Ea dona Emmanuel grata voluntate prosequutus fuit, nunciumque muneribus ornatum dimisit, Pontificique per literas declarauit, se fore semper, vt eũ religio facere admonebat, studio illius incensum. Hoc eodem anno, quinto Idus Iulij, Emmanuel primũ nuncium, de rebus Indicis auspicio suo exploratis accepit. Quod quemadmodum gestum fuit, est ab initio repetendũ. GAMA vbi primùm soluit Olysippone, cursum ad Fortunatas insulas direxit: deindè Insulam, quàm appellant Sancti Iacobi, quæ respicit AEthiopiam, lustrauit. Indè verò, vt in mandatis habebat, nauigationem Solis ortum versus instituit, donec terram conspicatus est, & ad eam continuò naues appellere iussit: in magnumque sinum ingressus, vela contrahere, anchorasque dimittere præcepit. Nicolaum deindè Coelium misit, vt ad oram illam propius accedens, exploraret, an esset aliquis fluuius, ad quem se aquandi gratia conferrent. Tres enim menses aduersis tempestatibus agitati, in illius oræ nauigatione consumpserant, & aquæ inopia laborabant. Coelius vt fuerat iussus, littora illa perlustrans, in fauces fluminis incidit, cuius aquæ erant dulces, & riparum vestitus viridissimi. Quòd cùm Coelius Gamæ nunciâsset, is ad eam partem vela continuò fieri iussit, vt omnes aquari atque lignari possent. Ibi Phocas ingentes, quarum magna copia erat, ceperunt, & earum carnibus refecti sunt.

Pontificis Max. ad Emmanuelem nuncius & dona.

RES INDICAE.

Primum de India explorata nũcium.

Indicæ nauigationis descriptio.

Insula S. Iacobi.

Sultanum appellabant, qui plurimum in Oriente poterat, esse dimicandum. Deinde si res ex animi sententia procederet, esse illi grauem inuidiam apud Christianos principes cum magno discrimine subeundam. Si gloriam quæreret: satis magnam gloriam ex Africano bello, si in id totis viribus incumbere vellet, paratam esse. Si vtilitatem sequeretur: vtilitates innumerabiles ex illis Aethiopiæ partibus, quas partim imperio subiectas, partim fœdere deuinctas habebat, percipi posse. Hæc & alia multa dicebantur à Consiliarijs, quæ tamen Regem ab instituto auertere minimè potuerunt. Videbat enim eiusmodi consilijs nunquam Henrici aut Ioannis mentem prohiberi potuisse, quò minus liter illud in fluctibus aperirent, ex quo iam multæ Lusitaniæ rebus vtilitates illatæ fuerant. Intelligebat præterea, diffidentiam esse comitem animi pusilli & angusti: spem verò maximam perpetuò cum animi ingentis altitudine atque singulari virtute coniunctam. Itaque maluit fortium Principum exempla, quibus erat coniunctissimus, imitari, quàm hominibus minus cautis, omniaque pericula metuentibus assentiri. Mouebatur præterea augurio quodam à Ioannis mente & consilio ducto, quo illum viuens admonuerat, vt pro virtutis insigni, quod regijs insignibus adiungeret, sphæram, in qua sunt cælestis regionis circuli descripti, gestaret. In quo quidem portendebat futurum, vt Emmanuelis, quem iam vt hæredem intuebatur, operâ incognita sydera, vltimeque Solis orientis & occidentis regiones ad nostrorum hominum cognitionem cum maximo fructu, & nominis sempiterni gloria peruenirent. Postremò ardens studium, quo tenebatur, Christianæ religionis amplificandæ, cum hominibus timidis auscultare nullo modo sinebat. Fernandum igitur Laurentium, virum impigrum, & authoritate non mediocri præditum, accersit, eique, vt classem, quam celerrimè possit, ornet, & omnibus rebus instruat, præscribit. Vasceum præterea Gamam, hominem nobilem, & singulari animi robore præditum, cui multum fidebat, euocari iubet

Indica nauigatio ab Emmanuele probata & quare.

Vasceus Gama primus Indicæ classis præfectus.

bet, eique classis imperium tradit, & quid ab illo fieri vellet demonstrat, multisque verbis illum ad rem strenuè atque prudenter agendam adhortatur. Suscipit Gama prouinciam, summasque Regi gratias agit, atq; postulat, vt illius frater Paulus Gama, quem propter insitam virtutē vnicè diligebat, illi socius asscribatur: quod Rex facillimè concessit. Fuit classis intra breue tempus ornata, & instructa rebus omnibus, ad tam longam nauigationem necessarijs. Erat illa quidem exiguo numero hominum, propterea quòd magis Orientis explorādi, quam expugnandi gratia tunc adornaretur. Quatuor enim naues fuerunt, è quibus vna commeatu tantùm erat onusta. Naui prætoriæ Vascus Gama præfectus erat; alteri verò Paulus Gama, tertiæ Nicolaus Coêlius: quartæ verò, quæ commeatus supplementum con uehebat, Gundisaluum Nonium præficiunt. Aberat Olysippone prope littus quatuor passuum millia templum sanè religiosum, & sanctum, ab Henrico in honorem sanctissimæ virginis ædificatum: quod postea altetius amplitudine & magnificentia, quod Emmanuel illi coniunctum, in honorem eiusdem diuæ virginis à fundamentis extruxit, nomen amisit. In id Gama pridie illius diei, quo erat nauem conscensurus, se recepit, vt noctem cum religiosis hominibus, qui in edib. templo coniunctis habitabant, in precibus & votis consumeret. Sequenti die cùm multi, non illius tantū gratia; sed aliorum etiam, qui illi comites erant, cōuenissent, fuit ab omnibus in scaphas deductus. Neque solùm homines religiosi: sed reliqui omnes voce maxima cū lachrymis à Deo precabantur, vt benè & prosperè illa tam periculosa nauigatio omnibus eueniret, & vniuersi re benè gesta incolumes in patriam redirent. A multis tamen interim is fletus atq; lamētatio fiebat, vt funus efferre videretur. Sic enim dicebāt. En quò miseros mortales prouexit cupiditas & ambitio? Potuitne grauius supplicium hominib. istis cōstitui, si in se scelestum aliquod facinus admisissent? Est enim illis immēsi maris longitudo peragranda, fluctus immanes difficillima nauigatio-

Classis Indica.

Victores Classem Indicam conscendunt.

uigatione superandi, vitæ discrimen in locis infinitis obeundum. Non fuit multò tolerabilius, in terra quouis genere mortis absumi, quàm tam procul à patria marinis fluctib⁹ sepeliri? Hæc & alia multa in hanc sententiam dicebant, cùm omnia multò tristiora fingere præ metu cogerentur. Gama tamen, quamuis lachrymas suorum desiderio funderet, rei tamen benè gerendæ fiducia confirmatus, alacriter in nauem faustis ominibus conscendit, vij. Id. Iulij, anno à Christo nato M.CCCC.XCVII. Qui in littore cōsistebant, non prius abscedere voluerunt, quàm naues vento secundo plenissimis velis ab omnium conspectu remotæ sunt.

RES EVROPEAS Emmanuelis Regis cū Isabela nuptiæ. Sintræ oppidi situs.

DVM HAEC geruntur, affertur Emmanueli nūcius, omnia, quæ ad Isabelæ matrimonium pertinebāt, esse iam à Regibus Castellæ pro dignitate comparata. Itaq; Sintra, quod oppidum est ad radices Montis Lunæ situm, vbi tunc se continebat, Eboram proficisci contendit, eoq; multos homines primarios conuenire iubet. Isabela maior cū Isabela iuniore illius filia Valentiam Alcantaræ, quæ est prope Portugaliæ confinia, similiter venit. Fernandus Rex adesse non potuit, inualetudine filij Ioannis impeditus, à quo tunc abesse, inhumanum reputabat. Sic enim erant inter virum & vxorem officia dispertita, vt illa filiam deduceret, ille verò cum ægroto filio Salmanticæ remaneret. Sic tamen erat inter eos cōstitutum, vt cùm primùm Ioanni meliusculè fuisset Fernandus ad filiam cohonestandam se Valentiam conferret. Cùm tamen nuptiarum dilatio maior esset, quàm Emmanuelis desiderium pati facilè posset, scripsit ad Isabelam Reginam, se libentissimè, si ei commodum videretur, Valentiam profecturum, vt ibi vxorem acciperet. Consuluit regina virum per literas. Qui respondit, se eo tēpore nō posse à filio diuelli, eò, quod vita illius esset propter morbi grauitatē ad extremum discrimen adducta. Quòd si vellet Emmanuel Valentiam ire, illius voluntati minimè repugnaret. Illum tamen admoneret, vt magnum comitatum vitaret, omniaq; maioris lætitiæ signa in aliud tempus differret.

Regi-

Regina continuò Emmanueli scripsit, vt, cùm illi videretur, eò contenderet. Is nullam moram interposuit, quin Valentiam peteret. Hic fuit Reginæ de morte filij nuncius allatus, quem illa taciturnitate compressum tenuit, nè generum mœstitiæ suæ participem efficeret. Id tamen diu Emmanuelem latere non potuit: itaq; postulauit à socru, vt antè, quàm ea fama ad aures Isabelæ vxoris suę perueniret, liceret sibi illam in Portugaliam secum ducere. Sic igitur Eboram se contulit: vbi tandem vxori mortem Ioannis indicauit. Quod illa tulit molestissimè. Ob huius Principis mortem omnis Hispania in luctu & squalore versata est, Castellæ præsertim & Aragoniæ populi, eò, quòd viderent, omnem masculæ prolis spem Regibus esse sublatam. Non enim alium filium marem habebant præter Ioannem. Is autem vxorem duxerat Margaritam, Maximiliani Imper. filiam, qui superiorem Pannoniam, quā nunc Austriam appellant, imperio continebat. Ea verò quo tempore Ioannes obijt, vterum ferebat. Illa tamen tenuis spes quam homines habere poterāt de Margaritę partu, nè regnū ad Principes externos perueniret, fuit intra paucos dies abortu illius incisa. Sic factum est, vt eius hæreditatis, quod Ioannes habebat, ad Isabelā sororem perueniret. Omnes enim illa sorores ętate antecedebat Emmanuel interim nullo modo regni vigilāter administrandi studium intermittebat. Operam igitur eo tempore dedit, vt iura possessionum, & immunitates populis sub certis conditionibus attributæ, & prouinciarum, & vrbium, & oppidorum confinia perscriberentur, vt lites dirimi, & ciuitatum iura constitui, & terminorum ratio cōstare posset. Huius anni fine, cùm Regina iam grauida esset facta, Reges Olysipponem se contulêre: ibi à Castellæ Regibus literas accepêre, quibus nurus abortionem significabant, & admonebant, vt in Castellam iter haberent, vt tanquam legitimi regnorum hæredes à populis fidem acciperent. His literis Rex cùm videret illud iter sibi necessariò suscipiendum, concilium rursus indixit, in quo multas le-

Fernandi Catholic filius moritur.

Margaritæ Ioannis Principis vxoris abortus.

Annus na-ti Christi. 1498. ges, quæ videbantur esse salutares, instituit. Anno autem sequēti, qui fuit à Christo nato. M. CCCC. xcviij. Kalen. Aprilis, Olysippone proficiscuntur, trecentis tā-

Emmanue lis iter in Castellam. tùm equitibus comitati. Id enim Reges Castellæ ab eis postulârant, ne secum maximam turbam ducerent, vt vitarentur dissidia: quæ inter Castellanos & Portugalenses in huiusmodi Regum cōgressibus, leuissimis de causis excitari plerunque solent. In hoc tamen comitatu erant viri nobilissimi, inter quos fuit Georgius Ioannis Regis filius, in quem tunc, quamuis puer esset, oculos omnes vbiq; conijciebant, & specie filij commoniti, patris nomen grata prædicatione celebrabant. Ibant autem omnes atrati, vt mœstitiam, quæ animos omnium propter obitum Principis Ioannis occupârat, habitu lugubri demonstrarēt. Regibus Castellæ fines ingressis obuiam prodijt Metimnæ Sidoniæ dux, atra veste similiter indutus: qui, vbi primū illis appropinquāuit, ex equo desiluit, eorumque manus osculatus est. Idem faciebant reliqui Principes, & omnes, qui erant vel nobilitate, vel dignitate præclari. In omnibus autem ciuitatibus & oppidis, admirabilis hominum frequentia, & celebritas illis occurrebat, & faustis acclamationibus insitam, ex eorum aduentu lætitiam significabant, magnique sumptus ab hominibus, qui opibus & potentia præstabant, vbique eorum gratia fiebant. Cùm Toletum appropinquarent, Fernādus vrbe egressus, illi obuiam processit, & vtrumq; valdè amanter, vt tantæ necessitudinis ratio postulabat, amplexus est. Ad portam Principes ciuitatis illos expectabant, vt se illorum subditos, & verbis, & demisso corporis habitu, & reliquis signis in Hispania vsitatis indicarent. Indè, cū iam aduesperasceret, sub aurea vmbella in templum deducuntur: factaq; precatione, discedunt, & in Regiam intendunt, in qua tanta lætitia fuerunt ab Isabela excepti, vt videretur omnem ex animo dolorem; quē ex morte filij acceperat, eorum aduentu depulisse. Deinde cū Rex omnes nostros satis benignè alloqueretur. Georgium tamen multò honorificentius accepit. Non autem

tem passi sunt Castellæ Reges, multos dies intermitti: operamq; dederunt, vt id sine cunctatione fieret, cuius gratia cõcilium Regni totius indixerant, & generum atque filiam euocârant. Die dominica, quæ secuta est, Emmanuel & Isabela in templum deducti sunt. Dux Metimnensis, cuius paulò antè mentio facta est, pedib' ad Emmanuelis latus incedens, habenam equi illi' manu tenebat: à læua verò Friensis Dynasta simile officium Isabelæ iuniori præstabat. Hoc etiam modo magnus equitum Magister à dextera, Dux Albanus à læua, Fernandum & maiorem Isabelam deducebant. Archiepiscopus Toletanus rem diuinam singulari cæremonia atque sanctitate peregit. Religione ritè procurata, Fernandus & vxor assurgunt, ille generum, illa verò filiam manu apprehendit, & vtrumque in sellis in sublimi positis, & pulcherrimè instratis collocant, ipsique in alijs sellis ad eorum latera considunt. Ciuitatum procuratores in subsellijs ordine iam à multis ętatibus in Hispania recepto disponuntur. Principes, vt forte cuique locus obuenerat, ita eum sine offensione cuiusquam occupant. Amicè namque Fernandus illos admonuerat, ne inter se de locorum dignitate contenderent. Se enim molestissimè laturum, si id, quod summa animorum consensione geri cupiebat, intempestiua dissensione turbaretur. Silentio deinde facto, vir quidam Iuris ciuilis eruditione præstans, qui dicendi peritus habebatur, assurgit, orationemque luculentam habuit, qua pacis commoda, Hispaniæ totius otium & tranquillitatem, incrementum imperij, & reliquas vtilitates, quæ ex ea Regnorum coniunctione sequi videbantur, exposuit. Hortatus est deinde Principes & ciuitates, vt Emmanuelem & Isabelam, quos Regum suorum hæredes esse videbant, certatim amarent, & colerent, summaque illis fide, rebus in omnibus inseruirent, sperarentq;, eos, quos iam sciebant esse regijs virtutibus ornatissimos, similes futuros eorum Regum, quibus erant tempore à Deo constituto successuri. Deinde ad Emmanuelem & Isabelam conuersus, eos

Pompa regia Toleti.

Oratio Iurisconsulti ad Reges & Proceres Hispaniæ, in Principũ inauguratione.

admonuit, vt cernerent animo, quod eis munus imponeretur. Eorum namque officium esse, consulere populis, tueri innocentiam, coercere improbitatem, dare salutem, propulsare pericula, conseruare, & bonis omnibus amplificare Remp. Hæc vbi perorauit, quidam sacrorum Antistes assurrexit, & librum qui Euangelia & sacrorum rationem continebat, explicuit, & in medio illius Crucem auream imposuit: deinde cum libro ad Principes hæredes accessit, eisque dixit, vt manibus Crucem tangerent. Cùm deinde is verbis præiret, ipsi sese sanctissimo iureiurando cõstrinxerunt, fore, vt iura populis administrarent, libertatem Reipub. conseruarent, omniumque saluti summa contentione prospicerent. Hoc facto, magnus equitum Magister librum è Patriarchæ manibus assumit, illumque tenens iurat, se Emmanuelem & Isabelam pro veris & legitimis suorum Regum hæredibus habiturum, eorumque imperio semper obedientem futurum, summaque fide pro eorum amplitudine & dignitate pugnaturũ. Deinde reliquos principes & ciuitatum legatos eodem iureiurando constrinxit. Tum omnes ordine ad Principes, quibus fidem dederant, accedunt, eorumq; manus osculantur. Quod tamen Toletani ciues eo in loco facere noluerunt. Non erit autem abs re, explicare rationẽ, quamobrem Toletani officium illud tunc obire noluerint, vt intelligi possit, quàm leuibus de causis plerunque soleant in populis, nisi malo nascenti prudenter fuerit occursum, turbulenta dissidia cõcitari. FVIT OLIM in Hispania inter Burgensem & Toletanam ciuitatem, quæ reliquis anteire videbantur, de dignitate summa contentio, cùm Burgenses ciuitatem suam esse Castellæ metropolim constanter assererent: Toletani verò Hispaniæ principatum ad ciuitatem suam reuocarent. Neque lis vnquam dirimi potuit, nec vlla cõditione fieri, vt vna ciuitas alteri quidquã de iure suo remitteret. Itaque periculum erat, nè, quoties Reges concilium euocarent, ij, qui ciuitatis vtriusque nomine conuenerant, ad manus venirent. Alfonsus igitur

Emmanuel & Isabela Castellæ regno inaugurantur.

Toletanorũ & Burgensiũ vetus dißidiũ vndè ortum, & quomodo sopitum.

hoc nomine vndecimus, cùm Compluti indictum cõcilium haberet, vt hanc controuersiam aliqua ratione tolleret, in omnium conuentu, antequam litis vlla mentio fieret, inquit: Toletanos scio imperata libentissimè facturos, loquantur Burgenses. Hac Regis oratione conquieuère, cùm vtrique se prælatos existimarent. Toletani quidem, quòd Rex ante omnes eorum nomine locutus esset: Burgenses verò, quòd primi omnium per se sententiam dixissent. Hanc deinde consuetudinem Reges omnes Castellæ sequuti sunt, quoties concilium est ab illis indictum.. Alicuius tamẽ contentionis vitandæ gratia, noluère Toletani in illo conuentu illud officium facere: sed postquam à templo discessum est, antequam Reges in ædes Archiepiscopi, vbi paratum & instructum erat conuiuium, peruenirent, in ipsa via, ad Emmanuelem & Isabelam suppliciter adeuntes, eorum manus osculati sunt. Dimisso concilio, Fernandus Aragoniam cum vxore & genero atque filia petere contendit, vt similiter atq; in regno Castellæ fecerat, illius regni fidem Principibus obligaret. Iter autem ita fecerunt, vt quacunque pergerent, effusa multitudo illis obuiam cum incredibili voluptatis significatione prodiret, multiq; Dynastæ, & ciuitates etiam permultæ, omnia, quæ ad victum & regium luxum erant necessaria, abundè subministrarẽt. Cæsaream tandem Augustam peruenère Kalend. Iunij. Fuerunt autem ab ea ciuitate cum admodum solenni pompa, immodicisque cæremonijs de more gẽtis illius excepti. Paucis deinde diebus ad quietem sumptis, statuit Fernandus, vt Cæsaraugustani, perinde atque fecerant Castellani, sine vlla mora fidem Emmanueli & Isabelæ verbis conceptis obligarent. Negârunt Cæsaraugustani, id sibi licere, antequam ciues Valentini, & Barchinonenses, qui suarum ciuitatum iura tuerentur, eò conuenirent. Instítit nihilo secius Fernãdus non esse cur illos expectarent, quos sciebant idem officium suo tempore atque loco præstituros. Neque esse illis in re minimè dubia cunctandum. Respondent,

Castellanorum Regũ in Aragoniam iter.

Cæsaraugusta Emmanueli fidem dare recusat & quare.

dent, non esse rem adeò facilem, vt non magnam consultationem requireret. Sed de fide danda minimè dubitare, sed de modo & conditione, qua erant fidem daturi. Ad eam autem deliberationem commodius habendam, opus esse sociorum aduentu, vt communis causa communi etiam consilio sustineri posset. Quod si vellet, vt ipsi statim fidem suam astringerent, se id libenter facturos, ea tamen conditione, vt prius Emmanuel & Isabela iurarent, fore, cùm primùm venirent in regni possessionem, vt iura & immunitates, quæ Fernandus ipse Aragoniæ populis abstulerat, sine vlla cunctatione restituerent. Respondet Fernandus, se nulla conditione passurum, vt ea, quæ propter summam iniquitatem sublata fuerant, populis, qui illis abutebantur ad innumerabiles iniurias, redderentur. In his altercationibus fuêre tres menses cum non mediocri Regum offensione consumpti. Cùm verò multæ causæ dissensionis intercederent, illa tamen potissimùm Regum animos perculit, quòd dicerent Cæsaraugustani, hoc iure semper Aragoniæ regnum fuisse, vt nunquam imperiū fœminæ vllius acciperet. Quòd si Rex sine prole virili decederet, esse populis liberum, euocato concilio eum Regem eligere, quem regno propter virtutem dignum iudicarent. Interim verò Cæsaraugustani de libertate soliciti, clanculum arma in certas domos comportare, vndique præsidia comparare, colloquia inter se de communibus rebus habere: nihilque omnino prætermittere, quo ius suum modis omnibus retinerent. Sed omnes hoc motus sedauit Isabelæ iunioris partus. Octauo enim Kalend. Septembris peperit filium, cui fuit inditum nomen Michaël. Huius nepotis exortu tanta fuit affectus lætitia Fernandus, vt contineri non posset, quin voce maxima omnibus de nato Principe, Hispaniæ totius herede, gratularetur. Sed, vt sunt res humanæ fluxæ & instabiles, summæque lætitiæ exitu tristissimo sæpenumerò concluduntur, illa summa Regum voluptas, illæ Principum gratulationes, & ciuium plausus in acerbis-

Isabelæ natus filius Michaël.

Isabelę Iunioris mors.

cerbissimum mœrorem subitò conuersi sunt. Isabela namque, antequam pareret, ægrotabat, & quò magis appropinquabat partus, eò maiora signa imbecillitatis ostendebat. Cùm verò filium enixa fuisset, tanta vis sanguinis ex illa profluxit, vt vires eam omninò deficerent, vsque eò, dum extremum spiritum in complexu patris ederet. Eluxit autem in illa singulare pudoris, & probitatis, & prudētiæ, & religionis specimē, quarum etiam virtutum in illo vltimo vitæ actu claram significationem dedit, cùm ea diceret & testificaretur, quibus posset intelligi, eam parùm de hac misera vita, multum verò de illa sempiterna cogitare. Funus fuit cum multis omnium lachrymis inductum. Emmanuel vbi funeri iusta persoluit, & ea, quæ fuerant testamento legata, distribuit, à Fernando & Isabela magno cum dolore, vt in Portugaliam rediret, dimissus est. Non potuit enim discessus ille absque fletus acerbi renouatione fieri, cùm veniret illis in mētem, quasi filia fuissent orbati, & Emmanuel in memoriam reuocaret, se vxorem omnibus virtutibus ornatissimam amisisse. Fuit autem à multis principibus in Portugaliā vsque deductus.

Emmanuelis in Portugaliam reditus.

Emmanuelis ad Pontificē Max. legatio pro reformanda Ecclesia.

SED CVM esset in itinere, in oppido nomine Aranda, quod Durius alluit, misit ad Alexandrum legatos, qui eum admonerent, vt rebus Ecclesiæ prospiceret. Nam mores esse profligatos, pietatis studium restinctum, flagitiorum licentiam solutam, res sanctissimas pretio indignissimis addici. In vrbe, quæ fuerat pietatis & sanctimoniæ domicilium, officinam impudentiæ atque sceleris institui, Ecclesiamq; Romanam insigni infamia flagrare, remque esse in extremum penè discrimen adductam. Proinde se illum orare & obsecrare, & per Christi sanguinem obtestari, vt iret obuiam sceleri, resecaret libidinem, coërceret auaritiam, moresque laxos disciplina seueriore deuinciret, tantumque munus pro dignitate tueretur, & Rēpublicam Christianam, quæ tantis vitiorum exemplis erat à studio pietatis auersa, pietatis exemplis ad officium reduceret. Legati fuére Rodericus Castrensis, En

ricus Coutinus, & Fernandus Coutinus, viri claris na talibus orti, & prudentia non vulgari præditi. His autem mandauit, vt hanc legationem cum Fernandi Regis legato communicarent, quem Fernandus, vt cum Emmanuele Cæsaraugustæ constituerat, ea etiam de causa erat Romam missurus. Vbi legatos misit, iustis itineribus in Portugaliam rediit, & Olysipponem peruenit, tertio Idus Octobris. Ibi per literas Fernandi & Isabellæ certior factus est, Michaelem filium suũ summa Castellæ & Aragoniæ consensione fuisse legitimũ Principem, & regnorum illorum hæredem declaratũ, fidemq; illi ab omnibus publicè datam. Rogabant autem, vt idem in Portugalia fieret: id enim valdè ad regnorum tranquillitatem pertinere. Emmanuel igitur anno sequenti, qui fuit à Christo nato, M.cccc.xcix. ad eam rem sine vlla mora peragendam, concilium indixit. Omnes sine vlla recusatione cõueniunt, Is ab omnibus postulat, vt fidem dent, se Michaeli ipsius vnico filio, tanquam successori legitimo fore semper, postquam ille ad regnum perueniret, obsequentes. Illi priusquam fidem darent, ab eo postulârunt, vt nomine filij promitteret, idque iuramento cõfirmaret, vt nunquam neque iurisdictiones, neque vectigalium administrationes, neque arcium præfecturæ ad Portugaliæ ditionem pertinentes, siue citra, siue vltra mare, alicui, qui non esset naturâ Portugalensis, vllo tempore, aut conditione mãdarentur. Quod Emmanuel facilè concessit. Illi igitur fidem publicè absenti Michaeli dederunt: & Emmanuel promissionis suæ fœdus propria ipsius manu cõsignatum iussit, vt publico testimonio ad memoriam sempiternam confirmaretur. Et hæc quidem eo anno in Lusitania gesta sunt. At legati, qui ab Emmanuele Romam missi fuerant, cùm primùm Romam peruenêre, omnem legationis rationem cum Garsia Lasso, Fernandi Regis legato, vti fuerant iussi, communicant. Re itaque deliberata, omnes ad Pontificem adeunt, eumque Regum nomine suppliciter orant, obsecrant, & obtestantur, vt velit flagitiorum in-

Emmanuelis filius Michaël Hispaniæ Portugaliæq; regnis inauguratur.

ANNVS à Christo nato, 1499

Legationis Lusitaniæ apud Pontificem successus.

cendium pietatis studio & iudiciorum seueritate restinguere. Neque semel hoc ab illo libera voce contendunt, sed sæpius instant & vrgent, & publico etiam testimonio postulata consignant, vt esset omnibus testatum, nihil ab Hispaniæ regibus omissum fuisse, quod ad labentis Ecclesiæ instaurationem pertineret. Quæ quidem admonitio hunc fructum habuit, vt Pontifex deinceps non ita dissolutè Rempub. gerere videretur. Præ se autem tulit, admonitionem illam sibi non ingratam accidisse. Non post multos dies nuncium ad Emmanuelem misit, cum donis ab illo solenni precatione consecratis. Dona autem fuerunt ensis & pileus. Ea dona Emmanuel grata voluntate prosequutus fuit, nunciumque muneribus ornatum dimisit, Pontificique per literas declarauit, se fore semper, vt eū religio facere admonebat, studio illius incensum. Hoc eodem anno, quinto Idus Iulij, Emmanuel primū nuncium, de rebus Indicis auspicio suo exploratis accepit. Quod quemadmodum gestum fuit, est ab initio repetendū. GAMA vbi primùm soluit Olysippone, cursum ad Fortunatas insulas direxit: deindè Insulam, quàm appellant Sancti Iacobi, quæ respicit AEthiopiam, lustrauit. Indè verò, vt in mandatis habebat, nauigationem Solis ortum versus instituit, donec terram conspicatus est, & ad eam continuò naues appellere iussit: in magnumque sinum ingressus, vela contrahere, anchorasque dimittere præcepit. Nicolaum deindè Coelium misit, vt ad oram illam propius accedens, exploraret, an esset aliquis fluuius, ad quem se aquandi gratia conferrent. Tres enim menses aduersis tempestatibus agitati, in illius oræ nauigatione consumpserant, & aquæ inopia laborabant. Coelius vt fuerat iussus, littora illa perlustrans, in fauces fluminis incidit, cuius aquæ erant dulces, & riparum vestitus viridissimi. Quòd cùm Coelius Gamæ nunciâsset, is ad eam partem vela continuò fieri iussit, vt omnes aquari atque lignari possent. Ibi Phocas ingentes, quarum magna copia erat, ceperunt, & earum carnibus refecti sunt.

Pontificis Max. ad Emmanuelē nuncius & dona.

RES INDICAE.

Primus de India explorata nuncius.

Indicæ nauigationis descriptio.

Insula S. Iacobi.

Hoc

Hoc autem erat Gamæ institutum, vt quibuscunq; terris insisteret, mores gentis & instituta perdisceret. Itaq; dedit negotium certis hominibus, vt aliquem ex illis, qui regionem eam colebant, vel astu, vel vi caperēt, ex quo posset id, quod volebat, cognoscere. Fuerūt autem ad illum perducti homines colorati, breui & crispo capillo, quorum tamen linguam nemo ex illius comitatu, qui multas Aethiopiæ linguas nouerant, intellexit. Fuēre tamen à Gama benignè accepti, atque vestiti, & muneribus, quibus capiebantur, allecti, vt alios ad nostros perducerent. Munera fuēre tintinabula, & vitrei globuli, & alia eiusmodi. Fuit deinde nostris cum illa gente familiaritas instituta, cùm Aethiopes illi multa supportarent ex illis fructibus, & carnibus, quas tellus suppeditabat, quæ ad victum erant valdè necessaria: & illos nostri vestibus minimi pretij, & rebus leuissimis, quas illi tamen plurimi faciebant, ornarēt. Signis autē & nutibus, quid alterutri ab alteris fieri vellent, significabant. Sed hanc consuetudinem vnius hominis amētia diremit. Qui cùm in eorum familiaritatem se penitus immersisset, petijt à Gama, vt liceret sibi in illorum intimas sedes penetrare. Deductus igitur ab eis, cùm illi in via phocam ingentem interfecissent, fuit illius carnibus satis opiparè & apparatè, vt illi quidē suspicabantur, acceptus. Is cùm dapes appositas, quòd non essent sui stomachi, fastidiret, se continuò in naues recipere voluit. Illi eum humanissimè prosequuntur. At is certus esse non poterat, an truderetur ad supplicium, an potius honoris gratia tāto comitatu septus duceretur. Metus tamen omnia tristiora fingere cogebat. Itaque vbi littori appropinquârunt, quasi vinctus traheretur, opem magnis vocibus implorauit: nostri subsidio occurrerunt. Illi fugæ se repentè mandârunt. Gama cum reliquis ducibus in terram descendit, vt facilius posset solis ab equinoctiali plaga discrimen in Astrolabio contemplari. At illi, qui fugerant, in sylua, vbi arma reposuerant (ignorabant enim quali animo nostri ad eas oras accederent) se occultabant. Arma verò, quibus plurimum

Familiaritas cū Aethiopib. importunè dirempta.

Aethiopū arma.

rimum vtebantur, erant cornua quædam acutissima hastis præfixa, quibus summa vi contortis, non leuius vulnus infligebant, quàm si præacuta iacula coniecissent. Ibi igitur cùm nostri in littore sine vlla periculi suspicione versarentur, illi ex latebris emersi prouolãt, & in nostros impetum faciũt, & multos conuulnerãr, inter quos Gama in pede vulnus accepit. Nostri se multò celeriùs, quàm fuerant opinati, recipiunt. Ita factum est, vt vnius hominis vesani temeritas agitationem illã infestam redderet. Sinum illum nostri sanctæ Helenæ sinum nominant: fluuium verò eadem ratione Sancti Iacobi nomine notandum existimarunt. Vt enim solennes dies cadebant, qui erant Diuorum memoriæ consecrati, ita nostri nomina terris, & insulis, & fluminibus incognitis, quæ diebus illis primùm viderant, imponebant. Anchoris indè solutis, iter Austrum versus instituunt, promontoriumque Bonæ spei superare contendunt. In illo autem cursu valdè Gamæ virtus enituit. Fluctus erant immanissimi, tempestates perfrigidæ & aduersæ: tenebrę verò assiduæq; procellę, cùm semper in illa regione statis temporibus, quibus Sol Septentrionalem plagam lustrat, valdè horribiles sint, atque pertimescendæ; tum illis, qui nondum fuerant eos fluctus experti, tantum terroris inijciebant, vt omnem spem salutis abijcerent. Naues enim ita iactabantur, vt modò nubes contingere, rursus in imas profundi voragines detrudi viderentur. Ad hoc malum accedebat, quòd vltra progredi nequibant. Demissis igitur velis, ventis obsequi cogebantur, ita tamen, vt varios flexus atque reflexus inirent, ne retrò cederent, sed tempestatis aduersæ finem in fluctibus expectarent. Quoties verò aliquid laxamẽti dabatur, homines exanimati metu Gamam circunsistebant, illumque orabant & obsecrabant, nè vellet se hominesq; illius fidei commissos tam horrendo genere mortis extingui. Fluctibus diu repugnari non posse: cederet tempestati, & classem, antequam fluctibus mergeretur, in patriam reduci permitteret. Cùm is constanti animo postulata reijceret, multi

Pugna inter Lusitanos & Aethiopes.

Sin' S. Helenæ.

S. Iacobi fluuius.

Gama virtus.

Insidiæ Gamæ structæ. multi de nece illius coniurationem habuerunt. Id cùm Gama Pauli fratris indicio cognouisset, insidias summa vigilantia declinauit, & vincula magistris iniecit, ipseque per se summi magistri munus obiuit. Tandem cùm multis diebus hanc tempestatis atq; perfidię molem inuicto animo pertulisset, tēpestas cōmutata est, & ipse cum reliquis ducibus ad finē promontorij peruenit, quod omnes, xx. die Nouembris cum incredibili *Extremorū Africæ littorū descriptio.* lætitia flectere incæperunt. Arbitrabantur enim, eo superato, nihil sibi impedimento futurum, quo minùs eo, quò tendebant, felicissimè peruenirent. Ita verò nauigabant, vt nunquam à terra procul abscederēt, & illius situm & fertilitatem cum iucunditate perciperent. Videbant enim ingentes syluas, & densa nemora, & pecudum & armētorum greges innumerabiles, & hominum etiam multitudinem, qui passim vagabantur.

Sunt autem homines, colore & specie illis simillimi, *Mores incolarum Sinus S. Helenæ.* qui in Sinu S. Helenæ visi fuerant. Cùm loquuntur, singultire videntur: nudi ambulant, pudenda ligneis vaginis includunt: fistulis vtuntur, quas non admodū absurdè modulantur. Tuguria sibi ex lateribus sole adustis, aut è terra faciunt, quæ culmis deinde atq; congestis glebis contegunt. In promontorij illius latitudine superanda nostri quinque dies posuerunt. xxv. die Nouembris promontorium superant, atq; ad Septentriones cursum inflectunt. Ab vltimo promontorij flexu, qui ad orientem spectat, abest sinus, quem nostri *S. Blasij aquatio.* Sancti Blasij aquationem appellant. cc. & xx. passuum millia. Tellus est fertilis: nutrit elephantos ingentes, & quàm plurimos boues valdè opimos, quibus incolæ clitellas imponunt, eisq; pro iumentis vtuntur. In intimo sinu est parua quædam insula, ad quam nostri a-*Phocarum feritas.* quandi gratia naues appulerunt. Ibi phocarum armenta cōspexēre admirāda quadam multitudine. In quibus inerat tanta feritas & truculentia, vt in homines irruerent. Aues etiam eo in loco visæ sunt, quas incolæ *Sotilicarij aues.* appellant Sotilicarios, pares anserib. magnitudine: plumis minimè vestiuntur, alas habent similes alis vesperti-

tilionum: volare nequeunt, sed explicatis alarum mẽbranis, cursum celeritate summa conficiunt. Indè, carnibus emptis, & aquatione facta, nostri profecti sunt. Octauo die Decembris subita quædam tempestas illos vehementer exterruit, & à terrę cõspectu procul abstraxit. Sedata verò tempestate, rursus ad terram propius accedunt. Cùm enim nondum esset nostris in illis regionibus nauigandi ratio penitùs explorata, minimè tutum videbatur, à terra longius abduci. Vident autem paruas insulas, quæ paulò longius, cc.xxx. passuum millibus aberant ab eo loco, vbi vltimam aquationem fecerant. Erant autem amœnissimæ, arbores altissimæ, prata viridissima, pecora innumerabilia, quę passim vagabantur. Erat summa tranquillitas, pelagus profundum, ita, vt sine periculo possent ad terrã accedere, & qualis esset, cum iucunditate perspicere. Sic omnem illam oram legentes x. Ianuarij die insequentis anni, magnam hominum & mulierum multitudinem in terra inambulare conspiciunt. Erant oẽs colore subnigro, vt reliqui, quos in oris illis viderant, corpore procero, & specie liberali. Hic Gama proras ad terram flectere iubet. Misit deinde virum linguatum peritissimum, qui nomine illius, gentis Rectorem honorificè salutaret, eiq́; munera deferret. Fuit nũcius liberaliter acceptus, & cum muneribus illis, q̃ tellus ferebat, dimissus. Hæc gens erat reliquis humanior, & lautius vitam instituebat: brachia armillis æneis ornabat, & capita similiter æneo cultu amiciebat. Viri pugiones gestabãt cum manubrijs stanneis non admodum inscitè fabrefactis: vaginæ aũt erant ex ebore. Hic reliquit Gama duos exules, qui mores & cultum gentis exactè perdiscerent. Erant enim in ea classe decem homines capite damnati, quibus fuerat ea lege vita cõcessa, vt quibuscunq; in locis à Gama relicti fuissent, regiones lustrarẽt, hominũque mores & instituta cognoscerent. Indè profecti, decima quinta die Ianuarij ad fauces ingentis fluuij peruenêre, cuius ripas vndique arbores fructibus onustæ diffusis latè frondibus opacabant: tellus erat herbida,

Insulæ quedã perparuæ, sed amœnissimæ.

Gama nũcius ad ignotã Africæ gẽtem.

Flumẽ bonorum signorum.

&

& amœna. Hic iactis anchoris constitêre, vt sequenti die (Sol enim iam præcipitabat) terræ cultum diligenter inspicerent. Manè verò conspiciunt multos homines eiusdem propè coloris & cultus, lintribus inuectos ad naues tendere. Qui simul atque ad eas accesserunt, sine vlla fraudis suspicione conscenderunt, fuerunt que à nostris cibo atq; potu liberaliter accepti. Linguam tamen eorum nemo ex nostris quiuit intelligere. Nutibus tantum, quicquid exprimere volebant, significabant. Post tres dies venêre quatuor viri regionis illius principes, vt Gamam salutarent, & classem nostram viderent. Erant autem hi paulò elegantius culti: quos Gama appositis epulis inuitauit, & vestibus sericis ornauit: quibus illi non mediocri lætitia se affectos esse demonstrârunt. Sed nec ab illis intelligi quidquā potuit, per quod nostri possent, quàm longè ab India, aut quā propè essent, aliqua ratione suspicari. Vnus tamen malè Arabicè dixit, ad regionem, vndè paucis illis diebus venerat, naues eiusmodi formæ atque magnitudinis, qua nostras esse conspiciebat, frequenter appelli, quæ quidem nō erat ita magno interuallo ab eo portu disiuncta. Nostri cùm id audirent, in spem venerunt, fore vt intra breue temporis spacium Indiam aspicerent. Id monuit Gamam, vt illi fluuio, bonorum signorum nomen imponeret. Hîc autem columnam lapideam in ipsius fluminis ripa collocauit, in qua erat Crux cū Emmanuelis insignibus incisa. Hoc autem faciebat in portubus, quos ad Christiani nominis gloriam, & ad Regis clarissimi monimenta diutius conseruanda, magis opportunos iudicabat, & ad eam rem multæ colūnæ eiusmodi fuerant nauibus illis impositę. Terra verò illa statuit, vt nomine Sancti Raphaelis insignis esset. Hîc duos reliquit ex illis, quos diximus vitam exilio redemisse. Hîc postquàm naues refecit, & infirmos curauit, sexto Kalen. Martij anchorās moliri, antennas erigi, velaq; fieri iubet. Kalendis autem Martij conspiciuntur à nostris quatuor insulæ, non ita lato mari à se inuicem distantes. Ex vna illarum Coelius septem nauigia

Barbarorum ad Gamā legatio.

Columna lapidea ad ripam fluminis bonorū signorū erigitur.

Terra S. Raphaëlis

Insulæ 4. inter quas Mozābiq;.

uigia plenis velis inuecta, ad nostros accedere conspicatus est. Qui illis vehebantur, cùm prætoriam nauem ex vexillo, quod erat in summo malo alligatum, cognoscerent, ad eam proras detorquent, propiusque facti, magno clamore sublato, nostros Arabicè salutant. Ibi Gama Coëlium, quòd nauis illius esset aliarum minima, præcedere iubet, & ad eam insulam cursum dirigere, vndè nauigia soluisse conspexerat. Præit sensim Coëlius, & fundo prius diligenter explorato, reliquæ paulatim subsequuntur. Nauigia interim nostras naues circumsistunt, & tibiarum concentu & alijs musicis instrumentis nostros oblectant, eisque de aduentu in illas oras maxima voce gratulantur. Homines autem erant colorati, specie liberali præditi, vestibus bombycinis ornati: longissimis linteis auro intertextis & arctè compressis, vt spiris multifariam circumductis caput obtegerent, ornabantur. Erant præterea aduncis gladijs accincti, parmasque brachijs insertas gestabant. Nostras naues ingressi, nostros Arabicè salutant. Qui linguam probè tenebant, benignè respondent. Gama dapes apponi iubet. Illi conuiuium non aspernantur. Dum comedunt & bibunt, sciscitatur de illis Gama, quod esset illius insulæ nomen, quæ gentis ratio & cultus, & quod iter indè in Indiam esset habendum. Respondent, insulæ nomen esse Mozzambique: gentē esse simulachris deditā, magnam tamē insulæ partem à mercatorib. Saracenis habitari, esse verò illam sub Imperio Regis Quiloæ, qui illi rectorem præfecerat hominē autoritate insigni præditū: emporiū vix aliud celebri⁹ in regionib⁹ illis reperiri. Indè enim naues in Arabiam, in Indiā, in multas præterea orbis terrarum partes nauigare, & ex omnib⁹ illis merces innumerabiles in eam conuehi. Præterea dicūt esse quādam in ea ora regionem, quam nostri fuerant prætervecti, quæ Zofala nominaretur, & auro plurimū abundaret. Postremò quantum ab ea insula Calecutium distaret, exponunt. Hoc audito, nostri manus in cælum tendere, summas Deo gratias agere, seque maxima ex

Rex Quiloæ.

Zofala aurifera regio.

Insulae Mazzambiquensis situs.

parte laboribus perfunctos arbitrari . Insula est illa in regione, quam appellabant olim Aegesimbam. Distat enim ab æquinoctiali plaga decem & sex gradib', Austrum versus. Incolæ sunt nigri: tellus propter paludes est parum salubris. Domos extruunt è terra, quas congestis paleis integunt. Propter tamen opportunitatem commercij, naues vndique ad illam rei gerēdæ gratia commeabant. Arabes tunc plurimū in ea opibus & potentia florebant . Hi myoparonibus paruis vtebantur, eisq; ferreis clauis minimè reuinctis, sed palis teretib' per foramina vice clauorum adactis, Compages verò nauium funibus è palmarum folijs factis obturabant.

Palmarū arborum descriptio.

Palmas aūt appellant arbores altissimas, folijs longissimis & acutissimis hirsuras, patulis frondibus circumquaq; diffusis vmbram gratissimam efficientes. nuces ferunt ingentis magnitudinis, quas nostri Cocos nominant. Vtebantur in nauigādo normis nauicularijs, quas nautę Acus appellant. Quarū formā propter eos, qui à maritimis regionib' semoti sunt, haud alienum arbitror explicare.

Acus siue pixidis nauticae descriptio.

VASCVLVM est è ligno factū, planum atq; rotundum, altitudine duorū aut triū digitorum. In medio habet stylū præfixum , in summo præacutum, aliquantò breuiorē, quàm sit vasculi ipsius altitudo. Regula deinde è ferro solertissimè facta, tenuis & angusta ad vasculi modū dimensa; ita tamen, vt diametri ipsius vasculi longitudinem nō exęquet, inducitur. Styli verò cuspis per medium huius regulæ, quod est inferiùs excauatum & fastigiatū, superiùs immissa, ita eam suspensam, paribusq; momentis libratā continet, vt vtrinq; angulos pares efficiat. Operculo deinde vitreo ænea virgula circundata firmato, nè possit regula excuti, & aliqua ex parte labare, cōtegitur. Cùm verò magnetis ea natura sit, vt non modò ferrum ad se trahat, verumetiam vna illius pars ad Septentriones aspiret, altera in Austrum propendeat, naturamq́; suam cum ferro communicet: efficitur, vt, cùm regulę huius caput ad eam magnetis partem, quę spectat ad Septentriones, applicatum, attrituque illius extersum fuerit,

eandem in se vim concipiat: & cùm ita suspensa extiterit, vt mobiliter in varias partes impelli possit, semper in Septentriones insita propensione referatur. Sic autem fiebat, vt nautæ hoc instrumento moniti, quãuis in profundo pelago versarentur, & cælum esset nubilum, & caliginosum, possent tamen ad Septentrionis rationem cursum dirigere. Hanc autem regulam quia ad acus similitudinem proximè accedebat, acum nauicularium appellabãt. Deinde cùm facillimum sit, humanis ingenijs addere semper aliquid ad ea, quę sũt solerter inuenta, aliam normæ rationem excogitârũt, qua possent exactius, quem cursum in nauigando tenerent, ratione perspicere. E virgulis enim ferreis figuram efficiunt lateribus paribus, angulis imparibus, in rhombi speciem deformatam. Huic vnam ex parte superiore, alterám ex inferiore chartam orbiculatam adglutinant. Magnetis autem adiuncta vi, sic figuram hanc temperant, vt vnus ex acutis angulis Septentrionem, alter Austrum respiciat: ex obtusis verò vnus ad ortum Solis, alter ad Occasum spectet. Diametri autẽ orbis huius longitudo figuræ longitudinem non excedit. Habet autem orbis hic in medio æneum vmbilicum affixum, ad eam formam factum, qua diximus regulæ medium fabricatum fuisse. Per vmbilicum illud igitur styli cuspis immissa, orbem hunc suspensum cõtinet, qui non modò regulæ illius, de qua diximus, vice fungitur, sed omnes ventorum regiones, quorum flatibus nauis impellitur, in conspectu proponit. In charta namq; superiore Septentrio, & Auster, & Oriẽs, & Occidens, & interiectæ inter hos terminos regiones exactissimè describuntur. Norma ad hunc modũ constituta, hoc restabat incommodi, quòd opus erat, quoties nauis fluctibus agitata, vt fieri necesse est, in puppim, aut proram, aut in alterutrum latus inclinaret, vt illa in profundo subsidens adhæresceret, neq; motu libero in Septentriones dirigi posset. Nè autẽ hoc eueniret, fuit solertissimè excogitatum. Nam vas ipsum paulò infrà labrũ circulo æneo arctè constringitur. Vtrinque

Instrumenti alterius nautici descriptio.

que autem ab eo circulo virgula calybea ducta, in foramen alterius circuli maioris & exterioris, modico interuallo ab interiore distãtis, immittitur. Virgulæ verò binæ ita sunt æquales & oppositæ, vt si ex vtraq; vna & perpetua fieret, circularis illius spatij diametrum contineret. Exterior autem circulus circa duas illas virgulas quasi circum axem versatur. Rursus ab exteriore circulo aliæ binæ virgulæ pari interuallo ad ambitum alueoli cuiusdam orbiculati, intra quem hæc machinatio continetur, simili ratione perducuntur. Ita sunt autem hæ virgulæ exteriores interiorib. ex aduerso constitutæ, vt si duæ tantum ex illis quatuor directę fierent, sese ad angulos rectos intersecarent. Cùm verò machinatio ex inferiore parte ænea & ponderosa sit, neq; fundum attingat vllum, ita vndique pellitur, vt medium locum teneat. Et cùm pensilis & mobilis existat, pondere suo nixa ea ratione consistit, vt quamuis maximi fluctus nauem iactẽt, ipsa semper ad libellam directa permaneat. Sic autem fit, vt nihil interueniat, quod normam ab eo motu, quo in Septentriones fertur, impedire queat. His normis solebant vti iam illo tempore Arabes illi, & chartis prætérea, quibus maritimarum regionum situs, secundum descriptas in illis lineas exploratè cognoscerent. Quadrãtibus etiam, Solis varias conuersiones, & quantum quæq; regio ab æquinoctiali circulo distaret, obseruabant. Tam multis denique erant ad nauigandum artibus instructi, vt nõ multum Lusitanis nauris de rerum maritimarum scientia & vsu concederent. Cum nostris autem ideò iucundè fabulabantur, quòd crederent eos esse Mahumetanos, ex illis, qui Mauritaniam tenebant. Illos autem Gama muneribus affectos, cum donis, quæ ad insulæ rectorem, illius nomine ferrent, dimisit. Nomen autem rectoris erat Zacoeia. Hic cùm à suis intellexisset, qua humanitate fuerant à nostris accepti, muneraque sibi missa conspexit, ad officium suum pertinere existimauit, nostros inuisere. Itaq; se continuò vestib. ornauit, quæ erant aureis distinctæ florib⁹, gladiumq; accin-

Arabũ in nauigando solertia.

Zacoeiæ Mazzambiquensis rectoris humanitas.

accinxit gemmis fulgentem, & eodem etiam gemmarum splendore cultum pugionem. Armatorum præterea hominum caterua cinctus, in naues ire perrexit. Interim verò tibiarum & tympanorum concentibus omnia perstrepebant. Gama antequam ille nauibus appropinquaret, ęgrotos ab omnium conspectu remoueri, & sanos atque valētes armari more nostro iubet, & in summo nauis tabulato consistere. Is enim erat, qui nullam fidem Saracenis habendam censeret, sed dissimulanter omnes insidias, quę fieri ab illis possent, præcauendas existimaret. Ad latus deinde nauis accessit, vt Zacociam venientem exciperet. Conscendit ille cum suis: Gamam salutat. Ille vicissim eum perbenignè complectitur. Assidunt omnes, & iucundissimè sermocinantur. Gama dapes apponi, & vinum infundi iubet. Illi verò satis hilari fronte comedunt, nec vlla Mahumetis superstitione impediuntur, quò minùs pocula libenter exhauriant. Quærit deinde Zacocia de nostris, an essent Mauri, an Turcæ. non enim dubitabat, quin Mahumetis sectam sequerētur. Deinde quibus armis in prælijs vti solerent. Postremò, an haberent aliquot legis Mahumetanæ libros. Se namq; illos libenter esse visurum. Gama respondit, se ex vltima Solis occidentis regione ad eas oras accessisse: nostros armis illis vti, quibus homines, qui eum sepiebant, tectos animaduertebat. Vti præterea tormentis illis, quę videbat, quibus non hominum tantùm acies profligari, verùm & arces munitissimę disturbari atque disijci possent. Libros autem legis, quam obseruabant, se libenter ostensurum, postquam aliquot dies à labore conquiesceret. Sibi esse iter in Indiam. Proinde illum orare, vt sibi daret aliquot homines nauigādi peritos, quorum ductu posset Calecutium peruenire. Quod si faceret, operam se daturum, nè vnquam illum collati beneficij pœniteret. Id Zacocia se facturum pollicetur. Postridiè verò Gamam inuisit, duosque magistros adduxit, cum quibus Gama certo auri pondere depactus est, vt eum Calecutium perducerent. Hoc in-

Gamæ cū Zacocia colloquiū.

terim tempore donis vltrò citroque missis, sic videbatur esse familiaritas constituta, vt nihil interuenire posse crederetur, quod eam turbaret. Sed accidit, vt Zacoeia perciperet, Gamam & comites illius Christianos esse. Quo audito, omnis illa amicitia fuit in acerbum odium conuersa. Cœpit igitur continuò insidias machinari, exitiumque moliri, omnibusque modis excogitare, qua ratione posset naues aut capere, aut incendere. Nostris interim omnia malignè præberi, pretium augeri, seditiones præterea ab incolis contra nostros temerè concitari. Postremò vnus ex magistris, quas Zacoeia adduxerat, Gamæ insidias à Zacoeia comparatas indicauit. Alter enim in terram reuersus, nunquam se rursus in nostrorum conspectum dare voluerat. Accessit, quòd cùm aliqui ex nostris aquatum atque lignatum abfuissent, septem nauigia in illos inuecta sunt, quibus vt subsidio occurrerent nostri, impetum in illa faciunt, eaque frequentibus pilis disijciunt. Quo facto nostri se confestim in Insulam, quæ indè aberat quatuor passuum millia, conferunt.

Insidiæ Christianis à Zacoeia structæ.

Indè aliam Insulam nomine Quiloam petunt. Sed cùm vento deficiente progredi non possent, aduersa quædam tempestas eos retrocedere compulit. Eandemque igitur Insulam rursus petunt, in quam se insidiarum metu contulerant. Illuc accurrit Arabs quidam cum paruo filio, Gamamque obsecrauit, vt illos in nauem reciperet, vt possent in aliquem locum descendere, vndè facilius Mecham, quæ erat illius patria, reuerteretur. Quæsiuit ab illo Gama, quam artem coleret. Nauticam respondit. Hoc audito, illum libentissimè recepit, duobusque illis magistris se cursum posse cōficere putauit. Abduxerat præterea per vim in seditione quadam, quæ fuerat à Mozambiquensibus contra nostros excitata, Paulus Gama hominem, vt videbatur, minimè nauticæ artis imperitum. Eo verò tempore nostris non erant nisi tantùm tres naues. Quarta enim, consumpto iam omni commeatu, fuerat iussu Gamæ multis antè dieb. incensa. Indè igitur cùm primum

Quiloa Insula.

mùm secundus ventus flare cœpit, anchoris solutis vela faciunt, & Quiloam contendunt: eò tamen naues appellere non potuerunt, vel ventis ab Insula repulsi, vel cursus errore decepti, vel Mozambiquensis magistri, qui de eorum interitu cogitare cœpit, fraudib⁹ in alium cursum deducti. Ab eodem autē magistro moniti sunt, vt Mombazam se conferrent. Quod vt facilius persuaderet, fingebat magnam illius ciuitatis partē à Christianis habitari, nec vllum locum magis opportunum curandis atque reficiendis ægrotis posse reperiri. Iam eo tempore bona pars eorum, qui cum Gama conscenderant, varijs morbis consumpta fuerat, & qui euaserant, erant graui inualetudine debilitati. Est autem vrbs illa sita intra sinum quendam in rupe præcelsa & edita. Fluctus cùm se ab introitu sinus incitāt, in aduersam frontem vrbis incurrunt. Indè deducti, introrsus penetrant, & vtrumque latus vrbis alluunt, ita, vt peninsulam efficiant. Habebat autem in portu vrbs arcem munitissimam, armis & telis, varijsque tormentis refertam, firmissimisque præsidijs, atq; singulari vigilantia defensam. Tellus abundat fructibus, & oleribus, & frugibus, & pecorum & armentorum gregibus, & aquis dulcibus. Vtitur præterea mira cæli tēperie. Homines viuunt admodùm lautè, & domos more nostro ædificant, tectoriaque varijs coloribus depicta parietibus inducunt. Huc igitur Gama se ea mentē contulit, vt aliquot diebus in portu consisteret, vsque eò, dum ægrotos recentibus terræ fructibus recrearet. Vix anchoras nautæ demiserant, cùm cernunt actuariam ad prætoriam nauem accedere. In ea vehebantur centum homines Turcarum more vestiti, & gladijs & scutis armati, inter quos, quatuor specie dignitatis, & cultu corporis excellere videbantur. Cùm omnes vellent in nauem ascendere, Gama omnes ascensu prohibuit, præter illos quatuor, quos tamen arma prius deponere iussit: Illi nauē ingressi, Ducis prudentiam laudant, quòd non sineret homines ignotos ad se cum armis venire. Cùm eos Gama liberaliter inuita-

Mozambiquensis nauarchi dolus.

Mombaza ciuitatis situs.

Mombazēsis ad Gamā legatio

Gamæ prudentia.

inuitaret, epulati sunt, multisq; amoris signis nostros ad se allicere contendunt. Aiunt postremo, Mombazę Regem factum fuisse illis proximis diebus de illorum aduentu certiorem, esseque amicitiæ cum illis iungendæ cupidissimum. Gama similiter responsum dedit egregiæ voluntatis & officij plenissimum. Postridiè misit Rex nuncios, qui Gamam nomine illius salutarent, muneraque deferrent, ad reficiendos ex iactatione milites accommodata. Aiunt deindè, regionem illam esse opulentissimam, earumq; rerum omniū plenissimam, quarū gratia multi in Indiam nauigabant. Regem adeò esse in illos voluntate propensum, vt nihil esset tam difficile, quod non se eorum gratia facturum polliceretur. Proindè Gamam orare, vt propius vrbem accederet, & in intimum portus sinum penetraret, vt posset à Rege, qui eum inuisere cupiebat, facilius conueniri. Quod se Gama facturum ostendit, & quasi voluntatis suæ obsides, duos ex illis exulibus, de quib⁹ supra dictum est, ad Regem misit. Rex læta & hilari fronte exules accepit, imperauitq; domesticis suis, vt illis vrbis situm & pulchritudinem demonstrarēt. Vbi verò reuersi sunt, Rex multa aromatū genera, quæ ex India deportari solent, illis ostentat, & quantulum visum est, donat vt Gamæ monstrare possent, & admonere, quantò esset vtilius apud Regem amicū rem gerere, quàm vitam tam periculosa nauigationi committere. Cum his mandatis redeunt exules in classem. Gama mirificè lætatus est, & postridiè anchoras tolli iubet, & naues propè vrbem constitui. Cùm verò illius nauis æstus incitati vi celeriùs, quàm commodum esset, inueheretur, timens ille, nè in vadum incideret, in quo posset affligari, vela contrahere, & anchoras demittere confestim iussit, idemque vt in reliquis nauibus sine vlla mora fieret, imperauit. Quo facto Mozambiquenses gubernatores metu repentino perculsi, se præcipites in mare deijciunt, & ad lintres quasdam, quæ non procul aberant, nando confugiunt. Cùm enim viderent tam præter eorum opinionem anchoras

ras iaci, suspicati sunt, esse iam factum proditionis indicium. Vt enim statim compertum est, Mombazæ Rex per eos, quos tanquam nuncios frequenter in naues mittebat, cum illis pactus fuerat, vt nostros in locum inducerent, vbi naues vel allidi, vel capi facillimè possent. At Gama magnis vocibus ad eos, qui in lintribus erant, inclamauit, vt sibi suos gubernatores redderent: at illi clamores illius aspernati, gubernatores in terram exposuerunt. Hîc Gama cùm & coniectura, & aliquo etiam Arabis gubernatoris indicio, & multis prætere a signis perspexisset, è quanto periculo fuisset auxilio diuino liberatus, manus in cælum sustulit. Rex deinde homines magno cum silentio scaphis & lintribus submittebat, qui securibus anchoralia nocte præciderent: Quod nisi fuisset à nostris singulari Gamæ industria vigilatum, & insidijs scelerati illius Regis occursum, nostri in summum vitæ discrimen incidissent. Indè post duos dies (citius enim se expedire non potuerunt) vela faciunt, & cursum Melindem versus instituunt. In via nauem Saracenorum capiunt, ex quibus Gama quatuordecim tantùm vinctos habere voluit, reliquos autem missos fecit. Cùm verò intellexisset, vnum ex illis esse illorum patronum, qui præ se hominis authoritate grauis speciem ferebat, multa de illo quæsiuit: ad quæ omnia, vt vir prudens, verè & consideratè respondit, & de institutæ nauigationis ratione sapienter admonuit. NAVES ad hunc modum nauigantes, die, qua exsurrectio Christi in omni Christiana Republica cum ingenti lætitia celebratur, Melindem appulsæ sunt. Vrbs est in planitie sita. Cingitur autem vndique multiplici hortorum viriditate. Abundat multis arboribus, in primis autem citreis malis, è quarum floribus odores suauissimi admodum longè diffunduntur. Regio est fertilis & opima, neque gregibus tantùm, sed omni genere animantium, quæ venatu & aucupio ad cibum capi solent, abundat. Aedes sunt è quadro lapide constructæ, tectorijs, & cœnaculis, & laquearibus eleganter ornatæ.

Insidiæ Mombazensis regis in Christianos detectæ.

Nauis Saracenorũ capta.

Melindis vrbis situs et regionis mores.

Gens colit simulachra deorum, quos peculiari superstitione sanctos habet, homines sunt atro colore, capillo crispo, habitu tamen corporis non deformi. Capita gestant spiris lintearum vestium multiplicibus inuoluta. Reliquum corpus vmbilico tenus nudum relinquunt. Indè verò vestes quasdam sericas, aut bombycinas ad media crura demittunt. Vtuntur in bello gladijs aduncis, & parmis, & hastis, & arcubus, & sagittis. Opinione virtutis militaris incredibiliter efferuntur. Statio naualis non est vrbi propinqua: est enim ora rupibus cincta, & procellis atque tempestatibus frequenter obnoxia. Id coegit Gamam in anchoris paulò longiùs ab vrbe consistere. Cùm verò Saracenus, quē Gama ceperat, intellexisset, illum propter Mombazæ periculum Regi Melindensi diffidere, vt se ad Regē mitteret, animumque illius exploraret, hortatus est. Dixit præterea esse in illo portu quatuor naues ex India, vectores autem Christianos esse ex illis, qui Indiam incolunt, qui fortasse, rebus iam ex animi sententia gestis, domum redire properarent. Horum autem comitatu nauigationem fore multò faciliorem. Gama etsi fidem illi non habebat, animaduertens tamen quàm paruo periculo illa salutis via tentaretur, hominem in paruula quadam insula vrbi opposita constitui iubet, qui indè lintre sibi ex vrbe missa trāsuectus, ad regem deducitur, eique mores nostræ gentis laudat, humanitatem atque fidem extollit: ducem cum reliquis omnibus amicitiam illius vehementer expetere: valdeque ad dignitatem suam pertinere confirmat, hominibus nostris amicitiæ fœdere coniungi. Rex erat grandis admodum natu, & miti clementique natura preditus. Misit igitur ex suis domesticis, qui Gamam nomine illius salutarent, muneraque deferrent ex ijs, quæ ad victum erant necessaria, arietes nempe, & fructuum varia genera. Gama vicissim eum donis alijs remunerauit, & in eo pugnauit, nè vllo humanitatis officio ab eo vinceretur. Deinde naues propius terram constitui iubet, & Christianos Indos appellat, qui ex nostrorum aspe-

Gamæ ad Melindensem Regē nuncius.

Melindensis ad Gamam cum muneribus nuncij.

aſpectu voluptatem incredibilem perceperunt, eosque de multis rebus admonuerunt, quæ valdè ad ſalutis cuſtodiam & nauigationis ſecuritatem pertinebant. Rex cùm valdè cuperet naues noſtras aſpicere, id morbo atque ſenio prępeditus aſſequi non potuit. Filius, qui iam vice illius imperium adminiſtrabat, ad naues magna hominum nobilium caterua ſtipatus acceſſit. Erat autem regio cultu ſatis eleganter indutus. Omnia verò in illius comitatu tibiarum concentu, & tympanorum vocibus perſonabant. Gama vt illum honorificentius exciperet, in ſcapham deſcendit. At is vix ad ſcapham peruenerat, cùm ſaltu ſe in illam coniecit, & arctiſſimè Gamam, quaſi hominem vetuſta conſuetudine, & familiaritate coniunctum amplexatus eſt. Sedentes deinde iucundiſſimè fabulantur. In omni autem ſermone Princeps ille non hominis barbari ſpecimen dabat, ſed ingenium & prudentiam eo loco dignam præ ſe ferebat. Gamam autem cum admiratione quadam intuebatur, & nauium formam conſiderabat: & multis ſignis, quàm benè eſſet in noſtros animatus, oſtendebat. Tum Gama Saracenos omnes, quos cæperat, illi donauit: quod quidem ille in loco beneficij ingentis accepit. A Gama deinde poſtulauit, vt patrem illius inuiſere dignaretur, ſe interim filios ſuos obſides in nauibus relicturum. Negauit Gama id ſibi licere. Flagitauit deinde, vt ſaltem duos ex ſuo comitatu ſecum abire permitteret. Quod facilè impetrauit. Poſtridie Gama propius vrbem, ſcapha inuectus, acceſſit, vt vrbis pulchritudinem perſpiceret. Vbi rurſus illum Princeps inuiſit, nullumque officium prætermiſit quo poſſet voluntatem in noſtros egregiam ſignificare. Poſtremò optimum gubernatorem illi conceſſit, qui erat ex ea Indiæ parte, quàm fluuius Indus interfluit oriundus. Accepit deinde à Gama fidem, vt cùm rediret in Portugaliam, eò tranſiret. Velle namq; ſe legatum in Portugaliam mittere, vt amicitiam cum Rege clariſſimo, fœdere ſanctiſſimo confirmaret. SOLVIT inde Gama x. Kalend. Maij

Indi Christiani Melinde reperti.

Melindensis Regis filius Gamam inuisit.

Gamæ reliqua in Indiam vſq; nauigatio. Quanquam autem noſtri Orientem verſus nauigarent, curſum tamen ad Septentrionem inflectebant. Intra paucos autem dies, regionem circulo æquinoctiali ſubiectam peragrant, atq; rurſus ſydera, quę tam multos menſes latuerant, cum voluptate conſpiciunt. Vrſam maiorem & minorem, & Oriona, & reliqua, quæ circa polum Arcticum exiguum orbem conficiunt, oculis vſurpant. Pelagus deinde maximum, cuius intimo receſſu Septentrionem verſus multæ Aethiopiæ, & Arabiæ & Caramaniæ partes alluuntur, tempeſtate admodum ſecunda tranſmittunt. Tandem, *Luſitanorũ in Indiam aduentus.* xiij. Kal. Iunij terram editam & excelſam contuentur, quam gubernator propter offuſam caliginem non agnouit. Poſt duos autem dies, montes Calecutio vicinos aſpexit. Itaque ad Gamam accurrens, tam fauſti nuncij præmium flagitauit. Quod ille non modò cumulatè præſtitit, verùm Deo ſummas gratias egit, & vinctos è vinculis expeditos in gratiam recepit: tantaque lætitia affectus eſt, vt videretur iam fructus laborum omnium, quos in tam longa & difficili nauigatione pertulerat, excepiſſe. Eodem die noſtri in loco, qui aberat Calecutio duo paſſuum milia, conſtitêre. Eos multi continuò lembi circumſiſtunt. Multa quærunt, multa etiam reſpondere cogũtur. In primis percontatur ab illis Gama per interpretes, vbi Rex eo ſe tempore contineret. Deinde vnum exulem in vrbem *Nuncius à Gama Calecutium miſſus.* miſit. Vix exul terram attigerat, cùm innumerabilis turba confluit, vt hominem habitu & cultu prorſus ignoto conſpiciat, & interroget, vnde venerit, quæ illi patria ſit, quid quærat, aut qua tempeſtate delatus ad eas oras acceſſerit. Sed nec is eos intelligebat, nec illi linguam illius nouerant. Is autem circunfuſa multitudine oppreſſus, quaſi in ſalo fluctuabat, & modò in hanc, modò in illam partem iactabatur, donec caſu in duos mercatores Tunete oriundos impulſus fuit. Hi cùm ex habitu Hiſpanum eſſe cognouiſſent, admirati ſunt. Vnus ex illis, Monzaida nomine, eum Hiſpanis verbis interrogat, ex qua Hiſpaniæ regione eſſet. E

Por-

Portugalia respondit. Quo audito, Monzaida domum illum inuitat, & cibo potuque reficit: docetque sibi fuisse magnum cum Portugalensibus vsum eo tempore, quo Ioannes Rex Tunetem suos mittebat, vt indè asportarent multa, quę erāt ad armamentaria illius valdè necessaria: in quibus rebus comparandis se egregiā illis operam dedisse. Postulatque, vt se ad Nauarchum deducat. Itaque perguntambo continuò in nauim. Monzaida Gamam Hispanicè salutat: Gama vicissim illum benignè accipit. Multis inde verbis vltrò citroque habitis, Gamam de multis rebus admonuit, & ad omnia, quæ ille quærebat, ita respondit, vt facilè posset intelligi, illum & prudentem & curiosum esse. Postremò dixit, si quid esset, in quo opera sua vti Gama vellet, se officio probi viri minimè defuturum. Ostendit præterea fore, vt aduentus nostrorum esset Calecutij Regi gratissimus Illum namque valdè gentium externarum commercio delectari. Nam quamuis imperium illius esset latum, & multi Reges illi parerent, opes tamen illius magis portorijs, quam fructuum vectigalibus contineri. Postridie Gama duos ex suo comitatu cum Monzaida ad Regem misit, qui quidem eo tempore in oppido nomine Pandarane, quod indè aberat duo passuum millia, consedebat. Illi postquam admissi fuêre, dicunt Portugaliæ Regem fama dignitatis & amplitudinis illius, quæ per orbem terrarum latè vagabatur, commotum, eò vnum ex suis ducibus misisse, qui cum illo sempiternum amicitiæ fœdus nomine illius percuteret, fidemque daret, se gratia illius omnia, quæ is vellet, libentissimè facturum. Ipsumque ducem à Rege petere, vt faciat sibi potestatem ad illum adeundi. Respondit Rex, sibi valdè gratum esse Lusitani ducis aduentum, neque se vllo modo commissurum, vt voluntatem in se clarissimi Regis asper naretur. Seque operam daturum, vt breui à Duce nostro conueniri posset. interim verò illum admonebat, vt Pandaranem versus classem deduci iuberet. Portum enim illum, in quo consistebat, esse eo anni tempore valdè

Monzaida Tunetensis mercator ad Gamā proficiscitur.

Gamæ ad Regē Calecutiensem legatio. Pandaranè opp.

Regū ad legatos responsio.

valdè periculosum & infestum. Vt autem id commodius fieri posset, ad illum, gubernatorem maris illius valdè peritum misit. Deinde post aliquot dies venit ad Gamam vir quidam primarius, qui ius illi genti dicebat. Appellant illi hunc magistratum, Catualem. Hunc autem miserat Rex, vt ad se Gamam honorificentissimè deduceret. Gama classi Paulum Gamam fratrem suum interim præfecit, eidemque & Nicolao Coêlio imperauit, vt si quid sibi secùs eueniret, quàm commodum esset, de illo curam abijcerent, & in patriam continuò cum nauigationis exploratæ nũcio remearent. nec enim conuenire, vt dum ei frustra opem afferre contenderent, omnes occumberent, & tanti laboris fructus interiret: se non posse Regis illius congressum vitare, si facere vellet id, quod sibi ab Emmanuele præscriptum fuerat. Nec se periculum vitæ defugere, dum modò morte sua posset eam, quam debebat, operam & Regi, & Reip. nauare. Nè autem naues sine præsidio necessario remanerent, duodecim tantum homines sibi comites adiunxit. Cùm verò primùm terram attigit, fuit Catualis iussu lectica sublatus: Catualis alia lectica ferebatur, reliqui pedibus iter faciebant. Magna turba nobilium hominum, quos illi Naires appellant, eos vndique sepiebant. Deinde peruentum est ad oppidum, vnde, postquam commodè prãsi sunt, lembos ad eam rem paratos ingrediuntur, secundoq; flumine nauigantes, ad locum perueniunt, in quo magna hominum multitudo eos cum alijs lecticis expectabat. Indè fuerunt nostri à Catuale in templum apud illos sanctissimum deducti: quod quidem Gama, eò quòd audierat, bonam partem regionis illius ab hominibus Christianis habitari, esse Christianorum arbitratus est. Confirmauit autem magis illam opinionem, & templi magnificentia, & ædium amplitudo, multaq; signa rerum, quæ non multum à nostrorum templorum religione abhorrere in principio videbantur. Per templi ostium ingressis occurrunt quatuor viri à capite ad vmbilicum nudi, deinde ad genua vestibus bomby-

Catualis.

Gama ad Calecutij Regẽ proficiscitur.

Põpa, qua Gama deductus est.

Naires. Indorum nobiles.

Templum magnificũ.

bycinis accincti. Quilibet eorum terna fila à dextro humero ad sinistrum latus demissa, & sub brachio sinistro complicata gestabat. Hi nostros aquis lustralibus aspergunt: porrigunt deinde cuilibet pulueres è ligno optimi odoris contuso, quibus frontes consignarent. Templi parietes erant multis imaginibus depictis ornati. In medio templi erat sacellum editum, forma rotundum, ad quod per multos gradus ascendebatur. Ostium erat ex ære factum, & valdè angustum. Intra sacellum erat signum in aduerso pariete locatum, cuius formam nostri propter loci obscuritatem aspicere nequiuerunt. Erat enim locus ita ab omni solis radio seclusus, vt vix aliquis malignæ lucis splendor in eum penetraret. Nostris autem aditus in illud minimè concessus fuit: solis enim æditu is atque sacerdotibus patebat. At illi quatuor æditui propius accedentes, digito in imaginem intento, bis Mariam inclamant. Catualis cum reliquis, qui eum sequebantur, se repentè in terram proni manibus extensis abijciunt. Deindè surgunt, & more suo precationem peragunt. Nostri suspicati sunt, opem sanctissimæ Virginis implorari, genibusq; flexis, pacem à Deo exposcunt, Virginemque Dei matrē more nostris vsitato venerantur. Indè profecti, aliud eadē magnificentia templū adeunt, atq; tandē in Regias ædes tendunt. Tanta porrò hominū multitudo conueniebat, vt nisi Naires, qui nostros armati & instructi præcedebant & sequebantur, viam districtis gladijs aperuissent, nostris aditus ad Regem patere minimè potuisset. Interim omnia tibiarum sonitu, & tubarum clangore perstrepebant. Postquam ad regiæ vestibulum peruentum est, Dynastæ, quos illi Caimaes appellant, Gamæ obuiam prodière. At vbi domui, in qua rex eum expectabat, appropinquauit, homo grandis natu, bombycina veste ab humeris ad talos vsque demissa cultus, ex ea domo egressus, Gamam complexus est. Is erat Brachmanarū magister, plurimumq; apud Regem authoritate poterat. Reliquis autem primū intromissis, ipse postremò cū Gama, quem dextera

Maria ab Indis sacrificis inclamata.

Caimaes Regis Calecutij Dynastæ.

tenebat, subsequutus fuit. Domus erat satis ampla, sellas complures è ligno, singulari opere factas, parietibus coniunctas habebat, ita tamen, vt aliæ super alias ad theatri similitudinem extarent & eminerent. Pauimentum erat sericis vestibus instratum: similiter & parietes aulæis sericis auro intertextis obducti. Rex in lecto pulcherrimè ornato & instrato decumbebat, & pileum bombycinum auro atque gemmis distinctum capite gestabat: vesteque bombycina, multis aureis fibulis secundum pectus stricta, tegebatur. Ex auribus ingentis pretij monilia pendebant. Ex annulis manuū atque pedum eximius gemmarum fulgor emicabat. Rex erat procero corpore, & facie liberali, & qui facilè maiestatem Regiam specie repræsentaret. Gama illum more nostro vt Regem salutauit. Ille Gamam ad se propius accedere iussit, atque vt in sella proxima sederet, præcepit. Reliquis deinde Lusitanis, vt sederent, imperauit. Aquam deinde ad lauandas & refrigerandas manus afferri, variosque fructus importari iussit, vt nostri possent à labore atq; lassitudine recreari. Postremò Gamam de legatione, quam ad illum nomine Regis Emmanuelis afferebat, diligenter inquirit. Negauit Gama moris esse Lusitanorum, Regis sui mandata, quæ erant solis Regibus exponenda, in hominū turba proferre. Proinde si vellet, vt is officio suo fungeretur, conuentum illum vitaret, & cum paucis, quibus arcana sua credere soleret, eum audiret. Rex vt postulato satisfaceret, illum in aliud cubiculum multò pulchriùs ornatū secedere iussit, & eum continuò cum magistro Brachmanarum, & paucis admodum præterea sequutus est. Tunc Gama orationem habuit, cuius hæc summa fuit. Emmanuelem Portugaliæ Regem esse principem virtute & dignitate precellentem, rerumque maximarum cupidum, & studio multa cognoscendi flagrantem. Sic autem esse animatum, vt arbitraretur, esse se cum Regibus, qui dignitate & amplitudine multum excellerent, fœdere coniunctum. Nihil enim esse ad voluntates conglutinandas similitu-

Regis Calecutiensis ornatus, & statura.

Gamæ ad Calecutiēsem Regē oratio.

litudine virtutis efficacius: maximè verò id in Regibus apparere, quorum dignitas proximè ad diuinam accederet. Proinde cùm sæpius accepisset de Indiæ magnitudine, & simul ex fama, quæ per orbem terrarum summa cum admiratione hominum volitaret, intellexisset, imperium Calecutij esse latissimum, Regemque illius nõ magis opibus & imperio, quàm Regiæ dignitatis amplitudine florentem; desiderio amicitiæ illius flagrare cœpisse. Ea verò cupiditate ductum misisse, qui nomine illius à Calecutij Rege postularet, vt fœdus & amicitiam illius tanti faceret, quãti ille voluntatem ipsius esset facturus, si cum illo amicitiam firmare vellet. Præterea se non dubitare, præter dignitatem fœderis illius, fore, vt multiplex vtilitas ex ea coniunctione vtriusque regno & imperio proueniret. Habere autem se literas Emmanuelis, quibus certus esse posset, ea, quę ab illo dicebantur, esse verissima. Ad hæc Rex paucis respondit, sibi tam excellentis Principis coniunctionē fore gratissimam, omniaque se libenter esse facturum, quibus posset intelligi, se Regem Emmanuelem in loco fratris habiturum. Hæc vbi dixit, Catuali negotium dedit, vt Gamam domum, in qua erat diuersaturus, statim deduceret, & reliquos etiam apud hospites collocaret. Gama triduo se domi continuit. Sed antequam ea, quæ sequuta deinde sunt, exponam, non erit alienum, de regionis illius situ, & de gentium moribus & institutis pauca dicere.

Regis ad Gamam responsum

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVICTISSIMI, *virtute & auſſicio geſtis,*

LIBER SECVNDVS.

Indiæ deſcriptio. INDIA EST omnis regio, quæ ab Occaſu, Paropamiſſadarum, & Arachoſiæ, & Gedroſiæ finibus terminatur: ab Ortu verò cum Sinarum extremis limitibus coniungitur. A Septentrione autem Imao monte, qui eſt pars Caucaſi, definitur: ab Auſtro, Oceano Indico alluitur. *India duplex.* Ea tamen in duas partes diuiditur. Vna eſt intra Gangem, quæ ijs ex occaſu finibus, qui dicti ſunt, incipiens, ad Gangem vſque protenditur. Altera, quæ vltra Gangem ad Sinarū fines excurrit. Noſtri tamen anguſtius interdum Indiæ nomen vſurpant. Appellant enim Indiam, omnẽ regionem, quę duobus maximis fluuijs, Indo atq; Gãge, continetur. *Indoſtam.* Hæc autem vniuerſa regio Indoſtam ab accolis appellatur. Indus ab Occaſu, Ganges ab Ortu fluit: vterque pari propemodum a Septentrione interuallo ab Imao exoritur. Indè autem præcipites magno impetu feruntur, varijsq; flexibus multas regiones interfluunt, multisque fluminibus vndique in illos influentibus augentur, vſque adeo, vt cùm prope Oceanum

num sunt, naues valdè magnas aluei profunditate sustineant. Vterque autem cùm in Oceanum influit, ingentem sinum efficit. Indè terra in Austrum magna spatij longinquitate procurrit, ita tamen, vt aliquando finibus arctius augustetur, aliquando rursus laxata liberius dilatetur. In promontorium tandem, quem Indi appellant Comorim, desinit: in cuius fine angulus acutus efficitur. Patet autem hæc regio ab ostio Indi fluminis vsque ad dicti promontorij finem in longitudinem circiter D. CCCC. passuum milia. Latitudo inter ostia horũ fluminum duorum, est circiter. D. CC. millia passuum, quæ deinde paulatim angustatur. Promontorij angulus extremus, qui, vt dictum est, ad Austrum spectat, ex Septentrionali parte ab æquinoctiali regione circiter septem distat: quod spatium quadringenta & nonaginta passuum millia conficit. Oras autem maritimas huius regionis, siue quæ ad Occasum, siue quæ ad Ortũ pertinent, quas Oceanus alluit, multæ & variæ nationes incolunt. Illam tamen regionem, quæ ad Occasum Solis spectat, eo tempore, quo nostri in illas oras appulsi sunt, maxima ex parte gens, quam Malabares appellant, occupabat. Eam verò multi Reguli possidebant: quibus tamen omnibus fermè Calecutij Rex imperitabat, & tributa ab omnibus exigebat. Neque tamen tantum regionis amplitudine, quantum portorijs opes suas auxerat. Erat enim tunc illud emporium Indiæ celeberrimum, ad quod mercatores vndique confluebant. Abundabat regio multis mercibus, partim natiuis, partim ex varijs regionibus importatis. Gens est falsorum deorum superstitione miserrimè conflictata. Templa habent quamplurima. Maximo in honore habent sacerdotes, quos appellant Brachmanas, penes quos arbitrantur esse rerum diuinarum & humanarum scientiam. Reges nulli fiunt, qui non sint prius eorum disciplinis imbuti. Tempore belli securè possunt Brachmanæ vltrò citroque commeare. Inexpiabile namque scelus existimatur, illos secus, quàm postulat opinio sanctitatis, attingere. Terna fila

Comorim promontorium.

Indiæ magnitudo.

Malabares populi.

Indorum religio.

Brachmanæ, & eorum fides ac studia.

 ab hu-

ab humero dextero in latus sinistrum gerunt, vt designēt trinam in natura diuina rationem. Credunt Deū in specie humana latentem terras lustrauisse, vt humanum genus à peste sempiterna redimeret. Hæc quidem, vt verisimile est à Christianis antiquissimis acceperunt. Artes Mathematicas & Philosophiam colunt. Religionem singulari artificio simulant, & in specie fictæ pietatis fraudes insignes in omni vita suscipiunt. Reliqui Malabares eorum doctrinis instituti, portenta venerantur. Vndecimo Kalend. Septembris sacrum solenne fit, in quo pueri arcubus armati, in sodales per ludum sagittas leuissimas emittunt. Deinde ij, qui ætate magis prouecti sunt, similiter tela conijciunt, quibus multi grauissimè sauciati moriuntur. Cum ijs, qui ad hunc modum è vita discedunt, præclarè actum putant. Hos enim censent in cælum, vt cum dijs æuum exigant, immigrare. Multa sunt apud illos anniuersaria sacra, in quibus quidam varijs sibi modis in maximo hominum conuentu & celebritate vitam exhauriunt. Annum à Septembri mense inchoant, sed diem certum, vnde mensem incipiant, non habent. Astrologos & augures primùm consulunt, & ab hora, quam illi faustam atque felicem fore prænunciant, anni principium auspicantur. Qui iam decimum quintum annum excesſêre, faciem eo die inuoluunt, & oculos obtegunt, ne quidquam aspiciant. Deindè à pueris in fana deducuntur, in quibus varia deorum signa sunt. Ibi detractis oculorum inuolucris, aspectum in res oppositas repentè cōijciunt. Quod si simulachrum Dei illius, quem præcipuè colunt, ante res alias contuentur, illum annum sibi faustum fore confidunt. Nobilibus sunt interdicta matrimonia, ne quidquam sit illis impedimento, quò minus perpetuò se in armis exerceant. Habet autem quilibet eorum amicas ordinis eiusdem complures. Nefas enim est illis mulieri, quæ non fuit nobilis, commiſceri. Similiter & illæ tot amatores habent, quot habere volunt, dummodò nobiles sint. Nulla est inter illos æmulatio: sed alij a-

Sacrum solenne Indorum.

Initiū anni apud Indos.

Superstitiosa diuinādi ratio.

Nobilium mores.

lijs per vices sine vllo dissidio aut obtrectatione succedunt. Si verò aliquis mulieri coniungitur, quæ nobilis non sit, aliorum nobilium gladijs conciditur. Similiter & mulieres, quæ eam legem transiliunt, idem supplicium subeunt. Testamento filios hæredes non instituunt, eò, quòd ignorent, an sint ab illis progeniti. Eorum autem loco sororum filios sibi hæredes asciscunt. Regum stipendio nutriuntur, & pro eorum statu intrepidè sese in quoduis vitæ discrimen inijciunt. Vmbilico tenus nudi ambulant. Indè vsque ad tibias dimissis vestibus integuntur. Armis in bello vti non possunt, antequam Reges, apud quos sacramento dicunt, eos militaribus ornamentis afficiant. A pueris arma tractare condiscunt: magistros, à quibus militarem disciplinam accepêre, summa obseruantia colunt atque venerantur. Sunt in armis strenui, plurimumque celeritate valent. Si vir ignobilis eos attingit, nobilitatem contaminari, genusque pollui censent, & tam insignem iniuriam illata cæde miseris hominibus, qui in eos inciderunt, vlciscuntur. Idcircò qui nobiles non sunt, quoties iter faciunt, voces edere coguntur. Nobiles verò cùm eos aduentare ex vocibus illorum præsentiunt, eos deflectere de via iubent: & sic fit, vt ignobiles mortis, nobiles maculæ sempiternæ periculum depellant. Illic neque nobilitatem obscurari flagitijs, neque generis obscuritatem illustrari virtutibus concessum est: sed omnibus est illa conditio necessariò subeunda, in qua maiores illorum versati sunt. Artificum genera ita sunt distincta, vt non sit inter dissimiles vllum ius connubij. Nec enim licet sartoris filijs sutoris filias ducere; neque aliam artem, nisi eam, qua pater illius victum comparauit, addiscere: & sic in reliquis artibus summo studio retinendis, eadem à maioribus tradita disciplina conseruatur. Est genus deuotionis, quo inter se alij alijs interdum fœdere coniunguntur, quo se execratione deuinciunt, si vno per iniuriam occiso, reliqui omnes non in illo vindicando mortem oppetie-

Artificum distinctio.

Dira soda litas. rint. Hac ratione fit, vt non modò cùm Reges interimuntur, sed cùm socij vita priuantur, ij, qui superstites sunt, humanitatis obliti, in gladios irruant, per omnes flammas currant, nullisque armatorum præsidijs exterreri possint, quò minus necem ijs, qui socios interfecerunt, afferre conentur, vsque eò, dum ipsi varijs cędibus absumantur. *Scriptura Indorum et chartæ.* In scribendo neque charta vtuntur, neque papyro, sed stylo in folijs arborum syluestrium, quas propter nonnullam similitudinem palmas appellant, literas exarant. Multorum verò seculorum memo*Historiæ*riam libris ad hunc modum factis diurissimè conseruant. Multa eiusmodi folia ita præcidunt, vt omnia longitudine paria sint: in quibus annales & res historia dignas literis mandant. Foliorum verò extremitates perforant: ijs autem compingendis duo ligna complanata, & ad eum modum perforata coniungunt. Tũ folijs ordine compositis, & lignis intrinsecus adiectis, vtrinque per foramina funiculos immittunt, & omnia complicant, & arctè deuinciunt: & quod, post ita compactum volumen, funiculorum vtrinque superfluit, circa illud inuoluunt, & illud nodis astringunt. Quoties autem legere volunt, nodos laxant, & folia rursus explicant. Multa dici præterea possunt de eorum moribus, quæ tamen ad alia necessariò properantibus omittenda sunt. *Calecutij situs.* Calecutium est in medio fermè illius oræ, quam paulò antè descripsimus, non procul à mari situm. Portus, vbi naues tutò possint consistere, non est vrbi cōiunctus. Vrbs ipsa ingens est. Aedes nō sunt continuæ, sed discretæ, magnisque hortis & viridarijs latissimum spatium occupant. Aedes Regiæ solùm ex lapide structæ sunt; reliquis per leges minimè licet ædificare magnificè, quamuis ditissimi sunt. Tellus est fertilis & abundans rebus omnibus, quæ ad victum requiruntur. Rex eo tempore omnibus illius regionis regibus & potentia & opibus antecellebat. Hic erat Calecutij status eo tempore, quo nostri eò peruenerũt. Gama *Alterum Gamæ cũ* post triduum ad Regem deductus à Catuale fuit: literasque dedit, quas afferebat cum muneribus. Rex munera

nera contemnere visus est. Gama dixit, non esse mirandum, illa munera non esse maiestate illius dignissima, propterea quòd Emmanueli exploratum esse minimè potuisset, nauigationem illam adeò felicem fore. Præterea nullum se munus ad illum clarius & amplius deferre potuisse tanti Regis amicitia. Si verò vtilitatem spectaret, reputaret animo, quanta posset vtilitas ab eo percipi, si singulis annis ingentes è Portugalia naues in regnum illius mercibus valdè preciosis onustæ peruenirent. Petijt deinde, nè literas, quas à rege Emmanuele deferebat, cum Saracenis communicaret, sed alijs interpretibus vteretur. Iam enim indicio Monzaidæ compertum habebat, eos illi pestem atque perniciem machinari. Lectis & explicatis à Monzaida literis, Rex Gamam dimisit, illumque admonuit, vt cõtra Saracenorum fraudes se summa vigilantia muniret. Gama summas illi gratias ob consilium egit: ab eoque digressus domum rediji eo animo, vt, cùm primùm posset, se in naues reciperet. Saraceni interim colloqui inter se: de nostrorum pernicie coniurare: domesticos & familiares Regis adire, fatigare precibus, corrumpere donis, & obtestari, nè fidem maleficis hominibus adhiberent, Gamam esse piratam immanem & truculentum, & in omnibus oris, in quas hospitaliter admissus fuisset, impressa latrocinij sui vestigia reliquisse. Per mercaturæ speciem regionem exploratum venisse, vt postea eam posset damnis quamplurimis afficere. Paruum illum ignem esse, qui si non statim extingueretur, fieri posse, vt illius incendio regnum illud conflagraret. Hæc & alia eiusmodi Regis auribus inculcabãt. Partim enim Christiani nominis odio, partim metu, nè nostrorum in illas regiones aduentu illi pellerentur, vel saltem non ita magnos quæstus facerent, omnia tentabant, quibus illis exitium compararent. Catualem verò donis ad se pelliciebãt, vt per calumniam & malitiam nostros, quibuscunque rebus posset, euerteret. Rex cùm esset ingenio vario atque mutabili, æstuabat, & modò in hanc, modò in illam sententiam

Calecutiẽsi Rege colloquium.

Saracenorũ in Christianos cõiuratio.

trahebatur. Si enim nostros de medio tolleret, vel saltem vt Saracenis aliquo modo satisfaceret, in custodiam tradi iuberet, perfidiæ maculam formidabat: si eos abire permitteret, nè Arabes illos, quorum opera vectigalia sua amplificata cernebat, ab se abalienaret, metuebat. Illi postremò vt nihil omnino prætermitterent, ad Regem frequentes adeunt: è quibus vnum, qui inter eos & audacia, & dicendi artificio præcellebat, ad hunc modum loquutum fuisse, multi perhibent. ITA sumus de te, Rex inuictissime, meriti, vt humanitatem tuam iure atq; merito obtinere debeam*. Quantus enim cumulus ad vectigalia tua nostris mercibus & operis allatus sit, adeò perspicuū est, vt nullius commemoratione indigeat. Publicanos consule: scripturæ magistros interroga: rationes puta, & exploratè cognosces, nos huic regno tuo nunquā inutiles extitisse. Adde, quòd hoc studium à maioribus nostris ingenitum habemus, qui multis ab hinc seculis hanc terram, vt patriam atque natale solum, coluêre, & Calecutij Reges summa semper fide & pietate venerati sunt. Hanc animorum concordiam cum tuis antiqua officiorum consuetudine conglutinatam, & has tantas vtilitates vt dissoluant, & funditùs euertant homines isti profligati atque perditi, qui modò huc appulsi sunt, nisi tu eorum consilijs occurreris, summa contentione perficient. Quod si tu id nondum suspicione consequeris, mirandū non est. Animus enim verè regius, cū ex fide & animi sui candore de alijs coniecturam faciat, non facilè adduci potest, vt credat, quempiam in se pestem machinari. Præterea non sunt tibi mores istorū hominum cogniti, quos nos multis nostrorum experimentis exploratos & cognitos habemus. Multis enim nationibus, à quibus nunquam læsi sunt, ambitione tantum atque multa possidendi libidine stimulati, vastitatem & exitium intulerunt. An tu credis, illos, vt commercium cum tuis habeant, è tam longinquis regionibus, cum tantis vitæ periculis huc peruenisse? Credibile non est. Sed aut piratæ

Saracenorum ad Regem Calecutiensem in Christianos, oratio.

sunt,

ſunt, clementiaque tua abuti volunt ad multorum perniciem, & ea de cauſa fictas tibi literas attulerunt: aut Rex, qui eos huc miſit, nimis ambitioſus eſt: nec eos miſit, vt tecum fœdus ferirent, ſed vt vrbis huius ſitum diligenter explorarent. An non hac eadem arte Luſitani Reges in vrbes Africæ complures inuaſerũt? An non bonam Aethiopiæ partem his fraudibus occupauerunt? An parum liquet, quàm multis gentibus iſti latrones in hoc curſu graues iniurias intulerint: Mozambiquem armis aggreſſi ſunt: Mombazæ portum ſanguine repleuerunt: naues cum multis hominibus in via ceperunt. Qui modò, cùm tam tenues opes illis ſint, contineri non poſſunt, quin immanem importunamque naturam factis indicent: quid facient, cùm multò maióres vires collegerint? Quare ſi regni opes tueri vis, homines ſceleratos extingue: ſi piratæ ſunt, tanti ſceleris meritas pœnas luant: ſi à Rege potentiſſimo miſſi, vt horum interitu reliquis Luſitanis ſpem huius tentandæ nauigationis incidas, hos, quos in poteſtate nunc habes, interime. Facilè malum naſcens reſecatur: at robuſtum & inueteratum, non niſi cum maximo labore comprimitur. Nunc igitur, dum tempus eſt, occurre ſceleri, reſeca dominandi libidinem, ſtatumque tuum præſidio confirma. Vt autem nihil eſt crudelitate regnis infeſtius: ita nullum propugnaculum poterit eſſe ad depellenda pericula ſagacitate & diffidentia ſalutari munitius. At quas merces aduexére? Adeò tenues, vt rumor eſt vt ex illis poſſit intelligi, eos valdè egentes eſſe. Quomodo igitur ſperandum eſt, vt qui rei familiaris anguſtiis laborant, regnũ tuum mercibus ingentis precij locupletent. Quid dicã de muneribus tibi nomine ſui Regis oblatis? Iudicare profectò non poſſum, vtrum nobis maiorem riſum an grauiorem offenſionem attulerint. putabatne Rex ille, cuius potentiam iſti in cælum fictis laudibus efferunt, ſe dona Aethiopiæ regulo cuidam mittere, qui erat propter inopiam & ſtultitiam leuiſſimis rebus in fraudem alliciendus? Itane verò? ludibrio ha-

bitam fuisse potentissimi Regis amplitudinem? Tentari mansuetudinem? Contemni sapientiam? Sed dices fortasse, hanc à nobis criminationem, propter odium, quod nobis cum gente Christiana est, confictam fuisse. Fateor esse nobis perpetuum cum gente nostris rebus infesta dissidium. Sed in hoc rerum discrimine, arbitramur non esse tam nobis de nostro statu, quàm de tuo laborandum Nobis enim, si Christianos ad tuam amicitiam aggregaueris, erit hinc necessariò semigrandum, vt alias sedes quæramus, in quibus non incommodè negotiari possimus. Illa interim vti quærimonia poterimus apud Reges alios, quibus non erit ingratus noster aduentus, quòd ignotos homines notis, alienos domesticis, suspectos spectatis, antetuleris. Quod tamen ad rem augendam attinet, vbicunque fuerimus, non cum minore fortasse lucro & compendio negotium geremus. Tibi verò, nisi maturè opem rebus tuis attuleris, valde vereor (quod Deus omen auertas) ne sit intra paucos annos non modò de statu regni & imperio, sed etiam de salute cum gente nimis auara & ambitiosa, & bellicis in rebus acerrima, maximo cum periculo dimicandum. HIS & alijs eiusmodi orationibus Arabes illi pugnabant, & à Rege contendebant, vt nostros perderet, & naues, si posset, interciperet. At Gama interim, cum hæc & alia multa contra vitam suam scelera patrari animaduertisset, & Catualis fraudes & calliditates, quibus eum circumueniebat, perspexisset, diutius minimè cunctandum ratus est, & ante lucem Pandaranen versus iter suscepit, & tantum quantum potuit, accelerauit, nè a Catuale posset iter illius impediri. Præceperat autem, antequam in terram descenderet, vt quotidiè sibi præstò scaphæ ad littus essent, vt posset sibi aliquod periculum a Saracenis intentum subterfugere. Illi interim nihilò seciùs instare, & arma etiam comparare, & omnes apud quos aliquid gratia poterant, in nostros incendere. Tantoque odio flagrabant, vt cogitarent nostros armis adoriri. Cùm verò intellexissent, Gamam abesse, id molestissimè tulerût,

Gamæ de fuga consilium.

& cum

&cũ Rege egerunt, vt eũ ab illa fuga retrahendum curaret. Rex igitur eorum sermonibus inductus, Catualem misit, qui Gamam remoraretur. Catualis igitur vt imperata conficeret, Pandaranen summa celeritate contendit, Gamamq; summa vi retinere cœpit, & per simulationem officij, vt illum omni præsidio spoliaret, laborabat. Dicebat enim sibi summæ curæ esse, vt is omnia à Rege, quæ vellet, impetraret. Id autem fieri non posse, nisi is Regis animum sinistris opinionibus exulceratum sanaret, vt intelligeret, quo animo nostri in eas oras accessissent. Proinde iuberet classem propius terram constituere, sibiq; & vela & gubernacula traderet, vt illis pignoribus posset Rex certus esse, illum in fide mansurum. Quod quidem Gama nulla se conditione facturum ostendit, quamuis esset sibi ob id acerrimum supplicium cum interitu vitæ subeundum. Inde porrò ad fratrem literas misit, quibus vt antè præceperat, eum admonebat, vt si videret, eum diutius à gente perfida detineri, vela faceret, & in Lusitaniam reuerteretur, atq; Regi, quomodo via in Indiam aperta fuisset, indicaret. Se de vita minimè solicitum esse: nè autem fructus tanti laboris interiret, anxiè formidare. Interim verò summa contentione Catuali repugnabat, omnesque illius fraudes constanter eludebat. Varijs altercationibus duo dies fuêre sine vllo fructu consumpti. Tandem fit pactio inter eos, vt merces, quę erãt in nauibus, in terram exponerentur cum hominibus qui eas viderent. Mercibus traditis, Gama dimissus à Catuale se in nauem contulit. Inde nuncium Regi misit, qui Catualis in se perfidiam criminaretur, & doceret, se fraudibus illius coactum fuisse ita discedere. Ad hæc Rex se de causa cogniturum promisit, & si Catualem aliquo eiusmodi crimine alligatum deprehenderet, eum ita puniturum, vt deinceps fidem seruare disceret. Quod verò ad merces attineret, se eum admonere, vt Calecutium conuehendas curaret, vbi pluris vænire possent. Assensit Gama, mercesq; Regis ipsius sumptu Calecutium importatæ sunt. Interim Gama

Gama à Rege incõtinente detentus.

Gamæ ad classem reditus.

Explorãtur à Gama Calecutium.

nauibus propius vrbem deductis, singulis propè diebus binos aut ternos homines in vrbem mittebat, vt sic tandem posset ab omnibus situs animaduerti. Nostri nullam iniuriam ab incolis interim accipiebant. Gama verò se, quoad fieri poterat, pacis & amicitiæ cupidissimum esse demonstrabat. Postulauit deinde à Rege per nuncios, vt liceret sibi ad maius fœderis vinculum, relinquere hominem Lusitanum Calecutij, qui Regis Emmanuelis negotia procuraret. Rex siue quod non intelligebat, quorsum illa procuratoris in vrbe permansio pertineret, siue quòd suspicaretur, Gamam sine portorij solutione discedere velle, non mediocriter offensus est: responsumq; dedit stomachi plenum. Gama cùm cerneret, responsum longè secùs quã postulatum flagitabat, datum esse, ne verbum quidem vllum, quod in rem esset, cum Rege leuissimo communicandum existimauit. Rex hoc Gamæ silentio multò acrius irritatus, duos homines Lusitanos, quos Gama cum mercibus Calecutium miserat, in custodiam dedit, mercesque diligenter asseruari iussit. Gama à Rege flagitabat, vt sibi homines cum mercibus redderentur, Rex in iniuria nihilominus perseuerabat. Hoc animaduerso, Gama, vt ius suum obtineret, viribus vtendum putauit. Primam igitur nauem, quam in portum intrare perspexit, armis expugnat: inde sex viros primarios, cum famulis vndeuiginti, vinctos abduxit, reliquam autẽ turbam dimisit. Deinde vela fieri iubet, ita tamen, vt à conspectu terræ non procul abscederet. Sperabat enim, Regem, vt suos reciperet, Lusitanos cum mercibus continuò redditurum. At Rex misit ad illum nuncium, qui diceret, se factum illius vehementer admirari, quòd homines nobiles ex suis domesticis sine vlla causa in vinculis detineret, cùm ab illis nullam iniuriam accepisset. Lusitanos enim, quos secum habebat, se non prius dimittere voluisse, quàm ad Regem fratrem suum literas daret: seque illos confestim cum bonis atque literis dimissurum. Hoc promisso inductus Gama, rursus ad vrbem propius accessit. Postridie ve-

2. Lusitani vnà cum mercibus à Rege capti.

Belli Calecutiensis initium.

Regis ad Gamam nuncius.

veniunt Lusitani cum literis ad Emmanuelem scriptis. Misit præterea, qui Gamæ diceret, si vellet aliquẽ in ea vrbe relinquere, qui Emmanuelis negotia procuraret, se operam daturum, vt id cum magno illius commodo fieret. Merces verò se ideò non remittere, quòd speraret fore, vt per manum illius, quem Gama ei negocio præficeret, venundari cum maiore lucro possent. Respondit Gama, se mutâsse consilium, neque velle quemquam in ea vrbe relinquere. Proinde si vellet, vt is illius domesticos missos faceret, merces confestim restitueret. Sequenti die venit in nauem Monzaida animo perturbato, narratque Saracenos tumultuari, insidias comparare, varijs calumnijs animum Regis in nostros incendere, seque fuisse propter illorum dierum vsum, qui sibi cum nostris fuerat, in maximum vitæ discrimen adductum, vixque eorum manus effugisse. Se nullo modo posse quandiu Calecutij maneret, vitam ab hominum perditorum insidijs defendere. Proinde illum orare & obtestari, vt se in Portugaliam ducat. De rebus suis, quas Calecutij relinquebat, parùm esse solicitum: vitam solùm conseruare velle. Recepit illum in fidem Gama libentissimè, in Portugaliamque perduxit: vbi ad Christi nomen adiunctus, in omni vitæ ratione boni viri atque verè Christiani officio perfunctus est. Eadem die Rex septem lembos misit, in quibus merces, quas Gama requirebat, erant impositæ. Gama cùm mallet vinctos in Portugaliã ducere, quàm merces recuperare, ait, se, cũ tot mendacijs ad illum diem illusus fuisset, nemini iam fidem habere. Sibi exploratum esse, non omnia quæ fuerant Calecutium inuecta, reportari. Otiũ verò sibi non esse, ad ea, quæ deerant, inquirenda. idcirco se Malabares illos minimè dimissurum, sed in Portugaliam ducturũ, vt illorum testimonijs apud Emmanuelem vteretur, vt posset intelligere Rex clarissimus, quibus iniurijs illius dux atq; legat' fuisset à Calecutij Rege, propter Arabes, homines scelestissimos affectus. Hęc vbi dixit, ignẽ tormẽtis applicari iussit, vt eo terrore oẽs sese

Monzaida in clientelam à Gama susceptus.

sese in fugam darent. Rex hanc contumeliam indignissimè tulit, sed eam vlcisci non potuit, eo quod omnis illius classis esset propter anni tempus in terram subducta: veruntamen cùm venti Gamam deficerent, neque posset ea celeritate, qua volebat, ex illis regionibus abduci, Rex sexaginta naues actuarias instruxit, & armatis hominibus compleuit, vt in nostras naues incurrerent. Sed excitata subitò tempestas classem hostium disiecit, & vento minimè nostris aduerso naues nostras à Calecutiensium cõspectu celeriter abstraxit.

Calecutana classis aduersus Lusitanos.

Gama tamen ex eo portu, quẽ primùm subire potuit, literas ad Calecutij Regem dedit, in quibus, quot insidijs appetitus à Mahumetanis, quot dolis proditus à Catuale fuerat, enarrabat. Eamq; rationem fuisse dicebat, cur eum minimè ante suum discessum salutâsset. Attamen se fore semper illius studiosissimum, operáque daturum, vt Rex Emmanuel omnia, quæ ad dignitatem illius pertinere videret, studiosè atque libẽter efficeret. De viris autem illius domesticis, quos ceperat, non esse cur solicitaretur: fidem namq; dabat, se curaturum, vt salui & ornati in patriam redirent. Has litteras per vnum ex captiuorum famulis, quem in littore constitui iussit perferendas misit. INDE verò digressus, ad paruas quasdam insulas delatus est. Sed antequam ad eas accederet, octo naues longæ in illius naues inuehuntur: quarum septem fugauit, & vnam cepit multiplici commeatu, varijsq; fructibus onustam. Erat autem classis illa piratæ cuiusdam, cui nomen erat Timoia, hominis acris, quem omnes, qui mare illud nauigabãt, valdè metuebant. Ex insulis illis in insulam, Anchediuam nomine, quæ aberat à continente circiter quatuor passuum millia, cursum direxit, vt in ea quomodocunque posset, naues diuturna iactatione quassatas reficeret. Ibi cùm vndique multi illius videndi gratia confluerent, venit inter alios vir familiaris atq; domesticus Dynastæ cuiusdam, qui insulam non longè ab ea regione sitam, dominatu premebat. Insulam appellant Goam, Dynastam Zabaium nominabant.

Gamæ ad Calecutij Regem literæ.

Gamæ à Calecutio discessus, et victoria nauali.

Timoia Pirata.

Anchediua insula.

Goa insula

bant. Erat autem Zabaius vir animo magno prăditus, militaribus & imperatorijs artibus instructus, multosque milites alebat, & omnes, quos acres in armis cognouerat, ad se magnis stipendijs inuitatos aggregabat. Illius verò familiaris, quem diximus, ad Gamam adijt, cumq; Italo sermone nomine Zabaij honorificè ad modum salutauit. Dixitq; prætereà, Zabaium illius fama commotum, omnia curaturum, quibus illum indigere perspiceret. Proinde siue illi commeatu, siue armis, siue pecunijs opus esset, omnia sine vlla dubitatione postularet. Illum namque minimè boni principis & amici officio defuturum. Admiratur Gama & viri speciem, & orationis Italæ venustatem, & ingenium, quo ad omnia, de quibus illum percunctabatur, acutissimè respondebat. Quæsiuit vnde esset oriundus. Narrat se in Italia natum. Cùm tamen Græciam versus cum parentibus nauigâsset, in piratas incidisse, & varijs casibus in tantam miseriam deuenisse, vt sine vlla spe reditus principi Mahumetano seruire cogeretur. Cùm deinde multa solerter inquireret, & curiosius, quam par erat, indagaret, & quasi res alias agere videretur, à proposito sæpè deflecteret, & rursus ad institutum sermonem rediret, Gama suspicatus est esse proditorem, neq; salutandi, sed speculandi gratia eò se cõtulisse. Itaq; ea suspicione tactus, hominem corripi, & vehementissimè torqueri iubet. Is doloris magnitudine coactus, se natione Sarmatam, religione verò Iudæum esse confitetur, in Zabaijq; famulatu versari, ab eoque missum vt nostras naues specularetur: & quot milites in illis essent, & quibus armis vterentur, inspiceret. Illum nanque in animo habere, comparata classe, nostras naues opprimere. Hac re intellecta, Gama cùm primum potuit, indè profectus est. Iudæum tamen missum facere noluit. Hic postea Christianus effectus, Gasparis nomen obtinuit, Regiq; Emmanueli egregiã operam multis in rebus nauauit. Ex ea insula digressus Gama, institutum cursum tenuit, ita tamẽ, vt propter ventorum nimiam lenitatem tardè & incommodè

Zabaij Goæ Dynastæ, ad Gamam legatio fraudulenta.

Proditio detecta.

Gamæ in Aethiopiã reditus.

dè nauigaret. Pelago illo ingēte transmisso, in Aethiopiæ, quæ supra Aegyptum est, oras ad Austrum pertinentes delatus, ad ciuitatem nomine Magadaxum peruenit: quam cùm accepisset à Saracenis possideri, tormentis acerrimè verberauit, maximamq; mœniū partem disturbauit, & naues, quæ erant in portu, aut depressit, aut crebris ictib⁹, quò minus citò nauigare possent, impediuit. Indè profectus, in octo Saracenorum nauigia incidit, quæ in illum impetum tulerunt. In ea Gama confestim inuectus est, paruoq; certamine omnem illam classem fugere compulit: quam tamen insequi non potuit, eò quod ventus deficeret. Tandem in Melindensem portum ingressus, fuit ab amico principe satis amanter exceptus, multisq; rebus ad milites ex labore & morbo grauissimo reficiendos adiutus. ibi quinq; tantùm dies commoratus (verebatur enim, nē tempus flectendi promontorij propter hyemem, quæ aduentabat, effluerct) vela pandere statim iussit. In naues tamen prius legatum Melindensis principis accepit, quem is ad Emmanuelem mittebat. Et quia nauis Pauli Gamæ ex vetustate nimia laborabat, & dissolutis aliquot in locis compagibus, aquam immodicam accipiebat, & nautæ atque milites ad tres naues dirigendas atque tuendas deficiebant, incendere eam iussit, fratremque in nauem suam recepit. Milites verò atque nautas cum Nicolao Coëlio ita diuisit, vt illi partem attribueret, partem ipse retineret. Tertio Kal. Martij peruenit in insulam nomine Zamzibarim, fertilem & opimam, fontibus crebris, & densis nemorib. amœnam, multisque gregibus abundantem, à continente circiter passuum viginti quatuor milibus disiunctam: in qua, præter alias arbores, altissimæ Mali medicæ in syluis sponte nascuntur, è quarum floribus cùm ventus leniter spirat, in loca etiam longinqua suauissimi odores afflari dicuntur. Insulæ Princeps quamuis sectam Mahumeti sequeretur, Gamam tamen benignè complexus est, illumque cōmeatu & fructibus onerauit. Mozambiquen deinde prætervectus, ad aqua-

Magadaxū Aethiopiæ ciuitas

Pugna cū Saracenis naualis.

Melindēsis Regis ad Emmanuelē legatio.

Zamzibaris insulæ descriptio.

quationem S. Blasij naues appulit, quo in loco aquationi, & lignationi, & venationi operam dedit. Ventis exclusus, eos portus, in quibus exules remanebāt, subire non potuit. Promontorium Bonæ spei sexto kalen. Maij superauit. Indè ad Insulam S. Iacobi ventis secundis naues appulit. Inde verò duces aduersa tempestate dispulsi sunt. Nicolaus Coelius Olysipponem rectà contendit. Gama in insulam, quam appellant Tertiam, nauigauit. Erat enim frater illius Paulus Gama diuturno morbo oppressus, atq; tabe propemodum consumptus, ita, vt maris iactationem ferre nullo modo posset. Itaque vbi vita functus est, Vascus Gama exequijs ritè persolutis, vt quod reliquum erat itineris, conficeret, indè proficisci maturauit, Olysipponisque portum subiuit Anno à Christo nato, M.cccc.xcix. QVO quidem tempore iam Rex omnia, quæ eis in nauigatione, & in India, & reliquis partibus acciderant, è Coelio cognouerat. Homines interim admiratione quadam defixi, eos, qui ex India redierant, quasi ab inferis excitatos intuebantur. Multi tamen desiderati sunt morbis grauissimis absumpti. Centum & quadraginta & octo profecti cum Gama fuerāt: quinq; & quinquaginta tantum reuersi sunt; & hi maxima ex parte labore & inualetudine debilitati. Gama fuit à Rege cum multis laudibus acceptus, & titulis, & ornamentis, & muneribus ob tam præclarum facinus perinde atq; meritus erat, illustratus. Et Coelius item fuit auctus honoribus, & reliqui deinde omnes pro cuiusque meritis & dignitate remunerati. Hoc autem tempore Emmanueli visum est, ossa Ioan. Regis, quæ erant Syluijs Algarbij ciuitate, in templo maximo eiusdem ciuitatis condita, in oppidum, quod Bataglia nominatur, transferre. Obtinuit autem oppidum id nomen, propter prælium illud acerrimum, quo Ioann. Portugaliæ Rex, hoc nomine primus, Ioannem Castellæ Regem, Henrici Regis filium, nōn longè ab eo loco superauit. Perspicuum est enim, Bataglia nomine prælium significari. Extruxit autem Ioannes primus eo in loco templum

Gama Portugaliam versus nauigatio.

Tertia insula.

Pauli Gamæ mors.

Vasci Gamæ in Lusitaniā optatus reditus.

Emmanuelis in Gamam & Coelium atq; socios munificētia.

RES EVROPEAE.

Bataglia Lusitaniæ oppidum.

in honorem Sanctissimæ Virginis amplissimum: statuitq; vt in ædibus, quas in eum finem ædificauit, templo coniunctis, religiosi viri, qui Diui Dominici institutum sequerentur, habitarent, vt sacra conficerent, & vicinos populos sanctis disciplinis instruerent. Eum autem locum sepulturæ suę delegit. Nec ille solùm, sed illius filij, & Rex Alfonsus, & Alfonsus Ioannis secundi filius, multiq; præterea Lusitani principes eodem in templo sepulti sunt. Emmanuel igitur vt eodem etiam in loco Ioannis reliquiæ conderentur, in Algarbium cum Georgio Ioannis filio, & multis præterea viris nobilitate & virtute præstantibus profectus est. Aperto autem sepulchro, Ioannis corpus integrum inuentum est, ex quo suauissimum odorem diffusum fuisse memorant, cum ingenti omnium admiratione. Nam supra quatuor annos in eo sepulchro constitutum iacuerat. Addebant permulti, fuisse illi, editis in eo loco miraculis, egregiæ sanctitatis testimonium à Deo tributum. Fuit autem tam solenni pompa delatum, & tanta hominum frequentia & celebritate, quæ illud prosequebatur, ornatum, vsque eò, dum in sepulchro conderetur, vt nihil omninò fuerit ab Emmanuele prætermissum, quo posset, quanta fide Ioãnis memoriam coleret, apertè significari. Qui tamen interim Indiæ studium non intermittebat, & classem, quam rursus in orientis Solis regiones immitteret, ædificabat. Sed cùm esset ea mente, vt nihil vnquam agitaret animo, quod non castissimæ religionis auspicio instituendum arbitraretur: in eo loco, vbi Henricus templum in honorẽ sanctissimæ Virginis ædificârat, vt dictum est, aliud tẽplum multò amplius, & magnificentius ædificare instituit: cuius statim fundamenta iecit, eiusdemq; diuinæ Virginis, quam singulari pietate colebat, memoriæ consecrauit. Locũ illum Bethlehẽ appellari voluit, nomine ab ea ciuitate sumpto, in qua Christus ad humani generis salutem natus est. Asciuit autem homines singulari religione, qui se Diui HIERONYMI institutum sequi profitebantur: quos in illius templi cu-

Lusitanorum Regum Mausoleum.

Ioannis Regis corpus quartopost mortẽ anno translatum integrum.

Templũ D. Virginis ab Emmanuele conditũ.

custodia poneret, qui sacra conficerent, & numen diuinum religione placarent: & omnes nautas atque vectores, qui ex varijs partibus eò commeare solent, sanctis disciplinis erudirent. Eum verò locum sepulturæ suæ delegit. Arcem deinde in rupe, quam marini fluctus circumfluunt, non longè à templo Occasum Solis versus, instituit munitissimam, quæ prohiberet portus Olysipponensis aditu naues omnes, quæ non se pacificas esse, signo nautis vsitato significarent. Classis autem, quam misit, erat tredecim nauium. Mille & quingentos milites habebat: erat præterea bellicis munitionibus egregiè instructa & armata. Illi verò Petrum Aluarum Capralem, cuius virtuti plurimum fidebat, præfecit. Caprali autem præcepit, vt quoad fieri posset, amicitiam cum Calecutij Rege firmaret, ab eoque peteret facultatem arcis prope vrbem ædificandæ, qua Lusitani possent vitam ab hostium immanitate tueri, & sine vllo periculo negotiari. Quòd si videret Regis animum adeò à nostris alienatum, vt omnem fœderis rationem aspernaretur, illi bellum inferre minimè dubitaret. Iussit præterea, vt, si posset Melinden accedere, Regi significaret, sibi gratissimam illius legationem fuisse, eiusque causa omnia, quæ postularet, libentissimè facturum. Misit autem in hac classe quinque monachos religionis opinione præstãtes, ex his, qui FRANCISCI viri sanctissimi mores & instituta sequuntur, qui Calecutij, si fœdus ritè fieret, remanerent, vt Lusitanis, qui erant in ea vrbe negotiandi causa mansuri, sacra ministrarent: & si qui ex alienis gentibus ad CHRISTI nomen adiungi vellent, eos sanctis disciplinis instituerent. His autem erat præfectus Henricus vir singulari religione & pietate, qui postea ob vitæ sanctimoniam Septensis Pontifex effectus est. Soluit autem Capralis cum omni classe viij. Idus Martij, Anno à CHRISTO nato M. D.

Locus sepulturæ ad Emmanuele delect⁹.

RES INDICÆ.

Noua Classis in Indiam destinata.

Petrus Aluarus Capralis Classis præfectus.

5. Monachi ordinis D. Francisci in Indiam missi.

Annus Christi 1500.

RES EVROPEÆ.

POST hæc Emmanuel Gregorium Ioannis Regis filium nouis titulis honestauit, vxoremque illi dedit Beatricem, Aluari, cuius sæpè mentio facta est, Brigantini

Ducis fratris filiam, singulari probitate fœminam. Alfonsum verò, filium Iacobi fratris ipsius Emmanuelis, cui Ioannes propria manu necem intulerat, magistrũ equitum effecit. Erat autem Alfonsus nothus: mater tamen illius fuit mulier summa nobilitate, quæ Iacobi eximia pulchritudine, tempore, quo is in Castella versabatur, accẽsa, operam summo studio dedit, vt illius complexu potiretur. Hoc eodẽ anno, qui fuit à Christo nato. M. D. princeps Michael, Emmanuelis & Isabelæ filius, cum iã duos fermè annos natus esset, morbo sublatus est. Fernandus verò & Isabela rursus, vt noua affinitate sibi Emmanuelem deuincirent, elaborârunt. Mirè enim cupiebant filiã suam Mariam illi collocare. Emmanuel vbi id intellexit, summa voluntate eorũ desiderijs assensus est. Nec enim aliud poterat esse matrimoniũ vel generis amplitudine, vel dotis magnitudine, vel virtutis egregię significatione clarius, & eorum vtrique conuenientius. Eluxit enim in Maria summum modestiæ, & mãsuetudinis, & probitatis exemplum. Sed quia matrimonium propter affinitatem in matrimonio Isabelæ contractam, per Pontificij iuris sanctiones iungi minimè licebat, à Pont. Maxi. postulârunt, vt eos solueret legib. nè religione aliqua posset impediri coniunctio, quæ tam multas vtilitates erat omnibus Hispanię regnis allatura. Hac impetrata à Rom. Pont. facultate, nuptiæ celebratæ sunt. Quamuis aũt noua nupta illi propter insignem virtutẽ maximè cordi esset, nõ illius tamen amor eum poterat ab ea cupiditate deducere, qua tenebatur. Cupiebat enim, vt maiorum suorum vestigijs insisteret, in Africam transire, vt Mauros bello premeret. Multi fuerunt in consilio, qui eum ab ea cogitatione conarentur auertere. Dicebant enim, non esse regium munus, exercitum ducere: sed ijs, qui exercitum ducerent, imperare. Præterea ad Mauritaniam omnem debellandam, copias minimè suppetere: ad bellum commodè ducendum, eas sufficere, quæ erant strenuis Ducibus assignatæ. Minimè autem pertinere ad illius dignitatem in Africam tra-

Michaelis Hispaniæ Principis mors.

Emmanuelis secũdæ nuptiæ.

Expeditio in Africã Emmanueli dissuasa.

traijcere, nisi cum illis copijs, quibus posset omnem illam regionem sub imperium subiungere. Accedebat, quòd nondum filium habebat, quem posset, si illum casus aduersus belli sustulisset, hæredem relinquere. Nè vellet igitur gloriæ causa Regnum in tantum discrimen inijcere. Regis enim gloriam sempiternam patriæ caritate contineri, non in bello sine vlla publica vtilitate suscepto consistere. Adhæc vxor cum lachrymis illum obsecrabat, nè vellet tam subito discessu dare sermonem multis, qui interpretarentur, illud consilium non tam bellandi studio, quàm illius deserendæ cupiditate susceptum. Multò sibi tolerabilius fuisse, nunquam domum ab illo ductam esse, quàm ductam repentè relinqui. Illud enim consilij, hoc acerbitatis argumentum continere. Ad hæc per literas cum parentibus agebat, vt Emmanuelem ab eo consilio reuocarent. Neque se, quò minus bellum à viro fieret, recusare, sed nè eo tempore fieret, enixè contendere. His quidem argumentis & consiliarij, & vxor eum ab instituto nitebãtur abducere. Ille tamē nihilò secius in eo persistebat, & bellum summo studio comparabat, Exercitum summa celeritate conscribi, & classem instruere iussit. Exercitus viginti sex millia peditum continebat, & sex millia equitum, & equites præterea cataphractos octingentos. Cum his copijs se, quod animo designabat, confecturum facilè confidebat. SED in hoc suscepti atque propemodum instituti belli apparatu, crebri ad eum rumores allati sunt, Baiazetum Turcarum Imperat. ingentem classem instruxisse, qua omnes insulas & ciuitates Græciæ, quæ ad Venetorum Imperium & ditionem pertinebãt, euerteret. Veneti cùm id exploratum habuissent, & quantus contra illos scriberetur exercitus accepissent, neque tantã belli molem se solos sustinere posse confiderent, cùm ab alijs Regibus Christianis, tum ab Emmanuele auxilium per Legatos petierunt. A Pontifice Maximo præterea flagitarunt, vt ab Emmanuele postularet, vt ea classe, quæ iam erat rebus omnibus instructa, Remp. illam iuuare vellet. Itaq;

Exercitus Emmanuelis.

Turcarum in Græcos & Venetos expeditio.

Veneti subsidium contra Turcas ab Emmanuele petunt.

Pontificis ad Emmanuelem literæ pro Venetis. Pontifex Legatis Venetis, qui cum his postulatis ad Emmanuelem Reipub. suæ nomine mittebantur, literas ad eum dedit, quibus admonebat, nè Venetorum postulata negligeret. Commune namq; Reip. Christianæ discrimen coniunctis omnium Christianorum viribus esse depellendum Cogitaret enim, si sempiternus Christiani nominis hostis, quod animo designabat, efficeret, quanta cum superbia esset in Italiam, deindè in Galliam & Hispaniam inuasurus. Bellum Africanum intermitti commodè posse: at occasionem tantæ calamitatis arcendæ prætermissam reuocari nō posse. Multò deinde esse ad laudem illustrius, ab amicis propulsari, quàm inimicis inferre periculum. Multos Italiæ Principes esse ad auxilium Venetis afferendum incitatos. Sed eos non tam citò posse opem afferre, quàm periculi magnitudo postulabat. At Emmanueli, cùm iam classem omnibus rebus ornatam haberet, nihil impedimento fore, quò minus, si vellet, ad se omnem gloriam illius Reip. conseruatæ reuocaret. Celeritate opus esse, quam reliqui propter rerum suarum difficultatem adhibere non poterant. Videret autem quanta gloria illius esset futura, si Resp. Veneta à vicinis deserta, ab eo, cuius regnum tanto locorum interuallo diffidebat, in tanto discrimine sustentaretur. Postremò in illius belli societate non solùm humanitatis atq; virtutis, sed etiam Christianæ pietatis specimen clarissimum, sempiterna memoria consecrandū, dari ab illo posse. *Emmanuelis ad Venetos Legatos responsum.* His rationibus inductus Emmanuel, & Pōtificis etiam literis ad misericordiam inflexus, Legatis benignè respōdet, seq; officio suo minimè defuturum pollicetur. Statuit igitur, vt ex tota classe, triginta naues, quanta maxima celeritate fieri posset, re *Classis Lusitana Venetis missa subsidio.* frumentaria & omni commeatu ad tam longinquam nauigationem necessario instruerētur. Et quia classe diminuta, non poterat ille pro dignitate bellū per se Mauris, vt cogitauerat, inferre, illud in aliud tempus distulit, & toto animo in opem, quam erat Venetis allaturus, incubuit. INTERIM dum hæc summo studio ge-

runtur, in Mauritania hæc euenerunt. Ioannes Menesius post illam victoriam, quam de Baraxa & Almandarino consequutus est, iussu Regis in Portugaliā redijt. Deindè anno M. D. I. fuit Arzilam remissus cum supplemento centum & quinquaginta equitum. Sic enim bellum à nostris gerebatur in Africa, vt rarò pedites depugnarent: & ideò omnes fermè copiæ, quas Reges submittebant, erant ex equitibus. Eo tempore Rodericus Castrensis Tingitanæ ciuitati præerat. Menesius cùm primùm Arzilam attigit, contineri diu nō potuit, quin Mauros aliqua clade afficeret. Quia verò tantas copias non habebat, quantis erat opus ad rem, quam cogitabat, commodè gerendam, Castrensem per literas ad facti societatem inuitauit. Coniunctis hac ratione copijs, in maximos pagos intendunt, inopinatoque Mauros aggrediuntur. Maxima eorum pars formidine perterrita, se in fugam dedit. Multi tamen, vt in extremo vitæ casu dignitatem retinerent, acerrimè dimicârunt. E quibus multi occisi, centum verò & octoginta capti fuêre. Cùm verò ex nostris equites quinque septem Mauros cōspicati fuissent, qui cum quinque mulierib. latenter fugiebant, eos insequuntur. Mauri quāuis equos non habebant, eos enim amiserant, pedibus tamen, vt summa contentione resisterent, se parabant. Fuit atrox inter illos atque nostros pugna commissa, & diutius vtrinque quàm pro numero dimicatū. Mauri tres equos confodiunt, & omnes nostros conuulnerant. Nostri verò omnes eos concîdunt. Vnus ex Mauris cùm in extremo iam vitæ discrimine fortissimè pugnaret, sponsæ, quæ erat in illo mulierum comitatu, tantum dolorem attulit, vt maxima voce exclamans, diceret: Itane verò, anime mi, videbo te crudelissimè necari, neque tibi opem vllam afferam, lachrymisque tantùm mortem tuam prosequar, & non me sociam tibi mortis adiungam? Te extincto, quam ex vita iucunditatem percipiam? Hæc vbi dixit, in nostrorum gladios ruit, & equitem vnum, qui pedibus (iam enim equus illius erat occisus) cum mulieris sponso dimicabat,

RES AFRICANAE.

Annus à Christo nato 1501.

Belli gerēdi in Africa ratio.

Victoria de Mauris relata.

Acris velitatio.

Maurus quidam ab amasia in præliū excitatus.

 bat,

bat, summa vi corripit, & adeò arctè cõplectitur, vt is se expedire non posset. Parumque abfuit, quin ab illius sponso vita priuaretur, propterea quòd gladio vti non poterat, sed aliorum interuentu, qui iam reliquos occiderant, pugna fuit cum omnium hostium interitu finita. Ita tamen hi septem Mauri conciderunt, vt in extremo etiam spiritu, virtutis egregiæ significationem darent. Fuit præda ingens capta, multi pecorum & armentorum & equorum greges abacti. Cùm verò duces exercitum in ciuitates, vndè fuerant profecti, subducerent, & à pagis quatuor passuum millia abessent,

Alcassarelquibir oppidum.

dux oppidi munitissimi, quod appellant Mauri Alcassarelquibir, cum equitibus mille & ducẽtis, in nostros inuadit, & agmen postremum, quod Menesius ducebat, aggreditur. Nostri ordine instructi, progrediebantur cum præda, & vt se à Maurorum incursione defenderent, non autem vt illos offenderent, laborabant: & ita paulatim excedebant, quamuis à Mauris leuibus prælijs certaretur. Genus autem pugnæ hoc erat,

Maurorũ cum Lusitanis velitatio.

MAVRI hastis infestis in nostros incursabant, & continuo se cursu recipiebant: vnde rursus alijs cursibus initis, in nostros impetum dabant. Nostri reiectis parmis eorum ictus excipiebant, & respectantes, equorum terga tegebant, & equos, quoties acrius premebantur, in hostes concitabant. Cùm verò Mauri ferocius instarent, Menesius in illos cum parte copiarum inuectus, impressionem fecit, qua quinquaginta ex illis hastis transfixi conciderunt. Mauri cùm cernerent, nostros cum præda paulatim abire, consilium inierunt, vt cum nostris acie instructa dimicarent. A cursibus igitur abstinentes, in ordinem à Ducibus coguntur. Menesius prælium minimè detrectabat. Con-

Menesij cũ Castrense de prælio ineundo cõsultatio.

stitit igitur, & misit ad Rodericum Castrensem, qui diceret, se in animo habere prælij casum experiri. Proinde si ei videretur, suos in nouissimum agmen reducceret, vt vno agmine facto in hostes irruerent. Respondit Castrensis, non esse boni Imperatoris, fortunæ varios euentus in rebus ex animi sententia ge-

ſtis abſque vlla neceſſitate periclitari. Multa namque accidere, quibus id, quod feliciter inceptum fuerat, Ducum inſolentia teterrimè caderet. Hoſtes eſſe numero plures; noſtros verò poſſe, ſi vellent, cùm tam facilem receptum haberent, prælij periculoſi conditionem recuſare. Strenui verò Ducis eſſe, commodo ſuo, non ex hoſtium voluntate prælium inire. Prædam eſſe ſatis magnam: ex noſtris neminem deſiderari: nè vellet igitur quod egregiè factum erat, conſilio audaci corrumpere. Meneſius non improbauit conſilium. Mauri verò, dum noſtri tempus in hac conſultatione conſumunt, animaduertentes noſtros commorari, exiſtimârunt eo conſilio cõſiſtere, vt ſigna in illos inferrent. Cùm verò multis in locis experti fuiſſent, quàm acriter noſtri, poſt rem obſtinato animo conſtitutam, ferro decernerent, abierunt. Noſtri verò Duces præda diuiſa domum incolumes reuerſi ſunt. NON poſt multos dies Meneſius certior factus eſt Mauri cuiuſdam ſpeculatoris indicio, Feſſenſem Regem egreſſum eſſe, vt excurſiones faceret, & Tingitanam ciuitatem vel expugnaret, ſi poſſet, vel agrũ ſaltem popularetur, & quam maximam poſſet vaſtitatem noſtrorum rebus inferret. Habere autem ſub ſignis equitum duodecim millia. Tingi verò tanta celeritate contendere, vt non poſſet nuncius ad Caſtrenſem, antequam ille accederet, peruenire, maximè verò cum nulla eſſet via, vbi hoſtes eo tempore non inſiderent. Hac re perculſus Meneſius, ignem tormentis æneis applicare iuſſit, vt globorũ ſtrepitu poſſet Caſtrenſi ſignificare, quo in periculo verſaretur. Præterea ciuis quidam Tingitanus proximis illis diebus Arzilam venerat, & catellam ibi per obliuionem reliquerat. Meneſius catellam ligari, literaſq; cæra circunlitas, quibus ea, quæ acceperat de Regis aduentu, nunciabat, collo illius appendi iubet, eamq; ſub noctem acerrimè verberatam in littore conſtitui. At catella dolore verberum grauiter affecta, tanta celeritate domum properat, vt ante lucem ad Tingi portas aſſiſteret. Ibi lectis literis, Caſtrenſis, vt omnes in armis

Feſſenſis Regis in Tingitanos expeditio.

Callida literarum mittendarum ratio.

parati essent, imperat. Vix hæc facta fuerant, cùm rex ciuitati appropinquauit, maioremque partē exercitus præmisit, quæ populationem agris inferret, & omnes greges abigeret, & homines, quos in agris inueniret, ferro trucidaret. Castrensis vt illis resisteret, egressus vrbe, in eos inuectus est. Sed multitudine oppressus, in vallum, quod est à nostris circum vrbem munitionis gratia constitutum, se magno cum labore recepit. Antequam enim id efficere posset, fuit vtrinque plus duab⁹ horis acerrimè dimicatū. Cecidit in ea pugna Castrensis quidam filius, & octo equites viri fortissimi, & ipse Castrensis hastæ coniectu fuit in facie grauissimè vulneratus. Nostris intra vallum receptis, Mauri nihilo secius instant, & intra vallum irrumpunt. Cùm verò nostri in vrbem se recipere conarentur, Mauri nostros acriter insequentes, vt simul in vrbem irruerent, summa contentione pugnabant. Hac re animaduersa, Castrensis cum equitum turma in Mauros conuersus, tanto impetu in eos incurrit, vt facilem receptum omnibus præberet. Postremus omnium quidam eques egregiè fortis, Lupus Martinus nomine, vrbem ingressus, vectem ad medias portas induxit. Cùm autē multi illum magnis clamoribus admonerent, vt totam portam clauderet: respondit, nunquam se tantum facinus admissurum, vt eam Portugalensibus maculam significatione timoris inureret. Se paratum esse, pro illius mediæ portæ defensione ad extremum vitæ spiritum dimicare. Neque solùm hoc dixit, sed factis etiam ostendit. Nam cùm Mauri in illum ferociter inuaderent, primum impetum animo magno sustinuit, donec multi opem illi afferrent, quorum virtute exclusi mœnibus Mauri, se in castra contulerunt. AT Rex post dies quatuor, castris indè motis, Arzilam exercitum traducere maturauit. Menesius per speculatores de aduentu illius certior factus, præsidijs in vrbe dispositis, copias suas in locum, quod appellant oppidum vetustum, eduxit, aciemque equitum & peditum instruxit: quibus imperauit, vt se continerent vsque

Parū felix Lusitanorum in Mauros eruptio.

Rara Lupi Martini fortitudo.

Tingi oppidū obsidione solutū.

cò,

cò, dum is signum daret, quo animaduerso erant omnes exituri. Interim verò, vt hostium exercitum spe-cularetur, cum viginti tantum equitibus ad flumen, quod dulce nominatur, progressus est. Ibi cùm multi-tudinem hostium conspiceret, se in oppidum sensim atque leniter recipiebat. At illum abeuntem antesigna ni Maurorum equites adoriuntur tanto impetu, vt co-gerent illum, cùm iam non longè ab eo loco, in quo suos reliquerat, abesset, in illos equum incitare. Sed eo tempore non habebat secum nisi quatuor tantùm e-quites: reliqui enim multo celerius, quàm decebat, in oppidum regressi fuerant. Equites tamen quinquagin-ta cùm illum in hostes incurrere perspicerent, quanta celeritate possunt, accurrunt, tantoque impetu in ho-stes feruntur, vt eos funderent, magnamque cædem e-derent. At qui in oppido vetusto relicti fuerant, cùm animaduerterent, Menesium longius hostes fugien-tes insequi, non esse signum diutius expectandum ra-ti, vt illi suppetias afferrent, accelerant. Sed iam Mau-ri eo tempore per alias campi partes immissi, vias om nes obsederant. Menesius interim animaduertens à Rege recentes & integros equites, qui fessis & vulne-ratis succederent, frequenter mitti, seque, cùm paucis hominibus stipatus esset, non posse vllo modo hosti-um impetum sustinere, vt se ad suos reciperet, om-ni contentione pugnabat. Quod non sine maxi-mo labore fieri potuit. In hoc tanto vitæ discrimine aliquot illius equites ceciderunt, & multi vulnerati sunt, & Menesius vulnus secundum femur accepit: & tamen aciem, qui obsessis vijs eum intercipere conten derant, tam acri animo perrupit, vt ad suos tandem accederet. Indè igitur cum suis copijs omnib⁹ in Mau-ros, qui iam intra vallum pugnabant, impetum dedit: è quibus multi occisi, multi vulnerati, aliquot etiam capti, omnesque tandem extra vallum eiecti sunt. Ad hunc modum confecto prælio, Menesius vrbem in-gressus est. Accidit tunc ridiculum quiddam nostris: sed

Christianorum in Mauros insidiæ.

Menesij periculum.

Casus ridiculus.

sed illi, qui risus materiam præbuit, non valdè lætum, Nam cùm quidam Maurus è campo in oppidum adequitaret, quod existimabat iam à suis captum esse, lętus & ouans per portam ingressus est: iniectisque statim illi à nostris vinculis, præproperæ lætitiæ pœnam tulit. DVM hæc in Africa geruntur, Emmanuel summo studio laborabat, vt classis, quam in Venetorũ auxilium mittebat, intra breuissimum spatium rebus omnibus instructa & ornata esset. Illique præesse iubet Ioannem Menesium, Odoardi Menesij Viĕnensis Dynastæ filium, virum singulari virtutę & consilio præditum. Aliam deinde classem eidem Menesio commisit, in qua erant præsidia militum, quæ erant in castello nomine Mazalquibiri disponenda, si posset obiter expugnari. Est id castellum in regione maritima Mauritaniæ Cæsariæ, in littore, Orannensi ciuitati oppositũ, Præscripserat enim secreto Rex Emmanuel ipsi Menesio, vt in eo expugnando belli fortunam experiri minimè dubitaret, dum modo non multum tempus in ea pugna consumeret. Classis xvj. kalen. Iunij anno M. D.I. Olysippone soluit, secundisque ventis vtens Menesius, breui in fretum Gaditanum peruenit: indè, vt Regis imperata conficeret, Mazalquibirium petijt: aduersis tamen ventis exclusus, ante diem tertium portũ subire non potuit. Mauri hoc spatio temporis interiecto, cùm animaduerterent, quo animo nostri ad portum appellere conarentur, vt summa vi resisterent, se comparabant, & animos hominum confirmabant, castellumque firmis præsidijs muniebant. Nostri tandẽ terra potiti, castellum oppugnant, scalas admouent, in muros certatim adscendunt: neminem repugnare vident: exstimant, hostes metu perterritos latebris occultari. Hac opinione decepti, tanquam victores quacunque libet, inambulant. At Mauri, qui insidijs collocatis hanc expectabant occasionem, eos dissipatos, & nihil iam hostile suspicantes aggrediuntur, & præcipites eijciunt. In hoc conflictu viginti ex nostris desiderati sunt. Menesius vt in mandatis habebat, non diuti⁹ in op-

RES EVROPEAE Classis Venetis subsidio mittendæ apparatus.

RES AFRICANAE. Mazalquibiris castelli situs.

Lusitanorum victoria Mauri cis insidijs corrupta.

RES EVROPEAE

in oppidi oppugnatione tempus conterendum statuens, reliqua classe demissa, cum triginta nauibus ad auxilium, quod Venetis mittebatur assignatis, institutum cursum tenuit. in Sardiniam tandem delatus fuit, & ab illius insulæ Prætore admodum honorificè receptus. Indè, cibarijs comparatis, & aquatione facta, profectus, cùm non à Tunetensi portu procul abesset, nauem onerariam ingentem cum duabus rostratis nauibus conspicatus est. In eas igitur inuectus omnes cepit: & in Sardiniam reuersus, merces exponere in terram iussit. Erant autem hæ naues è Genua, multos autem Turcas, & Mauros, & Iudæos, & Christianos cum multis mercibus Tunetem conuehebant. Genuensibus autem nauem onerariam, & omnia bona restituit: Christianos, & Iudæos liberos abire permisit: Turcas & Mauros in custodiam tradidit, eorumque bona vniuersæ classi distribuit: duas rostratas naues tantisper retinere voluit, dum bellum illud, ad quod properabat, confectum cerneret. Indè Italiam versus, Calabriam & Apuliam prætervectus, in Epirum transmisit, & indè Corcyram petijt. Veneta classis nostris obuiam prodijt, tormentorumque sonitu, & tubarum clangore, quanta lætitia essent omnes affecti ex nostræ classis aduentu, significauit. Lusitana classis ne officio illo vinceretur, operam vicissim dedit. Naues nostræ, quia remis non agebantur, & malacia atque tranquillitas erat, fuêre in portum opera triremium Venetarum remulco deductæ. Menesius à classis custodia nullis Venetorum precibus abduci potuit: reliquos duces in terram descendere permisit: qui omnes satis hospitaliter accepti sunt. Vt tamen intelligi possit, quàm periculosa sit militaris licentia, quandiu non fuerit seueriore disciplina coercita, non erit abs re, quæ tunc à militibus nostris commissa fuerunt, paucis exponere. Tam nautæ, quàm milites Lusitani, cùm essent natura elati & insolentes, paulò confidentius & petulantius in insula versabantur. Quod grauem offensionem hominibus Græcis, & ad rixum similiter natura concitis afferebat, illi vicissim

Lusitanæ classis iter & successus aduersus Turcas.

Orta inter nos Christianos ex militari insolentia contentio & pugna.

viciſſim Luſitanos verborum conuitijs, & multis iniu rijs onerabant. Eò tandem res deducta fuit, vt concitato diſſidio, armis, quæ repentinus ille caſus cuilibet offerebat, congrederentur. Accurrunt Duces Veneti, vt ſedent illam diſcordiam. Similiter & Meneſius, vt ſuos à furore contineat, in terram accelerat. Vix ducum imperio & comminatione tam funeſta contentio dirimi potuit. Ex noſtris ad ſeptuaginta in pugna temeritatis & inſolentiæ pœnas cæde luerunt. Ex Venetorum autem exercitu, & ex Corcyrenſibus magnus etiam numerus noſtrorum armis confectus occubuit. Ita factum eſt, vt illis ipſis, quibus noſtri opem afferebant, non mediocre detrimentum temeritate multitudinis importarent. Pugna verò cum Turcis nulla fuit. Turcarum enim imperator cùm accepiſſet, Hiſpaniæ Reges, alioſque Chriſtianos Principes, claſſes maximas, vt auxilium Venetis afferrent, ſummo ſtudio comparare, vrbeſque Venetorum firmiſſimas, & ea ratione ſe claſſem ſine vllo fructu maximis ſumptibus ędificâſſe, claſſem in portum ſubducere, & ſuos à bello abſtinere iuſſit. Itaque Venetus Prætor Meneſio dicit, Senatum, populumque Venetum Regi clariſſimo ſummas gratias agere, quod tanto ſtudio illius ſaluti proſpexerit, quo quidem beneficio ita Rempub. Venetam obſtrinxerit, vt nullo vnquam tempore eſſet illius memoriam depoſitura, breuique fore, vt Senatus populuſque Venetus ad Emmanuelem legatos mitteret, quibus quanto ſtudio dignitatis & amplitudinis illius teneretur, clarius demonſtraret. Meneſius igitur refecta claſſe, & impoſito commeatu, in Luſitaniam redijt, varijſque tempeſtatibus vſus, Olyſipponem tandem peruenit, omneſque, naues quas duxerat, in portu conſtituit.

Turca Chriſtiano rum metu à bello abſtinet.

Meneſij à Venetis dimiſsio, & in Luſitaniam reditus.

RES INDICAE. INTERIM verò Capralis, qui in Indiam nauigabat, eundem curſum, quem Gama tenuit, ſequutus eſt, donec ad inſulam S. Iacobi peruenit. Cùm verò vlterius progrederetur, coorta tempeſtate ſæuiſſima, claſſis diſſipata fuit, & nauis vna, fractis armamentis, Olyſipponem redijt. Capralis, ſedata tēpeſtate, naues om-

nes rursus collegit præter illam, quam duobus diebus, demissis infra medium malum velis, expectauit. Cùm verò ea minimè compareret, Occasum versus nauigauit. Octauo kalend Maij, nautæ terram conspiciunt. Quæ res omnibus incredibilem voluptatem attulit. In ea enim regione nemo ex nostris terram extare aliquam ab hominibus cultam, fuerat vnquam suspicatus. Capralis igitur proras in terram flectere iubet Nauis autem prætoriæ magistro imperauit, vt scapha vectus ad terram propius accederet, illiusque sitũ & naturam diligenter inspiceret. Redijt magister, & nunciauit, tellurem esse fertilem & amœnam, herbis lætissimis, & arboribus altissimis vestitam, & aquarum etiam copia redundantem. Se præterea homines vidisse coloratos, molli atque demisso capillo, nudis corporibus, cum arcubus & sagittis prope littus ambulantes. Capralis magistri testimonio minimè contentus, aliquot Duces armatos iussit in scaphas desilire, vt terram diligentius perlustrarent. Illi confestim imperata conficiunt, & ad Capralem redeuntes, ea, quæ magister nunciauerat, vera esse confirmant. Ibi cùm in anchoris nocte consisterent, summa quædam tempestas excitata classem iactauit, & secundùm oræ illius longitudinem vagari, & fluctibus exagitari, & in varias partes contorqueri compulit, donec tandem in portum optimum penetrauit, quem, portum tutum Capralis nominare præcepit. Ibi classe constituta Capralis curam dedit ducibus, vt scaphis inuecti, terram spectarent. Redeunt illi cum duobus piscatoribus, quos lintre ceperant. Cùm verò nemo ex nostris eorum linguam posset intelligere, nutibus & signis cum illis agere cœperunt. Sed tanta erat in hominibus ingenij tarditas, tantusque stupor in animo, vt nullis signis de re aliqua admoneri potuerint. Tum Capralis eos vestibus ornatos, tintinabulis & æneis armillis, & speculis donatos in terram exponi iubet. Illi muneribus elati, cum ingenti lætitia suis opes illas ostentant. Eorum prædicatione commota multitudo

Brasilia quãdo & quomodo inuenta.

Portus tũtus.

tudo vndique confluit cum frugibus minutis, & cum magna farinæ copia, & cum varijs fructibus, eaq; omnia cum nostris facillimè permutāt. Admirantur specula, oblectantur tintinabulis, efferuntur armillis, intuentur nostros, & expleri, singula spectando nequeunt. Tum Capralis simplicitate gentis inuitatus, in terram descendit. Ibique sub vmbra arboris ingentis altare construi iubet, & statuit, vt res diuina maxima cum cæremonia fieret, & concio etiam de rebus diuinis haberetur. Ab huius sacrificij spectaculo non fuêre terræ illius cultores exclusi, taciti verò & stupore defixi, cæremoniarum sanctitatem, & symphoniæ concentum intimis sensibus vsurpabant: & demisso corpore se moueri plurimum religione significabant. Cùm verò, peractis rebus sacris, Capralis se in classem recipere voluisset, eum ad scaphas cum maximo gaudio prosequuti sunt. Quanta verò lætitia affecti essent, cantibus crebris, & buccinarum & cornuum concentibus, & corporum gestibus, & sagittis in aerem missis, & manibus in cælum intentis indicabāt. Videbantur enim Deo summas agere gratias, quod gentem illam ad eas oras detulisset. Ita verò erant admiratione oppressi, vt minimè mentis compotes esse viderentur. Multi enim dum Capralis in naues tendit, eum mare ingressi pedibus vsque eò sequuti sunt, dum aqua pectora eorum pertingeret. Alij verò illum nando sequebantur, alij lintribus inuecti, ad naues vsque perueniebant, nec ab ijs auelli aliquo modo poterant. Hìc dum Capralis in anchoris consisteret, vt aquationi operam daret, & rei frumentariæ prouideret, & reliqua cibaria in naues imponi præciperet, eiectus est in littus piscis, qui nostris admirationem non mediocrem commouit. Crassitudo nāque illius erat ingentis dolij, longitudo crassitudinem duplo superabat. Capite & oculis, porci similitudinem referebat. Aures erant auribus elephanti similes. Carebat dentibus. Pellis erat setis hirsuta. Cauda circiter pedes quinque in longitudinem tendebatur. Pellis crassitudo erat vnius digiti. In hac terra, quam Capralis sanctæ

Brasiliensium simplicitas.

Primū S. Missæ sacrificium in Brasilia celebratum.

Brasiliensium de Lusitanorum aduētu gaudiū.

Piscis monstrosus.

ctæ Crucis nomine celebrari voluit(quam nunc Brasi *Terra S.*
liam appellant)columnam marmoream illis similem, *Crucis,nūc*
quas multis in locis Gama statui præcepit, collocari *Brasilia.*
iussit,& indè vnum ex Ducibus nomine Gasparem Le- *Nuncius*
mium,in Portugaliam remisit, qui Emmanueli de hu *Emmanue*
ius terræ situ nunciaret:quam aliqua ex parte describe *li missus*
re,minimè arbitror alienum.SITVS illius ad Austrum *de Brasilia*
pertinet:& fines,qui quidem sunt latissimi, cum ea re *inuenta.*
gione,quæ Castellanorum Regum Imperio contine *Brasiliæ*
tur,quam appellant Perû,coniuncti sunt.Tellus est fer *situs ac de-*
tilis,& amœna,& tanta salubritate prædita,vt vix sit o *scriptio.*
pus vlla medicina. Omnes enim fermè, qui moriun-
tur,non aliquo morbo, sed senio consumpti moriun-
tur. Multis & ingentibus fluuijs alluitur: fontes habet
aquæ dulcis atque perennis innumerabiles. Campi
sunt latissimi, lætissimaque pabula profundunt. Por-
tus habet optimos, aditus facilimos, in quibus naues
non facilè tēpestate iactari, aut vadis afflictari possunt.
Maxima regionis illius pars est montibus & vallibus
distincta:syluę sunt densæ & opacæ:arbores variæ, an *Arbor in-*
tea nostris incognitæ, inter quas est illa, è cuius sum- *cognita.*
mis frondibus ferro præcisis balsami quoddam genus
instillatur. Arbores,è quibus ruber color, quo lanæ in-
ficiuntur,confici solet,sunt valdè frequentes & altissi-
mæ. Fundit præterea tellus herbas admodum saluta-
res,qualis illa est,quam multi Sanctam appellant. Me- *Herba Sā-*
detur enim vlceribus& anhelitus frequētis angustijs,& *cta.*
cancris præterea, & gangrenæ ex vulnere putrido ad
corporis totius pestem repentino contagio permanan
ti:multos præterea morbos, in quibus ars medicorum
frustra consumitur,facillimè depellit. Homines sunt
colore subnigro. Capillum habent mollem, nigrum *Brasilien-*
atque promissum.Sunt omnes imberbes, propterea ꝙ *sium natu-*
volsellis omnes corporis pilos euellunt. Nullas literas *ra & mo-*
nôrunt:nullam religionem colunt: nullis legibus alli- *res.*
gantur: nullis ponderibus aut mensuris vtuntur: nul-
lius Regis imperio subijciuntur. Cùm tamen bellum
inter eos exoritur, eum ducem eligunt, quem omniū

 fortissi-

fortissimum, & in bellis gerendis acerrimum fore credunt. Nullis vestibus vulgò teguntur. Qui tamen inter eos nobilitate præstant, vestes induunt è psittacorũ & aliarum auium variorum colorum plumis confectas. Et hi pileis ex eisdem plumis contextis caput ornãt, & brachijs armillas ex plumis similiter factas inducunt. Vestes autem ab vmbilico ad genua tantùm demissas gerunt. Mulieres capillos nutriunt. Viri a fronte ad medium verticem caput abradunt. Qui verò elegantius ornari volunt, aures, & nares, & labia, & facies etiam perforant, & in locis illis lapillos varijs distinctos coloribus infigunt. Mulieres autem pro lapillis, minutis conchilijs, quæ apud illas magno pretio sunt, similiter excoluntur. In bellis arcubus vtuntur, & tanto artificio sagittas emittunt, vt in quemcunque corporis vllius locum sagittam collineare velint, eum configãt. Loco ferri, ossibus piscium sagittas armant: quibus tamen tam altum vulnus imprimũt, vt tabulam quamuis ictu perfodiant. Venationibus aluntur: vescuntur simijs atque lacertis, & anguibus, & muribus, nullasque eiusmodi dapes aspernantur. Lintribus vtuntur è corticibus arborum ingentium factis: quæ tamen tanta sunt interdum capacitate, vt homines triginta sustineant. Cùm piscari volunt, alij remis lintrem agunt, alij verò mare fustibus verberant, & pisces exterrent. Pisces attoniti ad summam aquam enatant. Tum qui ad eam rem parati sunt, cucurbitas aridas & exinanitas ingentis magnitudinis sub fluctibus oppositas habent, in quas pisces sponte subeunt. Frumentũ minimè ferunt. Panem è radice vnius herbæ conficiunt portulacæ magnitudine. Hæc autem tam lethiferum venenum continet, vt qui illam crudam comederit, repentè moriatur. Illi verò radicem contundunt, contusam exprimunt, nè quidquam in illa succi illius venenati remaneat. Tum ad Solem exsiccant. Molis deindè conterunt, atque farinam efficiunt. Panes ex eiusmodi farina facti, non modò salubres sunt, sed etiam sciti admodum saporis. Ex ea & milio, genus potionis

Brasiliensium arma & belligerandi ac sagittandi ratio.

Victus.

Naues.

Piscatio.

Panificiũ.

Potus.

tionis faciũt ceruisiæ persimile, quo quidem vbi se ingurgitant, quod frequenter illis euenit, tum omnes fraudes & insidias plus solito machinantur. Obseruant auguria, veneficijs dediti sunt. Est in magno apud illos honore quoddam genus hominum maleficum, quos de rebus incertis consulunt. Appellantur ab illis Pages. Hi gestant in summa sagitta cucurbitam in faciem hominis figuratam. Quoties autem illis libet, intra cucurbitam ignem subijciunt, & fumum ex herbis congestis faciunt. Tum fumum illum naribus accipiunt, vsque eò, dũ ebrij vacillent, & corruant, & extra mentem rapiantur. Habent enim herbæ illæ eam vim, vt fumo, quasi vino supra modum sumpto, mentẽ eripiant. Tũ verò stridere dentibus, in ore spumas agere, oculos torquere, necẽ multis comminari, turbulentis motibus & gestibus eos, qui circumsident, exterrere. Nemo enim suspicatur, illos absque diuini spiritus instinctu tam horrendas voces iacere. Quod si quis ex illis, quibus homo ad eum modum lymphaticus quidquam dirum prænunciauit, aliquem grauem casum subierit, non dubitant, quin illud supplicium ad eam diuinationem referendum sit. Hi quocunque veniunt, summo omnium plausu recipiũtur, viæ muniũtur, carmina ad tibias gentis more concinnuntur, choreæ agitantur: fœminæ formosę, vel virgines illæ sint, vel cuiusuis matrimoniũ teneant, ad illos introducuntur. Opinãtur enim miseri, si illos placatos habuerint, omnia sibi feliciter euentura. Illic neque filias parentibus, neque sorores fratribus collocari licet: reliquas mulieres sine vllo discrimine sibi matrimonio cõiungunt: quas offensione interposita deserunt. In adulterio autem deprehensas vel occidunt, vel tanquam seruas vendunt. Parentes non habent in filias potestatem, sed fratres: quas quidem, quoties eis libet, venales proponunt. Venditio autem, est pro rebus alijs, quas ipsi concupierint, permutatio. Pecunia enim carent. Sunt ad laborem pigri, ad luxum & otium propensi: quoties à bellis conquiescunt, totum tempus in conuiuijs, & can-

Artes diuinatoriæ & veneficia.

Pages, harioli Brasiliensium.

Coniugia Brasiliensium.

Adulterarum suppliciũ.

Cõtractus.

& cantibus, & ſaltationibus ſine vllo modo conſu-
munt. Choros in eodem loco ſemper inſiſtentes circum orbem verſant. In cantibus non diſtinctis ſonorum interuallis, ſed ſimplici vocum ratione carmina modulãtur. Illic autem quæ fecerint in bello, commemorant, facinoraque ſua ſummis laudibus extollunt: & omnes cantus ad virtutis militaris laudem reuocãt, & interim ſibilis & pedum ſtrepitu eandem ſymphoniam proſequuntur. Alij verò ſaltantibus pocula miniſtrant, donec tandem omnes temulentia oppreſſi ſternantur. Domos è lignis ædificant, & culmis congeſtis obtegunt, & muris binis aut ternis circumuallant, propter frequentia bella, quibus exerceri ſolent. In vna domo (ſunt enim longiſſimæ) multi ſimul habitant. Et ij inter ſe fraternè amant, libenterq; alij pro aliorũ, qui cum illis viuunt, ſalute vitam in quoduis diſcrimen inijciunt. Bella non pro tuendis aut propagandis finibus, ſed pro dignitate ſuſcipiunt, quoties opinantur, ſe fuiſſe à vicinis, aut ab aliqua longinqua natione contẽptos. Tum verò homines ſenes, qui magnum in rebus bellicis nomẽ, cùm eſſent iuuenes, habuerũt, in conſilium adhibent. Ante deliberationem quantũ quiſque vult, tantum potionis exhaurit. Quidquid ſenes de bello aut pace decernunt, ſine vlla recuſatione pro virib' exequuntur. Ducem eligunt, vt ſuperiùs dictum eſt, quem acerrimum eſſe iudicant. Hunc verò, ſi timiditatis ſignificationem aliqua in re dederit, honore confeſtim ſpoliant, & alium in eius locum ſubſtituunt. Hic domos circumiens, magnis vocibus omnes ad bellum adhortatur: quibus rebus inſtrui debeant, admonet, & quanta virtute ſit opus, ediſſerit. Neque ſolùm arcubus & ſagittis, ſed gladijs etiam è ligno duriſſimo fabrefactis vtuntur, quibus hoſtium membra frangũt & diſſecant. Inſidijs vti frequenter ſolent, & in eo pugnant, vt hoſtes inopinatò aggrediantur. Quos in bello capiunt, ſenes præſertim, ſtatim comedunt: reliquos vinciunt. Eos, qui ex ſuis in bello conciderunt, funere efferunt cum multis lachrymis, eorumque

Saltatiões & cantus. *Aedificia.* *Charitas mutua.* *Bellorum cauſæ, & ſuſcipiẽdorum ratio.* *Arma.* *Stratagemata.*

rumque virtutem prædicatione celebrant. Captiuis cibaria largissimè præbent, eisque mulieres, cum quibus cubent, elargiuntur. Cùm verò festos dies agere volũt, vnum ex captiuis, quem iam satis fartum & opimum esse conspiciunt, funibus alligant. Primùm illius amica in amoris signum in collum funem inijcit, & delitias suas ad supplicium trudit. Homines deindè circumsistunt, & ventrẽ, & brachia, & tibias illius astringunt: tũ columnæ affixum colorib' depingunt, & plumis varijs exornant. Ne verò parum humani videantur, laxant illum vinculis interdum, & cibo atque potu sanè lautè atque liberaliter accipiunt. Interim verò omnes comedũt, & plurimum illius, quam diximus, potionis absumunt. Saltant præterea, & canunt, atque tripudiant, & tres dies in hoc apparatissimo ludo consumunt. Tandem post triduum, illum pedibus atque manibus, iam vinculis expeditis in caueam deducunt. Mulieres atque pueri vinctum secundum ventrem funibus trahunt. Homines verò & mulieres reliquæ, mala citrea, & fructus varios in eum iaciunt. Ille verò quæ potest ex coniectis pomis colligere, rursus in illos, à quibus fuit impetitus, intorquet. Bibit interim, vt apparet, iucundissimè, nec enim ei cibus aut potus denegatur. Præ se fert autem non mediocrem lętitiam. Illi forticulum hominem, vt se existimari cupit, conuitijs onerant, & multis contumelijs insequuntur. Dabis, inquiunt, homo perditissime atque profligatissime, pœnas scelerum: & sanguine tuo manes eorum, qui in bello ceciderunt, vlciscemur. Te enim contrucidabimus, & dilaniabimus, & assum comedemus. Ille verò, nihil moror, inquit: Non enim ignaui, neq; timidi pœnam sustinebo. Semper enim viri fortis officio functus sum. Si me occisuri estis, multos ipse multis in locis occidi. Si carnib' meis saturandi estis, & ipse multorum carnibus saturatus sæpè fui. Præterea sunt mihi fratres atq; cognati, quos scio meam necem haud mpunitam relicturos. Ad hunc modum in caueam andem includitur. Tum ille, cui fuerat captiuus in custo-

custodiam traditus, in caueam simul ingreditur. Corpus autem habet depictum, & collum plumeis ornamentis excultum: manibus verò ingentem gladiũ vibrat. Tum saltat, & sibilat, & gladium intentat. At is, vt gladium illi è manibus extorqueat, summo studio cõtendit. Sed dum in vnam partem impetum dat, mulieres atque pueri eum fune, quo est alligatus, quem manibus tenent, ad se trahunt. Dum rursus in contrariam partem se contorquere nititur, ex illa parte similiter mulierum manibus impeditur. Vtrinque enim ita distinetur, vt se eodem loco cõmouere non possit. At strenuus ille gladiator eum gladio contundit & debilitat, atq; tandem medium illius caput ingenti vulnere diffindit, cerebrumq; dispergit. Manus deinde præcidit. Tum mulieres accedunt, & corpus exanimum in pyram conijciunt, vt omnibus pilis adustis illud facilius abluere queant. Dissecto autem ventre, ilia cum extis euellunt: reliqui corpus in frusta decerpunt: & nè plura persequar, illius carnibus omnes cum magna voluptate vescuntur. Sunt & alij syluestres atq; montani homines, qui cũ his, qui in domibus habitant, continenter bella gerunt, eisdemq; se sceleribus & eadem immanitate contaminant. Nullum apud eos delictum plectitur, præter homicidium. Coguntur enim hi, qui sanguine coniuncti homicidæ sunt eum tradere illis, qui cæsi necem propter sanguinis communionem & propinquitatẽ iure persequũtur. Hi verò eum strangulãt, atque sepeliunt, & cùm multis omnium propinquorum lachrymis atq; lamentis vtriusque mortui funus instaurant, epulasque dant, in quibus omnes depositis inimicitijs accumbunt. Quod si casu aliquo homicida subterfugiat, tum eorum filiæ, vel sorores, vel cognatæ occisi propinquis in seruitutem traduntur, & sic demum omnis vtrinq; discordia obliuione sepelitur. Operæpretium mihi visum est, tam barbaros & immanes mores oratione describere, vt intelligi possit, in quantam errorum colluuionem incurrat humanum genus, literis & humanitate destitutum, & quod multò fu-

Immanitas planè ferina.

Scelerum impunitas excepto homicidio.

Literarũ & Christianæ religionis commendatio.

rò funestius est, præsidio sanctissimæ religionis orbatum: & simul cognoscatur, quanta benignitate clemētissimus rerum omnium Dominator huic miserrimæ genti, Portugalensium in eas oras aduentu, prospexerit. Christianorum enim consuetudine & familiaritate, & hominum sanctorum ex societate, quam IESV nominant, quos Portugaliæ Reges in eas partes misêre, disciplinis factum est, vt multi, dispulsis tenebris, errores, in quibus versabantur, clarè perspiciant, & ad CHRISTI Optimi Maximi studium ardentibus animis excitentur, & ingentes DEO gratias ob tam diuinum beneficium grata atque memori voluntate persoluant. CAPRALIS è Brasiliæ regione profectus est *Capralis in*
tertio nonas Maij. Nono autem kal. Iunij nautæ nebulam aduentare, cælumque atra caligine circunfundi *Indiā nauigatio cōtinuata.*
conspiciunt. Cùm verò mare cernerent commoueri, & fluctus excitari, trepidare & antennas demittere cū festinatione cœperunt. Sed tam subita tempestas eos *4. Naues*
oppressit, vt antequam multi se comparare potuissent *Lusitanæ*
ad tantum periculum fugiendum, quatuor naues in *submersæ.*
citatis turbinibus impulsæ atque depressæ sint, & fluctibus ita demersæ, vt nemo ex ijs, qui illis vehebātur, euaderet. Fuit quidem reliquis hoc spectaculum, suprà, quàm dici potest, acerbum atque luctuosum, cernere in medio mari homines laborū socios, atq; natura coniunctos, & multos etiam propinquitatis necessitudinibus implicatos, voragine ingētis illius gurgitis absorberi, neq; esse potuisse sese in tanta calamitate hominibus miserrimo genere læthi consumptis auxilio. Indè cum multis lachrymis reliquæ septem naues di- *Tempesta-*
gressæ, rursus alia coorta tempestate dispulsæ sunt. Tā- *te classis*
dem vj. kal. Augusti sex tantùm naues iunctæ cursum *Lusitana*
tenuerunt. Vna namq; ex illis septem aduersa tempe- *disiecta.*
state iactata, in sinum Arabicum penetrauit, atq; indè in Portugaliam redijt cum sex tantùm hominib⁹. Reliqui namq; morbis & fame atq; siti cruciati, multisque periculis atq; tormentis afflictati perierant. At sex naues post flexum promontorij Bonæ spei, conspiciunt

tellurem amœnissimam, arborib' refertam, & gregib' abundantem, quam multi pellucidi amnes irrigabant. Ad eam igitur Capralis naues conuerti iussit. Sed nemo ex incolis cum Lusitanis commercium habere voluit. Itaque quamuis cõmeatus inopia nostri laborarent, cùm nihil tamen possent ab hominib' illis obtinere, profecti sũt, & totam illã oram lustrauêre, donec ad duas insulas contra terram continentem oppositas peruenirent. Ibi duæ naues in anchoris consistebant: qui in illis erant, vbi Portugalenses naues conspicati sunt, fugæ se mandarunt. Eas naues Capralis insecutus cepit. Cũ verò intellexisset, eas esse principis cuiusdã, nomine Fonteimæ, qui erat Regi Melindio cõiunctissimus, liberas cũ ingenti auri pondere, quòd è Zofala exportabant, & cum mercibus maximi pretij dimisit. xij. Kalend. Augusti ad Mozambiquem appulsus, aquationem sine vllius impedimento fecit, emptisq; cibarijs, & magistro, qui eum Quiloam deduceret, cõducto, iter conficere maturauit. Cũ verò à terra non procul abscederet, cernebat multas insulas egregiè cultas atq; nitidas, quarũ omnium imperium summũ penes Quiloæ Regem erat. Illius namq; regnum supra nongenta millia passuum in longitudinem oræ illius patebat. Rex & omnes Quiloenses Mahumeti placitis addicti sunt. Homines partim sũt nigri, partim colorati. Arabicè loquũtur, & multas præterea linguas nôrunt, propter multarum nationum, quę ad oras illas veniũt, commercium. Arabum aut Turcarum more vestiuntur. Viuunt admodum lautè. Abest Quiloa à Mozambiquensi tellure circiter quadringenta passuum millia. Angusto mari à continẽti diuiditur. Insula consita est plantis & arboribus: fontes habet gelidos atque perennes; armentis & pecorum gregibus abundat: animantia multa in syluis atque nemoribus nutrit, ex ijs, quæ venatorum opera capiuntur. Tellus est fertilis, & adhibita mediocri hominum cultura, varias fruges effundit. Mare continet pisces varios & optimos. Vrbs est magna, habitatorumque multitudine referta. AEdes sunt

Capralis in Melindium Regem fides.

Quiloæ Regis potentia, & Imperij amplitudo.

Quiloensiũ mores.

Quiloæ situs & descriptio.

sunt amplæ & extructæ magnificè, cœnaculis, & laquearibus, & tectorijs pulcherrimè ædificatæ, & ornatæ multa & varia supellectile. Naues non sunt absimiles Mozambiquensium: thure tamen notho propter penuriam picis oblinuntur. In huius vrbis portu cùm Capralis anchoris iactis constitisset, misit ad Regem, cui nomen erat Abrahemus, qui diceret, se iussu Regis Portugaliæ ad eas partes peruenisse, cum ipsius Regis mandatis atque literis ad illum scriptis, è quibus intelligi posset studium, quo Rex Emmanuel tenebatur, fœderis & amicitiæ cum illo iungendæ. Se verò non posse vllo modo in terram descendere, nè Regis sui imperium aspernari videatur, qui vetuerat, nè vnquam rei illius obtentu è classe discederet. Proinde videret, quē locum magis opportunum statueret ad vtriusque colloquium. Rex nuncios perbenignè excepit. Capraliq; per eosdem responsum dedit, sibi gratissimum esse illius aduentum. De Regis Emmanuelis amplitudine, & de virtutibus Regijs, quib⁹ erat ornatissimus, multa se percepisse, quamuis illius regnum tantis locorum interuallis esset ab ea terra disiunctum: quibus admonitus, libenter sese ad quamuis amoris mutui pactionem deuenturum. Et quando fieri non poterat, vt legationem illam in terra audiret, se postridie daturum operam, vt in mari cum Caprali loqueretur. Hæc vbi dixit, vnum è suis domesticis ad Capralem cum muneribus misit. Postridie igitur parua nauigia ad eam rem instructa & ornata cum suis ingreditur. Erant omnes vestibus aut aureis aut purpureis, aut sericis & bombycinis exculti, gladijs & pugionibus accincti, in quorum manubria erant gemmæ miro splendore fulgentes inclusæ. Buccinarum præterea & tibiarum concentu summa lætitiæ significatio dabatur. Lusitani contrà tubis atque tormentis, quo gaudio tenerentur, indicabant. Capralis iubet omnes duces, qua vestium elegantia possent, ornatos in scaphas descēdere. Quod ipse similiter fecit. Itaque omnes ad nauigia Regis accedunt. Capralis verò vbi ad Regem peruenit, cum vt

Capralis ad Quiloēsem Regē legatio.

Responsū Regis Quiloæ.

Capralis cū Quiloæ Rege colloquium.

Regem salutat : Rex honorificè respondet : deinde Capralis manu literas Arabicè scriptas accipit, legationem audit, & ,vt apparebat, fronte & vultu bellissimis. Ostendit postremò, se Regem Emmanuelem in loco fratris semper habiturum, operamque daturum, nè studio erga illius maiestatem ab aliquo vinci posset. Fuit deinde ab vtroque statutum, vt sequenti die Capralis mitteret ad Regem, qui amicitiam institutam fœdere confirmaret. His ita constitutis, mercatores Arabes interueniunt: nostros sceleris & immanitatis insimulant, simplicitatem Regis admirantur, quòd statum atque dignitatem suam piratis crederet, qui, nisi eorum insidijs esset occursum, intra paucos annos erant illum per simulationem pacis omnibus bonis euersuri. His sermonibus animum Regis immutant, ita, vt non solùm pacem turbarent, sed etiam odium illius satis acerbum in Lusitanos incenderent. Rex igitur vrbem munire, milites euocare, vigilias disponere, omniaq; moliri, quæ fieri à maritimis ciuitatibus solent, cùm hostes in portu sunt. Hæc omnia vbi Capralis Homeris, qui regis Melindij frater erat, & tunc se Quiloæ tenebat, indicio cognouisset, noluit ibi tempus sine vllo fructu conterere, & Melinden versus cursum tenuit. Quod cùm Rex Melindius intellexisset, fuit incredibili gaudio cumulatus. Confestim autem curauit, vt classis omni commeatu & fructibus, quos tellus illa suppeditabat, reficeretur. Capralis ducebat secum Melindij Regis legatum, muneribus ab Emmanuele ornatum, & dona præterea, quæ Emmanuelis nomine ad Regem deferenda curaret. Nostri igitur postridie iussu Capralis munera Regis Emmanuelis ferunt. Melindius, vt omnis populus tantum honorem sibi à potentissimo Rege habitum fuisse cerneret (sunt enim Reges illi in huiusmodi rebus nimis ambitiosi, nihilq; honorificentius arbitrantur, quàm à Regibus magnis aliquo munere decorari) equum ingentem ephippio & bullis aureis, & phaleris pulcherrimè factis, quæ inter alia dona ab Emmanuele missa fuerant, or-

Noua Quiloensis cũ Lusitano amicitia per Arabes turbata.

Melindij Regis erga Lusitanos hospitalitas.

Emmanuelis ad Melindiũ Regem munera.

nari cōtinuò præcepit, in quo insidens ad mare cōtendit, vbi Capralis cum reliquis ducibus in scaphis eum expectabat. Ibi se mutuò complexi sunt, multisque verborum officijs inter eos certatum est, cùm neuter alteri quidquam de humanitate concedere vellet. Quamuis autem à Rege detineretur, noluit tamen Capralis ibi diutius immorari: duos tamen exules eo in loco reliquit, vt viderent, an pedibus iter in AEthiopiam, quæ supra Aegyptum est, vbi Christianum Imperatorem dominari Emmanuel acceperat, facere aliquo modo possent, & ritum, & mores, & instituta gentis explorate cognoscere. Septimo Augusti die Melinde profectus, & secundum ventum nactus, pelagus transmisit, & vicesimo secundo die ad Anchediuam insulam naues appulit. vbi, vt nautas atque milites ex labore reficeret, aliquot diebus commoratus est. Inde Calecutum nauigauit, & tertio decimo tandem die classem in Calecutiensi portu constituit. Quod vbi Regi nunciatum est, duos ex Nairibus suis cum mercatore summæ apud illum authoritatis ex ea Regione, per quam Indus in mari influit (regio Cambaia, homines Guzarates appellantur) in Classem misit, qui præfectum nomine illius salutarent. Capralis remisit illos ad Regem cum Ioanne Sala, equestris ordinis viro, qui Vasci Gamæ, cùm ille viam in Indiam fecit, comes extiterat. Misit præterea cum illis Gasparem Gamam: hoc enim cognomen Iudæus ille qui Zabaio operam dabat, cùm Christianus effectus est, vt Gamæ, quem patronum adoptarat, nomen sequeretur, assumpserat. Cum his autem quatuor ex illis Nairibus, quos Gama in Lusitaniam abduxerat (reliquos enim obsidum loco retinere voluit) cultu & ornatu Lusitano vestitos ad Regem misit., quorum aspectu Rex mirum in modum lætatus est. Nuncijs deinde vltrò citroq; missis fuit à Rege constitutum, vt in ædibus quibusdā regijs, quæ sitæ erant in littore, Capralis illum conueniret, & quæ vellet, nomine Emmanuelis exponeret. Erānt ædes ornatæ & instructæ magnificè. Rex stipatus

Capralis cum Melinde dio cōgressus.

Aethiopia supra Aegyptum.

Capralis quādo Calecutium adpulerit.

Cambaiæ regionis situs.

Capralis ad Calecutiēsem Regē legatio.

vndique magna nobilitatis multitudine, & Dynastis quam plurimis circunseptus, in eas ædes se contulit. Tubicines antecedebant cũ tubis partim aureis, partim argenteis, singulari opere factis, qui earum modulatione & concentu lætitiam, qua Rex affectus erat, vt videbatur, demonstrabant. Venit Capralis cum aliquot ducibus: vnum porrò ducem, Sancium Thoaram nomine, vt interim præfecti munere fungeretur, in classe reliquit. Vbi primum terram attigit, multi viri nobiles atque Dynastæ obuiam illi prodierunt. Is quidem lectica sublatus est, illi verò omnes pedibus in ædes Regias eum prosequuti sunt. Domus erat aureis & sericis peripetasmatis ornata. Regis cultus miro gemmarum splendore collucebat. Postquam Capralis Regem salutauit, fuit in argentea sella propè illum collocatus. Tum Gaspare interprete accersito, quæsiuit de illo Rex ea, quæ solent amici in familiari congressu percontari: num benè valeret: num ex animi sententia nauigâsset: num Emmanuel frater suus eo tempore, quo classis Olysippone soluerat, fuisset optima valetudine. Tum Emmanuelis literis per interpretem explicatis, agi de fœdere cœptum est. Rex admodum prolixè omnia de sua voluntate promittebat, plusq́; dabat, quàm erat à Caprale postulatum. Omnibus Portugalensibus potestatem fecit liberè in ciuitate negotiandi: se enim curaturum, vt sine vllo periculo commodè rem gererēt. Aedes præterea satis magnas nostris propè littus assignauit, in quibus habitare, & merces asseruare possent. Et quia Saracenus, cuius ædes erant, continuò fraudes in nostros machinari cœpit, alias maiores, & littori viciniores Regi Emmanueli donauit, in quibus omnes, qui illius negotia procurarent, habitare laxius, & negotia gerere commodius possent. Hanc verò donationem literis in aurea tabula incisis ad sempiternam memoriam consignauit. Saraceno autem ditissimo, nomine Coiebiquio, qui erat studio Lusitani nominis incensus, & ob id fuit postea omnibus bonis euersus, cuius ædes erant, cumulatè satisfecit, Sanxit

Capralis cum Rege Calecutiē- si colloquium.

Aedes Calecutij à Rege Emmanueli donatæ.

xit prætereà, vt in earum fastigio vexillum insignibus Regis Emmanuelis illustratum figeretur, vt esset omnibus testatum, eas ad Emmanuelem pertinere, seque, vt monimentum Regis sibi charissimi in ea ciuitate perpetuò conseruaretur, effecturum. DVM hæc geruntur, fuit Regi nuncius allatus, soluisse Cochimo nauem ingentem onerariam, quæ elephantem, ad bella gerenda præferocem conuehebat, & in regnũ Cambaiæ nauigabat. Hac re comperta, misit ad Capralem, qui nomine illius peteret per amicitiam institutam, vt eam caperet. Esse namq; hominum, in quos odio iustissimo erat incensus. Vt autem scire posset, quo animo nostri nauem aggrederentur, aliquot Saracenos ex suis domesticis, vt prælium spectarent, immisit. Capralis vnam tantùm paruam nauem ad eam rem gerendam expediuit, cuius nauarchus appellabatur Petrus Ataideus. Huic autem tres comites adiunxit: vni nomen erat Odoardus Paciecus, alteri Vascus Sylueria, tertius fuit Ioannes Sala. Rex vbi vidit vnam tantùm nauem, & eam non magnam, à reliqua classe, vt nauem maximam, magno militum præsidio, & telis, & tormentis, & multis prætereà armis egregiè munitam inuaderet, segregari, vehementer admiratus est. Itaque exitum rei animo suspensus expectabat. Nostri vix arma sumpserant, cùm nauis hostium in conspectum se dedit. Nostri expansis subitò velis in eam feruntur, nõ ita tamen, vt cominùs eam oppugnare contenderent, nè telis hostium è superiori loco missis opprimerentur: sed mediocri interuallo disiuncti, in eam pilas partim lapideas, partim ferreas iaciunt, & glãdibus etiam plumbeis acerrimè pugnant. Multos interimunt, multos conuulnerant, nauem multis in locis perforant, & nunc à dextera parte, nunc à læua eos impetu facto perterrent. Hostes in principio nostros contemnere visi sunt, & sublatis clamoribus, probra iacere, arma corripere, tela vibrare, tormentis nostros impetere cœperunt. Sed postquam se tantis damnis affectos animaduerterunt, omnem salutis spem in fuga collocârunt.

De magnanimitate Lusitanis in gratiam Calecutij Regis expugnata.

No-

Cananoris portus. Nostra nauis eam insequuta, Cananoris portum, qui abest Calecutio Septentriones versus passuum circiter quadraginta millia sub noctem subire compulit, vbi quatuor Arabum naues in anchoris consistebant. Nostri vigilabant, nè de nocte nauis elaberetur. Vbi diluxit, in eam passis velis incurrunt, tantaque formidine perterrent, vt à nauibus, ad quas se receperant, diuulsa altum peteret. Sed Portugalensis nauis cùm eam cursu longè superaret, ita se illi semper infestis tormentis opponebat, vt non quò vellent hostes, sed quò nostri eam flectere proram cogerent, nauigaret, donec tandem victam & superatam præ se agentes, in Calecutij portum intrare compulerunt. Obstupuit Rex, & ab ijs, qui se iussu illius prælij spectatores præbuerant, exquisiuit, quo pacto res gesta fuerat: Respondent, nunquam se parem in hominibus vllis industriam, neque fortiorem animum, neque maiorem in periculis adeundis alacritatem perspexisse. Rex misit ad Capralem, qui nomine illius ab eo contenderet, vt homines eos, qui se in eo prælio excellentius gesserant, ad illum venire præciperet: cupere namque homines videre, dignos, qui ab omnibus Regibus summis ornamentis afficerentur. Satis fecit postulato Capralis. Rex omnes laudibus & muneribus ornauit, in primis tamen Paciecum, cuius, vt Arabes, qui interfuerant prælio, referebant, clarior virtus extiterat. Sed quò magis hoc facto Lusitanos efferebat, eò grauius eis periculum odio & inuidia mercatorum Arabum intentum fuit. Nam cùm eos extinctos propter religionis dissidium cuperent, tum nè apud Regem tantam gratiam inirent, vt ipsi excluderentur, anxiè formidabant. Itaque modis omnibus nostris erant impedimento, quò minus eum numerum piperis, & aromatum reliquorum, quem emere cupiebant, ab incolis acciperent. Ob id igitur omnes fraudes excogitabant, calumnijs animum Regis exulcerabant, & latrocinij crimen omnibus Lusitanis intendebant. Ad hæc multò maiora pretia aromatum dominis polliceri, omnia clam coemere, & com-

Regis Calecutēsis erga Lusitanos munificentia.

Arabū in Lusitanos calumniæ et fraudes.

compressa tenere, nè quidquam ad Lusitanos perue- nitet. Rex in eorum dolis conniuere, fidemque da- tam fallere. Iam antea Caprali in perfidiæ suspicio- nem venerat, antequam domus esset nostris assignata, eò quòd obsides, quos habebat in naui, se in mare de- iecerant, vt ad suos nando confugerent: è quibus ali- qui capti sunt, alij euaserunt, neque tamen Rex eos re- stituit, aut Caprali, vt debuerat, satisfecit. His rebus of- fensus Capralis, ad Regem misit, qui de iniurijs sibi factis quereretur. Illum dedisse fidem, se curaturum, vt naues Portugalenses intra viginti dies onus accipe- rent: tres menses esse consumptos, nullamque nauem oneratam esse, cùm ante suos oculos Arabum naues onerari conspiceret: quod etiam contra percussum fœ- dus esset. In fœdere namque cautum fuisse, nè vllis nationibus aliquod piperis aut zingiberis pondus vl- lo pretio tribueretur, antequam Portugalensibus na- uibus iustum pondus esset impositum. Illum igitur orare, vt fidei suæ atque dignitati consuleret. Iter e- nim instare, neque se posse diutius in eo portu consi- stere. Rex cùm hoc accepisset, se ea iniuria grauiter commoueri simulauit: dixitque, se imprudente fla- gitia illa ab hominibus fraudulentis admissa fuisse. Et quando Saraceni tam scelerati & audaces extitissent, vt contra illius imperium naues onerarent, se face- re potestatem Lusitanis, Arabum naues, persoluto mer- catoribus aromatum pretio, exonerandi, vt citius in- dè nauibus onustis soluere possent. Hoc audito Ca- pralis veritus est nè Regis indulgentia ad fraudem pertineret, vt videlicet Arabum animos irritaret, & a- liqua turba commoueretur, quo nostri possent ab il- lis, qui erant multò plures, & potentiores, opprimi, & sceleris culpa vel in nostros, qui materiam turbulenti dissidij dedissent, vel in Arabes, qui Regis iniussu se vindicare ausi fuissent, deriuari. Itaque se continebat, neque quid optimū factu esset, satis explicabat. Arius interim Correa, qui in ædibus relictus erat, vt Emma- nuelis Regis negotia procuraret, à Caprali summo o-

Regis Calecutiensis perfidia.

Capralis de Rege Calecutij querela.

Ficta Regis excusatio.

pere contendebat, vt ea indulgentia Regis vteretur, & à Saracenis viribus eriperet, quod illi fraudibus auferebant. Aliter enim futurum, vt naues in Portugaliam inanes redirent, & nullo lucro tantæ impensæ factæ compensarentur. Cùm Capralis hæreret, & cunctaretur, Correa instabat, & obtestabatur eum, nè pateretur nomen suum nomine timiditatis & inertiæ maculari, néue Regem Emmanuelem eo commodo priuari, quod ostendebatur. Ad hæc testes, & à scribis testimonia publicis literis consignata postulabat, vt esset testatum omnibus, non per se stetisse, quò minus Regis negotia commodè fierent, sed ducis ipsius culpa. Capralis igitur Correæ querimonijs &, obtestationibus impulsus, aliquid sibi gerendum arbitratus est, vt crimen quòd intendi facilè poterat, aliquo modo dilueret. Erat autem iam paululum extra portũ nauis mercibus onusta, quæ anchoras soluere, & vela facere instituebat, cùm Capralis per vnum ex suis domesticis Nauarcho atq; magistro denunciauit, nè indè abirent. Sibi namq; factam fuisse à Rege potestatem naues omnes, quæ in illo mari consistebant, retinendi. Nauis autem Dominus erat Saracenus quidam ditissimus, qui multum gratia & authoritate Calecutij apud Regios poterat. Dux atq; magister, & reliqui omnes Capralis imperium irrident. Capralis scaphas expedire & armari iubet, & nautas atque milites confestim misit, qui nauem funibus alligatam in portum remulco traherent: quod illi sine vlla mora conficiunt Saracenus, cùm id factum esse cognouisset, graui iracundia commotus, omnes suos propinquos atque necessarios accersit: rem exponit: de nostrorum iniuria & iniquitate conqueritur: contumeliæ indignitatem verbis exaggerat. Pro se quisque quantum potest illius animum, iam satis sua sponte incensum, verbis inflammat, morique satius esse dicit, quàm tam insignem contumeliam pati. Itaque omnes continuò ad Regem adeunt, facinus esse indignum clamitant, tantum animum Christianos homines assumpsisse, vt in Calecutij regno

Saracenici tumultus occasio.

Saracenorum apud Calecutij Regem

ño homines in ipsius Regis patrocinio latentes inuaderent, & quasi iam regnum possiderent, ita cogere im perijs, minitari liberis, vinctas naues abducere, & in ipsius Regis oculis, vim hominibus, qui illius imperio continebantur, inferre. Eam verò iniuriam non tam ad illos, quàm ad ipsius Regis contumeliam pertinere. Quam si non statim vindicaret, fore, vt maiora facinora molirentur, & in ipsum arma conuerterent. Clemẽtia illius factum esse dicunt, quòd homines externi, & à moribus Indicis abhorrentes, omniumque præsidio destituti, Regem præpotentem despicerent, tantumq; sibi in ipsius Regis imperio, atque tam insolenter arrogarent. Rex ita respondit, vt facilè intelligerent, eum non grauiter esse laturum, si quidquam sceleris fuisset ab illis in nostrorum perniciem comparatum. Omnes igitur confertim in ædes, vbi nostri nihil hostile suspicantes, iussu Regis habitabant, irruunt, Nairesq; multos sibi socios adiungunt. Correa sublato signo discrimen, in quo versabatur classi denunciat. Erant autem Lusitani, qui cum illo erant, ad septuaginta. Saracenorum verò cum Nairibus ad quatuor millia conuenêre. Capralis quartana laborabat. Itaque præcepit Sancio Tobari, vt cum omnibus scaphis in littus properaret, vt subsidio nostris occurreret, & fugientes exciperet. At Saraceni cædere ianuam securibus, conuellere parietes trabibus, tela conijcere, & summa contentione pugnare, vt prius quàm auxilium venire posset, omnes interficerent: At nostri acri animo restiterunt, & quia videbant sibi moriendum esse, nè inulti caderent, fortissimè dimicabant. Paries interim ex vna parte machinis admotis deiectus fuit. Hostes ferociter irruunt, Lusitanosque cædunt. At qui ex illis euadere potuerunt, globo facto ad mare se conferunt, vbi iam multi ex Lusitanis, qui subsidio veniebant, impetum in hostes fecerunt, vt illis parumper repressis, suos in scaphas recipere facilius possent. Ceciderunt ex nostris ad quinquaginta, in quibus Arius Correa fuit. Viginti tantùm euasêre, saucij tamen, eorumque bona pars

de Lusitanis querela.

Saracenorũ in Lusitanos impetus & pugna.

Lusitanorum cædes

Arij Correa mors.

ex eisdem, vulneribus interijt Henricus monachorum præfectus, aliquot vulnera accepit. Arius Correa duxerat secum in Indiam filium, nomine Antonium Corream, annos natum decem: quem eques quidam, cui nomen erat Nonius Leitanus, in hoc tanto discrimine summa contentione protexit, & incolumem ad littus vsque perduxit. Hic cùm hæsitaret, neque posset puerum in scapham perferre, nauta quidam pueri orbitatem miseratus, accurrit, illumque cum magno vitæ periculo humeris sublatum in scapham imposuit. Fuit hic Antonius postea vir admodum strenuus, multasque res memorabiles in bellis effecit. Fuit hoc tantum scelus à gente perditissima cõflatum xvij. die Decembris, anno à CHRISTO nato M. D. Capralis tulit admodum dolenter hunc casum, & febri multò vehementius afflictari cœpit, & Correæ mortem lachrymis prosequutus est: non tamẽ quidquam hostile moliri voluit, expectans, an Rex se aliqua tolerabili excusatione defenderet, & in authores sceleris animaduerteret. Cùm autem ex Regis silentio & taciturnitate intelligeret, illum tam scelesti facinoris esse non modò conscium, sed etiam fautorem, postridie ex ducum consilio, decem Arabum magnas naues, quæ erant in portu, aggressus est. Fuit vtrinq; summa virium cõtentione dimicatum. Lusitani tamen magno impetu in naues irrumpunt, multorumq; nece suorum mortem vlciscuntur, & supra sexcentos ferro concidunt: deindè naues exonerant, & paucos, qui se metu occultauerant, capiunt, & per omnes naues distribuunt, vt ministrorum nauticis in rebus penuriam supplerent. Tres elephanti fuerunt inuenti, quibus occisis & salitis, nostri (erat enim magna commeatus inopia) vescerentur. Postremò sub noctem naues omnes incensæ sunt, inter quas fuit nauis Arabis illius, qui tantam discordiam concitarat. Appellabatur autem Cogecemus Micidius. Exterruit hoc incendium omnes, tam ciues, quam peregrinos, qui Calecutij morabantur. Conueniunt vndiq;: clamores ingentes tollunt: nauium

Antonij Correæ periculum.

Initium belli aduersus Regem Calecutiñ gesti.

Victoria Lusitanorum naualis.

iacturam plangoribus atque lamentis prosequuntur: manus in cælum tendunt, & diras imprecantur: nemo tamen ad resistendum se comparat. Incensis in Regis conspectu nauibus, cùm primùm diluxit, naues ordine constitutæ sunt, vt vrbem tormentis, quàm acerrimè fieri posset, concuteret. Multas ædes disturbârũt: multos mortales occiderunt: magnamq; multis in locis stragem ediderunt. Rex ipse, cum ad illius pedes vnus ex suis familiaribus ictu ingentis pilæ dilaceratus concidisset, metu perterritus omnem salutis spem in præcipiti fuga collocauit. HIS rebus gestis, Capralis Cochimum versus nauigare instituit. Acceperat enim, Cochimi Regem amicitiam Lusitanorum expetere. Abest autem vrbs hæc Calecutio Austrum versus circiter passuum septuaginta millia. Vndique verò flexibus fluuij, qui non longè ab illa in mare influit, alluitur. Portum habet optimum, & stationem nauium tutissimam. Solum est macrum & sterile, arborum tamen viriditate ad aspectum iucundum. Abundat pipere. Regis opes erant tenues, & Calecutij regi tributa pendebat. Mores gentis sunt Calecutiensium moribus & institutis vitę persimiles. Capralis Cochimi portum ingressus, ad Regem misit Indum, Michaelem nomine, qui de suo in regnum illius aduentu eum certiorem faceret, & simul peteret, vt piper, & aliquot aromatum pondus iusto pretio venderet, vt posset aliquot naues onerare. Fuerat hic Michael vir abstinentia mirabili, addictus religioni, quam sequuntur illi, qui Iogues ab Indis appellantur. Præ se ferunt hi singularem rerum humanarum contemptionem. Nullas opes possident: emendicatis cibis victitant: per omnia fora cursant, vt suæ sectæ disciplinam omnium auribus inculcent. Maxima eorum pars præstigiis illudit hominibus imperitis, eorumque dementia ad suum quæstum abutitur. At Michael cùm simplici animo in religionis fallacissimæ rationem fuisset ingressus, eam fraudibus illius compertis improbauit, auresque dedit hominibus Lusitanis, qui reli-

Calecutij oppugnatio

Cochimum vrbs.

Capralis ad Cochimi Regem nuncius.

Ioguium mores & religio.

gionem reliquis purius obseruabant, eorumq; cohortationibus inductus, CHRISTI religionem suscepit. Is cùm Cochimi Regem Capralis nomine salutaret, ad eumq; illius postulata deferret, responsum humanitatis & officij plenissimum tulit. Regem dixit non modò de illius aduentu plurimùm gaudere, sed omnia illi admodùm munificè atq; largè polliceri. Itaq; fœdere facili negotio constituto, Capralis misit in ciuitatem, qui Regi aliquot argentea vasa deferrent, & aromata, quæ possent in ea reperiri, vsitato pretio compararent. Rex Lusitanos ad id negotium missos in domo satis ampla, & non vsquequaque immunita collocari præcepit, eisq; Naires, qui eos armis, vbi opus esset, tuerentur, assignauit. Dum omnia summa Regis fide, quæ in rem erant, ad Capralis voluntatem administrantur, veniunt legati à Rege Cananoris, & Rege Coulami, quorum vterq; Regis sui nomine & stabilem amicitiam, & fidele commercium nostris hominibus ostendebat: & ad onerandas in suo regno naues eos inuitabat. Vtrique Capralis, vt par erat, gratias egit. Se verò, quò minus eorum beneficijs vteretur, humanitate Principis illius, apud quem iam negotiũ gerebat, impediri. Ita tamen se obligatum profiteri, atque si beneficium illud, quod offerebant, accepisset. Quòd si ei aliquid ex eo pondere, quod emere statuebat, defuisset, tunc se eorum voluntatem minimè aspernaturum. Dum naues summo labore & industria onerantur, aduenêre duo fratres Christiani, ex illis qui Thomæ disciplinis imbuti, summa per tot annos constantia Christi religionem eadem perpetuò fide colunt: & à Caprali postulârunt, vt vellet eos secum in Portugaliam ducere, vt inde Romam atq; Ierosolymam petere possent: vt ea loca inuiserent, vbi Christus, discipuliq; illius instituissent. Quod Capralis eis summa voluntate concessit. Erant autem è ciuitate, quam Cranganorem appellant, quæ Cochimo viginti passuum millibus aberat. Cùm verò onus fuisset nauibus impositum, fuit Rex factus certior, Calecutij Regem classem viginti magna-

Fœdus Lusitanorum cum Rege Cochimi.

Cananoris et Coulami Regum ad Capralem legatio.

Duo Indi Christiani D. Thomæ disciplinis imbuti.

Crãganor vrbs.

Calecutia

narum nauium, & nauigiorum præterea minorum magnum numerum comparâsse, quò suorum cædem vindicaret. Exercitum verò, qui classe vehebatur, esse quindecim hominum millia. Id Cochimi Rex Caprali per suos domesticos confestim nunciauit. Capralis vbi id accepit, omnes ad prælium parari iubet. Sibi namque in animo esse, cum Calecutiensi classe dimicare. Antennis igitur sublatis, in eos inuehitur. Ventis tamen expulsus, non potuit ad illos accedere. Illi verò cùm cernerent, quàm præsenti animo nostri in eos inuadere conarentur, & simul tormentorum vim & impetum formidarent, quamuis secundus ventus eorum naues in nostras impelleret, neque eas petere, nec vllo pacto prælium inire voluerunt. Capralis igitur sine vllius impedimento in Portugaliam iter facere instituit. Cochimi autem reliquit duos Lusitanos honesto loco natos, vnum nomine Gundissaluum Barbosam, alterum verò Laurentium Morenum, cum certo Lusitanorum numero, qui negotia Regis Emmanuelis administrarent. Cùm autem Cananoris oram legeret, fuit à Rege inuitatus, vt ibi, quod deerat ad iustum pondus, acciperet. Capralis inuitantis liberalitatem minimè repudiauit, portumq; vrbis illius subiuit anno à CHRISTO nato, M.D.I. Erat vrbs ingens, multisq; habitatoribus frequentari solita. Magnus sinus in vrbem influens, portum optimum efficit. Regio est omnibus rebus, quæ ad victum pertinent, abundans. Rex erat opulentus, & immunis, & à moribus & institutis aliorum Regum, qui Malabaribus imperant, minimè abhorrens. Hîc emit Capralis certum pondus zingiberis atquæ cinnamomi. Rex vbi vidit illum non tantum onus, quantum illi offerebatur, accipere, arbitratus est, id pecuniæ inopia fieri. Misit igitur ad illum, qui diceret, se compertum habere, illum Calecutij pecunia & bonis omnibus fuisse spoliatum. Proindè sibi fore gratissimum, si vellet vti suis pecunijs, perinde atq; si Regis Emmanuelis essent. Egit illi gratias Capralis, & ostendit nuncijs magnum numerũ aureo-

classis in Lusitanos.

Cananorẽsis Regis erga Lusitanos liberalitas.

Cananoris descriptio.

rum numorum, vt posset Rex intelligere, se nō rei numariæ difficultate impeditum, sed quòd naues essent iam satis oneratæ, emere plura noluisse. Rex vt cum Emmanuele pacem firmaret, Legatum cum Caprale in Portugaliam misit. Indè profecti sunt xvj. die Ianuarij. Cùm verò Capralis non longè a Melindensi portu abesset, nauem satis magnam mercibus onustam cepit. Quam cùm intellexisset esse Saraceni cuiusdam viri valdè potentis, nomine Milicupij, qui in Cambaiæ regno domicilium habebat, & oppidum nomine Barochium possidebat, eam liberam dimisit: præfectoq; dixit, Regi Emmanueli nullum bellum in India nisi cum Calecutij Rege, & cum Arabibus illis, qui erant à Meca, futurum, a quibus grauissimas iniurias acceperat. Hic sæua tempestas excitata classem iactauit, & nauem, cui præerat Sancius Thoarius, in vadis allisit. Nauem fractam Capralis, cum primum fieri potuit, incendere iussit, ne quidquam ad hostium manus perueniret. Mombazæ tamen Rex postea multis vrinatoribus, multisque machinis vsus, tormenta ex aquis extraxit. Indè Capralis cùm Melinden petere, ventis exclusus, minimè posset, Mozambiquem versus cursum tenuit: vbi refectis nauibus Sancium Thoarium in alia naui misit, qui situ Zofalæ diligenter exploraret, atq; indè se in patriam conferret. Ipse verò aquatione facta sine vlla cunctatione domum redire constituit, varijsque tempestatib. vsus, Olysipponem tandem peruenit pridiè Kal. Augusti. Cuius aduentu Rex variè affectus est. Ex eorum nanq;, qui euaserant, incolumitate voluptatem magnam cepit: eorum verò casum, qui partim fluctibus obruti, partim insidijs oppressi perierant, admodum dolenter tulit. Miserat autem eodem anno Rex Emmanuel in Indiam aliam classem perexiguam, cui præerat vir acer, nomine Ioannes Nouius. Erant autem tres naues tantum. Cùm enim confideret, in ea classe, cum qua Capralis anno proximo missus fuerat, satis præsidij fore vel ad pacem cum Calecutij Rege constituendam, vel ad spiritus Regis insolentis & elati

Cananorēsis Regis ad Emmanuelem legatio.

Saracenica nauis capta & dimissa.

Capralis in Lusitaniā reditus.

Tertia Lusitana classis in Indiā missa.

& elati comprimendos: tunc illud trium nauium supplementum sufficere arbitratus est. Sed cùm è Caprali cognouisset insidias, quibus circunuentus fuerat, vidit tantum scelus maioribus opibus vindicandum. Itaque anno sequente, qui fuit à Christo nato, M. D. II. misit rursus Vascum Gamam in Indiam cum classe decem nauium. Omnes præter nauem prætoriam, in qua Gama vehebatur, fuêre hominibus fortibus attributæ, qui illis præessent. Aliam præterea classem instrui præcepit, cui vir egregiè fortis, Vincētius Soderius nomine præerat. Fuit autem hoc illi munus assignatum, vt teneret Indicum mare, acerrimumq; bellum Saracenis, qui in Indiam nauigabant, inferret. Hæ quindecim naues instructę rebus omnibus, è Bethlehemitico portu soluerunt quarto Idus Februarij. Neq; ijs classibus contentus Emmanuel, aliam classem quinque nauium comparari iussit, cui Stephanum Gamam, Vasci Gamæ fratrem patruelem, præfecit, qui Kalendis Aprilis eiusdem anni Olysippone profectus, eundem cursum tenuit. Animus enim Regis acer, & maximarum rerum cupidus, &, quod caput est, ad spem, quam in diuino nomine collocauerat, excitatus, nihil magis ad officium suum pertinere arbitrabatur, quàm vt regionem illam armis expugnaret, Christianique nominis hostes opprimeret, & orientis Solis plagas Christi nomine compleret. Eodem anno Olysippone peperit Regina Maria primum filium, in cuius ortu tam sæua tempestas excitata fuit, quantam nunquam homines summa senectute præditi in vita meminerant. Cælum enim tenebris densissimis obductum tam crebrò tonabat, atque fulgurabat, vt eos etiam, qui fortes existimabantur, ingenti formidine perterreret. Ad hæc, multa loca de cælo tacta fuêre: excitati turbines arbores euellerunt: imbres effusi non vias tantùm, sed ædes etiam quamplurimas aquis impleuerunt. Reddita verò tranquillitate, non solùm Emmanuel, sed omnis ciuitas ex Principis ortu, summo gaudio cumulata fuit. Octauo die fuit infans sacro fonte ablutus, &

Annus à nato Christo. 1502.

Duæ nouæ classes in Indiam missæ.

Alia classis Emmanuelis Indica.

Pium Emmanuelis studium.

RES EVROPEAE

Natus Emmanueli filius.

Prodigiosa tempestas.

Ioannis nomen obtinuit. Inter reliquos autem, quos Emmanuel diuinæ cognationis filio affines esse voluit, fuit Petrus Pascalius Venetus legatus, qui fuerat ad eum missus, vt ei Reipub. nomine summas gratias ageret pro classe, quam in auxilium illius, vt dictum est, miserat: & ostenderet, S.P.Q. Venetum fore semper ei hoc tam singulari beneficio deuinctum. Hunc Legatum Rex manu propria equestris dignitatis insignibus ornauit, multisque muneribus affecit. Quibus beneficijs allectus, multa de singulari illius virtute, cùm esset Venetijs, cõmemorauit, & effecit, vt instituta cum Venetis amicitia, sanctiore quodam fœdere firmaretur. Hoc autem die, quo Princeps Ioannes aquis salutaribus expiatus est, ædes regiæ subito incendio inflammari cœperunt. Sed fuit multorum hominum opera continuò restinctum. Eodem anno aliam classem Rex Emmanuel comparauit, quæ Gaditanum fretum peruagaretur, vt Maurorum ferociam comprimeret. Sed nihil, quod dignum sit memoria, per illam gestum fuisse constat. IOANNES interim Nouius secundis ventis vsus, postquam regionem æquinoctiali circulo subiectam transmisit, in insulam nostris incognitam delatus est, cui Conceptionis nomen indidit. Indè Mozambiquem petijt. Sed antequam eò perueniret, naues ad terram aquandi gratia conuertit, ad eum locum, quem S. Blasij aquationem nominant. Ibi calceum vetustum è frondibus cuiusdam arboris alligatum cernit. Non temerè visum est, itaque calceum solui, & ad se deferri iubet. Erant in illo literæ Petri Ataidæi manu scriptæ, quibus admonebat omnes duces Lusitanos, qui eò deflecterent, vt Calecutij portum vitarent. Regem esse sceleratum & immanem, in nostrosque pestem primò insidijs, deinde summis viribus fuisse machinatum. Cùm verò Quiloam perueniret, offendit vnum ex illis exulibus, qui varijs in locis relicti fuerant. Is Capralis literas in eandem sententiam scriptas Nouio dedit. Ad Melindem verò cùm naues appelleret, fuit à Rege de omnib.

Petrus Pascalius Venetus ad Emmanuelem Legatus.

Regia Emmanuelis incensa.

RES INDICAE.

Insula Cõceptionis inuenta.

Petri Ataidæi literæ casu inuentæ de fraudib⁹ Calecutij Regis.

frau-

fraudib⁹ & insidijs, quas Rex Calecutij Caprali fecerat, admonitus. Indè in Anchediuam se aquandi gratia cõtulit: & inde Cananorem versus iter instituit. Rex ita illum excepit, vt nullum officium hominis amantissimi præteriret. Ibi Lusitanus nomine Gundisaluus Peixotus, qui eo tempore, quo Arius Correa fuit interfectus, opera Coiebequij occultatus fuerat, nè in eandẽ calamitatem incideret, venit Calecutio ad Nouium, Regis Calecutiensis iussu, qui diceret illum tumultũ in quo Arius Correa ceciderat, fuisse, Rege imprudente, multitudinis furore & amentia concitatum, animũque illius nunquam fuisse à studio Regis Emmanuelis alienum: eique gratissimum fore, si Nouius vellet Calecutium petere. Futurum namque, vt omnia, quæ vellet, ab illo facillimè impetraret, & onus acciperet, ex quo posset maximum lucrum ad regias opes accedere. Hæc vbi regis nomine dixit, tum Coiebequij monita diligenter exposuit. Admonebat enim, nè Regi omnium scelestissimo fidem adiungeret, Illum nanque eò neruos omnes intendere, vt per amicitiæ simulationẽ omnes Lusitanos, quos posset, crudelissimè necaret. Eum verò qui fidem haberet ei, qui nunquam fidem coluisset, meritas stultitiæ pœnas daturum. Nouius nullum responsum dare, neque Peixotus Calecutium redire voluit. Nouius cùm Cochimum versus cursum teneret, in Calecutiensem nauem incidit: quam armis expugnatam, & spoliatam incendere iussit, & ad Cochimensem portum tandem peruenit. Cuius conspectu nostri tanta lætitia affecti sunt, vt existimarent, se tunc è mortis ipsius faucibus ereptos. Quamuis enim Rex eos humanissimè tractaret, & certis Nairibus tuendos committeret, perfidiam tamen Arabum eorum, qui satis frequentes eam vrbem incolebant, valdè formidabant. Omnia Regis officia in Nouium constitêre, quæ ab homine singulari probitate atque fide prædito postulari, & expectari potuissent. Itaque Nouius negotijs ex animi sententia gestis, & maximis ex parte nauibus oneratis, Cananorem rursus se contulit, vt

Calecutij Regis ad Io. Nouiũ simulatus nũcius, & detectæ fraudes.

Lusitanorum Cochimi de classis aduentu gaudiũ.

Nuncius de classe Calecutiẽsi aduersus Lusitanos.

aromatum aliorum onus acciperet: quod ei fuit largè atq; munificè concessum. Cùm vellet inde discedere, fuit à Cananoris Rege certior factus, Regem Calecutij octoginta parones instruxisse, qui portus aditũ obsiderent, vt illum interclusum armis opprimerent. Proindè illum Rex admonebat, vt ad terram propius accederet, vt illi posset ei cum suis auxilium afferre. Nec enim fieri posse, vt is cum quatuor tantùm nauibus tan tam hostium classem sustineret. Agit gratias, quas debet Nouius, Regemque monet, vt de nostrorũ salute minimè solicitus sit. Se namque omnem victoriæ spẽ in summo Deo repositam habere, cuius præsidio se cũ multò maiore classe facillimè congressurum. Postero die conspicatus est Nouius portus aditum ab hostibus teneri. Nauium numerus erat supra centum. Nouius ita naues instruxit, vt possent tormentis omnibus vti. Deindè duces singulos admonuit, omnem salutis spẽ in eo positam esse, vt non cogerentur vllo modo cominus cum tanta multitudine pugnare. Proindè eo ordine curarent tormenta disponi, vt continenter pilæ in hostes iacerentur. Si enim vlla fieret intermissio, magnum periculum vitari non posse. Illi summa vigilantia, quod fuerat imperatum, conficiunt. Fuit hac ratione vsque ad occasum Solis magna nostrorum ala critate & contentione dimicatum. Fuêre ex hostibus, vt postea compertum fuit, quadringenti atque septem & decem homines occisi, & complures plumbeis glandibus vulnerati, aliquot naues depressæ: cùm interim Lusitani nullum incommodum accepissent. Hostes vexillum in pacis signum sustulerũt. Nouius fraudem aliquam ab illis comparari suspicatus, belli signum contrà sustulit, & prælium redintegrare præcepit. Illi nihilominùs in eadem pacis significatione perseuerant. Tum Nouius pacis etiam signum tolli iussit. Illi verò per Arabem ad eam rem missum illius noctis inducias petunt: posse namq; pacem postero die sub aliqua iusta conditione, quæ esset in rem vtriusque partis, constitui. Respondet Nouius, eas inducias si minimè

Pugna naualis cum Calecutiẽsibus & Lusitanorum victoria.

mè daturum, nisi prius illi ab aditu portus secederent, eique liberum mare permitterent. Facessunt illi continuo, quod Nouius postulârat. Nouius è sinu cum nauibus egressus est, & vtraque classis non longè à portus introitu in anchoris constitit, ita tamen, vt non magnum inter vtranq; spaciũ interesset. Illi tamen contra fidem homines submittebant, qui nando ad naues accederent, anchoraliaq; præciderent: lintres deindè cũ facib⁹ instruebant, vt succisis funib⁹ faces continuò iacerentur. Quod scelus, nisi fuisset a nostris summo studio vigilatum, exitum habere potuisset. Itaq; nostri fistulis ferreis, æneisq; tormentis eos, quos accedere sentiebant, facillimè propellebant. Ad hunc modum integra nox fuit in laboris huius continuatione consumpta. Hostes verò cùm cernerent, nec apertam vim, nec occultas insidias illis, vt sperârant, processisse, anchoris solutis, idoneumq; ventum nacti, se Calecutium recepêre. Nostri tãto periculo liberati, gratias summas Deo egerunt, & sine vlla mora in Portugaliam velis plenis iter facere instituerunt. Nouius cùm non multum in nauigando progressus, vnam nauem Calecutiensem conspiceret, in eam confestim incurrit, & captam spoliauit, & coniectis facibus incendit. Deindè admodum commodè nauigando, Bonæ spei promontorium flexit, & indè in paruam quandam insulam cursu delatus est, cui Sanctę Helenæ nomen imposuit. Est autem insula ita in medio mari sita, vt diuino consilio constituta videatur, vt Lusitanos homines ex India redeuntes, iactatione, multarumque rerum penuria, quod fieri in tam larga nauigatione opus est, afflictos reficeret. Fluuios namque habet gelidos atque perennes, & syluas atque nemora densissima, cęlumque saluberrimum. Posteà verò, quàm hominis cuiusdam, cuius ꝓprio loco mentionem faciemus, cultus accessit, multis porcorum & pecudum gregibus, varijsque fructibus & oleribus abundauit. Itaque nostri in ea aquationem & lignationem commodissime faciunt, & piscatione, & venatione, & aucupio non oblectantur solum, sed

Calecutiẽsium perfidia.

Calecutiẽsium fuga.

Calecutiẽsis nauis capta & incensa.

Insula S. Helenæ.

naues

Nouij se-lix in Lusitaniā reditus. naues commeatu reficiũt. Ex ea insula Nouius eadem felicitate nauigandi vsus, Olysipponem peruenit xj. die mensis Septemb. anno à Christo nato. M. D. II. neq; solùm Regi, sed vniuersæ ciuitati tam felici aduentu summam iucunditatem attulit. Hoc anno Emmanuel

RES EVROPEAE Emmanuelis pia quædam liberaliter & iustè facta Compostellam profectus est, vt ad D. Iacobi sepulchrũ nuncupata vota persolueret. Conimbricam cùm peruenisset, & sepulchrum Alfonsi Regis sanctissimi & inuictissimi, cuius virtute Mauri fuerunt è Lusitaniæ finibus expulsi, parum magnificè extructum cerneret, id demoliri, & aliud satis amplum & magnificum ædificare iussit. Similiter in Portugalensi ciuitate sepulchrum martyris Pantaleonis, viri summa sanctitate præditi, magnis sumptibus extrui iubet, vt fuerat testamento Regis Ioannis institutum. Porrò autem quacũque iter faciebat, pupillis & viduis benignè cõsulebat, templa donis & muneribus cumulabat, scelera potentium hominum, quæ fuerant ad illum diem impunita, acerrimo supplicio vindicabat. Compostellæ mansit triduo, sepulchrumq; D. Iacobi singulari significatione religionis inuisit, templumque donis auxit & lychnum argenteum singulari opere perfectum, qui perpetuò in eo luceret, appendi præcepit. Hospites apud quos diuertebat, multis muneribus affecit: ita denique iter illud habuit, vt vbicunque pedẽ poneret, & pietatis, & liberalitatis, & regiæ munificentiæ vestigia impressa relinqueret. Reuersus Olysipponem, incredibilem lætitiam cunctis attulit, qui illius desiderium

ANNVS à Christo nato, 1503. minimè ferendum existimabant. Principio insequentis anni, rursus eadem consilia de transmissione in Africam, vt bellum per se Mauris inferret, suscepit. Itaque milites conscribi, classem comparari, rei frumentariæ prouideri iussit. Sed hunc illius conatum agrorum

Fames in Lusitania. vastitas impediuit. Primo enim vere imbres immodici, & tempestates assiduæ, segetes corruperunt. Primò igitur caritas annonæ, deinde fames, non modò homines tenues & egentes, sed etiam diuites afflixit. Multi herbarum radices euellebant, & res alias, quas nunquã

gustari

gustari posse cogitârant, sibi comparabant, vt illis sustentarentur. Indè propter ciborum noxiam vim, & corrupti & infecti aeris intemperiem grauissimi morbi consequuti sunt. Quod cùm cerneret Emmanuel, omnem bellicæ rei apparatum necessitate compulsus omisit, & totam industriam in re frumentaria comparãda ponendam arbitratus est. Ex Gallia igitur & è Britania magnam vim frumenti importandam curauit, qua Regni inopiam subleuaret. Hoc anno sex naues in Indiam misit, tribus quidem Alfonsum Albuquerciũ, alijs verò tribus Franciscum Albuquercium illius fratrem patruelem præfecit. Aliam deinde classem Gundisaluo Coelio commisit, qua regionẽ à Caprale exploratam, quam Brasiliam vocant, perlustraret. Sed nauigandi in regionem parùm cognitam imperitia factum est, vt Coelius ex sex nauibus quatuor vadis allisas amiserit, atq; duas tantùm plenas illis rubris lignis, quæ tellus passim fert, & psittacis, atque simijs in patriam reduxerit. Hoc eodem anno alias duas naues misit Emmanuel in regiones sub Septentrionibus sitas, vt tentarẽt, possétne quidquam de casu, quo duo fratres, viri nobiles & impigri, aut mortui, aut capti fuerant, explorari. Res enim sic acciderat. Gasper Corteregalis cùm esset egregiè fortis, & gloriæ cupiditate vehementer incensus, ad sui nominis memoriam posteris aliquo facto memorabili prodendam pertinere arbitratus est, aliquas terras incognitas peruestigare. Et quia videbat, omnia fermè littora, quæ ad Austrum spectabant, esse iam nostrorum nauigationibus exploratè cognita, animum ad ea perlustranda, quę ad Septentriones pertinebant, applicuit. Itaque suis sumptibus nauem instruxit, & commeatu, & armis, & nautis, & militibus egregiè munitam. Anno autem M D. Olysippone profectus, cursum in Septentrionalem plagam direxit. Ad terramque tandem peruenit, quam propter singularem amœnitatem, viridem appellauit. Homines, vt ipse postea referebat, sunt barbari & inculti, colore candido: qui tamen color ætate propter magnitudinem

RES. INDICAE.

Classis in Indiam et Brasiliam missa.

RES EVROPEAE

Corteregalis navigatio ad Septentrionẽ prima.

Terra viridis eiusq; incolæ.

nem frigoris infuscatur. Valent plurimùm celeritate, sunt iaculandi peritissimi: iaculis vtuntur in summo perustis, quibus coniectis hostes ita traiiciunt, atque si ferro armata fuissent. Pellibus animantium vestiũtur, antra colunt, aut humiles casas stramentis tectas excitant, in quib. habitent. Nulla religione astricti sunt, auguria tamen sequuntur. Vxores legitimo sibi matrimonio copulant. De fide & pudicitia vxorum valdè solliciti sunt, cũ sint natura suspiciosi. Corteregalis in Portugaliam reuersus, cùm ad spem multò plura cognoscẽdi rapetetur, rursus anno, M D I. se in eandẽ regionem contulit, vt latiùs littora illius omnia peruagaretur, & gentis mores & instituta perdisceret. Sed quid illi acciderit, aut quo fato absumptus fuerit, nunquam sciri potuit. At frater illius Michael Corteregalis, qui magnũ apud Rẽgem locum tenebat, amore fraterno ductus, vt fratrem inquireret, anno M D I I. duas naues instruxit, quibus in easdem oras nauigaret. Sed nec is vltra comparuit. Emmanuel autem cùm homines nobiles, quos plurimi ob egregiam vtriusq; indolem faciebat, ita adsumptos animaduertisset, id ægrè admodum tulit: & quod erat boni Principis officium, nihil omittendum ratus est, ex quo posset intelligi, quo genere mortis obijssent, vel quibus custodijs arcerentur. Sed cum naues omnia illa maria peragrarent, nihil de illorum exitu cognoscere potuerunt. Itaque & illi fratres periêre, & tellus simul nomen amisit, & pro tellure viridi, tellus Corteregalium appellari cœpit. Cùm verò alius eorum frater natu maior, nomine Vascus Ioannes Corteregalis, Regiæ præfectus, aliqua tenui spe de fratrum vita teneretur, eandem nauigationem suscipere instituit: sed fuit à Rege prohibitus, nẽ sine vllo fructu se in eundem casum demitteret. HOC anno postquam Albuquercij in Indiam iter nauibus sibi, vt dictum est, attributis suscepetunt, Emmanuel concilium regni totius indixit, vt populorum fidem sacramento Ioanni suo legitimo hæredi, vt fieri in Hispania solet, obligaret. Quod summa omnium volunta-

Corteregalis secũda ad Septentriones nauigatio.

Comitia regni Lusitanici, eorũque decreta.

luntate factum est. Fuerunt præterea in hoc concilio multa populis salutaria, quæ concilium flagitauerat, instituta. Fuit præterea à populis Rex adiutus certo pecuniæ numero in sumptus, quos in Africano bello faciebat. Gama vero postquam promontorium Bonæ spei flexit, classem diuisit. Vincentio Soderio vndecim naues attribuit, vt Mozambiquem contenderet, ibique illum præstolaretur: quatuor autem sibi reseruauit, vt cum illis Zofalam peteret, regionisque situm & naturam cognosceret. Ibi fuit à gentis illius Principe liberaliter acceptus, & amicitia inter vtrunque constituta. Cùm tamen è sinu egrederetur, nauem vnam ad vada allisam in ipsius æstuarij faucibus amisit. Homines verò, & omnia, quæ erant in illa, fuère in alias naues imposita. Indè Mozambiquem profectus, cum vrbis Principe atque rectore collocutus est. Iam enim ille, qui nostris necem comparabat, abscesserat, & alter in locum illius fuerat substitutus, à quo Gama fuit perbenignè acceptus. Dederat autem Gama Soderio curã, vt interim dum ille Zofalam diuertebat, nauẽ in portu Mozambiquensi ædificaret, ex his, quas Portugalenses Carauelas appellant, ad quam efficiẽdam fuerat è Lusitania in ea classe materia comportata. Quarum forma hæc est. Carchesijs carent: antennas non habẽt trãsuersas ad pares angulos, sed obliquè paulùm infra summum malis alligatas. Vela sunt in speciem trianguli facta, cuius basis non multum ab infimis armamentis eminet. Antennæ sunt in infima parte, qua secundum latera nauis obuersantur, instar mali, crassiores: indè paulatim attenuantur ad summum. Hoc autem nauium genere Portugalenses propter nimiam celeritatem in rebus bellicis vtuntur. Antennarum namque partem infimam facillimè vel ad proram, vel ad puppim versant, vel in medio latere nauis alligant: & nũc à dextera ad læuam, modò à læua ad dexteram celerrimè detorquent: & vela, quæ quidem sunt ex imis angulis, qui sunt Antennis oppositi, colligata, facillimè vel laxant, vel contrahunt, prout nauigationi expe-

RES INDICAE.

Zofalæ Principis fœdus cum Lusitanis.

Nauium quas Carauelas vocant, demum scriptio.

expedire vident: & quocunque ventus se dat, eò velorũ sinus sine vlla mora conficiunt, omnesq; ventos excipiunt, ita, vt sæpenumerò a lateribus impulsæ rectum cursum commodissimè teneant, eodemq; vento, mutata subitò velificatione, in contrarias partes incredibili celeritate deferantur. Ad hanc igitur formam curauit Gama, vt nauis ædificaretur, quæ per oram illam discurreret, & quanta maxima posset, incommoda hostibus Christiani nominis importaret. Cum hac etiam naue suis adiuncta Quiloam contendit. Eò cùm peruenisset, Stephanus Gama cum illis quinque nauibus quibus præerat, ad portum similiter accessit. Erat ad hanc rationem classis decem & nouem nauium. Nam nauis vna, cuius præfectus erat Antonius Campensis, ventis aduersis in longinquas partes iactata, minimè comparebat. Rex maxima formidine perterritus, ad Gamam supplex accedit. Gama illum vinculis propter iniurias nostris illatas alligauit. Is cum veniam flagitaret, eo fœdere emissus fuit, vt certum pondus auri tributi nomine, Regi Emmanueli quotannis penderet. Huius autem fœderis obsidem dedit Mahumeten Anconium, virum singulari authoritate præditum, & qui post Habrahemum regem, secundum dignitatis gradũ in locis illis obtinebat. At Habrahemus cùm se liberatum cerneret, aurum, quod erat pactus, minimè dissoluit: vt simul aurum retineret, & Mahumeti necem hac fraude moliretur. Putabat enim fore, vt Gama perfidia illius offensus, Mahumetem interficeret. Illum namq; pessimè oderat, quamuis odium animo conceptum amicitiæ simulatione tegeret. Erat enim Habrahemus homo maleficus & iniustus, & Regem, qui ante illum fuerat, per insidias occiderat, vt ipse regnare posset: & omnes homines, in quibus acris animi vim & industriam cernebat, suspectos & inuisos habebat: à Mahumete verò præcipuè sibi malum formidabat. At Mahumetes cum Habrahemi perfidiam sentiret, Gamæ fraudem, quam sibi ab homine profligatissimo fieri suspicabatur, aperuit, & de suo aurum persoluit. Quo facto

Classis 19. nauium Lusitanorum.

Quiloæ Rex à Gama coniectus in vincula.

Habrahemi Quiloæ Regis perfidia aliaque scelera.

Gama illum missum continuò fecit. Inde Melindem ire contendit. Eo tamen propter æstus maximis ventis incitati vehementiam, naues conuertere non potuit. In sinum verò, qui Melinde circiter triginta millia passuum aberat, delatus est. Eò misit Rex ad illum quendam ex exulibus, nomine Lodouicum Mouram, quē Capralis reliquerat, vt eum salutaret, & quæreret, an opera sua aut opibus indigeret. Indè Gama, postquam aquationi & rei cibariæ prouidit, in Indiam transmisit. Cùm verò non longè esset à continenti; ingentem nauem, rebus omnibus ad dimicandū instructissimā, cōspicatus est. Erat autem nauis illa Sultani Aegyptiorum Imperat. & Calecutio zingibere, pipere, cinnamomo, & alijs ingentis pretij mercibus onerata veniebat, & Mecam cursu petebat, vt ibi multos, qui religionis gratia Mahumetis sepulchrum inuisere cupiebant, exponeret. In eam Gama confestim inuectus est. Arabes & Aegyptij multò acrius, quàm credi poterat, restitēre. Tanta verò contentione dimicatum est, vt prælium fuerit ad principium diei sequentis perductum, cùm vniuersa classis vnam tantùm nauem oppugnaret. Nec enim nostri eam deprimere, antè quàm spoliarent, volebant: & illi cùm sibi moriendum esse putarent, vt non inulti caderent, laborabant. Irrumpunt tandem Lusitani, supra trecentos homines ferro concidunt, pueris tantùm parcunt: prædam ingentem capiunt, & nauem coniectis facibus inflammant. Indè Gama Cananorem vehitur, vbi Regi legatum, quem ad Emmanuelem miserat, tradidit, & simul munera, quibus Emmanuel illum donabat, deferenda curauit: quibus ille supra modum lætatus est. Indè Calecutium petere instituit. In eo cursu parones aliquot Calecutienses cepit, in quibus inerant ad quinquaginta ex Calecutiensibus ciuibus, quibus omnibus catenas iniecit. In portu tandem classem constitui iussit. Venit autem ad illum Arabs quidam, vestitus eorum habitu & cultu, qui disciplinam Diui Francisci se tenere profitentur. Cùm verò fuisset ad Gamā perductus, se Mahumeta-

Melindij Regis ad Gamam nuncius.

Ingēs Aegyptia nauis à tota Lusitana classe ægrè capta.

Parones aliquot Calecutiēses captæ.

Subdola Calecutiēsis Regis ad Lusitanos de pace legatio.

num esse fassus est: illamque vestem induisse, eò quòd vereretur, nè sibi aditus alia ratione ad classem minimè pateret. Vestis autem erat vnius ex illis monachis, qui cum Atio Correa ceciderant. Arabs denunciat Gamæ, Calecutij Regem esse pacis & amicitiæ cum Lusitano Rege cupidissimum, molestissimeque tulisse facinus illud, qđ homines Arabes, quos imperio minimè continebat, in Lusitanos admiserant. Gama respondet, neque se à fœdere pacis abborrere. Et idcircò iussu Regis Emmanuelis eò se contulisse, vt pacem, si fieri posset, cum illo certo fœdere confirmaret. Si igitur pacem habere vellet, voluntatis suæ signum aliquod daret, atque in principio omnia, quæ fuerant Lusitanis erepta, cùm Correa fuit interfectus, statim restitueret. Multis autem nuncijs vltrò citroq; missis, nihil, quod in rem esset, à Rege fiebat. Intellexit Gama, omnem Regis animum in fraudibus versari, nec ad vllam stabilem & firmam concordiam adduci posse. Quod cũ videret, dixit, si non omnia sibi continuò redderentur, se Malabares illos, quos vinctos habebat, in Arij Correæ vltionem crudelissimè necaturum. Rex nullum ad hanc comminationem responsum dare voluit. Gama omnes vinctos suspendi iussit, præcisisque manibus atque pedibus, cadauera vni ex paronibus, quos ceperat, imponi cum literis, quibus Regi bellum indicebat, & tam ei, quàm omnibus, quibus ille imperabat, ferro flammaque minabatur. Paronem deindè propè terram remulco subduci suis imperauit. Rex vbi literas nimis aspere & ferociter scriptas accepit, suosque crudelem in modum necatos & dilaceratos animaduertit, maximo animi motu perturbatus est. omnisque ciuitas lamentis se dedidit. At Gama propiùs terram naues statui iussit, & postridiè, vbi primùm diluxit, tormentis vrbem acerrimè conquassari præcepit. Multæ domus disturbatæ, & ædes regiæ, quæ erant propè littus, euersæ: multique mortales occisi sunt. HAC re gesta, Cochimum recta contendit, & Vincentium Soderium cum sex nauibus, qui totam illam oram infestam

Bellum Calecutio Regi, necatis prius captiuis, à Gama indictum.

Calecutiũ oppugnatur.

festam

festam redderet, ibi reliquit. Vbi Cochimum peruenit, Lusitani, qui apud Regem manserant, ad eū continuò venêre, & quanta humanitate fuerant habiti, & quàm singulari vigilantia contra Saracenorum insidias defensi, exposuêre. Rex eum continuò per vnum è suis domesticis, qui magnum apud eum locum tenebat, honorificè admodum salutauit. Cum eo Gama cōstituit, vt postero die Rex locum deligeret, quem magis opportunum ad colloquium vtriusq; iudicaret. Velle namque se illi mandata Regis Emmanuelis explicare. Et interim misit Emmanuelis nomine munera ad illum partim aurea, partim argentea, & auream præter ea coronam. Rex contrà, vt cum Emmanuele magnificentia certaret, enixè contendit. Et cùm alia multa, tum duas aureas armillas gemmis distinctas, & vnam pergrandem gemmam ad Gamam ferri iussit, quam illius nomine Regi Emmanueli deferret. Fuit postridiè colloquium cum non mediocribus amoris mutui signis inter eos institutum. Non multis pòst diebus veniunt ad Gamam legati ex Christianis illis, qui Cranganorensem vrbē incolebant. Legationis autem hæc summa erat. Se gratias dignas Christo Optimo Maximo pro tam singulari beneficio non posse vllo modo persoluere. Id enim adepti fuerant, quod nullo vnquam pacto fieri posse crediderant, vt ex tam longinquis regionibus Christiani tantis virtutibus ornati, ad eas terras peruenirent. Se velle deinde Emmanueli seruire, nullumque alium dominum in terris agnoscere. Idcircò Gamam orare & obsecrare, vt nomine regis optimi & inuictissimi eos omnes in fidē reciperet. Gama manus in cælum sustulit, eosque ad spē multò felicioris conditionis excitauit: fidemq; dedit, se pugnaturum, vt omnes Lusitani Duces, qui deinceps in Indiam à Rege mitterentur, eos à tyrannide perditorum hominum, & Saracenorum iniurijs tuerentur. Legatis dimissis, Gama, vt naues iustum onus acciperent, operam strenuè nauabat. Interim verò vnus ex Brachmanis, quibus Calecutij Rex multùm vtebatur,

Emmanuelis ad Cochimi Regem munera.

Gamæ cū Rege Cochimi colloquium.

Cranganorensium Christianorum ad Gamam legatio.

Subdola Brachmani

ad Gamã pro Calecutio Rege legatio. venit ad Gamam cum duobus adolescentibus, ex quibus vnus erat eius filius, alter sanguine ei valdè coniũctus. A Gama autem postulabat, vt illos adolescentes in Portugaliam duceret, vt literas Latinas discerent, & religionem Christianorum, & disciplinam, & instituta cognoscerent. Gama illius postulatis satisfacere visus est. Sed postquam is se penitùs in Gamæ familiaritatem insinuauit, tunc apertè significauit, quod in principio confiteri minimè ausus fuerat: nempè se Legatum Calecutiensis Regis esse: ab eoque missum, vt ostenderet, nihil ardentius illum optare, quàm vt pax inter eos sanctissimo fœdere cõciliaretur. Paratum esse Regem non modò ad bona Lusitanorum reddenda, sed ad omnia hominis amantissimi officia cumulatè præstanda: Gamamque orare, vt inimicitiarum memoriam deponeret, & satisfactionem acciperet. Quod verò ad aromatum onus attinebat, nec alibi plura, nec minore pretio reperiri posse. Proindè si vellet naues Calecutium ducere, futurum, vt ex animi sententia, quod in rẽ esset, feliciter administraret. Gama voluit, an Regem admissorum flagitiorum aliqua ex parte pœniteret, experiri. Itaque classe Stephano Gamæ interim commissa, & Brachmana pro obside relicto, Calecutium cũ duabus tantùm nauibus proficisci maturauit. Vbi Calecutium peruenit, duos illos adolescentes ad Regem misit, qui vltrò citroque commeabant, & pacis conditiones à Rege ad Gamam, & ab illo rursus ad Regem deferebant. *Calecutij Regis dolus & incõstantia.* Rex tamen insidias comparabat. Arabes enim cum eo magnis vocibus expostulare, animumq; illius in nostros incendere minimè desistebant. Is cùm neque fidem coleret, neq; constantiam vllam retineret, & copias, quas Gama eo tempore habebat, valdè contemneret, Arabum vocibus inductus, quàm maximo silentio fieri potuit, xxxiiij. parones instruxit, qui Gamam improuiso adorirentur. Quod summa quadam celeritate factum est. Itaque in Gamam festinanter incurrunt. Gama re adeò repentina perculsus, anchoras præcidi, velaq; fieri confestim

Lusitani diuinitus ab hoste liberati.

iussit. In hoc discrimine res erat, cùm subitò Eurus paulò vehementior nauem à terræ conspectu beneficio cælestis numinis abstraxit. Parones tamen nihilo secius Gamam & remis & velis insequebantur. Sed accidit, cùm iam appropinquare viderentur, vt Vincentius Soderius cum classe, cui præfectus erat, occurreret. Gama namque cùm aliquid suspicione de fraude illa assequeretur, quamuis non ita subitò id scelus conflari posse existimaret, vnam ex nauibus ad illum miserat, vt Calecutium properaret. Gama adiuncta sibi Soderij classe, naues in hostes conuertit, & in eorum classem nimis acriter inuadit. Aliquot autem paronibus depressis, & multis ex hostibus occisis, reliqua classis disiecta atque dilacerata, fuga salutem petere constituit.

Calecutiensis classis fuga.

Gama deindè Cochimum reuersus, Brachmanam suspendi iussit. Adolescentes euaserunt, propterea, quod in terram descenderant, antequam vllum fieri posset tam sceleratæ coniurationis indicium. Calecutij Rex cùm cerneret, nec insidias illi, neque vim, vt cogitârat: processisse, alia ratione perniciem comparare Lusitanis instituit.

Noua Calecutij Regis in Lusitanos techna.

Literas enim ad Cochimi Regē misit, quibus illum rogabat, vt sibi Lusitanos traderet: Ad hoc autem scelus, eum ingentibus promissis impellere contendebat: contrà, si id facere recusaret, quæ pericula illi intendentur, exponebat, & minas etiam iactabat. At Rex Cochimi se vehementer admirari respondit, quomodo tam illustri Regi in mentem veniret, Reges alios in fraudem impellere.

Regis Cochimi ad Calecutiensis Regis literas responsum.

Minimè namque ad Regis officium pertinere, fidem violare, & eos, qui se illi commiserant, prodere. Vt enim nihil erat magis Regium fidei stabilitate & constantia: ita nihil esse perfidia magis à regijs moribus & institutis alienum. Fide namque gloriam comparari: perfidia verò maculam dedecoris sempiterni omnibus, qui eam frangerent, maximè verò si Reges essent, inuri. Et idcircò se minimè regem arbitrari eū, qui fidem sanctam non haberet. Nō enim imperium summum, sed virtutem imperio dignam, reges efficere. Se verò id minimè facturum,

quamuis certò sciret, esse sibi è regni statu propter fidei constantiam demigrandum, & maximum periculum vitæ subeundum. Nullam enim vnquam potentiam, nec vllam vitæ iucunditatem se officio antiquiorem duxisse. Institit nihilominùs Calecutiensis, & ter in eandem sententiam literas, partim præmijs alliciendo, partim minis exterrendo, ad Cochimensem dedit. Is tamen in eadem perpetuò sententia permansit. Hoc autem Gamæ Cochimensis, quamdiu nuncij hæc cùm illo agebant, indicare noluit, nè illius animũ aliqua sinistra suspicione conturbaret. At postquam Calecutiensi spes illius corrumpendi omninò præcisa fuit, tum demùm quantis fuerat machinis oppugnatus, Gamæ significauit. Gama gratias egit, quas debuit, &, vt omitteret timorem, admonuit. Se namque eam classem in India relicturum, quæ facilè posset per fidi Regis immanitati resistere. Indè profectus est Cananorem cum tredecim nauib' oneratis, vt alias tres, quæ in Cananoris portu erant ad anchoras deligatæ, vt onus similiter acciperent, cum ea classe cõiungeret. Sed cùm non amplius duodecim passuum millib. Pandarane abesset, viginti nouẽ naues, quas Calecutij Rex ad illius perniciem armis, & telis, & militib. instruxerat, offendit. De consilio reliquorum ducum, cum ea classe pugnare cõstituit. Vincentium verò Soderium, & Petrum Raphaelem, & Iacobum Petreium, eò quòd illorum naues essent minus oneratæ, vt in principio prælium committerent, in prima acie collocauit. Illi impigrè imperata conficiunt, & in duas naues Arabũ, quæ reliquas antecedebant, incurrunt. Qui erant in nauibus, antè quàm Gama appropinquaret, exanimati metu, sese in mare deijciunt, vt nando confugiant. Nostri in scaphas repentè desiliunt, & supra trecentos homines in medijs fluctibus interimunt. Reliqua classis cùm duas illas naues interceptas, & homines occisos animaduerteret, conuersis proris se in terram trepidè recipiunt Eas Gama insequutus, propter oneris impedimentum consequi minimè potuit. Nostri cùm na

Cochimensis Regis in fide constãtia.

Pãdarane.

Classis Calecutiensis 29. nauiũ.

Pugna naualis, & Lusitanorum victoria.

ues spoliarent, signum ex auro factum, in speciem mō-stri cuiusdam similem figuratum, inuenerunt. Pondus erat librarum quadraginta. Pro oculis habebat in fronte duos ingentis pretij Smaragdos: similiter Pyropum miræ magnitudinis, instar prunæ incensæ collucentem, in pectus inclusum gestabat, & pallio aureo amiciebatur. Nauibus exinanitis, Gama ignem implicare continuò præcepit, vt in conspectu classis hostilis exustæ terrorem inijcerent. Indè Cananorem petijt, & cum Rege fœdus percussit, quo cautum est, nè vnquam Cananoris Rex bellum cum Rege Cochimēsi gereret: néue vnquam cum Rege Calecutij de Cochimi pernicie coniuraret: neque, cùm Calecutiensis in Regem Cochimi bellum compararet, illi suppetias vllas mitteret. Illius deindè fidei Lusitanos, qui erant negotia Emmanuelis Regis administraturi, commisit. *Signum monstriosum reum.* *Gamæ cũ Rege Cananorensi fœdus.*

INDE digressus est xxviij. die mensis Decemb. anno à CHRISTO nato. MDIII. Vincentium verò Sodertum reliquit cum sex nauibus: cui hoc munus assignauit, vt à Regibus amicis pericula propulsaret, & cō tinenter cum hostibus bellum gereret: & si cerneret bellum à Calecutij Rege Cochimensis regni finibus inferri, Calecutiensis impetum, quoad posset, à Cochimi rege reprimeret. Si verò vsque ad Februarium mensem nihil hostile geri videret, tum in Arabicum fretū nauigaret, vt Arabes acerrimo bello contunderet. Indè Mozambiquem petijt, vbi aquationi & commeatui prouidit. Cùm verò à promontorio Bonæ spei non procul abesset, aduersa tempestate iactatus est, & nauis Stephani Gamæ à reliqua classe segregata, eundem tūc cursum tenere non potuit. Gama tandem Kalen. Septembris, anno MDIII. in portum Olysipponis cum duodecim nauibus onustis feliciter inuectus, non modò Regem, sed omnes regni Proceres, & vniuersam Remp. ingenti gaudio cumulauit. Post sex dies Stephanus Gama vsus eadem felicitate nauigandi, portum similiter ingressus est. *Gamæ discessus ex India.* *Gamæ classis tempestate disiecta.* *Gamæ in Lusitaniā reditus.*

RES AFRICANÆ. IN Africa sub id tempus hæc acciderunt. Caserquibirium oppidum est in Mauritania. *Caserquibirium oppidum.*

ſitania Tingitana, non ita longo interuallo à Gaditano freto diſiunctum, quod aquis fluuij Lixi alluitur. Fluuius quidem non valdè magnus eſt, ſed cùm aquis pluuijs impellitur, ita redundat, vt in oppidum ſæpè impetu concitetur, & influat. Hanc ciuitatem aiunt ædificatam fuiſſe à Manzore Marroquienſi Imperatore, qui Regis ſimul & Pontificis, vt reliqui, quos Arabes Mahumetani Caliphas appellabant, munus & officium ſuſtinebat. Ciues fontibus & puteis carent: ciſternis tantū & aqua dicti fluminis vtuntur. Eſt tamē vrbs illa à multis mercatorib. & viris nobilib. frequentata. Florebat in ea philoſophiæ ſtudium, artiumque bonarum gymnaſium, ita, vt multi vndique in eam ex colendi ingenij gratia conuenirent. Erat præterea ingētis Aedis hoſpitalis nomine celebrata, in qua multi egentes & peregrini varijs morbis impliciti curabantur. Regio circumcirca multis arboribus & oletibus abundabat, hortoſq; habebat egregiè conſitos. Tellus eſt fertilis & opima, ita, vt cum trigeſimo frequenter efficiat. Rex Feſſenſis, poſtquam Arzila fuit, opera & virtute Alfonſi, hoc nomine quinti, Portugaliæ Regis expugnata, hanc vrbem munierat, multiſq; præſidijs cinxerat, illiuſque cuſtodiam ducibus aſſignauerat, qui inde crebras excurſiones in fines Arzilæ faciebant: quod Emmanuel indignè patiebatur. Itaque ſcripſit ad Ioannem Meneſium, qui, vt dictum eſt, Arzilæ præerat, vt continenter cum illa bellū gereret. Erat eo tempore vrbis Tingitanæ præfectus Ioannes ille Meneſius Taraucenſis Comes, qui, vt ſuprà memorauimus, auxilium contra Turcarum Imperatorem Venetis iuſſu Regis attulerat. Meneſius igitur, vt, quod ſibi præſcriptum fuerat, commodius efficeret, gentilem ſuum Taraucenſem Comitem ad ſocietatem facti, quod in animo habebat, per literas inuitabat, & quid ab illo fieri vellet, expoſuit. Comes Tingi profectus cum ducentis equitibus, Arzilam contendit: Meneſius equites ducentos & quinquaginta ſatis acres reduxit. Ita coniunctis copijs, magno ſilentio Caſerquibirium verſus

Manzor Marroquienſis Calipha.

Bellum Caſerquibiria à Luſitanis illatū.

ſus iter ſuſcipiunt: media fermè nocte in pontem perueniunt, qui abeſt Arzila circiter triginta paſſuũ millia. Sed ibi exploratores hoſtium fallere minimè potuerunt. Vrbis præfectus vbi id reſciuit, ſignum belli dare, & claſſicum canere, & milites euocare iubet: & prima luce cum omnibus copijs, quas habebat, collem prope vrbem inſedit, qui collis voluptarius ab illis nominatur. Ibi aciem ſuo more inſtruxit, & noſtris pugnandi poteſtatem fecit. Comes Meneſius de Meneſio per nuncium quæſiuit, quid illi de exercitu hoſtium videretur. Benè, inquit. Quod enim inuenire cupiebamus, offendimus. Ibi igitur cùm nemo prælium inire recuſaret, vterq; Meneſius ſuos inſtruxit, & in hoſtes ſigna inferri præcepit. Hoſtes interea velitari, & leuibus pugnis certare, & varijs curſibus noſtros laceſſere cœperunt, vt ordinem, quo erant inſtructi, ardore pugnandi deſererent. Sed vbi neminem extra ordinem velle dimicare vident, & ipſi conferti, vt in noſtros impetum daturi viderentur, è colle paulatim deſcendere incipiunt. Noſtri collem ſubeunt, & hoſtes aggrediuntur. Illi confeſtim terga vertunt. Noſtri illos inſequuntur, & centum & octoginta ad portas occidunt. Ciues metu perterriti, portas occludunt. Cùm multos ex ſuis reciperẽt, multos tamen excluſerunt. Timebant enim, nè noſtri in hoſtium tergis hærentes, vrbem vno impetu caperent. Qui excluſi fuerant, deſperatione commoti, globum efficiunt, & in noſtros impetũ faciũt. Prælium redintegratur, multi ex Luſitanis aut ex equis cadunt, aut vulnerantur. Odoardus Meneſius Comitis Taraucenſis filius in facie vulnus accepit, & Petrus Leitanus eodem etiam in loco vulneratus fuit. Sed cùm à reliquis eis, qui ceciderant, ſubſidio occurſum fuiſſet, nemo interfectus eſt. Ducibus autẽ viſum fuit, exercitum rurſus eodem ordine reducere. Cùm autem in pontem paruum, qui ab oppido duo millia paſſuum aberat, perueniſſent, oppidi præfectus cum nongentis equitibus eos inſequutus eſt. Noſtri pontẽ tranſierunt, & in campi planicie acie inſtructa hoſtes

Luſitanorum cum Mauris pugna.

Barbarorũ fuga.

Prælium à victis redintegratum.

abductæ sunt. Hac re gesta Menesius exercitum reduxit, & dum nox fuit, nemo illum vestigijs persequi ausus est. At prima luce magnus hostium numerus impetum in illum tulit. Sed tam singulari ordine Menesius exercitum reducebat, vt minimum detrimentum ab illis acciperet. Magnum tamen aliquot in locis periculum nostris intentum fuit, & vtrinq; magna contentione pugnatum, multiq; ex nostris sauciati, & equi etiam vulneribus concisi, ipseq; Menesius in summum vitæ discrimen iniectus: nemo tamen ex Christianis desideratus fuit, & ita cum omni præda domum redijre.

Menesij discrimen.

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVICTISSIMI, *virtute & auspicio gestis,*

LIBER TERTIVS.

RES INDICAE.

DVM hæc in Africa gerūtur, in India Trinumpara (hoc enim erat Cochimi regi nomē) maximis motibus agitari cœpit. Calecutij namq; Rex delectum habere, & maximas copias parare instituit, vt illū propter amicitię fœdus, quod cū Portugalensib⁹ icerat, & regno & opibus euerteret. Multi fuę.

ti fuêre in Trimumparæ cōsilio,qui illi persuadere conabantur,vt Portugalenses,quos in fidem è Gamæ manu receperat,RegiCalecutij traderet,& paucorū hominū externorum,& ab illius institutis abhorrentiū,inte ritu,salutem suā atq; totius regni redimeret. Quod cōsilium nō modò non accepit, sed in eos, qui id suadebant,asperis verbis inuectus est.Dixit præterea,non esse tā hostilem Calecutiensis animum, qui eum regno spoliare,& vita priuare conabatur,quàm eorū, qui eū, vt fidē proderet,admonebant.Vitæ namq; spaciū breue esse,regniq; vsuram exiguo termino definitam,perfidiæ verò maculam sempiternam. Idcirco malle exturbari regno,& vitam in maximū discrimē inducere, quàm fidei parū sanctè cultæ imfamia flagrare. In hac rerum perturbatione, Vincētius Soderius Cochimum cum classe peruenit.Cùm verò indè rursus abire constitueret, Iacobus Fernandus Correa, qui fuerat Cochimi à Gama relictus,vt,quod esset in rē Emmanuelis Regis,administraret, illum obtestatur, nè vellet eo tempore Regem amicum, propter Lusitanum nomen & gratiam in tanto periculo constitutum, deserere. Ea namque potissimum de caussā in illis partibus cum instructissima classe relictum fuisse, vt ab amicis inimicorum impetum propulsaret. Recogitaret præterea,quantum esset in se dedecus admissurus, si ciues hostium immanitati proderet. Nec enim proditoris nomen in eos solùm conuenire,qui contra fidem suis pestem molirentur, sed in eos etiam,qui eos in rebus afflictis tueri nollent. Respondit,illud sibi negotium à Rege minimè datum fuisse,sed vt cum nauibus quæ ex Arabia in Indiam nauigarent, bellum gereret. Se nolle munus sibi impositum vllo pacto aut conditione negligere. At Correa rursus ait, non esse semper quid rex imperauerit,sed potius, quid fieri voluerit, spectandū.Varios esse rerum euentus, & consilia pro rerum incidentium nouitatibus immutanda. Non fuisse verò eam Regis optimi mentem,vt is regis amici, & suorum salutem negligeret: sed cùm esset otium à vi-

Trimumpara Cochimi Regis erga Lusitanos fides

Soderij & Correæ de discessu ex india cōtentio.

expedire vident:& quocunque ventus se dat, eò velorũ sinus sine vlla mora conficiunt, omnesq; ventos excipiunt, ita, vt sæpenumerò a lateribus impulsæ rectum cursum commodissimè teneant, eodemq; vento, mutata subitò velificatione, in contrarias partes incredibili celeritate deferantur. Ad hanc igitur formam curauit Gama, vt nauis ædificaretur, quæ per oram illam discurreret, & quanta maxima posset, incommoda hostibus Christiani nominis importaret. Cum hac etiam naue suis adiuncta Quiloam contendit. Eò cùm peruenisset, Stephanus Gama cum illis quinque nauibus quibus præerat, ad portum similiter accessit. Erat ad hanc rationem classis decem & nouem nauium. Nam nauis vna, cuius præfectus erat Antonius Campensis, ventis aduersis in longinquas partes iactata, minimè comparebat. Rex maxima formidine perterritus, ad Gamam supplex accedit. Gama illum vinculis propter iniurias nostris illatas alligauit. Is cum veniam flagitaret, eo fœdere emissus fuit, vt certum pondus auri tributi nomine, Regi Emmanueli quotannis penderet. Huius autem fœderis obsidem dedit Mahumeten Anconium, virum singulari authoritate præditum, & qui post Habrahemum regem, secundum dignitatis gradũ in locis illis obtinebat. At Habrahemus cùm se liberatum cerneret, aurum, quod erat pactus, minimè dissoluit: vt simul aurum retineret, & Mahumeti necem hac fraude moliretur. Putabat enim fore, vt Gama perfidia illius offensus, Mahumetem interficeret. Illum namq; pessimè oderat, quamuis odium animo conceptum amicitiæ simulatione tegeret. Erat enim Habrahemus homo maleficus & iniustus, & Regem, qui ante illum fuerat, per insidias occiderat, vt ipse regnare posset: & omnes homines, in quibus acris animi vim & industriam cernebat, suspectos & inuisos habebat: à Mahumete verò præcipuè sibi malum formidabat. At Mahumetes cum Habrahemi perfidiam sentiret, Gamæ fraudem, quam sibi ab homine profligatissimo fieri suspicabatur, aperuit, & de suo aurum persoluit. Quo facto

Classis 19. nauium Lusitanorum.

Quiloæ Rex à Gama coniectus in vincula.

Habrahemi Quiloæ Regis perfidia aliaque scelera.

Gama

Gama illum missum continuò fecit. Inde Melindem ire contendit. Eò tamen propter æstus maximis ventis incitati vehementiam, naues conuertere non potuit. In sinum verò, qui Melinde circiter triginta millia passuum aberat, delatus est. Eò misit Rex ad illum quendam ex exulibus, nomine Lodouicum Mouram, quē Capralis reliquerat, vt eum salutaret, & quæreret, an opera sua aut opibus indigeret. Indè Gama, postquam aquationi & rei cibariæ prouidit, in Indiam transmisit. Cùm verò non longè esset à continenti, ingentem nauem, rebus omnibus ad dimicandū instructissimā, cōspicatus est. Erat autem nauis illa Sultani Aegyptiorum Imperat. & Calecutio zingibere, pipere, cinnamomo, & alijs ingentis pretij mercibus onerata veniebat, & Mecam cursu petebat, vt ibi multos, qui religionis gratia Mahumetis sepulchrum inuisere cupiebant, exponeret. In eam Gama confestim inuectus est. Arabes & Aegyptij multò acrius, quàm credi poterat, restitēte. Tanta verò contentione dimicatum est, vt prælium fuerit ad principium diei sequentis perductum, cùm vniuersa classis vnam tantùm nauem oppugnaret. Nec enim nostri eam deprimere, antè quàm spoliarent, volebant: & illi cùm sibi moriendum esse putarent, vt non inulti caderent, laborabant. Irrumpunt tandem Lusitani, supra trecentos homines ferro concidunt, pueris tantùm parcunt: prædam ingentem capiunt, & nauem coniectis facibus inflammant. Indè Gama Cananorem vehitur, vbi Regi legatum, quem ad Emmanuelem miserat, tradidit, & simul munera, quibus Emmanuel illum donabat, deferenda curauit: quibus ille supra modum lætatus est. Indè Calecutium petere instituit. In eo cursu parones aliquot Calecutienses cepit, in quibus inerant ad quinquaginta ex Calecutiensibus ciuibus, quibus omnibus catenas iniecit. In portu tandem classem constitui iussit. Venit autem ad illum Arabs quidam, vestitus eorum habitu & cultu, qui disciplinam Diui Francisci se tenere profitentur. Cùm verò fuisset ad Gamā perductus, se Mahumeta-

Melindij Regis ad Gamam nuncius.

Ingēs Aegyptia nauis à tota Lusitana classe ægrè capta.

Parones aliquot Calecutiēses captæ.

Subdola Calecutiēsis Regis ad Lusitanos de pace legatio.

num esse fassus est: illamque vestem induisse, eò quòd vereretur, nè sibi aditus alia ratione ad classem minimè pateret. Vestis autem erat vnius ex illis monachis, qui cum Ario Correa ceciderant. Arabs denunciat Gamæ, Calecutij Regem esse pacis & amicitiæ cum Lusitano Rege cupidissimum, molestissimeque tulisse facinus illud, qđ homines Arabes, quos imperio minimè continebat, in Lusitanos admiserant. Gama respondet, neque se à fœdere pacis abhorrere. Et idcircò iussu Regis Emmanuelis eò se contulisse, vt pacem, si fieri posset, cum illo certo fœdere confirmaret. Si igitur pacem habere vellet, voluntatis suæ signum aliquod daret, atque in principio omnia, quæ fuerant Lusitanis erepta, cùm Correa fuit interfectus, statim restitueret. Multis autem nuncijs vltrò citroq; missis, nihil, quod in rem esset, à Rege fiebat. Intellexit Gama, omnem Regis animum in fraudibus versari, nec ad vllam stabilem & firmam concordiam adduci posse. Quod cũ videret, dixit, si non omnia sibi continuò redderentur, se Malabares illos, quos vinctos habebat, in Arij Correæ vltionem crudelissimè necaturum. Rex nullum ad hanc comminationem responsum dare voluit. Gama omnes vinctos suspendi iussit, præcisisque manibus atque pedibus, cadauera vni ex paronibus, quos ceperat, imponi cum literis, quibus Regi bellum indicebat, & tam ei, quàm omnibus, quibus ille imperabat, ferro flammaque minabatur. Paronem deindè propè terram remulco subduci suis imperauit. Rex vbi literas nimis aspere & ferociter scriptas accepit, suosque crudelem in modum necatos & dilaceratos animaduertit, maximo animi motu perturbatus est. omnisque ciuitas lamentis se dedidit. At Gama propiùs terram naues statui iussit, & postridiè, vbi primùm diluxit, tormentis vrbem acerrimè conquassari præcepit. Multæ domus disturbatæ, & ædes regiæ, quæ erant propè littus, euersæ: multique mortales occisi sunt. HAC re gesta, Cochimum recta contendit, & Vincentium Soderium cum sex nauibus, qui totam illam oram infestam

Bellum Calecutio Regi, necatis prius captiuis, à Gama indictum.

Calecutium oppugnatur.

festam

festam redderet, ibi reliquit. Vbi Cochimum peruenit, Lusitani, qui apud Regem manserant, ad eũ continuò venêre, & quanta humanitate fuerant habiti, & quàm singulari vigilantia contra Saracenorum insidias defensi, exposuêre. Rex eum continuò per vnum è suis domesticis, qui magnum apud eum locum tenebat, honorificè admodum salutauit. Cum eo Gama cõstituit, vt postero die Rex locum deligeret, quem magis opportunum ad colloquium vtriusq; iudicaret. Velle namque se illi mandata Regis Emmanuelis explicare. Et interim misit Emmanuelis nomine munera ad illum partim aurea, partim argentea, & auream præter ea coronam. Rex contrà, vt cum Emmanuele magnificentia certaret, enixè contendit. Et cùm alia multa, tum duas aureas armillas gemmis distinctas, & vnam pergrandem gemmam ad Gamam ferri iussit, quam illius nomine Regi Emmanueli deferret. Fuit postridiè colloquium cum non mediocribus amoris mutui signis inter eos institutum. Non multis pòst diebus veniunt ad Gamam legati ex Christianis illis, qui Cranganorensem vrbẽ incolebant. Legationis autem hæc summa erat. Se gratias dignas Christo Optimo Maximo pro tam singulari beneficio non posse vllo modo persoluere. Id enim adepti fuerant, quod nullo vnquam pacto fieri posse crediderant, vt ex tam longinquis regionibus Christiani tantis virtutibus ornati, ad eas terras peruenirent. Se velle deindè Emmanueli seruire, nullumque alium dominum in terris agnoscere. Idcircò Gamam orare & obsecrare, vt nomine regis optimi & inuictissimi eos omnes in fidẽ reciperet. Gama manus in cælum sustulit, eosque ad spè multò felicioris conditionis excitauit: fidemq; dedit, se pugnaturum, vt omnes Lusitani Duces, qui deinceps in Indiam à Rege mitterentur, eos à tyrannide perditorum hominum, & Saracenorum iniurijs tuerentur. Legatis dimissis, Gama, vt naues iustum onus acciperent, operam strenuè nauabat. Interim verò vnus ex Brachmanis, quibus Calecutij Rex multùm vtebatur,

Emmanuelis ad Cochimi Regem munera.

Gamæ cũ Rege Cochimi colloquium.

Cranganorensium Christianorum ad Gamam legatio.

Subdola Brachmani

ad Gamã pro Calecutio Rege legatio. venit ad Gamam cum duobus adolescentibus, ex quibus vnus erat eius filius, alter sanguine ei valdè coniũctus. A Gama autem postulabat, vt illos adolescentes in Portugaliam duceret, vt literas Latinas discerent, & religionem Christianorum, & disciplinam, & instituta cognoscerent. Gama illius postulatis satisfacere visus est. Sed postquam is se penitùs in Gamæ familiaritatem insinuauit, tunc apertè significauit, quod in principio confiteri minimè ausus fuerat: nempè se Legatum Calecutiensis Regis esse: ab eoque missum, vt ostenderet, nihil ardentius illum optare, quàm vt pax inter eos sanctissimo fœdere cõciliaretur. Paratum esse Regem non modò ad bona Lusitanorum reddenda, sed ad omnia hominis amantissimi officia cumulatè præstanda: Gamamque orare, vt inimicitiarum memoriam deponeret, & satisfactionem acciperet. Quod verò ad aromatum onus attinebat, nec alibi plura, nec minore pretio reperiri posse. Proindè si vellet naues Calecutium ducere, futurum, vt ex animi sententia, quod in rẽ esset, feliciter administraret. Gama voluit, an Regem admissorum flagitiorum aliqua ex parte pœniteret, experiri. Itaque classe Stephano Gamæ interim commissa, & Brachmana pro obside relicto, Calecutium cũ duabus tantùm nauibus proficisci maturauit. Vbi Calecutium peruenit, duos illos adolescentes ad Regem misit, qui vltrò citroque commeabant, & pacis conditiones à Rege ad Gamam, & ab illo rursus ad Regem deferebant. Rex tamen insidias

Calecutij Regis dolus & incõstantia. comparabat. Arabes enim cum eo magnis vocibus expostulare, animumq; illius in nostros incendere minimè desistebant. Is cùm neque fidem coleret, neq; constantiam vllam retineret, & copias, quas Gama eo tempore habebat, valdè contemneret, Arabum vocibus inductus, quàm maximo silentio fieri potuit, xxxiiij. parones instruxit, qui Gamam improuiso adorirentur. Quod summa quadam celeritate factum est. Itaque in Gamam festinanter incurrunt. Gama re adeò repentina perculsus, anchoras præcidi, velaq; fieri confestim

ius-

iussit. In hoc discrimine res erat, cùm subitò Eurus paulò vehementior nauem à terræ conspectu beneficio cælestis numinis abstraxit. Parones tamen nihilo secius Gamam & remis & velis insequebantur. Sed accidit, cùm iam appropinquare viderentur, vt Vincentius Soderius cum classe, cui præfectus erat, occurreret. Gama namque cùm aliquid suspicione de fraude illa assequeretur, quamuis non ita subitò id scelus conflari posse existimaret, vnam ex nauibus ad illum miserat, vt Calecutium properaret. Gama adiuncta sibi Soderij classe, naues in hostes conuertit, & in eorum classem nimis acriter inuadit. Aliquot autem paronibus depressis, & multis ex hostibus occisis, reliqua classis disiecta atque dilacerata, fuga salutem petere constituit. Gama deindè Cochimum reuersus, Brachmanam suspendi iussit. Adolescentes euaserunt, propterea, quod in terram descenderant, antequam vllum fieri posset tam sceleratæ coniurationis indicium. Calecutij Rex cùm cerneret, nec insidias illi, neque vim, vt cogitârat: processisse, alia ratione perniciem comparare Lusitanis instituit. Literas enim ad Cochimi Regẽ misit, quibus illum rogabat, vt sibi Lusitanos traderet: Ad hoc autem scelus, eum ingentibus promissis impellere contendebat: contrà, si id facere recusaret, quæ pericula illi intenderentur, exponebat, & minas etiam iactabat. At Rex Cochimi se vehementer admirari respondit, quomodo tam illustri Regi in mentem veniret, Reges alios in fraudem impellere. Minimè namque ad Regis officium pertinere, fidem violare, & eos, qui se illi commiserant, prodere. Vt enim nihil erat magis Regium fidei stabilitate & constantia: ita nihil esse perfidia magis à regijs moribus & institutis alienum. Fide namque gloriam comparari: perfidia verò maculam dedecoris sempiterni omnibus, qui eam frangerent, maximè verò si Reges essent, inuri. Et idcircò se minimè regem arbitrari eũ, qui fidem sanctam non haberet. Nõ enim imperium summum, sed virtutem imperio dignam, reges efficere. Se verò id minimè facturum,

Lusitani diuinitus ab hoste liberati.

Calecutiensis classis fuga.

Noua Calecutij Regis in Lusitanos technæ.

Regis Cochimi ad Calecutiensis Regis literas responsum.

 quam-

quamuis certò sciret, esse sibi è regni statu propter fidei constantiam demigrandum,& maximum periculum vitæ subeundum. Nullam enim vnquam potentiam,nec vllam vitæ iucunditatem se officio antiquiorem duxisse. Institit nihilominùs Calecutiensis, & ter in eandem sententiam literas, partim præmijs alliciendo,partim minis exterrendo, ad Cochimensem dedit. Is tamen in eadem perpetuò sententia permansit. Hoc autem Gamæ Cochimensis, quamdiu nuncij hæc cùm illo agebant,indicare noluit, nè illius animũ aliqua sinistra suspicione conturbaret. At postquam Calecutiensi spes illius corrumpendi omninò præcisa fuit, tum demùm quantis fuerat machinis oppugnatus, Gamæ significauit. Gama gratias egit, quas debuit,&,vt omitteret timorem, admonuit. Se namque eam classem in India relicturum,quæ facilè posset perfidi Regis immanitati resistere. Indè profectus est Cananorem cum tredecim nauib' oneratis, vt alias tres, quæ in Cananoris portu erant ad anchoras deligatæ, vt onus similiter acciperent, cum ea classe cõiungeret. Sed cùm non amplius duodecim passuum millib. Pandarane abesset, viginti nouẽ naues, quas Calecutij Rex ad illius perniciem armis, & telis,& militib.instruxerat, offendit. De consilio reliquorum ducum, cum ea classe pugnare cõstituit. Vincentium verò Soderium, & Petrum Raphaelem,& Iacobum Petreium, eò quòd illorum naues essent minus oneratæ, vt in principio prælium committerent,in prima acie collocauit. Illi impigrè imperata conficiunt, & in duas naues Arabũ, quæ reliquas antecedebant,incurrunt. Qui erant in nauibus, antè quàm Gama appropinquaret, exanimati metu, sese in mare deijciunt, vt nando confugiant. Nostri in scaphas repentè desiliunt, & supra trecentos homines in medijs fluctibus interimunt. Reliqua classis cùm duas illas naues interceptas, & homines occisos animaduerteret, conuersis proris se in terram trepidè recipiunt Eas Gama insequutus,propter oneris impedimentum consequi minimè potuit. Nostri cùm na

Cochimensis Regis in fide constãtia.

Pãdarane.

Classis Calecutiensis 29. nauiũ.

Pugna naualis, & Lusitanorum victoria.

ues spoliarent, signum ex auro factum, in speciem mõstri cuiusdam similem figuratum, inuenerunt. Pondus erat librarum quadraginta. Pro oculis habebat in fronte duos ingentis pretij Smaragdos: similiter Pyropum miræ magnitudinis, instar prunæ incensæ collucentem, in pectus inclusum gestabat, & pallio aureo amiciebatur. Nauibus exinanitis, Gama ignem implicare continuò præcepit, vt in conspectu classis hostilis exustæ terrorem inijcerent. Indè Cananorem petijt, & cum Rege fœdus percussit, quo cautum est, nè vnquam Cananoris Rex bellum cum Rege Cochimẽ si gereret: néue vnquam cum Rege Calecutij de Cochimi pernicie coniuraret: neque, cùm Calecutiensis in Regem Cochimi bellum compararet, illi suppetias vllas mitteret. Illius deindè fidei Lusitanos, qui erant negotia Emmanuelis Regis administraturi, commisit. INDE digressus est xxviij. die mensis Decemb. anno à CHRISTO nato. MDIII. Vincentium verò Sodernum reliquit cum sex nauibus: cui hoc munus assignauit, vt à Regibus amicis pericula propulsaret, & cõtinenter cum hostibus bellum gereret: & si cerneret bellum à Calecutij Rege Cochimensis regni finibus inferri, Calecutiensis impetum, quoad posset, à Cochimi rege reprimeret. Si verò vsque ad Februarium mensem nihil hostile geri videret, tum in Arabicum fretũ nauigaret, vt Arabes acerrimo bello contunderet. Indè Mozambiquem petijt, vbi aquationi & commeatui prouidit. Cùm verò à promontorio Bonæ spei non procul abesset, aduersa tempestate iactatus est, & nauis Stephani Gamæ à reliqua classe segregata, eundem tũc cursum tenere non potuit. Gama tandem Kalen. Septembris, anno MDIII. in portum Olysipponis cum duodecim nauibus onustis feliciter inuectus, non modò Regem, sed omnes regni Proceres, & vniuersam Remp. ingenti gaudio cumulauit. Post sex dies Stephanus Gama visus eadem felicitate nauigandi, portum similiter ingressus est. IN Africa sub id tempus hæc acciderunt. Caserquibirium oppidum est in Mau-

Signum monstrosum. *Gamæ cũ Rege Cananorensi fœdus.* *Gamæ discessus ex India.* *Gamæ classis tempestate disiecta.* *Gamæ in Lusitaniã reditus.* *RES AFRICANAE.* *Caserquibirium oppidum.*

ritania Tingitana, non ita longo interuallo à Gaditano freto disiunctum, quod aquis fluuij Lixi alluitur. Fluuius quidem non valdè magnus est, sed cùm aquis pluuijs impellitur, ita redundat, vt in oppidum sæpè impetu concitetur, & influat. Hanc ciuitatem aiunt ædificatam fuisse à Manzore Marroquiensi Imperatore, qui Regis simul & Pontificis, vt reliqui, quos Arabes Mahumetani Caliphas appellabant, munus & officium sustinebat. Ciues fontibus & puteis carent: cisternis tantũ & aqua dicti fluminis vtuntur. Est tamẽ vrbs illa à multis mercatorib. & viris nobilib. frequentata. Florebat in ea philosophiæ studium, artiumque bonarum gymnasium, ita, vt multi vndique in eam ex colendi ingenij gratia conuenirent. Erat præterea ingẽtis Aedis hospitalis nomine celebrata, in qua multi egentes & peregrini varijs morbis impliciti curabantur. Regio circumcirca multis arboribus & oleribus abundabat, hortosq; habebat egregiè consitos. Tellus est fertilis & opima, ita, vt cum trigesimo frequenter efficiat. Rex Fessensis, postquam Arzila fuit, opera & virtute Alfonsi, hoc nomine quinti, Portugaliæ Regis expugnata, hanc vrbem munierat, multisq; præsidijs cinxerat, illiusque custodiam ducibus assignauerat, qui inde crebras excursiones in fines Arzilæ faciebant: quod Emmanuel indignè patiebatur. Itaque scripsit ad Ioannem Menesium, qui, vt dictum est, Arzilæ præerat, vt continenter cum illa bellũ gereret. Erat eo tempore vrbis Tingitanæ præfectus Ioannes ille Menesius Taraucensis Comes, qui, vt suprà memorauimus, auxilium contra Turcarum Imperatorem Venetis iussu Regis attulerat. Menesius igitur, vt, quod sibi præscriptum fuerat, commodius efficeret, gentilem suum Taraucensem Comitem ad societatem facti, quod in animo habebat, per literas inuitabat, & quid ab illo fieri vellet, exposuit. Comes Tingi profectus cum ducentis equitibus, Arzilam contendit: Menesius equites ducentos & quinquaginta satis acres reduxit. Ita coniunctis copijs, magno silentio Caserquibirium ver

Manzor Marroquiensis Calipha.

Bellum Caserquibirię à Lusitanis illatũ.

sus

ſus iter ſuſcipiunt: media fermè nocte in pontem perueniunt, qui abeſt Arzila circiter triginta paſſuū millia. Sed ibi exploratores hoſtium fallere minimè potuerunt. Vrbis præfectus vbi id reſciuit, ſignum belli dare, & claſſicum canere, & milites euocare iubet: & prima luce cum omnibus copijs, quas habebat, collem prope vrbem inſedit, qui collis voluptarius ab illis nominatur. Ibi aciem ſuo more inſtruxit, & noſtris pugnandi poteſtatem fecit. Comes Meneſius de Meneſio per nuncium quæſiuit, quid illi de exercitu hoſtium videretur. Benè, inquit. Quod enim inuenire cupiebamus, offendimus. Ibi igitur cùm nemo prælium inire recuſaret, vterq; Meneſius ſuos inſtruxit, & in hoſtes ſigna inferri præcepit. Hoſtes interea velitari, & leuibus pugnis certare, & varijs curſibus noſtros laceſſere cœperunt, vt ordinem, quo erant inſtructi, ardore pugnandi defererent. Sed vbi neminem extra ordinem velle dimicare vident, & ipſi conſerti, vt in noſtros impetum daturi viderentur, è colle paulatim deſcendere incipiunt. Noſtri collem ſubeunt, & hoſtes aggrediuntur. Illi confeſtim terga vertunt. Noſtri illos inſequuntur, & centum & octoginta ad portas occidunt. Ciues metu perterriti, portas occludunt. Cùm multos ex ſuis reciperēt, multos tamen excluſerunt. Timebant enim, nè noſtri in hoſtium tergis hærentes, vrbem vno impetu caperent. Qui excluſi fuerant, deſperatione commoti, globum efficiunt, & in noſtros impetum faciūt. Prælium redintegratur, multi ex Luſitanis aut ex equis cadunt, aut vulnerantur. Odoardus Meneſius Comitis Taraucenſis filius in facie vulnus accepit, & Petrus Leitanus eodem etiam in loco vulneratus fuit. Sed cùm à reliquis eis, qui ceciderant, ſubſidio occurſum fuiſſet, nemo interfectus eſt. Ducibus autē viſum fuit, exercitum rurſus eodem ordine reducere. Cùm autem in pontem paruum, qui ab oppido duo millia paſſuum aberat, perueniſſent, oppidi præfectus cum nongentis equitibus eos inſequutus eſt. Noſtri pontē tranſierunt, & in campi planicie acie inſtructa hoſtes expe-

Luſitanorum cum Mauris pugna.

Barbarorū fuga.

Prælium à victis redintegratum.

expectabant, vt si pontem transire conarentur, antè, quàm omnes copiæ traductæ fuissent, in earum partē impetum ferrent. At hostes cùm id metuerent, pontē transire noluerunt, nisi postquam nostros à ponte lōgo interuallo secessisse conspicati sunt. Interim vndique Mauri confluebant, & quò longius progrediebantur, eò magis eorum numerus augebatur. Illi igitur ferociùs instare, & nostros audacius insequi, & acriùs oppugnare cœperunt, donec ad pontem alterum peruentum est. Iam eo tempore præfectus hostium mille & trecentos equites sub signis habebat. Cùm Mauri arbitrarentur, fore, vt Christiani in pontis transitu tumultuari, & trepidare, & institutum ordinem deserere cogerentur, longè secùs euenit. Neque enim primū agmen maiore ordine, quàm nouissimum, in quod hostes incursabant, transijt. Itaque traductis copijs, duces, acie rursus instructa & explicata, hostibus pugnandi facultatem præbuerunt. At illi pontem transire minimè ausi sunt: & retrò se in vrbem, & in vicinos pagos contulerunt. Ex nostris autem nemo desideratus fuit. Non multis pòst diebus vterque Menesius copias eduxit, vt in Maurorum multitudinem, quæ non procul Alcasserquibirio in certis pagis propè flumen habitabat, improuiso irruerent. Sed illi transfugæ cuiusdam indicio, qui erat è Gallia Belgica oriundus, eadē nocte certiores facti, diffugiunt. Christiani tamen ad quinquaginta ex his, qui nondum se recipere potuerant, occiderunt, & totidem captiuos abduxerunt. Deindè cùm exercitum reducere vellent, magnus hostiū numerus in eòs inuehitur. Christiani ita pedem referebant, vt identidem agmine facto in hostes incitati, multos occiderent. Illi vicissim in Christianos incurrentes, non mediocre detrimentum illis inferebant. Fuit in hac pugna Petrus Sousa vir fortissimus in magnum discrimen adductus, cùm suos ordine reducere, & ab hostibus tueri contenderet. Quamuis autē pugna pro numero militum nimis atrox extiterit, quatuor tantùm è Christianis ab hostibus interfecti sunt. Itaque

Alia in Mauros excursio.

Petri Sousæ periculū in pugna

que nostri, hostibus inuitis, cum præda Arzilam per uenêre. Hoc eodem anno cùm Menesius accepisset, in monte, qui aberat Arzila passuum viginti millia, mulieres eximia pulchritudine à fortissimis militibus, qui eas nimis ardenter amabant, asseruari, constituit eò proficisci, vt illas caperet, Reginæque Mariæ dono mitteret. Sed erat illi iter per multos pagos maximo cum periculo faciendum. Sub noctem igitur densis tenebris & caligine, propter tempestatem, quæ vigebat, inuolutam, cum ducentis equitibus eò tanto cum silentio contendit, vt omnes falleret, & de tertia vigilia in montis illius frequentissimum pagum perueniret. Ibi ante, quàm hostes illius aduentum sentire possent, multas cæreas faces, quas in eum vsum comportari iusserat, incendi præcepit, vt earum splendore Christiani cernere possent, quid esset in hostium trepidatione gerendum. Tum tubarum clangore, & armorum strepitu, tantus pauor hostes semiomnes occupauit, vt maxima eorum pars se repentè in fugam daret. Quidam tamen in vltimo illo vitæ discrimine, in quocunque loco institerant, fortissimè dimicabant. Mulierum verò plangores, & lugubres eiulatus, & hominum clamores in cælum sublati, omnes qui vicinos pagos incolebant, de somno suscitauerunt. Sed ij cùm neque quantus esset Christianorum numerus, neque quanta repentinæ illius calamitatis magnitudo, cognoscere possent, & omnia multò tristiora animis fingerent, nullumque ducem, quem sequerentur, haberent, non modò auxilium non tulerunt, verùm cùm liberis, & mulieribus summam in fugiendo celeritatem suscipientes, se in intimam montis partem, & in densissimas syluas abdiderunt. Nostri ex ijs, qui erãt in armis, & pertinacissimè repugnabant, octoginta tantum, aut paulò plus occiderunt: sexaginta viros atque fœminas ceperunt, & pagum sine vllius impedimento diripuerunt. Inter captiuas fœminas, aliquot ex illis, quarum forma laudibus summis efferebatur, quarum præcipuè gratia nostri tantum periculum adierant, ab-

Periculosa de nocte in Mauros excursio.

Maurorum trepidatio & fuga.

abductæ sunt. Hac re gesta Menesius exercitum reduxit, & dum nox fuit, nemo illum vestigijs persequi ausus est. At prima luce magnus hostium numerus impetum in illum tulit. Sed tam singulari ordine Menesius exercitum reducebat, vt minimum detrimentum ab illis acciperet. Magnum tamen aliquot in locis periculum nostris intentum fuit, & vtrinq; magna contentione pugnatum, multiq; ex nostris sauciati, & equi etiam vulneribus concisi, ipseq; Menesius in summum vitæ discrimen iniectus: nemo tamen ex Christianis desideratus fuit, & ita cum omni præda domum redière.

Menesij discrimen.

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVICTISSIMI, *virtute & auspicio gestis,*

LIBER TERTIVS.

RES INDICAE.

DVM hæc in Africa gerũtur, in India Tritumpara (hoc enim erat Cochimi regi nomẽ) maximis motibus agitari cœpit. Calecutij namq; Rex delectum habere, & maximas copias parare instituit, vt illũ propter amicitię fœdus, quod cũ Portugalensib' icerat, & regno & opibus euerteret. Multi fuẽ.

ti fuêre in Trimumparæ cõsilio, qui illi persuadere conabantur, vt Portugalenses, quos in fidem è Gamæ manu receperat, Regi Calecutij traderet, & paucorũ hominũ externorum, & ab illius institutis abhorrentiũ, inte ritu, salutem suã atq; totius regni redimeret. Quod cõsilium nõ modò non accepit, sed in eos, qui id suadebant, asperis verbis inuectus est. Dixit præterea, non esse tã hostilem Calecutiensis animum, qui eum regno spoliare, & vita priuare conabatur, quàm eorũ, qui eũ, vt fidẽ proderet, admonebant. Vitæ namq; spaciũ breue esse, regniq; vsuram exiguo termino definitam, perfidiæ verò maculam sempiternam. Idcirco malle exturbari regno, & vitam in maximũ discrimẽ inducere, quàm fidei parũ sanctè cultæ infamia flagrare. In hac rerum perturbatione, Vincẽtius Soderius Cochimum cum classe peruenit. Cùm verò indè rursus abire constitueret, Iacobus Fernandus Correa, qui fuerat Cochimi à Gama relictus, vt, quod esset in rẽ Emmanuelis Regis, administraret, illum obtestatur, nè vellet eo tempore Regem amicum, propter Lusitanum nomen & gratiam in tanto periculo constitutum, deserere. Ea namque potissimum de caussã in illis partibus cum instructissima classe relictum fuisse, vt ab amicis inimicorum impetum propulsaret. Recogitaret præterea, quantum esset in se dedecus admissurus, si ciues hostium immanitati proderet. Nec enim proditoris nomen in eos solùm conuenire, qui contra fidem suis pestem molirentur, sed in eos etiam, qui eos in rebus afflictis tueri nollent. Respondit, illud sibi negotium à Rege minimè datum fuisse, sed vt cum nauibus quæ ex Arabia in Indiam nauigarent, bellum gereret. Se nolle munus sibi impositum vllo pacto aut conditione negligere. At Correa rursus ait, non esse semper quid rex imperauerit, sed potius, quid fieri voluerit, spectandũ. Varios esse rerum euentus, & consilia pro rerum incidentium nouitatibus immutanda. Non fuisse verò eam Regis optimi mentem, vt is regis amici, & suorum salutem negligeret: sed cùm esset otium à

Trimumparæ Cochimi Regis erga Lusitanos fides

Soderij & Correæ de discessu ex india cõtentio

vicinis hostibus, tunc alijs hostibus vltrò bellum inferret. Hæc & alia multa in eandem sententiam cùm diceret, & diuini numinis fidem imploraret, & huius postulati publicum testimoniū peteret, nihil tamen profecit. Valuit enim plus apud Soderium siue timor, siue prædæ ingentis spes, quam fides aut officiū. Itaq; profectus inde Solis occasum versus, angustias Arabici sinus obsedit. At Naubeadarimus, iuuenis & natura disertus & Brachmanarū disciplinis eruditus, sororis Regis Calecutiensis filius, qui erat getis legibus vnicus illius hæres, cùm bellum ab auunculo susceptum improbaret, huiusmodi apud illum orationem habuisse dicitur. Quamuis ætas mea ad consilia accipienda, quàm danda, magis opportuna videatur, ex vna tamen parte amoris vis, ex alia periculi magnitudo me stimulat, vt quæ sentio de summis rebus, aperiam Es enim tu mihi auunculus natura, amore verò penitùs insito pater amantissimus. Accedit quòd si sinistris consilijs regni tui opes fuerint cōminutæ, maximis ex eo casu incommodis afficiendus sum: si verò regnum salutaribus cōsilijs fuerit stabilitum, id etiam in meam vtilitatem cedet. Idcirco te suppliciter oro, vt orationem meā, quasi hominis tecum & natura, & amore, & periculi societate coniunctissimi, ad aures admittas. Si aliquid commodè dixero, id velim comprobes: si secus euenerit, tunc id facies, quòd ex re magis esse iudicaueris. Bellum maximum in Trimumparæ exitium comparas. Minimè mirandum est, cùm sit admodum vsitatum Regibus, inter se bello contendere. Sed causam belli videamus. Bella enim, quę sine legitima causa suscipiuntur, diros plerunque exitus habere solent. Quid igitur? Num tributum pendere recusauit? Num in fines regni tui armis inuasit? Num de pernicie tua coniurationem fecit? Minimè. Quid ergo dictu saltem speciosum potes obtendere, cur contra illum tantum bellum moueas? Hoc certè dices, quòd homines in fidem receptos tibi, vt imperabas, minimè tradiderit, in quos insitum contra gentem Lusitanam odium adhibitis tormentis ex-

Naubeadarimi ad Calecutij Regem de bello aduersus Lusitanos oratio.

pro-

promeres. Hoc igitur doles, quòd is ius gentium violare, & fidem prodere minimè voluerit. Quid igitur facies illis, qui contra diuinum & humanum ius scelera infinita suscipiunt, si tam infensum te illis præbes, qui nihil fide & officio antiquius arbitrantur? Nunquid beneficijs eos ornabis, qui supplicijs omnib⁹ digni sunt. Minimè verò. Regium enim est, vindicare perfidiam supplicio, non conferre immanissimo sceleri beneficia. Sed dices, illum hostibus, qui tibi graues iniurias intulerunt, fauere. Te quantum possum oro, vt in bonam partem, quę sum de ea re dicturus, accipias. Nemo enim æquum est vt grauius ferat, si qua fuerit in maiestatem tuam hominum scelere offensio concitata. Sed quod ad Lusitanos attinet, nihil, mea quidem sententia, gerunt, quod valdè vituperandum sit. Id enim faciunt, quod fortium hominum officium est. Offensi dolent, lacesiti pugnant, illatas iniurias acerrimè persequuntur. Si illi prius aliquod contra tuum statum facinus suscepissent, meritò pœnas de illorum improbitate repeteres. Sed nihil hostile gesserunt, imò vt postulato tuo satisfacerent, nauem cum ingenti præda captam tibi dederunt. At cùm ij, qui erant in terra, in fide atque patrocinio tuo conquiescerent, sine vlla causa proditi, spoliati, & crudelem in modum necati sunt. Non igitur illi, qui tam immane facinus vlciscuntur, sed qui causam tam repentinæ dissensionis attulerunt, malorum omnium, quæ sunt postea consequuta, æquum est, vt pœnam sustineant. Arabum mores diu pertulimus: eorum fraudes & insidias explorarè cognouimus: quàm singulares mentiendi artifices sint, non ignoramus. Sed hæc omnia quandiu supplices erant, tolerari poterant. At nunc opibus, quas sibi in regño tuo parauerunt, tantos spiritus assumunt, vt ferri non possint. Iam imperium pati nequeunt, sed leges etiam tibi Regi potentissimo dare contendunt. Quam tetri autem & quam feroces incedunt? Quanta fiducia animorum subnixi volitant? Quàm impudenter se inferunt & intrudunt? Quàm minaciter à te, quæ volunt, effla-

efflagitant? Eò denique progreſſi ſunt, vt ſi illos audieris, ſit tibi regnum ex eorum arbitratu gerendū. Quid enim poſtulant? Tolle de medio gentem nobis odioſam & inuiſam, cur ita tandem? nunquid ſi admiſſa fuerit, vos continuò expellendi eſtis? minimè. Sed non poſſunt oculi noſtri ſuſtinere Chriſtianæ gentis aſpectum. Et præterea veremur, nè quæſtus, quem antè faciebamus, illorum aduentu minuatur. Itaque iam non humiliter poſcimus, ſed te pro iure noſtro compellimus, vt tam delicato oculorum noſtrorum faſtidio, & auaritiæ tam immani, quę nullis opibus expleri poteſt, cum tui regni periculo, & cum inſignis turpitudinis infamia ſatisfacias. Inquiunt tamen, multum ſalutis communis intereſſe, gentem in armis acrem ex Indiæ finibus exterminari. Quid ergo? Si paucos illos homines, qui apud Trimumparam ſunt, extinxeris, continuò totum Portugalenſium genus interimes? Non certè. Et eos, qui venturi ſunt, in te multò acrius irritabis. Si igitur tam fortes ſunt, quàm homines iſti prędicant, dum, vt ab eis malum metuas, admonent, & terrorem tibi ex eorum armis incutiunt, multò certè tibi ad ſalutem melius eſt, eos amicos, quàm inimicos & infenſos habere. Plerunque enim fit, vt qui hoſtes acerrimi ſunt, iidem ſint amici firmiſſimi. Vtrumq; enim ab eodem virtutis fonte proſluit. Vereor autem, vt opibus tibi eorum viribus detractis, opes Cochimenſis Regis augeantur, & multi tibi tunc in calamitatibus inſultent. Nec enim dubito, quin maximæ claſſes in has oras venturæ ſint, & vaſtitatem in terris eorum, quibus ſunt infenſi, propter iniurias, quas acceperunt, efficiant. Quare Arabes iſtos odio maximo dignos exiſtimo. Primùm quidem, quia te principem clariſſimum, & regio iſto imperio digniſſimum, propter inſitum odium & auaritiam, in eam fraudem impellere nituntur, vt fidem & officium deſeras. Deinde, quia tanta ſuperbia tument, vt arbitrentur, eſſe tibi regnum ad eorum libidinem adminiſtrandum. Tum quia facinore, quod in oculis tuis ſuſcepère indignam nomini

tuo

tuo notam sempiterni dedecoris inusserunt. Nemo enim credet, eos tam immane scelus, nisi te conniuente suscipere ausos fuisse. Postremò quia tibi authores sunt, vt homines egregiè fortes, quorum fideli opera regni tui opes amplificare potuisses, cum magno regni periculo hostes tibi ex aduerso constituas. Quare censeo, vt bellum hoc omittas, & pacem cum Lusitanis hominibus, qui fidem & iustitiam colunt, & amicitiam summa, vt fama est, fide conseruant, & hostibus debitum supplicium irrogare solent, fideli pactione constituas, eisq; pro detrimentis, quæ Arabum sceleribus accepêre, satisfacias. Aliter enim vereor, nè quàm plurima mala, quod dij omen auertant, in hanc nostrã regionem ex hominum perditorum consilio redundent. Me quidem, quod fides facere admonet, cuiuscũque fortunæ socium habebis. Neq; enim pro tuæ dignitatis amplitudine vitam profundere recusabo. Ad officium tamen meum pertinere arbitratus sum, ea, quæ sentiebam, explicare. Deos autem precor, vt quæ gerenda esse putaueris, approbent. HAEC cùm sæpè dixisset, nulla tamen ratione Regem ab instituta sententia dimouere potuit. At Trimumpara milites euocabat, & omnia summa diligentia comparabat, quæ ad depellendum belli periculum necessaria videbantur. Sed cùm tantæ essent opes Calecutiensis, & multi fortunã Cochimensis inclinatam, vt opinio erat, despicerent, sese ad Calecutiensis nomen adiungebant, & Cochimensis caussam deserebant, vsq; adeò, vt non pauci ex illis, qui Cochimensis imperio tenebantur, ad Calecutiensem deficerent. Inter quos fuêre Dynasta Chirabipilensis, & Dynasta Cambalamensis, & insulæ cuiusdam Princeps, quæ est Cochimo opposita. Calecutiensis igitur cum maximo exercitu in Repelinum peruenit, qui locus Cochimo distat millibus passuum sedecim. At Lusitani ad Cochimensem adeunt, & orant, nè velit propter illos tantam belli molem sustinere: Se Cananorem ituros, vt ibi classem Lusitaniæ præstolerentur. Rex se vehementer admirari dixit, quomodo for-

Cochimẽses ad Calecutiensem transfugæ.

Calecutiensis in Cochimẽsem bellũ.

Repelinũ.

Calecutiẽ=

tissimis hominibus, & sibi diuturna familiaritate coniunctissimis in mentem venire potuisset, vt vel hostium potentiam timerent, vel de sua fide dubitarent. Manerēt porrò, & pro certo haberent, omnibus esse eandem fortunam subeundam. Se pro Emmanuelis Regis amplitudine ad extremum vitæ spiritum pugnaturum. Exercitui deindè sororis suæ filium, qui erat in regno successurus, Naramuhimum nomine, Imperat. constituit. Is autem valdè strenuus habebatur. Eum verò misit cum quinq; millibus & quingentis militibus, qui locum tuerentur, quo Calecutiensis transire cogitabat. Regni namque vtriusque fines æstuario ingenti erant diuisi. Locus autem, quo Calecutiensis Cochimum contendebat, erat eiusmodi, vt æstu decedente, vado transiri posset. Eò cùm Calecutiensis exercitum perduxisset, continuò antesignanis vadum tentare præcipit. Sed ij nō modò transitu prohibiti sunt, verùm multos è suis amiserunt. Postera die Repelinensem Dynastam cum magno delectorum militum numero ad vadum misit, vt Naramuhimum è loco pelleret, vt posset reliquus exercitus sine vlla offensione traduci. Quod vt facilius fieret, multos parones instructos ad inferiorem æstuarij partem, vbi maior erat profunditas, non longè tamen à vado constitui iubet, vt suis auxilio esse possent, & sagittis hostes configere. Eo tamen die Naramuhimus multò acrius repugnauit, maioremq; numerum hostium interfecit. In his autem prælijs consilio Laurentij Moreni, viri valdè strenui, plurimum vtebatur, qui cum paucis Lusitanis, qui interesse poterant, eum fortiter adiuuabat. Cùm hostes sæpiùs vadum aggrederētur, semper cum eorum, qui antecedebant, strage repulsi sunt. Tandem per eos pagos, qui ad ditionem Trimumparæ Regis pertinebant, distributi, vt vastitatem maximam Cochimensibus inferrent, omni studio contendebant. Sed Naramuhimus omnibus locis occurrebat, & aut per se, aut per alios duces, quos identidem summittebat, eorum impetum arcebat, & semper cum multorum hostium cæde victoriam

Regis oratio fidei & cōstantiæ plena.

Naramuhimus, Cochimensis exercitus Imperator

Laurentij Moreni Lusitani virtus.

Naramuhimi victoriæ.

am consequebatur. Cùm verò Calecutiensis animad-uertisset, apertam vim illi minimè, vt cogitârat, processisse, ad fraudem conuersus est. Itaque Cochimensem quæstorem, qui singulis propè diebus de gentis more militibus stipendia persoluebat, per internũcium magnis muneribus atque promissis allexit, vt milites stipendio fraudaret. Quæstor pecunia corruptus, morbum simulauit, & in vrbem se continuò recepit, edixitque militibus, vt qui stipendium sibi soluere cuperet, in vrbem ad illum tenderet. Quo facto multi se in vrbem conferebant, quos Naramuhimus continere non poterat. Quæstor solutionem de die in diem differebat. Hostes interim vadum minimè tentabant, vt Cochimenses negligentiores redderent. Postquam Calecutiensis ad hunc modum milites dilapsos, & eos, qui remanebant, minus ad defensionem intentos animaduertit, repentè parones accedere, tormentis atque telis hostes vndique propellere, suas copias vadum cum celeritate transire, Naramuhimique præsidia magna vi perrumpere iubet. Milites in Regis sui conspectu, quod erat imperatum, incredibili alacritate conficiunt. Erat adhuc nox, cùm hæc gesta sunt, in qua per exploratoris & Quæstoris indicium cognouit Calecutiensis, portum multorum militum discessione, & aliorum securitate minus diligenter asseruari. Accurrit Naramuhimus. Sed cùm hostium multitudinem & impetum sustinere non posset, fortissimè dimicans, sagittis confixus, occiditur. Eundem casum duo adolescentes illius cognati subiêre. Ita enim mortui sunt, vt antequam caderent, virorum fortium officio fungerentur. Fuit magna cædes, & vtrinque multi grauissimè sauciati cadunt. Prælium cùm ante lucem incepisset, ad vesperum protractũ est. Cochimenses fugæ se mandant. Calecutienses primò ferociter insequuntur, deinde tenebris impediti, vlterius victos persequi destiterunt. Trimumpara huius cladis nuncio maximo animi motu conturbatus est. Voluit tamen vltimum belli casum experiri. Itaque

Dolus Calecutiẽsis Regis.

Proditio.

Naramuhimi cædes.

Cochimẽsium clades.

omnes copias, quas potuit, instruxit, & collatis signis cum hoste dimicauit. Exitus belli is fuit, qui solet esse, cùm pauci timore perculsi & debilitati, cum maxima multitudine hostium, quos victoria confidentes atq; nimis feroces effecit, re iam desperata congrediuntur. Ad hunc modum fusus Trimumpara, insulam quandam traiecit, & Lusitanos, quos secum habebat, in eandem insulam transduci iussit: quos in illa ruina, tanta fide conseruauit, atque si illorum opera, quorũ gratia in tantas calamitates inciderat, fuisset aliquando ab omni calamitatis acerbitate defensus. Calecutiensis legatos iterum ad illum in insulam misit, qui dicerent, se ei omnia redditurum, si vellet sibi Lusitanos, quos potestate continebat, tradere. Respondit, sibi regnum, atque adeò vitam eripi posse, fidem non posse. Hoc responso Calecutiensis acerbius irritatus, vrbem incendi continuò iussit. Deindè insulam oppugnare instituit. Sed insula erat situ atque natura egregiè munita, & illis copijs, quas rex in eam transmiserat, facilè defendi poterat. Itaque Rex Calecutiensis cùm in eam conaretur inuadere, virtute militum fuit sæpè cum non mediocri damno de conatu depulsus. Cùm verò hyems aduentaret, obsidionem soluit, & Cochimum reuersus, locum fossa & vallo muniuit, in quo præsidia disposuit, eoq; animo indè digressus est, vt primo vere ad oppugnationem insulæ rediret. Multi cùm Trimumparæ fortunam afflictam post mortem Naramuhimi despicerent, à fide non illi solùm, sed nostris debita nefariè desciuerunt. Inter quos duos Mediolanenses extitêre, qui cum Gama in secundo illius in Indiam aduentu, permissu Regis Emmanuelis venerant. Ij religionis immemores, ad Calecutiensem transfugerunt, multaq; detrimenta nostris intulerunt. Sed quò illorũ perfidia, qui se Christianos ementiebantur, sceleratior extitit, eò fides illius barbari Regis clarius eluxit: quæ tanta fuit, vt pro hominibus parum notis, cum quibus nullam communionem sanguinis, aut iuris, aut religionis habebat, summo studio conseruandis, extrudi regnì

Cochimensis Rex victus aufugit.

Summa fides Regis.

Mediolanenses. 2. ad Calecutiensem transfugiunt.

regni finibus, spoliari cunctis opibus, vitæ summum discrimen adire voluerit. Rarissimum profectò fidei atque probitatis specimen, sempiternæ memoriæ commendandum. INTEREA verò Soderius in Arabiam nauigans, cùm oram Cambaiæ legeret, incidit in quinque naues Arabum, multis opibus onustas, quas expugnauit, diripuit, & incendit. Indè in insulas delatus est, quæ paruo interuallo dissident à promontorio, quod Guardafum appellant, neque procul ab aditu sinus Arabici distant. Appellantur insulæ Curia, Muria. Ibi naues reficere instituit. Saraceni insulas incolebant, qui nostros hospitaliter acceperunt, & omnia, quæ ad victum pertinebant, pretio tolerabili eis suppeditârunt. Erant enim aratores, & à bellandi studio nimis abhorrentes. Cùm autem cernerent, nauem Petri Ataidæi in terram, vt per otium compages obstrui, & oblini possent, subduci (laborabat enim, & aquam nimiam accipiebat) ad nostros adeunt, atque monent, nè diutius in eo loco morentur. Nam initio mensis Maij omnes naues Septentrione vehementissimo ad littus iactari & allidi, nullaque ratione exitium vitari posse, si tempus illud expectarent. Soderius monita contempsit: & cùm illi multis obtestationibus vterentur, & reliqui etiam Duces instarent, & dicerent, non esse negligendum consilium, quod tam facili negotio suscipi posset: naues in alia insulæ parte, quæ pertinebat ad Austrum, in aprico loco facillimè posse constitui: stationis mutationem sine periculo fieri: mansionem, vt homines regionum peritissimi iureiurando confirmabant, esse nimis periculosam: Soderius tamen in instituta sententia permansit. Qua quidem pertinacia Petrus Raphael, & Fernandus Rodericus Badarcensis, & Iacobus Petreius, trium nauium duces offensi, ab eo discesserunt pridiè Kalendas Maij, & se in aliam insulæ partem contulerunt. At Soderius in naui animo curis vacuo atque soluto consistebat, cùm subitò coorta Septentrione tempestas naues ad littus eiecit, & allisit: tantique fluctus extiterunt, vt omnes fermè, qui in naui-

De rebus Soderij circa Arabiam gestis.

Guardafum promontorium.

Curia, Muria, insulæ.

Soderij pertinacia grauiter punita.

Vltio in Soderium diuina.

uibus erant, interirent: inter quos Vincentius Soderius, & Blasius Soderius illius frater fluctibus obruti sunt, & illorum cadauera in littus cum reliquis eiecta. Diuino autem iudicio factum existimabatur, vt non modò Soderius eo genere mortis interiret, sed ne particula quidem prædæ, quam ceperat, colligi posset. Fractis enim nauibus, cùm funes, armamenta, mali, dolia, tabulæ; multæque res eiusmodi fluctibus eijcerentur, non tamen aurum ex præda, nec aliquid quod esset pretio dignum, neque arcæ, in quibus lautissima supellex asseruabatur, vnquam comparuerunt.

Ducum Soderij, de rerum summa consultatio.

Tres illi Duces, qui vim tempestatis effugerant, ea sedata, ad locum, vnde fuerant à Soderio digressi, reuertuntur. Ataidæus eò quòd in terra consederat, cum suis euasit. Naue illius refecta, fuit is à reliquis Ducibus in locum Soderij constitutus, qui classi præesset. Duces inter se consultant, quid optimum factu sit. Omnium sententia hæc fuit, Soderios fratres perfidiæ pœnas exoluisse. Idcircò nihil à se, nec ad numinis placationem sanctius, nec ad nominis claritatem illustrius fieri posse, quàm naues in Indiam reducere, vt auxilium Trimumparæ, atque Lusitanis, qui cum eo manserant, afferrent. Itaque quamuis hyems esset, quoduis periculum adire minimè dubitabant, dum illam nominis Lusitani maculam delerent. Sed tempestatibus aduersis exclusi, ad insulam Anchediuam naues conuertere coacti sunt, vbi, quod reliquum erat hyemis, quando aliter fieri non poterat, transigerent, vt primo vere Cochimum intenderent.

RES EVROPEAE

Emmanueli Isabela filia nascitur.

HOC anno peperit Regina Maria filiam, cui pater Emmanuel Isabelæ nomen imposuit, quæ postea Carolo Imperatori nupsit. Fuit eximia pulchritudine, magnisque virtutibus ornata: ad maximi status amplitudinem semper aspirauit, adeò, vt constantissimè affirmaret, se nisi maximo Reipublicæ Christianæ Principi nulla conditione nupturam. In huius anni fine Rex in oppido, quod Tomar appellatur,

Concilium ordinis e-

vbi sacerdotes militiæ Christi amplum & magnificum

cum templum summa religione tuentur, concilium equitum eiusdem Ordinis indixit: & multa, quæ ad eam religionem constituendam pertinebant, sapienter instituit, moresque dilapsos ad seueriorem disciplinam reuocauit. Hoc eodem anno Alexander Pontifex Maximus vita functus est: & Pius non multò pòst, quàm ad illud honoris fastigium euectus fuit, è corpore excessit, & in illius locum Iulius, natione ligur, fuit summo omnium Patrum consensu substitutus.

quitum Christi.

Alexãdri VI Pont. mors.

Principio verò insequentis anni, Emmanuel multos homines religionis opinione præstantes, in Aethiopiæ partem, quæ Congo appellatur, misit, vt homines illos multò melius, quàm à principio fuerant instituti, ad disciplinam religionis instituerent. Hæc regio est vltra plagam æquinoctiali circulo subiectam, ab eaque gradibus septem ad Austrum distat. Est admodum fertilis, varijsque frugibus & gregibus abundat, multisque fluuijs irrigatur. Regnum latissimis finibus continetur. Quemadmodum verò regnum illud fuerit ad Christi fidem conuersum, est altius à principio repetendum, vt melius intelligi possit, quàm singulari consilio Rex Emmanuel studium ad gentis illius institutionem applicuerit. CVM Ioannes totam mentem in explorandis AEthiopiæ regionibus maritimis collocauisset, vt via, quæ ferret in Indiam, aperiri posset, factum est, anno à Christo nato, M. CCCC. lxxxiiij. vt quidam eques, vir acris animi, nomine Iacobus Canus, qui iussu illius oras AEthiopiæ perlustrabat, in fluuij altissimi & rapidissimi fauces incideret. Cùm verò magnitudinem fluuij, & aquarum naturam perspiceret, fieri non posse suspicatus est, quin multæ gentes ad illius ripas haberent sedes atque domicilia constituta. In fluuium verò cùm penetrare voluisset, paulum progressus, multos homines conspexit, reliquis Aethiopib⁹ quos sæpè viderat, colore & capillo simillimos. Ij neq; timore vllo, nec ignotæ gentis insolentia perturbati, ad nostros accedentes, egregiam lenitatis & mansuetudinis speciē præ se ferebāt. Cùm

RES AFRICANAE.

Sacerdotes in Aethiopia regionem Congi missi.

Congi regionis situs & descriptio.

Conuersionis Aethiopum Congensium occasio.

Iacobus Canus Aethiopiæ lustrator.

verò Canus eos, qui varias Aethiopiæ linguas noue-rant, iussisset cum illis loqui, nemo hominum sermonem intelligere quiuit. Signis igitur agi cum illis cœptum est. Illi verò signis demonstrabant, esse Regem in illis partibus, opibus & potentia florentissimum: vrbemq; regiam, in qua se continebat, inde aliquot itineribus abesse. Hoc cùm Canus intellexisset, eos præmijs atque promissis allexit, vt certos homines ex illius comitatu deducerent. Per illos autē ea dona atque munera Regi misit, quibus gentes illas oblectari compertum habebat. His autem, quos misit, certum tempus præstituit, intra quod erant cum aliqua terræ clariore notitia reuersuri. Cùm ij duplo maiorem morā facerent, quàm Canus fieri posse crediderat, anchoris solutis quatuor ex illis, qui in nauem ventitabant, secū in Lusitaniam duxit. Erant autem illi homines nobiles & acuto ingenio præditi. Quos Canus in via sic diligenter instituit, vt cùm ad Regem deducerentur, iam multa Lusitana lingua explicare possent. Eorum ingenio Rex mirificè delectatus est, hominesque donis & muneribus affecit, Canoq; præcepit, vt sine cunctatione in eam rursus terram nauigaret, & homines cum muneribus ad regem continuò reduceret, eumq; admoneret, vt CHRISTVM summum Deum vniuersæque naturæ parentem coleret. Redijt ad eundem locum Canus, vnumq; ex illis AEthiopibus, quos secum duxerat, ad Regem misit, qui nomine illius postularet, vt sibi mitteret eos Lusitanos, qui apud illum versabātur, seq; similiter sine mora remissurum eos tres, quos interim retinebat. Esse sibi vlterius progrediendum, quod postquam, iussus à Rege suo fuerat, perficeret, se continuò rediturum, vt illum conueniret, & mandata Ioannis Regis exponeret. Rex per vnum è Ducibus suis Lusitanos statim remisit. illis receptis, Canus tres illos AEthiopes missos fecit cum muneribus, quæ Ioannis nomine ad Regem deferrent. Rex & muneribus & suorum prædicatione, qui Ioannis virtutem & magnificentiam in cælum laudibus efferebant, in ipsius

Cani ad regem Congēsem munera & legatio.

Ioānis Lusitaniæ Regis ad Congensem legatio.

Ioannis studium acriter incitari cœpit. Cũ verò Canus post alias oras diligenter exploratas, ad locũ eundem reuertisset, nullam moram interposuit, quin ad Regẽ adiret: à quo fuit nimis honorificè acceptus. Deinde cùm multa de Ioannis Regis statu, de moribus Lusitanæ nationis, de legibus & institutis percunctaretur, tũ de Christiana religione diligenter inquirebat, & paulatim ad illius studium animo propendebat. Canum tamen dimisit, & cum illo statuit, vt rediret vnus ex illis, quos Canus Olysipponem duxerat, nomine Zacutem, cum legatione, cuius hæc erat summa, vt à Ioanne contenderet quantum posset, & per Deum, quem colebat, obtestaretur, vt in illius regnum mitteret sacerdotes, quorum disciplinis posset ille cum toto regno ad verissimi Dei notitiam peruenire. Canus cum Legato & aliquot pueris nobilibus, quos Rex in eum finem in Lusitaniam mittebat, vt Christiani fierent, & cultum animi caperent, ad Ioannem reuersus est, & magnã eboris vim, cum stragulis & vestibus ex palmarum folijs contextis, illi nomine Regis Congensis obtulit. Rex hoc puncio incredibilem in modum lætatus est, eò quòd videret aditum apertum, ad Christi disciplinam in terris illis latissimè propagandum. Legatus cum pueris plus duobus annis in Lusitania commoratus est, vt melius & linguam, & religionis Christianæ disciplinam perciperent. Cùm verò iam omnes essent lustralibus aquis expiati, Christique nomen Sacramento professi, Ioãnes tres naues instrui iussit, quibus Gonzalum Sousam, virum insigni nobilitate, præfecit, quibus tam legatus, quàm pueri veherentur. Misit præterea cum illis sacerdotes religione præstantes, cum sacris vasis & infulis, & Christianæ religionis insignibus, qui gentem sacris sanctissimis expiarent, & ad disciplinam Christianæ pietatis erudirent. Cùm verò eo tempore pestis Vrbem maximè infestam redderet, illius contagione factum est, vt postquam è portu soluerunt, pestis multos in eo cursu conficeret, inter quos Gonzalus Sousa fuit. In cuius locum Rodericus

Cani cum Rege Congensi congressus.

Congensis ad Lusitania Regẽ legatio pro obtinendis Sacerdotibus.

Classis cũ legatis ad Christi fidem in Aethiopiam inuehendã missa.

salutaris atque repentinæ conuersionis initijs sempiternus hostis generis humani magna contentione rei pugnauit. Ad eamque rem gerendam alium Regis filium, nomine Pansum Aquitimum, qui à Christianæ religionis sacris vehementer abhorrebat, instigauit, vt patrem à studio religionis auerteret. Facinus esse indignum clamitabat, instituta patriæ deseri, Deorum simulachra conuelli, fana, quæ fuerant ad illum diē sanctissima, violari. Ad hęc, Rex molestissimè ferebat, esse sibi per homines religiosos concubinis interdictum, nec vsum illi nisi tantùm vnius vxoris legitimæ concedi. Et ipsæ mulieres cùm cernerent se Regis coniunctione destitutas, & de honore, in quo fuerant, deiectas, Regem per se & per regni Proceres solicitabant, & vt eum à sententia deducerent, maximo opere contendebant. Accedebant augures atque venefici, qui apud gentem illam in summo honore fuerant, qui minas à dijs proponebant, diraque supplicia denunciabant illis, qui à pristina religione desciuissent. Cùm verò Alfonsus summa vi perditis hominum impurorum conatibus obstitisset, acerbissimum patris odium in illum concitauerunt: in eamque fraudem Regem impulerunt, vt crederet, sibi à filio insidias comparari. Itaque eum in vltimos regni fines relegauit. Et quantum scelerato filio indulsit, tantum de religionis Christianæ studio remisit. Sed cùm fraudes detectæ fuissent, Rex filium in pristinum honoris gradum cum amplificatis opibus reuocauit. Is autem instinctus diuini spiritus appulsu, in terris sibi à Patre commissis capite sanxit, si quis simulachrum aliquod fallacissima religione dedicatum domi contineret, aut ei aliquo in loco supplicaret. Hac re nunciata, magnus hominum motus factus est, multique contra illius statum cum fratre coniurârunt. Pater illum euocauit vt admoneret, nè tumultum excitare vellet, & ab ea sentētia desisteret. Sed is cùm se negotijs innumerabilibus impeditum esse diceret, nec ad patrem ire, neque decretum rescindere vllo pacto voluit. Ita multi ab illo ad fratrem deficiebāt.

Persecutio in Christianos.

Idolorum cultus à Congensis Regis filio prohibit⁹.

Interim

Interim pater cùm esset & senio confectus, & morbis oppressus & impeditus, è vita paulatim discedere videbatur. Cùm multi Alfonsum certiorem de valetudine patris efficerēt, & eum accerserent, vt fratris, qui copias ad occupādum regnum comparabat, sceleri resisteret, ille tamen quandiu de morte patris certus esse non potuit, venire non est ausus. At vbi illum vita functum esse resciuit, nocte (sic enim mater illum, vt faceret, admonuerat) in vrbem ingressus est. Postero die conuocatis illis regni Proceribus, quibus multum fidebat, in modici campi planicie, quæ ante regias ædes erat, orationem habuit, qua ius hæreditatis, quod obtinebat, & humanitatem, qua suis consulebat, & fidem, qua erant illi omnes obligati, prudenter exposuit, & ad fidem & officium omnes cohortatus est. Illi, quod faustum felixque esset, Alfonsum Regem continuò salutant, eiq; musicorum instrumentorum concentib. & maximis clamoribus de regni maiestate & amplitudine gratulantur. Id frater cùm accepisset, cùm iam magnas circum se copias haberet, duplicem aciem instruxit, & in fratrem recta contendit. Alfonsus perexiguo militum numero stipatus erat. Quos tamen ad spem victoriæ vehementer excitauit, adhortatusque est, vt firmissimè crederent, cæleste auxilium eis minimè defuturum. Facillimeq; maximos exercitus à paucissimis hominibus Christi ope defensis profligari. In eoq; loco fratrē expectauit. At frater magno cum impetu in eum inuehitur, tantaque erat sagittarum copia, vt in nubis modum vmbram efficere videretur. At Alfonsus quanuis fortiter dimicaret, omnem tamē spem habebat in Dei præsidio collocatam. Itaque maximis vocibus Christi numen inuocabat, & opem Apostoli Iacobi (quod Hispanos facere in bellis acceperat) implorabat, & has voces magna cōtentione identidem repetebat. Nec illum spes in Christo reposita fefellit. Hostes enim subito timore perculsi, terga verterūt. Et cùm prima acies se in fugam conijceret, secundam aciem impressione facta perturbauit, atque similiter fugere compulit. At frater exani-

Alfonsus Congensi regno inauguratus.

Prælium inter fratres

Victoria diuinitus concessa.

efflagitant? Eò denique progreſſi ſunt, vt ſi illos audieris, ſit tibi regnum ex eorum arbitratu gerendũ. Quid enim poſtulant? Tolle de medio gentem nobis odioſam & inuiſam, cur ita tandem? nunquid ſi admiſſa fuerit, vos continuò expellendi eſtis? minimè. Sed non poſſunt oculi noſtri ſuſtinere Chriſtianæ gentis aſpectum. Et præterea veremur, nè quæſtus, quem antè faciebamus, illorum aduentu minuatur. Itaque iam non humiliter poſcimus, ſed te pro iure noſtro compellimus, vt tam delicato oculorum noſtrorum faſtidio, & auaritiæ tam immani, quę nullis opibus expleri poteſt, cum tui regni periculo, & cum inſignis turpitudinis infamia ſatisfacias. Inquiunt tamen, multum ſalutis communis intereſſe, gentem in armis acrem ex Indiæ finibus exterminari. Quid ergo? Si paucos illos homines, qui apud Trimumparam ſunt, extinxeris, continuò totum Portugalenſium genus interimes? Non certè. Et eos, qui venturi ſunt, in te multò acrius irritabis. Si igitur tam fortes ſunt, quàm homines iſti prędicant, dum, vt ab eis malum metuas; admonent, & terrorem tibi ex eorum armis incutiunt, multò certè tibi ad ſalutem melius eſt, eos amicos, quàm inimicos & infenſos habere. Plerunque enim fit, vt qui hoſtes acerrimi ſunt, iidem ſint amici firmiſſimi. Vtrumq; enim ab eodem virtutis fonte profluit. Vereor autem, vt opibus tibi eorum viribus detractis, opes Cochimenſis Regis augeantur, & multi tibi tunc in calamitatibus inſultent. Nec enim dubito, quin maximæ claſſes in has oras venturæ ſint, & vaſtitatem in terris eorum, quibus ſunt infenſi, propter iniurias, quas acceperunt, efficiant. Quare Arabes iſtos odio maximo dignos exiſtimo. Primùm quidem, quia te principem clariſſimum, & regio iſto imperio digniſſimum, propter inſitum odium & auaritiam, in eam fraudem impellere nituntur, vt fidem & officium deſeras. Deinde, quia tanta ſuperbia tument, vt arbitrentur, eſſe tibi regnum ad eorum libidinem adminiſtrandum. Tum quia facinore, quod in oculis tuis ſuſcepère indignam nomini

tuo

tuo notam sempiterni dedecoris inusserunt. Nemo enim credet, eos tam immane scelus, nisi te conniuente suscipere ausos fuisse. Postremò quia tibi authores sunt, vt homines egregiè fortes, quorum fideli opera regni tui opes amplificare potuisses, cum magno regni periculo hostes tibi ex aduerso constituas. Quare censeo, vt bellum hoc omittas, & pacem cum Lusitanis hominibus, qui fidem & iustitiam colunt, & amicitiam summa, vt fama est, fide conseruant, & hostibus debitum supplicium irrogare solent, fideli pactione constituas, eisq; pro detrimentis, quæ Arabum sceleribus accepêre, satisfacias. Aliter enim vereor, nè quàm plurima mala, quod dij omen auertant, in hanc nostrã regionem ex hominum perditorum consilio redundent. Me quidem, quod fides facere admonet, cuiuscũque fortunæ socium habebis. Neq; enim pro tuæ dignitatis amplitudine vitam profundere recusabo. Ad officium tamen meum pertinere arbitratus sum, ea, quæ sentiebam, explicare. Deos autem precor, vt quæ gerenda esse putaueris, approbent. HAEC cùm sæpè dixisset, nulla tamen ratione Regem ab instituta sententia dimouere potuit. At Trimumpara milites euocabat, & omnia summa diligentia comparabat, quæ ad depellendum belli periculum necessaria videbantur. Sed cùm tantæ essent opes Calecutiensis, & multi fortunã Cochimensis inclinatam, vt opinio erat, despicerent, sese ad Calecutiensis nomen adiungebant, & Cochimensis caussam deserebant, vsq; adeò, vt non pauci ex illis, qui Cochimensis imperio tenebantur, ad Calecutiensem deficerent. Inter quos fuêre Dynasta Chirabipilensis, & Dynasta Cambalamensis, & insulæ cuiusdam Princeps, quæ est Cochimo opposita. Calecutiensis igitur cum maximo exercitu in Repelinum peruenit, qui locus Cochimo distat millibus passuum sedecim. At Lusitani ad Cochimensem adeunt, & orant, nè velit propter illos tantam belli molem sustinere: Se Cananorem ituros, vt ibi classem Lusitaniæ præstoletur. Rex se vehementer admirari dixit, quomodo fortissi-

Cochimẽses ad Calecutiensem transfugæ.

Calecutiensis in Cochimẽsem bellũ.

Repelinũ.

Calecutiẽ-

Ars Regis oratio fidei & constantiæ plena. tissimis hominibus, & sibi diuturna familiaritate coniunctissimis in mentem venire potuisset, vt vel hostium potentiam timerent, vel de sua fide dubitarent. Manerēt porrò, & pro certo haberent, omnibus esse eandem fortunam subeundam. Se pro Emmanuelis Regis amplitudine ad extremum vitæ spiritum pugnaturum. Exercitui deindè sororis suæ filium, qui erat in regno successurus, Naramuhimum nomine, Imperat. constituit. *Naramuhimus, Cochimensis exercitus Imperator* Is autem valdè strenuus habebatur. Eum verò misit cum quinq; millibus & quingentis militibus, qui locum tuerentur, quo Calecutiensis transire cogitabat. Regni namque vtriusque fines æstuario ingenti erant diuisi. Locus autem, quo Calecutiensis Cochimum contendebat, erat eiusmodi, vt æstu decedente, vado transiri posset. Eò cùm Calecutiensis exercitum perduxisset, continuò antesignanis vadum tentare pręcipit. Sed ij nō modò transitu prohibiti sunt, verùm multos è suis amiserunt. Postera die Repelinensem Dynastam cum magno delectorum militum numero ad vadum misit, vt Naramuhimum è loco pelleret, vt posset reliquus exercitus sine vlla offensione traduci. Quod vt facilius fieret, multos parones instructos ad inferiorem æstuarij partem, vbi maior erat profunditas, non longè tamen à vado constitui iubet, vt suis auxilio esse possent, & sagittis hostes configere. Eo tamen die Naramuhimus multò acrius repugnauit, maioremq; numerum hostium interfecit. In his autem prælijs consi- *Laurentij Moreni Lusitani virtus.* lio Laurentij Moreni, viri valdè strenui, plurimum vtebatur, qui cum paucis Lusitanis, qui interesse poterant, eum fortiter adiuuabat. Cùm hostes sæpiùs vadum aggrederētur, semper cum eorum, qui antecedebant, strage repulsi sunt. Tandem per eos pagos, qui ad ditionem Trimumparæ Regis pertinebant, distributi, *Naramuhimi victoriæ.* vt vastitatem maximam Cochimensibus inferrent, omni studio contendebant. Sed Naramuhimus omnibus locis occurrebat, & aut per se, aut per alios duces, quos identidem summittebat, eorum impetum arcebat, & semper cum multorum hostium cæde victoriam

am consequebatur. Cùm verò Calecutiensis animaduertisset, apertam vim illi minimè, vt cogitârat, processisse, ad fraudem conuersus est. Itaque Cochimensem quæstorem, qui singulis propè diebus de gentis more militibus stipendia persoluebat, per internũcium magnis muneribus atque promissis allexit, vt milites stipendio fraudaret. Quæstor pecunia corruptus, morbum simulauit, & in vrbem se continuò recepit, edixitque militibus, vt qui stipendium sibi soluere cuperet, in vrbem ad illum tenderet. Quo facto multi se in vrbem conferebant, quos Naramuhimus continere non poterat. Quæstor solutionem de die in diem differebat. Hostes interim vadum minimè tentabant, vt Cochimenses negligentiores redderent. Postquam Calecutiensis ad hunc modum milites dilapsos, & eos, qui remanebant, minus ad defensionem intentos animaduertit, repentè parones accedere, tormentis atque telis hostes vndique propellere, suas copias vadum cum celeritate transire, Naramuhimique præsidia magna vi perrumpere iubet. Milites in Regis sui conspectu, quod erat imperatum, incredibili alacritate conficiunt. Erat adhuc nox, cùm hæc gesta sunt, in qua per exploratoris & Quæstoris indicium cognouit Calecutiensis, portum multorum militum discessione, & aliorum securitate minus diligenter asseruari. Accurrit Naramuhimus. Sed cùm hostium multitudinem & impetum sustinere non posset, fortissimè dimicans, sagittis confixus, occiditur. Eundem casum duo adolescentes illius cognati subiêre. Ita enim mortui sunt, vt antequam caderent, virorum fortium officio fungerentur. Fuit magna cædes, & vtrinque multi grauissimè sauciati cadunt. Prælium cùm ante lucem incepisset, ad vesperum protractũ est. Cochimenses fugæ se mandant. Calecutienses primò ferociter insequuntur, deinde tenebris impediti, vlterius victos persequi destiterunt. Trimumpara huius cladis nuncio maximo animi motu conturbatus est. Voluit tamen vltimum belli casum experiri. Itaque

Dolus Calecutiẽsis Regis.

Proditio.

Naramuhimi cædes.

Cochimẽsium clades.

omnes copias, quas potuit, instruxit, & collatis signis cum hoste dimicauit. Exitus belli is fuit, qui solet esse, cùm pauci timore perculsi & debilitati, cum maxima multitudine hostium, quos victoria confidentes atq; nimis feroces effecit, re iam desperata congrediuntur. Ad hunc modum fusus Trimumpara, insulam quandam traiecit, & Lusitanos, quos secum habebat, in eandem insulam transduci iussit: quos in illa ruina, tanta fide conseruauit, atque si illorum opera, quorũ gratia in tantas calamitates inciderat, fuisset aliquando ab omni calamitatis acerbitate defensus. Calecutiensis legatos iterum ad illum in insulam misit, qui dicerent, se ei omnia redditurum, si vellet sibi Lusitanos, quos potestate continebat, tradere. Respondit, sibi regnum, atque adeò vitam eripi posse, fidem non posse. Hoc responso Calecutiensis acerbius irritatus, vrbem incendi continuò iussit. Deindè insulam oppugnare instituit. Sed insula erat situ atque natura egregiè munita, & illis copijs, quas rex in eam transmiserat, facilè defendi poterat. Itaque Rex Calecutiensis cùm in eam conaretur inuadere, virtute militum fuit sæpè cum non mediocri damno de conatu depulsus. Cùm verò hyems aduentaret, obsidionem soluit, & Cochimum reuersus, locum fossa & vallo muniuit, in quo præsidia disposuit, eoq; animo indè digressus est, vt primo vere ad oppugnationem insulæ rediret. Multi cùm Trimumparæ fortunam afflictam post mortem Naramuhimi despicerent, à fide non illi solùm, sed nostris debita nefariè desciuerunt. Inter quos duos Mediolanenses extitêre, qui cum Gama in secundo illius in Indiam aduentu, permissu Regis Emmanuelis venerant. Ij religionis immemores, ad Calecutiensem transfugerunt, multaq; detrimenta nostris intulerunt. Sed quò illorũ perfidia, qui se Christianos ementiebantur, sceleratior extitit, eò fides illius barbari Regis clarius eluxit: quæ tanta fuit, vt pro hominibus parum notis, cum quibus nullam communionem sanguinis, aut iuris, aut religionis habebat, summo studio conseruandis, extrudi

Cochimensis Rex victus aufugit.

Summa fides Regis.

Mediolanenses. 2. ad Calecutiensem transfugiunt.

regni

regni finibus, spoliari cunctis opibus, vitæ summum discrimen adire voluerit. Rarissimum profectò fidei atque probitatis specimen, sempiternæ memoriæ commendandum. INTEREA verò Soderius in Arabiam nauigans, cùm oram Cambaiæ legeret, incidit in quinque naues Arabum, multis opibus onustas, quas expugnauit, diripuit, & incendit. Indè in insulas delatus est, quæ paruo interuallo dissident à promontorio, quod Guardafum appellant, neque procul ab aditu sinus Arabici distant. Appellantur insulæ Curia, Muria. Ibi naues reficere instituit. Saraceni insulas incolebant, qui nostros hospitaliter acceperunt, & omnia, quæ ad victum pertinebant, pretio tolerabili eis suppeditârunt. Erant enim aratores, & à bellandi studio nimis abhorrentes. Cùm autem cernerent, nauem Petri Ataidæi in terram, vt per otium compages obstrui, & oblini possent, subduci (laborabat enim, & aquam nimiam accipiebat) ad nostros adeunt, atque monent, nè diutius in eo loco morentur. Nam initio mensis Maij omnes naues Septentrione vehementissimo ad littus iactari & allidi, nullaque ratione exitium vitari posse, si tempus illud expectarent. Soderius monita contempsit: & cùm illi multis obtestationibus vterentur, & reliqui etiam Duces instarent, & dicerent, non esse negligendum consilium, quod tam facili negotio suscipi posset: naues in alia insulæ parte, quæ pertinebat ad Austrum, in aprico loco facillimè posse constitui: stationis mutationem sine periculo fieri: mansionem, vt homines regionum peritissimi iureiurando confirmabant, esse nimis periculosam: Soderius tamen in instituta sententia permansit. Qua quidem pertinacia Petrus Raphael, & Fernandus Rodericus Badarcensis, & Iacobus Petreius, trium nauium duces offensi, ab eo discesserunt pridiè Kalendas Maij, & se in aliam insulæ partem contulerunt. At Soderius in naui animo curis vacuo atque soluto consistebat, cùm subitò coorta Septentrione tempestas naues ad littus eiecit, & allisit: tantique fluctus extiterunt, vt omnes fermè, qui in naui-

De rebus Soderij circa Arabiã gestis.

Guardafum promontoriũ.

Curia, Muria, insulę.

Soderij pertinacia grauiter punita.

Vltio in Soderium diuina.

uibus erant, interirent: inter quos Vincentius Soderius, & Blasius Soderius illius frater fluctibus obruti sunt, & illorum cadauera in littus cum reliquis eiecta. Diuino autem iudicio factum existimabatur, vt non modò Soderius eo genere mortis interiret, sed ne particula quidem prædæ, quam ceperat, colligi posset. Fractis enim nauibus, cùm funes, armamenta, mali, dolia, tabulæ, multæque res eiusmodi fluctibus eijcerentur, non tamen aurum ex præda, nec aliquid quod esset pretio dignum, neque arcæ, in quibus lautissima supellex asseruabatur, vnquam comparuerunt. Tres illi Duces, qui vim tempestatis effugerant, ea sedata, ad locum, vnde fuerant à Soderio digressi, reuertuntur. Ataidæus eò quòd in terra consederat, cum suis euasit. Naue illius refecta, fuit is à reliquis Ducibus in locum Soderij constitutus, qui classi præesset. Duces inter se consultant, quid optimum factu sit. Omnium sententia hæc fuit, Soderios fratres perfidiæ pœnas exoluisse. Idcircò nihil à se, nec ad numinis placationem sanctius, nec ad nominis claritatem illustrius fieri posse, quàm naues in Indiam reducere, vt auxilium Trimumparæ, atque Lusitanis, qui cum eo manserant, afferrent. Itaque quamuis hyems esset, quoduis periculum adire minimè dubitabant, dum illam nominis Lusitani maculam delerent. Sed tempestatibus aduersis exclusi, ad insulam Anchediuam naues conuertere coacti sunt, vbi, quod reliquum erat hyemis, quando aliter fieri non poterat, transigerent, vt primo vere Cochimum intenderent.

Ducum Soderij, de rerum summa consultatio.

RES EVROPEAE

Emmanueli Isabela filia nascitur.

HOC anno peperit Regina Maria filiam, cui pater Emmanuel Isabelæ nomen imposuit, quæ postea Carolo Imperatori nupsit. Fuit eximia pulchritudine, magnisque virtutibus ornata: ad maximi status amplitudinem semper aspirauit, adeò, vt constantissimè affirmaret, se nisi maximo Reipublicæ Christianæ Principi nulla conditione nupturam. In huius anni fine Rex in oppido, quod Tomar appellatur, vbi sacerdotes militiæ Christi amplum & magnificum

Concilium ordinis e-

cum templum summa religione tuentur, concilium equitum eiusdem Ordinis indixit: & multa, quæ ad eam religionem constituendam pertinebant, sapienter instituit, moresque dilapsos ad seueriorem disciplinam reuocauit. Hoc eodem anno Alexander Pontifex Maximus vita functus est: & Pius non multò pòst, quàm ad illud honoris fastigium euectus fuit, è corpore excessit, & in illius locum Iulius, natione ligur, fuit summo omnium Patrum consensu substitutus. *quitum Christi.* *Alexãdri VI Pont. mors.*

Principio verò insequentis anni, Emmanuel multos homines religionis opinione præstantes, in Aethiopiæ partem, quæ Congo appellatur, misit, vt homines illos multò melius, quàm à principio fuerant instituti, ad disciplinam religionis instituerent. Hæc regio est vltra plagam æquinoctiali circulo subiectam, ab eaque gradibus septem ad Austrum distat. Est admodum fertilis, varijsque frugibus & gregibus abundat, multisque fluuijs irrigatur. Regnum latissimis finibus continetur. Quemadmodum verò regnum illud fuerit ad Christi fidem conuersum, est altius à principio repetendum, vt melius intelligi possit, quàm singulari consilio Rex Emmanuel studium ad gentis illius institutionem applicuerit. *RES AFRICANAE.* *Sacerdotes in Aethiopiæ regionem Congũ missi.* *Congi regionis situs & descriptio.*

CVM Ioannes totam mentem in explorandis AEthiopiæ regionibus maritimis collocauisset, vt via, quæ ferret in Indiam, aperiri posset, factum est, anno à Christo nato, M. CCCC. lxxxiiij. vt quidam eques, vir acris animi, nomine Iacobus Canus, qui iussu illius oras AEthiopiæ perlustrabat, in fluuij altissimi & rapidissimi fauces incideret. Cùm verò magnitudinem fluuij, & aquarum naturam perspiceret, fieri non posse suspicatus est, quin multæ gentes ad illius ripas haberent sedes atque domicilia constituta. In fluuium verò cùm penetrare voluisset, paulum progressus, multos homines conspecit, reliquis Aethiopib⁹ quos sæpè viderat, colore & capillo simillimos. Ij neq; timore vllo, nec ignotæ gentis insolentia perturbati, ad nostros accedentes, egregiam lenitatis & mansuetudinis speciẽ præ se ferebãt. Cùm *Conuersionis Aethiopum Congensium occasio.* *Iacobus Canus Aethiopiæ lustrator.*

verò Canus eos, qui varias Aethiopiæ linguas nouerant, iussisset cum illis loqui, nemo hominum sermonem intelligere quiuit. Signis igitur agi cum illis cœptum est. Illi verò signis demonstrabant, esse Regem in illis partibus, opibus & potentia florentissimum: vrbemq; regiam, in qua se continebat, inde aliquot itineribus abesse. Hoc cùm Canus intellexisset, eos præmijs atque promissis allexit, vt certos homines ex illius comitatu deducerent. Per illos autē ea dona atque munera Regi misit, quibus gentes illas oblectari compertum habebat. His autem, quos misit, certum tempus præstituit, intra quod erant cum aliqua terræ clariore notitia reuersuri. Cùm ij duplo maiorem morā facerent, quàm Canus fieri posse crediderat, anchoris solutis quatuor ex illis, qui in nauem ventitabant, secū in Lusitaniam duxit. Erant autem illi homines nobiles & acuto ingenio prædìti. Quos Canus in via sic diligenter instituit, vt cùm ad Regem deducerentur, iam multa Lusitana lingua explicare possent. Eorum ingenio Rex mirificè delectatus est, hominesque donis & muneribus affecit, Canoq; præcepit, vt sine cunctatione in eam rursus terram nauigaret, & homines cum muneribus ad regem continuò reduceret, eumq; admoneret, vt CHRISTVM summum Deum vniuersæque naturæ parentem coleret. Redijt ad eundem locum Canus, vnumq; ex illis AEthiopibus, quos secum duxerat, ad Regem misit, qui nomine illius postularet, vt sibi mitteret eos Lusitanos, qui apud illum versabātur, seq; similiter sine mora remissurum eos tres, quos interim retinebat. Esse sibi vlterius progrediendum, quod postquam, iussus à Rege suo fuerat, perficeret, se continuò rediturum, vt illum conueniret, & mandata Ioannis Regis exponeret. Rex per vnum è Ducibus suis Lusitanos statim remisit. illis receptis, Canus tres illos AEthiopes missos fecit cum muneribus, quæ Ioannis nomine ad Regem deferrent. Rex & muneribus & suorum prædicatione, qui Ioannis virtutem & magnificentiam in cælum laudibus efferebant, in ipsius

Cani ad regem Congēsem munera & legatio.

Ioānis Lusitaniæ Regis ad Congensem legatio.

Ioannis studium acriter incitari cœpit. Cū verò Canus post alias oras diligenter exploratas, ad locū eundem reuertisset, nullam moram interposuit, quin ad Regē adiret: à quo fuit nimis honorificè acceptus. Deinde cùm multa de Ioannis Regis statu, de moribus Lusitanæ nationis, de legibus & institutis percunctaretur, tū de Christiana religione diligenter inquirebat, & paulatim ad illius studium animo propendebat. Canum tamen dimisit, & cum illo statuit, vt rediret vnus ex illis, quos Canus Olysipponem duxerat, nomine Zacutem, cum legatione, cuius hæc erat summa, vt à Ioanne contenderet quantum posset, & per Deum, quem colebat, obtestaretur, vt in illius regnum mitteret sacerdotes, quorum disciplinis posset ille cum toto regno ad verissimi Dei notitiam peruenire. Canus cum Legato & aliquot pueris nobilibus, quos Rex in eum finem in Lusitaniam mittebat, vt Christiani fierent, & cultum animi caperent, ad Ioannem reuersus est, & magnā eboris vim, cum stragulis & vestibus ex palmarum folijs contextis, illi nomine Regis Congensis obtulit. Rex hoc nuncio incredibilem in modum lætatus est, eò quòd videret aditum apertum, ad Christi disciplinam in terris illis latissimè propagandum. Legatus cum pueris plus duobus annis in Lusitania commoratus est, vt melius & linguam, & religionis Christianæ disciplinam perciperent. Cùm verò iam omnes essent lustralibus aquis expiati, Christique nomen Sacramento professi, Ioānes tres naues instrui iussit, quibus Gonzalum Sousam, virum insigni nobilitate, præfecit, quibus tam legatus, quàm pueri veherentur. Misit præterea cum illis sacerdotes religione præstantes, cum sacris vasis & infulis, & Christianæ religionis insignibus, qui gentem sacris sanctissimis expiarent, & ad disciplinam Christianæ pietatis erudirent. Cùm verò eo tempore pestis Vrbem maximè infestam redderet, illius contagione factum est, vt postquam è portu soluerunt, pestis multos in eo cursu conficeret, inter quos Gonzalus Sousa fuit. In cuius locum Rodericus

Cani cum Rege Congensi congressus.

Congensis ad Lusitaniæ Regē legatio pro obtinendis Sacerdotibus.

Classis cū legatis ad Christi fidem in Aethiopiam inuehendā missa.

Sousa, qui erat illi sanguine coniunctissimus, consensu omnium successit. Postquam naues eò, quo tendebant, appulsæ sunt, & omnes in terram, qui erant ad Regem profecturi, descenderunt, tantis cantibus, tantaq; significatione eximiæ cuiusdam voluptatis accepti ab omnibus fuêre, vt siluæ etiam atque nemora lætari viderentur. Qui primus omnium ad Christi nomen adiunctus fuit, erat Regis patruus, qui terras latissimas imperio tenebat: cui fuit nomen Emmanuelis impositum. Audierat enim esse in Lusitania Principem summis virtutibus ornatum, Regis ipsius fratrem patruelem, qui Emmanuel vocabatur, & ea de causa nomen illius sequi constituit. Hic tanto studio religionis disciplinam excepit, vt satis appareret, illius mentem esse radijs diuinæ lucis illustratam. Duces autem cum innumerabili hominũ multitudine de more gentis instructa, Regis ipsius iussu, obuiam nostris, prodiêre. Omnia interim tympanorum & buccinarum cantibus & hominum vocibus personabant. Postquam ad Regem ventum est, Sousa illum vt Regem salutauit, & ille vicissim Sousam more & instituto suo honorificentissimè recepit. Postquam verò Sousa legationis summam exposuit, & ille gratias summas Ioanni Regi, verbis amoris eximij significantibus egit, à Sousa postulauit, vt sacras vestes, & alia, quæ ad religionis cultum pertinebant, quæ adhuc erant inuoluta, explicari, & in omnium conspectu proponi iuberet. Tum singula contẽplari, & cum veneratione suscipere, & vehementer admirari, & religiosos homines intueri. Cùm verò Crux sublata fuit, omnes qui aderant, cùm viderent nostros flexis de more genibus in terram procumbere, idem fecerunt. Rex neque singula quæque inspiciendo, neque de illorum vsibus inquirendo satiari poterat. Quæ autem à religiosis dicebantur, memoria firmissimè continebat, & Reginæ deinceps luculenter enarrabat. Fuit statim constitutum, vt templum ædificaretur. Quamuis autem lapides è longinqua regni parte fuissent conuecti, tanta tamen celeritate propter flagrantissi-

Congensiũ de Lusitanæ classis aduentu gaudium.

Congensis Regis patruus fit Christianus.

Qua pompa Lusitani in Aethiopia sint excepti.

Sousæ cũ Rege Congensi colloquium.

Crucis veneratio.

Studium erga pietatem Christianorum singulare.

tissimum Regis studium, & innumerabilem multitudinem, quæ operas vigilantissimè dabat, ædificari cœpit, vt intra breuissimum temporis spacium absolutum, & Sanctæ Crucis nomine consecratum fuerit. Dũ hæc geruntur, cùm fuisset illi nuncius allatus, gentes illi subditas, quæ insulam in medio ingentis lacus sitam incolunt, quam fluuius nomine Zairus efficit, ab illius imperio defecisse, finitimisque terris non mediocrem populationem crebris incursionibus intulisse, illarum impetum & audaciam per se comprimere & vindicare constituit. Antequam verò proficisceretur, sacris a quis expiari, & nomen Christi profiteri voluit. Quod similiter Regina, & aliquot viri nobiles effecerunt. Is Ioannes appellari voluit, Regina verò Leonora, vt studium, quo erga Reges optimos erant incensi, nominibus indicarent. Tradidit illi vexillum Sousa imagine Crucis illustratum, illumq́ue admonuit, vt confideret, virtute Crucis se victoriam de hostibus adepturum. Is fiducia nominis Christiani subnixus, hostes, primo impetu profligauit, multoq́ue celerius, quàm potuisset quisquam suspicari, bellum confecit. Domũq́ue reuersus, Sousam cum multis amoris signis dimisit. Sousa verò non modo religiosos homines, qui munus institutum peragerent, sed alios etiam, qui terram peragrarent, & lacum illum ingentem, quem diximus, explorarent: & terræ situm & latitudinem, & mores hominum cognoscerent, reliquit. Post Sousæ discessum, venit Regis filius natu maximus è regni finibus in quibus bellum contra hostes finitimos gerebat, ad patrem, operamq́ue dedit, vt antiquorum flagitiorum sordes aquis sacratis elueret, & fidem Christi reciperet: Alfonsiq́ue nomen, propter Alfonsum Ioannis Regis filium, vsurpauit. Multiq́ue viri nobiles similiter Christiani effecti sunt. Magna prætera multitudo vndique confluebat, vt iisdem sacris expiata, noua cælestis vitæ luce frueretur. Qui erant recepti, incredibili lætitia efferebantur, & Christianorum numerus in dies augebatur. Sed iis tam

Zairus fluuius.

Congensis Rex vna cum Regina & multis nobilibus baptizatus.

Miraculosa victoria

Maximus natu Regis Congensis filius Christo initiatur.

Fidei Christianæ per Congẽsem Regem successus.

salutaris atque repentinæ conuersionis initijs sempiternus hostis generis humani magna contentione repugnauit. Ad eamque rem gerendam alium Regis filium, nomine Pansum Aquitimum, qui à Christianæ religionis sacris vehementer abhorrebat, instigauit, vt patrem à studio religionis auerteret. Facinus esse indignum clamitabat, instituta patriæ deseri, Deorum simulachra conuelli, fana, quæ fuerant ad illum diē sanctissima, violari. Ad hec, Rex molestissimè ferebat, esse sibi per homines religiosos concubinis interdictum, nec vsum illi nisi tantùm vnius vxoris legitimæ concedi. Et ipsæ mulieres cùm cernerent se Regis coniunctione destitutas, & de honore, in quo fuerant, deiectas, Regem per se & per regni Proceres solicitabant, & vt eum à sententia deducerent, maximo opere contendebant. Accedebant augures atque venefici, qui apud gentem illam in summo honore fuerant, qui minas à dijs proponebant, diraque supplicia denunciabant illis, qui à pristina religione desciuissent. Cùm verò Alfonsus summa vi perditis hominum impurorum conatibus obstitisset, acerbissimum patris odium in illum concitauerunt: in eamque fraudem Regem impulerunt, vt crederet, sibi à filio insidias comparari. Itaque eum in vltimos regni fines relegauit. Et quantum scelerato filio indulsit, tantum de religionis Christianæ studio remisit. Sed cùm fraudes detectæ fuissent, Rex filium in pristinum honoris gradum cum amplificatis opibus reuocauit. Is autem instinctus diuini spiritus appulsu, in terris sibi à Patre commissis capite sanxit, si quis simulachrum aliquod fallacissima religione dedicatum domi contineret, aut ei aliquo in loco supplicaret. Hac re nunciata, magnus hominum motus factus est, multique contra illius statum cum fratre coniurârunt. Pater illum euocauit vt admoneret, nè tumultum excitare vellet, & ab ea sentētia desisteret. Sed is cùm se negotijs innumerabilibus impeditum esse diceret, nec ad patrem ire, neque decretum rescindere vllo pacto voluit. Ita multi ab illo ad fratrem deficiebāt.

Persecutio in Christianos.

Idolorum cultus à Congensis Regis filio prohibitus.

Interim

Interim pater cùm esset & senio confectus, & morbis oppressus & impeditus, è vita paulatim discedere videbatur. Cùm multi Alfonsum certiorem de valetudine patris efficerēt, & eum accerserent, vt fratris, qui copias ad occupādum regnum comparabat, sceleri resisteret, ille tamen quandiu de morte patris certus esse non potuit, venire non est ausus. At vbi illum vita functum esse resciuit, nocte (sic enim mater illum, vt faceret, admonuerat) in vrbem ingressus est. Postero die conuocatis illis regni Proceribus, quibus multum fidebat, in modici campi planicie, quæ ante regias ædes erat, orationem habuit, qua ius hæreditatis, quod obtinebat, & humanitatem, qua suis consulebat, & fidem, qua erant illi omnes obligati, prudenter exposuit, & ad fidem & officium omnes cohortatus est. Illi, quod faustum felixque esset, Alfonsum Regem continuò salutant, eiq; musicorum instrumentorum concentib. & maximis clamoribus de regni maiestate & amplitudine gratulantur. Id frater cùm accepisset, cùm iam magnas circum se copias haberet, duplicem aciem instruxit, & in fratrem recta contendit. Alfonsus perexiguo militum numero stipatus erat. Quos tamen ad spem victoriæ vehementer excitauit, adhortatusque est, vt firmissimè crederent, cæleste auxilium eis minimè defuturum. Facillimeq; maximos exercitus à paucissimis hominibus Christi ope defensis profligari. In eoq; loco fratrē expectauit. At frater magno cum impetu in eum inuehitur, tantaque erat sagittarum copia, vt in nubis modum vmbram efficere videretur. At Alfonsus quanuis fortiter dimicaret, omnem tamē spem habebat in Dei præsidio collocatam. Itaque maximis vocibus Christi numen inuocabat, & opem Apostoli Iacobi (quod Hispanos facere in bellis acceperat) implorabat, & has voces magna cōtentione identidem repetebat. Nec illum spes in Christo reposita fefellit. Hostes enim subito timore perculsi, terga verterūt. Et cùm prima acies se in fugam coniiceret, secundam aciem impressione facta perturbauit, atque similiter fugere compulit. At frater exani-

Alfonsus Congensis regno inauguratus.

Prœliū inter fratres

Victoria diuinitus concessa.

exanimatus metu, cùm in syluas se abdere voluisset, in cippum incidit (sic enim appellant instrumentum, ad feras capiendas in syluas appositum) & ibi captus est cum Duce, quem secum propter virtutis militaris opinionē coniunxerat. Is Dux cùm se captum animaduerteret, misit ad Regem, qui diceret, se mortem minimè deprecari, quam se meruisse iudicabat. Hoc tamen per illum summum Deum, quem Rex ipse colebat, orare, nè se pateretur ad supplicium trudi, antequam Christianus fieret. De vita hac exigua miserijs innumerabilibus circumuallata minimè solicitum esse: ab illa verò sempiterna nè prorsus excluderetur, id maximè formidare. Addidit præterea, tantam hominum multitudinem à tam paucis hominibus nulla ratione vinci atq; superari potuisse. Sed se magnam militum copiam in equis insidentem, & crucibus insignitam, tantaq; luce splendentem, vt omniū oculos perstringeret, in prælio conspexisse, cuius metu perterritus, terga repentè dare coactus sit. Quare se minimè dubitare, solius Christi numen esse summa fide colendum, & sempiterna prædicatione celebrandum. Alfonsus verò non modo pio illius postulato satisfecit, sed etiam viuum conseruauit, fideliq́ue illius opera multis in locis vsus postea fuit. At frater partim ex vulneribus, quibus in præcipiti ruina percussus fuit, partim ex dolore intra paucos dies mortuus est: &, quod fuit multò funestius, nulla ratione potuit à suscepti sceleris & impietatis pertinacia dimoueri. Alfonsus verò in regni possessione constitutus, multas victorias de hostibus Dei propitio numine consequutus est. Tantoq́ue studio religionem Christianam coluit, vt non plus temporis in Reip. negotijs gerendis, quàm in subditis ad cultum pietatis incitandis consumpserit. Habebat præterea frequentes ad populum conciones de iustitia & pietate, de iudicij diuini seueritate, de sempiternæ vitæ præmijs, de Christi disciplina, & sanctorum hominum, qui vestigia illius sequebantur, exemplis. Quandiu denique mansit in vita, regnum perpetuò in Christianæ pietatis officio,

Dux captus, ante mortem Christianus fieri flagitat.

Subsidium Congensi regi diuinitus missū.

Alfonsi singularis pietas.

tio, cum singulari probitatis & iustitiæ laude coniunxit. Emmanuel igitur cùm tāto ardore religionis studium in illis partibus excitari conspiceret, cùm esset ipse natura, & studio, & disciplina, cupiditate religionis incensus, id quod fuerat à Ioanne Rege feliciter institutum, vt perfectum & absolutum cerneret, elaborauit. Itaque anno à Christo nato, MDIIII. homines sanctissimis literis eruditos, & religionis laude præstantes, in illas partes misit. Multos præterea ludorum magistros, qui scholas aperirent, & pueros literis instruerent, & artifices etiam multarum artium eò similiter mittendos existimauit. Multas præterea sacras vestes, partim aureas, partim sericas, multos libros Christianam disciplinam, & sacrorum omnium rationem, & Christi vitam, & hominum sanctorum exempla continentes, argenteos præterea calices sacrificijs dedicatos, & Cruces argenteas, & thuribula, & omnia denique, quæ tam ad Christi disciplinam tradendam, quàm ad sacra ritè procuranda pertinebant, in naues imponi iussit, vt facilius gentem in fide susceptam confirmaret. Ad hæc, sacerdotibus, & reliquis omnibus, quibus onus lustrandæ illius regionis imposuit, stipendium, & commeatum largè atque munificè suppeditari præcepit. Cùm autem in his rebus omnibus maximos sumptus faceret, nullum tamen sibi fructū & emolumentum, quibus Regiæ opes amplificari possent, sed diuinum tantùm atque sempiternum inflammato studio proponebat. Cùm autem homines religiosi cum muneribus sacris à Rege missis in eas oras peruenirent, magna repentè hominum multitudo cōfluxit, vt eos humeris suis tolleret. Omnes, qui conuenerant, homines religiosos venerabundi suspiciebant, & quasi cælo delapsos intuebantur. Rex eos valdè amanter accepit, Emmanueliq; pro tanta benignitate felicitatem sempiternam precatus est. Multi verò certatim ad illos vndique conueniebant, vt Christo nomina darent, & sacro fonte abluti, in nouum vitæ genus ingrederentur. Et quia neque sacerdotes linguam

ANNVS à Christo nato.1504.

Christianæ religionis summum studium.

Charitas Congensiū erga Christianos insignis.

Rex interpretis o-

Catechistæ munere fungitur. guam eorum nouerant, neque plebs Portugalensem linguam intelligebat, Rex interpretis officio fungebatur, & quod ab illis acceperat (iam enim nostram linguam probè tenebat) habita concione suis enunciabat. Egit Emmanuel præterea cum illo per literas, vt filios suos in Lusitaniam mitteret. Se namque daturum operam, vt non Latinis tantùm literis, sed etiam maximarum artium disciplinis erudirentur. Ita factum est, vt non solùm Regis filij, sed multi pueri nobiles Olysipponem venirent, & Emmanuelis sumptibus alerentur, & omnes artes homine libero dignas acciperent. *Regis & procerum liberi in Lusitania educati.* E quibus aliqui, qui sese sanctis literis impensè dediderant, in AEthiopiā reuersi, multos mortales ad CHRISTI Ecclesiam & concionibus & virtutis exemplis aggregârunt. Opera denique Emmanuelis hoc tam præclarum opus absolutum fuit. Hoc anno cùm nullo modo studium Indiæ retinendæ intermittendum arbitraretur, classem magnam instruxit, cui præfecit Lupum Suarium Aluarengam. *RES INDICAE.* Quid verò ab illo actum in India fuerit, suo loco dicemus. Nunc verò consequēs est, vt, quid Albuquercijs acciderit, aperiamus. *De Albuquerciorū in India rebus gestis.* Alfonsus Albuquercius octo diebus antequam Franciscus Albuquercius soluere posset, Olysippone profectus est. Franciscus tamen prius in Indiam peruenit, atque cum duabus tantùm nauibus in Anchediuam insulam delatus est. Nicolaus Coelius, cui altera nauis erat attributa, simul cum illo ad eandem insulam nauem constituit. Tertius Dux, cui nomen erat Petrus Vascius Veiga, vel fluctib⁹, vel flammis, vel quouis alio casu (certū enim sciri non potuit) miserabiliter absumptus fuit. *Petri Vascij Veigæ interitus.* Ibi verò Albuquercius cùm Petrum Ataideum, & reliquos Duces, qui cum illo erant, offendisset, intellexit, quo modo Soderij perierant, & Cochimensis Rex è regno Calecutiensis viribus eiectus fuerat. Hoc autem cùm accepisset, minimè cunctandum ratus, quamuis adhuc hyems vigeret, Cananorem cum illis sex nauibus petere contendit. Quatuor enim illas, quæ in Anchediuæ portu consistebant, duabus suis adiunxit. Rex

Cananoris illi Trimumparæ aduersum casum, & nimis afflictam fortunam vberius enarrauit. Indè igitur cũ celeritate profectus, in insulam, quę Cochimo adiacet, nomine Vaipinum, vbi adhuc Trimumpara se continebat, accessit. Nostri cùm naues aspicerent, incredibili lætitia affecti sunt. Rex ipse contineri non potuit, quin Portugaliam sæpè maximis vocibus inclamaret, & in ducum complexum rueret. Nostri vicissim illum ad spem pristinæ fortunæ confestim recuperandæ magnis clamoribus excitârunt. Naires Calecutienses, qui erant Cochimi in præsidijs, cõtinuò vrbem præ metu reliquêre. Iam hoc tempore Odoardus Paciecus, qui cũ Alfonso Albuquercio Olysippone profectus erat, nauem suam ad eas oras appulerat, & se cum Francisco Albuquercio coniunxerat. Franciscus Albuquercius vbi Regis fidem collaudauit, eique Emmanuelis nomine gratias egit, cùm videret illum exhaustum, & rei numariæ difficultate vehementer implicitum, præter alia dona atque munera, decem millia ducatorum ex Emmanuelis pecunia donauit. Fuit hoc donum non modò propter temporis illius angustias Trimumparæ gratissimum, verùm & omnibus magnam admirationem incussit. Reges enim Indi quamuis elati & insolẽtes natura sint, & opes magnas habeant, tenuissimo tamen victu contenti, & ad rem nimis attenti sunt. Cùm igitur illius rei fama cùm ad alios Reges, tum ad Calecutiensem perlata fuisset, obstupuit. Eo die Albuquercius (nihil enim in tantis rebus procrastinandum existimabat) Trimumparam Cochimum trãsduxit, & illum Regis Emmanuelis nomine in vrbis atque regni possessione constituit: & nè suos otio torpere, & animos hostium confirmare sineret, in aliam insulam Cochimo oppositam, cuius Princeps à Cochimẽse ad Calecutiensem defecerat, inuasit, hostesque inopinantes aggressus, dissipauit, multosq; ex illis occidit, & aliquot oppida atque vicos exussit: & Cochimum continuò reuersus est. Postera die in aliam insulam traiecit, quæ similiter ad ditionem Triumparæ pertinebat,

Vaipinum insula. *Cochimensis erga Lusitanos amor.* *Odoardus Paciecus.* *Munera Cochimensi regi data.* *Trimumpara in regnum restitutus.*

illiusque princeps se eodem crimine defectiõis alligârat. At Princeps habebat in armis ad tria millia fortiũ militum, & multi parones Calecutienses armis & militibus instructi, vt illi opem afferrent, circum insulam versabantur. Hic Albuquercius ita Duces distribuit, vt Paciecus cum paronibus in mari congrederetur. Coelius verò, & Antonius Campensis, & Ataideus in acie prima cum hostium copijs dimicarent. Paciecus hostium classem inuasit, paronesque partim depressit, partim in fugam coniecit, multosque ex hostibus & ferro & flamma consumpsit. Reliqui duces in insula primo impetu hostes fundunt, & vallum, quo Principis ædes septæ fuerant, reuellunt, & in ædes irrumpunt, ipsumque Principem interficiunt, & ędes inflammant: eodẽque die, parta victoria, reuertuntur. Postridiè verò ad aliam insulam, nomine Repelinum, Albuquercius naues accedere iussit. Illius Princeps idem in se scelus admiserat. Timore igitur admonitus, nè idem cum reliquis proditoribus supplicium subiret, magna vi se ad resistendum comparabat: Nairumque duo millia sub signis habebat. Ad littus igitur, vt nostros aditu prohiberet, accessit. Fuit ibi acriter vtrinque dimicatum. Sed hostes tandem in fuga salutem ponere coacti sunt. Nostri illos vsque ad maximum insulæ oppidum insecuti fuerunt. Ibi cùm insulæ Princeps rem in extremum discrimen inductam cerneret, suos à fuga collegit, instructaque rursus vt potuit, acie, fortissimè repugnauit. Redintegrato prælio, fuit vtrinque summa cõtentiõe certatũ: sed hostes in fugã versi tandẽ sunt. Nostri cũ multos occidissent, & reliquos ex insula præcipites eiecissent, insulam diripiendã Trimumparæ militibus concessêre. Hoc facto, oppida atq; pagi Albuquercij iussu incensi, & exusti sunt. His rebus gestis, Albuquercius Regem iam lætissimo rerum successu recreatum adijt, ab illoque petijt, vt faceret sibi potestatem arcis ædificandæ, qua & Lusitani possent pericula ab hostibus intenta propulsare, & statũ ipsius Regis multò sa-

Pugna cũ Calecutiẽsibus.

Lusitanorum victoria.

Repelinũ insula.

Repelinenses victi.

Arx Cochimi quãdo & à quo condita.

tò facilius à Calecutienſis immanitate tueri. Rex id facillimè conceſſit, dixitque, quòd viueret, & dignitatem recuperaret, & contra hoſtis improbiſſimi conatū muniretur, id totum ſibi eſſe, & illi, & Regi clariſſimo, & Luſitanorum virtuti in acceptis referendum. Proindè ſi illi videretur, arcis illius ædificationem ex re Emmanuelis Regis eſſe, velle ſe ſumptum omnem ſuppeditare. Itaq; locus ad eam delectus fuit valdè opportunus. Erat enim editus, & maris illius anguſtijs imminebat. A quibus quoties Calecutij Rex bellum nauibus inferre conaretur, noſtri illum facilè aditu prohiberent. xxvij. die Septembris anno M.D.III. arcis fundamenta iacta ſunt. Magnaque hominum multitudo Regis iuſſu operas perpetuo nauabat. Neque Luſitani quidē ſeſe à labore, vllius vel nobilitatis, vel ætatis excuſatione defendebant, quamuis eos Rex ab opere auertere conaretur. Quatriduum iam fuerat in arce ædificanda conſumptum, cùm Alfonſus Albuquercius Cochimū peruenit. Multiplicatis igitur operis, arx ad ſummum peruenit, & abſoluta tandem fuit. Deinde, re prius deliberata, Albuquercius cum reliquis ducibus, & aliquot Trimumparæ militibus, in oppida, quæ ad Repelinenſem Dynaſtam pertinebant (qui vt dictum eſt, à Trimumpara rebellàrat) ſe contulit. Ea verò viginti paſſuum millibus Cochimo diſtabant, erantque a fluminis ripis, quod in æſtuarium influit, non magno interuallo diſiūcta. Noſtri igitur ſcaphis & paruis nauigijs egreſſi, improuisò hoſtes adoriuntur. Multos interimunt, reliquos fundunt fugantq;, & vaſtitatem, & populationem eorum rebus inferunt. Huius ſtragis fama celeriter ad omnes vicinos peruenit. Rem namque eſſe in magno diſcrimine, ſublato clamore ſignificant. Qui clamorem excipiunt, rurſus vt alios ad auxilium excirent, eadem ſignificatione clamoris vtuntur: & ſic fit, vt partim nuncijs ad eam rem miſſis, partim clamoris ſucceſſione continuata, intra breue tempus magnæ militum copiæ congregari ſoleant. Tunc igitur ſupra ſex millia eorum, quos Naires appellant, ad au-

Arcis ſitus

Impetus in Repelinenſes.

Noua nuncij mittendi, & milites euocandi ratio.

ad auxilium suis afferendum repentè prouolârunt, & in nostros impetum fecerunt. Nostri ordine instructi cedere paulatim incipiunt. Illi tamen nimis ferociter instabant, & nostros grauissimè premebant: neque solum telis & iaculis eminùs, sed strictis etiam gladijs dimicabant. Quòd si per ordinem, quo Lusitani erant instructi, non stetisset, magna tunc clades accepta fuisset. Sed cùm nauigia non procul abessent, & à nostris nullus tumultus excitaretur, omnes se, magno tamen cum labore, & vitæ discrimine, in scaphas & nauigia receperunt. Odoardus tamen Paciecus cùm scapham suam (suorum namque temeritate à loco deducta fuerat) minimè reperisset, magnum periculum adijt. Hostium namque multitudo illum circumstetit, vt, antequam subsidium afferri posset, opprimeret. Ille tamen cùm esset acer & strenuus, eorum tantisper impetum insita virtute repressit, dum Albuquercij, periculo, in quo is versabatur, animaduerso, subsidio occurrerent. Itaque omnes recepti, se Cochimum cõtulerunt. Fuêre in prælio octo tantùm vulnerati, nemo autem occisus. Ex hostibus magna multitudo cecidit: septem parones in fluuio capti, & quindecim incensi sunt. Insequenti nocte (nec enim ardor animorum, qui in Ducibus inerat, militibus vllam quietis facultatem dabat) vt alios pagos Dynastæ Repelinensis euerterent, in scaphas atque nauigia conscenderunt. Alfonsus Albuquercius reliquos antecedebat. At hostes in armis excubabant. Itaque conferti, summa contentione resistunt: duos occidũt, viginti conuulnerant. Alfonsus Albuquercius inopinato casu distinetur, neque quomodo tantæ multitudini resistat, neque quo pacto retrocedat, rationem inire potest. Quod tamen erat viri fortis officium, acriter dimicandum statuit, vsque eò, dum reliqui Duces opem afferrent. Sic ad primam lucem impetum hostium sustinuit. At Franciscus Albuquercius cum cæteris Ducibus sese è scaphis eiecit, & incredibili celeritate ad locum, in quo pugna committi cœperat, se contulit. Illorum aduentu nostris animus

Paciecipericulum.

Alfonsus Albuquercius discrimen fortiter propellit.

nimus additus fuit, & hostes in fugam cōiecti, magnaque eorum pars ferro concisa, & pagi flammis exusti. Eodem die aliam insulam, nomine Cambalam, aggressi sunt, vbi supra septingentos homines interfecerunt. Neque ijs rebus contenti, in terras alias ad ditionem Calecutiensis Regis pertinentes ingressi, hominum stragem ediderunt, & populationem maximam intulerunt. Sed cùm supra sex millia hominum ad eorum impetum reprimendum conuenirent, ægrè repulsi sunt. Odoardus interim Paciecus triginta & quatuor parones Calecutiensis Regis, qui aditum in portum Cochimi mercatoribus intercludebant, superauit, & fugere compulit. Post has calamitates hostibus illatas, cùm mercatores Cochimum piper, & alia aromata in Cochimensem portum conuehere non auderent, visum est Alfonso Albuquercio Coulamum petere, vt ibi tres naues oneraret. Ciuitas erat omnium priscis temporibus in regionibus illis & amplissima & opulentissima. Sed postquam Calecutium à mercatoribus frequentari, & opibus augeri cœpit, magna Coulamensis imperij inclinatio facta est. Cochimo abest circiter quadraginta & octo passuum millia ad ortum Solis spectat. Nauigatio est tutissima secūdum fluuium, nisi cùm propter fluminis angustias, insidiæ ab hostibus ab vtraque parte in ripis collocantur. Flumen enim est valdè profundum: cum marinis enim aquis, quas accedens æstus inducit, commiscetur, portus est optimus. AEdes, phana, religio, mores, instituta sunt eadem fermè, quæ apud reliquos Malabares fuisse diximus. Gens est assueta prælijs: continenter enim bellum cum Rege Narsingę gerit. Quamuis enim Narsingæ regnum maxima ex parte latus Indiæ, quod spectat ad orientem Solem, occupet, cùm tamen latissimum sit, ad confinia Solis occidentis extenditur. Rex maximam temporis partem in vrbibus mediterraneis consumit. Coulamum verò regendum hominibus committit, quos fide præstantes esse iudicat. Regio à Christianis illis etiam colitur, qui Thomæ disciplinam acce-

Cambala Insula.

Lusitanorum præclaræ victoriæ.

Coulami ciuitas, eius descriptio et gētis mores.

Narsingæ regnum.

Christianorū D. Thomæ disci-

plinis imbutorum constantia acceperunt, & in tanta temporum varietate, & regnorum commutatione, & aduersis rerum incidentium casibus inuicta semper fide & constantia retinuerunt. Est in ea vrbe templum peruetustum, quod

Templum à D. Thoma ædificatum. Christiani perhibent fuisse à Thoma ædificatum. Apostoli autem corpus est in ora Regni Narsingensis sepultum, in templo, quod non à Christianis tantum, sed etiam à Saracenis & reliquis gentibus sanctissimũ

D. Thomæ corpus, vbi sit, & quanti fiat habetur. Fama namque constans est, viri illius diuini meritis multa miracula diuinitus edi, & complures, qui opem illius vel in grauissimis morbis, vel in rebus afflictis implorabant, mirabiliter alleuatos, & maximis malis liberaros extitisse. Eo tempore, quo Alfonsus Albuquercius in eam vrbem nauigauit, mulier quædam vidua Regnum nomine filij, qui nondum ætatem maturam ad regendum habebat, non segniter administrabat. Fuit à ciuitatis Principib. qui nomine

Fœdus cũ Coulamensi Rege. Reginæ omnia, quæcunque vellet, se facturos ostendebant, valdè honorificè receptus. Itaque oneratis ex sententia nauibus, & amicitiæ fœdere percusso, & traditis regiæ fidei Lusitanis, qui erant gerendi negotij causa Regis Emmanuelis nomine in ea vrbe relinquendi, Cochimum reuersus est. Dum hæc geruntur, Calecutij Rex animaduertens, in quam fraudem fuisset Arabum cohortationib. impulsus, magno silẽtio, ne Arabes fœdus pertubarent, pacem cũ Lusitanis facere cõstituit.

Pax cum Calecutiẽsi inita, eiusque leges. Ad quam celerius constituendam, Naubeadarimi, quẽ vt dictum est, animi inclinatione in Lusitanum nomen egregiè propendere constabat, assiduę cohortationes impellebant. Conditiones fœderis hæ fuerunt: Vt omnes classes, quæ erant in mare, belli cum Lusitanis aut cum illorum amicis gerendi causa, deductæ, continuo subducerentur. Vt omnia bona Regis Emmanuelis, quæ tempore, quo Arius Correa fuerat interfectus, Arabes, & reliqui eorum socij diripuerant, restituerentur. Et pro illis Calecutij Rex certũ piperis pondus intra tempus assignatum persolueret. Nè Saracenis, qui Calecutij negotiabantur, facultatem tribueret in Arabiam

biam nauigandi. Flagitabat prӕterea Franciſcus Albuquercius, vt Mediolanenſes, qui ad Calecutij Regẽ transfugerant, illi redderentur. Id ſolum Rex pernegauit. Turpiſſimum namque ſibi fore iudicabat, ſi homines ſemel in fidem receptos proderet: reliqua omnia conceſſit. His ita conſtitutis, Naubeadarimus Crãganorem petijt, vt ibi bonam piperis partem appendi, atque Pacieco, qui eò iuſſu Franciſci Albuquercij ad eam rem venerat, aſſignari iuberet. Accidit interim, cùm iam bonam piperis partem Paciecus nauibus imponi iuſſiſſet, vt nauigium pipere onuſtum, quod Calecutienſis Regis erat, Cranganorem verſus nauigaret. Id cùm ad Iacobum Fernandum Corream perlatum eſſet, Albuquercij iniuſſu miſit, qui nauigium caperet, & Cochimum perduceret. Illi, qui erant in nauigio, cum ſe captos animaduertunt, indignum facinus eſſe clamitant, pacem inter Regẽ Portugaliӕ & Regem Calecutij eſſe iam ſolenni fœdere conſtitutam. Et tamen poſt factam pacem, Calecutienſis Regis miniſtros atque famulos per vim à Portugalenſibus capi, & piper regium diripi. Prӕterea piper illud Cranganorem conuehi, vt Portugalenſibus traderetur, & Rex Calecutij citius fidem ſuam liberaret. Nè vellent igitur, quod erant ſine cuiuſquam iniuria confeſtim accepturi, cum tanta Regis offenſione per vim è Regiorum manib. extorquere. At Correa nihilominùs in inſtituta iniuria fortiſsimè perſeuerat, nauigiumque oppugnat: Naires ſex occiſi ſunt, & multi prӕterea vulnerati. Ex noſtris verò nõ pauci vulnerib. acceptis è prӕlio diſceſſerũt, ita, vt non magnum piperis illius pondus, quod per vim & iniuriã direptũ fuit, multorum ſanguine conſtaret. Id vbi Naubeadarimus reſciuit, à Franciſco Albuquercio poſtulauit, vt Regi ſatisfaceret. Fœdus enim violatũ fuiſſe, regiſq; animũ grauiter offenſum, materiamq; datã hominib., qui pacem hanc turbare cupiebant, ad bellum acerbiſſimũ iterũ te merè concitandũ. Prӕterea turpiſſimũ fore Luſitanis, ſi ſcelus, quod in alijs vindicare conabantur, in ſe ipſos admit

Pax à Fernando Correa violata.

Naubeadarimi pro pace reſarcienda ad Franciſcũ Albuquercium exhortatio.

admitterent. Iure enim visi fuerant Regi Calecutiensi bellum mouere, quòd noluisset in eos, qui facinus illud in cæde Arij Correæ, & in opum regiarum direptione conq[illegible]erant, animaduertere, & Emmanueli Regi satisfacere: cur igitur idem facinus à suis susceptum inultum esse pateretur? Cur nō aliquam Regi Calecutiensi satisfactionem daret, qua illius animus tā atroci iniuria stimulatus placari posset? Regem esse natura mutabilem, & iracundum, & Saracenis obnoxium, ita, vt eorum sermonibus inductus, cùm à nostris nullam iniuriam accepisset, eas tamen illis clades, quas acceperant, intulisset. Quid igitur facturum existimaret, postquam is iure bellum suscipere videretur? Hoc & alia multa cùm Naubeadarimus in eandem sententiam repeteret, Franciscus Albuquercius postulata illius contempsit. Quo quidem crimine vel sceleris, si neglexit fidem, vel timiditatis, si non ausus est coercere hominis vesani temeritatem, laudes, quas fuerat adeptus, obscurauit. Rex Calecutij ira grauissima commotus, classem rursus instruere, & delectum habere instituit, vt mari atque terra bellum Cochimensi Regi atque Lusitanis inferret. Vbi id Trimumpara compertum habuit, à Francisco Albuquercio enixè postulauit, vt ea sibi præsidia relinqueret, quibus posset Calecutiensis impetus ab illius regni finibus propulsari. Indignissimum namque fore, se, cùm propter Lusitani nominis studium tam graui bello, quàm erat illud futurum, premeretur, Lusitanorum ope destitui. Id Albuquercius se facturum pollicetur. Sed id minimè, vt par erat, præstitit. Vnam enim tantùm nauem cum duabus carauelis, quarum formam iam suprà descripsimus, & aliud paruum nauigium illi cum centum Lusitanis reliquit. Erant apud eum præterea alij quinquaginta Lusitani, ita, vt centum & quinquaginta tantùm Lusitani ad tanti belli molem sustinendam eo in loco remanerent. His omnibus præfectus erat Odoardus Paciecus, qui summa voluntate prouinciam illam suscepit, vt vitam, si ita opus esset, pro Christi glo-

Franc. Albuquercij facinus inhonestum.

Albuquercij perfidia

Odoardi Pacieci ex iguū præsidium, & virtus.

ria

ria, & Regis Emmanuelis dignitate profunderet. Interim venit Alfonsus Albuquercius Coulamo. Albuquercij igitur Cochimo profecti Cananorem peruenêre, quo in loco cognouit Alfonsus è literis Raphaelis Reineli, qui apud Naubeadarimum piperis accipiendi gratia remanserat, maximum bellum comparari. Idem etiam Coiebiquius, cuius iam antea mentionem fecimus, qui plurimum Lusitanis fauebat, literis ad Albuquercios missis, indicauit. Indè cùm oram Calecutij legerent, ad Regem miserunt, qui Lusitanos, quos apud se retinebat, missos faceret: quod postulatum ille reiecit. Indè igitur digressi, iter in Portugaliam suscepêre. Alfonsus Albuquercius Olysipponem peruenit xvij. die mensis Iulij, anno à Christo nato, M.D.IIII. Franciscus verò Albuquercius, & Nicolaus Coelius quomodo perierint, incertum est. Nunquam enim comparuerunt, nec vllus euasit, qui posset illorum interitum nunciare. Petrus Ataideus, fracta in vadis naui, in terram euasit: in qua nauigium nactus, cum Lusitanorũ parte, qui erant in eadem naue, Mozambiquem se contulit, vbi mortuus est. Alia verò pars se Melindem recepit. Per idẽ fermè tempus, quo hæc acciderunt, Dux alius, nomine Antonius Saldagna, varijs tempestatibus iactatus fuit. Missus autem fuerat ab Emmanuele, post Albuquerciorum Olysippone discessum, cum tribus nauibus, vt mare, quod vltimo Aethiopiæ promõtorio, Guardasu nuncupatu, & Arabico sinu continetur, armis infestum redderet. Vnus ex Ducibus, qui sub illo erant, cui nomen erat Iacobus Fernandus Pereira, vi tempestatis à reliquis nauibus segregatus, nauem suam Melindem appulit. Indè Zacatoram insulam antea nostris incognitam, non ita lato mari ab introitu sinu Arabici disiunctam, petijt, in qua hyemare constituit. At Saldagna gubernatoris imperitia cursum non tenuit, & in insulam, quam appellant Sancti Thomæ, æquinoctiali circulo subiectam, peruenit. Postquam verò indè digressi sunt, alia coorta tempestate factum est, vt alter ex Ducibus Rodericus Laurentius Ra-

Bellũ Calecutiense cõtra Lusitanos & Cochimẽsem

Alfonsi Albuquercij in Lusitaniam reditus.

Francisci interitus.

Antonij Saldagnæ casus.

Zacatora insula.

S. Thomæ insula.

Rodericus Laurẽtius Rauascus.

uaſcus ab illius conſpectu diſtraheretur. Saldagna verò cùm promontorium Bonæ ſpei ſuperare contenderet, fuit eiuſdem gubernatoris inſcitia, qui iam ſe promontorium flexiſſe credebat, in ſinum delatus, in quo aquationem fecit. Cui loco deinde fuit nomen, Aquatio Saldagnæ. At Rauaſcus cùm multò citius promontorium flexiſſet, Mozambiquem verſus nauigauit: indè verò Quiloam petijt, vbi viginti dies Saldagnam expectauit. Quem cum diutius opinione ſua morari cerneret, in inſulam Zanzibarem nomine, cuius iam anteà mentio facta eſt, nauigauit. Abeſt autem hæc inſula Mombaza ad occidentem Solem octoginta paſſuum millia. Inter hanc inſulam & continentem, fretum interiectum eſt adeo anguſtum, vt nauis nulla eò tranſire poſſit, quæ non ſimul & ab inſula, & à continente facillimè cernatur. Circum eam inſulam Rauaſcus duos menſes peragrauit, vbi ſupra viginti naues Zanzibarenſium, diuerſis temporibus multis rebus onuſtas cepit: & pretio in ſingulas conſtituto, eas dominis reſtituit. Attulit hoc hominis flagitium grauiſſimam terris illis offenſionem, multorumq; animos à noſtris alienauit. Erat enim noſtris cum inſulæ illius incolis amicitia. Inſulæ Princeps miſit ad Rauaſcum, qui diceret, ſe vehementer admirari, quo iure Dux Luſitanus, à qua gente audierat fidem ſanctè coli, in res inſulæ illius, Luſitanis addictæ tam ferociter inuaſiſſet. Se cætera, quæ abſtulerat, non iam curare. Arma ſaltem & tormenta, quæ erãt in nauibus, redderet, & reliqua ſibi reſeruaret. At Rauaſcus non modò æquiſſimo poſtulato ſatisfacere noluit, ſed reſponſum nimis aſperum & cõtumelioſum dedit. Hac iniuria Princeps irritatus, aliquot paruos parones inſtruxit, qui in Rauaſcum inuaderent. At Gomezius Carraſcus eiuſdem nauis ſcriba, & miles alius, nomine Laurentius Phæus, Ducis iuſſu priuſquam parones comparari & egredi poſſent (nauis enim appropinquare terræ non poterat) in ſcaphã tormentis & armis inſtructam repentè deſiliunt, & in parones inuehuntur. Quatuor autem capiunt, reliquos

Aquatio Saldagnæ.

Zanzibar inſula.

Zãzibarẽſes naues ſupra viginti captæ à Rauaſco contra fœdus.

Rauaſci iniquitas.

Pugna cũ Zanzibarenſibus naualis.

in fugam conijciunt: aliquot homines occidunt, inter quos fuit vnus eiusdem Principis filius. Princeps cum cerneret, se ius suum neq; legitima disceptatione, neq; armis obtinere potuisse, nè malum illud ad totius insulæ perniciem emanaret, quanuis esset & incommodis affectus, & filio orbatus, pacem tamen cum Rauasco cõstituit, ea conditione, vt certũ pondus auri quotannis tributi nomine Regi Emmanueli persolueret. Pace ad hunc modum constituta, Rauascus Melindem petijt. Erat aũt acre bellum tunc temporis inter Melindium Regem, & Regem Mombazæ cõcitatum. Rauascus vt Mombazam perterreret, nauem suam in Mombazæ portu constituit: ibi duas onerarias naues, & tria nauigia minora pugnando cepit. Inter eos, qui fuerant in nauibus capti, erant Arabes duodecim, viri & opib⁹, & dignitate ciuitatis suæ Principes. Ciuitas appellabatur Braua: aberat autem Mombaza quadringentis millibus passuum. Ij aliam nauem expectabant multis magni precij mercibus onustam. Cùm autem se pecunia redemissent, ciuitatem suam dediderũt, fidemq; suam obstrinxerunt, fore se & reliquos ciues Brauenses semper in Regis Emmanuelis potestate. Illis similiter Rauascus, quod sibi visum est autum, quod singulis annis Emmanueli soluerent, imperauit. Fœdere percusso, nauis, quam expectabant, interuenit. Quam Rauascus nõ attigit, nec vt ab aliquo alio fœderatis iniuria fieret, permisit. Interim Saldagna cum tribus nauibus, quas in illo cursu ceperat, Mombazæ portum subijt. Rex cũ iam classis speciẽ intueretur, veritus nè graue aliquod incommodum Lusitanorum armis acciperet, pacem cum Melindio fecit. Saldagna vero inde in Indiam nauigauit, & insulis Canacaniæ, & Anchediuæ classem applicuit: quid autem ab illo gestum fuerit, suo loco dicemus. HOC anno M. D. IIII. Octobri mense, Alfonsus, equitum Magister, Iacobi Emmanuelis fratris filius, de quo suprà dictum est, in adolescentiæ flore graui morbo oppressus, è vita migrauit, vnamque tantùm filiam, eximia pulchritudine & singulari virtute

Pax Zanzibarensiũ cum Lusitanis.

Bellũ inter Melindiũ, & Mõbazensem.

Braua ciuitas Lusitanis dedi tur.

Canacania insula.

RES EVROPEAE ANNVS 1504.

Isabelæ Castellæ reginæ mors. tute fœminam, reliquit, quæ postea Petro Villærealis Principi, viro egregiè forti, nupsit. Eodem fermè tempore Isabela Castellæ Regina similiter è vita decessit, maximumque sui desiderium cum multis lachrymis vniuersæ Hispaniæ reliquit. Fuit enim illa mulier tum excelso animo, & tam singulari prudentia, tantisque laudibus probitatis & religionis ornata, vt meritò videatur nomen illius sempiternæ memoriæ consecrandum. *Emmanueli nata filia Beatrix.* Vltimo die Decembris eiusdem anni peperit Regina Maria filiam singulari pulchritudine. Fuit illi impositum nomen auiæ Beatricis. Quæ postea Carolo Allobrogum Duci nupsit, vt posteà dicetur. *Terramotus.* Hoc anno ingentes & crebri terræmotus extiterunt, ædes multæ corruerunt, terra multis in locis desedit, ingentesque labes factæ sunt. Homines domicilia deserebãt & mõtes etiam attingere non audebant, metuentes, nè vel domibus deiectis oppressi, vel montibus de sede conuulsis obruti, miserabiliter interirent. Campos & planiciem sequebantur: in tabernaculis habitabant. *RES AFRICANAE.* Per idem fermè tempus Ioannes Menesius non indignum memoria facinus aggressus est. EST oppidum Mauritaniæ clarum, nomine Larache, quod viginti millibus passuum Arzila distat. *Larache oppidum.* Flumine autem Zilia, quod in Oceanum influit, alluitur. Ceperant autem Mauri quinque naues Portugalenses, quæ tunc in Larachensi portu consistebant. Id cùm Menesius resciuisset, indignè admodum tulit, & in portum inuehi cogitauit, vt naues abduceret. Erat autem in ipsius fluminis ostio turris natura, & arte, & armis, atque tormentis egregiè munita, in qua milites per vices excubabant. Erat autem is receptus piratis omnibus, qui ex ea Mauritaniæ parte quotannis, vt prędas agerent, egrediebantur. Menesius secum excogitat, quomodo sine periculo, quod à turri eminere videbatur, in eiusdem oppidi portum & stationem intraret. Id cùm iam secum animo deliberatum & constitutum haberet, accidit, vt die quadam quinquebiremes, & vnam triremen conspiceret, quæ occidentem Solem versus nauigabant. Qua re animaduer-

uersa, speculatores partim terra, partim mari continuò misit, qui earum cursum diligenter explorarent. Renunciant illi omnes, in Larachis portum inuectas, in terramq; subductas fuisse, ita tamen, vt triremis non procul ab aqua consisteret. Cùm id compertum haberet, quatuor Carauelas instrui confestim iubet, & milites, quos ad eam rem alacrius gerendam aptos cognouerat, accersiuit, & anchoris de nocte solutis Larachem petijt, & classem ante fluminis ostium prima luce constituit. Accurrunt Mauri, ignem tormentis applicant, & globos ingentes emittunt, summaq; vi contendũt, vt aditum nostris intercludant. Menesius verò æstus opportunitatem expectabat, quem vbi vehementius incitari sensit, latera nauis vnius culcitris laneis, & saccis, quos lana diligenter inferciri iusserat, fulcienda, & molibus obstruenda curauit, & turri opponi præcepit, vt tormentorum ictus exciperet. naues reliquæ huius præsidio tectæ portum subiêre. Mauri interim sagittis, & iaculis, & plumbeis glandibus acerrimè decertabant. At Menesius introrsus illis frustra repugnantibus, cum integra classe penetrauit. Fluuius est & aquarum copia, & æstus accessione profundus, ita, vt nostri facillimè possent ad illius ripas accedere. Quod cùm factum esset, illi, quibus id imperatum fuerat, in terram desiliunt, & vt coniectis facibus triremem incenderent, summa contentione pugnant. Mauri contrà, vt incendium arceant, vndiq; prouolant. Fit atrox prælium, neq; mediocri temporis spacio fuit vtrinq; acerrimè dimicatum. Tandem cùm multi ex hostibus caderent, multi grauiter sauciati secederent, reliqui se in fugam dederunt, quos nostris longius insequi per Menesium licitum non fuit. Sed quod erat illi propositũ, triremem exurere confestim iubet. Quinq; vero biremes cum duabus nauibus longis, & vna ex nauibus Portugalensibus (eas namque iam in terram subduxerant) à nostris in mare continuò deductæ fuerunt. Reliquæ tres Portugalenses naues deduci non potuerunt: & idcirco cum triremi similiter incensæ sunt. Hac re

Eruptio Io. Menesij in Larachẽses.

Stratagema Io. Menesij.

Atrox cũ Mauris prælium.

Maurorũ naues aliquot partim captæ partim incensæ.

ex

ex animi sententia gesta, Menesius cùm ingentem hostium multitudinem confluere vidisset, æstu secundo (iam enim minui, & decedere incipiebat) se sine vllo incommodo recepit. In hoc autem prælio vnum solùm hominem desiderauit. Et cùm quatuor tantum ex Arzilæ portu naues eduxisset, cum duodecim reuersus est. Exterruit hæc hominis alacritas & audacia vehementer hostes, quod in intimo eorum portu, in præsidijs firmissimis, & intra munitiones, quas ipsi tutissimas arbitrabantur, nō dubitâsset inuehi, & eorum naues incendere, tantamque cum tam paucis nauibus, in oppidum munitissimum, pestem & perniciem machinari. Nec eos tam solicitos habebat hominum cædes atque nauium iactura, quantum facinoris editi magnitudo. Metuebant enim nè tam felicis audaciæ, parum, vt videbatur, consideratæ successu, nostri animos assumerent, quibus maiora facinora molirentur. Emmanuel verò cùm huius facti nuncium accepisset, maximo gaudio affectus fuit, Menesijq; virtutem, & sagacitatem, & industriam debitis laudibus ornauit. At is cùm nullam benè gerendæ rei occasionem prætermittere voluisset, vt aliud non leuius incommodum hostibus afferret, excogitauit. EST mons, Farrobus nomine, quem minoris Atlantis partem esse suspicor, qui viginti passuum millibus Arzila distat. Secundum illius radices amnis fluit, qui hyeme tantis aquis augetur, vt vado transiri non possit. Hostes ea re freti, securè in pagis, qui sunt in monte admodum frequentes, hyemabant, maximosque armentorum & pecudum greges alebant. At Menesius in intimis ædibus, ne ea res in vulgus emanaret, duas quadratas ædificari iubet. In quem verò vsum id fieret, nullus ex fabris lignarijs, quorum fidei opus illud commiserat, suspicari potuit. Cuiuslibet autem lintris magnitudo tanta erat, quanta posset vnius validi iumenti tergo supportari. His perfectis, se tantisper continuit, dum noctem pluuijs & tempestate turbidam videret. Eam nactus tempestatem, quam optabat, signum excursionis properè faciendæ

Audacia Io. Menesij.

Aliud Io. Menesij in Mauros stratagema.

Farrobus mons.

ſendæ dari iubet. Admirantur omnes eo tempore claſſicum cani, quo propter imbrium vim omnis mentio belli neceſſariò conticeſcit. Id tamen à ſapiente Duce, & in bellis exercito non temerè fieri ſuſpicantur. Armati conueniunt, cumque ſine vlla recuſatione ſequuntur. Nemo tamen quid ille animo agitaret, aut quorſum tenderet, inquirebat. Erant autem illi, quos tunc ſecum eduxit, equites viginti ſupra ducentos, quibus, vbi commodum viſum fuit, quid ſui conſilij eſſet, aperuit: quàm facilè res fieri poſſet, expoſuit: quid ab omnibus fieri vellet, oſtendit. Eos tamen, qui rem aggredi dubitarent, admonuit, vt domum redirent. Seſe namque multo confidentius cum paucis, iiſque fortiſſimis, quàm cum multis, omnia pericula metuentibus quoduis facinus aggreſſurum. Nemo tamen fuit ita ſui decoris oblitus, vt domum redire vellet. Vbi ad fluuium peruenêre, qui tunc ſuper ripas effuſus, multò maiorem telluris partem, quàm ſuſpicati fuerant, inundabat, lintres, quos iumenta portabant, in ripa deponi præcepit. Tum vni è ſuis domeſticis, qui Fernandus Freitas appellabatur, imperauit, vt extremitate cuiuſdam funis mordicus apprehenſa, fluuium nando traijceret, vſque eò dum modicæ terræ planiciem, quæ vltra aluei partem, qua fluuius maiore impetu ferebatur, in aquis eminebat, attingeret. Eo fune erat iam vna ex lintribus alligata. Ergo poſtquam is, qui fluminis alueum tranſierat, in locum peruenit, & inde contrariam ripam ſuperauit, lintrem ad ſe facillimè traxit. Similiter cùm funis alius, quo altera ex lintribus colligata fuerat, ex prima necteretur, minimo cum negocio traducta fuit. Cùm igitur vtraque fuiſſet vtrinque funibus valdè retenta, fiebat vt funibus altera ex parte laxatis, ex altera verò contentis, pro ut tranſmiſſionis illius vſus flagitabat, vt illæ vltrò citroque facilè commearent. Equites ephippia detrahunt equis, eaque lintribus imponũt, ipſique lintribus ita fluuium paulatim traijciunt, vt equos habenis deductos tranſnare compellerent. Vbi omnes in vlteriorem

rem

tem ripam euaserunt, equos rursus insternunt, quibus insidentes, Menesium noctis illius silentio per loca palustria & lutulenta sequuntur, quamuis eos interdum immodica pluuia tardaret, & aqua pectora equorum pertingeret. Menesius, qui regionis illius omnes anfractus nouerat, prope pagos, quibus quàm plurimùm posset, detrimẽtum inferre cogitabat, in loco collocandis insidijs aptissimo copias suas continuit. Vbi diluxit, continuò montani in camporum planiciem descendunt (erat enim iam tempestas sedata) alij, vt segetes suas inspicerent, alij, vt greges suos in pascua deducerent, alij postremò, vt venarentur. Menesius tamen nolebat è latebris exire, donec tanta hominum copia, in quantam ille inuadere cupiebat, in illius se conspectum daret. Sed accidit, vt duo venatores in insidias illius inciderent: quo factum est, vt fuerit illi necesse cõtinuò prodire. In homines igitur inopinatò ferociter inuadit, multos capit, plures interimit, magnamque prædam facit, exercitumque incolumem reduxit. Vbi ad fluuium ventum est, abacti greges primùm fluuium nando traijcere compelluntur, deindè ipsi lintribus eadem ratione, qua nocte fuerant transuecti, & multò etiam facilius eundem fluuium transmiserunt, Arzilamque, cùm aduesperasceret, ingressi sunt, cum magna eorum, qui relicti fuerant, admiratione. Fieri enim non posse crediderant, vt in tam sæua tempestate vel fluuium transire, vel, illo transmisso, hostium multitudinem armis exercitam euadere possent, maximè verò, cùm regressus esset difficillimus, & posset facillimè recisis lintrium funibus impediri. INTERIM dum hæc in Lusitania & Africa geruntur, Trimumpara in India, & Lusitani, qui cum illo erant, grauissimo bello premebantur. Rex enim Calecutij, vt suprà dictum est, acerrimè delectum habebat, classem maximam comparabat, antequam Albuquercij iter in Lusitaniam susciperent. Paciecus ab illis digressus Cananore, Cochimum nauigauit. Rex vbi tam exiguas copias sibi præsidio à nostris relictas animaduertit, & crebris

RES INDICAE.

Rex Cochinensis ob

bris nuncijs accepisset, tantum esse exercitum hosti- *multitudi-*
um, quantus neque iusto quidem exercitu sustineri *nem de sa-*
posset, & simul intelligeret, non solùm mercatores A- *lute despe-*
rabes, quorum opera res frumentaria in ciuitatem im *rat.*
portari solebat, verùm multos ciues de fuga cogitare,
& non paucos etiam ad hostem deficere, salutem om-
ninò desperauit. Accedebat, quod fieri non posse puta
bat, vt Paciecus cum tam paucis hominibus haberet in
animo, belli fortunam experiri: cùm magis temeritati
& amentiæ, quàm virtuti meritò videretur esse studi-
um illius, si vellet in re perdita armis frustra conten-
dere, tribuendum. In eam tandem opinionem venit,
vt existimaret sibi data verba à Francisco Albuquercio
fuisse. Quomodo enim, si fuisset verè & ex animo auxi
lium pollicitus, non firmiora præsidia reliquisset, cùm
posset? Itaq; se delusum existimauit, & hoc sibi fuisse
præmium pro tam singulari fide & constantia persolu- *Cochimen*
tum. His curis anxius, ad Paciecum adijt, & flens Deos *sis regis ad*
obtestans, illum precatus est, vt mentem suam aperiret. *Paciecum*
Ita se de Lusitanis esse meritum, vt si fuisset ab illis in *oratio.*
fraudem impulsus, iure de illorum iniuria conqueri
perpetuò posset. Iam non, Inquit, auxilium in re deplo
rata flagito, sed nè mihi illudas, id à te contendo. Si e-
nim opis tuæ spem mihi omninò præcideris, aliquid
excogitabo, quo non funditùs interеam. Si verò falsa
spe delinitus, mihi, dum tempus est, minimè prospexe-
ro, sublata salutis occasione, frustra ærũnas meas post-
ea lamentabor. Non autem adducar, vt credam, te ab
Albuquercijs, vt mihi auxilio esses, sed vt rem Emma-
nuelis gereres, in India relictum. Quomodo enim tibi
ex tam multis nauibus, ex tanta militum copia, tres tã-
tùm perexiguas naues, & eas aliqua ex parte laboran-
tes, cum tam paucis hominibus attribuissent, si me cõ-
seruatum vellent? Si, vt hinc Coulamum, aut Canano-
rem te recipias, cùm me belli mole vehementer afflictũ
perspexeris, satis est in tanta nauium & militum pau-
citate præsidij. Si, vt impetum Regis potentissimi à re-
gni mei finibus arceas, illorũ sapientiam requiro. Qua-

Paciecire-sponsum. re te per Deum, quem colis, oro & obtestor, nè me deludi sinas: &, an sis mihi opem in rebus afflictis allaturus, an hinc, vt impendentem calamitatem effugias, migraturus, enũcies. Hac oratione Paciecus iracundia vehementer exarsit, & cũ Rege de tã insigni conuitio sibi facto nimis acriter expostulauit. Erat enim oratio hominis de illius fide dubitantis, qua nullam maiorẽ contumeliam nomini honesti hominis inuri posse cõfirmabat. Sibi verò semper fuisse fidem vita chariorẽ. De Albuquercijs non erat, cur queri posset. Eas enim copias reliquisse, quas satis esse viderant ad Regis scelerati & insani elationem coërcendam. Non enim multitudinis inconditæ temeritate, sed paucorum vigilantia & consilio victoriam contineri. Præterea aditum in Cochimi regnum à Calecutij finibus fluuio & æstuario disclusum, esse peranguftum, & eiusmodi, vt à paucis posset cõtra infinitam hostium multitudinem custodiri. Postremò tantum esse Christi Optimi Maximi numen, vt nutu, cùm vellet, omnes hostiles copias profligaret. Nec enim humanis opibus posse diuinas impediri. Se verò pro certo habere, auxilium diuinum sibi minimè defuturum. Idcircò bono animo esset. Se namque paratum esse, pro illius statu & dignitate vsque ad extremum vitæ spiritum decertare. De belli verò exitu, se firma spe teneri, fore, vt Calecutij Rex non modò victus, sed etiam catenis alligatus breui in Portugaliam duceretur. Hac oratione Regis animum demissum erexit, atque ad spem salutis excitauit. Ab eo autem digressus, eos Arabas, qui opibus & authoritate inter reliquos excellebant, accersiri iussit, & admonuit, ne metu aliquo turbarentur, neve loci illius, in quo tam commodè ad illum diem vixerant, deserendi consilia susciperent. Multas deinde rationes attulit, *Paciecimi-næ in trãsfugas.* quibus persuadere conatus est, nõ esse illis vllo modo de victoria desperãdum. Postremò nimis atrociter illis minitari cœpit, qui vel perfidia à Trimumpara descriscerent, vel ignauia fugam pararent. Id se publicè testificatum esse velle, flagitium eorum, qui ab ea vrbe

de-

demigrare conarentur, minimè impunitum fore. Nè suspicaretur autem quisquam illum posse falli. Esse namq; sibi vigilandum, & omnibus hominum conatibus occurrendum, & ijs custodijs exitus omnes tenēdos, nè quisquā posset vel mari vel terra manus illius effugere. Qui igitur vitam carā haberet, se domi contineret, & consilia plena dedecoris & infamiæ detestaretur. Secus enim, pro certo haberet, esse sibi vitam cum acerbissimo supplicio deserendam. Hanc autem vltimam orationis partem, qua minas proponebat, voce adeò contenta & atroci pronunciauit, vt omnibus ingentem metum inijceret. Ardebant enim oculi, & facies inflammari videbatur, & è vultu species quædam furoris eminebat. Illi respondent, se in officio futuros, neque passuros vllo modo, vt Rex de illorum perfidia conqueri posset. Factum est deindè, vt omnes, qui de vrbe deserenda consilia frequenter inibant, illa partim voluntate, partim metu deponerent. Paciecus interim secundum fluuium discurrebat, vigilias disponebat, omnes exitus & mari & terra, quibus custodijs poterat, vigilantissimè sepiebat, nè quisquam auderet abeundi cogitationem suscipere. Accidit autem, vt piscatores quatuor, quòd illius iniussu piscari ausi fuissent, ad illum ducerentur. Ille eam causam prætendēs, quòd fugere decreuissent, homines corripi vehementissimè, & in insulam traduci, & suspendi maxima voce iussit. Rex vbi id resciuit, ab illo postulauit, vt miseris hominibus veniam tribueret. Ille verò dixit, se vehementer admirari Regis sapientis in tam atroci scelere vindicando negligentiam. Non esse Rempublicam in periculis dissolutè gerendam, sed seuerè & acriter administrandam. Illorum hominum supplicio sanciri disciplinam, venia verò confirmari eorum, qui similiter abscedere vellent, audaciam. Se nullo modo passurum, vt propter Regis inconsideratam clementiam, dignitas illius, & regni totius salus in discrimen veniret. Clanculum verò per fidelem nuncium Regi significauit, se homines minimè vita priuaturum:

Paciecí vigilantia.

Paciecí seueritas in trāsfugas.

sed

ſed vt eo timore iniecto, reliquos in officio cōtineret, illis minis vſum fuiſſe. At illi, quibus necem ſe allaturum ſimulauit, in inſulam traducti, nocte fuère rurſus in vrbem reducti, & apud Regem diligenter occultati, nè poſſet quiſquam ſuſpicari, eos per ſimulationem tantùm fuiſſe perterritos. Neque ſatis habebat Paciecus, ſi vrbem diligentiſſimè tueretur, niſi etiam damna quamplurima hoſtibus inferret. Itaque fluuium ſæpè tranſmiſit, & in Repelini fines, & in alias finitimas terras inuaſit. Multos vicos exuſſit, multos homines occidit, & incredibili celeritate multis in locis incautos oppreſſit. At Calecutij Rex celerius exercitum eduxit, vt illius impetum reprimeret, & Repelino appropinquauit. Interim literis Roderici Reineli, qui Calecutij morbo grauiſſimo laborabat (ex quo paulo pòſt mortuus eſt) intellexit Paciecus, quantas copias Calecutienſis educeret. Hoc allato nuncio, Cochimi tumultuari cœptum eſt, & Arabum perfidia multi fuère ad defectionem ſolicitati, qui tamen metu Paciecì ſe, quamuis eſſent timore perterriti, continebant.

Pacieci excurſiones.

Cochimenſis autem regio verſus Septentriones, qua erat hoſtis venturus, eſt frequentibus æſtuarijs conciſa, quæ inſulas complures efficiunt. Non patet autem ab vna in alias hominum armatorum multitudini facilis aditus, propterea quòd neque freta pedibus tranſiri poſſunt, neque propter frequentia vada commodè nauigari. Cùm claſſe verò lato mari Cochimenſem vrbem inuadere, etiam erat propter ipſius portus aditum peranguſtum valdè difficile. Tentare autem vadum, quod Calecutienſis ſuperauit, cùm primùm Trimumparam regno expulit, admodum ei periculoſum videbatur, eò quòd meminerat, quantum damnum in eo loco acceperat, & multò ſe maius accepturum formidabat, ſi ad Regis Cochimenſis præſidia auxilium Luſitanorum accederet. Eſt inſula non longè à Repelino ſita, Cambalamus nomine, quæ magis ad Orientem pertinet, cuius Principem diximus à Trimumpara defeciſſe. Ex ea inſula & tranſmiſſio in Cochimenſem

Cochimenſis regionis ſitus.

Cambalamus inſula

ſem regionem facilis, & vadum militibus non valdè impeditum fore videbatur. Illuc igitur Calecutienſis cum claſſe & exercitu ſe contulit, vt expugnato vado, & copijs traductis, Cochimenſes & Luſitanos opprimeret. At Paciecus vt illum eo tranſitu prohiberet, omnes animi neruos intendere cogitabat. Vt tamen interim oſtenderet, quantum Calecutij opes negligeret, vna nocte in Repelinum copias traiecit, & oppidum ingreſſus, hoſtes partim graui ſomno conſopitos, partim ſemiſomnes ferro concidit, & locum flammis exuſſit. Accurrunt multi milites, & cùm is re geſta receptui ceciniſſet, illum veſtigijs inſequuntur. Eorum impetus à noſtris egregiè ſuſtinetur: itaque omnes, octo duntaxat exceptis, qui saucij rediêre, incolumes euaſerunt. Cùm verò Calecutienſis ad vadum accedere pararet, Paciecus hac ratione Luſitanos diſtribuit. In maiore naui viginti quinque reliquit, eiſque nauis Magiſtrum nomine Iacobum Pereiram præfecit. Erat autem nauis armis, & tormentis, & bellicis munitionibus inſtructiſſima. Illis autem hoc munus aſſignauit, vt vrbem & arcem ab hoſtium incurſione defenderent. In arce verò triginta & nouem hominum præſidia diſpoſuit, eoſque Iacobo Fernando Correæ dicto audientes eſſe iuſſit. In Carauelam autem viginti & ſex homines ingredi iuſſit, eiſque Petrum Raphaelem ducem conſtituit. Et quia altera Carauela reficiebatur, illius loco duo parua nauigia inſtruxit, quorum vnum Iacobo Petreio cum viginti & tribus militibus commiſit. Alterum ſibi reſeruauit, in quem viginti & duos homines impoſuit: inter quos erat adoleſcens nomine Simon Andradius, qui iam eo tempore magna virtutis militaris documenta dederat. Itaque omnis exercitus, qui tribus illis nauigijs vehebatur, erat hominum vnius & ſeptuaginta. Qui tamen prius, quàm è terra diſcederent, omnes flagitiorum confeſſione atq; deteſtatione de more ſanctiſſimæ religionis expiati ſunt, & epulo cæleſti, quo ſanctiſſimũ Ieſu Chriſti corpus Chriſtianæ nationi porrigitur, mirificè confirmati. Dein-

Oppidum Repelinen ſe combuſtum.

Luſitani exercitus partitio.

Exercitus Luſitanus 71. hominibus conſtans.

de omnes se Sacramento obligârunt, nè vllum in se dedecus admitterent, nè pedem vllo timore referrent, nè alij pro aliorum defensione mori recusarent, neve se capi permitterent, neque postremò fuga salutem peterent: sed aut honestè decumberent, aut victoriam domum cum honestate summa reportarent. His cohortationibus excitati, atq; fiducia pleni nauigia ingrediuntur, ab arce autem digressi, ad locum accedunt, in quo rex eos in littore expectabat. Qui cùm Paciecum tanta alacritate in hostes innumerabiles ire perspiceret, summa lætitia affectus fuit. Paulò tamen pòst cùm cerneret omnem spem suam esse septuaginta hominibus innixam, conturbari & afflictari cœpit. Accessit deinde misericordia, qua dolenter admodum ferebat, illos homines in pestem ante oculos positam ruere. Et quò magis eos acres & animosos, & nullum periculum recusantes animaduertebat, eò magis miserandos existimabat. Indignum enim esse statuebat, tam excellentem virtutem, tam funesto exitio consumi. Itaque cum multis lachrymis Paciecum orauit, vt ab incepto desisteret. Se namque de regni defensione omnem spem prorsus abiecisse. Nè vellet igitur morte sua & aliorum Lusitanorum, quos ipse fraternè diligebat, impendentem cladem, quæ vitari non poterat, cumulare. Sibi iam ab illo egregiè satisfactum esse. Cernebat enim, illos neque morte quidem proposita à fide & officio deduci potuisse. Non minus igitur dolenter se talium hominum casum esse laturum, quàm regni iacturam. Paciecus quamuis animo maximo fuisset, Regis oratione mollitus, vix lachrymas tenuit. Illum tamen bono animo esse iussit, & admonuit, nè oculos in perexiguam classem, nec in hominum paucitatem, sed in numen cæleste conijceret. Neque enim se viribus humanis confidentem, sed diuinis tantùm nixum, in hostes ire. Fore namq; vt CHRISTVS summi Dei filius, quem Christiani cæli atque terræ Dominum confitentur, præsentiam suam in prælio declararet, & hostes potentiæ suæ nutu peruerteret. Quid deindè à Rege fieri vellet, exposuit. Rex eo tempore quia

Dissuadet Rex Lusitanis bellū Calecutiēse.

Oratio fiduciæ Christianæ plenissima.

que tantùm millia militum habebat. Reliqui enim, cùm bellum comparari cernerent, ad hostem transfugerant. Ex his Pacieco quingentos assignauit, quorum duces erant ij, Candagora, & Frangora, qui viri satis fortes habebantur, & duo præterea Dynastæ Palurlensis atque Darraulensis, quibus Rex imperauit, vt omnia, quæ Paciecus illis præscriberet, sine vlla recusatione conficerent. Cum his copijs profectus est Paciecus de nocte decimo sexto die Martij, anno à CHRISTO nato M. D. IIII. Et æstu secundo per flumen inuectus, quod in Cambalami portum influit, in vadum ante lucem peruenit. Nondum Calecutiensis aduenerat. Visum autem est illi, interim dum hostis aberat, aliquod detrimentum illius fœderatis inferre. Repelinum igitur ea de causa contendit. Erant in Repelini portu sagittarij circiter octingenti, cum aliquot hominibus, qui ferreis etiam fistulis vti sciebant. Hi vt nostris aditum in insulam prohiberent, accurrunt, & sagittis atque glandibus, & missilibus acerrimè pugnant: sed tormentis facilè repelluntur. Nostri in terram descendunt. Hi, qui fugerant, postquam nostros in terra longius à nauibus semotos animaduertunt, conferti in eos inuadunt. Media hora fuit vtrinque magna animorum contentione dimicatum. Hostes tandem pulsi, & in fugam coniecti sunt: multi tamen prius in prælio ceciderunt. Locus, in quem nostri ferebantur, fuit confestim incensus, & indè multi boues ad commeatum abacti: quos cùm Naires, qui cum nostris erant, occidi vidissent, non mediocriter offensi sunt. Est enim illis nefas, bouem cædere: vesci verò carnibus illius, sacrilegium. Nostri vero cùm multò magis famem, quàm illorum offensionem pertimescerent, de ineptissima eorum religione minimè laborabant. Eo die misit Cochimi Rex alios quingentos milites ad Paciecum, quibus tamen omnibus ille parum fidebat, omnemq; spem primùm in Christi præsidio, deinde in Lusitanorũ virtute collocabat. Postero die venit Calecutiensis cum exercitu, cuius hæc summa

Exercitus Cochimensis.

Pacieci in Calecutiensem Regem expeditio.

Pugna & Lusitanorũ victoria.

Nairum superstitio.

Calecutiensis exercitus summa

ma fuit. BERTA COROLVS Tanoris Rex quatuor millia hominum ducebat: Cantanambarius Rex Bipuri & Cucurrami, quæ regiones monti, qui ad Narsingæ regnum ad solis ortum pertinet, finitimæ sunt, duodecim millia. Rex Cotagami, quę regio ad Septentriones spectat, & est inter Calecutium & Cananorem non procul à montibus interiecta, decem & octo millia sub signis habebat. Curriuacuilus autem, Curigæ Rex, quæ ciuitas intra Cranganorem & Pananem sita est, tria millia. Erant autem hi Reges signis & ordinibus inter se distincti, omnesque Calecutiensi tributa pendebant. Reliqui verò, quos Naubeadarimus, & multi præterea Dynastæ ducebant, erant supra viginti millia, inter quos multi Arabes censi fuerant. Hæ copiæ numerum quinquaginta & septem millia hominum, & eo amplius, efficiunt. At verò præter has copias, quæ terra ducebantur, classem Calecutiensis instruxerat centum & sexaginta nauium, quæ remis agebantur. E quibus sex & septuaginta parones erant, quorum latera fuerant à Mediolanensibus munita saccis ingentibus, quos ipsi bombycinis laneis ad tormentorum ictus excipiendos inferserant. Conflarant præterea Mediolanenses ex ære ingentem tormentorum vim, & multa belli machinamenta fecerant, quibus nostri facilius opprimerentur. Eorum etiam consilio viginti parones catenis inter se ferreis colligati, reliquos antecedebant, quorum Ducibus erat hoc munus impositum, vt in Carauelam inuaderent, eamq; manibus ferreis quanta possent celeritate corriperent. Milites, qui in hac classe vehebantur, erant duodecim hominum millia. His omnibus Naubeadarimus præerat. Præter hæc omnia Calecutiensis de Mediolanensium consilio aggerem comportari, & turrim contra nostrorum stationem excitari vna nocte præcepit, vt ex ea possent milites in turri dispositi sagittis nostros cõfigere, & crebra variorum globorum multitudine lacerare. Paciecus verò Carauelam modico interuallo ab vno nauigio disiunctam, rudente ferreis catenis cir-

Bipurũ & Cucurramũ regiones.

Cotagamũ.

Curiga ciuitas.

Copiæ terrestres 57000. hominum.

Classis Calecutiensis 160. nauiũ.

12000. miliũ in classe.

circumplicato, nè poſſent ferro præcidi, cum nauigio colligauit, & illud idem nauigium cum tertio ſimiliter aſtrinxit: & ſic omnem fermè latitudinem fluminis occupauit. Interim claſſis, quæ per mare, quo inſularum partes ad Septentrionem pertinentes alluuntur, nauigabat, appropinquauit. Hoſtes & multitudine, & tubarum clangore, diſſonis vocibus, & armorum, quæ Solis radijs percuſſa micabant, atque vibrabant, ſplēdore, & poſtremò crebro tormentorum, quæ terram tremefaciebant ſtrepitu, tantum Cochimenſibus horrorē incutiunt, vt omnes repentè diffugerent. Soli Frangora & Candagora duces inuiti (erant enim in naui) remanſêre. Hos Paciecus, non vt quicquam opis afferrent, ſed vt prælium ſpectarent, retinuit. Prælium fuit ab hoſtibus magno impetu commiſſum, & terra atque mari pilas atque tela iaciebant: omnia videbantur incendio conflagrare: fumus lucem cunctis eripiebat. Noſtri neque quomodo claſſi reſiſterent, neque qua ratione tela à turri frequenter iniecta vitarent, prouidere poterant. Non tamen animus illis vel ad reſiſtendum vel ad honeſtè moriendum deerat. Quò enim maior erat hoſtium vis, eò magis videbantur ad contemnenda pericula confirmari. Atque primùm aliquot ex paronibus diſiecerunt: cùm tamen illi viginti, quos diximus catenis reuinctos fuiſſe, propius accederent, multò grauiorem laborem Luſitanis militibus attulerunt. Crebris enim glandium ictibus ita certabāt, vt nullum noſtris reſpirandi ſpacium concederent. Noſtri autem erant ita pugnando defeſſi, vt vix conſiſtere poſſent. Cum iam prælium aliquot duraſſet horis, Paciecus ingens tormentum in hoſtes conuerti, & globum mira magnitudine in parones intorqueri ſemel & iterum iuſſit: quo facto parones diſſoluti ſunt, & quatuor ita dilacerati, vt ſecedere cogerentur. Succedunt reliqui, & prælium redintegrant. Sed cum noſtri octo parones deprimerent, & tredecim diſſiparent, & hoſtes reliqui tardiores ad dimicandum ſuorum caſu redderentur, Repelinenſis Dynaſta, quæ erat in ſubſidijs, cum claſſe

Cochimenſium ex aduentu hoſtili terror & fuga.

Prælium Calecutienſium cum Luſitanis.

in noſtros iam nimio labore defatigatos inuehitur, & Rex Calecutij inſtructa acie vadum tranſire, & noſtros armis obruere contendit. Fuit tunc multò acrius, quã antea dimicatum, ita, vt fluuius ſanguine fluere videretur. Repelinenſis clamabat, vt nauem harpagonibus alligarẽt, & in noſtros acriter irruerent: & partim cohortando, partim minas iaciendo, vt rem conficeret, laborabat. Sed fruſtra. Hoſtes enim tandẽ, qui è terra pugnabant, fuſi fugatiq; ſunt, & claſſis retroceſſit, prœliumq; fuit ſub veſperum cum magna omnium admiratione finitum. Ex noſtris nemo deſideratus fuit, ſed aliquot vulnerati. Ex hoſtibus ſupra mille & trecenti homines cecidêre. Prælium enim, vt Paciecus futurum confidebat, diuinis viribus geſtũm fuit. Conſtat enim, multos ex noſtris ferreis pilis acerrimè percuſſos extitiſſe, qui tamen non aliud ex illis incommodum acceperunt, quàm contuſionis leuiter inflictæ notam: vt appareret, nullis telis eos opprimi poſſe, qui cæleſti præſidio muniuntur. Hoc exitu prælij nunciato, Rex Cochimi incredibili lætitia affectus fuit, miſitque ſtatim Principem regni ſucceſſorem, qui Pacieco de parta victoria gratularetur. Luſitani quamuis eſſent eximio labore fracti, ab opere tamen ſe minimè remouerunt. Nauigia enim continuò refecta ſunt, & altera Carauela, quę erat in priſtinam integritatem reſtituta, ad reliquas naues adiuncta fuit: & cùm de augurum ſententia Calecutij Rex pugnandi diem differret, Paciecus quietem pati non poterat. Itaque in Cambalamum traductus, vaſtitatem frugibus & arboribus, inflammationem pagis, necem hominibus inferebat, & prædas non mediocres faciebat: & quamuis aliquot in locis illi fuiſſet ab hoſtium præſidijs occurſum, ſemper tamen victoriam reportabat. Ad quas res faciendas, non modò celeritate & induſtria, ſed etiam conſilio optimi Ducis vtebatur. Calecutij Rex quamuis vindictã ardenter expeteret, nõ auſus tamẽ fuit, ante cõſtitutam ab auguribus diem, rurſus prælium inire. Accidit autem, vt dies ab illis dicta eſſet ea, qua Ieſu Chriſti à mor-

Stupenda Luſitanorum victoria.

Mira Luſitanorum diligentia.

Pacieci in Cambalamum excurſio.

Calecutij Regis ſuperſtitio.

à mortuis excitati memoria, cum summo totius reip. Christianæ gaudio & celebritate renouatur. Classis, qua hostis rem illa die gerendam esse constituit, erat multò maior. Centum enim parones, & centum longas naues, & octoginta præterea minora nauigia continebat. Supplementum enim Calecutio crebrò submittebatur. Numerus militum, qui classe vehebantur fuit tunc supra quindecim millia. Vt autem Rex facilius posset rem totam conficere, vnum è ducibus suis cum septuaginta paronibus Cochimum misit, qui nauem ad vrbis custodiam relictam expugnaret, aut saltem Paciecum ad illius defensionem eliceret. Sic enim distractis nostrorum viribus existimabat, multò citius bellum profligari posse. Parones per angustum æstuarium, quod in fluuium excurrebat, nocte, nè sentiri possent, in vrbem nauigauerant. Erat autem æstuariũ eiusmodi, vt per illud facillimè tota classis inuehi Cochimum posset. Sed Calecutiensis, vel quòd æstuarij augustias metueret, vel quod loco cedere minimè dignitatis esse putaret, vel, quod magis reor, Christi beneficio, qui nostris præsens aderat, consilio orbatus extiterat, id facere noluit. Cùm parones in nauem inuaderent, Rex Cochimensis nuncium confestim ad Paciecum misit, qui ei demonstraret, in quanto periculo nauis illa versaretur. Paciecus hoc nuncio valdè conturbatus est. Intellexit enim, in quem finem ea oppugnatio fuisset instituta. Sed necessitate coactus, illi subsidium afferre constituit. Itaque cum vna ex Carauelis, & paruo nauigio, quanta maxima potuit celeritate, æstu secũdo Cochimum inuectus est. Hostes autem vbi illum conspexêre, repentè diffugiunt, & in Repelinum se contento cursu recipiunt. At Paciecus nec eos insequi voluit, neque nauem ingredi, nec quempiam alloqui: sed cùm iam æstus accessione ventus similiter, vt sæpè fit, immutatus fuisset, eadẽ celeritate, qua venerat, redire festinauit. Cùm verò ad Cambalami transitum peruenit, res erat in vltimum discrimen adducta. Nam Carauela, quæ in transitus custo-

Classis hostilis 280. nauium

Milites ad 15000. classe vecti.

Auxilium diuinum.

Hostilium nauium fuga.

Lusitanorum discrimen.

custodia remanserat, erat crebris ictibus perforata, illius armamenta dissipata, bombycinæ moles disiectæ. Parua similiter nauigia perfractis scutis, & munitionibus dissipatis, in maximo periculo versabantur: hostes mari atque terra Lusitanos acerrimè premebant. At illi nihil de pugnandi studio remittebant: imò quò acrius vndiquè petebantur, eò vehementius repugnabant. In hoc statu Lusitanorum res erant, cùm Paciecus ad suos reuersus est, qui continuò in hostes à tergo nimis acriter inuectus, eos re inopinata perculsit. Lusitani autem, qui à fronte pugnabant, cùm fuisset illis animus additus, multò fortius institêre. Hostes ancipiti prælio distenti, fugæ se mandant. Prius tamen, quàm euadere possent, decem & nouem parones amisêre. Ducenti verò & nonaginta milites interfecti sunt, cùm ex nostris nemo cecidisset. Et vt clarius cerni posset, totum hoc bellum fuisse ope diuini numinis administratum, hoc planè compertum fuit, multos ex nostris fuisse pilis secundùm caput, aut pectora, aut brachia, aut reliquas corporis partes vehementissimè sine vllius interitu percussos. Quæ tamen pilæ tanta vi contortæ ferebantur, vt cùm è corporibus, in quæ primùm acciderant, elaberentur, ingentia scuta perfringerēt, & moles obiectas facillimè dissiparent. At Rex Calecutiensis cùm tantum dedecus pati non posset, classem in ordinem redigi, vt nostros rursus oppugnaret, continuò præcepit. Paciecus verò suis imperat nè telum vibrent, nè tormentum colliment, nè vocem mittant vllam, antequam ille pugnæ signum det. At hostes cùm silentium nostrorum animaduerterent, existimârunt eos iam vulneribus confectos, & metu exanimatos spem diutius repugnandi prorsus abiecisse. Itaque voces in cælum tollunt, & incredibili celeritate mari atque terra sine ordine vllo ad naues accedunt. Cùm iam appropinquare inciperent, Paciecus signum dedit. Nostri repentè prosiliunt, clamorem tollunt, tormentis & omni genere missilium certant. Multos parones deprimunt: complures etiam dissipant, atque dilacerant: mul-

Hostiū fuga, & Lusitanorum victoria insignis, et planè diuina.

Aliud prælium.

multis etiam mortalibus vitam eripiunt. Reliqui, cùm homines, quos ipsi concisos vulneribus existimabant, sanos atque valentes tam acriter præliari conspicerent, vehementer exterriti sunt, maximè verò cùm tantam stragem edi cernerent. Itaque quamuis in Regis conspectu prælium fieret, nullo tamen vel pudore, vel metu impediri potuêre, quò minus se in fugam darent. Quod animaduertens Dynasta Repelinensis, fugientes recipit, & rursus instructa classe, in nostros impetum facit, ita tamen, vt non propius accedere auderet, sed è longinquo spatio certandum statueret. Quod Rex fieri videns, hominem multis asperis verbis accipit: ignauiā & timiditatem increpat, & graues in illum contumelias intorquet. Naubeadarimum euocat, & adhortatur, vt sine vlla cunctatione in Lusitanos irruat, hominesque tantis iam laboribus afflictos, acri atque vehementi impressione prosternat. Suscipit negotium Naubeadarimus, & in vadum contendit, nostrosque perrumpere conatur. Nostri verò tam acriter illi restiterunt, vt non modò impetum illius reprimerent, sed omnes in fugam compellerent: quos nostri insequuti, magnam illis cladem intulerunt. Nam suprà viginti parones depresserunt, & plus sexcentis hominibus interfecerunt. Rex cùm transitum eo vado desperaret, tormenta in turri disposita detrahi, & castra moueri iussit. At Paciecus illius classem longo spatio persequutus, tandem cōstitit, & in terram descendens, duos maximos pagos exussit. Ad vadum deinde redijt hora decima: ad illud enim tempus prælium, quod prima luce fuerat initum, durauerat. Paucis deinde horis ad quietem sumptis, cū ex speculatoribus intellexisset, oppidum esse non procul inde situm, multitudine quidem hominum frequens, sed imminutum, eò sine mora contendit, & homines securos & inopinantes aggressus est. Multi fuerunt occisi, & oppidum excitato incendio deflagrauit. Cùm verò se Paciecus recipere vellet, hostes, qui erant dissipati, coeunt, & conferti in illum inuadunt. Is verò magna eorum parte vel occisa vel vulnerata, reliquos fudit,

Hostium fuga.

Lusitanorum victoria.

Oppidū hostile incensum.

Durities, celeritas & diligētia Pacieci. fudit, fugauitq;. In quo quidem minimè victorias admiror, sed duritiam, & celeritatē, & diligentiam hominis obstupesco. Nec.n. vllo labore frangebatur, neq; vlla difficultas eum morabatur, nec vllum vitæ periculū à pettertendis hostibus auertebat. Cùm verò ad vadū redijsset, multos satellites atq; ministros Cochimensis Regis offendit, cum multis dapib. & fructibus, ex illis, quos regio suppeditat, quibus tam ille, quàm milites recreati sunt. Eo tempore iā Calecutiensem instituti belli pœnitebat, & cupiebat, dimissis maxima parte copijs in vrbē redire. Hoc consilium Naubeadarimus maximè probabat. Sed Repelinensis Dynasta, & Arabes, qui in consilio aderant, & Mediolanenses etiam contra disputabant, iam Regi non esse integrum id omittere, in quo non modò dignitas illius, verùm etiam salus agebatur. Si enim re infecta domum redijsset, fore, vt præter ignominiam, qua nomen illius notari necesse erat, hostes feroces & infestos redderet, & cum difficultate summa eos postea à Calecutij finibus reprimeret. Rem non inchoari absq; magna dignitatis imminutione potuisse: at institutam deseri, sine maxima dedecoris & ignominiæ labe non posse. Præterea transmissionē non esse desperandam, cùm alia loca nondum tentata fuissent, per quæ exercitus multò facilius traduceretur. Nō longè ab eo loco erat aliud vadū, nomine Palignarium adeò lutulentum, vt qui id transire conaretur, nō facilè pedem in profundo cœno demersum euelleret. Ripa verò vlterior densis vepribus, & dumetis erat obsita. Eò tamē sperabant transitū non ita difficilē futurum, propterea quòd naues propter breuia eum in locum penetrare non poterant. Indè verò cogitabant idem vadum petere, quod Rex transierat, cùm, vt dictum est, Trimumparam oppressit. Confidebant enim illac se multò celerius, quàm Paciecus opem afferre posset, irrupturos. Putabant enim Paciecum falli posse, neque vlla præsidia comparaturum, quibus Regem transitu prohiberet. Hoc ita constituto, castra mota sunt. Speculatores primò suspicati sunt, Regem Calecutium victo-

Calecutiē-siū de bello prosequēdo consultatio.

Palignarium vadū.

victoria desperata reuerti. Sed cùm eum petijsse Palignarium vadum animaduertissent, nuncium Pacieco confestim pertulerunt. Per alios deinde speculatores certior factus est, in Arraulensi insula quingentos milites Calecutienses versari, qui syluas læti concidebant, quod est apud illos victoriæ signum. Et quia insula non longè aberat, cum ducentis militibus Cochimensis Regis (iam enim multi redierant, & flagitij veniam impetrârant) & paucis prætereа Lusitanis, eò proficisci maturauit. Duplicem verò aciem instruxit: vnam Petro Raphaeli attribuit, alteram ipse retinuit. Hostes autem cùm resistere conarētur, maxima ex parte concisi fuēre: quinquaginta tamen capti, & ad Cochimensem Regem perducti sunt. Et quia nec opus erat, vt Paciecus diutius in illius vadi præsidio remaneret, neq; periculi magnitudo patiebatur, vt is transitū, quem hostis petebat, liberum illi permitteret, ad aliū opportunum ad transmissionem locum, nomine Palurtium, qui duobus millibus passuum à vado distat, naues maturè conuertit. Ibi cū in anchoris consisteret, certior factus est, Regem Calecutij deliberâsse, postero die, qui erat kalendis Maij, vadum transire. At Paciecus statuit cum minoribus nauigijs eò contendere, maiora verò cum Ducibus in vado, in quo tunc se tenebat, relinquere. Nec enim dubitabat, fore, vt hostis vtrunque simul vadum tentaret. Sed antequam indè discederet, in ea insulæ parte, quæ erat nauibus opposita, arbores succidi & incendi iussit, nè possent hostes illarum præsidio tegi, atque quasi obiectis munitionibus occultari, vt à tormentis, quæ erant in nauibus, minimè læderentur. Naues autem statuit, vt modico interuallo disiunctæ permanerent, ita tamen, vt inter se rudentibus ad mutuum præsidium necterentur, & vadum occuparent. In his autem difficultatibus, hoc commodum inesse conspiciebat, quod vtrumque vadum simul transiri non poterat. Cùm enim æstus se ex alto incitabat, ita vadum Palignarium fluctibus operiebat, vt pedibus transmitti non posset: naui-

Arraulēsis insula.

Palurtiū.

nauibus autem paulò maioribus neque æstu accedente, neque decedente, aditus per illud patebat. Vadum verò, in quo naues consistebant, æstu accedente transmitti poterat nauibus, decedente verò non poterat. Ita eueniebat, vt cùm Palignarium vadum pedibus transiri posset, Palurtium nauibus transmitti non posset. Contrà verò, cùm Palurtium facilem transitum peditibus præberet, Palignarium æstus vehementis accessione transitum militibus impediret. Hoc cùm Paciecus animaduertisset, vtrique vado, diuersis temporibus subsidium diligenter afferre statuebat, vt æstu augescente, Palurtium; minuente verò, Palignarium tueretur. Cùm igitur Palignarium petere constitueret, Ducib⁹, quibus Palurtium custodiendum permisit, quid ab illis fieri vellet, ostendit, & quo signo, si illis opus esset auxilio, id significarent, demonstrauit. Tum omnes ad honestatem & dignitatem, & ad studium religionis excitauit, dicens, eam dimicationem, quæ erat illis omnibus subeunda, fore multò acriorem atque difficiliorem. Scire se, quibus hominibus loqueretur, nempe quos nulla periculi magnitudo perterreret, sed quo grauius periculum immineret, eò vehementius omnes animi vires excitarent. Considerent porro, idem Christi numen, quod illis tam præsens reliquis in prælijs adfuerat, illis in eo, quod instabat, minimè defuturum. Dei namque summi potentiam nec vllis terminis definiri, nec vllis hominum viribus impediri, neque innumerabili multitudine retardari. Tum illos, vt cibum sumerent, admonuit. Die namque sequenti dubitare se, an liceret eis alijs epulis frui, quàm ijs, quæ virtutis inuictæ fructu continerentur. Faciunt illi quod iusserat, & sumpto cibo, & vigilijs dispositis conquiescunt. Non tamen opem Dei implorare, quoad fieri poterat, intermittunt. Prima luce Paciecus in vado constitit, & in ripa vidit Cochineasem Principem cum sexcentis militibus, qui iussu Regis, vt vadum etiam tueretur, aduenerat. Expectabat autem Paciecus, vt Calecutiensis in vadum se dare vellet. Sed cùm nihil ab illo moueri

Pacieci ad milites oratio.

Lusitanorum militũ pietas.

ueri cerneret, & aqua iam æstus reciprocatione locum compleret, & vadum tueretur, ad naues rursus se contulit, & inde in omnibus circunquaq; locis in quos impetũ ferre poterat, cædes faciebat. Hoc autem siue nocte, siue die, siue serenitas esset, siue tempestas omnia commoueret, factitabat, vt cum æstus decessisset, in Palignario, cùm rursus accessisset, in Palurtio cerneretur. Nunquam tamen alterutrum vadum incustoditum relinquebat. In profundiore namq; maiores naues, in altero, nempè Palignario, minora nauigia collocauerat. Cùm verò ex exploratorib. intellexisset Regem constitutum habere, die sequenti vadum Palurtium summis viribus oppugnare, ad illius defensionem omnia, quæ videbantur necessaria, summo studio comparauit. Ante lucem verò veniunt ad illum Christophorus Iusartes, & Simon Andradius, qui cum duobus paruis nauigijs in Palignario collocati fuerant, vt prælio interessent. Vado namq; aquis oppleto, dicebant, non esse cur tam præclaram occasionem decoris & dignitatis amitterent. Se, cùm æstum imminutum cernerent, continuò in Palignarium reuersuros. Cùm primum diluxit, hostes, qui iam aduenerant, è littore tormẽtis classem Lusitanam acerrimè verberabant. Classis item hostium se in cõspectum dedit. Erat autem ducentarum & quinquaginta nauium. Sed cùm adhuc procul abesset, visum est Pacieco aliquid interim moliri, quò minore cum periculo tanti prælij impetum sustineret. Itaque minora nauigia remis in littus impelli, & milites, quos ad rem gerendam educebat, in terram continuò descendere iussit, & cum illis in hostium munitiones inuasit. Illi acriter initio restitêre. Sed tandem partim cæsi, partim in fugam pulsi sunt. Tormenta verò, quia in naues trahi non poterant, ne quidquam nocere possent, clauis per foramina, quibus prope basim ignem accipiunt, adactis, impedita. Hac re celerrimè gesta, in classem e uestigiò reuersus est. Iam verò classis appropinquabat, & crebris tormentorum ictib. naues impugnabat, & horrifico telorum omnium fremitu

Pacieci vigilantia

Hostilis classis 250 nauium.

Stratagema Pacieci.

Pugna naualis.

N perstre-

perstrepebat. Paciecus imperauit, vt omnes se abijcerēt, atq; silerent, donec ipse pugnæ signum proponeret. Hostes id metu atq; desperatione fieri suspicabātur. Præcedebant autem quadraginta parones catenis, vt nostros obruerent, inter se deuincti. At cùm Pacieco visum est, signum sustulit. Continuò clamor militū, & clangor tubarum, & tormentorum fragor, quanta esset in militibus Christianis alacritas, indicauit. Cùm acerrimè vtrinque tormentis æneis certaretur, horrenda caligo ex tormentorum fumo profluens, omnium oculis offusa, tam densas tenebras attulit, vt conspectum cæli, atque terræ, & maris adimeret. Nec enim aliud cerni poterat, nisi horrificum incendium ex innumerabilibus tormentis erumpens. Parones tamē hostium primi tormentis dissoluti atque dissipati sunt. Illis autem fractis, Dynasta Repelinensis alios integros continuò submisit. Interim victoria anceps erat. Hostes propius accedebant, neq; iam pilis tantùm, sed sagittis atq; iaculis, & omni missilium genere pugnabant. Sed cùm nullus è Lusitanis caderet, & ingens hostiū multitudo cecidisset, & aquæ multo sanguine cruentę fluerent, hostes cedere incipiunt. At Dynasta Repelinēsis, vt in Regis conspectu aliquod facinus ederet, quo gratiam illius adquireret, bis vadum transire conatus est: sed fuit à conatu cum ignominia & suorum cæde repulsus. Dum hæc geruntur, Candagora venit ad Paciecum cum nuncio ingentis, vt apparebat, discriminis: Naubeadarimum cum manu firmissima in Palignarium properare, & Regem vestigijs illius insistere, vt vadum summa contentione superaret. Paciecus illum bono animo esse iussit. Adhuc enim vadum tantis fluctibus operiri, quantis opus esset ad hostium impetum retardandum. Se in tempore subsidio occursurum. Itaque in pugna tandiu perseuerauit, dum aquam transitum impedituram animaduertit. Cùm verò magis imminutam cerneret, cōtinuo properauit, vt Naubeadarimo resisteret. Ibi verò tanta vi hostium impetum repressit, vt quamuis Naubeadarimus Rege inspectante, &

te, &

te,& verbis ad prælium acriter adhortante,in alteram vadi partem erumpere conaretur, fuerit tamen retrocedere compulsus. At Rex hominem increpabat,& cõtumelijs onerabat,minimeq; dignum esse dicebat,qui Principis personam sustineret. Esse namq; Repelinensis Dynastæ ignauia & timiditate simillimũ. Se namque spectante,hostibus vtrumq; in vtroq; vado cessisse & è prælio turpissimè discessisse. Naubeadarimus hoc sibi conuitio ab auunculo facto vehementius irritatus, statuit,conceptam illam dedecoris maculam proposita etiam morte delere. Rursus igitur amplius duodecim millibus hominum stipatus, in vadum irrumpere conatur. Fuit aliquo temporis spacio fortissimè vtrinque pugnatum, donec tandem hostes multis incommodis affecti,in fugam conijcerentur.

Lusitanorum insignis victoria.

In his vtriusq; vadi prælijs quot naues, & quot homines hostis amiserit,incertum est. Complures fuisse constat:naues tamen nostræ perforatæ, multæq; munitiones dissipatæ & disiectæ sunt,& è Lusitanis aliquot etiam vulnerari.

Pestis in castris Calecutiensibus.

Interim pestilentia castra hostium vehementer oppressit, quæ Regis animum tantisper à bello infeliciter instituto auertit,dum malum illud finem interimendi faceret. Quæ res nostris magno vsui fuit. Naues enim reficiendas curauerunt: magnum armorum atque telorum numerum comparauerunt: atq; vt essent rebus omnib. ad bellum multò acrius gerendum expediti,summa vigilantia prouiderunt. Antea verò Paciecus ferreos stimulos,palis infixos, in luto vadi ipsi[*] infoderat,quibus se hostes,si vadum transire conarentur,induerent. Sed cùm stimuli propter luti mollitiem altius,quàm conueniebat, fuissent in vadum depressi, nullum hostibus nocumentum attulẽre. Tunc verò Paciecus præustas sudes præacutis acuminib[9], cùm æstus omninò decessisset, subter lutum abdidit, & ab infima parte reuinxit,nè conuelli possent, vt hostes vulneribus, & acerbissimo dolore cõficeret,nè vel ingredi,vel vestigio hærere possent. Calecutiensis interim Brachmanas euocat,eosq; monet, vt deos consulant,atq; ab

Brachmanes ab Rege de prælij die consului. illis sciscitentur, quo die prælium iniret, vt de hostib. debitum pro tantis iniurijs supplicium sumeret. Erant autem Brachmanæ irati regi, eo quòd illos multis maledictis confixisset, atq; mendaces & sceleftissimos appellâsset. Victoriam enim illi denunciârant, & is pro victoria innumerabiles clades acceperat. Respondent

Brachmanarum responsum. Brachmanæ, Deos illi iratos esse. Antequàm verò illorum numina placaret, omnia illi deterrimè casura. Opus igitur esse, vt fanum ædificaret, in quo possent homines religiosi illorum sacra procurare. Rex se id facturum vouit. Hi deorum nomine victoriam pollicentur & prælio diem præstituunt. Interim multi ex illis, qui à Trimumpara defecerant, bonis illius successibus inuitati, se rursus ad illius nomen adiungunt, & Pacieco inuito veniam impetrant, Calecutiensis cùm illius diei fructu, quem Brachmanæ portenderant, nullo modo priuari voluisset, religioni diligentissimè paruit.

Calecutiēsis aciei descriptio. Hoc autem ordine ad nostros accessit. Tria millia fortium hominum præibant, qui triginta tormenta ænea curribus inuecta custodirent. Deinde prima acies sub ductu Naubeadarimi sequebatur, quæ duodecim hominum millia continebat. Totidem Dynasta Repelinensis milites educebat. Postremum agmē, in quo inerant ad quindecim hominum millia, ipse rex agebat.

Lusitaniæ copiæ. Paciecus eo tempore in Palignario vado, in duobus nauigijs, cum quadraginta tantùm hominibus Lusitanis has tantas copias expectabat. Calecutienses, qui antecedebant, in loco nauigijs opposito tormenta disponunt, ingentesque globos emittunt, vt Paciecū è vado propellant. At ille paululùm se continuit, vt eos securiores efficeret. Tum repentè nauigia propius terram incitari, & tormētis rem acerrimè geri præcepit. Quod tam scienter & diligenter effectum fuit, vt hostes metu perterriti, se in densam syluam abderent. Cùm ad hunc modum initium pugnæ fieret, Naubeadarimus in vadū irruit, idq; summa vi transire contendit. Nostri glandibus plumbeis, densisque telis ferreis in cubi speciem figuratis, quæ fistulis ferreis compacta & inclusa

clusa vi tormentarij pulueris intorquebant, multos eorum grauissimè sauciabant. Maioribus etiam tormentis non paucos interimebant. Aestus autem adhuc decedebat. Metuens verò Paciecus, nè nauigium, quo vehebatur, in vado hæreret, paululum cessit, & Christophoro Iusarti, eò, quòd nauigium illius breuius esset, & ad vadum excipiendum conuenientius, vt in loco, quoad posset, insisteret, imperauit. Se, cùm æstus, vt fieri necesse est, motum reciprocaret, continuò rediturum. Indè verò pugnandi ardorem non intermisit, sed non minus acriter, quàm Iusartes, qui propius aberat, hostes ab ingressu vadi repellebat. Erat locus, in quo milites à Rege Cochimensi in auxilium missi, se tenebant, vt hostes si fortè vadum transirent, indè reprimerent, & natura & vallo egregiè munitus. Ij vbi copias Regis vadum ingressas animaduertunt, repentè diffugiunt, Cochimensis Princeps non aderat. Fuerat ille quidē à Pacieco per quendam Brachmanam accersitus. Sed Brachmanæ scelere & improbitate factum est, vt non posset ad tempus venire. Neque enim quidquam illi significare voluit, antè quàm Calecutiensis rem ex animi, vt sperabat, sententia conficeret. Maxima verò eorum pars, qui in eo præsidio erant, sub vno ex proditoribus, qui à Cochimense defecerant, & fuerant in illius gratiam restituti, militabant. Ea autem de causa Paciecus, quòd illis minimè fidebat, principem futuræ pugnæ certiorem facere voluit, vt cum firmiore præsidio veniret. Nam propter belli intermissionem in vrbem redierat. Desertorum autem flagitium Iusartes Pacieco maxima voce significauit. Sed tantus erat armorum fragor, & hominum clamor, vt Paciecus audire non posset. Eo iam tempore Repelinensis Dynasta Naubeadarimum sequutus, in vado consistebat. Rex eorum etiam vestigijs ingressus, vt vadum superaret, summa animi contentione laborabat. In eum Paciecus (illum enim ex regijs insignibus agnouit) tormentum dirigi iussit. Globus emissus, ad illius pedes, duos ex intimis familiaribus repentè dilacera-

Brachmanæ perfidia.

Calecutij Regis discrimen.

cerauit: quo metu Rex ipse perturbatus, pedem retulit. Et tamen Naubeadarimum, & Repelinensem adhortari, vt acriter instarent, minimè desistebat. Illi fustibus eos, qui præcedebant, vt in vlteriorem ripam euaderent, impellebant, & gladijs etiam, si non impigrè quod erat imperatum conficerent, acerrimè minabantur, & aliquos etiam vulnerabant. Itaque alij alios vrgebant, & se ipsos præpediebant. Cùm verò ad sudes peruentum est, multi plantis pedum grauissimè sauciatis cadunt. Fit clamor & luctus, & vbique lamentatio admodum lugubris audiebatur. Alij super alios procumbunt. Interim tormenta, quæ erant in nauigijs disposita, cùm in multitudinem adeò confertam & implicitam pilas emitterent, magnam stragem faciebant. Ingens inter hostes turbatio secuta est, cùm multi dolore vulnerum regredi frustra contenderent: multi, quamuis metu perterriti cedere vellent, suorũ gladijs vlterius festinanter progredi cogerentur. Dum ad hunc modum res geritur, multi alia ex parte cum securibus in vadum prouolant, illudque sine offensione traijciunt, vallumque rescindunt, & locum à Cochinensibus desertum occupant. Quod cùm Paciecus animaduertisset, rem perditam esse credidit. Animum tamen minimè demisit. Ad Iusartis autem nauigium propius accedens, in id se coniecit, & Iusarti imperauit, vt in illius nauigium desiliret. Maius enim nauigium terræ appropinquare non poterat. Sic autem cùm ad vadum propius accederet, hostes è loco repellere telis atque tormentis instituit. Sed interuenit Naubeadarimus, qui prælium ita redintegrauit, vt tunc videretur incepisse. Hostes autem acriter instabant, &, vt nostros circumsisterent, confluebant. Multi nauigij remos manibus retinebant, vt se commouere non posset. Hic Paciecus cùm se funditùs euersum cerneret, diuinã opem maximis vocib. implorauit, DEIQVE præsentissimum numen sibi adesse persensit: æstus enim se vehementius incitabat, & vadum aquis operiebat. Nostris animus augetur, & nauigium remis agere, & propellere nitun-

Lusitanorum summum discrimen.

Auxilium diuinum.

nituntur. Res iaculis, & hastis, & missilibus, & sudibus etiam præustis gerebatur. Sed quo magis fluctus vadum operiebant, eò nostri maiores animos assumebāt, & acrius & vehementius, vt se è medijs hostibus eriperent, certabant. Aestus tandem cùm maxima iam aquarum copia redundaret, illud prælium, quo nullum eo in bello acrius extiterat, diremit. Itaque Paciecus hostium multitudine liberatus ad Iusartem se contulit, qui in eo certamine præclara facinora militaris virtutis ediderat. Tum cùm nauigia facilè nauigarent, vterq; tormentis vtendum censuit. Non enim erant ij, qui vellent vllam oblati temporis occasionem prætermittere. Itaq; in eos hostes, qui prope vadum in terra consistebant, globos intorquent, multos occidunt, reliquos in syluam fugere compellunt. Calecutiensis eo die fractus desperatione, dedecus suum acerbissimè lamentatus est, quòd cum tantis copijs quadraginta tantùm homines vado pellere nequiuerit. Cùm verò è loco illo discederet, & lectica sublatus, in locum, qui non procul à profundiore vado distabat, perueniret, Petrus Raphael in illum non mediocrem globum intorqueri præcepit, cuius ictu tres illius familiares ad illius pedes dilacerati sunt, & ipse eorum sanguine conspersus fuit: metuq; perturbatus, in terram subitò desiluit, & pedib. sese ab eo loco cum celeritate subtraxit. Hoc prælium cùm prima luce incepisset, ad nonam circiter horam perductum fuit. In eo autem Calecutiensis tam multas naues atque milites amisit, quàm multos nullo adhuc in prælio cum nostris initio amiserat. Ex nostris autem, cùm sagittis, iaculis, hastis, & infinita pilarum multitudine, & acerrima immanissimorum hostium contentione peterentur, nemo tamen cecidit. Ex quo facilè cōstat, totum hoc bellum fuisse numine illius confectum, qui nutu potest sui nominis hostes euertere, neq; suos vnquā præsenti ope destituit. Quòd si alicui incredibile visum fuerit, is non hominib. sed Deo gloriam detrahit: atque demonstrat, se, quantas vires vera religio habeat, ignorare. Ij verò, qui minimè

Iusartis virtus.

Rex Calecutiensis mortis periculum pedes effugit.

Clades hostium, & mira Lusitanorum victoria.

ſunt veræ pietatis ignari, & experti ſunt in ſe præſentiſſimi numinis beneficia, intelligent planè, multò maiora facinora poſſe ab illis fieri, qui firmam ſpem in Chriſti præſidio repoſuerint, maximè verò cùm pro illius gloria certamen initum fuerit. Id autem eò præſertim tempore fieri conueniebat quo nondum Chriſti nomen à gentibus illis celebratum extiterat, neque imperium conſtitutum fuerat, vt illis ſignis facilius homines ad Dei notitiam peruenirent, & Luſitani cõfirmatis viribus fundamenta iacerent imperij, cuius opera poſſent gentes, quæ ad orientem Solem pertinent, radijs diſciplinæ cæleſtis illuſtrari: quod factum poſtea fuit, vt cernimus, & clarius in dies futurum ſperamus. Paciecus autem cùm ſe tanto periculo liberatum, & hoſtes fuſos animaduerteret, ingentes Deo gratias egit. Interuenit autem Cochimenſis princeps, quẽ Paciecus auerſatus eſt, & quaſi hominem timidum, & deſertorem, & parùm in fide cuſtodienda diligentem indignum colloquio ſuo reputauit. Quod Princeps indigniſſimè tulit, & ſe purgauit, atque iureiurando confirmauit, non ſua, ſed Brachmanæ ſceleratiſſimi culpa prælio non interfuiſſe. Nonenim illum euocare voluiſſe, niſi poſtquam nomen Luſitanum fuiſſet opera Calecutienſis extinctum. Accepit ſatisfactionem Paciecus, & auunculi culpam eſſe dixit, quod ſceleſtiſſimos homines in fidem recepiſſet. Nunquam enim ſapientem fidem ei, qui ſemel fidem prodiderat, habiturum. Principium autem fugæ ab illis factum eſſe conſtabat, qui ſtipendio Principis Mangatenſis, qui à Cochimenſe per ſummum ſcelus & flagitium deſciuerat, alebantur. Principe dimiſſo, Paciecus ſeſe ad naues contulit, vbi illum Rex Cochimenſis inuiſit, eique cum ſumma gaudij ſignificatione de tam inſigni victoria gratulatus eſt. Paciecus verò de militum fuga & proditione conqueſtus, omnem illius ſceleris culpam in Mangatenſem contulit, Regemq; admonuit, vt iure regio vteretur, & hominem profligatum atque perditum, ſi nollet occidere, à ſe dimitteret, vt Calecutienſi ope-

Proditori non fidendum.

Mangatẽſis Princeps proditionis accuſatus.

si operam daret. Nullum enim periculum esse magis timendum eo, quod a proditore comparatur. Esse nãque malum occultum & intestinum, quòd priusquam prouideri possit, interimit. Itaque regias opes nunquã sceleratorum hominum præsidio stabiliri: frequenter tamen euerti. Idcirco se vehementer optare, vt Calecutiensis talium hominum præsidijs sepiatur, vt facilius possit de statu conuelli, & scelerum pœnas exoluere. His & alijs sermonibus, cùm diei bonam partem consumeret, Rex in vrbem reuersus est, & Paciecus, vt se atque suos ab immenso labore reficeret, curauit. Calecutiensis autem suos probris omnibus maledictisque vexabat, & per eorum ignauiam stetisse dicebat, quò minus nostri funditus interirent. Repelinensis vt ei aliquo pacto satisfaceret, quando viribus non poterat vt fraude Lusitanos de medio tolleret, operam dare statuebat. Primùm igitur Cochimenses aliquot pecunia corrupit, qui fontes, ex quibus nostri aquam hauriebant, mortiferis venenis inficerent. Deinde, vt venenum in pane illis daretur, summa sedulitate constituit. Hæc cùm ad Paciecum delata fuissent, operam dedit, vt singulis diebus putei foderentur, è quibus omnes Lusitani biberent. Est enim tellus humilis, & aquis abundãs, vt sunt fermè omnes, quæ mari sunt finitimæ. Ne autem quidquam cibi venderetur, quod non venditor, prægustaret, diligentissimè prouidebat. Cum hæ fraudes Repelinensis minimè processissent, vt exercitum noctis silentio Cochimum nauibus duceret, cuius pars vrbem incenderet, pars autem nostros inopinantes opprimeret, excogitauit. Sed etiam omnibus istis insidijs Pacieci vigilantia diligenter occursum fuit. Paciecus interim vadum fossa muniebat, & turres excitabat, & machinamenta comparabat, quibus se exitium Calecutiensi allaturum minabatur, & hostibus terrorem frequenter incutiebat, & in continentem sæpè traijciebat, & detrimenta quamplurima hostibus importabat. Neque flumina & æstuaria intacta relinquebat. Naues enim aliquot cum tormentis cepit, quas Cochimensi do

Repelinensis in Lusitanos techna & quomodo cauitæ.

Paciecimunitiones.

donauit. Et vt fingeret, se non ità citò è vado discessurum, prope illud ædes ædificari præcepit, & circuncirca fossam perduxit, in quam aquam ex fluuio deriuauit, quæ illam compleret. His rebus Calecutiensis stimulatus, vt vadum rursus tentaret, in animum induxit. Sed interim classes submittebat, quæ populationẽ Cochimensium rebus inferrent: cum quibus nostri assiduè bellum gerebant, & hostes cum magno eorum detrimento fugere compellebat: & Paciecus ipse cùm vellet cum duodeuiginti paronibus congredi, fuit ab alijs quatuor & triginta, qui in insidijs latebant, de improuiso circumuentus, quod periculum vehementer Paciecum exterruit. Parùm enim consideratè obuiam illis processerat, antequam nauium numerum exploraret. Fuêre tamen in eo discrimine à nostris edita pręclara facinora, & hostes tandem in fugam versi sunt: nostriq; cum quatuor nauib. & multis tormentis, atq; varia præda in vadum reuersi. Rex Calecutij quanuis rursus in nostros cum maximis copijs inuehi in animo haberet, pestilentia, quæ iterum in illius regno sæuire cœpit, belli consilia distulit. Attamen nunc vt aperta vi, nunc vt occultis insidijs in Paciecum pestem compararet, vehementer elaborabat. At Paciecus insidias ingenio & sagacitate, vim virtute reprimebat, & multas de illorum classibus victorias consequebatur. Venit tandem tempus illud, quo Calecutiensis in nostros copias iterum maximas educere cogitabat. Repelinensis primum agmen ducebat: magnumque numerum rusticanorum hominum cum ligonibus, & securibus, & instrumentis rusticis, qui vias munirent, fossas ducerent, aggeres excitarent, vt tormenta sua tutò collocari, & à nostris defendi facillimè possent, agebat. Rex ipse cum triginta millibus hominum & magno tormentorum numero sequebatur. Mari autem moles ingentes stupa circunligatę, & pice oblitæ, quæ flãmis vbi opus esset, naues nostras incenderent, ferebantur. Deinde centum & decem parones reb. omnibus instructissimi, partim catenis inter se colligati, partim disiuncti

Pugna naualis.

Paciecì discrimen.

Hostium fuga.

Pestis in regno Calecutiensi.

Altera Calecutiensis in Lusitanos expeditio.

Classis Calecutia.

cti veniebant. Postremam classis aciem centum naues *Castellana*
longæ, & octoginta actuariæ claudebant. Sed quòd re- *nalia Cale*
gis Calecutiensis animum efferebat, erãt castella, q̃ Sa- *cutiensis*
raceni cuiusdã Repelinensis ingenio, viri in bellis exer *Regu.*
citi, qui multas nationes peragrarat, extructa ad hunc
modũ fuerant. Duo parones detractis armamẽtis tãto
se interuallo distabant, quantum esset vnius hastæ mo
dicæ longitudo. Vtriusque autem proram tignum iun
gebant. Alterum deinde tignum ab vnius puppi in al-
terius puppim cõiectũ, vtrunq; paronẽ, nè posset alter
ab altero disiungi, firmè retinebat. Super hæc aũt duo
tigna, alia tigna transuerso ordine sternebantur. Inter-
uallum vero, quod duobus istis tignis continebatur, a-
lijs tignis adeò frequentibus explebant, vt contabulati-
onis speciem præberet. Erant autem tigna singula tri-
bus locis ferro fortissimè reuincta. In quolibet aũt hu-
ius quadratæ contignationis latere, alius ordo tigno-
rum in vniuscuiusque lateris extremitate præfixus al-
titudine pedum quatuordecim, muri similitudinem
referebat. Erant autem omnia cardinibus, & commissu
ris aptissimè perfectis, ita firmata, & ferreis retinaculis
coniuncta, & solidata, vt nulla vi conuelli posse vide-
rentur. Super ligna verò trabes iniectæ totum opus
multò firmius efficiebant. Cratibus deinde atq; longu-
rijs consternebantur. In hoc summo tabulato in maio-
re Castello quadraginta milites commodè consistere,
atque depugnare poterant. Ad hanc formam octo Ca-
stella paulò minora super sedecim parones excitata
sunt. Fuerunt autem hæ machinationes ideo factæ, vt
cùm æstus decederet, nauibus à puppi vehementius im
pulsis, & nauibus Lusitanis applicatis, Castella nostris
imminerent, & milites è superiore loco tela atq; flam-
mas adijcerent. Hac perspecta machinatione, nemo e- *Machinæ*
rat ex hostibus, qui de victoria dubitaret. At Paciecus *bellicæ Pa*
hoc contra præsidium comparauit. Malos octoginta *cieci Cale*
pedum longitudine inter se ferreis vinculis arctissi- *cutijs oppo*
mè colligauit, & formam ex illis quadratam consti- *sitæ.*
tuit. Tantundẽ enim in latitudinem, quantum in lon-

gnitudinem patebat. Hanc autem machinam ante nauium proras modico ab illis interuallo constitui iubet, & secundum æstus naturam sex anchoris alligari: vt videlicet tres anchoræ, cùm æstus accederet, aliæ tres cùm decederet, illam firmissimè retinerent. Id autem hoc consilio effecit, vt nauium carinæ, cùm appropinquare vellent, impedirentur, quò minus Castella nauibus nostris adiungerent. Petrus autem Raphael excisis aliquot malis, ex illis columnas effecit, quas in nauium tabulata præfixit, & in summo earum fastigio capitella instituit, in quibus possent seni milites insistere, & illis, qui erant in Castellis, repugnare. Altitudo enim cuiuslibet capitelli, altitudinem Castellorum, quæ hostium nauibus ferebantur, adæquabat. Per exploratores enim Paciecus non modò exercitus multitudinem, sed etiam genera machinamentorum eorumq; dimensionem exactè nouerat, & quid hostes animis cogitarent, exploratè cognoscebat. Exercitus, q̃ terra gradiebatur, dissonis vocibus, & instrumentoru bellicorum strepitu inanes quosdam terrores iniiciebat, qui potuissent homines rerum bellicarum ignaros metu exanimare. Sed dum illi inanes formidines iactabant, Paciecus vt veras proponeret, operam dabat. Nam in Arraulensis insulæ partem, quam nō longè à nostris nauibus fluctus marini subluebant. egressus, vt primum hostium agmen carperet, enixè contendit: sed nè circunfusa multitudine opprimeretur, se post aliquod detrimentum hostibus importatum, in nauigia absque vllo incommodo recepit. Cùm tamen prælium fieret, Calecutiēsis cùm hominis audaciam accepisset, iracundia & furore flagrare cœpit, neque tantam contumeliam, quantam sibi eo facto impositam arbitrabatur, ferendam putauit. Itaque ducibus suis imperat, vt Paciecum ad se vinctum trahant, vt illum tormentis excruciatum necaret. Illi aduolârunt, & vt impigrè, quod fuerat imperatum, efficerent, summam diligentiam adhibuerunt. Paciecus autem non modò perductus non fuit, sed antequam in nauigia regredi potuisset,

Inanis hostus aduentantus terriculamēta.

Thrasonica Calecutij mandata.

ſet, non paucos ex hoſtibus interemit. Dum hæc gerun tur, Sol exortus eſt. Aeſtus autem decedens, hoſtium claſſem in Luſitanos impellebat. Primò moles, quas di ximus, inflammatæ cùm in malos ex anchoris alligatos, vt dictum eſt, incidiſſent, repente ſubſtiterunt. Itaque non modo nullum damnum intulêre, verum nō mediocre alleuamentum noſtris afferebant. Dum enim incendium vigebat, hoſtes propius accedere non auſi ſunt. Hoc inani terrore depulſo, cum iam incendium fuiſſet reſtinctum, claſſis hoſtium acceſſit. Caſtel lum verò, quod erat maximum illorum, quæ diximus nauibus inuehi, primùm cùm in malos incideret, nec vlterius progredi poſſet, neceſſariò cōſtitit, & indè cer tare globis maximis, & plumbeis etiam glandibus inſtituit. Noſtri contrà tormentis parones primos, qui prope Caſtellum erant, acerrimè verberabant, ex quibus aliquot diſſipârunt. Paciecus vnum ſanè magnum tormentum ex his, quæ noſtri Camelum appellant, in Caſtellum conuerti, & globum intorqueri præcepit. Fragor quidem horrendus fuit: caſtellum tamen integrum permanſit. Cùm id interim fieret, & Caſtellum nulla ex parte labaret, hoſtes multò confidentius noſtros vrgere & acrius inſtare, & intemperantius exultare, & voces lætitię ingentis indices attollere. Reliqua Caſtella cùm hoc animaduertiſſent, multò audacius in eundem ſe locum contulêre. Tanta deinde telorum vis ab hoſtibus coniecta fuit, vt nihil aliud, quàm ſagittæ denſiſſimæ, & globi ferrei, & plumbei in tenebris illis, quas fumus efficiebat, & in illis horrificis incendijs cerni & conſpici poſſet. Hic Paciecus animo conturbatus, oculos in cælum ſuſtulit, & maxima voce, vt ab omnibus audiretur, O ſumme cæli rector, inquit, ſcio me commiſiſſe flagitia maximo ſupplicio digna. Te tamen ſuppliciter oro, vt in aliud tempus vindi- ctam differas, in quo non decus & gloria tui ſanctiſſimi nominis agatur. Hæc vbi dixit, iterum tormentum dirigi atque librari iuſſit. Emiſſus cum maximo fragore globus, Caſtelli bonam partem diſſipat, & homines

Pacieci ad Deum preces.

in

in mare deturbat: nostri manus in cælum tendere, Christi nomen celebrare, numen illius præsens agnoscere, & tunc multò alacrius hostibus obsistere. Fuit tandem Castellum alijs globorum ictibus disiectum. Alia tamen Castella nihilo secius in loco permanebant: & qui in illis erant, summa contentione pugnabant, vt Lusitanos obruerent. Sed cùm non possent accedere, eminus pilas innumerabiles, & ingentem telorum multitudinem sine vlla intermissione iaciebant. E nostris nullum frustra telum in hostes accidebat.

Castellum globis deiectum.

Prælium terrestre.

Multi enim ex illis cæsi sunt, multique parones aut depressi, aut dilacerati Dum ad hunc modum mari decertatur, Rex Calecutiensis in vadum summis viribus inuadit, & in vlteriorem ripam erumpere conatur. At Christophorus Iusartes & Simon Andradius, qui minoribus nauigijs vehebantur, & Laurentius Morenus, qui ex paronibus Cochimensibus pugnabat, summa ope resistere contendebant. Cochimensis etiam Princeps cum mille è suis militibus, qui vallum tuebantur, strenuam eo die operam nauauit. Omnes ita se gesserunt, vt non modo transitum intercluderent, sed etiã multis incommodis hostes afficerẽt. Constat hoc prælium fuisse multò superioribus atrocius & immanius; in eoque multas naues hostium depressas, & magnam hominum multitudinem extinctam. Prælium cùm prima luce cõmissum fuisset, ad vesperũ ductum fuit. Aestus tandem violenter accedens, Vadum cõpleuit aquis, & Castella in contrariã partem cõpulit: & sic tandem fuit necessàrio ab omnibus certamen omissum. Ex nostris multi vulnerati fuerunt, nullus tamen occisus. Post hanc pugnam, fuit aliquot diebus cessatum, quibus Rex Cochimensis Paciecum valdè lætus inuisit, multis laudib⁹ affecit, &, vt nostros cõmeatu, & terræ fructibus reficeret, operam dedit. Calecutiensis verò cum iam victoriã desperasset, & domum redire vehementer expeteret, tamen cum multi illum, vt signa rursus in Lusitanos inferret, & extremum belli casum experiretur, importunè solicitarent, post reliquas clades

Clades hostium & Lusitanorũ victoria insignis.

des acceptas illos aggressus est. Sed cùm nostri victorijs elati multò acrius depugnarent, & hostes cladibus exterriti, nimis titubanter & timidè pugnam capesseret, eueniebat, vt hostes multò facilius funderētur, & classis multis partibus dilacerata è prælio discederet. Calecutiensis igitur auguribus acriter infensus, qui quasi de Deorum sententia loquerentur, eum in firmissimam spem victoriæ fraudulenter induxerant, detestatus, exercitum reduxit. Non tamen cessauit insidias struere, quibus Paciecum interimeret. Sed detectis insidijs, fuerunt aliquot proditores à Pacieco primùm fustibus acerrimè verberati, deinde ad extremum supplicium detrusi. Sed cùm se multi è Cochimensi nobilitate medios interponerent, & à Pacieco enixè contenderent, vt hominibus ignosceret, is eos ad Regem misit, vt de illis, quod ei commodius videretur statueret. Calecutiensis igitur cùm cerneret nihil sibi, vt cogitarat, processisse, odio vitæ, & tanti dedecoris offensione regno se abdicauit, & Naubeadarimum in Regia sede constituit, ipseque fanum, & ædes religione consecratas ingressus est, vt ibi in Deorum suorum cultu, quod reliquum erat vitæ, consumeret. Mater tamen illius, mulier natura ferox, illum literis atque nuncijs stimulabat, vt bellum repeteret. Non esse ferendum, ita consternari animo, vt vindictæ spem omninò deponeret. Præstare namque millies mortem oppetere, quàm tantum dedecus inultum relinquere. Illam religionis speciem non esse pietatis, sed timiditatis argumentum. Proinde si vellet hominum famæ commendari, & in dignitatem amissam restitui, forti animo pergeret, & hostibus demonstraret, se nullo casu de mentis statu detorqueri potuisse. His instigatus orationibus, rursus egressus est, vt bellum renouaret. Sed omnes Reges & Principes, qui eum sequuti fuerant, rebus illius desperatis abierant, neque rursus ad belli societatem adduci poterant. Quin etiam multi pacem cum Trimumpara & Pacieco fecerant. Ea desperatione fractus, se rursus in fanum recepit. Fuit bellum hoc à Pa-

Noua hostium calamitas.

Insidiæ Paciecoà Calecutiensi Rege structa.

Calecutiēsis regno se abdicat.

Matris literis Calecutiēsis ad vindictam excitatur.

Belli Calecutij tempus 5. menses. à Pacieco intra quinque menses maximo cum labore & hominis insigni gloria confectum. In quo quidem, vt postea compertum fuit, hostis vndeuiginti millia hominum partim morbis, partim prælijs amisit, & magnam præterea nauium multitudinem. Profligato hoc bello, & pace cum multis Principibus firmata, fuit Paciecus factus certior, Coulami tumultuari cœpisse, *Coulami tumultus.* & Saracenos, cùm fieri non posse crederent, vt Lusitani ex hostium manibus euaderent, de eorum, qui Coulami remanserant, pernicie coniurâsse, vnumq; Lusitanum hominem eorum fraudibus occisum. Paciecus igitur Coulamum pergit, de homicidis supplicium sumere non potuit, ne magnam discordiam in ciuitate cum maximo nostrorũ discrimine concitaret. A Principibus tamen ciuitatis efflagitauit, vt in fœdere permanerent. Cautum namque fœdere fuisse, ne nauis vlla aromatum onus acciperet, antè quàm nauibus Lusitanis fuisset iustum pondus impositum. Se verò cernere in portu Saracenorum naues onustas, & Emmanuelis Regis naues inanes. Respondent, id non voluntate sua, sed Saracenorum importunitate & audacia, quam reprimere propter illorum summas opes nequiuerant, accidisse. Paciecus igitur de Principum consensu, Saracenorum nauibus exoneratis, & pretio aromatum eis persoluto, ea confestim in Regias naues imponenda curauit. Deinde vela fieri iussit, & illam oram Indicam cum nauibus instructis peruagatus est, & aliquot naues cepit, & prædas etiam fecit. Tantaque erat *Paciecipe Indiam fama & authoritas.* virtutis illius opinio, tantusq; ab eo metus & regibus, & Dynastis, & piratis etiam incussus, vt nemo auderet armis illius obsistere. Hæc autem ab eo gesta sunt vsq; ad Septembris mensis initium eiusdem anni, qui fuit à Christo nato M. D. IIII. Eo tempore Lupus Suarius, *Lupi Suarij cum 13. nauibus in Indiam aduentus.* cuius antea mentio facta est, cum classe tredecim nauium in Indiam peruenit. Is literis Petri Ataidei, quas in vrbe Mozambiquensi, antequam obiret scriptas reliquerat, fuerat de belli magnitudine, quod à Calecutiensi parari existimabatur, admonitus. Id etiam Melindius

dies Rex, cùm is ad illius portum naues appulisset, significarat. Eaq; de causa magnam in illo cursu celeritatem susceperat, vsque eo, dum in Anchediuam insulam perueniret. Ibi Antonium Saldagnam, & Rodericum Laurentium, qui in ea insula hyemauerant, offendit. Inde cùm iam ver in regionibus illis inciperet, Cananorem profectus, à Rege Cananoris & à Gonzalo Barbosa, qui Regis Emmanuelis negotia procurabat, de rebus a Pacieco gestis certior factus est. Postridiè autem illius diei, quo fuerat cum Rege Cananoris amantissimè colloquutus, venit ad illũ Arabs quidam cum puero Lusitano, atque literis à Lusitanis, qui fuerant Capralis tempore capti, datis. Summa literarum hæc erat. Regis Calecutiensis opes fractas atque comminutas esse: consilium, quo bellum fuerat susceptum, post tantas clades acceptas (vt ab imperitis fieri solet, qui non ante, quàm temeritatis pœnas luant, rebus suis consulere norunt) ab omnibus improbari. Ciuitatis Principes eos admonuisse, vt scriberent ad Lusitanos Duces, si pacem cum Rege Calecutiensi fieri vellent, nullum tempus magis ad eam opportunum optari posse. Regem namq; semper bellum illud detestatum fuisse. Esseq; natura benignum, & in fide tuenda constantem. In literarum fine orabant, & obtestabantur, nè à consilio pacis abhorreret. Fore namque, vt prȩter vtilitatem, quæ posset ex ea Lusitanis afferri, & ipsi è miserrima seruitute in libertatem vindicarentur. His lectis literis, Suarius Saracenum dimittere, & puerum retinere voluit. Puer autem constantissimè repugnauit, dicens se nunquam tantum in se dedecus admissurum, vt contra datam fidem, caussam crudelissimȩ cædis, quæ erat, si ille non rediret, Christianis, qui vincti iam remanserant, afferenda, metu mortis aut seruitutis afferret. Suarius illis dimissis, Calecutium versus nauigare instituit. Cùm verò iam in Calecutiensi portu consisteret, ijdem ciuitatis Principes ad eum varia ciborum genera, & fructus multiplices, in signum amicitiæ continuò miserunt. Quæ omnia ille repu-

Literæ Lusitanorum quorundã captiuorũ ad Suariũ.

Mira pueri fides & constãtia.

diauit, adferens, se nullo modo quidquam ab eis, antequam pax fieret, accepturum. Nunquam enim hostile munus vllam iucunditatem hostibus attulisse. Venit deinde Coiebiquius Saracenus ille, cuius, vt antea dictum est, egregia in Lusitanos merita constiterunt. Cum illo autem duo ex captiuis Lusitanis veniebant: de pace agi continuò cœptum est. Principes orabant, vt Regis aduentum expectaret, qui erat intra quatuor dies venturus. Dixit Suarius, se pacem minimè daturum nisi prius sibi Lusitani cum Mediolanensibus redderentur: & in eo perstitit. De Lusitanis quidem fuisset illi facillimè satisfactum. De Mediolanensibus verò quomodo id, quod postulabatur, absq; nefario scelere fieri posset, minimè videbant. Turpissimum namque facinus existimabant, eos, qui fuerant in fidem recepti, contra datam fidem ad supplicium tradere. Quò autem illi rectius se gerebant, eò ducis nostri consilium reprehensione maiore dignum arbitror, qui pluris esse statuebat, de duobus transfugis & peregrinis supplicium sumere, quàm tot ciues in libertatem asserere. Accedebat etiam turpissimæ timiditatis indiciū, cùm adeò pertinaciter in eo postulato perseueraret, quasi post res hostium afflictas, posset aliquod maximum malum à duobus illis hominibus in nostrorum perniciem comparari. Præterea qui in alijs perfidiam vindicandam arbitrantur, quo modo par est, vt eos, cum quibus pacem conciliari volunt, fidem violare compellant? Et vt nihil aliud dicam, cùm bellum cum hoste ciuium causa suscipiendum sit, multò vigilantius est de ciuium salute, quàm de hostium interitu cogitandum. Hæc quidem non considerans Suarius, minimè de Lusitanorum vita, & de Coiebiquij etiam, qui propter Lusitanum nomen in summo discrimine versabatur, statu & conditione solicitus, cum illius postulato minimè satisfieret, vrbem tormentis conquassauit, & ædes quamplurimas diruit. Indè verò Cochimum perijt, & Regem inuisit, & Emmanuelis nomine fidem illius collaudauit, regiaq; illi munera satis ampla

Tractatus pacis à Suario cū Calecutijs initus.

Suarius pertinaciæ notatus.

Calecutiū oppugnatiō

pla

protulit. Deinde duces duos, quorũ vnus Petrus Mendeza, alter Vascus Caruallius appellabatur, cum nauibus quibus præerant, misit, vt totã illam oram, vsq; ad Calecutii portum, amicis atq; fœderatis tutam, & hostibus infestam redderent. Alfonso autem Lupio Costæ, & Petro Alfonso Aquilari, & Leonello Coutino, & Roderico Abræo negotium dedit, vt Coulamum peterent, vt aromata, quæ erant iam industria & labore Pacieci congesta, a procuratore acciperent, & naues sibi attributas onerarent. Paciecus autem, nauibus ex animi sententia oneratis, Cochimum reuersus est, & à Suario tantis laudibus affectus, quantis erat omnium confessione dignissimus. Hic fuit Suario nuncius allatus, Cranganorem ciuitatem, quæ in Calecutiensium fide permanserat, esse in armis, omnesque ciues ad bellum solicitari, & ducem nomine Maimamen octoginta parones & quinq; naues instruxisse, terra verò Naubeadarimum magnum exercitum eduxisse, & copias in dies augeri. Hæc autem omnia eo consilio fieri, vt cum primum Lusitana classis è portu Cochimensi soluerent, de improuiso Regem opprimerent. Alio namq; vado, nomine Palipotto, quod multò commodius arbitrabantur, copias traducere cogitabant. His belli motibus exploratis Suario de reliquorum ducum sententia visum est, Cranganorem festinanter inuehi, vt hostes inopinantes de conatu depelleret. Itaq; vna nocte cum scaphis quindecim, paronibus quinq; et viginti, & Carauela vna, magno silentio proficiscuntur. Erant in ea classe Lusitani mille, & mille Cochimenses. Cochimensis verò Princeps eos in Palipotto cum octin gentis militibus opperiebatur. Inde Princeps terra, nostri Duces mari, eo quo destinârant, alacres & pleni fiducia contendunt. Suarius Tristanum Syluium, & Antonium Saldagnam, & Petrum Alfonsum Aquilarem, & Alfonsum Costam, & Vascum Caruallium in classis fronte constituit. Dux vero Maimames eo tempore in duabus magnis nauibus, catenis inter se fortissimè colligatis cum duobus filijs insidebat. Naues erant iã tor-

Varia Lusitanis Ducibus præscripta munera.

Cranganoris tumultus.

Palipotti vadum.

Bellum aduersus Cranganorenses.

tormentis & munitionibus, & magno telorum numero, & militum etiam multitudine, ad confligēdum, si opus ita fuisset, comparatæ. Quinq; illi Duces, qui primum agmen ducebant, in eas inuehuntur. Maimames & illius filij incredibili animorum robore resistūt, eorumq; virtute factum est, vt diutius, quàm quisquam opinari potuisset, prælium traheretur. Tandem Maimames cum filijs occiditur, milites atque nautæ se in mare alia ex parte conijciunt. Reliqui Duces cùm in parones incurrerent, non magno certamine eos in fugā compulerunt. Superata classe, Lusitani Duces in terram copias exponunt: Cochimensis Princeps suas etiam adiūgit. Naubeadarimi exercitus obuiam prodit. Fuit continuò prælium summa vtriusq; partis contentione commissum. Cùm tamen ex hostibus multi caderent, reliqui tanto metu perterriti sunt, vt in vrbem trepidè fugerent, omnemq; illius tuendæ curam deponerent. Itaque ea celeritate, qua per vnam portam ingressi fuerant, per aliam egrediuntur. Nostri in illorum tergis hærentes, vno impetu in vrbem ingressi, eam coniectis ignibus inflammant. Sunt ædes è ligno maxima ex parte ædificatæ, & congestis palmarum folijs integuntur, ita, vt subitò flammam corripiant. Dum ignis omnia populatur, incolæ Christiani, qui antea hostium metu latitabant, accurrunt, & à nostris petunt vt incendium restinguant, ne sacras ædes, in quibus illi religioni operam dabant, simul incenderent. Cùm id nostri facere conarentur, non tanta potuit adhiberi diligentia, vt non prius, quàm ignis opprimi & extingui posset, multæ etiam Christianorum ædes eisdem flammis absumerentur. Domicilia Arabū atq; Iudæorum, quæ nondum fuerant incensa, spoliata repentè sunt. Naues & parones eodem incendio conflagrârūt. Tormenta tamen prius & arma, & munitiones, quæ nostris vsui esse poterant, in nauibus impositæ. Hac re gesta, Suarius cum reliquis Ducibus Cochimum rediјt. Sed quia iam sæpè Cranganoris mentio facta est, operæpretium erit, de illius situ & magnitudine, de gen-

Prælium nauale.

Lusitanorum victoria.

Prælium terrestre.

Hostium fuga.

Crāganor capta & incensa.

gentium, quæ illam incolebant, multitudine, de Christianorum, qui in ea habitabant, moribus & institutis pauca dicere. Distat Cranganor, vt antè diximus, Cochino ad Septentriones, decem & sex millibus passuum. Fluminis, quod prope illam in mare influit, varijs flexibus alluitur. Erat vrbs sanè magna, & à multis natiopibus, propter admodum celebre emporium, frequentata. Ciuitas erat libera, & magistratibus legitimis populi suffragio creatis regebatur. In patrocinio tamen Calecutiensis Regis latebat, & illius partes, vbi bellum aliquod motum erat, sine recusatione sequebatur. Ab illius tamen fide defecit, postquam illius res nostrorum armis afflictas esse cognouit. Habitant in ea præter indigenas aduenæ quamplurimi, qui ex Arabia, & ex alijs regionibus eò mercaturæ faciendæ gratia confluxerunt. Indigenæ, qui simulachris dediti sunt, eisdem moribus, quibus reliqui Malabares, vtuntur. Christiani templa habent non satis eleganter ædificata. Sunt enim eorum opes valdè tenues. Septimo quoque die, quem dominicum appellamus, in templum conueniunt, vt sacris intersint, & conciones audiant. Summus eorum antistes in mõtibus, qui ad Septentriones spectãt, à mari disiunctissimis, quam regionem illi Chaldæam nominant, sedem habet. Is cum duodecim Cardinalibus, & duobus Patriarchis, & multis Pontificibus, qui in consilium similiter adhibentur, omnia, quæ ad religionem sanciendam pertinent, decernit. Huic omnes Christiani, qui in orientis Solis regionibus habitant, obtemperant. Sacerdotes in capite ita sunt attonsi, vt Crucis imaginem in vertice summo contineant. Vino ex passis vuis confecto in sacrificijs vtuntur. Omnibus sine discrimine, cum ad Eucharistiam accedunt, non solùm Christi corpus in panis specie, verùm & in Calicis consecrati potione porrigitur. Nemo tamẽ epulum illud diuinũ sumit, antè, quàm flagitiorum confessione animorũ sordes eluat. Pueri infantes nullo modo ante quadragesimum diẽ, nisi periculum aliquod impendere eorum vitæ perspe-

Cranganoris vrbis et incolarum descriptio.

Christianorum Cranganorensiũ ritus & mores.

Pontifex summus Indorum.

Sacerdotũ tonsura.

Eucharistiæ & sacrificij vsus.

Confessio.

Baptismus paruulorũ.

ctum fuerit, sacris aquis expiantur. Cùm aliquis periculoso morbo premitur, sacerdos illum inuisit: ægroti sacerdotis precatione animū alleuari confidunt. In ingressu templi, lustralibus aquis, perinde atq; nos facimus, asperguntur. Eodem etiam ritu mortuos, & eadē religione sepeliunt. Deinde cognati & affines epulum dant, & octo dies in cōuiuijs, mortuorum gratia instructis, accumbunt, & illorum memoriam celebrant, & pro eorum sempiterna salute Christum venerantur. Viduæ, quæ ante annū post virorum obitum nubunt, dotem amittunt. Sanctas literas Syrio sermone, quem Chaldæum nominant, scriptas, studiosissime colunt, earumq; interpretes in locis publicis omnes, qui conueniunt, ad earum intelligentiam diligenter erudiunt. Ieiunia temporibus, quæ ad Aduentum & Quadragesimam appellamus, diligenter obseruant. Sacra solennia, quibus vtimur, sum ma cum religione & celebritate procurant. Eandem anni computationem cum die intercalari, qui quarto quoq; anno inseri solet, quam obseruamus, diligentissime retinent. Kal. Iulij non Christiani tantùm, sed indigenæ à sacris Christianæ nationis abhorrentes, in Thomæ honorē diem festum agunt. Sunt apud illos & monachorum sodalitia, & virginum sacratum cœtus ædibus semotis inclusi. Ab omnibus illis pudicitia cum summo probitatis, & abstinentiæ, & religionis studio conseruatur. Sacerdotes vxores ducunt. Prima tamen vxore mortua, est illis in posterum nuptijs omnibus interdictū. Aliorum matrimonium, nisi aut viri, aut vxoris morte, dirimi nulla conditione licet. Hanc autem morum institutionem à tempore Apostoli Thomæ, qui primus eas nationes ad Christi notitiam instruxit, ad hæc nostra tempora continuatam summo semper studio, non solū in Cranganoris regione, sed in multis alijs, Christiani, qui in India sedes habent, summa semper religione & studio tenuerunt. Corpus illius in vrbe, quam Malipur appellant, quæ ad regnum Narsinguæ pertinet, sepultum est, multis miraculis celebratum. Tempore

Aqua lustralis. *Cura defunctorū.* *Annus luctus.* *Sacri libri.* *Ieiunia Sacra solennia.* *Anni computus.* *Festum D. Thomæ.* *Vota monastica.* *Sacerdotes coniugati.* *Malipure, sepulchrū D. Thomæ*

quo

quo Martinus Alfonsus Sousa, vir fortissimus pro Rege Ioanne tertio Indiam cum imperio obtinebat, fuerunt ad illum æneæ tabulæ delatæ, in quibus erant incisæ literæ, quarum vsus obsolauerat, ita, vt nemo eas legere posset. Fuit tandem ab illo Iudæus accersitus multis linguis eruditus, & minimè antiquitatis ignarus, qui eas tandem cum difficultate propter scripturæ antiquitatem, & linguæ parum notæ rationem (erat enim ex multis conflata) perlegit. Literæ autem nihil aliud in summa continebant, quàm Regis, qui Thomæ temporibus, illis terris imperabat, donationē Thomæ factam telluris certa dimensione definitæ, in qua templum extrueret. Et quia huius diuini viri mentio facta est, non alienum arbitror, hoc in loco aliud testimonium antiquitatis afferre, quod Thomæ monumentum continet. Anno à CHRISTO nato M.D. Lxij. Pontifex Cochimensis misit ad Henricum Cardinalem testimonium publicis literis consignatū, quod historiam commemoratione dignam cōtinebat. In ea ciuitate, quā diximus appellari Malipurem, & nunc, postquam à Lusitanis frequentari cœpit, S. Thomæ ciuitas appellatur, erat in colle sacellum ædificatum, eò quòd affirmarent incolæ, in eo loco Thomam fuisse à religionis hostibus interfectum. Erat autem hoc solenniter institutum, vt in eo sacello octo diebus ante diē natalem CHRISTI res diuina fieret, & omnes Christiani eò conuenirent. Fuerat quoque ante quatuordecim annos in illo colle inuenta Crux in lapide incisa, in cuius fastigio colūbæ imago insidebat: basis verò erat in specie quadam herbarum, quæ diffundi latissimè videbantur, collocata, & tam fastigium, quam basis, & brachia in liliorum formam desinebant. Arcus eam ex eodem lapide factus vndique muniebat. In arcu erant incisæ literæ, quas nemo legere poterat. Totū hoc opus integrum, quod erat satis magnum, fuit super altare eiusdem sacelli multorum operis statutum. In Cruce eminebant notæ sanguinis insignes. Accidit autem die, quo Christiani conueniebant, vt in eo fano

Insigne de Christianismi per Indiam antiquitate testimoniū.

Aliud eadem de re testimoniū notatu dignissimū.

D. Thomas vbi mortuus.

Crucis forma antiquissima.

Festū Annunciationis D.Virginis. no salutationem ab Angelo factam sanctissimæ Virgini, octo dies, antequam dies Christi natalis adueniret, celebrarent, cùm sacerdos, qui rem diuinam faciebat, Euangelium inchoaret, vt Crux in nigrum colorē verteretur, & liquor ex illa incredibili copia dimanaret: deinde color cœruleus pro nigro subiret. In locis autem, vbi notæ sanguinis extabant, rosei coloris splēdor eluxit. Sequentibus deinde annis eodem die semper eueniebat. Nec enim alio die (quod magnam admirationem commouebat) id in illa crúce cernebatur. Fuit tamen aliquo tempore eius rei, quæ admirabilis omnibus videbatur, intermissio. Anno autem, M. D. LXI. cùm Christiani in eundem locum cum eadem pompa & celebritate conuenirent, eo die, quo crux, dū sacrificium fieret, stillare solebat, & sacerdos Euangelium inchoaret (id enim etiam admirandum videbatur, quòd nunquam prius, quàm Euangelium legi cœpisset, ea Crucis mutatio fieret) Crux repentè nigris maculis, splendidis tamen, inficeretur, donec tandem alijs atque alijs subeuntibus, tota nigresceret. Ita verò splendebat, atq; si fuisset oleo delibuta. Dum instar roris guttæ defluere cœperunt, quæ paulatim grandiores effectæ, totam Crucem humore largissimo compleuerunt. Peregit sacerdos cum multis lachrymis, & crebro singultu sacrificium. Deinde ascendit in altare & linteis, quibus in rebus sacris de more procurandis vti solebat, Crucem extersit. Lintea maculis sanguineis tincta repentè sunt. Ciuitatis præfectus, & reliqua multitudo, quæ cōuenerat, manus in cælum tendere, Christi numen implorare, flagitiorum veniam postulare, & ad studium ardentius religionis excitari. Crux autem postquam multo liquore fluxit, clarius splendere cœpit, & color sanguineus euidentius eluxit. Hoc signum commouit & præfectum vrbis, & primarium sacerdotem, vt diligenter inquirerent, ecquis esset, qui literas illas interpretari posset. Aiunt incolæ, in Narsingæ regno esse Brachmanam, inter omnes Brachmanas literis & eruditione præstantē, qui varias linguas

Stupendū vetustæ Crucis miraculum.

Aliud eiusdem crucis miraculū.

tenebat. Hominem continuò accersunt, & interrogāt, an illas literas nosset. Respondit, literas esse priscas, q̄bus antiqui sapientes vtebantur: negligentia verò hominum factum esse, vt earum cognitio interiret. Quin etiam linguam, qua erant descriptæ, à paucis admodū teneri. Admonent illi Brachmanam, vt in altare ascendat. Restitit ille, & nefarium facinus esse dixit, altare, in quo res diuina fieret, humanis pedibus conculcari. Inuitus tamen subijt, & literas perlegit, quarum vim eā esse dixit, vt vna nota decem, & quindecim, & viginti literarum officio fungeretur. Sententia verò literarum in summa hæc erat: Thomam diuinum virum fuisse à Dei filio, cuius erat discipulus, in eas oras Sagami Regis tempore missum, vt Dei summi notitia gentes illas erudiret. Ibiq; templum extruxisse, & res admirabiles effecisse: atque tandem cùm genibus flexis ad Crucem illam affixus, orationem ad Deum funderet, à quodam Brachmana fuisse hasta transfixum. Crucem verò eiusdem viri sanctissimi cruore tinctam ad memoriam virtutis illius sempiternam relictam fuisse. Hæc erat sententia, quæ literis continebatur. Fecit autem maiorem fidem alius eiusdem sectæ vir aliundè accersitus, grandis admodum natu, & sapientiæ opinione praestans, qui literas in eādem sententiā interpretatus est. Huius autē Crucis exemplum, in eodem ligno, ex quo templū ædificatum perhibent, insculptum, cū literis publicis multorum virorum testimonio consignatis, retineo: cuius fides tantis tūc argumentis explorata fuit, vt nemo possit de tam claris atq; testatis viri diuini monimentis ambigere. Hæc quidam inserenda putaui, vt rectius percipi possit, quam clara sint apud Indos Christianos Thomæ viri diuini monimenta.

Sententia literarum vetustæ illius crucis.

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVIctißimi, *virtute & auſpicio geſtis,*

LIBER QVARTVS.

RES EVROPEAE

DVM hæc autem, quæ ſunt paulò antè ſcripta gerebantur, Emmanuel magnā claſſem in Indiam comparabat. In ea verò claſſe miſit Franciſcum Almeidā, virum inſigni virtute præditum, cum ſummo imperio, qui in Orientis regionibus Regis vice & officio fungeretur. Partim enim quod vellet in India aliquod imperij fundamentum iaci, partim ne Luſitani, qui negotij gerendi cauſa relinquebantur, vitæ periculum adirent, & fœderati etiā Reges incommodum aliquod propter ſtudium Luſitani nominis ſubirent, viſum eſt illi, vt vnus Dux in India cum imperio verſaretur, qui id poſſet induſtria, fide, & vigilantia perficere. Hoc eodem anno, qui fuit, M D V. miſit Romam Iacobum Souſam Portugalenſem Pontificem, & Iacobum Paciecum, virum iuris ciuilis ſcientia & dicendi etiam facultate non vulgari præditum, qui nomine illius fidem Iulio II. Pontifici maximo, qui tunc ad eam ſummæ dignitatis amplitudinem ſummo patrum conſenſu peruenerat, obligarent,

Fräciſcus Almeida cum imperio vice Regis in Indiā miſſus.

ANNVS Domini. 1505.

Emmanuelis ad Pontificē Max. legatio.

rēt, & ab illo peteret, vt quoniam bellum Africanum non absque magnis sumptibus administrari poterat, eos, qui in id aliquid opis sponte sua conferrent, muneribus ex diuino Ecclesię thesauro depromptis afficeret. Eodem fermè tempore venit ad Emmanuelem vir religionis opinione præstans, ex Francisci diuini hominis institutione & disciplina, qui Ierosolymis præfectus erat monachorum, qui Sionem montē incolūt. Huic nomen erat Maurus. Causa autem aduentus illius hic fuit. Sultanus, qui tunc Aegyptum & Syriā imperio continebat, grauiter offensus detrimentis, quæ Lusitani rebus suis intulerant, literas ad Iulium Pontificem Maximum dedit, quas per hunc Maurum mittēdas esse statuit, vt illius religione & authoritate facilius Pontificem in eam mentem, quam cupiebat, impelleret. Literarum sententia hæc erat. Se a Regibus Hispaniæ admodum graues iniurias accepisse. Fernandum namque Aragonię Regem Hispaniam Bęticam armis inuasisse, & Saracenos, qui eam possidebant, partim crudeliter occidisse, partim omnibus bonis euersos, in exilium compulisse, & eos, qui domi remanserant, durissimo dominatu violenter oppressisse: & quod multo grauius erat, eos per vim, vt Christi religionem susciperent, coegisse. Non licere autem nec apud Christianos, nec apud Mahumetanos, malo cogere quenquā, vt eam religionem detestetur, in qua fuerat ab incunabulis enutritus. Hoc autem, quod ad commune gentis incommodum & vastitatem, & religionis iniuriā pertinebat, se dissimulare non posse. Præterea Emmanuelem Portugaliæ Regem classibus suis Indiam infestam reddere, grauissimasque iniurias hominib⁹, qui ex Aegypto & Arabia in Indiam nauigabant, intulisse, ipsiusque Sultani naues cepisse & direptas incendisse. Id autem nullo iure fieri. Nec enim vnquam ab illo Lusitanos fuisse vlla iniuria lacessitos. Operа tamen eorum atque immanitate magnam vectigalium, quę possidebat, inclinationem fieri. Se verò vsque ad illum diem Christianos, qui vel in Aegypto & Syria domicilium ha-

Aegyptij Sultani ad Emmanuelē legatio.

Eiusdē ad summum Pontificē literæ.

habebant, vel negotia gerebãt, vel Christi sepulchrum inuisebant, ne vlla iniuria afficerentur, sedulò curauisse. Si verò Reges Hispaniæ pergerent eiusmodi maleficijs Mahumetanam gentem diuexare, sibi tunc necesse futurum, vt pestem etiam in nomen Christianũ machinaretur, & iniuriam sibi illatam acerrimè vindicaret. Se igitur necem Christianis omnibus, qui in regno illius inuenti essent, illaturum, illorumque templa, & Christi etiam sepulchrum demoliturum, operamque daturum, vt nomen Christianum in illius imperio deleretur. Præterea esse sibi in animo, in huius tanti facinoris vltionem, ingentem classem instruere, qua multas Europæ regiones maximis detrimentis afficeret. Postremò ipsum Iulium admonebat, si vellet ingentem Christianorum multitudinem à nece & supplicijs eripere, & templa, quæ in Asia & in Aegypto inuiolata permanserant, tueri, & Christi sepulchrum defendere, & à multis oris Christianæ reip. incendium & vastitatem propulsare, ageret cum Emmanuele Rege, nè vellet amplius classes in Indiam mittere. Aliter enim maximam Europæ cladem vitari non posse. Has literas cùm ab ipso Mauro Iulius accepisset, earum exemplum ad vtrunque Hispaniæ Regem per eundem Maurum misit, & per literas ab eis quæsiuit, quodnam responsum vellent, vt ipsi Sultano daret. Quid Fernandus Iulio responderit, à nobis explorari non potuit. Emmanuel verò in hanc sententiam rescripsit. Vidi Pater sanctissime literas tuas, quas mihi Maurus attulit, & simul exemplum literarum, quas tibi Sultanus misit, accepi, in quibus de iniurijs, quas Mauris Granatæ regnum incolentibus intulit Fernandus Rex, quem in loco patris amantissimi colo & obseruo, conqueritur: & simul de damnis, quæ Saraceni à Lusitanis in India accepêre, grauissimis verbis expostulat. In quo quidem inuitus nomen nostrum illustrat, dum ostendit, quàm sit vterque nostrum Saracenis infestus. Quid enim fieri potest à Christianis principib. ad gloriã sempiternam aptius & elegantius, quàm omnes suos conatus

Emmanuelis ad Pontificẽ summum literæ de legatione Aegyptia.

tus

tus ad Mahumetis diram & nefariã superstitionẽ tollendam, & nomen perditissimi latronis extinguendũ comparare? Minas deinde iactat, & terrores barbara quadam superbia & immanitate proponit, existimans fieri posse, vt qui pro Christi religione pugnant, aliqua verborum atrocitate perterriti, ab instituto facinore, & à suscepta religionis sanctissimæ causa continuò desistant. Socer meus Fernandus, Rex inuictissimus, dignũ rebus à se clarissimè gestis, dignumq; virtute & sapientia sua responsum dabit. Hoc tamen scio, nunquam fore, vt ille sic hostes barbari minas extimescat, vt gloriæ sempiternæ, quam ex Hispania Arabum tyrannide liberata adeptus est, eum aliquando pœniteat. De me verò hoc tibi Pater sanctissime affirmare possum, mihi maximè molestum esse, non multo grauiorem querimoniæ causam tyranno isti subesse, qua stimulatus, multo ferocius verbis accepta detrimenta vindicaret, & quas virtute frangere non posset, oratione minaciter exterrere frustra conaretur. Nobis enim, cũ iter in Indiam classibus nostris aperire, & regiones maiori nauigationibus nostris incognitas explorare decreuimus, hoc propositum fuit, vt ipsum Mahumetanæ sectę caput, vnde tam multa mala in orbem terrarum opera dæmonis infestissimi redundarunt, extingueremus, & Mecha Arabiæ ciuitas, in qua Mahumetis sepulchrum est, Lusitanorum armis excisa, funditus interiret. Quod autẽ hoc non sit, vt cupiebamus, effectum, indignissimè patimur. Spem tamen habemus, fore, vt Christi præsidio id opus aliquando perficiatur, cuius iã nunc fundamẽta Lusitanorum virtute & industria iaciuntur. Tunc igitur, cùm Mahumetis monimenta euersa atq; disiecta fuerint; cùm tellurem, quæ tantum monstrum aluit, & quæ reliquias illius gremio suo complectitur, excindi & vastari perspexerit, fremat immanis & importunus hostis, & istas minas inanes proponat: & nõ modò, cũ est tam leuibus damnis affectus. In quo verò nomini Christiano cædem, Christi sepulchro euersionem, Europæ ferro atq; flamma minitatur, nõ est, cur

Indicarũ nauigationũ Emmanuelis scopus aut finis.

quisquam merito possit inania verborum portēta metuere. Nec enim hostis auarus vectigalia sua, quæ Christianorum religione amplificari cernit, excisione sanctissimi sepulchri, & aliorum locorum, quæ frequentari a Christianis cum magno illius commodo videt, imminui patietur: nec adeo mentis expers est, vt velit ea iniuria vniuersæ Reip. Christianæ facta, omnium animos irritare, & a mutuis dissensionibus ad illius pestē atq; perniciem traducere. Communis enim offensio & contumelia solet animos dissidentes coniungere, & stimulis incitare ad pœnas de hoste superbissimo repetendas. Non est autem gens Christiana vsq; eo vel sanctissimæ religionis, vel antiqui decoris oblita, vt tantū hostis facinus inultum & impunitum relinquat. Non dubito, igitur, quin si hanc stragem Sultanus ediderit, omnes Christiani tam iuuenes, quàm senes, vndiq; certatim confluant, vt tantum scelus animis coniunctissimis vlciscantur. Quod cùm ille planè percipiat, non erit adeò amens, vt tantum sibi atque suis opibus periculum struere velit. Vaidè tamen doleo, tantos ex Christianorum Principum discordijs animos tyrannum istū assumpsisse, vt atrociter etiam illis minari audeat, per quos potuisset facillimè imperium illius atque nomē extingui. Quare Pater sanctissime te non modo hortor & moneo, verùm etiam suppliciter oro, vt actionem istam dignam virtute tua, dignam religione & sapientia, dignam istius loci, in quo CHRISTI vicem geris amplitudine & sanctitate suscipias, vt Christianos Principes inter se nefariè dissidentes, in concordiam authoritate tua sacrosancta reducas, vt summa animorum conspiratione, signa in Africam & Asiam inferant, quibus hostem non virtute sua, sed Christianorū negligentia ferocem de statu deijciant, Mahumetisque nomen ex hominum memoria penitus euellendum curent. Quod si feceris, præclarè viam in cælum munies, nomenque tuum memoriæ sempiternæ consecrabis. Hoc quidem iam ab Alexandro Pontifice, in cuius locum successisti, aliquot Principes Christiani mecum simul

ſimul magna contentione poſtularũt. Sed idcirco fortaſſe tunc id effectum minimè fuit, quod Deus hanc vni tibi immortalis laudis & gloriæ materiam reſeruabat. In quo verò nos admones, vt quod reſponſum te Sultano dare velimus, tibi per literas ſignificemus, animum iſtum in nos humanitatis & clementiæ pleniſſimum libenter agnoſcimus, quem perpetuo vitæ ſtudio, & debita pietate & veneratione proſequemur. Noſtrum tamen non eſt, vel ſapientiæ tuæ, vel grauiſſimo Cardinalium ſenatui præſcribere, quid hoſti reſpondẽdum ſit: ſed tantùm, quæ noſtra mens ſit, & quid animis agitemus, aperire. Vt igitur quid habeam in animo, tibi demonſtrem, is planè ſum quem nullæ minę, nulli terrores, nullæ difficultates impediant, quo minus exequar id, quod ſemel inſtitui, & eò omnes animi neruos intendam, vt pro mea parte quanta maxima belli contentione poſſim, contundam & frangam hoſtis feri & immanis audaciam. Chriſtum Optimum Maximum precor, vt ſpiritus ſui numine mentem tuã confirmet, vt perpetuò poſſis, quemadmodum facis, illius Eccleſiam cum magna ſanctitatis tuæ gloria gubernare. Cum his literis Emmanuel Maurum donis & muneribus affectum dimiſit: qui alijs à Fernando rege literis ſimiliter acceptis, Romam redijt, atq; inde cum Pontificis Maximi literis ad Sultanum reuerſus eſt. E quibus Sultanus intellexit, non minis, ſed viribus eſſe cum Luſitano confligendum. Claſſem igitur magnam inſtruendam ſuſcepit, qua in India Luſitanos opprimeret: de qua ſuo loco dicemus. Hoc anno Lupus Suarius Olyſipponem peruenit. Et quamuis is fuiſſet tam à Rege, quàm ab omni nobilitate cum maxima gratulatione acceptus, omnium tamen oculi in Paciecum, qui cum illo veniebat, cũ incredibili admiratione conijciebantur. Illius enim in gerendo bello celeritatem, in periculis animi magnitudinem, in laboribus perferendis conſtantiam, in exitu præliorum felicitatem multis in cælum laudibus efferebant. Rex ſupplicationem illius nomine decreuit, & à maximo

Suarij in Luſitaniã reditus.

Pacieci cõmendatio & in Luſitania auctoritas.

Vrbis

Vrbis templo in aliud templum sanctum & religiosum, diui Dominici nomine consecratum, cum solenni pompa cum suis incessit. Illius autem latus Paciecus tegebat, vt omnes perspicerent, quanto honore Rex virtutē honestaret. Vbi ad templum ventum est, Iacobus Ortisius Visensis Episcopus, vir sanctis literis non mediocriter eruditus, atq; disertus, orationem luculentam habuit, qua hominis egregia & admiranda facinora verbis amplissimis ornauit, ita tamen, vt omnia ad Dei gloriam, vt par erat, & piè & sanctè reuocaret. Nec hoc tanto honore contentus Emmanuel, literas ad oēs fermè Christianos Principes dedit, quibus res à Pacieco gestas debitis laudibus illustrabat: vt nomen illius per omnem Christianam Remp. cum maxima nominis gloria vagaretur. Sed vt intelligi possit, quàm fallaces sint spes humanæ, non erit abs re cognoscere, quod tandē fuerit pręmium meritis hominis fortissimi persolutum. Cùm Rex intelligeret, Paciecum esse nimis tenuē (quidquid enim habuerat, erat in armis absumptum) neque quidquam ex India præter egregiam laudem ex bello tam periculoso fortiter & feliciter administrato reportaret, illum præfecit vrbi Aethiopię, quā S. Georgij nomine nuncupari diximus, vnde aurum in Lusitaniam importari solet, vt in ea præfectura cōmodè posset rei familiari prospicere. Sed cùm is inuidia maxima flagraret, fuit ab inimicis & inuidis insimulatus, quod Regem maximo auri pondere fraudâsset, multaque scelera & flagitia suscepisset. Rex igitur illum vinctum catenis in Lusitaniam perduci iussit, vbi longo tempore carcere inclusus miserrimè vixit, vsque eo dum re diligentius excussa compertum fuit, crimina illi ab inimicis illata, partim falsa, partim leuia fuisse. Tunc igitur vinculis expeditus, & in dignitatem restitutus fuit, sed non illo præmio affectus, quod tam eximię virtuti debebatur, adeò, vt vitam in egestate traduceret. Tantum valet sæpenumerò quod est opera maleuolorum hominum, optimorum Regum auribus inculcatum, vt eos à virtute debitis muneribus afficienda,

Pacieci fortunæ tenuis: & summa integritas.

Summa in Paciecum ingratitudo.

ficienda, in quo maximè laudis regiæ magnitudo consistit, abducat. Eodem anno Rex leges multas vetustis legibus addidit, & antiqua instituta correxit, multaque simul ad amplificandis vectigalibus accommodata, summamque diligētiam adhibuit in regendis finibus prædiorum, quæ erant locis religiosis, & peregrinorum, & pauperum ægrotantium vsibus destinata. Per idem ferè tempus Ioannes Siqueira, Regis permissu, in AEthiopiæ regione, quam Gadanabarum appellant, in promontorio nomine Gaer arcem extruxit: quam postea, cùm eā tueri minime posset, Regi tradidit, qui laborē & sumptus illius Regia magnificetia compensauit. At Octobri mense pestifera lues Olysipponem inuasit, multosque mortales absumpsit; qua pestilentia coact° Emmanuel, se Almerinum contulit. Erat eo tempore Arzilæ Franciscus Pereira Pestana, vir nobilis & acer, qui iam multa in re militari facinora egregiæ virtutis ediderat. Is a Ioanne Menesio, qui, vt dictum est, Arzilæ præerat, equites septuaginta obtinuit, quibus stipatus, pagum in monte præcelso & edito situm spoliaret. Nocte igitur egressus, insidias non longè à pago posuit. Vbi diluxit, montani, qui pagum incolebant, greges pecudum & armenta pastum egère. Pestana illos inopinantes aggressus, in fugam compulit, omnesque greges abegit, & cum ea præda domum redire instituit. At Mauri de gentis more sublatis clamoribus, & signo dato, vicinitatem excitârunt. Multi igitur equites conuenêre, Pestanamque celeriter insequuti sunt. Pestana eorum impetum, vt poterat, sustinebat, & sensim se Arzilam recipiebat: & interdum in hostes incitatis equis impetum dabat, vt eorum ferociam frangeret. Cùm verò iam octo millia passuum progressus fuisset, & Arzila quatuor adhuc millibus abesset, & valdè hostium incursu premeretur, suos in collem editum subduxit. Hostes cum suspicarentur insidias post collem latere, substiterunt. Reliquum igitur iter expeditum nostris esse videbatur, vt tutò se reciperent. Erat in eo comitatu eques quidam valde strenuus, nomine Iacobus

Nouæ leges Emmanuelis.

RES AFRICANAE.

Gadanabarum AEthiopiæ regio.

Olysipponē inuadit pestis.

Frācifcus Pereira Pestana.

Iacobi Viegæ fortitudo. cobus Viegas, qui magnis vocib⁹ omnes, vt in Mauros incurrerent, incitare cœpit. Agite, inquit, in hostes inuehamur. Impetum, mihi credite, nostrum minimè sustinebunt. Pestana cùm esset natura ferox, iracundia flagrauit, hominéq; asperis verbis accepit. Et inter alia ꝓbra illi cannabeã vestem, qua tunc erat indutus, obiecit: & tamẽ tam demens eris, inquit, vt tale consilium homini bellandi perito dare audeas. Hic Viegas ridẽs, inquit: hæc cannabea vestis, ô Pestana, chalybea tibi confestim apparebit. Hac oratione Pestana incensus, ait: Si adeò fortis es, id videre statim cupio. Agite igitur commilitones, in hostes feramur. Itaque omnes in hostes impetum ferunt, eosque re inopinata perculsos exterrent, atque tandem fundunt, fugantque: octoginta interficiunt, triginta viuos capiunt. Interim verò dum prælium committitur, Pestana in Viegam oculos conijcit. Ille autem tanta virtute dimicabat, vt ipsi Pestanæ ingentem admirationem commoueret. Itaque prælio confecto, Pestana ad illum supplex adijt, dixitque. Vir fortissime, da veniam temeritati, aut, si iubet, me fuste contunde. Meritò enim hominem tuę virtutis ignarum plagis afficies. Hac profectò mente sum, vt si tales sex equites sub signis haberem, minimè dubitarem Constantinopolim ingredi, vt Turcarum Imperatori catenas inijcerem. Sic demum læti & benè

RES EVROPEÆ. Pestis in Lusitania. conuenientes Arzilam cum omni præda, quæ fuit satis magna, reuersi sunt. Interim verò in Lusitania pestis indies ingrauescebat, quæ cùm Scalabim contagione peruasisset, &, nè indè propter loci propinquitatem in Regiam penetraret, multi metuerent, fuit coactus Rex inde celeriter emigrare. In oppidum autem se contulit cis Tagum in edito colle situm, quod Abrantes appellant. Ibi verò cùm Regina grauida esset, atque ad pariendum vicina, iij. die mensis Martij an-

Annus 1506. no. M.D.vj. filium peperit, quem pater Lodouicum appellauit. In quo quidem Principe fuit summum vir-

Emmanueli nascitur tutis, ingenij, & humanitatis, & religionis specimen, tantisq; laudibus excelluit, vt à multis orbis terrarum

imperio dignissimus haberetur. Qui tamen quamuis virtutis militaris & imperatoriæ disciplinis egregiè instructus fuisset, & pacis etiam artibus cum magna omnium admiratione floruisset, nulla tamen clarior laus apud illum viguit ardentissimo pietatis studio. Quo quidem adeò flagrabat, vt quamuis in corpore maneret, animo tamen in cælo sæpenumerò versaretur. Eodem anno fuit classis imperio Regis instructa, qua Tristanus Cugna in Indiam nauigaret. Per idem fermè tempus Olyssippone tumultus multitudinis furore & amentia cōcitatus fuit, quo parum abfuit, quin omnes Hebræi, qui, vt dictum est, ad Christi fidem cōuersi fuerant, fœde perirent. Res autem ad hunc modū gesta fuit. Maxima pars ciuium propter pestilentiam aberat. Illis forte diebus multi e Gallia Belgica & Germania Olysipponem naues cum mercibus appulerāt. xix. vero die April. non pauci ex ijs, qui in vrbe manserant, in Aedem nomine D. Dominici consecratam, cuius superius mentio facta est, vt rebus diuinis operam darent, conuenere. Ad sinistrum latus templi est sacellum sanctum, & mira omnium religione celebratum, quod Iesu Sacellum appellant. In eo supra aram est imago Christi Crucifixi collocata, in cuius latere vulnus illud assimulatum, operculum vitreum contegebat. Cùm multi in vulnere illo oculos & mentem defigerent, ex eo splendor emicuit. Conclamant igitur omnes, ingens esse miraculum, cælestēq; numē præsentiam suam signis admirandis ostendere. Quidam ex Hebræis illis, qui non ita pridem Christo nomen dederant, maxima voce miraculum esse negauit: nec enim esse verisimile, vt aridum lignum miraculū ederet. Quamuis autem multi de miraculi veritate dubitarent, non tamen tempus, neque persona, neq; concio erat satis apta, vt quisquam ex illo genere deberet tunc in errore illo, intimis hominum sensibus penitùs insito, depellendo operam frustra consumere. Multitudo igitur natura præceps, & incōsiderata, & specie quadam religionis attonita, cùm audiret hominem

Lodouicus filius.

Tumultus cum Olysippone in Hebræos.

Tumultus occasio.

Hebræum miraculo fidem derogare, fremere cœpit. Iudæum perfidum, & sceleratum, religionis proditorē, & Christi hostem immanem & importunū appellat, extremoque supplicio & cruciatu dignissimū. Cùm ad hunc modum probra vndique multi congererent, exarsit iracundia concio, & impetum in hominem facit, & in capillum inuolat, & raptat, & vexat, & in forum, quod ante templum illud est, pertrahit, & crudelissimè necatum dilacerat, ignemque repentè facit, in quem cadauer illud conijciat. Ad hunc tumultum plebs vniuersa confluxit. Ibi monachus quidam orationem satis popularem habuit, qua multitudinem ad Christi vindictam nimis acriter incitauit. Multitudo satis spōte sua furens, ea ratione vehementius efferata est. Duo verò monachi crucem sustulerunt, maximisque vocibus populum ad cædem conuocâ unt. Ex altero quoque verbo, hæresim, hæresim dicebant, nefandam vindicate, gentemque sceleratam extinguite. Galli & Germani, qui in nauibus erant, in terram desiliunt, & se ad Lusitanos, qui iam cædem immanem faciebant, adglomerant. Quingentos homines fuisse constat illos, à quibus fuit hoc immanissimum facinus institutū. Ruunt igitur amentia & scelere flagrantes, & in gentem miseram nimis ferociter inuadunt, multosque trucidant, & in ignem semiuiuos abijciunt. Erant ad eam crudelitatem pyræ satis frequentes extructæ eo in loco, vbi primus ille, qui multitudinem offenderat, crematus extiterat. Serui & homines etiam vilissimi summo studio & alacritate materiam vndique conuehebant, ne ignis posset tanto facinori perficiendo deficere. Mulierum luctus & lamentationes, & virorum implorationes acerbissimæ, omniumq; miserabiles eiulatus eiusmodi erant, vt hostes immanes misericordia frangere possent. Illi tamen, qui cædem faciebant, ita humanitatem exuerant, vt nulli neque sexui, neque ætati parcerent, sed in omnes absque vllo discrimine crudelitatē suam exercerent. Et eo quidem die supra quingentos homines ex Hebræo genere fuerunt necati, atque combusti.

Seditiosa 2. monachorum amentia.

500. seditiosorū crudelitas.

Hebræi supra 500. vno die necati.

busti. Sequenti die cùm immanitatis illius rumor latè dissipatus fuisset, homines ex pagis scelere & audacia furentes, supra mille in vrbem conuenère, & se ad reliquos sicarios aggregârunt. Itaq; cædem instaurant. Et quia omnes Hebræi generis formidine perterriti in domibus suis latitabant, fores perfringebant, & in domos irruebant: viros, & mulieres, & virgines immanissimè iugulabant: pueros autem infantes ad parietes allidebant, omnes partim enectos, partim spirantes pedibus trahebant, vt in ignem conijcerent. Multi simul concisi quidem vulneribus, viui tamen adhuc eodem igni consumebantur. Ingens eo iam die stupor adeò miserrimæ gentis sensus oppresserat, vt ne lamentari quidē cladem illam, & deplorare miseriam suam possent. Qui se occultabant, quamuis filios, aut parentes suos ad supplicium abripi viderent, nè lugubri gemitu proderentur, vocem emittere non audebant. Sic autē eos metus exanimauerat, vt viui non multum à mortuorum similitudine distarent. Domus interim diripiebātur. Sicarij aurum, argentum, & preciosam supellectilem coaceruabant: Galli prædam in nauibus imponebant, eoque prędandi studio factum est, ne multo plures eo die occiderentur. Eò autem progressus est hominum perditorum furor, vt in ædes sacras absque vllo numinis metu inuaderent, & inde pueros, & senes, & virgines, quæ ad aras confugerant, Crucibus, & hominum sanctorum imaginibus affixas, & Christi fidem miserabiliter implorantes euellerent: quos repente crudelissimè necabant, aut viuos in ignē proijciebāt. Multi specie quadam & similitudine cùm Hebræi existimarentur, summum vitæ periculum adierunt, & aliqui etiam ob eam causam interfecti sunt: & quidam, antequam explorari posset, sibi cùm Hebræis nullam esse necessitudinem, plagis atque vulneribus deformati fuere. Multi cùm in inimicos suos inciderent, eos Iudæos esse dicebant: qui antequam falsum testimoniū refutare possent, sanguine suo inimicorum crudelitatem satiabant. Magistratus non tantùm animi habe-

Crudelis seditiosorum impietas.

bant, vt multitudinis furori se opponere auderẽt. Multi tamen honesti viri, ad quos Hebrei confugerant, eos summa fide tuebantur, & clanculum è periculo crudelissimæ necis educebant, & in tuto collocabant. Eo tamen die supra mille ad hunc modum interierunt. Tertia rursus die ad eandem cædem sicarij mente prorsus alienata redierunt: sed neq; quem occiderent, reperiebant. Omnes enim fermè, qui ad Hebræum genus pertinebant, aut fuga sibi salutem pepererãt, aut in domibus proborum hominum latitabant. Aliqua tamen cędes facta fuit. Illis tribus diebus circiter duo hominum millia ex Hebræa gente ad eum modum occisa sunt.

Hebræi supra mille vno die occisi.

Hebræi ad duo millia triduo occisi.

Cùm tamen adue sperasceret, Arius Syluius, & Aluarus Castrensis, viri adprimè nobiles, qui tunc Regijs iudicum decurijs præerant, cum præsidijs in vrbem se contulerunt. Eorum aduentu furor repressus est. Galli & Germani se confestim in naues cum præda magna recipiunt, datisque velis in patriam ea, qua potuerunt, celeritate confugiunt. Emmanuel vbi nũcium de tam insigni facinore percepit, ira nimis acriter exarsit, & cõtinuò Iacobum Almeidam, & Iacobum Lupium, viros primarios, cum summa authoritate Olysipponem misit, qui tantum scelus debito supplicio vindicarent. Magnus hominum numerus extremo supplicio pœnas immanitatis & amentiæ dedit. Monachi verò, qui sublata Cruce hortatores cædis extiterant, sacerdotij primũ dignitate solenni ritu priuati sunt, deinde strãgulati, atque combusti. Qui verò segnes se præbuerunt in furore populari cõprimẽdo, partim honorib. priuati, partim pecunia multati sunt: & ciuitas ipsa multis ornamentis spoliata fuit. Dum hæc in Lusitania gerebantur, Franciscus Almeida cursum in Indiam tenebat. Verùm cũ partim aduersa tempestate, partim diuturna malacia impediretur, & tardè admodum nauigaret, Bonæ spei promõtorium commodè flectere nequiuit. Erat enim tunc in illis regionibus ad Austrum pertinentibus hyems, & nostri tempestatibus sæuissimis iactabantur. Nautæ prætereà cursus errore decepti,

Seditiosorũ supplicia.

Negligentia punita.

RES INDICAE.

Classis Indicæ difficultates et infortunia

pti, ad Austrum longius, quàm oportebat, delati sunt, vbi dies, propterea quòd sol tunc Septentrionalem plagam peragrabat, erant propter illius abscessum breuissimi. Vt autem breuiores multò viderentur, faciebat densa caligo, & imbres immodici, & niues immensæ, quæ nostris intolerandis frigoribus grauissimam molestiam exhibebant. Vigesimo tandem die Iunij promontorium superârunt. Quo facto Almeida classem propius terram dirigere præcepit. Secunda verò die Iulij tempestas atque procella repentè coorta classem maximis fluctibus agitauit. Ea sedata, nostri Australes Aethiopiæ oras prætervecti, in Quiloę portu classem constituunt. Almeida misit confestim, qui Regem illius nomine salutarent. At ille sceleris conscientia perturbatus, noctis silentio vrbem deseruit. Mahumetes verò Anconius, cuius anteà mentio facta est, in vrbe mansit. Milites, qui relicti fuerant, ad Mahumetem confugiunt, vt sub illius ductu nostrorum impetum à mœnibus & vrbe reprimerent. Almeida cùm videret neq; Regem ad illum venire, nec ei de ea negligentia satis facere, suspicatus est, hominem scelestum & impurũ hostilia machinari. Itaque vrbem oppugnare constituit. Cùm autem æstu influente mare iam ædes vrbis attingeret, Almeida 500. viros acres eduxit. Primam aciem, in qua erant 200. viri, Laurentio filio satis impigro iuueni attribuit. Alteram aciem, in qua erant 300. viri, sibi reseruauit. At eo tempore iam Mahumetes etiã metu perterritus ex vrbe diffugerat, ingrediuntur nostri. Cum verò nemo esset, qui illos aditu prohiberet. Almeida suspicatus est esse dispositas insidias, vt nostros securitate nimia dispersos, & in spolijs diripiẽdis occupatos de improuiso adorirẽtur. Itaq; substitit, filioque præcepit, vt nõ nisi sensim & explorato incederet, nec ordinem turbari pateretur. Erat in vrbe mira solitudo. Pauci tamen suberant, ijque tanto animi motu perturbati, vt neque quomodo fugerent, neque quemadmodum domi consisterent, rationẽ inire possent. Præda ipsius Almeidæ iussu fuit in vnam domum satis amplam

Almeidæ ad Quiloensem legatio & Regis fuga.

Quiloa capta & spoliata.

amplam congesta, & summa æquitate inter milites distributa: è qua tamen Almeida vnam sibi sagittam reseruauit. Deinde arcem ædificare constituit propè littus, in loco ad impetum hostium propulsandum satis opportuno. Interim verò dum arx struitur, ad Mahumetem Anconium, & ad reliquos ciues nuncium misit, qui diceret, esse quod Deo gratias agerent, qđ fuissent optimi atque potentissimi Regis Emmanuelis auspicijs, & singulari benignitate, ex immanis & perfidi tyranni dominatu in libertatem vindicati. Admonebat deinde, vt secum animo reputarent hominis malefici & iniusti fraudes, insidias & flagitia, iniuriasque grauissimas, quas sub illo pertulerant. Tunc autem vice versa fore, vt æquitate singulari gubernarentur, & eorum quilibet ius suum contra perfidi hominis impotentiam & scelus retineret. Se præterea operam daturum, vt Lusitanorum armis muniti, omnium hostium iniurias facillimè propulsarent. Et vt magis id futurum confiderent, se velle Mahumetem, hominem, cuius fidem & probitatem cum règia prudentia coniunctam multis in locis experti fuerant, illis Regem præficere. Venirent igitur, & fœdus cum hominibus amicissimis ferirent, & bonis suis impunè fruerentur. Læti nuncium accipiunt, Mahumetemque equo pulcherrimè insidentem faustis acclamationibus insequuntur. Almeida nomine Regis Emmanuelis illum Regem appellauit, & corona aurea donauit, tributumq; illi tolerabile, quod impenderet singulis annis, imposuit. Mahumetes verò fidem suam iurando astrinxit, fore se semper imperio Regis Emmanuelis obsequentem, neque vnquam officio stipendiarij fidelissimi defuturum. Interim dum hæc fiunt, veniunt ad Almeidam nauarchi duo, vnus nomine Gonzalus Paiua, alter Fernandus Bermudus, è Mozābique, quos ille eò miserat, vt explorarent, quo animo insulæ præfectus erga Lusitanum nomen esset: & num literis à nostris in eo cursu in insula relictis sciri posset, quo in statu Indicæ res forent. Nunciant illi, omnia esse a-

Arx Quiloe struitur.

Almeidæ ad Mahumetem Anconium et S. P. Q. Quiloensem nuncium.

Mahumetes Quiloæ fit rex & Emmanueli tributarium.

pud

pud insulanos pacata, & literas afferunt à Francisco Albuquercio, & Lupo Suario scriptas, quas apud insulæ præfectum reliquerant, dum in Lusitaniam nauigarent, quibus omnia læta nunciabant. Accidit deinde vt nouus ille Rex Mahumetes Almeidam de more salutaret, & illum suppliciter oraret, vt omnes Arabas, qui captiui detinebantur, liberos esse vellet. Id Almeida libentissimè concessit. Deinde Mahumetes cùm illi summas gratias ageret, aliud postulatum multò præclarius interposuit. Mihi quidem, inquit, fuit magnus vsus & amicitia, sancto admodum fœdere constituta, cum Alfudailo Rege, quem Tyrannus hic, quem regno expulisti, per insidias interemit. Alfudailus si in vita maneret, ego illi regno cederem. Nec enim is sum, qui vllas regias opes fidei & officio præferendas existimem. Sed quoniam is vita priuatus est, te quantū possum oro & obsecro, vt facias mihi potestatem accersendi illius filium, quem regni hæredem instituam. Filij mihi quidem sunt isto honore, vt mihi videtur, non prorsus indigni. Verùm si filios meos in regni successione liberis defuncti Regis, quicum coniunctissimè vixi, prætulero, videbor mihi maculam ignominiæ sempiternam subire, quæ non mihi tantum, sed vniuersæ posteritati meæ sit insigne dedecus allatura. Itaq; malo liberis meis fidei & honestatis exemplum, quàm amplissimum patrimonium testamento relinquere. Attulit hoc postulatum magnam admirationē nostris, cùm animaduerterent, hominem Mahumetanis disciplinis imbutum, ea fide amicitiam colere, & tanta animi magnitudine regni opes contemnere, vt facilè officium, amico mortuo debitum, caritati filiorum præponeret. Omnes igitur illum certatim laudāt, & eo solum nomine, quòd regnū vellet à filijs suis ad Regis filium transferre, maiore regno dignissimū iudicant. Itaque defuncti regis filius accersitur, & ab omnibus ciuibus Almeidæ iussu, fides datur, fore, vt post Mahumetis illius obitum, illum Regium adolescentē Regem habeant. Rebus ad hunc modum ordine con-

Arabes captiui quibus cuius Regis precibus liberantur è vinculis.

Sūma Mahumetis fides erga Superiores.

Animi magnitudo insignis.

ſtitutis, Almeida Petrum Ferreiram Fogazam arci præfecit: cui omnia, quæ erant illi ad arcis cuſtodiam facienda, diligentiſſimè præſcripſit. Inde verò profectus, intra quatuor dies ad oſtium portus Mõbazę peruenit. Ibi præmiſit Gõzalum Paiuam, vt portus altitudinem exploraret. Ducebat autem ſecum Paiua duos magiſtros Arabes, qui optimè portus ipſius introitum tenebant. Dum Paiua imperata conficit, ad turrim accedit. Qui erant in præſidio, tormentis nauem illius vehementiſſimè quatiut. At ille viciſſim maioribus tormentis turrim verberare inſtiruit. Accidit autem cùm emiſſus globus aut tormentarium puluerem, aut materiam aliquam ad ignem repentè concipiendum aptiſſimam ſcintillis incenderet, vt flamma ſubitò exoriretur, qua præſidiarij milites perterriti, turrim deſererent, & fuga ſe in vrbem reciperent. Hac re geſta & ſinus altitudine penitus explorata, redijt ad Almeidam Paiua, docetque, nullũ eſſe à vado periculum. Almeida igitur in portu claſſem non procul ab vrbe conſtituit. Inde per vnum ex magiſtris Regem admonitum eſſe voluit, ſe non vt bellum faceret, ſed vt illius ſaluti & dignitati proſpiceret, ad Mombazæ portum naues ſtatuiſſe. Eam namque Regis Emmanuelis virtutem & benignitatem eſſe, vt qui illius imperio tenerentur, multo meliore conditione eſſent, quàm ſi nullius Regis potentiſſimi leges accepiſſent. Si enim nullius imperio aſtricti eſſent, fore, vt ſoli magno cum periculo hoſtibus repugnare cogerentur. At in Regis optimi tutela & patrocinio conſtituti, futurum, vt facillimè à ſuis rebus hoſtium iniuriam prohiberent. Præterea non indecorum regi Mombazenſi fore, ſub Rege illo eſſe, cui magni reges in Africa, & in India libenter obtemperarent. Quod ſi faceret, ſe illum in loco Regis fideliſſimi, & cum Emmanuele fœderati ſemper habiturum, nihilque omnino prætermiſſurum, quod ad illius dignitatem & incolumitatem pertineret. Secùs enim fieri non poſſe, quin eum cogat Regis optimi dominatum pati, vt in illius ditione felicius vitam degat.

Almeidæ ad Mombazenſem Regem nuncius.

gat. Hac cum legatione profectus est Arabs: quem Mombazenses in terram descēdere minimè passi sunt. Si in terram, inquiunt, pedem posueris, dilacerabere. Abscede hinc protinus, & Lusitano isti denuncia, hactenus ei cum fœminis Quiloensibus, nunc verò cum viris fortissimis rem futuram. Quod quidem si voluerit experiri, sentiet continuo, magno suo malo classem hanc in Mombazensem portum delatam fuisse. Almeida cùm hoc accepisset, illa nocte iussit Ioannem Nouium cum alio nauarcho aliquem ex incolis illius vrbis arripere, ex quo sciri posset, ecquid Rex deliberatum haberet, aut quibus præsidijs circunseptus esset. Illi magno cum silentio in terram deferuntur, & hominem improuiso corripiunt, ad Almeidamque perducunt. Erat autem is ex Regis domesticis & familiaribus. Is minis exterritus narrat, Regem Mombazensem, cùm accepisset, Quiloam esse a nostris occupatā, præter milites suos, quatuor millia militum ex vicinis gētibus mercede conduxisse, & alia duo millia expectare. Habere præterea magnam tormentorum vim, & omnibus esse rebus instructissimum, quibus confideret, se impetum multò maioris exercitus à mœnibus & vrbe repulsurum. At Almeida nihilosecius ciuitatem oppugnare constituit. Itaque postridiè Laurentium filium cum alijs Ducibus præmisit, vt in terram summa celeritate se conferrent, & coniectis vndique facibus, eam ciuitatis partem, quæ ad littus pertinebat, incenderent. Factum est hoc ab illis tanta alacritate, vt priusquam hostes obsistere possent, multas ædes flamma corriperet. Multi tamen occurrunt, & in nostros impetum faciunt. Nostri summa contentione resistunt. Fit atrox prælium, in quo ex hostibus septuaginta cæsi sunt. E Lusitanis duo tantùm ceciderunt. Interim flamma vehementius excitata, ciuitatem populabatur, & ciues ancipiti cura distinebat. Nam & cum nostris erat necessariò dimicandum: & ignis, ne omnia incēdio vastaret atque conficeret, extinguendus. Tanta interim vis incendij illius extitit,

Legatus repulsam passus.

Almeidæ stratagema.

Bellū Mōbazense.

Mombaza incensa.

extitit, vt nostri ardorem sustinere non possent. Festinanter igitur sese in scaphas & in naues recipiunt. Sequenti die Franciscus Almeida antequam dilucesceret, in terra copias exposuit. Tenebras aũt noctis flamma, quæ nondum erat prorsus extincta, dispellebat, ita, vt animaduerti posset, nullos esse iam in littore, qui nostros aditu arcerent. Almeida tamen veritus insidias, noluit ante lucem ciuitatem oppugnare. In aliam

Mombazæ oppugnatio

verò ciuitatis partem Laurentius Almeida se contulit, quam aggrederetur, vt à patre fuerat imperatum. Murus nullus erat oppositus, qui illorum impetum retardaret. In vias hostibus confertas inuadunt. Erant autem nimis angustæ, & ædes cœnaculis sublatæ. E fenestris, & è tectis (non enim sunt fastigiata, sed ad libellam directa) ingens vis lapidum & iaculorum eos obruebat. Nostri eo incommodo præpediti, cedentes hostes insequi non poterant. Fistulis autem ferreis & reliquis tormentis vti propter angustias minimè licebat. Quidam è nostris in ædes irruunt, fores & repagula conuellunt: per scalarum gradus ascendunt, & magno cum periculo in tecta frequentes euadunt. Cùm verò ædes ita coniunctæ fuissent, vt tecta continuarentur, illi totam illam ædium contignationem hostibus nudant, & ita liberum transitum ijs, qui relicti fuerant in via, prębent. Hostes interim parietes domus vnius disturbarunt. Ea ruina nostrorum aciem impediuit. Præibat Laurentius Almeida: aciem verò postremam firmabat Ioannes Nouius. Moles autem lapidum alterũ ab altero ita disiunxit, vt sibi mutuò opitulari non possent. Hic rursus è fenestris & è tectis tanta telorum multitudo decidebat, vt nostri in maximo discrimine versarentur. Ita coguntur iterum nostri ædes alias expugnare, & à primis ædibus ad alias transilire, vbi magna hostium multitudine partim conceisa, partim ex summis ædium tectis detrusa, malum, quod nostros affligabat, fuit omninò depulsum. Laurentius verò cùm intelligeret, quo in discrimine, qui erant in subsidijs, versarentur, regressus est, vt opem illis afferret. Sed

iam

iam illi erant periculo perfuncti. Itaq; coniunctis co pijs in Regiam contendunt. Ibi Petrum Bermudium repereunt, cui Almeida Regiæ custodiam commise rat. Ab eo autem intellexêre, quāta virtute Franciscus Almeida hostes repulisset, vsq; eo, dum in Regiam penetraret, & quo metu perterritus Rex vrbem deseruisset. Laurentius patrem sequitur: qui quidem in via quadam cum confertis hostibus acerrimè dimicabat. Ibi filius impetum in hostes dat. Illi vero terga vertūt, & in densam syluam, in quam se Rex abdiderat, incredibili celeritate confugiunt. Nostri vbi sese paululum à labore refecerunt, vrbem diripiunt. Præda non magna fuit. Ipsi namq; hostes inde maiorem rerum suarum partem asportauerant. Tela tamen & tormenta varia reperta sunt. In hac expugnatione, vt compertū postea fuit, ceciderunt ex hostibus mille & quingenti viri. Capti verò fuerunt supra duo hominum millia. E quibus Almeida ducentos homines primarios, & lectissimas fœminas seruauit: reliquis libertatem concessit. E nostris quinq; desiderati sunt: è quibus vnus fuit Fernandus Decius vir insigni nobilitate, qui in pede venenata sagitta vulnus acceperat. Multi vulnerati fuerunt. Ciuitas Almeidæ iussu fuit rursus incensa.

Mombaza regia capta rege fugata.

Mombaza capta diripitur.

Fernandi Decij mors.

Dum Almeidam hæc negotia morantur, portum subijt Nauarchus alius nomine Vascus Gomezius Abræus, cuius nauis tempestate fuerat à reliqua classe disiuncta. Hinc Melinden versus cursum tenuerunt: sed æstu vehementissimo à cursu deducti sunt, & in sinum delati, qui Melinde viginti quatuor millia passuum distat. In eo reperit Almeida naues duas, quæ etiam fuerant tempestate disiectæ. Vnius erat nauarchus Lupus Chanoqua, alterius autem Ioannes Homo vir & corporis, & animi viribus præstantissimus: militaribus tamen artibus, quàm imperatorijs accommodatior. Almeida cùm Regem cuperet inuisere, aduersa tempestate prohibitus, se in classe continuit: ad illum tamen misit, qui eum nomine illius salutarent, & Regis Emmanuelis munera deferrent. Rex fratrem quendam suum

Ioannes Homo.

Melindij regis ad Almeidam legatio.

suum ad Almeidam cum maximo commeatu atque muneribus legauit, qui diceret, quàm moleste ferebat se illius aspectu priuari. Hinc profecti, ad insulam Anchediuam peruenêre, decimo tertio die Septembris eiusdem anni, qui fuit M. D. V. In ea insula fuit literis Gonzali Egidij Barbosæ, quas præcipiebat dari cuiuis Duci, qui primus è Lusitania eò nauem appulisset, admonitus, iam magnam aromatum multitudinem ab eo congestam, qua facilè possent multæ naues onerari. Expectari præterea ex Arabia tres naues multis mercibus onustas. Quod si toto mense Septembri in ea insula aliqui è nostris in specula permanerêt, fore, vt earum nulla posset euadere. Hac re comperta, Franciscus Almeida Ioannem Hominem dimisit, qui Cochimi, Cananore, & Coulami, illius aduentū nūciaret, & admoneret regios procuratores, vt, quāta industria possent, onera, quæ in naues erant imponenda, ad aquas exportarent. Lupo verò Chanoquæ & Gonzalo Paiuæ negotium dedit, vt nauibus suis illas regiones diligentissimè perlustrarent, ne naues illæ, quæ expectabantur, effugerent. Ipse verò arcis continuò fundamenta iecit in loco non multum à mari disiuncto, in quo parietinas reperit, crucib. colore nigro & rubro multis in partib. insignitas: quod suspicione faciebat, fuisse olim insulam illā à Christianis frequentatā. Opus multorū operis intra breue tempus ad magnā fuit altitudinem perductum. Nec enim vti cuiquā vel nobilitatis vel dignitatis excusatione licebat. Interim peruenit Emmanuel Pazagna, quem Almeida, anteq̄ Bonæ spei promontorium flecteret, classis parti præfecerat. Cum illo veniebat Antonius Vascius: Gundisaluus Vascius Goes, Quiloe manserat: sic enim Almeida præceperat, Lucas Fonseca Mozambique hiemabat. Lupus Sancius fluctibus oppressus, cum omnibus, qui in eadem erant naui, interierat. Quinq; tantum viri euaserunt, quos semiuiuos Petrus Barretus in nauem suam recepit. Hi autem erant nauarchi, quibus Pazagna Almeidæ iussu præfuerat. Ex eodem Pazagna intellexit Almeida,

ANNVS à Christo nato, 1505.

Arx in Anchediua struitur. Christianismi reperta vestigia.

Lupi Sancij naufragium.

Almeida, Habraemum tyrannum, qui fuerat per Almeidam regno spoliatus operam dedisse, vt Rex Mahumetes per insidias interficeretur. Ad id autem facinus patrandum, virum valdè strenuum misisse, qui cùm se per amicitiæ simulationem in Mahumetis familiaritatem insinuâsset, illius brachium sica transfixerat. Vulnus autem non fuisse mortiferum: proditorem verò comprehensum sceleris pœnas nece atque cruciatu persoluisse. non multis post diebus Chanoqua & Paiua redeunt cum aliquot nauigijs, quæ ceperant, in quibus erant Arabes permulti. Erat etiam inter alias paruas naues Celox Indica, qua vehebatur Lusitanus quidam, à Barboza missus cum literis ad Almeidam, quibus significabat, vnam ex illis tribus nauibus, quas ex Arabia venturas scripserat, iam Calecutium peruenisse, reliquas autem duas expectari. In ea autem naui, quæ iam erat in portu, quatuor homines Venetos ab Aegypti Imperatore, quem Sultanum appellabant, missos fuisse comperit, tormentorum conflandorum artifices, quos ab eo Calecutiensis per literas postularat. Narrabat præterea, ab eodem Sultano magnam classem contra nostros ædificari: & similiter Calecutij maxima industria bellum cõparari. Almeida vbi ea comperit, Chanoquam rursus & Paiuam dimisit, quibus præcepit, vt summa vigilantia mare tenerent, & specularentur, ne reliquæ duæ ex Arabia naues effugerent. Ipse verò triremem magnam, ad quam ædificandam, materiam è Lusitania compottarat, Arabum captiuorum remigio diligenter instruxit: illique Ioannem Serranum præfecit. Duas præterea celoces illi attribuit, quibus mare illud ab hostium incursione prohiberet. Vni ex celocibus præfectus erat Simon Martinus, alteri Iacobus Diazius. Hic Merlaus Onoris Rex (est autem Onor ciuitas ab Anchediua triginta & duobus millibus passuum distans) ad Almeidam de pace legatos misit. Erat autem Onore Timoia pirata, cuius antea mentio facta est, qui etiam cum Almeida fœdus ferire in animo habebat, & cum Onoris Rege

Mahumetes rex per dolum occisus.

Barbozæ ad Almeidã literæ.

Apparatus bellicus cõtra Lusitanos.

Onorensis regis ad Almeidã legatio.

Rege de eadem pace consenserat. Hi in fidem recepti fuerunt. Ab iis didicit Almeida, non procul inde arcē egregiè munitam esse, nomine Zincaturam, quæ ad Dacami regnum pertinebat. Arcis tamen præfectus stipendiarius erat Zabaij, quem diximus Goam Imperio tenere. Onorensis cum Goensi bellum sæpenumerò gerebat. Præcepit Almeida Laurentio filio, vt altitudinem illius portus exploraret. Is cum Ducibus illi attributis ad ostium fluminis, quod secundum arcem fluit, accedens, triginta pedum altitudinem esse comperit: vlteriùs verò progressus, quinquaginta. Arcem verò conspicit in colle sitam. Milites autem vbi scaphas conspexerunt, in littus properârunt. Erant autem circiter mille egregiè armis instructi. Octo solùm equis vehebâtur, è quibus vnus arcis præfectus erat. Nostri pacis signum sustulêre. Quo conspecto præfectus continuò ad Laurentium contendit, & cum illo pacem facit. Ad Franciscum verò fructus telluris & munera ad vires militum reficiendas satis largè misit. Deinde intra nouem dies, missis ad Almeidam legatis, pacem maiore cum cæremonia confirmauit. Eo verò tempore cùm nondum Almeida ab Anchediua discessisset, conspicati sunt nostri nauem ingentem, quæ equos è Perside ferebat. Nostri scaphas conscendunt, & in nauem incurrunt. Persæ & Arabes, qui in naui erant, metu perterriti, ex parte alia in suæ nauis scapham desiliunt, & in terram confugiunt. Nauis verò impegerat, ita, vt eā nostri remulco trahere non possent. Hic subito sæua admodum tempestas coorta est, ita, vt scaphæ Lusitanæ maximo in periculo versarentur. Equi, qui fuerant in naui, erant vndeuiginti, è quibus iam nouem erant scaphis impositi. Nostri fluctibus in terram eijciebantur. Arabes autem telluris illius incolæ vndique concurrunt. Nostri ab illis petunt, vt equos tantisper custodiant, dum illi sedata tempestate reuertantur. Arabes equorum curam suscipiunt. Nostri Anchediuam magno cum periculo se receperunt. Postquam tempestas sedata est, redeunt, vt equos traijciant. Aiunt incolæ,

Zincatura arx.

Zincaturę præfectifœdus cum Lusitanis.

Ingens nauis capitur

Onoris Regem equos habere. Ad illum misit Almeida continuo, qui admoneret, vt pacis fœdera sanctius cōseruaret, & equos sibi confestim restitueret. Regis autē responsum id fuit, ex quo posset intelligi, gentē illam nulla fœdera religione, sed vtilitatis præsentis imagine metiri, eamque sæpenumerò illius animos à cogitatione periculi consequentis abducere. Almeida igitur, Emmanuele Pazagna in arce Anchediuensi cum modico præsidio relicto, Onorem cursu petijt. In ostium verò fluminis, quod ciuitatē alluit, inuectus, regionem populari, & naues, quæ erant in statione, inflammare constituit. Arabes qui erant cum nauibus in portu, se perfecturos esse polliciti sunt, vt Onoris Rex Almeidæ satisfaceret. Ea promissio vnum diem Almeidam morata fuit. Interim omnes vrbis incolæ in proximos montes cum bonis, quæ potuêre, nocte commigrārūt. Rex etiam eò se contulerat. Hîc Almeida filium misit, vt continuò naues omnes, quę erāt in ea statione, incēderet. Rex (nec enim erāt montes valdè disiūcti) cū animaduerteret naues omnes in vltimū esse discrimē adductas, quatuor milia hominum armatorum subsidio misit. Ignis verò partim in naues, partim in vrbem cōiectus, magnopere sæuiebat. Almeida, nè posset ignis hostium opera restingui, filio præcepit, vt eos, qui suppetias afferebant, aggrederetur. Hostes erant eo ordine instructi, vt facilè pelli non possent. Cetrati namq; primum agmē ducebant Sagittarij eorum cetris protecti, nostros ruiò vulnerabant. Prælium anceps esse videbatur. Tandem nostri impressione facta, eos in fugā conijciunt. Almeida cùm Lusitanos cerneret auidius insequentes, receptui signum dedit. Hostes cùm suspicati fuissent, nostros timore in classem redire velle, cōglobati rursus in illos impetū dederunt. Nostri eo ordine sese receperunt, vt tumultus nullus fieret. In ea pugna multi ex hostibus ceciderunt: quatuordecim naues incensæ sunt, & vrbs propemodum vniuersa miserabili incendio conflagrauit. Vnus autem tātum è nostris occubuit. Almeida in pollice manus dexteræ vul-

Onorensis regu perfidia.

Bellum Onorense.

Onorensis tum classis tum vrbs incensa.

Onorensiū fuga.

Prælium cum Lusitanis.

Incruenta Lusitanorū victoria

nus accepit. Rex confestim per Legatos pacem & veniam postulauit. Almeida respondit, sibi tunc non esse otium ad firmandum fœdus, sed breui filium missurum, vt id firmioribus conditionibus sanciret. Hac re gesta, Cananorem se contulit. Cum hæc geruntur, Ioannes Homo, vt fuerat ab Almeida missus, de illius aduentu & imperio, vbicunque necesse fuit, omnibus nunciauit. Deinde Coulamum versus, ex Antonio Sala, qui erat Regius procurator, intellexit, nauibus Regijs Arabum importunitate onus aromatū, quod debebatur ex fœdere, denegari. Erant enim in portu triginta, & quatuor Saracenorum naues, qui tantum poterant, vt vellent in omnes eorum naues tantum onus imponi, quantum illis libuisset, antè, quam Lusitanæ naues onus vllum acciperēt: quamuis fœdere cautum esset, vt nullum aromatum pondus Saracenis daretur, antequam Lusitanorum naues expletæ fuissent. Hic Ioannes Homo, vt erat natura ferox, & nunquam vllum in vita periculum formidaret, Saracenos velis & gubernaculis spoliauit, eaque omnia Antonio Salæ tradidit. Nunc demu, inquit, tutò naues onerabis. Nec enim naues & gubernacula perfidis istis hominib⁹ vllo modo restitues, antequam nostræ naues iustum onus accipiant. Antonius Sala ita se facturum promisit. Inde profectus Ioannes Homo, duas Saracenorum naues in cursu cepit. Saracenos deinde in nauis vtriusq; sentina arctissimè colligatos inclusit: singulis autem nauibus è naui sua ternos nautas imposuit. Plures enim non poterat: & ventus erat secundus, ita, vt illis tantum ternis nautis eas faciumè cursum retenturas suspicaretur. Iam erat in Almeidæ conspectu, & portum intrare incipiebat, cùm subitò Saraceni, qui erant in vna ex duabus illis nauibus, se vinculis improuiso expediunt, & Lusitanos nautas obtruncant, & commutata velificatione, se è nostrorum conspectu proripiunt. Tulit hunc casum Almeida permolestè, Ioannemq́ue Hominem indignum iudicauit, qui ducis aliquādo munere & officio fungeretur. Sed multorum

Arabū in Lusitanos importunitas.

Ioannis Hominis facinus audax.

Capta Saracenorū nauis elabitur.

tunc

tunc precibus impeditus, nauis præfectura eum minimè priuare potuit. Antè quam verò indè discederet, cõsilio Gonzali Aegydij Barbosæ arcem ædificare cõstituit. Admonuit enim illum de Saracenorum perfidia, qui tam multis insidijs Lusitanos pellebãt, vt Rex Cananoris, etiamsi vellet à nostris pestẽ auertere, non posset. Ibi igitur tandiu permanere constituit, quamdiu arcem, quam cupiebat, extrueret. Ibi accepit regis Narsinguæ legatum aduenisse, vt eum Regis sui nomine salutaret. De qua legatione antè, quàm aliquid dicamus, operæ pretium erit de regni Narsinguensis situ & amplitudine pauca dicere. Regnum hoc est in ea Indiæ parte citra Gangẽ, quæ spectat ad Orientem Solem. Pertinet etiam ad Occidentẽ, & est à parte mediterranea cum regionibus quæ sunt Goæ coniunctæ, finitimum. Cum hominibus autem, qui eas incolunt, continenter bella gerit. Regio est latissima, multis vrbibus culta: multis fluminibus alluitur. Est valdè fertilis & opima: piscatu, venatu, & aucupio, multisq; pecorum & armentorum gregibus abundat. Homines superstitione dirissima conflictantur: vnum tamen summum Deũ esse confitentur, penes quem aiunt esse summam rerum omniũ potestatem. Templa profusis sumptibus ædificant, quæ tamen, vt alia Indiæ templa, mõstrorum atq; prodigiorum simulacra contegunt, quib. diuinos honores habent. Brachmanæ tam viri, quàm mulieres sacris præsunt, & in summo apud illos honore sunt. Est aliud gen' hominum, quod valdè sanctum habetur. Hi Baneanes appellantur. Lapidem oui magnitudine pertusum, è cuius foramine tria fila prodeunt, è collo appensum gestant. Huius lapidis significatione summum eorum numen contineri prædicant, & ea de causa maximo honore ab omnib' afficiuntur. Lapis tanta religione cultus, Tambarane nominatur. A carnib' & piscibus abstinẽt. Semel in vita vxorẽ ducunt. Illis defunctis, vxores propè illorũ cadauera viuæ sepeliuntur. Reliquæ, quæ alijs hominib' nubunt, post virorum mortem viuæ in rogum cum magno suorum

Regni Narsinguensis descriptio.

Baneanes sancti.

Tambarane lapis superstitiosè cultus.

comitatu, & multis cantibus atq; laudibus inferuntur.
Dies festi. Septimo quoq; die ferias agitant. Hic dies est, qui Veneris apud nos appellari solet Præter hunc diem, multos Anno vertente dies cantibus, & sacris, & statis cæremonijs, insita in gentis religione celebrant. Credunt *Animorū immortalitas.* animum immortalem esse, & post hāc vitam præmia bonis, improbis autem supplicia esse iudicio diuino constituta. Sunt colorati, & eleganter exculti, & amoribus dediti, quorum gratia inter se digladiari solent. Qui alium ad singulare certamen vocat, à Rege campum, *Duella.* in quo cum aduersario congredi illi tuto liceat, exposcit. Si de illius virtute opinio habetur, Rex illum spectat. Victorem aurea catenula donat, quam is, qui victoriam obtinuit, tueri perpetuò debet: aliter enim parti decoris nomen & gloriam amittet. Licet enim ei, qui velit, armis cum eo de catenulæ illius merito & dignitate certare. Catenula namq; victorem sequitur, & ei detrahitur, qui ab alio superatus extitit. Neq; milites tantùm, verùm & artifices de artificij præstantia, armis inter se disceptant. Maxima huius regni ciuitas *Bisnaga Narsingæ metropolis* Bisnaga nominatur. Ambitus illius supra quatuor millia passuum cōtinet, multis muris cingitur, habet multas ædes amplas, & templa valdè magnifica, & est hominum ingēti multitudine referta. Mercibus quā plurimis ex omnibus partibus mirum in modum cumulata est. Mercatores, qui equos è Perside aut Arabia nauibus vehunt, portoria minimè soluunt. Reliqui portoria pendunt. Equos omnes Rex à mercatorib. emit: indè eos, quos vult, sibi retinet, reliquos vel pretio, vel *Regia.* gratuitò distribuit. Regia est amplissima, maximisque sumptibus ædificata: hortus habet amœnissimos, & piscinas, *Regis virtus & cultus.* in quibus sunt pisces innumerabiles. Rex multorum militum præsidio circumseptus incedit, & maxima veneratione atque adeò superstitione à suis colitur. Illius mensa cōquisitissimis cibis instruitur: corpus illius vnguentis nitescit, & gemmis & auro perpetuò fulgens conspicitur. Vnam præcipuè vxorem, quā præter cæteras eximiam habeat, minimè ducit. Maximum

mum tamen cócubinarum numerũ habet, quæ è Prin- *Sepultura*
cipum genere deliguntur. Cùm Rex moritur, pyra è *Regis.*
lignis odoratissimis incẽditur, in quã regium cadauer
infertur. Ibi cõcubinæ omnes, & omnes illius familiares, & quicunque illi ministrauerant, aut magnum apud illum nomen obtinuerant, in rogum similiter inferuntur. Tanto autem studio, vt cremẽtur, ad rogum *Iustitia*
accelerãt, vt appareat eos in ea mortis, qua Regẽ suum *Regis.*
prosequuntur, societate summũ decus arbitrari. Colitur à Narsinguæ Regib. æquabile ius. Mercatores ab omni iniuria tutos & incolumes præstant: sunt plurimi sub illo Dynastæ. In eos tamen, si maleficium inferunt alicui, vel cæde, vel fustibus animaduertunt, ita vt nemo queat sibi propter magnas opes impunitatem pol- *Thesauri*
liceri. Reges ipsi maximos thesauros coaceruãt, & eos, *Regij.*
qui à maiorib' illis relicti sunt, attingere, nisi cùm extrema necessitas vrget, nefas existimãt. Itaq; auri argẽti, gemmarũ maximos aceruos possident. Ex illis præcipuè gemmis, quos Adamantes appellant, qui in ea regione excidi solent, ingentis magnitudinis & pon- *Exercitus*
deris, in thesauros congerut. Multos milites alunt, qui- *& stipen-*
bus equos attribuunt, singulis dieb. è Regia cibi & illis *diarij Nar*
& equis assignati sunt. Eis, qui semel apud illum Sacra *singuensis*
mento dicunt, absque Regis iussu nullo modo è regni *regis.*
finibus emigrare licet. Pedites habet innumerabiles.
Multa alia de moribus Narsinguæ, de Regis opulentia, *Pacifica*
de luxu illius & magnificentia dici possunt, quæ, ne si- *Narsinguẽ*
mus longiores, quam instituta ratio postulat, omitti- *sis regis ad*
mus. Rex qui eo tempore imperium tenebat, fama ea- *Almeidã*
rum rerum, quas nostri in India gesserant, commotus, *legatio.*
cum Prætore amicitiam iungere, fœdusq; ferire constituit. Itaq; Legatum ad Almeidã misit cum literis & muneribus, quæ nomine illius ad Emmanuelem deferenda curaret. Fuit Legatus ab Almeida satis honorificè receptus. Legatus, postquam Almeida literas legit (eæ autem non aliud, quàm vt legato crederet, admonebant) legationem suam exposuit. Legationis sententia hæc in summa fuit: Narsinguæ Regem summo stu-

dio & cupiditate fœderis cum Rege Emmanuele sanciendi flagrare. Famam namq; virtutum admirabiliū, quibus Emmanuel ornatus erat, illi acres stimulos admouisse, adeò, vt nihil ardentius expeteret, quam Principi tam preclaris artibus prædito, amore summo coniungi. Se verò huius famæ testimoniū non aliud desiderare, quàm admiranda facinora, quę Lusitani in India paucis illis annis ediderāt. Nec enim fieri posse in animū inducebat, quin Rex, qui tam fortibus hominibus imperabat, esset singulari, atq; prope diuina virtute præcellens, atq; valde dign⁹, quem omnes orbis terrarum Reges certatim amarent, & omnia gratia illius cuperēt. Proinde se libētissimè omnia, quæ posset, pro illius dignitate perfecturum: neque commissurū, vt ab aliquo Rege alio amoris & studij magnitudine erga Regem Emmanuelem vinceretur. Quod si connubij ius haud aspernaretur, se libentissimè desponsurū filiā virginem, quam habebat excellenti specie & pulchritudine, cum dote summa, Ioanni Regis ipsius Emmanuelis filio, vt amicitia nuptijs eiusmodi sanctius firmaretur. Hæc quidem legatio continebat. Attulit præterea à Rege suo torques duos gemmis clarissimis distinctos, & annulos similiter cū gemmis ingentis pretij & vestes aureas & sericas: quæ volebat, vt ad Emmanuelē, vbi primum nauigandi tempus esset, mitterentur. Hanc legationē Almeida lætus accepit, Legatumque multis munerib⁹ affecit, Regisq; nomine, Narsinguæ Regi honorificis admodum verbis rescripsit, fidēque dedit, se munera illius Emmanueli missurum, operamq; daturum, vt intelligeret, vix aliquem reperiri, qui meliori animo sese ad amicitiam illius applicuisset. Vbi Narsinguæ Legatum dimisit, in terram scaphis inuectus est. Ibique prope littus in palmeto quodam tabernaculum collocari præcepit. Quo in loco Rex Cananoris illum inuisit. Ibi verò multis sermonibus vltrò citroque satis amanter habitis, Almeida à Rege postulauit, vt illi faceret potestarem arcem ædificandi, quæ non solùm nostros à Saracenorū importuni-

Narsinguēsis ad Emmanuelē munera.

Almeidæ respōsum.

Cananorēsis cum Almeida cōgressus.

portunitate defenderet, verùm & ipsi locum cōtra hostiles impetus & incursiones tutiorem efficeret. Satisfecit illius postulato Rex, & arx ædificari tanta diligentia cœpit, vt intra paucos dies ad summam altitudinem perueniret. Aegidius namque Barboza iam pridem illius fundamenta iecerat. Non tamen arcem, sed domum amplam se ædificare simulabat, in qua laxius habitaret. Timebat enim, ne ei plurimum nomen arcis in principio noceret, antequàm Almeida id in magni beneficij loco, postquam tempus maturius esset, à Rege postularet. Arx Sancti Angeli nomen obtinuit. Lupus Brittius præfectus illius extitit, cui centum & quinquaginta Lusitani milites attributi sunt. Dum hæc fiunt: fuit Almeidæ nuncius allatus de nece Antonij Sale, qui, vt diximus, Coulami Regis Emmanuelis negotia gerebat. Postquam enim Ioannes Homo magis intrepide, quàm prudenter Saracenis gubernacula & vela detraxit, eaque omnia Antonio Salę asseruanda commisit, tantisper dum Regis Emmanuelis naues iustum onus acciperent, ipse profectus est, vt ad Almeidam contenderet. Interim verò Saraceni ea cōtumelia lacessiti, multo acrius odium, iam diu in Lusitanos conceptum, exprompserunt. Quod vt facilius efficerent, ad facinoris societatē vrbis ciues incitabant. Expectate, dicebāt illi, dum homines ambitione & temeritate præcipites, postquā maiores opes habuerint, vestræ libertati faueant, & fidē, quam dederūt, religione summa tueantur. Videtis homines paucissimos, ab omni suorum auxilio disiunctos, audere tantum facinus, vt in ciuitate vestra, atque adeo in oculis vestris, nos homines vobiscum antiquo fœdere & societate coniunctos velis & gubernaculis spoliârint, & mercatores ingenuos, è quibus tātum emolumentum quotannis accipitis, indignissima contumelia vexarint, & quasi iam sint in huius regni dominatione constituti, vestra patiētia ad tyrannidē abusi fuerint? Quid enim aliud egerunt, cùm hanc tam insignem iniuriam nobis intulerunt, quàm vt nos omnes contemnerent, & ipsi

Arx Canانore extruitur.

Antonij Salæ mors.

Seditiosa Saracenorum ad Coulamenses oratio.

ipsi sese pro dominis admodum insolenter ostentarēt? Id enim tam pauci numero in alieno solo, & in excellentis Principis regione, & in maxima ciuium frequentia fecerunt, quod rex ipse ciuium dominus, vt faceret nunquā in animum sibi conditionib. vllis induxisset. Quare contumelia hæc non nobis, sed vobis ab hominibus audacissimis illata est: qui nunc nō id agunt, vt nobis molesti sint, sed vt vestram patientiā tentent: & si id dedecus inultum patimini, vobis non libertatem modò, sed etiā fortunas eripiant. His vocibus gentem ad facinus incendunt, & in Salam impetum faciūt. Ille verò cum duodecim Lusitanis (non enim plures erant)

13. Lusitani vnà cū templo cōbusti per seditionē. in Fanum confugit Sanctissimæ virgini dicatum. Ibi tunc acri animo ad resistendū se parant, tantoque animo furorem hostium repellunt, vt perrumpi non facilè possent. Hostes cū cernerent, se non posse sine suorū cæde Fanum oppugnare, ligna circundant, & ignem subijciunt, atq; ita omnes Lusitani, qui erant in Fano, combusti sunt. Erat in portu Petrus Raphael, qui socijs opem afferre in re tam præcipiti & inopinata nequiuit. Qui tamen in cædis illius vindictā, quinque naues hostiū, qui in anchoris consistebant, incendit: deinde Cochimū versus cursum tenuit, vbi iam Almeidam reperit, & ea, quæ acciderant, illi narrauit. Almeida sine vlla cunctatione filiū iussit, vt Coulamum versus cū classe, quantum fieri posset, accelerararet, & in omnes naues, quas in portu inueniret, ignē conijceret. Factum est hoc tanta celeritate, vt priusquam id Saracenorum aliquis suspicari potuisset, Lusitanæ naues

27. Coulamensium naues incēsæ. se in conspectum darent, & viginti & septem hostium naues incenderent. Ioannes tamen Homo, in temeritatis illius pœnam, nauis præfectura ab Almeida priuatus est. His rebus gestis, Almeida in terram delatus, atque à Cochimi Rege honorificè admodum salutatus fuit. Eo autem tempore Rex ille, qui pro seruanda nostris fide tantum salutis & imperij periculū adierat, minimè regnabat. Religionis enim gratia se regno abdicârat, & in fanum quoddam apud illos valdè san-

ſanctum, vt ſacris vacaret, ſe contulerat. Regnum verò Nambeadaræ ſororis filio, ad quem regnũ gentis more veniebat, voluntate ſua reliquerat. Almeida igitur cum exiſtimaret eſſe ſuperuacaneum, ad Regem, qui præ ſe tulerat, & regnum & omnes regias opes pro nihilo putare, munus aliquod deferre, ea munera iuueni Regi deferenda eſſe ſtatuit, quæ erant auunculi fidei & amicitię debita. Decreuit enim, vt ad eum, ad quem regni patrimonium venerat, præmium etiam virtutis & conſtantiæ, quaſi quædam hæreditas valdè legitima perueniret. Itaque tabulatum altitudine modica conſtitui iuſſit, periſtromatis maximi pretij & tapetibus inſtratum. Ibi verò Regem, vt ab omnibus conſpici poſſet, in ſella collocauit, orationemque habuit, quæ illius animum ſpe multo felicioris conditionis erigeret. Dixit enim, Regem Emmanuelem pro meritis excellentibus, & ſingulari fide Trimumparæ Regis, illum ſemper ornatiſſimum cupere, & sociũ & amicum non appellare tantum, ſed etiam habere velle. Et quando Trimumpara fuiſſet eo animo, vt omnia viuens abieciſſet, quæ reliqui mortales maximi faciebant, omnia iure ad eum, qui in locũ illius ſucceſſerat, eſſe trãſferenda. Quocirca ſe nomine Regis Emmanuelis Nãbeãdaram corona aurea donare. Præterea fidem dedit, illum in Regis Emmanuelis patrocinio ſemper futurum, è cuius manu regnum tunc ſibi & hæredibus ſuis accipiebat: eumque Calecutienſis Regis imperio atque dominatu liberabat: fidemque ſuam aſtringebat, fore, vt ab illo omnium hoſtium impetum propulſaret. Pręterea faciebat illi poteſtatem æris, auri, & argenti conflandi, cudendi, & feriendi: & vt eſſet ſemper immunis, eoque iure regnum poſſideret, quo optimo quiſquam Rex maximus opes ſuas tueri potuiſſet. Rex ſummas egit Regi Emmanueli gratias, fidemque dedit, ſe ſemper in poteſtate illius futurum, nullamque dimicationem pro illius amplitudine recuſaturum: Almeida verò coronam auream, quam manu tenebat, capiti illius impoſuit. Hanc orationem tubarum concentus

Nambeadara Cochini Rex.

Munera & honores in Cochimensẽ Regem collata.

 conſe-

consequuti sunt, & rex corona & alijs præterea muneribus, quæ acceperat, lætus domū redijt. Almeida onerandis octo nauib⁹ quæ erāt in Lusitaniā continuò reuersuræ, strenuā operam nauauit. Nauarchi indè profecti; cursum suum tenuerunt, quo tandem Kalendis Februarij, anno M. D. vj. in terram incognitam delati sunt, latissimā multisq; syluis densissimis vestitam, & pecoribus abundantē. Conspiciunt deinde decem lintres, quibus homines colorati, capillo crispo, nudo corpore, cum arcubus & sagittis vehebātur. Hi in nauem, cuius Fernādus Suarius nauarchus erat, ferūtur. Quinque & viginti ex illis nauem conscendunt. Fuerunt libenter admissi, & cibis liberaliter inuitati atque vestiti. Sermonis sonus erat ignotus. Nutibus mentis sensa proferebant. Discedunt illi læti, vt apparebat: sed vbi paululum se à naui remouerunt, hospitij mercedem sagittis soluere constituunt. Nostri tormentis eos propellunt. Fernandus Suarius cùm videret alios propè nauem, cuius Nauarchus Rodericus Freirius appellabatur, eum admonuit (nec enim naues inter se valdè distabant) vt aliquos interciperet. Fuerunt viginti & octo capti. Inde secundum oras illas nauigantes, incidunt in flumen, vbi aquationem fecerunt. Quo in loco incolæ manu comparata in illos impetum tulerunt. Nostri se in scapham receperunt, & hostes è nauibus tormentis acerrimè vulnerarunt, qui partim interfecti, partim in fugam conuersi sunt. His signis Lusitani experti sunt, gentem illius oræ minimè hospitalem esse. Atque primum insulam esse minimè putabant. Postquam omnes illius oras prætervecti, promontoria extrema transmisêre, tunc liquido perspici potuit, eam insulam esse, quæ nominabatur olim Madagascar. Nostri insulam S. Laurentij nominant. Ea verò est illi regioni opposita, quam appellāt Aegesimbam, & ad ortum Solis sita est. Classis Olysipponis portum subijt vigesimo quarto die Maij, anno M. D. VI. Interim in ea Aethiopiæ parte, quam Zofalam nominant (ea autem Aegesimbæ pars est) hæc acciderunt.

ANNVS à Christo nato, 1506. Lusitaniis terram incognitam deferūtur.

Ingrati hospites.

Pugna cū Barbaris.

Madagascar insulæ n. S. Laurentij inuentio.

Anno

Anno M. D.V. Rex Emmanuel, postquam Franciscus Almeida Olysippone profectus est, aliam classem instruendam curauit, cuius præfecturā Francisco Gnaiæ attribuit, ea sex naues continebat. E nauarchis autē vnus, nomine Ioannes Lacteus, dum orā Aethiopiæ legeret, & hamato telo piscem transfigere vellet, in mare demersus, nusquam comparuit. Alius autem nauarchus dum in terrā, vt carnes naui pararet, paulò audacius ingrederetur, ab incolis cum multis, qui illum sectabantur, occisus est. In vtriusque locum alij substituri sunt. Hinc profecti, dum ad promontorium Bonæ spei cursum dirigunt, tanto interuallo ad Austrū deflexêre, vt illis aqua conglaciaret, & ipsi niue & pruina torperent, nimioq; frigore distenti, vix se loco mouere possent. Tandem ad Septentrionem promontorio superato delati, ad orā Zofalæ naues constituunt. Gnaia cum quatuor minoribus nauib⁹ (duæ namq; maiores portum intrare non poterant) in intimū Zofalę sinum penetrauit. Regioni illi vir annos natus septuaginta, qui tunc cæcus erat, sed in re militari, antequā in morbum illum incidisset, magnum sibi decus pepererat, imperabat. Oppidum non erat valdè magnum, nec ædes magnificæ, instratę tamē bomby. inis peristromatis, & densis vepribus circunuallatæ. Erat autē huic regi nomē Zufe, qui Gnaiam valdè comiter atque benignè suscepit, illiq; fidem dedit, se omnia Regis Emmanuelis causa libentissimè factutū. Erat autē multis militibus circunseptus. Hi erant Saraceni colorati, vmbilico tenus nudi, gladijs cū manubrijs eburneis accincti, reliquum corpus pannis sericis & gossipinis amiciebât: capita circunductis bombycinarum & gossipinarū vestium spiris valdè implexis, & circunplicatis ornabant. Ibi post multa beneuolentiæ signa, petijt à Rege Gnaia vt faceret sibi potestatem, quod sperabat ipsi Regi feliciter euenturū, arcis ædificandæ. Rex id summa facilitate côcessit. Postquam autem Gnaia ab illo digressus est, Saracenus quidam natione Aethiops, qui plurimū apud Regem poterat, Acotes nomine, cum Gnaia amicitiam

RES AFRICANAE.

Frāciscus Gnaia nouæ classis præfectus.

Zofalæ rex cæcus, Zufe nomine.

Gnaiæ cū Rege amicitia.

citiam firmauit, illumque de regionis illius natura, & de moribus gentis admonuit. Gnaia continuò arcem ædificauit, & tam diligenter operi institit, vt intra paucos menses illud ad iustam altitudinem perduceret. Deinde à se alios partim in Indiam, partim Quiloam dimisit, & ipse cum illis copijs, quę sibi visæ sunt, in arce remansit: ad quam perficiendam, indigenæ etiam strenuam operam nauabant. Id cum Saraceni permulti, indignè tulissent, ad Regem adeunt, eumque monent, vt hominum maleficorum insidias præcaueat. Amicitiam ab illis simulari, perniciem verò & exitiũ interim illius rebus intendi. In quem finem, inquiunt, arcem in sedibus tuis excitant, nisi vt potentiores effecti, te hinc exturbent, omnibusque te opibus atque fortunis expolient? An non his fraudibus Quiloe Regem expulerunt? An non in India multos Principes per summum scelus bonis euerterunt? An non vbicunque pedem ponunt, fraudis & latrocinij impressa vestigia relinquunt? Si sapis igitur, eos antè, quàm vires colligant, opprime, ne postea frustra pestem à te & à ciuibus tuis auertere coneris. His sermonibus stimulatus Regulus ille, manum secretò comparat, & diem facinori præstituit. Fuit huius sceleris indicium per Acotem Gnaiæ delatum. Gnaia vt conueniebat, ad hostes acerrimè propulsandos se parauit. Hostes, vt erat constitutum, in arcem impetu feruntur, tela ignita conijciunt, & quibus possunt machinis, muros oppugnant. Acotes verò cum centum hominibus vt nostris subsidio occurrat, in arcem ingreditur. Fuit acre prælium. Hostes tandem telis atque tormentis repelluntur: & cũ se in fugam darēt, nostri eos insequuntur, nec vllo modo patiuntur, vt illi se à timore & trepidatione reficiant. Itaque in illorum tergis inhærentes, eos vsque in oppidum, in quò regulus domicilium habebat, persequi contendunt, & in Regiam denique vadunt. Regulus in cubile suum se receperat: ibi cùm nostri vestigijs illius insisterent, is quanuis & senex, & oculis orbatus, esset, in extremo tamen vitæ discrimine animum minimè

Arx à Gnaia extruitur.

Saracenorũ de Arce zofalensi querela.

Perfidia regis Gnaiæ indicata.

Arcis oppugnatio.

Regis cæci militaris fortitudo.

nimè demisit, sed iacula contra nostros intorsit. Vix fieri poterat, vt telum aliquod frustra, eò quòd nostri valdè conferti essent, accideret. Itaque aliquot Lusitanos homines iaculis emissis vulnerauit, inter quos ipse Gnaia fuit, cuius ceruicem iaculo sauciauit. Quod cùm Emmanuel Fernandus, qui Regis Emmanuelis in ea regione negotia gerebat, animaduerteret, in Regulum inuasit, & caput illi continuò præcidit. Occiso Rege præcepit Gnaia nostris, vt à maleficio abstinerent, & vniuersæ multitudini parceretur. Voluit enim ea significatione clementiæ incolas ad se allicere, vt qui virtutis documenta perspexerant, humanitatis etiam lumē in perditis rebus experirentur. Hac re gesta Gnaiæ visum est, rēipub. illius statum collocare, & præmio etiā digno Acotem, qui strenuam operam in eo tumultu nauarat, afficere. Illum igitur Regis Emmanuelis nomine Regem creauit, & ciues, vt illi libenter obtemperarent, effecit. Acotes fidem dedit, se perpetuò, quæcūque Rex Emmanuel, & Duces illius ei præscriberent, esse facturum. Interim cùm cælum illius regionis esset nostris infestum, & propter palustres humores ardentissimis Solib⁹ exsiccatos, corpora multorum inficeret, accidit, vt Lusitanorum corpora summus languor occuparet, & multi decumberent, & tetra luce atque tabe confecti morerentur: ipseq; Gnaia eodem morbo sublatus est. In cuius locum fuit Emmanuel Fernandus omnium consensu substitutus. Eo autem tempore Almeida ex Cidebatbuto, & Emmanuele Coresma nauarchis, qui in Indiam missi ab Emmanuele fuerant, intellexit, Petrum Gnaiam morbo extinctum esse: & præterea in vrbe Quiloensi tumultuari, propter necē Mahumeri regi per summum scelus illatam. Illū namque Rex Tirendicundus, qui erat cognatus Abrahemi, insidijs occiderat. Hæc illi, cùm oram illius regionis legerent, vt fuerant ab Emmanuele iussi (volebat enim Rex intelligere, an Franciscus Albuquercius, & Petrus Mendoza, qui perierant, in aliquam illius regionis oram euasissent) in cursu cognouerant. Almeida conti

Rex occisus.

Gnaiæ clementia.

Acotes Zofalensi regno præficitur.

Gnaiæ mors.

Quiloensis tumultus.

continuò Nouium Vascium Pereiram in Zofalam misit, qui arci præesset, & in cursu Quiloã motib⁹ propter necem Regis agitatam constitueret, & in authores etiam cædis, si fieri posset, animaduerteret. Hoc in loco non erit abs re, de regionis huius situ pauca dicere. Cõstat iam inde ab Homeri temporib⁹ eam Africæ partẽ, quam Græci Aethiopiam appellant, in duas partes esse distinctam. Vna namq;, vt ipse Homerus author est, ad occasum Solis, altera ad ortũ pertinet: & vtriusque partis regiones vltimæ, quæ ad Austrũ longissimo tractu protenduntur, Oceano terminantur. Occidentalis Aethiopia cũ ea Africæ parte, quæ Gaditano freto definitur, continens est, atq; in Austrum inde continuata distenditur, vsq; eo, dum quinq; tantùm fermè gradibus ab æquinoctiali regione distet, atq; deinde in ortum Solis inflectitur, & ad principiũ promontorij Bonæ spei maximo spatio dilatatur. Inde verò rursus in Austrũ tanta longitudine procurrit, vt æquinoctiũ superet, & Austrũ versus, circiter grad⁹ triginta & quinq; ab æquinoctiali plaga dissideat. Inde ad ortũ Solis extenta, ad æquinoctialem rursus adducitur, & Septentriones respicit, donec tãdem in sinum Arabicum atq; in promontorium Prasum perueniat. Ibi Arabiam ab ortu solis spectat. Intimus autem ille sinus Heroum ciuitate definitur. Continet autem AEthiopia supra dimidiam Africæ totius partem. Regio partim est fertilis, & multis frugibus, & armentis, & pecoribus abundat, & quamplurimis fluminibus alluitur: partim deserta & inculta & rerum omniũ asperitate vastata.. Est etiam in illa nõ solum maxima linguarum, sed etiam morum dissimilitudo. Nam quidam sunt mites, & cõmodi, & ad omnem rationem humanitatis propensi. Alij verò sunt moribus immanib⁹ efferati. Ea verò pars Aethiopiæ, quæ spectat ad Solis ortum, à promontorij illius maximi flexu incipit, & deinde ad Aethiopiam, quę supra Aegyptum est, post varios sinus & flexus extenditur. Continet aũt Aethiopia elephantos quãplurimos, è quibus magnam vim eboris mercatores inde in mul-

Zofalensis regni descriptio.

Aethiopia duplex.

Aethiopũ lingua & mores.

in multas alias orbis terrarum regiones important. Abundat multis auri,& æris,& argenti venis ,alijſque rebus innumerabilibus,plurimis in locis opulenta eſt. Calores tamen noſtris hominibus infeſtiſſimi, & febres mortiferæ eos his commodis omnibus arcent,terroribuſq; mortis obiectis impediunt,quò minus multas ex Aethiopia vtilitates excipiant. Quanquam tantas plerunque vires habet auaritia, vt mentes hominū à cogitatione mortis, qua nihil videtur eſſe terribilius frequenter abducat.In hac autē Aethiopiæ parte, quæ eſt vltra promontoriū Bonæ ſpei, quæ Auſtrali Oceano terminatur, eſt regnum latiſſimum, quod Benomotapa nominatur,cui, antè, quàm Luſitani eas oras perluſtrarent, omnes illius oræ Reges ſine recuſatione parebant. Eſt autem auro, ſupra quam quiſquam exiſtimare poteſt,ditiſſimum. Nam è fluuijs etiam atque lacubus eruitur.Multique Reges Regi Benomotapæ auri tributum quotannis impendunt. Gens ſimulachra minimè colit: vnum Deum cæli & terræ conditorem confitetur. Cultus & veſtitus nō eſt cultui, quo reliqui Aethiopes vtuntur, abſimilis. Regem incredibili ſuperſtitione venerantur. Rex duo Regiæ maieſtatis inſignia geſtat. Vnum eſt, paruus quidam ligo cum eburneo manubrio. Alterū iaculis duobus haud ita magnis continetur. Ligone ſubditos ad terræ culturam adhortatur,ne propter ignauiam atq; deſidiam terram deſerant,& fame coacti latrocinentur.Vno verò ex iaculis ſignificat,ſe ſcelerum vindicem futurum, altero vim externam ab hoſtibus armis atque virtute repreſſurum.Regum filij,quos habet ſtipendiarios, apud illum nutriuntur, tum vt ea educatione Regē debita fide & amore proſequi ſtudeant, tum vt illis obſidibus Rex eorum parentes in officio & fide contineat. Eſt maximo ſemper exercitu conſtipatus,quāuis ſumma pax & otium cum omnibus finitimis nationibus ſit illi firmo fœdere conſtitutum. Tunc enim cenſet, ſibi nullum è bello fore periculum, cùm in pace bellū ſemper

Benomotapa regnum ditiſſimū auri.

Regis inſignia.

Prudenter factum.

ſemper Regum fortunis impendere ſuſpicatus fuerit.

Superſtitioſus mos ignis à Rege quotannis petendi.

Singulis annis mittit ex ſuis domeſticis & familiaribus, qui ignem nouum Principibus & Regibus, qui in illius ditione ſunt, nomine ipſius Regis impertiat, atque inde reliquis hominibus diſtribuatur. Quod quidem ad hunc modum fit. Vbi Legatus ad domum cuiuſuis Principis accedit, ignis extinguitur. Deinde rurſus à legato nouus ignis excitatur: tunc omnes eo commeant, vt ignem inde in domos ſuas inferant. Hoc qui facere recuſat, proditor, atq; rebellis exiſtimatur, & tãquam maieſtatis reus extremo ſupplicio punitur, & ſi opus ita fuerit, exercitus in illum comparatur, vt hominem fidei deſertorem multis excruciatum ſupplicijs interimat. Hæc quidem de regione illa Aethiopiæ, cuius ambitu Zofala etiam continetur, ſatis eſſe puto.

RES INDICAE.

Maldiuæ inſulæ.

In India verò Franciſcus Almeida, ne tempus vllum abire ſine fructu pateretur, Laurentium filium cum claſſe nauium nouem miſit in inſulas, quæ Maldiuæ appellantur. Sunt autem complures, modicis inter ſe æſtuarijs diuiſæ, Cochimoque circiter bis centum & quadraginta millibus paſſuum diſtant. Ibi eum iubebat ſpeculari, num quæ naues Saracenorum ab Oriente Sole in Occaſum nauigarent, quas ipſe captas Cochimum perduceret. Tanta verò fuit æſtus vis, vt Laurentius à curſu prorſus abduceretur. Delatus autem fuit in inſulam non ita lato mari à Cori promontorio, quod Comorinum appellãt, diſiunctam: quam multi ſuſpicantur eſſe Taprobanam. Sed qui Ptolemæum ſequuntur, Taprobanam aſſerunt eſſe illam, quæ eſt aureæ Cherſoneſo oppoſita, quam incolæ Samatram appellant. Hæc autem, de qua loquimur à Ptolemæo Cori, nomine promontorij Indici, in quod ſpectat, appellatur. Inſula nominatur ab incolis Zeilanda. Ea patet in longitudinem à Septentrione ad meridiem circiter ducẽta & quinquaginta paſſuum millia: latitudo autem vbi eſt latiſſima, non vltra centum & quadraginta millibus paſſuum dilatatur. Eſt autem admodum fertilis, neque ſolùm varijs frugibus abundans, verum & herbis, &

Comorinũ promontorium.

Zeilanda inſula.

bis, & plantis odore mirifico redolentibus egregiè vestita: quæ quidem sine vlla cultura proueniunt. Malorum citreorum nemora sunt densissima: fructus varij atque multiplices tam sapore, quam odore gratissimi. Magnā præterea vim cinnamomi passim fundit. Multi præterea pretiosissimi lapides atque multiplices è saxorum ingentium venis eruuntur: & gemmæ etiam incredibili multitudine, & singulari colore atq; fulgore, extractis ostreis è profundo maris gurgite, reperiūtur. Ad hæc, mirā Elephantorum copiam nutrit. Erat tota insula septem regnis distincta, è quibus tamē vnus & opibus, & dignitate, & imperio multum reliquis antecibat. Is in ciuitate maxima, quæ Columbum appellatur, imperij sedem & domicilium collocabat. *Columbū Zeilandæ metropolis* Est in media insula mons præcelsus, multis paludibus cinctus. Ex illius summo fastigio collis assurgit, è cuius medio è lacu quodā aquæ dulces atque perennes emanant. *Adami vestigium.* Prope lacum est silex, in qua cernitur vestigium hominis impressum. Est autem insitum incolis, vestigium illud esse primi parentis generis humani, qui inde in cælū sublatus ab illis esse dicitur. Non procul autem inde Sacellum visitur, in quo duo sepulchra mira superstitione coluntur. *Protoplastorū sepulchrum.* Existimant enim in his condita fuisse corpora primi hominis, & vxoris illius, è quorum semine fuit vniuersum genus humanum propagatum. Ea verò opinio animis penitus infixa facit, vt eò multi Saraceni, & alij longè diuersis superstitionibus impliciti, religionis gratia confluant. Locus adeò accliuis est, vt neq; manibus niti ad summum possint, sed scalis & catenis adiuti eò perueniant. Ad hanc insulam Laurentius cum classe sibi commissa delatus, portum subijt, quem incolæ Gabalicamum appellant. Id cùm Rex (nec enim inde procul aberat) accepisset, *Gabalicamus portus Zeilandæ.* Legatum ad illum cōtinuò cum muneribus misit, qui ab eo pacem peteret. Laurentius Legatum benignè & hospitaliter accepit, & muneribus illis ornauit, quæ ei grata fore suspicatus est. *Zeilandensis ad Laurentiū legatus.* Tandem vt pacem cum illo firmaret, misit vnum de comitibus suis, virum nobi-

gatio paci fica. lem atque primarium, Pelagium Sousam nomine, qui in regiam deductus, Regem offendit miro fulgore circumlucentem. Partim enim gemmis, quibus erat excultus, partim cæreis facibus, quamuis dies esset clarissimus, omnia splendebant. Ad maiestatem enim pertinere existimabat, eiusmodi facibus circumsederi. Fuit Pelagius Sousa cum reliquis, qui illi fuerant comites attributi, admodùm honorificè receptus, fœdusq; sine vlla recusatione sancitum. *Fœdus Zeilandensis Regis cum Emmanuele.* Fœderis conditiones hæ fuerunt, vt is Emmanueli Regi singulis annis tributi nomine ducenta & quinquaginta millia pōdo cinnamomi penderet, Rex autem Emmanuel illum in fidem & clientelam reciperet, & Ducibus suis præciperet, vt illius portus atque maritimas ciuitates ab hostium iniuria prohiberent. Id fœdus sub ea conditione ratum habuit Laurentius, si pater illius author fieret. Pondus tamē cinnamomi fuit Regis iussu nauibus Lusitanis impositum. Tantus enim erat Regi metus iniectus, vt vix vllum officium, quod ad pacem cū nostris firmandam valeret, ei satisfaceret. Eiusdem consensu Laurentius in terra columnam marmoream cum Regijs Emmanuelis insignibus statui iussit, quo significabat, insulæ possessionem ab illo nomine Emmanuelis occupari. Hac re confecta, Cochimum ad patrem rediјt, à quo fuit in Anchediuā missus, vt arcē muniret, & totā illam oram maritimā perlustraret. Emmanuel Pazagna similiter Cananorem eiusdem Almeidę iussu petijt, vt Laurentio Brittio in arce ædificanda atq; munienda opem afferret. Interim dum tempus in his negotijs teritur, venit ad Laurentium vir quidam Italus nomine Lodouicus VVartmanus, patria Bononiensis, *Lodouici VVartmani ad Lusitanos aduentus.* qui studio orbis terrarum cognoscendi, multas regiones peragrarat, atque tandem sub mercatoris habitu, cùm se Saracenum esse simularet, Calecutium peruenerat. Ibi cùm multi multa de Portugalensibus commemorarent, nomine gentis excitatus, quasi quæ gens esset, ignoraret, qui mores & instituta illius essent, quā religionis sectam sequeretur, quo casu fuisset in Indiā delata

delata, quæsiuit. Saraceni gentem esse maleficam & sceleratam narrant, cuius omne studium in latrocinio & crudelitate consumeretur, multaque iam detrimenta Saracenis in partibus illis intulisse. Tum Lodouicus simulat se indignissimè pati, tantam gentis impurissimæ audaciam & temeritatem tandiu impunitam esse, quæ iam interitu funestissimo debuisset meritas facinorum & scelerum pœnas exoluere. Inde cũ se in familiaritatem eorum, qui plurimum poterant, insinuaret, & consilia Regis explorat, & quo animo classem ingẽtem compararet, quibus auxilijs se in nominis Lusitani perniciem sepiret, intelligit. Interim spem maximam concipit, fore, vt breui Lusitanorum ope sese à Saracenorum familiaritate impurissima vẽdicaret. Cum Mediolanensibus autem consilia communicat, & eos adhortatur, vt relicto Calecutio se ad Lusitanos conferant. Respondent illi se Christianos esse, scelerum tamen suorum conscientia perterreri, ne ad Christianos confugiant. Lodouicus bono illos animo esse iubet, seque operam daturum pollicetur, ne illis fraudi esset facinus, quod in Christianum nomen consciuerant. His ita constitutis, quam primùm occasionem oblatam vidit, arripuit, atque ad Almeidam se contulit. In eo cursu in Laurentium incidit. Ibi tunc quas copias Rex Calecutiensis pararet, quam classem instrueret, illi nunciauit. Docuit præterea, valdè Mediolanenses facti sui pœnitere. Eosque, si veniam impetrarent, libentissimè ad Lusitanos redituros. Quod vt confestim fieret, Laurentium vehementer adhortari cœpit. Illorum namque opera quamplurima tormenta apud Calecutiensem Regem conflari, multosque idem artificium ab illis inuitissimis perdiscere. Laurentius illum laudat, & muneribus afficit, atque promissis excitat, ad patremque deduci iubet. Pater confestim filium per literas admonuit, vt se ad dimicandum cum hoste pararet. Et Lodouicum dimisit, vt Calecutium reuersus, Mediolanenses data fide Cochimum perduceret. Id Mediolanenses lætissimis *Perfidia*

Mediolanensium punita. animis acceperunt. Sed dum fugam parant, fuit eorum consilium enũciatum, deprehensiq; pœnas morte crudelissima luerunt. Lodouicus vix se fuga à periculo cædis proripuit. Interim classis Calecutiẽsis summa vi parabatur. Ea fuit octoginta maiorũ nauium, & *Classis Calecutiẽsis.* centum & viginti quatuor paronum. Erat autem & armis, & tormentis, & hominum multitudine, multisque munitionibus instructissima. Laurentius cum classe vndecim nauium in illam inuectus est. Erant autem in hac classe octingenti milites Lusitani, viri acres, & armis egregiè muniti. Auxilia præterea Indica, non tamen valdè firma, conquisierat. Ventum erat *Prælium nauale.* ad Cananoris oram, cùm vtrinq; concursum est. Atque primùm cùm dissonis clamoribus, tubarum cantibus, tormentorum crebris ictibus mare atque tellus tremefacta strepitus horrendos edidissent, tandem naues ipsæ manib⁹ ferreis inter se deinctæ concutiũtur. Laurentius nauem hostium prætoriam conspicatus, in eam impetum fecit, & harpagone sæpè frustra coniecto, tandem eam firmè retinuit: fuit vtrinque satis acriter dimicatũ. Laurentius tamen in nauem insiluit. Illum Philippus Rodericus, Ioannes Homo, Fernandus Petreius Andradius, Vincentius Pereira, Rodericus Pereira, & alij quidam homines fortissimi sequuti sunt. Erant sexcenti milites in hostium naui, qui cũ *Nauis prætoria capta.* rem in summum discrimen adductam cernerent, ne inulti caderent, laborabant. Sed tandem omnes partim occisi, partim capti sunt: aliqui verò se in mare demiserunt, vt nando salutem quærerent. Hac naui capta, Laurentius Nonnio Vascio Pereiræ opem opportunè tulit. Is enim cùm naui haud ita magnæ præesset, nauem hostium valdè magnam inuasetat, eamque iniecto harpagone suæ deuinxerat. Sed nihil propius est factum, quàm vt nauis illius, hostilis nauis ictibus allisa deprimeretur. Præterea tanta multitudo sagittarũ & iaculorum ab hostibus accidebat, vt omnes fermè quamuis acerrimè decertarẽt, se interituros arbitrarentur. Sed aduentu Almeidæ, hæc quoq; nauis hostium

expugnata fuit, & ex quingentis militibus, qui ea vehebantur, nemo euasit, nisi tantum illi, qui natandi artificio vitæ suæ consuluerunt. Erant in hostium classe ex eo numero, quem diximus, multæ mercatorum naues, qui reliquarum nauium robore & multitudine nitebantur. Hi cùm cernerẽt duas illas naues expugnatas, diffidere de pugnæ euentu cœperunt. Dum igitur animaduertunt nostros ita pugnandi difficultatibus implicitos, vt minimè illos fugiẽtes insequi possent, vela dant: & alij quidem se in Calecutiensem portum recepêre: alij verò cum nauigando cursum liberè tenuêre, quem optabant. Reliquæ naues strenuè iaculis & tormentis partim æneis, partim ferreis, & nauiũ impressione decertabant, & cominus etiam multis in locis hastis & gladijs rem gerebant. Erant aũt nostri in magno periculo Nam multæ simul naues hostium vnam nauem ex nostris circumsistebant. Ab omnibus tamen fuit diu magna virtute dimicatũ, & hostes tandem in fugam conuersi. Supra tria millia hostium cæsa sunt. Decem naues cum multis paronibus depressæ: duo signa Regia & nouẽ naues maiores captæ, & magna præda parta. è nostris sex tantùm in pugna ceciderunt. Re ex animi sententia gesta, Laurentius se Cananorem contulit. Fuit autem a Rege cum magna lætitiæ significatione, & cum non mediocri admiratione virtutis exceptus. Interim dum hæc geruntur, cùm Zabaius Goæ princeps intelligeret, Calecutiensem regem magnã classem comparasse, & nostros, vt cum illa dimicarent, ex arce Anchediuensi soluisse, noluit eam rei benè gerendæ, vt opinabatur, occasionẽ amittere. Consilio igitur Lusitani cuiusdam, qui religionẽ abiurauerat (erat autem is ex illis exulibus, qui morte damnati fuerant, & ea conditione liberati, vt terras incognitas explorarent) classem sexaginta nauium in Anchediuam misit, quæ arcem expugnaret. Classi autem eundem Lusitanũ præfecit. Fuerat is faber lignarius, & in reficiendis arte sua nauib⁹ vsui nostris erat. Appellabatur Antonius Fernandus. Tunc verò post

Hostilis classis fuga.

Lusitanorum periculum.

Victoria Lusitanorum.

Zabaij in Anchediuam expeditio irrita, & Antonij Fernandi apostasia.

ſcelus nefarium cum religione nomen mutârat, & Abedella nominabatur. Is cùm naues ad Anchediuæ arcem appuliſſet, continuò eam oppugnare inſtituit. Emmanuel autem Pazagna, qui præfectus arcis erat, tanta vi reſtitit, vt hoſtibus magnam perniciem afferret. Itaque vir nefarius obſidionem ſoluit, & Goam cum ſuorum cæde & interitu, & cum inſigni dedecore reuerſus eſt. Almeida tamē cùm cerneret, illam arcem nullum vſum habere, nec ex inſula aliquam vtilitatem percipi, neq; poſſe, eò quòd procul Cochimo aberat, niſi ſumptib⁹ immodicis, & cum magno periculo defendi, & copias quas habebat, eſſe exiguas, neq; commodum eſſe, eas diſpertiri, de ducum omnium ſententia arcem diruere iuſſit. Laurentium igitur in Anchediuam cum claſſe miſit, vt id exequeretur. Is vt fuerat iuſſus, in naues Pazagnam cum militibus, qui erant in præſidio, recepit, & arce diſiecta Cochimum redijt.

Anchediuēſis arx diruta à Luſitanis.

RES EVROPEAE Philippi Regis in Hiſpaniā aduentus.

Per idem ferè tempus, quo hæc in India gerebantur, Rex Philippus Maximiliani Imperatoris filius, & Fernandi & Iſabelæ gener, è Gallia Belgica in Hiſpaniam venit. Habebat autem ille in matrimonio Ioannā Fernandi & Iſabelæ filiam, ad quam poſt mortem Ioannis, & illius Iſabelæ, quæ Alfonſo primū Ioannis Regis filio, deinde Emmanueli nupſerat, regni patrimonium iure veniebat. Philippus igitur cū vxore, poſtquā accepit Iſabelā Reginam ſocrum ſuā è vita deceſſiſſe, in Hiſpaniam venire maturauit, vt regni hæreditatem adiret. Id cū Emmanuel intelligeret, & iam eos in Artabros perueniſſe, compertum haberet, ratione cognationis & vicinitatis admonitus eſt, vt illis ſine vlla mora per Legatos de felice in Hiſpaniam aduentu gratularetur, fidemq́; daret, ſe nullo in loco, in rebus omnibus, quæ ad illorum dignitatem & voluptatem pertinerent, officio fratris amantiſſimi defuturum. Legatus fuit Iacobus Lupus Aluitenſis Dynaſta: qui quidem fuit à Regibus illis admodum honorificè ſuſceptus, reſponſumq́ue ab eis tulit amoris & officij pleniſſimum. Hoc eodem tempore ſuſcepit Emmanuel a-

Emmanuelis ad Philippū gratulatoria legatio.

Emmanuelis de com

ctionem

ctionem memoria sempiterna dignissimam, quanuis in eo, quod effectum cupiebat, frustra cōtenderet. Videbat enim Princeps Christianos, odijs acerbissimis stimulatos, inter se cum magno rerum omnium discrimine decertare, Rempub. Christianam dilacerari, vires frāgi & debilitari, & hostiū opes interim Christianorum furore & amentia indies augeri. Verebatur aūt nè malum illud serperet, & in Christiani nominis perniciem, si non esset opportuno remedio prouisum, erumperet. Cùm autem hæc secum agitaret, tum id in primis eum vehementer angebat, quod Christi sepulchrū esset à Saracenis occupatū, & à Christianis Principibus turpissimè neglectum. Omnia verò mala, quæ tunc rebus Christianis accidebāt, interpretabatur propter hanc negligentiam pietatis incidere: & religionē socordia & desidia violatam, arbitrabatur esse magnitudine roboris atq; virtutis expiandā. His curis anxius, legationem ad Iulium Pontificem Maximum decreuit. Legatus fuit Odoardus Galuamus, Regis ipsius consiliarius. Summa legationis hæc fuit. Principes Christianos inter se propria de dominatione cum periculo vniuersæ Christianæ Rei. dimicare. Opes interim Principis Turcarum, & Sultani etiam vires vehementer amplificari, & rebus Christianis imminere. Neminem verò eorum Principum, quorum officiū erat, hostium impetū à Christianis proposita etiā morte reprimere, tanto periculo commoueri. Si gloriæ cupiditas Principes ad arma solicitabat, quod decus tantum esse poterat, quod esset cum Christi sepulchro armis vindicato comparandum? Si multa possidendi cupiditas stimulos illis adhibebat, cur non animum ad Asiæ & Aegypti regiones opimas, maximisq; opibus opulentas adijciebant? Per Christum igitur Optimum Maximum ipsum Iulium obtestabatur, vt omne studium suum, omnem virtutem & industriam, omnes curas & cogitationes in discordijs tollendis, & pace constituenda consumeret. & Principes Christianos ad interitum Mahumetani nominis exhortaretur, vt ita sempi-

muni salute sollicitudo.

Emmanuelis ad Pontificē Max. Legatio pro cōmuni concordia.

ternam gloriam, quę nullis vnquam seculis esset interitura, compararēt. Se verò ad eam rem regni sui opes vniuersas polliceri, libentissimeq́; per se in tam pręclaro certamine quoduis discrimē capitis aditurum. Hęc quidem Emmanuel sine vllo fructu per literas atque legatos egit. Erant enim Principes animis propemodum efferati, & vsque adeò propter turbulenta dissidia à cogitationę impendentis calamitatis abducti, vt hāc orationem non solum animis aspernarentur, verùm etiam ludibrio haberent. Hoc eodem anno Emmanuel Castellum in Africa ædificari præcepit, extra fretum Gaditanum, in ea ora, quæ ad Austrum pertinet, vt ex eo possent infesta signa Mauris eam regionē incolentibus sæpius inferri. Huius autem ædificij curam Iacobo Azambugeo, viro impigro, qui multa decora virtutis militaris obierat, assignauit. Fuit Castellum magno cum labore & contentione à nostris ædificatum. Multi namque Mauri vndique confluebant, vt nostros opere prohiberent. Itaque necesse erat nostris eodem tempore Castellum ædificare, & hostium vim armis atque virtute repellere. Anno insequente, qui fuit à Christo nato, M. D.vij. instruendas curauit Emmanuel naues quatuordecim, quę varijs temporibus Olysippone soluerunt. Vt quæque enim erat expedita, ita vela faciebat. Nulla tamen earum eodem anno in Indiam peruenit. Vascus Gomecius Abræus, vnus è Ducibus à Rege delectis, iussus erat in Zophala arci præesse. Is cùm Aethiopiæ oram præterueheretur, instituit, vt nauigium incredibili celeritate, cuius erat nauarchus Ioannes Chanoca, facem præferret, quam reliqua nauigia sequerentur. Hoc tamen fuit Ducis negligentia dissolutum atque dissipatum; milites in terram enatarunt. Quorum pars aliqua, quæ in manus hominum immanium inciderat, fuit in vinculis detēta, & à nostris, qui oram eandem legebant, pecunia liberata. Rodericus verò Suarius, qui erat vnus è nauarchis, incidit in nauem, quæ ex Arabia soluerat, in qua erant homines quingenti: cum quibus magna armo-

Res Africanae.

Annus à Christo nato, 1507.

Nauis Saracenica expugnata.

rum contentione manum conseruit, eamque tandem expugnauit, & omnes Saracenos ferro concidit. Tres autem nauarchi fluctibus oppressi periêre. Omnes verò naues, quæ euaserant, in hyberna deductę sunt. Cùm verò in India exploratum fuisset, nullum è Lusitania nostris auxilium aduenisse, Saraceni animos erexerũt & confirmârunt, tempus adesse credentes, quo possent nomen Lusitanum omninò delere. Itaque Regẽ Calecutiensem adhortantur & admonent, ne occasionem præclari cuiusdam facinoris diuinitùs oblatam prætermitteret. Augures etiam insignem eo anno victoriam illi portendebant. Sacerdotes item atq; Brachmanæ, quasi Deorum oraculis incitati, multa referebant, quibus Regem ad spem summi decoris excitarẽt. Rex omnia, quæ ad bellum erant necessaria, summa industria comparabat. Hæc omnia Prætor Almeida per exploratores & transfugas exploratè cognoscebat. Vt autem hostibus significaret, sibi non opus esse vllius classis auxilio, duas festinanter classes instruxit. Vnam, vt naues, quæ Cochimo Cori promontorium versus nauigabant, ab hostium incursione defenderet: in qua erant triremes duæ, naues onerariæ duæ, & vnus paro: quam Emmanueli Pazagno commisit. Alteram, quæ oram illã tutaretur: in qua erant vndecim naues, quibus Laurentiũ filium præfecit. In hac classe nauarchus erat quidam, nomine Gundisalluus Vasciis Goes, qui cùm minimè commeatu abundaret, vt rei frumentariæ consuleret, Cananorem petijt. Inde profectus, vt se rursus cum Laurentio coniungeret, festinauit. In eo autem cursu nauem Saracenorum, quæ Cananore veniebat, offendit, in eamque ferociter inuasit. Saraceni minimè repugnarunt. Se namque fœderatos esse dicebant, & litteras, quæ eiusdem fœderis fidem facerent, Laurentij Brittij, qui arcis Cananorensis, vt dictum est, præfectus erat, ostenderunt. Sunt enim hoc iure omnes, qui in Indico mari nauigant, iam inde ab eo tempore, quo Lusitani in India arces ædificare cœperunt, vt nemini liberum sit nauigare,

RES INDICAE.

Duæ Lusitanorum classes.

Lusitanorum in mari imperium nauticum.

gare, nisi ab aliquo Lusitano vel Duce, vel arcis Præfe-
cto (fide prius illius, qui nauē cōscendere vult, diligen-
ter explorata) literas acceperit, fidem fœderis continen
tes. His literis tuto nauigant. Aliter enim à nostris na-
uarchis capi, bonisque omnibus euerti, & vita, aut sal-
tem libertate priuari possunt. Tunc igitur cùm Sarace-
ni literas ostentarent, quibus nixi se mari commiserāt,
Goes siue auaritia cæcus, siue barbara immanitate du-
ctus, siue odio gentis illius efferatus, clamauit, litteras
illas fuisse per fraudē extortas, seq; exploratū habere,
illos esse Christiani nominis hostes, & perniciē Lusi-
tanis omnib' per summū scelus & perfidiam machina
ri. Daturos igitur illius tam scelesti facinoris pœnas.
Itaque nauē diripuit, hominesq; miserrimos, hominū
atq; Dei fidē explorantes, in velum insuit, & nauem iā
exinanitā tormentorum ictib' perforatā depressit. Fu-
it hoc facinus non solū crudele, & inhumanū, contra
ius gentiū, & contra omnem rationē humanitatis ne-
fariè & flagitiosè susceptum: verùm etiā, propter tem-
poris illius adeò periculosi rationē, temerarium, & fu-
roris & amentiæ plenissimum. Cùm enim nondum
esset imperium fundatū, & exiguis admodū copijs Lu-
sitani maria illa tenerent, conueniebat, vt quod viribus
adipisci non poterant, existimatione fidei & humani-
tatis assequerentur. Nam cùm nullum vitæ præsidium
fide firmius sit, tūeo tēpore, quo reliqua præsidia adeò
infirma erāt, omnis salutis ratio erat in fidei opinione
collocanda. Vt enim fidei & benignitatis nomen ex-
cellens omnium mortalium animos ad beneuolentiā
allicit: ita infamia perfidiæ & crudelitatis odium incē-
dit, & ad vindictam stimulat. Quod tunc re satis per-
spectum fuit: factum enim est, vt facinus illud redderet
Lusitanū nomē illis nationibus odiosum & inuisum:
Almeida verò id indignissimè passus est, Goemq; ho-
nore priuauit, neq; post illum diem ad suam familiari
tatem admisit. Eo tempore Rex Cananoris obierat, &
alius in ipsius locum successerat, qui erat in nostros a-
nimo vehementer infesto. Opera namq; Calecutiensis
ad re-

Gundissalui Vascij iniquum & crudele facinus.

Perfidiæ detestatio.

Cananorēsis Rex Lusitanis infestus.

ad regnum peruenerat. Erat Cananore Saracenus Mamele nomine, copijs & existimatione, eorũ Saracenorum, qui terras illas incolebant, facilè princeps. Nauarchus autem nauis illius, quam Goes in alio merserat, erat sororis illius filius. Hic cũ percepisset, merces suas, quas naues illa conuehebat, esse direptas, nauemq; depressam, & hominem sibi coniunctissimum cum reliquis crudelissimè demersum, dolore stimulatus ad Laurentium Brittium rectà contendit, & maximis vocibus de iniuria sibi facta conqueritur. Tu, inquit, nos prodidisti, tu nos in fraudem induxisti: quod nauem amiserim, quod bonis spoliatus sim, quod nepote meo charissimo sim orbatus, id perfidia & scelere tuo factum est. Qui fieri enim potuisset, si testimonium literarum tuarum bona fide conscriptum fuisset, vt vir Lusitanus, atque nauis magnæ præfectus, tam crudeli iniuria nos omnes affecisset, tantumque in multos nostræ societatis homines clades inuexisset? Brittius iurat se nihil fraudis admisisse. Saracenus nullam satisfactionem ac ipit. Itaque vt erat lachrymis oppletus, & furore acriter inflammatus, ad Regem properat. Sequebãtur illum vxores, & parentes, & liberi eorum, qui fuerant crudelem in modum interfecti. Ibi cum eiulatu lugubri clamores in cælum tollunt, manus in Regem intendunt, fidem illius implorant, ius acerrimè postulant, &, vt de gente scelestissima pœnas debitas expetat, obtestantur. Is se minimè postulata neglecturum ostendit. Tum arcessito Mamele, sibi minimè ingratum fore dicit, si illi, quacunque ratione possint, scelus illud vlciscantur. Mameles continuò ad Saracenos, qui Calecutij negotiabantur, literas de hac iniuria misit. Illi rem ad Regem deferunt. Is confestim misit, qui nomine illius animum Regis Cananoris in nostros acriter inflammaret, opemq; suam ad nostrorum exitium minimè defuturam promitteret. Fore autem si coniunctis viribus in perniciem Lusitanæ gentis incumberent, vt illius memoriam è terris exterminarent. Hoc accepto nuncio, Rex totam suam cogitationem

Mamelis Saraceni de Lusitanorũ iniurijs querela.

Calecutij Regis ad Cananorẽsem legatio.

Cananorẽ-

sis in Lusitanos molimina. nem ad exitium Lusitanorum traduxit. Atque principio, quod animo moliebatur, secretum tenuit. Interim autem fossam latissimam à littoris vnius fine, ad alterum littus perduxit. Ea fossa arcem (erat enim in angulo, quem mare circumluebat, sita) ab vrbe dirimebat. Hoc sese ad vrbem muniendam facere simulabat. Puteus autem erat non procul ab arce, è quo nostri ad bibendum aquam hauriebant. Hunc intercludere puteum hostis cogitabat. A fossa namque ad puteum erat semita perangusta, quam aggeribus & turribus munire Rex statuebat, vt inde nostros putei aditu prohiberet, atq; siti conficeret. Hæc res fuit Præfecto Principis opera, qui erat in regnum successurus, indicata. Is etiam demonstrauit, Regem Calecut. præter alias munitiones, viginti & quatuor ænea tormenta Regi Cananoris clàm, quibus arcem quateret, misisse: & præterea triginta hominum millia se in auxilium missurũ pollicitum fuisse. Laurentius Principi gratias egit, seque daturum operam confirmauit, ne vnquam beneficium apud ingratos collocâsse iudicaret. Itaque suos continuit, ne in vrbe hostili cum vitæ periculo vagarentur. Ad Almeidam verò nuncium misit, qui significaret, quo in discrimine versaretur. Almeida filium

Brittij munitiones. misit, qui arcem militũ præsidio, & cõmeatu, & armis firmaret, vt posset facilius obsidionem tolerare: quod ab illo diligentissimè perfectum fuit. Brittius cùm animaduerteret, aquatione interclusa omnibus esse pereundum, illud telluris spatium, quod erat inter arcem & puteum interiectum, fossa & vallo muniuit, eaque munitione vtrunque littus inclusit. Tum pontẽ sublicium extruxit qui vallum cũ puteo cõiungeret. Deinde varias turres excitauit, & tormẽta in illis disposuit, quibus si vellet hostis aquationẽ impedire, eũ propelleret. Hoc cũ rex animaduerteret, insidias detectas esse

Arcis Cananorensis oppugnatio. cognouit. Non igitur vltra dissimulandum ratus, arcẽ oppugnare constituit. Quadraginta hominum millia tunc in castris habebat, partim ex suis copijs, partim ex auxilijs, quę Calecutio iã aduenerant. Itaq; copias eduxit,

xit,& vallum confestim aggressus est. Nostri maximo cum labore hostium impetū sustinebant. Sed de aquatione præcipuè acerrimū erat inter nostros & hostes certamen institutum, cùm illi maxima cōtentione, ne Lusitanis vlla facultas aquationis daretur, pugnarent: contrà Lusitani, ne aqua excluderētur, périculosissimā dimicationē subirent. Aqua igitur ijs, qui bibere cupiebant, erat multo sanguine cōparanda. Nostri verò cōsilio Thomæ Fernandi, præstantis architecti, ab arce in puteum cuniculū egere: qui tanto silentio perfectus est, vt nunquam id ab hoste animaduerti posset. Tum paulò supra illud cuniculi ostiū, quod ab arce ad puteum mediū pertinebat, trabes immisit, & super eas alias transuersas iniecit. Tū magnā materiæ vim super eas trābes demisit, quæ puteū tegeret, ne possent hostes venenū in aquā infundere. Postremo ore sūmo putei disturbato, terrā omnem cōgessit, ne posset hostis materiā extrahere. Sic aūt fiebat, vt nostri tuto hostibus inuitissimis aquarentur. Rex igitur ab hoc conatu depulsus, vallum oppugnare multo acrius instituit. Cùm verò multi in ea oppugnatione caderent, vt tutius rem gereret, ingentes saccos lana & simili materia infarciri iussit, vt his oppositis tormentorum ictus exciperet. Dum autem hoc opus apparabatur, castra retro mouit, & suos ab oppugnatione prohibuit. Brittius id non sine consilio fieri ratus, excogitauit rationem, qua hostis consilium exploraret. Faber quidam lignarius illius iussu laqueum extruxit, eumque non procul à vallo ea parte, quæ valli portā respiciebat, leui materia atque tellure contexit. Brittius quadraginta milites iussit extra vallum egredi, vt vrbem versus pergere simularent. Hostes illos conspicati, in eos impetum faciunt. Nostri se sensim recipiunt: hostes acriter insistunt. Eorum autem Dux, cùm omnibus præiret, in laqueum incidit. Quo facto nostri hostibus repugnare multò acrius incipiunt: alij extra vallum egressi, se cum illis coniungunt, & hostes re inopinata perculsos expellunt, & paulò longius insequuntur, signoq; dato se recipiunt, & Du-

Lusitanorū discrimen.

Strategema.

Aliud strategema.

& Ducem laqueo expeditum ad Præfectum pertrahũt. Ex illo cognouit Brittius, quo animo rex bellum intermitteret. Præterea Princeps regni hæres per vnum de suis comitibus, scapha commeatu onusta silentio noctis inuectum, illi Regis consilium aperuit. Nostri ad propugnandum se compararuerunt. Perfectis operibus Rex confestim aciem hoc ordine instruxit. Saccos primùm sic oppositos esse iubebat, vt essent instar valli, quo milites possent sine periculo ad Lusitanorum vallum accedere. Deinde milites cum arcubus, & ferreis fistulis, & variis telorũ generibus sequebantur. Postremum agmen Rex cum valida manu firmabat. Arcis tormenta quanuis globos ingentes partim ferreos, partim lapideos emitterent, cùm hi saccis exciperentur, nullum detrimentum hostibus afferebant. Ea res animaduersa hostibus animos extulit, ita, vt quasi debellatum iam foret, clamores ingentes ediderint. Sequenti die fuit oppugnatio multò ferocius instaurata. At Brittio venit in mentem tormentum vnum, quo nondum vsus fuerat, quod multò vehementius globos eiaculari cognouerat, collimare. Cùm ille igitur, qui tormenti curam gerebat, ignem admouisset, factum est, vt saccos disiiceret, ictibusq; crebrius repetitis, omnes moles oppositas disturbaret. Cùm igitur maiora tormenta in aciem hostium propugnaculo nudatam ingentes pilas, minora glandes valdè frequentes emitterent, magnam stragem ediderunt. Ea nocte vir quidã nobilis Castellanus, cognomento Guadelaiara, postulauit à Brittio centum & quinquaginta homines, quos ipse deligeret, quibus hostium castra terrore complèret. Cùm id illi fuisset concessum, de quarta vigilia (erat autem nox pluuia, caligoque densissima erat castris offusa) nostri hostes, nihil hostile propter nostrorum paucitatem suspicantes, tubarum cantu & clamoribus magnis exterrent, & alios graui somno consopitos, alios semisomnes obtruncant, reliquos in fugam pellunt. Vbi primùm diluxit, nostri potiti castris, prædam non mediocrem in arcem conuehunt. Hunc felicem

Acies hostium.

Arcis oppugnatio.

Guadelaiaræ Castellani strategema.

licem successum casus aduersus deformauit. Erant frequentes ædes arci coniunctæ, arcis ipsius præsidio ab hostium impetu & incursione defensæ. In his erant variæ merces, & multiplex, & preciosa supellex, & annona, qua milites in ea subsidione alebantur. Factum est autem, vt pueri cuiusdam negligentia, qui cùm iret cubitum, candelam incensam reliquerat, vt candela in aridam materiam decideret, quæ subitò ignem corripuit, & domum inflammauit. Sic autem cùm omnes ædes illæ essent è ligno ædificatæ, & folijs palmarum contectæ, & coniunctæ, factum est, vt omnes eodem incendio conflagrarent. Quamuis autem iactura multarum rerum maximi pretij fuisset, nihil Præfectũ aliud angebat, quàm annonæ penuria. Commeatum enim maxima ex parte flamma consumpserat. Nec erat spes vlla, quandiu hyems vigebat, vt aliundè posset commeatus importari. Ergo cùm fames nostros opprimeret, cogebantur feles primum, mures deinde & lacertos comedere. Præfectus aliquid audendum ratus, cognatum quendam suum cum triginta viris satis acribus misit, qui in hostes improuiso erumperet, & videret, an posset aliquid cibi è castris nõ valdè munitis abripere. At hostes in nostros inuecti, multos cõuulnerârunt, ipsius cognati Ducis vultum conciderunt, & crura etiam sauciârunt, ita, vt gradum facere nequiret: parumque abfuit, quin in hostium potestatem veniret. Sed adolescentis virtute, annos nati quinque & viginti, cui Ioannes Gregorius nomen erat, fuit è medijs hostibus ereptus, & in arcem intromissus. Quatuor autem è nostris in eo conflictu cecidêre. Interim per seruos transfugas fuit Rex certior factus, nostros grauissima fame premi. Existimauit igitur eam occasionem rei benè gerendę non esse prætermittendam. Itaque in loco satis accommodato, milites in insidijs locauit, duas autem vaccas propius vallum agi præceperat. At nostri cùm vaccas cernerent, Ducis iniussu (nec enim imperio, sed fame mouebantur) repentè desiliunt. Qui erant in insidijs, in nostros impetu fe-

Incendiũ circa arcē fortuitum.

Fames obsessos Lusitanos inuadit.

Hostiles in Lusitanos, insidiæ.

tu feruntur. Nostri tamē tanta virtute restitêre, vt prius, quàm maiora subsidia possent aduenire, vaccas per valli aditum hostibus frustra repugnantibus introducerent. Harum carnibus diebus aliquot nostri sustentati sunt. Sed his cōsumptis, necesse erat nostris aut deditionem facere, aut fame funditus interire. Sed ope diuina in extremo illo discrimine adiuti sunt. Mare namque ventorum flatu agitari cœpit, & cùm maximos fluctus eijceret, magnam squillarum ingentium vim in littus expulit, quibus nostri famem depulerūt, & ægroti sanitatem recuperârunt. Sic autem factum est, vt Lusitani obsidionem per totam hyemem tolerarent. Ver autem appetebat: subsidium, cùm primùm mare nauigari potuisset, expectabatur. Hoc cum Regem minimè lateret, statuit, antè, quàm Cochimo auxilium adueniret, totis viribus experiri, an vallum & arcem oppugnare posset. Magnam igitur classem instruxit, & duo maxima Castella super naues excitauit ea ratione, qua fuerant erecta Castella, quibus Rex Calecutiensis Paciecum euertere cogitârat. Huius apparatus indicium fuit per eundem Principem ad Præfectum repentè delatum, à quo fuit admonitus, vt eam arcis partem, quæ ad mare pertinebat, diligentissimè tutaretur. Erant milites, quos Rex sub signis habebat, ad quinquaginta millia. Alia namque sibi auxilia conquisierat. Vbi primùm omnia parata fuerunt, cū terra & mari nostros oppugnare instituisset, factum est, vt vno tempore & classis eam arcis partem, quæ ad mare spectabat, cum castellis inuaderet, & magnus exercitus in vallum impetum ferret. Vtrinq; tamen fuerūt cum magna suorum strage, & nauium etiam iactura repulsi. Prælium fuit acerrimum, & ab exortu Solis vsq; ad occasum durauit: quod tamen non humanis viribus, sed diuinis gestum fuisse constat. Cùm enim maxima multitudo hostium in prælio cecidisset, nemo tamen è Lusitanis desideratus fuit. insequēte die Brittius magnam tormentorum partem, quæ erant in arce disposita, ad vallum transportari præcepit, & indè ciuitatem

Fortiter factum.

Diuinum erga Lusitanos auxilium.

Hostilis exercitus quinquaginta millium militūm.

Stupenda Christianorum victoria.

Cananorēsis vrbis oppugnatio.

uitatem globis ingentibus concutere iussit. Aedes quāplurimæ dirutæ fuerunt, & in his Saracenorum templum, in quod multi conuenerant, vt Mahumetem precibus fatigarent, vt illis subsidio occurreret. Tantus autem terror fuit & ciuibus & peregrinis iniectus, vt omnes à Rege contenderent, vt pacem cum Lusitanis faceret: aliter enim, se indè continuò migraturos. Quod vt vehementius agerent, fecit classis, cui præerat Tristanus Cugna, qui tunc aduenerat, quæ opem nostris, si in maiore tum discrimine fuissent, attulisset. Pax igitur certis legibus facta fuit, ea conditione, vt tū demùm rata esset, cùm eam Prætor Almeida comprobaret. Quas verò res Tristanus Cugna, antequam Cananorem classem appelleret, in eo cursu gesserit, alio in loco memorabimus.

Pax Cananorensium cum Lusitanis.

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVIctissimi, virtute & auspicio gestis,

LIBER QVINTVS.

RES AFRICANAE.

CVM hæc in India gerebātur, in Africa hæc acciderunt. Safin est ciuitas in Mauritania Tingitana sita, extra fretum Gaditanum, ad Austrum spectans, quam Atlanticus O-

Safin ciuitas.

ceanus alluit. Erat autem sanè magna, multisque opibus opulenta, ad quam vndique mercatores quæstus gratia libentissimè commeabant. Regio est valdè fertilis, frugibus & pecoribus abundans. Fuit autem ciuitas hæc longo tempore in ditione Regis Marrochiensis, cuius imperium maximam Mauritaniæ partem continebat. Sed tandem familia quædam nobilis, cognomento Farhomia, ab Imperatore desciuit, opibusque suis, & populorum gratia freta, tyrannidem occupauit. Huius tandèm familiæ princeps extitit quidam, nomine Abdearus Rhamanus, vir magni animi, & supra modum dominationis appetens: qui, vt ciuitati imperaret, patruo suo, cui nomen erat Hamedux, qui tunc opibus & potentia multum gentilibus antecibat, vitam per summū scelus eripuit. Deinde specie liberalitatis & humanitatis plebis animos sibi conciliauit, ita vt ciuitatis imperium facillimè teneret. Erat autem Abdearo Rhamano filia eximia specie, quam adolescens nobilis nomine Haliadux, non vulgari forma præditus amabat, & illius concubitu, matre puellæ nō inuita, fruebatur. Hæc consuetudo cùm fuisset ad Rhamanum delata, eo familiæ dedecore grauiter offensus, necem adolescenti afferre constituit. Quod cùm Rhamani vxor atque filia suspicione assequutæ fuissent, rem ad Haliaducem deferunt. Is vt Rhamani consiliū præriperet, cædem Rhamano machinatus est. Re autem cum iuuene sibi amicitia valdè coniuncto, cuius fidei & audaciæ valdè confidebat, quem Ichabentafusum appellabant, communicata, vt facinus summa celeritate patraret, excogitauit. Erat autem sacrum solenne Saracenis, summa ab illis religione celebratū. Rhamanus in templum profectus, per nuncium Haliaducem ad solennis precationis communionem inuitauit. Esse dicebat præterea sibi cum illo post rem diuinam de re maxima consultandum. Haliadux eo nuncio intellexit, tempus appropinquare, quo sibi erat aut Rhamani crudelitate moriendum, aut Rhamano nex afferenda. Arcessiuit igitur Ichabentafusum, & ambo

Abdeari Rhamani parricidium.

cum decem viris fortibus ex gentilibus atque domesticis; qui erant coniurationis participes, rectà in templum gradiuntur, & Rhamanum confodiunt. Qui Rhamanum sectabantur, vt illius necem vindicarent, se comparabant. Cùm tamen viderent duodecim viros nobiles, & impigros districtis gladijs ferociter imminentes, & suspicarentur eos non sine multitudinis consensione tantum facinus ausos esse, seque Duce, quem sequebantur, occiso, præsidio nudatos animaduerterent, repentè diffugiunt. At Haliadux & Ichabentafusus in forum se conferunt, & ibi aduocata concione Haliadux orationem habuit, qua dixit, se meritò tyrannum occidisse, qui illi insidias comparabat: neq; mediocri beneficio ciues suos obligasse, cùm hominē maleficum & parricidam de medio sustulisset. Fore namque, vt post illum diem res eorum sub benigno & moderato imperio multo magis florentes essent. Ibi tunc populi consensu (gens enim leuis & inconstans, facilè in quamcunque partem illam pellere velis, inclinat) vterq; eorum ciuitatis moderationi præficitur. Eo tempore Iacobus Azambugius præerat castello, quod iussu Regis Emmanuelis, vt dictum est, non procul ab ea vrbe exstruxerat. In ea verò ciuitatis trepidatione atque tumultu, tredecim Hispani captiui, nauigium adepti confugiunt, & ad castellum delati, statum ciuitatis Azambugio nunciant. Deinde post biduum Haliadux cùm cerneret, cognatos Rhamani & amicos, qui multum in ciuitate poterant, illi atque socijs perniciem moliri, ad Azambugium se cōfert, & ne occasionem diuinitus oblatam amittat, adhortatur. Se namque perfecturum, vt ciuitas illa Regis Emmanuelis imperium libentissimè subiret. Opus tamen esse, vt qui hoc animo essent, ope Lusitanorum aduersus hostium insidias fulcirentur. Iacobus Azambugius, quamuis Afrorum perfidiam exploratam penitus haberet, cùm tamen animaduerteret, rem in tanto tumultu & ciuium dissensione in eo statu esse, vt Haliaduci atq; socijs fidem datam cōseruare valdè expediret,

Rhaman⁹ in templo confossus.

Haliadux Safinij tyrannidem inuadit.

Haliadux Azambugij auxiliū implorat.

pediret, conditionem minimè reiecit. In ciuitatem igitur duodecim viris nobilibus stipatus, se contulit: ibi octo dies commoratus, leges pacis scripsit, & fœdere Haliaducem & socios Regi Emmanueli deuinxit. Ibi verò cũ indicio Abrahami Iudæi cognouisset, sibi insidias fieri, in castellum regium profectus est. Illum verò quatuor viri nobiles Saraceni, quorum princeps erat Haliadux, prosequuti sunt, cùm interim Iehabentafusus imperium ciuitatis administraret. Erat autem fœdere cautum, vt Mauri locum Azambugio in ea parte, qua muri fluctibus alluuntur, assignarent, in quo domum magnam ædificaret: & vt ibi laxius & magnificentius habitari posset, turrim in muro ædibus coniũctam, & portam etiam, quæ in mare respiceret, attribuerent. Rebus ad hunc modum constitutis, Azambugius cum quatuor illis Mauris in Lusitaniam reuersus, Emmanueli rem totam exponit, & amplitudinem ciuitatis, & opportunitatem loci ad bellum mediterraneis Africæ regionibus inferendum explicat. Rex eo nuncio plurimum lætatus est, Azambugiumque in Africam remisit. Vt verò negotium rectius cõfici posset, literas ad Garsiam Melium, qui cum classe fretum Gaditanum tenebat, vt Mauros nauigatione prohiberet, dedit, quibus imperabat, vt se cum Azambugio cõiungeret. Is quamuis in morbo valdè periculoso versaretur, mandata tamen summa celeritate confecit. Ad Safinensem igitur portum se contulit, quò iam Azambugius peruenerat: sed omnia commutata vident. Erat ciuitas in armis: fidem datam neglexerat: multitudo nullo pacto se Christianorum imperium passuram cõfirmabat: varij tumultus excitabantur. Haliadux, qui iam in vrbem redierat, & Iehabentafusus in communi scelere & perfidia conniuebant, oblitique fœderis, erãt valdè Lusitanis infesti. Ibi tunc venit nostris Ducibus in mentem, discordiam inter duos illos tyrannos artificio serere, vt viribus vtriusque partis diuisis, facilius vrbe potirentur. Quod quidem sic ab illis excogitatum fuit. Garsias Melius adhuc eodem morbo laborabat.

Haliadux cũ cũ Lusitanis fædus.

Safinensiũ perfidia et tumultus.

Lusitanicũ strategema.

Medi-

Medicum igitur Iudæum ad morbi curationem ex vrbe arcessiuit. Hunc autem pecunia facilè persuaserunt, vt literas ad vtrumque vrbis præfectum perferret, ita tamen, vt eorum neuter posset odorari, literas ad alterum scriptas esse. Literæ autem erant scriptæ nomine Garsiæ Melij, quibus Haliaducem admonebat, vt insidias præcaueret. Sibi namq; exploratum & cognitum esse, vitæ illius insidias intẽdi. Ad eas autem propulsan das opem suam pollicebatur, seque officio suo minimè defuturum cõfirmabat. Interim verò admonebat, nullas esse capitaliores insidias illis, quas imperij communio comparabat. Nam cùm nulla vnquam regni societas fidelis atque firma fuisset, tum aditum ad perniciem eò faciliorem esse, quo minus suspecti fuissent illi, cum quibus societas muneris inita fuerat. Idem ad Iehabentafufum scribebat, & admonebat, vt vitam suã contra Haliaducis occultas fraudes & insidias muniret. Quoties Medicus Melium inuisebat, manum intra vestem stragulam, quæ spondam contexerat, immittebat, quasi tentaret, an febris aliqua ex parte quidquam de solita vehementia remisisset. Et interim literas accipiebat, ne posset quispiam quod gerebatur, aliqua ratione suspicari. Interim verò vterq; eorum clam altero gratias Melio summas agere, seque in potestate Emmanuelis futurum polliceri, obsecrare, & orare, vt non permitteret vllo modo, se fraude alterius interire. Hac igitur fraude contra gentem fraudis plenissimam solerter excogitata, factum est, vt vterque eorum cùm sibi ab altero timeret, muniendam salutem suã contra alterius perfidiam, Lusitanorum ope cogitaret. Vterque igitur, altero imprudente, Azambugium & Melium admonet, vt se in vrbem conferant. Se namque effecturum, vt breui vrbem in Regis Emmanuelis potestatem redigeret. Itaque Azambugius, & Melius quinquaginta tantùm militibus stipati, in vrbem ingrediuntur, & ædes, quæ Rhamahi fuerant, quia amplæ & munitæ videbantur, & erant propius mare sitæ, sibi ad habitandum delegêre. Clanculum verò varia armorum gene-

ra arcis & dolijs inclusa domum comportari faciebāt. Mauri, vt est genus hominum non solùm infidum, verùm etiam suspiciosum, sinistra quadam suspicione tacti, non rectè de nostrorum hominum sedulitate sentiebant. Ipsosque tyrannos iam suæ leuitatis valdè pœnitebat. Multaque tectè moliebantur, quibus coniici poterat, rem ab occultis insidijs ad vim apertam esse vēturam. Azambugius rem omnem, in quo statu esset, Emmanueli per literas significauit. Is nullam moram interposuit, quin firma subsidia illis mitteret. Quatuor igitur naues celeriter instruendas curauit, quibus Gondissaluum Mendesium Zacotum, virum in Africano bello exercitum, præfecit. Qui cùm naues ad portum vrbis appulisset, intellexit, nostros Maurorum perfidia esse in summas difficultates adductos. Nec enim Mauri in fœdere permanebant, sed multis fraudibus opus Azambugij impediebant: neque solum omnia, quæ ad ædes muniendas, sed etiam quæ erant ad victum necessaria, denegabant: multisq; signis apparebat, eis non fraudem ad facinus, sed animum deesse. Cùm nostri de vno ex tyrannis conquerebantur, is in tyrannidis socium culpam omnem conferebat. Nostri cùm iā Zacoti aduentu maiores opes habuissent, confidentius in vrbe versabantur. Tyrannos igitur admonent, se minimè passuros, vt ambo simul vrbem gubernarēt. Eos namque animo inter se inimico & infesto diffidere, & vtrumque eorum de alterius exitio cogitare. Compararent igitur inter se, vter eorum esset ciuitatem illam Regis Emmanuelis nomine moderaturus. Illi verò cū cernerēt eam sibi necessitatem impositam, vter eorum eam prouinciam susciperet, haud contentiosè deliberant. Summa namque animi moderatione, quod vix credibile videretur ei, qui vtriusque mentem cognosceret, vterque eorum alteri imperium concedebat. Tandem peruicit Haliadux, vt Ichabentafusus eam ciuitatem regendam susciperet. Is autem Imperij æmulo amoto, multo liberius fraudes in nostros concinnabat, omnique ratione, vt Azambugium opere prohiberet, con-

Subsidium Lusitanis Safinium missum.

Summa in duobus tyrannis animi moderatio.

Ichabentafusi in Lusitanos fraudes.

contendebat. Lapides, & calcem, & reliquam materiam ne quisquam importare auderet, faciebat: operarijs etiam acerrimè minabatur: & hæc primùm occultius, deindè multo in dies apertius & insolentius gerebat. Quod vbi Azambugius intellexit, Haliaducem, quem sciebat valdè moderationis, qua facilè regnum socio concesserat, pœnitere, arcessiuit: cumque admonuit, vt suorum manu comparata, Iehabentafufum ex improuiso aggrederetur, & obtruncaret. Se namque opem, vbi opus esset, confestim allaturum, facturumque, vt ille solus vrbis imperio potiretur. At Iehabentafufus cùm se armis Haliaducis peti animaduerteret, & nesciret id consilio Azambugij fieri, in ædes Rhamani, in quibus arx extruebatur, se fuga proripuit. Ibi tunc Iacobus Miranda, ipsius Azambugij nepos, habitabat: qui etiam cùm ignoraret, eum aui consilio in illud vitæ discrimen inductum, hominem in fidem receptum ab imminente clade seduxit. Azambugius cùm ab illo pœnas expetere statuisset: Maurus (erat enim singulari solertia, & plurimum in dicendo valebat) multis argumentis vsus, quibus demonstrabat minimè expedire rebus Lusitanorum, se vita tunc temporis spoliari, ab Azambugio impetrauit, vt ei potestatem in Lusitaniam eundi faceret, vt se Regi dederet, & fidem suam fœdere sanctissimo obligaret, fore, vt vsque ad extremum vitæ spiritum pro illius dignitate & amplitudine dimicaret. Quod si rex id facere nollet, tum fore illi liberum, ei supplicium, quod vellet, statuere. Id tandem ab Azambugio adeptus est, vt eum in Lusitaniam vinctum mitteret: qui tandem ab Emmanuele vitam impetrauit, & præfecturam equitum, quibus in campis finitimis in hostes incursaret, obtinuit. Qui beneficio & humanitate Regis obligatus, ei fidelem operam in bello præstitit, neque aliquid in vita gessit, in quo appareret, illi fidem parùm sanctam fore. At Haliadux, cui Azambugius vrbis imperium commisit, longè secùs, quàm fore quisquam existimabat, se in eo munere admini-

Dol' dolo delusus.

Iehabentafufus arte mortem euadit.

Haliaducis in Lusitanos odium.

ſtrando gerebat, multoque inſolentius, quàm Ichaben tafufus noſtris aduerſabatur. In eo verò præcipuè neruos animi contendebat, ne opus inſtitutum ad exitum perueniret. Minis fabros & operarios auertebat, materiam importari ſupplicio propoſito vetabat, & apertè odium, quo erat imbutus, operibus indicabat. Opus tamen paulatim ad iuſtam altitudinē perueniebat. Azābugius interim ſe arcem extruere diſſimulabat, ſed amplas ædes ædificare dicebat, in quibus Chriſtiani mercatores merces imponerent. Feneſtras autem, in quib⁹ erant tormenta collocanda, luto atque tenui materia tegebat, & tectorium calcis inducebat, ne ab hoſtibus, quod in animo habebat, animaduerti poſſet. Præterea nocte in muro portam aperuit, qua ex claſſe noſtris aditus in arcem facilè pateret. Portam autem vtrinque ſecundum vtriuſque viæ latus, quæ in portam ferebat, vallo muniuit. Erat autem arx in tantam altitudinem excitata, vt facilè defendi poſſet. Sequenti die Azambugius expoſtulauit per nuncium cum Haliaduce, quòd in fœdere minimè permaneret, quòd fidem nefariè violaret, quòd iuſiurandum impiè & ſceleratè contemneret. Illum namque per Mahumetis legem iuràſſe, ſe omnia, quæ ad extruendas ædes illas eſſent neceſſaria, largè atq; munificè prębiturū: promiſſa verò non modò minimè conficere, ſed contrà odiū acerbū & immane factis expromere. Diſceret igitur fidem colere, & numen cęleſte reuereri, & hominum pudore ab inſtituto flagitio reuocari. Haliadux reſpondet, ſe valdè hominis dementiam admirari, qui non videat, ſe neque vnde cibum, neq; aquam compararet, habere, niſi is eius copiam ſuppeditare velit, & tamen adeò magnificè loqueretur, quaſi illi omnia, quę ad vitam ſuſtentandam opus eſſent, abundè ſuppeterent. Ad ea Azambugius reſpondet, Luſitanis hoſtium carnibus famem, & eorundem ſanguine ſitim explere, facillimum fore. Hoc dicto Haliadux digitum momordit. Hoc autem eſt apud gentem illam minationis cuiuſdam acrioris indicium. Hoc vbi intellexit Azambugius, vidit opus eſſe feſti-

Callidè factum Azābugij.

Azābugij cū Haliaduce expoſtulatio.

festinatione, vt antequam Haliaduc maiores ex pagis copias euocaret, illum opprimeret. Sed ne fidem viola re videretur, si prius iniuriam afferre putaretur, quàm esset hostis iniuria lacessitus, hoc excogitauit. Maurus quidam Lanio colaphum inflixerat in macello homini Lusitano, qui erat ex Regis familia. Is apud Azambugium de illata sibi iniuria querelam habuerat. Azãbugius illum, vt patienter iniuriam ferret, admonuit: sic enim temporis rationem postulare. Tunc verò, cũ illum ab Haliaduce nuncium adeò ferum & importunum accepisset, Lusitanum illum euocat, & vt Maurum, à quo fuerat affectus iniuria, interficeret, adhortatur: quod vt expeditius faceret, vnum ex suis domesticis illi socium adhibuit. Abierunt illi continuò, & cùm in forum peruenirent, in Maurum incidunt, quẽ gladio transfigunt. Clamor confestim & vlulatus exoritur, & tumultus excitatur. Saraceni vndique ruunt, & Lusitanos adoriuntur. Illi verò animo satis acri resistunt, paulatimque cedunt, atq; se tandem in arcem maximo cum labore recipiunt. Azambugius suos continuit. Saraceni arcem circundant, multisque telis & iaculis in arcem missis, vt nostris perniciem inferant, enituntur. Tandem maioribus tormentis admotis, arcem quatere instituunt. Lusitani armati vigilias agitabant, non tamen eorum quisquam telum iaciebat. Azambugius enim omnibus, vt se continerent, imperauerat. Integram noctem fuit arx summis hostium viribus oppugnata: cùm tamen eorum conatus omnes in nihilum reciderent. Vbi diluxit, Azambugius primùm quidem instituit, vt res diuina fieret, & numen CHRISTI religiosa precatione propitium redderetur. Deinde admonuit, vt omnes cibum sumerent. Itaque animis religione expiatis, & corporibus cibo & potione refectis, aciem magno silentio instruxit: & equum album sibi soli afferri præcepit. Erat enim valdè senex, & claudus. Nam cùm Ioannes secundus, Regis Alfonsi filius, in bello, quod Alfonsus cum Fernando Rege Castellæ & Aragoniæ gesserat, oppidum in tran-

Callidum rumpendi federis cõsilium.

Tumultus Safinij.

ſtagana Luſitaniæ prouincia, quod Alegretum nominatur, armis expugnaret, fuit Azambugius, qui tunc Ioanni acrem operam nauabat, in crure graui vulnere percuſſus. Is igitur ſolus eo die ex equo pugnauit, reliqui pedibus rem geſſerunt. Omnibus igitur rebus ritè paratis, cùm eſſet meridies, erupit Azambugius, & re inopinata magnum terrorem hoſtibus iniecit. Nec enim ſuſpicari poterant, paucos homines, quos metu exanimatos eſſe crediderant, in tantam hoſtium multitudinem impetum facturos. Itaque cedunt, & in tēplum confugiunt. Noſtri eos acriter inſequūtur, multoſque cædunt. At poſtquam hoſtes in templo ſe à repentino illo timore refecerunt, pugna recruduit. Sed cùm ex illis multi caderent, templum fuit ab eis alia porta fugientib⁹ incredibili celeritate deſertum. Multi tamen ſeſe in eam vrbis arcem, quæ eorum præſidijs tenebatur, receperunt: & inde ingenti tormento arci, quam Azambugius extruxerat, maximum damnum afferebant. Hoc cùm cerneret vir quidam huius artis peritiſſimus, nomine Sebaſtianus Rodericus, cùm tormentum contra diſponeret, & aptiſſimè collimaret, globus ingens per os hoſtilis tormenti vehementer emiſſus, tormentum perfregit, & eum, qui illi præerat, dilacerauit. Sic tandem Saraceni ab omni ſpe depulſi, ſeſe in fugam dederunt, & Haliadux in oppidū, nomine Targam, ſe recepit. Reliqui, qui in vrbe manſerunt, pacem ab Azambugio poſtulârunt, quam ille conceſſit, & leges illis ſcripſit, & tributum, quod quotannis penderent, imperauit. Quamuis autem non certus hoſtium numerus, qui in ea pugna ceciderunt, iniri potuerit, magnam tamen multitudinem fuiſſe conſtat, cùm è noſtris vnus tantùm deſideratus ſit, qui erat Azambugij familiaris, qui prope illum pilæ vnius ictu concidit. Melio autem cum Azambugio minimè conueniebat. Nam vterq; eorum diuerſam in tuenda ciuitate ſententiam ab altero ſequebatur: quo factum eſt, vt offenſus Melius in Luſitaniam rediret, & ſolus Azam-

Azambugij erup.

Hoſtium fuga.

Incruenta Luſitanorū victoria.

zambugius Emmanuelis nomine vrbi præesset. Attamen post vrbem captam, hostes, qui in pagis habitabant, crebras in nostros excursiones faciebant: sed semper fuêre cum detrimento repulsi. Sic factum est, vt ciuitas illa opibus & armorum præsidijs munitissima, paucorum hominum virtute & industria, & Regis Emmanuelis felicitate, ipsius Emmanuelis imperio subderetur. Sub idem fermè tempus, quo hæc gerebantur, antè tamẽ, quàm ciuitas illa caperetur, in oppido, quod Abrantes appellatur, vbi tunc Rex Emmanuel, pestilentia Olysippone repulsus, se tenebat, natus est illi nonis Iunij, Anno à Christo nato M D vij. ex vxore Maria filius, cui Fernandi nomen inditum fuit. Valuit autem multùm ingenio: fuit in antiquitate peruestiganda valdè curiosus, maximarum rerum studio flagrabat, multisque virtutibus illo loco dignis præditus erat. Qui tamen in iuuentutis flore immatura morte sublatus est. At Emmanuel cùm nullo modo studium Indicarum rerum intermitteret, sedecim in Indiã naues comparauit. Quatuor ex illis Iacobum Siqueiram præfecit, quem iussit vltra Gangem nauigare, & auream Chersonesum petere, situmque ciuitatis opulentissimæ, quam Malacam appellant, celeberrimum Orientis emporium, explorare. Mandauit præterea, vt in cursu insulam S. Laurentij perlustraret, quam audierat esse & amplissimam, & multis rebus abundantem. Cũ hac classe Siqueira Olysippone profectus est nonis Aprilis, Anno à Christo nato, M D viij. Duodecim verò nauibus præfuit Georgius Aquilaris. Huic imperauit, vt cum quinque nauibus promontorium, quod appellant Guardafum, ea parte, qua ab Austro ad Septentrionem in introitum Arabici sinus inflectitur, peragraret, & maria illa specularetur, vt naues, quæcunque ex Arabia in Indiam nauigarent, interciperet. Septem verò naues, reliquæ certis Ducibus attributæ sunt: è quibus vnus fuit Franciscus Pereira Pestana, qui iussus erat arci Quiloensi præesse. Alijs præterea (Tristanus is Syluius appellabatur) dedit in mandatis

RES EVROPEAE

Fernãdus filius Emmanueli nascitur.

RES INDICAE.

16. naues in Indiam mittuntur.

ANNVS à Christo nato, 1508.

datis Emmanuel, vt cum duabus triremibus ex India in Guardafuense promontorium nauigaret, & secum Aquilari coniungeret. Hæc classis soluit Olysippone eodem mense, quinque diebus postquàm prima classis vela dederat. Eam verò tempestas subito coorta disiecit, & malum nauis, cuius Pestana nauarchus erat, perfregit, & armamenta dissipauit, ita, vt cogeretur Olysipponem reuerti. Vnde refecta naui decimo quarto kalēd. Iunij, rursus profectus est. Is impeditus hyeme, Quiloam peruenire non potuit, & in insulis citra Mozambiquem sitis hyemauit. Nauarchi, qui erant in Indiam profecturi, varijs casibus agitati, Cochimum tandem delati sunt. Aquilaris autem naufragio perijt. Odoardus Lemius vnus ex nauarchis, qui erat Aquilari sanguine coniunctus, cùm nauis ad Mozambiquensem portum appulisset, inde discedere noluit, antequã de Aquilaris vel salute, vel exitio aliquid certi cognosceret. Cùm verò multis argumentis perspectum fuisset, Aquilaris nauem fractam, atque dissipatam, & fluctibus oppressam extitisse (in eodem enim cursu multa nauis laceratæ fragmenta, cum dolijs & instrumentis nauticis apparebant) nauarchorum omnium communi consensu statutum est, vt Lemius in locum illius succederet. Itaque cùm primùm per anni tempus licuit, Pestana, qui iam se in eandem insulam Mozambiquensem contulerat, Quiloam recta contendit. In illius nauem Lemius conscendit, suam verò Vasco Sylueiræ concessit, & ita in promontorium Guardafuense cursum tenuerunt. Petrus Ferreira Fogaza, qui arcẽ Quiloensem cum imperio tenebat, Melindem, (sic enim iussus erat,) profectus est: & ibi tandiu constitit, quandiu per anni tempus nauigare non potuit. Cùm primùm verò tempestas secunda fuit, sese ad Lemium aggregauit. Lemius igitur cum classe septem nauium Zacotoram cursu petijt. Regiones autem regum, qui erant stipendiarij, circunuectus tributa collegit: & cùm aliqui tributum imperatum pendere recusarent, eos bello domuit. Magadaxum oppugnare cùm vellet, pro-

Classis Lusitana tempestate disiecta.

Aquilaris naufragiũ

Magadaxum opp.

propterea quòd vidit ciuitatem esse situ & natura munitissimam, & stationem nauium parùm tutam, & aditum ex mari in vrbem difficillimum, de nauarchorũ omnium consilio ab ea mente destitit. Ibi cùm in anchoris consisteret, vigilum negligentia factum est, vt nauigij, cui præerat Georgius Quadra, anchoralia præciderentur. Aestu porrò vehementissimo delatus, tantum maris transmisit, vt cùm milites atque nautæ de somno suscitarentur, non possent in qua tunc regione versarentur, vlla ratione conijcere. Ergo tantisper remis nauigium inhibuêre, dum exortu Solis tenebræ dispellerentur. Cùm verò neque sic possent, quam Regionem præteruehererẽtur, agnoscere, se ventis agi permisêre. Sic in Zeilæ portum, quæ ciuitas non procul abest ab ore & introitu sinus Arabici, & ad Aethiopiã pertinet, delati sunt: atque ita factum est, vt omnes à Saracenis, qui eam ciuitatem incolebant, caperentur. Lemius à conatu, quo Magadaxum oppugnare constituebat, depulsus, in Zacotoram venit, atque ibi Petrũ Fagozam in arcis præfectura constituit. Quæ deinde Lemio acciderint, alio in loco referemus. Nunc quæ Tristanus Cugna gesserit, explicanda sunt. Classis illi commissa erat vndecim nauium. Alias præterea quinque naues instructas Emmanuel Alfonso Albuquercio permisit, quẽ voluit, vt postquam Almeida muneris sui definitum tempus expleret, Prætor Indiam cum imperio teneret. Cugna cum hac classe in Mozambiquem peruenit mense Decembri. Ibi propter hyemem hybernare coactus fuit. Aliquæ tamen naues ab illo tempestatibus seiunctæ, minimè comparuerunt. Alfonsus namque Lupius Costa nauarchus Zofalæ portum subierat. Lionelus Coutignus se Quiloam receperat. Aluarus Tellius in promontorium Guardafuense maximo cum periculo delatus extiterat. Ibi cùm se à iactatione refecisset, prædas è Saracenis egit, quibus cum militibus suis ditatus est. Postea verò Zacotoram petijt, vt se cum Tristano Cugna coniungeret. Rodericus Pereira Coutignus tempestate similiter agitatus in si-

Quadræ ex suorum negligentia infortunium.

Zeila opp.

Tristani Cugnæ res gestæ.

Cugnæ sociorũ pars tempestate disiecta.

Sinus pulcher insulæ S. Laurentij. in ſinum inſulæ S. Laurentij introiuit :quem ſinum propter illius amœnitatem,pulchrū appellauit , quod adhuc nomen obtinet. Ibi cùm decem & octo adoleſcentes lintre inuecti ad nauem illius accederent , eos benignè accepit, & veſtibus donauit: & cū reliquos dimiſiſſet, duos muneribus allectos retinuit, quos ad Cugnam in Mozambiquem perduxit. *Cugnæ ad S. Laurentij insulā nauigatio.* Cum Cugna multa de inſulæ huius magnitudine percepiſſet , & nondum tempus eſſet idoneum ad iter Zacotoram verſus ſuſcipiendum, re prius cum Alfonſo Albuquercio cōmunicata , in eandem inſulam nauigare conſtituit, vt mores gentis, & inſtitura , & telluris etiam amplitudinem , & fertilitatem aliqua ex parte oculis vſurparet. Duxit autem ſecum Alfonſum Albuquercium, & Antonium Campenſem , & Emmanuelem Telliū, & Franciſcum Tauoram , Ioannem Gomecium Abræum , & Rodericum Pereiram Coutignum & Triſtanum Aluarum . *Cugna ab incolis aditu prohibitus.* Reliqui autem nauarchi cum nauibus ſuis in Mozambique relicti ſunt . Cùm verò ad aliquot portus appuliſſet, & in terram deſcendere vellet, fuit à confertis incolis aditu prohibitus: quos tamē magna cæde perterritos, in fugam coniecit. Oram deinde omnem , quæ ad Aethiopiam ſpectat, perluſtrauit. Cùm vero Promontorium , quod pertinet ad Occaſum , flecteret , & totam inſulam circumuehi cuperet , vt eam etiam partem , quæ pertinet ad Auſtrum cognoſceret, ingenti tempeſtate impeditus eſt, quo minus id, quod conabatur , efficeret. Ea tempeſtate nauis *Roderici Pereiræ nauis ſubmerſa.* Roderici Pereiræ ad vadum alliſa, demerſa eſt , maximaq; pars hominū, quæ illa vehebatur, interijt. Cugna receptui ſignum dedit , & in Mozambiquem reuerſus eſt . At Ioannes Gomecius Abræus cùm ea tempeſtas excitata fuit , iam inſulæ promontorium ſuperauerat. Cùm verò oram Auſtralem legeret , in fluuium incidit regionis illius inſulæ , quam Mataranam nominant. *Matarana flu.* Ibi vt aquationem faceret, conſiſtere in animum induxit , cùm repentè multi lintribus inuecti , nauem circundant , nutibus hominem perbenignè ſalutant, piſces

pisces recentes offerunt: radices, quibus gens alitur, & arundines, è quibus saccharum exprimitur, munificè præbent: omnia denique signa singularis humanitatis ostendunt. Ea gentis facilitate nauarchus allectus, magistrum nauis iubet in lintrem descendere, vt videat (erat enim multarum linguarum peritus) an posset cum illis sermonem conferre, & simul admonet, vt aliquor homines muneribꝰ delinitos in nauem conscendere persuadeat. At illi vbi primũ magistrum acceperunt, tanta celeritate lintrem remis egerunt, vt se intra breue spatium è nostrorum conspectu proriperent. Hoc cùm ex improuiso accidisset, Nauarchus scapham in mare demittere iussit, & in ea, tormenta disponere, & cũ viginti & quatuor hominibus in eam desiliuit, vt lintres sequeretur. At cùm terræ appropinquaret, cernit rursus eosdem lintres cum magistro scapham versus summa securitate nauigare. Magister autem nutibus admonebat, ne quid hostile molirentur: gentem esse benignam & perhospitalem. Cùm autem ad scapham peruenit, narrauit se fuisse ad Regem perductum, qui eum fuerat singulari humanitate complexus, illumque præterea torque argenteo, & armillis atque annulis argenteis donârat, statimque remiserat, vt nomine suo nauarchum precaretur, ne vellet congressum hominis illius cupidissimi fugere. Se nanque illius gratia omnia, quæ nauarchus ipse vellet, libentissimè facturum. Hac specie humanitatis inuitatus nauarchus, in terram descendit. Rex in littus contenderat, & vt hominem omnibus amoris signis sibi egregiè deuinciret, summa ope nitebatur. Conuiuium instructum de more gentis ita fuit, vt nihil, quod tellus illa ferret, desiderari posset. Sermo præterea multa iucunditate conspersus. Sol iam præcipitabat, & nauarchus scapham repetebat, cùm subitò immanis quædam tempestas exorta fuit: caligo densissima lucem eripuit, & ingentes fluctus eiecti sunt, quibus impeditus nauarchus, in nauem redire non potuit. Ea tempestas quatuor diebus terram illam tenuit, cùm mare iam

Lusitanus nauis magister à Barbaris inopinatò auectus.

iam esse tranquillum. Qui erant in naui, suspicati fuerant, nauarchum manum cum gente illa magistri gratia conseruisse, & in eo prælio cecidisse. Quomodo enim fieri aliter potuisset, vt is tamdiu in terra incognita versaretur? Aut suos diuturna solicitudine distineri sineret? Quibus epulis, aut lenocinijs à gente barbara & inculta inuitari potuit? Sed sic fuit, inquiunt: magistrum, vt sibi redderetur, postulauit: illi postulata repudiârunt. Is iniuriam armis vlcisci voluit, & à circunfusa multitudine interfectus est. Quid igitur faciemus? Expectabimus dum nauis tempestate rursus excitata ad littus allidatur, & omnes siue in mari fluctibus, siue in terra furentium hominum manibus fœdè pereamus. Hæc cùm secum reputarent, vela fecerunt. At nauarchus scapha per oras illas circumuectus cùm nauē minimè reperisset, ad Regem redijt. Rex illum valdè amanter excepit, omnibusque modis expertus est, an posset hominem ab ea mœstitia, qua miserrimè premebatur, auocare. Sed frustra conatus est. Ille namque cùm se videret in illa vastitate relictum, & omni spe in patriam redeundi omninò destitutum, & gentis victum, & cultum aspernaretur, omne solatium respuebat, & se lachrymis & lamentis dedebat: atque ita tandē mœrore contabuit. Similiter octo illius comites dolore cōfecti, è vita cum multis gemitibus excessêre. Reliqui scapham refecerunt, & multum sui desiderium Regi, vt apparebat, relinquentes, inde profecti, cursum in Mozambiquem tenuerunt. Incidētes verò in nauem, cui Lucas Fonseca præerat, quæ in Zofalam nauigabat, ab illo excepti, & in Mozambiquem deducti sunt. Locus autem postulat, vt huius insulæ situm, & variarum gentium, quæ eam incolunt, mores & instituta, & telluris etiam naturam aliqua ex parte referamus. Insula à nostris insula Sancti Laurentij nominatur, eò quòd die Diui Laurentij memoriæ consecrato fuit à Lusitanis cognita. Patet in longitudinem circiter mille atque ducentis milliarijs: in latitudinem verò quadringentis & octoginta. Est varijs regnis distincta. Regionis

Mira tempestatis terrestris natura.

Nauarchus à socijs in insula S. Laurentij relictus, mœrore cōtabuit vnà cum quibusdā alijs.

Insulæ S. Laurentij descriptio.

nis mediterraneæ cultores simulacris dediti sunt: qui oras maritimas incolunt, maxima ex parte Mahumetis sectam sequuntur. Partim nigri, partim colorati, breui autem, & crispo capillo sunt. Ditiores vestibus gossipinis amiciuntur: tenues verò pudenda tantùm gossipina veste contegũt. Licet eis tot vxores ducere, quot eis libuerit. Regio est singulari fertilitate prædita. Fontes habet quamplurimos, & aquas dulces atque perennes. Est præterea densis syluis atque nemoribus culta. Abundat multum piscatu, venatu, & aucupio, variasque fruges modica cultura adhibita profundit: multiplicesque radices, quibus homines vice panis vtuntur, effert. Citreis malis, & alijs arboribus odore miro redolentibus vestita est. Arũdines innumerabiles, è quibus saccharũ vel natura instillatur, vel artificio exprimitur, in ea prouenıunt. Zingiber passim effunditur, quo quidem viridi vescuntur: siccum conseruare nesciunt. Habent argenti metalla quamplurima. Gens est natura simplex, & ad humanitatem propensa. Artificio nauigandi carent: lintribus tantũ gratia piscationis vtuntur. In prælijs nõ alijs armis, quã leuibus iaculis vtebãtur, sed nunc Lusitanorum vsu & consuetudine melius armati in aciem prodeunt. Et hæc quidem de insulę situ & natura, & gẽtis moribus, satis esse dictum, quod ad præsens institutum attinet, opinor. At Tristanus Cugna primùm è Mozambique Melindem contendit, & cum Rege amanter collocutus, munera, quę rex Emmanuel ei dono miserat, cum honorifica amicitiæ significatione detulit. Ei deinde tres homines tradidit, è quibus vnus erat Lusitanus, nomine Fernandus Gomecius Sardus: alter natura Maurus, qui tamen Christianæ religionis sacris erat initiatus, cui nomen erat Ioan. Sancius: tertius verò fuit Saracenus quidam Tunete oriundus, qui Mahumetes appellabatur. Hos autẽ mittebat Emmanuel cum literis ad Aethiopię Regem, quem nostri satis imperitè Ioannem presbyterum nominabant. Hos Rex Melindius in fidem recepit, vt inde in Aethiopiam, quæ supra Aegyptũ est, ipsius Re-

Radicum vsus panis vice.

Cugnæ cũ Melindio congressus

Emmanuelis ad Aethiopiæ regem legatio.

gis fide deducerentur. Hæc vbi mandata confecit Cugna, in Hoiam vrbem, à Melinde octoginta millia passuum distantem, quæ bellum cum Melindio gerebat, inuectus, eam cepit, diripuit, & incendit, multosque Saracenos occidit. Inde in aliam delatus vrbem, quæ inde sexaginta passuum millia aberat, eam, cùm armis nollet resistere, Regi Emmanueli subdidit, & ei tributi nomine certum auri pondo, quod singulis annis penderet, imperauit. Inde verò in aliam se contulit vrbem muris & mœnibus egregiè munitam, celebre regionis illius emporium, nomine Brauam. In illius portu cùm classem constitueret, ad ciuitatis Principes Lionelium Coutignum misit, qui illis Emmanuelis nomine pacem offerret, eosque ad communionem fœderis inuitaret. Illi simulabant à fœdere haudquaquam abhorrere, id tamen differebant, atque procrastinabant. Solet enim illis temporibus ventus quidam vehementissimus incitari, qui naues omnes, quas in portu illo reperit, affligat: atque tandem ad vada vehementer allisas, effringit. Hanc malitiosam calliditatem cùm argumentis Cugna exploraret, vrbem oppugnare constituit. Ante solis exortum copias in littus exposuit, duplicemque aciem instruxit: primam aciem, in qua erant quadringenti milites, Alfonso Albuquercio attribuit; ipse secundam aciem, in qua erant sexcenti milites, ducebat. Erat in ciuitate præsidium, quod quatuor hominum millia continebat. Duo millia ex vrbe confestim egressa, nostris occurrunt. Fit atrox prælium. Nostri tamen eos grauiter vrgent, & cedere compellunt. Illi tamen ordine minimè turbato se in vrbem recipiunt, & absque vlla trepidatione, portis occlusis, Lusitanorum impetum retundunt. Nostri bifariam diuisi, in varias partes, vt videant, sitne aliquis in vrbem aditus, discurrunt. Hostes interim missilibus & facibus in nostros è muro coniectis pugnabant. Tandem cùm Alfonsus Albuquercius locum immunitum reperisset (pars enim muri ea parte vetustate collapsa fuerat) in vrbem inuasit. Hostes conferti se in eam partem con-

Hoia vrbs à Cugna capta.

Alia vrbs dedita.

Braua vrbs.

Pacis fraudulenta procrastinatio.

Pugna cũ Brauensibus.

contulerunt, & maxima armorum contentione in extremo salutis discrimine restiterunt. Vtrinq; fuit impetu satis acri dimicatũ, donec Cugna accessit. Illius aduentu hostes se in fugam dederũt. Nostri illos insequi parabant, quod tamen Cugna prohibuit. Vrbs spoliata fuit, ingensq; præda in naues imposita: multi ex hostibus occisi, multi etiã capti sunt: maxime tamen parti libertas donata. Ex nostris quinquaginta desiderati sunt, & multi grauiter sauciati. Duodeuiginti homines auaritia cæcati, tantum in scapham quandã onus imposuerunt, vt scapha demersa omnes interirẽt. Scapha tamen illorũ pondere leuata, rursus emersit. Tanta verò fuit in militibus rusticanis immanitas, vt, ne quidquã illos à prædandi studio remorari posset, manus mulierũ multarum præciderẽt, quò minore labore illis annulos & armillas detraherent. Id tamen malum Cugna, ne vlterius progrederetur, maxima pœna constituta prohibuit. Vrbs verò flammis coniectis, incendio, hostibus è propinquo intuentibus, valdè miserabili conflagrauit. Inde Magadaxũ contendit, & Lionelium Coutignum in vrbem misit, qui similiter atq; Brauæ fecerat, pacem & amicitiæ fœdus ostenderet. In littore equites cataphracti discurrebant, muros armatorum præsidia vinciebant: alij verò extra muros cum armis inambulabant: omnia denique bellum horribili specie minitabãtur. Coutignus antè, quam in terram descẽderet, vnum ex captiuis, qui Brauæ capti fuerant, in terram exponendum curauit, vt hominibus, se non bellum, sed pacem nunciare significaret. Illi verò captiuum in Coutigni conspectu dilacerant, deinde Coutigno, si in terra pedem ponere ausus esset, idem se facturos minabantur. Coutignus ad Cugnam redit, & hostium ferociam atque minas exponit. Cugna vrbem aggredi voluit, sed à reliquis Ducibus, & à nauium magistris admonitus, id certamen omisit. Vt enim exitus difficillimos, & stationem periculosam & infestam, & vrbis mœnia valdè munita, & militum copiam, quæ vrbem tueri poterat, omittam, hyems in-

Braua à Lusitanis capitur.

Detestãda quorundã auaritia.

Rusticanorum militum immanitas.

Braua incensa.

Magadaxũ à Lusitanis intactũ relinquitur.

ſtabat, & nauigandi tempus effluebat, ita, vt ſi vrbs nō vno impetu caperetur, maximum claſſi periculum cū ſummo dedecore Ducis, & interitu exercitus imminere t. Inde igitur in Zacotoram properauit, ad quā intra breue tempus naues incolumes appulſæ ſunt. Hanc inſulam ſuſpicantur multi eam eſſe, quam olim Dioſcoridem appellabant, quæ ad Praſum promontoriū ſpectat. Eſt autem varijs montibus diſtincta: abundat varijs fructib⁹ & olerib⁹. Homines ſunt colorati. Se Chriſtianos eſſe profitentur. Templa more noſtro cum altaribus ædificant. Cruces tantùm habent in ipſis altaribus ſtatutas: imaginibus non vtuntur. Dies ieiunijs dicatos, de Chriſtianæ religionis more, ſingulari ciborum abſtinentia obſeruant. Nec enim illis, cùm ieiunant, piſces edere licet. Vnam tantùm vxorem ducūt. Eoſdem feſtos dies, quos nos agimus, & ijſdem temporibus celebrant, & diuorum etiam memoriam ſanctè colunt. Decumas frugum & fructuum ſacerdotibus integrè perſoluunt. Nauibus carent. Sunt diſciplinarū prorſus ignari, vſque adeò, vt cùm Chriſtianum nomen retineant, Chriſtianæ religionis imperiti ſint. Ignauia & otio torpēt: animo demiſſo & abiecto ſunt, vſque adeò, vt ſine vlla recuſatione paucis Saracenis obtemperent: & cùm impotenti ab illis tyrannide vexentur, nullam tamen pro libertate dimicationem ſubeundam exiſtiment. Rex Caxemi (eſt autem ea regio felicis Arabiæ, quam Oceanus definit) eam tunc duriſſimo dominatu oppreſſam tenebat, & vt illis ſpē recuperandæ libertatis adimeret, arcem non procul à littore extruxerat, multiſq; præſidijs & bellicis inſtrumentis egregiè munierat, filiumque ſuum iuuenem acri animo præditum, eidem præfecerat. Hanc Cugna expugnare ſtatuit, vt Chriſtianos incolas ea tyrānide liberaret. Primùm tamen Abrahemum (ſic enim adoleſcens ille regius appellabatur) per legatum admonuit, vt è regione, in quam pater illius nullo iure armis inuaſerat, confeſtim excederet, & arcem ſibi omni præſidio nudatam traderet. Abrahemus reſpondit,

Zacotora inſula.

Chriſtiani Zacotorenſes, eorumque mores

Zacotorenſiū ſeruit⁹.

Caxemium reg.

Cugnæ ad Zacotorenſis arcis præfectum legatio.

dit,se patris sui imperium revereri, aliorum verò Principum iussa pro nihilo putare. Ad bellum igitur se pararet. Rem enim non verbis, sed armis esse gerendam. Cugna omnia, quæ ad oppugnationem necessaria videbantur, impigrè comparat. Atque altitudinem maris ea parte, qua facilior in terram aditus fore videbatur, explorat. At Abrahemus ea nocte locum muniuit, præsidiaque in vallo disposuit, quæ nostros aditu prohiberent. Cugna duplici acie instructa, cùm primũ diluxit, ad littus accessit. Primum agmen ipse ducebat, postremum Albuquercio commiserat. At cùm Albuquercius cerneret, alium aditum propius arcem, qui pridiè propter salum multo periculosior apparebat, esse tunc valdè tranquillum, vt hostes ancipiti prælio distineret, ad eam partem scaphas agminis sui remis incitari iussit, & ita sine vllo impedimẽto copias suas in terra constituit. Id cùm minimè Cugna cerneret, palmetum versus contra Abrahemi præsidia celeri remigum contentione inuectus est. Id conspicatus Abrahemus, vt subsidio illis occurreret, qui erant in vallo, ex arce festinanter egreditur. Sed cùm eos, quos Albuquercius agebat, in terra conglobatos animaduerteret, ad eam partem se contulit, è qua maius sibi periculum intendi perspexit. In illius agmen Albuquercius armis egregiè rectus inuasit. Alfonsus Norogna, qui vnus erat ex Ducibus, quos Albuquercius ducebat, in Abrahemum impetum dedit, & hostes retrocedere compulit. At Abrahemus, vt illius copiæ tutò sese in arcem recipetent, nostrorum agmen animo maximo sustinebat, & virtutis militaris mirum specimen exhibebat: tandem à reliquis destitutus, octo tantùm militibus stipatus, ne inultus caderet, facinora memorabilia in nostros edebat. Hæc cùm Norogna cerneret, vt cum illo manum confereret, accelerauit. Nimis acre certamen inter duos illos Duces institutum breui spatio finitum fuit. Lusitani namque hostes circundederunt, qui quidem animo fortissimo in extremo vitæ discrimine resistentes, concisi vulneribus conciderunt, ita

Bellũ Zacotorense.

Pugna cũ Zacotorensibus.

Abrahemi virtus militaris.

Duorũ Ducũ monomachia.

Hostium cædes.

tamen, vt multos è nostris grauiter sauciarent. At Cugna interim, cùm in terram ea parte, quàm oculis antè designârat, desiliret, ij, qui erant in munitione dispositi, illum aditu telluris arcere conabantur. Sed cùm maxima vi repressi fuissent, in arcem se recipere voluerũt: nostri illos insequuti sunt. Cùm ad arcem propius accessissent, qui erant cum Albuquercio eos exterritos in effusam fugam compulerunt. Pauci tamen ex illis in arcem recepti sunt. Cugna eos, qui fugerant, persequi minimè voluit. Nihil enim arcis expugnationi anteuertendum arbitrabatur. Itaque nostri continuò iussu illius ad arcem accedunt, vt portas perfringerent. Arbitrabantur enim hostes exanimatos metu, non valdè eorum impetũ repressuros. Quod longè secus euenit. Hostes enim missilibus & saxis è turribus Lusitanos vulnerabant: Albuquercium lapide coniecto ita contuderũt, vt diu vocẽ mittere nõ posset. Cugna hoc animaduertens, signum receptui dedit, & vnũ tormentum è classe, & scalas importari iussit. Tormento autẽ portas dilacerare, & scalas mœnibus admoueri præcepit. Hostes cùm portas effractas cernerent, & se minimè posse Lusitanorum impetum, qui iam ingredi parabant, vlla ratione propulsare (pauci namque reliqui erant, qui arcem tutabantur) se in arcis turrim munitissimam receperunt. Nostri portis effractis in arcem se contulerunt, & turrim aliam occupârunt: ad eam tandẽ, quæ maiore virtute defendebatur, accesśêre. Hostes tam acri animo turrim morte proposita tuebantur, vt Cugna molestissimè ferret, homines adeò fortes interire. Itaque illos per interpretem admonuit, se libẽter misericordiã eorum virtuti tributurum, libertatẽque daturũ, si se dedere vellent. Illi verò mortẽ honestã deditioni, quam admodum turpem opinabantur, facillimè prætulêre. Turris igitur cum omnium strage, qui erant in præsidio, capta fuit: vnus tantùm, qui erat optimus nauiũ magister, reseruatus est. E nostris octo desiderati, & quamplurimi vulnerati sunt. Arce ad hunc modũ capta, Cugna oppidi incolas admonuit, se, vt illos

Arcis oppugnatio.

Albuquercij periculum.

Zacotorensis arcis expugnatio.

Hostium virtus.

Turris cũ hostiũ internecione capta.

los in libertatem vindicaret, iussu Regis Emmanuelis in eas oras peruenisse. Indignum namque clarissimo Principi visum fuisse, gentem Christianam Saracenorum superbissimum dominatum tandiu pati. Oppidani gratias agere, manus in cælum tendere, clamores lætitiæ significantes emittere, omniaque felicia & fausta Emmanueli precari. In templū indè, in quo Saraceni sacra impura è Mahumetis disciplina procurabant, Cugna cum Lusitanis omnibus se contulit, in eoque sacris expiato, res diuina singulari cæremonia atque sanctitate facta fuit. Cugna arcem multorum operis multò melius munitam Alfonso Norognæ, vt ab Emmanuele iussus fuerat, commisit. Indè verò decimo die Augusti, anno M D vij. in Indiam transmisit, & cùm ad Cananoris portum naues, vt iam superius exposuimus, appulisset, pax cum Rege Cananoris facta fuit. Deinde Cochimum delatus, ab Almeida Prætore fuit satis honorificè & amanter exceptus. Non multis pòst diebus cum Almeida intellexisset, ad portum Pananis (est id oppidum magnum ad ditionem Calecutiensis Regis pertinens, à Cochimo Septentrionem versus supra quinquaginta millia passuum distans) Arabum onerarias naues consistere, & cum iis classem Calecutiensem, armis, & telis, & militibus instructissimam, vt naues amicas tueretur, cui præerat vir impiger, Cutialis nomine, multum in bellicis rebus exercitus, cum ea in ipso portu confligere statuit. Tristanus Cugna opem suam pollicitus, illi se Comitem admodum libenter adiunxit. Itaque duodecim nauibus instructis Almeida Pananem contendit. Ibi ex captiuis, quos in portu cepit, cognouit, naues nondum in altum deductas, sed esse secundum fluuium in statione collocatas. Cutialem præterea iuxta fluuij ipsius ostium vtraque ex parte stationes vallo muniuisse & tormẽta in ijs cum valida manu militum disposuisse, Oppidū etiā præsidijs & munitionibus cinxisse, & habere sub signis supra quatuor millia hominū fortium, partim ex Arabia, partim ex Nairib' qui stipendijs Ca-

Christiano rū de libertate gaudium.

Missa prima in Zacotora insula celebrata.

Cugne in Indiā abitus.

Panane oppidum.

Almeida in Calecutienses & Arabas expeditio.

lecutiensis Regis alebantur. Almeida septingentos tãtùm Lusitanos eduxerat. Cum hac autē manu hostes hoc ordine aggressus est. Ducem Petrum Barretum nomine in scapha præmisit (nec enim naues magnæ, neque triremes, eò quòd æstus decesserat, poterant in fluuio nauigare) qui in hostiles naues inueheretur, & is triginta viros secum duceret. Hunc verò sequeretur Iacobus Petreius cum alijs triginta militibus qui in stationem, quæ prope fluminis ostium, vnde maius periculum imminebat, inuaderet. Post hos Laurentius Almeida & Nonius Cugna Tristani Cugnæ filius, scaphis similiter inuecti, eundem cursum tenerent: hos autem alij Duces sequerentur. Postremum agmen Almeida & Cugna duabus triremibus cogerent. Postridiè primâ luce hoc ordine in fluuium ingressi, ad hostes appropinquârunt. Almeida tantùm & Cugna, propterea quod nondum æstus accesserat, in fluminis ostio constitêre. Hostes tormentis & iaculis ignitis nostros obruere impetu maximo conabantur. Nihilo tamen secius nostri satis intrepidè progressi sunt, & per flammas atque tela ruebant. Barretus cùm ad naues, vt erat constitutum, festinanter accederet, & in terram desilire conaretur, triginta Saraceni capitibus & mentis abrasis in eum impetum tulerunt. Erat autem abrasio illa deuotionis indicium, qua sibi diras horribiles imprecabantur, si è prælio nisi victores excederent: vt autem postea compertum est, fuit tunc deuotorum magna multitudo, quibus erat necesse, aut hosti vitam eripere, aut in certamine mortem oppetere. Sic igitur multò atrocius prælium, quàm pro hominum multitudine commissum repentè fuit. Similiter Iacobus Petreius cùm ad locum, quo erat iussus accedere, se conferre voluisset, à Saracenis eadem religione constrictis exceptus fuit. Curialis verò subsidia suis submittebat, & certamen summa vtrinque contentione miscebatur. Prælio ad hunc modum commisso, Laurentius Almeida cum suis copijs aduenit, & inuitis hostibus in terram desiluit, ita tamen vt multi ex nostris grauissimè

Acies marina Lusitanorum.

Prælium.

Deuoti Saraceni Barretum aggrediũtur.

simè sauciati illum sequerentur. Nostri tamen cùm acrius institissent, hostes paulatim cedere coegerũt. Laurentius securi cum sex ex hostibus interemisset, in admirationem sui multos conuertit. Erat enim corpore procero, & specie liberali magnisque viribus præditus, & quocunque se tulerat, hostibus terrorem iniiciebat. Quidam tamen ex deuotis in eum fidenter inuasit, & illi in brachio vulnus inflixit: qui tamen cum reliquis deuotis occubuit. Nonius item Cugna cum Barretum sequeretur, strenuè dimicauit, & ignem nauibus implicuit, quo decem & octo conflagrãrunt. Dum autem certamen extraheretur, aduenìens æstus effecit, vt triremes facillimè nauigarent. Almeida igitur (Tristanus enim Cugna morbo impeditus in terram descendere nequiuit) cum regio vexillo in terram descendit, vt suppetias suis afferret. Illius aduentu hostes in fugam conuersi sunt.. Almeida illos insequutus est vsque eo, dum Panani appropinquaret. Ibi continuò oppidum coniectis vndique facibus inflammari præcepit. Quod quidem non solum hostibus spectaculum miserabile præbuit, sed Lusitanis militibus facinus indignum visum fuit. Erat enim oppidum multis opibus refertum, è cuius præda nostri ditari facillimè potuissent. Nunquam ne, dicebant, erit aliquod præmium militum virtuti persolutum? Malè profectò de suo fortibus hominibus largietur, qui eos ne de præda quidem hostiũ quidquam lucrari permittit. Non intelligit præterea, præmijs virtutem militarem incendi, illiberalitatis autem significatione restingui? Quis illum posthac libenter sectabitur, cùm viderit eos, quorum virtute gloriã sibi ex victorijs comparat, in mendicitate versari? Hæc milites & alia eiusmodi iactabant. Almeida tamen nõ is erat, qui militum cupiditatem, sed rationem & consilium sequeretur. Videbat quantum periculum impẽderet, cùm hostes non procul abessent, si nostros prædæ cupiditate dissipatos, & oneribus impeditos ex improuiso adorirentur. Intelligebat etiam, quàm subitò posset manus hostium maxima comparari, cùm omnes

Laurentij Almeidæ præclara virtus.

18. Hostiles naues incensæ.

Hostium fuga.

Panane incensa.

Almeidæ prudentia.

nes, Calecutienses milites, qui totam illam regionem occupauerant, sint ad repentinos casus expediti, qua posset parta victoria de manibus extorqueri, & nostris ingens calamitas importari. Ex hostib⁹ ter centum ceci dêre: nec enim nostris eos longius, q̃ securitatis ratio flagitabat, insequi concessum fuit. E nostris duodeuiginti cecidêre, multi præterea vulnerati, tormenta omnia, quæ fuerant a Cutiali in stationibus collocata, in naues imposita sunt. Sic autem re benè gesta Almeida se Cananorem contulit, atq; inde Tristanum Cugnam cum quinque nauibus onustis in Lusitaniam dimisit. Anni autem insequentis principio cũ Almeida semꝑ aliquid gerendum arbitraretur, ne nostri segnitie languescerent, aut hostes animos à timore reficerent, Laurentiũ Almeidam cum octo nauiũ classe misit, qui oram maritimã peragraret, & Saracenos omnibus incomodis affligeret. Is igitur eductis in altum nauibus in multos portus inuasit, multis hostiũ nauibus inflammationem intulit, & in Chaulis tandem portu classem collocauit, vt ibi naues, quę erant è Cochimo profecturæ, quas ipse tuendas susceperat, opperiretur. Est autem ea ciuitas opulenta, ad Septentriones spectans, regno Cambaiæ, quod Indus interfluit, finitima. Hic cùm in anchoris consisteret, accepit, Campsonẽ Aegypti Imperatorẽ magnam classem magnis præsidijs & munitionib⁹ ornatam & instructam in Indiã misisse, vt Lusitanos euerteret. Hanc classem, non solũ vt sibi illatam iniuriam vindicaret, sed etiam vt Regibus Calecutij & Cambaiæ satisfaceret, comparauerat. Erant enim hi Reges cũ illo fœderati, & vterq; eorum ab eo per literas contenderat, vt gentem Mahumetanis moribus & institutis infensam, quæ tyrannidem occupare in India nitebatur, extinguendã atque delendam susciperet. Id autem facillimum fore. Nam præterquam quòd Sultanus ipse maximas opes haberet, virisque in bello fortissimis vteretur, illos officio suo minimè defuturos, & coniunctis viribus effecturos, vt genus illud hominum, quod tantum malorũ Indicis rebus inuexe-

Cæsorũ numerus.

Alia Almeidæ expeditio.

Chaulis ciuitas.

Cãpsonis Aegyptij classis ad uersus Lusitanos.

uexerat, de medio tolleretur. Sultanus eam classem instruxit, quã satis esse suspicatus est, ad Lusitanos funditùs euertendos. In hac classe misit multos ex illis, quos olim, dum illud imperium vigebat, Mamelucos appellabant: qui in pueritia à Christianis parentibus per vim abducti, & Mahumetanis institutis imbuti, & armis diligenter exerciti, bellicæ disciplinæ laudibus excellebant. Hos Indi, Rumes, hoc est, Romanos vocabant. Nam cùm ex antiquis monimentis accepissent, quantum Romanum imperium reliquis gentib' militari gloria præstitisset, cùm primùm in Indiam hi Sultani milites inuecti sunt, eorumq; robur, & in re militari disciplinã & industriam percepissent, Romanos esse iudicârunt. Quemadmodum postea cùm Lusitanos animaduerterent eadem propemodum disciplina bellicas res administrare, Francos nominârunt. Frãcorum ẽnim nomen ex eo tempore, quo Ierosolyma Duce Gothifredo capta est, per omnes Solis orientis regiones maxima cum gloria peruagatum fuit. Classis igitur huius magnitudo, & militum etiã fortitudo Indorum animos variè commouerat. Qui Lusitanos odio persequebantur, spe victoriæ elati, vehementer efferebantur: qui nostris fauebant, erant animo suspensi, & metu valdè conturbati. Almeida verò filium etiam per literas admonuit, vt non spectaret, dũ hostis vltra progressus, plures motus in India concitaret, sed illi occurreret, & vbi primũ posset, cum eo mari aperto cõfligeret. Itaque Laurentius se ad confligendum parat, & classem educere, & iter Dium, quæ quidẽ vrbs olim ad Cambaiæ regnum pertinebat, suscipere maturabat. Ibi namq; audierat classem hostium constitutam esse. At hostium classis id non expectauit, sed vt in Lusitanam classem inuaderet, in Chaulẽsem portum contẽderat. Præfectus erat Mirhocemus, vir militari gloria præstans. Is sex triremes, & vnam rostratam nauem, & alias quatuor naues valdè magnas ducebat. Ad eam classem Melichiazius (sic enim appellabatur, qui Regis Cambaici nomine Dium cum imperio tenebat) tri-

Mameluci

Rumes, in du Romani.

Diu vrbs.

Mirhocemus hostilis classis Praefect'.

triginta quatuor longas naues tormentis, & telis, & militibus instructissimas adiunxerat. Triremes & longæ naues remis incitatæ, oram maritimam præteruectæ minimè conspiciebantur. Quinque reliquæ naues ex alto in portum secũdo vento delatæ, speciem Lusitanæ classis primò nostris præbuerunt. Alfonsus enim Albuquercius, qui tunc res memorabiles in Persico sinu gerebat, expectabatur. Itaque nostri cùm illam classem Albuquercij esse suspicarentur, securi constiterũt. Nemo vel anchoras moliri, vel arma expedire, vel q̄dquam aliud gerere voluit, ex quo posset intelligi, eos sibi illa ex classe quidquam metuere. Mirhocemus secundo æstuario, in quod fluuius, qui alluit ciuitatem, influit, Lusitanam classem præteruectus, ingentes globos atque tela coniecit, multosque Lusitanos vulnerauit, & vnum virum nobilem, nomine Rodericum Pereiram, occidit: nostri simili ratione gratiã egregiè retulerunt, & multos ex hostibus aut vulnerârunt, aut occiderunt. Hostes vlterius prouecti, propius vrbem anchoras iecerunt. Melichiazius tamẽ eo die extra portus ostium substitit. Laurentius minimè differendum ratus, anchoras euellere iussit, vt confestim in rostratã nauem hostium, quæ prætoria erat, inuaderet. At Mirhocemus, eò quòd nondum Melichiazius classem suam intra portum adduxerat, noluit eo die prælium cõmittere: & ne cogeretur inuitus dimicare, triremes expediuit, vt celoces, quæ anchoras extrahebant, impedirent. Itaque eo die naues eodem in loco constitêre. Sequenti die Laurentius anchoris solutis in Mirhocemi nauem inuehitur: sed æstu recedente, cùm ventus vim suam remitteret, ad hostilem nauem accedere nõ potuit. Ex propinquo prælium tormentis & iaculis commissum est. Sed cùm hostium rostrata nauis esset altior, omnia tela, quæ ex ea nostros accidebant, eos conuulnerabant, ipseque Laurentius sagitta confixus fuit. Tunc qui cum illo erant, eum hortantur, & admonent, vt quando ventus minimè flaret, & æstus aduersus esset, & ideo minimè posset in hostium nauem, vt

Prælium nauale.

cupie-

cupiebat, inuehi, retro nauem suam regredi pateretur. Quod consilium ille iuuenili quadam audacia, & animi magnitudine motus, cùm arbitraretur, se, si id faceret, insigne dedecus subiturum, accipere noluit. Dum hærent reliqui, & quid optimum factu esset, in re tam implicita expedire non possunt, alia rursus sagitta, in faciem ipsius Laurentij immissa grauissimum illi vulnus imposuit. Vt tamen cominus rem gereret, ipse & Petrus Barretus vlterius progrediuntur: non ita tamē, vt possent cum hostili naue coniungi, eamq́ue manibus ferreis iniectis alligare. Tormentis res gerebatur, & vtrinque multi aut occisi sunt, aut concisi vulneribus è prælio excedere cogebantur. Lusitanę triremes, & naues humiliores, quæ facilius poterant, quanuis æstus aduersus esset, in hostium reliquas naues incitari, strenuè decertabant. Pelagius Sousa triremi sua inuectus est, & primus in triremem hostium insiluit: eum secutus est Ambrosius Pazagna, & Fernandus Petreius Andradius, & reliqui, qui molestè ferebant, se in ea dignitatis contentione superari: & sic factum est, vt illā cum hostium, qui ea vehebantur, exitio caperent. Iacobus Petreius alterius triremis præfectus, aliam similiter hostilem triremem cepit: duæ præterea aliæ hostiū triremes ab alijs Ducibus Lusitanis, qui nauibus humilioribus præerant, captæ sunt. Reliquæ triremes sese in fugam dederunt. Quandiu verò prælium committebatur, Saracenus quidam sanctitatis opinione præcellēs, in cubiculo triremis inclusus, vt numen precibus placaret, summa ope nitebatur. Quem tamen ignitus globus in precatione summo studio perseuerantem dilacerauit. Cùm verò iam æstu rursus accedente Pelagius Sousa, & Iacobus Petreius hostium triremes ad Laurentij Almeidæ nauem remulco traherent, & illum viderent saucium, magnamq́ue militum partem vulneribus impeditam, eum hortantur, ne vellet tum hostium rostrata naue congredi, sed eam, & alias tormentis eminus vsque eo verberaret, dum omnes deprimeret. Id consilium Laurentius aspernatus est. Dicebat enim

Bonū consilium repudiatum.

Laurētius bis sagittā vulneratus.

5. Hostium triremes captæ, reliquæ fugatæ.

Inanis superstitio Saraceni cuiusdam.

nim naues hostiles esse magnas, & omnibus rebus instructas. Itaque melius esse eas omnes capi, quod fore confidebat, quàm demergi. Sequenti die Melichiazius, quem substitisse extra fluminis ostium diximus, vento secundo, & æstu minimè repugnante, se ad Mirhocemi nauem cum classe sua contulit. Illius aduentu hostibus animus additus est, & nostri sanè perturbati sũt. Eam enim classem nondum conspexerant, & Chaulenses ciues clamores lætitiæ significantes ediderunt, & signis clarissimis ostenderunt, se nihil malle, quàm nostris modis omnibus perniciem & interitum machinari. Nauarchi in naui prætoria coniuncti, quid in eo casu gerendum sit, intempesta nocte deliberant. Omnibus visum est, cùm maxima Lusitanorum militum pars & vulneribus, & summa prælij contentione esset vehementer afflicta, & ipse Laurentius duplici vulnere laboraret, & naues ipsæ multis partibus perforatæ in summo discrimine versarentur, & hostiũ classis tanto supplemento refecta terribilẽ speciẽ exhiberet, & ciuitas ipsa hostilem in nostros animũ declararet, esse temeritatis summæ diutius in eo portu consistere. Tandiu igitur expectandum, dum recederet æstus, & ventus etiam flaret, vt tunc noctis silentio in altum properarent. Consilium fuit omnium sententia comprobatum. Itaq; post mediam noctẽ vela faciunt. Res tamen non potuit tanto silẽtio fieri, vt hostes minimè nostrorum consilium sentirent. Naues igitur festinanter expediunt, & Lusitanam classem insequuntur, prætoriãque nauem, quæ agmen cogebat, emissis telis remorãtur, eamque vnam multæ circunueniunt. Tormenti præterea vnius ictu perforata, aquæ magnam vim intra sentinam admisit, cuius pondere grauata, clauo dirigi haudquaquam poterat: atque tandem in piscatorum munitionem, quæ sub aqua latebat, incidens, impegit. Quod animaduertens Pelagius, Sousæ, vt eam remulco è vadis educeret, funẽ nautis illius tradidit: deinde triremem suam remis vehementer incitari fecit. Nauis ita in fundo fixa permanebat, vt nihil omninò mo-

Hostium coniunguntur copiæ.

Lusitanorum de rei summa deliberatio.

Lusitana classis è Chaulensi portu discedit.

Lusitanorum nauis Prætoria in fundum impingit.

moueretur. Melichiazius cùm nauem immobilem cerneret, illa relicta, quam in suam potestatem omninò redactam esse minimè dubitabat, triremem vt nauibus suis circunueniret, accelerauit. At qui erant in triremi, cum se saucios, & labore nimio fractos & debilitatos viderent, neque posse hostibus repugnare cogitarent, imprudente Sousa, funem, quo triremis erat naui prætoriæ alligata, præcidunt. Quo facto triremis tanta vi æstus abrepta fuit, vt quamuis Sousa magnis vocibus inhibere iussisset, nihil omninò proficeret. Peruenit tandem ad locum, in quo Petrus Barretus, & Odoardus Melius, & Iacobus Petreius, & alij nauarchi consistebant. Qui omnes cùm maximè cuperent cum Laurentio societatem discriminis inire, æstus vehementia prohibiti, se cum dolore summo continebant. Fuit Laurentius à suis admonitus, vt in paronem, ad eam rem paratum, summa celeritate præditum desiliret, vt posset ad suos confugere. Quo consilio grauiter offensus, acriter illis, qui consilium illud dabant, minatus est. Nec enim sibi decorum fore dixit, id periculum deuitare, in quo commilitones suos desereret. Se non mortem, sed dedecus extimescere. Præterea confidere, tandiu se posse cum illo præsidio, quod sibi fuerat reliquum, nauem tutari, dum æstus reciprocatione possent rursus reliquæ naues ad opem ferendam accedere. Erant tunc in naui septuaginta homines vulnerati, & triginta tantum sani. Ex omnibus tres instruxit acies, vnam attribuit Emmanueli Pazagnæ, qua fores defenderet, alteram Francisco Nabaesio, cui præcepit, vt proræ castellum tueretur: ipse tertiam sibi reseruauit, vt præsidio, quo posset, puppim firmaret. Hostes cùm cernerent, quam acri animo nostri se ad resistendum pararent, cum hominibus fortibus & animosis, & in vltimum discrimen adductis, in quo etiam ignauissimus quisque desperatione ductus, hostes sæpenumerò signis insolitæ virtutis exterret, congredi noluerunt. Eminus tantum rem gerebant: crebris tormentorum

Laurentij magnanimitas.

torum ictibus omnia personabant: fumi caligo densissima aspectum omnibus adimebat. Nostri tormentis similiter in hostes globos frequentes iaciebāt. Laurentius hortator & spectator aderat, & omnibus rebus occurrebat, optimique Imperatoris officio fungebatur. Tandem cùm femur illius pilæ ictu dilaceratum fuisset, se in cathedra ad nauis malum collocari præcepit, & indè suis animo maximo imperabat, eosque vt virtutem factis egregijs ostenderent, hortabatur. Hæc maximis vocibus admonentem alia pila in pectus illius emissa interemit. Nauis erat iam maxima ex parte armamentis nudata, atque multis in locis dissoluta, & aquis oppleta. Hostes igitur vndique confluunt, vt in eam insiliant. Ter tamen fuêre ab ijs, qui erant in naui, acerrima contentione repulsi. Tandem cùm nostros vires deficerent, hostes fidenter ingressi, cædem magnam ediderunt. Nostri, vt in vltimo illo casu non inulti caderent, fortissimè dimicabant. Id cùm Melichiazius animaduerteret, indignum facinus esse putauit, homines adeò fortes interire. Viginti tantùm, nam reliqui omnes occiderant, humanitate illius conseruati sunt. Mortui sunt in naui prætoria octoginta viri: in alijs autem ad septuaginta, inter quos multi fuêre & nobilitate & factis insignes. Duces reliqui, qui æstu prohibiti fuerant, ne opem afferre Laurentio possent, cùm animaduerterent nauem esse captam atque depressam, vlterius contendere sine fructu noluerunt. Itaque passis velis in altum prouecti, Cananorem petierunt, & inde Petrum Gnaiam Cochimum mittunt, qui Almeidæ acerbum filij casum nunciaret. Attulit is nuncius Lusitanis omnibus insignem mœstitiam, cũ multis lachrymis atq; luctu coniunctā. Erat enim Laurentius Almeida non solùm egregiè fortis, sed humanitate singulari præditus, qua quidē omnes ad sui amorē vehementer alliciebat: morum verò integritate patrem imitari nitebatur. Itaq; omnibus qui cum illo vixerant, mirũ sui desiderium reliquit. Rex Cochimēsis eo casu perculsus, ad Almeidam continuò venit, vt illum

Laurentij Almeidæ mors.

Lusitanorum fortitudo & cædes cruenta.

Cæsorum numerus.

Lusitanorũ de Laurentio luctus.

illum à mœstitia,quoad posset, & doloris societate,& verbis amātissimis auocaret. Almeida tamē cùm multis signis antea varijs in locis, quanto animi robore septus esset,ostendisset, tum eo diem am virtutem maximè declarauit.Cū enim vnicum filium,virtute & moribus excellentem amisisset,ita dolorē vultu compressit, vt illum nullius solatio indigere cuncti perspicerēt. Quin ipse reliquos,nè lugerent,admonebat. Se nanq; non diuturnā vitam filio, sed virtutem insignē à Deo precatum fuisse. Humanæ namque vitæ spacium esse breuissimum,virtutis autem præmium sempiternum. Omnia, quæ accidissent, ad consilium diuinū referebat , Deoque gratias agebat, quòd iuuenem illum honestissima morte ornare voluisset. Confidere porrò, vt illum etiam opib⁹ illis, quæ nunquam essent interituræ,muneraret. Ad hęc autem adiungebat,qui filium meum carum habebat,non lacrymis,sed virtute amorem ostendat:illius enim cædē vlcisci statuo. Qui mihi alacrius in hoc opere perficiendo opem tulerit,eum existimabo maiore charitate filio meo deuinctū fuisse. Hęc & alia eiusmodi dicendo,quò maiorem sui admirationē commouebat,plures lacrymas circunstantibus excitabat. Quò enim altior &,constantior illius animus apparebat, eò minus dignus ea calamitate videbatur.Dum hæc in India fiunt, Rex Emmanuel rerum Africanarum curam minimè deponebat. Azamora est Mauritaniæ ciuitas,in ea parte sita,quę Oceano Atlantico cōtinetur, quemadmodum de Safinio dictum est:à qua ciuitate abest passuum 80. milia Septentriones versus.Ingens autem fluuius , quem Asamam esse quidam opinantur,eam præterfluit. Hanc vrbem Emman.expugnare cupiebat.Vt autem hoc fore facillimū in animū induceret, effecit Mauri cuiusdam Principis aduentus.Erat autem illi nomen Zeiamus, & regnum in ciuitate,quā Mequineziā appellāt, in mediterranea regione sitam , non procul Fessa distantem , possederat, & multis finitimis vrbib⁹atq; pagis imperabat.Erat autem is frater patruelis Mahumetis , qui Fessense regnum

Almeida fortitudo insignis.

RES AFRICANAE.

Azamora ciuitas.

Asama fl.

Bellum Azamorēse.

Mequinezia ciuitas.

Nazzarius Fessæ Rex. gnum imperio tenuerat, sororemq; illius vxorem duxerat. Nazzarius Regis Mahumetis frater, Fessæ Rex ea fide, quam gens illa colit, fœdus & sanguinis communione, & connubij affinitate firmatum conseruauit. Illum nanq; regno expulit. Is dignitate & opibus spoliatus, Azamoram contendit. Existimauit enim fore, eò quòd esset ciuibus illius ciuitatis carus, vt ei ciuitatis imperium traderetur. Id ciues tunc facere noluerunt. *Zeiamus Azamorēsis Rex Emmanuelis opem implorat.* Ea igitur spe depulsus Zeiamus, ad Regē Emmanuelem se contulit, eique fidem dedit, se perpetuò in illius potestate futurum, atque perfecturum, vt non Azamoram solùm, sed quamplurimas alias ciuitates expugnaret: mediocri classe maximum bellum profligari posse. Se namque multos in ea ciuitate cognationibus, & affinitatibus, & clientelis implicatos habere, quos omnes confidebat futurum, vt ciuitatem libentissimè proderent. Esse namque tyrannide, qua premebantur, offensos: & fama clementiæ, qua Emmanuel sibi quamplurimas nationes alliciebat, inuitari, vt se in illius fidem & patrocinium conferrent. Id Emmanuel, quòd author rex esset, & indignè iniuria vexatus, & iusto odio commotus, & quia ipsi authori mentiri minimè expedire videretur, & quod caput est, quòd natura facillime ea, quæ valdè fieri cupimus, facta credimus, Mauro fidē adhibuit. Itaque classem non valdè magnam festinanter instruēdam curauit, eique Ioannem Menesiū præfecit. *Io. Menesij ad bellū Azamorēse profectio.* Qui soluit Olysippone XXVI. die mensis Iulij, anno. M.D. Viij. Exercitus erat quadringentorum equitum, peditum verò supra duo millia. Ad ostium fluminis tandem naues appulit. Nocte æstu secūdo per fluuium inuectus, ad mœnia Azamoræ classem constituit, & vrbem oppugnare cœpit. *Azamoræ oppugnatio.* Ciues acri animo resistebāt, & faces, & tela, & pilas ingentes iaciebant, & rates pice oblitas & incensas in Lusitanam classem machinis detorquebant, vt eam inflammarent. Multi præterea ex vrbe egressi circūcursabant, & nostros, ne copias in terrā exponerent, enixè cōtendebant. *Zeiami perfidia.* Menesius Zeiami opē expectabat, qui iā è Lusitania

ſitania Azamoram redierat. At is, vt eſt hominũ ingenium variũ & commutabile, fidemque minimè colens, principio quidem ſe venditare, & ſpem auxilij polliceri, varijſq; modis Meneſium ludificari. Deinde apertè noſtris exitium machinari. Iam enim illi cum ciuibus benè cõueniebat, & ſedecim millia hominum ſub ſignis habebat, cum quibus in campo ſecundum fluminis ripas concurſabat, & quemadmodum perniciẽ noſtris quàm maximã poſſet inferre, rationem inibat. Intra ciuitatem erant octo millia hominum in præſidijs, vt à mœnib' Luſitanorum impetũ propulſarent. Nihilominus tamen Meneſius cum copijs omnibus egreſſus, caſtra fecit. Mauri, cùm eſſent loci valde inſidijs opportuni, tribus in locis ſylueſtribus inter littus atque mœnia inſidias collocârũt. Deinde cum reliquis copijs è mœnib' egreſſi noſtris obuiam progreſſi ſunt. Meneſius certamen minimè detrectauit. Triplicem autem aciem inſtruxit: primam, quæ centum equites continebat, Tentugalenſi Dynaſtę attribuit: ſecundã, in qua erant equites centum & quinquaginta, Ioannem Maſcharegnam præfecit. Tertiam ſibi reſeruauit, in qua erant equites ducenti & quinquaginta, & peditum etiã phalanx, quã equites vtrinq; diſpoſiti firmabant. Hoc ordine in hoſtes inuaſit: qui valida impreſſione pulſi, ſe multò celerius, quam fuerat ſtatutum, in oppidum receperunt. Conſiliũ enim fuerat, vt paulatim cederent, vſque eò, dum Meneſius in inſidias incideret, & ita copijs vndiq; circũdatus cum omni exercitu cõcideretur. Oppidani, nè noſtri hoſtium tergis inhærentes, in oppidum penetrarent, fores occluſerunt. Cùm igitur Mauri ſe excluſos animaduerterent, ea deſperatione confirmati, reſtitêre. Prælumque fuit magna vtrinq; cõtentione redintegratum. At qui erant in inſidijs, repentè proſiliũt, & magno impetu in noſtros inuehuntur. Tentugalenſis Dynaſta, & Ioannes Maſcharegnas, Meneſij iuſſu in ſubſidijs poſt terga relicti, eorum impetũ, qui in inſidijs fuerant, acri animo ſuſtinebant. Zeiamus cum manu valida, vt ſuis opem afferret,

Maurorũ in Luſitanos inſidiæ.

Luſitanorum acies.

Prælium terreſtre.

ret, accelerauit. Equites è pagis etiam, vt Lusitanos circumuenirent, atque internecione delerent, influebant. Menesius hæc omnia circunspiciens retrocessit, tanto ordine atque disciplina, vt neque trepidatio vlla, neq; tumultus existeret. Qui erãt in subsidijs, postquam receptui signum datum est, eos, qui ex insidijs impetum dederant, perruperunt: & Menesius, qui extremũ tunc agmen ducebat, illos, qui ex oppido nimis acriter instabant, singulari virtute repellebat. Sic autem se primùm in castra, deindè in classem recepit. Sedecim equites in hoc prælio ceciderunt, in quorum numero fuêre quidam viri & nobilitate & factis illustres. Ex hostibus, vt postea compertum fuit, ceciderunt mille & trecenti & sexaginta quinq;. Ioannes Rodericus Sala Menesius equo interfecto cecidit, & ab hostibus circũuentus, parum abfuit, quin occideretur. Duo tamen viri fortissimi, quorum vnus fuit Ioannes Homo; qui iam ex India reuersus in Portugaliã fuerat, alter Iacobus Fernandus Faria, eum è media cæde, hostibus partim cæsis, partim dispulsis, eripuerũt. Is equum Ducis, qui illius equum transfixerat, tunc Farię manu peremptі, nactus periculum euasit. At Menesius cùm animo Zeiami perfidiam & fraudes reputaret, & munitiones atque præsidia ciuitatis animaduerteret, intelligeretq; fieri non posse, vt cum ea classe oppidùm tantis præsidijs munitum expugnaret, minimè terendum in obsidione tempus existimauit. Anchoris igitur solutis vela fieri iubet. Verùm cùm ęstus essent propter lunę decrescentis rationem languidiores, ita, vt flumen naues alueo sustinere non posset, & nautæ etiam trepidè oras soluerent, & anchoras vellerent, factum est, vt aliquot nauigia vadis allisa mergerentur, & hostes vnam nauem longam in sicco destitutam circunsisterent, & triginta remiges occiderent: qui tamen antequam caderent, duodeuiginti ex hostibus interemerunt, nauis autem fuit ab hostibus incensa. Menesius verò educta in altum classe, in fretum Gaditanum cursum tenuit.

Lusitani cedunt, ordinib⁹ seruatis.

Cæsorum numerus.

Ioãnis Roderici periculum.

Soluta Azamoræ obsidio.

Quod non humano consilio, sed diuino motu & in-

ſtinctu factum fuiſſe, poſtea à multis ſapientiſſimè iudicatum fuit. Quin etiam Zeiami fraus, & Regis Emmanuelis in illa claſſe comparanda celeritas, & Azamoræ alieno tempore, & paruis copijs oppugnandæ parùm ſapiens cogitatio, non abſque cęleſtis numinis prouidentia, quæ Emmanuelis reb⁹ fauebat, ſuſcepta fuiſſe videbatur. Si enim illa omnia ſic nō eueniſſent, maxima à noſtris clades accepta cum maximo dedecore fuiſſet, antè quàm quiſquam auxilium rebus in vltimum diſcrimen adductis afferre poſſet. Meneſius ex Azamoræ finibus egreſſus, in freto Gaditano naues aliquot hoſtiles cepit, & Ioannem Rodericum Salā Meneſium regis Emmanuelis iuſſu, in oppido, quod Alcaſſarem appellant, quod Luſitano etiam præſidio tenebatur, Ducem & Præfectum conſtituit. Dum autem hæc gerebat, rumore diſſipatum fuit, Feſſenſem Regem, vt Arzilam obſideret, cum maximis copijs aduētare. Fuerat autem exercitus illius tanta diſſimulatione coactus, vt nemo id futurum conijcere poſſet, antè, quàm acies explicatas, & maximis munitionibus & bellicis inſtrumētis armatas aſpiceret. Habebat autem ſub ſignis equitum 20. millia, peditū verò millia centū atque viginti. Arzilæ præerat Vaſcus Coutignus Dynaſta Borbenſis. Cùm verò Feſſenſis rex mœnibus appropinquaret, Coutignus aliquot Mauros ex inſidijs capiendos curauit, vt ex illis intelligeret, an ipſe Rex adeſſet. Quo facto comperit & Regis ipſius animum, & exercitus magnitudinem, & reliqua omnia, de quibus ſe fieri certiorem conueniebat. Itaque literas confeſtim ad Odoardum Meneſium, qui Tingitanæ ciuitatis præfectus erat, & ad Ioānem Meneſium, qui oras illas cum claſſe peragrabat, dedit, quibus ſignificauit, quantum periculum immineret. xix die menſis Octob. Anno à Chriſto nato M. D. VIII. Rex Feſſenſis exercitum ad vrbem admouit. Sequenti die tormentis muros quatere, propugnatores denſis ſagittis obruere, teſtudines, & ſcalas admouere, muros excindere parat. Erant tunc in oppidi præſidio 400. tantùm

Bellū Arzilenſe.

Feſſenſis exercitus.

Arzila obſidio.

Oppugnatio.

Luſitanorū præſidium.

viri, qui hostium impetum fortissimè, vt poterant, repellebant. Fuit oppugnatio ea die ad noctem continuata. Sequenti die nostri oppidum circunsessum, stationes munitas, aggeres excitatos, tormenta disposita, acies instructas aspiciunt. Ad hæc, ne nauibus in vrbem aditus esse posset, hostis stationes crebras in littore muniuit, & vineas excitauit, & dolia, quæ tormentis opponeret, tellure & arena compleuit, tormentaque ordine collocauit, quibus nostros, si auxilium afferre vellent, propelleret. Multi præterea scorpionibus, & balistis, & fistulis ferreis, vt stantes in muro configerent, collimabant, & cùm primùm aliquod caput aut quoduis aliud membium eminebat, in id tela conijciebant, ita vt nemo auderet in muro consistere. Ad hæc, testudinibus admotis muros suffodere incipiunt, tanta celeritate, vt cùm fessis integri succederent, & opus nō esset momento temporis intermissum, eadem die magna pars ipsius muri corrueret. Per eam partem hostes irruerunt. At Courignus cum equitibus quinquaginta in eos inuectus, eorum impetum sustinebat. Sed cùm sagitta brachium illius transfixum fuisset, in arcem se contulit, Georgiumque Barretum generum suum interim reliquit, qui hostes, quandiu ipse curaretur, insita virtute reprimeret. Sed cùm ij, qui cum hostibus præliabantur, eorum multitudine obruerentur, & Ducem abscessisse cognoscerent, in arcem confugiunt. Erat valdè miserabilis mulierum plangor & eiulatus, & militum trepidatio, & eorum omnium perturbatio, cùm nemini in tanta & tam repentina calamitate consilium & ratio aut consistendi, aut fugiendi, aut fortiter & animosè moriendi consisteret. Hostes omnes, in quos impetum ferebant, crudelissimè necabāt, & pueros infantes ad saxa atque rupes allidebant, multaque facinora summæ cuiusdam immanitatis in senes, & pueros, & virgines sine vllo vel ætatis, vel sexus discrimine faciebant. Cùm omnes vndique in arcem concurrerent, & alij alios in introitu præpedirēt, clamores in cælum editi, & querimo-

Arzila capitur.

Lusitanorum fuga.

Hostium in deuictos immanitas.

rimoniæ eorum, qui ingredi nequibant, & mulierum vociferationes, quæ paruos filios complexæ, non sibi, sed liberis misericordiam cum multis lachrymis implorabant, eos, qui arce tenebantur, exanimabant. Cupiebant enim miseris opitulari, sed nullo modo poterant. Tandem cùm hostes magna vi fugientes insequerentur, & arcem ingredi contenderent, maximo cum labore fores occlusæ sunt, & multi in hostium potestate relicti: à quibus crudelem in modum interfecti fuerunt. Tunc hostes ad prædam conuersi, vrbem diripiunt. Huius cladis nuncius fuit Menesio confestim allatus, qui iam Arzilam properabat, & naues alias & Duces asciuerat. Vbi verò ad portum peruenit, ingredi statim voluit: sed fuit salo & tempestate prohibitus. Est enim portus ille, maximè cum ventus increbrescit valdè propter breuia periculosus & infestus. Hærebat præterea, cùm nesciret, an arx esset iam ab hostibus capta. Si enim in hostium potestate fuisset, intelligebat, inconsideratissimæ temeritatis esse, in terram ingredi, vt parua illa manu cõstipatus, cum maxima hostium multitudine sine vllo fructu dimicaret. Tribus ita diebus in anchoris constitit, cùm in tali casu, quid optimum factu esset, explicare nõ posset. Duos deinde homines è suis familiaribus, quibus plurimùm confidebat, in scapha egregiè instructa, quæ remis plurimùm valebat, per fluctus illos immisit, qui ad arcem, ea nãque mari imminebat, accederent. Illi non modò per fluctus atque salum maximo cum vitæ discrimine, verùm per medias flãmas, & densas pilas, in eos vndique ex propinquis stationibus emissas, inuehuntur, & arci inuitissimis hostibus appropinquãt. Id vbi, qui erãt in arce, conspexerunt è fenestra vexilla regia cum regijs insignibus ostenderunt, & voce maxima Portugaliæ nomine sæpè repetito conclamârunt. Mulieres paruos filios, quos vlnis gestabant, in eorum aspectu proponebant, vt eos, qui foris erant, ad misericordiam in extremo rerum discrimine tribuendã vehementius incitarent. Coutignus præterea cũ literis cera circũlitis homines

Io. Menesij subsidiũ Arzilæ serò missum

Rara duorum Menesij familiarium virtus.

mines notādi peritissimos ad Menesium misit, ex quibus posset intelligere, quanto in periculo versaretur. Illum præterea admonebat, quo ordine rectius posset in arcem præsidia & commeatum, cuius penuria valdè laborabant, inferre. Menesius in humiliores naues, quæ in vadoso portu tutius consistere possent, milites imponit, & per præconem omnibus, qui erant criminibus alligati, propter quæ secundum leges erant vel morte, vel exilio multandi, veniam & impunitatem, si postridiè in littus egressi rem strenuè gererent, pollicetur. Primo deinde, qui in terra vestigiū posuisset, quingentos numos aureos in virtutis & audaciæ præmium proponit. His ita constitutis, postridiè æstū sequutus, naues remis agi & incitari præcepit. Coutignus, qui ex arce hæc conspiciebat, vt erat inter eum & Menesium constitutum, equites triginta equis insidentes, & reliquos præterea equites, quorum virtuti multū fidebat, pedibus ex arce per posticum egredi iussit, vt nostris in egressu opem afferrent. Id erat signum, quo Menesius admonitus, copias erat in terrā expositurus. Itaq; primùm tormētis omnibus ignem admouere, & pilas in hostes emittere præcepit: quo facto hostes ingenti fremitu & strepitu, & multorum exitio vehementer exterriti, littus deserunt. At ex nostris quantum quisque potest enititur, vt primus in terram desiliat. Aliū enim auri præmium, alium impunitas proposita, multò plures expectatum decus ad periculū adeundum inuitabat. Primus tamē qui in terram egressus est, Tristanus Menesius fuit, qui scapha Ioannis Roderici Salæ Menesij vehebatur: quā Ioannes Rodericus, & Henricus Menesius secuti sunt. Post illos Ioannes Homo scapha similiter inuectus, in terram descendit. Ex primarijs autem Ducibus, qui primus terram attigit, fuit Ioannes Mascharegnas, equitum leuis armaturæ Magister. Hic cū iam littus esset à Christianis occupatum, hostes accurrunt, & in præliuum ruunt, quod magna vtrinque contentione cōmissum fuit. Multi ceciderūt, plures tamen vulnerati sunt, donec tādem cessēre. Nostri stationem,

Prælium terrestre.

quæ

quæ proxima erat, oppugnarunt. Qui ex arce fuerant egressi, strenuam operã in eo prælio nauarũt. Sex tormenta, quæ erant in statione collocata, in arcẽ importata sunt, & ducenti milites cum tormentario puluere, & telorum & armorum vi, & cõmeatu, bellicisq; munitionib⁹ immissi. Hos Ioannes Mascharegnas agebat. Hoc subsidio animi eorum, qui obsidione premebantur, mirificè cõfirmati sunt ad obsidionem tolerandã. Erant enim, cùm casus ille pręter expectationẽ accidisset, ab omnib⁹ rebus imparati, quę sunt ad obsidionem ferendam necessariæ. Et homines erant fame, siti, labore, peruigilio confecti, multique vulneribus impediti, vsque adeo, vt vix esset quisquam, qui telum vibrare posset. Dynasta Tentugalẽsis in ipso littore fuit ictu glãdis plumbeæ grauiter admodum sauciatus, ita, vt cogeretur Tingim, vndè conscenderat, reuerti. In prælio cecidit Emmanuel Coutignus, & Ioannes Pimenta, & alij prætereà viri fortes, quorũ eo die virtus spectata valdè fuerat. Menesius Regem Emmanuelẽ per literas admonuerat, vt subsidia summa celeritate compararet. In Bęticam pręterea nuncios miserat, per quos auxilium postulârat. Petrus autem Nauarrus, qui tunc magnum in rebus bellicis nomen obtinebat, classem Regis Fernandi, cuius ipse præfectus erat, ad Calpem in Guebaltarifensi portu collocârat. Ab eo etiam Menesius opem obnixè contenderat. Omnes certatim ad auxilium afferendum se comparabant. Arx interim summis viribus oppugnabatur, neq; dabatur aliquod obsessis laxamentum. Qui primus è Bætica tulit auxilium, fuit nobilis quidam vir, cuius nomẽ scriptum minimè reperio, qui tunc in Xarifio ius nomine Regis administrabat. Is nauem militibus & armis, & cõmeatu omnibusq; rebus ad bellum necessarijs, incredibili, celeritate comparatam adduxit. Et cùm hostes excitatis aggeribus ita muniti essent, vt ex tormẽtis, quæ erãt in arce constituta, nullum detrimentum acciperent, is oram maritimã prætereuectus, in eo loco consistebat, vnde castra hostium imminuta conspiceret. Inde tormentis

Subsidium Arci immissum.

Tẽtugalẽsis vulneratus.

Menesij ad diuersos literæ.

Subsidiũ è Betica missum.

Stratagema.

mentis quamplurimos necabat, magnumq; tumultũ in regijs castris faciebat, & cùm illi tormenta in eum conuertebant, tanta se inde celeritate proripiebat, vt omnes hostium conatus, qui nauem illius deprimere cupiebant, inanes redderet. In illos rursus securos incitabatur, tantumq; damnum his artibus hostib⁹ inuexit, vt cogeretur Rex castra mutare. Petrus autem Nauarrus, vt erat vir in rebus gerendis acer, auxilium afferre minimè distulit. Ducebat autem sub signis ter mille & quingentos milites. De belli autẽ gerendi ratiõne cum Menesio deliberat. Vtriq; visum est, Regis Fessensis castra quam primùm adoriri: quod in sequentem diem distulêre. Rex vbi conspexit auxiliũ obsessis aduenisse, non de obsidione diutius cogitandum existimauit. Itaque oppidum incẽdere iussit. Erat in illius castris vir quidam valdè nobilis, quem Menesius pugnando ceperat, & captiuum humanitate singulari tractauerat: qui postquam redemptus fuit, multa de Menesij virtute & benignitate commemorare solebat. Is à Menesio per nuncium postulauit, vt sibi faceret illum salutandi potestatem. Ea impetrata, ad Menesium viginti equitibus stipatus rectà contendit. Ibi cùm multus sermo vltrò citroque habitus amanter esset, tandẽ Maurus inquit: Magnum profectò cumulũ tuis summis laudibus addidisti, cũ tali tempore huic vrbi contra regem potentissimum auxilium attulisti. Maximo præterea beneficio Arzilam tibi deuinxisti: nisi enim tu adfuisses, arx profectò à nostris iam præsidijs teneretur. Sed tam præclarum facinus nullo modo, nisi à præclara illa virtute, quæ in te semper eluxit, confici potuisset. Ad hæc Menesius. Quod aliquid lucis huic vrbi in rebus aduersis attulerim, pertenuis mea laus rẽ benè cõsiderantib⁹ esse videbitur. Hoc.n. non tam mihi, quã regi præstantissimo, è cuius disciplina homines multò me meliores prodire solent, adscribendũ arbitror. Vester rex est, qui gloriari meritò debet, quòd vrbem Regis Emmanuelis non solũ aggressus sit (quod ipsum erat in laude non mediocri ponendũ) sed eam armis occupârit.

Subsidium Petri Nauarri.

Oppidum incensum.

Menesij cũ quodam Mauro colloquium.

Itaque

Itaq; quòd muros diſtu[r]bârit, quòd vrbẽ ceperit, quòd arcem oppugnet, id laude ſempiterna dignum cenſeo: quòd verò faces in ædes priuatas iniecerit, & ædificia intra muros inflammare inſtituerit, id neq; regiũ, neque decorum exiſtimo. Bellum adhuc integrum eſt. Si victoriam ſibi proponit, cur tam malè rebus ſuis conſulit, vt vrbem, qua ſe breui potiturum confidit, flammis abſumat? Si victoriã deſperat, cur doloris ſui pœnas à tectis expetit? Nam ideò tantum exercitum comparauit, vt bellum parietibus atque tignis inferret? Nõ, inquit Maurus, regis noſtri humilis atq; demiſſus animus eſt, ſed excelſus atq; planè regius. Nec vt domos euerteret, ſed vt bellum contra Regem virtutis gloria præcellentem gereret, exercitum coegit. Si non fuerit aſſequutus, quod optabat, nemo poterit illum meritò vituperare. Principis enim officium, qui ad regiã laudem aſpirat, eſt, magna & ardua moliri. Victoria verò non in hominum virtute, ſed in Dei conſilio & moderatione conſiſtit. Quod verò ad ignem attinet, confirmare tibi planè poſſum, cum imprudente Regè coniectum fuiſſe. Itaq; cũ primùm illũ conuenero, & ei rem aperuero, dabit operam, vt ignis confeſtim extinguatur. Maurus continuò diſceſſit: & iuſſu Regis incendiũ fuit maxima hoſtium induſtria reſtinctum. Multi ſuſpicati ſunt, in eo Mauri comitatu ipſum Regem fuiſſe. Meneſium namq; videre maximo opere cupiebat. Nomen namq; illius apud Saracenos ipſos erat cũ admiratione celebratum. Rex tamen cùm cerneret arcẽ iam firmo ſatis præſidio munitã expugnari difficillimè poſſe, & auxilia vndique illius tuendæ gratia conuenire, & claſſem è Luſitania intra paucos dies adfuturam, & arcem, propter Hiſpaniæ vicinitatem, eius conditionis eſſe, vt ſi primo impetu minimè caperetur, eſſet valdè periculoſum multis diebus in illius obſidione commorari: noluit diutius in eo certamine tẽpus abſq; vllo fructu cõſumere. Nocte igitur illa obſidionem ſoluit, & Alcaſſarẽ Quibirium verſus iter inſtituit. Sequenti die Meneſius ſignis explicatis cum omni-

Arcis Arzilenſis obſidio ſoluta & quare.

RES EVROPEAE

mnibus copijs vrbē ingressus est: cui Coutignus & illius vxor, & omnes ciues, qui erāt in arce, illi obuiam cum ingenti lætitia prodière, atq; tanquā parenti, qui omnibus vitam dederat, gratias egêre. Emmanuel interim cum primum nuncium de aduentu Regis Fessensis accepit, erat Eboræ. Quo audito, nullam morā interponendam existimauit, quin ipse per se oppido subueniret. Itaq; literas eadē die ad omnes Portugaliæ vrbes, & ad viros Principes, & vniuersam deniq; nobilitatem dedit, & omnes literis euocauit, & quæ potuit subsidia, continuò in Algarbiense regnum misit, vt indè quamprimū possent, in Africā transmitterent. Post quatuor aūt dies, ex literis alijs Menesij intellexit, ciuitatem esse captam, & arcem obsessam, & in summas angustias adductam. Hoc cū accepisset, equum sibi pernicitate mira præditum insterni præcepit, tantaq; celeritate iter in Algarbium suscepit, vt septem tantum aut octo ad summum comitibus circunseptus, in viam ingrederetur. Dies verò atq; noctes iter ita continuabat, vt vix vllum tempus reficiendi corporis gratia sibi sumendum existimaret. Cernebat enim, momento temporis maximas in alterutrā partem inclinationes fieri, & ideo periculosum nimis esse in rebus bellicis, occasionem vllam rei benè gerendæ prætermittere. Elapsam namque temporis opportunitatem reuocari non posse. Timidi & ignaui hominis esse, præteritam facultatem frustra lamentari: fortis autem & industrij, nihil, quo res in tempore fieri commodè posset, elabi permittere. Præterea summum esse Regis flagitium, in rebus afflictis suos ope sua præsenti destituere, eos præsertim, qui Regis ipsius gratia erant in extremum discrimen salutis inducti. His cogitationibus stimulatus, tantam in via celeritatem suscepit, vt in montibus, qui Algarbium à reliqua Lusitania distinguunt, equus, in quo insidebat, ex nimio labore concideret, & repente moreretur. Ibi verò fuit illi nuncius allatus de auxilijs, quæ Arzilam conuenerant, & de præsidijs atque munitionibus, quæ in arcem hostibus frustra pugnan-

Emmanuelis in reb⁹ gerendis summa celeritas.

pugnantibus inductæ fuerant. Ipse tamen nihil de alacritate suscepta remisit. Verebatur enim, ne cuniculis crebris, qui in arcem, vt audierat, agebantur, arx ipsa corrueret, nisi fuisset maturè subuentum. Peruenit tādem Balsam, si ea est ciuitas, quæ hodie ab incolis Tauira nominatur. Hoc autem Regis studium rei gerendæ flagrantissimum, & hæc incredibilis alacritas & diligentia tanto studio Portugalenses inflammauit, vt vndique certatim equites & pedites concurrerent. Sic factum est, postquam Balsam peruenit, vt intra dies quinque, supra viginti millia militū in eam ciuitatem confluerent. Importata præterea sunt Olysippone tormenta, & commeatus, & munitiones, & naues quamplurimæ, vt ille iusserat, adductæ, quæ vt celerrimè rebus omnibus instruerentur, summa vigilantia contendebat. Cùm autem conscendere vellet, literæ sunt allatæ, quibus continebatur, obsidionem esse solutam, & regem desperatione fractum, exercitum dimisisse. Ipse nihilominus transmittere statuebat. Sed consilio eorum, qui nomine prudentiæ insignes esse videbantur, fuit ab ea sententia deductus. Si obsidionem, inquiūt, soluere vis, ea iam soluta est: si Africā subijcere paras, nondum hîc eas copias habes, quib⁹ id aggredi possis. Non decet tantum Regem id suscipere, quod vel minimè necessarium est, vel exequi cum dignitate non possit. Transmissio in Africam tunc laudabilis erit & prædicanda, cùm id, cuius causa transieris, efficere cum gloria magna poteris. Aliter enim non decus, sed ignominiam tibi comparabis. Nunc verò hoc tuorum decus, quo Rex Africæ potentissimus illis cessit, est ad tuum nomen atque decus merito referendum. Quanta namque opinio excitanda iure de tua virtute sit, ex eo conijci potest, quòd per tuos rex Fessensis pulsus cū ignominia est, & obsessi magna cum tua gloria liberati. Hoc igitur nomen tibi opera tuorum partum deformabis, si aliquid, in quo hominum opinioni non respondeas, gesseris. Hoc autem à te non expectari debet, si in Africam signa intuleris, vt cum Mauris signis

Balsa ni forsè Tauira.

Nouus Africani belli apparatus.

Belli Africani ad Emmanuelem oratio dissuasoria.

col-

collatis vno aut altero prælio cõfligas,sed vt vniuersã Mauritaniã sub ditionẽ & imperiũ subiungas.Si igitur hominũ expectationi minimè satisfeceris,gloriam tuã nonnulla labe dedecoris inquinabis. At nũc eas copias nõ habes,quibus tantũ facinus aggrediare, postquam redieris,& opes omnes,quę ad eã rem gerendã necessa riæ fuerint,paraueris, tũ demum licebit tibi in Africã cum dignitate transire. Aliter enim consiliũ temerarium existimabitur,& offensio,si aliquid secùs,quàm oportet,acciderit,haud mediocrẽ nomini tuo maculam dedecoris inuret. Eiusmodi cõsilijs hominũ nõ valdè laudis militaris studio flagrantiũ, ab ea mente destitit,in qua si tunc perstitisset,maximũ sibi decus compa râsset.Erat enim tunc mirifica facultas oblata. Nam in Mauris neq; fidei religio,nec in Reges vlla pietas, nec pudor vllus vigebat, qui eos valdè à dedecore & flagitio deterreret.Armis aũt pars eorũ maxima carebat. Erant præterea reguli permulti acerbo inter se odio dissi dentes. Qui plus armis poterant, humiliores iniurijs quãplurimis opprimebãt:iniuria vexati,insidias in potentiores cõparabant.Ad hæc accedebat, quod gens nouitatis appetens,quamprimùm occasionẽ sibi dari incõstantiæ suæ atq; perfidiæ demonstrandæ conspiceret, nõ erat dubium,quin eã confestim arriperet,minimoque pretio corrupta, facillimè Principes & patriã proderet:Regio verò ad alendũ exercitũ,omnem cõmeatum abundè suppeditaret.Est enim valdè fertilis,& homines pecuniæ cupidi, libenter vndique cũ annona & vario ciborum genere conuenirent, quamuis regionẽ vastari & exuri cernerẽt.Si verò clementer & moderatè nostros vti victoria conspexissent,dubiũ certè nõ erat,quin illa benignitatis species eos facillimè ad studium Emmanuelis alliceret.Itaque omnia, quod ad hostes attinet,erant in eo statu, quem Emmanuel optare debuisset. Contrà verò in Portugalensibus summa fides,insignis in regem caritas, acerrimum bellandi studium, & incredibilis bellicis in rebus audacia. Adde, quod tunc temporis erant tanto animorum ardore atque

Dissuasorũ belli Africani reprehensio, & regis instituti commendatio.

que

que impetu concitati, vt omnes fermè viri nobiles suis sumptibus vellent pro parte sua operam & industriam in tam præclara contentione consumere. Quod si Regis omnibus carissimi festinatio, qua tanto studio & alacritate in extremam Lusitaniæ partem se contulit, vt suis opem afferret, tanto studio Portugaliam vniuersam concitauit, vt intra paucos dies tot hominum millia ad eum se tanta alacritate conferrēt: quid futurum fuisset, si is tunc in Africam cum eo exercitu traiecisset? Deindè facilis & expedita ex Hispania Bætica in Africam transmissio, dubium nō est, quin maximam ex ea regione multitudinem ad auxilium ferendum concitaret. Cùm vero in bello administrando omnia rerum opportunitas & occasio gubernet, nullaque præstantior occasio dari possit ea, quæ militum ardore & hostium metu continetur, iudicari meritò potest, omnia tunc Emmanueli feliciter euentura fuisse, si tanto suorum ardore contra hostes infelici euentu perterritos vti voluisset. Postremò, quod caput est, optimi Regis pietas atq; religio, quæ illum stimulabat, vt lōginqua etiam bella religionis gratia susciperet, effecisset, vt omnia illi ex animi sententia succederent. Quamuis tamen hæc ita sint, regis animum, qui ad tantam gloriam aspirabat, laudandum: consilium eorum, qui eum à tanto studio dignitatis abstraxerunt, reprehendendū arbitror. Sed vt ad intermissam orationem redeamus, quamuis Rex à sententia sua, qua transmittere statuebat, suorum consilio deductus fuisset, reliqua, quæ gerenda videbantur, summo studio perfecit. Arzilam namque militum præsidia, & maximum commeatum misit, & fabros præterea quamplurimos, qui ædes dirutas, & mœnia collapsa reficerent, & arcem multò fortius munirent. Habebatur enim tūc oppidum illud, propter cāpestris regionis opportunitatē & fertilitatem & propter illius situm, firmissimum oræ illius maritimæ, quæ Lusitanorū præsidijs tenebatur, propugnaculum. Petro autem Nauarro sex millia numorum aureorum dono misit: quod munus

Arzila instauratio & nouum præsidiū.

Emmanuelis in Petrum Nauarrum et alios liberalitas.

munus ille accipere nullo modo voluit. Se nã dixit regis Fernandi cauſa, cuius ſtipendijs alebatur, geſſiſſe, q̃ geſſerat, ab illoq; tantum laboris & induſtriæ ſuæ ſibi præmium polliceri, cuius erat alumnus. Idem fecit prætor Xarifienſis. Ambo tamẽ poſtea multis ab Emmanuele beneficijs affecti fuerunt. At Meneſius, poſtquã naues cum præſidijs & munitionib⁹ Arzilã peruenêre, in Luſitaniã reuerſus, fuit ab Emman. cum laudibus ſuæ virtuti debitis honorificè & amanter exceptus. Hoc eodem anno cùm eſſet inter Emmanuelem & Ioannam, Fernandi & Iſabelæ filiam, orta diſceptatio de regionum limite, qui fuerat à Ioanne rege Portugal. & Caſtellæ Regibus deſignatus, intra quas cuilibet ex regibus liceret, abſq; alterius iniuria, Saracenos expellere, & regiones etiam incognitas occupare, fuit ea contentio ſumma æquitate partis vtriuſque deciſa: & Emmanuel maxima Mauritaniæ parte ceſſit, quæ videbatur ad illius terminos pertinere, & Regibus Caſtellæ armis occupandam permiſit. Ioanna viciſſim de iure, quod exiſtimabat in Aethiopia retinere, deceſſit, cùm eam regionem Portugaliæ regibus aſſignatam eſſe cognouiſſet. Sub eiuſdem anni finem miſit Emman. in Aethiopiam ad Congui regnum multos viros religionis & ſanctimoniæ fama præſtantes, qui Chriſti diſciplinam multò diligentius gentibus illis traderẽt, & regiones illas clariore lumine perfunderent. Et hæc quidem ſunt, quæ in Africa & Luſitania hoc eodem tempore geſta ſunt. Quæ Triſtanus Cugna, cùm in Indiam nauigaret, in curſu geſſerit, quas vrbes aut expugnârit, aut armis adortus fuerit, & quomodo tandem ad Zacotoram naues appulerit, & arcem à Caxemenſi Rege ædificatam ceperit, & in ea Norognam præfectũ reliquerit, deindè in Indiam curſum tenuerit, & quomodo in Luſitaniam redierit, expoſuimus. Quid autẽ poſt illius ab Alfonſo Albuquercio digreſſum, Alfonſus ipſe deſignârit, & quas res geſſerit, explicare nondũ licuit. Is igitur fuit a Triſtano Cugna relictus, vt cum ea claſſe, cuius præfectus erat, illud mare, quod ad Arabiam

Diſceptatio de finibus regnorum inter Luſitanũ & Hiſpanũ Reges.

Religioſi in Congui regnum miſſi.

RES INDICAE.

De reb. geſtis Alfonſi Albuquercij.

biam felicē pertinet, peragraret, & naues hostiles omnibus quibuscūq; possetincōmodis afficeret. Sed cum esset animo maximo, se indignum putauit, instar piratæ prædas spectare, & non multo maiora & altiora moliri. Itaque Armuziense regnum oppugnare constituit. Armuzium autem est insula intra ostium sinus Persici, non ita lato mari a Carmania disiūcta. Nomen autem duxisse videtur ab Armuza, antiqua Carmanię ciuitate, cuius hodie nomen obliteratum cum memoria antiqui splendoris euanuit. Et fortasse hæc insula fuit Armuzæ antiquæ Colonia. & idcircò indè nomē obtinuit. Ambitus illius decē & sex passuu millib' continetur. Est autem ostio sinus propinqua, à Carmania vero 12. millibus passuū distat: ab Arabia aūt ea parte, qua Carmaniam respicit, 40. millibus. Insula est nimis arida & sterilis, & solum adeò macrum, vt nihil omninò, quod ad vsum vitæ valeat, vel natura, vel hominum cultu proferat. Perēnib. aquis omninò caret: tres tantùm putei in insula procul a ciuitate sunt: homines cisternis vtūtur & cū reliqua omnia ex vicinis insulis, ex Carmania & Arabia ad victū idonea importentur, aqua etiam ex ijsdē locis in eam afferri solet. In ea modicus collis assurgit, qui sulphuris magnā vim in vno latere, in altero aūt salis multitudinē in lapides densatam gremio cōtinet. Duos portus habet tutissimos: vnus ad occidentem solem, alter ad orientē pertinet. Hi duo portus lingula, quæ in mare lōgius excurrit, diuiduntur. Horū portuū commoditatem secuti mercatores ex India, Perside, & Arabia, & è quāplurimis alijs regionibus, eam insulā frequentare cœperūt. Ea tandē frequentia & celebritate factū est, vt ciuitas ædificaretur in planicie sita, quæ progressu temporis ad summā amplitudinem peruenit. Vię sunt latæ & directæ, ædes magnificæ, & cœnaculis sublatæ, & tectorijs pulcherrime factis excultę. Regia est non modo ad habitandū amplissima, verū ad vim hostium propulsandam munitissima.. Solis ardores sunt vehementissimi: in quib. propulsandis omnis lautorū industria multiplici mo-

Armuzij insulæ descriptio.

Collis sale abundans & sulphure.

Armuziensis ciuitas.

do & ratione cõsumitur. Incolæ sunt maxima ex parte Arabes atq; Persæ, Mahumetisq; superstitione conflictati. Ardent libidine, amoribus indulgẽt, obtrectatione laborãt: mulieres ne ab alienis viris conspici queant, faciem velare compelluntur. Homines vt plurimum specie liberali præditi sunt. Musicẽ summo studio colunt, vestibus elegantissimis excoluntur. Arma frequenter exercent, literis libenter incumbunt, historijs mirificè delectantur. Homines doctrina præstantes in summo honore habent: illisque assiduè operam dant, & illorum disciplinis erudiri summum decus existimant. Respub. est cõmodis legibus astricta. Omnia, quæ væneunt, pondere væneunt. Summũ flagitiũ est apud illos, fallacibus vti ponderibus. Eum enim, qui per libram atque lancẽ fallit, omnem generis humani societatem euertere cẽsent, & vt ciuilis iuris hostem teterrimum execrantur. Insula verò cùm nihil omninò proferat, quo vel homines ali, vel ornari possint, tantis tamen fructibus & frugibus, & cibis, atque delicijs affluit, vt vix vlla regio sit magis omnibus rebus, quæ ad victũ & elegantiam vitæ pertinent, abundans. Nullæ namque sunt vitæ deliciæ vel in Arabia, vel in Perside, vel in India, vel in quacunque alia regione, è qua naues in insulæ portus inuehantur, quæ non omnes terræ opes in eam inferant. Ita fit, vt cùm nihil ex se ipsa gignat, multis tamen regionibus opimis rerum omnium abundantia præferatur. Reges è portorijs ingentes sibi opes pepererunt, imperiũ deindè latè propagârunt, ita vt multis insulis, & vrbibus etiam nõ paucis in Carmania & Arabia sitis imperarent. Exercitus satis magni illorum sumptibus alebantur. Sed tandem cùm eorum ministri ad summas opes peruenirent, & tyrannidem vehementer affectarent, & ipsi Reges otio atque luxu diffluerent, factum est, vt regium tantum nomẽ penes Reges esset: ministri porrò regni opibus ad suum scelus atque flagitium abuterentur. Hic erat regni illius status eo tempore, quo Albuquercius illud sub Emmanuelis imperium subiungere cogitauit.

Literarũ studium. *Iusticia.* *Rerũ abundantia.* *Armuziensis regni potentia.*

gitauit. Itaque xx. die Aug. anno a Christo nato M. D. VII. e Zacotora profectus in Arabiæ promontorium quod Rozalgatem appellant (antiqui regionum explicatores, Corodamum nominabant) aduectus est. Duces, quos secum ducebat, erant sex homines in rebus bellicis spectati & cogniti, quorum hęc nomina fuere, Franciscus Tauora, Emmanuel Tellius, Alfonsus Lupius Costa, Nonius Vascius Albicastrensis, Antonius Campensis, Ioannes Nonius. Exercitus erat quadringentorum septuaginta militum. Cum hac tam exigua classe ad regnum illud opulentissimum expugnādum signa in eas oras inferre constituit. Arabiæ igitur oras præteruectus cum ad primum oppidum, quod ad Armuzii regnum pertinebat (Calaiates appellatur, est autem ad intra sinus introitum) naues appelleret, pacem incolis obtulit, ea conditione, vt classi commeatum præberent. Inde in oppidum aliud aduectus, quod appellant Curiatem, cum milites cibum sumere vellent, se delusos aspiciunt. Nam in vasa, in quæ Calaiatenses commeatum intulisse simulauerant, sordes ingesserant, & in summo varia ciborum genera collocarāt, vt nostris illa vana specie commeatus illuderent: cuius quidem fraudis postea debitas pœnas exoluerunt. At Curiatenses non dolis, sed armis cum nostris agere maluerunt. Erat enim ibi quidam Regis Armuziensis præfectus, vir impiger, qui portum fossa & vallo munierat, & ea præsidia collocarat, quibus se confidebat multò maiores copias facillime repulsurum. Ea confidentia cum Albuquercius ei pacem obtulisset, illā repudiauit. Albuquercius igitur re prius cum ducibus alijs communicata, & copijs eo ordine, qui conuenire videbatur, instructis, in terram egressus est. Hostes, qui illū littoris aditu ꝓhibere nitebātur, erāt ad tria millia. Fuit atrox ꝑlium cōmissum: nostri tamē hostes pellūt, & vallū deindè expugnant, & in oppidū tandē irrumpunt, idque iam pręsidio nudatā, impunè diripiunt, & subiectis ignibus inflāmant. Naues præterea tam quæ in anchoris erant, quàm q̄ in littus subductæ fuerant,

Bellū Armazinum.
Corodanū Arabiæ prom. n. Rozalgates.
Albuquercij duces militares.
Calaiates oppidum.
Curiates oppidum.
Calaiatēsium dolus.
Prælium cum Curiatensibus.
Lusitanorum victoria.

rio in illis oris egregiè confirmato. Eamque virtutem & benignitatem Emmanuelis esse, vt multò præstanti us esset ad vitæ securitatem, illius imperio subdi, quã multis gentib⁹ imperare. Imperium namq; sine disciplina salutari, odiosum, & inuisum esse, multisq; periculis, & fortunæ procellis obnoxium. At regis optimi & inuictissimi disciplina, & patrocinio vitæ atque salutis firmamentum contineri. Si vellet in regis Emmanuelis fidem & clientelam recipi, fore, vt contra omnes hostium insidias tutus & incolumis permaneret. Secus autem opus esse sibi armis experiri, quod con silio obtinere minimè posset. Rex fama rerum, quas Albuquercius in illo cursu gesserat, exterritus, se pacis cupidum simulauit, & simul ad illum vnum è suis domesticis cum litteris atque muneribus misit. Is literas cùm accepisset, munera repudiauit. Nulla enim ratione munus se accepturum dixit, antè, quam pax firmaretur. Rex ad pacem se propensum asserebat. Id tamen de die in diem differebat, vsque eò, dum classis quam ille expectabat, in portum introiret. Interim Lusitani quidam, fide illius freti, in vrbe vagabantur. Sed vbi classis cum magna militum multitudine portum subiuit, Rex Lusitanos omnes, qui erant in vrbe, comprehendi continuo præcepit. Naues interim maximas secundum littus collocari, minores autem in altum deduci iussit, eo consilio, vt si Lusitani in naues impetũ darent, rates ex alto in nostras naues inuectæ, eas circumuenirent, vt nullum eis vndiq; vehementer oppugnatis perfugium relinqueretur. Insequenti die cùm Albuquercius ordinem cerneret, quo classis hostium erat instructa, percepit eós ad pugnãdum paratos esse. Pugnã verò minimè detrectauit. Itaq; solutis anchoris, in naues in portu collocatas impetu fecit. Id cõspicatus Coieararus (hoc enim nomẽ erat præfecto, qui ratib⁹ præerat) in altũ euectus, mutata velificatione cursum in nostras, vt eas à tergo circunueniret, inflexit. A nostris acre iam certamen erat cum nauib⁹ quæ vrbis aditum tutabantur, institutũ, & fumi densa nebula vndique

Fraudulenta pacis simulatio.

Classis hostilis.

Albuquercij pugna naualis.

dique tormentorum flammis excitata, aſpectum cunctis ademerat. Coieatarus opportunitate caliginis vtēs, propius acceſſit. Itaq; non ſolùm pilis eminùs emiſſis, verum & ſagittis & iaculis res ab hoſtibus admodum ſtrenuè gerebatur. Tanta autem vtrinque contentione dimicatum eſt, vt terra dehiſcere, & cęlum tenebris obduci videretur. Rex è turri præcelſa certamen animo valdè curis anxio ſpectabat. Multæ mulieres grauidæ horrendo tormentorum ſtrepitu perturbatæ, abortione conflictatæ ſunt. Tandem cùm multæ naues diſſipatæ fuiſſent, reliquæ ſe fugæ mandârunt. Noſtri igitur illo periculo, quod ex alto impendebat, liberati, multò liberius contra naues, quæ in aditu portus conſiſtebant, depugnabant. Hoſtes tamen, qui in illis erāt, acerrimè rem gerebant. Nihilominùs tamen nauis, qua Princeps regni Cambaienſis hæres, qui Armuziū proximis illis diebus aduectus fuerat, & ex ea periculum acri animo propulſabat, demerſa eſt. Altera deinde Melichiazij nauis ſimiliter depreſſa fuit. Reliquæ naues erant iam multis in locis diſſipatæ, ita, vt hoſtes permulti deſperatione ſalutis inducti, in mare deſilirent, vt nando cædem effugerent. Albuquercius militibus in ſcaphas feſtinanter impoſitis imperauit, vt omnibus, qui natabant, cædem afferrent. Naues, quæ fugere potuerunt, ſumma celeritate in fugam conuerſæ ſunt, vna tamen conſtitit, cuius nauarchus erat vir ſingulari animo præditus. Noſtri in illam ingreſſi, neminem reperiunt. Hoſtes enim ſeſe in ſentinam abdiderant. Noſtri cùm ſuſpicarentur omnes exceſſiſſe, paucis in naui relictis, naues reliquas fugientes inſequuti ſunt. At hi, qui ſe occultârant, repentè ex infima nauis parte proſiliūt, & multi paucos circunſiſtūt. Hi ſuorum opem magnis vocibus implorant, & interim acriter in repentino illo diſcrimine pugnant. Qui opem inuecti ſcaphis afferebant, non tam citò ſubuenire potuerunt, quin noſtri prius vulnera permulta ab hoſtibus acciperent. Hoſtes ipſi partim conciſi, partim metu in mare præcipitati ſunt: maxima eorū pars

Pars hoſtilis claßis fugata.

Altera pugna.

Lusitanorum victoria.

Hoſtium cades.

mentis quamplurimos necabat, magnumq; tumultũ in regijs castris faciebat, & cùm illi tormenta in eum conuertebant, tanta se inde celeritate proripiebat, vt omnes hostium conatus, qui nauem illius deprimere cupiebant, inanes redderet. In illos rursus securos incitabatur, tantumq; damnum his artibus hostib' inuexit, vt cogeretur Rex castra mutare. Petrus autem Nauarrus, vt erat vir in rebus gerendis acer, auxilium afferre minimè distulit. Ducebat autem sub signis ter mille & quingentos milites. De belli autẽ gerendi ratiõne cum Menesio deliberat. Vtriq; visum est, Regis Fessensis castra quam primum adoriri: quod in sequentem diem distulêre. Rex vbi conspexit auxiliũ obsessis aduenisse, non de obsidione diutius cogitandum existimauit. Itaque oppidum incẽdere iussit. Erat in illius castris vir quidam valdè nobilis, quem Menesius pugnando ceperat, & captiuum humanitate singulari tractauerat: qui postquam redemptus fuit, multa de Menesij virtute & benignitate commemorare solebat. Is à Menesio per nuncium postulauit, vt sibi faceret illum salutandi potestatem. Ea impetrata, ad Menesium viginti equitibus stipatus rectà contendit. Ibi cùm multus sermo vltro citroque habitus amanter esset, tandẽ Maurus, inquit: Magnum profectò cumulũ tuis summis laudibus addidisti, cũ tali tempore huic vrbi contra regem potentissimum auxilium attulisti. Maximo præterea beneficio Arzilam tibi deuinxisti: nisi enim tu adfuisses, arx profectò à nostris iam præsidijs teneretur. Sed tam præclarum facinus nullo modo, nisi à præclara illa virtute, quæ in te semper eluxit, confici potuisset. Ad hæc Menesius. Quod aliquid lucis huic vrbi in rebus aduersis attulerim, pertenuis mea laus rẽ benè cõsiderantib' esse videbitur. Hoc.n. non tam mihi, quã regi præstantissimo, è cuius disciplina homines multò me meliores prodire solent, adscribendũ arbitror. Vester rex est, qui gloriari meritò debet, quòd vrbem Regis Emmanuelis non solũ aggressus sit (quod ipsum erat in laude non mediocri ponendũ) sed eam armis occupârit.

Subsidium Petri Nauarri.

Oppidum incensum.

Menesij cũ quodam Mauro colloquium.

Itaq; quòd muros disturbârit, quòd vrbē ceperit, quòd arcem oppugnet, id laude sempiterna dignum censeo: quòd vero faces in ædes priuatas iniecerit, & ædificia intra muros inflammare instituerit, id neq; regiū, neque decorum existimo. Bellum adhuc integrum est. Si victoriam sibi proponit, cur tam malè rebus suis consulit, vt vrbem, qua se breui potiturum confidit, flammis absumat? Si victoriā desperat, cur doloris sui pœnas à tectis expetit? Nam ideò tantum exercitum comparauit, vt bellum parietibus atque tignis inferret? Nō, inquit Maurus, regis nostri humilis atq; demissus animus est, sed excelsus atq; planè regius. Nec vt domos euerteret, sed vt bellum contra Regem virtutis gloria præcellentem gereret, exercitum coegit. Si non fuerit assequutus, quod optabat, nemo poterit illum meritò vituperare. Principis enim officium, qui ad regiā laudem aspirat, est, magna & ardua moliri. Victoria verò non in hominum virtute, sed in Dei consilio & moderatione consistit. Quod verò ad ignem attinet, confirmare tibi planè possum, cum imprudente Regè coniectum fuisse. Itaq; cū primùm illū conuenero, & ei rem aperuero, dabit operam, vt ignis confestim extinguatur. Maurus continuò discessit: & iussu Regis incendiū fuit maxima hostium industria restinctum. Multi suspicati sunt, in eo Mauri comitatu ipsum Regem fuisse. Menesium namq; videre maximo opere cupiebat. Nomen namq; illius apud Saracenos ipsos erat cū admiratione celebratum. Rex tamen cùm cerneret arcē iam firmo satis præsidio munitā expugnari difficillimè posse, & auxilia vndique illius tuendæ gratia conuenire, & classem è Lusitania intra paucos dies adfuturam, & arcem, propter Hispaniæ vicinitatem, eius conditionis esse, vt si primo impetu minimè caperetur, esset valdè periculosum multis diebus in illius obsidione commorari: noluit diutius in eo certamine tēpus absq; vllo fructu cōsumere. Nocte igitur illa obsidionem soluit, & Alcassarē Quibirium versus iter instituit. Sequenti die Menesius signis explicatis cum omni-

Arcis Arzilensis obsidio soluta & quare.

RES EVROPEAE

mnibus copijs vrbē ingressus est: cui Coutignus & illius vxor, & omnes ciues, qui erāt in arce, illi obuiam cum ingenti lætitia prodiêre, atq; tanquā parenti, qui omnibus vitam dederat, gratias egêre. Emmanuel interim cum primum nuncium de aduentu Regis Fessensis accepit, erat Eboræ. Quo audito, nullam morā interponendam existimauit, quin ipse per se oppido subueniret. Itaq; literas eadē die ad omnes Portugaliæ vrbes, & ad viros Principes, & vniuersam deniq; nobilitatem dedit, & omnes literis euocauit, & quæ potuit subsidia, continuò in Algarbiense regnum misit, vt indè quamprimū possent, in Africā transmitterent. Post quatuor aūt dies, ex literis alijs Menesij intellexit, ciuitatem esse captam, & arcem obsessam, & in summas angustias adductam. Hoc cū accepisset, equum sibi pernicitate mira præditum insterni præcepit, tantaq; celeritate iter in Algarbium suscepit, vt septem tantum aut octo ad summum comitibus circunseptus, in viam ingrederetur. Dies verò atq; noctes iter ita continuabat, vt vix vllum tempus reficiendi corporis gratia sibi sumendum existimaret. Cernebat enim, momento temporis maximas in alterutrā partem inclinationes fieri, & ideo periculosum nimis esse in rebus bellicis, occasionem vllam rei benè gerendæ prætermittere. Elapsam namque temporis opportunitatem reuocari non posse. Timidi & ignaui hominis esse, præteritam facultatem frustra lamentari: fortis autem & industrij, nihil, quo res in tempore fieri commodè posset, elabi permittere. Præterea summum esse Regis flagitium, in rebus afflictis suos ope sua præsenti destituere, eos præsertim, qui Regis ipsius gratia erant in extremum discrimen salutis inducti. His cogitationibus stimulatus, tantam in via celeritatem suscepit, vt in montibus, qui Algarbium à reliqua Lusitania distinguunt, equus, in quo insidebat, ex nimio labore concideret, & repente moreretur. Ibi verò fuit illi nuncius allatus de auxilijs, quæ Arzilam conuenerant, & de præsidijs atque munitionibus, quæ in arcem hostibus frustra

Emmanuelis in reb⁹ gerendis summa celeritas.

pugnan-

pugnantibus inductæ fuerant. Ipse tamen nihil de alacritate suscepta remisit. Verebatur enim, ne cuniculis crebris, qui in arcem, vt audierat, agebantur, atx ipsa corrueret, nisi fuisset maturè subuentum. Peruenit tādem Balsam, si ea est ciuitas, quæ hodie ab incolis Tauira nominatur. Hoc autem Regis studium rei gerendæ flagrantissimum, & hæc incredibilis alacritas & diligentia tanto studio Portugalenses inflammauit, vt vndique certatim equites & pedites concurrerent. Sic factum est, postquam Balsam peruenit, vt intra dies quinque, supra viginti millia militū in eam ciuitatem confluerent. Importata præterea sunt Olysippone tormenta, & commeatus, & munitiones, & naues quamplurimæ, vt ille iusserat, adductæ, quæ vt celerrimè rebus omnibus instruerentur, summa vigilantia contendebat. Cùm autem conscendere vellet, literæ sunt allatæ, quibus continebatur, obsidionem esse solutam, & regem desperatione fractum, exercitum dimisisse. Ipse nihilominus transmittere statuebat. Sed consilio eorum, qui nomine prudentiæ insignes esse videbantur, fuit ab ea sententia deductus. Si obsidionem, inquiūt, soluere vis, ea iam soluta est: si Africā subijcere paras, nondum hîc eas copias habes, quib⁹ id aggredi possis. Non decet tantum Regem id suscipere, quod vel minimè necessarium est, vel exequi cum dignitate non possit. Transmissio in Africam tunc laudabilis erit & prædicanda, cùm id, cuius causa transieris, efficere cum gloria magna poteris. Aliter enim non decus, sed ignominiam tibi comparabis. Nunc verò hoc tuorum decus, quo Rex Africæ potentissimus illis cessit, est ad tuum nomen atque decus merito referendum. Quanta namque opinio excitanda iure de tua virtute sit, ex eo conijci potest, quòd per tuos rex Fessensis pulsus cū ignominia est, & obsessi magna cum tua gloria liberati. Hoc igitur nomen tibi opera tuorum partum deformabis, si aliquid, in quo hominum opinioni non respondeas, gesseris. Hoc autem à te non expectari debet, si in Africam signa intuleris, vt cum Mauris signis col-

Balsa ni forsè Tauira.

Nouus Africani belli apparatus.

Belli Africani ad Emmanuelem oratio dissuasoria.

collatis vno aut altero prælio cōfligas, sed vt vniuersā Mauritaniā sub ditionē & imperiū subiungas. Si igitur hominū expectationi minimè satisfeceris, gloriam tuā nonnulla labe dedecoris inquinabis. At nūc eas copias nō habes, quibus tantū facinus aggrediare, postquam redieris, & opes omnes, quę ad eā rem gerendā necessariæ fuerint, paraueris, tū demum licebit tibi in Africā cum dignitate transire. Aliter enim consiliū temerarium existimabitur, & offensio, si aliquid secùs, quàm oportet, acciderit, haud mediocrē nomini tuo maculam dedecoris inuret. Eiusmodi cōsilijs hominū nō valdè laudis militaris studio flagrantiū, ab ea mente destitit, in qua si tunc perstitisset, maximū sibi decus comparâsset. Erat enim tunc mirifica facultas oblata. Nam in Mauris neq; fidei religio, nec in Reges vlla pietas, nec pudor vllus vigebat, qui eos valdè à dedecore & flagitio deterreret. Armis aūt pars eorū maxima carebat. Erant præterea reguli permulti acerbo inter se odio dissidentes. Qui plus armis poterant, humiliores iniurijs quāplurimis opprimebāt: iniuria vexati, insidias in potentiores cōparabant. Ad hæc accedebat, quod gens nouitatis appetens, quamprimùm occasionē sibi dari incōstantiæ suæ atq; perfidiæ demonstrandæ conspiceret, nō erat dubium, quin eā confestim arriperet, minimoque pretio corrupta, facillimè Principes & patriā proderet: Regio verò ad alendū exercitū, omnem cōmeatum abundè suppeditaret. Est enim valdè fertilis, & homines pecuniæ cupidi, libenter vndique cū annona & vario ciborum genere conuenirent, quamuis regionē vastari & exuri cernerēt. Si verò clementer & moderatè nostros vti victoria conspexissent, dubiū certè nō erat, quin illa benignitatis species eos facillimè ad studium Emmanuelis alliceret. Itaque omnia, quod ad hostes attinet, erant in eo statu, quem Emmanuel optare debuisset. Contrà verò in Portugalensibus summa fides, insignis in regem caritas, acerrimum bellandi studium, & incredibilis bellicis in rebus audacia. Adde, quod tunc temporis erant tanto animorum ardore atque

Dissuasorū belli Africani reprehensio, & regis instituti commendatio.

que impetu concitati, vt omnes fermè viri nobiles suis sumptibus vellent pro parte sua operam & industriam in tam præclara contentione consumere. Quod si Regis omnibus carissimi festinatio, qua tanto studio & alacritate in extremam Lusitaniæ partem se contulit, vt suis opem afferret, tanto studio Portugaliam vniuersam concitauit, vt intra paucos dies tot hominum millia ad eum se tanta alacritate conferrēt: quid futurum fuisset, si is tunc in Africam cum eo exercitu traiecisset? Deinde facilis & expedita ex Hispania Bætica in Africam transmissio, dubium nō est, quin maximam ex ea regione multitudinem ad auxilium ferendum concitaret. Cùm vero in bello administrando omnia rerum opportunitas & occasio gubernet, nullaque præstantior occasio dari possit ea, quæ militum ardore & hostium metu continetur, iudicari meritò potest, omnia tunc Emmanueli feliciter euentura fuisse, si tanto suorum ardore contra hostes infelici euentu perterritos vti voluisset. Postremò, quod caput est, optimi Regis pietas atq; religio, quæ illum stimulabat, vt lōginqua etiam bella religionis gratia susciperet, effecisset, vt omnia illi ex animi sententia succederent. Quamuis tamen hæc ita sint, regis animum, qui ad tantam gloriam aspirabat, laudandum: consilium eorum, qui eum à tanto studio dignitatis abstraxerunt, reprehendendū arbitror. Sed vt ad intermissam orationem redeamus, quamuis Rex à sententia sua, qua transmittere statuebat, suorum consilio deductus fuisset, reliqua, quæ gerenda videbantur, summo studio perfecit. Arzilam namque militum præsidia, & maximum commeatum misit, & fabros præterea quamplurimos, qui ædes dirutas, & mœnia collapsa reficerent, & arcem multò fortius munirent. Habebatur enim tūc oppidum illud, propter cāpestris regionis opportunitatē & fertilitatem & propter illius situm, firmissimum oræ illius maritimæ, quæ Lusitanorū præsidijs tenebatur, propugnaculum. Petro autem Nauarro sex millia numorum aureorum dono misit: quod munus

Arzila instauratio & nouum præsidiū.

Emmanuelis in Petrum Nauarrum et alios liberalitas.

munus ille accipere nullo modo voluit. Se nã dixit regis Fernandi causa, cuius stipendijs alebatur, gessisse, q̃ gesserat, ab illoq; tantum laboris & industriæ suæ sibi præmium polliceri, cuius erat alumnus. Idem fecit prætor Xarifiensis. Ambo tamẽ postea multis ab Emmanuele beneficijs affecti fuerunt. At Menesius, postquã naues cum præsidijs & munitionib⁹ Arzilã peruenêre, in Lusitaniã reuersus, fuit ab Emman. cum laudibus suæ virtuti debitis honorificè & amanter exceptus. Hoc eodem anno cùm esset inter Emmanuelem & Ioannam, Fernandi & Isabelæ filiam, orta disceptatio de regionum limite, qui fuerat à Ioanne rege Portugal. & Castellæ Regibus designatus, intra quas cuilibet ex regibus liceret, absq; alterius iniuria, Saracenos expellere, & regiones etiam incognitas occupare, fuit ea contentio summa æquitate partis vtriusque decisa: & Emmanuel maxima Mauritaniæ parte cessit, quæ videbatur ad illius terminos pertinere, & Regibus Castellæ armis occupandam permisit. Ioanna vicissim de iure, quod existimabat in Aethiopia retinere, decessit, cùm eam regionem Portugaliæ regibus assignatam esse cognouisset.

Disceptatio de finibus regnu dis inter Lusitanũ & Hispanũ Reges.

Sub eiusdem anni finem misit Emman. in Aethiopiam ad Congui regnum multos viros religionis & sanctimoniæ fama præstantes, qui Christi disciplinam multò diligentius gentibus illis traderẽt, & regiones illas clariore lumine perfunderent. Et hæc quidem sunt, quæ in Africa & Lusitania hoc eodem tempore gesta sunt.

Religiosi in Congui regnum missi.

RES INDICAE.

Quæ Tristanus Cugna, cùm in Indiam nauigaret, in cursu gesserit, quas vrbes aut expugnârit, aut armis adortus fuerit, & quomodo tandem ad Zacotoram naues appulerit, & arcem à Caxemensi Rege ædificatam ceperit, & in ea Norognam præfectũ reliquerit, deindè in Indiam cursum tenuerit, & quomodo in Lusitaniam redierit, exposuimus. Quid autẽ post illius ab Alfonso Albuquercio digressum, Alfonsus ipse designârit, & quas res gesserit, explicare nondũ licuit. Is igitur fuit a Tristano Cugna relictus, vt cum ea classe, cuius præfectus erat, illud mare, quod ad Arabiam

De reb. gestis Alfonsi Albuquercij.

biam felicē pertinet, peragraret, & naues hostiles omnibus quibuscūq; posset incōmodis afficeret. Sed cum esset animo maximo, se indignum putauit, instar piratæ prædas spectare, & non multo maiora & altiora moliri. Itaque Armuziense regnum oppugnare constituit. Armuzium autem est insula intra ostium sinus Persici, non ita lato mari a Carmania disiūcta. Nomen autem duxisse videtur ab Armuza, antiqua Carmaniæ ciuitate, cuius hodie nomen obliteratum cum memoria antiqui splendoris euanuit. Et fortasse hæc insula fuit Armuzæ antiquæ Colonia. & idcircò indè nomē obtinuit. Ambitus illius decē & sex passuū millib⁹ continetur. Est autem ostio sinus propinqua, à Carmania verò 12. millibus passuū distat: ab Arabia aūt ea parte, qua Carmaniam respicit, 40. millibus. Insula est nimis arida & sterilis, & solum adeò macrum, vt nihil omninò, quod ad vsum vitæ valeat, vel natura, vel hominum cultu proferat. Perēnib. aquis omninò caret: tres tantùm putei in insula procul a ciuitate sunt: homines cisternis vtutur: & cū reliqua omnia ex vicinis insulis, ex Carmania & Arabia ad victū idonea importentur, aqua etiam ex iisdē locis in eam afferri solet. In ea modicus collis assurgit, qui sulphuris magnā vim in vno latere, in altero aūt salis multitudinē in lapides densatam gremio cōtinet. Duos portus habet tutissimos: vnus ad occidentem solem, alter ad orientē pertinet. Hi duo portus lingula, quæ in mare lōgius excurrit, diuiduntur. Horū portuū commoditatem secuti mercatores ex India, Perside, & Arabia, & è quāplurimis aliis regionibus, eam insulā frequentare cœperūt. Ea tandē frequentia & celebritate factū est, vt ciuitas ædificaretur in planicie sita, quæ progressu temporis ad summā amplitudinem peruenit. Viæ sunt latæ & directæ, ædes magnificæ, & cœnaculis sublatæ, & tectoriis pulcherrime factis excultæ. Regia est non modo ad habitandū amplissima, verū ad vim hostium propulsandam munitissima. Solis ardores sunt vehementissimi: in quib. propulsandis omnis lautorū industria multiplici mo-

Armuzij insulæ descriptio.

Collis sale abundans & sulphure.

Armuziensis ciuitas.

do & ratione cõsumitur. Incolæ sunt maxima ex parte Arabes atq; Persæ, Mahumetisq; superstitione conflictati. Ardent libidine, amoribus indulgẽt, obtrectatione laborãt: mulieres ne ab alienis viris conspici queant, faciem velare compelluntur. Homines vt plurimum specie liberali prædíti sunt Musicẽ summo studio colunt, vestibus elegantissimis excoluntur. Arma frequenter exercent, literis libenter incumbunt, historijs mirificè delectantur. Homines doctrina præstantes in summo honore habent: illisque assiduè operam dant, & illorum disciplinis erudiri summum decus existimant. Respub. est cõmodis legibus astricta. Omnia, quæ væneunt, pondere væneunt. Summũ flagitiũ est apud illos, fallacibus vti ponderibus. Eum enim, qui per libram atque lancẽ fallit, omnem generis humani societatem euertere cẽsent, & vt ciuilis iuris hostem teterrimum execrantur. Insula verò cùm nihil omninò proferat, quo vel homines ali, vel ornari possint, tantis tamen fructibus & frugibus, & cibis, atque delicijs affluit, vt vix vlla regio sit magis omnibus rebus, quæ ad victũ & elegantiam vitæ pertinent, abundans. Nullæ namque sunt vitæ deliciæ vel in Arabia, vel in Perside, vel in India, vel in quacunque alia regione, è qua naues in insulæ portus inuehantur, quæ non omnes terræ opes in eam inferant. Ita fit, vt cùm nihil ex se ipsa gignat, multis tamen regionibus opimis rerum omnium abundantia præferatur. Reges è portorijs ingentes sibi opes pepererunt, imperiũ deindè latè propagârunt, ita vt multis insulis, & vrbibus etiam nõ paucis in Carmania & Arabia sitis imperarent. Exercitus satis magni illorum sumptibus alebantur. Sed tandem cùm eorum ministri ad summas opes perueni rent, & tyrannidem vehementer affectarent, & ipsi Reges otio atque luxu diffluerent, factum est, vt regium tantum nomẽ penes Reges esset: ministri porrò regni opibus ad suum scelus atque flagitium abuterentur. Hic erat regni illius status eo tempore, quo Albuquercius illud sub Emmanuelis imperium subiungere cogitauit.

Literarũ studium. *Iusticia.* *Rerũ abundantia.* *Armuzienses regni potentia.*

gitauit. Itaque xx. die Aug. anno a Christo nato M. D. VII. e Zacotora profectus in Arabiæ promontorium quod Rozalgatem appellant (antiqui regionum explicatores, Corodamum nominabant) aduectus est. Duces, quos secum ducebat, erant sex homines in rebus bellicis spectati & cogniti, quorum hęc nomina fuere, Franciscus Tauora, Emmanuel Tellius, Alfonsus Lupius Costa, Nonius Vascius Albicastrensis, Antonius Campensis, Ioannes Nonius. Exercitus erat quadringentorum septuaginta militum. Cum hac tam exigua classe ad regnum illud opulentissimum expugnãdum signa in eas oras inferre constituit. Arabiæ igitur oras prætervectus cum ad primum oppidum, quod ad Armuzii regnum pertinebat (Calaiates appellatur, est autem ad intra sinus introitum) naues appelleret, pacem incolis obtulit, ea conditione, vt classi commeatum præberent. Inde in oppidum aliud aduectus, quod appellant Curiatem, cum milites cibum sumere vellent, se delusos aspiciunt. Nam in vasa, in quæ Calaiatenses commeatum intulisse simulauerant, sordes ingesserant, & in summo varia ciborum genera collocarãt, vt nostris illa vana specie commeatus illuderent: cuius quidem fraudis postea debitas pœnas exoluerunt. At Curiatenses non dolis, sed armis cum nostris agere maluerunt. Erat enim ibi quidam Regis Armuziensis præfectus, vir impiger, qui portum fossa & vallo munierat, & ea præsidia collocarat, quibus se confidebat multo maiores copias facillime repulsurum. Ea confidentia cum Albuquercius ei pacem obtulisset, illã repudiauit. Albuquercius igitur re prius cum ducibus alijs communicata, & copijs eo ordine, qui conuenire videbatur, instructis, in terram egressus est. Hostes, qui illũ littoris aditu prohibere nitebãtur, erãt ad tria millia. Fuit atrox plurium cõmissum: nostri tamẽ hostes pellũt, & vallũ deindè expugnãt, & in oppidũ tandẽ irrumpunt, idque iam presidio nudatũ, impunè diripiunt, & subiectis ignibus inflãmant. Naues præterea tam quæ in anchoris erant, quàm q̃ in littus subductæ fuerant,

Bellũ Armuzinum.
Corodanũ Arabiæ prom n.
Rozalgates.
Albuquerci duces militares.
Calaiates oppidum.
Curiates oppidum.
Calaiatẽsium dolus
Prælium cum Curiatensibus.
Lusitanorum victoria.

incendunt. Indè in aliud oppidum eiusdem regni multò maius & opulentius inuecti sunt. Id Mascate nominatur. Abest autem à Curiate 40. passuum millia. Est autem in planicie situm, & duob⁹ montibus, qui illud vtrinque muniunt, inclusum. Montes in littus oppidi procurrentes, portus aditum peranguftum efficiunt. Incolæ fossam latam à monte in montem perduxerāt: & aggetibus & duplici vallo munierant. Valli atq; fossæ aditus, quos ad vsus ciuium maritimos in ea statione fecerant, erant duo, ijque nimis angusti. Albuquercius tamen in portum ingressus cum oppidi præfecto paciscitur, vt exercitui cōmeatum nomine tributi subministret. Parabatur autem cōmeatus, cum subitò dux Regis Armuziensis cū præsidio aduenit, præfectumq;, quod commeatum promiserat, malè accepit, totaq; se ciuitas ad resistendum cōparauit. Erant in armis ad 4. millia virorum. Albuquercius, vbi quod hostibus consilium esset, animaduertit, vrbem per totā noctem tormentis acerrimè verberare, & mœnia cōcutere præcepit, vt nō solùm mœnium ruinas ederet, verùm & hostes formidine perterritos peruigilio fatigaret. Die sequenti aciem triplicem instruxit, vnam Francisco Tauoræ attribuit, cui præcepit, vt cū Alfonso Costa valli partem extremam, quæ ad vnum ex montibus pertinebat, oppugnaret. Similiter vt in aliam partem munitionis eiusdem ad alterum montem spectantem Ioannes Nonius & Antoni⁹ Cāpensis cū acie secunda irrumperēt, imperauit. Ipse Tellium sibi sociū asciuit, vt cū acie tertia munitionē mediā aggrederetur. Primus Tauora cum socijs in terram egressus, ad partem sibi assignatam contendit: & quamuis pilæ & sagittæ innumerabiles in nostros acciderent, illi tamen hostes repulerunt, & faces in vallum coniecerunt, quibus excitato protinus incendio, hostes eam partem deserere coacti sunt. Albuquercius iam vallum medium nimis acriter oppugnabat: hostes vi summa resistebant. Neq; segnius qui alteram valli partem fuerant aggressi, rem gerebant. Nostri tandē vallum transgressi, hostes fundunt,

Mascate oppidum.

Pactio cū Mascatēsibus rupta.

Mascatis oppugnatio.

dunt, & fugientes insequuntur: oppidum capiunt, diri-piunt, & incendunt. Octo tamen è nostris in prælio ceciderunt. Inde, aliquot primum dieb⁹ ad corpora è labore nimio reficienda datis, Albuquercius soluit, & in aliud oppidum regni eiusdem, quod Soar appellabatur, inuectus est: in eo arx erat munita. Illius tamen præfectus, cùm fama de vastitate, quæ fuerat repugnantibus illata, regiones illas peruasisset, se repentè dedidit. Ex eo oppido profectus Albuquercius, in aliud se contulit, Orfazamũ nomine, muris & tormentis munitum, in quo dux erat sanè fortis, & multum bellicis in rebus exercitatus: qui tamen nullo modo ciues continere potuit: quin vbi primùm anchoras demitti cernerent, de fuga cogitarent. Igitur ea nocte, quæ post classis aduentum secuta est, cum omnibus bonis, quæ indè asportare potuerunt, præcipiti fuga sese in montes proximos proripuerunt. Postridiè vrbs spoliata, & incensa fuit. Hoc erat vltimum Arabiæ oppidum ad Septentriones spectans, quod Armuzij imperio in illa ora continebatur. Indè autem cursum in ipsam insulam conuertit. Erant in portu naues permultæ Saracenorum, rebus omnibus, si pugnandum esset, instructæ. Albuquercius duces in prætoriam nauem, cui ipse præerat, arcessiuit, vt de belli gerendi ratione cõsultaret. Cùm variæ sententiæ fuissent, tandem id fuit communi consilio decretum, ciuitatem oppugnari minimè posse, antè, quàm naues aut captæ, aut depressæ fuissent. Armuzium namque communem Saracenorum omnium patriam existimari: proinde fieri non posse, vt si viderent vrbem illam incommodis vexari, id negligerent. Vrbis illius propugnaculum non mœnibus, sed classe cõtineri. Itaque classe deuicta, facilius multo fore bellũ, quod erat contra Armuzium gerendum. Hoc consilio cõprobato, anchoras iaciunt. Albuquercius per nunciũ regi continuò significauit, se non vt malũ al. quod machinaretur, sed vt pacem cum illo faceret, cò naues illas appulisse. Pacẽ verò non alia ratione cõstitui posse, quã Regis Emman. salutari impe-

Mascate capta, dire pta & incensa.

Soar oppidum dedi-tum.

Orfazamũ captum & incensum.

Consultatio de debellando Armuzio.

Albuquercij ad Armuziẽsem Regem nuncius.

rio in illis oris egregiè confirmato. Eamque virtutem & benignitatem Emmanuelis esse, vt multò præstanti us esset ad vitæ securitatem, illius imperio subdi, quã multis gentib⁹ imperare. Imperium namq; sine disciplina salutari, odiosum, & inuisum esse, multisq; periculis, & fortunæ procellis obnoxium. At regis optimi & inuictissimi disciplina, & patrocinio vitæ atque salutis firmamentum contineri. Si vellet in regis Emmanuelis fidem & clientelam recipi, fore, vt contra omnes hostium insidias tutus & incolumis permaneret. Secus autem opus esse sibi armis experiri, quod consilio obtinere minime posset. Rex fama rerum, quas Albuquercius in illo cursu gesserat, exterritus, se pacis cupidum simulauit, & simul ad illum vnum è suis domesticis cum litteris atque muneribus misit. Is literas cùm accepisset, munera repudiauit. Nulla enim ratione munus se accepturum dixit, antè, quam pax firmaretur. Rex ad pacem se propensum asserebat. Id tamen de die in diem differebat, vsque eò, dum classis quam ille expectabat, in portum introiret. Interim Lusitani quidam, fide illius freti, in vrbe vagabantur. Sed vbi classis cum magna militum multitudine portum subiuit, Rex Lusitanos omnes, qui erant in vrbe, comprehendi continuo præcepit. Naues interim maximas secundum littus collocari, minores autem in altum deduci iussit, eo consilio, vt si Lusitani in naues impetũ darent, rates ex alto in nostras naues inuectæ, eas circumuenirent, vt nullum eis vndiq; vehementer oppugnatis perfugium relinqueretur. Insequenti die cùm Albuquercius ordinem cerneret, quo classis hostium erat instructa, percepit eos ad pugnãdum paratos esse. Pugnã verò minimè detrectauit. Itaq; solutis anchoris, in naues in portu collocatas impetu fecit. Id cõspicatus Coicaratus (hoc enim nomẽ erat præfecto, qui ratib⁹ præerat) in altũ euectus, mutata velificatione cursum in nostras, vt eas à tergo circunueniret, inflexit. A nostris acre iam certamen erat cum nauib⁹ quæ vrbis aditum tutabantur, institutũ, & fumi densa nebula vndique

Fraudulenta pacis simulatio.

Classis hostilis.

Albuquercij pugna naualis.

dique

dique tormentorum flammis excitata, aſpectum cunctis ademerat. Coteatarus opportunitate caliginis vtēs, propius acceſſit. Itaq; non ſolùm pilis eminùs emiſſis, verum & ſagittis & iaculis res ab hoſtibus admodum ſtrenuè gerebatur. Tanta autem vtrinque contentione dimicatum eſt, vt terra dehiſcere, & cęlum tenebris obduci videretur. Rex è turri præcelſa certamen animo valdè curis anxio ſpectabat. Multæ mulieres grauidæ horrendo tormentorum ſtrepitu perturbatæ, abortione conflictatæ ſunt. Tandem cùm multæ naues diſſipatæ fuiſſent, reliquæ ſe fugæ mandârunt. Noſtri igitur illo periculo, quod ex alto impendebat, liberati, multo liberius contra naues, quæ in aditu portus conſiſtebant, depugnabant. Hoſtes tamen, qui in illis erāt, acerrimè rem gerebant. Nihilominùs tamen nauis, qua Princeps regni Cambaienſis hæres, qui Armuziū proximis illis diebus aduectus fuerat, & ex ea periculum acri animo propulſabat, demerſa eſt. Altera deinde Melichiazij nauis ſimiliter depreſſa fuit. Reliquæ naues erant iam multis in locis diſſipatæ, ita, vt hoſtes permulti deſperatione ſalutis inducti, in mare deſilirent, vt nando cædem effugerent. Albuquercius militibus in ſcaphas feſtinanter impoſitis imperauit, vt omnibus, qui natabant, cædem afferrent. Naues, quæ fugere potuerunt, ſumma celeritate in fugam conuerſæ ſunt, vna tamen conſtitit, cuius nauarchus erat vir ſingulari animo præditus. Noſtri in illam ingreſſi, neminem reperiunt. Hoſtes enim ſeſe in ſentinam abdiderant. Noſtri cùm ſuſpicarentur omnes exceſſiſſe, paucis in naui relictis, naues reliquas fugientes inſequuti ſunt. At hi, qui ſe occultârant, repentè ex infima nauis parte proſiliūt, & multi paucos circunſiſtūt. Hi ſuorum opem magnis vocibus implorant, & interim acriter in repentino illo diſcrimine pugnant. Qui opem inuecti ſcaphis afferebant, non tam citò ſubuenire potuerunt, quin noſtri prius vulnera permulta ab hoſtibus acciperent. Hoſtes ipſi partim conciſi, partim metu in mare præcipitati ſunt: maxima eorū pars

Pars hoſtilis claßis fugata.

Altera pugna.

Luſitanorum victoria.

Hoſtium cades.

in fluctibus interfecta fuit, pauci nando in littus euase-runt. Tanta autem cædes hostium fuit, vt mare sangui-ne redundare videretur, & fluctus ipsi in sanguinis co-lorem reuersi, spectantibus terrorem iniicerent. Hoc certè constat, tantam fuisse hostium trepidationem, postquam rem inclinari conspexêre, vt conuersis arcu-bus se ipsos sagittis configerent. Itaque maximus nu-merus hostium interfectorũ fluctibus eiectus in littus fuit, sagittis transfixus, cum à Lusitanis nulla sagitta mitteretur. Georgius Barretus, qui in nauem illam, vt opem circunuentis afferret, ingressus fuerat, cùm cer-neret eam prope vrbem consistere, & tormentis aptis-simè dispositis instructam esse, eisdem tormentis ho-stilibus vrbẽ quatere, & mœnia quantũ fieri posset, dis-turbari præcepit. Cum iam hostis nullus appareret, in naues hostium sæuitum fuit. Multæ depressæ, multæ flammis exustæ sunt. Quo facto vrbem propius Albu-quercius accessit, ita, vt regiæ appropinquaret. Qui in regia consistebant, quamuis essent stupore vehemen-ter oppressi, vt sagittis nostros propellerent, contende-bãt. Albuquercius & Menesius, & quidam alij viri no-biles vulnerati sunt. Inde oram illam prætervectus Al-buquercius, quamplurimas alias naues exussit, donec ad quandam stationem peruenit, quæ ad Carmaniam spectabat, in qua centum & octoginta naues, quæ nõ-dum in mare fuerant deductæ, consistebant, quæ om-nes fermè flammis absumptæ sunt. Templum etiam in suburbano magnis sumptibus extructum, & religione Mahumetana consecratũ excitato incendio deflagra-uit. Nostri sic studio certaminis efferebantur, vt in vr-bem inuadere properarent. Eos tamen Albuquercius continuit. Erant enim pauci admodum, & labore ni-mio defessi: in ciuitatem verò magnus numerus mili-tum confluxerat. Prælium horis octo continuatũ fuit. E nostris decem desiderati, supra quinquaginta vulne-rati sunt, inter quos Gaspar Diazius vexillifer extitit, cui manus dextera vno ictu præcisa fuit. Ex hostib⁹ cir-citer duo millia hominum cecidere. Hac victoria ma-gnum

Classiũ hostilis depressio & incendiũ.

Cæsorũ & vulneratorũ numerus.

gnum metum hostibus iniecit, sed multò grauiorem turbationem illis afferebat inflammatio nauib⁹ illata. Vita namq; & salus insulæ nauibus continebatur, quibus sublatis, vastitas & interitus imminebat. Rex igitur re prius in consilio deliberata, per duos Saracenos vsu rerum peritos, & authoritate graues, quorum vnus appellabatur Coiebeirami⁹, alter verò Abdala, qui erat Hispanus Granata oriundus, ab Albuquercio pacem petijt, & humiliter atque demissè postulauit, vt errori suo veniam impertiret. Se namq; temeritate adolescentiæ, & hominum perditorum consilio in eam fraudē deductum fuisse. Satis iam pœnarum dedisse, & malis eruditum ita fuisse, vt sperandum esset, semper se in officio futurum. Itaq; libenter imperium Regis Emmanuelis agnoscere, & tributum, quod imperatum esset, pendere velle. Deinde Albuquercium obsecrabat, vt ei loco parentis esset. Se namque ei perpetuò pietatem non minorem, quam si esset illius filius, præstiturum. Admonebat deinde, vt animaduerteret sapienter, quā rem gereret. Armuzium iam ad ditionem & imperiū Emmanuelis pertinere. Si igitur insulæ vastitatem & inflammationem inferret, bonā partem imperij Portugalensis interiturā. Insulam namque esse hominū frequentia celebrem, opibus abundantem, & ita Persidis & Arabiæ regionibus imminentem, vt qui eā teneret, facillime posset imperium dilatare. Insulæ verò firmamentum in nauibus esse constitutum, ita, vt qui naues exureret, interitū sempiternum insulæ illius commodis esset illaturus. Vt enim (dicebant illius legati) arbor excisa radice arescit: ita Armuzium excisis nauibus, q̄bus vt radicibus alitur atque sustinetur, interibit. Si igitur opes tui Regis augeri & amplificari desideras, opus est, vt insulam cōserues, è cuius incolumitate magnus ad eius imperium cumulus accedet. Præterea, quemadmodū maximos imperatores, quorum nomen est immortalitati consecratū, virtute atq; factis egregijs imitaris: ita clementiæ exempla, qua non minorem admirationem gentibus q̄ victorijs attulére, tibi ad imitandum

Legatio Regis ad Albuquercium de pace.

dum proponas. Hoc enim sibi ad nominis immortalitatem præclarum existimabant, vt quos virtute deuicerant, misericordia conseruarent. Sic autem cùm virtutis magnitudine terrori hostibus essent, humanitatis laude cunctos mortales ad studiũ sui nominis excitabant. Quod ad virtutẽ attinet, tantum facinus edidisti, vt sis cũ omnibus summis Ducibus comparandus. Reliquũ est, vt, quemadmodum in bellis inuictus semper extitisti, ita parta victoria à nemine clementiæ & humanitatis laude vinci patiaris. Quare cùm iam dignas erroris pœnas pertulerimus, fac vt malis innumerabilibus perculsi & abiecti, tua benignitate recreemur. Maximi namq; hominis est, in summa felicitate imbecillitatis humanæ memoriam retinere, & hominibus in summa calamitate cõstitutis ignoscere. A te igitur per numen sanctissimum, quod colis, per dexteram istam tuam semper inuictam petimus & obsecramus, vt misericordiam afflictis tribuas, & errori regis adolescentis, quem valdè temeritatis suæ pœnitet, ignoscas, & ignem, quam primum fieri poterit, extingui permittas. Quod si feceris, non solùm laudem Ducis fortissimi, verùm & gloriam Principis humanissimi cõsequeris, & opibus regis tui multùm prospicies. Ad hæc Albuquercius respondit, se molestè ferre, quòd non multò prius cum hac legatione ad eum venissent. Quod si fecissent, non tantum damni factum fuisset. Irent igitur, & ignem festinanter extinguerent. Se namque fidem dare, eos nullum interim incommodum a nostris accepturos, dum naues reliquæ, in quas nondum incendium peruaserat, ex imminenti clade proriperent. Quod verò ad pacis conditiones attineret, se responsum postea daturũ. Cum hoc responso Coiebeiramius ad regem reuersus est. Abdala verò fuit obsidis loco retentus, & ignis absque vllo impedimento singulari multorum industria & sedulitate restinctus. Postridiè fuerunt à Rege missi Principes ciuitatis, inter quos erat Noradinus: sic enim appellabatur, qui regis nomine ciuitatem patrijs institutis & moribus regebat

Albuquercij ad legatos responsum.

gebat. Per hos cum Albuquercio pax firmata fuit. Pacis conditiones hæ fuerunt: Vt Zeifadinus, hoc nomine secundus, Armuzij rex, stipendiarius Regis Emmanuelis esset, & ei tributi nomine quindecim aureorum numorum millia penderet: & præter hæc, ipsi Albuquercio pro impẽsis in id bellum factis solueret quinque millia. Vt Rex assignaret locum in vrbe, quam Albuquercius vellet, in quo posset arcem ædificare. Huius pactionis literæ fuerunt in aureis laminis insculptæ Arabica & Persica lingua. Persicum exemplum, vt penes ipsum Regem seruaretur: Arabicum, vt ad Emmanuelem mitteretur. His pactionibus firmatis & obsignatis, Rex ab Albuquercio postulauit, vt ei vnum vexillum Regis Emmanuelis patroni sui insignibus illustratum mitteret, cuius admonitu disceret, Regem absentem, cui se addixerat, debita fide & pietate venerari, & vt intelligerent omnes, eum in illius patrocinio latere, cuius tam clarum apud quamplurimas nationes nomen esset. Vexillum ab Albuquercio missum, cum maxima ciuitatis totius lætitia, & faustis acclamationibus, quasi felicitatis perpetuæ signum exceptum fuit, & in regia turri collocatum. Albuquercius deinde è naui egressus, in regiam concessit, quæ erat instrata peristromatis aureis & bombycinis. Rex illum magni amoris significatione cõplexus est, multusq; sermo de pace fuit ab illis institutus, quam iterũ iureiurando valdè sancto & religioso confirmârunt. Indè cùm se rursus in classẽ Albuquercius reciperet, Rex munera ad illum misit satis ampla, Regisque magnificentia digna. Balteus erat ex auro factus, multisque gẽmis maximi precij distinctus, & sica cum vagina ex auro & gemmis simili ratione perfecta; & quatuor annuli, inter quos erant gẽmæ eximij splendoris inclusæ: & equus miræ pulchritudinis & pernicitatis, ephippio & phaleris valdè preciosis instratus. Duces etiam reliquos muneribus elegantissimis affecit. Albuquercius illum vicissim remunerauit donis atq; monilibus opere singulari perfectis. Itaque persuasum erat

Pax cũ Armuzio inita, eiusque leges.

Vexillum Emmanuelis ab Armuzijs summa cum lætitia susceptum.

Armuziẽsis ad Albuquerciũ munera.

erat omnibus, nihil esse posse illa pace constãtius. Lusitani igitur egressi, in domibus, quas Rex illis designârat, sine vlla suspicione fraudis habitabant. Aliquot naues fuerunt in littus, vt reficerentur, absque vllo metu subductæ. Arcis fundamenta continuò iacta sunt. Albuquercius cùm Saracenorum mores exploratos & cognitos haberet, & quanta perfidia vti solerent, intelligeret, propè locum, ybi arx ædificari incipiebat, in lingula littoris ipsius turrim excitauit, in qua tormenta dispofuit, quibus si Saraceni opus impedire conarentur, eos dispelleret. Omnes Lusitani certatim operã strenuam nauabant: nullum erat generis & dignitatis discrimen: qui plus laboris in illud opus insumebat, is nobilior habebatur. Albuquercius instabat acriter operi, & laborantes vrgebat, eorumque laborem & laudibus & sermonis vrbanitate leuabat, & frequenter admonebat, totum firmamenti & securitatis rationem in eo positam esse, vt opus summa celeritate perficeretur, vt si Regem fœderis percussi pœniteret, fidem frangere si vellet, postquam arx munitissima ceruicibus illius impenderet, minime posset. Ipseque vt exemplo reliquis esset, operi etiam plerunq; manus admouebat. Rex materiam opera suorum abundè subministrabat. Et quia, vt fit, seditiones inter Lusitanos & Armuzienses excitabantur, ne nostris iniuria à ciuib. inferri posset, Noradinus quadringẽtis militibus stipatus, summa Regis ipsius voluntate præsidio nostris erat. Duo filij Noradini de Regis nece coniurauerant, & detecto scelere, antequam pœnas darent, aufugerant. Vnus appellabatur Delamixa, alter Zerafus. His Albuquercius propter singulare studium, quod in Emmanuelem præ se ferebant, à Rege veniam & reditum in patriam impetrauit.

Arcis Armuziensis initium.

Duorũ Noradini filiorũ in Regem coniuratio.

HIE-

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVICTISSIMI, *virtute & auspicio gestis,*

LIBER SEXTVS.

Persica ad Armuziũ regem legatio.

DVM hæc geruntur, duo legati Armuzium adducti sunt, vt tributũ Ismaelis nomine, qui tunc Persidem, & quamplurimas orietis Solis regiones imperio deuinctas continebat, quod Armuzij Rex, vt alij permulti Reges stipendiarij, ex fœdere debebat, exigerent. Erat Ismael is, quẽ Sophum cognominabant, Princeps inter Saracenos omnibus artibus illo loco dignis excellens, qui propter ingenium & industriam, cùm se primum religionis nomine venditaret, deinde magnum virtutis specimẽ in bellicis rebus ostenderet, ad summas opes peruenerat, imperiumque latissimè propagarat. Armuzij autẽ Rex, vt alij permulti, metu & imperio coactus tributũ illi pendebat. Tunc igitur cùm legati tributum peterent, Rex animo suspenso & anxio, quid sibi agendum esset, explicare non poterat, rem ad Albuquercium retulit. Is eum sine cura esse iussit. Itaq; legatis per vnum è suis comitibus de aduentu, & de valetudinis firmitate gratulatus est. Deinde eos admonuit, ciuitatẽ illam

Albuquercij ad Persarũ legatos responsum.

& Armuzij regnum Regis Emmanuelis esse, belli iure subactum, & Armuzij Regem in fidem Emmanuelis Regis præcellentissimi receptum, ita, vt sibi necesse esset iniuriam ab illo propulsare. Quod verò ad tributũ attinebat, se tributum regis ipsius nomine continuò soluturum. *Hostile ferculum.* Ferculum deinde, in quod tributum erat impositum, coram legatis ipsis euolutum fuit. Erant autem in ferculo globi ferrei, & sagittæ, & hastarum cuspides, & ferreæ fistulæ. His explicatis, & in legatorum conspectu propositis, adiecit is, quem Albuquercius miserat: Hoc est tributum, quod Emmanuel Portugaliæ, & Algarbiorum, & Indiæ, & Armuzij Rex pẽdere solet ijs, qui a Regibus sibi subditis tributum exigunt. Hoc responso legati, quamuis minimè ferẽdam iniuriam Ismaeli Regi omnium potentissimo factam esse clamarent, & minas etiam iacerent, inanes tamen in patriam rediêre. Arx interim ad tantam altitudinem peruenerat, vt præsidio relicto defendi facilè posse videretur. *Ducũ Lusitanorum aduersus Albuquercium conspiratio.* Duces verò molestissimè ferebant, se diutius in eo opere detineri. Animo namque reputabant prædas, quas agere è nauibus hostium potuissent, si circa Arabici sinus introitum mare illud peragrauissent. Ardẽtes igitur cupiditate, consilium ineunt, vt nomine Regis ab Albuquercio cõtendant, vt arcis prefecto, quẽ vellet, relicto inde discederet. Postulatum hoc scribũt, & nominibus obsignant, & obtestantur, ne contra Regis imperium vellet diutius tempus in eo opere conterere, ad quod efficiendum iussus non fuerat. Aderat scriba cum postulato, vt fidem scriptis faceret, illum, si postulato non satisfaceret, officium prodidisse. Is postulatum de manibus scribæ cùm accepisset, legere noluit, sed sub lapidem, qui erat in arcis limine, ad eam rem paulò altius machina sublatum, abdidit. *Lusitanorũ ad Coieatarum de Albuquercio querelæ.* Hac contumelia Duces offensi, ad Coieatarum, qui maximum apud Regem locum obtinebat, adeunt, eumque admonent, Albuquercium nihil eorum, quæ contra regem Armuzij gesserat, ex Emmanuelis Regis imperio gessisse:

ſiſſe: ſed hominem effrænata mente præditum & præter modum & rationem laudis appetentem, ea molitum fuiſſe, quæ fortaſſe non mediocrem eſſent offenſionem animo moderatiſſimi Regis allatura. Nec enim Emmanuelem velle, vt noſtri Regibus, à quibus nullas iniurias accepiſſent, bellum inferrent. Id Coicatarus cum ab illis accepiſſet, lætitia incredibiliter elatus eſt. Exiſtimauit enim ſibi licere minore cum periculo fraudes machinari. Itaque ad Albuquercium accedit, eumque poſt longum ſermonem vehementer admonuit, vt claſſem inde deduceret. Illius enim metu mercatores eò naues minimè cum mercibus, vt antè ſolebant, appellere. Et ob eam cauſam Regis vectigalia, quæ maxima ex parte in portorijs conſiſtebant, imminui, ita, vt tributum, quod fuerat impoſitum, ſoluere propter rei familiaris anguſtias minimè poſſet. Dabat præterea fidem, ſe perfecturum, vt arx illo abſente perficeretur, & ita muniretur, vt Albuquercius ipſe cupiebat. Albuquercius ad ea ſic reſpondit, vt intelligeret Coicatarus, illum ab inſtituto conſilio minimè diſceſſurum. Itaque alia via concinnare fraudes inſtituit. Quinque nautas pecunia corrupit, vt Albuquerciũ deſererent, in quibus erãt quidã qui tormenta ænea conflare ſciebant. His aũt in continentem traductis, iuſſit omnia, quæ ad tormenta cõficienda pertinerent, largè ſubminiſtrari, eoſque victu lautiſſimo, atque muneribus deliniri. Id cùm Albuquercius comperiſſet, miſit ad regem & ad Coicatarum, qui nautas ſibi continuò tradi poſtularet. Reſpondent illi, homines minime comparere. Se tamen operam daturos, vt eos, ſi laterent, extraherent, & ad illum mitterent. Poſt triduum per nuncium ſignificant, homines ex inſula in continentem traieciſſe. Se tamen curaturos, vt inde abducerentur. Interim verò hi ſummo ſtudio tormenta partim ænea, partim ferrea faciebant. Coicatarus, homo quietis impatiens, & fraudulentus, arma comportari, milites adduci nocte, ne res palam fieret, iubebat, & bellum tanto ſilentio

Coicatari in Albuquercium fraudes.

ſilentio & calliditate comparabat, vt quamuis Albuquercius ſagax & callidus eſſet, id odorari non poſſet. Tandem Saracenus quidam, nomine Abrahemus, illi rem totam aperuit atque demonſtrauit, quoſdam Luſitanos Duces Coieataro cauſam illius ſceleris attuliſſe. Id Albuquercius admiratus, Deo ſummas gratias egit, Saracenumque admonuit, vt omnia, quæ poſſet explorare, ad illum continuò deferret: ſe nanque perfecturum, vt eum debito præmio largè atque munificè cum amplificatione dignitatis afficeret. Deindè per nũcios Regem & Coieatarum admonebat, nè vellent fœdus tanta religione percuſſum, propter quinque transfugas violare. Deum, qui eſt iuſiurandum negligentibus infenſus, metuerent, & belli renouandi materiam contra interpoſitam fidem præbere nollent. Illi iurant, ſe de hominibus illis, quo in loco eſſent, nihil certum habere. Albuquercius Duces ad conſilium euocauit. Fuêre qui dicerent, non eſſe ſapientis Ducis, bellum quinque perditorum hominum cauſa cum ſalutis atque dignitatis certiſſimo periculo moliri. Se namque admodum paucos eſſe, bellique proximi laborib' attritos: hoſtes autem innumerabiles. Si quidquam fuiſſet in contentione ſuſcepti temere certaminis offenſum, multò maius dedecus illum ſubiturũ, quàm fuerat illud decus ex inſigni victoria comparatum. Fore nanque, vt multi victoriam fortunæ, ruinam temeritati tribuendam meritò iudicarent. Non eſſe vires Luſitanas, cùm eſſent exiguæ, temerè diſtrahendas, & ſine graui cauſa in ſummum diſcrimen inducendas.

Luſitanorum & Armuzinorum in Albuquercium detecta conſpiratio.

Albuquercij cũ Ducibus conſultatio.

Quare cenſebant, nihil fieri poſſe diſſimulatione ſceleris atque conſeruatione pacis antiquius. Conſtitueret porrò in arce præfectum cum præſidio, & ipſe cum claſſe diſcederet. Hoc ille conſilium accipere noluit. Neque enim erat è ſana mente depromptum, neque ſapienter de bello ſtatuebat. Erant enim iam in ciuitate auxilia vndique cum multis armis, & tormentis, & bellicis inſtrumentis inuecta. Nemo erat inter hoſtes, qui de conſeruanda pace cogitaret. Nihil erat in illis ſim-

Conſilium Ducũ ab Albuquercio quare repudiatũ.

simplex, nihil non mendacio, & scelere, & calliditate subnixum. Ducem cum præsidio in arce nondum perfecta, neque satis adhuc munita relinquere, non erat hostes coercere, sed suos hostibus prodere. Arcem verò tanto labore fundatam prorsus omittere, summum dedecus, & minimè sapiens consilium videbatur. Timiditatis enim erat, incepto desistere: stultitiæ autem summæ, hostium opes munitione illa, Lusitanorum opera & contentione perfecta, confirmare, nè facilè deindè esset, ciuitatem arce illa defensam expugnare. Consilio ita minimè comprobato, nuncios ad Regem iterum misit, qui idē ab illo obnixè postularent. Cùm verò nihil impetrâsset, & eiusdem Saraceni, qui illum de instituto scelere certiorem fecerat, indicio percepisset, arma in certum locum comportari, milites vndiq; cōuenire, stationes muniri, & in illis præsidia disponi, & tormēta collocari, nocte vna Lusitanos omnes cum rebus omnibus quæ maioris pretij erant, in classem recipi iussit. Hæc cùm fieri rex animaduertisset, detectam fraudem esse cognouit, & idcircò minimè dissimulandam, aut rem differendam ratus est. Armati igitur vndique prodeunt, præsidia cōcurrunt, tormenta in nostros apertè dirigunt, milites concursantes feritatem oculis & aspectu denunciant. His rebus excitatus Albuquercius Duces in scaphas descendere, & propius vrbem accedere, & mœnia tormentis quatere præcepit. Coicatarus naues, quæ in anchoris erant, in portum subducere imperauit, nè à Lusitanis capi & incendi possent. Lusitani confestim accurrunt, & naues conjectis ignibus inflammant. Nullum diem intermitti patiebatur Albuquercius, quin tormētis quāplurimū damni mœnibus inferret. Sed cùm hoc belli genus illi nimis lentum videretur, aliud excogitauit, quo multò vehementius hostes affligeret. Iussit enim summa diligētia mare custodiri, ne quidquam cibi in vrbem importari aliundè liceret. Emmanueli Tellio, Barreto, & Antonio Campensi, & Alfonso Lupio Costæ hoc munus assignauit. Illi quamuis inuiti impera-

Bellū Armuziense secundum.

Classis hostilis incensa.

Armuziū oppugnatur.

ta conficiunt, rates aliquot capiunt, & ad Albuquercium adducunt. Is facinus edidit inhumanum, & illius rebus gestis indignum. Omnibus enim, qui erant nautæ, aut sagittarij, aures & nares atque manus præcidi: reliquis, præter aures atque nares, medium pedem secari iussit. Eos deinde in terram deduci præcepit, & admonuit, vt Coieataro dicerent, idem suppliciū subituros omnes, qui annonam in vrbem inferre conarentur. Erant hostes vehementer exterriti, ciborum penuria ciues afflictabat: plebs tumultuari incipiebat: fames atque sitis eos premebat. Multi igitur ad Regem adeunt, de clade, quæ illos vexabat, maxima voce conqueruntur, & iratis precibus ab eo contendunt, vt vel pace, vel quacunque alia ratione posset, illorum malis remedium præsens adhibeat. Secus enim, sibi opus esse remedium tantis miserijs inuenire. Ad hæc Coieatarus (Regium enim est apud barbaros, aliena semper vti lingua, & in infantia grauitatē positam arbitrari) Regis nomine respondet, quod ad depellendam sitim attineret, cisternis ipsius vrbis, & puteis, qui inde quatuor milibus passuum aberant, in loco, quem Terumbaquem appellāt, posse ciuium sitim facillimè restingui. Ciborum autem cōpiam tantam esse in vrbe, quanta satis esset ad bellum tolerandum, vsque eo, dum classis maxima rebus omnibus instructissima, quam propediem adfuturam confidebat, portum insulæ subiret. Essent porrò bono animo. Se namque vincula Lusitanis illis omnibus iniecturum, vt viui pœnas improbitatis atque perfidiæ luerent. Hac inani spe, ciuium à se furorem & impetum repressit. Re autem vera nec in cisternis, nec in puteis erat aqua, qua tāta multitudo sustentari posset, & ciborū erat extrema quædam inopia. Albuquercius, vt hostes grauiore cruciatu vexaret, & citius ad deditionem cōpelleret, obstruere puteos Terumbaquenses instituit. Itaque negotium dedit Georgio Barreto, & Alfonso Lupio Costæ, vt puteos obturarent. Hi scaphis inuecti, oram legunt octoginta militibus stipati. Barretus sex viros nobiles, & in rebus gerendis

Inhumanū Albuquercij facin⁹.

Armuziēsium iratæ ad Regem preces.

Responsū Regis.

Albuquercij strata gema.

tendis industrios in terram exposuit, qui viderent, an arte quadam possent aliquem hominem corripere, è quo, an putei essent custoditi, cognoscerent. Hi duos homines capiunt, è quibus intellexêre, puteos seruari à Duce, nomine Cidehamer, q̃ sub signis viginti quinque equites, & ducentos pedites sagittarios habebat. Hoc cùm Barretus acciperet, remis, quantùm fieri potuit, accelerauit, vt in terram cũ omnibus copijs egressus ante lucem (erat enim nox) hostes inopinantes opprimeret. Quod quidem sic euenit. Nostri enim hostes dormientes offendunt: ducem interimunt, & præter paucos admodùm, qui semisomnes excitati profugerant, omnes interfecti sunt, & putei hominũ & equorum cadaueribus oppleti. Ne autem cadauera extrahi possent, Albuquercius Laurentio Syluæ, Castellano viro valdè nobili, & in armis acerrimo curam dedit, vt cum viginti militibus puteum custodiret. Is cùm ab hostium multitudine circunuentus esset, Albuquercius, qui semper rebus omnibus intentus erat, & indè tunc non procul aberat, cum centum & quinquaginta viris accurrit. Hostes erant permulti, Rex hortator & spectator aderat. Coieatarus admonebat suos, vt in eo certamine vitam omnium cóntineri perspicerent. Instant illi: nostri multitudine penè obruti retrocedunt, quos hostes acriter insequuntur, & multos conuulnerant. Albuquercius erat vndique telis impetitus: Delamixa, cui Albuquercius veniam & reditum in patriam consecutus fuerat, multò acrius, quàm reliqui omnes, in nostros ferebatur, donec tormento grauiter ictus, se à cædendo & à persequendo continuit. Albuquercius eo die maximum vitæ discrimen adiuit. Littus erat propè: id fuit in causa, vt nostri omnes, præter vnum ex Albuquercij domesticis, qui in prælio cecidit, euaderent. Maxima tamen eorum pars vulnerata discessit. Mare tamen summa vigilantia à nostris obseruabatur, nè commeatus vllus inueheretur. Multitudo à Rege misericordiam implorabat: se diutius famem atq; sitim tolerare nõ posse dicebat. Nollet pau-

Pugna terrestris.

Delamixæ ingratitudo.

Albuquercij periculum.

Armuzini populi querimoniæ.

cis obtemperãdo ciuitatem vniuersam morte acerbissima conficere. Hæc clamoribus & interdũ etiam minis, & eiulatu valdè lugubri cum multis lacrymis agebant. Hos Coieatarus aliquãdo verbis lenibus, aliquando etiam minis à Regis aditu & congressu repellebat. Sed malum illud iam tolerari non poterat: itaque necesse erat deditione tandẽ miseriæ, quæ vrbem premebat, finem imponi. Sed in hoc rerum statu, res accidit dedecore sempiterno dignissima. Duces enim, quãuis essent & nobilitate & factis egregij, odio parum iusto sui Imperatoris excæcati, cùm bellũ propè confectum esset, fidei & insitæ nobilitatis obliti, Albuquerciũ, sub quo militabant, repentè deserunt, & passis velis in Indiam inuehuntur. Hi fuerũt Emmanuel Tellius, & Alfonsus Lupius Costa, & Antonius Campensis. Cùm igitur Albuquercius cerneret, copijs ad hunc modum diminutis, se non posse bellum diutius sustinere, discessit indè fremens & indignabundus, quòd victoria non hostium virtute, sed suorum flagitio de manibus erepta fuisset. Est non procul insula ad idem regnum pertinens (Queixume nominatur) in eã delatus, in oppidum nomine Arbez inuasit, & ducem cum multis militibus occidit, locumq; spoliauit. Maximus autem ex præda commeatus fuit in naues impositus. Ibi cum certior factus esset, arcem Zacotoram esse in maximas angustias propter annonæ penuriam adductam (bello enim premebatur, per quod cõmeatus in arcem inuehi minimè licebat) & simul accepisset, 70. nauiũ classem ex intimo sinu, qui Persidis extremo ex ea parte termino definitur, soluisse, vt Armuzio opem afferret, vidit sibi, tum vt classis congressum deuitaret, tum vt Lusitanis afflictis subsidio occurreret, nõ esse diutius in ea regione cunctandum. Prius tamẽ, quàm inde discederet, in aliud oppidum eiusdẽ insulæ Queixumensis inuectus est. Appellabatur Homeal. Erat autem magnis præsidijs munitum. Atrox prælium commissum fuit: oppidum tamẽ cum magna hostium cæde captum & direptum est, & duces hostium cæsi. E nostris autem vnus

Turpissima Lusitanorum Ducum ab Albuquercio defectio.

Armuziũ obsidione solutum.

Queixume insula.

Arbez oppidum spoliatum.

Homealis oppidi expugnatio & direptio.

vnus nauta desideratus fuit, & duo Saraceni, qui sub Albuquercio stipendia faciebãt: Ioannes Nouius vulnus accepit. Indè cùm Nouium in Indiam dimisisset, in Zacotoram peruenit. Illius aduentu fuit bello finis impositus: hostes enim metu perterriti fugerunt. Cùm verò hostes ab illo pacem peterent, illam ea lege concessit, vt certum numerum boum & arietum in arcem nomine tributi, singulis annis inferrent. Vt autem abundantius commeatu arcem muniret, Franciscum Tauoram in Melindem rei frumentariæ comparandæ gratia misit. Ipse verò in Goardafumense promontorium concessit. Tauora cùm in Melindẽsi regno imperata faceret, Iacobus Melius, & Martinus Coelius, qui in Mozambiq; hyemauerant, in eundem portum aduecti sunt. Qui relicti in Melinde fuerant, vt ad Aethiopiæ Imper. deducerentur, adhuc ibi commorabantur, eò quòd neminem rex Melindius nancisci potuisset, cuius fidei rectè committi possent. Itaque in naues recepti sunt. Tres igitur illi nauarchi ad Albuquercium se contulêre: in via aũt nauem vnam cepêre, quæ spoliata primùm, incensa deindè fuit. Alteram aũt nauem Albuquercius ipse ceperat: qui horum nauarchorum aduentu mirificè delectatus est. Erat autẽ in naui, quæ in manus Albuquercij inciderat, Saracenus quidam ex Arabia, vsu rerum peritus, qui apud Aethiopiæ Imperatorem diu versatus fuerat, & gentis mores, & regionis instituta cognouerat. Hunc ad Regem Emmanuelem Albuquercius misit, vt omnia quæ scire cupiebat, illi diligenter explicaret. Tres autem illos, qui ad Aethiopiæ Regem mittendi erant, in oppidum non procul à promontorio situm induci præcepit, qui indè eò, quò missi fuerãt, absque vllo incommodo peruenêre. Rex, qui tunc imperium tenebat, Dauid appellabatur, mater aũt Helena: quæ propter prudentiæ non vulgaris opinionem, eò quòd Dauid adhuc puer esset, regnũ gubernabat. Hi cùm Emmanuelis literas accepissent, incredibilem lætitiæ significationem dederunt, & legationem ad Emmanuelem decreuerunt, cuius sententiam

Albuquercius Armuziensi regno discedit.

Saracenus ad Emmanuelẽ missus.

Emmanuelis Legatorum ad Aethiopiæ regem aduẽtus.

tentiam alio in loco referemus. Hinc profectus Albuquercius, in Zacotoram delatus, hyemē traduxit. Indè cùm primùm per anni tempus licuit, vigesimo die Augusti, Calaiatem versus iter instituit, vt simul & quæ in Armuzio post illius digressum euenerant, intelligeret, & Calaiatensibus doli patrati pœnas imponeret. Ibi cùm naues ab incolis conspectæ fuissent, duo Saraceni, homines opibus & authoritate præstantes, lintre inuecti sunt, & nauem prætoriam sine vllo metu conscenderunt. Existimabant enim illas naues è Lusitania tum primùm ad eas oras appellere, neque scire posse, quæ in Armuzio gesta fuerant: & intelligere cupiebant, quid in Lusitania de rebus Indicis ab Emmanuele designatum esset. Hi verò cùm Albuquercium cognouissent, & intelligerent eam fraudem, quam Calaiatēsis præfectus confiarat, exanimati metu conciderunt, & suppliciter admodum misericordiam implorârunt. Ille veniam ea conditione promisit, vt vera de ijs rebus quæ scire cupiebat, enunciarent. Illi se id facturos spondent. Ab illis autem cognouit, & quantis opibus Armuzium esset munitum, & simul intellexit, eundem ducem, qui fraudem fuerat machinatus, in oppido esse, idemque munus obire. Hoc vbi percepit, in portum inuehitur: hostes cum ipso duce protinus, vt resistant, accurrunt. Sed paruo certamine in fugam conuersi sunt, in templumq; littori propinquū se trepidè recipiunt. Templum fuit repentè captum. Hostes expulsi, in vrbem contendunt. Lusitani illos statim insequuti sunt vsque eò, dum in oppidum compellerent: quod statim oppugnare cùm vellent, fuêre ab Albuquercio prohibiti. Nox enim appropinquabat, & viæ erant angustæ, & ædes excelsæ, è quibus poterant hostes in nostros lapides & tela contorquere: quod si fieret in tenebris, non mediocre periculum nostris imminebat. Ea igitur nocte in templo substitit. Cùm verò diluxisset, in oppidum inuasit. Hostes inde formidine perturbati confugerant. Nostri ad prædam conuersi sunt. Ibi cùm Albuquercius diebus aliquot commoratus

Duorum Saracenorum Calaiatensium cū Albuquercio cō gressus.

Pugna cū Calaiatensibus.

Calaiate ciuitas capta & direpta.

moratus esse, dux impiger, nomine Zafaradinus, cum mille viris acribus vna nocte in nostros impetum silentio noctis intulit: quos non imparatos, vt suspicatus fuerat, offendit. Ea namque erat Albuquercij disciplina, vt vix quidquam illi posset inopinato contingere. Itaque magno cum damno atque dedecore repulsi sunt. Hic rursus Albuquercius odio gentis inductus, simile exemplum immanitatis edidit illius, quod in Armuzio præbuerat. Omnibus enim, quos viuos cepit, aures atque nares amputauit. Oppidum deindè & templum, quod erat excellenti opere factum, & viginti septem naues, quæ erant in portu, flammis exussit. Inde aquatione prius in cursu cum magno periculo facta, Armuzium contendit, vt oculis vrbis statum & munitiones vsurparet, & simul aliquod damnum ciuibus inferret. Ibi cùm propius naues appellerat, arcem, quam ille fundârat, duplici contignatione sublatam, & tormentis egregiè munitam conspexit. Vrbem tamen tormentis concussit, & naues aliquot intercepit, & quibus signis potuit, odiũ quod in Coieatari & reliquorum perfidiam animo continebat, exprompsit. At Coieatarus ad illum literas Almeidæ misit, quibus Coieatarum admonuerat, Albuquerciũ absque Regis Emmanuelis iussu bellum Armuziensibus intulisse. Sibique summopere displicere, quod damni factum fuerat. Se libenter Emmanuelis nomine, cuius vice in regionibus illis vniuersis imperium tenebat, pacem & amicitiam cum illo firmaturum. Ex his literis Albuquercius non mediocrem molestiam cepit. Nihilo tamen secius vrbem, & aliquot oppida, quæ erant in illius ditione, damnis quamplurimis affecit. In continentem deinde traiecit, oppidumque Habande (sic enim appellant, vnde aqua in insulam ferebatur) incendit, & puteos, ne aquatio deinceps illa fieret, tellure multa cõpletos obstruxit: & in duos Ismaelis Persarum Imperatoris duces, qui, vt præsidiũ afferrent mercatoribus, qui cum maxima camelorum multitudine commeatum & varias merces importabant,

Zafaradini in Lusitanos impetus.

Albuquercij in victos immanitas.

Armuzium bellũ redintegratum.

Habande opp. incensum.

Lusitanorũ de Persis victoria.

bant, inuasit. Et acri prælio commisso, duces interfecit, & illorum copias, quæ erant quingentorum militum, partim cecidit, partim in fugam compulit. Iacobum verò Melium in insulam Laram nomine misit, vt alios similiter puteos obturaret. Omnes enim aquationes impedire volebat, vt vrbem siti conficeret. At Melius cùm Albuquercij iniussu aliquid laude dignum gerere vehementer expeteret, fraude Saracenorum inductus, in hostiles rates incidit: qui tamē quantum potuit, animo satis acri hostibus in se immissis repugnauit. Sed tandem ipse cum nouem hominibus Lusitanis interfectus est: reliqui autem velis secundo vento plenissimis euaserunt. Rebus ad hunc modum gestis, Albuquercius in Indiam nauigauit, & in Cananoris portum ingressus est tertio die Nouembris, Anno à Christo nato, M D viij. quo tempore iam, vt dictum est, Laurentius Almeida in prælio contra Sultani duces inito tormētis dilaceratus occubuerat. Sub id tempus accepit Almeida literas ab Emmanuele Rege, quibus illum in Lusitaniam reuocabat, atque præcipiebat, vt Albuquercio imperium traderet. Erat autem ille cōparandæ classi vehemēter intentus, qua Mirhocemum inuaderet, & ab hostibus de filij nece pœnas expeteret. Prius tamen, quàm in hostes iret, septem naues, quæ erant in Lusitaniam profecturæ, diligenter instruxit: è quibus duæ in alto mersæ sunt, quinque incolumes in Lusitaniam peruenēre. Deinde cum ea classe, quam parauerat, Cananorem petijt. Ibi in medio belli totius apparatu Albuquercius interuenit, qui fuit ab Almeida cum nō mediocribus amoris signis exceptus. Et postridiè illum in prandium arcessiuit, atque post epulas ei literas Emmanuelis ostendit, quibus præcipiebat, vt in Lusitaniam rediret, & Albuquercio eandem prouinciam moderandam relinqueret. Se deinde ostēdit esse paratissimum ad ea, quæ Rex præscripserat, exequenda: sed eo anno id fieri commodè non posse. Nā classem illam esse iam à se magnis laboribus & sumptibus instructam, quibus erat bellum Mythocemo atque

Lara insula. *Melij cædes.* *Almeida in Lusitaniam reuocatur.* *Simultas inter Almeidā & Albuquercium.*

que

que Calecutiensibus, qui se cum illo coniunxerant, illaturus: neque iustum videri, illum, quod instituerat, minimè perficere, & sui doloris vlciscendi munus alteri delegare. Ad hæc Albuquercius respondit, Almeidam non rectè se gerere, si non præscripto Regis obtēperaret. Quod vero ad hostes attineret, se id bellū, si illi classis, quæ parata iam erat, traderetur, ita gesturum, vt Almeidam muneris ei commissi minimè pœniteret. Id Almeida se facturum negauit. Inde simultas orta vtriusq; animum ab altero alienauit, & Lusitani in duas factiones diuisi, quidam ad Almeidā, alij autem sese ad Albuquercium contulêre. Ita factum est, cùm omnibus esset hoc studium, vt odium inter duos viros optimos & singulari virtute preditos excitarent, vt inter eos minimè conueniret. Vterque autem cùm esset laudis appetens, titulum belli illius confecti vehementer expetebat, & ideo eam gloriam sibi præripi alterius partis studio & contentione, molestissimè ferebat. Ita tamen erāt animis dissidentes, vt nec armis, neq; maledictis inter se contenderent. Imò cùm Almeida iam vellet inde proficisci, vt cum hostium classe confligeret, Albuquercius operam suam obtulit, & per communes amicos Almeidam obsecrauit, vt se in id bellū duceret. Almeida gratias illi summas egit, sed æquum non esse dixit, vt is antè, quàm esset à tanta belli contentione, & à maris etiam iactatione refectus, laborem illum susciperet. Quiesceret porrò, & se ad alia bella nō minus periculosa, quæ erant illi, postquam imperandi munus susciperet, administranda, pararet. Albuquercius cùm se ab illius belli societate prorsus exclusum cerneret, Cochimum profectus est, & ibi cùm nonnulla indignitatis illius, vt interpretabatur, offensione cōstitit. At Almeida cum classe vndeuiginti nauiū soluit inde duodecimo die mensis Decembris eiusdem anni. Erant in classe mille & trecenti milites Lusitani, & quadringenti Cochimenses. In cursu autem Onoris oram præteruectus, naues aliquot Calecutienses, quæ erant in portu, incendi iussit; quod non absque multo san-

Lusitani in duas factiones diuisi.

Duorum Ducū ambitio.

Almeida in Calecutienses expeditio.

sanguine partis vtriusque fieri potuit. Indè cùm primùm in Anchediuam aquationem fecisset, in portum Dabulis cursum direxit. Ea namque ciuitas ad Zabaij, qui Goæ regnabat, ditionem pertinebat. Zabaius autem cum Myrhocemo, & Calecutiensi, & reliquis Lusitani nominis hostibus societatem coiuerat, & Sultanum literis ad bellum Lusitanis inferendum solicitarat. Id autem Almeidam mouerat, vt vrbem illam, si fieri posset, excinderet. Porrò autem Pelagius Sousa vnus ex Ducibus aquationis & commeatus gratia sese à reliqua classe disiunxit, & in terram egressus est. Cũ verò illius milites incolas iniurijs affecissent, incolæ iniurijs irritati, cùm vicinitatis vniuersæ opem implorassent, impetu in nostros facto ducem interemerunt. Reliqui verò cùm ducem occisum aspicerent, se fugæ mandârunt. Pelagium multi dicebant temeritatis pœnas luisse, quòd imperatoris iniussu in terram absque vlla graui causa descendisset. Nec enim tanta erat penuria, vt illi necesse esset imperium Almeidæ non expectare. At Almeida cùm propè Dabulis portum consisteret, præmisit ea nocte, qui portus altitudinem diligenter explorarent. Ciuitas ad radices montis amœnissimi iacet. Est autem ampla, & ædibus magnificis exculta, in planicie sita, & erat tunc firmo atque valido præsidio firmata. Præfecerat illi Zabaius Saracenum impigrum ducem, qui habebat sub signis sex millia militum, in quibus erant quingenti Turcæ. Erant præterea in intimo portu naues non paucæ, tormentis, & armis, & militum præsidijs instructissimæ. Dux tantum & sibi & copijs confidebat, vt vxorem ex omnibus, quas habebat, carissimam, in vrbem arcesseret, & eos, qui erant in vicinis pagis, euocaret, vt victoriæ, quam sibi pollicebatur, spectatores esse possent. Sequenti die cùm æstus accederet, & secundus etiam ventus à puppi naues impelleret, Almeida solutis anchoris, passisque velis, in portum ingressus est. Triremes præibant, humiliores deinde naues sequebantur, altiores agmen postremum claudebant.

Dabul opp.

Pelagij Sousæ cædes & sociorum fuga.

Dabulis descriptio, & status.

Almeida Dabulem adnauigat.

bant. Scaphæ erant expeditæ, in quas cùm tempus flagitaret, nostri desilirent, vt in hostes in terra consistentes irrumperent. Hoc ordine cùm Almeidam hostes aditu arcere nō possent, ipse cum acie prima signis explicatis terram occupauit. In turrim egregiè munitam aciem dirigebat, cum dux ciuitatis cum omnibus copijs more gentis instructis illi obuiam processit. Nostri tanto animorum ardore in hostes inuecti sunt, vt impressione facta ducem, & multos homines primarios occiderent, & reliquos in fugam verterent. Cùm verò sese in vrbem reciperent, nostri in eorum tergis inhærentes, in vrbem simul irruerunt. Fuit tunc in omnem sexum & ætatem sæuitum, vsque adeò, vt neque fœminis, neque pueris infantibus, quos matres cōplexu in extremo illo vitæ spiritu arctissimè continebant, vlla conditione parceretur. Multi pro redemptione, auri & argenti magnam vim, & gemmas, & preciosam supellectilem cum miserabili luctu & multis lachrymis offerebant, quorum tamen preces neminē è tanta multitudine ad misericordiam inflexerunt. Fuit cædes ad Solis occasum continuata. Almeida veritus, ne nostris in vrbe dispersis, & in cæde, atque præda furenter occupatis discrimen aliquod, vt fieri plerunque solet, vbi militaris disciplina negligitur, impenderet, signum receptui dedit, & se cum omnibus suis copijs in templo quodam satis amplo continuit, & multos, qui se excellentius in eo prælio gesserant, equestribus ornamentis affecit. Sequenti die militibus prædam concessit, quæ fuit maxima, ita vt milites non possent rapiendi cupiditate ab vrbe diuelli. Quod animaduertens Almeida, clàm submisit, qui partem ciuitatis incenderent. Itaque cùm flamma per ædificia continentia peruaderet, omnis ciuitas cum delubris, & mœnibus, & rebus maximi pretij deflagrauit, naues omnes similiter exustæ, & multi etiam ciues, qui latitabant, flammis absumpti sunt. Deniq; ex tanta multitudine, quæ præter milites eò conuenerat, pauci admodum in montes euaserunt. E nostris sede-

Prælium cum Dabulensibus.

Dabul capta.

Lusitanorum in victos sæuitia.

Dabulēsis ciuitas spoliata & incensa.

Cæsorū numerus.

cim

cim desiderati, ducenti verò vulnerati sunt. Almeida signa etiam in montes intulit: multa castella atque villas exussit: hostes, qui illi multis in locis occurrerunt, partim cecidit, partim fudit, atque fugauit: armenta & pecudes ad commeatum classis abduxit. Ad hunc modum profligatis hostibus, in classem reuersus est, vbi literas a Melichiazio & à Lusitanis captiuis accepit. Literæ autem Melichiazij officij plenissimæ videbantur, & de redemptione Lusitanorum ostendebant, ea quæ Almeida vellet, illum libentissimè facturum. Lusitani verò significabant, sese à Melichiazio commodè rebus omnibus haberi. Petebant tamen, vt de eorum redemptione, dum hostis eam lenitatis & mansuetudinis speciem præ se ferebat, cum illo pacisceretur, ne, si ab eo res abiret, multò difficilior eorum liberatio foret. Vt autem compertum postea fuit, ea legatio non tam Almeidæ conciliandi, quàm illius explorandi ab homine callidissimo instituta fuit. His literis Almeida, non literis, sed rebus ipsis responsum pro dignitate dare cōstituit. Tormentis igitur, & rebus alijs, quas nostri ceperant, in naues impositis, inde soluit, quinto die Ianuarij, Anno M D IX. Et oram illam prætereuectus, tributa, quæ in locis illis ex fœdere debebantur, exegit. Tandem in fluuium delatus est, qui per Cambaiæ regnum in mare influit. Fluuium appellant Maim. Ibi vidit in oppido peruetusto maximum & amplissimū templum, & campum latissimum, in quo erant sepulchra innumerabilia. Cùm ab incolis sciscitaretur, quid infinita illa mortuorum monimenta designarent: responderunt illi, qui sapientes existimabantur, antiquissimis regionis illius scriptis atque monimentis contineri, Herculem in Indiam cum maximo exercitu penetrasse: & in eo loco bis cum Rege quodā potentissimo collatis signis conflixisse, & vtroque prælio superatū fuisse. Vt autem tam præclari facinoris memoria seculis innumerabilibus conseruari posset, institutum ab antiquis fuisse, vt locus ille, in quo milites Herculis ceciderant, religione consecraretur, & illa sepulchra inuiola-

Almeidæ victoriæ.

Melichiazij ad Almeidam literæ.

ANNVS à Christo natu, 1509.

Maim flu.

Herculis militum sepulchra.

uiolata permanerent Hæc quidem illi prædicabant: quibus quanta sit habenda fides, liberum sit ei, qui velit, iudicare. Almeida inde profectus, Dium vela dare iussit. Ibi Mirhocemus cùm in altum naues educere, & cũ Almeida mari aperto dimicare constituisset, quanuis Melichiazius id consilium minimè probaret, omnes duces confestim iussit ex angustijs prodire. In Mirhocemi classe erant tres constratæ naues ingentes, & tres aliæ rostratæ, sex triremes, quatuor naues Cambaienses, & longæ Melichiazij naues, quarum iam mentio facta fuit. Calecutienses verò parones erant etiam permulti. Erat deniq; numerus hostilium nauium supra cẽtum. Milites quos Mirhocemus adduxerat, & armis & animis præferoces, victoriam sibi certissimam polliςebantur. Idem animus erat in reliquis nationibus, quæ cum illo societatem coiuerant. Spes & odium illos acriter stimulabat, vt & libertatem tuerentur, & gẽtem inuisam extinguerẽt. Quod verò indignissimum fuit, non minus ardoris in Christianis quibusdam, qui eadem classe vehebantur, erat ad manus cum Christianorum classe conferendas, quàm in illis, qui propter religionis odium Christianum nomen extinctum cupiebant. Hi erant partim Veneti, partim Dalmatæ, qui triremes ductabant. Variæ deinde fuerunt imperatoris vtriusque cohortationes, cùm Mirhocemus milites rerum ab illis gestarum commemoratione, imperij amplitudine, & Saracenorum omnium libertate, Christianique nominis odio, & spe opum atque munerum, quæ omnia vno illo prælio continebantur, excitaret. Viderent præterea socios spectatores esse. Si vincerent, se laudem sempiternam adepturos: si victi essent, dedecus & ignominiam subituros nulla temporis vetustate delendam. In illo prælio Indiæ imperium, sociorũ salutem & libertatem, eorumque, qui dimicarent, dignitatem nullis seculis interituram consistere. Almeida verò CHRISTI nomen, religionis sanctitatem, sectæ Mahumetanæ scelus commemorabat: neque solùm spem amplissimæ dignitatis & gloriæ, verùm & cæ-

Mirhocemi classis.

Christianorum quorũdam in Lusitanos hostilis animus.

Mirhocemi ad milites concio.

Almeida ad milites oratio.

cælefte præmium proponebat. Dicebat præterea, omnem salutis spem vna virtute contineri. Si victi eo prælio essent, reputarent animis, esse se hostibus innumerabilibus circunsessos, qui metu tenebantur, ne conceptum odium in nomen Christianum expromerent. Hoc autem metu sublato, fore, vt vndique ruerent, vt Christi memoriam in illis regionibus delerent. Subsidia esse longinqua, hostes autem circunfusos. Nullum fore tutum in calamitate receptum, fidem vbique lubricam, fraudem ad fidem violandam paratissimam. Idcirco, quod fortium virorum esset, cogitarent, eo prælio esse omnibus aut cum magna gloria vincendũ, aut cum magna virtutis significatione moriendum. Referebat deinde filij Laurentij omnibus carissimi necem, ad cuius vindictam omnes, qui dolorem non mediocrem ex casu illius exceperant, acriter incitabat. Considerent porrò, CHRISTI numen, pro cuius gloria præcipuè dimicabant, adfuturum. His & alijs eiusmodi verbis Almeida Lusitanos satis sponte sua concitatos ad certamen acuebat. Deinde vela fieri iubet. Sed cùm ventus remitteret, & hostes ex angustijs egressos in statione teneri animaduerteret, & ipse substitit tantisper, dum rursus cum æstus reciprocatione ventus increbresceret. Sed cùm citius, quàm sperabat, ventus paulò vehementius inflaret, sublatis clamoribus, signoque dato hostibus appropinquauit, ita tamen, vt tantum interesset inter classem vtranque spacium, quantum sat esset ad certamen tormentis eminus gerendum. Longius enim progredi non potuit, propterea quòd nondum æstus accesserat: & timebat nè naues in vado, quod inter vtranque classem inerat, affligerentur: & hostes idem fecerunt. In vrbis muris, & in turri quæ mari imminebat, erant tormenta magna aptè disposita. Cùm igitur hostes & nostri iam essent in vrbis ipsius aspectu constituti, ex muris & è turri, & è classe innumerabiles globi iaciebantur. Nostri vicissim vehementissimè hostium classem oppugnabant. Certamen fuit tenebris intermissum. Almeida

Prælium nauale.

meida quamuis ſtatuiſſet, in acie prima cum naui ſua in Mirhocemi nauem inuadere, precibus nauarchorum ab ea mente deductus fuit. Dicebant enim fore, ſi is aliquod diſcrimen adiret, vt claſſis & imperio illius deſtituta, & Imperatoris ſui periculo perturbata, ordinem ab eo præſcriptum deſereret, vt illi ſubueniret. Ille conſilio paruit, quamuis id moleſtè ferret. Sed videbat aliter rem fieri commodè non poſſe. Itaque Nonio Vaſcio Pereiræ id munus aſſignauit, vt in Mirhocemi nauem inueheretur, eique viros acres ad rem gerendam attribuit: Georgium verò Melium Pereiram ſubſequi iuſſit. Nauarchus quilibet ea nocte ordines diligenter inſtruxit. In qualibet enim naui opus erat ſecundum puppim atque proram, & vtrunque latus acies quatuor inſtrui, & cuilibet vnum ducem aſſignari. At Mirhocemus cùm Almeidam ad confligendum acriter animatum perciperet, conſilium Melichiazij, quod antè repudiârat, ſequi conſtituit. Itaque vadum tranſire noluit, imò retrò claſſem deduxit, vt vrbis auxilio multò tutius atque confidentius cum noſtris dimicaret. Nam fore confidebat, vt è muris ex propinquo poſſet grauius damnum noſtris importari, & auxilium, vbi opus eſſet, ex vrbe ſummitti. Claſſem autē hoc ordine inſtruxit. Naues ſuas, quas ſex fuiſſe diximus, in acie prima collocauit. Binas autem naues ferreis vinculis inter ſe colligari præcepit, ita, vt tribus in locis binæ naues coniunctæ, & inuicem alligatæ, ad opem ſibiipſis mutuò ferendam conſiſterent. Ipſe in media acie nauem, qua vehebatur, collocauit. Poſt has naues ad hunc modum deuinctas, triremes & naues longas cum paronib⁹ vt ſubſidio quoties opus eſſet, occurrerēt, & per media interualla in noſtros inuehi poſſent, & quoties neceſſe eſſet, retrocedere, vt nauium maiorum præſidio munirentur, conſtituit. Naues aūt Cambaienſes propè vadū ſecundum littus, vt primum impetum ſuſtinerent, cōſiſtere iuſſit. Poſtridie, ſigno, quod conuenerat, dato, Nonius Vaſcius Pereira, vt Almeida iuſſerat, vela facere præcepit: quem Georgius Meliu

Luſitanorum acies.

Hoſtilis acies.

Melius negligentia magistri sui non continuò subsecutus fuit. Reliqui omnes eo ordine, quo iussi fuerant, inuehuntur. Melichiazius cùm nostros prouehi cerneret, è muris, & è turri tormentis omnibus Lusitanam classem verberare præcepit. Tormenti autem vnius ictu decem viri, qui in naui Pereiræ veli maximi sinū, vt vento vehementius impleretur, contrahebant, occisi sunt. Nihilo tamen secius Pereira progreditur, vt in nauim Mirhocemi manus ferreas inijciat. Id Mirhocemus animaduertens, nauem, quam alligatam tenebat, laxari iussit, vt cùm Pereira eius nauem adortus esset, illū altera ex parte aggrederetur, vt ancipiti prælio distentum facilius oppnmeret. At Pereira cùm id cerneret, ingens tormentum, quod erat secundum aquæ summam faciem collocatum, in hostilem illam nauim, quæ se à prætoria disiunxerat, conuertere præcepit. Quo facto, globus tanta vi coniectus in hostilem nauem fuit, vt vtrunque latus parte infima perforaret. Quo facto, hostes, dum, nè nauis ea parte, quam vulnerari conspexerant, aquam admitteret, metuunt, omnes in alteram se confestim conferunt, & coniectis sarcinis aliquantum deprimere conantur, vt eius lateris inclinatione, periculum lateris aduersi declinarēt. At cùm ea pars, in quam propendebant, non minus laboraret (quod illi prorsus ignorabant) factum est, vt nauis subitò mergeretur. Iacobus Petreius, vt erat ab Almeida cōstitutum, triremi prouectus, Pereiram præibat, vt fundum exploraret. Cum verò periculum à vado impendere perspiceret, dato signo Pereiram admonuit, nè vlterius tenderet. Pereira velis demissis substitit. Quod cernens Mirhocemus, in illum ferociter inuasit. Nauibus ad hunc modum harpagone deuinctis, nimis atrociter fuit vtrinque pugnatum. Nostri tamen in nauem hostis ingressi, eos paulatim cedere compellunt. Hoc in certamine Henricus Machiadus vir egregiè fortis occubuit. Hæc in nauis foro gerebantur. At super densos funes pice oblitos, qui reticulati supernè à prora in puppim pertinebant, aliud prælium non minus periculo-

Pugna naualis.

Henrici Machiadi cædes.

culosum gerebatur. Nostri enim maximo cum labore *Lusitano-*
eò conscenderant, quibus hostes acerrimè resistebant. *rum discri-*
Interim nauis hostium rostrata à reliquis diuulsa, in *men.*
aliud nostræ nauis latus inuecta, auxit vehementissimè laborem, in quo nostri versabantur, & periculum multò grauius inuexit. Pereira cùm id cerneret, multò ardentius dimicabat, vt cùm ex ea parte, qua hosti resistebant, impetum hostilem reprimeret, ad alteram partem se conferret. Sed cùm, vt aliquid laxamenti caperet, buculam sibi detraxisset, fuit sagitta guttur illius *Pereiræ*
transfixum. Victoria tamē adhuc in neutram partem *guttur trā-*
inclinabat. Franciscus Tauora periculum, in quo no- *fixum.*
stri versabantur, animaduertēs, in Mirhocemi nauem inuasit, & latus alterum acriter oppugnans, milites, qui in funium retem scanderēt, immisit. Pondere porrò factum est, vt reti perfracto, omnes, qui è superiore loco dimicabant, in forum deciderent. Quo factò, pugna recruduit. Hostes tandem partim cæduntur, partim sese in mare deijciunt. Qui erant in naui rostrata, quæ se cum Mirhocemi naui coniūxerat, cùm milites & nautas maxima ex parte cæsos, & ipsam nauē multis in locis laceratā, & armamenta conuulsa perspicerent, se in fugam dederunt: & cùm nemo iam esset, qui nauem gubernare posset, æstus ipsius impetu in littus eiecti sunt. Reliqui duces Lusitani, dum hæc geruntur, non minus impigrè rem gerebant. Nam Petrus Barretus aliam Mirhocemi nauem pugnando cepit: similiter & Antonius Campensis nauem rostratam expugnauit, & Georgius Melius vbi primùm se expedire potuit, in naues Cambaienses impressionem fecit: & Petrus Canus in aliam rostratam nauem tanto impetu inuectus est, vt antequam eam iniectis manibus ferreis alligaret, in retis ipsius contignationem cum triginta & octo militibus insiliret. Qui in foro versabantur, nostros ex inferiore loco vulnerabant: nostri verò, reticulatis illis funibus impediti, gladijs vti non poterant. Quod Canus animaduertens, desilire cupiebat, vt in nauis foro cum hostibus manum consereret.

Itaque cùm per ostium ingredi vellet, caput immisit, quod vno ensis hostilis ictu præcisum repentè fuit. Nauis alia vt nostris in maximo periculo constitutis opem afferret, accelerauit. Cuius aduentu nostri liberati, & hostium nauis capta, & omnes hostes ferro cōcisi sunt. Almeida prælij spectator aderat, &, quid opus esset factu, decernebat, & tormentis interim rem acerrimè gerebat, ita, vt vnam magnam nauem, & aliquot longas naues, & parones nonnullos deprimeret. Melichiazius copias identidem è terra submittebat, vt cùm fessis integri succederent, nihil de prælij contentione à suis remitteretur. In littore præterea ense districto concursabat, & quem è prælio fugientem viderat, aut occidebat, aut vulnerabat: reliquos in certamen redire morte proposita compellebat. Nostri tandem hostes maxima contentione profligârunt, tantumq; eorum numerum interfecerunt, vt fluctus in sanguinis colorem verterentur. Qui primi effusa fuga sese ab imminenti clade proripuerūt, Calecutienses extitêre, qui in altum prouecti repentè sunt. At Melichiazij naues lōgæ cum Mirhocemi triremibus sese in intimum portus illius sinum, atque fluminis ostium receperūt. Eas insecutus Rodericus Suarius, qui humilioris cuiusdam nauis præfectus erat, cùm duas triremes coniunctas aspiceret, cursum per angustū illud inter vtranq; spatium interiectum tenuit, & in earum medio constitutus, ex vtroq; nauis suæ latere anchoras demitti in eas imperauit, & ita alligatas cùm primùm hostes aut occideret, aut in mare desilire cogeret, remulco ad Almeidam traxit. Vna tamen nauis reliqua erat, quæ adhuc expugnata non fuerat. Erat enim altissima, & munitissima, & corijs crudis, vt si nostri in eam ingredi vellent, eorum vestigia labarent, obducta. Et similiter si faces conijcerent, incendium excitari non posset. Milites in ea dispositi erant permulti, & ad periculum propulsandum viribus, & animis, & armorum exercitatione paratissimi. Vtrunque autem latus erat tāta crassitudine & firmitate præditum, vt nullis globorum ictibus

Cano caput præcisum.

Lusitanorum victoria.

Robustissimæ nauis expugnatio.

ictibus vulnerari posset. Tandem cùm nostræ naues illam circumsisterent,& diu atque vehementer oppugnarent,demersa est, & propugnatores se in mare demiserunt.Nostri eos nantes celocibus insecuti, in fluctibus occiderunt, ita vt pauci admodum euaderent. Prælium à meridie in noctem protractum fuit. In quo *Cæsorum* ex hostibus circiter quatuor millia ceciderunt,in quo- *numerus.* rum numero fuêre illi Sultani milites, quos Mamaluchos appellabant. Ex octingentis enim duo tantùm atque viginti cladi superstites extitêre. Mirhocemus, *Mirhocemi* cùm,ne Melichiazius voluntatem cum fortuna com- *mi fuga.* mutaret, & illum Almeidæ proderet, anxiè formidaret,ad Cambaiæ Regem se incredibili celeritate contulit.Tres naues ingentes cum multis paronibus atque *Præda.* longis nauibus depressæ: duæ naues rostratæ,duæ triremes,& quatuor aliæ magnæ naues captæ sunt. Erat in captis nauibus magna tormentorum vis, magnus pecuniæ ex auro & argento conflatæ numerus:vestes præterea, stragulæ partim aureæ, partim bombycinæ & gossipinæ pulcherrimè factæ. Præda fuit militibus diuisa,è qua Almeida nihil attingere voluit. E nostris in prælio duo & triginta ceciderunt,tercenti autẽ vulnerati sunt. Naues autem Lusitanæ tantis locis dissipatæ atque conuulsæ fuerunt, vt esset necesse multum tempus in classe reficienda consumi. Victoria fuit præclara.Quam tamen Paulus Iouius,cùm de Sultani clas- *Paulus Io* se hac in Indiam contra Lusitanos delata narraret, si- *uius nota-* lentio suppressit, iratus videlicet, quòd cùm Lusitanæ *tus.* historiæ scribendæ munus Ioanni, huius nominis tertio,Lusitaniæ regi venale proponeret, rex optimus nõ illum muneribus Indicis ad res Lusitanorũ virtute gestas monimẽtis illustrandas inuitauit. Erat aũt exerci- *Exercitus* tus hostiũ ex tam diuersis gentibus cõflatus,vt in classe *hostilis.* multi libri Latino & Hetrusco, & Dalmatico, & Gallico,& Hispano sermone conscripti inuenirentur. Tria etiam Sultani vexilla capta sunt. Almeida,quamuis res illi ex animi sententia procederet, nè tamen classis ea nocte aliquid incommodi pateretur, eam ab vrbe lon-

Melichiazij de pace Legatio. gius abduxit. At Melichiazius postridiè ab illo pacem per literas petijt, crimenque suum in casum atque fortunam transtulit, cuius vi fuerat in tantam fraudē impulsus. Errati verò sui veniam suppliciter implorabat, fidemque dabat fore, vt deindè nemo vel in officio diligentior, vel in amicitia tuenda constantior erga Lusitanos inueniretur. Se namque & eorum in armis virtutem expertum esse, & in societate cōseruanda fidem ex testimonijs multorum cognouisse. Itaque minimè commissurum, vt mallet cum suo damno atque dedecore virtutem deinceps experiri, quàm fidei cum vtilitate & dignitate constantiam. Deinde commemorabat, quanto vsui posset Lusitanis esse, si amicitiam illius non aspernarentur. Has literas attulit Saracenus, nomine Cidialle, natione Granatensis Almeidæ valdè notus iam ex eo tempore, quo is in Granatensi bello sub Rege Fernando militauerat. *Almeidæ responsũ.* Almeida respondit, se pacem non daturum, nisi & Lusitanos captiuos, & Mirhocemum cum Sultani militibus, & naues hostium, quæ ex prælio euaserant, sibi traderet. Melichiazius verò per eundem Saracenum respondit, se Lusitanos quidem & naues sine vlla cūctatione traditurum. Mirhocemum verò fugisse, neque se, vbi is esset, exploratum habere. *Melichiazij fides.* Et quamuis eum tum in potestate haberet, nullo tamen modo in se tam immane facinus admissurum fuisse, vt homines, quos in fidem receperat, hostibus eorum proderet. Nec enim id officium esse hominis in armis educati, qui facilè turpi vitę honestā mortem anteponeret. Almeida libenter assensus est. Lusitani redditi, & hostium classis tradita, è qua triremes Almeidæ iussu protinùs incensæ sunt. *Pax cum Melichiazio.* Nec.n.erat tunc is militum, & nautarum, & remigum numerus apud illum, quo posset eas triremes instruere. Pacis fœdere firmato, Almeida misit indè Antonium Nòrognam cum duabus nauibus, & multiplici cōmeatu in Zacotoram, vt arcem præsidio firmaret. Tristanũ autem Agaum in illo portu cum duabus hostium nauib⁹ reliquit, cui negotium dedit, vt commeatu & tormentis,

tis, quæ ceperat, & alijs munitionibus in eas impositis, iter Cochimũ susciperet. Ipse verò indè profectus, oram illam omnem, quę inter Dium & Cochimũ interiecta est, ita peragrauit, vt omnibus Regibus atq; Dynastis tributum imperaret, & perfidos coërceret, omnesq; sub Regis Emman. imperiũ atq; ditionẽ subiungeret. Petro autẽ Barreto, & Garsię Sousæ, atq; Martino Coelio naues assignauit, quibus mare Saracenis infestum redderent. Cananorem deinde petijt, & in arcis conspectu facinus barbarum & immane fecit, quo magnã partem decoris sui bonorum iudicio deformauit. Nã Sultani milites, quos iure belli ceperat, qui tanquam serui illius non solùm dominatu, verùmetiam patrocinio tenebantur, partim suspendere, pártim tormẽtis dilacerare iussit. Ibi tum, dum suos à labore reficeret, et vrbis statum firmaret, diebus paucis commoratus est. Indè Cochimum delatus, à Rege, & à Lusitanis omnibus cum ingenti lætitia, & gratulationibus exceptus fuit. Interim verò perditorum hominum opera factũ est, vt odij seminarium, quod inter illum & Albuquercium institutum fuerat, adolesceret. Nam qui Almeidæ factionem sequebantur, illum hortabantur & admonebant, nè Indiæ procurationem homini temerario & insano committeret. Esse quidem illum nimis acrem, sed illius furore & amentia fieri posse, vt omnia parta decora de manibus elaberentur. Illi autem præcipuè, qui eum in Armuziensi bello deseruerãt, vt proprium flagitium hominis indigna vituperatione defenderent, illum accusabãt, quòd regis iniussu bellum inutile & periculosum sumpsisset, quòd gentem, à qua incommodum nullum acceperat, armis euertendam suscepisset, quòd cum parua admodùm classe, cũ classe maxima & instructissima sine vllo consilio & rationis moderatione conflixisset, quòd regis Emmã. dignitatem & hominũ, quos imperio continebat, salutem in maximum discrimen intulisset. Dei quidem beneficio factum fuisse, vt periculum illud, quod intentum omnibus illius temeritate fuerat, euasisset. Per illum

Tributum victis impositum.

Almeidæ in captiuos immanitas.

Lusitanorum de Albuquercio querela.

verò omnibus, qui ea classe vehebantur, fuisse pestem & exitium comparatum. Non enim esse rerum exitu, sed consilio, quo res instituebantur, de Ducis aut sapientia, aut temeritate iudicandum. Quod si fieret, nemini dubium esse, quin Albuquercius eo munere, quod illi rex Emman. commiserat, indignus haberetur. Si regis, inquiunt, offensionem times, magis metuere debes, si sciens homini temerario, quod Rex ignorabat, prouinciam tanto sanguine partam commiseris, quã is sit continuò funditùs euersurus. Rex, si illum per literas admonueris, consilium tuum, vt conijcere licet, comprobabit. Quod si non fecerit, non est animi magni magis iniustam regis indignationem, quàm indignum Lusitanæ gentis exitium, cum ipsius regis detrimento & dedecore pertimescere. Ad hæc, hominis in fatigandis hominibus immoderationem criminabantur, & iocis etiam immodicis & maledictis absentem vexabant. Hæc omnia Albuquercius per homines non minus ad ferendas discordias natos intelligebat, qui illius segnitiem obiurgabant, quòd tantam contumeliã tam molli animo pateretur, & non vt ius suum obtineret, summa ope contenderet. Homines inuidia rerum, quas ille gesserat, insanire, vsq; eo, vt etiam regis imperium contemnerent, & contra leges & instituta patriæ, & reuerentiam Regi debitam, scelus supplicio dignum machinarentur. Iret porrò, & publicè ab Almeida contenderet, hominumq́ue fidem imploraret, iusq́ue suum modis omnib⁹ persequeretur, armisq; etiam, si ita necesse esset, Almeidam Indiæ possessione, quã, vt apparebat, occupare nitebatur, expelleret. His dictis stimulatus Albuquercius, cùm Almeida in arcẽ se reciperet, & illum ad epulas inuitaret, Almeidæ conuiuium aspernatus, magnis vocib⁹ arcem sibi cõtinuò tradi postulat, illiusq; postulati publicum testimoniũ multorum nominibus consignatum, quod ad regem deferatur, si Almeida non præscripto Regis obtemperaret, à scribis sumere contendit. Almeida cùm se paratum esse diceret ad prouinciam tradendam, iramq; illius

Albuquercius cõtra Almeidã ab inquietis incitatur.

Albuquercij cum Almeida contentio.

Albuquercius capi⁹.

illius ſedare conaretur, ſeque fruſtra in eo contendere cerneret, & ea de cauſa, nè tumultus fieret, vereretur, Albuquercium Cananorem duci, & in arce diligenter cuſtodiri iuſſit, ita tamen, vt omnes ei debiti perſonæ illius honores haberentur. At Emmanuel cum iis interim curis excubabat, vt Indiæ poſſeſſionem firmo præſidio retineret. Cùm igitur intellexiſſet & Campſonis Sultani potentiam, & illius in Chriſtianum nomen odium, & opem, quam Sultani ducibus Rex Calecutij & literis & operibus oſtendebat, claſſem non mediocrem parauit, qua Indiæ præſidia ſtabiliret. Ea autem erat nauium quindecim, in qua mille & quingenti milites Luſitani vehebantur. Claſſi autem præfecit Fernandum Coutignum, virum & nobilitate & virtutis opinione præſtantem, qui Regis caſtris metãdis præerat. Huic autem negocium dedit, vt Albuquercio Indiæ prouinciam moderandam traderet, & Almeidam in Luſitaniam redire cogeret. Is autem ſoluit Olyſippone duodecimo die Martij, Anno M.D.ix. Menſe verò Octobri in Indiam peruenit, & naues ad portum Cananoris appulit, cuius aduentu Albuquercius lætitia incredibiliter elatus eſt. Erat enim ei & ſanguinis propinquitate, & amicitiæ non vulgaris ratione coniunctus. Indè profectus Coutignus, ſecum Abuquercium Cochimum perduxit. Fuit autem ab Almeida valdè honorificè & amanter exceptus. Is autem dedit operam, vt inter Albuquercium & Almeidam pacem conciliaret: quod non illi admodum difficile fuit. Repulſis enim malis vtriuſque partis ſuaſoribus, neceſſe erat, cùm vterque eorum eſſet probitate non mediocri præditus, & idem ſibi quamuis ſententia & ratione diſſimili proponeret vt non grauatè alter cum altero in gratiam rediret. Itaque inſtructa claſſe, quæ erat in Luſitaniam ventura, Almeida prouinciam Albuquercio tradidit, & nauem conſcendit, nec in terram egredi poſtea voluit. Albuquercius autẽ omnia, quæ ad illius commeatum & vſum pertinebant, officiosè & diligenter adminiſtrauit. Almeida ad

Claßis Luſitana 15. nauium in Indiã miſſa.

Fernandi Coutigni in Indiam aduentus.

Pax inter Almeidã & Albuquercium.

Almeida ex India diſceſſus.

Bellum Calecutiense. ad hunc modum profecto, Coutignus literas Regis Emmanuelis Albuquercio legendas dedit, quibus cõtinebatur, vt vterque coniunctis viribus Calecutium excinderet, & Regem opibus euertere niterentur, & in eo Albuquercius Coutigni sententiam sequeretur. Albuquercius confirmat, se nunquam officio hominis gratissimi defuturum. Pergeret porrò, & illius opera fidenter, perinde atq; si gregarius illius miles esset, vteretur. Ambo de bello Calecutiensibus inferendo cum Rege Cochimensi deliberant. In primis placet, Coiebiquium (is erat in Lusitanos egregia voluntate propensus, & Calecutij domicilium habebat) clam arcessiri, vt ex eo cognoscerent, qualis eo tempore Calecutij status esset. Ex eo perceperunt, Regem Calecutij tunc abesse, eò quòd bellum cum Rege quodam finitimo gereret: vrbem tamen esse & armis, & hominum multitudine, & fortium militum robore munitam. Dum verò bellum summo studio & contentione parant, *Lemij ad Albuquerquium literæ.* Vascus Sylueira appulit. Is à Lemio, qui cum classe Arabicum mare peragrabat, literas afferebat, quibus Prætorem admonebat, vt sibi milites & naues in supplementum mitteret. Esse namque copias imminutas, & classem etiam fluctibus & naufragijs magna ex parte debilitatam. Respondit Albuquercius, id se curaturũ, postquam Calecutio rediret. Syluera se socium ad bellum illud libenter adiunxit. Erat enim vir militari virtute præcellens, multasque res memorabiles in bellicis *RES EVROPEAE* *Alfonsus Emmanueli natus.* rebus effecerat. Sub idem tempus Eboræ natus est Emmanueli regi ex vxore Maria filius, quem Alfonsum nominauit, qui sacerdotijs amplissimis ornatus, & in Cardinalium collegium cooptatus, singulare specimẽ religionis, & probitatis, & magnificentiæ præbuit. Hoc eodem anno cùm pirata quidam Gallus, nomine Mõ*De Mondragonio pirata capto & dimisso.* dragonius, nauem ex India venientem cepisset, & Emmanuel per legatum suum de hac iniuria apud Galliæ regem conquestus fuisset, & nauem cum opibus quæ in eam fuerant impositæ, sibi frustra restitui postulasset, quatuor naues parari iussit, quibus Odoardum Pa-

ciecum

ciecum præfecit. Is verò qua celeritate potuit, in Mondragonium inuectus est: quem in ora Callaica, vbi finem terræ nominant, offendit, qui certamen minimè detrectauit. Fuit vtrinque acerrima contentione dimicatum. Paciecus tamen nauem vnam piratæ depressit, & tres cepit, ipsumque piratam vinctum ad Emmanuelem traxit. Qui cùm omnia, quæ ceperat, restituisset, fidemque dedisset se fore semper Regi Emmanueli deditissimum, neminique Lusitano iniuriam deinceps illaturum, custodia liberatus, in patriam reuersus est. At in India classe summa industria intra breue tẽpus instructa, Coutignus & Albuquercius Calecutiũ profecti sunt, cum duobus millibus Lusitanorum militum, & Indis militibus sexcentis classem in portu cõstituunt, & de belli gerendi ratione deliberant. Hic Coutignus ab Albuquercio primam aciem sibi assignari postulat. Addit deinde, Tu, qui es in India inter tam feroces gentes diu mansurus, satis amplam gloriæ segetem paratam habes. Mihi, qui sum breui in Lusitaniam rediturus, non est, cur hanc laureolam inuideas, maximè cùm tantis necessitudinibus implicati simus, vt nihil alterutri esse debeat ab alterius communione seiunctũ. Huic Coutigni postulato Albuquercius non libenter assensus est. Hominem enim norat acri quidẽ animo præditum esse, sed mente præcipitem, & parùm in rebus maximi momenti gerendis, quid incidere posset, consilio prouidentem. Rebus autem omnibus ad ęgrediendum paratis, prima luce sequentis diei Albuquercius & Coutignus in terram cum instructis copijs descendere conantur. Hostes summa vi resistunt, stationes namque munierant, validaque in eis præsidia collocârant. Aedes autem quasdam Regias, quæ indę non procul extra ciuitatem aberant, & tormentis, & telis, & militum multitudine compleuerant. Inde & ex stationibus densæ glandes plumbeæ, & ingentes pilæ in nostros iaciebantur; quòd vbi Albuquercius animaduertit, Fernandum Coutignum admonuit, minimè tutum exitum in terram fore, si coniunctis ita cõ-

RES INDICAE.

Coutigni ad Albuquerciũ oratio.

Velitatio.

fertim copijs per medias ſtationes, è quibus nullum fruſtra in noſtros telum emitteretur, egredi niterentur. Itaque præſtare, diuiſis militibus qua quiſque primùm parte poſſet, terram occupare. Cùm id Coutigno placuiſſet, vterque eorum ab altero diſiunctus, locum ſpeculatur, quo poſſet commodius in terram deſcendere. Albuquercius cùm ſe expeditum cerneret, ſcaphas & celoces remis vehementer incitari præcepit, & in terram ea parte, quam petierat, egreſſus in hoſtes, qui illum aditu prohibere conabantur, irrupit, & acri prius prælio cōmiſſo, eos fudit fugauitque, proximum que vallum & munitionem, per medias flammas aggreſſus, excidit: hoſtes in Regias ædes ſe trepida fuga receperunt. Qui erant in ædibus, occurrunt, conferti noſtros excipiunt. Fit atrox prælium, multi cadunt, plures vulnerantur. Noſtri tandem hoſtes in fugam pellunt, regia illa domus expugnatur & flammis tandem abſumitur. At Coutignus qui multò lentius mouerat, cùm iam in terram egreſſus fuiſſet, & vallum oppoſitum ſuperaſſet, horrendo tormentorum ſtrepitu & flammis admonitus intellexit, Albuquercium cum hoſte conflixiſſe: quod moleſtiſſimè tulit. Itaque dolore & iracundia flagrans, Albuquercium maledictis omnibus inſectatus eſt, perfidum altero quoque verbo nominans, nempè qui contra fidem primus in hoſtes inuaſiſſet. Albuquercius vbi id accepit, ad illum rectà contendit, & ſe quantum poteſt oratione moderata purgat: dicitque bella multis in locis non anticipato conſilio, ſed incidentibus inopinatò rebus adminiſtrari. Se non potuiſſe milites continere, quin opportunitatem oblatam arriperent, & in hoſtes violenter irruerent. Qui ſi conſiſtere vno in loco voluiſſent, magnum fuiſſet eis periculum ab hoſtibus, illorum cunctatione ferocius incitatis, adeundum. Præterea nondum eſſe debellatum. Illudq; velitationem, non iuſtum prælium fuiſſe. Integrumque adhuc bellū reſtare, ex quo poſſet inſignem gloriam conſequi. Se illi omnia debere, & idcirco minimè conuenire, vt ſecus

Pugna terreſtris.

Regia ab Albuquercio capta et incenſa

Coutigni de Albuquercio querela.

Albuquercij purgatio.

cus de se existimaret, quàm de homine maximis illius beneficijs obligato, & referendæ gratiæ cupidissimo. Maius enim se dignitatis pondus in animo grato atq; beneficiorum memore, quàm in victoria collocandū existimare. At Coutignus ira vehementer excæcatus, nec vllam satisfactionem accepit, neque quidquam illo præsente de maledicendi contentione remisit. Tum Gasparem interpretem inclamans, ait, Duc me in vrbē regiam, atque adeò in regias ipsas ædes, quas hodie flāmis exuram, vt intelligi possit, quam vanus sit eorum sermo, qui Regum Indorum opes atq; vires verbis exaggerant, vt ipsi aliquid gessisse videantur. Cupio cum viris in ipsa vrbe media decertare. Hos namque, qui tam subitò victi sunt, adduci non possum, vt credam viros extitisse. Albuquercius conuitia patienter tulit, & temeritati repugnare non potuit, illumque, non quòd consilium probaret, sed quòd hominem absque flagitio deserere non posset, sequutus est. Ciuitas namque euerti alia ratione, cùm muris non esset cincta, potuisset, arboribus antè præcisis, è quarum densitate maximum periculum militibus nostris erat intentum: & agris antea peruastatis, & exercitu non raptim, sed explorato ex omnibus locis, in quibus insidiæ latere poterant, educto. Coutignus tamen nullo, qui nomen aliquod in bellis obtinuisset, consulto, duobus tormentis, quæ aciem præcederent, in currus impositis, signa protinus inferre iussit. Misit deinde qui Albuquerciū admoneret, sibi in animo esse in vrbem inuadere, regiasq; ædes incendere. Illi verò liberum esse, quidquid liberet, efficere. Habebat autē sub signis Lusitanos milites 800. & aliquot præterea Cochimensium militum auxilia. Albuquercius quamuis hominem cerneret in pestem ruere, illum subsidijs antea in littore cōstitutis, & duce Antonio Norogna cum subsidijs relicto, cum 600. militib. in eam viam, q̄ fore infaustā & infelicem augurabatur, ingressus est. Hostium tamen prius munitiones, & naues, quæ in anchoris consistebant, incēdi, & hostilia tormenta cum reliquis instrumētis bellicis

Coutigni temeraria oratio.

Cæca Coutigni temeritas.

in

Coutigni prælium. in naues Lusitanas imponi, & scaphas & celoces diligentissimè custodiri iussit. Coutignus duce Gaspare in regias ædes tandem non absque certamine peruenit. Naires enim conferti in illum incursabant, deinde se summa celeritate recipiebant. Conglobati rursus impetum faciebant: deinde cùm nostrorum vim minimè sustinerent, sese præcipiti cursu à cæde & exitio seducebant: aliquot è nostris vulnerabant, ex illis tamen multi cadebant. In regia certamen multo periculosius initum fuit. Multi namque eò conuenerant, vt pro Regis nomine, quod ab illis valdè sanctum habetur, pro illius opibus, quæ erant innumerabiles, pro ciuitatis totius incolumitate, quæ ædium illarum defensione contineri videbatur, præsenti animo dimicarent. *Regia capta.* Nihilominus tamen ædes expugnatæ, & milites ad prædam conuersi sunt. Emmanuel Pazagna vir strenuus & in bellis exercitatus, cùm milites cerneret spoliorum cupiditate dissipari, Coutignum admonuit, vt eos recipi, & in ordinem rursus cogi festinanter imperaret. Grauius enim periculum imminere, quàm ille suspicaretur. Nec enim hostes tam facilè ædes deseruisse, nisi ea mente, vt in dissipatos & oneribus impeditos inuaderent. *Consilium bonum malè repudiatum.* Coutignus ad hæc respōdet, se exploratum habere nec in Saracenis, qui Calecutium incolebāt, nec in ipsis militibus Calecutiensibus, qui ætatem in armis contriuisse videbantur, quidquā roboris inesse. Se velle conquiescere tantisper, dum se à labore reficeret. Lusitani interim & ordinis & disciplinæ prorsus obliti arma deponebant, & in ædes irruebant, vt opibus onerati discederent, passimq; sine vllo metu per omnes vias & cōpita vagabantur. At hostes vndiq; confluebāt, & iam ædib⁹ Regijs appropinquabant, cū Albuquercius ad ædes accessit, in quas tamen ingredi noluit. Per nūcium tamen Coutignum admonuit, vt receptui signū daret: magnum enim certamen imminere. Respondit Coutignus, vt is milites in ordinem reuocaret, atque præcederet, se continuò illum sequuturum, cùm primum

mum regias ædes, quas incendere iusserat, flammis absumi perspiceret. At Albuquercius iam eo tempore erat ab hostibus acriter oppugnatus, & multi ex acie illius erant vulnerati. Itaq; in littus copias suas subducere confestim instituit. Vulnerati præibant, sani atque valentes, vt subsidio illis essent, sequebantur. Coutignus duabus horis in Regia consumptis, postquam omnia inflammari vidit, egressus est. Hostes autem bifariam diuisi, partim in Albuquercium, partim in Coutignum impetum dant: multos conuulnerant, multos etiam sagittis & gladijs interimunt, atque tandē Coutignum circunsistunt, qui quidem acri animo vim hostium, vt poterat, in extremo illo vitæ discrimine repellebat. Albuquercius vt opem illi afferret, enixè contendebat. Sed milites metu perculsi, Ducis imperium detrectabant, & aditus erat iā ad Coutignum multitudine hostium, qui illum circunuenerant, interclusus. Coutignus verò cum prius in crure maximum vulnus accepisset, tandem concidit, & cum illo Emmanuel Pazagna, & alij item permulti: qui tamen antè, quàm extremum spiritum ederēt, genibus in terra nixi, hostes vulnerarunt, & quosdam etiam interemerunt. Cum Coutigno non pauci viri nobiles à circunfusis hostib' interfecti sunt, inter quos Vascus Sylueira fuit, qui è vallo, vt illi opem afferret, desiliens priusquam vulneribus multis concisus occumberet, tres, qui illum audacius fuerant aggressi, necauit. Albuquercius verò cū omnibus, qui ex acie Coutigni ad illum confugerant, cedebat: sed via non erat admodum lata: vtrinq; possessiones erant fossa & aggeribus munitæ: hostes tela in nostros ex aggeribus intorquebant. Cùm ita telū nullum frustra in aciem confertā accidere potuisset, factū est, vt multi vulnerib' icti conciderēt. Albuquercius secundū sinistrum brachium grauissimum vulnus accepit, & sagitta similiter in ceruicem illius immissa, eum in summum vitæ discrimen induxit. Postremò ingenti saxo, quod quidam ex hostibus in pectus illius coniecit, percussus absque vllo sensu decidit. Fuit tamen con-

Redintegrati prælium.

Regia incensa.

Coutigni periculum.

Coutigni aliorumq; nobiliū cædes.

Lusitanæ aciei discrimen.

continuò ſublatus, & ſcuto cum labore atque periculo maximo delatus in littus, vbi ſubſidia fuerant illius opera conſtituta: quæ cùm hoſtium impetum repreſſiſſent, tutum noſtris receptum præbuêre. In hoc prælio ceciderunt ex noſtris octo & ſeptuaginta milites, in quibus permulti viri nobiles, rebus geſtis illuſtres, numerati ſunt. Hoſtibus tamen non incruenta victoria conſtitit. Mille namque centum & triginta ex illis cecidêre. Et præter hos, quingenti & ſeptuaginta homines flammis in ædibus regijs abſumpti fuerant. Reſpirauit Albuquercius, Cochimumque reuerſus, à medicis, quamuis de illius vita ſpem deponerent, curatus, priſtinam ſanitatem recuperauit. Deinde claſſes duas, quæ erant in Luſitaniam rediture, diligenter inſtruxit, & militarem diſcipiinam conſtituit. Hic caſus Coutignum virum animo excelſo, non tamen ſapiente præditum vita priuauit. Sed longè funeſtius exitium Almeidam ſuſtulit. Antequam enim promõtorium Bonæ ſpei ſuperaret, & ab illo non procul abeſſet, aquationem facere conſtituit. Quidam è noſtris, qui in terram egreſſi fuerant, incolarum conſuetudine familiarius vſuſ, omni metu ſublato, in eorum oppidum, quod inde quatuor millibus paſſuum aberat, conceſſit. Hi hominem benè acceptum dimiſerunt, & ingenti ariete in amicitiæ ſignum donârunt. Is ad Almeidam refert, gentem eſſe ſingulari humanitate & ſimplicitate præditam, & multis pecorum gregibus abundare. Almeida illum cum alijs duodecim hominibus in oppidum remiſit, vt oues & boues, quibus claſſis indigebat, coemerent, & gentes illas barbaras muneribus, quæ apud illos in pretio ſunt, ad conſuetudinem & familiaritatem allicerẽt. Incolæ eos ad epulas inuitârunt, & muneribus, quæ tellus illa fundit, affectos, cum gregibus, quos emerant, dimiſerunt, & humaniſſimè proſequuti ſunt. In via factus eſt illis obuiam homo quidam cum arietibus, vt eos cum muneribus, quæ noſtri afferebant, etiam vt alij fecerant, commutaret. Hic quidam ex noſtris, hunc, inquit, per vim

Cæſorũ numerus.

De Almeidæ exitio.

Barbarorũ erga Luſitanos hoſpitalitas.

vim abducamus ad Almeidam, vt cùm humanitate tractatus, & vestibus excultus ad suos redierit, eos nobis arctiore consuetudine & familiaritate conglutinet, vt cùm nostri huc aquatum venerint, securè & cũ emolumento sese à labore & iactatione reficiant. Consilium placet. Iraque in hominem insiliunt. Is clamorem ingentem sustulit: oppidani festinanter accurrũt, hominem è nostrorum manibus extorquent, eosque saxis & lapidibus cędunt, maleq́ue mulctatos eijciunt, & gregibus etiam spoliant. Hi reuersi, ne id eis fraudi esse posset, rem longè aliter atque acciderat, Almeidæ retulerunt. Res consultatione digna permultis visa est. Si enim crimen illud impunitum dimitteretur, fore dicebant, vt nunquã eo posset quisquã aquationis gratia naues appellere, quin malè acceptus abiret. Gentem enim illam feram non nisi malo coactã officium factură. Itaq; iniuriam vindicandam, & gentem imposito supplicio coercendam esse, nè in posterum simile facinus moliri auderet. Contra quidam disputabant, nõ esse temerè bellum cum gente fera gerendum. Iniuriam leuem esse, & magis contemptu, quàm vltione dignam. E victoria præmium nullum vel decoris vel vtilitatis expectari: ex offensione magnum discrimen dedecoris imminere. Præterea non constare, quorum culpa id, de quo nostri conquerebantur, accidisset. Credibile autem esse, vt incolæ nostrorum insolentia & temeritate prouocati, non prius iniuriam intulissent, sed illatam repulissent. Alij verò in eò perseuerabant, quasi in ea vindicta salus & dignitas Lusitanæ nationis ageretur. Eoq́ue rem adduxerunt, vt Almeidam ea grauitate & dignitate virum, annos sexaginta natum, rerum gestarum gloria circunfluentem, sine vlla graui causa cum gente, moribus & vitæ consuetudine belluarum similima, bellum suscipere coegerint. Itaq; de media nocte in scaphas desiliens, in terram cũ centum & 50. militibus egreditur. Petrus Barretus & Georgius Barretus, qui primam aciem ducebant, in oppidum ante lucem peruenêre. Inopinatoq; gentem adorti,

Malum cũ filium.

Consultatio de bello cũ Barbaris gerẽdo.

Infaustum Almeidæ cũ Barbaris bellum.

orti, terrorem præbuerunt. At oppidani continuò opem sublatis clamoribus implorant. Accurrunt vndique permulti cum faculis è corio crudo confectis, in quibus vim lapidum cōgesserant, vt nostros, qui iam cum præda redibant, obruerent. Gestabant præterea iacula innumerabilia non longa, quibus erant cuspides hamatæ trium palmorum longitudine præfixæ. *Prælium.* Hæc magna lacertorum vi coniecta, nostros grauissimè sauciabāt. Homines sunt nigri, capillo, vt reliqui AEthiopes, crispo & adusto, facie deformi: in bellis, gestibus truculentis, vt ferociores appareant, vtuntur. Tunc verò aspectu truculento, & gestibus horrēdis, & dissonis vocibus metum incutere nitebātur. Nostri re inopinata perculsi retrocedunt, & se ad Almeidam, qui Regio signo, vt opem afferret, explicato, in oppidū veniebat, recipiunt. Is non vlterius cunctandum ratus, in littus se conferebat. At scaphæ fuerant indè subductæ in locum alium magis tranquillum, vndè conscensio facilior apparebat. Almeida in eum locum iter instituit. Greges erant in agmine medio, reliqui qui agmen cogebant, hostes à tergo ægrè sustinebant. Illi tamen in principio non ita grauiter nostros vrgebant. At vbi auxilijs vndiquè confluentibus copias suas amplificatas aspexerūt edito clamore greges vnum in locum compulerunt. Sic enim pecudes & armēta assuefaciunt, vt illorum vocibus aut moueantur, aut subsistant, aut eò properent, quò illi iubent. Itaque neque longius abibant, & nostros interdum impediebant.

Hostes, gregibus ad hunc modum conseruatis, in nostros ferocius irruunt, & postremum agmen carpunt, ordinemque disturbant. Almeida cùm cerneret multos adhuc in pecoribus abigendis occupatos, gregem dimittere, & è medio agmine confestim expellere iubet. Deindè copias illas exiguas in vnum compulit, vt cōfertæ facilius hostium impetū repellerent. Quod lōgè secus accidebat Nam cùm hostes in confertum agmen lapides & tela conijcerent, & nostri inermes, eò quòd gentem contempserant, prodijssent, illi vulnera gra-

grauiſſima noſtris infligebant: cùm interim noſtri hoſtibus nocere nullo modo poſſent. Nam cùm eſſent illi ſumma celeritate præditi, facillimè poterant curſu ſeſe à clade proripere, & rurſus eadem celeritate in noſtros incurſare. Noſtri erant ſumma laſſitudine præpediti: æſtus enim eos adurebat, laſſitudo conficiebat, ita vt vix plantas in arena ardentiſſima altiùs impreſſas euellerent. Tantaque erat in pleriſque debilitas, vt in veſtigio conſiſtere non poſſent. Multi formidine perterriti, diſſipari cœperunt. Hic Georgius Melius, qui erat vnus ex Ducibus, & Albuquercij partes fuerat in India ſecutus, ad Almeidam conuerſus, inquit; Vellem, vt hi, qui ſe tibi in India venditabant, hoc in loco non innoxios criminãdo, ſed pro ſalute tuá capita ſua in diſcrimen offerendo, amorem, quo te complecti ſimulabant, oſtenderent. At Almeida, parum, inquit, tempeſtiua commemoratio. Quin tu iſta, quæ tempus minimè flagitat, omittis, & illud regium vexillũ tuecris, nè ſi in belluarum iſtarum manus veniat, regis clariſſimi nomen ludibrio ſit? Nam quod ad me attinet, tot annis, & tot vitijs coopertus ſum, vt ſi mors hoc in certamine mihi oppetenda ſit, ea nec immatura, nec immerita poſſit exiſtimari. Hæc dicens, vexillum Melio tradidit. Deindè cùm rurſus hoſtium impetum ſuſtinere voluiſſet, hoſtis quidam coniecto iaculo guttur illius transfixit. Quo facto, is dolore vehementer afflictus, & viribus omnino deſtitutus, ita procubuit, vt genibus in terram flexis, & oculis ſublatis manus in cœlum tẽderet. Itaq; illo ſigno inſitę religionis in extremo illo ſpiritu ijs, qui cum illo erãt, oſtenſo cecidit, vir probitate, & liberalitate, & rebus geſtis immortalitate dignis admirandus: qui tamen, quod valdè luctuoſum fuit, nonnulla dedecoris macula actæ vitæ decus aſperſit, cùm tam temerè leuium hominum ſermonibus inductus, in id ſe diſcrimen iniecit, è quo nullum præmium vel dignitatis ad ſui nominis gloriam, vel vtilitatis ad patriæ fructum polliceri vlla ratione poterat. Conſilij pœnas acerbiſſimo caſu luit. & ſimul

Melij cum Almeida diſceptatio.

Almeidæ mors.

Humanæ fragilitatis exemplum.

ſimul exemplo ſuo mortales humanæ imbecillitatis admonuit, nè nimis præſenti felicitati cõfiderent, cùm animaduerterent illum, cuius in bello Granatenſi tam clara virtus extiterat, qui maximos in India exercitus fuderat, qui Campſonis AEgypti Imperatoris opes infregerat, & debilitârat, qui multis Regibus frænum iniecerat, à paucis hominibus, neque moribus & inſtitutis patriæ cultis, neque armis & militari diſciplina ad decus eruditis, ſed inermibus atque nudis, & non multum à beluarum immanium feritate diſtantibus occiſum, & eorum pedibus proculcatum. Eo vt diximus, interfecto, noſtri diffugiũt. Laurentius tamen Brittius, & Martinus Coelius mori in veſtigio maluerunt, quàm Almeidam inſepultum deſerere. Hi fugientes magnis vocibus compellant. Quam, inquiunt, rationem in Luſitania veſtri Ducis, o viri immemores dignitatis & ingrati, reddetis? Illum, qui vos tantis auxerat beneficijs, in diſcrimen induxiſtis, inductum prodidiſtis, & nunc inſepultum deſeritis? Cùm verò clamando nihil proficerent, in hoſtes conuerſi ſunt, eorumque multitudine circumfuſi, lapidibus, & iaculis, & fuſtibus oppreſſi conciderunt. Quinque & ſexaginta Luſitani in hac infauſta & infelici pugna interfecti ſunt: in quibus erant Duces vndecim, viri magnanimi, maximiſq; in rebus cogniti: qui cùm per medias flammas, per pilas innumerabiles, per tela, per gladios ſine vlla formidinis ſignificatione ruentes, maximum terrorem hoſtibus intuliſſent, & inſignes victorias cõtra innumerabiles hoſtes adepti fuiſſent, tunc à paucis hominibus inermibus atq; nudis interfecti, & ſpoliati fuerunt. Creditũ eſt illos, eò ꝙ ſeſe inſolentius in proſperis ſucceſſibus extuliſſent, & victoria non moderatè, ſed nimis interdum crudeliter vſi fuiſſent, eas pœnas diuino iudicio pertuliſſe. Noſtri ſe maximo cum labore in ſcaphas recepêre. Georgius Barretus & Georgius Melius poſtquam hoſtes diſcedere cognouerũt, in terram egreſſi ſunt, vt mortuos ſepelirent: quos omnes nudatos inuenêre. Funus non exequijs, ſed lacrymis

Luſitanorum fuga & cædes.

Cæſorum numerus.

curatum fuit. Accidit hic acerbissimus casus Kalen. Mart. Anno M D. X. Naues inde profectę, Olysipponem incolumes peruenêre: cladisque nuncius insignē Regi mœstitiam, & vniuersæ nobilitati mœrorem & luctum attulit. Quid interim dum hæc omnia gesta sunt, Iacobo Lupio Siqueiræ acciderit, est hoc loco referendum. Is soluerat Olysippone cum nauibus IV. quinto die April. anno salutis M.D.VIII. In insulam vero S.Laurentij peruenit IV. die August. quam secundum eam partem, quæ spectat ad Austrum, peragrauit, & aliquot nautas, qui fuerāt in comitatu Ioannis Gomecij Abræi, reperit: à quibus intellexit, Abræum, vt dictum est, dolore & mœrore contabuisse. Indè in Cochimum delatus est, & ab Almeida (adhuc enim imperium tenebat) fuit honorificè & amanter exceptus. Almeida illi nauem vnam cum sexaginta hominibus, in supplementum exiguę illius classis, attribuit. Huius nauis erat Nauarchus Garsia Sousa. Cū ijs quinque nauibus in insulam, quam olim Taprobanam, modò Zamatram appellant, peruenit. Ea est æquinoctiali circulo subiecta, & aureæ Chersoneso eā parte, quæ ad Austrum pertinet, opposita. Patet in longitudinem miliaribus nongentis & LX. Latitudo verò illius nō supra CC & XL passuum millia dilatatur. Regio est mira fertilitate prædita, regnisq; multis distincta, varijsque nationibus, quæ inter se moribus & institutis dissimillimo ritu dissident, frequentata. Quidam enim Mahumetis sectam sequuntur: quidam simulacris dediti sunt. Alij adeò immanes & feri sunt, vt humanis carnibus vescantur. Alij rursus moribus humanis excoluntur, & benignitatem præ se ferunt. Abundat ea insula plurimùm auro, cuius gratia in eam mercatores vndique commeant. In eam insulam delatus Siqueira, naues in portu regni, quod Pedir appellant, constituit, & per Legatum pacem cum Rege firmauit. Idem fecit in alia ciuitate, quæ Pacem nominatur, quæ indè octoginta millia passuum aberat. Indè Malacam, quæ est in continenti Sep-

Annus à nato Christo 1510.

De rebus gestis Iacobi Lupij Siqueiræ.

Lupius Taprobanam primus accedit.

Taprobanæ descriptio.

Pedir Taprobanæ regnum.

Pacē oppi-

Malacam

Siqueira accedit. ti Septentriones versus, cuius explorandæ causa missus ab Emmanuele fuerat, traiecit. Ea est in aurea Chersoneso ad ostium fluminis non valdè magni sita. *Malacæ descriptio.* Erat autem tunc celeberrimum Orientis emporium: quatuor millibus passuum in longitudinem patebat, latitudine erat perangusta. Arboribus & varijs fructibus abundat: frugibus, & rebus alijs ad victum pertinentibus, importatis vtitur. Fluuio, qui mediā vrbem interfluit, distinguitur: vtraque tamen vrbis pars inter se ponte coniungitur. AEdes & vrbis mœnia erant magnificè & eleganter extructa. Gens est colorata, & moribus atque vitæ cultu ad humanitatem propensa. Lingua adeò suauis existimatur, vt omnes finitimæ regiones, & insulæ etiam, quæ commercium cum ea ciuitate vllum habent, valdè ad vrbanitatem & elegantiam pertinere arbitrentur, linguam & orationem ciuitatis illius vsurpare. Gens est vestitu & cultu lautissima: musicis oblectatur: in bello tamen est acris, vt quæ facilè pro decore & dignitate mortem oppetat. *Siam regnum.* Pertinebat hæc ciuitas olim ad regnum latissimum & opulentissimum, quod Siam appellant. Rex enim Siamensi Regi parebat. At cùm ex portorijs ingentibus summas sibi opes comparauisset, & maiores quosdam diuitiarum magnitudine spiritus assumpsisset, à Siamensi Regi defecit. Hanc deinde libertatem partim armis, quibus Siamensi ferociter obsistebat, partim muneribus, quibus illius consiliarios, vt Regem à bello deterrerent, detinebat, facilè tuebatur. Rex erat Mahumetanus, & Mahumetes etiam, vt nomen cum secta consentiret, appellabatur. Siqueira classem in portu collocauit. In anchoris autem in eodem portu quatuor Sinarum naues fortè constiterant. Sinæ vbi nostras naues conspexére, Siqueiram adeunt, & cum illo sermonem humanissimè conferunt. Illorum autem humanitate & vrbanitate, Siqueira captus, familiaritatem cum illis libentissimè contraxit, vsque adeò, vt in eorum naues ingressus, nullum officium amicitiæ confirmandæ necessarium prætermitteret. Rex misit

por-

portorij ministros, qui percontarentur, quæ gens illa esset, aut cuius rei gratia iter in eas oras suscepisset. Siqueira respondit, se ex Occidentis Solis extremis terminis à Rege clarissimo missum esse, vt cum eo rege, de cuius amplitudine multa perceperat, amicitiam firmaret. Confidere se illud amicitiæ fœdus vtilissimum vtrique Regi futurum. Id vt signis intelligi potuit, fuit Regi, & illius patruo, qui regnum administrabat, longè gratissimum. Putabant enim valdè ad Regij nominis amplitudinem pertinere, cum Regibus externis tãto terrarum interuallo disiunctis societatem coire, nomenque suum per occidentis Solis regiones cum nõnulla sui decoris celebritate peruagari: & simul ex Lusitanorum commercio Regis Malacensis opes amplificatum iri confidebant. Itaque Rex ad Siqueiram viros primarios de suo comitatu misit, qui ei nomine illius omnia fuerunt, quæ ad commodum & dignitatem Emmanuelis pertinerent, largè polliciti. Fuit deindè cõstitutum, vt Siqueira vrbem ingrederetur, vt coram de pace cum rege commodius ageret. Fuit is à Rege cũ multis amoris signis, & honorificis etiam ceremonijs de more gentis illius exceptus. Ibi cùm de pace ageretur, fuit ab vtroque statutum, vt pacis conditiones per internuncios tractarentur. Pax denique fuit inter vtrumque facta, & solenni iureiurando sancita, & domus confestim Roderico Araugio, qui Regis Emmanuelis negotia erat in ea ciuitate gesturus, attributa. Nostri igitur omni metu soluti, in vrbe dispersi vagabantur. At Sinæ cùm nostrorum securitatem & confidentiam animaduertissent, Siqueiram admonuere, nè tantam fidem Malacensibus haberet. Gentem esse fallsam atque fallacem, & fraudibus atque perfidiæ sceleribus astrictam. Simul atque nostros incautos, & nihil hostile suspicantes aspicerent, eos omnes oppressuram. Boni Ducis officium esse, suorum salutem in vigilantia sua, non in alia fide sitam arbitrari. Saracenos tantisper fidem retenturos, dum se nihil posse nostris nocere confiderent. Vbi verò sibi occa-

Malacēsis Regis ad Siqueiram nuncij.

Pacis fœdus inter Malacensem & Lusitanos.

Sinarū ad Siqueiram admonitio

ſionem datam aliquid cum fraude gerendi viderent, eam minimè prætermiſſuros. Humanitatem eſſe laudabilem: nimiam in aliena terra confidentiam vituperandam: maximè verò cùm hominibus ex fraude & mendacio compoſitis fides adiungitur. His & alijs eiuſmodi ſermonibus Siqueiram nauarchi Sinarum admonebant, vt inſidias præcaueret. At is & fœderis Sacramento, & ſpecie beneuolentiæ, quam Malacenſes præ ſe ferebant, & poſtremò, quòd natura id, quod felicem ſucceſſum interturbare poteſt, non facilè euenturum ſuſpicamur, non modò Sinarum monita neglexit, verùm multò confidentius & Luſitanos in vrbe verſari, & Malacenſes in nauibus ſuis negotiari permiſit. Interim verò mercatores partim ex inſulis ad Auſtrum ſitis, partim ex ea Indiæ parte, quam Indus alluit, Regem noſtrorum formidine perterritum, ab eorum coniunctione diſtraxerunt. Dicebant enim, noſtros eſſe piratas cunctis nationibus infeſtiſſimos. Per ſimulationem verò probitatis fraudes machinari, & illis ipſis, cum quibus fœdus amicitiæ feriebant, peſtem & exitium moliri. Multas ciuitates euertiſſe, multis gentibus libertatem & opes eripuiſſe, & illis, qui non permitterent arces in eorum ciuitatibus ædificare, crudele bellum intuliſſe. Arcium verò ædificationem eò pertinere, vt libertate primum omnes, qui eos admittebant, ſpoliarent: deindè bonis omnibus per ſummum ſcelus euerterent. Nullam denique eſſe nationem vel tanta omnia rapiendi cupiditate furentem, vel tam immanibus moribus, & inſtitutis efferatam, quæ eſſet cum Luſitanis auaritia & crudelitate conferenda. Non verbis, ſed factis eſſe credendum. Interrogaret omnes mercatores de illis malis, quæ vel in India vel in Arabia atque Perſide à Luſitanis geſta fuerant. Prudentis autem Principis eſſe, alienis malis admoneri, ne in ſimiles calamitates incideret. Vnum autem periculi depellendi remedium eſſe, gentem, antè, quàm maiores opes aſſequeretur, opprimere. Serò namque facultatem prætermiſ-

Mercatorũ de Luſitanis querelæ apud Malacenſem Regẽ.

missam eos lamentari, qui, quandiu licet, securitati suæ minimè prospiciunt. Lusitanos esse admodum paucos, & inermes, & imparatos, atque fœderis confidentia in vrbe, tanquam in patrio solo versari. Eos itaque de medio tolleret, vt paucorum internecione, reliquis aditum in eas oras intercluderet. His & eiusmodi sermonibus Regem iuuenili temeritate præcipitem, & in fraudibus enutritum, & religione à nostris maximè dissidentem, facillimè à Lusitanis abalienarunt. Huius autem consilij authores præcipui fuêre Nahodabeguea Cambaiensis, & Vtetimutaraia Ioauensis, qui opibus, & potentia, & gratia apud Malacenses, inter omnes, qui in ea ciuitate negotiabantur, excellebant. Hi verò non oratione tantùm, sed muneribus etiam Regis patruum, penes quem erat totius regni moderatio (Bendaram appellabant eum, qui munus id gerebat) corruperunt, vt fidem datam violaret, & Regem in eandem fraudem impelleret. At eorum consilijs vehementissimè repugnabat Lassamana, rerum maritimarum præfectus. Nullum enim grauius periculum intendi dicebat eo, quod ex violata fide communibus rebus imminetet. DEVM enim, quem nihil latere posset, iusiurandi neglecti, atque religionis violatæ vindicem fore. Ad hæc accedere fraudis atque mendacij dedecus & turpitudinem, quo nullum detestabilius, ad Regis nomen macula sempiterna deformandum, excogitari posset. Præterea Lusitanos, se compertum habere, omnia quæ gesserant, iure gessisse. Ab illis enim tantùm qui fœdus fregerant, pœnas, vt æquum erat, exegisse. Homines namque esse in fide tuenda constantissimos, & in perfidia vindicanda, & iustissimis pœnis animo maximo repetendis acerrimos. Itaque præstare eos imitari, qui eorum societate hostium iniurias facilè propulsabant, quàm eos, qui illatis iniurijs sibi ipsis causam iustissimæ cladis afferebant. Hæc Lassamanæ sententia non potuit vllo modo Regem à decreto iam scelere reuocare. Itaque statuit Siquei-

Consiliũ de tollendis è medio Lusitanis.

Lassamanæ prosequere seruãdo oratio.

Regis Malacẽsis perfidia.

ram cum reliquis ducibus interimere. Quod vt commodius fieret, ædem maximam ex ligno propè pontē extruxit, & Siqueiram ad conuiuium, quod in ea domo instruendum curauerat, inuitauit. Is Regis tam propensam in eum, vt apparebat, voluntatem non aspernatus est. Erat tum Malacæ Persis quædam Mahumetana, quæ hospitium publicè certa pecunia præbebat. Apud eam diuersabatur sartor quidam Lusitanus, qui Persicam linguam probè nouerat. Is linguæ communione in maximam mulieris familiaritatem venerat. Ea cùm insidias indicio cuiusdam hominis sibi valdè familiaris percepisset, per sartorem à Siqueira postulauit, vt eam ad colloquium secretò admitteret. Vitam namque illius & dignitatem agi. Siqueira monita mulieris irrisit. Illa verò cùm idem iterum atque tertiò à Siqueira contenderet & nihil proficeret, omni periculo contempto sartori insidias detexit. Is Siqueiræ omnem rationem sceleris, vt instituta erat, aperuit. Vbi igitur dies cōuiuio præstituta venit, Siqueira morbi simulatione periculum declinauit. Itaque cū hæc sceleris via minimè processisset, aliam excogitarunt. Siqueira querebatur, quòd aromata & merces reliquæ, quas in naues, vt mercatores reliqui faciebant, imponeret, sibi minimè pretio traderentur. Rex mercatorum importunitate id se imprudente factum esse cōfirmabat. Se daturum operam, vt postridie Siqueiræ postulatis cumulatè satisfaceret, illumque admonet, scaphas omnes præstò ad littus haberet. Interim naues humiliores armis complere, & arma cibis varijs & omni genere commeatus occultari iussit. Hominibus deinde armatis, vt arma cultu atque veste mercatorum contegerēt, imperauit. Habitu igitur mercatorum, tanquam cibos venderēt, erant in Lusitanas naues ingressuri, vt simul atque signum (id autem fumo dandum erat) in vrbe sublatum conspicerent, Duces imparatos aggrederentur. Erat autem constitutum, vt signum nō daretur, antequam scaphæ, vt onera acciperēt in littore consisterent, vt simul & naues exinanitas, & scaphas

Insidiæ Regis in Lusitanos detectæ.

Alteræ in Lusitanos insidiæ.

in littore sine vlla sceleris suspicione cōstitutas adorirentur. Postridie, qui se mercatores esse simulabant, cū animaduerterent scaphas omnes, præter vnam, ad littus accedere, ipsi nauigia sensim in naues dirigūt. Sceleris Principes erant iidem, qui fuerant consilij authores. Ij cùm nauium lateribus appropinquarent interrogarunt, an vellēt vel fructus, vel cibos emere. Pretium, quod petebant, erat vilissimū. Nostri & ciborum, quibus indigebant, copia & pretij vilitate pronocati, homines in naues admodum libenter admittūt. At Garsia Sousa cùm multò plures, quàm par erat, in nauem suam ingressos animaduerteret, eos omnes abire iussit, & repugnantes armis eiecit. Deinde Fernandū Magallanum in scapha sua, quę sola cum reliquis ad littus missa non fuerat, ad Siqueiram misit, qui eum admoneret, ne gentem perfidā in nauem suam ingredi permitteret. Conuiuij recordaretur, quod proximis illis diebus à Rege instructum mortifero veneno fuerat. Siqueiram eo iam tempore octo ex hostibus circundederant, qui signum expectabāt. Ipse vero schachorum ludo vsque adeo intentus erat, vt Magallani orationem audiendi studium non intermitteret. Nautam tamen vnum è nauis magistris, malum scandere, & è carchesio scaphas speculari iussit, an iam mercibus onustę redirent. Magallanus ad Sousam rediit, vt illi opem (erat enim paucis admodum stipatus) afferret. At magister è carchesio conspexit vnum ex Malacensibus qui in pretoriam nauem admissi fuerant, à Siqueiræ tergo sicam distringere, alterum verò ex aduerso oculis innuere, ne approperaret, nondum enim signum datum esse. Sequeira, & qui cū eo ludebant, sic erant affixi ludo, vt non animaduertetēt, se solos esse hostibus octo circumuentos. Hic cùm nauta è carchesio maximis vocibus Siqueiram, vt vitaret insidias capiti imminētes, inclamaret, Siqueira sanè perturbatus, arma poposcit: accurrunt vndiq; ij, qui relicti in naui fuerunt: hostes re inopina perculsi, in nauigia sua desiliunt. Idem reliqui, qui naues alias circumsistebant, effecerunt. Qui

Detectus dolus.

Siqueira in summo periculo securitas.

Hostium fuga.

enim ex improuiso nostros adoriri cogitabant, & signum expectabant, cùm viderent nostros arma certatim corripere, sibi fuga consulendum existimarunt. Illis verò à nostra classe diuulsis, signum in vrbe sublatum fuit. In nostros, qui in vrbe vagabantur, acerbè sæuitum est. Viginti tantùm in Roderici Araugij domũ se receperunt. Franciscus Serranus, qui etiam in vrbe versabatur, scapham nactus, cladem effugit. Siqueira consilium habuit. Fuêre qui dicerent, iniuriam illam esse protinus vlciscendam, & naues omnes, quæ erant in portu, Sinarum nauibus exceptis, inflammandas, & vrbem tormentis acerrimè quatiendam. Sed id fieri cõmodè non poterat. Multi namque fuerant ab hostibus interfecti: reliqui erant admodum pauci, & duę scaphę fuerant ab hostibus captæ. Præterea ratio ineunda videbatur, quemadmodum Araugius, & qui cum eo erant, aliqua pactione in libertatem vindicarentur. At Bendara veritus, nę Siqueira portum subiret, ad Araugium peruenit, eumque bono animo esse iussit, fidemque dedit, ei se viuo neminem nociturum. Rex cum Bendara deinde nuncium ad Siqueiram mittit, qui eũ admoneat, facinus illud imprudente se fuisse à perditissimis hominibus admissum. Cuius quidem illos pœnas daturos esse: vt hostium igitur vindictam oculis vsurparet, in vrbem amicam & perhospitalem iniret. Se namq; nullum hominis amantissimi officium & munus omissurum. Araugium & Lusitanos reliquos esse liberalissimè tractatos, quos omnes se traditurum confirmabat, si is vrbem ingredi vellet. Siqueira respondit, Lusitanos antè liberos sibi traderet, vt eo pignore facilius in animum induceret, eum reliqua omnia bona fide præstiturũ. Id cum Rex facere nollet, imò hominem varijs fraudibus ludificare cogitaret, & nauigandi tempus abiret, Siqueira Indiam intra Gangem petiuit: duas in eo cursu naues hostiles cepit: è classe autem sua nauem vnam hominum penuria coactus incendit. Aliam autem nauem vadis allisam amisit, ita tamen, vt nullus eo naufragio periret. Sic tandem ad pro-

Lusitanorum clades.

Siqueiræ de Malacẽ sibus consultatio.

Regis per nuncios purgatio.

Siqueiræ in Indiam reditus.

ad promontorium Cori peruenit. Ibi cum accepisset Almeidam, cuius ille partes sequutus fuerat, in Lusitaniam profectum esse, & Albuquercium Indiæ prouinciam moderari, metuens illius offensionem, in Lusitaniam nauigauit.

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVIctissimi, virtute & auspicio gestis,

LIBER SEPTIMVS.

Albuquercius cùm statueret Armuziũ petere, classem viginti trium nauiũ instruxit, in quibus erant Lusitanorum duo millia, & aliquot præterea auxiliares ex Indicis militibus assumpti. Cùm verò Baticalam peruenisset, Timoia pirata, qui tunc Emmanuelis imperium sequebatur, & in parua quadam insula Onori obiecta consistebat, ad Albuquercium se contulit, cumque incepto deterruit. Vehementer namque se Ducis sapientissimi consilium admirari dixit, qui longinqua bella cum maiore periculo, & minore fructu sumere, quàm propinqua cum multo maio-

Timoia ad Albuquercium de bello Goensi oratio.

maiore laboris præmio suscipere mallet. Præterea non esse sapientis, hostem à tergo potētem impunitum relinquere, cui liberū esset, in Lusitanos illius ope destitutos inuadere. Goam & propter insulæ situm, & vrbis opulentiam, & regionis vicinitatem, & hostis audaciā esse illi prius expugnandam, quā aliquid aliud moliretur. Admonuit præterea illum de belli apparatu, in quē Zabaimdalcamus, Goæ princeps & dominus totis viribus incumbebat. Viginti enim naues maximas ædificabat, & naues etiam longas ornabat: mille Turcas, acres in bello viros, stipendijs alebat, & alios præterea milites permultos mercede cōducebat eo animo, vt nostros aggrederetur, & imparatos opprimeret. Nihil igitur vel ad salutem prouidentius, vel ad dignitatem præclarius cogitari posse, quàm consilium hostis anteuertere, & antequam clasis illa in altum deduceretur, ex improuiso Goam adoriri. Esse præterea rei benè gerendæ occasionē diuinitus oblatam. Nam Zabaimdalcamum post Zabaij patris mortem, eò quod multi principes in continenti ab eo defecerāt, esse bellis molestissimis implicatum, & in continentem traiecisse, vt rebelles domaret. Ea autem de caussa coactum fuisse, maximam exercitus sui partem eo traducere, vt citius bellum conficeret. Operā deinde suam Timoia pollicitus fuit, sibique nihil optabilius esse dixit, quàm vitam, si opus ita fuisset, pro Regis Emmanuelis dignitate profundere. Albuquercius hac oratione permotus, consilium habuit. Omnes Timoiæ cōsilium comprobarunt. Albuquercius igitur, cùm Goam oppugnare constituisset, Timoiam præmisit, qui terra arcem Zabaimi, in oppido Zintacora egregiè munitā, armis inuaderet. Ipse verò Goam petiuit. Vix autem classem in ora collocarat, cùm Timoia ad illum peruenit, & arcem esse iam à se funditus euersam, & flammis absumptam exposuit. Classis autem Timoiæ erat xiiij. longarū nauium, armis, & tormentis, & bellicis munitionibus instructissima. Goa est insulæ & vrbis commune nomen. Fluuius ingens in duas partes in mare influens

Bellū Goense.

Zabaimi arcis expugnatio.

Timoiæ classis.

Goę descriptio.

influentes diuisus, insulam efficit. Ambitus illius millia passuum circiter viginti tria continet. Vrbs erat cincta muris, & munita turribus, & tormentis permultis atque varijs instructa: ædes amplæ. Cœli temperies, & regiõis amœnitas, & portus securitas multos mercatores inuitabat, vt libenter in ea domicilia collocarẽt. Emporium erat valdè frequens & opulentum. Vigebant in ea armorum studia, multique milites, partim equites, partim pedites, Zabaimi stipendijs alebantur. Vestigijs namque patris insistens, omnes, quos in bello virtutis specimen præbuisse nouerat, ad se congiarijs vberrimis alliciebat. Insula multò maiorem, quàm pro illius magnitudine, hominum multitudinem sustentare potest. Est enim densis arboribus valdè fructiferis vestita, abundat varijs frugibus, pecora innumerabilia nutrit, variaque alimenta profundit, & aquas multas atque perennes habet. Templa ritu Mahumetano erant maximis sumptibus ædificata, & prouẽtibus etiam, quibus sacerdotes alerentur, opulenta: Nemini autem licebat in insulam ingredi, priusquam in aditu aliquo nomen suum, & patris, & patriæ scriptutæ magistris in quinque locis, quibus in Insulam facilior erat transmissio, constitutis, exponeret: qui etiam hominis colorem, & staturam, & signa literis consignabant. Accidit porrò postquam insula in Lusitanorum potestatem peruenit, vt dum Lusitanus quidam domus altiora fundamenta iaceret, crucem ex ære factam reperiret: quod maximo argumento fuit, eam fuisse olim à Christianis habitatam. Albuquercius vero primum omnium Antonium Norognam, & Simonem Andradium, & Simonem Martinum, quorum naues humiliores erant, & remis incitari, & in vadis consistere poterant, præmisit, qui turrim quã dam, quæ nostris damnum inferre poterat, oppugnarent. Ijs autem Georgium Fogazam, Hieronymum Teixeiram, Georgium Sylueiram, & Ioannem Nonium, & Garsiam Sousam scaphis egregiè munitis inuectos, comites adiunxit. Magistro autem clas-

Christianismi vestigia Goæ reperta.

De turriũ duarũ expugnatiõe atq; incẽdio.

ſis vniuerſæ præcepit, vt fundum exploraret, & videret, an maiores naues poſſent abſque naufragij periculo portum ſubire. Timoiæ verò imperauit, vt aliā turrim, in qua erant ſimiliter & tormenta, & præſidia militum diſpoſita, in continente non procul ab inſula ſitam acriter impugnaret. Omnes impigrè ſibi commiſſum munus exequuntur: præſidia namque armis partim cæſa, partim in fugam coniecta, & turres captæ & incenſæ ſunt: & magiſter renunciat, nullum eſſe a vado periculum. Indè Albuquercij iuſſu vlterius progreſſi, oppidum inſulæ, Pangin nomine, ſatis magnum, & militum nō exigua copia munitum inuadere parant. Hoſtes accurrunt, vt noſtros aditu prohibeāt. Fit atrox prælium, hoſtes tandem fuſi fugatique ſunt, & oppidum coniectis facibus exuſtum. Poſtridiè Albuquercius naues humiliores miſit, quæ ſe cum Norogna coniungerent. Maiores enim naues propter malaciam ſubſtitēre. Ipſeque in triremem, cui præerat Iacobus Fernandus Begienſis, ingreſſus eſt. Ibi Saraceni quidā ad illum ſupplices adeunt, ſe Cambaienſes eſſe dicunt, & Goam rei gerendæ gratia conueniſſe, & Melichiazij fœdere contineri: orare & obſecrare, vt fœderatos atque ſupplices inſita fide & benignitate conſeruaret. Eos Albuquercius in fidem recepit. Quærit ab illis deindè, quo in ſtatu ciuitas ipſa ſit. Narrant illi, maximū eſſe metum ciuibus iniectum. Seditiones etiam inter Principes excitari. Multos namque propter exiguum militum numerum deditionem facere velle: quoſdam verò illis, qui hoc animo eſſent, acriter aduerſari. Ad reſiſtendum porrò neque conſilium, neque mentem in alterutra parte conſiſtere. Albuquercius nè vi propius illata, eos, qui diffidebant, inter ſe conuenire cogeret, & ſimul, vt vrbe citius in poteſtatem redacta, liberior ad reliqua, quæ animo deſignârat, exequenda relinqueretur, eoſdem Saracenos Legatos ad ciuitatis Principes mittendos eſſe duxit. Legationis ſententia hæc erat. Se non vt exitium Goenſibus importaret, ſed vt eos à dominatu duriſſimo ad imperium mul-

Pāgin oppidum incenſum.

Saraceni aliquot in deditionē accepti.

Albuquercij ad Goēſ Legatio.

multò clementius adduceret, cò classem appulisse. Si in deditionem redigi vellent, se omnium libertatem tuendam suscipere, & vt suis legibus, & ea religione, quà à pueris imbuti fuerant, vitam instituerent, si Christianam sequi nollent, facilè permissurum: & tertiam prætera partem tributorum, quam Zabaimo pendebant, remissurum, ea tamen lege, vt milites illius potestati traderentur, vt de eis quod optimum illi videretur, statueret. Ciues conditiones accipiunt. Aliqui tamen cum aliquot militibus aufugerunt.

Rebus ad hunc modum constitutis, sequenti die, qui fuit XVI. Februarij, Anno salutis. M D X. Albuquercius in vrbem ingressus est. Vrbis, & arcis, & munitionum omnium, & armamentorum possessionem nomine Regis Emmanuelis occupauit, fidemque à ciuibus accepit, eos fore semper imperio Emmanuelis obsequentes, neque ab illius vnquam fide discessuros. Erant in mœnibus & armamentis quadraginta ingentia tormenta ex ære facta, è minoribus incredibilis multitudo, maxima pilarum, & tormentarij pulueris vis, & reliquarum munitionum tanta copia, vt admirationem commoueret. Erant in statione nauali naues maximæ quadraginta, celoces sedecim, & longæ præterea naues quamplurimæ. Erat præterea in Zabaimi stabulis non mediocris equorum, qui fuerant e Perside & ex Arabia aduecti, numerus. Ad has commoditates accedebat varius & multiplex commeatus. Albuquercius ne vrbs tantæ celebritatis parum firmo præsidio muniretur, in ea hyemare constituit. In locis, quibus aditus in vrbem patebat, præsidia disposuit: vrbis custodiam Antonio Norognæ, arcis præfecturam Gaspari Paiuæ commisit: regiæ facultatis procurationem Francisco Coruinelo tradidit. Magistratus deinde, qui annonæ, qui ædibus, & vijs præessent, qui communi consilio res ad victum publicum necessarias administrarent, delegit, ordinemque ciuilem singulari temperatione constituit. Saracenos, & alios, qui por-

Goa deditio.

Mira bellicorum instrumentorum vis Goæ reperta.

Goensis Reip. constitutio.

portorijs & vectigalibus aliundè importatis præfuerant, minimè (sic enim temporis ratio flagitabat) muneribus priuandos esse duxit. Promissa cumulatè præstitit, & vt omnium in se popularium animos alliceret, operam strenuè nauauit. Mulieres & virgines, quæ in Zabaimi ædibus, in quibus ipse habitabat, asseruabantur, ab omni petulantia militari custodiri diligentissimè iussit.

Albuquercij ad Narsinguēsem Regem Legatio.

Legatum deinde ad Narsingæ Regē mittere instituit: & Regem etiam Vengaporensem, qui Narsingæ Regi parebat, per cuius regnum Legatus iter facturus erat, vt ad suas partes alliceret, operam dandam esse statuit. Legatus fuit Gaspar Chanoca, qui Bisnagam vrbem Narsingæ maximam & opulentissimam, totiusque regni metropolim, in qua Rex plerunque cōsidet, peruenit: vbi fuit à Rege cum magnis honoribus acceptus. Regis Armuziensis familiares atque domesticos, qui in ea vrbe negotiabantur, muneribus affectos dimisit.

Albuquercij ad Sophum Persarum Regem Legatio.

Ismaelis Persarum Regis Legatos, qui Goam, vt negotia magni ponderis cum Zabaimo transigerent, conuenerant, humanitate summa prosequutus est. Ad ipsum deinde Ismaelem legationem decreuit. Legatus appellabatur Rodericus Gomezius Carualiosa, qui Armuzijà Coieataro, nè ad Ismaelem perueniret, veneno sublatus fuit. Vrbem deindè muniuit: naues, quæ erant inchoatæ, perfecit: vectigalia locauit. Timoia redemptor extitit.

Lusitanorū quorundam ab Albuquercio secessio.

Dum hæc geruntur, res noua præter opinionem incidens, Albuquercium, nè alijs curis omnino vacuus, Remp. optimè constitueret, impediuit. Nam quidam viri nobiles illi vehementer aduersari cœperunt, atq; primum illius actionib⁹ obtrectare, clanculum omnia facta illius irridere, & siue virtutis inuidia, siue insita temeritate & insania, nomen illius maledictis insectari. Deindè audacius, ne rem Lusitanam in summum discrimen induceret, obtestari. Vrbem illam esse magnam, hostibusq; innumerabilibus circumfusam, neque posse tūc ab imminentibus periculis vlla ratione defendi. Hyeme nullam opem aliundè propter aduersas tempesta-

tes afferri posse. Opes Zabaimi ingẽtes esse: odium finitimæ gentis in nostros acerbissimum. Fidem ciuium, qui se dediderant, fluxam. & neque sponte, sed metu & terroribus expressam. Si hostes hyeme, quod eis facillimum foret, fluuium traijcerent, obsidionem sustineri non posse. Esse igitur vrbem præsidio nudandã, neque propter vllius ambitionem, omnes Lusitanorum copias hostium immanitati prodendas. Ad hos cum alij quidam se aggregarent, & Albuquercij nomẽ apud multitudinem deterrent, & publicum etiam testimonium sumerent, supra nongentos homines Lusitanos Albuquercio aduersarios & infestos reddiderunt. His rebus cognitis, Albuquercius vna nocte tumultus authores, ad clandestina colloquia in vna domo coactos oppressit, & in custodiam tradidit. Illi simulant se in illius potestate futuros. Is cùm eorum ope indigeret, ab eis fidem accepit, eorumq; erratis ignouit. Al.quos tamen ex eis postea dimisit, ne ei grauiorem molestiam manendo exhiberent, quàm discedẽdo afferre potuissent. Alij contra fidem datam eum deseruerunt.

Tumultus authores capti, ac mox dimissi.

Hæc indigenas minimè latebant, & exploratores omnia Zabaimo per literas nunciabant. Interim Dynasta quidam ex ijs, qui rebus Lusitanis studebant, literis Albuquercium admonuit, exercitum ingentem à Zabaimo comparari: vicinos Principes ad auxiliũ accersiri: bellum, quod Zabaimus gerebat, æquabili compositione finiri. vrbes eorum, qui in Lusitanos volũtate propendebant, vastari. Albuquercius socijs opẽ afferre conabatur, sed tãta erat hostiũ multitudo, vt frustra in eo laborem & studium consumeret. Id, quod reliquum erat, summa vigilantia facere nitebatur, vt hostes insulæ aditu prohiberet & vrbem tutaretur. Sed ratio vtriusque muneris gerẽdi erat difficilis & impedita. Nam Lusitani erant pauci, & magna eorum pars ab Albuquercio sermonibus eorum, qui discordias excitauerant, auersa. Ciues, cum quibus pacem fecerat, non suspecti tantùm, verùm Principem suum non obscuro studio repetentes: aditus in insulam neque pauci, ne-

Zabaimi bellum aduersus Albuquerciũ.

que difficiles. Itaque eodem tempore erat Albuquercio, vt & suos in officio contineret, & Goensium proditionem caueret, & hostium multitudini diuersis in locis resisteret, summa vigilantia laborandum. Aditus insulæ primùm fossa & vallo muniuit, & in ijs, quæ potuit, præsidia disposuit: & duces, quorum virtuti confidebat, singulis præsidijs assignauit. Locus vnus, qui erat magis, quàm reliqui, munitus (incolæ Benastarin appellabant) erat oppositus illi parti cõtinentis, quã iam Pulatecamus, Zabaimi dux, castris occuparat. Vir nobilis, nomine Garsia Sousa, stationi illi fuerat ab Albuquercio præpositus. Is candidũ vexillũ ab hostiũ castris sublatum conspicit. Quod cùm cerneret, aliud similiter vexillum candidum tolli præcepit. Id erat signũ securitatis, ei, qui vellet propius accedere. Vir deindè ex colle, qui hostium castra tegebat, in littus descendit. Illæ verò sunt æstuarij atque fluminis angustiæ, vt sermo vtrinque ab ijs, qui in vtroque littore cõstituti sunt, haberi facillime possit. Is igitur Sousam voce magna compellebat, seque Lusitanum esse, & Ioannem Machiadum appellari dixit, & vnum ex exulibus illis, quos Capralis in Melinde reliquerat. Indè profectum, Dium peruenisse, & sub Melichiazio stipendia fecisse. Maiore deindè congiario à Zabaio Goæ Dynastia, Zabaimi patre, conductum, sub illius signis militâsse: qui illi, cùm eum Turcam existimaret, multum præfecturam concesserat. Sequæquamuis Turca esse simularet, re vera, mente & intima fide nunquam à CHRISTI religione discessisse. Itaque animo Christiano, & amore in patriam debito persuasum, eò descendisse, vt Christianos admoneret, vt impendens omnibus discrimen declinarent. Zabaimum habere sub signis supra quadraginta hominum fortium millia: tam multisque tormentis, atque bellicis instrumentis abundare, vt Lusitani illius vim & impetum diu minimè sustinere possent. Quocirca se Christianos hortari & admonere, vt antequam hyems exitum inter

Albuquercij munitiones et præsidia.

Securitatis signum apud Gẽtes.

Ioannis Machiadi de rebus hostilibus indicium.

Zabaimi exercitus et instrumenta bellica.

intercluderent, ex insula discederent. Sousa homini gra[illegible], & rem omnem Albuquercio per nuncium exposuit. Albuquercius id hostium calliditate fieri suspicatus, quo terrorem nostris iniicerent, admonitionem contempsit, indignumque se prorsus existimauit, antè, quam experiretur, an Insulam tueri posset, ex ea decedere. Pulatecamus verò cum animum Albuquercij obstinatum perspiceret, vt in aditum irrumperet, excogitauit. Item [illegible] rates coniunxit, & nè ratibus noceri tormentis posset, stationem in fluminis ostio vallo & fossa, validoque præsidio muniuit. Nostri cum id animaduerterent, vt stationem hostium expugnarent, summo opere contenderunt. Sed cum in eo frustra pugnarent, Albuquercium admonent, operam in stationis oppugnatione frustrà consumi. Albuquercius eo se cum equitum turmis contulit, & hostium munitionem cônspicatus, Ducibus præcepit, vt ab ea oppugnatione desisterent, & in eo tantum industriam ponerent, vt hostes aditu prohiberent. Se namque confestim cum maioribus copijs adfuturum, & Norognam cum minoribus nauigijs in mare missurum, vt sic demùm statio facilius expugnaretur. Idem reliquis Ducibus, quibus alios aditus tuendos assignârat, imperauit. In vrbem reuersus, dat operam continuo, vt parua quædam nauigia, quibus Goenses vtebantur, quæ remis impelluntur (Cotias autem appellabant) in vnum locum conuenirent. At omnes Cotiæ erant ad hostes clam transmissæ, vt illis copias in insulam maiore cum facilitate traijcerent. Id vbi resciuit Albuquercius, eum, cuius id opera factum fuerat, confestim occidi præcepit. Interim hostes summa vi, vt in insulam penetrarent, contendebant. Sed nostri tam acri animo resistebant, vt eos semper à conatu repellerent. Tandem Pulatecamus cùm desperaret, se die in Insulam tanta virtute defensam ingredi posse, nocte se id facilius effecturum existimauit. Noctem pluuiam & caliginosam, (hyems enim instabat) expectauit, qua

Cotiæ Goësium nauiculæ, clàm ad hostes auctæ.

Pulatecami irruptio in Goam irrita.

Altera eiusdē irruptio, et Lusitanorum fuga.

noſtri tempeſtate & imbre præpediti, neque tormen-tis vti, neque omnibus locis occurrere poſſent. Cum igitur ea nox, quam optabat, aduenifſet, quæ fuit decimoſeptimo die Maij, Zufalarimũ, virum impigrũ, & in rebus bellicis adminiſtrandis intrepidum cũ mille delectis hominib⁹ ratibus inuehi, & Benaſtarinũ petere iuſſit. Melichiũ verò Cuſſorgium, qui Goenſi exercitui præfuerat, iuſſit alium aditum, Zancalinum nomine, qui indè non procul aberat, copijs, quas ad eam rem parauerat, aggredi. Se cũ reliquis copijs, vt eis ſubſidio occurreret, trãſmiſſurum. Zufalarimus quamuis & noctis ſilentio, & tempeſtatis opportunitate vteretur, noſtros perpetuò vigilantes latere non potuit. Hoſtes tamen cùm eſſent tanto plures numero, & in noſtros tenebris & pluuijs impeditos, & in quã primùm partem accurrerent, non ſatis explicantes irruerent, & eodem ſimul tempore vtrunq; aditum oppugnarent, terram tandem occupârunt, & noſtros ex ſtationibus expulerunt. Quod tamen non abſque ſumma armorum contentione fieri potuit: in qua aliquot vtrinque ceciderunt, in quibus Georgius Souſa fuit. His rebus ita geſtis, ij, qui expulſi fuerant, cum alijs, qui aditus aliquos cuſtodiebant, in vrbem ſe receperunt. Albuquercius verò cùm Goenſibus militibus, quibus ſe vſurum dixerat, parum fideret, vt ciuitatem eorum inſidijs (iã enim inter ſe de prodenda ciuitate coniurauerant) liberaret, omnes iuſſit abire: quibus ſimulatè eam curam dedit, vt Benaſtarini aditum armis tuerentur: ſeque dixit illis opem confeſtim allaturum. Nec enim de omnib⁹ pœnas ſumere poterat, & hoſtes intra muros verſari periculoſius exiſtimabat, quam cum omnibus in campo confligere. Illi continuò ſeſe cum Pulatecamo coniungunt. De mercatoribus tamen, qui remanſerant (eos enim, à quibus minus timebat, eijcere noluit) quæſtionem habuit, & quendam Mircazemũ nomine, opibus & exiſtimatione Principem, cum nonnullis, qui ſocij coniurationis extiterant, capitali ſupplicio affecit. Pulatecamus verò in loco caſtra po-ſuit

Albuquercij ſtratagema.

Quæſtio de proditorib⁹ habita & eorum ſuppliciũ.

fuit, qui duobus passuum millibus ab vrbe distabat. Inde crebras in vrbem excursiones faciebat. Albuquercius naues, quæ in statione erant, per Iacobum Fernandum Fariam, virum fortissimum, incendere præcipit. Sed incendium fuit continuo ab hostium multitudine restinctum. Vrbis muri multis in partibus laborabant. Goæ præcas omnes Albuquercius stationibus firmare constituit. Octo stationes muniuit, easq; octo ducibus custodiendas cum præsidijs assignauit. Nauigium deindè in mare deduci iussit, vt Cochimū quàm celerrimè fieri posset, nunciaret discrimen, in quo ipse cum omnibus Lusitanis versaretur, & Georgium Syluium atque Hieronymum Teixeiram (hi erant ex illis, qui turbas contra illius acta consciuerant) ad subsidium euocaret. Quòd illi siue odio Albuquercij imbuti, siue despe-ratione quadam salutis occupati facere neglexerunt. Pulatecamus interim propius accedens, vrbem summis viribus oppugnabat: nostri summa etiam contentione resistebant. Antonius Norogna, in vrbis parte, quæ erat muris propemodum nudata (magna nanque pars illius diruta fuerat) ex statione, cui præerat, hostium impetum egregiè sustinebat. Cùm vero hostes pertinacius instarent, ipse aperto ostio copias eduxit, & impressione facta hostium impetum repressit. Verùm cum se recepisset, magnum periculum adiuit. Ea die fuit vrbs tribus horis omnibus partibus acriter oppugnata, sed multò acrius defensa, ita vt cogeretur Pulatecamus copias, nè plus damni acciperet, quam inferret, à muris abducere. Insequenti nocte in loco propè littus, in quod naues reficiendas subducere mos erat, stationem vallo muniuit, & in ea tormenta cum valido præsidio disposuit. Prima deinde luce vrbem ea parte, quam Arius Syluius tuebatur, acerrimè verberare, & omnes simul vrbis partes oppugnare iussit. Sed hostes etiam ea die cum non mediocri damno repulsi sunt. Nostri tamen erant iam eo tempore & laboribus, & vigilijs, & vulneribus, & reliquis incommodis, quibus obsessi, omnium

Goæ præsidia.

Albuquercio negatū in discrimine à suis subsidium.

Vehemens Goa vrbis oppugnatio.

Lusitanorum difficultates.

que præsidio destituti circumueniri solent, afflicti, in primis autem Albuquercius. Qui tamen cum esset grauissimis curis implicitus, omnia maximo animo perferebat. Et nunc consolando, nunc obiurgando, aliquando spem salutis afferendo, & ignominiæ metum proponendo, iacentes animos excitabat, exemploque suo ad laborem & audaciam multos incendebat. Nullum enim impigri interdum militis, & summi semper ducis officium prætermittebat. Machiadus interim, cuius antè mentionem fecimus, clàm ad illum ex hostium castris venit, atque indicauit, Pulatecamum de incendenda illius classe cogitare. Cum hæc cura illum vehementer solicitum haberet, Georgius Cugna & Franciscus Pereira Coutignus, Franciscus Sousa Manzias, & alii quidam fuerant dissensionis cocitandæ principes, instant, vrgent, obtestantur, publicum testimonium petunt, rem esse perditam clamitant, vrbem continuo deserendam esse dicunt, plebem eiusmodi verbis exanimant, ita, vt non facile posset Albuquercius statuere, essentne magis hostes, quam ciues ipsi, homines præsertim nobiles, qui multitudinem ad defectionem solicitabant, metuendi. Hæc tamen omnia singulari alacritate & prudentia curauit. Classem enim vigilantia sua incolumem ab incendio cõseruauit, & tumultus oratione grauitatis plena compescuit. Attamen Zabaimus omnibus copiis in Insulam traiectis (fuerat enim Pulatecami literis ascitus) castra prope vrbem collocauit. Saraceni verò, qui in vrbe relicti fuerant, & fidem metu simulabant, vbi Zabaimi castra conspexére, arma corripiunt, & in nostros inuadunt. Ibi Albuquercius cùm & hostis potentiam, & mœnium infirmitatem, & quorundam parum firmam fidem, & hostes intestinos scelere & odio furentes aspiceret, in arcem cum omnibus copiis se continuò recepit. Zabaimus nemine repugnante in vrbem introiuit, omnesque sine vlla cunctatione animi neruos intendit, vt nostris exitum intercluderet. Arx fluuio imminebat. Alucus fluuii erat profundus & angu-

Albuquercij magna nimitas.

Lusitanorum quorũdam cõtra Albuquerciũ tumultus.

Albuquercius cũ suis in arcẽ se confert. Zabaimus Goa potitur.

& angustus, hunc alueum primum molibus obstruendum curauit, ne nostri nauibus per illum inuehi possent. Itaque nauem maximam in alueo constitutam perforauit, vt mergeretur, vt ita nullum pateret nostris effugium. Deinde machinas ex arida materia sulphure & pice oblitas comparauit, quibus in nostram classem immissis, eam incenderet, & sic demum arcem omni spe salutis in ipsa armis expugnaret, & Lusitanos in ea internecione deleret. Hæc omnia cùm Pra... quisdam exploratoris indicio, quem ad id munus Timoia in hostium castris versari iusserat, Albuquercius intellexisset, statuit noctis silentio ex arce copias educere. Et quando altum petere propter hyemem non poterat, in portu classem collocare, & inde bellum continenter gerere cum Zabaimo constituit. Deinde cùm ver appeteret, cum maiore nauium atque militum numero, rursus ad vrbem oppugnandam redire. Primum tamen prætoriæ nauis magistrum misit, vt exploraret, an inter mersam in alueo nauem, & littus ipsum, esset aliquod spatiū, per quod naues egredi tuto possent. Magister renunciat, ex tum non fore difficilem. Albuquercius igitur cùm primum centum & quinquaginta Saracenos, qui proditionis conuicti, & vinculis alligati fuerāt, interfici iussisset, arma, tormenta, muniones, æs, & ferrum, instrumenta bellica & commeatum multiplicem, & Zabaimi mulieres atq; virgines, & quosdam Saracenos fœderatos, atq; postremo milites in naues imponi præcepit: ipse omnium postremus prætoriam nauim conscedit. Id tamen tanto silentio fieri nequiuit, vt hostes eorū profectionem non sentirent. Norogna enim armamentarium pice, & sulphure, & oleo refertum incendi præcepit: flammis ad hunc modum vehementer excitatis, hostes quod fieret intellexerūt. Itaque subitò ad littus cum armis accurrunt. Atrox ibi prælium ortum est, in quo maximè Antonij Norognæ, Hieronymi Limici, & Emmanuelis Lacerde, & aliorum virorum nobiliū, qui cum valida manu hostium impetum sustinebant,

Albuquercius cū suis arcem deserit.

Atrox prælium.

virtus enituit. Sic autem factum est, vt omnes Lusitani naues conscenderent, quamuis eorum multi sauciati è prælio abirent. Ad hunc modum Albuquercius ex vrbe discessit, trigesima die Maij, cùm illius possessionem tribus mensibus cum dimidio tenuisset. Ad oppidum deinde, quod Rapander appellant, secundo cursu delatus, ibi hyemem traducere statuit. At Franciscus Sousa Manzias illius iniussu, vt sese ab illius ductu segregaret, altum petijt: sed fluctibus, & aduersis tempestatibus cò relatus, vnde soluerat, fuit ab Albuquercio nauis præfectura spoliatus. At Zabaimus cùm per exploratores accepisset, Albuquercium velle in fluuio hyemem transigere, primùm eum locum, in quem nostros aquationis gratia conuenire nouerat, quem Bardes appellant, vallo muniuit, in eoque tormenta & fortium militum præsidia, vt nostros aquatione prohiberent, disponēda curauit. Huiusque stationis præfecturam Melchichufo Gorgio dedit. Pangini vero castellū, quod est ad fluminis ostium diligentius relectum atque munitum, valido etiam præsidio confirmauit. Et quia castello collis imminebat, è quo poterat damni quamplurimum ijs, qui illud custodiebant, inferri, Pulatecamo imperauit, vt cum tribus millibus militum collem insideret. Ex illis munitionibus multos è nostris vulnerabant, ita, vt cogeretur Albuquercius inde soluere, & classem in ea parte constituere, quam estuarium insulam nomine Diuar & continentem reciprocationibus interfluit. Ibi rursus hostes festinanter vndique conuenêre, vt alias munitiones excitarent, nostros telis atque tormentis obruerent. quamuis autem nostri locum sæpè in varias partes commutarent incō moda tamen vitare nullo modo poterant. Præcipuè eos tamen fames atque sitis (iam enim commeatus eos defecerat) excruciabat. Famem tamen piscatione, vt poterant, quandoque depellebant. Sitim verò, cùm propter imbres immodicos, quibus amnis amplificatus in mare influebat, aquæ maris fuissent in dulcedinem versæ, ipsius æstuarij aquis extinguebant. Nihilominùs,

Albuquercius ad oppid. Rapadar in hyberna se confert.

Manziæ defectio punita.

Albuquercius statio nē mutare coactus.

Lusitanorum difficultates, & præcipuè fames

minus fames in dies ingrauescebat: ea compulit Albuquercium, vt Antonium Norognam cum Menaique (erat is ex ducibus Indicis, qui in fide mãserat) in Charamegsem & Diuarem insulas non lato inter se mari disiunctas mitteret, vt inde commeatum aliquẽ classi suppeditarent. Is cùm in insulas descendisset, multo prius suorum sanguine profuso aliquot vaccas abduxit. Cum tamen eos fames supra modum vexaret, & spes omnis deficeret, quidã plebei homines, fidei prorsus immemores, & Christianæ religionis obliti, ad hostes nando transfugerunt, qui Zabaimo quibus diffi cultatibus Albuquercius esset implicitus, indicarunt. Hic rursus Machiadi indicio certior factus est Albuquercius, Zabaimum machinas ingentes instruere, quibus ad classem admotis, in nauibus ignem iniiceret. Machinas deinde classem octoginta nauium subsequi iussam, vt nostras naues partim ambustas incendio, partim dissipatas formidine deprimeret. Albuquercius hoc nuncio conturbatus, animum in omnes partes versabat, vt illud malum, quod impendebat, aliqua ratione repelleret, in primis autem statuit experiri, an arcẽ Pangineniem, vnde grauius illi damnum, quam ex reliquis hostium munitionibus imminebat, expugnare posset. Consilium temeritatis & amentiæ plenum videbatur, cum paucis hominibus, iisq; fame confectis, arcem multiplici tormentorum genere, & multorum hominum robore defensam capere conari. Sed fames, & desperatio, quæ plerunq; homines mortis contemptores, & in adeundis atque sustinendis vitæ periculis valde pertinaces, & ea de causa inuictos multis in locis efficit, hominem in eam mentem impulit, vt id consilium susciperet. Itaque Norognam, & Simonem Andradiũ cum centum hominibus ea parte, q̃ ad occasum Solis spectat, in collem, quem Pulatecamus insidebat, præmisit, qui illum prælio distinerent, ne opem suis afferre posset. Simonem verò Martinum iussit Septentriones versus angustias itineris cuiusdam, quod ex colle in arcem ferebat, custodire, vt Pulatecamum si-

Christianorum aliquot perfidia.

Zabaimi in Lusitanos machinationes.

De Panginensis arcis & castrorum Pulatecami expugnatione.

militer, si occurrere suis vellet angustijs occupatis impediret. Ab Australi plaga propius ostium fluminis Iacobum Fernandum Bigiensem cum trireme, & Alfonsum Personam cum naue longa constituit, vt inde tormentis castra perturbarent. Ij, quibus curam dedit, vt à fronte & à tergo arcem aggrederentur, in duas erant acies distributi. In vna Emmanuel Lacerda, Sebastianus Miranda, Antonius Vascius Amicastrensis: in altera Hieronymus Limicus, Arius Syluius, Georgius Fogacia, Ioannes Limicus Fernandus Petreius Andradius extitêre. His ita constitutis tanto silentio profecti sunt, vt ne pulsum quidem & incitationem remorum quisquam auribus vsurparet. Prima luce in terram descendunt, ibi cùm omnes certatim alacritate incredibili, quod sibi fuerat imperatum conficeret, & Albuquercius tubis & tympanis, & tormentorum fragore, & sublatis clamoribus signum pugnæ proponeret, hostes exterriti, atque semisomnes, inopinatoque terrore perculsi, fugam fecerunt. Sic autem euenit, vt vno temporis momento, & arx & castra Pulatecami expugnarentur, & hostes de somno suscitati, non quomodo hostes repugnarent, sed quemadmodum se fuga ab imminenti clade proriperent, cogitandum arbitrarêtur. Nec enim in animum inducebant fieri posse, vt nostri tantis difficultatibus impediri, tantum facinus suscipere auderent nisi fuissent auxilijs aliunde accersitis confirmati. In hoc prælio ex hostibus ducenti & quinquaginta ceciderunt: nec enim licuit fugientes longius insequi, quàm securitatis ratio flagitabat: & nostri quatuor desiderati sunt. Tormenta omnia, quæ fuerant in arce & castris disposita, in naues traducta fuerunt, & oppidum direptum, & commeatus in naues importatus. Hæc res cum præter expectationem accidisset, vrbem terrore compleuit, & Zabaimum perturbauit. Itaque ne nostri rursus ad vrbem copias adducerent, extra ciuitatem turres excitauit, multa loca muniuit, vt facilius nostrorum impetum ab vrbe repelleret. Pacem deinde per Ioannem Machiadum ab Albuquercio petijt. Machia-

Cæsorum numerus.

Zabaimi perturbatio.

Zabaimi legatio ad Albuquercium de pace.

chia-

chiadus autem Albuquercium clam admonuit, ne pacem nisi conditionibus vtilissimis daret. Zabaimus enim nuncium acceperat, Nasingæ Regem cum maximo exercitu ad ciuitatem, quam in continenta Zabaimus expugnarat, quæ Taracol appellabatur, & ad ditionem & imperium Nasingæ pertinebat, appropinquare. Præterea timebat, ne classe nostra vectigalia sibi detraherentur portorijs sublatis: maximè vero ex equis, qui ex Perside & Arabia Goam aduehebantur. Albuquercius quia nolebat his fœderibus alligari, quæ illum impedirent, quo minus licite posset iterum Goã armis inuadere, eas pacis leges scripsit, quibus Zabaimus, si dignitati & vtilitati suæ prospicere vellet, assentiri non poterat. Sic Albuquercius hyemem traduxit, vt non modo cum hostibus, atque fluctibus, rerumq omnium penuria, verùm & cum suis sæpe conflictaretur. Accidit eo tempore, vt mulieres, quas ille diligentissime seruari iusserat, vt eas vel in Lusitaniã ad Reginam Mariam mitteret (erant enim eximia pulchritudine) vel Christianis sacris initiatas apud Lusitanos matrimonio stabili collocaret, animos hominũ quorundam nobilium indomita cupiditate parum honestæ libidinis inflammarent. Huius flagitij monitor & impulsor quidam Rodericus Diazius scribæ filius, qui mulierem vnam Saracenam ex illis adamabat, eique iam sæpius assueuerat, extitit. Itaque omnes clam in naui prætoria nocte ad mulieres, Albuquercij imperio neglecto, ventitabant. Is vbi id resciuit, hominẽ suspendere iussit. Homines nobiles, qui socij criminis fuerant, ad illum adeunt, & obnixè precantur, vt illi misero veniam tribuat. At cùm is eorũ postulata reijceret, illi querelis & cõuitijs rem expedire contendũt, propter quæ necesse fuit, eos in custodiam dari. Postea vero cum Albuquercius cerneret, se in tanta virorum penuria eorum opera carere nõ posse, illos custodia liberari præcepit. Fremunt illi, tantamq; hominibꝰ ea nobilitate præditis illatam contumeliam indulgentia illa compensari minimè posse. Se nolle è custodia vilis

Taracol ciuitas expugnata.

Lusitani aliquot captiuarum amore capti.

Lusitanorum in Albuquercium ob captiuas contumacia vinculis & dedecore punita.

con-

conditionibus emitti, sed arctissimis etiam vinculis alligari, vt ita ferro vincti, in Lusitaniam deducantur, & apud Regem Albuquercij nomen deferant. Is vbi hoc accepit, eos insanire permisit, honoribusque priuauit, eorumque præfecturas alijs viris nobilibus attribuit. Machiadus interim, qui omnia, quæ ab hostibus gererentur, diligenter explorabat, Albuquercium admonuit, classem octoginta longarũ nauium a Zabaimo comparari, quibus illum ex improuiso aggrederetur. Albuquercius non expectandum putauit, dum classis omnibus reb⁹ instructa in nostros inuaderet: imo antè, quam omnes naues in mari deduci possent, illam vt inopinato opprimeret, excogitauit. Antonium Norognam decem celocibus instructissimis in eas inuadere iussit duas præterea triremes, & vnam nauem longam cum vno parone præmisit, vt in certo loco consisterẽt, & insidias in terra collocarent, quibus aliquem ex incolis interciperent, ex quo possent hostium consilium perscrutari. Cùm vero diu expectarẽt, & nemo in illos incideret, progressi sunt vsque eo, dum vrbem tormentis attingere liceret. Quidam ex ducibus nomine Ioannes Gundissaluus vrbem præteruectus est: deinde se ad triremes sine vllo damno recepit, quamuis hostes in illum ingentes pilas atque glandes emitterent. Tandem Norogna cum celocibus & scaphis appropinquauit. Cùm verò cerneret à tergo triginta parones, qui ex Diuarenii insula duce Zufalarimo in classem illius ferebantur, & alios, quos ex vrbe remis impelli videbat, classem in duas partes distribuit. Habebat autẽ in classe trecentos viros summa audacia & militari virtute præditos, in quibus erant illi, qui è custodia emitti noluerant. Qui tamen Norognæ studio ducti, non vt duces, sed vt milites voluerant illi in eo certamine operã nauare. Norogna classis partem iussit naues propius vrbem constitutas adoriri, ipse cum reliqua classe in Zufalarimum inuectus est. Zufalarimus certamen minimè detrectauit. Acerrimè vtrinque & diu dubia victoria dimicatum fuit. Sed tandem cum hostes permulti

Classis hostilis 80. nauium in Lusitanos structa.

Io. Gundisalui audacia.

Prælium nauale.

multi caderent, Zufalarimus conuersis proris classem in terram subduxit. Idem fecêre reliqui, qui cum ducibus alijs prælium inierant. Similiter enim naues in littus incredibili celeritate subduxerunt. Pugna iam prope vrbem in Zabaimi conspectu gerebatur. Norogna cum Zufalarimum auidius insequeretur, Zufalarimi nauis impegit. Simon Andradius, & Fernandus Petreius Andradius fratres in eam insiluerunt: hos alij tres sequuti sunt, & in hostes ferociter irruentes, omnes fugere compulerunt. Cum autem Norogna vt opem quinque illis hominibus afferret, qui in nauem insiluerant, in eam ingredi conaretur, & pedem iam in nauis latere poneret, sagitta è muris emissa sinistrum illius crus repentè transfixum est: quo vulnere is in scapha sua concidit. Scapha a longa naue teporis successu diuulsa est. In ea trepidatione dum omnes certatim, vt Norognam è certamine deducerent, nitebantur, nemo illis quinque viris, qui fuerant in hostili naue relicti, suppetias afferebat. Aestus decesserat, & nauis in sicco destituta facultatem præbuit hostibus nostros inuadendi. Sed tanta Andradiorum fratrum virtus exstitit, vt Zabaimo admirationem ingentem efficeret, & tres socios, qui cum illis in nauem irruperant, egregie tuerentur. Neque scaphæ, neque celoces accedere poterant, propterea quod alueus propter æstus decessionem vix scaphas sustinebat. Magister vero nauis, cui Ludouicus Coutignus præerat, illum admonuit, vt scapham exonerare iuberet, se namque cum solis septẽ nautis velle Andradios ab imminente clade deducere: quod factum sine vlla mora fuit. Cum tamen magister naui appropinquauit, iam Begiensis ad eandem nauem accesserat, vt magistrum & nautas ab hostium incursione tutaretur. At cum magister in scapha viros accepisset, Begiensis vt hostilem nauem remulco traheret, summa ope nitebatur, quam tandem, cùm cerneret se frustra contendere, dimisit. Eo prælio multi ex hostibus conciderunt. Nostri cum præclara victoria reuertissent, ni mors Norognæ eos omnes in

Hostium fuga.

5. Lusitanorũ audacia

Norognæ crus transfixum.

Egregia Andradiorum fratrũ virtus.

Norognæ mors.

genti

Norognæ mors. genti mœstitia conturbaret. Nam post tres dies è vulnere mortuus est. fuit illius funus cum multis lachrymis non Albuquercij tantum auunculi, qui illum nō secus, atque si filius esset, amabat, sed exercitus vniuersi procuratum. Erat enim non solum virtute singulari præditus, verum etiam moribus commodissimis ornatus, & propter naturæ clementiam omnibus charus *Insigne hostis de Andradiorum virtute testimonium.* atque periucundus. Zabaimus Andradios fratres per nuncios summis laudibus affecit, eisque operam suam, & opes etiam illis paratas fore exposuit. Se nanque virtutem, in quocunque hominum genere elucere perspiceret, vehementer admirari. Itaque illos propter ea facinora, quæ ab illis geri conspexerat, non hostes, sed amicos arbitrari. Illi eadem vrbanitate responsum Zabaimo dederunt. His rebus gestis, Zabaimus in continentem transmisit, vt Narsingæ copijs occurreret. Inde tamen per interpretes de pace rursus actum est. Sed nihil inter eum & Albuquercium conuenire potuit. Albuquercius indè (iam enim per anni tempus licebat) Anchediuam cursu petere, & inde Cananorem proficisci constituit, vt classem reficeret, & ægrotos atque vulneratos a morbis & laboribus, quibus fuerant afflictati, recrearet. Sed ante, quam pro*Rama promontoriū.*montorium, Rama nomine, superaret, quod ad Goæ oram pertinet, quinque naues Lusitanas in alto conspicatus est. Ex illis quatuor erat classis, cui præerat Ia*Subsidium Albuquercio missum*cobus Mendezius Vasconcelius, cui Emmanuel imperauerat, vt Malacam peteret. Reliqua erat ex Fernandi Coutigni classe, quæ Mozambique hyemauerat. Hoc supplemento nauium & hominum fuere Lusitani mirificè confirmati. Dum hæc in India geruntur,

RES AFRICANAE. in Africa hæc acciderunt. NONIVS Fernandus Ataidus Azila cum copijs egressus, in Benguanemen *Lusitanorū de Fessensibus victoria.* Regis Fessensis præfectum incurrit, eumque prælio superauit. Hostes partim cæcidit, partim captiuos cepit, ipseque præfectus in prælio interfectus est. Vascus vero Coutignus Borbensis comes, & Arzilæ præfectus, similiter in alios Fessenses Duces, quos imparatos,

tos & nihil hostile suspicātes esse per exploratores intellexerat, inuasit, & multos occidit, & quosdam etiam viuos cepit, magnamque pecorum & armentorum prædam abegit. Barraxa vero & Almandarinus (hi iam enim sub Fessensi Rege militabant, & inter illius præfectos multum reliquis opibus, & opinione virtutis militaris antecellebant) excitis alijs ducibus cum valido exercitu, vsque ad Arzilæ portas excurrerunt: sed nihil, quod memoria dignum esset, effecerunt, imo tres equites amiserunt. Fessæ Rex cum magno rursus exercitu Arzilam obsidere conatus est. Sed cùm intellexisset, Arzilam esse tunc & militum copia, & cōmeatus abundantia, atque munitionibus instructissimam, obsidionem soluit. Iterum Barraxa cū Almandarino, & nonnullis alijs ducibus, ac magna equitum multitudine Arzilam peruenit. Fernandus Castrensis, iuuenis singulari virtute præditus, vt primus omnium in hostes inuaderet, accelerauit. Sed cùm portæ præfecti iussu clauderentur, is cum vno tantùm famulo foris relictus est. Speculatores & exploratores, (erant autem ij numero decem, qui in ciuitatem confugiebant) se cū illo coniungunt. Ibi cum Castrensis equo calcaribus incitato in hostes inuasisset, fuit hostium multitudine circumuentus, & occisus. Reliquis autē portis apertis fuit auxilium allatum, & omnes multi prius vulneribus acceptis in oppidum a[illegible]i, & hostes repressi, & portis rursus occlusis a [illegible]di contentione depulsi. Eodem anno Geor[illegible]a XXX. & duobus equitibus stipatus, excursionem fecit, & in Cidem Hametum præfecti Alcassaris Quibirij filium incidit, qui centum equites ducebat. Prælium continuo summa contentione pugnatum hunc exitum habuit, vt Vieira, & alij multi acerrimè dimicando conciderēt, reliqui caperentur, & pauci equorum pernicitate se ab illa clade subducerent, Franciscus Portugalensis, qui postea Viminosensis Dynasta fuit, cum quinquaginta equitibus suis, & alijs quadraginta, quos illi Coutignus adiunxit, in pagum inuasit, & multos occi-

Arzilæ breuis obsidio.

Fernandi Castrensis mors.

Infelix Georgij Vieiræ excursio.

Francisci Portugalensis periculū & victoria.

occi-

[illegible]um, quo Malacam petiturus erat, illi præberet. Hic [illegible] communi consilio decretum, nullam rem esse [illegible] bello præuertendam, dignumque negotium, cui Vasconcelius interesset. Quod verò ad Malacã attineret, non esse opus illud tanti ponderis atque momẽti, quatuor tantùm nauibus efficiẽdum. Goa expugnata, tunc demùm fieri posse vt Vasconcelius multo pluribus nauibus iter illud adeò periculosum susciperet. Vasconcelius libenter assensus est. Indè in Anchediuam delatus Albuquercius, Franciscum Pantoiam in Zacotoram cum oneraria naui commeatu plena dimisit, & Antonium Norognam alium eiusdem nominis, alterius sororis filium, qui tunc, vt dictum est, Zacotorensi arci præerat, per literas euocauit: ad Lemium verò literas dedit, quibus per Goense bellum sibi minimè licuisse confirmabat, naues quas illi fuerat antè pollicitus, in supplementum mittere. Indè Onorem petijt, quo in loco Timoia illi cum fructibus & commeatu obuiam prodijt. Ibi Vasconcelius literas Emmanuelis amanter scriptas, Timoię dedit, quibus sibi gratã esse significabat omnia, quæ gratia illius egerat, seque daturum operam, vt illum officij cum tanta fide præstiti minimè pœniteret. His literis Timoia multò vehementius in studium Regis incitatus, fidem dedit, se nullo vnquam in loco famuli fidelissimi officio defuturum. Albuquercius indè Cananorem aduectus, cum Rege in loco prope littus ad colloquium destinato orationem habuit, qua Regem multo magis ad amicitiæ fœdus conseruandum, & promissis, & sermonibus amantissimis astrinxit. Inde Ducem nomine Simonem Martinum Caldeiram misit, vt cum tribus nauibus oram Calecutij custodiret, nè nauis vlla ex Arabia posset portum ingredi, aut Calecutio soluere, quin ab illo caperetur. Idem Garsiæ Sousæ munus, cum alijs tribus nauibus assignauit. Gaspari verò Paiuæ, vt oram Goensem cum tribus etiam nauibus similiter obseruaret, imperauit. A Vasconcelio autem petijt, vt cum quatuor nauibus reliquam illius Indicæ

Goẽse bellum communi Lusitanorum cõsilio decretum.

Emmanuelis ad Timoiam litera.

Varia munera Duci bus ab Albuquercio præscripta.

regionis oram peragraret. Omnes imperata conficiunt, & aliquot naues capiunt. In vna reperti duo Iudei fuerunt, qui ad Christi religionem conuersi, interpretum munere cum summa fide perfuncti sunt. Dum hæc administrantur, accepit Albuquercius nuncium de Regis Cochimensis morte, quem suprà retulimus singulari fide fœdus cum Lusitanis ictum cõseruasse, atque postremo sese ab omnibus regni negotijs abstraxisse, vt in templo dijs, quod reliquum erat vitæ, dicaret. Huic sororis filius de gentis more successerat. Erat autem in more positum, vt si Rex aliquis religione tactus, se regni administratione abdicaret, vt in templo aliquo ab humanis tumultibus secreto vitam in religione consumeret, post illius mortem, is, qui in locum illius successerat, cogeretur regni procurationem relinquere, & in idem templum gratia religionis immigrare: vt quemadmodum in regno auunculi successor extiterat, ita religionis etiam hæreditatem quamuis inuitus adiret. Is deindè, ad quem Regni hæreditas legibus veniebat, regnum occupabat. Id fiebat, quoties Rex aliquis voluntate sua se regnandi munere religionis gratia priuabat. Porrò autem eo tempore, quo Odoardus Paciecus Regis Calecutiensis impetum reprimendum susceperat, is Princeps, qui erat in regno successurus, ab auunculo defecerat, & sese cum Calecutiensi illius hoste coniunxerat. Ea de causa fuit successionis iure spoliatus, & alius eodem propinquitatis iure, qui illi succederet, ascitus. Is autem, qui se ad Calecutiensem nefariè & flagitiosè cõtulerat, cum auunculum mortuum intellexisset cœpit cum consobrino vehementer agere, vt regno illi cederet, & religioni seruiret. Rex consilio cum nostris habito, qui nullo modo patiebâtur, hominem perfidum & sceleratum, & perennem Lusitani nominis hostem in regni sede, quæ erat in Lusitanorum tutela atque patrocinio, collocari, consobrini postulata contempsit. Is verò, qui regnum petebat, cum religionem negligi cerneret, & regnan

Regis Cochimensis mors.

Mira Cochimensiũ Regum in regni successione cõsuetudo.

Bellũ Cochimense.

regnandi cupiditate flagraret, magno exercitu, quem illi Calecutensis Rex attribuit, stipatus, in Cochinensis regni fines inuasit. Id vbi Albuquercius resciuit, Cochinum petijt & regni opes firmauit, & viros fortes, qui hostibus obsisterent, ad custodiam regni ibi reliquit. Hoc autem metu, qui regnum affectabat, abscessit. At postquam Albuquercius Cananorem reuersus est, rursus redintegrato bello, Regni fines oppugnare constituit. Sed cum Nonius Vazius Albicastrensis, & Laurentius Morenus illi acie instructa obuiam processissent, & prælium tantum fuisset, hostes fusi fugatique sunt, multique in acie cæsi, & ipse Princeps vix euasit. Sub idem tempus venit ad Albuquercium legatus a Rege Cambaiæ missus, qui regis sui nomine significauit, illi allatum rumore fuisse, Albuquercium classem, vt in Arabicum sinum penetraret, apparare. Si ita esset, Regi gratissimum fore dicebat, si in transcursu aliquem illius portum peteret, in quo possent ambo de pace deliberare. Afferebat præterea literas a Lusitanis quinquaginta, qui apud Cambaiæ Regem captiui tenebantur. Hi cum Alfonso Noronha Zacotora soluerant. Coorta verò tempestate, cùm nauis in ora Cambaiensi frangeretur, Noronha & reliqui, qui tabulis nixi, se in mare præcipites demiserāt, fluctibus hausti fuerant. At qui se in ipsa lacera naui tenuerunt, cum æstus omnino discessisset, pedibus in terram euaserunt, & ab incolis capti, ad regemque perducti sunt. Hi ab Albuquercio petebant vt eos quacunque ratione posset, in libertatem assereret. Responsum Regi quale ad voluntatem illius confirmandam conueniebat, datum est, & captiui spe libertatis ostesa recreati. Eo tempore iam Albuquercius classem instruxerat triginta & quatuor nauium. Ducebat autem in ea classe mille & quingentos Lusitanos, & trecentos milites Indos. Cananore autem profectus, ad Onoris portum appulit. Ibi Timoia illi obuiam factus, exposuit, vrbem Goam fuisse post illius discessum stationibus, & vallis, atque fossis, tormento-

Cambaiæ Regis ad Albuquercium legatio.

Albuquercij classis 34. nauiū.

rumque multitudine egregiè munitam: præsidia verò esse supra nouem millia militum, in quibus erãt Turcæ quamplurimi. Ducebat autem Timoia eo tempore filiam Reginæ cuiusdam, quæ in regione Gozompensi, quæ erat sedibus illius finitima, regnabat. His nuptijs, vt debitis honoribus Timoiam afficeret, Albuquercius interfuit. Consilio deindè habito, statutum fuit, vt Timoia pedibus in insulam è continenti traijceret: tres autem naues, quas habebat, cum Albuquercij classe coniunxit, earumque præfecturam Medio Rao, cuius virtuti multum fidebat, attribuit. Is in portum inuectus, eum terrorem præsidio, quod Panginum muniebat, iniecit (metus enim casus illius, quẽ repentino Albuquercij in cursu subierat, homines valdè perculerat) vt in vrbem se trepidè reciperent. Aliqui tamen capti, ad Albuquercium perducti sunt: ex quibus cognouit, quo in statu res Goenses essent. Iactis deindè anchotis, Hieronymum Limicum & Ioannem Limicum fratres, & alios nonnullos Duces præmisit, qui propius vrbem secundum littus accederent: qui maximo cum periculo mandatum protinus executi sunt, atque renunciant, vrbem esse munitissimã, & præsidia militum, vt apparebat, firmissima. Nihilo tamen secius Albuquercius ad eam oppugnandam se comparat. Et quia ea mente erat, vt omnem rei bene gerendæ rationem in celeritate poneret, sequenti die, quæ fuit vigesima Nouembris, eam adoriri constituit. Primùm enim cogitauit præsidia, quæ erant in stationibus disposita, armis expellere: deindè castris positis, & stationibus munitis, muros quatere, vsque eo dum aliqua pars muri corrueret, qua nostri possent in vrbem irrumpere. Sed longè felicius ea oppugnatio, quàm is in principio suspicari poterat, illi processit, vt statim videbitur. Ea nocte triremes atque naues humiliores præmisit, & Ducibus imperauit, vt sine intermissione vrbem tormentis verberarent, vt hostes somnum capere non possent, & ita postridie peruigilio confectos oppimeret. Is de quarta vigilia in scapham

Timoiæ nuptiæ.

Albuquercij de Goæ oppugnatione consilium.

pham descendit: idem reliqui omnes Duces effecerunt, & summo silentio cum primum diluxit, in terram copias exposuit, & acies diligenter instruxit. Ipseque cum Lusitanis quingentis, & Indis trecentis in stationem, quæ ad Septentriones spectat, inuasit. Reliqui Duces aliam stationem, quæ littus custodiebat, aggressi sunt. Limici fratres, & Lacerda, & Begiensis, & alij nonnulli Duces cum trecentis militibus in eam stationis partem, quæ ad vrbem pertinebat, impetu feruntur. Vasconcelius & Paiua, quibus idem munus erat assignatum, cum ducentis militibus in stationem mediam impetum faciunt. Andradij fratres, Arius Syluius, & alij similiter ordinum ductores, eam partem, quæ ad Timoiæ æstuarium (sic enim appellabant) protendebatur, oppugnandam suscipiunt. Qui erant in statione, tormentis nostros propellere contendunt. Sed id frustra fuit ab illis tentatum. Nostri enim neque pilis, neque glandibus, neque globis ingentibus deterreri potuerūt, quo minus ad stationem hostibus inuitis appropinquarent. Erat in porta, quam nostri sanctæ Caterinæ nominant, dux quidam hostium, vt subsidia, vbi esset opus, summitteret, & ipse, si ita necesse fuisset, occurreret. Is vbi rem cominus geri perspexit, & quo impetu Lusitani in hostes incitarentur, animaduertit, ex vrbe plures copias euocauit. Accurrunt multi, quorū aduentu pugna recruduit, prælium atrox & nimis horrendum committitur. Hostes multis partibus nostros numero superabant: nostris tamē cæleste numen adfuit. Itaque munitionem ea primum parte, qua Limici rem gerebant, expugnant. Idem reliqui faciunt. Hostes in fugam versi sunt. Nostri eorum tergis inhærentes, ita se cum illis agglomerarunt, vt cùm hostes portas occludere vellent, id eis per nostros minimè liceret. Dionysius namque Fernandus Melius primus ingressus est, hastamque magna crassitudine transuersam obiecit, vt disclusas fores distineret. Idem alij fecerunt. Hostes nihilominus, vt fores occluderent, summopere contendebant,

Stationes aliquot Goensium oppugnatæ, et Lusitanorum victoria.

Prælium atrox.

Goæ expugnatio.

 fuit

fuit res summi certaminis. Hostes enim in eo vitam & salutē suam verti statuebant, si foribus occlusis aditu nostros arcerent. Nostri se subito victores fore confidebant, si fores apertæ manerent. Itaque modo ostium magno conatu adducebantur, modo Lusitanorū contentione discludebantur. Tandem cùm eas nostri maxima quadam vi, hostibus frustra repugnantibus impulissent, tredecim primi, qui ad portam acerrime pugnarant, repulsis hostibus, vrbem militari audacia præcipites inierunt. Hostes cedebant, ita tamen, vt cedentes vim sagittarum atq; telorum in nostros immitterent. Ex tectis deinde & a fenestris lapides demissi nostros perturbabāt. Hostes conferti in eos iam certatim impetum inuaserunt. Arius tamen Syluius & Mendezius Alfonsus Tingitanus, deinde Fernandus Petrelus Abdiadius, & Emmanuel Cugna, & Antonius Garcesius cum militum turma suppetias attulerūt. Redintegrato prælio, hostes in fugam passim effusi sunt: & quidam in Zabaimi ædes se trepide receperūt: alij diuersis vijs ingressi, se fugæ mandarunt: quod fuit in causa, vt nostri rursus persequendi studio dissiparentur. Viginti eos, qui in Zabaimi domum confugerant, insequentes, magnū discrimen adierunt. Hostes enim conferti eos aggressi sunt. Vascum Fonsecam, & Vascum Coellum, qui furentius in eos irruerant, occidunt. Hieronymus Limicus cum multum sanguinis profudisset, & vires illi omninò defecissent, concidit: reliqui illorum casu perterriti cedunt. Ibi Mendesius Alfonsus, & Arius Syluius clamoribus magnis Lusitanos ad pugnam acriterq; reuocandam cohortati, tanto impetu in hostes inuaserunt, vt impressione facta eos prosternerent. Alij deinde Lusitani in ædes ingressi, magnum ad debellandum momentum in ea pugna suis attulerunt: in quibus Ioannes Limicus fuit. Is tamen cùm fratrem iacentem atque spirantem cerneret, victus amore fraterno substitit. At frater, perge, inquit: nec enim decet te in tali tempore vlla perturbatione victum, officium hominis fortis omittere. Nullus te ex casu meo dolor

13. Lusitani Goam irrūpunt primi.

Lusitanorum in vrbe periculum.

Hieronymi Limici mors.

Rara Limici magnanimitas.

sor attingat. Officio namque meo defunctus occumbo. Ioannes quamuis dolore cruciaretur, verbis tamen fratris morientis, cui is vitam dare non poterat, admonitus, in hostes eo furentius irruit, quo grauius illum mors fratris amantissimi solicitabat. Erat autem vestibulum ædium ipsarum campi non angusti planicies, & inde collis modicus assurgebat. In eo campo res gerebatur, cùm multi equites atque pedites ex Zabaimi ædibus, quæ erant amplissimæ, confluentes, nostros circunuenêre: & omnes occidissent, ni Vasconcellus cum suis copiis interuenisset. Hic enim acie instructa cùm in vrbem ingressus esset, hostes cedentes insequebatur, ita vt nunquam eos, quos ducebat, dissipari permitteret. Ibi cùm in hostes circunfusos impetum daret, duces hostium in collem copias subducere, atque cum nostrorum paucitatem animaduerterent, confirmati rursus in nostros inuecti sunt. Nostri oppressi multitudine, sensim cedere compelluntur, & scalarum gradus, qui erant instar theatri, Zabaimi ædibus coniuncti, conscendunt. Ibi rursus cùm se parumper à labore refecissent, & hostes diu sustinuissent, in eos impetum tulerunt, quasi tunc recentes prælium inirent. Multi ceciderũt, inter quos fuit Aethiops quidam vir fortissimus, qui equo insidebat. Is vbi decidit, Emmanuelis Lacerdæ famulus quidam equum cepit, cumque Lacerdæ tradidit. In eo prælio Lacerda sagittæ vulnus secundum malam grauissimum acceperat. Hastile sagittæ deciderat, ossi ferrum inhæserat. Magna vis interim sanguinis ex vulnere profluebat. Illum tamen neque sanguinis emissio, neque doloris magnitudo ab ardore dimicandi retardabat. Itaq; cùm equum ascendisset, in equites tanta ferocia inuectus est, vt eos in fugam compelleret. Hostes reliqui multum de feritate pristina remiserunt. Primùm vix resistunt: deinde cedunt: postremo effusa fuga vitæ prospiciunt. Tanta verò fuit trepidatio, vt multi se è muro præcipitarent. Albuquercius interim, qui vt alteram stationem in loco procul

Lusitanorũ in vrbe discrimen.

Lacerdæ virtus insignis.

à mari munitam oppugnaret, in aliam viam fuerat ingressus, editum collem superauerat. Ibi cum tormentorum fragorem, dissonas voces, clamores ingentes, & muliebres eiulatus auribus accepisset, vnum è suo comitatu misit, qui prælij statum ei renunciaret. Attamen animus hominis acer, & moræ totius impatiens, & in omnē rerum occasionem semper intentus, responsum expectare non potuit. Itaque ad vrbem gradu celeriter intulit. Ibi cum multi ex hostib⁹ ex vrbe profugissent, in illum inciderunt. Prælium ibi rursus nimis atrox exortum est. Hostes. n. erant acres, & numero superabant, & fugæ dedecus & indignatio, & vrbis tunc repetendæ desperatio eos ferociores efficiebat. Nostri quia reliquis prælijs in vrbe commissis non interfuerant, ne socijs virtute inferiores esse viderentur, incredibili ardore dimicabant. Maxima tandem hostium parte cæsa, reliqui in fugam versi sunt. Albuquercius in vrbem ingressus, primùm summas DEO gratias egit, cuius præsenti numine debellatum fuisse constabat. Quod enim signum clarius præsentiæ diuinæ dari potuit, quàm intra sex horas vrbem maximam, armis & tormentis, fortiumque militum præsidijs, hominumque multitudine refertam, à tam paucis hominibus expugnatam fuisse? Quod vt maiore admiratione dignum sit, illud certe constat, tanta pertinacia à quibusdam hostibus in ædibus Zabaimi eo die pugnatum fuisse, vt cum nostros eorum misericordia vehementer inflecteret, neque solùm vitam & libertatem, verum & virtutis illius præmium pollicerentur, maluerint in vestigio mori, quàm vitam ab hoste, quod valde ignominiosum reputabant, accipere. Supra tria hominum millia in vrbe cęsa dicuntur. E nostris quadraginta desiderati sunt, inter quos Hieronymus Limacus, Vascus Fonseca, Cosmus Coelius, Antonius Vogadus, Antonius Garsecius, Aluarus Gomecius, & Petrus Gomecius Limicus extitêre. Plusquam trecenti Lusitani vulnerati sunt. Albuquercius veritus, ne nostri pugnandi auiditate hostes longius insequerentur, & ea ratione

Albuquercij cū hoste fugiente prælium.

Lusitanorū eximia victoria.

Hostiū quorundā virtus mirāda.

Cæsorū & vulneratorum numerus.

Prudēs Albuquercij factum.

pi-

palantes in aliquod se discrimen, vt fit, vbi victoria homines insolentes, & disciplinæ prorsus immemores plerunque facit, inijcerent, omnes vrbis portas claudere repente iussit. Deinde per omnium suburbia (sic enim se a [illegible]turum incolarum sceleribus offensus iurauerat) contectis facibus inflammari præcepit. His rebus gestis, Timora cum exercitu trium millium hominum peruenit, moramque suam purgauit, & Albuquercius satisfactionem accepit. Et quamuis aliam causam iustiorem non haberet, negotij confecti celeritas eum omni suspicione criminis liberabat. Aliud tamen credo in causa fuisse, cur ille copias in tempore afferre nequiuerit. Non enim erat æquum vt belli partem aliquam, quod numine Christi præsentis administrandum fuerat, homines ab illius sanctissimis sacris abhorrentes, sibi vindicare, & in gloriæ societatem se offerre, ratione aliqua niterentur. Præda fuit, armorum, tormentorum, & munitionum, & commeatus, & longarum nauium multitudo. Nihil enim fuerat in vrbe relictum, nisi quod ad vrbem tutandam pertinebat. Albuquercius omnes Saracenos ex vrbis finibus eiecit. Reliquos qui non erant Mahumetanis institutis imbuti, in insula habitare permisit, dummodo tributum, quod Zabaimo soluebant, Regi Emmanueli integre penderent. Publicè deinde mercatoribus edixit, se omnibus, qui Goam cum equis & mercibus ingredi vellent, impunitatem daturum, & summa fide eos ab omni iniuria & maleficio tutos conseruaturū. Emmanuelem verò Cugnam Cananoris arci præfecit. Rodericum Rabellum, qui Cananoris arci præfuerat, alciuit, vt illum arci Goensi præponeret. Fernandum Petreium Andradium, Petrum Fonsecam Castrensem, Antonium Salam, iussit mare Goense peragrare, & omnibus mercatoribus, qui Goam peterent, tutum receptum præbere. Georgio autem Botelhio, & Simoni Alfonso Bisacuto, vt Calecutiense mare nauibus suis infestum redderent, imperauit. Quilibet eorū sibi commissum munus exequitur. Andradius nauem

Præda Goensis.

Cōstitutio Goensis Reipub.

Dabulis turris expugnatio. vnam Armuzienſem, quæ vnde eſſet, prorſus ignorabat, eò quòd vela demittere nollet, perſequutus eſt, vſque eò dum illa in Dabulis portu impingeret. Dabulis præfectus tormentis è turri, quæ portui imminebat, Andradium repellere conabatur. At ille in terram egreſſus, turrim expugnauit, eamq; diiecit: & tormenta, quæ erant in ea diſpoſita, in nauem ſuam impoſuit. Botellius in nauem maximam Saracenorum inuaſit, quam cũ diu oppugnaſſet, dilacerauit, magnaq; præda potitus, nauem, quia nauigare minimè iam poterat, omiſit. Albuquercius vectigalia diligenter exercuit, & ciuitatis ſtatum, & formam reip. collocauit: & aliud deinde opus immortali memoria dignum, contra multorum ſententiam, ſuſcepit. De quo antè, quam *Albuquercij & Almeidæ collatio, in Indiæ administratione.* diſſeram, non alienum erit, quo ſententia Albuquercij ab Almeidæ ſententia diſcreparet, paucis exponere. Vterq; enim eorum cum eſſet animo maximo, & ſingulari virtute præditus, idem ſibi proponebat: ſed non idem conſilium ſequebatur. Vtriq; enim erat propoſitum, pro Chriſti religione, & pro Regis Emmanuelis amplitudine vitam, ſi opus ita fuiſſet, in quoduis maximum vitæ & ſalutis diſcrimen inferre, & gloriæ & immortalitati ſeruire. Sed alter ab altero in hoc diſſentiebat, quòd Almeida minimè tutum putabat, vrbes expugnare, ne videlicet diſtractæ Luſitanæ vires imbecillæ redderentur, hoc autem erat illi decretum, mare tenere. Id enim ſtatuebat, eum, qui maris imperium poſſideret, Indiæ totius poteſtatem aſſequutum. Itaque maris erat illi antiquiſſima cura, & dum vnam ſtatiſſimam ſtationem nauibus haberet, reliqua omnia contemnebat. Fieri enim non poſſe exiſtimabat, vt tantum militum in ſupplementum è Luſitania ſingulis annis mitteretur, vt firmis præſidijs arces multas munire liceret. Quod ſi quis id facere tentaret, eum Luſitanos omnes, qui viribus coniunctis hoſtibus terrorem incutiebant, diſperſos hoſtibus eſſe proditurũ. At Albuquercius maiore quadam ſpe, quàm animi excellentis altitudo afferre ſolet, non præſentis tantũ

ſecu-

ſempitatis, ſed futuri etiam imperii, quod ampliſſimũ fore conſidebat, conſilia intimis animi ſenſibus agitabat. Nec vt piperis magnus numerus annuis in Luſitaniam importaretur, ſed vt imperii fundamenta iacerentur, excogitandum cenſebat. Ex quo auxilia magis longè quærunt, eo celeriùs pluribus oras Indiæ occupandas ſtatuebat, vt variis Luſitanæ gentis ſeminariis paſſim inſtitutis, exercitus in India conſcribi poſſent. Mare vero minimè tutum arbitrabatur iis, qui terra ſinu opes ſuas nequaquam ſtabilirent. Claſſem maximam vnica tempeſtate deleri poſſe at opibus in terra comparatis claſſes refici, & maris imperium recuperare non eſſe difficillimum. Periculoſum deinde ſtatuebat, in anguſtum locum claſſem Luſitanam includi, maximè vero, vbi macrum & ſterile ſolum eſſet, parumque idoneum ad exercitum in hybernis alendum. Itaque, eos, qui Cochimi, aut Cananoris regno opes Luſitanas ſatis firmari poſſe confidebant, inter tam multos tam pertinaces Chriſtiani nominis hoſtes, & tam occaſionibus ad perniciem Luſitanis afferendam opportunis intentos, parum temporis conſequentia proſpicere cenſebat. Non enim eſſe tutum locum, qui ſe vno tantum niteretur, ſed in quem è locis pluribus auxilia, cum opus eſſet, mitterentur. Eam vero locorum occupationem maris imperium non imminuere, ſed potius amplificare. Quò enim claſſis plures receptus & ſtationes haberet, eò minore cum periculo nauigari, & faciliorem materiam ædificandis nauibus multa loca, quam vnum præbere. Poſtremo ei, qui non Indiæ poſſeſſionem hominis vnius ætate, ſed æternitate, ſi fieri poſſet, temporis definitam cuperet, condendam eſſe ciuitatem ſtatuebat, quæ ſobolem multiplicem procrearet, ita, vt non ſemper eſſet neceſſe temporibus difficillimis, ex auxiliis è Luſitania miſſis pendere: quæ ſæpenumero in longiſſima & difficillima nauigatione vel morbi multiplices imminuunt, vel fluctus & tempeſtates exhauriunt, vel hyemes intercludunt, vel labores immenſi debilitant. Quem prudenter au-

Albuquerci laudabile institutum in constituenda Goënsi ciuitate.

ter autem id ab eo fuerit excogitatum, rerum exitus multis post illius obitum annis facilè comprobauit. Cum en[illegible] Solymanus Turcarum imperator Aegypti rectorem cum maxima classe in Indiam misisset, vt Lusitanos possessione pelleret, & is arcem Diensem obsessam teneret, multisque diebus maxima tormentorum & armorum contentione vehementer oppugnaret, quamuis plurima detrimenta à nostris, qui in arcis præsidio manebant, accepisset, non tamen tam cito obsidionem soluisset, nisi certior factus esset de magnitudine classis, quæ contra illum Goæ comparata Dium petebat. Neque rursus cùm Rex Cambaiæ eandem arcem cum maximo Turcarum auxilio sex mensibus obsessam tenuisset, tam facilè à Ioanne Castrensi, qui tunc in India Ioannis Regis nomine imperium administrabat, victus atque superatus fuisset, nisi Goa maximum ad eam victoriam atque multiplex instrumentum suppeditaret. Ad eam namque magnitudinem ciuitas peruenit, vt facillimum sit, in ea iustos exercitus conscribi, & classes magnas ædificari. Id Albuquercius sapienter animaduertens, ea ciuitatis fundamenta iecit, quibus nixa, non facilè de statu conuelli posset. Cùm vero Lusitanas mulieres non haberet, [illegible] vnum remedium inueniebat, eas, quas bello ceperat, Christianis sacris expiatas apud Lusitanos milites matrimonio collocabat, eisque possessiones in ea insula, Saracenis iure detractas, assignabat, eosque multis fauoribus atque præmijs ad eas nuptias alliciebat. Sic factum est, vt instar Romuli, qui vrbem Romam condidit, aut Thesei, qui ciues Atticos è pagis in vrbẽ compulit, aut aliorum, qui vrbium fundatores extitêre, illius vrbis, quam armis atque virtute cepit, conditor appellari posset. Dum hæc in India geruntur, in Africa hæc euenêre. Ataidius vrbem Safinium Regis Emmanuelis nomine tuebatur: & crebris excursionibus Mauros exterrebat, multasque ex illorum bonis prædas agebat. In primis autem Maurum quendam, quem reliqui Mauri, vt virum religione atque sanctimonia pre-

RES AFRICANAE.

stan-

flatem, diuinis propemodum honoribus afficiebant, qui castellum, in quo domicilium collocauerat, præsidijs validis munierat, viuum cepit, & castellum expugnauit, multosq; partim cecîdit, partim captiuos abduxit. Tanto denique terrori multis esse cepit, vt oppida atque pagi, & vniuersæ vicinitates & præfecturæ pacē peterent & leges acciperent, & imperata tributa persoluerent. Verum cum gens sit natura fallax, & sanctissimæ religionis ignara, facillimè ab alijs Mauris inducta, fidem fregit, & bellum summo studio contra Christianos comparauit. His alij innumerabiles adiuncti sunt, equites erant ad quinque millia, pedites supra sex centa millia fuisse dicuntur. Decimo tertio die Decembris, Anno MDX. Safinium obsidere incipiunt. Vigesimo tandem atque tertio die mensis eiusdem, positis castris obsidionis opera persecerunt. Multas namque turres excitarunt, multas stationes fossa & vallo muniserunt, & tormenta in locis aptissimè disposuerunt. Ataidius cum primum bellum parari per exploratores intellexisset, Emmanuelem Regem per literas admonuit, nauemque in insulam, quam appellant Materiæ, continuo misit, vt auxilium inde conquireret. Insulæ præfectus Simon Gondisaluus Camara non aderat, in Lusitania namque apud Regem versabatur. Vxor illius cum esset animo virili, & mentem viri (erat enim ille vir egregiè fortis & liberalitate singulari præditus) exploratam haberet, incredibili celeritate, & maximis sumptibus auxilia comparauit, quibus præfuit Emmanuel Norogna eiusdem Camaræ Germanus frater. Ataidius stationes distribuit, & singulas stationes viris nobilibus in rebus bellicis spectatis, cum certo numero militum tuendas assignauit, nullumque officium vigilantissimi ducis in vrbis munitione prætermisit. Ipse sibi eam militum copiam, quam potuit, reseruauit, vt cum ijs, locis omnibus, præsertim quib' periculum grauius intendi videretur, occurreret. Vt autem melius hostium castra speculari posset, cum equitibus trecentis & septuaginta, & peditibus centum, & tor-

Maurus quidam apud suos sanctitu habitus capitur.

Maurorū perfida in Lusitanos cōspiratio.

Safinij obsidio.

Ataidij vigilantia.

tormentis aliquot carpentis impositis vrbem egressus, in edito colle, in specula constituit, pugnæ, signum si vellent hostes manũ conserere, eo in loco proposuit. Cùm hostes se continuissent, copias in vrbem reduxit.

Sasinij oppugnatio vehementissima.

Vigesimotertio die mensis eiusdem, hostes vrbem oppugnare instituunt. Fuit autem ea oppugnatio vehementissima. Erat enim maxima hostium multitudo. Viri nobiles & acerrimi duces non hortatores tantum aderant, verùm & ipsi vndè maximum periculum imminebat, cò se intrepide conferendo, vt reliquos exemplo suo incenderent, summopere contendebant. Scalas admouebant, testudines applicabant, vt illis tecti, muros subruerent, sagittarum atq; pulueris multitudine, vt nostros obruerent, laborabant. At nostri sagittis & glandibus, & vasis tormentario puluere refertis, quotisque telis in eos emissis non mediocrem cædem ediderunt. Quandringenti namq; ex illis eo die interfecti sunt. Postridiè Ataidius octo tantum equitibus circumseptus egressus est, vt aliquem ex hostibus caperet, ex quo hostium consilia explorare posset. Quod tamen eo quod minime lateret, exequi nequiuit. Itaque duobus hostibus, qui in illum inciderunt, interfectis, in vrbem reuersus est. At hostes cùm animaduerterent, se non posse diu propter ingentem multitudinem, quę non facilè sustentari atque regi poterat, in obsidione perseuerare, statuerunt totis viribus experiri, an vi & impetu vrbem expugnare liceret. Trigesimo igitur eiusdem mensis die tanta vi in vrbem irruerunt, tantaque telorum multitudine & armorum coniectione eam per omnes murorum partes aggressi sunt, vt multi stationes, in quib⁹ dispositi fuerant, metu perturbati desererent.

Altera Sasinij oppugnatio.

Ataidius tamen omnibus locis occurrens, vbi hostes acrius præliabantur, eo se conferebat, & alios quidem è suis oratione confirmabat, alios laudibus accendebat, & subsidia identidem, vbi maximè nostros vrgeri conspexerat, ex ea, quam habebat, copia, submittebat, & manu etiam strenui militis interdum officio fungebatur. Cùm vero ea parte, quæ ad mare

per-

perdifficabat, murum vehementius oppugnari cognouisset, ibi constitit, vt præsentia sua facilius impetus hostium repelli posset. Hostes absque vllo metu scalis alia ex parte muros ascendere, alio verò in loco machinis subruere, omnia tentare atque periclitari, quo eodem die possent vrbe potiri, & nostros internecione delere. Tanta tamen vi fuêre de omni conatu depulsi, vt oppugnatione desisterent, cùm quatuor horis sine vlla intermissione in ea perstitissent. Ea die suprà 600. amisêre. Reliqui formidine perterriti, obsidionem trepide soluunt. Vltimo die mensis Decemb. eiusdem Anni tanto tumultu castra hostium mota sunt, vt fuga potius, quam profectio videretur. Ataidius cum equitibus quadringentis, & peditibus centum, vt postremum agmen carperet, accelerauit. Aliquot eorum occidit, & nonnullos captiuos abduxit, eos longius insequi noluit, ne tanta multitudine freti, in eum ab vrbe procul abductum incurrerent. Hac obsidione soluta multi Mauri rursus ex vicinis populis Emmanuelis imperio sese subdiderunt. At Ataidius quamuis quietus esset impatiens, & aliquid semper animo moliretur, quo posset in hostes pestem atq; perniciem comparare, tamdiu tamen expectauit, dum illa multitudo dimitteretur. Postquam verò copias illis dimissas accepit, statuit in aliquam hostium præfecturam ex improuiso inuadere. Cum autem Mauri cuiusdam indicio percepisset, in locis quatuor passuum millibus ab Almedina disiunctis (Almedina verò oppidum est Mauritaniæ munitissimum, quod Safinio Septentrionem versus triginta duobus millibus passuum abest) esse quinque hostium præfecturas, in quas nihil tunc hostile suspicantes inuadere posset, secundo Ianuarij die, Anno MDXI. cum equitibus quadringentis & triginta, & centum peditibus minoribus tormentis armatis, nocte profectus in locum peruenit. Hostes vero non offendit. Exploratores autem misit, vt specularentur, quo abscessissent. Illi re diligenter explorata renunciant, eos inde passuum duo-

Obsidio soluta.

Almedina Mauritaniæ oppidū.

Annus à Christo nato, 1511.

Ataidij in Mauros excursio.

duobus millibus abesse: sedes enim frequenter mutãt. Itaque Emmanuelem Norognám, quem diximus vrbi obsessæ operã loco fratris attulisse, præmisit cum centum & octoginta equitibus, qui illos prælio distineret. Andream verò Caldeiram, & Ioannem Freitam (hi enim peditibus præerant) illum subsequi iussit, vt subsidio, cùm opus esset, occurrerent. At Norogna cùm iuuenis, & supra modum cupiditate laudis incensus esset, subsidia expectare noluit, sed tantam celeritatem suscepit, vt se ab illis magno interuallo disiungeret. Id conspicatus Ataidius, Emmanuelem Ceruariam cum equitibus triginta subsidio misit, cui mandauit, vt Norognam retraheret. Metuebat enim ne se præcipitem in aliquod summum discrimen iniiceret. At Ceruaria cùm ad Norognam accederet, eum iam cum hostibus commistum animaduertit. Itaque Ataidium per equitem admonuit, prælium esse iam summa vtrinque contentione susceptum. Hoc audito Ataidius cum equitibus quindecim, vt opem celeriter afferret, approperauit: Aluarum verò Ataidium reliquas copias instructas adducere iussit. Res interim erat in magnum discrimen adducta. Eques vnus, Aluarus Rodericus Azeuedius nomine, hasta transfixus interierat. Bernardus Emmanuel, vir fortissimus, Regis cubiculo præfectus, graui plaga contusus ex equo deciderat. Maurus, qui illum strauerat, brachio illius altum vulnus inflixerat, & Bernardi hasta, quam ceperat Christianis, qui iacenti opem afferebant, maximo animo repugnabat, & facinora in armis edebat. Georgius Mendezius Ataidius Algarbiensis in Maurum incurrens, equi ipsius, quo vehebatur, impetu Maurum strauit: qui continuò cæsus fuit, & Bernardus Emmanuel, cuius sensus omnes plaga vehementer stupefecerat, è terra sublatus, & in equo impositus, & ad locum, vbi maiores copiæ relictę fuerant, perductus, qui tamen antequam plagam illam accepisset, magnam cædem fecerat. Erat enim mente parum sana, sed in armis acerrimus. Prælium verò quamuis non sapienter commissum fuisset, exitum la-

Norogna temeritas.

Lusitanorum discrimen.

Lusitanorũ victoria

tis

tis felicem habuit. Hostes enim, antequam Ataidius interueniret, fusi fugatique multi occisi, & centum capti sunt, & præda non mediocris abacta. Ataidius iam se cum Norogna coniunxerat, cùm non ita procul hominum multitudinem conspicatus est. Id quod futurum erat suspicatus: omnes copias, iam enim aduenerant, diligenter instruxit. Hostes erant armis & animis ad confligendum paratissimi. Numerus fuit equitum quadringentorum, mille peditum. Hi in nostros tanto impetu inuecti sunt, vt parum abesset, quin aciem perturbarent. In equum Ataidij tres hastæ magnis viribus emissæ protinus adhæserunt. Is vt alium equum assumeret, retrocessit. Iacula interim, lapides, & sagittæ, & equitum concursatio strepitum horrendum edebant, & non pauci vulneribus concisi cadebant. Ataidius in prælium reuersus, Ioannem Hominem, cuius semper virtus in prælijs eluxerat. & famulum quendã suum honesto loco natum pedibus (illorũ enim equi iam interfecti fuerant) acriter pugnantes animaduertit, quos ab hostibus circumfusis eripuit. Prælium extrahebatur, & victoria neutram in partem inclinabat. Tandem cùm Ataidius maximis vocibus suos adhortaretur, omnes sic pugnandi studio incensi sunt, vt hostes supra trecentos occiderent, & reliquos in effusam fugam compellerent: quos Ataidius insequi noluit, veritus, nè rursus hostes copijs vndique, vt gentis mos est, influentibus adiuti, in nostros insequendi studio dissipatos inuaderent. Itaq; cum præda reuertere statim maluit. Sed ciuitas procul aberat: & hostes rursus à timore refecti, cum maioribus copijs in eum inuecti sunt. Nostri eorum impetum ægrè sustinebant, ita tamen, vt ordo minimè turbari, quamuis hostes acriter instarent, vlla ratione potuerit. Ataidiꝰ cum aliter summum periculum vitari non posset, omnem prædam & impedimenta dimisit. Fuêre in hac excursione atque reuersione è nostris homines tredecim desiderati, equi decem & septé occisi. Alios triginta equos Ataidius interficere iussit, propterea, quod nimio labore

Aliud prælium.

Lusitanorum victoria.

Redintegratum prælium.

Lusitanorũ clades.

fatigati, ingredi minimè poterant, & noluit eos in hostium potestate relinquere, nè illis contra nostros vterentur. Eodem rursus Anno Ataidius, cùm exploratum habuisset, quinque & viginti hostium turmas indè triginta duobus passuum millibus distare, eos adoriri constituit. Cùm vero multi partim Iudæi, partim Saraceni in vrbem cum mercibus & vario commeatu fortè conuenissent, portas occludere, & custodes apponi iussit, nè quisquam illius iniussu egredi posset, nè hostes de re, quam is moliebatur, admoneret. Eodem die, qui fuit vigesimus tertius mensis Octobris, primis tenebris quadringentos equites & quingentos pedites eduxit. Agmineque silenti cùm dilucesceret, eò, quò intenderat, peruenit, & hostes imparatos adortus continuò fudit: supra trecentos occidit, quingentos atque septem viuos cepit: præda pecorum, & armentorum tanta fuit, vt duo millia passuum occuparet. Ataidius tamen cùm via esset longa, & confragosa, & timeret, ne hostes vndique asciti, in eum tantis gregibus impeditum incursarent, maximam prædæ partem omisit, ipse cum reliqua profectus est. Cùm verò viam exploratò faceret, certior fact⁹ est, Almedina trecentos equites egressos esse, vt illum aggrederentur. Is greges & impedimenta in medium agmen inferri iussit, & agmen postremum in quod hostes erant impetum illaturi, firmauit. Cùm hostes igitur in postremum agmen impetum ferociter intulissent, tanta vi repressi sunt, vt non auderent deinceps propius accedere. Ataidius absque vllo impedimento vrbem cum preda, cùm iā nox esset, ingressus est. Cùm hac ratione Mauri finitimi grauia damna frequenter accepissent, statuerunt pacem postulare, & imperium Emmanuelis accipere. Fuerunt autem multi pagani, & montani, multæque præfecturæ, oppida etiam complura, & vicinitates, quæ sub Emmanuelis imperium atq; ditionem subiunctæ sunt, & omnibus tributum, quod quotannis penderent, imperatum. Erat autem maximus frumenti numerus, qui hoc tributo continebatur.

Alia Ataidij in Mauros excursio.

Lusitanorum victoria.

Maurorū in Lusitanos irritus impetus.

Maurorū cum Lusitanis pax.

tur. Tantus autem metus erat hoſtibus iniectus, vt Marrochienſibus etiam ſolicitudinem non mediocrem afferret, vſque adeo, vt multi illinc in lōginquas terras diſcederent, ne ſingulis propè horis cladis repē-tinæ nuncio trepidarent. Soli qui fœderati, & vectigales Emmanuelis erant, ſecuri viuebant, & fundis ſuis impunè fruebantur. In omnibus his rebus ſiue ad belli adminiſtrandi rationem, ſiue ad vectigalium amplificationem pertinentibus, inſignis opera fuit Ichabentaſufi, cui rex Emmanuel, vt diximus, veniam impertiuit, eumque donis atque muneribus affecit.

RES INDICAE.

De Lemij rebus geſtis.

Quid Lemio, dum hæc omnia gerebantur, acciderit, ante quam in Indiam perueniret (nondum enim id commodè facere licuit) conſentaneū eſt oratione perſtringere. Is è Gardafumenſi promontorio profectus, Armuzium petiuit, ad Regemque miſit, qui diceret, ſe eò Regis Emmanuelis iuſſu peruenisse, vt ei rebus omnibus, ſiue quæ ad inſulæ propugnationem, ſiue quæ ad Regis ipſius dignitatem pertinerent, operam nauaret.

Lemij ad Armuziē-ſem regem Legatio.

Orabat deinde, vt omnes offenſas, quas ab Albuquercio acceperat, obliuione contereret, & à Luſitanis deinceps omnia amicitiæ ſingularis officia expectaret. Quòd autem ad inſulæ defenſionem attinebat, ſe non ignorare, Regem multos Principes inuidia furentes circunſtare, contra quos confidebat non inutilia vnquam fore Luſitanorum præſidia. Quibus tamen, vt ſine periculo in inſula conſidere, & facilius vrbem tueri liceret, opus eſſe loco munito, qui maius & vtilius ipſi Regi, quàm Luſitanis præſidium afferre poſſet. Petebat igitur, vt fieret ſibi poteſtas arcis illius perficiendæ, quàm Albuquercius inchoârat. Coieatarus reſpondet, omnia ſe quæ cum Albuquercio pacti fuerant, libentiſſimè facturos: quod vero ad arcem attineret, nullo modo paſſuros eſſe, ad perfectionem adduci.

Armuzini Regis reſponſum.

Quindecim millia numorum aureorum, vt fuerant cum Albuquercio depacti, ſoluunt: Lemium liberaliter inuitant, & Luſitanos omnes comiter accipiunt. Lemius quia vires non habebat, quibus bel-

lum inferret, pacis simulatione contentus, post duos menses (citius enim per anni tempus minimè licuerat) indè discessit, & Mascatem petijt, & indè, vt superius dictum est, Vascum Sylueiram in Indiam misit, qui in classis supplementum naues aliquot ab Almeida flagitârat. Zacotoram deindè profectus est, vbi in morbum incidit, cuius depellendi gratia (erat enim cælum regionis illius insalubre, & palustres humores infesti) in Melinden nauigauit. Albuquercius, iam enim imperium gerebat, per Antonium Neguciram Alfonsum Norognam arcessiuit, & Lemio per literas significauit, se propter incommodum Calecutij acceptum (timebat enim, ne multi sublatis animis contra Lusitanum nomen res nouas molirentur) classem minuere non posse. Cùm primùm ipse motus comprimeret, tunc per se auxilium allaturum. Cogitabat enim in Arabicum sinum proficisci, vt cum Sultani classe, quā rumor breui venturam nunciabat, dimicaret. Rumor tamen inanis extitit. Sed Lemius nondum Melinde redierat. Franciscus Pereira Berredus, & Alfonsus Norogna in Noueiræ nauem ingressi, cum illo mare interim peragrabant, vt prædas agerēt. Vnam verò nauem maximam Cambaiensem opibus maximis refertam cepêre. His opibus elati, diutius expectare noluerunt, sed in Indiam transmisêre. Præteruecti autem Baticalam, sæua tempestate iactati sunt, & Cambaiensis nauis cùm magistri Saraceni ductu Dabulem peteret, vadis allisa atque perfracta fuit, & Lusitani capti sunt, & in Zabaimi potestatem peruenêre. Eadem tempestate cùm Noueira Cambaiæ quendam portum ciuitatis, quam Damam appellant, subire contenderet, nauis illius fracta fuit, & Alfonsus Norogna vt dictum est, eò quod se in mare, vt in littus enataret, præproperè cum nonnullis dimiserat, fluctibus haustus est, & omnes qui illum secuti sunt, eundem casum subière. Reliqui omnes capti, ad Cambaiæque Regem perducti sunt, de quibus iam antea diximus. Franciscus Pantoia quē similiter Albuquercius Zacotoram miserat, cum Indicum

Albuquercij ad Lemium litera.

Lusitanorū aliquot aduersa fortuna.

Dama oppidum.

cum pelagus traiecisset, nauem ingentem, Meri nomine, cui præerat vir Cambaiæ regi sanguine coniunctus, quæ eadem tempestate conuulsa, iactum fecerat, intercepit, Zacotoramque perduxit. Ibi Odoardum Lemium iam Melinde reuersum offendit. Arci tunc Lemium Petrum Corream præfecerat Præfectus enim morbo sublatus fuerat. Nauem verò, quam Pantoia in cursu ceperat, frustra repugnante Pantoia, Lemius ad ius suum pertinere disputauit, eò quòd in regionibus sibi ad gerendum bellum assignatis capta fuisset Itaque nauem & omnia, quæ in ea reperit, in suā potestatem redegit. indè profectus in Indiam, ab Albuquercio magnis honoribus acceptus fuit, multaque illius gratia Albuquercius effecit, quib' quemuis facillimè ad studium allexisset, illum tamen nullo modo potuit ad rationes suas adiungere: cùm verò de cōsilio, quo statuebat Goam aggredi, cum illo disseruisset, Lemius operam suam pollicitus fuerat. Attamen multum de illius dignitate clam detraxerat, & laudibus illius passim obtrectauerat, Goamque capi non posse, & si caperetur nullam vtilitatem rebus Lusitanis allaturam esse disputauerat. Multi sermonibus illis libenter aures præbuerant, & sermones ferebantur, quibus offensiones grauissimæ, & dissensiones turbulētissimę cōcitari facillimè potuissent, ni Albuquercius partim dissimulādo, partim lenitate & comitate, hominis vel ambitio si vel inuidi insaniā mitigādo, malo nascēti restitisset. Sed non tantum profecerat, vt Lemius fidem illi præstare, quam dederat, vlla conditione vellet. Nec enim illi quidquam opis ad Goæ expugnationem conferre voluerat. Sed casus quidam interuenit, quo materia omnis discordiarum amputata fuit. Naues enim è Lusitania post expugnatam Goam cum literis Regis Emmanuelis appulsæ sunt, quibus literis Emmanuel Lemio præcipiebat, vt Albuquercio classem traderet, & ipse in Lusitaniam reuerteretur. De captiuis interim Albuquercius agere cœpit. In naui, quam Pantoia ceperat, eiusdem nauis Dominus, nomine Alcacamus,

Cambaiensis nauis à Pantoia capta.

Lemij & Albuquercio simultas.

Captiuorū aliquot permutatio.

vt diximus, Regi Cambaiæ sanguine propinquus, captus extiterat. Huius Principis permutatione confidebat Albuquercius facillimum negotium fore. Re igitur cum Aleacamo communicata, mercatorem in Cambaiam misit, qui cum Rege de redimendis captiuis, hominis propinqui permutatione, qui maximum apud illum locum obtinebat, ageret: negotium expeditum fuit. Itaque Iacobum Corream, & Franciscum Pereiram Rex missos statim fecit, ea conditione, vt si res minimè conueniret, rursus ad se redirent: ad quod sine fraude vlla gerendum, illi sese iureiurando constrinxerant. Ex his intellexit Albuquercius, quo casu Norogna sororis suæ filius interierat. Lemius in Lusitaniam reuersus est. Albuquercius post illius profectionem graui cura liberatus (nec enim Lemius cótineri poterat, quin illi quibuscunque rebus posset, officeret) animo magis vacuo Reip. conseruandæ, & muneribus assignandis incubuit. Mulieres indigenas, vt cum Lusitanis matrimonio iungeret, enixè operã dedit. Milites filios, eorum vxores nurus appellabat: eas domum deducebat, & viros muneribus alliciebat, ita, vt multo plura, quam in illis ciuitatis nouæ (sic enim appellare licebat eam, in qua noui mores & instituta ferebantur) initijs expectari poterant, matrimonia celebrarentur. Neque segnius reliqua omnia, quæ ad vrbis munitiones, & ciuitatis ordinem & defensionem necessaria videbantur, excogitabat. Frequentes autem ad eum multorum regum legati ventitabant. Alij tributa imperata deferebant, alij vt pacem peterent, & amicitiam firmarent, veniebant: omnes operam suam in rebus omnibus quæ ad Regis Emmanuelis amplitudinem pertinerent, pollicebantur. Eos non statim dimittebat. Volebat enim vt oculis vrbis munitionem, & classis, quam tunc ornabat, apparatum aspicerent, & totius operis, in quod mentem intendebat, magnificentiam sensibus vsurparent: vt earum rerum admiratione defixi, constantius in fide permanerent. Illi ad eum venerabundi accedebant, & alij

Lusitanorum cum Indis nuptiæ.

Frequẽtes ad Albuquerciũ legationes.

alij hominis grauitatem admirabantur, alii suauitatem & comitatem laudibus efferebant. Goæ celebritas & frequentia cum Regis maximi curia conferri meritò poterat. Hæc omnia quamuis in natura Albuquercij inessent, is tamen de industria omnia signis illustriora faciebat, vt maiorem sui admirationem incuteret, & ea grauitatis specie multo facilius homines in officio contineret. Hoc præterea assequebatur cum tam citò legatos non dimitteret, vt maioribus interim copijs insulam muniret, & virtutis documenta coram omnibus, qui eo conuenerant, statueret. Zabaimus enim Idalcamus insulæ repetendæ studium non intermittebat. Illius autem Dux Melichius Agriaicus in eam magnis copijs stipatus inuasit: qui tamen eo tempore fuit à nostris cum strage & ignominia repulsus. Misit Albuquercius inde Iacobum Fernandum Begiensem cum tribus nauibus in Zacotoram, vt arcem eam, quam prorsus rebus Lusitanis inutilem, & maximis periculis expositam iudicabat, euerteret, & Lusitanos, qui eam tuebantur, in nauibus acciperet. Interim Iacobus Mēdezius Vasconcelius ad illum adijt. Merita in eum sua commemorauit, atque petijt, vt classem, qua erat Malacam (quod sibi munus fuerat iniunctum) petiturus, instrui iuberet. Albuquercius multis verbis eum ab instituto deducere conatus est. Sibi communi Ducum omnium consilio decretum fuisse, minimè conuenire, vt virum tanta virtute præditum, in pestem sine vllo fructu ruere permitteret. Opus esse difficillimum, quod non nisi classe maxima cōfici posset. Periculosū esse eodem tempore duas res difficillimas suscipere. Sibi iter instare, quo erat in Sultani classem inuasurus. Fieri non posse, vt simul classis, qua Malaca pœnas sceleris conflati lueret, instrueretur. Illum deinde multis verbis orare institit, vt secū, vt in Goa fecerat, nauigare vellet, vt illius virtute facilius hostes opprimeret. Eo bello profligato, se daturū operam, vt is in Lusitaniam multis ornamentis, vt par esset, affectus rediret. Hoc responso Vasconcelius grauiter

Zacatoræ arx ab Albuquercio iussa euerti.

Vasconcelij cū Albuquercio de Malacensi profectiōe contentio.

piter offensus, sibi data esse verba conquestus est. Et quando tam malè meritis suis esset gratia relata, se Malacam omninò omnibus inuitis petiturum. Ideo namque in Indiam se venisse dicebat, non vt Ducibus Lusitanis obtemperaret, sed vt Regis inuictissimi mandata conficeret. Albuquercius cùm illum in ea nauigandi sententia nimis obstinatum animaduerteret, illi & Ducibus, qui comites illius erant, exilij: magistris atq; nautis, extremi supplicij pœnam proposuit, si è portu iniussu ipsius soluerēt. Nihilominus ille cum reliquis Ducibus vna nocte anchoris solutis è portu discessit. Albuquercius Duces alios confestim misit, qui triremibus & scaphis instructis illum consequerentur, atq; reuocarent: si id facere recusaret, naues illius in alto mergere iussit. Ij iussa facessunt. Et cum Vasconcelius parere noluisset, tormentis nauem, qua vehebatur, acerrimè verberare instituunt, antennamque maximā deijciunt, & duos nautas interimunt, & illi exitium minitantur, nisi statim in portum vnde soluerat, rediret. Redijt tandem, & in custodiam traditus est: lataq; sententia fuit, vt is vinctus in Lusitaniam duceretur, & quidam ex nauarchis, Hieronymus Cernichius nominabatur, quia suasor & impulsor audaciæ fuerat, & acrius, quàm reliqui omnes, Albuquercij imperio restiterat, securi feriretur: & magistri, qui imperium audacius contempserant, suspenderentur. Duo ex magistris continuò ad suspendium adacti sunt. Reliqui ducebantur. Sed cùm legatus regis Narsingæ, & legatus etiam Regis Cambaiæ, nobilitatis Lusitanæ precibus adducti, ad Albuquercium adijssent, & illum suppliciter orarent, vt erratis hominum illorum veniam præberet, is omnibus, qui nondum morte affecti fuerant, ignouit, eosque exilio multauit: nauarchos nauium præfectura priuauit, & exilij gratia in Lusitaniam deduci iussit. Sic autem imperium seuerè sanxit, & humanitatis etiam partes in iudicio suscepit, & legatos Regum maximorum non mediocri beneficio, vt præ se ferebant, obstrinxit. Rebus ita constitutis, & vrbe va-

Vascōcelium ab Albuquercio deficit.

Vasconcelij cū Albuquercio de Malacē profectione contentio.

lido

lido præsidio munita, Goa cum classe viginti trium nauium profectus est. Cùm verò occasum versus, vt Arabiam peteret, cursum instituerer, tempestatis aduersæ reflatu Goæ rursus portum subijt. Ibi cùm idem ventus nihil remitteret, & nauigandi tempus elaberetur, consilio cum Ducibus habito, statuit Malacam (ad eam namque petendam ventus valde secundus erat) nauigare. Itaque Cochimum versus cursum direxit. Ibi Petrum Fonsecam Castrensem, & Menendum Alfonsum, & Simonem Vetulum, & Antonium Salam, cum certo nauium numero reliquit: quibus omnibus Emmanuelem Lacerdam præfecit, & illis imperauit, vt cùm primùm ver appeteret, quod initio Augusti mensis aduentat, oram Calecutiensem peragrarent, & bellum Calecutiensibus, illorumque socijs inferrent, & in Goam excurrerent, ne quisquam, dum is abesset, insulæ perniciem moliri conaretur. Rerum autem maritimarum præfecturam Odoardo Melio Serpensi commisit. Inde cum decem & nouem nauibus & octingentis viris Lusitanis, & sexcentis Indis vela dedit. Nauem vnam Cambaiensem in eo cursu, antè, quàm Cori promontorium superaret, excepit. Ibi cùm classis maximis fluctibus agitaretur, vnam triremem amisit: homines tamen, qui ea vehebantur, conseruati sunt. Alias deinde tres naues mercibus valdè preciosis onustas, quæ Malacam similiter petebant, expugnauit. In Zamatram deinde insulam delatus, naues in Pedirensi portu constituit. Rex illi continuò nauem & Lusitanos dono misit. Ij erant ex illis, qui Malacæ relicti à Siqueira fuerant, & inde fugientes sese in Pedirensis Regis fidem contulerant. Vnus ex illis, cui nomen Ioannes Viegas erat, Albuquercio narrauit, post Siqueiræ à Malacensi portu digressum, Bendaram Regi insidias comparauisse, & ob eam rem capitale supplicium pertulisse. Exposuit deinde, quomodo Nahodabeguea, qui Princeps erat illorum, qui simulachrorum superstitione conflictati, a Mahumetis sacris nefarijs abhorrent, ciues ad Lusitanorum perniciem solicitarat: qui

Albuquercij expeditio Malacensis.

3. naues Malacēses captæ.

Bendara maiestatis damnatus.

tamē cum Bendara ſceleris ſocietatem coiuerat, & huius maleficij conſcientia oppreſſus, aufugerat, & in Pacemenſi regno, quod eiuſdem inſulæ pars eſt, tandem conſtiterat. Albuquercius pacem cum Rege Pedirenſi ſanctiore fœdere confirmata, Pacemenſe regnum petijt. Ibi colloquio cum Rege habito, ab eo, vt ſibi Nahodabegueam traderet, enixè contendit. Is cùm fidem daret, ſe illum traditurum, non modo id non præſtitit, verùm Nahodabegueam, vt ſubterfugeret, admonuit. Inde fœdere ſimiliter percuſſo Albuquercius mouit, & nauem poſt dies aliquot maximam conſpicatus, in eam inuectus eſt. Qui erant in naui, noſtris acri animo reſtiterunt. Ex illis tamen quadraginta cęſi ſunt. Cum verò noſtri nauem ſcandere properarent, flamma ſubitò vectorum opera ſuſcitata, noſtros vehementer exterruit, & à naui longè diſcedere compulit. Et, vt poſtea compertum fuit, flamma illa artificio quodam facta, non exurit, & facilè quoties eis, qui eam excitarunt, libet, extinguitur. Inde cum claſsis in anchoris cōſiſteret, noſtri aliam nauem conſpexêre, quæ velis & remis, vt aliæ multæ generis eiuſdem, impelli ſolebant. Albuquercius miſit continuò duos duces, vt ſcaphis inuecti, eam ad illum traherent. Nautæ metu perterriti ſeſe in mare præcipites eiecerunt. Nahodabeguea ea naui vehebatur, & Malacam petebat, vt Regi Luſitanæ claſsis aduentum nunciaret, vt ea ſedulitate Regem ad veniam tribuendam inflecteret. Nahodabeguea cùm nullam vitandæ cladis meritę rationē inueniret, maluit cum famulis ſuis viri fortis officio functus occumbere, quam ſupplicio ſuo noſtrorum oculos ſatiare. Itaque tanta vi repugnauit, vt nemo fuerit è noſtris, qui non ex eo certamine vulneratus abiret. Hoſtes omnes cæſi ſunt. Nahodabeguea multis vulneribus conciſus ita cecidit, vt nullum ſanguinem è vulneribus emitteret. Cùm tamen noſtri illum nudaſſent, & armillam ex auro factam, in quam erat lapis quidam incluſus, detraxiſſent, magna repentè vis ſanguinis ex illius vulneribus emanauit. Lapis ex be-

Pacemēſe regnum.

Nauis factitij & innoxij ignis beneficio ſeruata.

De alia naui capta et Nahodabegue cæde, nullo emiſſo ſanguine.

Mira ſiſtēdi ſanguinis in lapide vis.

ſtijs

ſtiis quibuſdam eruitur, quas Siamenſes Cabriſias appellant, qui mirificam ad ſanguinem ſiſtendum vim continere dicitur. Noſtri progreſſi vlterius, duas alias naues ceperunt, quarum vna Malaca ſoluerat. Qui ea vehebantur, Rodericum Araugium, & reliquos Luſitanos, qui Malacæ relicti fuerant, incolumes eſſe nunciarunt. Tertius dies erat ab eo, quo nauis ſe primùm armis, deinde flammis tutata fuerat, cùm eadem nauis ſe in noſtrorum conſpectum dedit. Ex ea homines duo in paronem deſiliunt, & rectà ad nauem prætoriã deferuntur. Ibi cum accepta fide nauem ingreſſi fuiſſent, Albuquercium eiuſmodi verbis alloquuntur. Si verum fama prædicat, Imperator, adduci non poſſumus, vt arbitremur, te, ſi ſciuiſſes quam rem geramus, nauem noſtram fuiſſe armis aggreſſurum. Nec enim piratæ ſumus, vt ſceleris conflati pœnas luere debeamus: neque mercatores, vt diuitiarum magnitudine cupiditatem eorum, qui pecunias expetunt, acriter irritemus. Merces noſtræ ſunt, ea, quæ noſtræ nobilitati conueniunt, arma nempe, & virtus, atque fides. Tuum verò munus eſt, ſcelera ſupplicio perſequi, virtuti autem fauere. Nam & te Regis clariſſimi & inuictiſſimi Ducem eſſe nouimus, & virtutis egregiæ ſignificationem quamplurimis in locis dediſſe, compertum habemus. Hac igitur tui nominis fama prouocati, ad te fidenter accedimus, & ſuppliciter poſtulamus, vt homini per ſummum hominis malefici & iniuſti ſcelus bonis omnibus euerſo miſericordiam tribuas. Sultanus Zeinalus Pacemenſe regnum legitimo imperio continebat. Tyranni vero fraude regno pulſus eſt. Nos verò milites illius ſumus, fidem & officium ſequimur, & pro illius dignitate mori, ſi opus ita fuerit, minimè recuſamus. Nunc verò Ianam cum illo petebamus, vt auxilium ab incolis inſulæ peteremus. Verùm cum is claſſem iſtam videret, non aliam nobis opem quærendam exiſtimauit. Si enim Regis nomen alias nationes mouere poteſt, multo magis te ad miſericordiam qui tanta fide pro Regis tui nomine nullum vitæ pericu

Zeinali Pacemēſis regis ad Albuquerciū legatio.

riculum recusas, inflectet. Te igitur Rex noster orat, vt hanc causam dignam tua fide, & tua virtute suscipias, & illum calamitate indignissima vexatum in regnum restituas. Quod si feceris, res à te gestas clarius illustrabis, hominemque gratum & memorem beneficio tibi in perpetuum deuincies. Hac legatione Albuquercius valdè lætatus est, Regemque primùm per Fernandum Petreium Andradium, deinde per se, eò quòd acceperat illum inualetudine laborare, salutauit. Pax inter illos facta, fœdusque percussum fuit, ea conditione, vt si Albuquercius illum in regnum reduceret, is stipendiarius Regis Emmanuelis esset, & singulis annis certum auri pondo pro regni facultate tributi nomine pensitaret. Hac re ex animi sententia gesta, Malacam secum Zainalum perduxit. Kalendis Iulij, anno, M D xj. ad insulam paruã, quæ Malaca ictu tormenti distat, classem applicuit. Erant in eo loco naues quamplurimæ in anchoris constitutæ, quæ vt se inde proriperent, metu perterritæ festinabant. Albuquercius cùm publicè testari fecisset, se non bellum nisi eis, qui hostilia molirentur, afferre, omnibus metum absterſit. Quinque Sinarum nauarchi, qui ibi consistebant, illum adierũt & significârunt, Regem Malacæ cùm eum adfuturum literis & rumore multorum multis antè diebus cognouisset, sese ad bellum summo studio comparasse. Deinde si bellum fieret, operam suam polliciti sunt. Se namque & Regis perfidi sceleribus offendi, & Lusitanæ probitatis studio concitari. Deinde suorum merita in Siqueiram retulerunt, vt magis fidem facerent, sibi similiter nihil antiquius officio futurum. Eos Albuquercius in cœnam inuitauit. Quod conuiuium fuit à Sinis Gallico & Germano more, maioribus poculis, & hilaritate summa celebratum. Postridiè Rex misit, qui Albuquerciũ nomine illius honorificè salutaret, & susceptum contra Lusitanos scelus in Bendaram transferret, quem dicebat ob eam causam fuisse capitali supplicio damnatum. Se verò nihil malle quàm pacem, eamque libentissimè conditionibus æquis accepṭu-

Albuquercij cũ Pacementi Rege fœdus.

Albuquercij in Malacensẽ regnum aduentus.

5 Sinarum cũ Albuquercio colloquium.

Malacẽsis regis ad Albuquerciũ fraudulenta legatio.

ptiurum. Albuquercius respondit, se minimè à pa[..]s conditionibus abhorrere. Sed vt intelligeret, Regem pacem velle, & scelus contra Lusitanos nefarie conflatum detestatum fuisse, esse in primis necessarium vt Lusitanos liberos ad se venire permitteret, & bona quę direpta fuerant, restitueret. Ad hæc rex Lusitanos varijs in locis dispersos e[..]e dixit, & aliquot ex illis in Mahumetis nomen iurasse, quos per religionem Christianis tradi minimè liceret. Quod autem ad bona attineret, ea non illius sponte direpta fuisse: & præterea maximam illorum partem in Lusitanis alendis fuisse consumptā. Hæc & alia eiusmodi vltrò citroque per nuncios agebantur, ex quibus intelligi poterat, Regem velle Albuquercium ludificari, vt incautum & spe compositionis erectum opprimeret. Hæc mente cernebat Albuquercius & ex literis etiam Araugij, & ex mercatorum quorundam sermonibus accepit, expectari ab illo classem maximam, qua facilius nostros anicipiti prælio & a portu & ex alto distentos obrueret. In vrbe Rex ad nouem tormentorum millia partim ærea partim ferrea in munitionibus habebat. Etiam militum numero, quam omnibus bellicis instrumentis erat ad bellandum paratissimus. Vt tutius tamen rem gereret, classem illam expectare statuebat. Albuquercius verò vt apud omnes nationes, quę illic negotiabantur, testatum relinqueret, se inuitum ad bellum hominis iniustissimi fraudibus impelli, rem de die in diem differebat. Sultanus Zainalus hoc metu fieri ab illo ratus, graui diffidentia laborare cœpit, & ad regem nocte transfugit. Albuquercius sequenti die in domos, quæ in æstuarijs erant, & in ædificia suburbana, & in tres naues Cambaienses, viris impigris ad eam rem gerendam missis, ignem conijci præcepit. Id non absque magno certamine fieri potuit. Incendium tamen hostibus frustra repugnantibus excitatum, vrbem terrore compleuit. Rex ea re cōturbatus, Araugium cum Lusitanis reliquis statim ad Albuquercium misit, seq; nihil malle, quàm pacem asseruit, illumque orauit, vt incen-

Malacēsis exercitus & instrumenta bellica.

Belli Malacensis initium.

Suburbij Malacēsis incendiū.

incendium restingui permitteret. Albuquercius facilè precibus assensus est. Cambaienses tamen naues exuri iussit. Araugius illum admonuit, Regem fraudes & insidias machinari: nullam apud eum fœderis religionem sanctam fore: opes illius malis artibus & sceleribus infinitis amplificari. Et tunc eò, quòd classem expectaret, quam cum ea, quam in portu iam habebat, coniungeret, dilationibus nostros eludere constituisse. Rex naues multas mercatorum impedierat, quo minus è portu solueret, vt illis in bellum, si opus esset, vteretur. Albuquercius Sinarum naues expeditas illis tradidit, eos tamen rogauit, nè prius abscederent, quam prælium spectarent. Ad Regem deindè misit qui diceret, si pacem fieri vellet, vt locum sibi in vrbe commodum assignaret, in quo arcem posset extruere, nè rursus Lusitanis perditorum hominum scelere periculum intenderetur. Rex verò respondit, loci designationem Albuquercio se liberam permissurũ. Sed cùm nihil expediret, & fraudes, quas simulatione contexerat, occultare diu minimè possent, Albuquercius rem vlterius differre noluit. Itaque vt exploraret, quo loco commodius vrbem oppugnaret, & quibus copijs Rex eam tueretur, & ordine, quo impetum reprimere niteretur, manè vrbẽ se inuadere velle simulauit. Hac re tentata cognouit Albuquercius, vrbis firmamentũ in ponte, & in templo quodam, non procul à ponte sito, consistere. Itaque ea parte vrbem oppugnare statuit. Insequenti igitur die trireme & humilioribus nauibus in vrbem inuehitur. Hostes vt nostros aditu prohiberent, vndique prouolant. Maioribus & minoribus tormentis acre nimis certamẽ instituitur. Nostri tamen per medias flammas atque tela littus occupant. Albuquercius ibi duas acies instruxit. Vnam Fernando Petreio Andradio, & Ioanni Limico, & alijs quibusdam ducibus attribuit, qua eã pontis partem, quæ erat cum templo coniuncta, armis aggrederentur: alteram sibi reseruauit, qua in frequentiorem vrbis partem, ad quam pons etiam ex aduerso per-

Malacẽsis Regis techna.

Albuquercij ad Malacensem nuncius.

Malaca vrbis oppugnatio.

Lusitanorum acies duæ.

pertinebat, inuaderet. Vtrobique erant stationes munitissimæ,& presidia cum tormentis collocata,quibus pilarum multitudo, grandinis instar emissa, nostris terrorem ingentem præbuisset, nisi contemnendi periculi consuetudo, & laudis immensa cupiditas cum rei benè gerendæ fiducia,&, quod caput est,numen Christi propitium ab eorum animis metum omninò depulisset. Itaque intrepidè in stationes inuadunt, *Prælium.* hostes summa contentione resistunt: vtrinque prælium animo magno sustinetur. Hostes tandem pelluntur. Ea parte,qua Albuquercius cum copijs suis irruerat, hostes prius stationes deserunt,eosque Albuquercius cedentes insequitur. Qui primus in stationem ascendit,fuit Simon Andradius. *Lusitanorum victoria.* Alteram verò stationem Ioannes Limicus primùm subijt:hostes verò similiter ea parte pulsi sunt,& nostri illos acriter vrgebant,donec ad agmen regium peruentum est:vbi hostes Regis præsentia confirmati constitêre,Rex castello,quod elephantus ingens tergo sustinebat, cum aliquot è suis domesticis vehebatur. *Armatorũ Elephantorũ pugna.* Hunc alij elephanti similiter instrati & armati sequebantur. Tela è castellis frequentia decidebant. Elephanti enses dentibus alligatos gestabant: tantaque ferocia in nostros irruebant, vt antesignani pellerentur. Fernandus tamen Gomecius Lemius, & Vascus Fernandus Coutignus minimè ea re perturbati,resistunt. Cùm vterque eorum in opposita viæ latera, qua elephantus gradum violenter inferebat,concessisset,aditum ei liberum reliquerunt. Vtrinque deinde latera illius hastis perfodiunt. Belua quamuis in principio certaminis sit immanis & efferata, est tamen doloris impatiens, & facilè in suos quouis vulnere sauciata conuertitur. *Elephãtis regij cædes.* Itaque cùm elephantus transfixus vtroque latere fuisset, rectorem, qui illi insidebat, proboscide deturbatum proculcat. Exanimari deindè (sanguis enim illi vtrinque profluebat) mirificè cœpit. Rex eo metu confestim desiluit. Elephantus in suos conuersus, reliquorum elephãtorum aciem perturbauit. Omnes exterriti

in

Elephan-tum fuga. in fugam versi sunt, neque rursus vllis rectorum monitis aut minis in prælium compelli potuêre. Eo metu depulso, Lusitani multò acrius institerunt. Hostes cū pro laribus & focis in Regis sui conspectu dimicarent, fortunarumque omniū discrimen adirent, in ferrum incredibili pertinacia ruebant. *Rex vulneratur.* Rex cùm in manu non mediocre vulnus accepisset, è pugna dolore victus excessit, vt in ædibus suis curaretur. Id cùm illius milites animaduertissent, se in collem, in quo ædes regiæ sitæ erant, paulatim subduxêre. Ibi verò conferti nostrorū impetum sustinebant. Alia verò parte res erat in magnum discrimen inducta. *Albuquercij periculū Limici subsidio depulsum.* Albuquercius enim erat hostium multitudine circunuentus. Ioannes Limicus præsidio, quod satis esse videbatur, in ponte relicto, vt illi opem afferret, accelerauit: tantoque impetu in hostes inuasit, vt multi se in fluuium demitterent. Nautæ, qui erant in lebis, eos ad satietatem sine vllo impedimento cædebant. Albuquercius aduentu Limici ingēti periculo liberatus, suos ad pugnam de integro capessendam cohortatus est, & tubarum etiam cōcentu, vt maiorem animis alacritatem adderet, omnes excitauit, & in hostium aciem, quę viam latam insederat, impetum dedit. *Redintegratum à Lusitanis prælium.* Hostes quamuis principio acriter obstitissent, tandem fusi fugatique sunt. Itaque pontis parte præsidio nudata, Albuquercius continuò stationem in eodem loco vallo, & fossa, & aggere muniuit, tormentaque disposuit: munitionisque illius custodiam Nonio Vascio Albicastrensi, & Georgio Leoni commisit. Idem in alia pontis parte, quæ ad templum & regiam pertinebat, facere conatus est. Sed tanta vi fuit opus ab hostibus impeditum, vt perfici nullo modo posset. *Pars vrbis Malacēsis incensa.* Pugna à prima luce ad meridiem perducta fuit. Albuquercius tamen, nè præsidia, quæ in statione disposuerat, aliquod grauius incommodum ex ædibus vicinis acciperent, eas omnes munitiones ex vtraq; parte incendere confestim iussit. Incendium in templum vsque, & in ædes regias penetrauit, bonamque illarū partem exussit. Sol in occasum præcipitabat, & nostri

erant

erant ardentiſſimo ſole, & maxima laſſitudine ex nimio labore cõfecti. Albuquercius igitur copias in claſſem ea mente reduxit, vt cùm primùm poſſet, in vrbẽ pluribus copijs ſtipatus ingrederetur. Hoſtium numerus, qui in eo prælio ceciderunt, iniri minimè potuit. Conſtat tamen, magnam cæſorum multitudinem fuiſſe. E noſtris tredecim cecidêre, ſeptuaginta grauiter vulnerati fuêre: quinquaginta tormenta capta ſunt, & ædes non paucæ direptæ. Multi ea nocte mercatores ex vrbe profugerunt, & Regulus quidam, qui illis dieb⁹ Regis Malacæ filiã duxerat, neque nouæ nuptæ blanditijs contineri potuit, quin ſe in fugam daret. Eo tempore Vtetimutaraja Iaoenſis mercator, qui ſede & domicilium in ea ciuitate multis annis habuerat, erat opibus & exiſtimatione externorum omnium facilè princeps. Is cùm illius diei certamẽ cerneret, ea nocte ad Albuquercium cũ munerib⁹ adijt, & ſupplices etiã preces adhibuit, fidemque dedit, ſe fore ſemper Regis Emmanuelis du[illegible] addictum, & iuſſis illorum omnibus obſequen[illegible]. Is fuit in fidem & amicitiam libentiſſimè receptus. Sinarum verò nauarchi ſimiliter ad Albuquercium de victoria gratulatum venêre, ſeque, ſi per illum liceret, ſtatim velle proficiſci dixerũt. Is eos commeatu iuuit, & munerib⁹ affectos dimiſit, vnumque Luſitanum ex illis, qui cum Araugio Malacæ capti fuerant, qui linguam Malacenſem probè nouerat, illis tradidit, quem erãt in Siamenſi regno, cùm oram illam legerent, relicturi. Per hunc enim regem Siamenſem ſalutare, & propenſam in illum voluntatem multis verbis oſtendere commodum arbitratus eſt, vt illum, cuius imperiũ erat ampliſſimũ, ad Emmanuelis ſtudium alliceret. Luſitanus quem cũ Sinis miſit, Odoardus Fernandus appellabatur. Is enſem cum capulo & manubrio ex auro pulcherrimè facto, & emblematis elegantiſſimè diſtincto, ad Regem cum baltheo operis eiuſdem, Albuquercij nomine deferebat. Noſtri eam noctem in curandis corporibus, & rebus ad prælium, quod inſtabat, præparandis conſumpſerunt. At

Cæſorum numerus.

Albuquercij ad Siamenſem regem legatio.

Hostiū munitiones. Rex alias stationes in locis magis in intimam vrbem reductis, quibus nostri ex eo loco, quem occupârant, impetum illaturi videbantur, multò diligentius muniuit, in illoque multo plura tormenta dispostuit. In eaque parte, in quam Lusitanos inuasuros existimauit, clauos acutissimos è chalybe veneno mortifero tinctos sub terram abdidit, vt nostri cùm vestigium imprimerent, vulnerati conciderent, & cum dolore summo spiritum ederent. Ea namque est veneni illius natura, vt cùm primum sanguinem attingit, in viscera repentè vim suam mortiferam diffundat. Hæc omnia Albuquercius indicio Ninachetuensis, qui in Lusitanos erat voluntate propensus, intelligebat. Cùm verò in pontis expugnatione maximum belli momentum statueret, hoc excogitauit. Nauis Sultani Zainulis, quam is, cùm fugit, desertam reliquerat, erat maxima & firmissima. Eam tormentis, & varijs munitionibus, & commeatu etiam instruxit, saccisque [illegible] gossipino, similique materia, quæ mollicie su[illegible]entorum ictus excipit, neque facile dissipatur, infertis, nauis latera firmauit. Ea cum æstu deferretur, & ponti applicaretur, erat necesse, vt arcis instar in pontem promineret. Sed ea, tempore, quo maritimi æstus, quos lunæ cursus & conuersio moderatur, propter ipsius lunæ rationem multo remissiores sunt, ad pontem applicari non poterat. AEstus autem tunc vim suam intendunt, cum Luna vel ad Solem propius accedit, vel ab illo longius abscedit. Cùm verò vel maximus illius splendor imminui, vel ab exortu augeri incipit, tunc paulatim eam vim, quæ ad summum peruenerat, in dies singulos remittit. Id igitur Albuquercius expectabat, & quò se vehementius in dies singulós æstus incitabat, eò nauis propius pontem summo nostrorum studio pellebatur. Hostes interim minimè cessabant. Machinis enim multo pice, & oleo, multiplicique materia ad suscitandam flammam accommodata comparatis, atque secundum fluminis naturam æstu decedente contortis, vt nauem flammis absumerent,

enixè contendebant. Nostri verò lembis & scaphis subsidio festinanter occurrentes, machinas harpagonibus iniectis in alterutram fluminis partem detorquebant. Hostes verò in nauem nocte atque die pilas ingentes emittebant. Naui præerat Antonius Abreus. Huius cum vtraque mala glandis vnius ictu transfixa fuisset, Albuquercius illi vicarium repentè substituit. Is verò sanè ferociter; Integri, inquit, mihi pedes sunt ad discurrendum, & manus firmæ ad prælium conferendum. Neque mihi ad cohortandum oratio deest: mentem vero ad imperandum Dei gratia sanam gero. Quin etiam si in lecto grauissimis vulneribus acceptis decumberem, ex eo facillime possem, quæ in rem essent, mente & consilio prouidere. Quare minimè patiar, quandiu animam duxero, alium in locum meum substitui. Ad hūc igitur modum, cum vicarium è naui pelleret, non segnius, quàm si nullum vulnus accepisset, munere suo perfunctus fuit. At nauis tandem cùm æstus maximi essent, ponti, cunctis hostibus frustra repugnantibus, applicata fuit. Postridiè Albuquercius ante lucem copijs eductis, in vrbem, sicut antè fecerat, inuasit. Prælium ea die multo crudelius exarsit. Multi vtrinque ceciderunt, & maxima hominum multitudo vulneribus debilitata fuit. Tandem statio, quæ templū & ædes Regias muniebat, a nostris capta, & hostes in effusam fugam conuersi sunt. Similiter cùm statio illa contra quā Albuquercius copias educebat, expugnata maximo cū labore fuisset, hostes inde se proripuerūt. Pontē similiter Abræus omni præsidio nudauit. Ita vno tempore cùm e naui prælium iniretur, & quilibet hostes pro parte sua fundere conaretur, & diu fuisset vtrinq; fortissimè dimicatum, hostes omninò fusi sunt. Rex vt opē suis afferret, cum tribus millibus hominū elephantisq; insidēs accurrebat. Sed cū omnes stationes expugnatas animaduerteret, in ædes suas cōcessit. Nostri illū propter hominum paucitatem insequi noluerūt. Albuquercius in templū se contulit, iam à nostris occupatum. Illius verò custodiā illis ipsis, qui illud ex-

Animositas Abræi.

Atrox prælium.

pugnarant, commisit. Indè in pontem rediit. In vtroque autem pontis introitu stationes excitauit, easque cupis terra oppletis, & ordine collocatis, atque firmè reuinctis circumuallauit, crebraque in illis tormenta, præsidiaque firma disposuit. Cum verò hostes interim in nostros pilas & glandes immitterent, & multos opere impeditos conuulnerarent, Albuquercius duas acies instruxit, quas ducibus delectis attribuit, & illis imperauit, vt duabus vijs ab ea, quam hostes infestam faciebant, diuersis ingressi, eos ex transuerso adorirentur, neminique vitam concederent. Itaque multi ex hostibus cæsi sunt, multo tamen plures se fugæ mandârunt. Albuquercius duas domus prope pontem, in frequentiore vrbis parte, quam ipse sibi expugnandam sumpserat, delegit, in quarum tectis (nec enim fastigiatæ domus erant, sed ad libellam in summo constratæ) tormenta collocauit. Lembos præterea & scaphas cum tormentis singulis in fluuij locis oportunis constituit. Nondum enim debellatum crediderat, & quasi adhuc graue certamen instaret, omnia summo studio comparabat. Sequenti die ædes regias oppugnare constituit. Sed Rex proxima illa nocte cùm omnes opes, quas potuit, asportandas in mediterranea loca curauisset, aufugerat. Cùm Lusitani milites in Regiam se illius diripiendæ gratia contulissent, eamque exinanitam reperissent, ea re grauiter offensi illam coniectis vndique facibus incenderunt. Hostes, adhuc enim supra 6. hominum armatorū millia in vrbe remanebant, in nostros impetum sæpè dabant: sed cùm damnum nullum intulissent, & cladem nō mediocrem accepissent, aufugerunt. Albuquercius, vico, in quo Vtetimutaraia habitabat, & domibus Ninachetuensis, & Iaoensium, & reliquorum, qui in fidem recepti fuerant, exceptis, vrbem diripiendam militi concessit. Præda ingens fuit, supra tria millia tormentorum capta sunt: armamentaria erant vario commeatu, & instrumentis bellicis, & munitionibus referta. Hæc omnia, quæ ad classem reficiendam, & vrbem muniendam pertinebant,

Regis Malacensis fuga.

Malacæ direptio.

bant, miles non attigit. Et tamen quinta prædæ pars, quæ ad Regē pertinebat, ducentis millibus aureorū nu morum æstimata fuit, quamuis nec aurū, nec argentū, quod occultari potuit, miles in medium contulisset. Vndè constat, si rex & mercatores opulentissimi opes suas post primum prælium ex vrbe in mediterranea loca non traduxissent, tantam prędam futuram fuisse, vt auaritiam infinitam militum satiaret. In his tamen prælijs è nostris circiter octoginta ceciderunt. Rebus ad hūc modum gestis, Albuquercius mercatores, qui arma nostris non intulerant, vt vrbem incolerent, fauoribus allexit, omnibusque libertatem & leges suas restituit. Saracenis Vtetimutaraiam, reliquis gentibus, quæ simulacra colebant, Ninachetuensem præposuit, vt tamen ab illis ad Lusitanos magistratus prouocatio esset, instituit. Et cum Regem circiter passuū triginta milia prope flumen, quod in vrbem influebat, munitiones excitare percepisset, manum comparauit, eoque Duces misit, qui munitiones disturbarent, & hostes dispellerent. Præda inde non mediocris abducta, & elephanti septem capti sunt. Rebus ita constitutis, in eo neruos omnes Albuquercius intendit, vt arcem ædificaret. Materiam suppeditabant sepulchra regum & Principum, & ædes magnificæ belli impetu disturbatæ: operas seruorum multitudo facilè præbebat, & ipse operi vigilanter instabat, ita vt opus intrà breue tempus ad tectum perueniret. Porrò autem comitate & orationis lenitate perfecit, vt magna hominum multitudo vrbis colendæ gratia vndique conflueret. Illis præterea leges dedit, pecuniamque ex auro & argento conflandam & cudendam, insignibusque Regis Emmanuelis signandam curauit: & ex stanno etiam monetam instituit, grauissimaq; pœna sanxit, si quis alio genere pecuniæ deinceps vteretur. Lassamanas, qui rerum maritimarum apud Malacæ Regem præfectus extiterat, cum vrbem non modò captam, sed legib⁹ & moribus rectè constitutam, Regisque Emmanuelis imperium optimè fundatum cerneret, Regemq; suum è vita

Malacēsis Reip. ab Albuquercio constitutæ ratio.

Arx Malacēsis extruitur.

Lassamanis ad Albuquerciū legatio.

è vita discessisse (dolore enim confectus interierat) animaduerteret, ad Albuquercium legatum misit, per quē postulabat, vt opera illius vteretur. Se namque non minore studio pro Regis Emmanuelis amplitudine quoduis periculum aditurū, quàm pro defuncto Rege multis in locis adierat. Fuit ea legatio Albuquercio grata, dataque fide illum euocauit. Sed cùm multi vererentur, ne, si is in vrbem rediret, aliquod maximum munus illi committeretur, inuidia ducti, hominē per literas absterrent, atque persuadent, Albuquercium de interitu illius cogitare. Interim Odoardus Fernandus, qui ad Siamensem Regem missus fuerat, cum Siamēsi legato reuersus est. Fuerat Lusitanus à Rege comiter acceptus, & muneribus ornatus. Legationis autem, quam Albuquercio Siamensis exposuit, summa hæc erat. Regi gratissimam fuisse illius victoriam: Emmanuelis regis imperium amplificatum cupere, & gentis clarissimæ vicinitate delectari, nullumque se officium in omnibus rebus, quæ ad commodum & dignitatem Albuquercij, & Lusitanorum Ducum pertinerent, hominis amantissimi prætermissurum. Cum hac legatione Albuquercio dona misit, nempe aureum poculum, & ensem cum aurea vagina, & annulū, in quem erat gemma maximi pretij satis eleganter inclusa. Albuquercius per eundem legatum Regis matri ampla satis munera misit. Siamense regnum oram ferme omnem extremæ Indiæ, quæ ad ortum Solis spectat, & ad Septentriones inflexa, sinu maximo, Sinarumque termino occidentali definita est, amplectitur: & inde ad Occasum cum regno Peguensi coniungitur. Promontorio autem, quod Malaca circiter centum & viginti passuum millibus abest, superato, Malacam etiam imperio, vt diximus continebat. Duodecim millia elephātorum habere dicitur, è quibus quatuor millia semper ad subitos bellorum casus armata sunt. Ad hunc Albuquercius, vt pax sanctiore fœdere firmaretur, legatos misit Antonium Mirandam Azeuedium, & Odoardum Coelium, cum muneribus Regia magnificentia

Siamensis ad Albuquercium legatio.

Siamensis regni descriptio.

Variæ legationes tā ad Albuquercium

nificentia dignis. Alius deinde legatus à Iaoensi Rege Malacam peruenit cum muneribus, quæ militaris vi- ti speciem referebant. Hastas enim continebant, & bellica facinora, quæ Rex ediderat, in stromate gossipino depicta, & ænea tympana, quibus apud gentem illam inbellis certamen acuitur. Similiter alij legati a Regibus finitimis, & a Zamatra, item à Rege Peguensi, cuius imperium, post Gangem fluuium, ad Solis occasum pertinet, & latissimis illi' oræ terminis cõtinetur. Alij Reges pacem & amicitiam petebãt, alij libenter se Regis Emmanuelis imperium accepturos ostendebãt. Omnes Albuquercium laudibus exornabant, & muneribus etiam oblatis studium nominis illius, quo erant vehementer, vt apparebat, incensi, testificabantur. quàm ab eodẽ missa.

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVICTISSIMI, *virtute & auspicio gestis,*

LIBER OCTAVVS.

De bello Goensi.

DVM hæc in vlteriore India geruntur, in citeriore res Goenses in angustias adductæ sunt. Zabaimus enim Dalcamus in possessiones, quæ Regis Emmanuelis nomine in continenti fuerant occupatæ, Puletacamum cum tribus millibus militum, quorum maxima pars Turcæ fuerunt, immisit. Contra hos Melraus & Timoia, qui Lusitanorum partes sequebantur, quatuor hominum millia, & quadraginta equites eduxerunt. Principio quidem Puletacamus in fugam versus fuit. Sed cũ copias dissipatas collegisset, in hostes incautos inuasit, & Melraum atq; Timoiam in effusam fugam coniecit. Hi ad Narsingæ Regem, cùm exercitum maxima ex parte concisum cernerẽt, & alium comparare minimè possent, se contulerunt. Timoia Melrao deprecatore, à Narsingæ Rege veniam impetrauit. Deinde contra fidem, vt rumore dissipatum fuit, Rex illi cędem per ministros fraudulenter intulit. Hac victoria subla-

Melrai & Timoiæ fuga.

ſublatus Puletacamus inſulam traijcere conſtituit: atque primum inſulæ habitatores ad defectionem ſollicitauit. Illi fidem violare noluerunt. Hoc ſuit Criſnę indicio (is erat inter incolas opib' & induſtria princeps, & vectigalia tractabat) ad Rabellum, qui præfectus vrbis erat, continuò delatum. Is aditus inſulæ muniuit, eaque præſidia diſpoſuit, quibus hoſtes omni aditu prohiberet. Sed cùm Puletacamus noctem vnam pluuiam & caliginoſam, & tempeſtatibus infeſtam obſeruaret, copias per loca, quæ magis imminuta eſſe cognouerat, ra[illegible]us tranſmiſit. Duas Luſitanas naues cũ tormentis omnibus cepit, milites Luſitanos, qui nimis acriter obſiſtebant, occidit. Reliqua incolarũ præſidia in vrbem diffugiunt. Puletacamus excogitat quomodo ea Luſitanorum præſidia, quæ erant in vrbe, foras exire cogeret, vt ita in vrbem præſidio nudatam inuaderet. Coiebiquium (is vnus erat ex incolarum Ducibus, qui vectigalia Regia tractabant) per vnum è ſuis ad copias educendas perſuadere conatus eſt. Miniſter huius fraudis, Puletacani nomine ſuppreſſo, ſic enim erat iuſſus, Coiebiquium alloquitur, & quaſi transfuga, qui gratiam captare vellet, nunciat, ducentos Turcas in oppidum, quod Goa vetus appellabatur, inuaſiſſe. Incolas eos vndique circumueniſſe. Turcas erumpere conari. Si ſubſidium firmum mitteretur, fore, vt nemo ex Turcis euaderet. Rabellus Iacobum Fernandum Fariam exploratum miſerat: & manè cum acie inſtructa, vt, ſi opus eſſet, in hoſtes inueheretur, Fariam operiebatur, cùm fraudis miniſter interuenit, & ea, quæ fuerat iuſſus, expoſuit. Rabellus Coiebiquium, quid ſibi videretur interrogat. Is authorem ſibi minimè fide dignum exiſtimare dicit. At Rabellus iuuenta, & audacia, reique benè gerendæ fiducia, & optimis ſucceſſibus (facinora enim non pauca in bellis feliciter ediderat) erectus, facilè in fraudem impulſus fuit. Itaque minimè ſpectato Fariæ exploratoris aduentu cum equitibus quinque & triginta, & Indis quingentis egreſſus eſt. Proditor cùm ſe quibuſdam aperuiſſet,

Goa incolarũ erga Luſitanos fides.

Puletacami techna in Luſitanos.

Temerarium Rabelli facinus

abſceſſit. Indi cognita fraude ſubſtiterant. Id Rabellus cùm multum in via proceſſit, non animaduertit. Cum verò iugum collis ſuperaſſet, tredecim tãtum Indis ſe ſtipatum vidit. Inde circiter mille (tot enim intuentibus eſſe videbantur) hoſtes conſpicatus eſt. Eos autem equites quinque in ordinem cogebant. Ibi rurſus Rabellus de Coiebiquio quærit, quid ſibi videretur. Malè, inquit. Transfuga minimè comparet: hoſtes ſunt multò plures, quàm is nunciarat: noſtri metu perterriti, ſubſtitêre: fraudem eſſe hominis perditiſſimi ſuſpicari poſſumus. Idcirco in vrbem redeundum cenſeo. Ego tamen in omni conſilio, quod ſequutus fueris, me comitem fideliſſimum ſine vlla recuſatione præſtabo. Deindè cùm Rabellus reliquos interrogaret, & nemo reſponderet (verebantur enim, ne, ſi vtile conſilium darent, id non prudentiæ, ſed timiditati tribueretur) Rabellus inquit, Agite commilitones: hæc eſt dies, in qua quantum ſit in vnoquoque virtutis, apparebit. Vir quidam nobilis, qui Emmanuel Cugna appellabatur, orationem illius excipiens, Hæc eſt, inquit, ſententia, quæ mihi maximè placet. Omnes deinde è colle deſcẽdunt, & hoſtibus appropinquantes, concitatis equis tanto impetu in eos inuecti ſunt, vt omnes in littus, vbi Puletacamus maiores copias è continẽte venientes excipiebat, compellerent. Tantus autem erat hoſtibus metus iniectus, vt multi cùm ſe in mare deijcerent, obruti fluctibus interirent. Puletacamus eos ab effuſa fuga continere non poterat. Ex Indicis copijs ducenti tãtum (hi autem Malabares erant) aduenerant, & cum Luſitanis coniuncti, hoſtes metu diſſipatos inſequebãtur. Hoſtes trecenti cæſi ſunt. Erant in ſummo colle parietina: Aedes ita corruerant vt magna parietum pars adhuc integra permaneret. Puletacamus in eas cum Turcis octoginta, quorum pars pedites, pars equites erant, ſe à fuga recepit. Eos Rabellus confeſtim adoriri conſtituit. Coiebiquius Rabellum à conatu deterrere conatus eſt. Dicebat enim Puetacamum intus latere: homines eſſe cum illo ſanè fortes, & rabie atque deſpe-

Luſitanorum victoria.

rati-

ratione quodlibet magnum facinus, si cominus res gereretur, ausuros. Itaque præstare, eminus eos sine vllo periculo sagittis configere. Sibique illam prouinciam deposcebat. At Rabelius victoria insolenter elatus, cùm consilium prudens aspernaretur, cum equitibus quatuordecim (reliqui enim hostes fugientes cædebant) in parietinas ingressus est. Ibi hostes cum duabus ex partibus aggrediuntur, & equum hastis confodiunt & illum, ruina vehementer oppressum, interimunt. Simili casu Emmanuel Cugna eiusdem temeritatis pœnas luit, reliqui ex omni parietinarum ambitu pulsi sunt. Hostes eos insequi noluerunt. Erat enim periculum, ne, si rursus prælium renouaretur, propter suorum trepidationem in summum vitæ discrimen inciderent. Itaque satis habuerunt eo die duos viros primarios occidere, & reliquos à capitibus suis auertere. Eo die satis perspectum fuit, quantum inter bonum Ducem, & strenuum militem intersit. Rabellus enim cum esset in armis acerrimus, ea temeritatis signa dedit, vt multi consilium, quo fuerat ab Albuquercio Goæ præpositus, improbarent. Coiebiquius autem eo die laudem viri fortis & sapientis Ducis obtinuit. Nam & valdè strenuè dimicauit, & optimum consilium dedit, cui si Rabellus obtemperasset, nunquam in eam calamitatem incidisset. Reliqui omnes in ordinem reducti, Goam incolumes peruenêre. Ibi communi consilio Franciscus Pantoia delectus fuit, qui ciuitati præesset. Is in quo quidem pusilli & angusti animi significationem dare visus est, oblatum'que munus repudiauit. Non enim in eo statu res Goenses esse dicebat, vt quisquam vir prudens ciuitatis tuendæ curam suscipere deberet. Nobilitas & ciues vniuersi eam prouinciam ad Iacobum Mendezium Vasconcelium detulere. Is cùm munus animo sanè confidenti suscepisset, omnia, quæ ad vrbis tuendæ defensionem necessaria videbantur, admodum strenuè comparauit. Omnem commeatum, quem potuit, in vrbem intulit, munitiones instituit, vigilias disposuit, omnia denique & vi-

Rabelli mors, temeritatis pœnas ac... perspicua. *Coiebiquij laus.* *Fr. Pantoia publicum munus...* *Vasconcelius ... Rabel... ...*

& vigilanter administrauit. Crisna verò cùm ab illo, vt intra muros cum suis admitteretur, enixè contenderet, id facilè consequutus est. Ducenti tantùm Lusitani, & Indi ex fœderatis sexcenti in vrbe tunc inerant. His exiguis copijs erat bellum sustinendum, & obsidio etiam, si opus esset, toleranda. Puletacamus verò insulæ totius possessionem occupauit. Porrò autem Benastarinum (est id oppidum in insulæ aditu, qui ad Austrum pertinet, satis ad commeatum ex continenti subuehendum, & copias arcessendas opportunũ) castris delegit. In eo loco arcem instituit: maxima illius fundamenta iecit: eamq; ad summum perduxit, & tormentis ingentibus, & omnibus bellicis instrumentis atq; præsidijs egregiè muniuit, vt inde tam acri bello Lusitanos vexaret, vt insulam deserere cogerentur. Et interim nunc aperto Marte, nunc ex insidijs ciuitatem oppugnabat. Sed Vasconcelius illum perpetuo repellebat. Franciscus verò Pereira Berredius cum triginta viris Lusitanis eò se contulit. Cuius aduentu, (tanta erat hominum penuria) Vasconcelius mirificè lætatus est. At Puletacam⁹ cum bellum extraheretur, Zabaimo suspectus esse cœpit. Neq; defuit, qui nomen illius apud Zabaimum proditionis insimularet. Is sororem Rozalcamo, viro Turcæ, & in rebus bellicis spectato desponderat. Eum Rozalcamum Zabaim⁹ cum sex millib. militum Goam misit, & Puletacamo, vt illi exercitũ traderet, imperauit. Puletacamus ea ignominia grauiter offensus, imperium Zabaimi cõtempsit. Rozalcamus, vt Puletacamum castris exueret, ad Vasconceliũ literas dedit, quibus dicebat, Puletacamũ Zabaimi iniussu in possessiones in continenti sitas, quæ ad Emmanuelis imperium pertinebant, inuasisse, & in insulam traiecisse. Se cum exercitu venisse, vt a Puletacamo tanti facinoris pœnas expeteret. Si Vasconcelius illi opem afferre vellet, se Puletacamum intra paucos dies ex insulæ finibus expulsurum. Spem deinde ostendebat libertatis Lusitanis illis, qui apud Zabaimum capti detinebantur. Ij erant, qui facto naufragio,

Goensis insula ab hoste recepta

Zabaimi cum Puletacamo simultas.

Rozalcami fraudulentæ ad Vascõcelium literæ.

in Da

in Dabulis littus euaserant. Vasconcelius fidem homini perfido confestim adhibuit. Rozalcamus illius ope cõfirmatus, Puletacamum facilè superauit. Quo facto tantum abfuit, vt Rozalcamus in fide permaneret, vt potius Vasconcelio ferro flammaque minitaretur, si non protinus vrbe excederet. Bellum; ita redintegratum multarum difficultatum causam nostris attulit, qui tamen ita hostium impetum ab vrbis mœnibus reprimebant, vt iam non auderent illi ad muros accedere. Hyems appetebat, quæ cùm sit in illis regionibus valdè sæua atque turbulenta, maritimos exitus intercludit. Muri interim pars magna corruit. Illa ruina Rozalcamus debellatum esse credidit. Itaque ad eam partem, quam muro nudatam aduerterat, cõpias admouit. Ibi atrox prælium commissum est, quod ad vesperum perductum fuit. Multi ex hostibus cecidêre, & è nostris etiam nonnulli, inter quos Coiebiquius fortissimè dimicans, glandis vnius ictu percussus occubuit. Rozalcamus cùm vi ciuitatem expugnare non posset, astu vt eam caperet, summo studio contendebat. Perpetuo autem tubarum concentu, & simulata incursione nostras vigilare cogebat, ita, vt peruigilio confecti, passim deciderẽt. Ioannes Machiadus, cuius antea mentio nõ semel facta est, cum apud hostes adhuc habitu & specie Turcica versaretur, agmen vnum ducebat. Is Vasconcelium per literas admonuit, vt in locum, quem arbores binas appellat, cum primum tuba perstreperet, copias educeret. Fore namque vt facillimè turmam hostium, quæ cum tubicine ibi solita erat consistere, profligaret. Factum est ita. Multi ea nocte cæsi, reliqui in fugam compulsi sunt, & muri pars, quæ collapsa fuerat, incredibili celeritate refecta. Nostri interim fame grauissima laborabant. Nam & hyems erat impedimento, quo minus commeatus in vrbem inuehi posset: & Zabaimus omnes insulæ aditus obsessos tenebat, ne cibaria ex continenti importarentur. Ea fames multis occasionem attulit Christianæ religionis abiurandę, qui ad Rozalcamum nocte confugie-

Vascõcelij credulitas periculosa

Atrox prælium.

Coiebiquij mors.

Rozalcã ministrata gema.

Hostium clades.

Lusitanorum Goa obsessorũ fames.

Lusitani apostatæ. fugiebant, & in Mahumetis nomē iurabant. Hi septuaginta fuerunt, qui fidei & religionis immemores, vt corpus ad breue tempus alerent, animos in pestem sempiternam furenter & impiè detrudebant. Inter quos quidam homo honesto loco natus, cui nomen erat Fernandus Lupius, extitit. At Machiadus, qui se *Pius Machiadi zelus.* ad eum diem Turcam simulârat, cùm videret homines Christianos Sanctissimam Christi religionem detestari dolorem eximium capiebat. Ea vero indignitate commotus, eo tempore, quo Christiani fame affecti, & in extremas angustias adducti videbantur, vt fidem suam factis ostenderet, voluit eiusdem laboris & ærumnæ societatem inire. Is duos filios ex muliere Saracena susceperat, & vtrunque per se equis lustralibus in Christi nomen expiârat. Hos ad se perduci iussit, vt secum in vrbem intromitteret. Quod cùm exequi minimè posset, facinus edidit valde miserandum. *Miserādū Machiadi in liberos facinus.* Maluit enim in sanguinem suum sæuiri, quam pueros infantes secta Mahumetis pestifera imbuendos, in hostium potestate relinquere. Itaque nocte vtrunque suffocauit. Manè vero casum filiorum acerbissimum deplorauit, & suam calamitatem cum multis lachrymis lamentatus est: dicebatque filios lamiarum præstigijs fuisse miserabiliter extinctos. Deindè cùm fingeret, se molestiæ leuandæ gratia velle per insulam vagari, cum Lusitanis aliquot captiuis, & cum illis qui CHRISTI religionem execranda perfidia violârant, ad vrbis muros accessit. Ibi orationem luculentam habuit, qua de vitæ breuitate, de sempiternis supplicijs, de gloria immortali disseruit, & omnes adhortatus est, vt mallent in vita misera & caduca, laboribus breuissimo temporis spatio definitis torqueri, quàm in futura supplicijs sempiternis excruciari. Orationem eius, nemo ex illis, qui a religione defecerant, ad aures admisit. Ipse verò cum captiuis Vasconcelij fide, quam antea, cùm primum id induxerat in animum, acceperat, in vrbem ingressus est. Eius aduentus non modò lætitiam Lusitanis attulit, sed animos etiam

Machiadi ad Lusitanos apostatas exhortatio.

Machiad⁹ ad obsessos Lusitanos transfugit

iam illorum ad spem salutis crevit. Id enim numine diuino factum fuisse credebant, quòd cùm illis præsens adfuisset, non dubitabant, quin salutare præsidiũ esset intra breue tempus hominib⁹ afflictis, qui opem illius implorabant, allaturũ. Rozalcamus vrbis oppugnationem non interim tiebat. Cùm vero Vasconcelius intellexisset, eum in loco considere, ex quo ciuitatem quatere tormentis maximis imperabat, cũ equitib⁹ 80. in illum inuectus est. & cum vtrinque fuisset acerrimè dimicatum, nostri tandem impressione facta hostes fuderunt, & ita in vrbem saluis omnibus reuersi sunt. Aliqui tamen vulnerati fuère. Rozalcamus ea nostrorum audacia perturbatus, spem expugnandæ ciuitatis abiecit. Itaque oppugnatione prorsus omissa, in eo pugnabat, vt nostros fame ad deditionem compelleret. Vasconcelius aliquid audendum ratus, Franciscũ Berredium, quamuis & anni tempus, & hostium vigilantia summum periculũ nauiganti proponeret, in Baticalã misit, vt indè commeatum aduceheret. Berredius longa naue, cui præerat, euectus, imperata tanta vigilantia & industria confecit, vt cum Kal. Iul. Goa soluerer, eodẽ mense xx. parones cibarijs onustos Goam, hostib⁹ inuitis, induceret. Ad hunc modum fames depulsa, & homines recreati sunt. Hæc quidem in Goensi bello gerebantur. At Begiensis, vt fuerat ab Albuquercio iussus, Zacotoram petijt: in cursu nauem vnam cepit, & Albuquercium, vt habebat in mandatis, aliquot dieb⁹ expectauit. Cum verò illum ex diuturna mora minimè in Arabiam eo anno nauigaturum esse cognouisset, ad Zacotoram naues appulit, & arcem disturbauit, & homines, & tormenta, & munitiones, & commeatum in naues imposuit: indè in Armuzium vela dedit, vt tributum exigeret. Tributum fuit illi sine vlla recusatione persolutum, & honores non mediocres attributi. Indè in Indiam nauigauit, & in fine mensis Augusti Goam peruenit. Illius aduentus fuit vniuersæ ciuitati gratissimus. Ducebat enim centum Lusitanos sanos atque beneualentes, & bellandi peritissimos.

Prospera in hostes Lusitanorũ excursio.

Commeatus Goam inuectus.

De Begiẽsis in Zacotorã profectione.

Noua Goa vrbis præsidia.

Prin-

Principio mensis eiusdem redierat ex insula Sancti Laurentij Ioannes Serranus, & Pelagius Sala, qui simili ratione magnam lætiam ciuibus vniuersis attulerant. Emmanuel item Lacerda, qui cum sex nauium classe, vt oram Calecutiensem infestam [illegible], Indicum illud mare peragrarat, cùm primùm per anni tempus licuit, in eandem vrbem commeatum varium & multiplicem, & ducentos milites Lusitanos induxit. His præsidijs ciuitas erecta, hostium conatus pro nihilo putauit. Mense deindè Septemb. Christophorus Brittius in vrbem similiter aduectus est. Is decimo nono die mensis April. Olysippone ductu Garsiæ Norognæ soluerat. Garsia namque Norogna, filius sororis Albuquercij, cum classe sex nauium missus in Indiam ab Emmanuele fuerat. Quatuor ex illis in Mozambiquensi insula hyemauerant, duæ tantùm in Indiam transmiserant. Vna, cuius Arius Gama nauarchus erat, Cananorem petijt, Brittius Goam delatus est. Interim Rozalcamus bellum non segniter administrabat. Prælium tandem, in quo Brittius primum agmen duxit, satis acre commissum est: hostes fusi fugatique sunt, & magna eorum pars à nostris, qui eos insequuti sunt, ferro concisa. Hoc prælio monitus Rozalcamus, sese deindè à confligendo continuit. Satis habebat, insulam præsidijs tenere, & arcem summo studio munire. Ea arce perfecta, in eam commeatum & munitiones conuexit, & tam valido atque firmo præsidio muniuit, vt nulla ciuitas, aut castellum, quod ad Zabaimi ditionē pertineret, esset cum illa roboris multiplicis firmamento comparandum. Duæ interim naues a Melichiazio missæ, cum magno frumenti & orizæ numero Goam peruenêre. Melichiazius enim cùm acciperet nostros inopia laborare, naues illas, vt nostros inopia leuaret, vt Vasconceliū misit: seque omnia, quæ in rem Regis Emmanuelis essent, summa voluntate perfecturum, multis verbis ostendit. Melichiazio gratiæ, vt par erat, actæ sunt, & munera etiam missa. Belli deindè ratio mutata est. Nostri namque excursiones in arcem Bena

Lusitanorum de Rozalcamo victoria.

Commeatus Goam à Melichiazio missus.

stari-

ſtarienſem crebro faciebant, &, an eam expugnare poſ ſent, ſæpè tentabant. Dum hęc in India geruntur, Pontifex Maximus Iulius ſecundus concilium Piſæ celebrandum literis publicis indixit. De rebus, quæ in concilio erant Regum Hiſpanorum nomine tractandæ, Rex Emmanuel cum Rege Fernando per Legatos egit. Fuit præterea negotium aliud maximi momenti, quod erat per vtriuſque legatos agitandum. Erat ſub id tempus in Caſtellæ regno vir quidam valdè nobilis, cui nomen erat Petrus cognomento Baſtardus. Is fuerat author exiſtimatus diſſenſionum quarundam quæ inter Fernandum Regem, poſt Iſabellę vxoris obitum, cum Philippo Rege Maximiliani filio, Fernandi ipſius genero, concitatæ fuerant. Philippo autem mortuo, cùm Petrus Fernandi offenſionem pertimeſceret, in regnum Feſſenſe conceſſit. Ibi cùm apud Barraxam diuerſaretur, cuius tunc nomen in illa Mauritaniæ parte erat maximæ & virtutis, & potentiæ magnitudine celebratum, ſummam cum illo familiaritatem contraxit. Barraxæ autem gratia, cùm is ſe medium per literas interpoſuiſſet, Fernandus omnibus Petri erratis clementer ignouit. Petrus cum Barraxæ literis ad Fernandum reuerſus eſt. Literarum ſententia huc in ſumma pertinebat, vt Fernandum ad bellum Feſſen ſe plurimis verbis hortaretur. Ad id vero Barraxa operam ſuam pollicebatur, ſub ea conditione, vt Feſſæ rex cum eo tributo, quod Fernando viſum eſſet, ab eo crearetur. Hæ literæ Fernando, vt præ ſe tulit, non ingratæ ceciderunt. Itaque Petrum cum literis ad Barraxam de eadem re continuò remiſit. Petrus Alcaſſarem Saguerium, quæ ciuitas tunc Regis Emmanuelis imperio continebatur, ſe contulit, & ab Roderico Souſa, qui tunc illi vrbi præerat, hoſpitaliter acceptus eſt. Ibi cùm Souſa Petrum de cauſa itineris illius percontaretur, is ſe dixit in grauiſſimam Regis Fernandi offenſionem, non peccatis ſuis, ſed maleuolorũ hominum ſermonibus rurſus incidiſſe, & ideo Feſſam diſcedere. Rodericus Souſa cum eſſet mira ſagacitate præditus,

RES EVROPEAE ET AFRICANAE.

Petrus Baſtardus.

Barraxa Maurus Baſtardũ profugum hoſpitio excipit.

Barraxæ ad Fernandum Catholicum Legatio.

Solers Souſæ factum.

& in Petri verbis miram inconstantiam perciperet, & aliquid etiam suspicione consequeretur, hominem secum tantisper retinuit, dum literas, quas ad Barraxam ferebat, arte surriperet, atque resignaret. Eas deindè descripsit, & iterum summa solertia consignatas, in loco, vndè fuerant sublatæ, reposuit, hominemque dimisit, & literarum exemplum ad Emmanuelem perferendum curauit. Id quod animo Fernandus agitabat, Emmanuel indignissimè tulit. Erat enim contra pactionem, quæ de regionum diuisione inter illos facta fuerat. Pactionis autem illius vi regnum Fessense ad ius Portugaliæ pertinebat. Vt igitur illum ab ea cogitatione reuocaret, Legatum in Castellam misit. Fernandus interim classem maximam comparabat: & quorsum eam instrueret, silentio comprimebat. Sed tantùm dicebat, sibi esse in animo, quos posset hostes Christiani nominis bello premere. Sub id tempus Fernandus literas à Pontifice Iulio percepit, quibus idem Pontifex significabat, se cum Venetis & Heluetijs, & Maximiliano Cæsare, contra Ludouicum Galliæ Regem societatem coire. Maximum verò belli firmamentum Fernandi ipsius societate contineri. Quapropter ab illo contendebat, vt vellet ijsdem fœderibus alligari. Aliter enim regnum Neapolitanum, nè de manibus illius elaberetur, esse maximè formidandum. Tulit illud permolestè Fernandus: vt tamen regni Neapolitani præsidia firmaret, se socium fœderatis ascribi sustinuit. Emmanuelem deinde ad eiusdem fœderis societatem inuitauit. Emmanuel assentiri nullo pacto voluit. Imò cum sub id tempus sex Gallicæ triremes Duce Petro Ioanne Olysipponem appulsæ fuissent, is Ducem comiter accepit, & commeatu iuuit: quod Fernando offensionem haud mediocrem fama vulgabat attulisse. Verùm has offensas, & vtriusque probitas, & affinitas obliterauit. Classis tamen, quam Fernandus, vt in Mauritaniam transiret, instruxerat, Italicis motibus impedita, Emmanuelem ea solicitudine, quæ animum illius distinebat, omnino liberauit. Eodem

Cōfœdera. [illegible] in Regē Galliæ.

dem anno Henricus Britanniæ Rex Legatos in Lusitaniam misit. Legatio nihil aliud continebat, quàm singularis amicitiæ signum, & fœderis antiqui sacramentorum, cognationis & affinitatis memoria renouatum. Dum in Europa tempus in his rebus teritur, Albuquercius nouos Malacæ motus iudicij seueritate compescuit. Vtetimutaraia, qui cum illo fœdus egerat, vt dictum est, opes summas habebat, & regnum, cùm esset intoleranda ambitione præditus, affectabat. Et iam antequam Albuquercius Malacam oppugnasset, id molitus sæpè fuerat, vt Regem insidijs pelleret, & ipse locum illius occuparet. Id tamen illi minimè processerat. Id sub Albuquercio felicius se perfecturũ confidebat. Ciuitatem enim externis & longinquis presidijs diu teneri, difficillimum fore statuebat: & vel propter amplissimas opes, ad quas ipse peruenerat, vel propter Albuquercij voluntatem, quam sibi deuinxerat, vel propter ingenij calliditatem, qua sibi omnia sæpenumero proponebat, imperium ciuitatis ingenti spe, & inani quadam fiducia deuorabat. Sed cùm animaduerteret ciuitatis statum & formam Reipub. & munerum descriptionem, longè aliter, quam fuerat opinatus, ab Albuquercio collocari, & arcem munitissimam sic a fundamentis institui, vt non facile sibi foret id, quod animo designabat, efficere, aliam sibi rationem sceleris ineundam existimauit. Mahumetis rex dolore nimio propter ciuitatis amissionem, vt diximus, excruciatus obierat. Is, ad quem eo mortuo regni hæreditas iure veniebat, pulsus fuerat. Vtetimutaraia cum eo per literas agebat, vt bellũ compararet, se namque opibus, & clientelis, & artibus etiam perfecturum, vt Lusitanos facile pelleret. Hæc omnia cùm occultari difficillimè possint, maximè vbi quisque victoris animum sibi conciliare studet, factum est, vt vtriusque literæ vltrò citroq; missæ in Albuquercij manus peruenirẽt. Id Albuquercius summa taciturnitate cõpressum cũ Araugio solo cõmunicauit. Cupiebat autem

Anglica ad Emmanuelem Legatio.

Vtetimutaraia ambitio.

tem hominem comprehendere, quod propter illius summam potentiam fieri non poterat, nisi cum in arcem aliqua ratione pertraheret. Quod Vtetimutaraia facere recusabat. Nam præterquam quod illum sceleris conscientia timere compellebat, intelligebat de tyrannide illius apud Albuquercium frequentes querimonias haberi. Euenit interim, vt Persa quidam certum munus ab Albuquercio flagitaret. Respondit ille se nemini publicum aliquod munus, nisi primarios ciuitatis viros primùm consuleret, assignaturum. Principes igitur ciuitatis acciret, & tum demum se de illorum sententia, quod optimum factu esset, libentissimè decreturum. Persa cùm esset Vtetimutaraiæ valdè familiaris, & suspicaretur, illo ad Albuquercium perducto, se omnia quæ vellet impetraturum, hominem cum filio atque genero, qui coniurationis erant participes, ad Albuquercium facilè perduxit. Non enim solùm officio, verùm & honoris illius specie prouocati sunt, vt minimè conuentum illum vitarent. Illis ad hunc modum intromissis iniecta vincula confestim sunt, & iudicium ordine solito constitutum, & patroni, qui causam illorum defenderent, assignati. Capita accusationis præcipua hæc erãt. Quòd regni hæredem ad regnum armis repetendum, & arcem expugnandã, & exitium Lusitanis afferendum solicitasset: quòd Lasamanam ab officio, quod Emmanueli regi præstare cupiebat, auertisset: quod illius cõsilio scelus in Siqueiræ pestem atque perniciem conflatum fuisset: quòd multis Lusitanis, qui cum Siqueira fuerant, crudelissimæ cædis causam attulisset: quòd opera illi' Christiani quidam ex illis, cùm multis incõmodis premerentur, à Christi religione decessissent: quòd gener illius atque filius, qui cum illo vincti tenebantur, illius authoritate permoti, eiusdem sceleris socij & administri fuissent. Vtetimutaraia quędam negabat, quædam verò manu conuictus negare non poterat. Itaque ad misericordiam conuersus, veniã suppliciter implorabat. Tandem indicijs & testibus apertissimè conuictus, capite

Albuquercij in capiendo Vtetimutaraia solers inuentum.

Accusationis aduersus Vtetimutaraiã capita.

Albuquercij iudiciũ in perduelles.

pite cum filio & genero damnatus est. Fuit de tribus illis hominibus supplicium publicè sumptum, & illorum ædes disturbatæ, nè quod extaret in ciuitate hominum monimentum. Hoc iudicium Albuquercij laudes apud eos homines egregiè cumulauit. Hominem nanque esse dicebant, qui non solum in bello hostes vinceret, sed in pace tyrannidem iudicij seueritate & constantia profligaret. Et cùm hominum improborum interitu lætarentur, tum non mediocri metu fracti cogitabant, non esse sub eo homine peccandum, quem nullius opes a iudiciorum seueritate deducerent. Postquam verò illud scelus vindicatū debito supplicio fuit, insulas, quas Malucas appellant, explorare constituit. Tres igitur naues instruxit: illis Antonium Abreum præfecit, qui Malaca in fine Decemb. mensis, Anno, M. D.XI. soluit, & cursum ad ortum Solis instituit. Albuquercius verò cùm in Indiam citra Gangem redire festinaret, munus, quod Vtetimutaraię cōmiserat, nempè vt Saracenis ius administraret, ad Patecatirum, qui secundum Vtetimutaraiam opibus & authoritate Princeps habebatur, continuò detulit. Is Vtetimutaraiam oderat, eò quòd filiam, quam amabat, illi despondere nulla conditione voluerat. Postquam verò magistratum iniuit, vehementer Lusitanorum voluntates specie quadam probitatis allexit. At Vtetimutaraiæ vxor cùm viri cædem vlcisci cuperet, Patecatirum & filiæ nuptijs, & promissis ingentibus eò traduxit, vt bellum Lusitanis moliretur. Mulier enim se sex millia militum fortium illi tradituram promisit, quibus, si vir esse vellet, facilè Lusitanos inopinantes opprimeret. Patecatirus & amore, & auaritia, & ambitione cæcatus, non desperabat enim, modò adniti vellet, se regni opibus potiturum, mulieris precibus assensus est. Itaque minimè procrastinandum ratus, nuptijs primùm summo silentio celebratis, frequentiorem ciuitatis partem coniectis ignibus incendere festinauit, & multos incolas occidit. Albuquercius confestim occurrit, hominemque armis expulit, & in fugam con-

Malucarū exploratio.

De infausta Patecatiræ in Lusitanos conspiratione.

 uertit,

uertit. Is in loco, quem Opi nominant, non procul ab vrbe distante, in quo sedem & domicilium habebat, tandem constitit, quem vallo & fossa & tormentis, varioq; armorum & telorũ genere muniuit, & inde crebris excursionib⁹ vrbis incolas sæpè perterruit. Sed Albuquercius eam ad hominis audaciam comprimendã industriã adhibuit, vt is malis edoctus, facilè se ab inferendo maleficio contineret. Albuquercius deinde cũ iter suscipere vellet, arcis & vrbis præfecturam Roderico Brittio Patalino commisit: quæsturam Araugio tradidit: Feruandum Petreium Andradium maritimis rebus præfecit: quæsturæ scribas instituit: Ninachetuensem incolis, qui non essent Mahumetana secta imbuti, ius dicere iussit. Incolæ hunc magistratum Xabandarem appellant. Saracenos secundum varias regiones distribuit, & singulis proprium rectorem, qui eos regeret, assignauit. Omnes tamen Brittij imperium sequi præcepit. Zainalus interim veniam ab Albuquercio per nuncios postulauit. Fatebatur autem, se desperatione victum ab eo desciuisse. Non enim putabat fieri posse, maximè cùm bellum differri conspiceret, vt is vrbem opulentissimam ea classe, quam ducebat, expugnaret. Tunc vero Lusitanorum virtute perspecta arbitrari, nihil tam munitũ fore, quod non eorum armis atq; virtuti cederet. Errori veniam tribueret, & dexteram in bellis inuictam sibi porrigeret, vt testatum esset apud omnes mortales, illum non magis virtutis robore, quam clementiæ laude præcellere. Albuquercius hominem data fide ad se venire iussit. Is iterum vt se in regnum restituat, suppliciter orat. Albuquercius se id factúrum promisit. Verùm tempus elabi, quòd si prætermitteret, iter sibi fluctibus interclusum iri. Se postquam Goam peruenerit, & vrbis statũ constituerit, operam daturum, vt eum in regnũ reduceret. Zainalus cùm sibi verba dari suspicaretur, iterũ clam cum suis omnibus ab vrbe discessit. Albuquercius autem relictis in vrbe trecentis Lusitanis, in classe vero ducentis, præter Indos milites, & aliquot etiam Mala-

Constituti Malacæ ab Albuquercio magistratus.

Xabandares magistratus

Zainal⁹ veniã ab Albuquercio petit.

Malacæ præsidium Lusitanicũ

Malacenses, quorum fideli opera nostri vsi fuerant, cū quatuor tantum nauibus Malaca profectus est. Cum vero Zamatræ oram preteruecheretur, coorta subitò tempestas illum, quem primum potuit, portum subire, & anchoras iacere compulit. Ita tamen magni fluctus eijciebantur, vt nullis anchoris nauis prætoria firmari posset. Factum igitur est, vt ad rupem, quæ sub fluctus latebat, allisa frangeretur. Prora continuo submersa fuit. Puppis verò cum in saxo subsideret, e fluctib⁹ eminebat. Aqua tamen sentinam compleuerat, & omnia præter homines, qui in puppim se contulerant, fluctibus ipsis obruta perierunt. Qui erant in prora, cum eā mergi conspicerent, tabulis & dolijs innixi, partim in Pacemense littus enatarunt, partim verò fluctibus hausti sunt. Nox erat, densa caligo, turbines atq; procellæ, tonitrua & fulgura terrorem cunctis iniecerant, & spē salutis inciderant: votis, & precibus, & sublatis in cælum clamoribus, veniam animis suis cum lachrymis & singultu flagitabant. Albuquercius cum animaduerteret puerum infantem aquis in nauem influentibus penè mergi, illum sublatum humeris tantisper sustinuit, dum alia ex naui auxilium adueniret. Hæc autem effatus est: Huius innocentia fretus, confido me Christi benignitate è fluctibus emersurum. In hoc discrimine cū è naui, cuius nauarchus erat Petrus Alpoėmus, qui iuridicūdo præerat, scapha demissa, & in nauem prætoriam remis vehementer impulsa fuisset, Albuquercius & reliqui in nauem Alpoėmi aduecti, sunt. Georgius Nonius Leo, qui alij naui præerat, vi tempestatis à classe disiunctus est. Qui erant in alia naui, cui Simonem Martinum Albuquercius præfecerat, in qua tredecim tantum Lusitani vehebantur, & Leoni commissa fuerat, cùm Iaoėnses & Malacenses essent, Lusitanosque omni præsidio destitutos aspicerent, in nauarchum, qui tunc graui morbo iactabatur & alios insurgentes, omnes trucidauerunt. Quatuor tantùm nautæ scapham adepti, in Pacemense littus euaserunt; & nauis ipsa in portum Timiamensis ciui-

Albuquercij à Malacen. vrbe discessus.

Naufragiū nauis Prætoriæ.

Albuquercij è naufragio periculum.

ratis, quæ est in eadem ora Zamatrensi sita, ventis delata, & deinde fluctibus oppressa fuit. Sedata tempestate, Albuquercius institutum cursum tenuit. Hominũ multitudo, quæ in Alpoĕmensem nauem cum Albuquercio traducta fuerat, erat valdè magna, & commeatus penuria vexabatur. Nihil tamen eos acrius, quàm sitis affligtabat, qua quidem omnes funditus interijssent, nisi duas naues, in quas inciderunt, accepissent, aqua & cibarijs onustas. In vnam harum duarum nauium Simonem Andradium cum quindecim viris Lusitanis imposuit, & illius nauarchum pro obside cum aliquot Saracenis secum retinuit. Saracenus quidam erat nauis illius magister, qui ita illam gubernauit, vt Lusitanos omnes in insulam vnam ex illis, quas Maldiuenses appellant, quæ Calecutiensium militum copia referta erat, induceret: vbi omnes contrucidati fuissent, nisi hostes veriti fuissent ne pœnas illius immanitatis Albuquercius ab ijs, quos retinuerat, vt ius & fas efflagitabat, expeteret. Omnes tandem, qui euadere potuerunt, multis incommodis agitati, Cochimum peruenêre. Omnes opes amissæ sunt, nihil tamen Albuquercium ea iactura commouebat. Id tantùm molestè ferebat, quòd duos Leones è ferro singulari opere perfectos, & armillam, quę sanguinem sistebat, amisisset, quæ omnia cum multis donis Emmanueli Regi mittere destinauerat. Cochimum initio Februarij, Anno salutis M D xij. peruenit. Ibi cum de rebus Goæ gestis certior factus fuisset, octo celoces, cum valido militum præsidio confestim in eam insulam misit, & Emmanuelem Lacerdam vrbi præposuit, seque illi subsidium intra paucos dies allaturum confirmauit. Lacerda confestim rescripsit, non esse cur approperaret. Ciuitatem esse munitissimam. Expectaret è Lusitania naues, vt cum maioribus copijs posset castellum Benastarinense capere. Secùs enim se minimè dignitatis arbitrari, eum insulam nauigare, nisi copijs illis stipatũ, quibus castellum expugnaret. Assensit Albuquercius, & interim animaduertit in flagitia, quæ fuerant illo

Saraceni nauarchi perfidia.

Albuquercij iactura è naufragio.

ANNVS salutis, 1512.

ab-

absente à Lusitanis commissa. Sed nihil acerbius tulit, quàm illorum opera, qui fustuarium propter scelera meriti fuerant, Simonem Rangelum, quòd eos reprehenderet, in exilium pulsum fuisse: qui deinde à Saracenis in via captus, & in Arabiam perductus fuerat. Eo tempore Petrus Mascaregnas, qui cum Garsia Norogna Olysippone soluerat, Cochimum aduectus est, & nunciauit, Norognam breui cum reliquis nauibus adfuturum. Legatus prætereà quidam à rege omnium, qui Maldiuenses insulas imperio tenebant, amplissimo, ad illum venit, & ab eo nomine regis sui postulauit, vt illum in fidem & clientelam reciperet. Illũ nam que velle Regis Emmanuelis imperio subdi, & tributũ constitutum summa fide persoluere. Huius promissi fœdus statim fuit ritè percussum, & Saracenus quidã, Mamelles nomine, qui aliquot illius insulas occupârat, ex illis excedere iussus. Quod sine vlla recusatione confectum repentè fuit. Hæc quidem in India gerebãtur, quo fermè tempore Regina Maria initio mensis Februarij filium edidit, Emmanueli patri specie & forma simillimum, qui Henricus appellatus est. Eodem die, quo Princeps hic in lucem editus est, Olysippo (in qua quidem vrbe propter summam cæli temperiem, monstri simile est, partem aliquam niuis intueri) plurima niue conspersa fuit: quod multi sic interpretati sunt, ea niue mentis candorem, vitæ puritatem & continentiam, virtutis eximiæ fœcunditatem, quæ in hoc principe mirabiliter eluxit, præmonstratam fuisse. Sed vt auguria prætermittamus, hoc plane constat, in illius probitate, virtute, religione, constantia, & in sanctitatis exemplo Lusitani imperij firmamentum consistere. At in India vlteriore, postquam Albuquercius Malaca profectus est, vrbis incolæ tam Saraceni, quàm simulacrorum superstitione conflictati, qui Lusitanorum partibus studebant, exanimati metu vagabantur. Nec enim existimabãt illo absente hostium impetum ab eorum capitibus propulsari posse. Vt autem magis anxiè trepidarent, rumor emanauit, Lasamanem cum

Petri Mascaregnæ in Indiã aduentus.

Maldiuensis ad Albuquerciũ legatio.

RES EVROPEAE

Henricus Emmanueli nascitur

RES INDICAE.

maxima classe contra Lusitanos instructa tantùm nō approquinquare. Andradius illi, antè quàm in portū intraret, obuiam eundum censuit. Patecatirus, qui omnia per exploratores nouerat, cùm excepisset, Andradiū è portu soluisse, vt cum Lasamane confligeret, nocte in vrbem ingressus est: & Aphractum, cui Alfonsus Chiaignus adolescens valdè strenuus præerat, cùm improuiso adoriretur, cepit: Chiaignum acriter resistentem interfecit: reliquos, qui cum illo erant, captiuos abduxit. In Aphracto tormentum ingens erat, Camelum appellant, illud etiam Aphracto conuexit. Andradius Lasamanis classem cùm minimè reperisset, in portum reuersus, Patecatiri stationem oppugnare constituit. Alfonsum Personam cum mille & quingentis hominibus Indis, & paucis Lusitanis terra secundum littus ire iussit, vt eodem tempore terra atque mari Patecatiri munitio oppugnaretur. Ipse lembis & celocibus inuectus, fluuium æstu secundo subijt. Georgium verò Botellium agminis primi Ducem, hostes acriter inuadere iussit. Andradius continuo subsequutus est. Alfonsus Persona simul è terra impetum fecit. Munitio cum magna hostium cæde capta, & præsidia in effusam fugam compulsa sunt. Ibi ligneum truncum magna crassitudine recenti sanguine conspersum aspiciunt. Is enim, qui tormento præerat, & à Patecatiro cum reliquis in seruitutem abductus fuerat, iussus est illud in Andradium dirigere. Is morte proposita, ne tantum in se scelus admitteret, mortem oppetere maluit, quàm Christi numen offendere. Ea re Patecatirus grauiter offensus, illi caput in eodem trunco securi præcidi confestim imperauit. Dū verò alij castra diripiunt, alij tormenta cum Camelo, quem diximus, in naues inferunt, alij stationem subiectis ignibus incendunt, apparuit repentè Saracenorum acies instructa. Hi erant quadringenti, cum tribus Elephantis ingentibus, quorum singuli castella singula portabant. Viceni sagittarij in singulis castellis inerant. Georgius Botellius cum turma, quam ducebat,

Aphractū ab hoste captum.

Munitionis Patecatirianæ expugnatio.

Eximia tormentarij cuiusdam magistri fides erga superiorem.

Prœliū cū Saracenis.

rebat, prior, eo quod propius fortè constiterat, in hoc agmen incurrit, suosq; admonuit, vt elephantum, qui præcedebat, omitterent, rectorem tantum peterent Hi cum viam Elephanto aperuissent, rectorem hastis vndique sublatum interimunt. Elephantus rectore destitutus constitit. Cùm verò quidam è scapha Georgij Botellij, qui tormentis præerat, Elephanti cor pila percussisset, Elephantus repente concidit. Hac ruina reliqui consternati diffugiunt, & Saraceni similiter in fugam versi sunt Naues erant in fluuio mercibus onustæ, quæ direptæ continuo fuerunt. Nostri re bene gestâ in vrbem rediêre. Patecatirus inde digressus quatuor passuum millia, locum alium magis natura munitum maiore vallo sepsit, validioreque præsidio muniuit. Illum deinde locum Andradius aggressus est. Primam stationem (quatuor enim erant) cepit, & incendit. Cum tamen reliquas inuasisset, tanta hostiũ multitudo ab eo, qui se Malacæ Regem nominabat, immissa fuit, vt nostros repelleret. In hac pugna duodecim è nostris desiderati sunt, inter quos Rodericus Araujius, & Christophorus Malcaregnas, & Georgius Garcelius, & Antonius Azenedius extitere. Andradius & Petrus Faria cum multis alijs vulnerati sunt. Hac victoria Patecatirus insolenter elatus, animum addidit Principi, qui ad regnum Malacæ, vt diximus, aspirabat. Is continuò Lasamanem admonuit, vt cum classe, quam instructam habebat, secum classibus Regis Darguimensis (Regnum illud ad Austrum pertinet, & est Malacæ finitimum) qui illi contra Lusitanos opem afferebat, coniungeret, & Malacæ portum obsideret. Andradius cùm exploratum habuisset, Lasamanem in ostio fluminis, quod Muar appellatur, classem constituisse, eo inuectus, classem est aggressus. Prælium fuit atrocissimum, & ab vno die in sequentem ductum. Lusitani tamen victoriam consequuri fuerunt: hostes partim cæsi, partim in fugam pulsi, permultę naues incensę sunt. Sub id tempus tres naues cum præsidijs, & munitionibus & fabris, ab Al-bu-

Lusitanorum victoria.

Acre prælium Lusitanorũ & repulsa.

Classis hostilis.

Regnum Darguimense.

Muar flu.

Praliũ atrocissimũ & Lusitanorum victoria.

buquercio missæ Malacam venêre. Ciuitas tamen cõmeatus inopia laborabat. Andradius, vt ciues ea inopia leuaret, fretum Cincapuræ petijt (id autem Australem & vltimam regionis illius partem à continente dirimit) & nauem Patecatiri maximam commeatu onustam cepit: deinde Malacam reuersus, Lupum Azeuedium, & Georgium Botellium eodem iterum misit, qui indè tres alias Patecatiri naues cibarijs oneratas similiter abduxerunt. Georgius item Gomecius Cugna è Peguensi Regno (Rex enim cum Albuquercio pacem firmârat) cum alia naue commeatu similiter referta Malacam aduectus est. Eodem etiam tẽpore Antonius Miranda è Siamensi Regno, in quo fuit à Rege multis honoribus magnisque muneribus affectus, Malacam venit. Rodericus Brittius rei benè gerendæ occasionem omittendam minimè putauit. Idcirco classem apparauit, qua nostri Patecatirum animo iam fractum, & inopia propter amissum commeatum grauissimè laborantem opprimerent. Namque Andradio tradidit. Is cum alijs ducibus in hostes ire perrexit. Primum agmen Georgio Botellio, & Petro Personæ commisit. Ij cùm maximo impetu primam stationem aggressi fuissent, eam cum magna hostium cæde transgressi sunt: alias deinde duas expugnârunt. Hostes tandem se fuga proripuerunt. In eo prælio Franciscus Machiadus vnum Elephantũ occidit: alius captus, & Malacam adductus fuit: duo (quatuor enim erant) fugerunt. Eo casu Patecatirus exanimatus, in Iauenses insulas cum opibus & familia confugit. Is, qui se Regem appellabat, in aliam insulam ad ortum Solis obiectam, Bintam appellant, se recepit. Lasamana similiter, vt nostrorum congressum vitaret, mare nostris liberum reliquit. Andradius in vrbem reuersus, ciues omni molestia & solicitudine liberauit. Antonius Abreus sub idẽ tempus Malacam redijt. Nec enim potuit insulas, in quas Albuquercij iussu profectus fuerat, propter aduersam tempestatem, penitus explorare. In insulam tamẽ, Amboinum appellant, quæ non procul à Malucis abest, de-

Malacæ inopia commeatu iuuatur.

Lusitanorum victoria.

Patecatiri aliorumq; fuga.

Abrei à Malacensi itinere reditus.

Amboinũ insula.

est, delatus est. Vnde Garofi pondus aliquot asportauit. Inde insulas Bandæ (quinque autem sunt ad Austrum sitæ) petijt. Ibi tellus arbores, quæ nuces illas quas noscadas appellant, afferunt, passim profundit. Arbores dicuntur esse Lauris simillimæ: flores quos efferunt, aiunt florum, quos mali Persicæ ferunt, speciem atq; similitudinem referre. Gens est agrestis & fera: Regem se imperio, quoties eis lubet, abdicare compellunt, seniorumq; consilium, quo regantur, instituunt. Et sic variè statum Reip. commutant. Franciscus porrò Serranus tempestate similiter iactatus, in insula quadam, quæ vna est ex Malucis, & Ternates appellatur, naufragium fecit. Qui tamen ab insulæ Rege comiter acceptus, multisque muneribus ornatus fuit. Hæc in orientis Solis regionibus gerebantur. Cùm verò Albuquercius bellū maxima vigilantia cōparâsset, Garsia Norogna, qui Mozambique, vt dictum est, hyemauerat, interuenit. Duo autem Duces, quorum vnus Georgius Melius Pereira, alter Garsia Sousa nominabatur, qui eo anno profecti Olysippone fuerant, secundis tempestatibus vsi, cum classe duodecim nauium similiter appulerunt. Erant in his nauibus supra duo millia Lusitanorum. Albuquercius classe sedecim nauium instructa, Cochimo profectus est. Petrus Mascaregnas quamuis iam fuisset in Cochimensis arcis præfectura constitutus, asseruit tamen, se nullo modo passurum, vt bellum illud se absente conficeretur. Arce interim alij commissa, in eadem classe vectus fuit. Albuquercius in cursu Cananoris arcem Georgio Melio tradidit, & dissensiones inter mercatores Saracenos eiusdem ciuitatis incolas & Lusitanos summa æquitate sustulit: deindè Baticalam aduectus, ad vrbis præfectum misit, qui diceret, se compertum habere, nauem vnam Calecutio cum maximo numero piperis aduectam, quæ ad ius Saraceni, qui emerat Simonem Rangelum, pertinebat, eamque, vt sibi confestim traderet, imperabat. Quod sine recusatione factum est, & nauis Cochimum continuò deducta. Ibi Iudæus quidam literas

Bāda ins.

Myristica nux.

Serrani naufragiū.

Noua Lusitanorum classis in Indiā aduenius.

Varij bellorum nuncij Albuquercio allati. teras à Lusitanis illis, qui, vt dictum est, cum Georgio Quadra nauarcho a classe Lemij aduersa tempestate segregati, naufragium fecerant, & à Saracenis captiui detinebantur, attulit, quibus significabant, Sultanum in ostio sinus Arabici arcem fundare, & Aden expugnare constituisse. Onorem deindè præteruecto Iudæus alius eadem nunciauit, adiecitque, nihil fore facilius Albuquercio, quàm ciuitatem illam capere, ante quā Sultanus ad eam copias suas adduceret: gentem ab eo defecisse, & offensionem illius extimescere. Idcirco facilius Lusitanorum imperium, quod clementissimum fore confidebat, quam illius tyrannidem subituram. Melraus ibi Albuquercium conuenit, illumque admonuit, Zabaimum viginti hominum millia cōscribere, vt Benastarinum copijs amplificatis fortius communiret. Proinde si vellet Benastarinum capere, properaret, antequam exercitus ille posset cum reliquo, qui oppidum tenebat, coniungi. Itaque nullam moram Albuquercius interposuit, quin statim Goā peteret, & classe Benastarinū obsideret. At qui erant in oppido, classem tormentis acerrimè quatiebant, præcipuè verò Camelus quidam (sic enim genus illud tormenti nominatur) plurimum damni nauibus inferebat. Sed opera excellentis artificis, qui tormentis præerat, cum globus tormento, quod Sphæram appellant, per os Cameli missus cum horrendo fragore fuisset, Camelus continuo dilaceratus & nostri illius metu liberati fuere. Albuquercius vrbem, vt indè cum copijs Benastarinum veniret, & terra hostes inclusos graui etiam obsidione continuò premeret, petijt. At Rozalcamus cum equitibus ducentis & quinquaginta, & maximo peditum numero ex oppido egressus, Goam versus iter instituit. Illi verò Petrus Mascaregnas, & Garsia Norogna, & Emmanuel Lacerda, & Lupus Vascius de sancto Pelagio, & Ioannes Fidalgus, & Rodericus Gundisaluus Camigna, obuiam prodiêre. Prælium commissum fuit, hostes fusi sunt: nostri in oppidum

Bellum Goense.

Stratagema.

Lusitanorū victoria

cos

eos insecuti tanto impetu ferebantur, vt hastis innixi in muros scandere conarentur. Qui tamen acrius eo die rem gesserunt, fuêre Lupus Vascius de S. Pelagio, & Petrus Mascaregnas. Qui oppidum tutabantur, omni telorum genere nostros detrudebant. Nonnulli cæsi, & quamplurimi vulnerati sunt. Emmanuel Lacerda saxo percussus, ex equo, quo vehebatur, in terram decidit, & occisus fuisset, ni Ioannes Decius illi opem confestim attulisset. Quod si Albuquercius, qui nostros rabie quadam furentes à muris abduxit, non accessisset, magnam ea die Lusitani cladē accepissent. Nemo enim eos impedire poterat, quò minus hastis in arcem euadere niterentur. Albuquercius in vrbem regressus, post duos dies copias omnes eduxit, illis tantum relictis, quas ad vrbis custodiam necessarias esse conspexit. Habebat autem tunc sub signis Lusitanorum tria millia, ad hæc Indorum cohortes aliquot erant admixtæ. Exercitum tormenta inuecta curribus antecedebant, testudines admouebantur, & omnia quæ ad oppugnationē erant necessaria, summo studio fuerāt ab Albuquercio cōparata. Castris positis, nostri oppidum & arcē terra mariq; summis viribus oppugnare constituunt. Sed erat ea oppugnatio difficillima. Oppidum namq; erat muris latissimis cinctum: turres admodum frequentes, è quib' densę pilę nocte atq; die coniectæ, multis necem afferebant. Quò autem Lusitani vehementius rem gerebant, eò periculum grauius adibant, & omnes eorum conatus in nihilum recidebant. Vnum tantum genus erat oppugnationis acerrimum, nempè fames, qua exercitus hostium erat in summas angustias inductus. In eo enim Albuquercius omnes neruos intenderat, nè quidquam cibi intromitti in oppidum posset. Omnes namque aditus erant nauibus obsessi, & commeatus, qui antea fuerant importati, propter hominum multitudinem consumpti. Rozalcamus hac necessitate coactus, experiri voluit, an posset eruptione facta sese ex obsidione, qua

Albuquercij exercitus.

Benastarini obsidio & oppugnatio.

Rozalcami in Lusitanos eruptio.

qua premebatur, eximere. Nocte igitur de quarta vigilia, aliquot instructas acies cum Ducibus sane fortibus emisit: ipse ad portam substitit, vt præsidia submitteret. Qui exierant, nimis acriter in stationem, cui præerat Emmanuel Sousa Tauaris, irruperunt, ipsum Sousam fortissimè dimicantem conuulnerârunt, & copias quibus erat præfectus, cedere compulerunt, vsque eò, dum in aliam stationem, cui præfectus erat Garsia Norogna, qui subsidio occurrebat, similiter inuaderet. Ita cùm & fames & rabies eos incitaret, Norognam etiam cedere coegerunt. Petrus Mascaregnas cum instructis cohortibus accedens, Lusitanos dissipatos in ordinem recepit, & hostibus animo magno repugnauit. Prælium tanta vtrinque pertinacia commissum fuit, vt res non tormentis, nec hastis, sed gladiis, & pugionibus, & interdum etiam lacertis gereretur. Hostes tamen cùm vlterius progredi non possent, in oppidum incolumes redierunt. Albuquercius, ne hostes possent deinceps erumpere, fossam latiorem duxit, valluımq; firmius muniuit. Hostes in extremum discrimen adducti, pacem petierunt. Pax his conditionibus facta fuit: vt hostes traderent omnes Christianos, qui ad eos transfugerant, & Christi religionem violârant: vt traderent præterea naues duas, quas, dum in insulam traiecerunt, in aditu Noroensi ceperant, & oppidum, & arcem cum equis, armis, & tormentis, & omnem præterea classem, quæ in insula consistebat. Albuquercius verò fidem dedit, se eos cum bonis omnibus abire permissurum, & Lusitanis, qui religionem abiurauerant, necem haudquaquam illaturum. His rebus summa fide confectis, hostes in continentem traiecerunt: nostri in oppidum ingressi sunt. Albuquercius in vrbem regressus est. Lusitani, qui apud Saracenos in Mahumetis nomen iurauerant, cæsi quidem minimè sunt, sed nè quisquam auderet eorum scelus imitari, illud ab Albuquercio exemplum editum fuit, quo non minus, quam si capitali supplicio omnes affecisset, terrorem multis incussit. Omnibus enim nares, & aures, & dexteras

Prælium acerrimū.

Pacis cū Rozalcamo initæ conditiões

Benastarini opp. deditio.

Singulare apostatarū supplicū.

teræ manus, & sinistrarum pollice abscindi præcepit. In his fuit Fernandus Lupius, cuius mentio facta est, qui postea a classe, quæ in Lusitaniam nauigabat, in insula S. Helenæ derelictus, eam insulam admirabili sagacitate & industria frugibus & oleribus, & arboribus ita conseuit, vt cum eo ex India redeuntes nostri naues gratia aquationis appellunt, mirè reficiantur. Albuquercius his rebus gestis, Noronham Cochinum misit, vt classem, quæ erat in Lusitaniam profectura, diligenter instrueret: & deinde mare, quod ad Calecuti oram pertinet, obseruaret, ne vlla nauis Arabiæ egredi e portu posset, quin statim caperetur. Aliam deinde classem Timoiæ [illegible] commisit, qua naues omnes, quæ cum equis e Perside veniebant, Goæ portum subire compelleret. Eos autem, qui portum intrabant, commeatu excipiebat, & de portorijs aliquid diminuebat, qua liberalitate omnino mercatores, eo cum equis & alijs mercibus libentissimè commeabant. Sic factũ est, vt portus vectigalia multo maiore pretio conducerentur. Rex Vengapor (est autem Vengapor Regio mediterranea, cũ Zabaimi regione confinens) Legatũ ad Albuquerciũ de pace misit. Nomen enim illius per omnes illas terras cu hominum admiratione vagabatur, & multi ob eam causam, Regis Emman. imperium sequi volebant, vt in illius tutela constituti, aliorũ Principum tyrannidem declinarent. Legatus ephippia, frontalia, phaleras, & tegumenta, quibus equi insternuntur, & ornantur, Regis sui nomine ad Albuquercium deferebat. Legatio vero nihil aliud continebat, quàm amicitiæ cupiditatem, quia princeps ille dicebat se vehementer incensum esse, & bellum cum Zabaimo, si opus esset, facturum, & Lusitanis cibaria suppeditaturum, nullumque officium hominis fidelissimi, quod ad Regis Emmanuelis obsequium pertineret, omissurum. Hoc autem postulabat, vt liceret sibi equos trecentos precio, vt alij faciebant, persoluto, ex vrbe singulis annis educere. Fuit huic postulato satisfactũ, & legatus honorificè dimissus.

Goësis portus vectigal soler- ter auctũ.

Regis Vengaporensis de pace ad Albuquercium Legatio.

Vengapor Regio.

Albuquercij ad Narsingæ Regē Legatio.

ſus. Legatum deinde ad Narſingæ Regem cum muneribus inſtituit, qui ab illo Baticalam, quæ erat in ora Malabarenſi ſita, Emmanuelis Regis nomine [illegible]. Ora Malabarenſis Cananore incipiens Cori promontorio definitur. Ciuitas autem Baticala ad Narſingæ imperium pertinebat. Quamuis autem eſſet parum fructuoſa, & multis periculis obiecta, Emmanueli tamen rationibus valdè conducebat, eam præſidiis illius cinctam teneri. Legatus fuit Gaſpar Chanocus, qui iam eò cum Legatione miſſus extiterat. Sub idem tempus Zabaimus Dalcamus duos Legatos ad Albuquercium miſit, & per eos pacem poſtulabat, & poteſtatem ſibi dari petebat equos emendi, quibus in bellis contra finitimas gentes vteretur. Id etiam conceſſum fuit, & Iacobus Fernandus Fariadus miſſus, qui pacis & amicitiæ fœdus ſub certis conditionibus ſanciret.

Zabaimi Dalcami ad Albuquercium Legationes duæ.

Melichiazius Legatum etiam cum naue commeatu & cibariis onuſta ad Albuquercium miſit, vt illi de capta Malaca gratularetur, & ipſum Melichiazium perpetuo in illius poteſtate futurum, multis verbis oſtenderet. Is Melichiazio gratias egit, & Legatum muneribus affectum dimiſit, & cum eo idem muneribus aliis Melichiazio donum [illegible]. Legatum præterea Cambaienſis Regis, qui Luſitanos captiuos adduxerat, muneribus [illegible] in patriam remiſit. Eodem tempore fuit certior factus Albuquercius, Legatum, ab Aethiopiæ Imperatore ad Regem Emmanuelem miſſum, a Dabulenſi præfecto vinctum cuſtodiri. Hoc cum perſpexiſſet, miſit continuo, qui nomine illius a Dabulenſi præfecto peteret, vt Legatum miſſum repente faceret. Is ſine vlla recuſatione paruit: & Legatus Goam [illegible] cum ſolenni pompa, & ſacerdotum cantibus exceptus fuit. Ferebat enim Crucem ex ligno Crucis illius, in qua Chriſtus, generis humani conditor atque liberator, ſublatus fuerat, perfectam, quam Aethiopiæ Imperator Regi Emmanueli dono mittebat. Omnes autem maxime lætabantur, cùm cernerent in illis regionibus

Melichiazij ad Albuquercium Legatio.

Aethiopiæ Imper. ad Emmanuelem Legatio.

tanta

[illegible] intervallo ab Europa distantibus. Le[illegible] [illegible], [illegible] coniti[illegible] [illegible] celeriter [illegible] etiam Legatum Regis Armagien[illegible] [illegible], Garsia [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible], Calecut[illegible]nse mare [illegible] regni [illegible] in Lusitanos [illegible] propen[illegible] [illegible] contu[illegible]ba[illegible] [illegible] non [illegible], inter il[illegible] [illegible] atque [illegible] Calecutiensi potestas [illegible] A[illegible] si[illegible] [illegible] Albuquerque [illegible] In [illegible] [illegible], & [illegible] Anno [illegible] M.D.XIII. [illegible] [illegible] [illegible] Barra [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Tingu[illegible] [illegible] qui Tin[illegible] [illegible] agendum [illegible] [illegible] excurrunt, [illegible]pulos [illegible] [illegible] Flamma [illegible] excita[illegible] [illegible] dispulerat, [illegible] hostiū mul[illegible]titud[illegible] [illegible] mœnibus aspicerent. Nostri [illegible], & [illegible] comparare, omnibusque rebus, quæ ad hostium impetum repellendum, siue ad obsidionem toleran[illegible]dam vsui esse possent, prouidere. Odoardus Mene-

Armagiē[illegible] Regis legatio.

Pax cum Calecutiē[illegible] [illegible] inita.

RES AFRICANAE. Maurorū excursiones.

ſius exploratum miſerat, & cum primum diluxit, quid exploratores afferrent, ad portam armatus cum in- ſtructis copijs expectabat. Renunciant illi, hoſtes per colles, in quibus ſpeculæ erant conſtitutæ, conſediſſe, magnam equitum & peditum multitudinem, videri. Cum tam exiguis copijs non eſſe ſapientis Ducis, velle in hoſtes [illegible] feroces, & ſucceſſibus elatos in- currere. Odoardus enim Meneſius habebat tunc ſub ſignis equites [illegible]oo. & pedites 3[illegible]. Odoardus [illegible] [illegible]nus progredi conſtituit: & ſuperato colle, [illegible] [illegible] xit, & numerum oculis, vt potuit, deſignauit. Illi [illegible] dunt, vt noſtros ab vrbe longius extraherent, [illegible] ſenſim eos ſequuntur. Vbi vero illi circiter duo [illegible] millia progreſſi ſunt, conſtitére deinde clamores [illegible] tes edidére. Hic Barraxa: Non clamoribus, inquit, [illegible] ſed viribus agendum. Non ſunt hi homines, qui [illegible] bus exterreri ſoleant. In virtute igitur, non in [illegible]

Barraxæ ad milites oratio.

bus eſt ſpes victoriæ collocanda. Cupio autem non eos, qui voces inanes fundant, ſed qui hoſtem ferociter [illegible]- cere. Hæc vbi dixit, inſtructo equites in noſtros inci- tauit. Primum noſtrorum agmen, quod Petrus Leita- nus ducebat, ſexaginta equites continebat, [illegible] [illegible]

Prælium.

nocte præmiſſum. Hoc primum hoſtium [illegible] ſuſtinuit. Hoſtes multitudine noſtros obruebant. [illegible] neſius tamen Leitani namque virtuti [illegible] debat, nec exiſtimabat, eſſe ſibi [illegible] in extremum diſcrimen induſtriæ [illegible] ſummæ rei conuenire, afferre [illegible] dines iam propter prælium [illegible] aggrederetur. Itaque cum tempus [illegible] maduertit, pedites iuſſit vnum [illegible] dere, ipſe in latus alterum [illegible] Plus vna hora fuit vtrinque [illegible] Tandem cum hoſtes ardorem [illegible] terent, & noſtri tunc multo vehementius [illegible]nem facerent, illi fugam [illegible]. [illegible]

Luſitanorum victoria.

Is enim ante congreſſum Barraxam [illegible] non vocibus, ſed virtute cum paucis [illegible]

[illegible] esse pro[illegible] vt Barraxæ senten-
[illegible] comprobaret, primus cum equitibus centum se
[illegible] Illum [illegible] insequutus est, &
cum [illegible] viduum cepisset, aut saltem occidisset, nisi e-
quites, quos ducebat, pedites hostium [illegible]
sent, [illegible] frustra [illegible] ante, nimis [illegible]
[illegible] viri sine fortis officio functus ca[illegible]e fuit.
Cum tamen Alexander [illegible]
[illegible] ita [illegible] vt ordinem [illegible] con[illegible]a-
[illegible] Menesius [illegible] decem millibus passuum [illegible]
[illegible] Barraxa [illegible]
[illegible] Menesius [illegible] ab hostium [illegible]
[illegible] ex [illegible] *Ceterum*
[illegible] inter quos fuit [illegible] *& capio-*
[illegible] & [illegible] *rum [illegible]*
[illegible] & tentoria capta, *ru.*
[illegible] Ipse Barraxa [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] salutis
[illegible] Odoardus Menesius, [illegible] in vrbem *Pia facta.*
[illegible], vna cum omnibus [illegible] in templum in-
[illegible] Deo [illegible]
[illegible] o prælium [illegible] *Safinense*
[illegible] *bellum.*
[illegible]
[illegible]
[illegible] reli-
[illegible]
[illegible] vel [illegible] di-
[illegible] a [illegible] hostium fines
[illegible] Hoc [illegible] anno [illegible] Fernandus Atai-
[illegible] Barrigam, virum [illegible], & [illegible]
[illegible] Dabidam. Is locus Safinio circiter *Dabida*
[illegible] vt incolis *oppidum.*
[illegible] Xiatimenses opem [illegible] Dabida in edito
colle [illegible] et prope [illegible], quem Aguz
appellant. Xiatimenses tamen tunc Dabidenses nu-

mero ſuperabant, & plurimas illis iniurias inferebant, quas tunc Barriga perſequutus eſt. [illegible] Xiatimenſes exploratum [illegible] copias [illegible] ſufi caſtella circumire [illegible] nucli perſoluenda, [illegible] tos equites a [illegible] quibus [illegible] ros eſſe confidebant. [illegible] lo, quod appellant Mirabelam, [illegible] aginta equitibus continebat, [illegible] tiucies appropinquaſſ, quamuis [illegible] cum nonnullis Dabidentes [illegible] imperium dedit, & [illegible] primarios cepit, & [illegible] occidit. [illegible] dum quidem [illegible] omnes [illegible] interquereret, [illegible] tum [illegible] Ardes enim, qui [illegible] uariſſime, pro [illegible] parauit ut ex redempt [illegible] præterea multos a [illegible] capto eſſe [illegible] nium [illegible] belli [illegible] nec [illegible], & veter [illegible] tum [illegible], & ſtipendi [illegible] E [illegible] ſoluta. Rurſus Azeme [illegible] bentaculo in [illegible] nomine [illegible] tis, quem [illegible], ſitum, [illegible] propter rebellionem [illegible] ent [illegible] calaſcerent, noctu [illegible], prima [illegible] munitiones irrumpunt, hoſte [illegible] nonnullos [illegible] & aliquot etiam capiunt. [illegible] ea prorumpunt. Noſtri in [illegible] reuertuntur. [illegible] cum [illegible] quod appellant Tazarot, cum [illegible] conuicto, excurſionem in [illegible] Azafi [illegible] ſuga [illegible] redaxit. Ladouicus [illegible] ſij Tarnucauli Dynaſtæ filius, cum [illegible]

Iehabenta ſufi victoria.

Dabidēſis Princeps captus.

Pax cū rebelibus Mauris.

Luſitanorum de Azeze victoria.

Victoria Luſitanorum de Tazarotis.

[illegible] permisit. Aluarum etiam Noronham cum alijs centum equitibus in vrbe simul ingressus est. Vterq; missus à Rege Emmanuele fuerat, vt vrbi praesidio essent, ita tamen, vt nunquam Ataidij imperium detrectarent, sed omnia, quae is iussisset, alacri [illegible] summa [illegible] conficerent. Ataidius, vt adolescentes ea nobilitate [illegible], vt possent cum nonnulla gloria in Lusitaniam reuerti, statuit Almedinam eis declarare. Est autem Almedina vrbs valde ciuibus frequens, & muris cincta. Homines sunt agricultura & rei pe- *Almedina vrbs.* cuariae maxime dediti, & ideirco frugibus & pecudibus abundant, vitam [illegible] paulo lautiore, quam reliqui eiusdem regionis Arabes viuntur. Ciuitas erat in duas factiones diuisa. Quidam enim Regis Emmanuelis partes sequebantur, quidam Iessensi Regi studebant. Vtraque autem pars factionis Principem habebat. Omnes tamen tributum ex foedere debebant. Factio *Almedinae bellum.* Iessensis tunc praesidio regio contra nostros adiuta multo potentior erat. [illegible], vt alij quidem voluntate, alij vero metu tenerentur, nec tributum impe- [illegible] soluerent. Ataidius cum equitibus quadringentis, & [illegible] peditum ex vrbe profectus, prima luce Almedinae portis appropinquauit. Hostes de illius aduentu per exploratores facti certiores extiterant. Erant in vrbe equites sexcenti, & pedites mille, viri fortes, & animis & armis ad confligendum parati. Ataidius eos inopinato aggredi cogitabat. Itaque cum ad moenia propius accessisset, duplicem aciem instruxit. Vnam Aluaro Noronhae, vt portam, quae Marochiū respicit, oppugnaret, alteram sibi reseruauit, qua cum Lodouico Menesio [illegible] portam irrumperet. Hostes vero portas aperiunt, & pugnandi facultatem nostris offerunt. Praelium exortum est, quod fuit vtrinque singulari audacia commissum. Nostri primū *Praelium aequale.* cessere. Deinde rursus animis acriter incensis, impetū in hostes tulere. Victoria neutram in partem inclinabat, cum pugna in multum temporis spacium protracta fuisset. Factum tandem est, vt vtrinque libenter se

à prælio continerent. Ataidius copias [illegible] reduxit, & hostes se intra mœnia receperunt. [illegible] supra viginti ceciderunt: e nostris [illegible] multi ex vtraque parte vulnerati [illegible] Ataidius quietem minime pati [illegible] vsus in hostium turmas, quæ prope A[illegible] positis castris consistebant, inuadere [illegible] intellexisset, hostes esse iam de illius consilio per [illegible] ratores admonitos, quamuis iam esset [illegible] progressus, copias retraxit. Porro Arabs quidam familiaris ad illum accessit, atque nunciauit, [illegible] chij Regem viam, per quam ille [illegible] insedisse, vt illum interciperet. Eo [illegible] valdè lætari dixit, & [illegible] Deinde, abi quæso, inquit, Regique [illegible] campo per totam diem illum expe[illegible] men siue vt congressum illius [illegible] quod in rem magis esset, [illegible] factum nunciatur, viam [illegible] calem regionem recta contendit, & [illegible] cipe, qui montis ditionem [illegible] viribus Lusitanis repugnarent. Ataidius [illegible] frustra expectaret, exercitum [illegible] ctè in vrbem reduxit. Hoc [illegible] se regnas cum equitibus centum [illegible] & Ludouicus Menesius, & Aluarus [illegible] Lusitaniam reuocati. Erant tunc in [illegible] equites, cum quibus [illegible] currebat, & manum cum [illegible] bat, ita, vt nemo posset esse [illegible], quo minus tributa ab stipendi[illegible] nosse cuperet, quid hostes agerent, quorum [illegible] duodecim millibus [illegible] id exploraturum ostendit. Itaque [illegible] cum equitibus triginta de nocte [illegible] pius, cum diluxisset, accessit, sex [illegible] tuor viuos cepit, tantaque celeritate [illegible] quam hostes se ad illum persequendum [illegible]

Maurorũ in Lusitanos conspiratio.

Excursio in Mauros.

p[illegible] [illegible] in pacatum [illegible]ciperet. Ataidus igitur a captiuis intellexit, quid hostes animis agitarent, quo omnes [illegible] collectissent, nouus copijs rem gerere [illegible] Sequenti [illegible] die, Lupum [illegible] cum [illegible] [illegible] Sequiorum [illegible] praemisit. [illegible] Malcarenam cum equitibus [illegible] illum [illegible], vt locum [illegible] insidijs cum copijs suis insideret. Ataidus postremo, [illegible] esset, cum reliquo agmine [illegible] in hostes [illegible], [illegible] a-[illegible] tumultuarium [illegible] indignissime [illegible] ab homine illo [illegible]. [illegible] equites quadringenti [illegible] sunt, & in [illegible] inuadunt. [illegible] ordine minime composito [illegible], donec ad locum, in quo Malcarenas [illegible] insidijs [illegible], [illegible] [illegible] & [illegible] in hostes [illegible], & Malcarenas ex insidijs [illegible] ret, praelium [illegible] quod [illegible] commissum est, vt [illegible], [illegible] post illam [illegible], ad [illegible] in regione [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] non [illegible] perturbat, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Multi [illegible] sunt, non [illegible] [illegible]. Nostri [illegible] incipiunt, quos Ataidus [illegible], [illegible], & [illegible] progredi noluit, eo quod [illegible] & Mal a [illegible] dixerant, [illegible] versabatur, ne [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] praeda, [illegible] [illegible] recepit. Post [illegible] tum Ataidus [illegible] regem Mamcha[illegible] [illegible] Casti- [illegible], quod inde non procul [illegible] [illegible] perum, cum Rex [illegible] ex improuiso [illegible] adortus, eas cepit, & [illegible] [illegible] [illegible] in-

tulit,

Cruenta Maro[illegible] [illegible]

Prospera Ataidi in Maro [illegible] [illegible] [illegible] irruptio.

tulit, exercitumque properè reduxit. Ibi tunc hostes accurrunt, sagittis, & glandibus, & missilibus acriter pugnant. Præcipuè vero tanta lapidatio [illegible] fuit, [illegible] castra enim erant in cliuo [illegible] facta est, vt locus lapidationis nomen obtineret. Nostri tamē [illegible] cum omni præda receperunt: hostes eos tota [illegible] nocte ferociter insequuti sunt. Nihilominus Ataidus [illegible] cum eorum impetum egregiè sustineret, exercitum [illegible] incolumem cum magna præda [illegible]. Captiuos enim supra trecentos fuisse cōstat. [illegible] complures, & Cameli. Rex [illegible]

Idenar mons. munitum castris metendi [illegible] est mons [illegible] qui appellāt Idenar [illegible] subiecta est [illegible] ctis principio collibus præangustis [illegible] panditur. In campi [illegible] rex [illegible]

Alia non minus fœlix in Marochianos irruptio. cum Ataidus explo[illegible]tum habuisset, vna [illegible] equitibus quingentis, & multis etiam S[illegible] lanibus, qui Duce [illegible] Atai[illegible] coniunxerant, in [illegible] p[illegible]antes inuasisset, castris tanto metu [illegible] plexit, vt quāmuis [illegible] in ea trepidatione [illegible] quæ cuique sors obtulerat arma [illegible] omnes tamen metu nimio con[illegible] multu effusa fuga proripuerunt. Ipse que Rex [illegible] spectauit, dum equus insterneretur, sed in [illegible] mum adipisci potuit, [illegible] magna cædes facta est, ingens [illegible] ma virorum & mulierum [illegible] abducta. Inter captiuas fuit [illegible] na, forma excellenti, quam [illegible] tum aliquot vulneratum [illegible]

Lusitanorum de Almedinensibus victoria. exiuit, qui in facie vulnus accepit. [illegible] diebus Almedinenses [illegible] cursionem fecerunt, & in [illegible] carunt. In eos tamen Ataidus [illegible] xit. Prælium fuit acre, [illegible] hominū numero commissum. Sed tandem [illegible] si [illegible]gatiq; sunt; Octo & quadraginta [illegible]

desi[illegible]

[illegible] maior [illegible] & equorum hosti [illegible], & D[illegible] fuit [illegible]men- [illegible] permisit [illegible] hostes inse- [illegible], ne in [illegible] rapiditate fu- [illegible] [illegible] in [illegible] ducerent & [illegible] [illegible]. At Arad[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] deinde [illegible] [illegible] singuliter cum [illegible] equitum [illegible] [illegible] hostes [illegible]. [illegible], Lusitani [illegible] multitudine & [illegible] vehementius oppressi [illegible] magnum [illegible] [illegible] a cum [illegible] [illegible] um [illegible]. quo no- [illegible] est, & impetu [illegible] [illegible]. [illegible] nostrorum [illegible] hostes [illegible] nostri [illegible] [illegible] [illegible] ediderant. & [illegible]. Hostium [illegible] militaris virtutis [illegible] tamen, [illegible] & pericu- losis [illegible] [illegible] [illegible] o [illegible] [illegible] in [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Tandem cum ho- stes, [illegible], [illegible], pa- cem ab Aradio [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] Duces [illegible] ad [illegible] sepulturæ redderetur: quod [illegible] voluntate [illegible] [illegible] inter [illegible] propter [illegible] in bello parta, [illegible]

Lusitano- rũ de Ara- bibus vi- ctoria.

[illegible] in Ar[illegible] [illegible] des

Rex cum [illegible] [illegible].

noribus affectus, & singulari suorum [illegible]
celebratus. Pax facta continuo fuit. Reliqui & [illegible]
sium exemplo prouocati, pacem [illegible] ab Ataidio
postularunt. Pacis sequester [illegible]
fuis extitit. Nullum grauius onus [illegible], quod iam antea
subierant, fuit illis impositum. Itaque parte [illegible] pro-
fligato, omnis illa regio fuit sub [illegible] m & ditione
Emmanuelis iterum cum [illegible]
Ex illis Ataidius plurimos delegit, [illegible]
ret, vt illis stipatus, [illegible] cum [illegible] Rege [illegible]
riso (sic enim appellabant [illegible]
virtutis militaris [illegible] A[illegible]
gris vagabantur, [illegible] bat [illegible] bellum [illegible]
reret. Tantum autem terrorem [illegible]
dij nomen inferebat, vt nullis [illegible]
quam fore confiderent. At Ataidius [illegible]

Bellū Marachiense. cura liberatus, bellum contra [illegible]
ior [illegible] ad [illegible]
po [illegible], verum [illegible]
eq[illegible] [illegible]
cens fœderatis qui sub [illegible]
citis, in Marochij fines inuaderet. [illegible]

Duamus. bentafufo, cum essent in loco [illegible] appella-
tur, & abest Sabinio passuum [illegible]
accepit, ad radices Atlantis mon[illegible]

Atlas m. motes clari. ros [illegible] campo [illegible]
A[l]chauz, nouem hostium præfectos [illegible]
Hoc igitur cum Duces explo[illegible]

Alchauz Lusitanorum victoria. dibili celeritate eo se contulerant, [illegible]
& incautos aggrederentur. Superati [illegible]
si sunt, capti centum & [illegible]
eo die pr[illegible]a. Vlterius autem pro[illegible]
timensem in petum ferentes, [illegible]
fecerunt, & captiuos centum [illegible]
vt eandem regionem armis occ[illegible]
us castris equites permultis [illegible]
rigin copiarum supplemen[illegible]
subsidium missos acceperat. Prælium [illegible]

[illegible]

[illegible] fuit, & diu [illegible] victoria dimicatum. E no [illegible] Lusitani, & [illegible] Saraceni ceciderunt; [illegible] hostibus viginti & quinque cæsi sunt, inter quos [illegible] interfectus est. Hostes cum se fru[illegible] in castra [illegible] quos nostri [illegible] in castra voluerunt, ne [illegible] ob-ruerentur. Post [illegible] dies, Barriga [illegible] oppidum [illegible], quod appellant [illegible], simili[illegible]ter tu[illegible]. Hostes cum se [illegible] adductos cer[illegible]nerent, aluearia [illegible], quibus abundabant, incensa e mœnibus demisere. Nostri & a[illegible] aluearium flammis ambusti, & [illegible] aculeis stimulati, oppugnationē deserere coacti sunt. Multi etiam vulnera ab hostibus accepere, ne ap[illegible]tum ea propugnatio asseri [illegible] posset. Ipseq; Barriga grauiter vulneratus [illegible]cessit. Sub idem tempus, Nonius Cugna cum centum equitibus [illegible] Regis Emmanuelis iussu peruenit, & Nonius Mascaregnas in Lusitaniam reuocatus est. Aguz est oppidum in ea Mauritaniæ parte, quæ ad fines Sa[illegible] [illegible]. [illegible] tunc locum Lusitanus quidā cum [illegible] Lusitanis [illegible] custodiebat. [illegible] Barriga & Ichabentafusus cum copijs suis [illegible]. Ibi vero fuit eis nuncius allatus, Ma[illegible] Regem [illegible] maximis copijs aduentare. Quem nuncium [illegible] accepit, Nonium Cugnam [illegible] equitibus [illegible], vt [illegible] adferret, confestim misit. Ibi cum quidam ex [illegible] agmen nostrorum [illegible] voluissent, [illegible] sunt, & vnus ex illis [illegible] quem ad [illegible] Barriga misit. Ab eo cum [illegible] consilia sciscitaretur, [illegible] Punico quandam opinionem in [illegible] sensibus [illegible], quibus [illegible], suspicatus est Ichabentafusum de nostro [illegible]. Itaque ad Barriga[illegible], vt omnes Lusitanos confestim in vrbem regredi iuberet, & ipse cum solis equitibus sexaginta remaneret, atque deinde aliquid [illegible], vt ratione ductus existimari posset, a Ichabentafuso [illegible]. Id Barriga, vt sibi imperatum fuerat, executus est: atq;

pri-

Anceps est Xerifio prælium.

Stratagema Tadē[illegible].

Oppugnatio irrita.

Aguz opp.

Astus Punicus.

Ichabentafusus proditionis suspectus.

primùm alios omnes dimisit, [illegible] cu-
iusdam minime necessari[illegible]
indignitate se vsque adeo [illegible]
stè videretur a Ieh[illegible]
Rodericus C[illegible] cum [illegible]
dere noluit. Iehabent[illegible] cum [illegible]
tempor[illegible] a Lusitanis destitu[illegible]
cus de sua fide, quam meritu[illegible]
in tanto discrimine rel[illegible]
de tam in[illegible] iniuria con[illegible]
nus eo die prælium cum Maroch[illegible]
quas [illegible] initu[illegible]
ria, vel [illegible]
quanta fide Regem F[illegible]
ret His [illegible] At[illegible]
confestim ad illam equite[illegible]
c[illegible]s nuncius cum duo[illegible]
iam Iehabentafu[illegible] manu[illegible]
Iehabenta fusi de Vl rocienib. insignis victoria. [illegible] Prælium [illegible]
[illegible] cum fis [illegible]
[illegible], maximam [illegible]
cecidit, [illegible] Regem c[illegible]
[illegible] exercitu[illegible] partem [illegible]
da fuit ingens. Erat enim c[illegible]
p[illegible]. Ataidius [illegible]
B[illegible] cum equitibus [illegible] & C[illegible]
tercentis [illegible]
[illegible] Iehabenta[illegible] Tum
Ata[illegible], aut [illegible]
co[illegible] o non [illegible]
derat, quod tam [illegible]
[illegible]
[illegible]
mine [illegible] sua destitu[illegible]
multis post diebus Ataidius [illegible]
Victoris de Xatimensibus. [illegible] B[illegible] immisit. [illegible]
E[illegible] duo viri nobiles [illegible]
re sed tandem oppidum captum, & hostes pa[illegible]

[illegible]

si, partim in fugam coniecti, & aliqui etiam capti sunt. Rex Fessensis, anno salutis M. D. XI. cum fuisset illi nuncius allatus, Tingim non esse valido præsidio munitam, & præterea negligenter custodiri, sore putauerat vt, si illam ex improuiso adoriretur, [illegible] caperet. Itaque maximas copias comparauit, vt illam oppugnaret. Longè tamen aliter munitam reperit, quam suspicatus fuerat: Castra tamen posuerat, & [illegible] diebus aliquot tenuerat, & quantum poterat viribus & machinis oppugnauerat. Sed tandem frustratus conatu cum magno damno atque dedecore repulsus. Anno igitur subsequente, vt [illegible] lam deleret, Arzillam exercitum adduxit, & prope vrbem castra locauit, & cum inde hostes in vallum, quod vrbem cingit, irrupissent, nostri intra vallum præsidia statuerunt, in quo Benedictus Coutignus in hostium [illegible] tum, Adel[illegible], equum incitauit, & illi cuspide oculum effodit. Iacobus Coutignus, frater Francisci Coutigni Comitis Marimensis fortissimè dimicans, ab hostibus interfectus fuit. Pauci vtrinque ceciderunt. Rex cum cerneret sibi in tempus [illegible] obsidione [illegible] oteri, domum re infecta discessit. Emmanuel interim quamuis Africani belli curam non intermitteret, aliud bellum sibi proponebat, ex quo non minorem gloriam assequeretur. Cum enim esset studio Christianæ religionis propagandæ vehementer incensus, id suscipiebat, vt animis diuinis omnes impietatis opes & munimenta conuelleret. Itaque in India, & in AEthiopia operam dabat, vt gentes à Christi placitis alienæ ad illius sanctissimum cultum sanctorum hominum monitis & disciplinis adducerentur. Et cum animaduerteret regnum illud AEthiopiæ, quod appellatur Congo, [illegible] tempore Ioannis Regis Christi disciplinis illustratum, in idem opus, vt perficeretur, incubuit. Idcirco, vt dictum est, multos sacerdotes pietatis opinione præstantes in illam regionem miserat, vt eos, qui [illegible] erant lustralibus aquis expiati, ad CHRISTI fidê perducerent,

Tingi oppidum a Fessensi Rege frustra oppugnatum.

Irrita Arzilæ obsidio.

Emmanuelis Regis in Christiano propaganda studium.

rent, & qui iam CHRISTO nomen dederant, clarius re disciplina confirmarent. Sub hoc ipsum tempus, hominem è suis domesticis equestri ordine præditum, ad eundem Congensem Regem, cum pluribus sacerdotibus, & sacris vestib⁹ ad rem diuinam solennius peragendam misit, vt eum acrius studio Christianæ pietatis incenderent. Rex hac Emmanuelis singulari benignitate prouocatus, in Lusitaniam filium suum Henricum nomine, cum fratre suo, & pueris nobilibus misit, vt linguam Lusitanam, & Latinas literas, & Christianarum rerum disciplinam perdiscerent. Cum iis venit Legatus quidam illius, Petrus nomine, non vulgari prudentia præditus, cum quo Rex Emmanuel sermonem libentissimè conferebat. Is vt diutius in Lusitania versaretur, vxorem secum duxit, quæ fuit a Regina Maria multis donis atque muneribus affecta. Emmanuel, cum omni comitate gentem illam vniuersam ad CHRISTVM allicere contenderet, Regis filium & fratrem cum reliquis pueris in disciplinam viris religiosis & eruditis tradidit, qui eos Latinis literis, & religionis morib⁹ & institutis imbuerent. Deinde Simonem Syluium hominem apprimè nobilem, ad illum cum muneribus legauit. Munera vero erant equi pulchrè instrati & phalerati, & mulę similiter ornatæ, vestis lauta, tabulę pictæ, infulæ & omnia, quæ ad religionis cultum ritè conficiendum erant idonea. Fabros præterea, qui templa & regias ædes ædificarent. Id præterea Syluio commisit, vt ius regium ad Lusitanos, qui in ea regione pro parte versabantur, in officio continendos, & eorum flagitia punienda, si opus esset, obtineret. Et præterea vt cum Rege simul ius omnibus gentibus, quæ sub Regis imperio erãt, administraret. Quod vt commodius fieret, secum hominem iurisconsultum adduceret, et ius publicè diceret. Id enim ipse Rex Alfonsus ab Emmanuele per legatum summis precibus efflagitarat. Id etiam Syluio in mandatis dedit, vt si forte, dum is apud Alfonsum versaretur, aliquis belli motus existeret, Regem opibus, & consilio, & manu etiam iuua-

Congensis Regis filius & Legatus in Lusitaniã missi.

Emmanuelis ad Congensem Regem Legatio.

ret. Illum præterea admoneret, vt quàm primùm posset, Legatos Romam mitteret, per quos authoritatem Pontificis Maximi, & Ecclesiæ sacrosanctæ ius & imperium in omnibus rebus satis agnosceret. Et quia Petri prudentia non vulgaris esse videbatur, suadebat, vt ipse Petrus aliquot viris nobilibus stipatus, ea potissimum legatione fungeretur. Se illum suis sumptibus Romam esse missurum. Regem præterea admonebat, vt aliquot pueros nobiles in Lusitaniam mitteret, qui cum reliquis erudirentur. Syluius cum hac legatione profectus, secundis tempestatibus vsus, in Congense regnum peruenit cuius aduentu rex se mirum in modum lætum significauit. Statimque misit virum quendam primatum, illi sanguine valde coniunctum, qui Syluium salutaret, & in vrbem Regiam, quæ a portu multum distabat, vbi commodum esset, deduceret. Syluius tamen febre correptus, antequam regem videret, e vita discessit. Rex mortem illius admodum acerbè tulit. Aluarus Lupius, qui classis curam suscepe rat, in locum Syluij, vt ab Emmanuele decretum fuerat, si casus aliquis Syluium de medio sustulisset, successit. Is ad regem cum literis adijt. Literarum sententia præter egregiæ cuiusdam pietatis argumentum, & præstantis voluntatis indicium, nihil aliud continebat, quam vt fides Syluio in rebus omnibus, quas Rex Emmanuel illi præceperat, vt Alfonso Regi diceret, haberetur. Literis lectis, Aluarus Lupius earum sententiam verbis subsecutus est, & dona, quæ ferebat, in conspectu regis explicuit. Rex verò res singulas in manus sumere, laudare, mirari, manus in cælum tendere, gratias Deo summas agere, quod per Reges virtutibus amplissimos, & numini cælesti charissimos, fuisset è tenebris impietatis emersus, vt cælestem lucem aspiceret. Regem verò Emmanuelem non satis habere, illum tam diuino beneficio constrictum tenere, nisi etiam præterita beneficia recentibus donis magnificentissimè cumularet. Quia verò Emmanuel illi regia insignia, quibus deinceps vteretur, mittebat, quæ perti-

Emmanuelis ad Congensem regem Legatus moritur.

Congensis Regis de Emmanu.

 nerent

erga se beneficijs litera publica. nerent ad virtutis insitæ monimentum, & vniuersæ posteritatis ornamentum, de ea re literas publicè proposuit, quibus testatum omnibus esset & memoriæ etiam sempiternæ consecratum muneris illius institutum, & Regiæ beneficentiæ documentum. Literis autem his referebat, quo pacto Regis Ioannis opera fuisset illa regio lumine Christianæ religionis illustrata, & è tyrannide infestissimi dæmonis erepta, & quanta malignitate fuisset opus illud tam præclarum opera antiquissimi serpentis, per quem primi parentes è sedibus beatissimis expulsi fuerant, impeditũ. Quanta cura, studio, vigilantia Rex inuictissimus Emmanuel opus, quod a Ioanne Rege clarissimo inchoatum extiterat, perficiendum suscęperat. Religionis verò Christianæ disciplinam in summa referebat, & deinde commemorabat, qua ratione pater illius opera perditissimorum hominum a Christi fide, quam fuerat antea professus, impiè & nefariè defecisset, & ob eam rem in ipsum Alfonsum, maximum natu filium, quòd impietatem illius imitari noluisset, se teterrimum præbuisset. Commemorabat deinde exilium, in quod pulsus à patre fuerat, & molestias, quas in exilio pro Christi nomine cum summa iucunditate pertulerat: & qualiter moriente patre, cum fratre, qui regnum per summam iniuriam occupare conabatur, cum solis triginta sex hominibus, Christi nomine sæpius inclamato, conflixerat, cùm frater illius exercitum maximum haberet: & quomodo non copijs *Miraculosa victoria.* humanis, sed diuinis, vt hostes ipsi fatebantur, bellum profligatum fuerat, & frater casu etiam diuino captus, in potestatem illius venerat, de cuius ille improbitate & pertinacia supplicium iure sumserat. Exponebat deindè, quo consilio Petrum suum cognatum, qui vnus erat ex triginta sex hominibus, qui illi opem attulerant, ad Regem Emmanuelem legauerat: ex quo Petro intellexerat, in Lusitania Regis ipsius amplissimi iussu vota pro Congensis regni salute, & Alfonsi ipsius fide persoluta fuisse: quò nullum clarius extare pos-

posset insignis caritatis ind..ium Itaque se non solum pro Christi sanctissima religione, pro templorum sanctitate, pro Ecclesiæ sanctionibus necem & cruciatum, si opus ita fuisset, minime recusaturum, verum & pro Regis Emmanuelis amplitudine omne discrimen salutis aditurum. Adijciebat deinde: Vt autem magis nos rex optimus, summisque laudibus in omni æternitate prædicandus, sibi deuinceret, misit ad nos virum nobilissimum cum muneribus & ornamentis, quæ satis, quàm propensa in nos esset voluntate, declarabant. Et quia est in more positũ, vt Christiani reges insignia gestent, ad posteritatis memoriam propagandam, & Maiest regiã insigniter illustrandã. voluit idem rex in hoc etiã plurimũ nobis suæ benignitatis impertire. Scutũ enim nobis misit, primũ quide Cruce signatum, vt animo recoleremus victoriã, quam Constantinus Imp. Cruce in cœlo perspecta, de hostib. suis cõsecutus est, ne vnquã ab animis nostris memoria victoriæ, quã similiter adepti sumus, elaberetur. Et quia Iacobus Apost. cuius opem, vt Hispani faciunt, in eodem prælio frequenter implorauimus, in acie perspectus hostes exterruit; eiusdem Apost. species voluit, vt in eiusdem insignib. insculperetur. Præterea vt amoris coniunctio, quæ nobiscum cum illo est, illustri signo consignari possit, Regu Portugalensium insignia, quę 5 scutis in crucis formam dispositis continentur, reliquis signis admiscuit. Ijs enim 5. scutis Christi Opt Max. vulnera designantur, quæ in cruce pro generis humani salute pertulit. Cum enim Alfonsus primus Portugaliæ Rex cum quinque Regibus Saracenis maximo exercitu constipatis confligere in Lusitania voluisset: in cælo, vnde auxilium precibus efflagitabat, Christi speciem eisdem quinq; vulneribus illustratã oculis atq; mente conspexit, innumerabilemq; hostium multitudinem, Christi numine confirmatus, occidit, & ea de causa illa insignia ad memoriam posteritatis assumpsit. Itaq; modis omnibus Rex singulari pietate præditus, cum hæc ad nos tam præclara Regiæ stirpis insignia mi-

Insignia Congensi Regi ab Emmanuele missa.

ſit, noſtram poſteritatem admonere voluit, vt in bellis, non humanis opibus, ſed diuino Chriſti præſidio niteretur. Pro his tantis beneficijs Emman. regi fratri noſtro cariſsimo gratias immortales agimus, neq; ſolum fratrem & patronum agnoſcimus, ſed omnes regni opes, atque adeò vitam pro illius dignitate profundere parati ſumus. Qui tamen quamuis omnia, quæ poſſumus, illius gratia faciamus, nullam tamē partem illius erga nos meritorum officijs noſtris aſſequemur. Reliquum igitur erit, quando nos parem gratiam referre non poſſumus, vt rex ille ſummus atque ſempiternus, in cuius honorem Emman. hæc tam præclara opera molitur & efficit, illi præmiū diuinum atq; ſempiternum conſtituat. Noſtros autē liberos, & cunctam poſteritatem obteſtamur, admonemus, & pro iure etiam noſtro iubemus, hæc inſignia geſtare, illis ſcuta diſtinguere, literas cōſignare, ſigna in bellis intertexta præferre, ſemper animo atque mente recolere, que per illa deſignantur, vt ſic memoriam ad pietatis & iuſtitiæ recordationem excitātes, de hoſtibus ſuis victoriam, freti Chriſti præſidio, conſequantur. Sed quia more etiam receptūm eſt, vt egregia facta nobilitentur, & homines, qui meritis ſuis in locum altiorem aſcendūt, poſteritati ſuæ virtutis memoriam prodant idem Rex Emmanuel alia nobilitatis inſignia nobis miſit, quib' genus eorum, ex illis ſex & triginta, qui valdè ſtrenuè ſe geſſerunt in eo prælio, quo Chriſti præſidio muniti, fratris impetum contudimus, illuſtrare poſſem. quod etiam impulſi monitis illius exequimur, vt hoc virtutis præmio multi ardentius in ſtudium virtutis incitētur, vt ita non ſolùm in hac vita contra hoſtiles impetus muniamur, ſed etiam in futura bonis ſempiternis frui poſſimus. His literis in publico propoſitis, & in totum regnum exemplis earum ad Principes miſſis, Alfonſus decreuit, quàm gratus eſſet in Emmanuelem, teſtificari. Petrum deinde, vt ab Emmanuele fuerat admonitus, ad Pontificem Maximum legauit. Petro autem duodecim viros nobiles comites adiūxit. Emmanuelē

Congenſis Regis ad Pōtificem Maximū Legatio.

nueli verò magnam vim eboris,& munera, quibus illa Regio abũdat, dono misit. Duodecim præterea nobiles pueros cum Petro in Lusitaniã venire iussit, qui simili ratione fuerunt literis & moribus instituti. Emmanuel postquam Petrus in Lusitaniam rediit, illi & Henrico Alfonsi Regis filio,& reliquis viris e nobilitate delectis,omnia,quæ ad iter erant necessaria, præbere largè atque munificè iussit. Ij fuerunt Romæ a Pontifice, & ab omnibus Ecclesiæ principibus benigne & comiter accepti. Literas deindè Pontifici Regis Alfonsi detulerunt. Illarum sententia hoc continebat, se primum Ioannis, hoc nomine II. Portugaliæ Regis opera cum regno fuisse è potestate dæmonis,& è turbulentissimi erroris tenebris in libertatem & in lucem vindicatum. Deinde Regis Emmanu. studio & sumptibus in eiusdem sanctissimæ religionis disciplina progressum, clarius lepræ deformitatẽ,qua fuerat antea deformatus,agnoscere, & pristinum errorem & amentiam vehementius detestari & pro beneficio, quo mirabilibus signis à Deo perductus in pietatis splendorem extiterat,perpetuo se Deo gratias acturum, neq; tam diuini muneris memoriam vnquam depositurum. Sed quoniam intellexisset, esse Christi summum in terris vicarium,quem omnes Christiani Principes vnicè colerent, & cuius iussa tanquam cælestia atque diuina sequerentur: nè se a reliquorum Principum Christianorum communione segregaret, & aliqua in re a pietatis via deflecteret, Romã filium suum Henric. iam sanctis in Lusitania literis eruditũ, & Petrum cognatum suum, virum, cuius prudentiæ atq; probitati valdè confideret, se mittere statuisse, vt ipsius Alfonsi nomine pedes illius oscularentur,& regnum vniuersum ipsius Pontificis voluntati & imperio dicarent. Nec enim se vnquam vllo tempore commissurum, vt obsequio & pietate erga sanctam Romanam Ecclesiam, ab vllo Christiano Principe vinceretur. Pauca deinde adijciebat,quæ ad fidem legatis habendam, & postulata quędam ad religionis causam necessaria, facilius impetran-

Congensis Regis ad Pontificẽ Maximũ literæ.

tranda pertinebant. Legatio benignè fuit accepta, & postulatis egregiè satisfactum. Considerabant enim & Pontifex & Cardinales, gentem barbaram, & ab omni cultu humanitatis abhorrentem, non nisi cælesti quadam beneficentia, & numinis præsentissimi dono atq; munere in tantum pietatis studium excitari potuisse: & idcirco illas Aethiopiæ recentes post tam multa secula primitias, gratissimis animis accipiendas esse decreuerunt. Hæc quidem Emmanuel ad Aethiopiæ religionem firmius sanciendam designauit, atq; constituit. Sub idem verò tempus, quo hæc gerebãtur, Petrus Menesius Alcoutinensis Dynasta, Fernandi Menesij filius, Villæ Regalis Princeps, Septam traiecit, vt illius vrbis imperium teneret, & bellum, vt maiorum vestigia sequeretur, administraret. Interim verò Malacæ res, post Albuquercij ab ea ciuitate digressum non fuerũt adeò tranquillæ, vt non varijs bellorum tempestatibus agitarentur. De quibus vt commodius agere possimus, necesse erit, prius de insularum quarundam situ, quæ in illam bellum comparabant, pauca dicere. Taprobana, quam Zamatram appellant, ita est Aureæ Chersoneso ad Austrum obiecta, vt longius tamen in ortũ Solis protẽdatur. Ad Austrum verò, vltra Zamatram insulæ frequentes adiacent. Inter quas ab occasu Zunda magnam vim piperis passim fundit. Ea verò non admodum lato mari a Zamatra disiungitur. Deinde ad ortum Solis progredientibus aliæ duæ insulæ se ostendunt, quarum prima Iaua maior, altera minor appellatur. Omnes hæ tres insulæ regum imperio continentur. Iauæ vero præcipuè sunt fertiles & opimæ, fruges multiplices, & fructus varios proferunt, & maximam vim pecorum & armentorum, & equorum nutriunt. Venatu & aucupio mirificè redundant: piperis & aliorum aromatum copiam passim efferunt. Mediterranea loca homines dediti simulacris incolunt: qui maritimas oras habitant, maxima ex parte Mahumetanis institutis viuunt. Homines nudi plerumque vmbilico tenus incedunt. Multi tamen lautiores ve-

RES INDICAE.

Malacẽse bellum.

Taprobana.

Zũda ins.

Iaua maior & minor.

vestibus bombicinis, aut gossipinis amiciuntur. Barbā euellunt: anteriorem capitis partem radunt: reliquam studiosè crispant. Nullum integumentum in capite gerunt. Indignum enim hominis præstantia censent, hominis principatum, quem in capite constituunt, aliquo velamēto quasi rem probrosam legere. Si quis caput alicuius manu tangit, eam iniuriā animis acerrimè persequuntur. Sunt in bello feroces, & intrepidè sese in quoduis magnum discrimen iniiciunt. Artibus fabrilib⁹ dediti sunt arma, tormenta, variaq; telorum genera singulari opere perficiunt: æs, ad quoduis genus instrumenti egregie fundunt. Naues ingentes ædificant, astra diligenter obseruant, & magicas disciplinas incredibili studio colunt. Syluas venandi studio peragrant, neq; solum canibus, & venabulis ad apros atq; ceruos eminus configēdos, verùm & accipitribus ad volucres capiendas vtuntur. Omnes colorati sunt mulieres neque deformem faciem, nec obtusum ingenium gerunt. Eleganter excoluntur in saltationibus non mediocrem præ se venustatem ferunt. Curribus inuectæ, cum viris syluas & nemora lustrant, & venatione oblectantur. Homines Sinarum moribus & institutis viuunt, à quibus se originem ducere iactant. In ea insula, quæ Iaua maior appellatur, erat quidam Saracenus, cui nomen erat Pateonuzius, ciuitatis cuiusdam princeps, quam Iaparam appellant. Ea est in ora maritima, quæ Zamatram spectat, sita. Is antequàm Albuquercius Malacam caperet, fœdus cum Vtetimutarāia de pernicie & interitu regis inierat. Vtetimutaria namq; se graues a Malacæ rege iniurias accepisse conquerebatur, quibus offensus se illum Pateonuzio proditurū per literas asserebat. Pateonuzius regnādi cupiditate inductus, in eo neruos omnes intēdit, vt tantā occasionem minime pretermitteret. Itaq; maximam classem ædificare cœpit. Septem aut octo annos in hac classe comparanda consumpsit: in quem verò finem id faceret, tanto vtriusq; silentio compressum fuit, vt ne suspicione quidem vlla quisquam id

Iapara Iauæ ciuitas.

Pateonuzij in Malacæ Regē cōspiratio.

assequi potuerit. Interim verò multos Malacam cum mercibus submittebat, vt mercatorum habitu & specie laterent: & cum opus esset, armis imparatos adorirentur. Hos Vtetimutaraia in vicos suos admittebat: quorum eo tempore, quo Albuquercius Vtetimutaraiam capitali supplicio affecit, erat in ciuitate nō mediocris multitudo. Ita latebat hæc in visceribus reip pestis, vt nemo in quanto periculo versaretur, coniectura prospiceret. Vtetimutaraia de medio sublato, Pateonuzius nihilo secius in eadem mente perseuerabat. Classis erat maxima: is opes ingentes habebat: res Malacæ non ita stabilitas esse iudicabat, vt conuelli non possent. Itaq; cum trecentis nauibus, & hominum fortium multitudine, Iapara soluit. Fretum igitur, quod inter Iaoas & Zamairam est interiectū, præteruectus, multis terrorem præbuit. Res ad Rodericum Brittium Patalinum, qui, vt dictum est, Malacæ præerat, delata est. Is Andradium in fretum illud continuo cum septem nauibus misit, vt exploraret, quem cursum classis illa teneret. At classis aliud ingressa fretum, quo celerius Malacam perueniret, iam se ex eo freto, quod appellant Sabam, abduxerat. Andradius cum nauibus suis reliquis in vrbem redire maturauit. Ibi classis confecta fuit, quæ multum terroris ciuib' vniuersis incussit. Brittius tamen statuit per se cum vniuersa classe dimicare. Id Andradius indignè admodum tulit. Sibi namque dicebat maritimarum rerum curam, Brittio vrbis custodiam fuisse commissam. Is igitur se arce teneret, & vrbem tueretur: sibi maris tuendi curam relinqueret. Brittius contra differebat, imperium terræ atque maris in oris illis ad se pertinere, & idcirco quidquid ille de rerum summa statueret, id esse Andradio sine recusatione faciendum. Id cùm Andradius se minimè passurum affirmaret, vt dignitate spoliaretur, iurgio certatum est, & verborum aculeis animus vtriusq; non mediocriter exulceratus extitit, vsq; adeò, vt Brittius Andradium in custodiam traderet. Sed cum primus ille motus animi consedisset, Brittius nocte illa cō-

Pateonuzij in Malacenses et Lusitanos expeditio nauals.

Saba fretū

Brittij cū Andradio contentio.

side-

siderauit, non esse eo tempore talem virum propter vilas verborum offensiones alienandum. Itaque misit ad Andradium, qui animū illius in se placaret, & admoneret, vt nauem conscenderet. Se namque illum in classe operiri, vt victoriæ particeps fieret. Andradius alienum a se in tali discrimine, iniuriæ memoriam conseruare, reputauit. Itaque imperata sine mora vila confecit. Brittiis arcis custodiam Ario Pereiræ commisit, ipse in triremem armis & munitionibus instructissimam ingressus est. Classis erat sedecim nauium Ninachetusiensis præterea cum mille & quingentis militibus Malacensibus, in minoribus nauigijs, vt littus custodiret, non procul à terra concursabat. Orto iam sole, & hostes, vt in portum subirent, vela dederunt: & nostri, vt cum iis in alto congrederentur, incitati sunt. Classis hostium non multitudine tantùm nauium, verum ordine, quo instructa ferebatur, non mediocrem nostris admirationem commouebat. Nauis, cui Georgius Botellius præerat, erat incredibili celeritate velis. Is cum classem antecederet, in prætoriam hostium nauem inuehitur. In illum cōtinuo quindecim actuariæ naues inuadunt. Is neque telo quidem vllo in hostiles naues immisso, in nauem, quam petebat, incurrit. Petrus Faria, vt illi subsidio esset, triremem, cui præerat, remis vehementer incitari præcepit. Ambo igitur prætoriam nauem adoriuntur. Sed ea tanta erat magnitudine, vt puppis castellum, nauis, cui Botellius præerat, carchesium altitudine superaret. Eminus igitur eam oppugnare constituunt. Sed tanto erat robore & crassitudine, vt omnes globos non minus, quam si esset è silice facta, repelleret. Cum igitur Botellius & Faria perspicerent, à se tempus frustra conteri, & hostes illos circunuenire pararent, se eadem celeritate, qua venerant, in classem receperunt. Tempus fuit in pugna à velitatione non dissimili eo die consumptum. Hostes enim non in alto pugnare volebant, sed ad vrbem accedere contendebant, vt motus excirent, & vrbem, si possent, integris viribus occuparent. Nostri rursus, ne ab hosti-

Classis Lusitana.

Pugna naualis.

bus circumuenirentur, congressum in alto formidare cœperunt. Hostes tandem vt volebant, cum iam Sol occidisset, in vrbis conspectu prope terram anchoras demisêre. Nostri similiter ita classem in ora constituerunt, vt minimo interuallo à terra disiungeretur. Ea nocte Brittius consilium habuit de ratione, qua prælium postridiè esset ineundum. Omnes autem nauarchi illum obtestari cœperunt, ne prælio interesset. Si vincimur, inquiunt, & tu ex arce poteris hostibus repugnare, & acceptum incommodum resarcire. Præterea fidem tuebere: non enim vt mari periculum cum maxima pernicie ciuitatis adires, sed vt arcem ab hostium impugnatione defenderes, fidem tuam conceptis verbis astrinxisti. His coactus sermonibus in arcem rediit, & Andradius in administrandi belli curam vehementer incubuit. At Saraceni Pocenses, qui in vrbe versabantur, eadem nocte ad Pateonuzium venêre, consiliumque dedêre, ne cum classe nostra confligeret. Fieri namque posse, vt auxilio à Rege Bintami accersito, classem nostram sine vllo periculo circunuentam opprimeret, & tum demum arcem obsideret, quam fame facillimè intra paucos dies in deditionem acciperet: interim verò in Muaris fluenta classem subduceret. Consilium placuit. Itaque prima luce anchoras moliri, & vela pandere iussit. Id Andradius cum animaduerteret, neque tamen quorsum id pertineret, suspicaretur, scapha inuectus, omnes classis naues circumiuit, & duces admonuit, vt velis passis ordine minimè confuso in hostes inueherentur; ita tamen vt nemo cominus pugnam cum hoste capesseret, sed eminus classem hostium crebris tormentorum ictibus verberarent, & faces etiam in naues inijcerent. Id omnes impigrè facessunt. Quod Pateonuzius cõspicatus, omnia suæ nauis vela continuò pandi iussit, & vt omnes idem facerent, imperauit. Id imperiũ strenui Ducis omnes exanimauit. Existimârunt enim, illum rebus suis diffidentem, non de prælio committendo, sed de fuga facienda cogitare. Itaq; se confestim in fugam

Lusitanorũ de belli ratione cõsultatio.

Saracenorum militare consilium.

Pugna naualis.

dant, nostri eos insequuntur. Naues multas tormento rum ictibus deprimunt, complures etiam vulnerant, & ignem in naues alias coniiciunt. Cum vero incendium esset in multis locis incitatum, hostes se in mare exterriti flammis demittunt: qui quidem partim hausti fluctibus, partim concisi vulneribus interierũt. Nostri enim minoribus nauibus inuecti, eos natantes interimebãt. At Andradius cùm cerneret hostes ita perturbatos, vt si eo die, antequam illi à metu reficerentur, in eis persequẽdis insisteret, bellum profligari posset, & vereretur, ne propter pilarum & munitionum penuriam incepto desistere cogeretur, ad Brittii misit qui peteret, vt vim tormentarij pulueris atq; pilarum in classem conuehi repente iuberet. Quod quidem factum diligentissimè fuit. At Pateonuzius, cum classis suæ magnam partem dissipatam cerneret, quatuor naues maximas ita cum sua coniunxit, vt cum binæ vtrinque consisterent, ipse medium locum tueretur. In eas, quod roboris erat exercitus, traduci iussit. Reliquas deinde, quæ integræ restabant, in ordinem cogi, & inter se coniungi præcepit, vt ita facilius nostrorum impetum a se reprimerent. Statuit deinde, vt reliquæ naues, eas quinque, quæ in mari munitissimæ arcis instar habere videbantur, circumirent, & quoties vrgerentur, in illud firmissimum, vt existimabat, pugnæ illius propugnaculum se reciperent, vnde rursus possent in nostros erumpere. Hoc tamen, quod Pateonuzius existimauit sibi salutem allaturum, exitio fuit. Primùm enim reliquæ naues fortium hominum robore nudatæ, periculum arcere minimè poterant. Præterea cum se arctissimè coniunxissent, necesse erat, vt nullum frustra telum in eas emissum accideret. Prælio commisso, naues hostiles partim depressæ, partim vulneratæ & mutilatæ, partim in fugã conuersæ sunt. Eoque deuentum est, vt classe hostium diminuta, iam nostri audacius reliquis appropinquarent, vt comminus hostes aggrederentur. Nauarchus quidam nomine Martinus Guedius, postquam naues aliquot

Hostium fuga & clades.

Infaustum Pateonuzij inceptũ

Prælium nauale.

aliquot demersit, in nauem maiorem inuectus est, in eamque violenter ingressus, hostes partim cecidit, partim in mare præcipites exturbauit. Similiter Ioannes Lupius Albinius in aliam nauem irrupit, hostiumque præsidio nudauit. Hæ duæ naues incensæ confestim fuêre. Reliqui nauarchi, cùm pro se quisque, quantum poterat, acerrimè decertaret, stragem maximam ediderunt. Solæ quinque illæ naues restabant, quæ secundum ventum nactæ, passis velis fugere properabant. Andradius vt tutius posset in Pateonuzij nauem incurrere, aliquot delectos milites ex nauibus alijs in suã traduxit. Deinde cùm in prætoriam Pateonuzij nauẽ incitaretur, eam consequi non potuit, in quam igitur primùm impetum ferre potuit, eam iniectis manibus ferreis alligauit. Ea vero naui vehebatur Temungamus, vir opibus, & virtutis existimatione clarus, qui secundum Pateonuzium in classe principatum obtinebat. In eius nauem Andradius per latus irrupit. Frãciscus verò Melius per proram ingressus, in hostes similiter irruit. Temungamus filium sororis suæ ducebat, virum valdè strenuum, nauis etiam altissimæ nauarchum, qui, vt auunculo opem afferret, in Andradij nauem incurrit, in eamque repentè desiluit: nemo enim illum aditu arcere potuit, eò quod Andradius iã in Temungami naue dimicabat. At iuuenis per Andradij nauem in nauem auunculi celeriter ingressus, suis subsidio fortiter occurrit. Prælium fuit atrocius, quàm suspicari quisquam fore in re iam inclinata potuisset. Hostes erant plures numero, & desperatio animos illis faciebat, neque tam vt mortem fugerent, quã vt non inulti caderent, acerrimè pugnabant. Georgius Botellius interim in nauem, cuius erat nauarchus Temungami nepos, inuehitur, in eamque conscendens, cum hostibus, qui eam tuebantur, periculosum certamen init. Verùm hostes tandem vel cæsi, vel in mare deiecti sunt, & nauis incensa. Similiter & nauis in quã Andradius & Franciscus Melius ingressi fuerant, hostibus cæsis inflammata fuit. Ninacheteuus, & Tuamus

Hostium strages.

Atrox cũ Temungamo pugna.

2. hostium naues incensæ.

Mahu-

Mahumetes, qui naui, quam Iuncum nominant, præerat, ea die hominum fortium decus adepti sunt. Reliqua erat Pateonuzij nauis, cum duabus alijs: in eas Andradius inuectus, tormentis eminus eas quatere instituit. Nam cum essent altissimæ, & homines, qui eam tuebantur, acerrimi, non erat cur sine causa cum obstinatis in ascensu difficillimo certamen iniretur. Cum autem nostri sine intermissione naues hostiles verberarent, armamenta dissipârunt, & castella disturbârût: latera propter robur nauium integra permanserunt. Prælium cùm à prima luce initium cepisset, ad noctẽ protractum fuit. Cum vero noctis caligo tam densa fuisset, vt omnem aspectum adimeret, Andradius anchoras iecit, ea mente, vt vbi primum dilucesceret, hostes rursus, qui propter tenebras inde moueri non poterãt, aggrederetur. Sed tempestas subitò coorta cum tonitruis & ingenti procella classem disiecit, & naues summum discrimen adierunt. Parum enim abfuit, quin inter se colliderentur, vel allisæ vadis frangerentur. Tẽpestate sedata, cùm diluxisset, Botellius & Mahumetes animaduertunt se prope Pateonuzium constitutos. Itaque prælium instaurãt, duas hostium naues supprimunt: Pateonuzij tantum nauis illa restabat, quæ globos, vt diximus, a se repellebat. Botellius tamen tandiu in eo certamine perseuerauit, vt eum tormẽtarius puluis, atque pilæ deficerent. Nauis autem sua celeritate fretus, vrbem petijt, vt rursus cum munitionibus ad idem certamen rediret. Classem verò quassatam, & quasdam naues afflictas ex tempestate reperit. Nihilominus tamen rebus necessarijs instructus reuersus est. Sed Pateonuzius ventum secundum nactus, se fuga in Iaoam proripuerat. In hoc prælio Pateonuzius quinquaginta nouem naues maximas ex ijs, quas appellant Iuncos, amisit. Sexaginta in prælium adduxerat, vna tantùm ex illis euaserat. Longarum verò nauium, & celocium, quæ vel incensæ, vel depressæ sunt, ingens multitudo fuit. Supra octo millia hominum vel cæsa, vel incendio consumpta sunt. E nostris triginta desiderati

Redintegratũ postridie prælium.

Pateonuzij fuga.

Hostium ingens clades.

Eximia Lusitanorum victoria. derati sunt, vulnerati quàm plurimi. Andradius & nauarchi reliqui cum maxima ciuium admiratione (fuerat enim prælium omnium, quæ viderant, aut audierant, acerrimum) in vrbem ingressi sunt. Andradius hoc bello confecto, in citeriorem Indiam vela dedit. *Arcis Malacensis frustra tētata proditio.* Post illius digressum parum abfuit, quin vrbs ab hostibus caperetur. Saracenus enim quidam, nomine Tuamus Maxelizius, è Bengala oriudus, vir ad fraudes cōcinnādas aptissimus, à Mahumete Bintami rege maximis præmijs inuitatus fuerat, vt qua unque arte posset, arcem Malacensem proderet. Is summam ob eam causam cum Petro Persona familiaritatem contraxerat. Petrus autem Persona regia negotia procurabat. Vectigalibus enim præerat. Maxelizius ad se alios Saracenos asciuerat, quibus negotium dedit, vt cum Petrum Personam occisum cenerēt, continuò arcem armati ingrederentur, vt eam arcis partem, in qua Persona morabatur, quæ erat munitissima, armis occuparent, eamque tantisper tuerentur, dum subsidia Bintamensis Regis, quæ ad eam rem expedita in insidijs collocata fuerant, aduenirent. Nec enim dubitabat, quin in eo tumultu complures, qui Lusitanos oderant, se socios sceleris eiusdem præberent. Rebus ita comparatis, cùm Maxelizius a Persona fuisset, vt solebat, familiariter admissus, & Persona post colloquium scripturæ operā daret, Maxelizius in illum incautum irruit, mortiferumque ei vulnus imposuit. Persona cùm se lethali vulnere percussum cerneret, & proditionem metueret, ad ostium repentè confugit vt id inducto vecte clauderet, nè reliqui hostes in eam partem ingredi possent. quod, Maxelizio repugnante, cū extremum spiritum ederet, summa virtute confecit. Hostes accelerant, tumultus exoritur. Nostri re inopinata perturbati, festinantur accurrunt: hostes foribus *Iusta proditoris Maxelizij cædes.* obductis exclusos animaduertunt, in eos impetum faciunt, & acriter resistentes interimunt. Deinde foribus conuulsis in Maxelizium inuehuntur: qui antequam occideretur, fortissimè sine vllo fructu dimicauit,

uit. Horum cæde fraus compressa est, & Bintami Rex pacem petijt: quæ conditionibus æquis (sic enim tempora ferebant) illi concessa fuit. Ad hunc modum pax Malacæ constituta, aliquot annis inuiolata permansit.

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVICTISSIMI, *virtute & auspicio gestis,*

LIBER NONVS.

DVM hec in vlteriore India gerebātur, Albuquercius in citeriore magnam classem comparabat. Goæ autem Petrum Mascaregnam præposuit: maritimarum rerū curam Ioanni Machiado commisit: Rodericum Pereiram Castello Benastarinensi præesse iussit. Classis erat viginti nauiū. Ducebat autē secum mille & septingentos milites Lusitanos, & mille Indos. XVIII. die Februarij, Anno salutis M.D.XIII. Goa soluit. Cum verò ab ora longissimè disiunctus esset, & ea causa plures dies, quā existimauerat, nauigando consumpsisset, ad Zacotorā aquandi gratia classem appulit. Indè in Arabiæ ciuitatem munitissimam, quæ Adena appellatur, cursum insti-

Albuquercij in Arabas expeditio.

Adena Felicis Arabiæ vrbis descriptio.

instituit. Ea est in radicibus montis editi, qui in mare lingula procurrit, sita, & vtrinq; fluctibus in sinus reductis alluitur, ita, vt peninsula fiat. Mons est adeò sterilis, vt nec arbores vllas, neque plantas efferat, nempè qui sit saxosus, & præruptis rupibus in altum promineat. Aquis caret, rarò admodum pluuijs irrigatur. Ex longinquo pago aqua per aquæ ductum in locum, qui ab vrbe quatuor millibus passuum distat, deriuatur. Ea vrbis aquatio est. Annona & cibarijs importatis vtitur, quorum tamen est incredibilis copia. Est cincta muris, munita turribus, exculta mœnibus, & ad aspectum pulcherrima. In illam mercatores a Perside, & India, & Aethiopia, & ex multis Arabiæ regionibus sæpè commeant. Incolæ Mahumetem colunt: colore candido, & specie liberali sunt. Homines nobiles armis exercentur, & militaris gloriæ decus ardenter expetunt. Rex alias ciuitates in mediterranea regione possidet, & milites non paucos stipendijs alit: & e suis tantùm subditis in prælium, cum opus est, 2. millia equitum educit. Vrbi verò illi moderatorem, cuius virtuti multum confidit, præponere solet. Aethiops quidam, vir animi maximi, cui nomen erat Miramiridamus, hoc tum munus obibat, cum ad eam Albuquercius classem applicuit. Eam verò ciuitatem Albuquercius capere cupiebat, vt indè Arabiam infestam redderet, & exitus classium, quibus Aegyptij primum, nunc verò Turcæ Indiæ minitantur, intercluderet. Inde enim Arabici sinus ostium centum & viginti millibus passuum distat, ita, vt sit intra diem vnum facillimum ipsas fauces, cum opus fuerit, paucis nauibus occupare. Præterea non arduum munus esse videbatur, inde in ciuitatem Heroum, quam Suez nunc appellant, vbi classes ædificari solent, minoribus nauigijs inuehi, & naualia flammis exurere. Quo facto, putabat Albuquercius, Indiæ imperium, si ita de rebus humanis loqui licet, fore sempiternum. Verum eam oppugnationem infeliciter aggressus est. Primùm enim eam occasionem, quam rumore omnium persuasus, sibi oblatã credi-

Miramiridamus idem Præfectus.

Heroum ciuitas, nunc Suez.

crediderat, minime natus est. Ciuitatem enim [illegible] *Adená* muni[illegible]tam, & à nomine Lusitano [illegible] alienam [illegible] *vrbs infe-* Deinde Lusitani solitæ [illegible] sese ipsos [illegible] imm[illegible] *li[illegible]ter op-* res, causam odij acerbioris [illegible] *pugnata:* tem ad hunc modum euenit. Classis [illegible] *& quare.* quamuis naues salo iactarentur, tandem consedit. Mi ramirianus vrbis præfectus cum primū tempestas se *Miramiria* data fuit, ad Albuquercium nuncium misit, qui de illo *mi ad Al-* quæreret, quod animo ad istius vrbis portum classem *buquerciū* appulisset. Respondit Albuquercius, se literis, & mul *Legatio et* torum sermonibus accepisse, Sultani classem in Arabi *ficta bene-* co sinu comparatam esse, vt Lusitanos oppugnaret. Se *uolentia.* vero, vt homines tam longinquæ nauigationis labore leuaret, eo cursum direxisse, vt cum ea classe in Arabico mari congrederetur. Quod vero ad vrbem eam attineret, se non bellum, sed pacem adferre, ea tamen lege, vt imperium Regis Emmanuelis acciperent, sub cuius tutela atque patrocinio multo felicius, quàm antea, ætatem degere possent. Miramirianus illi [illegible] mu nera satis large misit, ea nempe, quæ ad classis cōmeatum pertinebant, & significauit, se Emmanuelis Regis clarissimi imperium libenter accepturum. In portu 30 na ues in anchoris cōsistebant. Mercatores & magistri cū vectorib⁹ nostræ classis metu se in vrbem receperant. Ad hos Albuquercius misit, qui diceret, vt nullum ab eo malum metuerent, & ad naues suas redirent. Illi respondent, verba cum factis minime consentire. Lusitanos enim in eorū naues inuasisse, & nullo iure, quod eis libitu fuisset, eripuisse, & abstulisse. Literas deinde accepit à Miramiriamo, quibus cum illo de iniuria si- *Miramiria* bi illata grauiter expostulabat, quod mercatores illos *mi de Lusi* admonuisset, vt ex vrbe discederent, vt eorum discessu, vrbs minore præsidio muniretur. Illud enim non *rela.* esse hominis, qui pacem dare vellet, sed qui bellum nefarium moliretur. His literis Albuquercius intellexit, animum præfecti esse Lusitanis rebus infestum, quāuis id in principio dissimularet. Interim Aethiops Christianus, qui captiuus in ea vrbe detinebatur, aufu-

git, & nando in classem peruenit, ... Albuquercio, præ... auxilia co... studio omnia, quæ ad ... videbantur, comparasse. ... cum hoc ... terrà copias exposuit & castra ... oppugnaret. Cum igitur ... propugnatoribus multis ... mouerunt. Eamq; ... cepissent, ... & disciplina res gesta fuisset. Sed cùm quidam ... vt vel primus, vel cu primis in muros inuaderet, & multi simul per vnam scalam scandere properarent, tanta perturbatio ordinis extitit, vt nullius imperio ... militaris insolentia posset. Itaque scalæ hominum pondere perfractæ sunt. Eo tempore iam 100. & 50 Lusitani in muros ascenderant, in quibus multi viri nobiles extitêre. Garsia Sousa, cuius etiam scalæ confractæ fuerant, è pinna pendens, se in terram demiserat. ... vbi animaduertit eos, qui tam ferociter primùm in muros inuaserant, casu perterritos ... scalis ascendere, suos in vrbis quandam partem duxit, vbi murus erat humilior. In murum igitur ... & turrim, in qua tormenta locata fuerant ... festim Albuquercius se contulit, & muri partem ... pertusam, in qua tormenta fuerant disposita, subruere iussit. Signifer Emman. ... continuò per eundem locum in vrbe penetrauit. illum sacerdos crucis figuram præferens, subsecutus est, & multi viri fortes continuò subiere. Miramirianus vt eorum impetum reprimeret, ad eam partem equo inuectus accelerauit. Georgius Sylueira in muro cum alijs acre prælium ciebat. Ea parte cùm murus esset introrsus humilior, & Sarracenus secundum murum, vt ijs, qui iam in vrbem ingredi parabant, obsisteret, gradum inferret, hastam ex illius manibus extorsit. hoc tantum dedecus minimè ferens Sylueira, ense districto è muro desiliuit, vt in hostem inuaderet. Ibi cum illi nemo opem afferret interfectus repentè fuit. Miramirianus autem eos, qui per muri partem pertusam ingressi fuerant, maxima contentione

Adenæ oppugnatio.

ne repellebat. Nostri eo se tunc receperunt, quò se Garsia Sousa contulerat. Eo iam tempore multi è nostris ceciderant: complures vulnerati grauissimè fuerant: & desperatio iam omnium animos occupabat. Hostes ad turrim in eam partem, qua Sarsia Sousa consistebat, impetum tulerunt. Res cominus hastis summa partis vtriusq; pertinacia gerebatur. Albuquercius in littore, in quod turris illa prominebat, cum magno animi cruciatu periculum suorum, cui remedium afferre nō poterat, spectabat. Sousa illum interrogauit, quid se facere vellet. Albuquercius funes iis, qui in turri decertabant, praberi iussit, vt per illos se è turri demitterent. Ea parte murus erat altissimus, ita, vt necesse fuerit duorum hastarum longitudine, vt funes possent nostris exhiberi. Sousa indignum genere suo, & indignum rebus a se gestis esse dixit, per funes ex eo loco, in quem virtute conscenderat, vlla formidine demitti. Idem multi, qui cum eo tunc erant, arbitrati sunt. Itaque tanto animo repugnabāt, vt hostes eorū congressum valdè formidarent. Sed cum alij lapidibus contusi, alij missilibus confixi cecidissent, Sousa sagitta secundum frontem vulneratus, occubuit: reliqui per funes demissi periculum effugerunt. Qui vero in vrbem fuerunt ingressi, fortissime dimicabant. Sed cum viderent se frustra cōtendere, se rursus in muros receperunt, & per scalas, quas Emmanuel Lacerda, & Ioannes Decius muris eorum gratia applicari iusserant, descenderunt. Quidā cum se saltu deijcerent, crura perfregere. Albuquercius, postquam omnes, qui muros subierant, & euaserāt, recepti sunt, in classem reuersus est. Erat parua quædā insula muris obiecta, indè classi turris imminebat, è qua crebro pilæ iaciebantur, quibus haud mediocre damnum nostris inferebatur. Albuquercius Duces in consilium euocauit, vt de ratione, qua turrim illam excinderet, deliberarent. Interim illius iniussu magister nauis, cui Lacerda præerat, qui Aluarus Marreirus appellabatur, nautarum manu comparata, in terram desiliuit, turrim expugnauit, hostes ce-

Sousa magnanimitas.

Lusitanorum repulsa.

Turris à Lusitanis expugnata.

cidit, & viginti septē ferrea tormenta in classem transtulit, tanta celeritate; vt antequam consilium explicaretur, hæc omnia confecta fuerint. Albuquercius cum animaduerteret, vrbē sine graui suorum damno expugnari non posse, & suspicaretur sibi esse cum Sultani classe confligendum, & periculosum arbitraretur, viribus in ea oppugnatione fractis & debilitatis pugnā, quod instabat, inire: & præterea metueret, ne nauigandi opportunitas, dum sine magno fructu in ea contentione tempus terit, affueret, naues in altum deducere iubet. Prius tamen, quam id fieret, naues hostium, quæ erant in portu, diripere, & incendere iussit. Inde digressus, per ostium sinus Arabici in intimum sinum penetrauit. In insulam deindè, nomine Camaram, delatus est, circiter quatuor passuum millia ab ora Arabiæ iunctam. Insula multas atque perennes aquas habet, & ... luis densissimis vestita est, & multorum pecorum gregibus abundat. Incolæ classis metu perterriti, in continentem traiecerant. Ibi septem dies in aquatione, & cibarijs vndique comparandis consumpti sunt. Ciuitatem deinde, quæ in Arabiæ ora sita est, nomine Iudam, petijt: sed aduersa tempestate iactatus in Camaram rursus redijt. Vbi gentib' iam benignitatis specie conciliatis, hyemare, & naues reficere constituit. Appetente vere, cum nullus classis rumor existeret, in Indiam redire maturauit. Adenam tamen inuectus, experiri voluit, an eam ciuitatem sine graui damno expugnare posset. Sed ea erat tum multo fortius contra omnes hostium impetus munita. Emissis, & turribus & è montis etiam cliuo ingentes atque densi globi iaciebantur. Nostri vicissim crebro muros & mœnia quatiebant, & multos occidebant. Turris, quam Marreirus ceperat, fuit iterum capta, & milites, qui eā tuebantur, occisi. Post quindecim dies, ante namque propter aduersam tempestatem fieri non poterat, Albuquercius cum classe discessit. Sic factum est, vt nulla re memorabili in eo cursu gesta, Dium classem appelleret. Melichiazius illum multis muneribus ad se allicere

Obsidio Adenæ soluta.

Camara insula.

Iuda Arabiæ ciuitas

Altera Adenæ oppugnatio.

Melichiazij ficta erga Albu

pellicere tentauit. Non tamen ita, vt Albuquercio valde confideret. Erat enim summa calliditate & industria præditus, & ex fraude & mendacio compositus: & cum ex ingenio suo reliquos omnes fingeret, tum vero Albuquercium valde suspectum habebat. Nomini autem hominis ingeniu, & astutiam illius maturam neque eũ latebat, quanta cupiditate Albuquercius flagraret vrbis illius vel arte capiendæ, vel viribus expugnãde. Albuquercius post sex dies inde soluit. Illum Melichiazius cum nauigijs octoginta bene instructis consequitur: in alto cum ad nauem prætoriam, accepta prius ab Albuquercio fide, propius accederet, fictis verbis omnes opes suas fore Albuquercio pollicitus, qui tamen, ne ea calliditate vinceretur, omnia sibi illius gratia futurum confirmauit. Quatuor præterea Arabes captiuos (quinque enim naues Arabum in eo cursu ceperat) illi dono dedit. Fuit munus hoc Melichiazio valde gratum. Erant namque Arabes opibus & existimatione Principes. Melichiazius ob eam causam præclarum sibi ad laudem fore putabat, si homines ea dignitate præditi, per illum libertatem recuperarent. Albuquercius ita deinde oram illam prætervectus est, vt omnes ciuitatum Principes summis illum honoribus prosequerentur, & ei tributa sine vlla recusatione persoluerent. Cum verò in Chaulensi portu consedisset, Trillanum Gaam qui fuerat ad Cambaiæ regem missus, offendit. Is literas afferebat, quibus rex potestatem Albuquercio faciebat in Diensi ciuitate arcis ædificandæ. Vt autem magis amicitiam firmaret, cum Trillano Gaa legatum ad Albuquercium miserat. Inde profectus Albuquercius, ante, quam Goam appelleret, aliam nauem multis aromatibus onustam cepit. Classis verò illa tantis opibus & industria comparata, quæ vel propter imperatoris nomen, vel propter virtutem militum, maximam sui expectationem concitarat, & multis nationibus ingentem terrorem iniecerat, hunc solum fructum tulit, vt animos successibus elatos, sibique nimium præfidentes, ab ea temeritate & insolentia admo-

quercium beneuolentia.

Cambaiæ regis ad Albuquercium literæ cum legatio de pace.

Expeditionis Arabicæ fructus.

ad modestiæ studiu reuocaret. Tum enim demum se vinci posse intelligere potuerūt, & partas victorias nō fuisse illorum viribus, sed clementiæ diuinæ tribuendas. Classis enim nulla re memorabili, vt diximus, gesta, cum non mediocri fortiū hominū iactura Goam reuersa est. Albuquercius duas naues ex illis, quas ceperat, cū intellexisset regis Calecutiensis esse, cū quo fœdus fecerat, sine mora restituit. Arcis tamen fundamenta, quæ ex fœdere erat in Calecutiensi portu ædificanda, nondum iacta fuerant. Opus enim partim insita Regis malignitate, partim Lusitanorū quorūdam inuidia, qui perpetuo querebantur cū magna Lusitanorū pernicie tam multas arces ab homine temerario & insano fundari, fuerat impeditum. Hic à Fernando Petreio Andradio, qui tūc aduenit, de Malacensi bello, & de victoria parta certior factus est: ex quo nuntio plurimū voluptatis accepit. Sub id tēpus Ioannes Amasa Limicus cū duabus nauibus Goā aduectus est. Cum trib⁹ enim Olyssipone soluerat, sed vna ex illis, cuius nauarchus Franciscus Correa fuerat, naufragio perierat. Eo legatus Regis Narsingæ ad Albuquercium cum nouis postulatis aduenit. Petebat enim, vt omnes equi, qui Goam post eam diem adueherentur, illi certo & æquabili pretio venirent, & Zabaimo Idalcamo potestas aliqua eorum partem emendi minime fieret. Hoc ne fœdus cum Idalcamo factum violaretur, ab Albuquercio impetrari non potuit. Interim Rex Calecutij tempestiua morte sublatus est. Naubeadarinus autem, qui rebus Lusitanis studebat, illi successit. Pax tunc fuit cum optima fide, & summa vtriusque partis voluntate confirmata. Conditiones pacis fuerunt vtilissimæ, & arx ædificari cœpta est, duoque legati ad regē Emmanuelem cū multis muneribus ab eodem Naubeadarino missi. Rebus ad hunc modum confirmatis, Albuquercius Cananorem contendit, vt remp. quorundam hominū temeritate perturbatam cōponeret, & incolarū voluntates alienatas insita benignitate & æquitate recuperaret. Dum hęc Albuquercius gerebat, fuit,

Ioannis Limici in Indiam aduentus.

Narsingensis ad Albuquercium legatio.

Calecutij Regis mors.

Pax cum Calecutiensibus.

[illegible]illius animo viri cuiusdam [illegible] non mediocre vulnus inflictum. Gaspar Pereira [illegible] scriba magnam [illegible] tatem [illegible] munere [illegible] habe-bat. Is cum Albuquer[illegible] hostibus [illegible] [illegible] perpetuoque illius laudi [illegible] [illegible]. Ad Regem vero Emmanuelem [illegible], Goam [illegible] firmo praesidio [illegible] vellet, omnino deterrendum, [illegible] posse vrbem illam sine maximis praesidiis defendi. Ma[illegible], & homines Lusitanos vrbi [illegible] periculis exponi. Haec [illegible] sermone [illegible] ratione compulsum [illegible] [illegible] Cum igitur [illegible] [illegible] Indiae [illegible] omnibus [illegible] habebat, [illegible] videri [illegible] continuo praesidio [illegible], & in [illegible] continuerent. [illegible] exputabat. Consilium habitum est, & cum in [illegible] partem sententiae [illegible], [illegible] quam diuinae [illegible] comprobauit. Nulla enim est Indiae pars, vel quae plures opes possideat, vel in qua Christi nomen clarius cum mira religionis amplificatione celebretur. Dum haec in India fiebant, rex Emmanuel [illegible] renouandi gratia comparauit. Quomodo Molei [illegible] ductus Emmanuel, Ioannem [illegible] cum exercitu misit, & Zeiamum [illegible], qui [illegible] derat, [illegible] tempore [illegible] [illegible] fuisset, [illegible] dictum est. Zeiamus deinde cum [illegible] oppidem occuparet, & [illegible] infestus esset, vt [illegible] Regis Emmanuelis praesidio firmaret, pacem [illegible] postea [illegible] conditionibus, quae [illegible] [illegible], & [illegible] salutares esse videbantur. Is enim [illegible] tributum se soluturum, & omnibus Lusitanis, [illegible] ciuitate negotiarentur, immunitate daturum, & [illegible] Rex bellum hostibus inferre vellet, auxilium [illegible] laturum promittebat. & Rex vicissim cũ

Gasparis Pereirae in Albuquercium indignum facinus.

REX AFRICANAS.

Zeiami cum Emmanuele foedus.

in fidem & clientelam recipiebat, vt ab eo [illegible], si bellum aliquod contra illum moueretur, viribus & potentia sua propulsaret. Eam tamen pacem Zeiamus minimè seruauit, & Lusitani, qui in vrbe negotiabantur, offensi illius perfidia, inde continuo semigrarunt. & Rex vt in scelus hominis fallacissimi vindicaret, & vrbem satis opulentam in ditionem suam redigeret, classem eam instruxit, qua fortasse nunquam in Lusitania maior visa fuerat. Ea namque quadringentas naues omnis generis continebat. exercitus erat circiter viginti millia peditum, & duo millia & [illegible] equites, è quibus quingenti erant cataphracti. [illegible] exercitum Iacobo Brigantino Duci, cuius prudentiæ [illegible] tum confidebat, commisit. Ioannes Menesius [illegible] dam post illum authoritatem haberet [illegible]. Maxima nobilitatis pars, & [illegible] Principes, vt Regis imperium [illegible]tur, & [illegible] rarent, nomina [illegible]. Ipse Dux [illegible] sumptibus [illegible] pedilum [illegible], & quingentos equites, ex quibus centum erant cataphracti, [illegible] quibus is numerus [illegible]. Multi propriis sumptibus [illegible], inter quos Ioannes [illegible] Comitis [illegible], quam appellant Mateiræ, præfectus, viginti [illegible], & [illegible] centos, & equites ducentos [illegible]. Rex [illegible] Ducem admonuit, vt [illegible] virtute nobiles [illegible] te, reliquos disciplina sibi [illegible] esse compelleret: & vt expeditioni quam dese [illegible] re rerum gestarum magnitudine [illegible] acceret. [illegible] que [illegible] spem in Christi [illegible] ne propitio [illegible] caret. Decimo & [illegible] die mensis Augusti Dux Olysippone soluit. Cum tarde autem nauigaret (nec enim ventus erat [illegible] secundus [illegible], quam fore crediderat), [illegible], & Al[illegible] regnum prætereuectus, in [illegible] portu, qui non multum ab Ossonoba antiqua ciuitate distat, classem constituit, vt copias [illegible] colligeret. Vigesimo autem Augusti [illegible]

Zeiami perfidia.

Emmanuelis in Zeiamũ apparatus bellicus.

Classis Lusitana Olysippone soluit

Ossonoba vrbs.

[illegible]

gesimo octauo classem incolumem cũ exercitu vniuersa in Azamoris ora collocauit. In fluuium vero, qui Azamorem præterfluit, eo quod ventus aduersus esset, penetrare nõ potuit. Idcirco Mazaganum, quod oppidum Azamore duobus millibus passuum abest, petiit, & in eo loco copias omnes exposuit. Illi tres dies in rebus omnibus, quæ ad oppugnationem necessariæ videbantur, parandis consumpsit. Hostes tamen incursabant, & tumultum interdum faciebant: & si quos extra ordinem ferri conspexerant, interimebant. Ducesq; tandem cum quinque millibus equitum, & septem millibus peditum aduenientes, manum consererent. Cum tamen castrorum situm, & exercitus magnitudinem, & militiæ disciplinam animaduerterent, in ciuitatem reuersi ciues suos non mediocri metu perturbarant. Itaque continuo mulieres & paruulos, & omnem pretem imbecillam, & opes, quas habebant, & preciosam supellectilem ex vrbe deportarunt, & in locis tutissimis posuerunt, neque quisquam in vrbe remansit, præter eos, qui erant in vrbe defensuri. [illegible] tamen est, aliquid interim de vrbis huius situ, & de opibus & potentia dicere. In ea Africæ parte quæ ad occasum solis, extra fretum Gaditanum ad Austrum inflectitur, est prouincia valde fertilis & opima, quam Arabes appellant Duccalam. Per eam regionem ingens fluuius labitur, quem Arabes appellant Omirabith: multi Asamam esse credunt. Ad huius fluuij ripam non procul a mari vrbs hæc sita est, quæ quidem murorum ambitu supra quinq; millia domorum continebat. Genus erat lautum, ædes amplæ, & magnificè multis in locis extructæ. Erat autem in quatuor partes distributa, quarum quælibet suum rectorem habebat, ita tamen, vt eo, quòd omnes vnum summum imperium agnoscerent, nulla inter eos dissensio, aut tumultus existeret. Ager est latissimus, cuius maximam partem rustici Arabes colunt: qui propterea quòd a latrociniis plurimum absunt, multo fortiores vrbanis existimantur. Hi ædes nullas habent,

Mazagani opp. obsidio.

Mazagani descriptio.

Duccala regio.

Omirabith fl.

Azamorensis prouincia tripartita. sed in tentorijs latissimis vitam degunt [illegible] contenti sunt, & armis frequenter [illegible]. [illegible] autem hæc prouincia in tres partes [illegible]. Quam [illegible] autem nomen a [illegible] genere Arabum, qui [illegible] colonis electis, occupauerunt, nomen traxisse ferunt. Vna Xerquia, Altera [illegible], tertia Garbia [illegible]tur. Quælibet deinde in tribus erat diuisa [illegible] tem tribus pro [illegible] multitudine [illegible] in [illegible]cto loco [illegible] & peculiarem ducem habebat [illegible] tamen omnes, cum essent inter se fœdere coniuncti, mutuam sibi opem, cum opus erat, afferebant. [illegible] rusticanorum turmis facillimum [illegible] erat, maximam equitum & peditum [illegible] gregare. Sed vt ad bellum reuertamur, [illegible] Kalendis Septembris Azamorem versus [illegible] instructum mouit. Petrum vero Alfonsum [illegible] bus maritimis præerat, [illegible] & munitiones importare, [illegible] Et quia hostes moles maximas, & machinas [illegible] gente, pice & eiusmodi materia, qua [illegible] incendium concitatur, oblitas, in fluuium [illegible] rabant, vt fluuij ipsius impetu delatæ, [illegible] bus [illegible] implicarent, eas primum ante [illegible] [illegible], in ipsa ripa [illegible], & [illegible] cepit. Ad eam rem [illegible] Malas simul cum [illegible] & [illegible] quibus [illegible]

Velitatio cum hostibus. [illegible] accessissent, imperata [illegible] fecerunt, [illegible] & nostri [illegible] mento [illegible] Franciscus Pe[illegible] equitibus [illegible] explorare, antecesserat. [illegible] impetum dedit, nostri fortiter [illegible]. Sed cum hostes [illegible] & multitudine [illegible] opprimerent, Ioannes Menesius, qui [illegible] agmen ducebat, cum delectis [illegible] ferre maturauit. Hostium tamen multitudo [illegible] prope momentis augebatur, & recentes multo vehementius irruebant, ita, vt fuerit necesse [illegible]

Com-

Comiti cum equitibus, vt eo periculo Menesium liberaret, accurrere. Ipse quoque tandem Dux cum instructa phalange, & paucis equitibus, vt per se subsidio occurreret, approperauit. Phalangis erat ductor Gaspar Vas[illegible], vir valde strenuus, qui se medium inter nostrorum aciem & hostium multitudinem interposuit. Hostes, vt ordinem perrumperent, enixe contendebant: sed tandem cum nihil proficerent, retro concesserunt. In eo congressu aliqui ex hostibus cecidere, inter quos fuit vir quidam fortissimus, cuius virtute Azamorenses ciues plurimum nitebantur. Itaque cum illum mortuum animaduertissent, repente cesserant. Appellabatur ille Cidaco. Fuerat autem summe in Regem Emmanuelem studio & voluntate propensus, illiusque gratia multa gesserat: sed postea ab eo desciuerat. Lusitanorum exercitus eo ordine, quo profectus fuerat, vrbem ea nocte propius accessit. Castra tum propter flumen non longe a nauibus abessent, continuo locata sunt. Postridie Dux ex classe tormenta, testudines, & munitiones extrahi iussit, omniaque commode disponi, vt muri quaterentur, imperauit. Meridie autem turmæ hostium non egressæ sunt, pugnandique facultatem nullam offerebant. Vascus Coutignus Comes Borbensis Ducem postulauit, vt sibi permitteret, prælio cum illis in acie prima decertare: quod illi minime concessum fuit. Non enim dignitatis esse statuit Dux, excursionibus & velitationibus rem gerere, sed vno prælio, aut vrbis ipsius celeri expugnatione bellum conficere. Itaq; testudines muris applicare, tormentis mœnia verberare, scalas etiam admouere continuo præcepit. His, quibus hoc præscriptum fuerat, præsidio Ioannes Menesius erat, cuius consilio hæc omnia gerebantur. Is tunc per Ludouicum Menesium, & Georgium [illegible]tum cum Algarbiensibus militibus, & per Ioannem Syl[illegible] cum copijs, quas Syluensis Episcopus miserat, vt non solum impigre, sed ordine cuncta fierent, operam dabat. Oppugnatio fuit acerrima. Nostri testudinibus muris ap-

Cidaco [illegible] occiditur.

Azamorẽsis obsidio.

Oppugnatio acerrima.

pli-

plicatis, muros subruere & tormen[illegible] [illegible] bare cœperunt. Hostes e muris, mi[illegible] xis, vt impetum a mœnibus repellerent, summ[illegible] contēdebant, multosq; grauissime [illegible] etiam & trullas ignitas, & alu[illegible] merabili multitudine in[illegible] mul & operas incenderent, & [illegible] tùm, sed crebris aculeis stimula[illegible] magnum nomen in ducibus [illegible], & [illegible] præclara decora virtuti [illegible] dictum est, curam vrbis tuendæ [illegible] discurrebat, & vbi suos ma[illegible] mentius quassari viderat, eo o[illegible] Nec solum voce & imperio, [illegible] ad certamē pro laribus [illegible]q; f[illegible] tate, virtutis exemplo acriter [illegible]. Q[illegible] tur ille vixit, nemo erat, [illegible] a patria propulsare conarentur [illegible] Sol in occasum [illegible], [illegible] pectus em[illegible]sus, [illegible] & audaciæ [illegible] ferret. Hostes ingenti dolore percussi, [illegible] gētes cum eiulatu miserabili [illegible], & [illegible] nis illius nece consternati sunt [illegible] genda cogitarent. Itaque nocte [illegible] portas [illegible]gerunt. Tanta [illegible] fuga [illegible] cum quilibet primus [illegible] alios præcederent, vt supra [illegible] tudine suffocati, ad portas [illegible]. An[illegible] diuerserint, Iudæus quidem [illegible] bius, natione Lusitanus, qui [illegible] lium pulsus fuerat, e muro [illegible] e [illegible] forte, q; erat in classe, [illegible] (illo namq; plurimum vsus fuerat [illegible] dit, vt se ad Ducem [illegible] vlla mora [illegible]. Quo fa-cto, Iudæus pro tam læto nu[illegible] vrbe relicti fuerant, [illegible] possef-sionem a Duce petiit, & [illegible] bus, & manibus in cælum intentis [illegible]

Cidis Mã-zoris Aza-morensiũ Præfecti virtus.

Cido occi-tur.

Hostium fuga.

git Christo, cælestium agminum Imper. cuius numine & beneficio ciuitas illa magnitudine satis ampla, ciuium multitudine frequens, opibus summis, & valido militum præsidio munita, intra diem vnum sine vllius cæde, in Christianorum potestatē venerat, vt in eo loco, vbi dira Mahumetis superstitio miserorum hominum mentes infecerat, Christi nomen sanctissimum prædicatione sempiterna coleretur. Rebus deinde compositis, signa Regis Emmanuelis in mœnibus constituta sunt, & ipse Dux in vrbem ingressus est. Saracenorum templum expiatum continuo, & ritu solenni consecratum fuit, & altare festinanter extructum, in quo res diuina sanctissimè fieret. Nostri milites ad prædam conuersi, præter maximam frumenti vim, nihil aliud, quod esset aliquo pretio dignum, repererunt. Tite ciuitas non multis millibus passuum Azamore distans, hoc metu ciuibus omnibus nudata fuit: quam Dux occupari continuo iussit. Similiter Almedinenses ciues vrbem deseruere, cuius vrbis occupandæ, firmisq; præsidiis vinciendæ curam Dux Nonio Fernando Ataidio commisit: illius autem præfectura Ichabentafuto concessa fuit. Vtrisq; autem mandauit, vt data fide omnes, qui aufugerant, euocarent, vt vrbes colerent, & imperium Regis Emmanuelis acciperent, solitumq; tributum penderent: & sic demùm futurum, cum sub inuictissimi Principis tutela & præsidio laterent, vt impunè suis bonis omnibus fruerentur. Ad hunc modum vtraq; ciuitas coli & frequentari cœpit, multoq; magis opibus & potentia floruit, quàm antè floruerat. Vrbis captæ nuncius continuo Regi Emmanueli allatus fuit, qui lætitia elatus, supplicationes decreuit, & vota rerum omnium Domino, cuius numine bellorū omnium momenta ponderantur, magnificè atque religiose persoluit. Id etiam cum Leo decimus Pontifex Maximus ex literis Regis Emmanuelis accepisset, dies festos egit, supplicationes instituit, ipseq; publicè rem diuinam solenni ritu atq; cæremonia confecit: & concionator egregius orationem de laudibus Regis Emma-

Ducis Brigantini pietas.

Azamora capta.

Saracenorum templum Azamoræ oblatum.

Tite ciuitas capta.

Almedina vrbs capta.

Emmanuelis Regis pium factum.

Emmanuelis laudes.

manuelis habuit, quòd eo tempore, quo reliqui Principes Christiani odijs acerbissimis [illegible] perniciem ruebant, intestinis [illegible] vires amplificabant, solus Emmanuel [illegible] ria bellum susciperet, & Christianis [illegible] India, & Mauritania profligaret. [illegible] quidam non apud multitudinem solum, [illegible] pud eos, qui Principes habebantur, [illegible] Cum viderent enim ciuitatem munitissimam sine vllius cæde in manus Christianorum [illegible] bitabant, quin si Brigantinus Dux [illegible] citu in Marrochiense regnum inuaderet, [illegible] cum maxima nominis sui gloria [illegible] nemq; Regis Emmanuelis subiugaret. [illegible] parua admodum manu Duces Lusitani [illegible] in fugam compellebant, quid esset [illegible] iusto exercitu bellum fieret? Accedebat, [illegible] pore Mauri neq; tantis erant [illegible] scienter acies instruebant, neq; [illegible] vt arduum munus esse videretur, [illegible] cindere. Reges verò neque magna [illegible] erant inter se fœdere consentientes, [illegible] alios non magna mercede conducti possent. [illegible] inde Punica, & insita in hominibus [illegible] stantia faciebat, vt cum neque [illegible] neque iusiurandi religionem [illegible] eorum fidem socijs adiungere, & cum [illegible] quisque alios fingeret, reliquos [illegible] sibi perpetuò insidias ab [illegible] vbi sit, ibi nullum firmum vitæ atque [illegible] gnaculum constitui potest. Quo [illegible] stus exercitus in mediterraneas [illegible] ab ijs, qui temporibus, & [illegible] suis insidias fieri, & dolos stru[illegible] quemlibet eorum perpetuo sollicitare [illegible] um erat, quin multi, vt victorum [illegible] principibus suis insidias machinarentur. [illegible] tem amoris fœdere inter se mirifice [illegible]

Azamoræ nomi mot.

& eos

& constanti fide conglutinatam aggredi periculosum nimis esset: ita homines odiis, & fraudibus, & perfidia dissidentes, nullum fore ne [illegible], animo euerterent. Praeterea sic bellum administrari posse existimabant, vt nullis incommodis duci posset. Agri namque hanc vbertatem, fruges laetissimae, pecuniae & commeatuum in aedificiis multitudo, ita [illegible] alimentum, si tempore belli [illegible] fieret, impedimento [illegible] posset. Ad hoc accedebat, quod cum in bello [illegible] [illegible] omnia moderetur, nulla [illegible] bene gerendae facultas deesse posse multis videbatur. Exercitus erat iustus, milites acres, Duces acerrimi, hostes exanimati: quocirca nemo dubitabat, quin si nulli procellae obstarent, bellum cum maxima Regis Emmanuelis vtilitate, & Christiani nominis gloria intra breue tempus profligaretur. Haec & alia in hanc sententiam vulgo iactabantur: neque deerant, qui ipsius Ducis aures eiusmodi sermonibus obtunderent. Quin etiam sacerdos quidam, qui Diui Francisci institutum sequebatur, cui nomen erat Ioannes Chiauensis, qui postea Episcopus Vitensis creatus fuit, cum in templo sacram concionem habuisset, de hac materia copiose coram Duce ipso disseruit, & tam praeclaram occasionem amitti, acerbissime conquestus est. Itaque cum Dux omnium sermonibus carperetur, coactus fuit ei ipso in templo, monacho, qui eum ad bellum stimulabat, publice respondere. Non se ignorare dixit, nomen suum maledictis multorum passim contendi, sed se non rumoribus hominum, sed ratione & consilio moueri. Sibi fide & obedientia erga regem nihil esse antiquius. Regem autem non vt in Marrochium signa inferret, sed vt Azamorem expugnaret, illum in Africam misisse. Si quidpiam vltra moliretur, id se contra Regis sapientissimi imperium facturum. Si multis, inquit, mensibus vrbem hanc obsidione premeremus, si maxima militum multitudo prius caesa ab hostibus fuisset, quam eam caperemus, tunc tam clara victoria pararetur, vt nemo quidpiam praeterea desideraret. Nunc

F. Ioannis Chiauensis ad bellum Marrochis se Exhortatio.

Brigantini Ducis ad monachi suasoriam responsio in templo facta.

quia

quia Dei benignitate intra diem [illegible], sine ullus cæde, eam cepimus, victoria contem[illegible]tur, [illegible] sit præclarius hostem cædere, quam ciues [illegible] omni clade incolumes conseruare. Ego contra ce[illegible]o, [illegible] ad sempiternam laudem præst[illegible]us, ciuem [illegible] quàm hostium multitudinem trucidare. [illegible] non tam leue est, quã multi prædicant. Re[illegible] enim [illegible] u[illegible]s inter se dissideant, commune tamen, quod [illegible]sis impendebit, periculum, facile animos [illegible] ab intestinis sedition[illegible]bus ad commune m[illegible] propulsand[illegible], auocabit. S[illegible] igitur Rex Marr[illegible], & [illegible]fensis, & Xerifius, & montium Prin[illegible] [illegible]ribus nob[illegible]s obst[illegible]t[illegible]rint, multi fo[illegible]asse, qui [illegible] oratione feroces multitu[illegible]inem tumultua[illegible] [illegible] periculis constituti trep[illegible]bũ. Sole[illegible] enim [illegible]. Vt quisq; in pace furentius & audaciu[illegible] de bello di[illegible]rit, ita magis in ipso belli discrim[illegible]ne t[illegible]mul[illegible] & [illegible] mente consilioq; deducitur. Pr[illegible]rea non [illegible] maximum exercitum ex rapto diu su[illegible] posse. Si igitur hostes voluerint, quo pl[illegible]res sumus, e[illegible] grauius periculum interclus[illegible] commeatu ad[illegible]us. S[illegible] fruges in agris existerent, tum facilè fu[illegible]t, r[illegible] frumentariæ prouidere. Nunc ve[illegible] cum iam [illegible] rit, & frumentum in longinqua[illegible] oras a[illegible] si hostes voluerint nos fame [illegible], quis i[illegible] patu depellet? Frumento, quod habemu[illegible], intra paucos menses absumpto, quomodo bellum, [illegible]d non paucis mensibus gerendum est, [illegible] ea æstas in exitu est, & hyems i[illegible] stabit, quæ poterit es[illegible]e imped[illegible] m[illegible], quo [illegible] breuitate bellum finiatur, quanta [illegible] temerarij suspicantur. Præterea [illegible] quod suscipiendum ini[illegible] regis [illegible], rex ipse sibi designauit, & nos si desponsi[illegible] [illegible] properè conabimur, non modò i[illegible] nemus, sed [illegible]dem il[illegible]iu[illegible] Maiest. debitam n[illegible] violabim⁹. Ego quod ille imperauit, execu[illegible] sum: si fuerit opus, me vitam pro illius dig[illegible]ta[illegible] pro[illegible] [illegible] nẽcere, mori

mi[illegible]-

minimè recusabo: & dum illius voluntati satisfecero, quid homines de me iudicent, minimè laboro. Nec enim intelligunt, quoties aliquis bellum sui Principis iniussu suscipit, offensionem esse pestiferam, & victoriam inuidiæ plenam, ita, vt necesse sit ei, qui aliquid absq; regis præscripto molitur, calumnijs innumerabilibus proximũ fieri. Nunc verò nemo me calumniari iure potest. Meum officium erat, vrbem istam capere, eam Dei clementia cepi: celeritate summa bellum conficere, intra diem vnum id non mediocri felicitate confeci: exercitum incolumem reducere, id Dei singulari benignitate perficiam. Quò negotium & facilius, & celerius, & minore cum periculo transactum est, eò clariore numinis beneficio deuincti sumus. Quocirca satius esset, Deo gratias agere, quàm famam hominis officio suo præclarè functi maledico dente corrodere. Hæc cùm dixisset, sermonem quidem hominum compressit, non ita tamen, vt non extent hodiè permulti, qui doleant, maximam fuisse tunc ab illo summi decoris opportunitatem prætermissam. Ille tamen rationibus quas diximus, inductus, id sibi licere minimè putauit. Aliud etiam incommodum interuenit, quod illum cogeret in Lusitaniam redire. Tubere namque femur alterum illius ita laborabat, vt is equo vehi non posset. Exercitu igitur commisso Francisco Portugalensi, cuius insignis nobilitas erat iam eo tempore cum non mediocri laude prudentiæ coniuncta, Mazaganum contendit. Balsam deindè Lusitaniæ ciuitatem in Algarbia sitam, traiecit, vnde Almeirinum, vbi Rex Emmanuel morabatur, se contulit: à quo fuit magnis honoribus, vt æquum erat, acceptus. Exercitus deindè magna pars reducta in Lusitaniam fuit. Rodericus Barretus, & Ioannes Menesius Azamore relicti, Barretus vt vrbem tueretur; Menesius vt cum exercitu bellum finitimis gentibus inferret. Nonius Fernandus Ataidius Safinium reuersus, institutum suum persequutus, multis incommodis Mauros agitabat. Similiter Ioannes Menesius & Barretus suos otio torpere minimè

Brigantini Ducis in Lusitaniã reditus.

Excursio in Xerquienses. permittebant. Itaq; Menesius per exploratores certior factus, paganos, qui Xerquiam incolebant, in locis, qui circiter triginta passuum millia ab vrbe aberant, sine vllo metu vagari, initio Anni M. D. XIIII. ad *Annus nati Christi 1514.* vesperum ex vrbe cum equitibus mille & ducentis, & mille peditibus, cum Barreto egressus, viginti & quatuor millia passuum ea nocte confecit. Indè *Mons viridis.* montem viridem (sic enim propter amœnitatē, & frequentium herbarum, & plantarum viriditatem appellare solent) petierunt Prima luce in pagum Bencafizium in- *Bencafizius pagus captus & exustus.* uasêre. Pagus est in mōte situs, qui ab imo modicè assurgens, in orbem desinit. Incolæ partim cæsi, partim capti, partim è rupe in fluuium, qui Azamorem præterfluit, præcipites eiecti sunt, & oppidum direptum & exustum. Similiter Bernardus Emmanuel, & Ioānes *Excursio in Tafufū pagum.* Syluius, qui ab eodem Menesio missi fuerant, in alium pagum, quem Tafufum appellant, inuecti sunt, & paguin omni præsidio nudatum aspiciunt. hostes enim diffugerant. Nostri igitur, quod reliquum erat, vestigijs insequuti, fluuio appropinquarunt, vbi Mauri cōstiterant. Multi fluuium nando traiecerant, alij natare parabant, non pauci tamen conferti pugnam minimè detrectabant. Qui tamen dissipati, & in fugam cōiecti, in fluuium se demiserunt: è quibus non pauci nantes missilibus confixi fuerunt. Bernardus indè cum præda *Bellū cum Xerifio.* profectus se cum Menesio cōiunxit, & ita cum magno captiuorum numero, & pecorum multitudine, omnes *Heā Mauritaniæ prouincia.* in vrbem regressi sunt. Est in ea Mauritaniæ parte, quę ad Austrum spectat, & cum finibus Safiniensib⁹ continens est, prouincia, quam Heam incolæ nominant. In *Tednest ciuitas.* ea Tednest ciuitas est, in campi latissimi & fertilissimi planitie sita, in qua templum erat hominib⁹ illis valdè sanctum & religiosum. Xerifius in hac vrbe ædes amplas habebat, & hortos cultissimos & nitidissimos cum piscinis, & varijs aquarum deriuationibus, cum quibus se, cùm otium erat, frequenter oblectabat. In hanc ciuitatem Ataidius inuadere constituit. Per literas tamen Menesium admonuit, vt sibi opem afferret: rē namque

di-

dignam esse, quam ambo viribus coniunctis aggrederentur. Ataidius tamen illum minimè expectauit. Ex vrbe igitur quadringentos equites eduxit, sociumque Iehabentafusum asciuit, qui duo millia equitum, & septingentos pedites secum adducebat. Cùm verò ciuitati, quam petebant, appropinquarent, Xerifius illis cum quatuor millibus equitum occurrit. Ataidius postremum agmen ducebat. Iehabentafusus, qui in primo agmine cum suis Xerifio obuiam prodierat, Ataidio spectante, sæuum & atrox prælium commisit. Xerifius tandem victus ab Iehabentafuso, se fugæ mandauit: multi ex hostibus cæsi sunt: præda verò tanta fuit, quanta nunquam antea fortasse ex vllo prælio, cum gentibus illis inito capta fuerat. Nam supra ducenta millia pecudum, & boum, & tria millia camelorum, equorum similiter ingentem multitudinem fuisse constat. Ataidius in vrbem ingressus conquieuit: indè verò literis ad Menesium datis significauit, quomodo iã negotium confectum esset. Abest autem Azamor ab ea ciuitate circiter centum & sexaginta passuum millibus. & ea de causa fieri non poterat, vt tam citò se Menesius cum Ataidio coniungeret. Ducebat autem Menesius septingentos, & quinquaginta equites, & pedites mille. Quacunque autem iter faciebat, maximi honores illi ab omnibus Maurorum præfectis atque Principibus fœderatis habebantur. In oppidum autem exiguum tandem peruenit (Chiquerium nominant) templi Mahumetani gratia ab incolis incredibili religione celebratum. Id enim iussu Mahumetis fundatum extitisse, vanissimi sacerdotes asserebant. Ea verò mente Menesius eò peruenerat, vt indè Marochium peteret. Chiquerium autem Marochio non plus trigenta & sex millibus passuum aberat. Indè tamen Ataidium per literas ad societatem facinoris inuitauit. Is dixit, se pacis legibus scribendis, & fœdere sanciendo ita distineri, vt nullo modo posset tunc ab ea vrbe discedere. Marochium verò maioribus esse viribus oppugnandum, neque committendum,

Victoria de Xerifio insignis.

Menesij subsidium.

Chiquerium oppidum.

dum, vt ſine vllo fructu ille flos nobilitatis in tantum diſcrimen induceretur. Meneſium deindè orabat, & obteſtabatur, vt tunc incepto deſiſteret. Meneſius ad Ataidium venit. Venerat interim Ataidij gener Alfonſus Norogna cum Mauris equitibus octingentis, vt noctis ſilentio oppidum natura munitiſſimum in monte arduo ſitum oppugnarent. Quod factum eſt, & hoſtes, antequam illi aduentarent, id fore ſuſpicantes aufugerant: pauci tamen capti ſunt. Iterum cùm iam copiæ eſſent multis partibus amplificatæ, Meneſius inſtitit, vt Marochium tenderent, quod tunc expugnatum iri confidebat. At Ataidius verebatur, nè ſi id fieret, maxima gloriæ pars ad ipſum Meneſium pertineret. Hac ratione, vt opinio erat, impeditùs Ataidius, nullo modo potuit adduci, vt itineris illiùs ſe ſocium præberet. Id moleſtiſſimè Meneſius, & omnes, qui cum illo venerant, paſſi ſunt. Indè cum nonnulla offenſione Meneſius digreſſus, nuncium accepit, regem Feſſenſem, & regem Mequinezium cum maximis copiis aduentare, vt Azamorem obſidione cingerent. Idcircò quàm potuit celeritate Azamorem contendit. In itinere verò literis Roderici Barreti, quibus idem confirmabat, vehementius incitatus eſt, vt ad inſtitutam celeritatem aliquid addendum cogitaret. Attamen cùm admoneretur, ne eum in itinere Reges interciperent, Bernardum Emmanuelem, & alios viros nobiles, qui cum Ataidio manſerant, per literas aſciuit, & commeatum, & tela, variaſque munitiones importari fecit. Almedinam ingreſſus, ab Almeimamo vrbis præfecto fuit cum ſummis honoribus acceptus. Is eum admonuit, vt ſibi à Ducibus Feſſenſis Regis caueret. Hos enim cum octingentis equitibus, & ſex millibus peditum præcedere, ſe compertum habere dicebat. Inde profectus, per ciuitates fœderatas ita iter faciebat, vt ſemper exercitum ſingulari ordine inſtructum duceret, quaſi ſibi eſſet cum hoſtibus certamen ſingulis horis ineundum. Attamen ſiue ea fama vanis authoribus diſſipata fuit, ſiue duces regis Feſſenſis parum diligen-

Bellum cū Feſſenſi et Mequinezio geſtū.

gentes extiterunt, is sine vllo impedimento Azamorem copias incolumes induxit. Ibi certior factus est, Fessæ Regem duos duces cum maximis copijs in Ducalam misisse, vt eam regionem valido præsidio tuerentur. Regem verò Mequinezium cum equitum & peditum multitudine expectari: qui Nafe (est quidem illa Mequinezij ciuitas non ignobilis) se tenebat. In animo autem Rex Mequinezius habebat, cum ducibus regis Fessensis Azamorem petere, vt Lusitanos obsidione vexaret. Menesius non expectandum esse putauit, dum hostes copias omnes coniungerent. Cùm igitur intellexisset, duces Fessenses in oppido satis munito, quod Balbam appellant, consistere, in eos, antequam inde discederent, inuadere constituit. Ad Ataidium verò nuncium cum literis misit, quibus eum admonebat, vt vellet prælio interesse, quo sibi non mediocre decus parare, & opus Regi Emmanueli gratissimum efficere posset. Cùm de loco inter eos, vbi erant copiæ coniungendæ, parum in principio conuenisset, tandem statuerunt, vt Seam (is locus viginti quatuor millibus passuum Balba distat) copijs iungendis deligerent. Itaque Menesius duodecimo die Aprilis octingentos equites, & mille pedites eduxit: sequenti die propè lacus quosdam in planicie castra posuit. Eo die Ataidius cum Iehabentafuso cum mille & quingentis equitibus, quorum maxima pars erant Mauri, aduenêre. Consilio inter duces habito statutum fuit, vt de prima vigilia silenti agmine castra mouerent, vt luce prima possent in hostes imparatos inuadere. Ex omnibus autem copijs quinque acies instruxerunt. Primam Menesius, alteram Rodericus Barretus, tertiam Ioannes Gundisaluus Camara ducebat. In acie tertia Aluarus Carualius, & Ioannes Syluius inerant: vt etiam, vbi opus esset, ducum officio fungerentur. Quartam aciem Ataidius cum Alfonso Norogna genero suo agebat. Quinta Iehabentafuso commissa fuit. Has quinque acies equitum Petrus Moralis, & Ioannes Rodericus cum instructis peditum copijs valido subsidio firma-

Nafe opp.

Balba opp.

Sea.

Lusitanorum acies.

mabant. In medio impedimenta cum tormentis aliquot curribus inuectis ducebantur. Menesius acies circumibat, & singulos duces de officio commonebat, & omnes ad decus vehementer excitabat. Orto iam sole, hostium castris appropinquarunt. Erant autem castra in planicie posita, propè mõtem, qui campis imminebat. Menesius designauit oculis locum, in quo erat prælium faciendum, & ductores peditum admonuit, vt in eum locum, quàm celerrimè possent, aciem dirigerent. In hostium castris erant supra quatuor millia equitum. Peditum verò numerus propter multitudinem iniri non potuit. A tergo torrens campum à monte dirimebat, qui quamuis tunc siccus esset, tamen propter alueum, quem torrens imbribus auctus in altitudinem depresserat, erat hostibus impedimẽto, quo minus se in mõtem sine periculo reciperent. Hostes quatuor acies instruxerunt. In prima acie pedites cum fistulis ferreis, & scorpionibus locauerunt, vt sagittarũ & glandium multitudine primam nostrarum aciem perturbarent. Menesius verò, cùm tubis signum pugnę dare iussisset, & omnes nomen S. Iacobi de more Hispaniæ conclamarẽt, tanto impetu in hostes inuectus est, vt antequam, qui in acie prima constiterant, damnum aliquod (quod valdè metuendum esset) inferre possent, eos dissiparet, & cùm prælium acriter iniret, tres illas equitum acies fudit, & vsq; in torrentis alueũ hostes insequutus, multos occidit. Ataidius, cui datum erat negotium, vt in vnam equitum aciem impetum ferret, id exequi non potuit: ea nanq; acies, quam petebat, à loco deflexerat, vt suis contra Menesium opem afferret. Itaque in pedites inuasit, quorum magnum numerum cecidit. Menesius cùm ad torrentem peruenisset, suos continuit. Multi tamen illius imperium contemnentes, torrentem transgressi sunt. Erat autem Menesius reliquis quidem Imperatoris laudibus excellens, sed propter insitam in natura mãsuetudinem, in animaduertendo parum seuerus. Ob id igitur adolescentes nobiles animo quidem virili, sed mente pa-

Hostiũ castra & exercitus.

Hostiles acies.

Prælium.

rum

rum sana præditi, tanti viri authoritate contineri non potuerunt, quin se sine vllo fructu in discrimen salutis iniicerent. Menesius Garsiam Menesium fratris sui filium misit, qui eos redire compelleret. Is equo incitato se cōfestim illis opposuit, & vt se continuo recipe rent, adhortatus est. Iam plerique obtemperabant cùm Arius Tellius iuuenis apprimè nobilis & laudis præter modum cupidus, sed, vt fama erat, temerarius, exclamauit. Non decet hoc tempore pedem referre; Mauros istos, ô commilitones, vsq; Fessam ferro persequamur. Hac ratione qui iam redibant excitati, rursus in hostes incurrunt. Garsia Menesius cùm eorum impetum cerneret, Si ita vultis, inquit, & vltra Fessam impetum feramus. Hæc cùm diceret, se illis admiscuit. Hanc temeritatem cùm Menesius animaduerteret, torrentem transgredi statuit, vt fugientes (nec enim eum latebat, quod erat eis, qui temerè ruebant, euenturum) exciperet. Peditum interim aciem vnam præmisit, quę hostium impetum sustineret. Ataidius torrentem transgredi noluit, ne copiarum suarum ordinem perturbaret, sed in ripa constitit, vt inde hostes, si transire conarentur, repelleret. Ichabentafusus huic incommodo opitulari nequiuit. Cùm enim Mauri, quos ducebat, hostes fusos animaduerterent, prædandi cūpiditate cæci, ducem reliquerunt. At hostes qui se in montem receperant, vbi paucitatem eorum, qui illos persequebantur, animaduertêre, in eos conuersi tanto impetu fuerunt, vt in effusam fugam compellerent. Maxima eorum pars temeritatis pœnas luit: nam ab hostibus cæsi sunt, inter quos Arius Tellius, & Garsia Menesius extitêre. Qui fugientes insequebantur, cùm animos iam à prima illa consternatione recepissent, & illo successu, qui præter opinionem acciderat, elati fuissent, tanto impetu in Menesium incurrerunt, vt eum cogerent in aduersam torrentis ripam copias reducere: quod non sine multorum sanguine confici potuit. In hoc prælio equites plus quinquaginta ceciderunt, & supra centum vulnerati sunt. Ex hosti-

Arij Tellij temeritas.

Temerariorum infœlix exitus.

Cæsorum numerus.

bus, vt postea compertum fuit, duo millia & sexcenti interfecti fuerunt, in quibus vnus ex ducibus illis summis fuit, quos Rex Fessensis cum imperio miserat, alter ex equo decidit, & à suis, cùm esset iam in summo vitæ discrimine constitutus, ereptus est. Septem duces alij cæciderunt: supra quatuor hominum millia vulnerati sunt: captiui ducenti & octoginta fuerunt. In ijs fuerunt vxores & filij eorum ducum Xerquiensium, qui prælio interfuêre. Victoria illustris & clara fuisset, nisi eam iuuentutis temeritas aliqua ex parte deformâsset. Hostes postquam nostras acies coniunctas animaduerterunt, eas non sunt ausi lacessere. Nostri cum præda iam diuisa istis itineribus in sedes suas reuersi sunt. Reges Fessensis & Mequinezius nondum hanc suorum cladem acceperant, cùm obsidionis consilium, qua Azamorem opprimere statuebant, intermittendum minimè iudicarent. Itaque Nazer Mequinezij Rex cum maximis copijs regni sui finibus egressus, Azamorem contendit. Mahumetes Rex Fessensis non mediocrem equitũ & peditum multitudinem illi in auxilium misit. Rex Mequinezius in flumine quod Azamorem alluit, traijciendo septem dies, tanta erat hostium multitudo, consumpsit. Menesius Emmanuelem de obsidione, quam futuram credebat, per literas confestim admonuit: qui summa diligentia omnia, quæ erant ad vrbem muniendam idonea, comparauit. Sed Nazer cùm accepisset eorum cladem, qui prælium cum Menesio inierant, consilium mutauit, & Almedinæ regionem populari constituit. Magnam itaque vastitatem terris intulit, Almedinam cepit, eos qui in præsidijs inerant, qui Alemeimanum, Safinium fugere properantem sequi noluerant, interemit. Ichabentafufus cùm neque copias haberet, quibus tantæ multitudini resisteret, & ab Ataidio, à quo auxilium postularat, minimè firmo subsidio adiutus fuisset (Ataidius enim obsidionem timebat, & ideo copias diminuere noluerat) Safinium se conferre statuit. Sed primùm puteos obturauit, alios bestiarum cada-

Lusitanorũ cruenta victoria.

Bellũ Azamorense.

Almedina regio vastata, vrbs ab hoste recepta.

pueribus inquinauit, & frugibus etiam corruptis infecit, vt Regis exercitum siti conficeret. Dum in his operibus tempus conterit, Rex illum consequitur. Itaque prælium vitari non potuit, vtrinque fuit acerrimè dimicatum. Equites aliquot Ichabentafusi ceciderunt, inter quos dux fuit quidam, Benamira nomine, vir insigni robore præditus. Ex acie Regis equites quinquaginta desiderati sunt, & in his dux insignis, quem rex Fessensis copijs suis præfecerat. Ichabentafusus in eo prælio ea facinora virtutis militaris edidit, vt multos admiratione defigeret. Sic igitur è prælio discessit, vt illum hostes non admodum pertinaciter insequerētur. Mille tamen Camelos amisit. Ataidius illi locum muris coniunctum assignauit, in quo castra poneret. Rex interim aquarum penuria grauissimè laborabat, & puteos, vt sitim leuaret, de integro fodere iubebat, & ita tempus sine vllâ re memorabili consumebat. Ichabentafusus vna nocte castra illius oppugnare constituit. Rex ab indice monitus, castra in locum alium magis munitum repentè mutauit. At Mauri, qui Xerquiã incolebant, cùm animum illius abiectum & demissum factis agnoscerent, & simul fluxam fidem animaduerterent, illum contemptu & odio dignum statuerunt. In primis autem grauiter eos offendebat, qđ cùm se Azamorem aut Safinium obsessurum ostendisset, & tantis copijs abundaret, nihil horum tentare propter ingentem formidinem ausus fuisset. Seque inani spe deceptos à Regis Emmanuelis fide detciuisse molestissimè ferebant. Itaque vt odium expromerent, & amissam Regis Emmanuelis gratiã aliquo insigni facto recuperarent, cùm Mequinezius Rex prope oppidum, quod Tazarote nominant, castra haberet, contra fidem, cuius illi religionem minimè nôrunt, in castra ruunt, cædem faciunt, copias regis in fugam vertunt: supra mille hominum in seruitutem abripiunt, octingentos equos capiunt. Rex castris exutus, cum maximo damno atq; dedecore in montes arduos primùm se fuga proripuit, atque inde in regnum reuersus est.

Prælium anceps.

Benamiræ mors.

Mequinezius Rex suorũ perfidia castris exuitur.

At Menesius interim in grauissimum morbum incidit. Cùm verò decumberet, literas ab Emmanuele accepit, quibus illum miris laudibus efferebat, & pro meritis excellentibus præmia illi ingentia proponebat. His literis responsum nullum dedit. Nec enim iam eo tempore quidquam de hac misera & exigua vita sibi cogitandum statuebat, sed tota mente ad sempiternã omnibus votis aspirabat. Itaque rebus omnibus, quæ ad animi expiationem necessariæ videbantur, ritè procuratis, cùm insitæ religionis & pietatis egregia documenta dedisset, è corpore quasi ergastulo quodam expeditus, in cęlum, vt omnium opinio ferebat, immigrauit. Fuit enim vir ille non virtutis tantùm militaris & imperatoriæ gloria præcellens, sed laudibus etiam mansuetudinis, & lenitatis, & clementiæ præstantissimus. Erat præterea in omni genere vrbanitatis humanissimus. Et cùm vitæ castimonia, & morum integritate multùm omnibus, quæ vitam in armis degerant, anteiret, tum amoribus sine vitæ petulantia, aut vlla verborum obscœnitate deditus erat, ita tamen, vt in illis etiam non libidinis vllum vestigium extaret, sed ludus sine vllius pudoris intertrimento quæsitus appareret. Hostibus maximo terrori fuit, militibus autem carissimus, ciuitati vniuersæ maximum sui desiderium cum multis lachrymis & luctu diuturno reliquit. Quantum autem ingenio valeret, versus, quos patrio sermone componebat, apertè declarabant. Nec enim illis quidquam vel argutius, vel festiuius excogitari poterat. Augurijs tamen deditus erat, & atra interdum bile ad insaniam laborabat. Sed hanc tenuem vitiorum labem virtutis magnitudo tanto interuallo superabat, vt maiora etiam vitia in tanto viro toleranda viderentur. In locum illius Petrus Sousa successit, qui postea Comes Pratensis extitit, & Rodericus Barretus in Lusitaniam reuersus est. Hoc anno Petrus Menesius Alcoutinensis Dynasta, cùm crebras excursiones faceret, quibus Mauros perpetuò fatigabat, tum mense Iulio in Tutuani fines inuasit.

Menesij mors.

Menesij mores & ingenium.

Petrus Sousa Menesij successor.

uasit: multos cecidit, alios captiuos abduxit. Initio verò mensis Octobris nuncium accepit, duos Regis Fessensis fratres cum decem millibus equitum, & magno peditum numero, vt Septam oppugnarent, aduentare. Classem præterea misisse, vt terra simul & mari ciuitatem premerent. Hi duobus in locis syluestribus insidias posuerunt, in quibus ipsi constitêre: deinde quinque & viginti excursores emisêre, vt nostros elicerent. Hi ad speculas vsque peruenerunt. Petrus Menesius equites quindecim in eos immisit, ipse cum centum & quindecim equitibus egressus est, vt illis subsidio esset, cùm hostes ex insidijs, vt ille fore suspicabatur, erumperent. Nostri in equites hostium impetum dedêre: illi repentè cesserunt vsque eo, dum nostros in locum, quem ij, qui erant in insidijs, tenebant, extraherent. Nostri insidijs exploratis, ad Petrum Menesium se cursu recipiunt. Hos ducenti & quinquaginta equites insequuti sunt. Horum vestigijs alij permulti institerunt. Petrus Menesius intra vallum, quod vrbem cingit, se continuò recepit. Hostes illi, qui prius ex insidijs emerserant, aditu valli, cùm essent iam nostris admixti, prohiberi minimè potuerunt. Petrus Menesius in eos conuersus, prælium iniuit, quod maxima vtriusq; partis vi pugnatum fuit. Ex hostibus ducenti cæsi fuerunt, è nostris vnus tantùm cecidit, sex & triginta vulnerati sunt. Regis interim fratres aduenîũt, vt vallum disijciant, & nostris aditum in vrbem intercludant: & classis etiam in terram copias exponit. Sed eo iam tempore Petrus Menesius suos in vrbem reduxerat, & foribus occlusis conatus eorum inanes reddiderat. Illi mortuos in naues cum lachrymis imponunt. Erant enim plerique iuuentutis principes, & homines, in quibus seniores non mediocrem spem felicis militiæ collocauerant. Hoc autem tempore maximo terrori nomen Regis Emmanuelis erat apud Mauros, simul clementia & æquitas illius in omnium ore atq; prædicatione versabatur. Cùm igitur se ab Emmanuelis

Septense bellum.

Prælium.

Maurorũ deditiones & fœdera cum Emmanuele. lis ducibus bello fatigatos, & domi suorum tyrannide vexatos esse conspicerent, vltro ad Emmanuelem veniebant, & enixè ab eo contendebant, vt eos in fidem acciperet, illisque tributum, quod ei videretur, imperaret, & duces quos vellet, eis præponeret. Se namque vsque ad extremum vitæ spiritum pro illius amplitudine pugnaturos. Neque solùm qui vrbes incolebant, libenter in deditionem veniebant, verùm etiam pagani atque montani, cùm vires suas infeliciter experti fuissent, voluntariæ seruitutis pactione vitæ suæ & incolumitati consulebant. Itaque Xerquienses legati gentis principes ad Emmanuelem introducti sunt, qui se, suaque omnia illius fidei atque potestati committebant, & postulabant, vt Xerquia prouincia à Dabida & Garabia distincta fieret, & illis Audaramen rectorem & ducem præponeret. Ne autem in eo Ichabentafusum offendere viderentur, dicebant Aduecamenem regionem, quam diximus tribus illis præcipuis nationibus inter se distingui, tantam esse, vt nullo modo posset ab vno Ichabentafufo gubernari. Is igitur Dabidam & Garabiam imperio contineret, & Xerquiam ab alio rectore regi permitteret. Accedebat, quo id cum minore Ichabentafusi offensione fieret, quòd Abdaramen illius famulus, & in disciplinis illius educatus extiterat, ita, vt nemo dubitaret, quin is perpetuò Ichabentafufo libenter obsequeretur. Hoc & ad ipsius prouinciæ pacem, & ad iuris administrandi facilitatem, & ad ipsius Regis fructum & emolumentum valdè pertinere. Sic enim fore, vt eos, quorum tam æquo postulato satisfecisset, in officio promptiores contineret, & tributum, quod pendere volebant, facilius exigeret. Fuêre legati comiter accepti, & quod postulabant, benignè à Rege concessum, ea tamen lege, vt quoties omnes illæ tres Duecalæ partes vires suas coniungerent, Ichabentafusum summum ducem agnoscerent, Imperiumque illius sine vlla recusatione sequerentur. Sanxit etiam lege Rex, nè quispiam ab vna in aliam tribum transiret, nè perturbatio & confusio fieret, & aliquis ea de causa

Xerquiensis ad Emmanuelē legatio.

mo-

motus concitaretur, qui bello materiam subministraret. De ijs rebis ad Ataidium, & ad Petrum Sousam, q Azamorem tenebat, literas dedit: & Ichabentasufus eā prouinciæ distanctionem facilè comprobauit. Eodem anno Nonius Fernandus Ataidius Iacobum Lupium caduceatorem in Xerquiam misit, qui frumentum imperatum à colonis exigeret, & illud Azamorem deportandum curaret. Id Lupius exequutus, cum Mauris, qui frumentum iumentis impositum ferebant, Azamorem rectà contendit. In itinere facti sunt illi obuiā equites 60. qui Azamore veniebāt. Mauri cùm opinarentur eos hostili animo prodijsse, arma repentè corripiunt, & prælium animis obfirmatis offerunt. Lupius se medium interposuit, & caduceatoris officio funct⁹ est. Vix tamen Mauros placare potuit. Dicebant enim se non Sousam, sed Ataidium agnoscere: cum Ataidio namque, & non cum Sousa pactionem de frumento importando fecisse. Lupius tamen eos, quoad fieri potuit, ad lenitatem inflectere contendebat. Illi verò dicebant, Petrum Sousam, postquam Azamoris curam susceperat, illis minimè ferendas iniurias intulisse. Idcircò equites illi sexaginta frumentum Azamorem subuehendum curarent, se nanque in eam ciuitatem minimè pedem illaturos. Cùm tamen Lupius multa orationis lenitate vsus fuisset, nō modò eos mitigauit, verum eo perduxit, vt Marochium sub illius ductu cō tenderent. 400. & 25. equites ex illis delegit, & cum viginti & septem Lusitanis equitibus indè profectus, postridiè in turmas hostiles, quæ Marochio quatuor millia passuum aberant, inuasit, & aliquot occidit, tres & 50. viuos cepit: ingens præda pecorum & camelorum abacta fuit. Marochium tandem accedunt, & ipsi Mauri, Regis Emmanuelis nomine sæpius conclamato, hastis vrbis portas percutiunt. Marochij Rex re inopinata perturbatus, vt eorum impetum repelleret, egressus est. Illi fortissimè resistunt, & quatuor equites occidūt, & ita incolumes cum præda in locum, vndè profecti cum Lupio fuerant, reuertuntur. Ibi præda diuisa, Mauri

De tumultu quodā inter Mauros exorto & sopito.

Lupij in Marochiēsem agrū eruptio.

Mauri cum gregibus in Xerquiam rediêre. Lupius Safinium cum captiuis ingressus, admirationi quàm plurimis fuit. Facinus enim videbatur incredibile, hominem plebeium, & caduceatorem tantum audere, vt cum tam exiguis copijs, & ijs maxima ex parte suspectis, eò penetraret, quò Ataidius ipse Dux fortissimus, cùm à Menesio ad eiusdem facti societatem inuitaretur, peruenire dubitârat. In huius anni exitu Rex Emmanuel tres Legatos ad Leonem decimum Pontificem Maximum, cum muneribus regia magnificentia dignis instituit. Princeps legationis Tristanus Cugna fuit. Collegæ duo iurisconsulti magnæ apud Lusitanos authoritatis extitêre. Vnus Iacobus Paciecus, alter Ioannes Faria nominabatur. Per illos Pont. sacras vestes ex auro, cum multis gemmis opere excellenti perfectis dono misit. Vasa præterea ex auro, atque monilia maximi ponderis & pretij vestibus adiecit. Opus erat eiusmodi, vt cùm materia nihil pretiosius excogitari posset, artificium tamen ipsam materiam multis partibus superaret. Misit præterea elephantum Indicum miræ magnitudinis, qui non solum Romæ, vbi homines, post inclinatam Romanæ Maiest. amplitudinem, illud animal nunquam oculis aspexerant, sed quacunq; gradum inferebat, nemo circunfluentem vndique turbam, admiratione obstupefactam, submouere poterat. Panthera etiam venatica missa fuit, quod munus haud scio, an olim Romæ AEdiles, cùm ludos magnificentissimos apparabant, & præter alias immanes beluas, pantheras etiam in publicis spectaculis exhibebant, præstare potuerint. Ea namque mansuefacta, non in circo cum bestiarijs, sed in syluis cum apris atque ceruis prælium committebat, & principibus, qui venationibus oblectantur, plurimum voluptatis afferebat. Ea insidebat equi Persici tergo, integumentis auratis eleganter instrati. Equum regebat Persa venator eximius, qui ad id munus obeundum ab Armuzij Rege cum equo & Panthera missus fuerat. Tristanus Cogna, cùm esset vir & nobilitate, &

RES EVROPEAE

Magnifica Emmanuelis ad Leonem x. Pōtificē Max. Legatio ac munera.

Panthera venatica.

te, & authoritate, & existimatione non vulgari prædi-
tus, tum proprijs sumptibus eam legationem exornã-
dam susceperat. Ducebat autem secum tres filios, & co
gnatorum copiam, amplamque familiam, quibus sti-
patus non abiecti Principis speciem præ se ferebat. Le-
gationis scriba Garsia Resendius, vir non mediocris a-
pud Regẽ authoritatis erat. Nicolaus Faria, qui equis
Regijs curandis præerat, agebat equum pulcherrimũ,
ephippijs aureis, & phaleris aureis, emblematis & gẽ-
mis maximi pretij distinctis instratum, & ornatum,
qui etiam Pontifici donandus erat. Duodecimo tan-
dem die mensis Martij, anno M D XIIII. Legati in *Annus na-*
vrbem hoc ordine iter, instituerunt. Familiæ vestibus *ti Christi*
admodum eleganter excultæ præcedebant. Panthera 1514.
tergo Persici equi, quẽ Persa regebat, insidẽs, & elephã- *Legatorũ*
tus cũ rectore sequebantur. Nicolaus Faria equo, quẽ *in vrbem*
diximus, inuectus, post elephantum interuallo modi *ingressus*
co disiunctus, primũ illud agmẽ cogebat. Nobiles de- *et pompa.*
indè viri, qui comitatu suo legationi nõ parum digni-
tatis adiungerent, loco suo progrediebantur. Post il-
los caduceator Lusitanus cum insignib' regijs legatos
antecedebat. Deindè Tristanus Cugna sequebatur, cu-
ius vtrunq; latus legati reliqui claudebant. Fuerunt à
Cardinalium domesticis, deindè à Principum Lega-
tis, multisq; Principib' antequã in vrbem ingrederen-
tur, omnib' honoribus excepti. Ad vrbem cum accede
rent, vrbis Præfectus cum Pontificibus & ipsius Pont.
Max. domesticis atque familiaribus obuiam prodijt,
Pontificisque nomine orationem habuit, qua Lega-
tis de aduentu gratulatus est, omniaq; Regis Emma-
nuelis clarissimi Principis officia, qui pro Christi no-
mine, & religionis sanctitate perpetuò dimicabat, illi
gratissima, vt merita illius postulabant, perpetuò fo-
re dixit. Responsum pro dignitate redditum ab illis
est. Romani deindè designatores aduenêre, & ordinẽ
pompæ illius instruxêre. Omnia interim tubarũ can-
tibus, & tibiarum symphonia & concentu personã-
bant. Nullus fuit princeps, qui non ordine à designa-

toribus constituto legatos deduceret. Heluetiorum etiam agmen instructum eos antecedebat. Turba vndique visendi gratia confluens, omnes viarum aditus obstruebat, ita vt vix fustibus coercita cedere; & locum dare vellet. Cùm ad molem Adriani ventum esset, tormentorum ingenti strepitu ciuitas vniuersa tremefacta fuit. Fumi tandem caligine dispulsa, cùm Pont. è fenestra spectaret, elephantus accessit, & ter genib⁹ flexis & demisso corporis habitu venerabundus illum salutauit: quod non mediocrem admirationem spectantibus incussit. Tum proboscide in dolium ingens aqua refertum immissa, aquam hausit, qua omnes, qui in fenestris altioribus insidebant, aspergeret. In plebem deindè conuersus, eum aqua, quasi ludum exhibere vellet, immodicè perfudit. Cum hac pompa fuerunt ea die Legati in hospitium deducti. Vigesimo verò die mensis eiusdem, Legati eadem hominum frequentia & celebritate in Pontificis ædes deducti sunt. Pontifex in sublimi sede vestibus sacris cultus, vt fit, eos expectabat: Cardinales in sedibus suis considebant. Legati primùm Pontificis pedes osculati sunt. Alij deindè ordine à designatoribus instituto idem officium præstitêre. Tristanus deindè Cugna literas Pōtifici Regis Emman. obtulit, quæ publicè lectæ sunt. Eæ nihil aliud continebant, quàm postulatum, vt Legatis fides haberetur. Tum Iacobus Paciecus egregiam orationem habuit, quam ità voce & actione luculenter expressit, vt non mediocrem ea die laudem eloquentissimi oratoris assequeretur. Pontifex responsum Latinè, verbis luculentissimis, & eleganter, & grauiter dedit, Emmanuelisque nomen, & Lusitanæ gentis virtutem laudibus summis exornauit. Postridiè Legati in viridariū, quod post Pontificis ædes in Vaticano monte consitum est, intromissi sunt. Eo in loco eos iam Pontifex expectabat. Ibi munera accepit, quorum fulgorem & artificiū admiratus vehementer est. Indè in hortum, vt elephātum & pantheram videret (non enim facilè elephanto erat in superiorem ædium partem, vndè in viridari-

Elephātus Pontificē Max. veneratur flexis genib⁹

um exitus patebat, scandere) continuò descendit. Ibi voluit spectare, qua ratione panthera venaretur. Fuerunt igitur ad illum bestiæ perductæ. Panthera impetu à venatore, qui eam regebat, immissa, in illas insilijt, easque celeritate incredibili iugulauit. Non multis post dieb⁹ legati postulata regis Emmanuelis exposuerunt: quorum pars ad cõmunem Reip. Christianæ statum, pars ad ipsius regis commodum & emolumentum pertinebat. Quæ ad commune bonum spectabãt, erant hæc, Vt indictum concilium contìnuaretur, illiusque decreta sancirentur: vt sacerdotes à vitæ luxu, morumque licentia, ad continentiæ & sanctimoniæ disciplinã reuocarentur: vt opera daretur, qua Principes Christiani ab intestinis discordijs ad bellum contra Turcas consensione summa comparandum traducerentur. Hæc omnia postulata, non enim temporis erant, repudiata sunt. Reliqua singulari benignitate cõcessa fuerunt, nempè vt tertiæ atq; decimæ partes vectigalium, quę alendis sacerdotibus & sacris vsib⁹ destinata sunt, in belli, quod in Mauritania gerebat, sumptus illi tribuerentur: vt bona pars Ecclesiarum (sic enim trito iam sermone templorum bona nominare solem⁹) cum monachorum etiam quorundam vectigalibus, in vsus eorum, qui in Christianæ militiæ ordinem cooptantur, conuerteretur: vt diplomata scribi iuberet, quibus ijs, qui vellent bellum Africanum pecunia iuuare, cælestia beneficia è Christi thesauris deprompta largè tribuerentur. Quæ quidem largitas hominum reprehensione carere non potuit. Vt enim Rex hominum cupidorum importunitate victus, id à Pont. contenderet, æquum tamen esse dicebant, vt Pont. esset in largiendo restrictior. Sacra enim vectigalia tãta religione non solum apud homines diuinis legibus astrictos, sed etiam apud Græcos, & Romanos, & Aegyptios, & complures alias nationes munita fuerunt, vt qui ex illis partem aliquam attigisset, grauissimum in se scelus admisisse existimaret, vix vllis piaculis eluendum. Et vera religione dicebant multo magis conti-

Emmanuelis ad Pontificem Maximum postulata.

Põt. Max. erga Emmanuelẽ notata largitas.

nendam esse hominum Christianorum cupiditatē atque committendum, vt propter immanem quorundā auaritiam, quę nullis finib⁹ arceri potest, sacra pu[illegible] fierent. Decimæ quidem atq; tertiæ sacrorum vectigalium partes olim Alfonso nono, & post Alfonso vndecimo concessa definito tempore fuerunt. Verum sed illorum patrimonium fuerat a tutorib⁹ dissipatū, & influentes barbarorum copiæ in Hispaniam irruentes, erant tunc templorum omnium sanctis talib⁹ & sacris etiam vasis, iure atq; merito repellendæ. Rex Fernandus similiter & Isabela cū essent propter Portugalense bellum sumptibus exhausti, & bellum etiam iustū, & religiosum contra Granatenses Saracenos militaret, merito videntur eadem Pontificis benignitate sustentati. Id tamen Alfonsus Lusitaniæ Rex, qui cum tenues admodum opes possideret, Saracenos [illegible] biles, opib⁹ & potentia feroces, [illegible] belli contentione è Lusitaniæ finibus expulit, nunquam vt faceret, in animum induxit. Neque Sancius illius filius, qui cum bellum durissimum Saracenis [illegible] ticis in incolentibus inferret, prope Hispalim, Bœtim fluuium eorum sanguine tinxit. Neque Ioannes huc nomine primus qui profligato, quod cū Castellæ Rege gesserat, bello, Septam vrbem expugnauit. Neq; Alfonsus quintus, qui Tingim & Arzilam & Alcassarem armis atque virtute cepit. Nec Ioannes secundus, [illegible] ius non solum in bello Hispaniensi contra Fernandū Regem inuictissimum [illegible] rabiles virtutis lumen [illegible] xit, sed etiam in Africano bello clarissimum specimen egregiæ virtutis exhibuit. Si exemplis erat agendum, quando quod exemplo fit, iure etiam fieri plerique iudicant, multo magis erat exemplis domesticis, quam alienis vestigiis insistendum. Deinde illi, qui sacris rebus permissu Pontificis manus iniecerunt, excusationem egestatis habuerunt. At Emman. tunc tantum opibus circumfluebat, omnes Principes, a quibus ortum ducebat, longissimo interuallo superaret. Quod si illi, quibus ea pecuniæ sacræ summa donabatur, tuum

vitam, vt olim in sacro bello, pro Christi sanctissima religione consumerent, rectè videretur illud munus à Rege postulatum, & à Pontifice concessum. Sed illud incommodum accessit, quod in literis Pontificis, Legatorum opera, qui sacræ pecuniæ lucro inhiabant, adiectum fuit, vt illa vectigalia non modo pro Christi religione militantibus, sed quacunque alia ratione benè meritis à rege donari possent. Hoc ostio ... hominum cupiditatem patefacto, factum est, vt vectigalia sacra multis in locis hominibus lautissimis, qui non solum nunquam hostis vultum aspexerunt, sed illius Africani belli mentione contremiscunt, donarentur. Postremo quod Rex hominum sermonibus inductus sibi proposuit, consecutus minimè fuit. Maritimas enim Mauritaniæ ciuitates facillimè tueri, & nobilitatẽ opibus amplioribus deuinctam tenere, & ærarium deceptis sumptibus amplificare cupiebat. At post illius muneris concessionem, nec Africæ bellum eadem felicitate gestum fuit, & nobilitas maiore inopia conflictari, & pluribus querelis vti cœpit, & Regis ærarium, quo plures vectigalium accessiones fiunt, eo sumptibꝰ minus necessarijs, & casibus interdum acerbioribꝰ exhauritur. Sumptus quidem sacræ pecuniæ moderatos, & hominibꝰ, qui non militiæ sacræ nomen vsurpant, sed pro religione sanguinem profundunt, attributos, laudandos censeo: tantã largitionẽ ex sacris vectigalibꝰ in luxum multorum hominũ, qui nunquam gladium stringere ..., minimè ferendum arbitror. Sed vt eo, vndè deflexit oratio, reuertamur, Legati, rebꝰ ex animi sententia confectis, cũ literis ipsius Pontificis, valdè propensæ in Emmanuelem voluntatis testimoniũ continentibꝰ in Lusitaniam redierunt. Emman. tertias atq; decimas sacrorum vectigalium remisit, quod illi non mediocri laudi tributum fuit. Pontifices & sacerdotes illi pro tanta benignitate centum & quinquaginta numorum aureorum millia tribus pensionibus obtulerunt. Literæ, quibus animi eorum, qui certo pecuniæ numero bellum Africanũ iuuare vellent, expia-

Bonorum Ecclesiasticorum abusus.

Authoris hac de re sententia.

Sacrarum indulgentiarum ab-

usus quomodo vindicatus. rentur, & multis præterea beneficijs, quæ ad numinis offensas obliterandas valerent, afficerentur, ministrorum auaritia & improbitate grauissimam offensionem attulêre. Fuit tamen Emmanuelis iussu in ministros animaduersum, & omnes vel humano iudicio, vel diuina vindicta talem exitum vitæ habuerunt, vt intelligi posset, numen diuinum fuisse hominum cupiditati, qui ex hac functione non mediocrem sibi pecuniam comparabant, vehemēter infensum. *Sacræ pecuniæ summa.* Summa pecuniæ quæ ex sacerdotijs erat in vsum militiæ conferenda, & Christi, vt appellant, militibus assignanda, fuit 20 millium numorum aureorum, qui circiter bis centum auri libras efficiunt. In ijs etiam Emmanuel moderationem adhibendam censuit. Primum enim Abbatias omnes præter paucas, quæ iam eiusdem militiæ prætextu ab hominibus, qui nunquam militauerant, occupatæ fuerant, ea tyrãnide liberauit. In reliquis sacerdotijs æquos iudices adhibuit, & vt omnia cum moderatione fierent, operā dedit. Sed militiæ satellites atque ministri tantam industriam adhibuerunt, vt nihil ex æquo & bono fieret. Sic enim æstimatione sua annuos fructus, qui erant militibus addicendi, attenuabant, vt vix illis fructibus summa expleri posset. Sacerdotibus verò non fructuum vllam partem, sed certam pecuniæ summam relinquebant: & ita paulatim eos possessionibus exturbabant. Cum verò fructus annui crescerent, & eorum pretium singulis annis augeretur, milites autem ditiores fierēt, sacerdotes in eadem perpetuo egestate relinquebantur. *Aethiopica ad Emmanuelē legatio, eiusque occasio.* Sub id tempus alia quædam legatio ad Emmanuelem Regem peruenit, quæ fuit illi gratissima. Quomodo vir quidam Armenius, Matthæus nomine, ab Imper. illius Æthiopiæ, quæ supra Aegyptum est, ad Emmanuelem missus fuerit, exposuimus. Eum Albuquercius honorifice acceperat, & beneficijs ornatum in Lusitaniam miserat. Duces, quibus Matthæus commissus fuit, odio Albuquercij inducti, dicebant enim illum esse fallacem atque præstigiatorem, & Albuquercium insanum & temerarium

qui

qui homini leuissimo fidem habuissent, cum militibus in iurijs affecerunt, neque sicut legatum, sed tanquam vile mancipium acceperunt, ob quam rem fuere in custodiam dati, vt pro ratione maleficij pœnam dederent luerent. Qui tamen postea fuere legati eiusdem precibus è custodia liberati. Quæ autem fuerit huius legationis occasio, est paulo altius repetenda. Rex Ioannes secundus, vt dictum est, ardebat cupiditate mercabili Indicæ regionis penitus explorandæ. Cum vero accepisset, esse quendam Christianum Imperatorem tanta sanctimonia præditum, qui Indias imperio contineret, cumque Presbyterum Ioannem appellari, & ei sæpenumero sacerdotes Christianos Aethiopes, qui Romam venerant, & Galliam Hispaniamque peragrabant, suspicari cœpit, eos ex ea Indiæ parte profectos esse, in qua Presbyter ille Ioannes, summum enim sacerdotium cum imperij regij maiestate obtinere dicebatur, regnum possideret. Ipsique sacerdotes cum interrogarentur, an Rex illorum sacerdotio summo præditus esset, & an Ioannes presbyter appellaretur, & an illorum patria terminis Indiæ contineretur, haud abnuebant. Putabant enim, si ea suspicio penitus in Christianorum animis insedisset, fore, vt ipsi multò humanius a nostris acciperentur. Nemo tunc erat his literis præditus, vt quantum inter vtramque regionem intercesset, distinguere posset. Ioannes igitur cum de hoc presbytero Ioanne multa percepisset, existimauit sibi vel ad nominis decus, vel ad religionis fructum, vel ad Indiæ peruestigandæ facilitatem, nihil optatius cadere posse, quam cum hoc Christiano principe fœdere coniungi. Itaque variis temporibus homines Arabicæ linguæ peritissimos magnis præmiis inuitauit, vt eas regiones perlustrarent. Inter hos extitit quidam nomine Alfonsus Paiua, & alter, cui nomen erat Ioannes Petreius. Hi profecti è Lusitania Anno salutis M. CCCC. LXXXVI Aegyptum mercatorum habitu peragrarunt, atque inde Adenam peruenerunt. Ibi cum intellexissent, in ea Aethiopiæ parte, quæ sub AEgy-

Rumor de Presbytero Ioanne Rege Christiano.

Primi Aethiopiæ & Indiæ hoc sæculo lustratores.

AEgypto est, esse summum quendam Principē Christianum, cuius imperium esset latissimū, & cui multi Principes obtemperarent, suspicati sunt, illum eundē esse, cuius cognoscendi gratia missi a Ioanne fuerant. Sed eos Indiæ nomen interturbabat. Missi namq; fuerant, vt Christianum Indiæ Imperatorem, nomine Presbyterum Ioannem conuenirent. At nec imperium neque nomen, neque sacerdotij dignitas in AEthiopiæ Regem conueniebat. Cum igitur inter se quid optimum esset deliberarent, visum est, vt Ioannes Petreius in Indiam nauigaret, & videret, num qua natio in oris illis Presbyteri Ioannis existeret. Paiua in AEgypto Thebis Petreio præstolaretur. At [illegible] fuerat, Christianum quendam Principem [illegible] quidem secta Nestorianum, in mediterraneis Indiæ locis amplissimum imperium tenuisse. qui tamen [illegible] fuerat Scytharum armis oppressus, & regnum illius occupatum, cuius iam nomen erat obliuione sepultum. Christiani tamen non pauci in locis illis [illegible], Nestorij tabe contaminati. Itaque Ioannes Petreius cum sine fructu tempus a se conteri videret, in AEgyptum rediit, vt cum Paiua, quid vtrique agendum esset deliberaret. Ibi duos Iudæos Lusitanos reperit, cū Regis Ioannis literis ad illum atque Paiuam datis. Sed Paiua, vt Iudæi asseruerant, iam obierat. Iudæi [illegible] (sic enim Ioannes imperauerat) [illegible]. Petreius varijs regionibus peragratis, in montem Sinai, vt sepulchrum virginis Caterinæ inuiseret, se contulit, & inde Adenam reuersus, Zeilam, & Zaila ad AEthiopiæ imperatorem se tandem contulit. Nec enim dubitabat, cum non alium Christianum Principē in regionibus illis reperiret, quin is esset, ad quem missus a Ioanne fuerat. Rex Alexander appellabatur,

Alexāder AEthiopiæ Rex. qui Ioannis literis lætitia incredibili elatus est. Petreium quoque singulari humanitate tractauit, [illegible] dit, vt Rex [illegible] dimitteret, [illegible] ad Ioannem rescriberet. Cum vero [illegible]

Nau Rex set, frater quidam illius, Nau nomine, in regnum suc-

cessit, à quo nūquam Petreius impetrare potuit, vt si-bi in patriam redire liceret. Hoc Rege defuncto filius illius, cui Dauid nomen erat, Rex creatus est: qui tamen in eo perseuerauit, vt nullo modo Petreium è regni sui finibus abire permitteret. Ingenio enim homi-nis, vt verisimile est Reges inducti sunt, ne fructu pru-dentiæ & sagacitatis illius carere vellent. Is igitur, cum reditum in patriam omnino desperaret, vxorem du-xit, & filios ex ea suscepit, stabilemque sedem in illa regione necessario collocauit. Sed progressu temporis cum Vascus Gama primum in Indiam iter aperuisset, & regiones illas exploraret, cùm deinde Lusitaniæ classes, & Duces fortissimi in Indiam venirent, & insi-gnes victorias adipiscerentur, fama nominis Lusitani per oēs illas oras cum hominū admiratione vagaba-tur: & cùm ad Dauidis aures peruenisset, & ex Petre-io intellexisset, gentem illam Lusitanam eandem es-se, à cuius Rege is missus extiterat, miro studio inci-tatus est, vt legatum ad illum mitteret. Erat autem Rex adhuc puer, & Helena illius auia, singulari pru-dentia fœmina, regnum nomine illius administra-bat. Consilio igitur cum ea communicato, decre-tum fuit, nihil fore vel ad nominis claritatem, vel ad religionis sanctitatem vtilius, quam principi vir-tute clarissimo, & religione sanctissimo singulari a-micitiæ fœdere copulari. Ad eam autem legationem Matthæum, quem diximus, natione Armenium, re-ligione Christianum, virum non vulgari pruden-tia præditum, qui diutissime apud Reges illos versa-tus cum non mediocri probitatis & industriæ laude fuerat, delegere, qui munus id obire pro dignitate posset: cum illo veniebat Aethiops quidam adolesces summa nobilitate, vt mores nostros & instituta per-disceret. Hi fuerunt ab Albuquercio his honoribus accepti, quos supra retulimus, & à Ducibus ea im-manitate mactati, quam exposuimus. Fuit Olyssippo-ne legatus ab omni nobilitate, & a Pontificibus cum maxima significatione Christianæ caritatis in Regiā

Dauid Æthiopum Rex.

Helena Dauidis Regis mater legatū ad Emmanuelem mittit.

Legatiõis Aethiopicæ & munerum ad Emmanuelem explicatio.

deductus, & ab ipso Rege satis benign[illegible] ceptus. Post triduum fuit admissus, [illegible] tionis exponeret. Is prudenter atque diserte [illegible] bi commisso satisfecit, & literas H[illegible] que bullis aureis consignatas Regi [illegible] cem e ligno Crucis, qua Christus pro [illegible] salute mactari sustinuit, Regi, nomine P[illegible] nauit. Hanc Emmanuel obortis lachrymis [illegible] dus accepit, summasque gratias Deo [illegible] ginquis illis regionibus, hostium immanitate [illegible] tis, Christianę religionis & pietatis semina [illegible] set. Alteras deinde literas arundine aurea [illegible] xit, quas Dauid Rex ad Emmanuelem dederat. [illegible] nes hæ literæ erant Arabica & Persica lingua [illegible] ptæ. Sententia illarum hæc erat. Principio [illegible] trium personarum distinctionem vna natura [illegible] nitate coniunctam debita veneratione [illegible] Regi Emmanueli salutem & felicitatem [illegible] Deinde gratias de Epistolis ad Reges Aethiopiæ [illegible] sis agebat, & suam potentiam & opes ex[illegible] bus confidebat futurum, si Rex Emmanuel [illegible] vero terra in Mahumetanam nationem [illegible] vt impii & scelerati Mahumetis nomen ex [illegible] moria hominum euellerent, & Christi [illegible] libertatem vindicarent. Matthæi legati [illegible] confirmabat, & Crucem, quam Rex ipse in amoris [illegible] gnum mittebat e ligno Crucis, in quam generis hu- mani liberator sublatus fuerat, perfectam [illegible] mabat: ad societatem belli atque [illegible] inuitabat, & ius etiam connubij libenter [illegible] hil enim sibi gratius fore dicebat, quam [illegible] coniunctionem, & religionis consensionem [illegible] monij etiam fœdere sacrosancto inter [illegible] liberos icto confirmari. Laudabat [illegible] ra, quæ in India Regis Emmanuelis Duces [illegible] eaque dicebat non absque Christi [illegible] fuisse: &, vt quod instituerat, ad exitum [illegible] hortabatur. Lectis literis Emmanuel [illegible]

[illegible]

hospitium deduci, & illi omnia copiosè præberi iussit. Locus autem hic postulat, vt de huius Christiani Principis imperio pauca dicamus. Regnum illius à Septentrione AEgypti finibus, ab Austro montibus Lunæ terminatur, ab ortu, mari, quod per ostium Arabici sinus influens ad Heroum ciuitatem pertinet, definitur. In occasum vero latissimè protenditur, vt ita cũ gentibus atro colore, & crispo & adusto capillo, quæ ad Agesimbam regionem pertinent, coniungatur. Montes tamen multos in illius regno Saraceni tenent, qui illi non obediunt, reliqui principes illi parent, & munera tributi nomine ei non mediocrem auri vim singulis annis pendant. A Lunæ montibus Nilus exoritur, qui inde varios lacus & insulas efficiens, AEgyptum interfluit, vsque eò, dum per Alexandriam in mediterraneum mare influat. Regni totius ambitum septingentis milliaribus patere dicunt. Multi in ea regione montes editi & excelsi contineri dicuntur, vndique præcipiti aditu peranguſto, adeo vt vnus tantum homo per ostium penetrare possit. In summo autem fastigio sunt miræ planities latè patentes, aquæ perennes, paludes & fruges lætissimæ, amnes pellucidi, pecorum, & boum multitudo, aluearia, è quibus vis ingens mellis exprimitur. Regio maxima ex parte est fertilis & optima, multisque auri, argenti, & æris metallis abundat: equos nutrit, gossipij copiam ingentem profert. Vino caret, sed incolæ potionem è melle & aqua conficiunt potu iucundam, & corpori valdè salubrem. Medicis atque pharmacis raro admodum vtuntur. Gens tamen est supra modum ignaua, & propter ingentem desidiam, & artificum penuriam, telluris bonitate frui nescit. Rex cum finitimis gentibus continenter bella gerit, & ideo vrbes non incolit, sed in castris perpetuo ætatem degit. Tanta autem est hominum & tabernaculorum multitudo, vt castra circiter duodecim millibus passuum in longitudinem pateant, & totidem in latitudinem. Ita autem ordine locantur, vt quamuis crebro mutentur, facillimè sit cuiuis, castrorum vias

Aethiopici Imperij descriptio.

Nili fontes.

Aethiopum mores.

oculis designare, & in hominum, quos conuenire vellit, tētoria sine vllo errore peruenire, & principes quos velit adire, & tanquam in vrbe notissima versari. In castris septem parœciæ sunt, & singulis parœciis sacerdotes præfecti, qui sacra peragunt: conciones habent, subditos disciplinis instituunt, & rebelles piaculis à flagitio deterrent, & ad Christianam moderationem frequenter erudiunt. Vrbes regionis exiguæ sunt, ædes humiles, muri fragiles: templa tamen magnifica, & monasteria maximis sumptibus ædificata. Rex se tanquam numen cœleste coli faciebat: vultum ne principibus quidem apertum nisi statis diebus ostendebat. Iis, qui eum conuenire volebant, aliquando pedem nudatum, aliquando verò manum demonstrabat, reliquam speciem regis intueri, nefas existimabatur. Cum verò respondere volebat, internunciis vtebatur, & e cortinis, quasi ex adytu oraculum ederet, responsa per interpretes edebat. Sed hæc ineptissimæ dominationis commentitæ fabula postea quam Lusitani gentibus illis in vltimum discrimen adductis opem attulere, & morem Christianorum Regum exposuere, derisa fuit. Iam nunc Reges intueri, iam illos alloqui, non auditur licet. Quod vero ad religionem attinet, multa ab Hebræis desumpta conseruant. Mares octauo a partu die circunciduntur, & fœminis etiam aliquid amputatur, vt non omnino incircumcisæ videantur. Quod illi ausi se facere, non quod in circumcisione vim aliquam ad salutem constituant, sed vt Abrahami, & aliorum sanctorum Patrum exemplum sibi ob oculos proponant, & illo monumento commoniti, arctius & ardentius similis sanctitatis studium incitentur. Quadragesimo deinde a circuncisione die mares, octogesimo autem fœminæ salutaribus aquis expiantur, & eucharistiam eo die infantes initiati in mica panis accipiunt. Singulis annis diem, quo Christus a Ioanne aqua Iordanis ablutus baptismi sacramentum instituit, eiusdem lustrationis renouatione celebrant: & [illegible] ferunt, vnico tantum baptismo peccata deleri, reli-

Aethiopiæ Regum arrogantia & affectata diuinitas.

Aethiopum religio & sacri ritus.

que

quas lustrationes quotannis instaurant: corpus tantum tingere, animum vero non expiare, [illegible] facere, vt CHRISTI diuinum beneficium [illegible], vt nostras sordes elueret, sanguinem & aquam e [illegible] re suo profudit, sæpius in memoriam redigant. Fœminæ si mares ediderint quadraginta diebus, si fœminas, octoginta a templorum [illegible] abstinent. Sacerdotes vxores ducunt: si vxores decesserint, cœlibes permanent, & summa castimonia vitam peragunt: & si adulterio se contaminauerint, [illegible] tem aliqua se libidine commaculauerint, sacerdotio priuantur. Ante quam rem diuinam faciant, [illegible] diebus ab vxoribus abstinent, vt libidinis [illegible] dierum numero sublata, sanctius Christi sanctissimum corpus immolent, & attentius de rebus diuinis cogitent, & sic sanctius perlitent. Monachis vxorem ducere, nefas. Nemini, nisi nudis pedibus, ingredi in templum licet. In fanis flagitium est ridere, sermocinari, deambulare aut aliquid denique [illegible], quod non ad cœlestia atque diuina referatur. Cum ieiunant, vsque ad Solis occasum nec edere quidquam, neq; bibere solent. A cibis, quos antiqua lex vetabat, abstinent. Flagitia sacerdotibus sæpenumero confitentur. Sub vtraque specie Eucharistiam sumunt: Monachi [illegible] nium Aegyptium authorem religionis habent. Pontifices a Rege creantur. Patriarcha a monachis deligitur, & a Patriarcha Alexandrino confirmatur. Multa sunt, in quibus Iudaicis ritibus atque [illegible] adhærescunt, quanquam affirment, se non [illegible], sed [illegible] tantum virtute atque merito [illegible] festos agunt. Sanctos [illegible] vita [illegible] sunt atq; venerantur. Hi sunt Aethiopum [illegible] rum mores, quorum Imperator Dauid legatum, quem diximus, ad Regem Emmanuelem misit. At [illegible] & inimici Albuquercij, Ioann[illegible] apud Emmanuelem importunis sermonibus [illegible], cumque omnia finxisse [illegible], vt [illegible] de illius fide detraherent, tantum Albuquercius, qui cum ornarat,

Sacerdotum coniugia.

Templorum veneratio.

Ieiunia.

[illegible]

[illegible] sub vtraq; specie.

Sanctorum veneratio.

RES INDICAE.

fat, de prudentiæ existimatione deperderet. Hoc anno Albuquercius Georgium Albuquercium Malacam misit, vt eam cum imperio obtineret, & Rodericum Britium Patalinum, cui iam tempus [illegible] illi commissi exactum fuerat, Goam reuocauit. Georgius Albuquercius Zamatram prætervectus, ad [illegible] cemensem portum naues appulit, ibi intellexit [illegible] contra principem regni sui, qui ab illo d[illegible] moliri. Lusitani eò, quòd Rex fœderatus esset, illi ope attulêre, & hominis rebellis exercitum fuderunt. [illegible] Malacam profecti sunt. Post aliquot menses, [illegible] Albuquercius ab Albuquercio Prætore literas accepit, quibus imperabat, vt Ninachetuen [illegible] dignitate [illegible] regem Camparensem Bendaram crearet. Regnum illius erat angustum, & ad Austrum pertinebat. In [illegible] nere verò Bendaræ tanta dignitas inesse videbatur [illegible] Camparensis Rex, qui suum regnum eius [illegible] obtinendi gratia relinquebat, se non mediocri dignitatis accessione cumulatum putaret. Quid vero Albuquercius sequutus sit, vt Ninachetuen [illegible] uaret, incertum est. Vel enim munus sibi creditum malè gesserat, vel homines illi subditi nouitatem [illegible] conte mnentes, ab Albuquercio petierant, vt alium sibi rectorem, qui sanguine regio esset, assignaret: vel quacunque alia de causa, sic [illegible] amoto, Rex Camparensis, qui [illegible] num nomen colebat, illud munus obtineret. [illegible] us Albuquercius Regem C[illegible] orgius Botellius cum esset Re[illegible] duceret, in regnum illius cum [illegible] tempore Rex Bintamensis Camparensem [illegible] premebat. Botellius a Georgio A[illegible] per literas postulauit, vt Regem [illegible] obsidione liberaret. Is continuò Franciscum [illegible] bus quatuor, & Lusitanis centum, & [illegible] Malacensibus auxilio misit. Botellius [illegible] per ostium fluminis, quod Camparensem regionem interfluit, penetrare constituit. Cum vero [illegible]

Ninachetuen is dignitate spoliatus.

Camparensis Regis obsidio.

appu-

appropinquaret, stationem munitissimam, quam Lingua rex, est enim Lingua ciuitas in eo regno finitima, excitârat; is enim eam a Bintamensi Rege proditione susceperat, vt Regem Camparensem euerteret, non vsquam reperit. Quo autem nostri magis progrediebantur, eo flumen angustius, & alueus profundior, & ripæ altiores apparebant. Erat igitur periculum, ne cum vndique ripæ nauibus imminerent, hostes saxis atque missilibus nostros opprimerent. Itaque Botellius belli genus mutandum censuit. Fauces namque, quibus in mare flumen erumpit, nauibus obseruandas esse putauit, vt vel intercluso commeatu, hostes fame vexaret, vel in locum commodiorem ad dimicãdum eliceret. Conuersá igitur biremi retrò concessit. Rex Linguæ cum nauibus octoginta, & sex millibus hominum in nostros inuehitur. Botellius in naui, qua Rex ipse cum nobilitate ferebatur, pilis frequentibus emissis, cædem magnam facit, & ingentem terrorem præbet. Nauis clauda atque mutilata cum se trãsuersam suis opponeret (ita namque hæsit in imo, vt nullo modo remis agi posset) exitum nauibus reliquis interclusit. Botellius harpagone coniecto in illam insiluit: hostes acriter primo restitêre. Omnes tamẽ vel cæsi, vel exturbati sunt. Æstus decedebat: hostiles naues nec progredi, eò quod regia nauis obstaret, nec regredi, quod æstus esset impedimento poterant. Erant igitur adeò constipatæ, vt nullam in partem mouerentur. Franciscus Melius in ostio fluminis classem habebat, & regis impetus non solum ob id, quod valdè repentinus extiterat, sed etiam propter varios fluminis flexus, & riparum altitudinem, animaduerti non poterat. Cum tamen tormentorum fragorem, & armorum strepitum auribus accepisset, eo se contulit in nauemque regiam transcendit. Inde nostri ex alijs in alias transgressi, cum primas hostibus nudassent, & in alias deinde eodem impetu peruasissent, hostium stragem ediderunt. Linguæ Rex metu conturbatus aufugit. Rex Camparensis Ducibus ingentes gratias egit, & ex literis, quibus Benda

Lingua ciuitas.

Prælium nauale cũ Linguæ Rege.

Linguæ Regis fuga.

Cambaiensis Rex Bendara creatur. rà creabatur, magnam voluptatem cepit. Regia nauis, quæ impegerat, extracta atq; refecta fuit. [illegible] Camparensi Regi concessit, qua [illegible]. Ex reliquis hostium nauibus quasdam [illegible], reliquas incendit. At Ninachetuensis cum [illegible], Regem

Funebris Ninachetuensis apparatus. Camparensem accersiri, vt munere [illegible] fungeretur, eam contumeliam minime ferendam [illegible]. Itaq; tabulatum editum & oblongum, [illegible] tum extruxit, illudq; tapetibus & [illegible] instrauit, multisq; floribus & odoramentis aspersit. [illegible] vestibus auro fulgentibus, & gemmis [illegible] ornatum, & cultum in hominum conspectum dedit, & per gradus in tabulatum ascendit. E [illegible] loco [illegible] pyra ex odoratis lignis instructa & succensa. Cum Ninachetuensis hac tam insolita specie ora [illegible] vniuersæ in se conuertisset, ignorantibus, [illegible] omnia tenderent, orationem [illegible] habuit.

Ninachetuensis ad Pop. Malacensem lugubris oratio. Commemorauit enim merita, quibus Lusitanorum [illegible] tem, ante, quam Malacam caperent, [illegible] post vrbem captam Regis Emmanuelis [illegible] quanta constantia in fide data [illegible] virtute, ne fidem falleret, maximum [illegible] vitæ discrimen adierat. Eam vero [illegible] mentis a Lusitana gente gratiam relatam, [illegible] tem tanto dedecore deformaret, [illegible], qui decoris aliquo studio duceretur, [illegible] conditione posset. Spoliari namque se a Lusitanis dignitate, [illegible] rat a Lusitanis ipsis affectus, & [illegible] priuari, dignumq; iudicari, qui [illegible] dedecore & ignominia, cum omni [illegible] derisione consumeret. Se nunquam [illegible] tulisse, imò vitam desperandam [illegible] ris gratia, secum semper statuisse. Idcirco [illegible] ter, nè in se tantum dedecus admitteret, [illegible]

Voluntaria Ninachetuensis mors. vita commutaturum. Hæc cum dixisset [illegible] præcipitem dedit. Omnibus [illegible] indignum & miserandum visum est, cum [illegible] reputarent, & hominis erga Lusitanos merita, & fidem in [illegible]

ni

miserum statu constantiam, & calamitatem extremę senectutis exitum, qui multorum apparet Lettore per strinxit. Dum hæc Malacæ gerebantur, Albuquercus Legatum ad regem Cambaiæ mittere decreuit, de cuius regni situ, & telluris fertilitate, & moribus gentis in primis pauca dicenda sunt. Cambaiæ regnum, est prima Indiæ pars ad Solis occasum, quæ Ariæ hostie terminis definitur. Fam fluuius Indus, vnde Indiæ nomen duxit, interfluit. In eum ab Ortu & Occasu fluuij complures illabuntur. Sinus ingens, in quem Indus influit, Cāticolpus a scriptoribus antiquis appellatur. Regionem tanta fertilitate præditam esse perhibent, vt paucis iugeribus incredibilis hominum multitudo ali atq; sustentari possit. Fruges varias, sacchari magnam vim, & fructus multiplices effundit. Pecora & armenta innumerabilia nutrit. Oram maritimam maxima ex parte Saraceni, mediterraneam regionem homines dediti simulachris colunt. Est gens quædam acris, quæ montes incolit. quæ, postquam regis Mahumetis disciplinis imbui cœperunt, ab illis desciuit. Homines Resbuti nominantur, & cum Regibus sæpè bella gerunt. Mercatores sut ditissimi, vectigalia Regis amplissima, milites externi vberrimis a Rege congiarijs alliciebantur, & ita fiebat, vt Cambaia patria quædam communis existimaretur. Dium est ciuitas huius regni in insula quadam parua, exiguo sane freto, à continenti disiuncta, q̄ propter portus bonitatem, multos vndiq; mercatores ad commerciū alliciebat, ita, vt fieret emporium valde celebre, opibusq; multis opulentum. Albuquercius in ea insula arcem ædificare cupiebat, & vt ea sibi potestas fieret, multis officijs animum Regis ad suam amicitiam pellicere contendebat: quibus Rex id, vt ante dictum est concedere statuit. Verum Melchiazius, vrbis illius præfectus, in eo verti genus libertatem, & salutem iudicabat, & idcirco erat impedimento, quo minus arx ædificaretur. Melchiguppius fuit vir quidam primarius, qui multum apud Regem gratia & authoritate poterat. Hunc sibi beneficijs deuincere Albu-

Cambaiæ regni descriptio.

Resbuth

Dium ciuitas.

Albuquercius statuit, vt fauore illius id, quod cupiebat, multò facilius impetraret. Melichigupius literis spem ostendit, illumque admonuit, vt ad Regem legationem decerneret. Albuquercius Iacobum [illegible] ad Begiensem cum legationis administratione, & viginti præterea Lusitanis hominibus, qui illius comites essent, Legatum instituit. Surrate ciuitas est in portu sita, quæ intimo sinu, in quem Indus influit, definitur. Ea verò ad Melichigupij ditionem pertinebat. In eam aduectus Legatus, à ciuitatis rectore, & à primarijs ciuibus multis honoribus acceptus fuit. Cùm verò intellexisset, animum Regis esse à Melichigupio dissidentem, & tota legatio Melichigupio nixa fuisset, parum abfuit, quin e uestigio reuerteretur. Fuit tamen, ne id faceret, à ciuitatis illius principibus impeditus. Multi nanque Melichiazij odio negotium Lusitanorum benè confectum cernere cupiebant. Itaque Legatum ad spem meliorem erigũt, & illi tres & triginta equos attribuunt, & præterea currus assignant, quibus supellex veheretur. Milites præterea cum illo mittunt, ne eum quispiam violare auderet. Vndè quatriduo Champanellum, quæ ciuitas est regni illius ampla & egregiè munita, peruenit, vbi Melichigupium offendit: à quo fuit satis honorificè & hospitaliter exceptus, & admonitus, vt diligentissimè Melichiazij viri sceleratissimi dolos & insidias præcaueret. Ibi tribus diebus in conuiuijs & hilaritate consumptis, fuit a Melichigupio commeatu & præsidijs instructus, & admonitus, ne vnquam diuerteret, nisi apud quem Dux, quem illi ad custodiam corporis dedit, ostenderet, vt sine periculo diuersari posset. Alter [illegible] cum maximum discrimen salutis adiutum. Indè Mandauam, in [illegible] ciuitate Rex morabatur, modicis itineribus profectus, peruenit. Rex in lecto decumbens illum [illegible] excepit. [illegible] Regem more Lusitano salutauit. Et idem reliqui Lusitani fecerunt. Omnesque [illegible] & [illegible] sunt, & in hospitia deducti, [illegible] muneribus affecti. Quod autem ad arcem [illegible], id erat iam Melichia-

zij

Albuquercij ad Cambaiensem Regem Legatio.

Surrate ciuitas.

Champanellum ciuitas.

Mandaua ciuitas.

zij oratione ab ea men e deductus, vt nullo modo d. quod iam concesserat, onfi ma e vel t Se na cebat vel Surrate, ve' Bõbaim , ve Naiu e, v l bezij quæ ciuit tes in ora illius re ni ma i ma erat, arcis ædificandæ potestatem facturu: i Die vero ciuitate quo minus id permitteret, f iu caulis impediri Regien s igitur ab i lo e infecta di cess t, ita tamē, vt nec se patū l bera it i an ep ti, neq mediocribus benefi ij ornatū ille, aut qui cum illo missi fuerant, quem merito possent. Rex an p a etiam munera ad A b querquum def r i iuss t B gensis cū his donis & amplo cōmeatu è Can baia c f ctus, G ā reuersus est. Albu q er ius vero classem eo tēpore summo studio comparabat, eamq; rumor erat in Arabiam instrui, cum re vera Armuzium re o taret. Sed vt quod in anim habebat maiore silentio premeret, & Armuzij Regē ab om ni eiusmodi susp cione deduceret, Petrum Albuquerciū fi t fu fi um, cum classe quatuor n uium in Goa d fumen e piomontorium misit, vi interim Arab s bello vexa er. Ibi um bonam partem æstatis consumere, in eres prædas egit, decemq. naues Ar bū multis & pre fis rebus onustas cepit. Ind vt fuerat i s u A u iam contendit, & a Rege Teiunxa qui tu e n t t er nāq. illius Zeifadi u s decesserat, tribut p a uit & arcis ædificandæ facu ate petijt & vi c s cum illius fratre percussum confir n er ze ōten dit Rex ex tributo de e a ni milia nun o ū aureorum soluit, sed; difficultatibus in plic um, non p us soluere tunc posse confirmauit e ope ā d u ū vt intra certū tempus fidem suam l b ret. Arce vero extrui minime se permissurum a e ut O od ve o a fœdus attineret se liben issime id nti i aturu. Rebus ad hunc modu constitu is Pe us A bu quer i us in insulam, quam Baharem app lant, quę intra si num Persicū Arabiæ adiacet, & à faucibus fluminis Eufratis iam cū Tigri coniuncti circiter quad ingentis millibus passuum distat, nauigare constituit. Id

Cābaien. fi s ad le os ... resp. ... Petri Albuquercij in Arabas bellum. Armuzien sis regis ad Albuquercij postulata respōsum. Bahare insula.

M m enim

enim à patruo in mandatis acceperat. Rex illum ab eo consilio deducere conatus est. Nauigationem enim propter vada, & cæcos scopulos, periculosam esse dicebat, & cælum propter humores palustres corporibus humanis vehementer infestum. Nihilominus tamen ille nauigationem instituit. Cum verò ab insula, quam petebat, non procul abesset, tempestate iactatus, in aduersam regionem, quę Persidis imperio continetur, in Raxelis portu constitit. Ibi Ismaelis Persarum Imperatoris, quem Sophum appellabant, Ducem nomine Mirbuzacam reperit, qui viginti naues Regis Armuzij ceperat. Is nuncium ad Mirbuzacam continuò misit, qui diceret, Armuzij Regem esse Regis Emmanuelis stipẽdiarium, seq; minime permissurum, vt ei, qui in Emmanuelis præsidio lateret, iniuria vlla fieret. Idcircò illum amicè rogare (nec enim bello repetere æquum esse, quod verbis se impetraturum confideret) vt sibi omnes naues restitueret. Id Mirbuzaca siue metu perterritus, siue naturę lenitate ductus, repentè concessit. Cum his nauibus Petrus Albuquercius Armuzium reuersus, naues regi donauit, & sic animum illius ab omni cogitatiõe sinistræ suspicionis abduxit, vt nihil minus suspicaretur, quàm malũ aliquod sibi à Lusitana classe comparari. Petrus Armuzio profectus, Goam petijt, quo tempore patruus instruendæ classi summis viribus intentus erat. Attamen antequam Goa solueret, Ioannem Gondissaluum Albicastrensem ad Zabaimũ Idalcamum legauit, à quo petebat, vt sibi in continente loca tribueret, quæ munitionibus firmaret, si vellet sibi potissimum tolerabili pretio equos addici. Legatum deinde alium ad Narsingæ Regem misit, Antonium Souiam, vt ab illo peteret, vt sibi in ora Indiæ, quæ ad Occasum pertinet, Baticalam vrbem concederet. Legati à Principibus humaniter accepti, multisque muneribus ornati sunt. Negotia verò, quorum causa missi fuerant, minime confecerunt. Itaque Goam re infecta rediêre.

...uer ...za- ...m ...tio ...cem ...ssin... Le gatio.

HIE-

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVIctißimi, virtute & auspicio gestis,

LIBER DECIMVS.

EODEM Anno quinque naues Olysippone profectæ, Goam incolumes peruenêre, in quibus Legatus, quem Armuzij Rex ad Emmanuelem miserat, etiam venit. Albuquercius Cochimum petijt, vt classem, quæ erat in Lusitaniam profectura, compararet. Indè Goam reuersus in exitu Febru. mensis, anno salutis M. D. XV. cum omnia, quæ ad Indiæ statum firmandum pertinebant, singulari prudentia confecisset, Goa soluit, cum 7. & 20. nauium classe: aliquot præterea nauigia cum Indis militibus ducebat. Cùm ad Mascatis portum naues appulissent, intellexit res Armuzi non ita esse stabilitas, vt non valdè de Regis animo, & de rectorum fide dubitaret. Aquatione facta, & cibarijs comparatis, Armuzium contendit. Rex re inopinata perculsus, vt animum illius ad benignitatem inflecteret, summo studio laborabat. Itaq; per vnum è domesticis suis, qui Acem appellabatur, illum salutauit, eique de felici nauigatione gratulatus est: se ciuitatem illam, vniuersasq; regni sui opes

Annus Christinati 1515. Albuquercij in Armuzium nauigatio.

opes Regis Emmanuelis esse dixit: & Albuquercium admonebat, vt perinde atq; si in Lusitania esset, omnibus illius regionis facultatibus vteretur. Albuquercius respondit, se regem in loco filij habiturum, si verbis facta responderent. Aliter enim illi periculum denunciabat. Nuncio dimisso, Albuquercius minores naues Insulam circumire iussit, & speculari, num quæ naues ad bellum instructæ Armuzium penetrare contenderent. Si verò in eis aliquid hostile perspicerent, milites, si se dedere recusarent, occiderent, deditos autem ad se viuos perducerent. In hoc negotio duo dies consumpti sunt, cùm interim nuncij vltro citroque

Armuziēsis Legati è Lusitania reditus.

commearent, cùm Rex Albuquercium verbis placare conaretur, Albuquercius vero Regi, si non imperata efficeret, exitium minaretur. Legatum tandem, quem Rex ad Emmanuelē miserat, & in ea classe veniebat, accepta fide dimisit. Is autem erat natione Siculus. Fuerat autem in pueritia à piratis captus, & Mahumetis disciplinis imbutus. In Lusitania vero religione tactus, sectā Mahumetis execratus, ad Christi fidem conuersus fuerat. Nicolaus Ferreira deinceps appellari voluit. Huic ne fraudi esset apud impiū Regē

Armuziēsis Legationis summa capita, & ad ea responsum.

Christi nomen, priusquam Albuquercius à se dimitteret, effecit. Postulata, quæ Ferreira Armuziēsis regis nomine detulerat, hæc erant. Primùm, vt Emmanuel tributum impositum Regi Armuziensi remitteret. Esse namque illū exhaustum propterea, quod classes Lusitanæ metum mercatoribus inijcerent, ita, vt non auderent Armuzium merces, vt soliti erant, importare: & ea de causa portoria, in quibus maxima pars vectigalium consistebat, sublata funditus esse, neq; sibi quidquam esse reliqui, vnde facile summam illā conficeret. Petebat præterea suis subditis facultatem in Indiam nauigandi, & similiter omnibus nauibus, quę ex India Armuzium peterent, eandem facultatem postulabat. Ne præterea naues Lusitanæ in Armuzium nauigarent, ne terrorem externis hominib⁹ incuterent, & vectigalia ex portorijs tollerentur. Præterea,

terea, vt tanquam subdito (illum enim patronum & dominum libenter agnoscebat) æquitate, quæ a tam claro Rege expectanda erat, naues & merces sibi ereptas soluere iuberet. Postremo vt omnes Armuzienses, qui captiui detinebantur, libertate donaret. Responsum est, Regem Emmanuelem, si Armuzij Rex in fide permaneret, & arcem in vrbe ædificari permitteret, dimidiam tributi partem illi remissurum. Nauigandi vero facultatem Armuziensibus, & illis, qui in Armuzium nauigabant, liberam concedebat, dummodo merces lege lata prohibitas non importarent, aut ne in illorum nauibus mercatores ex illis partib^{9}, quæ bellum cum Lusitanis gerebant, aduenirent. Postulatum verò, quo petebat ut, ne classes Lusitanæ in Armuzium nauigarent, repudiatum fuit. Id enim nihil aliud erat, quam Emmanueli imperium ciuitatis illius adimere. Similiter quod petebat, vt id, quod ab illis, qui fidem violarant, belli iure captum fuerat, restitueretur, derisum fuit. Libertatem vero captiuis reddere iubebat. Albuquercius obsidem adolescentem primarium, Raix Noradini nepotem, prius ad se perduci imperauit, quam Ferreiram dimitteret. Rex Armuzij Ferreiram, si licuisset, crudeliter accepisset, quod Mahumetanam sectam fuisset execratione solenni detestatus. Literas tamen Emmanuelis cum veneratione debita in manus sumpsit, & cum Ferreira sermonem non libenter contulit. Sequenti die Albuquercius ad Regem misit, qui denunciaret, si pacem vellet, vt illi locum, in quo arcem extrueret, confestim assignaret: præterea partem ciuitatis, in qua is cum suis habitare commode posset, illi concederet. Sibi namque esse in animo, o: to, ad summum nouem menses in ea vrbe consumere. Rex metu ex animo perculsus, omnia concessit. Dixitque se tantum Albuquercij probitati confidere, vt non dubitaret, quin illi patriæ pietate consuleret. Nonnulla deinde foederis tum Rege solenni ritu sanciendi potestate misit. Foedus continuo factum, & iureiurando confirmatum fuit, & Rex au-

Fœdus cũ Armuzien Rege initum.

reo torque ab Albuquercio, & vexillo cum Regis Emmanuelis insignibus donatus: quod ille in ædibus suis in pacis & amicitiæ signum, & voluntariæ seruitutis auctoramentum, constitui iussit. Arx in eodem loco, vbi prius inchoata fuerat, ædificari cœpit. Hoc tempore Ismael Persarum Rex cùm armis plurimum posset, tum religionis specię multos mortales in sui admirationem traduxerat. Is originem suam ad Allem, & Mahumetem referebat. Alles, vt multi referunt, frater patruelis atque gener Mahumetis extiterat. Filiam namque illius nomine Fatimam vxorem duxerat. Porrò autem post Mahumetis mortem, cùm illi in principatu successisset, Mahumetis legē multis in locis immutauit. Quædam enim sustulit, non pauca etiam adiecit, alia nouis interpretationibus ita correxit, vt noua quædam lex gentibus illis videretur. Sic factum est, vt dum quidam Mahumetis, quidam verò Allis disciplinam sequerentur, Mahumetis secta in duas partes diuisa, gentes religione dissidentes, odijs etiam, quod cōsequens erat, discinderet. Persæ namq; qui Allem sequuti fuerant, reliquos Mahumetis disciplinis infectos, vt homines impuros, & diuinæ legis ignaros, à consortio suo repellebant. Arabes contra Persas vt desertores, atque legis diuinæ corruptores, detestabātur. Alle verò è medio sublato, Hocem illius filius & dignitatis atque nefariæ religionis hæres extitit, & eundem exitum vitæ habuit: veneno namque perijt. Alius deinde illius frater eodem nomine disciplinam eādem vsque ad extremum spiritum vitæ retinuit. Huic duodecim filij fuēre, quos Persæ viros diuinos, atque Deo propter egregiā religionis & pietatis studium, valdè caros arbitrantur. Vnus tamen, qui plurimum inter omnes excelluisse putabatur, appellatus fuit Muza Caim. Post horum hominum memoriam, Allis nomen apud multas nationes in obscuritate latuit. Homaris disciplina, qui Mahumetis religionem summo studio conseruauit: inuiolata permansit, donec tandem Sophi Muza Caimi stirpe propagatus, cùm primum

De Ismaelis Sophi genere instituto. imperio rebusq; gestis.

Hocem veneno necatus.

mùm ſapientiæ & religionis oſtentatione multos ad ſui ſtudium allexiſſet, tum armis eam ſectam, quam ſequebatur, eſſe veram Dei legem, demõſtrare ſummo ſtudio concupiuit. Cùm igitur illi nationes multę nomina darēt, euenit, vt Allis decus è tenebris emerſum videretur, & nomen illius extinctum reuiuiſceret. Is pro linteis ſpiris, quibus Mahumetani caput intexerāt, pileos è lana conſtipata colore viridi confectos, & ſenis vtrinq; gradibus diſtinctos, eo artificio, vt vel protendi, vel contrahi poſſint, ad tegendum caput inſtituit, quibus ij, qui Allis diſciplinis adhærent, ab alijs Mahumetanis, qui Allis memoriam odio perſequuntur, internoſci facillimè poſſent. Hoc autem numero duodenario, quo pileos diſtinxit, memoriam filiorũ, quos Hocem ſuſceperat, conſeruare decreuit. Huius tandem ſatu propagatus Iſmael Aidaimi filius, qui Sophi nepos extiterat, varijs caſibus exercitus, & ſapiētiæ opinione, & eiuſdem religionis, quam diximus, patrocinio tantum nomen ſui apud Perſas conſecutus, vt omnes libentiſsimè illius imperio ſubderentur. Fuit enim ſingulari animi magnitudine & liberalitate præditus, multasque victorias adeptus, imperij fines latiſsimè protulit, & cum Selymo Turcarum imperatore conflixit, ad eaſque tandem opes peruenit, vt nec ipſi Selymo cedendum arbitraretur. Is cum ditionis amplificandæ curam ſuſciperet, tum etiam religionis propagandæ miro ſtudio tenebatur, & partim precibus, partim minis, vt multi pileum illum geſtarent, & Allis inſtitutis & precationum formulis, quas idem in ſcriptis reliquerat, vterētur, operam enixè dabat. Ea autem de cauſa legatos ad Regem Cambaiæ, & ad Zabaimum Idalcanum decreuerat, vt eos in ſententiam ſuam traduceret, quod illi tamen facere noluerunt. Cùm verò literis multorum, & rumore omnium intellexiſſet, quanta virtute & induſtria Albuquercius præditus eſſet, & quas res in India & Armuzio geſsiſſet, & illius nomen hominum prędicatione & celebritate per omnes Perſidis & Arabiæ regiones

Iſmaelis Sophi in propagādā ſua ſecta ſtudium.

versaretur. quamuis Albuquercius Armuzium ab imperio illius auertisset, famam tamen illius fuit non mediocri studio prosequutus. Est enim hoc in Persis insitum, vt ex antiquissimis monumentis accepimus, vt in quocunque hominum genere virtutem elucere perspexerint, eam summo studio celebrent, vsque adeo, vt hostes etiam, quos armis acerrimè persequuntur, laudibus summis afficiant. Cum igitur Ismael legatū ad Reges Indiæ, vt dictum est, misisset, in primis illi negotium dedit, vt Albuquercium nomine illius salutaret, seque libentissimè omnia, quæ ad illius dignitatem pertinerent, facturum ostenderet. legatus Coiecaleamus appellabatur. Is post honorificæ salutationis officium ab Albuquercio postulauit, vt legatum ad Ismaelem mitteret. Esse nam se illum amicitiæ cum Lusitanis, quorum virtutem admirabatur, iungendæ cupidissimum. Albuquercius ex salutatione & consilio voluptatem non mediocrem accepit. Existimabat enim, eo fœdere Armuzij statum confirmari facillimè posse. Itaque legatum, nomine Michaelem Ferreiram, ad illum misit. Legatus fuit ab Ismaele summis honoribus acceptus, & omnibus principum legatis, qui apud illum versabantur, antelatus. Ismael cum illo sermonem iucundissimè conserebat, & de moribus & institutis Lusitanorum, de gentis indole, de Regis Emmanuelis virtute multa percontabatur, & cum summa voluptate Ferreiram (erat enim vir prudens atque disertus) audiebat. Ferreiræ tandem sermonibus allectus, hominem primarium, Bairimbonetum nomine ad Albuquercium legauit, qui cum Ferreira Armuzium venit eo tempore, quo Albuquercius arce potitus, illi perficiendæ intentus erat. Is cùm eam legationem multum ad authoritatem nominis Lusitani confirmandam, & imperium ciuitatis illius firmius stabiliendum, ponderis habituram arbitraretur, eam magnifico quodam apparatu audire constituit. Itaque in foro prope regias ædes, vt Rex & regij omnes spectare possent, sublimem tabulationem instituit, & eam peristro-

Albuquercius ab Ismaele per legatum salutatur

Albuquercij ad Ismaelem oratorum legatio.

Ismaelis ad Albuquercium legatio.

stromatis insterni, & in illa sellas collocari præcepit. Ibi splendido cultu ornatus, & nobilitatis turba circunfusus, legatum excepit: quem cum propter illius famam iam cum veneratione valde dignum arbitraretur, tum in illius conspectu, cum vultus grauitatem, & caniciem, & oculorum obtutum, quæ omnia acrem animi vim denunciabant, oculis aspexisset, parumper, quasi attonitus quadam admiratione, conticuit. Deinde legationem luculentis verbis exposuit, & literas, quas ad Regem Emmanuelem & Albuquercium cum muneribus afferebat, obtulit. Albuquercius munera, vt ab omnibus viderentur, explicari continuò præcepit, idque responsum legato dedit, quò & Ismaeli debitum honorem dedisse, & propriæ dignitatis memoriam non abiecisse videretur. In summa verò legatio nihil aliud, quam virtutis & magnificentiæ laudes, & non vulgaris amoris officia cōtinebat. Albuquercius intra paucos dies legatum liberaliter acceptum, & muneribus ornatum dimisit, & cum illo legatum alium virum nobilem, qui Fernandus Gomezius Lemius appellabatur, ad Ismaelem cum literis & muneribus vicissim misit: cui etiam mandata credidit, quæ valdè ad vtilitatem nationis Lusitanæ conducebant: De qua legatione plura alio in loco dicemus. Dimissis legatis, Albuquercius in arce perficienda, & in vrbis statu constituendo summam industriam adhibebat. Et quamuis persentiret, multos in vrbe hostilia machinari, & consiliis eorum occurreret, ita tamen se gerebat, vt nemo facilè suspicari posset, eum aliquid odorari. Verum qui moliebantur insidias, conscientia sceleris oppressi, sibi metuebant, & præsidia comparabant. Sed hoc commodum erat, quod Zeifadimus Armuzii Rex, & Coieatarus, qui regis nomine regnum administrabat, & erant Albuquercio animis infesti, & inimici, mortem obierant. Raix Nordinus, qui Coieataro successerat, Zeifadimum veneno sustulerat, & Zeifadimi liberis exclusis, Torunxam illius fratrem Regem creauit. Nec enim dubitabat, quin si Torunxa regna-

Alia Albuquercij ad Ismaelem Sophum legatio.

ret, nomen quidem Regis penes ipsum Terunxam esset, regni verò potestatē & iurisdictionem ipse perpetuò retineret. Cùm tamen Nordinus senio confectus esset, & molestissimis iam negotijs expediri cuperet, in nepotem buendam suum, Raixhamed nomine, quinque & triginta annos natum, virum acrem & animosum, munus & potestatem suam transtulit, vt ipse regni procuratione liberatus, regni opibus alieno labore frueretur. At Raixhamed locum illum apud regem tam firmis præsidijs obsessum tenuit, vt non modo regnum, sed Regem ipsum acerbo dominatu premeret. Omnia speculatoribus erant plena, ita, vt Rex hiscere non auderet, ne, si quid, quod Raixhamedium offenderet, enunciaret, oculis aut vita priuaretur. Ausus tamen semel fuit, post fœdus factum, tyrannum apud Albuquercium immanissimi sceleris accusare. Id Albuquercius secretum tenuit. Iterum deinde per Alexādrum Ataidium, qui propter linguarum notitiam interpretis munere & officio fungebatur, Albuquerciū admonuit, se vinctum teneri, & oculis multorum obseruari, ita, vt non auderet rebus Regis Emmanuelis, perinde atque cupiebat, inseruire. Hamedius interim clam Lusitanis aduersari, opus modis omnibus impedire, multa machinari, quibus hostilem animum, quę verbis tegebat, factis indicaret. Præterea vt regem à fide Emmanuelis auerteret, pileum cum Allis precationibus & institutis ab Ismaele missum sumere coegerat, vt eo signo se Ismaeli prorsus addictum ostenderet. Hæc omnia cùm Albuquercius explorata penitus haberet, eum occidere decreuit. Sed id aperta vi fieri commodè non poterat, ne graue bellum & intestinū excitaretur: arte erat vtendum. Itaque se egregiè in illum animatum simulabat, & quibuscumque rebus poterat, illi satisfaciebat, vt eum metu liberaret. Tum per Alexandrum Ataidium interpretem, & Petrum Alpoem, qui tunc à secretis erat Regi, sibi illo opus esse conuento nunciauit, vt arcana quædam, quæ erantē repub. & ad Regis Emmanuelis statum pertinebant, cum

Raixhamedij Armuzienſis tyrannus.

Albuquercij in Raixhamediā insidiæ.

cum illo & cum Hamedio communicaret. Locum ipse deligeret, vbi id colloquium fieri posset. Aedes amplæ arci, quæ ædificabatur, coniunctæ, in quibus Simō Andradius habitabat, delectæ sunt. Constitutum ab vtraque parte fuit, vt Albuquercius cum solis ducibus, sine vllis armis conueniret, & Rex similiter cum certo nobilium virorum inermium numero se in conuentum illum daret. Regi tantùm & Albuquercio permissum fuit, vt vterque armigerum cum gladio duceret. Reliquis Lusitanis atque Persis, qui in littore consistebant, nec erant in ædes ingressuri, licebat armis accingi. Albuquercius ea nocte, quæ diem cædi destinatam præcessit, secretò duces euocauit, quod in animo habebat, aperuit, & vt arma vestibus abderēt, admonuit. Postridie ante lucem in terram descendit: perpetuò namque se in classe tenebat, in littore copias instruxit; aliquot duces cum exercitu reliquit, ipse cum reliquis ædes ingreditur. Nordinus regias copias in littore similiter instruxit. Regemque in ædes deduxit. Ipse vero Hamedius tectus armis, Albuquercium quem imparatum eo venturum opinabatur, interficere cogitabat. Itaque intrepidè sese in Albuquercij conspectum dedit. Albuquercius illum comiter accepit. Tū illud, quod in mutuo amicorum congressu dici solet: Satis ne saluæ; & an Rex statim venturus esset, interrogauit. At ille cum oculos in duces, qui Albuquercium circunsistebant, cōiecisset, quamuis arma vestibus abdita minimè vidisset, suspicari cœpit, eos armatos esse. Augurio igitur diei funesti perturbatus pedē retulit, Regemq; iam ædes ingredi parantem, ne vltra progrederetur, admonuit. Albuquercium enim cum armatis hominibus stare. Nihilominus Rex ingressus, Hamedium antecedere more solito coegit. Garsia Norogna fores occludi iubet, ita, vt magna pars eorum, qui cum armis, vt Hamedio subsidio essent, veniebant, exclusa fuerit. Exclusi indignari, & tumultuari, ianuamque cædere cœperunt. Constitutum fuisse querebantur, vt Prætor Lusitanus, & rex Armuziensis pari suorum nume-

numero constipati venirent: nunc verò Prætorem cũ omnibus suis intra domum consistere, cùm Rex quatuor tantum viris stipatus intrarit, & reliquis aditus interclusus fuerit. Albuquercius interim Hamedium accusare cœpit, quod arma gestaret, & ea vi deponeret, imperauit. Is suorum auxilio fretus (nondum enim exclusos esse cognouerat) gladium strinxit. Albuquercius brachium illius arctè continuit. Petrus Albuquercius & Lupus Vascius de Sancto Pelagio cum reliquis Ducibus accurrunt, hominemque multis vulneribus concidunt. Rex cùm illum interfectum cerneret, metu propemodum exanimatus est. Albuquercius vero illũ hilari sane vultu complexus admonuit, vt timorem omitteret. Hactenus inquit, tyranni huius scelere Regis tantum nomen obtinebas, cum re vera liber non esses, sed viri perditissimi dominatu vehementer oppressus. Posthac & liber & rex eris, & tuo iure vti perpetuò poteris. Interim qui fores quatiebant, minimè cessabant. Cum vero accepissent Hamedium occisum, & per auersam ædium partem in littus eiectum, idemque regi accidisse suspicarentur, ianuam perfringere parant. Nostri Duces cum parte copiarum accurrunt: pars enim reliqua, vt Regis copias, si aliquid moliri vellent, impediret, relicta fuit. Eorum aduentu furor illorum, qui ianuam cædebant, repressus est. Instabant nihilominus & Principes & reliqui ciues, vt sibi Regem suũ incolumem redderent. Aliter enim se ædes illas continuo inflammaturos minabantur. Rex ab Albuquercio in superiorem ædium partem, vnde ab omnibus posset conspici, deductus, omnes bono animo esse iussit. Nullam sibi a Lusitanis iniuriam allatam, sed singulare beneficium tributum. Se tunc & libertate donatum, & in regni possessionem missum, vt suos æquitate & humanitate debita gubernaret. Fuit deinde capite sancitum, si quis ex illis, qui armati fuerant, aliquid hostile moliretur. Modafarius tamen interfecti tyranni frater clamoribus maximis in Lusitanos, & in Regem acriter inuectus, in ædes regias se cum armatis homi-

Raixhamedij cædes.

Modafarij tumultus, eiusque fa-

hominibus contulit, quarum custodia Alli illius fra-tri commissa fuerat. Ibi se munire constituunt. Cùm tamen Rex illis exitium cum atroci supplicio, nisi continuo ex ædibus excederent, constitueret, & Albuquercij terror non mediocris accederet, accepta prius fide, ne illis quod gesserant, fraudi esset, ædes vacuas reliquerunt, & intra certum tempus, quod illis præstitutum fuit, cum eiusdem factionis hominibus, & cum cognatis, & clientibus, & non mediocri familia, & cū bonis omnibus ex insula, atque adeo è totius regni finibus emigrarunt. Ad hunc modum pestifera & perniciosa sentina, quæ vndique sceleratissimi hominis arte confluxerat, ex vrbe est hausta fuit. Ipse nanque tyrannus copias paulatim in vrbem adducebat, quibus Lusitanos vrbis possessione pelleret, & ciuitatem Ismaeli regi Persarum traderet. Albuquercius magna cura liberatus, ciuitatis statum constituit: à rege, & a ciuibus fidem accepit, quam iure iurando cōfirmauit: illos perpetuo in Regis Emmanuelis potestate futuros. At interim in Africa res à ducibus Lusitanis laude dignæ gerebantur. Iehabentafusus primum Ataidium admonuit, esse quasdam hostium turmas, quæ non procul Marochio castra locauerant, quæ facillimè capi possent. Ataidius Lupum Barrigam cum centum equitibus misit. Is cum Iehabentafuso copias iunxit: sed turmæ castra mouerant, & in oppido frequenti, prope Atlantem montem sito consederant. Barriga Ataidio per literas significauit, maioribus copijs opus esse: Is generum suum Alfonsum Norognam eò misit: Iehabentafusus equites mille ducebat: Hostium turmæ erant quadraginta, in quibus præter peditum multitudinem maximus erat equitum numerus. Turmæ è loco discesserant. Nostri illas vestigijs persequuntur. Barriga primum agmen ducebat, in quo erant equites centum & quinquaginta: qui postremum agmen hostium consecutus, in eos inuasit. Hi quamuis acriannimo principio restiterent; coacti sunt tandem se ad suos, qui antecesserant, recipere;

Elio quomodo sit vrbe eiecta.

RES AFRICANAE.

Lusitanorū in Maurros ad Marochium excursio.

pere. Ibi rursus hostes multitudine feroces in nostros impetum tulêre. Norogna & Iehabentafusus occurrunt. Prælium fuit atrox, & ita par, vt diu neutrò victoria inclinari viderentur. Hostes tamen postremò fusi fugatique sunt: ingẽs numerus cæsus, quingenti capti, ouium viginti millia, & mille boues cum camelis quadringentis abducti. Hostes vbi se ab illa fuga & trepidatione refecerunt, auctis aliquo supplemento copijs, rursus in nostros inuadunt, prælium redintegratum eundem exitum habuit. E nostris tamen tres Lusitani, & aliqui Mauri cecidêre. Reliqui cum præda in vrbem reuersi sunt. Arzilam tunc Ioannes Coutignus, Vasci Coutigni Comitis Borbensis filius, loco patris tuebatur. Is fuit egregiè fortis, & in rebus gerendis industrius. Cùm verò excursionem vsque in montem, quem Farrobum appellant, facere decreuisset, centum & quadraginta equites eduxit. Cumque è monte non procul abesset, speculatores illi renunciârunt, præfectos Larozij & Moleihamaris cum Barraxæ quodam filio in campo cum equitibus octingentis versari. Has ea mente profectos, vt Arzilæ & Tingi agris vastitatẽ inferrent. Cum his Coutignus congredi statuit, & ob eam causam, nè sine pugna discederent, locum, quo erant transituri, cum suit insedit. Prælium atrox & sæuum fuit, & diu par. Erant enim hostes viri valdè fortes, & gloriæ cupidi: nostris rursus tota spes salutis erat in virtute constituta. Hostes tamen postremò in fugã conuersi, supra bis centum cæsi, vnus & quadraginta capti sunt, in quibus fuêre quidam & nobilitate, & existimatione Principes. Spolia fuerunt equorum & ornamentorum, quæ nobilitatis illius erant. Sub idem tempus Mauri Xiatimenses (erant enim stipendiarij) à Nonio Fernandio Ataidio auxilium postulârunt, quo Xerifium, à quo grauia detrimenta diebus illis acceperant, è finibus suis repellerent. Is Barrigam cum equitibus 50. illi auxilio misit. Barriga cum Xiatimensibus Farrobij montis iuga superauit, quo in loco fuit illi nunciatum, Xerifium in tabernacula turmæ vnius

Lusitanorũ de Mauris victoria.

40. Coutigni in Mauros ad Farrobum mõtem excursio.

Prælium atrox.

Bellum cũ Xerifio.

inua

inuasisse, eaque diripuisse, & nonnullos Xiatimenses interfecisse. Barriga, vt postremum eius agmen carperet, accelerauit: aliquot cecidit, vnum tantum cepit: reliqui se receperunt: quos Barriga propter suorum paucitatem insequi noluit. Ab Ataidio tamen per vnum equitem, qui vulneratus è pugna discesserat, supplemētum postulauit. Ataidius alios equites quinquaginta subsidio misit. Dux eorum fuit Georgius Mendezius Ataidius. Xerifius cum mille & 600. equitibus vt in nostros inuaderet, festinauit Barriga duplicem aciem instruxit. Primam aciem Georgio Mendezio Ataidio, & Petro Barrigæ commisit, ipse sibi secundam aciem reseruauit. Idem Mauri fœderati fecerunt. Xerifius omnes copias hoc ordine distribuerat. Agmen medium cum equitibus septingentis Abedelquibirius, ipsius Xerifij patruelis, agebat: sinistrum latus ipse tenuit: dextrum alij duci, cui multum confidebat, assignauit. Acies media se continere non potuit, quin in primā nostrorum aciem rueret, & cum multitudine superaret, eam circumuenit, ita, vt nostri in orbem pugnare cogerentur. Lupus Barriga in eos, qui nostros circūuierant, impetū dedit. At Mauri fœderati duplicē hostiū aciem acri prælio sustinebant. Fuit magno temporis spatio acriter vtrinq; dimicatum. Petrus interim Barriga Abedelquibirium, medij agminis ductorē, equo vehementius incitato infesta cuspide transfixit. Illo mortuo, qui sub illius signo pugnabant, cedere incipiunt. Cùm nostri acrius insisterent, eos fuderunt. Lupus Barriga cùm illam aciē fusam cerneret, in Xerifij agmen incurrit: ex quo Xerquius Bentagogimus, vir primarius, in Pelagium Rodericum fortiter dimicantem inuectus, eum ex equo deiecit: & cùm illum stratum interficere conaretur, Lupus Barriga, vt ab imminenti cæde Rodericum eriperet, in Bentagogimum equum incitauit, & illum hasta confodit. Similiter cùm Bentagogimi filius accurreret, vt patri subsidio esset, fuit ab eodem Barriga transfixus. Sic factum est, vt in eodem loco duobus hostibus occisis, ciuem vnum ab in-

Lusitana acies.

Xerifij acies.

Pugna atrox.

Lusitanorū victoria

interitu vindicaret. Hostes postremò in fugā compulsi sunt. Nostri eos longo sane spatio insequuti, nō magnam cædem ediderunt. Hostes enim equorum pernicitas eripuit. Supra centum tamen cæsi fuerunt. Ataidius hoc successu Barrigæ stimulatus, aliquod egregium facinus moliri cupiebat: & Iacobi etiam Lupij virtus, qua cum paruis admodum copijs ad Marochij portas excurrerat, eum solicitabat, vt in Marochium inuaderet. Duces igitur Maurorū fœderatos admonuit, vt certo die in armis essent: nam se daturū operam, vt magnum decus cum nō mediocri præda sibi compararet. Quod autem animo destinabat, nemini aperire voluit. Lupus Barriga Ataidij nomine Duces Mauros, vt parati cum armis essent, excitabat. Cum verò intelligeret, Xerifium in Castello, quod Amagorem appellant se tenere, ab Ataidio auxilium poposcit, quo Xerifium imparatum opprimeret. Ataidius nepotem suum Aluarum Mendezium Ceruariam cum equitibus ducentis & quinquaginta peditibus, qui erant ferreis fistulis atq; scorpionibus armati, ostatim expediuit. Ceruaria octo itineribus factis, se cum Barriga coniunxit, qui iam Maurorū copias coegerat. Castellum Amagor erat in arduo monte situm, & rupibus vndique munitum, & duobus fluminibus, qui illum vtrinq; alluebant, inclusum. Agri Castelli ipsius erant adeò latè patentes, vt suprà centum pagos ambitu suo continerent. Nostri prope Castellum, cum iam Sol in occasum præcipitaret, castra posuerūt. Equites è Castello egressi, cum fœderatis Mauris manum conserunt, eosque loco pellunt. Nostri Mauris auxilium confestim afferunt, & hostes fugere cogūt. Postridiè Castellum obsidione cingere decernebāt. Sed Barriga certior repente factus, Xerifium profugisse, equum rursus ascēdit, & idem reliquos facère iussit, atque primum vallum, quod Castellū cingebat, oppugnant. Hostes, qui relicti præsidio fuerāt, summa vi resistunt. Nostri bis intra vallum p̄ælium commisére, & bis ab hostibus repulsi sunt. Postremo cum

Amagor Castellū.

Xerifij fuga.

Amagoris oppugnatio.

cùm magnam impressionem facerent, irrumpunt, & hostes cædunt, qui metu se præcipites è rupib⁹ cijciebant: quorum multi lacerati, multi acutis arborum ramis confixi, fœdè perierunt. Tanta vero rabie quidam dimicabant, vt, cùm sibi moriendum esse viderent (nō enim se dedere volebant) nè equi in manus nostrorum venirent, eos è præruptis rupibus exturbarent. Ferro bis centum cæsi sunt, supra mille vero in ruina dilacerati: capti sunt 400. inter quos Xerifij patruus extitit, & equi centum & 50. Præda tanta fuit, vt tres dies fuerint in ea ab oppido in castra deportanda consumpti. Victoria pro numero militum fuit insignis: pro qua Lusitani gratias Deo summas egerunt, & confessi publicè sunt eam non humanis viribus, sed CHRISTI numine atque beneficio partam fuisse. Nō multis pòst diebus Barriga Ichabentasufi opibus adiutus, Castellum cepit, quod Algaballum appellabant, prædamque nō mediocrem fecit, & Ataidium literis admonuit, vt aliud Castellum (Algelum nominabant) in quod se Xerifius pòst fugam contulerat, aggrederetur. Ataidius copias, quas potuit, eduxit, & cùm à Castello octo millibus passuum abesset, vltra progredi noluit, & in vrbem cum copijs suis regressus est: qua ratione motus id fecerit, incertum est. Xerifius Castellum deseruerat. Cum verò intellexisset, Ataidium pedem retulisse, & ipse in Castellum redijt. Barriga deinde Ataidij iussu specus in arduo & excelso loco inter rupes ingentes abditos, in quos hostium vis magna cō fluxerat, aggressus fuit: sed ab hostibus cum damno repulsus est: aliquot enim è nostris cæsi, & quidam etiam præcipites è rupibus eiecti sunt. Interim Barriga à Mauris fœderatis inuitatus, idem Castellum oppugnare constituit. Sed cùm in itinere tumultum auribus acciperet, multos ad se fugientes conspicatus est. Ij erant ex Mauris fœderatis, quos hostes cædebant. Barriga eos excepit, & in hostes inuectus, illos in fugam compulit, & duodecim passuum millibus insequutus est. Non procul aberat à Castello, quod petebat, cùm

Præda & victoria Lusitanorũ insignis.

Algaballi castelli oppugnatio.

Barrigæ aduersa pugna.

multi, illius ductu & imperio neglecto, extra ordinē furenter egressi in hostes ruunt. Hostes vndique prouolant, & eos circumueniunt Barriga subsidio occurrit: prælium fuit periculosum, in quo sedecim equites Lusitani, & non pauci Arabes è socijs interfecti sunt: ipseque Barriga ex equo deiectus, & vulneratus in hostium manus peruenit. Suorum deinde præsidio, aut potius numinis diuini præsentia (sic enim homines interpretabantur) ex hostium manibus euasit, & in equum hostis victoris, qui iam ceciderat, insiluit. Et sic ille cum suis malè ab hostibus acceptus, in castra reuertitur. Postridiè quamuis ex vulnere laboraret, in Castellum inuadere statuit: in via magnas prędas egit, propius Castellum castra posuit. Ibi tres dies propter vulnerum dolorem conquieuit. Illum ibi commorantem hostium multitudo ex improuiso adoriri constituit. Barriga certamen minimè detrectauit, hostesque primo impetu in fugam coniecit: longius insidiarum metu insequi noluit. Postridiè motis castris, tam prope Castellum tabernacula locari fecit, vt modicus tantùm collis & exiguum flumen inter castra & Castellum interesset. Postridiè acre prælium commissum fuit. At Mauri, qui sub Barriga militabant, montium Principem, qui Castello opem afferebat, in iugo conspiciunt. Hoc metu perturbati, se confestim effusa fuga proripiunt: soli Lusitani relicti sunt. Barriga in angusto itinere hostium impetum acri animo sustinuit. Qui fugerant, cùm hyems summa, & perfrigida tempestas esset, & tabernacula, in quæ imbris vitandi gratia succederent, non haberent, obriguerunt. Gens enim est frigoris impatiens: & erant etiam labore & rerum penuria confecti, ita, vt supra quingentos homines cōstet eà nocte frigore mortuos fuisse. Sic autem factum est, vt dum metu mortis castra, quibus seruari potuissent, turpissimè deserunt, in mortem fœdam cum insigni dedecore timiditatis inciderēt. Postridiè Barriga ordine profectus, multos in agris palantes excepit, & cùm

Barrigæ prælium aduersum.

Barrigæ victoria.

Maurorū 500. insignis calamitas.

cùm vndique multis in locis hostes in illum impetū facerent, eos semper insigni virtute repulit. Sic copias in vrbem, paucis hominibus, qui ordines deseruerant, amissis, incolumes reduxit. Ataidius interim eisdem curis anxius, Marochium petere statuebat. Barriga Maurorum Principes Ataidij iussu ad societatem eiusdem facinoris incitârat. Petrus Sousa Azamoris præfectus fuit ab Ataidio similiter inuitatus, vt itineris, & laboris, & gloriæ socius esse vellet. Is cùm esset vir egregiè fortis, & laudis prætor modum cupidus, se socium libenter ascripsit. In locum huic rei destinatum omnes conueniunt. Sousa ducentos equites, Ataidius trecentos eduxerat. Dabidæ præfectus cum sexcentis equitibus, Garabiæ Dux cum equitibus mille, Xerquiæ verò dux cum octingentis aduenerant. Ab eo loco, vigesimo secundo die mensis Aprilis, Anno M.D.XV. profecti sunt. Itinera singulari ordine faciebant, & non nisi exploratò castra mouebant. Regio multis in locis est natura fertilis, & cultu nitida, & aquis irrigua, ita, vt oculos intuentium non mediocriter oblectaret. Tandem ad vrbem accedunt. Consilio habito decretum fuit, vt vrbem ea porta, quæ Fessensis appellatur, oppugnarent. Sed neque tormenta, neque machinas, neque munitiones, nec alia denique, quibus vrbem maximam, & hominum multitudine refertam oppugnarent, ferebant. Nec in alium finem eò copias adduxisse putabantur, quàm vt gloriari possent, se vsque ad Marochij portas sine vllo impedimento copias adduxisse, vt ea audacia hostium animos frangerent, Mauritaniæque debellandæ facilitatem principibus Lusitanis ostenderent. Hostes sanè perturbati sunt. Credebant enim multò maiores copias subsequi. Ataidius copiarum suarum medium agmen ducebat. Xerquienses & Dabidenses sinistrum illius latus, dexterum verò Garabiēses claudebāt. Sousa duas è suis copijs acies instruxerat. Tum ipsi primū Arabes in vrbis portas incursant. Hostes ea porta, quæ Fessensis appellatur, erumpunt. Illi multitudine, no-

Marochiēse bellum.

Prælium periculosum & anceps — stri virtute superiores erant. Tamen cùm hostes innumerabiles influerent, & recentes fessis succederent, nostri in maximo periculo versabantur, & ægrè molem prælij sustinebant. Cidemcimamus grauiter vulneratus euasit. Lupus Barriga dum inter hostes incaurius versaretur, fuit ex equo deiectus, ibiq; occisus fuisset, ni Petrus Barriga illi opem attulisset. Aliqui vtrinque ceciderunt. Prælium ita quatuor horis continuatum fuit, vt victoria neutram in partem inclinaret. Ataidi⁹ tamen atque Sousa cùm animaduerterent, hostium exercitum subsidijs identidem submissis amplificari, neq; paucos lassitudine debilitatos posse infinitę multitudini in proprio solo, pro mœnibus, pro salute patriæ, pro omnium vita fortissimè dimicanti diu repugnare, copias sensim, & ordine minimè confuso in fluminis, quod vrbem præterfluit, angustum vadum subducere incipiunt. *Cedũt Lusitani seruatis ordinibus.* Cùm tamen vrgerentur, impetu sæpè in hostes conuersi, eos cedere cogebant: deindè eò, quò intenderant, exercitum paulatim deducebãt. Vadum erat adeò angustum, vt non nisi bini, aut ad summum terni transire possent. Hostes interim multò acrius instare, & vehemẽtius vrgere, multò maiore impetu ferri cœperunt. Quod si à nostris in eo periculo tumultuatum fuisset, maxima profectò clades accepta fuisset. Sed Ataidius à Sousa postulauit, vt ipse in agmine primo curam eorum, qui vadum transibant, susciperet, & eos in ripa rursus instrueret, ipse in postremo agmine hostes maximo cũ labore sustinuit. Sic factũ est, vt omnes copiæ traducerentur, è nostris multi vulnerati discederent, nemo tamen occideretur. Ex fœderatis Mauris ad duodecim ceciderunt. Vt enim in nostrorum conspectu suæ virtutis specimen egregium darent, in hostium cuspides irruebant. Traductis copijs, cùm nostri iam à fluuio duobus millibus passuũ abessent, & hostes indignissimè paterẽtur, nostros ausos fuisse, cum tam exigua manu ad vrbis opulentissimæ, in qua imperij domicilium collocatum fuerat, muros accedere, vt insignis ignominiæ maculam delerent;

lerent, fluuium traiicere: quod facere non poterant, cùm nostri in ripa instructi consisterent. Vbi igitur illos abesse conspexerunt, ipsi cum copiarum parte nostrorum vestigia persequuntur. Abidenses, & Garabienses, & Xerquienses cum nonnullis Lusitanis in eos impetum ferunt, & breui certamine fundunt, fugantque, & paucos occidunt: inter quos fuit Fessensis quidam dux, qui ferocius nostris minatus fuerat, & acrius praelium inierat. Nostri modicis itineribus ita viam faciebant, vt commodè in Arabum pagis, & oppidis, & ciuitatibus diuersarentur, & multi vndique ad eos cum muneribus commearent, & quasi maximam victoriā adepti fuissent, illis de tā felici reditu gratularentur: quamuis bellum maximo animo, non tamen sapiente consilio suceptum fuisse videretur. Mons Farrobius viginti passuum millibus Arzila distat. Est autem cū herbidus & amoenus, & arborum & nemorum varietate distinctus, tum arduus & excelsus, & multis in locis natura munitus. In cliuo montis, ea parte, qua in Arzilae conspectum prominet, erat ingens pagus, quē Aliubiliam appellabant, vnde frequentes excursiones in agrum Arzilensem fiebāt, quae fruges & sata vastabant, & praedas etiam cum captiuis frequenter abigebant. Ioannes Coutignus Pagum euertere cupiebat: sed cùm non tantas copias haberet, quantis erat opus, opem ab Odoardo Menesio, qui Tingi praeerat, postulauit. Is se cum illo coniunxit. Deinde cùm prima luce ad radices montis accederent, hostes illos conspicati, minimè perturbati sunt: imò sinè vllo tumultu per deuexum montis deducti, in nostros impetum fecerunt. Menesius vna ex parte, in quam se sub monte abdiderat, Coutignus è ripa fluminis, quam occasioni intentus insederat, in illos, qui iam in medium agmē inuaserant, inuecti sunt. Illi cedunt, nostri montem subeunt. Hostes & multitudine, & locorum asperitate, & stationis valido sepimento freti, nostros in principio contemnebant. Qui tamen eos caedere non desistunt, & in pagi munitiones compellunt, & intra

Mons Farrobius.

Aliubilia pagus.

Expeditio in Aliubilienses.

vallum irrumpunt, hostesque per aduersam portam in fugam effusam coniiciunt, oppidumque diripiunt & inflammant. Montem deinde peruagati, vicos exurunt, pagos euertunt, templa disturbant, ędes perantiquas & ædificia diruunt, totique monti vastitatem & inflammationem inferunt, & sic demum, re ex animi sententia gesta, reuertuntur. Hoc eodem anno Rex Emmanuel cùm in animo haberet, Mauros hostes nominis Christiani sempiternos acriore bello vexare, multis arcibus oram maritimam obsessam tenere studebat, vt vndique hostibus immineret, & Fessense regnum facilius armis oppugnaret. Hac cupiditate cùm teneretur assiduè, de hominibus Africæ peritis quærebat, quem locum magis opportunum arci ædificandę iudicarent. Illi fluuium Mamoram (olim Subur appellatus est) latum atque profundum, qui in Atlanticum mare per ostium, quod Arzila circiter centum passuum millia distat, influit, eam oportunitatem habere confirmant. Nam fluuij faucibus montem imminere, in cuius fastigio posset arx ædificari, commeatum & munitiones facillimè in eum locum subuehi, in fluuium propter aluei profunditatem, maiores naues intrare posse dicunt, portum esse tutissimum. Locum præterea ad inferendum bellum aptissimum: nam ab ostio fluminis Fessam non ita multis passuum millibus abesse. Rex misit, qui fundum fluminis explorarent. Illi, qui missi fuerant, eorum sententiam, qui locum eximiè laudârant, comprobant, & fluuium maiorum nauium capacem esse dicunt. Rex igitur classem ducentarum nauium instruendam curauit. Exercitus octo millia hominum, præter fabros & nautas, continebat. Classis præfecturam Antonio Norognæ viro nobilissimo commisit, & successorem illi Nonium Mascarègnam, si is aliquo casu sublatus fuisset, instituit. Multi viri nobiles in ea classe fuerunt, quorum tamen pars magna luxu & lasciuia diffluens, magis nobilitatis arrogantia tumebat, quàm militaris disciplina patiebatur. Exercitus etiam

De classe in Mauritaniam arcis condendæ causa missa, eiusque successu infælici

etiam erat tyronum. Soluit classis Olysippone XIII. die mensis Iunij: vigesimo tertio mensis eiusdem ad ostium fluminis appulsa fuit. Tum Norogna Berrium cum nauigio, cui præerat, misit, qui in fluuium intraret: ex latere vno Petrum Bentesium cum longa naue, ex alterò alium ducem nomine Carinum cum altera longa naue constituit. Hos Antonius Saldania sequutus fuit. Reliqui deinde duces ordine vt iussi fuerant, subierunt. Vbi eo ventum est, vbi arx ædificanda erat, locus rem acutius considerantibus minime placuit. Habito igitur consilio, locum alium delegerunt non ita procul à fluminis ostio disiunctum, quo naues facilius penetrare, & quæ erant necessaria conuehere possent, & vbi propter crebros fontes aquatio semper facilis esset. Nec enim semper aquatio propter æstum maritimum, qui salsas aquas inducit, ex fluuio fieri poterat. In loco igitur, qui omnium iudicio commodissimus visus fuit, arcem instituunt: atq; primùm fossam altitudine decem pedum, & latitudine quindecim perducunt, qua, cum se æstu incitaret, aquam admitterent, si vellent: & si rursus vellent, eam eijcerent. Acies instructæ locum præterea muniebant, & castra ita posita fuerunt, vt commode impetum hostiũ propulsaturæ viderentur. Sed locus hoc incommodum habebat, quòd ei montis supercilium immineret. Nec enim fastigium montis occupari poterat, quod longius à fluuio, quam oportebat, abesset: & locus, quem delegerant, erat altiori loco subiectus, vndè non missilibus tantùm, verum & saxis ingentibus deuolutis nõ mediocris pernicies afferri poterat. Præterea, vt admoniti tunc à multis fuerunt, hyeme cùm fluuius imbribus auctus intumescit, super loca etiam, in quibus arx extrui cœpit, effunditur: quod inuecti limi atque cœni reliquiæ demonstrabant. Hostes loca superiora occuparant, atque valido sepimento munierant, tormẽta frequentia disposuerant, omnique missilium & pilarum genere decertabant, nostrisq; graues molestias inferebant. Rex Mequinezius cum tribus millibus e-

Mutatur arcis condendæ locus.

Delecti loci incõmoda.

Hostium in Lusitanos molimina.

quitum, & triginta millibus peditum aduenit. Rex deinde Fessensis cum multò maiore exercitu eò venire maturauit. Ducebat autem supra centum hominum millia. Prælia interim non leuia fiebant. Sed cùm hostes & loco, & multitudine superarent, superiores semper è prælio discedebant. Vno autem prælio è nostris mille atq; ducenti cæsi sunt. Naues tamen nostræ cùm fluminis aditum liberum haberent, & nostris subsidio erant, & castra hostium tormentis infesta faciebant. Hostes, vt naues Lusitanas aditu prohiberent, propè fluminis ostium stationem instituunt, quam fossa & vallo muniunt, firmaque multorum hominum in ea præsidia disponunt: vndique tormentis naues, quæ intrare volebāt, aut dissipant, aut ne ingredi auderent impediunt. Norogna vt hoc impedimentum vitaret, hoc excogitat. Nauem ingentem densis tignis corroborat: lana saccos infercit, quibus molibus obiectis hostium globos exciperet. Hæc nauis in fluuio cōtra hostium stationem opposita, tutum reliquis humilioribus nauibus transitum præbebat. Hostes tamen cùm dies atq; noctes sine intermissione nauem quaterent, eam dilacerarunt. Hac mole disiecta, nostri exanimari metu cœperunt. Exercitus erat imminutus, cōmeatus deficiebat, nullus erat dies, quin aliqui ab hostibus interficerentur: res erat in extremo discrimine constituta. Interim literæ ab Emmanuele ad Norognam deferuntur, quibus, literis, quas de ea re Norogna ad Emmanuelem dederat, respondebat. Literarum sententia hæc erat, vt si ei, & reliquis ducibus arx illa inutilis videretur, eam desererent, & exercitum antequam maius incommodum acciperetur, in Lusitaniam deportarent. Id cùm non eo silētio fieret, quo conueniebat, & hostes id sentirent, nostris acriter institêre. Duę acies in superiore loco, vt hostium impetum sustinerent, erant oppositæ. Vnam Rodericus Melius, alterā Christophorus Leitanus, vir acer, & in rebus bellicis enutritus, agebat. Acies, quam Melius ducebat, cū hostes eam valdè premerent, per loca præcipitia ruebat,

Lusitanorū magna clades.

Norognæ stratagema.

Extremū Lusitanorum discrimen.

& alij alios sese in fuga præpediebant hostes maximã cædem ediderunt: Leitanus aciem per montis anfractum instructam duxit, donec ad fluuium perueniret. Sed tanta erat iam in castris trepidatio, tantusque metus animos omnium occuparat, vt nemo posset vllius ducis imperio aut authoritate ab effusa fuga cohiberi. Multique metu cum se in flumen deijcerent, aquis & cœno demersi, honestæ mortis metu turpem vitæ finem subierunt. In nautis similiter tãta trepidatio fuit, vt eorum culpa centum naues ad littus afflictatæ perierint Aliæ namque alias impediebant, & inuicem collidebantur, & in littore tandem fractæ hostium crudelitati homines exponebant. Non defuêre tamen quidam viri fortissimi, qui in tumultu facinora memorabilia ederent: inter quos virtus Bernardi Emmanuelis longè reliquis antecelluit. Is hostibus se opposuit, eorumq; impetum repressit, multos ab effusa fuga continuit, & in hostium cæde versatus est, & in causa fuit, ne multo grauior clades acciperetur. Nostri tandem in naues recepti sunt, quamuis quidam viri nobiles nauium aditu multos arcere niterentur, ne ipsi, nauib⁹ pondere grauatis, discrimen adirent. Periculum enim in terra fuga, in nauibus immanitate vitarunt. Circiter quatuor hominum millia ab hostibus cæsa dicuntur. Arce præterea cum tormentis, & munitionibus, & captiuis, hostes potiti sunt. Nostris tamen exitum, qui erant in statione, intercludere non potuerunt. Huius cladis & dedecoris Emmanueli nuncius allatus illi magnum dolorem inussit. Gratias tamen Deo egit, quòd ab eo debitas peccatorum pœnas in hac vita exigere voluisset. Is enim fuit, qui secundam & aduersam fortunam moderatè semper ferendam arbitraretur, & omnia, vt Christianum principem decebat, ad iudicium numinis diuini quod falli non potest, piè reuocaret. Hac tamen plaga nulla eius ætate calamitosior accepta fuit: in qua multi dedecoris infamiam patiẽtius fortasse, quàm decebat, pertulerunt. Nunquam enim operam dederunt, vt eam notam claris factis eluerent.

Trepidatio in castris Lusitanorum.

Bernardi Emmanuelis virtus.

Insignis Lusitanorũ clades.

Emmanuelis Regis constantia & moderatio.

Hoc anno Rex Emmanuel multorum inuidorum calumnijs aures prębuit. Hæc enim pestis, quæ plerunq; apud Reges magnas bonorum strages edit, Emmanuelem etiam in eam fraudem impulit, vt Albuquercium suspectum haberet. Eo tempore Albuquercius omnē ferme oram Indici maris, quæ Indo fluuio, & Cori promontorio desinitur, sub Emmanuelis imperium subiunxerat: Malacam etiam adiecerat, regnum Armuzij armis ceperat, & prudentia stabilierat, Emmanuelis nomen latissimè propagarat. Nec enim nationes illæ credebant fieri posse, quin Rex, qui ducem tam insigni virtute præditum haberet, esset diuinis etiam virtutibus ornatissimus. Et quò status erat amplior, eò maiorem de illius amplitudine opinionem receperāt. Et Rex ipse optimè erat in Albuquercium animatus. Sed inuidi perpetuò aures illius obtundebant, hominemq; aliquando dementiæ & temeritatis, aliquando verò ambitionis minimè ferendæ, atque adeò proditionis insimulabant. Postremò Regi persuaserunt, Albuquercium ad tyrannidem aspirare, velleq; Indiam vniuersam sibi subdere. Esse namque cognatis & clientibus innixum, principibus Indis propter virtutis opinionem clarissimum, opes illius esse ampliores, quàm status hominis legibus astricti ferret. Animos enim in mediocribus opibus enutritos imperium pati posse, in summis verò insolentius, quàm ius & fas postulat, efferri. Quid si, inquiunt, vt est vir singulari astutia & calliditate subnixus, Zabaimum Idalcamum ad suas rationes adiunxerit? Quid si cum Narsingæ Rege societatem inierit? Quid si reliquos Indiæ Reges ad se aggregauerit? Non erit ei facillimum à fide deficere? Hoc saltem assequetur, vt Emmanuelis Regis nomen contemnatur, & Albuquercij imperium omnes libenter accipiant. Hi sermones cùm essent valdè frequentes & importuni, maximaque vi & industria iacerentur, Albuquercius meritis & innocentia fretus, quamuis optimè sciret, nomen suum multorum inuidia lacerari, nunquam quomodo calumniam refuta-

RES INDICAE.

Inuidorū in Albuquercium calumniæ.

taret, excogitandum censuit. Improborum namque sermones factis egregijs facillimè retundi putabat. Se verò ea gessisse, & his operibus animi sui fidem cõfirmasse censebat, vt in India positus, non magno negotio inuidiæ flammam, quæ in Lusitania inuidorum ingenijs excitabatur, virtutis exploratæ & cognitæ fama restingueret. Verùm cũ accusatores sine vllo defensore, qui eorũ perditis conatibus occurreret, accusationem instituerent, eò rem deduxerunt, non quidem vt Rex illum non satis magna laude dignum arbitraretur, sed vt saltem ab India reuocandum statueret. Itaque Lupium Suarium Aluarengam illi substituit. Cum eo Matthæum, Dauidis Aethiopiæ Regis legatum, dimisit, & alium ad eundem Regem legauit, vt pax & amicitia arctiore vinculo firmaretur. Legatus extitit Odoardus Galuanus, vir nobilis, & multis in rebus magni ponderis spectatus & cognitus. Aluarenga cum classe tredecim nauium, & mille & quingentis Lusitanis hominibus Olysippone soluit septimo die Aprilis, Goamque peruenit secundo die Septembris. Inde rebus ordine constitutis, Cochimum petijt, vt classem, quæ erat in Lusitaniam profectura, compararet. Hoc anno, septimo die mensis Septembris Emmanuel filio auctus est, cui fuit Odoardi nomen impositum. Is natura mitis & clemens extitit, musicis & venationibus deditus, vniuersis propter benignitatem & humanitatem carus, atque periucundus: qui si non immatura morte sublatus fuisset, multas vtilitates insita probitate & industria communibus rebus afferre potuisset. Hoc anno Malacæ grauis casus atque valdè miserabilis Abedallam Camparis Regem, qui tunc, vt dictum est, Bendaræ munus obibat, de medio sustulit. Rex Bintami illius socer, cum vel ferro, vel veneno tollere cupiebat. Cùm hoc ei minimè processisset (erat enim Abedalla propter æquitatem & mansuetudinem omnibus egregiè charus, munere sibi commisso summa cum laude fungebatur) alia via illi pestem atque perniciem inferre

Albuquercius in Lusitaniam reuocatur

Emmanuelis ad Aethiopũ Regẽ legatio.

RES EVROPEAE

RES INDICAE.

Crudeles Bintami Regis in Abedallã generum insidiæ.

ferre cõſtituit. Itaque ſuis negotium dedit, vt aliquot Malacẽſium naues caperẽt, & in Bintamum adducerent. Illi impigrè quod imperatum fuerat exequũtur. Is tunc ſuos, qui iuſſa confecerant, aſperis verbis accipit, quod iniuriam ciuibus ſuis intuliſſent. An, inquit, ignoratis me Regem eſſe Malacę, & hos, quos cą priuos abduxiſtis, mihi ſubditos eſſe, neq; ſecus à me diligi, quam ſi eos omnes genuiſſem? Spero equidem Abdallam, quem ego non generum, ſed filium arbitror, propediem in meam poteſtatẽ Malacam, vt conſtituit, redacturum, & tunc apparebit, quantum inter Luſitanorũ tyrannidem, & mei Imperij moderationem interſit. Hos enim vt filios omnes cũ ſingulari humanitate tractabo, quos Luſitani dominatu duriſſimo oppreſſos tenent. Gener enim meus Abedalla, prudentia, qua valet plurimum, id, quod mihi ꝓmiſit, cumulate præſtabit. Hęc vbi dixit, captos cibo & potu benè acceptos, & muneribus affectos, miſſos fecit, omniaq; illis bona reſtituit, ſuisq; Ducibus atrociter minatus eſt, ſi quid ſimile in poſterum contra ciues vrbis Malacæ deſignarent. Id homines verum eſſe crediderunt. Et vbi Malacam reuerſi fuęre, ſermo primũ occultus inter nonnullos haberi de eadem rę cœpit. Deindè ſparſo latius rumore, res ad Georgium Albuquercium vrbis pręfectum delata eſt. Bartholomæus autem Pereſtrellus, quæſtor Regius, qui paucis illis diebus ex India citeriore Malacam aduenerat, cũ Ninachetuenſis filijs erat vſu & familiaritate coniũctus, multaq; illorum gratia faciebat. Illi patris mortem vlciſci ſummopere cupiebãt, & ideò quòd erat rumore diſſipatum, oratione confirmabant, & afferebãt, id ſe multorum literis & argumentis clariſſimis exploratũ habere, Abedallam de vrbe nefariè prodẽda cogitare, & ſocietatẽ ſceleris cum Rege Bintami coiuiſſe. Pereſtrellus Georgium Albuquercium admonuit, vt impendens periculum præcaueret, & proditorem, antequam id, quod animo deſtinabat, efficeret, capite damnaret. Is filios Ninachetuenſis accerſit. illi rem ſanè con-

Falſa in Abedallã teſtimonia & calumnia.

confidenter asserunt, nihil clarius esse confirmant. Albuquercius quamuis esset vir probus, non ita tamen sapiens erat, vt intelligeret, non esse temerè in re capitali fidem inimicis habendam. Et siue quia valde periculū metueret, siue quòd facinus illud præclarum fore putaret, hominem summa potentia præditum & nomine Regis, vt nihil aliud esset, ornatum occidere, non procrastinat. Abedallam accersit, sceleris insimulat, testimonia, quæ hostes in illum dixerant, exponit. Perestrellus vehemens accusator instat, & vrget. Abedalla fidem Albuquercij implorat, & obtestatur, ne se hominem innocentem, summè in Lusitanos officiosum, regis Emmanuelis studio flagrantem hostium crudelitati dedat: Tempus sibi dari postulat, dum Regis Bintamensis fraudem, & inimicorum calumniam, & suam innocentiam testibus & argumentis apertè demonstret, se ex vinculis velle causam dicere. Ad hæc obsecrabat, nè nomini Lusitano tantum dedecus supplicio hominis innocentis inureret, quo odium in se multorum hominum concitaret: Hæc ne est, inquit, gratia, quam meis in Lusitanam gentem meritis referendam censes, vt supplicio meo crudelitatem regis Bintamensis, sempiterni vestri nominis hostis, expleam? & ij, qui propter meam in regem Emmanuelem fidem me immani odio persequuntur, lætitia exultent? Quid aliud enim expetit Rex Bintami, nisi vt ego, quem suorum ferro, quem veneno, quem multis insidijs occidere nequiuit, manibus Lusitanorum, propter quos meos deserui, & odium in me hominis malefici acerbissimum concitaui, interimar, & illi, in quorum me fidem contuli, doloris illius, quem vir improbissimus cepit, vltores existant? Eadem nanque operâ fieri cernit, vt illius immanitatem satietis, & homines à studio vestri nominis auertatis, & apud multas nationes odio sitis. Quid enim dicent ij, qui me a regnò meo per vos deductum conspexerunt, vt vestris beneficijs ornarer, & præsidijs contra hostes meos munirer, cùm viderint me tam subitò de statu meo concidere, & ip-

Abedallæ ad criminationes responsiò.

& ipsorum opera, quos hostes vestri nominis gratia desumpsi, ad supplicium detrudi? Quare te per fidem, per religionem, per humanitatem, per reliquas virtutes, quas vnicè colis, oro & obtestor, vt mihi respondẽdi facultatem tribuas. Et tum demum, si proditionis conuictus fuero, nullum supplicium recusabo. Hæc quidem cùm Abedalla diceret, & suppliciter postularet, non potuit hominem natura mansuetum ad aliquam humanitatis partem traducere. Itaque sine vlla cunctatione, homo innocens, regio splendore præditus, in forum deductus, inspectante populo, cum multorum luctu & querimonia securi percussus fuit. Qui tamen dum ad supplicium ducebatur manus in cælũ tendebat, & numen implorabat, vt in eos, quorum calumnijs ipse contra ius & fas interimebatur, animaduerteret. Post decimum & septimum diem Perestrellus celeri morte absumptus fuit: quod multi ad numinis vindictam retulêre. Abedallæ verò suppliciũ tantam multis offensionem attulit, vt multi mercatores & ciues Malaca excederent, atq; passim, quacunque se conferebant, omnes homines à Lusitanorum cõmercio deterrerent. Nihil esse apud Lusitanos tutum, nullam fidem ab hominibus conseruari: illis ipsis, qui rebus illorum inseruirent, esse tandem crudele supplicium indicta causa subeundum. Ninachetuensem, nulla offensione interposita, honore deiectum, & ea de causa post tam multa officia sibi mortem consciuisse, Regem Camparensem crudelem in modum contra ius, necatum fuisse. Cùm huiusmodi sermonibus omnia complerent, factum est, vt cùm mercatores in vrbem accedere non auderent, non solùm vectigalia tollerentur, verùm & Lusitani cum ciuibus, qui relicti in ciuitate fuerant, summa rerum inopia, atq; adeò fame vexarentur. Sed Georgius Botellius à Georgio Albuquercio missus cum duabus nauibus, omnes illas circumquaque regiones peragrauit, qui cùm esset & propter virtutem notus, & propter vsum Regum omnibus familiaris, facilè à multis Regibus & principibus impetra-

Iniusta Abedallæ cædes.

Vltio diuina.

Lusitanorum per Indiam infamia.

trauit, vt mercatores rursus Malacam merces & cibaria conueherent. Dum Botellius summam in commeatu comparando diligētiam adhiberet, Rex Bintami Regem Siacæ (ea regio est ad Austrum in eadem ora sita, quam fluuius eodem Siacæ nomine interfluit) per literas admonuit vt sibi Botellij caput offerret. Quod si faceret, se ei filiam insigni specie magna cum dote collocaturū. Id Siacę Rex, cum ad illum Botelli⁹ diuerteret, præmio nuptiarum allectus, facere constituit. Sed accidit, vt, cùm illius quidam domestic⁹, qui fuerat à Botellio captus, & sine vllo pretio dimissus, proditionem quæ parabatur, intelligeret, vt Botellio gratiā referret, scelus indicaret. Rex Bintami præterea duodecim naues instruxit, & Ducib⁹ imperauit, vt Botellium Malacam redeuntem, si vitaret insidias, intercipérent. Georgius Albuquercius vbi id comperit, nouem naues ornari iussit, & Francisco Melio præcepit, vt Botellio opem afferret. Bintamensis Rex cùm id ex speculatoribus accepisset, alias quatuor & viginti naues instruxit, quæ cùm Melio decertarent. Hæ naues cum duodecim, quæ præmissæ fuerant, acre cum Melio prælium commiserunt. Qui tamen classem hostium profligauit, maximumque numerum hominum occidit, & cum insigni victoria Malacam reuersus est. Victoria tamen non incruenta fuit. Nam septem & triginta Lusitani mortui sunt, magnus etiam Malacensium numerus occisus fuit. Botelli⁹ similiter periculo liberatus, cum vario & multiplici commeatu Malacam rediit. Sub idem tempus Georgius Brittius Malacam venerat, vt vrbi præesset. Successor enim Georgio Albuquercio missus ab Emmanuele fuerat. At Prætor Albuquercius Armuzij, post Hamedij mortem, Reipub. statum egregiè collocarat: ciues æquitate & mansuetudine sibi deuinxerat: ipsum Regem multis ad se beneficijs allexerat: nationes exteras ad commercium speciе benignitatis inuitauerat. Multi Persidis & Arabiæ Reges ad illum Legatos cū muneribus miserant, vt cum eo pacem firmarent. Neque

Insidiæ Botellio structæ.

Siacæ regnum.

Naualis Lusitanorum victoria.

Armuziensis Regni constitutio Alb. ambore.

que defuere Principes, qui solo videndi hominis studio, de quo tam præclaram famam multiplicis virtutis acceperant, Armuzium contenderent. Interim rumore dissipatum fuit, Sultanum ingentem classem instruere, qua Armusium debellaret. Albuquercius, & si non valde rumori fidem habebat, id tamen consilio prætendit, vt sine Regis offensione arcem firmius muniret & ciuitatem præsidio, nè à fide deficere posset, omnino nudaret. Dixit enim, omnibus vrbis tormentis sibi opus esse, vt facilius hostes, qui expectabantur, ab vniuersa vrbe propelleret. Itaq; tormenta & munitiones ex vrbe & ædibus regijs in arcem deportandas curauit. Reges autē cæcos in Indiam, ne propter multiplicem Regum prolē in vrbe motus oriretur, misit.

Albuquercij stratagema.

Quindecim enim Reges oculis orbati à regni procuratoribus in ædibus regijs, cum vxoribus & liberis inclusi seruabantur, quib' omnia ad victum necessaria Principes, q Regis nomine regias opes pro libidine tractabant, largè præbebant. Hoc erat præmium Regibus à maleficis hominibus constitutum, quoties iure regio liberius, quàm rectores ipsi vellent, vterentur. Præfecti nanque tyrannide constituta, ex hac regia stirpe puerum deligebant, cuius nomine regnum in suam potestatem redigerent. Hic verò in regia sede locatus, si aliquid moliri cum regia libertate vellet, oculorū aspectu priuabatur, & alius in locum Regis cæci eidem calamitati, si liber esse vellet, obnoxius, vt regium nomē obtineret assumebatur. Hæc autem tyrannidis minimè ferendæ materia inter ipsos tyrannos dissēsiones pestiferas excitabat, & causam ipsi ciuitati sæpenumerò grauissimę cladis afferebat. Hos reges cęcos, partim vt memoriam tam immanis sceleris extingueret, partim vt turbulentissimæ dissensionis materiam amputaret, Albuquercius Garsię Norognę commisit, vt eos in Indiā deportaret: vbi iubebat, vt eis omnia magnificè præberentur, quę ad victum & elegantiam regiā pertinerent. Sed in hoc tam felici rerum omnium, vt homines iudicare poterant, statu, Albuquercius aut se-

15. Armuzij Reges excæcati.

Horrenda tyrannis.

Alf. Albuquercij

nectu

nectute, aut nimio labore confectus, in lentum morbum incidit, qui in dies ingrauescebat. Cùm igitur sibi mortem appropinquare iudicaret, arcis præfecturam Petro Albuquercio, cuius virtutem & ingenium multis in locis perspexerat, & quem nouerat esse & Regi Armuziensi, & ciuitati vniuersæ carissimum, præfecit, eumq; ad fidem, & vigilantiam, & æquitatem luculentissimis verbis excitauit. Res autẽ Armuzij eo ordine constituit, vt non facilè perturbari, & à statu dimoueri possent. Multa etiam, quæ ad Indiæ statum firmandum vtilia videbantur, effecit. Animum verò suum sacris sanctissimis expiauit, & testamentum fecit, nec aliquid prætermisit, quod ad religionem procurandam, & rem suam constituẽdam aliqua ex parte pertineret. Mira deinde eum cepit cupiditas in India moriendi. Vrbem præterea Goam, cuius ipse conditor erat, aspicere, antequam è vita discedetet, vehementer optabat. Regem deindè per Petrum Alpoem salutauit, fidemque dedit, se illi loco parentis, quamdiu in vita maneret, futurum. Petrum deinde Albuquercium, quem Armuzij in arcis & vrbis custodia relinquebat, illi vni cè commendabat. Se tamen spem magnam habere dixit fore, vt vbi primum ex eo morbo, si ita DEO visum esset, emergeret, Armuzium rediret, vt illi posset amorem, quo eum prosequebatur, officijs ostendere. Rex illius desiderio lachrymas profudit, respónditque, se illum perpetuò in loco patris obseruaturum, operamque daturum, vt à nemine studio & pietate erga Regem Emmanuelem vinceretur. Ea tamen spe interim, quam illi Albuquercius ostendebat, Armuzij repetendi se mirificè sustentari. Hoc facto Albuquercius, vt salutationes deuitaret (omnia namque humana officia fastidierat) nauem conscendit, & vela fieri iussit. Cùm ab vrbe quatuor passuum millibus abesset, reliquos classis nauarchos, qui non tam citò soluere potuerunt, biduò in anchoris expectauit. Eo Rex Armuzij rates cum multis fructibus, & commeatu, & muneribus ad illum misit. Ille Legatos hilari fronte,

morbus lethalis & mors quæ deinde subjecta.

& vultu, & cum humanitatis egregiæ signis accepit, officia Regis amantissimi esse sibi gratissima confirmauit, & Legatum, & nautas atque remiges benè acceptos, & muneribus ornatos à se dimisit. Oram vero Indiæ prætervectus, nauis quædam parua ad nauem illius accessit. Illa vehebatur nuncius cum literis, quas Cide Alles, & quidam Ismaelis Legatus Dio ad illum scripserant, quibus nunciabant, Lupum Suarium Aluarengam ab Emmanuele missum fuisse, qui illi succederet, & illum (quod eis facinus indignum videbatur) in Lusitaniam reuocaret. Quod si is parere nollet, Regum suorum opes offerebant, quibus facillime tantam à se iniuriam propulsaret. Is animum gratum habuit, officium aspernatus est. Et tamen non mediocri animi perturbatione commotus (intelligebat enim, eam successionem inuidorum opera constitutam fuisse) se continere non potuit, quin sublatis in cælum manibus exclamaret. Proh Christe sancte, inquit, quo me pacto possum ijs molestijs, quæ me circumuallant, expedire? Si Regi satisfacio, in hominum odium incurro: si hominibus consulo, in Regis offensionem incido. Ad aras, ærumnose senex, ad aras, inquam, confugiendum. Hæc autem verba sæpe repetebat, vt appareret, cum grauibus esse curis exulceratum. Deinde sibi laborum omnium finem instare prænunciauit. Tandem vbi ad se redijt. Certè, inquit, meum statuo, Regem felicissimum diuinitus de multis rebus admoneri, & hanc successionem non nisi motu & instinctu numinis ab illo constitutam fuisse. Morior enim, & si hoc tempore successorem illius consilio delectum nō haberem, potuisset Indiæ status periclitari. Hæc ille cum dixisset, animo conquieuit. Quo verò magis progrediebatur, eo morbus erat infestior. Literas interim perbreues ad Regem Emmanuelem in hanc sententiam dedit. Has postremas literas cum frequenti singultu, & reliquis mortis certissimæ signis scribo. Filium vnicum habeo: quem peto pro meis in

Nuncius Albuquercio de successore allatus.

Albuquercij oratio Pœnitentia.

Postrema Albuquercij ad Emmanuelē literæ.

in tuam maiestatem & amplitudinem præstantibus meritis, tua magnificentia & benignitate complectare. Quæ tua causa gesserim, opera ipsa testificabuntur. His literis vacillante manu cum magna difficultate conscriptis, omnem rerum humanarum memoriam prorsus abiecit, & totam mentem ad res diuinas animo recolendas; & veniam flagitiorum a diuina clementia postulandam conuertit. Cum vero multa mente recoleret, tum vero locum Ioannis, quo Christi cruciatus exponit, sibi crebro legi faciebat, crebrisque gemitibus, & alijs eiusmodi signis, se ea lectione mirum in modum recreari demonstrabat. Cùm orā Goæ legeret, famulum celoce celeriter inuehi præcepit, qui ex vrbe sacerdotem, quo plurimum fuerat in rebus diuinis vsus, euocaret. Is vbi venit, totam cum eo noctem in rebus, quæ ad sempiternam vitam pertinebant, attentissima cogitatione pertractandis consumpsit: & sic ante lucem ex ergastulo corporis emigrauit. Vbi fuit in vrbem de illius morte nuncius allatus, non solùm Lusitani se lamentis dediderunt, sed Saraceni etiam, & gentes reliquæ à nostris sacris alienæ, plangore & eiulatu vrbem compleuerunt. Tanta namque erat humanitate præditus, vt vtrum magis multi illius virtutem metuerent, an bonitatem amarent, esset explicatu difficillimum. In primis autem ius æquabile colebat, & fidem violatam acerrimè puniebat, neminique iniuriam fieri patiebatur. Fuit insigni pudicitia. Vxorem nunquam duxit: filiū vnicum ex ancilla suscepit. Erat in laboribus tolerandis acerrimus, ita, vt homines nimio interdum labore fatigaret: quos tamē magis exemplo, quam propositis minis ad labores excipiendos excitabat. Calumniatoribus erat infensus, adeò, vt nemo auderet alicuius nomen apud illum falso deferre. Consilio plurimum valebat: incredibili celeritate, quæ statuerat, exequebatur. Erat veritatis amantissimus, vanitatem & mendacium odio acerbo persequebatur. Iniurias sibi illatas animo maximo ferebat. Iracundia interdum

Alf. Albuquercij mors.

Eiusdem mores.

efferebatur, ita tamen, vt in medio iracundiæ ardore, dictum iaceret (erat enim acutissimus) quo omnes, qui vultum illius extimescebant, à nimia conturbatione ad hilaritatem & risum sæpè traduceret. Non erat alienus à literis: & cum otium erat, lectione sacrarum præcipuè literarum oblectabatur. Vtrum magis belli, an pacis artibus excelleret, incertum est. Sic enim bellum administrauit, vt meritò summus imperator haberetur. Sic Remp. multis in locis constituit, vt summus etiam Reip. moderator existimari iure posset. Itaque omnes, qui tunc Goæ se tenebant, in illius morte se patre amantissimo orbatos esse querebantur. Fuit è naue cum incredibili pompa eductus, & exequiarū singulari magnificentia sepultus: quanquam fletus eorum spiritum, qui funus procurabant, sæpius intercluderet. Eius morte nunciata, luctus per oram Indicam peruasit: multos Reges & Principes mœrore afflixit. In primis Xuranda Armuzij Rex animi dolorem multis lachrymis & veste lugubri demonstrauit. Rex Emmanuel illius mortem acerbè tulit, filiumque illius ad se continuò venire iussit. Appellabatur ille Blasius Albuquercius. Rex ne tanti viri nomen ex animis elaberetur, ei patris nomen indidit, & pro Blasio Alfonsum vocari præcepit. Eum vero, vt parentis merita postulabant, multis muneribus affecit, & splendidis etiam nuptijs ornauit. Sequenti anno alio funere principis inuictissimi vniuersa Hispania luctu deformata fuit. Rex enim Fernandus, cuius nomen est immortalitati propter egregia facta consecratum, in pago, quem Madrigaleium appellant, qui ad ciuitatem nomine Trogillium pertinet, graui morbo erat implicitus. Eū Emmanuel per Ioannem Rodericum Salam Menesium salutauit, & de valetudinis eius ratione certiorem se fieri iussit. At Rex Fernandus die vigesimo tertio Ianuarij, anno salutis M.D.xvj. mortem obijt. Vbi id Emmanuel per Menesij literas resciuit, literas ad Reginam illius vxorem, quam Germaniam appellabant, & ad Fernandum Philippi filium, Fernandi regis nepotem, & ad

Exequiæ Albuquercij.

RES EVROPEAE

Fernādi regis Catholici mors. Anno à Christo nato 1516.

ad reliquos Castellæ principes, quæ doloris indicium & officij, & amoris argumentum continebant, continuò misit: & Menesium, vt verbis literarum sententiam vberius subsequeretur, admonuit, & quæ vellet, vt cum illis ageret, diligētissimè præscripsit. Tum literas ad Rodericum Fernandium Almadam, virum summa prudentia præditum, qui tum Antuerpiæ Regis ipsius negotia gerebat, dedit, quib⁹ præcipiebat, vt cum de rebus omnib⁹, quæ vel in Gallia Belgica, vel in Germania fierent, admoneret, vt ad temporis conditionem consilia regni dirigeret. Tum ad Maximilianum Imperatorem Caroli auum, cui Carolo Philippi filio Castellæ regnum iure hereditatis obuenerat, legatum decreuit. Is Petrus Correa fuit, qui prudentiæ nomine non mediocrem apud regem locum obtinebat. Summa legationis erat, vt Carolus Isabelam Regis Emmanuelis filiam vxorem duceret, & rursus Leonoram cum Ioanne illius filio matrimonio copulari vellet. Legatus comiter acceptus est: literarum humanitas & officium fuit Imperatori gratissimum. Petrus tamen Correa, cùm nihil eo tempore transigi posset, Regis Emmanuelis permissu in Lusitaniā rediit. Hoc anno Leo Decimus Alfonsum Emmanuelis filium in Cardinalium collegium cooptauit. Et Regi etiam cōcessit, vt Isabelæ, Dionysij Portugaliæ Regis vxori, fœminæ sanctissimæ, cuius diuina virtus fuerat admirandis signis a Christi numine comprobata, honores in Lusitania publicè vt reliquis diuis haberentur: & vt equitum Iacobensium, & Cistercensium magistratus, absque ipsius pontificis maximi priuilegio, ei, cui Reges Portugaliæ vellent, assignarentur. Hæc omnia propensa Pontificis ipsius in Emmanuelem voluntate, & opera, & industria Michaelis Syluij, qui tunc apud Pontificem Emmanuelis legatus erat, & ipsi Pontifici propter ingenij magnitudinem gratissimus, cōcessa sunt. Dum hæc gerebantur, Lupus Suarius Aluarenga munus difficillimum administrabat. Albuquercio namq; successerat, ad cuius virtutem aspirare non

Emmanuelis ad Maximilianū Imp. legatio.

Isabelę Canonizatio.

RES INDICAE.

Suarij res gestæ. poterat. Attamen non segniter rebus gerendis incubuit. In primis autem Coulamum legationem decreuit, quæ pacem cum Regina, quæ tunc regnum filij pueri nomine, qui in illius tutela erat, gubernabat, æquis conditionibus firmaret. *Legatio ad Coulamensem Regem.* Conditiones autem fuerunt, vt illa Templum nomine Diui Thomæ Apostoli dedicatum, quod Saraceni eo tepore, quo Antonio Salæ necem attulerant, disturbarant, suis sumptibus instauraret, & templi vectigalia restitueret, & octoginta millia pondo piperis pro bonis, quæ Lusitanis erepta fuerant, persolueret: & vt, antequam cum Saracenis transigeret, Lusitanas naues expediret, & omnibus constituto precio piperis numerum, qui in eas posset imponi, sine vlla fraude venderet. Classem, quæ erat in Lusitaniam profectura, comparauit: pacem cum Calecutij Rege, quæ fuerat ab Albuquerquio facta, confirmauit: Cananoris motus, qui fuerant excitati, compescuit. Dum Goam reuertitur, tempestas subito coorta eum Anchediuam petere compulit. Inde Alexium Menesium cum octo nauibus, vt oram Arabiæ perlustraret, & inde Armuzium classem in hyberna deduceret, misit. Goam reuersus, consilium iussu Regis Emmanuelis habuit, vtrum expediret vrbem diruere, & insulam omni præsidio vacuam hostibus relinquere, an potius esset magis è Republica eam tueri. *Publica de Goa ciuitate consultatio.* Non enim Albuquercij inuidi cessabant illi non solum viuo, sed manibus etiam illius, atq; adeo sepulcris reliquijs dolorem inurere, & vrbem illam esse cōmunibus rebus inutilem oratione contendere. Nam multis post annis in eo perseuerabant, vt laudibus illius oblatrarent, & omnia, quæcunq; gesserat, nullo consilio gesta fuisse contenderent. In consilio tamen decretum fuit, Goam esse firmo præsidio confirmandam, & vrbem omni ratione muniendam: quod ipse Suarius sententia sua confirmauit. Cochimum deinde reuersus, classem, qua in Sinum Arabicum penetraret, instruendam curauit. Fernandum Petreium Andradium in Sinam, sic enim Emmanuel imperauerat, cō

tinuò

tinuò misit. Is cum tribus nauibus Zamatram conscendit, & ad Pacem naues appellens, Regem deinde suum aduc-
tu per Ianimum Rabelotū, quem ibi reperit, certio- *Pax inter*
rem fecit. Ille Rabelotum & hospitaliter, & Leonardum *Pacenem*
cū summis honoribus accepit. Pax fuit inter illū & *Regem &*
Andradium Emmanuelis nomine cōstituta, & locus, *Lusitanos.*
in quo Lusitani arcem ædificarent, assignatus. Inde
Malacam petijt. Commeatu, & rebus alijs comparatis
in Sinam nauigare instituit sed tempestatis aduersæ
reflatu Malacam redire coactus fuit, vbi Raphaelem
Perestrellum, qui è Sinarum regione venerat, offen-
dit. a quo de Sinarum moribus de legibus & institu-
tis, de mansuetudine in hominibus insita multa percè-
pit. Georgius Brittius Malacæ præfectus Hericum Le-
miū in Martabanum Peguesis regni portum misit, vt *Mariaba-*
inde commeatum cōueheret. Est autē Pegu lat. *nū portum.*
& fertilissima regio, in India vlteriore vltra Gangem *Pegu reg-*
ea parte, quæ ad Solis occasum spectat, sita, quæ inde *num.*
Malacam procurrit & orientem Solem versus, mare,
quod ad Sinam ex quadam parte pertinet, attingit. Is
nauem, quæ ex Peguēsi portu soluerat, vi cepit. In eo-
dem verò portu consistentem Saraceni, quorum na-
uis capta fuerat, latrocinij & immanitatis insimulant.
Rex classem comparat, qua nauem dominis redde-
re compellat. Lemius tribus diebus prælium susti- *Lemij præ*
nuit: naues non paucas depressit: multos homines *liū & nau*
occidit, sed naufragium tandem fecit. Nauis enim *fragium.*
erat peruetus, & tormentorum contentione cōuulsa,
& dissipata, vim aquæ admisit: & ita demersa repentè
fuit. Ipse Lemius cum sexaginta Lusitanis scapha &
lembo quodam Samatram contendit. Sed scapha &
lembo tempestate defectis, & ad littus allisis, octo &
viginti Lusitani fluctibus hausti sunt: reliqui cum
Lemio in Pedirense regnum se contulerunt. vbi fue-
runt a Rege cum singulari humanitate tractati. Ale-
xius autem Menesius tempestatibus impeditus, quo
minus diu Arabiæ oram peragraret, Armuzium se
contulit, vbi omnia Suarij mandata summa diligen-

tia confecit: & cùm primum per anni tempus licuit, in Indiam reuersus est. Dum hæc in India geruntur, Emmanuel in Lusitania propagandæ religionis studium non intermittebat: & cùm intelligeret in AEthiopia Cōgi regionem quotidiè magis Christi disciplinis illustrari, vt opus præclarè institutum, rectius absolui posset, sacerdotes alios ad Regem Alfonsum, cum libris & muneribus, quibus hominem multò acrius studio religionis incenderet, misit. Rex eo tempore, quo sacerdotes & Emmanuelis famuli, qui simul missi fuerant, in Congi fluuium penetrarunt, aberat bellis implicitus contra Reges stipendiarios, qui ab illo defecerant. Fuere tamen interim nostri in oppido, quod Sonum appellant, satis benignè à Regijs accepti. Rex bello ex animi sententia confecto rediens, sacerdotes cum amoris eximij signis excepit, Emmanuelique pro tantis beneficijs immortalem gloriam precatus est. Nostri sacerdotes virtutem ipsius Alfonsi Regis in cælum laudibus efferebant. Erat enim in sceleribus vindicandis acer, & in egentium inopia subleuanda benignus, in regni opibus stabiliendis industrius, in moribus atque vita continens, in religionis studio sanctus, atque tam insigni pietate præditus, vt cælum semper intueri videretur. Siue enim ius diceret, siue cum populo ageret, siue belli consilium, siue pacis iniret, semper Deum in oculis & conspectu proponebat, omniaq; ad illius gloriam reuocabat. Literarum ludos aperire iubebat, magistros magna mercede conducebat, vt pueros non literis tantū, sed multo etiam magis studio pietatis imbuerēt. Ipse verò temp⁹, quod illi a negotio publico vacabat, in literis consumebat. Euangeliorum sententias innumerabiles, & prophetarum oracula in ore semper habebat. Nam & lectione perpetua multum in sanctarum literarū studio profecerat, & quæcuque à sacerdotibus audierat, in illius memoria penitus infixa permanebant. Frequentes ad populum conciones habebat, quibus illū ad pietatem, & religionem ardēter incitabat. Erat ingenio

RES AFRICANAE. Christianismi per Aethiopiā incrementum.

Alfonsi Congensis Regis laudes.

genio acri, & memoria firma præditus. Quanquam Lusitanarum legum cum diligenter eum ... quidem sapientiam, & ordinem atque ... rei pub. laudauit: sed rebus etiam minutissimis leges certas inuentas esse non facile probabat. ... legum exactissimam diligentiam ... Lusitanis ... quæsiuit, quænam pœna esset ijs, qui in terra ... ponerent, statuta. Regem vero Emmanuelem tanta absens fide colebat, vt sæpe diceret, se nullam ... rebus humanis voluptatem percepturum, antequam in Lusitaniam veniret, vt ad Emmanuelis pedes prouolutus, illi se totum addiceret. Quod enim cæli ... luce frueretur, quòd verum Deum coleret, quod ad immortalem vitam aspiraret, id totum esse Emmanueli Regi clarissimo atque sanctissimo in acceptis referendum. Eodem anno Fräciscus Vallesius, Galliæ rex, legatum ad Emmanuelem misit, cum literis officij plenissimis. petebat autem ab illo, vt se societatis fœdere, quã tunc cum aliquot principibus in aliorum perniciem faciebat, alligari permitteret. Emmanuel respondit, sibi Regis potentissimi voluntatem semper fore gratissimam & omnia, quæ salua fide, & Christiani Regis officio posset, causa illius libentissimè facturum. A bellis tamen, quæ Christiani principes inter se gerebant, vehementer abhorrere. Sibi namque in animo esse, Saracenis, si posset, perniciem & interitum machinari Christianis verò principibus bonam mentem & animorũ concordiam, cum bonorum omnium amplificatione precari. Sub id tempus tres Sarmatæ, viri apprimè nobiles, in Lusitaniam Emmanuelis visendi gratia venerunt. Illius namque fama illas regiones cum hominum admiratione peragrabat. Tempore enim, quo reliqui principes Christiani, huius tanti nominis obliti, acerbissimis odijs stimulati, in mutuam perniciem ruebãt & furore cæci, opes hostium, qui Christianis opibus imminebant, in dies amplificabant, erat illius Regis laus illustrior, qui pacem cum Christianis principibus vnicè colebat, nec vllis præmijs allici poterat, vt

Iudicium Congentis Regis de Lusitanis legum Nomoi ... fra.

Gallica ad Emmanuelem legatio.

Triũ nobiliũ Sarmatarũ Emmanuelis videndi causa in Lusitaniã profectio.

cum vllo principe funestissimi belli societatem iniret, & tanto studio bellum in Africa, & India, contra Christiani nominis hostes compararet. Ad hæc addebant, iter in nationes vltimas apertum, Indiam subactam, multas Orientis nationes sub imperium subiunctas, maximas Arabum, & Persarum, & AEgyptiorũ classes deuictas, neque tam illustres victorias humanis viribus, aut vlla valdè magna potentia consequutum, sed, vt conijci poterat, Christum, cui ille tota mente seruiebat, pro illius amplitudine dimicare. Hæc & alia multa in hanc sententiam cùm vulgò iactarentur, apud Regem Sarmatiæ, qui eodem studio bellum continenter cum Turcis & reliquis Christianæ religionis hostibus gerebat, & nobilitatem in armis, & optima disciplina continebat, præcipuè laudabantur. Hoc tres illos adolescentes nobiles incitauit, vt è tam longinquis terris in Lusitaniam illius videndi gratia venirent, & simul ab illo peterent, vt eos manibus suis equestris dignitatis insignibus ornare vellet. Sibi namque omnia in armis feliciter euentura confidebant, si à Principe tam diuinis virtutibus ornato eam dignitatem adipiscerentur. Quod petebant, impetrauerunt, ipsiusque regis manibus ornati, & instructi, multisq; muneribus affecti in patriam rediêre, & quacunq; iter faciebant, regis ipsius virtutem & magnificentiã summis laudibus efferebant.

RES AFRICANAE. Hoc anno cùm Rex Fessensis crebras excursiones in agrum Arzilæ fecisset, & multas prædas abegisset, ciuitas in magnam carnium penuriam redacta fuerat. *Io. Coutigni excursio* Ioannes Coutignus vt hoc incommodum resarciret, in opulentum pagum propè Alcassarquibiriũ situm, qui propter itineris longinquitatem, nihil sibi à Coutigno metuebat, cum ducentis & quinquaginta equitibus, cum tota nocte iter fecisset, ante exortum Solis inuasit: hostes nec opinantes oppressit: quinq; & quinquaginta tantum (reliqui enim diffugerant) captiuos abduxit: mille boues cum multis equis & pullis abegit, eaque omnia cum maxima difficultate, propter fluuiorum altitudinẽ, qui ea nocte (imber enim ma-

maximus, & turbulenta tempestas extiterat) supra modum creuerant, Arzilam duxit. Præfectus Alcassarisquiuiri repentè cum trecentis equitibus illius vestigijs institit. Sed imbres prælium diremerunt. Vix Coutignus pontem quendam transierat, cum aquę quæ cā paulò ante inundauerant, pontem operuerunt. Hostis verò metuens, ne, si vlterius pergeret, reditus sibi minimè pateret, reuersus est. Crebris eiusmodi excursionibus Coutignus hostes finitimos exterrebat, & agris popu- *Arzilense bellum.* lationes inferebat, quibus irritatus Fessensis Rex, maximum exercitum comparauit, vt Arzilam obsidione premeret. Triginta equitum millia, & peditum supra septingenta millia coegit: cum ijs armatorum copijs, & multis tormentis & munitionibus Arzilam contē- *Arzilæ obsidio & oppugnatio.* dit: eamque vallo & fossa cinxit: & crebras deinde turres excitauit, tormentaque disposuit, & vrbem vehementissimè quatere cœpit, & cuniculos, quibus muros subrueret, instituit: operamque enixe dedit, vt antequam auxilium obsessis afferri posset, vrbe potiretur. Coutignus tamen cum de illius aduentu certior factus esset, Nonium Riberium, qui Regis Emmanuelis negotia in Hispania Bætica procurabat, & tunc se Malacę tenebat, admonuerat vt sibi confestim multa, quæ ad obsidionem tolerandam necessaria videbantur, mitteret. Emmanuelemq; per literas de Regis Fessensis aduentu certiorem fecerat, copias distribuerat, stationes Ducibus assignârat, eas partes, quibus maius periculum imminebat, præsidio firmiore munierat, suos ad propugnationem multis verbis incenderat. Omnes erant in vrbis defensionem acriter incitati. *Subsidia* Riberius nihil cunctatus est, sed omnia, quæ Couti- *Arzilensibus missa.* gnus postulârat, continuò misit. Ioannes Mascaregnas equitum leuis armaturę Magister, duas repentè naues instruxit, in quas centum & viginti equites, & pedites, qui nauibus vehi poterant, imposuit: eiq; se comitem Nonius Mascaregnas frater adiunxit. Alij duo fratres eorum, nempe Emmanuel Mascaregnas, & Antonius Mascaregnas Arzilæ sub Coutigno militabant.

Ij cùm

Ij cùm Arzilam peruenerunt, iam vrbs viribus summis oppugnabatur. Nonius Riberius milites ducentos Malaca misit: Duces duo viri nobiles erant, qui propter sua in Regem Emmanuelem merita, ab eo beneficijs summis ornati fuerant. Cùm ijs alij veniebant eisdem rationibus astricti: quos omnes Coutignus singulari comitate, & multis honoribus excepit, & illis stationem assignauit, quam insita virtute tuerentur. Interim nec nocte neq; die ab opere cessabat, fossas trāsuersas, quibus cuniculos exciperet, duci, muros quassatos refici, alios intra veteres muros excitari faciebat. Franciscus Doria Genuensis, frater patruelis Andreæ Doriæ, cuius tantum nomen in rebus maritimis extitit, operibus præerat: huic Rodericus Sousa, cognomento Cide, socius adiunctus erat. Hi singulare in ea obsidione specimē virtutis & industriæ dederunt, ita, vt in oculis & sermone omnium versarentur. Reliqui quantum poterant, officio suo fungebantur, & singulari audacia omnibus se periculis exponebant. Hostes nullum obsessis laxamentum dabant. Erat autem hoc in Regis Fesiensis animo penitus infixum, vt, si non intra paucos dies Arzilam expugnaret, obsidionem solueret, nè desidendo tempus frustra consumeret. Hoc illum stimulabat, vt oppugnationi perpetuo acriter & vehementer insisteret. Itaque alij sagittis & glandibus, vt mœnia propugnatoribus nudarent, contendebant: alij tormentis assiduè muros quatiebant: alij perfectis iam cuniculis, muris vasa tormentario puluere referta subijciebant: fessis deindè recentes & integri succedebant, ita, vt res in vltimum discrimen adducta videretur. Nostris tamen nec animus interim, nec industria ad repugnandum deerat: nec vllis telis, aut objectis terroribus, loca sibi assignata deserebant, & indè vt hostes summa contentione propellerent, laborabant. Multi tamen interim vtrinque cadebant. In hoc statu vrbs erat, cum Rodericus Barretus cum nauigijs duodecim ex Algarbio aduenit. Huius aduentu tantus obsessis animus additus est, vt confiderent, se facillimè

Nouum Arzilensium subsidium.

lime in murorũ ruinis, si mœnia omninò corruerent, cũ hostibus aperto Marte cõgredi, aut intra cuniculos manum conferre posse. In hac classe, ex eodẽ Algarbij regno Garsia Melius sexcẽtos viros acres eduxit, & alij præterea ex Algarbiensi nobilitate non mediocria auxilia rebus communibus attulerunt. Quin etiam nautæ ex eadem Lusitaniæ parte non tantum nauigandi laude præstantes, verum & bellandi artificio non mediocriter eruditi, in vrbem obsessam nauibus ingressi, fortium hominum officio functi sunt. Maur⁹ interim quidam captiuus ad hostes transfugit, & Fessæ Regi nunciauit, vrbem esse validiore præsidio, quàm ille suspicari posset, firmatam. Is hoc nũcio perturbatus, obsidionem soluere voluit: sed fuit ab Rege Mequinezio fratre suo, nè id faceret, impeditus. Iacobus interim Lupius Siqueira cum nauibus triginta iussu Emmanuelis aduenit: & sic tandem Reges sublata obsidione discesserunt. Coutignus eos equites, qui tunc Arzilæ inuenti fuerant, eduxit, & hostium agmen postremum carpsit, & nonnullos occidit, & aliquot etiam viuos cepit. Hoc tempore Ioannes Gondisaluius Camara, insulæ Materiæ præfectus, grauem sibi iniuriam à Rege Emmanuele factam querebatur, qua offensus, insulã, & domicilium, & opes, & vectigalia deserere, & alias sibi extra Lusitaniæ ditionem sedes deligere parabat. Iurisdictionem enim insulæ, quæ fuerat maiorib⁹ suis attributa, sibi ereptam, aut, quod idem valebat, imminutam fuisse dicebat: quod minimè ferendum esse iudicabat. Cùm verò ex insula profectus, in Algarbium aduersis tempestatibus iactatus esset, & Arzilam obsideri intellexisset, septingẽtos milites magna mercede conduxit, & summa celeritate Arzilam contendit. Sed eo iam tempore Reges castra mouerant: qui tamẽ redituri multis cum maiore apparatu videbantur. Nobilitas quæ tunc Arzilæ morabatur, sumptib⁹ exhausta, in Lusitaniam redire properabat. Eos Coutignus retinere non poterat. Hoc Camara animaduertẽs, duplex militibus stipẽdium proposuit, seque tempus omne,

Aliud subsidium.

Arzila obsidione soluitur.

Ioh. Camaræ ex indignatione officium erga Emmanuelẽ regem singulare.

mne, quod Coutigno videretur, in ea vrbe mansurũ asseruit: neque commissurum, vt vllo in loco quisquã suum erga Deum & Regem officium desideraret. Hoc exemplo multos homines nobiles in vrbe retinuit. Hæc non indigna relatu esse statui, vt intelligi possit, quorsum Lusitanorum querelæ erga Reges suos erũpere soleant. Vt enim delicati filij de parentũ iniuria sæpè conqueruntur: ita Lusitana nobilitas leuibus interdum causis irritata, de Regibus, a quibus enutrita est, graues querimonias habet. Attamen in ipsa rei indignitate, cùm id casus postulat, opes suas Regum causa libenter effundit, & vitam in discrimen salutis injicit. Camara vero, postquam officio suo perfunctus cum dignitate fuit, Hispalim concessit: vndè fuit ab Emmanuele literis benignè & amanter scriptis reuocatus. Sub idem tempus, in morte Ataidij fortissimi viri iactura insignis facta est. Apud hunc nonnulli Arabes Occidentetenses in Marochiensis regni finibus constituti, qui tributum Emmanueli Regi pendebant, questi sunt, quod Arabes quidam Xerquienses eorum agros vastarent, & grauissimas illis iniurias inferrent. Ataidius autem fœdere astrictus erat ad vim, si quis eis inferre maleficium vellet, omni contentione propulsandam. Ij verò Xerquienses, contra quos fœderati Ataidij opem implorabant, erant viri nobiles & animosi, & in rebus bellicis exerciti, qui stipendiarij Emmanuelis fuerant, & tamen ab eo defecerãt, & vltra Marochium castra mouebant, & finitimos agros vastabant, multisque iniurijs Mauros Regi Emmanueli subditos opprimebant. Ataidius qui eos explorarent, continuo misit. Exploratores, illos ad radices montium, qui Clari nominantur, castra posuisse referunt. Decimo igitur nono die Maij anni eiusdem M. D. XVI. Ataidius cum equitibus quadringentis & triginta, & paucis peditibus ex vrbe profectus est, ita tamen, vt quò intenderet, nemo suspicari posset. Cùm verò circiter triginta passuum millia progressus esset, ad Dabidenses Mauros peruenit: tunc Garabi-

Bellum Marochiense.

Ataidij exercitus.

Garabienſes etiam Mauri copias ſuas adduxerunt. Mauri, qui cum Ataidio inde profecti ſunt,ad quatuor equitum millia fuêre.Inde in terram,quam Alguz appellant,peruenit.Eſt autem ea tellus plana, & ſumma fertilitate prædita, & Marochienſi agro finitima, quam flumen,quod Alguz appellant,alluit. Ibi Arabum mulieres & imbellem turbam reliquit, primisq; tenebris profectus,eò peruenit,vbi Rahus Benxamutius,qui erat vir fortiſſimus, magnumque in Ducibus nomen apud Arabas obtinebat,caſtra fixerat. Ibique cùm ex improuiſo hoſtes adoriretur,nemo fuit,qui reſiſteret. Cædes ingens edita fuit:ſolus Benxamutius cum paucis euaſit. Ataidius cum maxima præda regredi cœpit. Primum agmen Lupus Barriga ducebat: Aluarus Ataidius Regium ſignum præferebat: ipſe ſubſidijs aciem poſtremam firmabat. Cùm verò Marochio quatuor paſſuum millibus abeſſet,aliquot horis in loco ſatis amœno (æſtus enim erat ardentiſſimus)cum exercitu conquieuit. Ibi Rahus Benxamutius cum ſeptuaginta equitibus primùm,deindè cum multis alijs,qui ad opem illius cõuenerant,caſtris obequitauit.Tum Arabas cum Luſitanis fœderatos nominatim compellans,admonuit, vt occaſionem tam præclaram nè prætermitterent. Si Chriſtianos iſtos, inquit,occiditis,Mahumeti rem gratam facietis, gentem veſtram tyrannide liberabitis, religionem à vobis violatam Luſitanorum ſanguine expiabitis, & nomen virtutis egregium propter tam præclarum facinus obtinebitis. Agite fratres, agite commilitones, cras Safinium recuperabimus: perendiè Azamorem capiemus: Luſitanorum memoria ex Mauritaniæ finibus exterminata,veſtrum nomen ab obliuione vindicabit. Cùm hæc maximis vocibus diceret, noſtri eo ordine,quo inſtructi fuerant,progrediebantur.Fœderati nullum ei reſponſum dabant,imo cum præda ad primum agmen ſe conferebant,vt à periculo longius abeſſent.Vxor quædam illius,Hota nomine, ſingulari ſpecie & pulchritudine fœmina, quam is perditè ama-

Alguz terra.

Luſitanorũ victoria

Rahi Benxamutij ad Luſitanorum fœderatos oratio.

ama-

amabat, capta ferebatur, quæ illum nominatim inclamauit. Is continuo substitit. Illa a Ducibus facultatem postulauit cum viro colloquēdi. Cum id impetraret, Rahe, inquit, Benxamuiie, quoties mihi dixisti, te, nè me captiuam duci conspiceres, maximum vitæ discrimen aditurum? Captiuam modo duci vides, & id tamen pateris? Vbi nunc est amor pristinus? Vbi data fides? Vbi virtus eximia, quam tibi frequenter arrogabas? Is ad hæc, Dies, inquit, longa est: victoria in numinis diuini beneficio, virtus in brachij mei robore consistit. Illa verò puluerem manu in altum proiecit: tum addidit, Verborum tuorum fidem aura dispellit. Abi igitur, & alia vxore, quam mihi longè, vt video, præponis, vt lubet, fruere. Ego interim vel de tua perfidia, vel de timiditate, quorum vtrumuis turpius viro sit, non facilè dixerim, perpetuam querimoniam habebo. Is si bi continuò calceum detraxit, cumque in illam coniecit. Hoc autem signo, vt in more gentis positum erat, se fidem, quam dederat, minimè violaturum, confirmauit. Deindè ad equites suos conuersus, multa cum lachrymis & luctu disseruit, vt eos ad misericordiam alliceret. Si, inquit, vos amor vnquam afflixit, si decus ad contemptum mortis incitauit, si vitam meam caram habuistis, opem vulneri, quod mihi amor inflixit, afferte: periculū a me dedecoris eximij propulsate: vitam meam ab imminenti fato defendite. Hanc enim mulierem si captiuam duci videro, diu vitam cum tanto dolore atque turpitudine retinere non potero. Cogitate præterea, quantis Mahumetem prophetam sanctissimum meritis obligabitis, si pro lege illius prælium inieritis. Hæc cum diceret, eos ad certamen acriter incitauit, & ipse in agmen postremum inuectus, prælium atrocissimum iniuit, ita, vt nostri illius impetum ægrè sustinerent. Alfonsus Norogna tunc in postremis hostem magna virtute repellere contendebat. Huic Ataidius subueniens: Noli, inquit ridens, Mauros meos, quos multis laboribus alui, internecione delere. Par enim est, vt aliquot in semen relinquamus. Abi igitur

Hotæ Mauræ cū Rabo Benxamuiio marito colloquium.

Rabi Benxamuiij ad equites suos oratio.

Prælium atrocissimum.

in pri-

[illegible] primum agmen, ego postremam aciem tuebor. Gener [illegible] nuitus atque reci [illegible], imperio tamen coactus, in agmen primum discessit. Ataidius equum al[illegible] (is equus, quo vehebatur, erat nimia lassitudine confectus) ascendit: tum sic hostes sustinebat, vt ordinem minimè perturbari permitteret: ita deinde agmen cogebat, vt interdum esset opus acie conuersa in hostes impetum dare. Hoc cùm non semel [illegible], Rahus guttur illius nudatum conspicit: [illegible] ea namque ea parte dissoluta fuerat. Itaque pilo maxima vi coniecto guttur illius transfixit. & ita vir egregie fortis, qui tam multas clades hostibus intulerat, vno ictu concidit, ruinaq; sua nostrorum aciem perturbauit. Incidit enim continuo tumultus, quo nostri miserandum in modum periere. Quidam enim Alfonsum Norognam, quidam Alfonsum Ataidium ducem deposcebant. Tantaq; partis vtriusque contentione certatum fuit, vt quasi in trã[illegible] statu Reipubl. cum ciues ambitione præcipites, [illegible] m concitant, ita illi in tanto discrimine dissiderent: vsq; adeo, vt parum abesset, quin hostibus relictis, ipsi inter se funestissimum prælium cum insigni furore & amentia committerent. Hanc perturbationẽ Mauri fœderati cum cernerent, cum hostibus se, vt Rahus admonuerat, coniunxerunt, vt tantæ prædæ participes fierent. Sic autem Lusitani ferme omnes & ipsorum furore, & sociorũ scelere, aut cæsi, aut capti sunt: inter quos Alfonsus Norogna extitit, qui cum alijs viris nobilibus occisus fuit. Hac victoria elati Mauri, plurimum rebus suis confidere cœperunt: & quidam ab Emmanuele desciuerunt, alij vero suspensis animis, quid casus deinde ferret, expectabant. Nec enim credebant, viro tam fortis [illegible] interitu, alium inueniri facile posse, qui rem Lusitanam ea virtute defenderet. R[illegible] victoria & decore, & maxima præda & [illegible] omnibus anteferebat, cum vxore [illegible] cessit, ita vt eum omnes admirarentur, & [illegible] illius in cœlum laudibus efferrent. Vxor tamen [illegible] amoris gratiam exemplo memorabili re-

Ataidij cædes.

Tumultus Lusitanorum & calamitas ex eo grauissima.

Alf. Norognæ cædes.

Maurorũ victoria.

Amor & fides coniugalis eximia.

Rahi mors

li retulit. Nam post hanc victoriam, cum Xerifius cum Fessæ Rege prælium commisisset, Rahu [illegible] hoste, quem fugientem persequebatur, occisus fuit. Hostis enim conuersus, equo concitato, [illegible] hasta transfixit. Hota viri funus cum multis lacrymis & eiulatu procurauit, & corpus illius in sepulchrum magnis sumptibus extructum intulit. Deinde nouem se diebus à cibo & potu continuit: & sic tandem spiritum edidit: & suis mandatum dedit, vt se cum viro sepelirent. Indignum namque statuit, a viro, quem vnice amárat, & a quo ardenter amata fuerat, aut morte, aut sepultura diuelli. Emmanuel cum ei de morte Ataidij, & de exercitus clade fuisset allatum, Nonium Mascaregnam virum impigrum [illegible] designauit. Eo tempore, quo illa clades accepta fuit, Iehabentafusus in Lusitania versabatur, [illegible] implicitus. Qui vbi casum miserabilem [illegible], non mediocrem ex eo dolorem accepit. Id autem illum præcipuè angebat, quod metuebat, nè rex Emmanuel Maurorum scelere offensus, reliquis deinde nullam fidem habendam censeret: quo facto cernebat, maximam rei bene gerendæ facultatem [illegible] ram. Hoc cum metueret, Regem [illegible], ne propter aliquorum perfidiam, de reliquis [illegible] prorsus abijciat. Nullam esse gentem, ex qua non [illegible] numero homines consceleratı atque proditores existant.

Nonius Mascaregnas Ataidio suffectus.

Iehabenta fusi ad Emmanuele Regem oratio.

Quod si, inquit, improborum scelus aliorum hominum fidem suspectam faceret, quo se [illegible] Reges? Cuius tandem operibus vti poterunt? Quam rem hominum auxilio destituti, ex animi sententia gerent? Qui enim nemini fidem habet, nemini negotium vllum committet. Abdat se igitur in syluas, & regni procurationem omnino deserat, opus est, qui vniuersos homines, propter nonnullorum perfidiam, auaritiæ & proditionis insimulat. Vt [illegible] esse potest nimia crudelitate [illegible] excogitare possum diffidentia miserabilius. Fateor equidem scelus immane eorum fuisse, qui socios prodiderunt, & aua-

& auaritia obcæcati, eis, quibus auxilium afferebant, crudelissimam necem attulerunt. Verum non omnes sceleris eiusdem participes extitere. Duces enim constat innoxios fuisse, qui, quantum in illis fuit, suos a scelere infando cohibuerunt. Multi præterea, quanta fide amicitiam Lusitanorum colerent, inhonestè, qua nullum certius argumentum esse potest, aperte demonstrarunt. Nam cum Lusitani ab hostibus occisi sunt & ij, qui se scelere contaminárunt, nunquam id fecissent, nisi propter Lusitanorum in diligendo duce amentiam & pestiferam dissensionem, merito rem perditam esse prospexissent. Itaque cum familiæ desperatio ex vna parte eorum animos occupasset, & ex altera spes ingentis vtilitatis ostensa fuisset, superauit species vtilitatis honestatis splendorem, ita, vt mallent cum lucro viuere, quam cum fide mortem oppetere. Non purgo sceleris, imo censeo, vt iure regio vtaris, & de sceleratis debitum supplicium sumas. Vtrunque enim regium munus est, & virtutis merita debitis ornamentis afficere, & seuerè in admissum scelus animaduertere. Sed hoc demonstrare volo, non omnes in scelere fuisse, & intempestiuam seditionem improbis causam aperte sceleris attulisse. Quare spes est, si proborum opera vti volueris, & quod est nonnullorum temeritate contractum, seueriore disciplina correxeris, fore, vt quod est damni factũ, cum ingenti lucro resarcias. Fides mea multis in rebus satis perspecta & cognita fuit. Vt enim tuæ dignitati seruire, meis infensus & inimicus extiti, & pro tua amplitudine nullum vitæ periculum recusaui. Quare si officia mea tibi grata sunt, te suppliciter oro, vt mihi, cui, antequam meam in te fidem reb' exploratam habuisses, multa credidisti, nunc postquam meis laboribus atq; periculis, quanta religione fidem colerem, documentum dedi, multò maiora committas. Confido enim futurum, vt opera mea multo plures Mauri ad nomẽ tuum adiungantur, quam fuerunt illi, quos metus simul atque cupiditas ad breue tempus a tui nominis

studio disiunxit. Hæc cū sæpè & ardēti studio [illegible], Emmanueli persuasit, vt vellet illius opera Maurorum voluntates, metu perculsas, ad spem rursus Regiæ benignitatis excitare. Itaque cum Petro Mascaregna, cui tunc Safinium proficiscebatur, Ichabentafusum etiam misit: qui in exitu mensis Iulij Safinium naues cum præsidio militum, cum armis & munitionibus appulerunt. Ichabentafusus literis continuo fœderatorum ducibus aduentum suum significauit. Illi maximis lætitiæ signis, quàm gratus esset omnibus illius aduentus, passim demonstrabant. Erat enim ille egregiè fortis, & bellandi peritissimus, ita, vt omnes, qui in illo militabant, quasi ad exploratam victoriam [illegible] fuissent, valde confidenter in hostes impetum facerent. Multi ex Mauris fœderatis, accepta prius fide [illegible] timebant enim, ne propter Aiadi cædem, [illegible] scelus sibi fraudi esset, in vrbem venerunt [illegible] Mascaregnas [illegible] liberauit. [illegible] fuerunt in studium Regis Emmanuelis multo acrius incitati. De supplicio eorum, qui [illegible] susceperant, dubitatum in consilio fuit [illegible] multitudo: de omnibus supplicium [illegible] In paucos commune [illegible] vindicare, iniquum videbatur. Præterea [illegible], ne, si tunc aliquid [illegible] in animaduertendo [illegible], tumultus orirentur, & multorum animi a nomine Regis [illegible]. Quare visum fuit, supplicium in aliud tempus [illegible] commodum reseruari, & omnes [illegible] interim dissimulanter notari, vt [illegible] paulatim absumerentur. Hoc anno Regina Maria filium peperit, cui fuit Antonij nomen impositum. Sed puer [illegible] statim obijt, & [illegible] ex [illegible] laborauit. Sub idem tempus [illegible], quæ e Lusitania [illegible] regno Aiadi [illegible] Arzila [illegible] Mauris capta [illegible], quod [illegible], illi opem [illegible] nunc

Antonius Emmanuel nascitur.

Carauela Lusitana capitur a Mauris.

non periit Franciscus Soueralis, vir fortissimus, qui ... ante quam in prælio multis vulneribus confectus occumberet, res memorabiles effecit: octo ... viri atque mulieres capti sunt. Non multis ... dictus Gundisaluus Vascius itinerum ductor, vir animi maximi, qui cum fuisset Maurus natione, & religione Mahumetanus, impiam superstitionem ... ad Christi se nomen & fidem adiunxerat, in ... anam vrbem se contulit, vt ope ... Chirurgi crus quod illi in bello ... sanari posset. Vix sanitatem ... cum nauem conscendit, vt ... in qua ... bar ... enim magno ... & ... baturr ... Magister enim ... fore, vt ... horas ... in ... portu ... Sed cum ventus ... duæ longæ Mauiorum naues in insidiis collocatæ, in illas inuehuntur. Is quamuis esset vir in armis ... non tamen arma ... neque ... quibus hostes repelleret, ... esse ne ... ern ... et, si in ... hostium peruenire ... in ... desiluit, vt rem ... Captus tamen cum paruulo filio fuit in naue ... nemo o.n. inerat ... qui ... posset ... viros & mulieres, qui ea vehebantur ... abduxerunt. Mulieres vim & libidinem ... us lachrymis & ingentis pecuniæ promissis ... Pretio autem persoluto, omnes cum viris, qui simul capti fuerant, in libertatem restitutæ sunt. Solus ... Gundisaluus Vascius, quamuis ingentem pecuniam pro redemptione illius multi viri nobiles offerrent, & Mauri essent auarissimi, non potuit in libertatem vindicari. Erant enim hostes in illum, propter desertam Mahumetis nefariam & impiam superstitionem, vehementer infensi. Itaque cruciatus in illum diros excogitant, & primum filium in illius conspectu di... quem ipse vt supplicium libenter pro Christi gloria subiret, verbis exhortatur. Illius deinde manus atque pe-

Gundisalui Vascij captiuitas & illustre martyriū.

 des

des duobus asseribus fibulis coniunctis, atque [illegible] alligant, & illum verberibus concidunt, & [illegible]e-uellunt, atque vt diutius torqueretur, ita corpus paulatim carpunt, vt non celeri morte doloribus acerbissimis finis imponeretur. Is interim omnem a corpore dolorem nomine Christi sæpius inuocato depellebat, & illi gratias agebat, quod se tanto beneficio cumularet. Neque enim sibi clarius in hac vita munus concedi potuisse dicebat, quam vt pro illius nomine, qui tantos in Cruce pro generis humani salute cruciatus pertulisset, vitam cum insigni cruciatu profunderet. Neque solùm supplicijs oblectari videbatur, verùm & supplicibus verbis flagitiorum veniam postulabat. Hostes [illegible] constantia perturbati, multò grauiora animis supplicia perferebant. Non poterant enim pati, omnes suos conatus, quos ad illius virtutem frangendam & debilitandam comparauerant, ad nihilum recidere. Itaque illi [illegible] furore & amentia: & quo ille constantius in fide permanebat, & fortius cruciatus contemnebat, eo illi magis animis efferebantur, & vehementius illum nouis cruciatibus oppugnabant. Cum verò Christum in supplicijs laudari, & Mahumetis nomen lacerari perspicerent, linguam illius præciderunt: qui tamen i-pio spiritu, qui è vultu & ex oculis eminebat, eorum immanitatem & impietatem refutabat, & clariorem triumphum tacitus ex eorum crudelitate victor agebat quam verbis dicere potuisset. Mente enim tunc cum Deo clarius euulsa lingua loquebatur, & magnificentius Christi numini vota persoluebat, quàm si summis humanæ eloquentiæ viribus hostes exterreret. Ita duo hæc cruciamenta inuicto animo pertulit, & tandem in cælum è corporis vinculis expeditus emigrauit. Is fratrem habebat, qui similiter se ad Christi nomen applicuerat, & post aliquot annos ab [illegible] a-ptus, in acerbissimo cruciatu, pro Christi religione fortiter tolerato clarissimam mortem oppetiuit. & ita [illegible] vestigijs insistens, idem virtutis præmium in cælo consequutus est. Dum hæc in Lusitania & Africa geren-

Gandisalui frater martyr.

RES IN DICAE Lusitanici

gerentur. Fernādus Gamecius Lemus, quem Alfonsus Albuquercus ad Ismaelem Persarum Imperatorē legauerat, cum suo comitatu quadraginta camelis, qui ferè ad eam rem præparauerant, inuectus, quacū iter faciebat, erat à principibus, qui Ismaeli parebant, hospitaliter acceptus. Eū autem deducebat quidam Ismaelis dux Hauraimus Bea nomine: qui cum Carmasam peruenisset (ea fuerat olim ciuitas valde frequens & opulenta, & propter rebellionem, Ismaeli vastata, in cuius tamen arce militum præsidia collocata erant) Ismael eum prohibuit, ne vlterius ipsius iussu progrederetur. Interim Ismael equos, qui in alia ciuitate alebantur, ad se perduci imperauit. Postridiè nostri Ismaelis permissu Carmam pergere, quæ ciuitas est muris, & vallo, atque fossa munita. Inde in templum magnis sumptibus ædificatum, prope flauium latissimum, qui tellurem varijs aquarum deriuationibus valde fertilem & amœnam reddit, deducti sunt. Quacunque autem iter faciebant, erant à ducibus honorificè accepti, & omnibus rebus ad victum necessarijs largè atque munificè donati. Cum vero Caixamum peruenissent, quæ ciuitas est mœnibus egregiè munita, multisque rebus opulenta, Mirabucaca, qui tunc Ismaelis exercitum imperio continebat (Is autem Goæ Albuquercum Ismaelis nomine salutauerat) cum legatis regis Dauquemensis atque Zabaimi Idalcamis, qui apud Ismaelem versabantur, cum magno equitum & peditum comitatu illis obuiam prodijt. Ibi decem dies commorati sunt. Inde corporibus iam ab labore refectis profecti, decem iustis itineribus ad Ismaelis castra (in campo namque versabatur) tandem perducti sunt. Ante tamen, quàm in castra peruenirent, Regiæ præfectus, cuius status erat amplissimus, & opes immanes, eis obuius fact' est, & tantisper illos sermone periucundo & humano detinuit, dum illorum sarcinæ, quæ à camelis ferebantur, accederent. Tunc eorum tabernacula prope sua figi præcepit, illisque conuiuium instrui imperauit. Vix

ad Ismaelem legati hodœporicon.

Carmasa ciuitas.

Carma Ciuit.

Caixamū.

in sellis consederant, cum eis Ismael munera satis lar-
Ismaelis ge in conuiuium misit. Cum ad eum locum peruene-
Sophi ca- re, supra mille, vt arbitrabantur, milliaria confecerant.
stra. Regis vero castra locata erant in campi planitie, monti-
bus excelsis & editis multa niue compertis inclusa.
Numerus tabernaculorum quinque & triginta mil-
lium fuisse dicebatur. Equites supra centum millia:
magnus etiam mulierum numerus, & famulorum in-
numerabilis turba illis castris continebatur. Postridie
Ismael venatum profectus, octo millia equitum du-
xit. modico tamen omnes interuallo ab eo distabant.
Illi tantum, qui cum conuenire volebant, propius ac-
cedebant: explicatoque negotio, cuius causa venerant,
abscedebant continuo, & in ordinem redacebantur.
Præfectus Regiæ domus iussus est, vt legatos lautè excipe-
Conuiuiũ ret. Is, vt ornatius esset conuiuium, aliorum etiam re-
Præfecti gum legatos inuitauit. Multis dapibus, & maxima vi-
Regiæ Per ni copia, & cantibus, & symphonia celebratum con-
sicæ. uiuium fuit. omnes que eidem, qui fuerant inuitati,
vestibus bombycinis auro intertextis donati sunt. Co-
uiuium fuit a diei principio ad vesperũ perductum. Is-
mael interim à venatione reuersus præter tabernaculũ
vbi conuiuiũ celebratur transijt. omnes egressi sunt,
Lusitani vt eum salutarent. Lusitani legati aliis vestibus &
legati cũ muneribus ornati. Nõ multis post diebus legatus in-
Sopho col. tromissus est, vt legationẽ exponeret. Ismael illũ in ta
loquium. bernaculo pulcherrimè strato, quod serico filo colore
splendebat, & in loco sublimi aureo vestitu ornatus
Regibus & principib⁹ qui illi parebant, assistentibus expe-
ctauit. Literas hilari fronte accepit: legatum cum sibi
sedere iussisset, tum de valetudine Pontificis Maximi, de
statu & amplitudine multa quæsiuit. Deinde de Re-
gis Emmanuelis morib⁹ ætate consuetudine, de illius
imperio, de filiorũ numero percotatus est. Postremo
de Alfonsi Albuquercij morib⁹ atq; virtute, de armorũ
studio, de pacis institutis nõ pauca etiã cũ singulari si-
gnificatione humanitatis interrogauit. Munera dein-
de, quæ legatus illi Albuquercij nomine deferebat, ac-

cepit,

cepit, & quàm grata sibi eſſet, multis ſignis oſtendit. [illegible] vero iucundo ſermone tempus aliquod cũ legato comite inſumpſit, menſam inſtrui, & dapes apponi iuſſit. [illegible] vero menſam cõ[illegible] [illegible] am propter [illegible] legatis & [illegible] iter a[illegible] omnium [illegible] conuiuium. Mahumetis interim [illegible] ve-tandus [illegible] contemni [illegible] quã vino ad miſceri [illegible] nefas exiſtimatur maioribus [illegible] po[illegible] in-[illegible]. Dux quidam [illegible], & [illegible], & per Iſmaelis uiri conuiuas obt[illegible]r, vt totum vino [illegible]. Iſmael maximum poculum vino plenum [illegible], &, nulli ſatis oppletum eſſet, interrogabat [illegible], quid præclarum [illegible] ferret, [illegible]. Tum ſe iactabat, quod ille ſolus [illegible] hauſiſſet, [illegible] illi oc[illegible], qui aderant, liberè [illegible] poſitam menſa dapes & vinũ, & quid eſſet quod ſumere videretur, legatis [illegible]. [illegible] ludebat, & omni ratione [illegible] operam, vt animos ab omni cura ad hilaritatem traducerent. Nullis cæremonijs, nullis myſterijs [illegible]. Conuiuium cum duobus [illegible] [illegible] oc caſum ſolis [illegible] fuit. [illegible] atq; muneribus ornati, [illegible] ſunt. Caſtra interim frequentes [illegible] tus, & inſtitutum [illegible] reſpondere placuit. [illegible] continebat. Primum erat, [illegible] Emmanuelem cuperet cum illo ſocietatem [illegible] & inimicos haberent. Et quia [illegible], [illegible] cum Turcarum Imperatore, & cum Sultano Aegypti bellum eſſe, ſe ad idem bellum opem, [illegible] ſtu rum. Alterum caput erat, vt Iſmael ad amicitiæ fœdus confirmandum, legatos in Luſitaniam ad Emmanuelem mitteret. Ab [illegible] operam daturum, vt [illegible] commodiſſime [illegible] in Luſitaniam nauigarent. Poſtremũ erat, quo [illegible] ab Iſmaele poſtulabat, vt Perſas, qui [illegible] in bel

Epulũ ab Iſmaele ro pbo legatis præbitum.

Legatiõis Lu[illegible] ce capita.

lo contra Lusitanos operam nauabant, reuocaret: & deinceps eis, bellis, quæ contra Lusitanos moueretur, interdiceret. Responsum est ad primum caput, Verba cum factis minimè consentire. Si Rex Emmanuel amici etiam illius expetebat, cur Armuzium, quæ ciuitas Ismaelis imperio tenebatur, & illi tributum ex [illegible] pendebat, Lusitanorum armis occupari, & præsidiis suis teneri permitteret? Quod verò ad legatos attinebat, viam esse longinquam & periculosam, multisque difficultatibus impeditam. Sed se anno sequenti bellum Turcis illaturum, & famam belli, quam sperabat in Lusitaniam peruasuram, vice legatorum futuram. Bello verò contra Selymum profligato, tum demum signa in Arabiam se inferre constituisse: ad quod bellum nullius se Regis ope indigere. Si vellet Albuquercius amici officio fungi, auxilium quod in Arabicum bellum offerebat, in bellum, quod contra Caliatam & Baharē, ciuitates in intimo sinu Persico sitas, quæ ab illo defecerant, moliri statuerat, transferret. Tunc enim opem sibi Albuquerci [illegible] propter Armuzij vicinitatem, fore. De m[illegible] verò, qui sub Zabaimo militabant, sibi liberum non esse. Primum enim [illegible], qui passim extra imperij sui fines vagabantur, esse legibus solutos, imperioque illius astringi non posse. Deinde sibi cum Zabaimo Idalcamo amicitiæ fœdus esse, quod sine scelere nefario violari non posset. Se tamen ad illum literas daturum, quibus hortaretur, vt Lusitanos bello minimè lacesseret. Postremò se ducibus suis, qui mare Persicum nauigabant, præcepisse, vt Albuquercium vnicè colerent, illiusque voluntatem [illegible] sed omnia potius amicitiæ constantia [illegible] præstarent. [illegible] quem cum legato habiturus erat, vberius explicaturum. Hæc quidem tunc respondit, paucis autem post diebus castra mouit, & montes, qui in ambitu duodecim passuum millibus patebant, exercitu circunducto cinxit. Deinde cum paulatim vndique bestiæ pellerentur, in campi planitiem, quam montes omni ex parte claudebāt, com-

Ismaelis Sophi ad legationē responsum

Ismaelis Sophi venatio.

compulsi sunt. Tum legatum cum socijs, & paucos præterea viros primarios accersijt, deinde sagittis maximum earum numerum confixit. Postremo aduncum gladium distrinxit, quo multas in duas partes vno ictu diffecuit, & quandam [illegible] longitudine vno tantum vulnere discidit: [illegible] viribus, & [illegible] dexteritate [illegible]. Tandem cædendi labore [illegible], vt bestiarum strage [illegible] periisse [illegible] vero cum legato [illegible] ordinem [illegible] contexebat, & [illegible] Emmanuel venaretur, & quo studio nemora [illegible] peragraret, interrogabat. Deinde quatuor millia passuum progressus, piscationi operam dedit & ipse manibus suis retia iaciebat, & nostris pisces humanissime porrigebat [illegible] ratione pugnabat, vt eos omnibus facilitate [illegible] singulis ad sui studium [illegible]: quod quidem non erat simulatione aliqua fraudulenter elaboratum, sed [illegible] penitus infitum. Erat enim natura clemens, & a cunctis [illegible] alienus, & in omni [illegible] sermonis vrbanus atque iucundus. Inde motis castris, in loca amœnissima, hortis [illegible] ordine singulari consita peruenit. Cum [illegible] regionis amœnitatem oculis aspicerent, vt omnia laudibus in Lusitania celebrarent. Deinde cum legatus instaret, vt se missum faceret, ab illo petiuit, vt Taurisium concederet, & ibi eum opperiretur. Se nanque velle legatum ad Albuquercium cum illo mittere. Lusitanos pecunia & muneribus varijs affecit, eo quod duci curam commisit, vt in vrbem illam deduceret. Decem [illegible] itineribus Taurisium peruenere. Ciuitas est ædificiorum magnificentia & ciuium frequentia, & diuitiarum abundantia, & telluris fertilitate & amœnitate [illegible] & clara. Eam multi Christiani Armenij incolebant, qui Lusitanos Christiani nominis coniunctione [illegible] inuisebant, multisque notis egregiæ cuiusdam voluntatis [illegible] in eos caritatem [illegible]. Ciuitatis autem rectores & Principes [illegible] in eos officium prætermittebant. Post 20. dies, legatus enim, quem Ismael

Piscatio Ismaelis Sophi.

Taurisij Ciuitatis descriptio.

mael mittere decreuerat, in grauissimum morbum in-
ciderunt: multi sunt inde absumpti, & regionis natura [illegible] ferociter, & cultura [illegible] peregrinus, donec. Tandem

Caixa Ciuit.

[illegible] opulentissimam peruenerunt. Inde

Zerazium Ciuit.

Zerazium [illegible] deducti sunt. [illegible] minibus oppletae [illegible], a multis viam, [illegible] nostri progrediebantur, [illegible] ea ciuitate Dux cum magna equitum multitudine, vt reliqui duces atque praefecti in omnibus [illegible] que legatus intenderat, [illegible] illi praedixi. Inde ibi similiter benigne & [illegible] hospitaliter exce-
pti. Vbi primum [illegible] sunt, & nostri [illegible]

Ismaelis ad Albuquercium Legatus & munera.

epulati. Legatus, quem Ismael ad Albuquercium cum literis ad Emanuelem Regem [illegible] tandem cu muneribus variis adductus [illegible] que pulcherrimos equos [illegible] argento cum [illegible] admirabili [illegible] vesti-
bus bombycinis [illegible] ag-
[illegible] galeam [illegible]

Lara ciui.

ri [illegible] Laram [illegible] La-
[illegible] tandem [illegible] quo [illegible] Al-

Ismaelis ad Emmanuelem litera.

fonsus Albuquercius obierat, & Lupus Soarius [illegible] rege[illegible]. Literae quas Emanuel Ismaeli [illegible], erant, in hanc sententiam scriptae. Regi magno, [illegible] [illegible] patrona praedito, maxime Principum Christianorum decori & ornamento, magnam [illegible] Portugaliae [illegible] Salutem. Facinora tua [illegible] [illegible] recordatione [illegible] literas scribo, vt [illegible], me [illegible] dignitatis amplificatione non minus, quam si frater meus esses, optare. Verum scias, [illegible] quendam meum in Indiam misisse, [illegible] & [illegible], & a te summo consilio ad tantum munus obeundum delectus Imper. versabatur. [illegible] illum nostra, & illius comites benigne complexus est, omniaque illius officia in eos contulerit: quod ego non mediocris a-
moris argumentum iudicaui. Id me mouit, vt virum e-

mis

meis domesticis & familiaribus Soleimanum nomine, ad illum legarem, vt institutam amicitiam fortius confirmaret. Cupio igitur, vt mutuis literis & officijs hoc amoris vinculo arctius illigemur. Deus Omnipotens regnum tuæ personæ decus, & amplitudinē, & imperium, atque familiam sempiterno præsidio tueatur. Albuquercium vero literis ad illum datis, Imperatorum columen, maris Leonem fortissimum, magnæ virtutis virum, & alijs eiusmodi titulis illustrabat. Addebat deinde: Vt cum sol exoritur illius splendor est oculis iucundus, & vt odorum fragrātia nares sua suauitate perfundit: sic res a te gestæ me singulari voluptate permulcent. Hoc eloquentiæ genere epistolam contexebat, voluntatemque in illius studium vehemēter incitatā esse declarabat. Postremo ab illo petebat, vt aliquot artifices sibi mitteret, qui tormenta conflare, & expolire possent. Similiter & Mirabuzaca literis ad Albuquercium datis laudes illius exaggerabat, & animum suum illius amore vehementer incensum esse testificabatur.

Ismaelis literarum ad Albuquercium argumentum.

HIERO-

LIBER
HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVICTISSIMI, virtute & auspicio gestis,

LIBER VNDECIMVS

Sultani Aegyptij aduersus Lusitanos in India bellum.

DVM hæc gerebātur, Sultanus magnā classe cōparauerat, vt eos Lusitanos si posset, Indiæ possessione depelleret. Ad id autē fuerat ab omnibus ferme Regib' Indiæ literis sollicitatus, q omnes opes suas illi ad id bellū præsto futuras afferebāt. Is & spe, quā illi Indiæ Principes afferebant, & dolore, quo illum vectigalium iactura conficiebat, inductus (opes.n. magnas Lusitanorum [illegible] ferat) classē viginti septem nauium [illegible] In hac classe septingenti Mameluci, in quibus [illegible] militiæ robur consistebat, & trecenti Turcæ, & mille Saraceni Tunetenses atque Granatenses inerāt. Maximas præterea copias Indi Reges ei minimè defuturas [illegible]. Tormentorū & munitionum erat ingens [illegible]. Huic classi Soleimanum, natione Turcam, rerum maritimarum peritissimam, qui longo tempore [illegible] Turcarum Imperio [illegible] fecerat, & ab eo ad Sultanum transfugerat, præficit. Is ex Heroum [illegible] anchoris in insulam Camaram contendit [illegible]

[illegible]

men triremem vnam amisit. Mirhocemum vero, qui
post amissam ad Dium classem, duas naues, [illegible]
rostratam suis sumptibus ædificarat, sibi [illegible]
xit. In ea insula arcem instituunt, quam Solimanus Mir
hocemo communiri præceperat. In arcis structura cir
citer annum consumunt. Inde, vt Adenam oppugnent,
discedunt. Rex enim illius vrbis Mirhocemi [illegible] *Adenæ op*
o[illegible] sus, ne commeatus vllus in insulam importare *pugnatio.*
tur proposita capitali pœna vetuerat. Adenam vero
Solemanus & Mirhocemus diu atq; vehementer op-
pugnarunt, & muri etiam partem tormentis deiece-
runt, sed tanta vi fuerunt a ciuibus repulsi, vt cogeren-
tur re infecta in insulam redire. Inde Iudam, vt melius
rei frumentariæ prouideret, petere. Ibi hostili dissen-
sione inter vtrunque ducem concitata, Mirhocemus *Mirhoce-*
Solemani insidiis oppressus interiit. Emmanuel de *mi cædes.*
classis huius apparatu certior per litteras sibi Rhodo
missas factus fuerat. Itaq; Lupo Suario præceperat, vt
nō expectaret, dum ea in Indiam nauigaret, & se cum
classe Regum coniungeret, sed ipse in Arabicum si
num delatus eam euerteret. Suarius, vt imperata confi *Classis Lu*
ceret, diligentiam adhibuit. Itaque tres & quadraginta *sitanica.*
naues celeriter instruxit. Cum hac classe, in quam mil
le & ducenti milites Lusitani, & mille Indi conscripti
fuerunt, Goa soluit octauo die mensis Februarii, An- *Annus na*
no salutis M.D.XVII. Zacotoram [illegible] gratia *ti Christi*
petijt. Indè Adenam, vbi hostes consistere suspicaba 1517.
tur, inuectus est. At illi, vt dictum est, indè discesserant.
Suarius naues in portu constituit, & in vrbem globos *Adena de*
coniicit. Tres ciuitatis Principes Mir[illegible] iussu, *ditio repu*
qui adhuc vrbis imperium tenebat, ad illum supplices *diata.*
cum clauibus accedunt, & petunt, vt vrbē Emmanu-
elis nomine, cui seruire deinceps summa fide & studio
volebant, in deditionem acciperet. Is oblatam ciuita
tem repudiauit. Id enim, vt dicebatur, in mandatis ac-
ceperat, nè Adenam oppugnaret, neve, si ea ciuitas in
deditionem sponte sua veniret, possessionem illius oc
cuparet. Verùm mandata certa non possunt casibus
in-

incertis, quos temporum va[illegible] & inconstantia gubernat, accommodari. Quo [illegible] maximo interdum animo opus est, ad consilium cum rerum varietate cōmutandum. Nam cum animus [illegible] Principis extimescit, multas occasiones [illegible], quas amissas postea multi sine fructu [illegible]. Quocirca Epaminondæ factum debitis laudibus [illegible], qui cum tempus Imperij legibus definitum illi expletum fuisset, Imperium tamen duobus mensibus contra leges, vt hostes bello frangeret, retinuit, cum [illegible] esse sibi capitale supplicium a ciuitate constitutum. Itaque maluit vitæ periculum adire, quam [illegible] periculum eo omni contentione [illegible] patriæ propulsare. Quod si Sa[illegible]rius fecisset, ab eo Principe [illegible] offensionem metuebat, fuisset non mediocribus [illegible] propter eam animi magnitudinem [illegible] vero, ne, quod [illegible] offerebāt, negligere [illegible], dixit sibi esse in animo cum hoste [illegible] propterea non posse [illegible] in facienda pace tempus [illegible], ne, dum in conditionibus scribendis [illegible] hostes effugerent. Se breui, vt confidebat, [illegible] que daturum, vt pax multo tunc [illegible] tur. Commeatu sibi tantum [illegible] opus esse. Ciues [illegible] lætitia in [illegible] voluptatem, quam ex [illegible] tate per[illegible], multis signis indicarunt. Commeatu vero [illegible] ped[illegible] & 4. ma[illegible] [illegible] sæpissime pera[illegible] ârunt, [illegible] tradiderunt. Inde pro[illegible] fectus vela dedit, & [illegible] cum [illegible] Persia præmisit, vt [illegible], ex [illegible] exploratæ [illegible], vbi hostium classis [illegible]. Perestrellus [illegible] viam [illegible] cognouit classem [illegible] in [illegible] portu [illegible] esse. So[illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] in Indiam [illegible] Lusitanos [illegible] [illegible] A[illegible] [illegible], tum [illegible] to [illegible] iactatus est, parum[illegible] abfuit, [illegible] classis [illegible] uer-

Lusitanæ classis ex tēpestate periculū.

uerit deprimeretur. Aluari Castrensis nauis ingenti fenore grauata (tria namque nauigia Castrensis ceperat, & omnem prædam in nauem imposuerat) fluctibus hausta fuit, & omnes, qui in illa vehebantur, interiere. Tempestate sedata Suarius cursum tenuit, & antequàm Iudam perueniret, duodeuiginti Christiani Veneti (hi erant fabri, qui hostium classem reficiebãt, & cum septem Turcis profugerant) ad eum deducti, narrant Mirhocemum a Soleimano occisum fuisse, propterea quod eum Mirhocemus veneno tollere parabat. Classem vero in terram subductam, ciuitatem immunitam esse, infirmaq; præsidia ad vrbis defensionem constituta. Hoc accepto nuncio Suarius accelerauit. Sed alia tempestas valdè turbulenta illum à cursu tranquillo iam deduxit. Nauis vna cum omnibus, qui in illa erant, fluctibus obruta fuit. Tandem cùm classis ad introitum portus appulsa fuisset, nostri vlterius progredi propter frequentia vada non ausi sunt. Ciuitas est in ora mediæ Arabiæ interioris post sinus aditum sita. Solum est macrum & aridum. ciues non cibarijs tantum, sed aquis etiam aliunde importatis vtuntur. Locus propter religionem frequentari cœpit. Inde namque vrbs, quam Mecam nominant, vbi Mahumetis sepulchrum visitur, itinere diei vnius abest. Præterea locus, eo quòd in oræ medio situs sit, est idoneus ad aromata, & reliquas Indiæ merces exponendas, quæ indè camelis in AEgyptum deportari solebant. Portus est propter breuia, & scopulos admodum frequentes, infestus. Vrbs non erat ita munita, vt obsidionem sustineret. Domos tamen habebat sublatas cœnaculis, & non minimis sumptibus ædificatas. Suarius Alfonsum Menesium, & Dionysium Fernandium Melium portus altitudinem explorare iussit. Illi semitam esse peranguslam, qua triremes possent intrare, renunciant: sed hoc incommodum habere, quod propter varios & ancipites flexus, esset necesse latera crebris tormentorum ictibus exponi. Ex vrbe namque & ex stationibus ad eam rem præparatis densæ pilæ iaciebantur.

Alia tempestas.

Iuda ciuitas & portus.

Iudæ oppugnatio frustra

[illegible]ra tentata. tur. Habito consilio, statutum fuit, antequam tormenta quæ erãt in stationibus in littore cõstituta, adactis clauis impedirent, ne hostibus vsui esse possent: non esse cum tanto periculo vrbem oppugnandam. Sed tamen id fieri posset, esse commodissimum, naues duas onerarias, & vnam rostratam nauem, ex his quę in portu hostium stabant: incendere, vt, dum hostes alia cura auersi, ignem restinguere conarentur, nostri facilius id quod cogitárant, efficerent. Ignis quidem cõiectus fuit, & naues incensæ: hostes nihilominus a stationum & tormentorum præsidio nunquam deducti sunt. Itaque nostri, qui in terram descenderant stationes oppugnare nõ sunt ausi. Classis interim magnum damnum ab hostibus accipiebat. Suarius igitur inde classem deduxit & in Camaram cursum direxit. Morbus enim atque fames multum nostros vexabat, & multos interimebat. Insulam vero habitatoribus vacuã offendit. Oẽs enim metu in continentem profugerãt. Suarius in Aethiopiam Franciscum Gamam & Laurentium Cosmium cum illorum nauibus misit. Qui tamẽ nullum ex ea regione commeatum impetrarunt, ita, vt ingrauescente fame multi perirent. Ibi Odoardus Galuanus, qui ab Emmanuele fuerat ad Aethiopiæ regem cum honorifica legatione missus, senio atque morbo confectus, e vita migrauit. Suarius arce, quam hostes ædificarant, euersa ex insula discessit, & extra sinum egressus, Zeilam aductus est. Ea vrbs extra sinum Arabicum, prope ipsius sinus aditum in ora Aethiopiæ sita, ciuibus frequens, & cõmercio locuples erat. ædes amplas & editas habebat. Gens erat e variis nationibus eo cõfluẽtibus mixta. Et sic eueniebat, vt pars nigro, pars vero candido colore, multi medio inter nigrum & candidum distincti, in ea versarentur. Eam Suarius, vt inde cibaria pararet, fame coactus petierat. Multitudo classis metu diffugit. Viri militares, vt aditu nostros arcerent, vrbis præsidio relicti sũt. Nostri cum cernerent armis, non precibus neque pretio famem sibi depellendam esse, communi cõsilio vrbem de-

Suarius in Camaram nauigat.

Odoardi Galuani mors.

Zeila Aethiopiæ ciuitas.

Zeilæ oppugnatio.

debellare constituunt. Ea non erat cincta muris, aut turribus, & stationibus vllis munita. Itaque in terram desiliunt. Primam aciem Garsia Coutignus, & Ioannes Sylueira ducebant. Postremam Suarius cum reliquis Ducibus agebat. Qui primi exierant instructi reliquas copias expectabant. Sed id cum lentius, quàm res postulabat, a Suario fieret, ij qui in terram egressi fuerant, conuitijs excitati, moram ferre minimè potuere. Exprobrabant namque illis hostes ignominiam in vrbe Iuda ab hostibus acceptam. Ibi non minus liberali hospitio eos accipiendos esse dicebant, quam a Solimano accepti fuerant. Primi Gaspar Syluius, & Arius Syluius, & Antonius Ferreira Fogaza, homines dedecoris intolerantes, nimiaque laudis cupiditate mortem contemnebant, in hostes ruunt, reliqui omnes continuo sequuntur. Hostes vndique confluunt, & confertim impetum eorum sustinere. Nostros tamẽ & fames, & conuicium, & accepta ad Iudam macula acriter stimulabat. Itaque impressione facta hostes fundant, multos cædunt, & reliquos in effusam fugam coniiciunt. Vrbs ad hunc modum omni præsidio nudata, nostris prædæ relicta fuit. Simeon Andradius misit, qui Suario diceret (is adhuc se in classe tenebat) illum iam tuto posse in vrbem ingredi, Esse namque propugnatoribus vacuam. Id Suarius durius tulit, quam Andradius opinatus fuerat. Existimauit enim, eo quòd prælio non interfuerat, sibi timiditatem & ignauiam obiectari. Itaque hominem ob eam causam asperis verbis accepit. Vrbs direpta fuit: erat autem plena commeatu: è quo pars tantùm non valdè magna in naues imposita fuit, & vrbs confecta vndique flammis absumpta. Hic vnus homo Lusitanus, qui remigio celocis præerat, cui celoci Georgius Quadra præfectus fuerat & à classe Odoardi Leiriæ disiectus, in vrbis huius littore captus exciterat, vinctus asseruabatur. Tum demum vrbe direpta, in libertatem vindicatus est. Inde Suarius Adenam petijt. Ibi malo coactus intellexit, quòd consilio prospicere rectius fuisset: non

Zeila capta & spoliata.

Suarij imprudens factum.

esse præsens emolumentum spe futuri, quod in aliena fide consistit, omittendum. Suarius cum in ea fiducia benignitatis, quã præ se Mirhamirianus tulerat, cibaria Zeilæ comburi iussit, eorũ necessitate grauissimis se difficultatibus implicatũ sensit. Cum enim Mirhamirianus exploratum habuisset, illum in eo cursu nihil memorabile gessisse, & classem imminutam reducere, & magnam exercitus partem absumptam esse, & hominem etiam cõtemnere ex eo tempore cœpisset, quo claues vrbis repudiârat, acceptæ libertatis immemor, illum commeatu iuuare noluit, & aquam maligne & auare præbuit. Hac inopia compulsus rursus in Aethiopiam transmittit, vt ex vrbe, quam appellãt Barboram, quæ Zeila octoginta passuum millibus abest, cibaria pararet, & in illis oris aquaretur. Inde cum hominum, & nauium iactura, & non mediocri dedecore Armuzium petijt. Nec enim Adenam præsidio Lusitano muniuit, nec Saltaui classem incendit, neque Iudam expugnauit, neque Matthæum Regis Aethiopiæ legatum in loco Aethiopiæ tuto, vt fuerat iussus, exposuit: classem quassatam, & homines, qui tempestatis vim, & hostium crudelitatem, & mortem, quam fames & sitis multis attulerat, euaserunt, multis incommodis vexatos adduxit. Antequam vero Armuzium peruenisset, Alexium Menesium, qui classem, quæ erat in Lusitaniam profectura, instrueret, & Lupum Villalupiensem celoce in Lusitaniam, vt quod in ea nauigatione parum feliciter gestum fuerat, annunciaret, misit. Celocis magister erat Petrus Vasrius Vera, nauigandi peritissimus. Huius celocis aduentus maximam in Lusitania admirationem cunctis iniecit, cum cernerent, adeo paruum nauigium tot maria emensum, eos fluctus & tempestates superasse, quibus maximæ naues, omnibusque rebus instructissimæ succumbunt. Suarius Armuzij rebus ordine constitutis, in Indiam nauigauit. Ibi Antonium Saldagnam, qui eo anno Olysippone cum classe quinque nauium soluerat, offendit. Is, vt cum maiore classe mare Arabicum

Barbora Ciuitas.

Celocis ex India in Lusitanã aduentus.

bicum

bicum obseruaret, & regionibus illis acre bellum inferret, & Fernandus item Alcaçoua, vt vectigalia tractaret, & quæstoribus præesset, missi ab Emmanuele fuerant. At pstius Suarij classis, præter alia incommoda, erat etiam dissipata. Quædam enim naues ad Melindem ventis delatæ sunt: quædam Mozambiquem petierunt: quidam vero nauarchis intra sinum Arabicum, in oppidum AEthiopiæ aduectus fuit, vbi ab Hieronymo Oliueria fuit occisus. Oliueriam in ignominiam se ab illo fuisse affectum querebatur. Ad eam vero cædem, socium sibi quendam virum audacem nomine Menendum Alfonsum, asciuerat. At eques quidam fortissimus, nomine Ioannes Rodericus Pelagius qui in eadem erat naui, Menendum Alfonsum in vindictam illius sceleris confestim occidit: Oliueriam autem, quod esset vir nobilis & gratiosus, vinctum Prætoris iudicio reseruauit. Hic exitus parum felix fuit classis illius, quæ tantam sui expectationem conciliârat. Suarius autem, cum iam, vt scriptum est, pacem cum Coulami regina confecisset, & cuperet in ea vrbe arcem ædificare, Ioannem Rodericum, virum sanè fortem, ante, quam in Arabiam nauigaret, Coulamum miserat, illique in mandatis dederat, vt Reginæ diceret, sibi opus esse domo munita, in qua Lusitani contra Saracenorum iniurias tuti esse possent: nè similem cladem illi, qua Antonius Salagoni sumptus fuerat, acciperent. Id Regina non grauate concessit. At Rodericus, quamuis domum se ædificare si mularet, arcis fundamenta iaciebat. Saraceni cum id animaduerterent, ciues admonebant, vt principio tyrannidis obsisterent. Arcem illam eorum serutcellus imminere, iugumq; principibus imponi, quod si vellent postea a corpore repellere, futurum, vt in ea contentione operam frustra consumerent. Principiis obsistendum, maliq; nascentis radices euellendas. Adultam enim pestem exsecari difficillimum. Artes Lusitanas notas esse: per speciem fœderis & amicitiæ, dominationem quæri: domus amplioris obtentu arces excitari:

Suarij classis incommoda.

Arx Coulami sub domus prætextu struitur.

Saracenorum de Lusitanis querelæ & monita.

homines nihil hosti[illegible] suspicantes [illegible], o-
Prudētes. mnibusq; tandem bonis euerti. [illegible] ciues
solicitabant, & Reginæ ipsius au[illegible] obtunde-
bant. Illa vero cum [illegible] Lusitanos & [illegible] amicos
& inimicos esse, [illegible] amicorū fidem experiri, quā
inimicorum o[illegible] Mein[illegible] a repe[illegible] quā
pœnam Rex C[illegible] incolis [illegible] di-
lerat, & quantis [illegible] Rex Cochini [illegible] egre-
Constātes. gia in Lusitanos [illegible] Itaq;
nullis sermon[illegible] semel [illegible] Opus
interim crescebat. Regina vero cum filio, [illegible]
cū rege T[illegible] (quod regnu erat C[illegible]
mum) motū [illegible] vibe [illegible]
Saraceni tunc vigilantius [illegible] Lusitanum no-
men [illegible] fieri
[illegible] posset [illegible]
Hectoris [illegible] ciuitas [illegible]
Roderici tu[illegible], vt con[illegible] vel [illegible]
prudens in- mitterent [illegible]
stitutum. ita contineba[illegible]
rectoribus præterea ciuita[illegible]
rat, ita [illegible] Reginæ imperatae [illegible] pes [illegible]
ad præsidium [illegible] Interea Re-
gina bello confecto in [illegible] reuersa, omnes motus
repressi sunt, & [illegible] ad summum [illegible] Dux Suarius
Arabicum mare nauibus per[illegible], Goterrius Mon-
roius, qui Goæ præfectus erat, Fernandum Monroium
fratrem suum, vt Suarius [illegible] in [illegible] con-
Naues duæ sulis miserat, vt naues ex Arabia venientes exciperet.
captæ. Ioannes Gundisalu[illegible] A[illegible] qui triremi cui-
dam præerat, cum illo profectus est. Hi duas naues
Coi[illegible] viri potentissimi multis o[illegible] onustas ce-
perunt. Ioannes præterea Monroius cum [illegible]
quinque [illegible] eod[illegible] Goterrio fuit [illegible] Chau-
Nauis vna lis [illegible] Hi nauem vnam, quæ ex Arabia venie-
capta. bat, in [illegible] quod Mam appellant, ceperunt.
Dux [illegible] naues [illegible] no-
stros inuaderent, summa celeritate comparauit. Præ-
lium

sum inter vtranque classem dubia victoria commissum fuit. Hostes tamen cum graue damnum accepissent, reuersi sunt, quos nostri (pugna namq; periculosa & anceps extiterat) insequi noluerunt. Ioannes Monroius vltra progressus Chaulem petijt. Aluarus Madureira, vir Lusitanus, qui Goæ vxorem & domicilium habebat, metu pœnæ (virum enim Lusitanum occiderat) in continente apud Saracenos exulabat. Is in eo cursu ad Ioannem Monroium se contulit. Monroius illi fidem dedit, se illi veniam si Goam redire vellet, impetraturum. Is pro tanto beneficio ingẽtes illi gratias egit. Cum vero ostenderet se ob inopiam summis difficultatibus implicitum, fuit, cum omnes de suo in id beneficium contulissent, ducentis nummis aureis subleuatus. Finxit tum se in terram descendere velle, vt vestes, quibus indigebat, emere: tantum autem abfuit, vt redire vellet, vt potius, quantum in illo fuit, nostris interitum moliretur. Monroius ostium fluminis, quod Chaulem alluit, prætervectus, in quindecim naues lõgas quas Madureira armauerat, incidit. Fuit vtrinque magna contentione dimicatum. Sed cum Monroius vnam cepisset, & propugnatores in mare metu perterriti desiluissent, reliquæ hostium naues in fugam versæ sunt. Madureira vero, vt pro beneficio gratiam referret, ad Michaelum Zabaium Idalcami ducem adiuit, illumque admonuit, vt in Monroium incurreret. Classem esse peregrinam, & facillimè expugnari posse. Septem ergo longas naues instruxit, quæ cum in Monroium inueherentur, eas ille inuasit, leuiq; prælio fudit fugauitque. Quæ tamen tanta remorum concitatione a periculo seiunctæ fuerunt, vt nullã Monroius capere, cum eas insequeretur, vllo modo potuerit. Sub idtempus Goa in summum discrimen adducta fuit: quod periculum ortum a libidine, conflatum odio & temeritate, crudelitate perfectum atque conclusum, magnam quidem pestem atque perniciem attulit: maiorem tamen inferre potuisset, nisi præsenti Christi numine rebus propemodũ euersis occursum fuisset.

Prælium nauale anceps.

Aluari Madureiræ ingratitudo & perfidia.

Lusitanorum victoria.

Pugna nauali.

Periculosissimũ Goæ bellum.

Fernandus Calderia in Albuquercij familia educatur, Goæ vxorem duxerat. Nomen eiusad regem Emma[illegible] nuelem delatum fuerat, quòd piraticam [illegible], [illegible] ne vllo discrimine socios Lusitani nominis & [illegible] cos spoliaret. Emmanuel illum ad se perd[illegible] imperauit. Is in Lusitania crimina diluit, & ita f[illegible] suam purgauit, vt Rex illum in Indiam liberum, & beneficijs auctum redire permitteret. Rediit [illegible] in classe, qua Suarius in Indiam aduectus fuit. Naui autem, cuius nauarchus erat Goterrius Monroius, [illegible] batur. Ibi quadam offensione non mediocri, [illegible] riæ videbatur, interposita, Calderia [illegible] in Monroium inuectus est, eaque in eum maledicta con[illegible], quæ grauiter animum illius [illegible] larunt. [illegible] Mozambiquem cladis peruenisset, [illegible] duxit, & Goam ea, qua potuit, celeritate [illegible]. Intellexerat autem Goterrium, dum Goæ [illegible], vxori suæ oculos adiecisse, & Henricum [illegible] ris illius impuri se satellitem atque ministrum præbuisse. Tauri igitur faciem ingenti vulnere deformauit, & tibiam abscidit: hoc facto Pondam, quod oppidum extra fluuium octo millia passuum Goa aberat, & Ancostami Zabaimi Idalcaanis duci præsidio tenebatur, confugit. Videbat enim se Albuquercij patrocinio destitutum, & in potestate inuidorum relictum. Sciebat Goterrium vrbi illi præpositū ab Emmanuele fuisse: verborum contumeliam, Tauro imposita vulnera, & reliquas offensas animo reputabat, [illegible] ti suæ nullum remedium adhiberi posse, [illegible] in ea vrbe versaretur, confidebat. Monroius, [illegible] lum vlcisci cuperet, ab Ancostamo contendit, vt illum hominem, qui tam indigna patrasset, [illegible] bi traderet, vt in eum animaduerteret. An[illegible] partim, quia Calderiam esse virum fortem, & industrium, & singulari sagacitate præditum [illegible], illius opera in bellis vti statuebat: partim quia [illegible] gnum boni viri præstantia iudicabat, hominem supplicem, & in fidem receptum inimici crudelitati dedere,

[illegible]postulatum constantissimè repudiauit. Monroius Calderiam, quacunque ratione posset, [illegible] de [illegible], vt iniuriam sibi & Tauro illatam vindicaret, & Calderiæ ipsius vxore animo magis libero [illegible]. Itaque Ioannem Gomecium scripturæ magistrum, [illegible] hominem audacem, multis promissis onerauit, vt Calderiam interficeret. Pondam misit. Is rem [illegible] confidenter suscepit, atque Poncam continuò [illegible] simulatque se Monroij hominis malefici & [illegible] & sceleribus [illegible], eo confugere, vt [illegible] Ancostami presidio tueretur. Fuit ergo ab Ancostamo benignè receptus, & à Calderia liberaliter tractatus. Accidit interim, vt Ancostamus in campum animi relaxandi gratia prodiret, & vtrunque secum duceret. Ioannes Gomecius cum Calderiam ab Ancostamo, quasi aliquid arcani vellet cum illo communicare, seiungeret, Calderiam ex improuiso confixit, & admotis calcaribus equum incitauit. Ancostamus equites, qui illum circumsistebant, immisit: grauiter enim tulit in suo conspectu hominem in suo patrocinio latentem, per summum scelus interfici. Equites hominem insequuntur, & ad Ancostamum perducunt. Qui districto gladio manu sua caput illius abscidit. Id Monroius indignissimè tulit, & Ancostamum contra ius & fas occidere cogitauit. Itaque [illegible], duorum causa Behallarinum contendit, & in pugnæ simulachris diem consumit. Primis tenebris Iires admonet, vt Ancostamum interimant. Illi consilium reprehendunt, & hominem a facinore deterrere nituntur. Ille autem Ancostami morte Emmanuelis Regis imperium firmari dixit. Cum propter Regis mentionem nemo diutius aduersari auderet, omnes ad facinus se comparant. [illegible] bis igitur [illegible] traiiciunt, equos ei [illegible] innare compellunt. Caterum Monroius equitatui Fernandum Monroium præfecit, peditum aciem Ioanni Machiado commisit. Machiadus, cùm primas transmitteret, homines duos ex incolis arripuit, è quibus intellexit, Ancostamum,

Calderia per insidias occisus.

Ioa. Gomecius capite mulctatur.

Insidiæ Ancostamo structæ.

ſine vlla fraudis aut maleficij ſuſpicione, incautum in oppido verſari. Itaque Fernandum admonuit, vt ſibi permitteret, agmine ſilenti Ancoſtamum opprimere. Fernandus id ſibi ignominioſum fore ratus, nullo modo conceſſit. In hac altercatione noctis pars conſumpta fuit, & ipſe Fernandus non tanta celeritate Pondam, quantam negotium flagitabat, muſſitans ceſſit. & ſimul equorum fremitus multos incolas excitauit, & noſtrorum aduentus fuit continuò Ancoſtamo nunciatus. Is ſine vlla mora pontem (fluuius enim ea parte in terram influit, & tellurem aliquo ſpatio diſcriminat) repente traiecit, & copias inſtruxit. Vbi Fernandus Monroius Pondam peruenit, nec ninem ibi inuenit, & ſol iam tenebras diſpulerat, & fraudes [illegible] luce detexerat. Fernandus Monroius cùm ſe fruſtra labore fatigatum cerneret, reuerti voluit, & Machadum, vt idem faceret, hortatus eſt. At Ancoſtamus ponte ruſus traiecto, in Monroium tanto impetu inuaſit, vt aciem impreſſione facta diſſiparet, & multos interficeret. Qui fugiebant, penitum aciem perturbarunt, & fugere compulerunt. Ancoſtamus partem ſuorum præmiſit, qui anguſtias, quibus noſtris iter patebat, occuparent. Sic tandem, cùm ancipiti prælio noſtri diſſiparentur, Ancoſtamus inſigni victoria potitus eſt. Multi è noſtris capti, ſed multo plures occiſi ſunt. Machadus antequam occũberet, facinora edidit immortali memoria digna. Hoc facto, Ancoſtamus Zabaimo Idalcamo nunciauit, rem maximam geſtam eſſe [illegible], ſi adniti vellet, Goa potiturũ. Luſitanos fœdus violaſſe. & perfidiæ pœnas dignas pependiſſe. Cuius opus eſſe, vt vrbs præſidio nudata, & cladis nuntio perterrita, vno impetu caperetur. Idalcamus Zuſalarcamum cum magno exercitu in inſulam confeſtim ire iuſſit. Is vaſtitatem & populationem intulit, & ciuitatem inopinato malo perculſam in maximas anguſtias adduxit: quã facilè cepiſſet, niſi Ioannes Syluera, qui Quiloæ hyemauerat, præter ſpem interueniſſet. Non multò poſt Raphael Pereſtrellus, qui è Sina valdè diues aduenerat,

Prælium

Ancoſtami inſignis victoria de Luſitanis.

nerat, cum esset vir egregiè fortis, & admodum liberalis, & multos sibi plurimis officijs demeruerat, cum nauibus tribus & militum copia, qui illum libentissimè sequebantur, auxilium celeriter attulit. Itaque ducis vnius incontinentia & temeritate ciuitas illa, quæ tanto labore capta, tanta sapientia ducis industria, tanta bonorum contentione defensa fuerat, extremi excidij maximum periculum subiuit. Zabaimus cum à spe vrbis capiendæ decidisset, rursum pacem à Gotertio Monioio postulauit, quam is sine recusatione concessit. Itaque fœdus renouatum fuit, & eisdem fœderis conditionibus literis & monumentis testimoniis, ad posteritatis memoriam consignatum. Hoc anno Regina Maria, cum grauissime, postquam vltimum filium peperit, ægrotaret, nunquam ex eodem morbo conualuit. Vlcus in intestinis, vt medicorum erat opinio, tā vehementer afflictabat & paulatim conficiebat. Septimo tandem die Martij, anno salutis M.D.xvij. extremum spiritum edidit, cum annos quinque & triginta vixisset. Octo filios, quos recensuimus, superstites reliquit. Fuit fœmina multis virtutibus admiranda. Erat enim moribus & vita [illegible], facilitate & humanitate comis, & in [illegible] seueritate moderata. Otium pati non poterat, neque regias virgines & mulieres otio corrumpi patiebatur. Itaque manibus suis è lino [illegible] è bombycinis filis, opera multa texebat, & mulieres ad eadem opera magis exemplo, quàm verbis excitabat. Negotijs publicis se nunquam admiscebat, summum muneris decus in modestia & mansuetudine ponebat, vitæque perturbationem statuebat esse in cōfusione munerum constitutam. Regis imperium verebatur: nec illum vnquam iniquis postulatis a recto deducere conata fuit. Filios & insita charitate & disciplinæ seueritate in puerili officio continebat, nec permittebat, vt aliquid ludendo committerent, quod ab honestate abhorreret. Nullum, quantumuis leue, puerilis flagitij vestigium in illis impunitum relinquebat. Erat in religionis cultu sancta, in egentium

Pax cum Zabaimo.

RES EVROPEAE

Mariæ Lusitanorum Reginæ mors.

ing-

inopia sustentanda benigna, in virginibus alendis, atque matrimonio apud honestos viros [illegible]ndis, magnificentiam & maternam charitatem [illegible] Regem mirabiliter amabat, & illi vicissim erat propter morum commoditatem, & vitæ [illegible], charissima. Aedes sacras extruxit, multis [illegible], & operibus præclaris, insitam pietatem & [illegible] indicauit. Non igitur immerito acerbum sui desiderium vniuersæ Lusitaniæ reliquit. [illegible] in acerbo mœrore versatus est, è quo non debiti amoris obliuione, sed debiti officij necessitate, & insita in Deum pietate, vt negotia regni procuraret, & suis exemplum patientiæ & moderationis proponeret, post aliquot dies emersit.

Selymi Turcæ victoria.

Hoc anno Selymus Turcarum Imperator, in Syria cum Campsone Aegyptiorum Imperatore, quem Sultanum appellabant, collatis signis conflixit, insignemque victoriam adeptus, Syriam vniuersam, & Aegyptum imperio adiunxit. Emmanuel cum hostis immanis opes amplificari & Christianos Principes intestinis odijs certare, & opes [illegible] Reip. dilacerari perspiceret, rursus per Michaelem Syluium à Pontifice Max. contendit, quod sæpius antè fecerat, vt omnibus alijs curis omissis, hanc vnam susciperet, vt omnes Principes Christianos [illegible]que pestiferis dissensionibus ad pacem traduceret, vt ita cõiunctis animis, hostis, qui Christianæ Reip. [illegible]minabat, superbiam acri bello contunderent. [illegible] rem oẽs opes suas libenter offerebat, [illegible] præclarè actum fore dicebat, si in tam [illegible] tam in summum discrimen adduceret. Sed [illegible]

RES AFRICANAE.

Guer. Pro.

Xerifij aduersus Lusitanos bellum.

tijs a salutari pace abhorrentibus occupatæ, [illegible]iusmodi postulatis minimè dabant, & [illegible]ror eò rem deduxerat, vt, si Pontifex summis in [illegible] causam viribus incubuisset, sine vllo fructu laborem suscepturus esse videretur. Est in ora Mauritaniæ, quæ vergit in Austrum, vltra Diucem fluuium, promontorium, quod incolæ Guer appellant. antiqui scriptores Herculis promontorium nominabant. Id Rex Emma-

manuel oppido & arce ſeptum tenebat, & valido præſidio munierat. Duces, qui illi præerant, finitimos Mauros, qui Emmanueli minimè parebant, aſſiduis prælijs agitabant. Præfectus erat hoc anno Franciſcus Caſtrenſis, qui, cùm in Luſitaniam veniſſet, & diſceſſet illius Xeriſio nunciatus eſſet, in Mauros, qui tributum Emmanueli pendebant, inuaſit, agros vaſtauit, ſegetes exuſſit, & graues multis clades intulit. Huic Zaide Boagazius, Dux eiuſdem regionis valdè ſtrenuus, qui ſe ad Regis nomen adiunxerat, cum inſtructis copijs occurrit. Prælium atrox commiſſum fuit: multi vtrinque ceciderunt. Victoria neutram in partem inclinauit. Xeriſius, quòd non hoſtem perculiſſet, indignatus, fratrem quendam ſuum euocauit. Is cum maxima militum multitudine venit. Itaque fratres coniunctis viribus in Boagazium inuecti ſunt, eumque magno prælio victum in fugam compulerunt, oppidumque Boagazij, quod Tuil appellabant, funditus euerterunt. Omnibus regionibus illis vaſtitas illata fuit. Targa ciuitas eſt in Mauritania, quæ ad Feſſæ regnum pertinet, & Septa quadraginta paſſuum millia diſtat. Hanc Emmanuel capere, & vincire præſidio ſtatuebat, vt indè facilius Feſſam oppugnaret. Itaque menſe Iulio, Iacobum Lupium Sequeiram cum ſexaginta nauium claſſe in Gaditanum fretum miſit: cui præcepit, vt ex Arzila, præter eas copias, quas ducebat, quinquaginta equites, & alios Tingi quinquaginta ſimiliter aſſumeret: deindè Septam peteret, & ſe cū Petro Meneſio coniungeret, ac ambo ſimul Targam oppugnarent. Hoc Petrus Meneſius ægrè tulit. Erat enim vir animi maximi, & muneris illius ſocium & laudis, ſi res ex animi ſententia ſuccederet, participem ſibi dari, contumelioſum exiſtimabat. Attamen nè Regis imperium recuſare videretur, copias ſuas inſtruxit. Ambo igitur Targam petiêre. Sed cùm inter illos minimè conueniret, Septam re infecta rediêre. Sequeira dimiſſis copijs, quas Tingi & Arzila deſumpſerat, cum Ioanne Coutigno Arzilæ præfecto colloquitur. ſibique

Prælium atrox & anceps.

Tuil opp. euerſum.

Targa Ciuitas.

Expeditiô bellica in Targam.

sibique minimè ferendum esse [illegible] Lusitania cum tam insigni [illegible], & [illegible] gerendæ delectas copias [illegible] a se gesta reuerti. Orat [illegible] & [illegible] Coutignũ instituit, vt se duceret, [illegible] pudore posset in Lusitania se in [illegible] conspectum dare. Coutignus illius [illegible] cum [illegible] ambo cum valida manu in regionem [illegible] ingressi, pagos quosdam euerterunt, [illegible], prædas abegerunt. Sed cum nemo illis [illegible] copijs occurrisset, [illegible] redire: & [illegible] acies Siqueira in [illegible], [illegible] valde [illegible] reuersus est. Post hæc [illegible] Ioannes

Excursio in Alcassaris Quibirij agrum. Coutignus, in [illegible] Alcassaris Quibirij [illegible] copijs ingressi sunt, & [illegible] cædem, & [illegible] populationem intulerunt, & ingentem prædam [illegible]erunt. Præfectus Alcassaris Quibirij [illegible] cum exercitu processit. At illi, ne ordo, quo se [illegible]ent, confunderetur, maxime [illegible], cum reliqua progressi sunt. Hostes [illegible] iniecerunt, vt congredi minime [illegible] tandem nostri incolumem exercitum cum præda [illegible] reduxere. Nonius interim Mascaregna, [illegible]

Ganemensium rebellio domita. Victoria de Dabidensibus rebellibus. xere. Nonius interim Mascaregna, [illegible]erat, minimè quiescebat. Cum enim [illegible] Ganemenses rebellâre illis in prouincia [illegible], [illegible] stragem edidit, & [illegible] fuit. Deinde cum indicio Mauri cuiusdam [illegible] frater apud illum captiuus detineretur, [illegible] Dabidenses Tribus de communi omnium consilio [illegible]re statuisse, & liberum omnibus [illegible] tribuisse, Mauri fratrem captiuum, [illegible], liberum ab [illegible] remisit. Petrus [illegible] frater eius tunc forte [illegible] illo militabat. Hunc [illegible] Francisco Carnerio in Dabidenses [illegible], & pari peditum numero misit. Primis [illegible] tenebris, viginti quatuor passuum [illegible] confe[illegible] sequenti die prælium initum, hostibus [illegible] partim in fugam coniectis, victoria potiti, & cum præda, & ma-

& captiuis in vrbem reuersi sunt. Interim rumore con Zafinič fi l anti delatum fuit, Regem Fessæ ingentem exercitũ bellĩ appa comparare, vt Safinium obsidione cingeret, atq; sum- ratum. mis viribus oppugnaret. Rex Emmanuel cùm hoc ab ipso Mascaregna percepisset, auxilium satis firmum misit, & homines acerrimos ad eam rem delegit. In prælijs verò Gundissaluus Mẽdezius Zacotus, cuius in bello eximia virtus extiterat, maximam & Mascaregnæ & militibus vniuersis voluptatem attulit. Sed Rex Fessæ siue curis alijs implicitus, siue nuncijs de ciuitatis auxilio retardatus, ab ea mente deductus est. Dum RES IN- hæc in Africa & Lusitania fiunt, Fernandus Petreius DICAE. Andradius, qui in Sinam nauigabat, fuit, vt dictũ est, aduersa tempestate Malacam, vndè conscenderat, rela- Malaca tus. Ibi ciuitatem offendit duorum hominum discor- ex Ducũ dia perturbatam. Georgius Brittius morbo oppressus dissensione obierat. Nonius Vascius Pereira cum Antonio Pacie- tumultus. co de vrbis præfectura contendebat. Pereira dicebat, sibi fuisse vrbis custodiam a Brittio multis testibus præsentibus traditam, quam non posset vlla ratione absque scelere nefario deserere. Paciecus contra disputabat, illud ab Albuquercio statutum fuisse, vt qui maris imperium teneret, ei, qui vrbi præesset, si casu aliquo vita priuatus fuisset, succederet. Sic enim statuerat, vt Andradius, cui maritimarum rerum cura commissa fuerat, in locum præfecti, si mortuus fuisset, substitueretur. Se tunc maritimis rebus præesse. Et idcircò eodem exemplo ius successionis ad se pertinere dicebat. Andradius, vt eam contentionem dirimeret, summis viribus adnitebatur: sed proficere nulla ratione potuit. Hoc minimè præterire volui, vt intelligi posset, diuino præsidio Orientis imperium, tantis locorum interuallis ab Hispania disiunctum, à Lusitanis hominibus, quos in rebus eiusmodi non ratio, sed præceps ambitio gubernat, cum tam exiguo militum numero teneri. Nam si intestina dissensione, in ipsis patriæ antiquæ sedibus excitata, maxima sæpè imperia de statu conuelluntur, atque funditus

ditus euertuntur: quid existimandum est, de statu in terris vltimis fundato, tātis & tam immanibus hostibus circumsesso, & tam exiguo militum numero stabilito, cùm ea inanimos ambitione oppressos inuaserit. Andradius mense Iunio, Anno salutis M. D. xvij. cum classe nouem nauiū Malaca soluit. De imo autem quinto die mensis Augusti Tamanlabuam (ea insula Sinarum duodecim millibus passuum à continente disiuncta est) tādem peruenit, eo tempore mare illud erat piratarum latrocinijs infestū. Rex vt mare tutum nauigantibus exhiberet, classem nō mediocrem instruxerat. Classi præfectus nauium nostrarū formam inusitatam vehementer admiratus est. Cum vero suspicaretur, nostros piratas esse, vt cum illis prælium iniret, appropinquauit. Andradius nullum belli signum dedit, sed ad insulam, quam Tamam nominant, naues omni metu solutas applicuit. Cùm vero in anchoris ibi cōstitisset, Sinarum Dux de illo per internuncios interrogauit, quis esset, vnde veniret, cuius causa in eas oras delatus esset. Andradius se Lusitanum esse, Regis inuictissimi, qui in vltimis Occidētis Solis regionibus imperabat, alumnum, eundem que Regem, cum accepisset, Regem Sinarum esse opibus summis, atque singulari potentia præditum, multisque Regijs ornamentis instructum, amicitiam illius vehementer expetiuisse, confidereque se, eam amicitiam vtrique Regi vtilem & honestam futuram: sibi opus esse magistris, qui naues sine naufragij periculo in Cantamensi portu constituerent, vt inde Lusitani Regis Legatus posset in vrbem regiam contendere vt Sinarum Imperatorem nomine sui Regis alloqueretur, eiq; literas offerret, & quæ in vtriusq; rem essent, cū illo præsens ageret. Dux se Nantum, quod oppidū Cantamo sexaginta passuum millia distat, continuo profecturum dixit, vt de illius aduētu vrbis rectorem certiorem faceret. Andradius interim multis diebus expectauit. Sed cùm diuturnam illam expectādi molestiam

Andradij in Sinam nauigatio.
Tamanlabua insula
Tama insul.
Andradij cum Sinarum Duce colloquiū.
Nantum oppidum.

lestiam ferre non posset, cum duobus nauigijs & aliquot scaphis vela dedit, & in ciuitatem cursum instituit, & in portu naues anchoris firmauit. Portus intimũ sinum substructio ex quadrato lapide facta terminabat, ad cuius summam planiciem gradibus ascendebatur. Insula parua portui adiacebat, in qua turris extructa erat: in ea ciuitatis Principes instructo & apparato conuiuio hospites excipiebant. Tutamus, sic enim vrbis moderator appellatur, Andradium ad epulas in eã insulam inuitauit. Andradius se morbi simulati excusatione defendit, nè insolitis & immodicis cibis vti cogeretur. Hic cum Tutamo, & reliquis vrbis magistratibus, ea, quorum causa missus fuerat, egit: & Legatũ, qui erat ad Sinarum Regem profecturus, fidei Rectorum commisit, & ipse in Tamam reuersus est: vbi mẽses quatuordecim constitit. In mandatis enim habebat, vt regionis situm, gentis mores & instituta cognosceret, & in singula diligenter inquirens, omnia penitùs exploraret. Eò interim multi mercatores ex varijs nationibus, cum multis mercibus, & auro præcipuè commeabant. Ab ijs autem multa interrogando, multarum rerum cognitionem non iniucundam capiebat. Præterea Georgium Mascaregnam, vt oram nauigando peragraret, cum magistris Sinarum peritissimis misit, vt & ipse, quæ oculis & fama percepisset, exponeret. Mascaregna tandem reuocato (nauigandi namque tempus instabat) Andradius per præconem in vrbe pronunciare iussit, vt si quis aliquid Lusitano alicui credidisset, aut si aliquid per iniuriam sibi quisquam à Lusitanis ereptum, aut dolo sublatum quereretur, ad se veniret. Nec enim se antè anchoras soluturum, quàm essent omnia persoluta. Id Sinis gratissimum accidit, non quòd de iniurijs sibi grauiter illatis queri quisquam meritò posset, sed quod mos ille Lusitanæ gentis æquitatem, & probitatem, & prudentiam in aspectu proponeret. Quam probitatis opinionẽ si omnes, qui in Sinam nauigarunt, tueri voluissent, magna in illis regionib⁹ imperij accessio facta fuisset.

Nántensis oppidi descriptio.

Lusitanorum probitatis exemplum illustre.

Sinarum regionis gentisque descriptio.

Nec enim imperium tam viribus, quàm humanitatis & fidei fama constitui plerunque solet. Sinarum regio est latissima : ab Ortu namque solis vltima terrarum existimatur : ab Occasu, vltimis Indiæ terminis definitur : ab Austro, Oceano alluitur: à Septentrione verò montibus altissimis multa niue & glacie concretis includitur. Ea parte, quæ ad Septentriones spectat, ab Occasu cum Scythis, quos Tartaros appellant, qui ad Orientem pertinent, continens est : cum quibus continenter bella gerunt. Scythæ viribus, Sinæ ingenio & artibus excellunt. Sic fit, vt sæpè à Scythis virtute superentur, & ipsi vicissim non rarò Scythas dolis & artificio vincant. Montes tamen, qui à Septentrione in Austrum procurrunt, Scythas à Sinis dirimunt. Valles atque camporum planicies interiectas Sinæ muris latissimis ita muniunt, vt Scytharum impetum à se facilè propulsent. Regio est maximè omnium fertilis, & abundans rebus omnibus ad vitæ cultum, & luxum, & elegantiam necessarijs. Homines, qui plagam Australem incolunt, colorati: qui terras Septentrionibus subiectas habitant, candidissimi sunt. Omnes lautissimè viuunt: conuiuium scienter instruunt: vestibus gossypinis, & laneis, & bombycinis auro etiam intertextis, prout anni tempus postulat, amiciuntur : & cùm hyems maxima est, præsertim in regionibus Aquiloni subiectis, varijs animantium pellibus ad vestes introrsum fulciendas vtuntur. Equis eleganter instratis insident: vitam cultui Gallico & Germanico non absimili multis in rebus instituunt, ludis & iocis, & vini copia frequenter oblectantur. Amoribus atque libidini nimium dediti sunt. Mulieres nobiles carpentis bombycina veste, & auro pulcherrimè facto, & vndique tectis, per vrbem vehuntur. Cantibus, & symphonijs, & instrumentis musicis animorum curas iucundissimè relaxant. Augurijs dediti sunt : fortibus euentura prædicere nituntur. Magos in honore habent : mathematicas disciplinas colunt, & astra diligenter obseruant. In libris describen-

bendis, & rerum memoria propaganda, æneis formis vti solent: quarum vsus adeò antiquus apud illos est, vt qui primus eam artem excogitarit, ignoretur. Arte & structura non parum eleganter, magnisque sumptibus ædificant. Templa amplissima, multisque statuis & picturis illustrata frequentant, & quanuis varia simulacra venerentur, vnum tamen Deum, rerum omnium opificem & rectorem, præcipuè colendum esse dicunt, eique potissimum supplices preces adhibendas. Vnius mulieris imaginem, quam appellant Nammam, quam aiunt esse apud Deum summum humani generis aduocatam, honoribus summis afficiunt. Est aliud apud illos simulacrum virginis, quam tradunt fuisse regis cuiusdam filiam, & rerum cælestium cupiditate omnes opes humanas neglexisse, vt diuinarum contemplatione frueretur. In huius tutela Sinarum gentem esse credunt. Alius apud illos Deus sanè sanctus habetur. Hunc hominem fuisse narrant fortissimum, atque tantis virtutibus præditum, vt miracula multis in locis ediderit. Quorum illud potissimum fuisse dicunt, quod semel armatus ense nudo in fluuium proiecto, quasi quodam lembo inuectus, ingentem fluuium traiecerit, vt suis, qui ab hostibus in prælio vehementissimè premebantur, auxilium afferret. Hunc ob præclaras virtutes, & egregium iustitiæ splendorem, in diuos relatum fuisse commemorant. Multos alios diuos habent, quibus statis diebus honores instituunt. Sunt excellentes artifices, & egregij pictores. AEdes amplas ædificant, quibus homines religiosi, vt rebus diuinis vacent, includuntur. Similiter & virginum collegia, quæ religionem sanctius obseruent, instituunt. Literis operam dāt: qui in illis maximos progressus habent, maximis honoribus afficiuntur. In studijs, genere antiquo sermonis vtuntur, imperitis ignoto, quemadmodum apud nos, qui artium maximarum disciplinis student, linguam Græcam aut Latinam perdiscunt. Qui iuri ciuili student, in

Chalcographiæ vsus apud Sinas antiquissimus.

Sinarum religio.

Monasteria.

Studia literarum.

Politia Sinarum. magno honore sunt. Regem quasi quoddam cæleste numen colunt: qui tamen rarò admodum se conspiciendū exhibet. Resp. in tres partes est distributa. Principatum ij, qui in disciplinis, & iuris studio valdè profecerunt, obtinent. Secundus honoris gradus militibus assignatur. Postremi ordinis sunt, qui artes fabriles colunt. In studijs quantum quisque profecerit, iudicio eorum, qui maximis artibus præsunt, examinari solet. Sunt autem ordines horum iudiciorum gradatim instituti, ita vt ei, qui infimi ordinis approbationem consequutus est, si velit ad altiorem locum dignitatis aspirare, sint grauiora doctiorum hominum iudicia subeunda. Qui plurimis & doctissimis probatus extiterit, is ampliores in Repub. honores consequitur. Sunt in sceleribus vindicandis acres. Nemini sano, quamuis oculis orbatus sit, mendicare permittitur. Cæci molas trusatiles versando sibi victum parāt. Homines exteros difficillimè in vrbes suas admittunt, nè moribus externis obliti, ab institutis suis paulatim deducantur. Comœdijs plurimùm delectātur, & ita sunt in Venerem propensi, vt varias libidinum formas excogitent. Dæmones consulere dicuntur. Hi mores & instituta Sinarū sunt, quæ perstrinximus. Hos Andradius ita sibi comitate deuinxit, vt arbitrarentur, nullā esse gentem officio, & fide, & prudentia cum Lusitana conferendam. Is verò Malacam rediens, Alexium Menesium reperit, quem Lupus Suarius cum potestate summa miserat, vt discordijs finem imponeret, & vrbis statum constitueret: qui tunc ab Andradio classē recepit. Andradius in citeriorem Indiam, & inde in Lusitaniam nauigauit, & Emmanueli Regi Sinarum mores, humanitatem, & docilitatem gentis exposuit, & picturas, & signa simul ostendit: quæ Emmanuelem in magnam spem induxerunt: fore, vt gens illa Christi cognitionem & disciplinam caperet. Sed hanc omnem spem aliquot pòst annis temeritas Simonis Andradij, viri sanè fortis, sed temerarij, & plurimùm à mente fratris abhorrētis, incidit. Is enim cum classe ad

Andradij in Indiam, atque inde in Lusitaniam reditus.

Simonis Andradij in Sinas maleficia.

ad Sinas aductus, cùm in principio opes in eo loco Lusitanas firmare statuisset, & locum etiam muniuisset, vti iure planè regio cœpit, deinde in tyrannidem erupit: rapuit quæ voluit, intulit vim ingenuis virginibus, quibus voluit: multa præterea signa insiti furoris dedit, quibus Sinæ vehementiùs irritati, in Lusitanos inuaserunt: multos occiderunt, alios captiuos abduxerunt. Andradius tamē cum opibus suis euasit. Ea fama cùm ad Regem Sinarum peruasisset, legatum eiecit: qui cùm Cantamum rediret, fuit à ciuibus in vincula coniectus, in quibus exitu miserabili vitam conclusit. Ita plerunque fit, vt quod est prudentia constitutum, temeritate & amentia dissipetur. Hāc quidem de Sinis explicationem summatim hoc in loco perscribere coacti sumus, ne sæpius esset necesse reliquarum rerum historiam interrumpi. Hoc quidem tempore Leonora regis Emmanuelis soror, quę Ioannis secundi vxor extiterat, magna virtutis fama florebat. Egentibus enim egregia benignitate consulebat, viduas alebat, religionem multis in locis instaurabat: Xenodochia partim à fundamentis ædificabat, partim laborātia reficiebat. Erat præterea singulari animi magnitudine, & prudentia non mediocri prædita. Hæc cùm memoriam Vrsulæ virginis sanctissimæ, quę cum reliquis virginibus, eiusdem voti atque sanctimoniæ socijs, pro Christi nomine mortem pertulit, & Coloniæ Agrippinæ sepulta est, singulari studio coleret, à Maximiliano Imperatore postulauit, vt sibi reliquiarum eiusdem virginis partem aliquam concederet, quam in sacrario reseruaret. Is verò integras reliquias Autæ virginis, quæ inter reliquas Vrsulæ socias princeps extiterat, illi dono misit. Fuit illius corpus Olysipponem delatum, & cum maxima populi totius celebritate receptum, & in sepulchro in ara quadam templi, quod Maria regina in memoriam sanctæ Dei Matris ædificarat, extructo, repositum, vbi meritis illius multi in rebus aduersis numen Christi propitium signis admirandis experti sunt. In India porro Suarius

RES EVROPEAE

De reliquijs Autæ Virginis et Martyris in Lusitaniā translatis.

RES IN-DICAE.

Sylueriæ in Bengalam nauigatio.

Bengalæ prouinciæ descriptio.

Chatingamum vrbs

Chatingamensis Rectoris in Syluerià insidiæ.

cùm Regem Maldiuensium insularum & Bengalæ etiam Regem ab Emmanuelis fide defecisse cognouisset (multæ namque illis à Lusitanis iniuriæ post obitum Albuquercij illatæ fuerant) Ioannem Sylueriam cum nauibus quatuor misit, vt alienatas Regum voluntates recolligeret. Syluería in insulis Maldiuensibus pacem cum Rege constituit: Cambaiam deinde petijt, & pacem cum rege firmauit: inde Cochimum nauigans, ibi tantisper constitit, dum commeatũ acciperet. Indè in regnum Bengalæ cursum instituit. Bẽgala est prouincia latißima, quam Ganges fluuius interfluit. Fluuius est altißimus atque latißimus, qui citeriorem Indiam ab vlteriore disterminat, & duobus ostijs, inter se tercentum passuum millia distantibus, in Indicum Oceanum labitur. Aquæ sunt salubres, & religionem poßidere ab incolis existimantur, ita, vt multi vel vt morbos depellant, vel vt animos scelere pollutos expient, illis frequenter abluantur. Regio est incredibili fertilitate prædita. Gens est colorata, neq; deformis, nec inuenusta: lautißimè viuit: vestibus eleganter excolitur. Venere, & ingluuie, multisque vitijs astricta est. Præterea fidem minimè sanctã habet, dolis & fraudibus gloriatur. Vt plurimum simulacra colit, multi tamen in eo regno suntMahumetis diciplinis astricti. Sylueria in portũ Chatingamensem inuectus (est autem Chatingamum Bengalę ciuitas) de suo aduentu vrbis Rectorem certiorem fecit. Rector sibi gratißimum esse illius aduentum simulauit, hominemque muneribus deliniuit, seque illius gratia omnia, quæ vellet, facturum ostendit. Sed cum ludificari & mentiri perseueraret, prælium exortum fuit, quod cùm incolarum graui damno finitum esset, & pax obsidibus datis firmata, tantam deinde humanitatis speciem prę se Rector tulit, vt Sylueria insita probitate deceptus, obsides reddiderit. At Rector obsidibus receptis, insidias rursus struxit, vt Sylueriã opprimeret. Sed cùm iterũ fuisset prælio victus, veniam petijt, & pacem se velle finxit. Tandem Sylueriam Rector alius, qui

us qui ciuitati,quam Daracam appellant,à Rege Ben- gala præfectus erat,per literas inuitauit, vt ad ciuitatis illius portum naues appelleret. Rectorem Chatingamensem esse virum nefarium, & propter insidias, quas ille per summum scelus intenderat, Regi pœnas grauissimis daturum. Vt autem magis Sylueriam ad se pelliceret, munera largè misit. Id autem erat Chatingamensis malitia confictum,vt facilius Sylueriam imparatum dolis oppri meret.Sylueria verum esse credidit,naues in eum portum,ad quem inuitabatur, induxit. Ibi cùm in fluuium esset inuectus, Rex à suis admonitus,tam multas in eum naues immisit, vt parum abesset, quin funditus euerteretur. Sed fraus virtute repulsa fuit.Sic tandem hostibus repressis,Sylueria in insulam Zeilandam cum classe quassata & imminuta (Ioannes enim Fidalgus,vnius nauis nauarchus,eum deseruerat)cursum tenuit. Antonius verò Saldagna,qui cum non mediocri classe mare Arabicũ peragrabat, aliquot prædas egit,& cùm hyems instaret,nulla re memorabili gesta, in Indiã reuersus est. Emmanuel Lacerda, qui similiter missus Dium fuerat,à Melichiazio summis honoribus acceptus,pacem cum illo fortiùs astrinxit. Alexius Menesius,vt dictũ est,similiter Malacam cum trecentis hominibus Lusitanis aduectus fuit:& Alfonsum Lupium Costam(sic enim ab Emmanuele statutum fuerat) in arcis possessione constituit, & Odoardum Melium rebus maritimis præfecit,& Antonium Paciecum è custodia liberauit.Nonius enim Pereira propter dissensiones, quæ superiùs explicatæ sunt, eum in custodiam dederat. Malaca eo tempore grauissimo bello premebatur.Rex Bintami stationem,quę fluuio Muari imminebat,tormentis & firmo præsidio muniuit,vt è propinquo frequentius terra atq; mari in nostros incurreret. Menesius Alfonsum Lupium Costam cum trecentis Lusitanis,tribus millibus Malacensiũ, & multis viris nobilibus eò misit, vt arcẽ euerteret. Is cùm ęstus decessisset,& naues alueo sustineri non possent,æstus recipro

Daraca Ciuitas.

Malacẽsę bellum.

cationem expectabat, vt cùm rursus accederet, in fluuium inueheretur. Interim tormentis eminus res gerebatur, & non pauci vtrinque cadebant. Aestus verò paulatim redibat, & prælium præclarè geri potuisset, nisi temeritas consilium perturbasset. Nam inter Alfonsum Lupium Costam, & Georgium Mascaregnã atrox iurgium extitit. Itaq; nostri re infecta domum reuertuntur. Rex cùm vi aperta nihil se facturum confideret, dolos machinari cœpit. Itaque finxit se pacis esse cupidissimum, eamque ab Alexio postulauit. Is cùm cerneret ciuitatem annona grauissimè laborare, eam libenter concessit. Rex multis humanitatis egregiæ signis omnes sinistras opiniones ex nostrorum animis euellebat. Nostri rursus in Regem officia, quæ poterant, summa fide conferebant. Muneribus atque beneficijs inuicem certabatur, cõmercium rerum omnium erat cum partis vtriusque vtilitate constitutum. Hac pacis & amicitiæ simulatione cùm nostros cerneret esse omni metu vacuos, subitò septuaginta naues, quas dissimulanter instruxerat, vt mari arcem quaterent, & supra duo millia militum terra misit, vt eodem tempore in nostros imparatos inuaderẽt. Naues in insulam, quæ vrbi adiacet, inuehuntur, in nostros somno consopitos impetum faciunt, multos obtruncant, in naues ignem conijciunt. Ignis in nauibus (fuerat enim turbida tempestas, & imbres demissi eas madefecerant) implicari minimè potuit. Fugientium clamor exoritur. Alexius excitatus duces in insulam mittit, prælium in meridiem perductum fuit, & hostes repressi sunt. Similiter & qui terra venerant, cum magno ciuium numero, qui sceleris participes erant, arcem acriter oppugnare instituunt. Rex identidem subsidia cum elephantis summittebat, & res vtrinque summa virium contentione gerebatur. Sed cùm nostri meridie ex insula redirent, hostes minus pertinaciter instare, deinde paulatim cedere, postremò fugere cœperunt. Multi ex illis cæsi, complures etiam capti sunt. Nihilo tamen secius Rex cum maiore exercitu

Regis Bintamësis in Lusitanos insidiæ.

arcem

arcem oppugnare instituit. Septem continuos dies nostros graui bello premere contendit. Nostri rursus crebris eruptionibus illi frequentes plagas imponunt. Sed quod acrius nostros affligebat, erat inopia atq; fames, quæ in dies ingrauescebat. Menesius tãdem rationem iniuit, quemadmodum stationem illam Muarẽsem euerteret. Quod sine magno labore factum est. Iaoensis quidam, vir nobilis & valdè diues, cũ vxore, & liberis, & amplissima familia Malacã petierat, vt in ea vrbe domiciliũ collocaret. Fuerat autem, cum Malacæ oram legeret, à ducibus Regis Bintamensis capt⁹, ad illumq; perductus. Rex illum perbenignè accepit, multisq; precibus eò hominem perduxit, vt Bintamum Malacæ præferret. Interim Rex cum illius familiaritate delectari multis signis ostenderet, multò tamen magis vxoris illius specie (erat enim insigni pulchritudine) delectabatur. Vt autẽ liberius ea frui posset, hominem à se per speciẽ honoris amandat, illiq; præfecturam certarum nauium attribuit. Is (erat enim valdè strenuus) multum damni nostris inferebat. Sed cùm Regis adulterium, insignemque perfidiam suorum indicio comperisset, in arcem nostram transfugit. Cum illo Menesius consilium, quod animo versabat, communicauit. Is ad eam rem fuit operam suam pollicitus. Itaque cum centum & viginti viris Lusitanis, & nonnullis Malacensibus, partim terra, partim mari à Menesio missis, hostes inopinãtes oppressit, in munitiones irrupit, propugnaculum extemplò capitur. Iaoẽnsis vnius tormenti ictu percussus, occumbit: aliqui è nostris occisi sunt. Emmanueli Falconi, qui terra copias agebat, crus perfractum fuit. Nostri tamẽ cum magna hostium cæde propugnaculo potiti sunt. Supra septuaginta tormenta è munitionibus in arcem deportata fuerunt. Hoc pacto bellum ad tempus aliquod intermissum fuit, & Menesius Tristanum Menesium, vt Malucas insulas exploraret, dimisit, & ipse cũ maxima Lusitanorum parte in Indiam citeriorẽ reuersus est. Post illius digressum, bellum rursus exarsit.

De Muarensis stationis expugnatione.

Belli Malacensis redintegratio. Arx decem & ſeptẽ dies obſeſſa, ſummiſq; viribus oppugnata fuit. Hoſtes in duas naues ſociorum, & in vnã triremem Luſitanam faces iniecerũt. Noſtri vt ignem extinguerẽt, egreſſi ſunt. Dum pugna cõmittitur, ignis in tormentarium puluerem nauis, cui Gabriel Gagus præerat, aduerſo & infauſto caſu coniectus, nauẽ ſubitis ignibus inflammauit, & omnes, qui erant in naui, cùm eſſent armis grauati, demerſi ſunt. Iacobus Mendezius alterius nauis præfectus tormẽti vnius ictu occiſus fuit. Noſtri tamen ignẽ extinxerunt, & hoſtes repulerunt. Qui cũ cernerent maximum damnũ, quod illis noſtri crebris eruptionibus inferebant, & q̃ fidelẽ operam ciues Bendarę ductu noſtris in bello nauabãt, obſidionem ſoluerũt. Tunc Bintami rex à bello deſiſtendum cenſuit. *Cæſorum & captiuorum numerus.* In his prælijs duodeuiginti Luſitani deſiderati fuerunt. Ex hoſtib⁹ ſupra quadringentos cęſi, & complures etiã capti, in quib⁹ Dynaſtæ cuiuſdam Siamẽſis filius extitit: pro cuius redẽptione pater nauem ingentem cibarijs onuſtã Malacã miſit, quæ plurimum noſtros in illa ciborũ penuria ſubleuauit. Hoc anno Rex Emmanuel Iacobum Lupium Siqueiram, *Ia. Lupij Siqueiræ iter Indicum.* vt Lupo Suario ſuccederet, in Indiam cũ decem nauiũ claſſe miſit. Cùm verò promontorium Bonę ſpei prętereucheretur, piſcis ingentis magnitudinis in nauis latus, cui Ioannes Limicus præerat, incurrit, nauemque in alterum latus impulit, eamque tanta vi retinuit, vt *Io. Limici nauis ab ingenti piſce retardata.* progredi nequiret. Vectores & nautæ ſe in ſaxum impegiſſe ſuſpicabantur. Sed cùm neque compages diſſolui, nec aquam admitti conſpicerent, animos à metu refecerunt, & piſcis à naue diuulſus, liberum illis mare permiſit. Goam octauo die menſis Septembris peruenit: quo tempore Lupus Suarius in inſula Zeilãda arcem, vt fuerat ab Emmanuele iuſſus, ædificabat. *Zeilandẽſe bellum.* Id quidem cùm primùm ad inſulæ portum, quem Columbũ nominant, appuliſſet, a Rege, vt ſibi per illũ liceret, impetrauit. Sed cùm Saraceni, vt facere ſolebãt, Regem ab ea mente deduxiſſent, factum eſt, vt Rex nõ modò quod ſponte ſua cõceſſerat, pernegaret, verùm

& acre

& acre bellum moliretur. Itaque nocte stationes instituit, præsidia disposuit, tormentis nostros arcere parauit. Suarius omnes copias in terram exposuit. Prælium repente commissum fuit, in quo Verissimus Paciecus, vir nobilis & strenuus, cum nonnullis Lusitanis cecidit, & multi vulnerati sunt. Hostes tamen à stationibus cum magna multorum cæde, pulsi fuerunt. Rex veniam & pacem postulauit. Pax ea lege concessa fuit, vt non solùm arcem ædificari permitteret, sed etiam in pœnam illius inconsideratæ rebellionis, tributum Regi Emmanueli singulis annis penderet. Tributum erat gemmarum certus numerus, & maximum cinnamomi pondus. Suarius similiter Regi fidem dedit, vt semper auxilio Prætoris Lusitani tegeretur, nec vnquam bellum contra illum fieret, quin Lusitani ab illius finibus hostes arcerent. Fœdus factum, & iureiurando sancitum, & literis mandatum, Regisq; & Principum, & Suarij nominibus consignatum fuit. Arx deinde incolarum operis multò citius absoluta fuit, & Ioanni Sylueiræ commissa: maritimarũ verò rerum cura Antonio Mirandæ credita. Inde Cochimum reuersus, Siqueiram offendit, illique prouinciam tradidit, & in Lusitaniam profectus est. Siqueira continuò muneri diligenter incubuit. Christophorum Sousam cum classe Dabulem misit, vt eam ciuitatem, quæ ab Emmanuele desciuerat, bello domaret. Alfonso prætereà Menesio præcepit, vt in Baticalam infesta signa similiter inferret. Tum Ioannĩ Gomecio iussit in insula Maldiua arcem ædificare, vbi fuit à Saracenis Cambaiensibus occisus. Deindè cùm Goam peteret, in cursu arcibus Calecutij & Cananoris diligentissimè prospexit. Postquam Goam appulit, Antonium Saldagnam plurimum nauibus auctum, in Arabicum & AEthiopicum mare misit, vt plurimum damni Saracenis inferret. Simonem Andradium in Sinam misit, qui, vt scriptum est, temeritate & amentia Sinas Lusitanis infestos reddidit. Antonium Corream ad Regem Peguensem, vt cum illo pacem & amicitiam iungeret, le-

Pax Zeilandensis eiusq; capita.

Siqueira admini stratio Indica & res gestæ.

gauit. Garsiæ Salæ concessit, vt rei gerendæ causa Malacam peteret. Qui cùm eò peruenisset, Alfonsum Lupium Costã morbo grauiter impeditum reperit: qui cùm inciteriorem Indiam morbi depellendi gratia redire vehementer expeteret, arcem ipsi Garsiæ Salę tradidit: & non multis post diebus, quàm Cochimũ appulit, eodem morbo consumptus est. Dum hæc in India gerebantur, Abrahemus Barraxæ filius accepit, incolas montis Farrobij, & Benamarenses, & reliquos eiusdem vicinitatis Mauros multas clades à Lusitanis accepisse. Id igitur vlcisci constituit. Itaque cùm id, quod animo moliebatur, summo silentio cõpressum tenuisset, quingentos equites eduxit, & in pagis quibusdam Arzilẽsi agro finitimis, ea parte, quę Tingim spectat, in insidijs delituit. Inde Aroazium itineris ductorem præmisit, vt campum exploraret, & omnia vsque ad speculas, quas Alfandiquimenses appellant, specularetur. Ioannes Coutignus hunc Aroazium, virum industrium & sagacem nouerat. & illius fraudes & insidias diligẽtissimè præcauebat. Ea autem de causa, nunquam speculatores ex vrbe mittebat, quin illis equitum auxilium assignaret. Tunc igitur, cùm homines speculatum misisset, equites simul emissi sunt. Aroazius se continuit, dum eos in speculis constitutos animaduerteret. De ea re Abrahemum confestim admonuit. Is silẽti agmine è latebris egressus, nostris appropinquabat. Nostri cùm primam aciem cernerent, vt se reciperent, cõsilium inierunt. At Mauri substiterunt. Fernandus Callæcus primi agminis ductor, qui speculatoribus auxilium afferebat, cùm eos substitisse conspiceret, in illos inuectus est. Hostes ordine minimè confuso cedebant, donec nostros in postremũ agmen, quod Callæcus minimè conspexerat, extraherent. Ibi equites nostri decem & septem ceciderunt, reliqui fugæ se mandârũt. Sed in lacus, qui iter impediebat, angustijs, quidam fortissimus eques, nomine Ludouicus Valens, nostros confirmauit, & se armatũ hostib' obiecit: nec ex eo loco demigrauit, antè quàm Lu-

RES AFRICANAE.

Abrahemi Barraxæ in Arzilensem agrũ excursio.

Ludouici Valentis virtus.

Lusitani lacus angustias pertransirent. Deindè nostros ordine instructos domum ita reduxit, vt inter hostes atq; nostros eximia virtute & dexteritate versaretur. Cùm iã se Abrahemus reciperet, incidit in illum Antoni⁹ Mascaregnas, adolescẽs valdè strenuus, cum 4. equitibus: qui omnes capti sunt. Mascaregnas quamuis à rege Fessæ perbenignè tractaretur, mortẽ, quæ impendebat, vitare nõ potuit. Cùm enim pesti lentia apud Mauros desæuiret, illum confecit. Sub id tempus præfecit Emmanuel Azamori (Petrũ namq; Sousam reuocauerat) Aluarum Norognam, qui cum multis Maurorum principibus pacem firmauit, & illis æquabile tributum imperauit. Rebelles verò cladibus multis affecit. Præter alias excursiones, xxvj. die Aprilis Benemczium agrũ populatus est, multos occidit, ducentos & octoginta captiuos abduxit, nõ mediocrem prædã abegit. Rursus mense Iunio Vascum Fernãdium Cæsarem in alias Maurorum turmas immisit, qui cùm incautos opprimeret, viuos 800. cepit, magnaque preda potitus, copias in vrbem incolumes reduxit. Rursus Aug. mense, Antonius Gundissaluius eiusdẽ Norognæ iussu in Mauros pedites inuasit: qui cùm diu restitissent, victi tandem sunt, & aliqua eorum pars in seruitutem abstracta fuit. Hoc eodẽ mense quidã Maurorum fœderatorum Duces à Norogna auxilium petierunt, quo Enxouienses Mauros aggrederentur, & magnã frumẽti copiam inde asportarẽt. Sed cùm 200. hostes nostris imminerent, Mauri fœderati suspicati sunt, maximum hostium numerum in insidijs latere. Hac suspicione perturbati, se in primũ agmen conferunt. Nostri in postrema acie hostium impetum sustinebant. Nonnulli ab hostibus cesi sunt. Reliqui cum dedecore se in vrbẽ receperunt, nõ culpa sua, sed eorũ, qui eos deseruerunt. Id tamen eis grauem diebus multis dolorẽ inussit. Hoc tempore Emmanuel varijs & molestissimis curis agitabatur. Videbat enim se matrimonij vinculo liberatum, & cupiebat vltimum vitæ actum in rebus præclaris, memoria que

Antonij Mascaregnae mors.

Aluarus Norogna Azamorij Præfectus eiusq; res gestæ.

RES EVROPEAE

que sempiterna dignis consumere. Quocirca statuit in Algarbium se conferre, regniq; administrationem Ioanni filio, & consiliarijs relinquere, vt ipse omni reliqua cura solutus, bello Mauros vexaret, atq; propagãdæ religioni vehementer incumberet. Sed ab hac cogitatione illum insidiæ multorum hominum, quos ipse non mutatione consilij, sed acerbitate supplicij coercere debuisset, abstraxerunt. Vt enim mos hominum est, qui omnia non fide, sed cupiditate metiuntur, ab illo, quem nõ ita diu victurum sperabant, ad Ioan. Filium, à quo sibi multò maiores, & diuturniores opes pollicebantur, paulatim deficiebant: & ætatem Principis, optima quidem natura præditi, sed fraudibus & dolis obnoxij, captabant. In primis verò plurimum de laudib9 Emmanuelis detrahebant. Hominem esse dicebãt multum de ædificijs, parum verò de regia dignitate cogitantem. Præterea grauitatis immemorem esse criminabantur, quòd facilimos aditus haberet, quòd sui conueniendi facultatem quibusuis hominibus daret, quòd equos frequenter agitaret, quod insita facilitate nullius congressum aspernaretur. Præterea illi crimini dabant, quòd multum auri & argenti profunderet. Postremò multa regiæ virtutis ornamenta in illo requirebant, & Ioanni persuadebant, si vellet amplissimũ in Regibus nomen obtinere, vt longissimè à patris instituto discederet, neq; se peruulgari & contemni permitteret. Erat autem Ioannes natura clemens atq; benignus, & ad pietatis studium valdè propensus. Sed tantas vires hominum perditorum sermo, cui aures assiduè præbebat, habuerat, non quidem vt patrem odio persequeretur, quẽ pietate summa colebat, sed vt minimè illius mores & instituta comprobaret. Itaq; statuebat, longè diuersam sibi vitæ rationem sequendam esse, vt ad summũ decus aspiraret. Neque deerant interim, qui persuaderent, nihil esse magis regium, quàm, quidquid liberet, efficere. Voluntatem namq; refrenare, esse non regiæ dignitatis, sed miserrimæ seruitutis argumentum. Cùm multa eiusmodi Emmanuel

Insidiæ & calumniæ in Regem Emmanuelem.

nuel accepisset, veritus est, nè, si res alias agere vellet, & filiũ in adulatorum potestate relinqueret, ab eo cõtemneretur, & regnum improborum consilijs gubernatum, ruinæ periculum adiret. Hic metus illum ab instituta cogitatione reuocauit. Præterea vt magis se à contemptu & solitudine vindicaret, se nouis affinitatib⁹ stabilire decreuit. Idcirco à Carolo Imperatore petijt, vt Leonoram sororem suam, excellenti pulchritudine & probitate fœminã sibi despõderet. Atqui prius ille, vt Ioanni filio collocaretur, enixè operã dederat, & ea de causa Petrum Goueanum in Germaniam ad Maximilianum Imperatorem legauerat. Tunc verò sic immutatus fuerat, vt eam vxorem ducere, quàm filio in matrimonium collocare mallet: quæ res apud multos in varias repræhensiones incurrit. Sic enim dicebant: Quam rem gerit Princeps hic, in quo ad hunc diem patrium in Rempub. animum semper agnouimus? At nunc multis rationibus Rempub. euertit. Primùm enim, Rex annos quinquaginta natus, & viduus, octo filijs oneratus, quonam modo poterit virginem Caroli sororem, in maxima spe aliarum nuptiarum enutritam, ad nuptias parum ætati accommodatas allicere, nisi regni opes prius effuderit? Filio nãq; dos magna cõfici potuisset. At is non modò vxorem indotatam accipiet, verùm contra morem & consuetudinem, nomine dotis, regni patrimonium vxori largietur. Præterea necesse erit (aliter enim fortasse vxori adolescenti minimè satisfaciat) vt ad voluntatem illius regnum administret. Postremò, quid liberis faciet? octo filios habet. Totidem poterit ex noua nupta suscipere. Regnum est angustis finibus terminatum. Quas igitur opes poterit tantæ filiorum multitudini largiri? Quibus honoribus aut emolumentis Regia soboles statum suum tuebitur, nè sit ei necesse in turbam conijci, & reliquorum hominum institutis victum sibi comparare? Erit præterea ei necesse amori seruire, vxori blandiri, & non quomodo nomen suum immortalitati commendet, sed quomodo

Emmanuel secũdas ambit nuptias.

Multorum de Emmanuelis secundis nuptijs sinistrum iudicium.

modo virgini pulcherrimæ morem gerat, excogitare. Hæc & his similia vulgò iactabantur, ab his præcipuè, qui domesticas illius offensiones ignorabant. Emmanuel tamen in ea mente perstitit, & cùm Carolus in Hispaniam, vt regni hæreditatẽ cerneret, è Gallia Belgica veniret, ad illum Aluarum Costam, qui regio cubiculo præerat, legatum misit. Legationis species salutationis nomine instituta fuerat: legationis tamẽ summa eò pertinebat, vt nuptiæ conficerentur. Aluarus Costa omnia, quæ Emmanuel cupiebat, ex animi sententia conficit. Nuptiæ pactæ sunt, dos etiam à Carolo dicta, ab Emmanuele sponsæ munera ingentia cõstituta: festi dies acti, & matrimonij fœdus Cęsaraugustæ, vbi tunc Carolus considebat, summa omnium lętitia & gratulatione celebratum. Fuit tamen necesse, cùm esset cum Carolo & Leonora, & sanguinis propinquitate, & affinitate multis rationibus implicatus, & ea de causa per Pontificias sanctiones nuptiæ coniungi minimè potuissent, vt Pont. Maximi benignitate legibus soluerentur: quod factum fuit. Nuncius huius pactionis & fœderis ad Emmanuelem perlatus, cũ gaudio ingenti cumulauit, sed nobilitatẽ & multitudinem non mediocri solicitudine affecit. In primis verò Ioannem solicitauit, nõ quòd easdẽ nuptias expeteret, sed quòd Reipub. inutiles arbitraretur. Emmanuel regni Proceres in cõsilium euocauit. Ibi luculentam orationem habuit, qua rationes, quæ illum ad matrimonium inuitârant, exposuit: qua quidem illi, qui aderant, aut moti sunt, aut se motos esse, nè Regis animum offenderent, simulârunt. Itaque omnes ordine instituto illius manum de more osculati, & vt matrimonium felix atq; faustum esset, precati sunt. Post has gratulationes, & omniũ faustas acclamationes, pestilentia Olysipponem vehementer afflixit, & Regẽ varias sedes commutare illius metu coegit. Almeirinũ deindè se contulit. Indè Cratum (est autem id oppidũ celebre quod ad Hospitalẽsium equitum ordinẽ pertinet) profectus est, vt ibi reginã opperiretur. Illa verò mul-

Emmanuelis ad Carolum V. Legatio de Leonoræ nuptijs.

Sponsalia cum Leonore.

Pestilẽtia Olysipponensis.

multis Hispaniæ Proceribus stipata, in regnorũ confinia peruenit. Eo multi Portugalliæ Proceres, vt eam exciperent, se cõtulerunt ad exiguum fluuium, Seuerum nomine, qui Portugaliã a Castella discriminat, peruentum est. Martinus Albicastrensis, Villæ Nouæ Portimanensis, quod oppidum est in Algarbio situm, Comes, fluuium traiecit, & Reginæ manum suppliciter osculatus est. Illum Comes Tentugalensis, & Episcopus Portugalensis, & Archiepiscopus Olyssiponensis ordine subsequuti, eodẽ officio perfuncti sunt. Alia deindè Lusitana nobilitas idẽ fecit. Regina fluuium transmisit: quam Dux Albanus, & Episcopus Cordubensis deducebant. Dux Brigantinus citra fluuium cõstiterat: ad duo millia equitum Lusitanorũ satis eleganti cultu conuenerant. Vbi Regina in terminis Lusitaniæ constitit, Dux Brigãtinus ex equo desiluit, vt Reginam nomine Regis exciperet. Quæsitus ab Albano Duce, an facultatem ab Emmanuele Rege ad illud munus obeundum haberet, eam literis publicis inscriptam, & manu Regis ipsius consignatam ostẽdit. Literæ publicè & alta voce recitatæ sunt, & Albano duci in officij sui ritè peracti testimoniũ traditę. Tunc idem Princeps catenam auream, quæ Reginæ brachio alligata erat, assumpsit, vt sic ipsam Reginam deduceret, quam Brigantino duci tradidit, atque commisit. Hac traditione solenni ritu celebrata, Albanus Dux, & reliqui Castellæ Principes abscesserunt. Episcopus tamen Cordubensis, & Dynasta Tregeniensis (hi Legati erant) & præterea Villæ Francę Princeps, & equitum Hospitalensium in Castella Magister, & Montis acuti Comes cum Regina Cratum vsque peruenerunt. Postquam in oppidum ventũ est, & Regina cœnauit, Rex illam inuisit: à qua cum singulari significatione amoris exceptus fuit. Ioannes illius manum osculari voluit: quod, illa nullo modo induci potuit, vt pateretur. Georgium tamen equitũ Iacobẽsium & Cistertiensium Magistrum, Ioannis Regis filium, vt Hispaniæ morem conseruaret, ad osculũ ma-

Reginæ Leonoræ in Lusitaniam deductæ pompa & ceremoniæ.

Emmanuelis cum Leonora nuptiæ.

nus admisit. Deinde Archiepiscopus Olysipponensis Regem atq; Reginā ritu ab Ecclesia sancta recepto stabili matrimonio copulauit. Symphonia deindè, & tibiarum concentus, & choreę consecutæ sunt. Inde modicis itineribus Almeirinum profecti sunt. Filii regis obuiam illis prodiere. Principes regij ex equis repentè desiliunt, vt Reginæ manum osculentur. Id illa pati noluit: imo multis in illos voluntatis egregiæ signis insitam benignitatem testificata est. Reliqui regni Principes, qui nondum suum officium fecerāt, eam solito more salutârunt. Vbi Almeirinum peruenere, Isabela & Beatrix Emmanuelis filiæ ad scalarum gradus, quib' in Aula ascensus patebat, aduenêre, & cum descendere pararent, Regina, nè id facere possent accelerauit, & ad genua prouolutas subleuauit, easq; humanissimè complexa est. Reliquæ deindè virgines Reginam manus osculo salutant, quas omnes illa ad modum benignè, cū debita tamen maiestatis ratione resalutat. Quibus cantibus, saltationibus, & tripudijs dies ille celebratus extiterit, erit explicatu difficillimum. Sequenti die Rex peractis Sacris aurei velleris ordinem a Philippo Burgundiæ Principe fundatum, a successoribus singulari religione retentum, cuius Princeps atque Magister Carolus erat, ipsius Caroli iussu consecutus est. Hyems illa tota fuit Almeirini in summa iucunditate consumpta. Inde appetente vere, Rex Eboram concessit.

RES INDICAE.

Annus nati Christi 1519.

Classis 16. nauium in Indiam missa, eiusq; successus.

Hoc anno, qui fuit a CHRISTO nato M. D. XIX. misit Rex Emmanuel in Indiam sedecim nauium classem, cuius Georgius Albuquerquius præfectus extitit. Non omnes tamen institutum cursum tenere potuerunt. Nauis enim, cui Iacobus Limicus præerat, Olysipponem reflatu delata est. Ludouicus Guzmanus cum naui, cui præerat, a fide desciuit, piraticam fecit, multaque flagitia & scelera indigna genere suo designauit. Emmanuel Sousa, qui nauarchus erat rostratæ nauis, cum oram Æthiopiæ Melindem versus legeret, & portum Mantuæ sic enim appellant subiret, vt commeatum ab incolis emeret, fuit in terra a Sara-

cenis cum quadraginta viris Lusitanis occisus. Nauē vero cum ad insulam, quæ non procul Quiloa distat, turbida tempestate iactata, & v[illegible] fuisset, Saraceni diripuerunt, & Lusitanos omnes, vno duntaxat puero, quem Rex Zamzibar [illegible] in fidem rec[illegible], excepto, trucidârunt. Georgius Albuquercius c[illegible] 9 naui bus Mozambique hyem[illegible]. Quatuor tantum naues in Indiam pelagus tra[illegible]erc. Interim Iacobus Lupius Siqueira omnia, quæ a[illegible] bellum Arabiæ gentibus inferendum necessaria videbantur, [illegible] ope comparabat. Et quia maioribus copijs in[illegible]gebat, nauigio, quod faciè fluctus exciperet, Gundisaluum Louensem Mozambiquem ad Georgium Albuquercium misit, cui mandabat, vt inde Arabicum sinum peteret, vt coniunctis viribus Iudam expugnarent. Cum verò Siqueira Melichiazij fraudes perciperet eumque multis incommodis Lusitanos affecisse cognosceret, Christophorum Salam cum triremibus tribus, qui oram Cambaiæ infestam redderet, expediuit, quod is diligenter effecit, & cum non mediocri præda reuersus est. Similiter & Antonius Saldagna, qui circa Guardafumense promontorium oras illas peragrabat, ingenti præda potitus, se ad Siqueiram contulit. * Sub id tempus, leuis a Rege offensio ita grauiter cuiusdam viri Lusitani animum exulcerauit, vt oblitus fidei, pietatis, & religionis, Regem, a quo educatus fuerat, patriam, quæ illum genuerat, prod[illegible] vitamque suam in summum discrimen induce[illegible]perararet. Fernandus Magallanus fuit vir nobilis [illegible] magno animo præditus, cuius antea mentio facta est. Is in India bellicis in rebus non mediocre virtutis & industriæ documentum dederat. In Africa similiter viri valdè strenui officio functus fuerat. Olim erat apud Lusitanos in more positum, vt in Regia, qui Regi seruiebāt, ipsius Regis sumptibus alerentur. Cum verò multitudo domesticorum tanta fuisset, (eorum namque filij, qui Regibus operam dabant, eundem locum retinebant. & præterea multi in regiam familiam meritis

Fernandi Magallani ad Castellæ regē defectio.

Institutū aulæ Lusitanicæ.

admittebantur) difficillimum videbatur, cibos tantæ multitudini præparare. Quocirca fuit a Portugaliæ Regibus statutum, vt sumptum, quem quilibet erat in Regia facturus, ipse sibi ex regia pecunia faceret. Sic autem factum est, vt cuilibet certa pecuniæ summa singulis mensibus assignaretur. Ea vero, cum summa tunc annonæ vilitas esset, satis homines alebat. Nunc autem cum & hominum multitudo cum rerum venalium pretijs multis accessionibus amplificata sit, factum est, vt illa pecunia, quæ olim quotidianis sumptibus faciendis late sufficiens erat, nunc perexigua sit. Cùm tamen omnis Lusitanorum dignitas à Rege pendeat, huius exiguæ pecuniæ summa, quasi multo amplior esset, incredibili studio quæritur. & cùm in regiam familiam admitti, vt valde expetendum Lusitani iudicent, tum in stipendij huius incremento summum decus statuunt. Cùm enim sint apud Reges variæ famulorum classes, pro classium dignitate cuilibet Regis domestico pecuniæ numerus assignatur. Maxima classis est virorum nobilium. Sed cum nobilitatis etiam discrimen sit, non vnum congiarium omnibus ex æquo tribuitur. Sic autem euenit, vt pro congiarij magnitudine, de nobilitate vniuscuiusque iudicium fiat, & tantò quisque nobilior existimetur, quanto illius congiarium amplius extiterit. Hoc quidem indicium, vt sunt res humanæ, est sæpe fallacissimum. Multi namque ambitione & sedulitate consequuntur, quod meritis atque germanæ nobilitati tribuendum. At tamen Lusitani cum sint præter modum huius nobilitatis appetentes & paruæ pecuniæ accessione nobilitatem suam augeri putent, pro hac tam parua pecunia sæpenumero, tanquam in ea solus omnis atque dignitas vertatur, sibi pugnandum arbitrantur. Magallanus autem pro meritis suis contendebat, vt congiarium illi⁹ dimidio numi aurei singulis mensibus augeretur. Rex, ne aditum ambitiosis aperiret, id denegauit. Magallanus offensione hui⁹ beneficij sibi eo tempore denegati commotus, a Rege de-

Defectiōis Magallani ca causa.

desciuit, fidem violauit, Rempublicam in summum discrimen adduxit. Et cum Reipublicæ in multis nobis tolerandæ sint, & Regum etiam, qui Reipublicæ parētes sunt, offensiones perferendæ: & cuius viri, quam patriæ debemus, pro ipsius patriæ salute ponenda sit, vir audacissimus tantum dolorem ex parte vnius aurei dimidia, quæ quinque denarios conficit, [illegible] ta cepit, vt Rempublicam oppugnaret: Regem, a quo fuerat enutritus, violaret: & patriam, pro qua mori debuisset, in discrimen adduceret. Res enim in periculum adducta fuit, vt periculosi belli discrimen rebus communibus impenderet. Nescio autem, vnde tam turbulentus mos in Respublicas irrepsit. Cum enim proditoris [illegible] men sit non modò odiosum & inuisum, sed etiam eius posteritati maculam sempiterni dedecoris inurat, [illegible] homines, qui fidem violare, & Reges suos, aut Respublicas oppugnare statuunt, munera, quæ acceperant, literis consignatis abijciunt, fidem abiurant, se ciuitatis iure spoliant, regem sibi suas res habere iubent, sibi nihil deinceps cum patria fore commune testificantur: & tum demum sibi moliri contra patriam bellum licere contendunt. Esto, aspernare munera, si lubet: contemne patriæ benignitatem: freme quantum voles, tibi non esse præmium pro dignitate persolutum. Fidem vero datam prodere qui potes? Grauem mihi iniuriam patria intulit. Intulit etiam grauissimam. Sed iniuria nec in parentibus, nec in patria vindicanda est. Omnia, quæ à patria acceperam, inquit ille, reliqui. Nunquid vitam, ingenium, disciplinam abiecisti? Minimè. Ad hæc omnia à Deo primùm, à patriæ deinde legibus, & moribus, & institutis accepisti. Neque naturæ repugnare, neque patriam lædere, neque fidem frangere, quamuis omnibus iniurijs oneratus sis, vnquam licebit. Imo vita tibi deferenda, & grauissima supplicia subeunda sunt potius, quam fidem violes, aut officium prodas. Abiura fidem quantum voles: perfidiam tuam publicis literis contestare: insignem memoriam sceleris infandi posteritati relin-

Præterea [illegible] re- præbentia

que nullis tamen testimoniis numinis offensionem & dedecoris sempiterni maculam vitare potens. In eam tamen fraudem Magallanus impulsus fuit, vt arbitraretur, publico testimonio fidem & Regi, & patriæ debitam abiuraret, licere sibi fidem prodere. Id confestim exequi minimè dubitauit, & se continuò ad Carolum contulit, eumque admonuit, insulas, quas Malucas appellant, quæ sunt vltra auream Chersonesum constitutæ, ad limites Castellæ pertinere, & ab Emmanuele Rege contra pactionem iam factam vsurpari. Ducebat autem secum Rodericum Falerium, qui se Astrologiæ disciplinam tenere profitebatur, vt eandem opinionem in animo Caroli altius imprimeret. Aluarus Costa, qui tunc legatus apud Carolum erat, Carolum adiit, [illegible] commemorauit, non esse illius amplitudine dignum, aures hominibus illis præbere. Eadem namque vanitate & scelere, quo Regem optimum violârant, multa eos fingere. Proditorum nomen enim cunctis hominibus, tum præcipuè Regibus esse detestabile & execrandum. Reges vero, qui illis fauerent, [illegible] nomen ex hominum memoria deleatur. Carolus cum esset natura benignus, ab hominibus illis [illegible] deducebatur. Sed ab Hispaniæ proceribus persuasus fuit, ne vllius affinitatis obtentu imperium amplificare negligeret. Itaque [illegible] naues Magallano, quibus aliam viam in Orientem aperiret, attribuit. Fœdere namque inter Regem Ioannem secundum, & Regem Fernandum facto, [illegible] regiones, quas quilibet explorare, & debellare [illegible] definitæ sunt, statutum fuerat, vt Castellani [illegible] viam a Lusitanis factam, sed diuersam sequerentur: vt videlicet cum Portugalenses ad Solis ortum, Castellani ad Occasum nauigarent, [illegible] Sic autem [illegible] atque [illegible] ad [illegible] debellandum sibi deposcere. Limes erat Meridianus

Sic

Magallani de querendis Malucis ins. institutum.

Lusitaniæ & Hispaniæ regum fœdus de nauigationibus Oceanicis.

Sic enim appellant lineam a Septentrione ad Austrū in cælo designatam: quia cùm Sol eam attingit, meridiem hominibus sub ea regione constitutis efficiat. quæ secundum longitudinem (sic enim spacium Ortu & Occasu terminatum nominant) circiter sex & triginta gradibus Olysippone distat. Error autem Magallani, & aliorum, qui vestigijs illius ingressi sunt, qui Malucas insulas ad ius Castellæ pertinere contendunt, à multis causis originem habuit. Primum quidem sic [illegible] natura comparatum est, vt cum primum aliquod iter incognitum habemus, quod nòn possumus certis [illegible] tibus aut anfractibus, & notissimis signis definire, multo longius nobis appareat: maximè vero cum nauigamus, vbi neque montibus, neque vallibus, nec vllis certis notis possumus spacium finire. Deinde qui maria incognita nauigant, vt maius & admirabilius facinus se confecisse glorientur, spacia multò ampliora faciūt, vt, quasi ex alio mundo in hunc redierint, ingentem admirationem efficiant. Accedit vt etiam ipsi vectores, cùm Astrologiæ imperiti sint, quamuis nullam diligentiam orationis adhibeant, fallantur, & cum varijs circuitibus maria peragrent, rectum iter se tenere putent. Sic factum est, vt cum inter Indum fluuium & Gangem spatium decem graduum, qui circiter passuum millia septingenta conficiunt, intersectum sit, Ptolemæus triginta graduum spatium illud definierit. Vir enim doctissimus terras illas non lustrauerat: quę à viris fide dignis, imperitis tamen, acceperat, ea monimentis mandabat. Illi vero cùm ab Indo ad Cori promontorium, quod in Austrum longissimo tractu procurrit, nauigarent, & inde rursus in Gangem ad Septentriones cursum inflecterent, quasi recta via, aut paulum ad Austrum inflexa nauigassent, itineris spatium metiebantur. Alia etiam erroris causa nostris obiecta est. Cum enim vltra promontorium Bonæ spei, aliud promontorium, quod mitius in Austrū prominet, flectere secundis velis niterentur, se multò maius iter confecisse putabant, quàm propter maris im-

Erroris Magallanici de Malucarum insulis causæ & origo.

impetum, naues in diuersa iactantis, facere potuissent. Ea nanq; ora, quæ in illis regionibus ab Austro ad Septentriones pertinet, longissimo tractu protenditur. Venti autem, qui ab ortu Solis flant, sunt anniuersarii, & statis temporibus valdè vehementes. Aestus similiter, propter immensam maris altitudinem, Lunæ cursibus nimis obiectam, incitatissimi. Ergo cum fluctus ab ortu Solis ad oras maritimas Occidentis incredibili violentia contorti, & ab oppositis oris repercussi, in Austrũ, qua facilor patet exitus, incitentur, & ex illo promontorio, quod diximus, in aliud longius, quàm credi possit, excurrant, nostrorũ in nauigando cursum retardant. Quod nostri non intelligentes existimabant se multo maius spatium confecisse, quàm nauigando transmiserant. Hæc omnia nostris etiam eam erroris causam attulerunt, vt regionum terminos sui imperii latè designarent, & ad Ptolemæi errata, aliquam insulsè parũ sapienter adiungerent. Hęc tamen controuersia inter Castellanos & Portugalenses hunc fructum Portugalensibus tulit, vt spatia multo diligentius explorarent. Hoc autem fieri commodè non potuit, nisi per Lunæ defectus. Cũ enim Luna orbe pleno interiectu terræ, vt fieri necesse est, certis tẽporibus obscuratur, illa splendoris amissio non iisdem horis animaduerti potest. necesse namq; est, cũ citius in India, quã in Portugalia, quæ in occasum vergit, nocturnæ tenebræ fiant, vt quamuis ille defectus vno tempore fiat, diuersis nobis horis appareat. Horarum igitur dimensione omnis controuersia tollitur. Quælibet enim Hora quindecim gradus Sol progreditur. Obseruatum autem est ab hominibus peritissimis, qui a Petro Nonio Mathematicorũ principe ad id diligenter instructi fuerant, sex horis ab Indi fluminis ostio, ad Olysipponis vrbis situ Solis cursum terminari. Horæ vero sex gradus nonaginta cõficiunt. Ab Indo autem fluuio ad vltimos Malacarum insularum terminos, qui ad orientem Solẽ spectant, duo & quadraginta gradus interstint. His si nonaginta gradibus adieceris, centũ & triginta duos efficies. Si vero

Molucẽsis controuersiæ fructus & Molucearum ab Olysippone distantiæ diligẽs supputatio.

sex

ſex & triginta gradus, q̃ Olyſippone ad Oceanum ſecũdum lineam illam meridianam, quam diximus inter Hiſpaniæ reges fœdere definitam fuiſſe, vt Caſtellani contendunt, addideris, centum & ſexaginta octo graduum ſumma fiet. Itaque ſecundum huius computationem, adhuc Portugalenſibus duodecim gradus explorandi reſtant, qui poſſunt ſine cuiuſquam Chriſtiani regis iniuria à Portugaliæ regibus occupari: tantum abeſt, vt Magallanus, vel quiſquam alius inſulas illas iure atque meritò poſſit Caſtellæ regibus adiudicare. Hæc tamen controuerſia non mediocres in Hiſpania tragœdias excitauit, vſq; adeo, vt reges optimos & cognatione, affinitate, & amore coniunctiſſimos, interdum ad inteſtinam ſeditionem, ſolicitarit: quod totũ ab improbiſſimi hominis ſcelere ortum habuit. Vt verò ad illum redeamus, cùm Emmanuel hominis ſcelus Coſtæ literis accepiſſet, conſilium habuit. Nihil tamen conſilio concluſum fuit. Coſta vero Magallanũ ingentibus promiſſis onerabat, & interdum illum in ſententia fluctuare cogebat. Cum tamen maiora ſibi præmia ex inſtituto ſcelere quàm ex debita fide proponeret, aures Coſtæ promiſſis occluſit. Itaque negotijs cum Carolo ex animi ſententia confectis, Magallanus, & Falerius Hiſpalim contendunt. At Falerium iam facinoris ſuſcepti pœnitebat, & intra paucos dies mœſtitia confectus, mortem obijt. Magallanus cum quinque nauium claſſe, & cum ſuprema necis atque vitæ in reliquos nauarchos poteſtate x die Auguſti eiuſdem anni ſoluit, vt terras atque regiones, quas neque viderat, neque ab alijs exploratas audierat, ſed ſuſpicione tantum eas adiri poſſe conſequutus fuerat, perluſtraret. Sed nihil eſt tam arduum, quod non animus magnus deſperatione ſtimulatus aggrediatur. Primùm oram prouinciæ Braſiliæ prætereuectus, ad Auſtrum vltra æquinoctialem plagam nauigauit. Cũ vero menſe Septembri, anno ſalutis M. D. xx. tres & quinquaginta gradus, ab æquinoctiali regione ad Auſtrum nauigando confeciſſet, fretũ reperit, cui nomẽ

Magallani nauigatio ad Molucas inſulas, eiuſq; ſucceſſus.

Freti Magallanici inuentio.

moris præfectus erat, in eam Mauritaniæ partem, quæ Enxouia nominabatur, cum ducentis & triginta equitibus, & centum peditibus irruisset hostes ... fudit, ducentos atque decem captiuos abduxit. Rursus vigesimo quinto die mensis eiusdem, octo & quadraginta passuum millia progressus, in castra Nacerbendumæ, is erat vnus ex Enxouiæ principibus, impetum dedit: duas illius vxores, & duos filios, & vnam filiam, & multos illius cognatos, cum magna aliorum hominum multitudine captiuos abduxit. Dum rediret, quidam Lusitanus eques facinus inhumanum & barbarum edidit. Maura quædam eleganti forma quam Nacerbenduma filio suo desponderat, armillis argenteis magni ponderis brachia & suras ornarat. At Antonius Leitanus (sic enim eques ille nominabatur) argenti cupiditate inductus, vt illud facilius captiuæ detraheret, manus atque pedes miseræ præcidit. Norogna illum multis malè verbis accepit, argento spoliat, in custodiam tradit, & in Lusitaniam cum dedecore redire compellit. Rursus vigesima die Martij, in aliis eiusdem prouinciæ turmas Norogna aciem eduxit. Iter ... turmam multis rebus onustam ... deinde primis tenebris montis cliuum subijt, & itineris ducem admonuit, vt eum aliqua via salebrosa deduceret, nè possent hostes illius iter ex equorum vestigijs animaduertere. Duab[9] deindè horis ad quietem datis, postquam rursus omnes excitati sunt, triplicem aciem instruxit: primam Antonio Lupo Siqueiræ, secundam Iacobo Mello attribuit, tertiam, in qua erat maior militum numerus, sibi reseruauit. Ad huc modum silenti agmine profecti, in turmas hostium ex improuiso impetum fecerunt, easq; in effusam fugam compulerunt. Trecenti tamen & octoginta duo capti sunt, & præda ingens abacta. Hostes sublato signo conueniunt, & auxilijs vndique influentibus exercitus non mediocris efficitur. Nostri ordine regrediuntur. Sed cùm Maurus quidam ex fœderatis, vir sanè fortis, nomine Zala Bembarqua, in nostrorum con spe-

RES AFRICANAE

Aluari Noronhæ in Enxouiam excursiones.

Ant. Leitani inhumanum facinus

Alia eiusdem excursio.

Zalæ Bembarquæ præclarũ facinus.

ſpectu pulchrum aliquod facinus edere [illegible], ſolus in hoſtes impetum tulit. Norogna [illegible], vt il. li ſubueniret, aciem in hoſtem direxit. [illegible] impetu triginta ex hoſtibus cæſi ſunt, & vnus vir primarius captus eſt. Reliqui eorum, qui ceciderе, caſu [illegible], ſubſtiterunt. Norogna eorum impedimento liberatus, Azamorem exercitum ordine reducebat. Fluuius erat vado tranſeundus. Is vbi vado appropinquaret, ne pecorum multitudo ordinem perturbaret, & [illegible] impediret, magnam illius partem Mauro [illegible] fœderato donauit. Tranſmiſſo cum omni [illegible] præda vado, duabus horis in hoſtium conſpectu, qui citra vadum reſtiterant, cum exercitu [illegible], & [illegible] eſt. Expectabat autem, an hoſtes vellent vadum pugnæ capeſſendæ gratia tranſire. Cum illi id facere noluiſſent, Azamorem exercitum cum reliqua præda reduxit. Rurſus XXV. die Menſis Martii, cum alias turmas hoſtium adoriri ſtatuiſſet, in Mauros palantes incidit: quinquaginta cepit: reliqui in fugam verſi, illius aduentum per omnia compita & mapalia [illegible]. Multi continuo confluxêre: & Norogna, [illegible] multitudine manum cõferere cogeretur, Azamorem cum captiuis reuerſus eſt. Vigeſimo autem [illegible] eiuſdem menſis die copias eduxit, [illegible] turmas hoſtiles inopinãtes aggrederetur. Sed cum in via præter opinionem in magnum equitum numerum incidiſſet, Lanſarotem Freitam cum equitibus ſexaginta præmiſit, qui in hoſtes impetum ferret: ipſe cũ reliquis ſubſecutus eſt. Fit atrox prælium: ex hoſtibus multi cæſi: ſexaginta capti ſunt, reliqui ſeſe [illegible] fuga ab imminenti clade proripuerunt. Inter [illegible] Dux quidam eximius, Arhagus nomine, qui [illegible] tum annos natus eſſet, omnia militiæ munera diligẽter adminiſtrabat. Trigeſimo die menſis eiuſdem Norogna, cum otium ferre non poſſet, oppidum muris munitum, quod Siner appellabant, improuiſo adortus eſt, illudque vi cepit. reliquam prædam Mauris fœderatis conceſſit: ipſe Azamorem trecentos & quinqua-

Alia excurſio.

Arhagus centenarius captus.

Siner opp. captum a Luſitanis.

quaginta & octo captiuos abduxit. Nec ipse solum hostes crebris excursionib' fatigabat, sed Duces reliquos otio torpere non sinebat. Itaq; Vascum Fernandium Cæsarem, antesignanorũ ductorem, cuius virtuti plurimum confidebat, in varias partes mittebat, vt hostibus quantam maximam posset perniciẽ inferret. Is eo tempore primum quidem cùm indicio cuiusdam captiui percepisset, in loco, quem Fornignum appellant, equitum turmã, vt fruges incenderet, coactam esse, in eam inuasit: nonnullos occidit, reliquos in fugam coniecit: Ducem viuum cepit. Cùm vero Norogna accepisset, in agro oppidi Tilensis magnã hostium multitudinẽ versari, vt inde in segetes irruerent, & nostros, qui in campo vagabãtur, inopinato aggrederentur, in eos eundem Cæsarem immisit. Is cum impigre imperata conficeret, equites non inuenit: cum peditibus acre certamẽ iniuit, qui fortissimè restiterunt. Omnes enim eorum salus in virtute cõsistebat. Nec enim poterant pedibus equites insequentes effugere. Cùm tamen multi cecidissent, reliqui in templum quoddam, quod prope eum locum situm erat, confugerunt. Ibi coglobati sese animo maximo tuebantur. Sed tandem Cæsar, gradibus maxima contentione superatis, primus ascendit: deinde Frãciscus Vascius speculator: tertius fuit Scriba quidam, cui nomen erat Franciscus Rodericus. Reliquis animus additus est, vt idem facerent. Itaque in supremam tẽpli contignationem subeuntes, in hostes irruũt. Cæsar vnum ex ijs, qui acrius resistebãt, complexus, e summo præcipitauit. Tanta verò pertinacia decertatũ est, vt nullus ex hostibus euaserit. Neq; solùm gladijs & pugionib', verùm & lacertis cùm multos arctissimè vincirent, eos in terram è summo detrudere contendebãt. Hoc prælium quamuis pro numero militum exiguum videretur, victoribus tamen in laude non mediocri positum fuit. Erat enim hostes fortissimi, & cũ maxima pertinacia è loco superiore resistebant, & in vltimo discrimine cõstituti, nullus eorum in deditionem

Vasci Fernan. Cæsaris in Mauros eruptio

Eruptio eiusdẽ alia.

Cæsaris aliorumque nonnullorũ virtus.

onem venit. Omnesque tandem in vestigio mori, quã in seruitutem abduci maluerunt. Cæsar paucis post dieb⁹ ab Emmanuele accersitus fuit, vt cum classe Gaditanum fretum tueretur. Vmbre oppidum est Enxouiense, in edito loco situm, muris, & mœnibus, & propugnaculis munitum: quod Azamore octo & viginti millia passuum distat. Imam vallem fluuius præterfluit, vndè collis in oppidum valde accliuis assurgit. Hoc oppidum Norogna ex improuiso capere summe concupiuit. Itaque decimo die Aprilis eiusdem anni in oppidum inuadit: minoribus tormentis propugnatores exturbat, scalas muris admouet, mœniaque diu totis viribus oppugnat: oppidani summa contentione resistunt. Cum autem Norogna se frustra eo genere oppugnationis vti conspiceret, aliud excogitauit. Viros acerrimos elegit, qui cum scutis brachia muniti maximum periculum e mœnibus imminere, in portas inuaderent. Hi neque saxis, neque malleolis impediri potuerunt, quo minus fores cardinibus euulsas introrsum impellerent. Hoc enim Norogna præceperat, vt cardines tantum, quo citius omnes absoluerent, securibus excindere conarentur. Aditu in oppidum patefacto, nostri confestim irrumpere conati sunt. Hostes cõglobati acriter & diu resistunt. Nostri tamen magna hostium cęde tandem ingrediuntur. Hostes vero sese per cliuum deijciunt, & fluuium petunt: multi cum per cliuum præcipites ruerent, trucidati sunt. Magnus hostium numerus cæsus fuisse dicitur: ducenti quinquaginta & sex capti, e nostris decem tantum vulnerati fuerunt. Norogna re bene gesta, (nec enim oppidi pręsidio munire, sed hostes exterrere decreuerat, vt intelligerent, nullũ sibi locũ, quantumuis egregiè munitum, periculo vacuũ fore) copias in vrbem integras reduxit. Rursus octauo die mensis Octob. vt Allima monis (erat autem is insignis inter Mauros dux) turmas opprimeret, egressus est. Sed cum alios Mauros obuios haberet, quos captiuos duxit, & intelligeret, se hostes iã fallere nullo modo posse, regredi maturè constituit.

Vmbris oppidi expugnatio.

Cæsorum et captorũ numerus.

Rur-

Rursus decimo quarto die speculatorem misit, vbi duces quidam, qui camelorum turmam, quæ Zabimo A... morem agebatur, ceperant, & quendam primarium virum ex Mauris fœderatis in seruitutem abduxerant, castra posuissent. Speculatores tres Mauros capiunt, quos ad Norognã perducunt. Illi nunciant, castra hostiũ quatuor & quadraginta passuum millibus abesse. Is nullam moram interposuit, quin ad illos de nocte contenderet. Sequenti die se in latebras coniecit, ne ab hostibus sentiri posset. Inde primis tenebris profectus, Tamarochium iter direxit. Prope namque oppidum illud hostium castra posita audierat. Ibi triplicem aciem instruxit, & singulis Ducibus, quid ageret ab vnoquoque vellet, imperauit. Deindè exploratò cum incredibili celeritate in hostes inuectus est, & eos incautos oppressit, & illis partim cæsis, partim in fugam compulsis, castrorum partem diripuit, prædamque pecorum, & armentorum, & camelorũ, & equorum, cum ducentis & quinquaginta captiuis abduxit. Ne verò nostri nimia prædandi cupiditate dissiparentur, & interim ex omni vicinitate maxima subsidia, vt fieri solet, hostibus aduenirent, receptui signum dedit. Media nox erat, cùm copias suas à castris hostium reuocauit. Hostes interim vndiq; prouolant, & quæ cuique tela sors offerebat, festinanter arripiunt: atq; primùm fustes, lapides atq; missilia torquentur tanta vi, vt maximum nostris damnum inferrent. Duabus horis acerrimè dimicatum fuit. Interim prima luce nostri quanta esset hostium multitudo, clarè cernunt. Tum Norogna suos rursus instruxit, & verbis ad certamen acrius ineundum excitauit. Et cum ex equo desiluisset, quem lassitudine confectum esse sentiebat, in alium conscendit. Res iam non lapidibus & missilibus, sed hastis & gladijs acerrimè gerebatur. Is autem sensim ordine minimè perturbato cedebat, & interdum aciem in hostes conuertebat, vt eos ab insequendo retardaret. Cum verò in hostem, nimis in lacessendo pertinacem, equum calcaribus admotis conci-

Norognæ in Mauros eruptio.

Tamarochiũ opp.

Norognæ victoria.

Prælium redintegratũ atrociter.

Norognæ discrimen ex vulnere. citaret, illum hasta transfixit. Sed cùm ex hostis strati corpore hastam extraheret, fuit secundum galeam tã graui plaga percussus, vt ex equo omni sensu prorsus amisso decideret. Vascus Fernandius Cæsar, qui iam propter anni temp⁹ ex classe redierat, subito accurrit. Alius item vir fortissimus nomine Martinus Egidius, cum alijs nonnullis opem festinanter attulit. Hi tantisper hostium impetum sustinuerunt, dum Norogna suorũ auxilio recreatus, sensum paulatim reciperet, & in alium equũ, quẽ ei famulus illius obtulerat, ascenderet. Deinde postremum agmen Ioanni Freitæ & regio procuratori commisit: ipse in primum agmen cũ regio signo se contulit. Erat enim viribus destitutus, quibus posset in agmine postremo hostib⁹, qui nostris acriter instabant, obsistere. Qui erant in postremo agmine, res memorabiles effecerunt. Nec enim solum prælij molem inuicto animo sustinebant, verum & multos interimebant. Sole exorto, hostes grauius nostros premebant, & nostri vicissim multo acrius repugnabant. Nostri tamen sine vlla perturbatione prædam inuitis hostibus Azamorem perduxerunt. Ex hostibus ducenti cæsi sunt. E nostris nemo desideratus fuit, quamuis multi vulnerati, & debilitati, & quidam etiam membris capti è prælio discesserint. Fuit hoc facinus memorabile, quod magnum hostibus metum iniecit. Aluarus enim Norogna cum ducentis & quinquaginta tantum equitibus, & triginta quinque peditibus ex vrbe egressus fuerat. Mauri Enxouienses quingentos equites, & magnum peditum numerum contra nostros eduxerant. Et quia primum ab hostibus lapidibus certatum fuerat, euenit, vt nomine lapidum diu celebratum factum illud extiterit. Lapideam namque eam hostium incursionem milites appellabant. Hoc facto, multi ex hostibus pacem petiêre & se sub Emmanuelis imperium subdidere. Ioannes Coutignus sub id tempus cum in pagum maximũ, in quo fortissimi equites habitabant, inuadere statuisset, ab Odoardo Menesio auxilium postulauit. Is illi centum e-

Insignis Lusitanorũ victoria.

Io. Coutigni excursio

qui-

quites misit. Eorũ dux Andreas Henric⁹ extitit. Coutignus primis tenebris egressus, ductoris inscitia nequiuit in pagum, nisi clara luce, peruenire. Sed cùm fama præcessisset (non potuit enim tanto silentio acies educi, vt non hostes, quò intenderent nostri, ex his, qui in agro vagabantur, exploratò cognoscerent) Coutignus pagum prope desertum reperit. Maxima enim pars incolarum diffugerat. Illi tamen, qui restiterant, acriter repugnarunt. Sedecim tamen cæsi sunt, quatuor & quadraginta capti. E nostris tres ceciderũt. Coutignus indè cum præda commodiore via se recipere maturauit. Illa autem via, quam reliquit, Petrus Lupius Azeuedius cum equitibus septem veniebat. Hostes verò, auxilijs vndique subitò accitis, in septem illos irruunt, & primum Aluarum Vascium Tauirensem occidunt, deindè Azeuedium illi subsidio celeriter occurrentem interimunt: & famulus quidam illius, dum patronum tueri contendit, similiter occumbit. Gasparem quoque Cugnam tribus iaculis hostes configunt: His cùm opem antesignanorum ductor afferre voluisset, equus illius confossus fuit, ipseque summum vitæ periculum adiuit: filius eius duobus in se iaculis emissis grauissimè vulneratus fuit. Erat locus angustus, quem hostes petebant, vt nostris exitum intercluderent. Eum locum vt primus occuparet Coutignus, ea via, qua iter faciebat, accelerauit. Ibi eos, qui ab hostibus se recipiebant, excepit, & sagittarijs oppositis, hostes aliquantulum ab insequendo retardauit. Angustiæ fuerunt cum maximo labore, & ingenti periculo superatæ. Coutignó, postea quàm ex eo loco egressus fuit, exploratores renunciant, incredibilem hostium multitudinem aduentare, vt iter illius impedirent. Is cùm hunc nuncium accepisset, multò celerius copias cum præda non magna domum reduxit. Multi quidem ex hostibus ceciderunt: ita namque nostri eorum impetum sustinebant, vt multis necem afferrent: periculum tamen fuit grauissimum. Parum enim abfuit, quin

Contignus ipse cum omnibus suis copijs interiret. Nō multis pòst diebus Emmanuel Mascaregnas à Ioanne Coutigno sexaginta equites postulauit, quibus excursionem, quam animo destinârat, faceret. Cum his copijs egressus, in fluuium, quem Benamarensem appellant, iter instituit. Eo deindè transmisso, montem subijt: & cùm Sol in Occasum vergeret, cum non mediocri præda, & quinque tantùm captiuis domum redibat. Cùm verò ad pagum, quem Benamarensium appellant, in ipsius montis lingula situm accederet, hostium concursus vndique fit. Mascaregnas paulatim cessit, atque tandem substitit, vt eos, qui nondum se receperant, expectaret. Interim centum sagittarij cetrati cum nonnullis equitibus conferti constiterūt, & vim sagittarum in nostros immiserunt. Hic Petrus Menesius itineris dux Mascaregnam admonuit, vt boues, & pecorum greges cum præsidio in fluuium præmitteret. Hostes enim ripam molibus obiectis munire conari, vt transitum impedirent. Mascaregnas 10. equites cum præda in fluuium misit, quibus curam dedit, vt hostes opere prohiberent. Id vbi hostes conspicati sunt, multò acrius institère. Tum Menesius, prælium, inquit, vitari non potest. Hic enim, aut in fluminis ripa necessariò committendum est. Quocirca censeo, vt hic potius in loco liberiore, quàm in fluminis transitu prælium ineas. Sententia, inquit Mascaregnas, placet. Agite commilitones: instate, & cædite. Hæc vbi dixit, equum incitauit. Cùm verò equus esset summa pernicitate, factum est, vt solus antequā eum quisquam consequi posset, in hostes irrueret, & vnum equitem ex equo deturbaret. Hostes in illum repentè infestis hastis inuecti sunt. Arma fuerunt impedimento, quo minus occumberet. Equus tamen occisus fuit Petrus Menesius, & Antonius Coutignus, & Ludouicus Valens, primi, vt Mascaregnam ex circumfusis hostibus eriperent, equos incitâtunt. Tum reliqui tanto impetu in hostes inuaserunt, vt aciem continuò dissiparent. Sex & septuaginta occisi sunt, &

Mascaregnæ excursio in Mauros.

Mascaregnæ periculum.

quadraginta duo capti. E nostris nemo desideratus est: multi tamen vulnerati sunt. Paucis pòst diebus Rex Fessensis cum tribus equitum millibus in Arzilensem agrum inuasit. Nihil eo die memoria dignum, vel ab illis, vel à nostris gestum est, nisi mors Arroazij, viri fortissimi, cum quo Emmanuel Mascaregna congredi cupiebat. Is tunc Habrahemi latus claudebat, cùm vnius ictu pilæ plumbeæ, quam sutor quidam, qui cum fistula ferrea ex equo depugnabat, emiserat, concisus, occubuit. Similiter & sutor alia pila ab hostibus percussus, nō sutoris, sed egregij militis mortem obijt. Hostem enim strenuum, qui multis Christianis necem attulerat, interemit. DVM hæc fiunt, Nonius Mascaregnas, Safiniensis vrbis præfectus, pace, quam cum Garabiensibus Mauris fecerat, valdè fretus, nihil in illos hostile moliebatur. Cùm verò accepisset eos à fide desciuisse, id minimè ferendum esse decreuit. Duo verò Mauri Garabienses illi fidem dederunt, se Ducem Fessensis Regis, qui Garabienses ad defectionem solicitârat, occisuros. Eos non magnis muneribus Mascaregnas (gens enim est natura venalis, & ad facinus scelestum propensa: & ita fit, vt mediocri mercede operam suam locare solita sit) vt in promissis manerent, confirmauit. Itaque & sponte sua, & muneribus allecti, Ducem interfecerunt. Garabienses, sedes commutabant, & sibi valdè metuebant. Occiso verò duce, cuius virtute & consilio nitebantur, pacem à Mascaregna postulârunt, & tamen illius obedientiæ pretium aliquod petierunt. Respondit Mascaregnas, non mediocre officij pretium esse, liberam agrorum colendorum facultatem. Hoc responso minimè contenti, cum Mauro, Oleidambramo nomine, fœdus percutiunt. Deinde cùm propè Salinas castra ponerent, Dabidenses, qui tunc in fide permanebant, acri bello vexabant. Dabidenses Mascaregnæ nunciant, hostes in eos die præstituta cum magnis copijs impetum facturos. Is ducem antesignanorum cum equitibus septuaginta, & Zaidem cum Maurorum acie il-

Fessensis Regis in Arzilensẽ agrũ irruptio.

Arroazij cædes.

Bellum aduersus Garabienses rebelles.

Fessensis Regis Dux proditoriè necatus.

Prælium.

lis subsidio misit. Hostes cùm Lusitanos aduenisse cô gnoscerent, & suspicarentur Mascaregnam adesse, cõgressum illius formidantes se receperunt. Dabidenses in illos inuecti sunt. Hostes cùm valdè premerentur, aciem in Dabidenses conuertunt, quatuor interimũt, reliquos cedere compellunt. Sed cùm aliquot è nostris subsidio venirent, hostes repressi sunt. Sic tunc non magno vtriusque partis incommodo prælio diremptum fuit. At Mascaregnas, cùm post hoc prælium per exploratores certior factus esset, omnes copias Garabienses ad Salinas castra locauisse, neque procul inde Oleidambramensem exercitum constitisse, ducentos & quinquaginta equites, & centum & viginti pedites cum scorpionibus & ferreis fistulis eduxit: & septem equites Dabidenses voluit secum ducere, vt testes essent pœnarum, quas à Garabiensibus expetere statuebat. Quarto die Nouemb. huius anni, qui fuit, M.D.XIX. post meridiem Safinio profectus est. Cùm verò viginti quatuor millia passuũ progressus esset, conquieuit. Castra duodecim passuum millia aberãt. Noctis igitur silentio profectus, cùm primùm diluxit, *Lusitanorum victoria.* acies duas instruxit: primam antesignanorum ductori assignauit, secundam ipse duxit. Itaque duabus partibus castra tanto impetu est adortus, vt omnia terrore & trepidatione, atque cæde compleret, suprà trecentos hostes cæsi sunt: capti cẽtum & septuaginta & sex. Hoc metu coacti pleriq; sunt pacem rursus petere, & tributum, vt antea soliti erant, persoluere. Cùm tamẽ *Bellũ cum Garabiẽsis rebellionis reliquijs.* non omnes ad Emmanuelis nomen adiungi vellent, sed Xerifij præsidio freti, agros colerent, qui quadraginta quatuor millia passuũ Safinio aberant, eos Mascaregnas etiã domare constituit. Locus, quem sibi ad habitandum delegerant, Mizquella nominatur. Nẽ autem fœderati, qui in Safiniensi agro castra fixerant, fidem frangere, & cum hostibus coniungi possent, expectauit diem, in quo mercatus more solito erat constituendus, in quem multi fœderati conueniebant. Cùm primus mercatus dies aduenisset, is Maurorum prin-

principes,tanquam obsides,domi per speciem huma- *Stratage-*
nitatis,quasi aliud ageret, sine offensione retinuit. Et *ma.*
ne indicium rei vllius fieret,portas occludi iubet.Itaque primis tenebris cum equitibus ducentis, & sexaginta peditibus profectus est. Cùm verò octo millia passuum processisset,quatuor equites speculatum misit,& locum, in quo eum conuenturi cum indicio essent,illis assignauit. Aliquot autem horis ad quietem datis, milites excitauit,& montes,&inuia peragrauit, ne vestigijs posset quispiam,quo ille intendebat,coniectura prospicere. In nemus autem densum prope fluuium,Iolgum nomine, abditus, iterum cum exercitu conquieuit.Vbi verò Sol occidit,rursus iter institutum tenuit,donec ad templum Mahumetanis institutis dedicatum peruenit , quò iusserat,vt speculatores conuenirent.Ibi nemini propter metum leonum, quorum maxima copia in illis locis erat , dormire licuit.Septima fermè noctis hora,speculatoresvenerũt, atque renunciârunt, hostium castra inde passuum viginti millibus abesse.Mascaregnas viginti pedites,qui lassitudine confecti, gradum facere nequibant, & equites decem,quibus non valdè confidebat, in illo tẽplo reliquit:reliquos pedites iussit post ephippia,equorum tergis insidere, Iam tenebras aurora dispellebat, cùm ad locum , in quo castra hostium posita fuerant, peruentum fuit. Blasius Syluius, qui primum agmen ducebat,cum centum equitibus,vt fuerat à Mascaregna iussus,in vallem descendit. At cùm illi , qui cum Syluio ibant,agmine simplici,gradum celerius,quàm par erat,inferrẽt,& vnꝰ ex postremis ex equo decidisset,quindecim,vt illi opem afferrent,substiterunt.Deindè cùm Syluium sequi vellent, & is iam sese longius ab eorum conspectu remouisset,viam,quę in collem ferebat,tenuerunt. At Mascaregnas eorum vestigijs institit. Existimabat enim , Syluium, eò fortasse, quòd audisset hostes locum mutâsse,in eam viam ingressum fuisse. Qui in collem primi ascenderant,ingentem clamorem atque tumultum in valle sublatũ

auribus acceperunt. Quidnam autem sibi faciendum esset, explicare non poterant. Vnus ex eis à reliquis ad Mascaregnam missus, & errorem aperit, & quid illis faciendum esset, interrogat. Mascaregnas accelerauit, & Syluium iam prælium cum ijs, qui erãt in valle, cõmisisse, clarissimis argumentis accepit. Tres maximæ turmæ in colle castra posuerant, & duæ similiter in valle tabernacula collocârant. Mascaregnas cùm eò iam peruenisset, veritus, ne si opem Syluio inferre vellet, hostes à tergo vehementius instarent, nihil existimauit commodius fore, quàm proximos hostes aggredi, vt his deuictis, tutius posset Syluio opitulari. Itaque prælium acriter iniuit: multos occidit, viuos septuaginta cepit. Pecora & armenta, quæ iter impediebant, ferro cõcidere iussit, ne quid obstaret, quo minus subsidio suis occurreret. Hostibus ad hunc modũ ea parte deuictis, Mascaregnas in vallem descendere festinabat. Sed qua parte nostrorum vestigia ferrent, ignorabat, & hostes è fuga redeuntes, qui postremum illius agmen carpere contendebant, illos impediebant, ne regiones agnoscerent. Sed cùm clamores in cælũ sublati ad aures hostium, qui nostros insequebantur, peruenirent, illi, vt suis opem ferrent, accurrunt. Mascaregnas id, quod erat, suspicatus, iter illud idem suscepit. Syluius rem præclarè gesserat, multosque occiderat, prædam ingentem è castris eduxerat. Sed hostes à timore refecti, cum multis equitibus valdè strenuis, qui eò clamoribus excitati confluxerant, eum acriter vexabant. Mascaregnas viginti equitibus, & quinq; præterea militibus cum scorpionibus, & alijs quinq; cum ferreis fistulis (hi omnes ex equis sagittas & glandes iaciebant) & fœderatorum Maurorum subsidijs, vt gradum celerius inferrent, imperauerat. At hi Syluium, & omnes, qui eum sequuti fuerant, hostibus circumuentos inueniunt. Sexaginta tantùm equites Syluium stipabant. Reliqui enim abire cum præda iussi fuerãt. Eo tempore iam Syluius tribus magnis vulneribus sauciatus erat, Garsias Decius totidem vulnera acceperat,

Syluij victoria.

Syluij sociorumq; discrimẽ.

perat,

perat, & equus etiam illius vulneratus fuerat. Aliquot viri nobiles, quorum equi fuerant occisi, pedibus magno cum periculo decertabant. Quidam Ioannes Magallani filius pedem hasta transfixum trahebat. Franciscus Nouius letali vulnere percussus erat. Antesignanorum ductor non leuiter sauciatus in prælio versabatur. Quidam Mascaregnæ famulus Maurum fortissimum aggressus est, qui certamen minimè recusauit. Sed cùm libenter alteri coniungeretur, ita copulati sunt, vt nec hastis, neque gladijs vti possent. Lacertis acerrimè decertârunt. Vterq; enim corũ hostẽ ex ephippio detrudere conabatur. Ambo tandem in terram brachijs arctissimè colligati conciderunt. Alij multi erant vulneribus concisi, & res in vltimum discrimen adducta. Nostri tamen, nè inulti morerentur, operam strenuè nauabant. In hoc statu res erat, cùm subsidia venerũt. Quibus nostris animus additus est, & hostes illis aliquid laxamenti dederunt. Itaque liberius campo magis aperto depugnabant. Mascaregnas cùm periculum, in quo nostri erãt, animaduertisset, accelerauit. Mauri cùm illum agnoscerent, multò plus, quàm antea fecerant, de pugnandi contentione remiserunt. Mascaregnas cùm iam liberum iter aspiceret, ordine suos reduxit. Hostes tergo ferociter instabant. Sed cùm ordo minimè turbaretur, & quoties nostri in illos equos conuerterẽt, graue damnũ acciperent, nihil minis & ferocitate iuuabantur. Locus erat syluestris, & aditus perangustus, & loci frequentes, arcti, & confragosi semitis imminebant. Has angustias hostes vt occuparent, summam celeritatem susceperunt. At Mascaregnas cùm ad illas angustias ventum fuit, aciem ex vtraque parte scorpionibus & fistulis muniuit. Cùm aliqui ad hunc modum sagittis & pilis icti concidissent, reliqui nostros insequi destiterũt. Hoc facto, vt vulnerati curarentur, diligentiam summã Mascaregnas adhibuit. Deinde paulatim, ne vulnerati grauius affligerentur, ad Diucem fluuiũ peruenit. Sequenti die Safinium cum captiuis & ingenti

Duellum.

Syluio missum subsidium.

præda, cum Sol in occaſum præcipitaret, ingreſſus eſt.
Cæſorũ numerus. Ex hoſtibus centum & quinquaginta cæſi ſunt. Cùm enim non liceret propter itineris longinquitatem eos inſequi, factum eſt, vt non multò plures occumberẽt. E noſtris Frãciſcus Nonius in itinere è vulnere, quod acceperat, mortem obijt. Sex dies Maſcaregnas in hoc facto conſumpſit, quod ingentem hoſtibus terrorem præbuit. Iam neque munita propugnacula dicebant, neque itineris magnitudinem eos ab imminentibus, dies atque noctes cladibus tutari poſſe. Nihil enim eſſe, quod hominem audacia ſumma præditum, & in rebus gerendis induſtrium, & admirabili ſagacitate & aſtutia confirmatum, ab hoſtibus perpetuò vexandis retardaret. *Pax.* Itaq; pacem petunt, imperium accipiũt, obſides dant, & tributum ſine recuſatione perſoluũt.

RES INDICAE. Hæc in Aphrica gerebantur. In India verò anno inſequente Iacobus Lupius Siqueira, qui Suario ſucceſſit, magnam claſſem, vt in Arabicum ſinum penetraret, inſtruxit. Claſſis erat nauium viginti ſex. Milites Luſitani duo mille, & Indi mille, menſe Februario Goa ſoluit. Alexium Meneſium, qui Indiam interim gubernaret Goæ reliquit. Antonium autem Saldagnam cum quinque nauibus antè præmiſerat, vt in Zacotora, quid in rubro mari gereretur, exquireret. Eundem verò Saldagnam non procul à Guardafumenſi promontori offendit. Quo in loco Petrus Vaſcius Vera, quem Suarius inde ad Emmanuelem miſerat, ad illũ venit. Ab Emmanuele namque in eum locum redire iuſſus fuerat, in quem ſperabat Siqueiram ea opportunitate temporis adfuturum: quod eum minimè fefellit. Vera literas ab Emmanuele ad Sequeiram deferebat, quibus illum vt Arabicum mare teneret, ſtimulabat. *Metenſis portus.* Aquatione in Metenſi portu, qui eſt in Aethiopiç littore, facta, in Arabicum mare curſum direxit. *Sequeiræ naufragiũ.* Nauis illius in curſu fracta fuit. Omnia, quæ illa vehebantur, præter homines, hauſta ſunt. Siqueira in nauem, cuius præfectus erat Petrus Faria, tranſcendit, Cùm in oſtium ſinus Arabici penetraret, aduerſis tẽpeſta-

pestatibus impeditus, Iudam, quo intendebat, deferri non potuit. In insulam Mazuam nomine, de communi omnium sententia subuectus est. Ea insula Aethiopię intimis littoribus adiacet, & ad ditionem Regis Aethiopiæ, qui Matthæum legatum ad Emmanuelem miserat, pertinebat. Incolæ classis formidine perterriti, in continentem traiecerant. Est in continente oppidum, Archiquum nomine, quò se cōtulerant. Siqueira insulam petierat, vt inquireret, vtrū Matthæus verus legatus Regis extiterat, an, vt Alfonsi Albuquercij inuidi confirmabant, vaniloquus, & præstigiator esset. Archiqui præfectus cùm accepisset classem Lusitanam esse, Sequeiram per literas humanissimè salutauit. Seque gratias ingentes Deo agere testificatus est, quòd antiqua prophetarum oracula euentu felicissimo comprobaret. Hoc enim à viris olim diuinis, qui in regionibus illis maximum admirandæ virtutis specimen dederant, prædictum fuisse, fore, vt eo tempore Christiani, terrarum & mariū interuallis disiunctissimi, in eas oras classe peruenirent. Siqueira nuncios benignè accepit, & bombycinis vestibus ornauit: ad Præfectum verò misit vexillum sericum pulchrè factum, in quo rubra crux erat intertexta. Præfectus cū signū præferri accepisset, in littus accurrit. Supra duo hominum millia cum illo venerunt: qui omnes cùm signum Crucis in vexillo vidissent, in terram se proiecerunt, & Christi nomen cum admirabili pietatis studio sæpius inclamârunt, ita, vt Lusitani, qui aderant, lachrymas tenere non possent. Præfectus tandem in littus peruenit, & eò Sequeira se contulit, & Mattheus simul aderat, qui fuit ab omnibus cum eximia gratulatione & honoribus summis acceptus. Post colloquium Sequeira cum Matthæo in classem redijt. Inde Petrus Homezius Teixeira, qui iuridicundo cum non mediocri integritatis laude præerat, Siqueirę permissu aliquot passuum millia progressus, ad monasterium magnum peruenit: & à monachis cum admirabili significatione caritatis exceptus fuit. Is mira de illorum

Mazua ins. *Archiquū opp.* *Aethiopię monachorum caritas insignis.*

Aethiopũ erga Pont. Romanũ reuerẽtia. religione & abstinentia memorabat, à quibus tamen sciscitatus est, cur non Ecclesiam Romanam, quæ summum in vniuersa repub. Christiana principatum tenebat, agnoscerent. Respondent illi, Pontificis maximi nomen, vt par erat, debita pietate venerari: sed quò minus Romam liberè commearent, Saracenorum & Turcarũ armis impediri. Eo tẽpore, quo Sequeira in insula cõmoratus est, insulam perlustrauit, & cisternas aquationis faciendæ gratia diuisit, & locum, in quo arx commodè ædificari posset, designauit. Sed nec vllus locus erat satis idoneus, & munitiones, quas naue sua ad arcem muniendam deportabat, naufragio perierant. Portus est optimus: sed solum macrum & sterile, & aquæ summa penuria. Ambitus verò insulæ octo millia passuum non continet. Archiqui præfectus ad Barnagasium (sic enim Principem, qui regionẽ illam nomine regis moderatur, & ab hostium incursione defendit, appellant) literas statim dedit, quibus nostrorũ aduentum nunciabat. Is sine vlla mora magna equitum & peditum multitudine constipatus aduenit. *Barnagasij cum Sequeira congressus.* Sequeira in terram descendit, & suos instruxit, & paululum à littore digressus, Barnagasium expectauit. Is vicissim ducentos equites, & duo millia peditum ad ictum sagittę ordine constitui iussit. Ibi propè littus alter alterum humanissimè complexus est. Multis deinde verbis vltro citroq; habitis, dum quilibet eorum alterum amoris insiti testificatione superare nititur, & nomine Regis sui omnes regni opes pollicetur, bona diei pars cõsumpta fuit. *Pacis fœdus cum Barnagasio.* Pace solenni ritu confirmata, Barnagasius in oppidum, Siqueira in classem se continuò recepit. Muneribus deinde vltrò citroq; missis certatum est. Siqueira tandem a Barnagasio postulauit, vt legatum, quem Rex Emmanuel ad regem Aethiopiæ mittebat, deducẽdum curaret. *Lusitanus ad Aethiopiæ regem legatus.* Bernagasius id Archiqui Præfecto commisit. Legatus in Odoardi Galuani locum suffectus, Rodericus Limicus fuit, cui adiũctus erat sacerdos, nomine Franciscus Aluarus, qui librum huius legationis edidit. Matthæus, cuius iam fides erat vniuersa

sæ propemodum Aethiopiç testimonio comprobata, cum illis simul ibat. Qui tamē cùm circiter septuaginta passuum millia progressi fuissent, in cœnobio, quod Bisam appellabant, mortuus est. Rebus ita constitutis, Siqueira insulam Dalazam, quç à Saracenis colebatur, exussit: inde vela dedit, & Armuzium petijt, & in Calaiatensi portu Georgium Albuquercium offendit: qui cùm veniret, vt fuerat iussus, in Guardafumense promontorium, & ibi Siqueiram minimè reperiret, Armuziū versus cursum direxerat. Qua ratione motus Siqueira Iudam non oppugnarit, incertum est. Siue enim semper aduersa tempestas extitit, siue inutilem bē illam Regib' Lusitaniæ fore statuit, siue quid aliud obstiterit, hoc certè constat, classem illā tantis sumptibus instructā & ornatam hoc vnum tantum opus effecisse, vt Matthæi fidem exploraret, & Lusitanum legatum in Aethiopiæ finibus, vt ad Regem deduci posset à Christianis, exponeret. In August. mensis exitu Siqueira in Indiam nauigauit: in cursu duas Arabum naues cepit, classem ad Dium applicuit: & cùm intellexisset, vrbem esse militum præsidio, & armorum, & tormentorum multitudine egregiè munitā, & ipse classem quassatam, & copias imminutas duceret (magnā enim illarum partem morbi consumpserant) quamuis in mādatis haberet, vt eam vrbem oppugnaret, id nullo modo tunc tentandum existimauit. Melichiazius aberat. Siqueira filiū Melichesagam per nuncios salutauit, & ab eo similiter salutatus, & muneribꝰ affectus fuit. Cochimum tandem peruenit, vbi Georgium Britium offendit, qui hoc eodem anno Olysippone cum classe nouem nauiū profectus fuerat. Ex classe Siqueiræ duç tantùm naues amissæ sunt. Prima fuit pretoria, qua ipse Siqueira vehebatur. Altera fuit triremis, cuius erat nauarchus Hieronymus Sousa: quç cum demersa fuisset, vndecim tantùm homines euaserunt, in quibꝰ ipse Sousa fuit. Qui cùm per oram Arabiæ pedibꝰ quadraginta passuum millia confecissent, in oppidum tādem, quod ad ditionem Regis Armuzij pertinebat, ma

Matthæi Aethiopū Regis legati mors.

Dalaza insula exusta.

Lusitanicę classis in Arabicū Sinū missa quid fecerit.

Siqueiræ in Indiam reditus.

Hieronymi Sousæ naufragium.

RES A- ximo cum labore peruenerũt. Ibi ab oppidi Pręfecto *FRICA-* hoſpitaliter accepti, & veſtitu culti, & pecunijs adiuti, *NAE.* & Calaiatem perducti ſunt. Hoc anno res parua, ſi nu-*Inſignis de* merus militum cenſeatur, ſatis verò magna, ſi magni-*duorũ fra-* tudo animi, qua perfecta fuit, ponderetur, apud Se-*trum vir-* ptam euenit. Duo piratæ fratres, qui Tetuanum inco-*tute hiſto-* lebant, duabus longis nauibus quatuor iam annis Ga-*ria.* ditanum fretum, & oram, quæ extra fretum in Au-ſtrum inflectitur, infeſtam reddiderant. Septę pręerat Gomecius Syluius Vaſconcelius. Vnus ex piratis inter inſulas obiectas occultari voluit, vt indè in naues ali-quot imparatas inuaderet. Frater interim mare ſpecu-labatur, vt fratrem, cùm opus eſſet, admoneret. Hoc cùm Præfectus per ſpeculatores exploratũ habuiſſet, duas confeſtim celoces inſtruxit. Vni Andream Vaſ-concelium, alteri Michaelẽ Syluium præfecit. Ambo erant illius filij. Locus, in quo Septa ſita eſt, in mare procurrit, ita, vt ab ortu Solis ſinum efficiat. Lingua i-gitur, quæ lõgius in altum excurrit, duos vrbis ipſius portus diſiungit. Vnus enim ad Occaſum, alter ad Or-tum pertinet. Pręfectus cũ in eo portu, qui ſpectat ad Solis occaſum, celoces comparari iuſſiſſet, filijs pręce-pit, vt circuitu linguam ſuperarent, & hoſtes inopinã-tes aggrederentur. Michaeli verò, qui iunior erat, prę-cepit, vt prior in hoſtes incurreret. Dum verò vterq; ſe ſupra modum dicto parẽtis audientem præbet, am-bo à parentis conſilio deflexerunt. Iunior enim tanta celeritate celocem incitari præcepit, vt grandiorẽ na-tu fratrem minimè expectandum arbitraretur: gran-dior autem frater lentius, quàm res poſtulabat, celo-cẽ remis impelli faciebat. Itaq; Michael Syluius in ho-ſtiũ nauem magno animo inuaſit. At hoſtes cũ eſſent numero plures, & ex maiore naue cum minore decer-tarent, & Dux acer, & animoſus, & rerum maritima-rum peritus eſſet, & milites exercitatos in nauem im-poſuiſſet, celocis congreſſum facilè contemnebant. Hoſtes autem in celocem inſiliunt: fit atrox prælium. Noſtri tandem metu perturbati, ſeſe in ſentinã celo-

cis

tis abdunt. Præfectus cum certo equitum numero per oram, vt congressum cerneret, discurrebat. Cùm verò celocem ab hostibus occupari conspiceret, alterum filium clamoribus & signis admonuit, vt fratri confestim opem afferret. Sed antequam is adueniret, Syluius hostes è celoce armis expulerat, & se ab hostili naue retinaculis sublatis disiunxerat. Deindè eos, qui se occultarant, increpitos è latibulis eduxit, & à metu refecit. Tum rursus in hostes inuasit. Nauibus autem arctissimè colligatis, intermissa pugna recruduit. Celocis magister hasta confossus occubuit: quidam illius filius similiter occisus est, & itē alius etiam magistro sanguine coniunctus. Alius, Petrus Vieira nomine, grauiter sauciatus decidit. Quatuor hostes deindè in celocis proram repentè desiliunt. Michael Syluius hastam in eos magna vi coniecit, & vnum ex piratis fratribus natu maximum occidit. Ita namque DEI præsentis auxilio hasta directa fuit, vt guttur illius transuerberaret. Syluius deindè aliam hastam corripit, & in tres illos, qui adhuc celocis proram tenebant, impetum tulit, eosque è celoce præcipites eiecit, & rursus se ab hostili naue seiunxit. Tum in puppim excurrit, & de magistro quæsiuit, quid faciendum censeret. Ignorabat enim magistrum esse extinctum. Tum ad Petrum Vieiram conuersus, horribilem speciem oculis vsurpauit. Iacebat enim Vieira concisus vulnetib⁹, & ilia ventre disciso se effuderant: & tamen Syluius vt iunior natu maiorem, & in bellis exercitum interrogauit, quid optimum factu iudicaret. At ille, Abi, inquit, & eos, qui se rursus abdiderunt, è latibulis expelle, & remorum vehementi concitatione, quando solus relictus es, ab imminente clade subtrahe. Is continuò rursus homines, metu turpiter exanimatos è tenebris eduxit. At hostes cùm cernerent alios interemptos, alios verò timore necis occultatos, alios postremò vulneribus impeditos, in celocem impetum fecerunt. Interim Andreas Vasconcelius apparuit. Hostes cū essent pugnādo defessi, & Ducem amisissent, & nostros inte

gros

gros aduentare conſpicerent, retrò ceſſerunt. At Michael Syluius Vieiram rurſus interrogat, num hoſtiũ nauem inſequeretur. Vieira eum admonuit, vt ex alto in terram curſum dirigeret, vt hoſtilem nauem in vadum compelleret. Is conſilio paruit. Hoſtes exterriti, nauem maxima remorum vi in aduerſum littus impellunt. Et cùm in mare deſilirẽt, maxima eorum pars fluctibus hauſta fuit: octo in terram enatarũt, qui cùm in Præfectum inciderent, ab illo capti ſunt. Itaq; antequam Andreas Valconcelius accederet, iã frater illius iunior rem totam confecerat. In quo neſcio quid magis laudandum ſit: virtus ne, qua vel ſolus, vel cum pauciſſimis, qui vulneribus debilitati illũ ſequi minimè potuerunt, tam præſenti animo hoſtibus ferociſſimis repugnauit: an modeſtia, qua in ea trepidatione nihil ſine maiorum conſilio moliri voluit. Non multis pòſt diebus hoſtes ſeſe in vrbis conſpectum dederunt. Gomecius Syluius in eos impetum dedit. Illi ſe fugæ mandârunt. Gomecius illos longo ſpatio inſequutus eſt, donec ad fluuium peruenit, quem hoſtes partim vado, partim nando tranſière. Aliquot tamen ex illis cæſi ſunt. Sed cum Antonius Pereira, vir apprimè nobilis, cum equo cecidiſſet, hoſtes (nondũ enim omnes traiecerant) aciem in eum conuerterunt. Michael Syluius cum equitibus quinque ſubſidio cõfeſtim occurrit. Hoſtes femur illius haſta tranſfixerunt. Sed cùm frater illius, & Petrus Mendezius, cum alijs nonnullis aduenissent, hoſtes in fluuium ſe demiſêre.

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVICTISSIMI, *virtute & auspicio gestis*,

LIBER DVODECIMVS.

Ridicula de nudis equitibus historia.

ACCIDIT hoc Anno res, quæ cùm à non mediocri belli apparatu ortũ habuisset, in risum cõuersa fuit. Rex Fessensis cùm esset vir bellicosus & impiger, & suos in armis continere statueret, crebras in nostros excursiones faciebat. Itaque hoc anno agrũ Tingitanum populatus est, & prædas non valdè magnas abegit. Et cùm nemo illi obuiam prodiret, Arzilam contendit. Erat Arzilæ quidam plebeius homo, qui lẽto atq; diuturno morbo paulatim intabescebat. Medici præceperant, vt testudinibus vesceretur. Is propter probitatem erat charus vniuersis. Cùm verò testudines nõ haberet, conquestus est, quòd vnico illo morbi remedio careret. Tum equites viginti operam suam ad eam rem polliciti sunt, modo exeundi potestas illis à Ioanne Coutigno vrbis præfecto fieret. Coutignus eam facultatem non grauatè concessit. Illi prodeunt, & in proximum fluuium se conferunt: equis frena & ephip-

ephippia detrahunt, eosque capistris ad arbusta deligant, & hastas in terra defigunt. Tum omni metu soluti arma deponunt, & omnes vestes exuunt, & toto corpore nudi in fluuium se demittunt. Erat autem æstus, & illi cùm essent natandi studio dediti, tum vt calorem depellerent, multò libentius atque iucundius natabant, & magnam interim vim aquatilium testudinũ manibus capiebant. Speculator quidam hostium cum illos equites viginti egressos animaduerteret, multò maiores esse copias arbitratus est, quæ silenti agmine, vt fieri solebat, exirent, vt omnes & syluas insiderent, vt ex insidijs in hostes incautos impetum facerẽt: illos viginti, primi tantùm agminis partem esse credidit. Id igitur ad regem cõtinuò detulit. Rex ducentis equitibus Hamelicem itinerum ductorem, eundem ipsum, qui nostros speculatus fuerat, præfecit. cumque iussit fluminis transitum, qua eos transmissuros opinabatur, obsidere. Alios ducentos equites Martino Abrahemi auunculo, qui religionem Christianam abiurauerat (erat enim Abrahemus mulieris Christianæ filius) assignauit, cum quibus eum alium fluminis aditum custodire præcepit. Hamelix omnes vias, quib⁹ illos ingressuros sperauit, oculis perlustrauit: & cùm nulla vestigia reperiret, in fluuium Dulcem (sic enim fluuius ille nominatur) se contulit. Non potuit Hamelix tanto silẽtio aciẽ ducere, quin ab Arzilæ speculatorib⁹ cõspiceretur. Itaq; ingẽtis tormenti ictu, qui foràs exierant, admonentur, & qui in vrbe se tenebant, æris sonitu ad arma vocantur. At natatores egregij cum tanta animi relaxatione atq; iucunditate ludebant, vt vix possent vllo tormẽtorum strepitu de periculo, in quo versabantur, admoneri. Piscatio enim felicissimè procedebat, & alij in alios conuicia iaciebant: omnia clamorib⁹ & risu immodico personabant cùm repente hostes apparent. Nostri hastas euellunt, & nudi in equos nudos insiliunt, & in vrbem confugiunt. Hostes illos insequuntur. Nostri interdum ita nudi vt erãt, in hostes equos cõuertebant

trebant, & eorum impetum, vt poterant, repellebãt. Vnus tamen ex equo decidit. Antonius Coutignus (is fuerat Saracenus, & se ad Christi nomẽ & religionem aggregârat) vt equiti, qui deciderat, auxilium afferret, in hostem, qui reliquos antecesserat, impetum dedit, eumq; ex equo deturbauit, sociumq; iacentem manibus iuuit, vt facilius post se equi eiusdem tergo superſederet: Ioannes Coutignus, vt fugientes exciperet, ex vrbe cum instructis copijs egressus fuerat. Cùm igitur agmen nudum cerneret, risu propemodum corruit. Deindè (erat enim vrbanissimus) tam multa dicta dixit, & tam facerè in omnes lusit, vt omnes cachinnos tollerent. Factum verò Antonij Coutigni multis laudibus celebrauit. Postremò autem adiecit, Nè commilitones nostri hoc cultu virginibus, quibus inseruiunt, offensionem inferant, par est, vt eos, antequam in vrbem inuehantur, contegamus. Tum quilibet partim sibi vestium detraxit, qua sociorum corpora contegerent: & sic demùm in vrbem cum omnium, incidentium iocis ingressi sunt. Hamelix cùm casum illum Regi Fessensi nunciaret, magni illius & omnium qui aderant, risus cõsequuti sunt. Spolia deinde legit, nempè vestes, & palmas, & retia, frena, & ephippia, & vnũ equum: & sic demum Rex ille Mauritaniæ potentissimus, cum tam opulentis manubijs domum reuersus est. At Coutignus nudis vestem sumptibus suis præbuit, præcipue verò Antonium Coutignum munere donauit, & factum hominis publicè collaudauit, vt alios ad eiusdem virtutis exemplum acrius incenderet. Hamelix paucis post diebus Regis iussu, vt consilia nostrorum exquireret, Arzilam redijt, & fuit cum damno repulsus. Cùm rursus alia die excurreret, vnum speculatorem cepit, ad Regemque perduxit. Is cùm illum de oppidi statu percontaretur, captiuus vrbem esse dixit armis & commeatu munitam, & militum acerrimorum virtute defensam, & Ducis vigilantissimi custodia confirmatam. Tunc Rex vrbe se potiri diffidens, exercitum dimisit: & speculator intra pau-

eos dies ipsius Præfecti pecunia redemptus fuit. Hoc anno rex Emmanuel arcem in ostio fluminis, quod Tetuanum præterfluit, ædificare constituit. Carolus Rex cùm hoc accepisset, Emmanuelem per literas, vt tam egregium opus efficeret, adhortatus est. Est enim oppidum illud piratarum receptaculum, qui indè prodeuntes, maria crebris latrocinijs infesta faciunt. Ad arcis situm contemplandum, Petrus Mascaregnas missus fuit, qui altitudinem portus explorauit, situm diligentissimè perspexit, aquationis commoditatem, & facillimam arcis excitandæ atque muniendæ rationem fore vidit. Sed Emmanuel nè id, quod vehementer cupiebat, exequeretur, negotijs innumerabilibus impeditus fuit, & ob id in aliud tempus opus differendum iudicauit. Ioannes interim Coutignus cum Petro Mascaregna aliam excursionem maximo cum periculo fecit, quà arduis montibus & densis nemoribus, & arctissimis angustijs sine vlla hostium suspicione superatis, in hostes inopinantes inuectus est. Eos autem primo impetu fudit, fugauitq; : & ita domum victor cum captiuis & præda reuersus est. Non multis pòst diebus Antonia Azeuedia, quę nupta fuerat Iacobo Soueralio, nauem vnam ex ijs, quas Carauelas appellant, conduxit, vt Tingi Arzilam peteret. Eam duo illius fratres patrueles deducebant. Vni Ioannes Coelius, alteri Arius Coelius nomen erat. In ea naui vehebatur piscator quidam, nomine Antonius Grimaldus, qui cùm ab hostibus, qui vna naue longa piraticam faciebant, cum alijs piscatoribus captus esset, è naui se demiserat, atque nando Tingim peruenerat: & Odoardo Menesio nunciarat, piraticam nauem iter Tetuanum suscepisse. Sic enim opinatus fuerat. Hac autem fiducia nostri citiùs quàm temporis occasio ferebat, è portu soluerant. Non multùm progressi fuerant, cùm in eos eadem hostium nauis incurrit. Ex hostibus octo in nauem nostram insiliunt. Coelijcum Grimaldo festinanter accurrunt, & cum hóstibus, qui ingressi fuerant, acre certamen

Emmanuelis de arce quadã extruenda in fluuium.

Prospera Coutigni & Mascaregnæ excursio.

Pugnadua rũnauium.

ineunt:quatuor interficiunt, quatuor reliquos expellunt. Nautæ interim ita cursum dirigunt, vt hostilem nauem post se relinquerent. At hostes, cùm ex iis, qui pulsi fuerant, intellexissent, solos tres viros esse apud nostros, qui pugnarent, reliquam turbam esse mulierum, atque nautarum: nauem suam remis, quantum possunt, impellunt, & in nostros rursus impetum dant, & ferreas manus iniiciunt. Tum sedecim armati per proram in nostram nauem ingrediuntur. Duo Coelij fratres eis acri animo repugnant, Grimaldus inermis, cum hasta & gausapina veste, qua complicata sinistrum brachium armauerat, cum fratribus animo magno coniungitur. Fit acrius prælium, quàm si magna vtrinque multitudo manum conseruisset. Maior tamen pars hostium cadit, reliqui se rursus in nauem suam recipiunt. Dum hoc geritur, alij hostes per puppim insiliunt, qui à nautis repulsi sunt. Grimaldus focum nostræ nauis arripuit, & in hostilem nauem coniecit: & hostibus partim inflammationem intulit, partim multo cinere conspersis aspectum ademit. Hostes igitur sese à nostris abstraxerunt. Sagittis tamen & pilis eminus decertabant. Duæ naues Cantabræ cursum illum tenebant. Cantabri cùm prælium illud spectarent, in scaphas desiliunt, vt opẽ celeriter afferrent. Naues enim eò propter magnitudinem appropinquare non poterant. Sed cùm illi ad nostros accessferunt, iam hostes abscesserant. Cantabri nostram nauem ad suas naues remulco traxerunt, & saucios curauerunt, nec vllum humanitatis officium fuit ab illis prætermissum. Saucij deinde fuerunt Odoardi Menesij iussu Tingim deportati: nauis autem Cantabrorum præsidio munita Arzilam peruenit. Grimaldi verò hominis infimi, sed animo maximo præditi virtus inter omnes excelluit: qui quidem multis, & valdè periculosis vulnerib⁹ laborauit. Sub id tempus, Franciscus Castrensis, oppidi, quod promontoriũ Guerense nominant, præfectus, qui in Lusitania suæ rei gerendæ gratia apud Emmanuelem versabatur, in *Turoquui quij expugnatio & Maurorũ strages.*

 Afri-

Africam redierat. Turoquuquum oppidum erat tunc valdè opulentum, & multorum mercatorum celebritate, & commercio frequentatum. Turoquuquenses tam Lusitanis, qui promontorium Guerense tuebantur, quàm Mauris fœderatis non mediocre damnum inferebant. Itaq; Franciscus Castrensis copias eduxit, & Xequium Melichium, qui semper in regis Emmanuelis fide permanserat, acciuit. Nocte profectus, prima luce hostes inopinantes aggreditur, oppidũ capit, oppidanorum stragem edit: Christianos, qui captiui erant, liberat, magnã hostium multitudinem in seruitutem abducit, & quãquam nostri multos occidissent, multò tamen plures à Xequij Melichij militibus occisi sunt. Quibus enim damnis affecti fuerãt, valdè meminerant, & idcircò, vt dolorem animis inustũ acri vindicta sanarent, operam enixè dederunt. Hæc quidem in Africa gerebantur. In India, vt dictum est, Malaca fuerat à Bintami Rege obsidione vexata, & magnis viribus oppugnata, & in summum discrimen adducta; & Antonij Correæ (quem Siqueira Pegum miserat, & cui in mandatis dederat, vt si opus esset, Malacę auxilium afferret) aduentu liberata. Correa cùm vrbem hostium metu liberam & vario commeatu refertam cerneret, Pegum iter instituit, & Martabaum, maritimam regni illius ciuitatem secũda tempestate peruenit. Regio est latissima, & maxima fertilitate prædita. Gemmis præterea varijs, & auri & argenti metallis abundat. Homines sunt colorati, & lautissimè viuunt: vitijs valdè dediti sunt, quibus effœminantur. Maxima ex parte numina commentitia colunt, & simulachris immolant. Sacerdotes in summo honore sunt: ædibus amplis multi religiosi homines includũtur, qui se excellentius in studio pietatis gerere cupiunt. Similiter & virgines alijs eiusmodi septis inclusæ pudicitiam se perpetuò colere profitentur. Multis in rebus sunt Sinis vitæ cultu simillimi. Correa cùm primùm classem in vrbis portu collocauit, Antonium Pazagnam ad Regem, qui tunc Pegu se tenebat, legatum instituit. Is

RES INDICAE.

Correæ in Peguẽsem regnum profectio

Pegi descriptio.

Lusitani ad Peguensem Regẽ legatio.

cum

çum socijs fuit à Rege satis benignè & hospitaliter acceptus. Illis autem responsum breui reddidit, & cum illis sacerdotem summæ authoritatis hominem (hos Rolines appellant) & alium virum primariũ, qui magnum apud illum locum tenebat, Martabaum misit. Illis autem potestatem dederat pacis iusto & æquabili fœdere faciendæ. Pax firmata, & monumentis consignata fuit. Correa publicum fœderis testimonium nostro more conscriptum, Peguensibus obtulit. Illi nomine Regis, eiusdem fœderis testimonium in aurea pagina, vt Regibus illis mos est, cùm fœdus sanciunt, inciderunt; quod Correæ similiter detulerunt. Interim illis vsus & consuetudo tanta cum hominibus nostris intercesserat, vt Lusitani quasi in patria communi versarentur, ita sine vllo metu per vrbem incederent. Cùm verò secundus ventus à Septentrione flaret, Correa cum nauibus quinq;, cibarijs onustis Malacam redijt. Dum Correa apud Peguenses negotia gerit, in Zamatra apud Pacemenses ingens tumultus exoritur. Vir enim quidam regnandi cupidus, in regem insidias comparauit, & illo occiso, regnum occupauit, & quinq; & 20. Lusitanis, qui ibi versabantur, necem intulit, opesq; illorum abstulit, & quibus signis potuit, quanto odio nominis Lusitani teneretur, ostẽdit. Garsia Sala, qui tunc Malacæ præerat, nauem vnã armis, & munitionibus & valido militum præsidio diligenter instruxit, illiq; Emmanuelem Paciecum præfecit: cui præcepit, vt oram, quæ inter Pacemensem & Axemensem portum interest, summa vigilãtia specularetur, nè cõmeatum vllũ in vrbem importari, neve cuiquã in altum piscãdi gratia euehi liceret. Hoc autẽ belli genus acerrimum erat. Gens enim cibis importatis vtitur, & piscatu plurimũ alitur. Vtriusq; igitur rei vsu prorsus impedito necesse erat, vrbem inopia atq; fame cruciari. Id Paciecus non segniter exequutus est. Verùm cùm aquę recentis desiderio teneretur, scaphã in terram propius vrbem misit. Ea aũt, preter remiges, viri quinq; vehebantur, qui in fluuiũ subuecti, aqua- tio-

Fœdus inter Peguẽsem regẽ & Lusitanum.

Pacemensis tumultus, & ex eo bellum.

Stupendũ quinq; Lu

stanorum facinus. tionem fecerunt. Deinde secundo fluuio nauem repetebant, cùm ex improuiso hostes innumerabiles vtraq; fluuij ripam occupârunt. Tum lapidũ atque sagittarũ multitudo, grandinis instar, in nostros decidit ita, vt maximũ vitæ discrimen adirent: qui tamen parmis tecti cum totis viribus scapham incitarent, è ripis emersi, in altum vecti sunt. Sed cùm æstus esset aduersus, & ventus eos deficeret, tres naues humiles quidem, sed valdè longæ, multorum militum capaces, quæ remis impelluntur (incolæ Lancharas appellant) armis & valido militum præsidio munitæ, quibus multi nobiles homines vehebantur, scapham consequutæ sunt. Nauibus præerat Iaoensis vir egregiè fortis, qui Zudamecius appellabatur. Nostri obstinatis animis decreuêre mori potius, quàm seruitutem pati. Deinde cum omnem suam spem in Christi numine collocâssent, ad pugnam se comparant. Vnus ex quinque viris Lusitanis tonsor erat. Is cùm esset viribus summis, & animi singulari alacritate preditus, nauis prætoriæ, quæ reliquas antecesserat, & in scapham inuaserat, proram manibus arripuit. Quatuor reliqui in nauem conscendêre: quos ipse consequutus fuit. Tantoq; impetu in hostes irruêre, vt multi se metu in mare deijcerent. Dux suis à tergo ense districto ferociter instabat, & mortem illis, nisi fortissimè pugnarent, minabatur. Et cùm nihil neq; exhortando, neq; minitando proficeret, quatuor occidit. Erant adhuc hostes ancipiti metu districti. Qui enim Lusitanorum impetum sustinebant, ab illis cædebantur: illis, qui fugiebant, erat manibus ducis sui mors necessariò subeunda. Tandem postquam aliquo spatio fuit vtrinq; dimicatũ, omnes hostes aut ferro concisi, aut fluctibus demersi sunt. Tantus enim illis terror iniectus est, vt se in mare demitterêt. Ipseque dux multis prius vulnerib⁹ acceptis se in mare præcipitem dedit. Erant aũt supra centum & quinquaginta, qui naue illa vehebantur. Reliquæ duæ naues cùm primæ casum oculis aspexissent, metu perterritæ constiterunt. Sed eo tempore nostri erant ita labore debili-

tati,

tati,& vulneribus confecti, vt nullas ad resistendum vires haberēt. Sed eodem numine, quo fuerunt in prælio confirmati, vt tam admirandum facinus ederent, hostes exterriti sunt, ita vt eos aggredi nō auderēt Nauis hostium capta remulco ad nauem primùm, deinde Malacam perducta, & in terram subducta, & integumento contecta fuit, vt diutissimè permaneret miraculi stupendi monimentum. Hostes enim à Christi sanctissimis sacris alieni perspexerunt, id nullo modo viribus humanis, sed Dei præsentis auxilio gestum fuisse. In quo multa valde miranda contigêre. Primùm fuit, ardor & alacritas animorū, qua quinq; viri mori maluerūt, q̃ hostibus in deditionē venire. Deindè prælium ipsum tam felici successu confectū, vt centum & quinquaginta hostes ferocissimi, quinq; virorum manibus vel cæderentur, vel metu adeò turbarentur, vt se in mare præcipitarent. Postremū fuit, ille metus duab' nauibus integris incussus, quæ non ausæ sunt in homines quinq; vulneratos atq; grauissimo labore defatigatos, inuadere. Verùm eo casu dux edoceri potuit, non esse suorum sanguine ludendum. Multò nanq; illi honestius fuisset, aqua putrida sitim depellere, quàm propriæ voluptatis causa suos in tantum discrimen inducere. Attamen Rex Pacemensis huius admirandi facti terrore perculsus, pacem continuò petijt: quę fuit, accepta prius satisfactione, confirmata. Nomina quatuor hominum, per quos hoc facinus editum fuit, hæc erāt: Ioannes Almeida, Antonius Pazagna, Antonius Vera, Franciscus Gramaxus. Tonsoris artificium nomen viri ipsius, qui tonsor erat, occuluit. Rex aūt Bintami bellum interim summo studio renouabat. Antonius Correa contra stationem aliam, quæ in ripa Muaris fluminis à Rege munita fuerat, copias educere, & simul oppidum Padum, quod rex ipse munierat, expugnare cupiebat. Itaq; consilio cum Garsia Sala arcis & vrbis præfecto communicato, ab eo triremem cum celoce, & triginta minora nauigia precibus impetrauit. Centum & quinquaginta viros Lusitanos, & quadringen-

Victoria planè diuina.

Pax Pacemensis.

tos Malacenses in ea classe ducebat. Cũ his copijs & nauibus in Muaris fluuiũ inuehitur. Ripæ sunt viridissimæ, quas vtrinq; densissimæ syluę vestiebant, adeò multis in locis fluuiũ opacantes, vt cæli aspectum adimãt. Viginti aũt passuum millia progressis æstuarium occurrebat. Hoc in loco rex Bintami stationẽ duplici vallo munierat, firmaq; in ea militum pręsidia collocarat, ne Lusitani possent Padum, quo in loco ipse belli commodius gerendi gratia consistebat, inuadere. Ea statio fluminis alueo profundo, sed peranguſto, quò erat necessariò nauigandum, imminebat, & ęstuarij latitudinem transuersis molibus occupabat. In medio porta inerat, qua ijs, qui Pado veniebant, aditus in fluuium patebat. Nocte verò foribus obductis claudebatur. Intra huius stationis claustra rex naues continebat, vt facilius subitas, & improuisas Lusitanorũ incursiones, quas aperto Marte non poterat, claustrorum ope repelleret, stationis autem huius custodiam impigro viro commiserat. Correa lembo virum nomine Georgium Mesuradum exploratum misit. Is renunciat, in statione magnam vim militũ à Rege dispositam fuisse, ipsũque ducem suos admonuisse, vt se ad certamen animis præpararent. Sibi namq; compertũ esse, Lusitanos propediem adfuturos. Correa nihilosecius vltra progreditur, & prima luce stationem acriter oppugnat, & tandem cũ reliquis ducib' irrumpit. Fit magna cædes, maxima tamen hostiũ pars ad regem effusa fuga se contulit. Correa ne hostes se possent spatio sumpto à repentino pauore reficere, in æstuarij ipsius introitu Odoardum Melium cum aliquot nauigijs reliquit, & ipse claustris reuulsis æstuariũ ingreditur. Sed rex ne id fieri facilè posset, consilio multo antè prouiderat. Arboribus enim succisis, atq; in fluuium vtrinq; deiectis, nauium cursũ impedierat. Fuit hæc res maximi laboris. Prius enim, quàm nauigia progredi vltra possent, erant arbores transuersæ, quæ transitum impediebant, extrahendæ. Sed tandem Correa in oppidum disiectis omnino molibus peruenit. Rex instructa acie cũ elephãtis

Correæ cũ Bintamensibus prælium.

tis obuiam processit. Nostri hostibus inuitis terram occupârunt. Prælium deinde commissum fuit. Hostes fusi fugatique sunt. Correa cùm Lusitanos auidius insequi cerneret, receptui signum dedit: nec enim regiones illas nouerat, & timuit, ne lustris incognitis impediti, ab hostibus rursus conglobatis damnum acciperent. Oppidum direptum continuò fuit, & incensum: naues supra centum coniectis ignibus absumptæ. Eorum, qui mortui in vtroque prælio sunt, certus numerus iniri non potuit. Constat tamen non mediocrem multitudinem fuisse. Ad hunc modum Correa, rebus ex animi sententia gestis, cum præda & multis captiuis Malacam rediit, & fuit ab omnibus cum honoribus summis, perinde atque meritus erat exceptus. Inde in citeriorem Indiam nauigauit. Rex verò Bintami, cùm se militum & nauium penuria cerneret in maximas angustias inductum, in Bintamum cum graui damno & insigni dedecore reuersus est, & à bello tunc cessandum statuit. Neque Coulami res quietæ in citeriore India fuerunt. Lusitani enim à regina petebant, vt fidẽ suam liberaret, & ea, quæ fuerant, cùm Antonius Sala interfectus est, ablata, restitueret, & pondus piperis, quod ex fœdere debebat, sine recusatione solueret. Regina quamuis in principio fidem tueri statuisset, Saracenorum tamen crebris sermonibus inducta, non modò fidem violare, sed etiam arcem capere, & exitium Lusitanis moliri constituit. Et primùm id insidijs tentare voluit. Cùm doli minimè successissent, apertam vim intentare decreuit. Eam Indiæ partem, quæ Coulamo finitima est, & ad Austrum Cori promontorio definitur, quam Comorim appellant, quædam regina tunc imperio tenebat, cũ qua Coulami regina de Lusitanorum excidio coniurauit. Itaque Reginæ vtriusq; copijs, trium fratrum, qui plurimum inter Naires opinione virtutis excellebant, opera coniunctis, mense Iunio, quo mense hyemis maxima vis in regionibus illis est, bellum excitari cœpit. Supra viginti hominũ millia coacta sunt. Venenum fuit in puteis sparsum, vt a-

Correæ victoria.

Coulamenses rebellio.

quatio impediretur, & arx circumsessa, & magnis viribus oppugnata, & aliqui ex Christianis Indis, qui vrbem incolebant, occisi. Arcem triginta tantùm viri Lusitani tuebantur. Ex illis quinque erant morbis oppressi: hyems erat impedimento, quò minus facilè Cochimo auxilium mitteretur. Commeatus erat perexiguus, præterea pulueris tormentarij summa penuria. Hector Rodericus per hominem impigrum, qui se fluctibus committere minimè dubitauit, Alexium Menesium, qui se tunc Cochimi tenebat, de statu, in quo res erant, admonuit. Is confestim Alfonsum Menesium fratris sui filium, cum quinque & viginti viris Lusitanis, & munitionibus, & commeatu Coulamũ misit Alfonsus Menesius longa naue vectus, in arcem cum exiguis illis copijs ingressus est. Arcem interim hostes acriter oppugnabant, eosque nostri singulari virtute repellebant: & crebris eruptionibus sæpè decertabant: nec tormentis tantùm eminùs vtrinque pugnabatur, verùm hastis & gladijs sæpenumero prælium fiebat. E nostris aliqui cæsi sunt, multi grauissimè sauciati: ex hostibus magnus numerus interemptus fuit. Tandem cùm Reginę cernerent, arcem capi intra duos menses minimè potuisse: & accepissent, Alexium Menesium magna auxilia comparare, bello finem imponendum esse statuerunt. Itaque pacem postularunt, & debitam violati fœderis pœnam, quæ illis fuit imposita, persoluerunt, & pax iterum conditionibus æquis confirmata fuit. Hoc anno percepit Rex Emmanuel ab homine curioso & diligente multa, quæ animum illius ad rerum magnarum studium multò acrius incitarunt. Expositum est superius, quemadmodũ, dum classis Odoardi Lemij promontorium Guardafumense peragrabat, celox, cui Georgius Quadra præerat, à reliqua classe disiecta ad Zeilæ portum appulsa fuerit. Lusitani, qui illa vehebantur, capti, & ad regem Adenensem abducti sunt: qui eos in ergastulum detrudi iussit, in quo diutissimè vitam in extrema inopia & mendicitate traduxerunt. Quidam interim Rex A-

Pax cum Coulamensibus renouata.

Georgij Quadræ peregrinatio.

rabiæ huic tyranno finitimus, illi bellum intulit, multisque illum prælijs deuicit, maximaque regni parte spoliauit, & vinctos, qui ergastulo inclusi fuerant, liberos abire permisit. Ad hunc modum Quadra cum quinque Lusitanis (reliqui enim laboribus attriti & fame consumpti perierant) è vinculis emissus, & in libertatem restitutus est.. Is verò, vt facilius eas terras, quas lustrare cupiebat, minore cum periculo peragraret, & Arabicam linguam probè teneret (eo namque tēpore, quo vinctus fuerat, illi summam operam dederat) se Saracenum esse simulauit, egregiamque in Mahumetis disciplina sanctitatem præ se tulit. Illa igitur ficta specie religionis, quam ementiebatur, & singulari calliditate simulabat, omnium oculos in se conuertit, atque tandem ea opinione sese in familiaritatem Regis insinuauit. Erat enim Rex humanus, & religioni illi deditus. Qui deindè hominis ingenio delectatus, eum à se dimittere nolebat. Cùm verò sepulchrum Mahumetis inuiseret, Quadram secum duxit, Ibi cùm accepisset Quadra, camelorum turmam ante duos dies, quam Rex in eam vrbem venisset, Damascum profectam fuisse, finxit, se miro desiderio teneri sepulchra nepotum Mahumetis, quæ erant in Perside, visendi. Damasco namque faciliorem, & minus periculosam esse in Persidem viam. A Rege igitur contendit, vt sibi faceret potestatem turmæ illius vestigijs insistendi, vt eam consequeretur. Rex illum ab eo consilio deterrere conatus fuit, tum quia non libenter illius consuetudine carebat, tum quia illam turmam consequi posse omninò desperabat. Sed cùm Quadra illum precibus vrgeret, illi non modò facultatem, quā petebat, verùm & pecuniam, & commeatum, quantum ipse portare posset, attribuit. A Rege digressus, in regiones vastas & incultas, ipsique prorsus ignotas penetrauit, camelos minimè consequi potuit: & quò se conferret, penitùs ignorabat. Commeatum intra dies paucos consumpsit: Soles ardentissimi illum vehemēter excruciabant; vestigia ex arenarum ingentib⁹ mo-

libus

bat, illa Quadræ oratio nimis apposita videbatur. Et quia suspicari cœpit, à regno Cõgensi facilem in eum lacum, vndè Nilus erumpit, transitum fore, hominem iam sponte sua satis incitatum, ad illud explorandum promissis inuitat. Illud igitur in Congum cum literis mittit, vt inde in Nili fontes iter faciat, atque indè ad Dauidem Regem AEthiopiæ tandem perueniat. Qui cùm ad Congi portum delatus, deindè ad Regem perductus fuisset, exceptus benignè fuit. Itineris tamen illius explorandi facultatem malignitate Lusitanorum qui plurimum apud illum Regem poterant, non impetrauit. Itaque reuersus est, & cùm iam Emmanuelem mortuum reperisset, Diui Francisci institutum sequi decreuit, in quo vitam sanctissimè ad extremũ perduxit. Hæc exposita sunt, vt animaduerti possit, animum Regis Emmanuelis, quamuis illius corpus in Lusitaniæ terminis versaretur, orbem terrarum peragrare, & magna semper & nimis ardua moliri. Ea verò ratione fiebat, vt suorum opera regiones incognitas, & terras vltimas indagaret. Sed omnes humanæ cogitationes momento temporis obruuntur. Sub id tempus, Maximilianus Imperator è vita discessit. De successione Imperij erat apud Germanos disceptatio. Multi namque ad Franciscum Valesium Galliæ Regẽ inclinabant, multò tamen plures animis in Carolum propendebant. Galliæ Rex donis atque ingentibus promissis non paucos ad sui studium vehementer allexerat. Carolum tamen absentem & educatio (fuerat enim apud Germanos enutritus) & superioris Pannoniæ principatus, & perspecta indoles, & multorum etiam Principum affinitas aduersus Galli munera tuebãtur. Fuit autem Carolus in Germaniam, quasi ad imperium minimè dubium multorum literis euocatus. Is antequam ex Hispania discederet, omnium Ordinum concilium indixit, & consilio Guilielmi Decreui Xebrensis Dynastæ, qui illius ætatem regebat, præter pecunias, quibus illum Hispani iuuerant, immania tributa populis imperauit. In quo quidem non meritò pos-

Georgij Quadræ ad Aethiopia Regẽ legatio.

RES EVROPEAE

Maximiliani Imperatoris mors.

Immane tributum Hispaniæ consilio.

tribus Hispanis alienus. Quocirca erat illi in principio Hispania specie humanitatis & benignitatis allicienda, donec se penitus in omnium animos insinuaret. Idcirco magis erat illi tunc aliquid de tributis diminuendum, quàm nouum onus populis imponendū. Sed adolescens, qui insita modestia pædagogi monitis obtemperabat, & Hispaniæ mores non tenebat, defendi meritò potest. Hominis senis auaritia, qui illum in eam fraudem impulit, est meritò detestanda. Multi populi nobilitatis præsidio confirmati, Caroli postulatis cōstanti animo restiterunt. Et hoc quidem actionis principium, si cum debita moderatione susceptum fuisset, haud vituperandum omninò videretur. Sed cùm in multitudine neque modus, neque cōsilium, neque ratio, cùm immodicæ libertatis studio ducitur, vlla sit: & multi viri nobiles se multitudini, nescio quo mentis errore ducti, Duces & authores præbuissent, factum est, vt multæ Castellæ ciuitates à Carolo desciuerint. Carolus in initio tumultus in Galliam Belgicam se contulerat. In ciuitatibus, quæ à Principe suo defecerant, intestinæ seditiones excitabantur. Maxima namque nobilitatis pars in fide permanebat: nonnulli aura populari non mediocriter inflati, populis assentabantur. Populis, qui coniurauerant, erat decretum non Carolum tantùm regno spoliare, sed cunctos etiam Hispaniæ Principes omnibus bonis euertere, vt libertate summa Heluetiorum more fruerentur. Nec enim intelligebant, id, quod apud Heluetios, ex antiquissimo tempore legibus patrijs assuefactos, cum omnium admiratione fit, apud gentem insito naturæ fastu tumentem conseruari non posse. Itaque cùm plebs insita naturæ temeritate modum seruare nequeat, tum multitudo, quæ in Hispania in Caroli perniciem coniurauerat, tanto furore & amentia flagrabat, vt quasi iam omnia illis essent ex animi sententia constituta, ferro & flamma omnibus, qui Principum partibus studebant, acerrimè minarentur. Interim rapinæ, cædes, in-

Castellanorum à Carolo imp. defectio.

Rebellium institutum ab authore notatum.

Furor seditiosorum.

cen-

cendia, horribes armorum fremitus terrorem passim incutiebant. Antonius Fonseca Metimnam Campensem, vrbem opulentissimam, quę Caroli partibus aduersabatur, inflammauit, & miserabili illo incendio maximas opes absumpsit. Nemini tūc in populis sapienter & liberè loqui licebat. Si enim aliquis diceret, verum esse libertatem modicè tueri, non cum legitimo Principe ad internecionem dimicare, scelus illud erat cōtinuò morte acerbissima luendum. Multis in locis, vbi causa libertatis agebatur, neque gemitus quidem ciuis vllius liber erat. Principes communi consilio cum ciuitatibus, quæ minimè rebellârūt, cùm discordiam sedare frustra vellent, bellum summo studio comparauerunt. Hi ad Regem Emmanuelem legatos miserunt, ut auxilium aduersus rebelles ab eo postularent. Simul & Hispaniæ populi, qui à Carolo defciuerant, cùm se viderent in extremo discrimine constitutos, ad eundem Regem legatos misêre. Summa legationis hæc erat, se tantis iniurijs vexatos extitisse, vt nō potuerint vllo modo tam indignas contumelias perferre. Se ciuitates, & mœnia, & arces, atque denique rerum suarum omnium potestatē illi tradituros. Orare deindè & obsecrare, vt regnum illud opulentum, ipsius Emmanuelis studio vehementer incēsum, suscipere vellet, & iniurias immeritis illatas vindicare. Emmanuel munus oblatum repudiauit; & Legatos admonuit, vt discerent fidem erga Reges conseruare, & modum cupiditati statuere. Illam controuersiam Caroli benignitate tolli facillimè potuisse, si populorum rectores nō ita ferociter populorum causam suscepissent. Et preterea grauiter illos accusauit, quod cum in principio furori causam publicæ libertatis obtēderent, postea publicè de dominatione populari dimicarent. Si vellēt errorē agnoscere, & veniam à Carolo postulare, se ad eam compositionem libenter operam suam polliceri. Quod verò ad oblatum regnum attinebat, se nunquam vllum imperij additamentū fide & officio antiquius habiturum. Principum autem legatis

Bellum Ciuile Castellanum.

Castellanorū ad Emmanuelem Legatio.

Emmanuēlis ad rebelles responsum.

gatis operibus magis, quàm verbis respondendum existimauit. Itaque eos tormentis, & munitionibus, & pecunia iuuit. Prælio tandem commisso, populi rebelles armis principum superati, & rebellionis authores capti sunt. Ioannes Padillia, Antonius Zamorensis Episcopus, Petrus Pimintellus, & Petrus Maldonadus, & alij quidam viri nobiles, & quidam etiam, quos ex infima plebe ad honores popularis furor euexerat, qui Principes coniurationis extiterant, capitali postea supplicio affecti sunt: multitudini verò venia tributa. Hoc anno cùm Iehabentafufus in offensionem Nonij Mascaregnæ opera multorum, qui Iehabentafufum oderant, incidisset, & id Mauris, qui sub illo militabant, notum esset, multi Mauri Dabidenses & Garabienses ab illo defecerunt, & quidam etiam illum spoliârunt. Mascaregnas prætereà nomen illius apud Emmanuelem proditionis insimulauit. Ille verò per literas atque legatos à Rege postulauit, vt quanta fide in officio debito versaretur, examinare vellet. Se, si aliquid, postquam ad nomen illius adiunctus fuerat, secùs designasse compertum fuisset, quàm fides postularet, nullum supplicium recusaturum. Rex postulato illius æquitatis plenissimo satisfecit, & Mascaregnæ præcepit, vt hominem fauore & auxilio complecteretur. Cùm igitur is à Mascaregna opem cõtra eos, qui defecerant, postularet, Mascaregnas illi equites sexaginta & pedites nonnullos auxilio misit. Hoc auxilio fretus (id enim testatum esse apud omnes volebat, se Regis Emmanuelis auxilio minimè destitutum esse) copias suas eduxit, cum hostibus manum conseruit, & parta victoria, eos sibi rursus dicto audientes esse compulit, & omnes tumultus, qui orti fuerant, virtute & æquitate compressit. Eodem fermè tempore Vascus Fernandus Cæsar cum naue vna fretum Gaditanum Regis Emmanuelis iussu peragrabat, & hostes multis incommodis afficiebat. Duæ verò longæ naues hostium rerum successibus elatæ (magnas enim prædas egerant) & militum & tormentorum copijs, multis-

Auxilia Castellæ Principib' præstita.

Rebellionis Castellanæ euentus.

RES AFRICANÆ.

Mascaregnæ cũ Iehabẽtafufo dissidiũ.

Iehabentafufi de rebellibus victoria.

Vasci Fernandi Cæsaris cum duab. Maurorum nauibus pugna prospera.

que munitionibus instructæ, in Cæsarem inuehuntur. Is nauis proram in eas confestim dirigere iussit. Dux vnius nauis cùm animaduerteret, quàm alacri & confidenti animo Cæsar in prælium iret, illius congressum formidauit, & mutata velificatione ab instituto cursu deflexit. Alterius autem nauis præfectus, cùm se à socio desertum cerneret, simile consilium sequi statuerat, sed id per Cæsarem minimè licitum fuit. Eum enim tormentis, quocunque voluerat, impellebat, & pertinaciter, quamuis mare turbidum ingentes fluctus eijceret, insequutus est, vsque eò, dum nauem in littus compelleret. Tum in lembum, quem ad similes casus è puppi colligatum ducebat, insiluit, & ijs, quos in naui relinquebat, imperauit, vt antequam illum cum hostibus commisceri cernerent, à pilis in hostes emittendis minimè cessarent. Hostes in terram euadere nituntur, Cæsar eos insequitur. Atrox prælium initur. Multi ex hostibus cadunt. Cùm reliqui fugam capessérent, & in manus Petri Aluari Caruallij viri fortissimi, qui Alcassaris Seguelij regis Emmanuelis iussu præfectus erat, & tormentis excitus occurrerat, inciderent, omnes capti sunt. Cæsar parte prædæ capta, rursus in nauem se recepit. Non multis pòst diebus cùm in ipso freto versaretur, sex in illum biremes inuectæ sunt. Hostes Cæsarem capere vehementer optabant, & cùm illum euadere posse minimè crederent, præ lætitia clamores ingentes ediderunt. Deindè sagittis, & glandibus, & globis ingentibus eum obruere conati sunt. Atque primùm Cæsar eos, ne ad suam nauem accederent, tormentis acerrimè propellebat: & varijs velificationibus eorum conatus eludebat, & interim multos interimebat: quo factum fuit, vt illi multum de animorum alacritate remitterent. Quod cùm is animaduertisset, in tres naues, quæ iunctæ consistebant (aliæ namque ventis exclusæ, non ita facilè accedere potuerant) inuasit. Hostes in illum similiter impetum dederunt. At is cum ingenti tormento ignem applicari præcepisset, vni ex biremi-

Eiusdē Cæsaris cum 6. biremibus prælium.

biremibus,maximo globo a prora in puppim secundum latus emisso, remos detersit. Hostes biremem claudam & mutilam intra se recipiunt, & quanta celeritate possunt,in ea trepidatione reparant. Tunc omnes simul iunctæ Cæsarem circumueniunt. Is cùm animo maximo nunc ad proram, nunc ad puppim, nunc in vtrumque latus accurreret, & præsidia magnis vocibus excitaret,& crebris tormentorum ictibus maximum damnum inferret, multo difficilius certamen,quàm hostes suspicati fuerant,effecit. Tandem tormenti vnius ictu magna pars remigum in vna biremi dilacerata fuit.Hostes cùm cernerent multos cæsos esse,& duas biremes dissipatas,Cæsaremque nullo modo,nisi cum grauissimo damno capi posse, certamen omiserunt.Cæsar cùm esset ea natura, vt nullo labore frangi posset,eas insequutus est. Verùm cùm nauis illius velis,naues hostiles remis impellerentur, & ventus illum deficeret, eas consequi minimè potuit,& ita voti compos Malacam petijt,vt mortuos sepeliret,& saucios curaret. At Azamore periculum non mediocre fuit Lusitanis opera cuiusdam Mauri valdè potentis intentum. Benaduxera fuit in Mauritania virtutis opinione, & potentia clarus,& opibus, & existimatione princeps. Is sub signis habebat supra mille & quingentos equites; & peditum non mediocrem multitudinem, Fessensisq; Regis imperium detrectabat:ea de causa bellum cum illo gerebat. Cùm verò magno prælio victus fuisset, literas ad Norognã Azamoris Præfectum dedit, quibus dicebat,se velle sub imperio Regis Emmanuelis contra ipsius Emmanuelis hostes perpetuò militare. Norogna volũtatem minimè aspernatus,hominem ducentis equitibus stipatum in vrbem admisit,& quibus potuit honoribus affecit,& aliquot ducibus Xerquiensibus eorum voluntate præposuit. Is vt magis animum suum apud omnes testaretur,Ferem fratrem suum in Lusitaniam cum multis muneribus ad Emmanuelem misit. Emmanuel illum perbenignè in fidem recepit, & mune-

Lusitanorum ex Benaduxeræ proditione in Azamorensi vrbe periculum

tibus affecit, & fratrem etiam beneficijs ornauit, hominemq; promissis ornatum in Africam dimisit. Iacobo autem Melio præcepit, vt duobus illis fratribus opem, cùm opus esset, afferret, vt coniunctis viribus acrius bellum molirentur. Itaque Melius cum Fere Azamorem continuò profectus est: neque multos post dies cum equitibus septuaginta quinque, & nonnullis peditibus se cum Benaduxera coniunxit: qui cùm mille & centum & viginti equites eduxisset, in locū, vnde fons Diucis fluminis erumpit, qui Azamore centum & viginti passuum millia distat, tandem peruenit. Ibi turmas hostium duas & triginta aggressi, magnam hominum cædem faciunt, quadringentos & octoginta duos abducunt, & cum ingenti præda post mensem Azamorem reuertuntur, & incredibilem lætitiam cunctis attulerunt, qui propter diuturnam moram illos perijsse crediderant. At Benaduxera cùm se in gratiam Fessensis Regis restitui vehementer expeteret, clàm per amicos suos, id, quod cupiebat, assequutus est, ea lege, vt quos posset Christianos, ad ipsum regem dolo perduceret. Id autem Aluarus Norogna suspicione consequutus est. Itaq; cùm Benaduxera ab illo sæpè & importunè postularet, vt Iacobum Melium secum mitteret (fore namque, si id fieret, vt præclarum facinus ederet) id nunquam impetrauit. Id tamen Norogna tacitum tenebat, & antè quàm rem exploratè cognosceret, in hominem non esse animaduertendum statuebat: non tamen illi, quem signis inconstantem atque perfidiosum opinabatur, esse quidquam temerè credendum iudicabat. Et interim, ne animum illius offenderet, honestis excusationibus vtebatur. Benaduxera hac spe deiectus, & simul metuens, ne aliquid emanaret, Mazaganum se contulit, & Antonium Lactеum, qui oppidi præfectus erat, alloquutus petijt, vt ei aliquot equites concederet, se pulchrum facinus moliri. Aluarum Norognam ad eam rem equitum bonā partem esse missurum. Sed bellum quod instabat, maioribus esse copijs gerendū, vt citius, & minore cū periculo

Benaduxera cū hoste pactio.

ficulo conficeretur. At Antonius Lacteus cùm doli fuiſſet ignarus,& propter rem,quam Benaduxera geſ ſerat,ei fidem habendam iudicâſſet, illi quindecim equites,& nonnullos pedites attribuit. Benaduxera cũ circiter ſeptuaginta paſſuum millia cum ſuis copijs & Chriſtianis militibus confeciſſet, fratri mentem ſuam aperuit:dixitq́ue ſe regis Feſſenſis gratiam recuperâſſe, malleq; principi,cui erat natura,& religione coniũctus,quã Regi à moribus & inſtitutis illius abhorrenti ſeruire. Vt verò illius animum ſibi arctius deuinciret, illos ei Chriſtianos,quos per dolum abduxerat, eſſe traditurum.Sperare namque ſe,futurum, vt priſtinas offenſiones eo munere prorſus obliteraret. At Feres,Si vultum,inquit,Regis optimi aſpexiſſes, nunquam certè animum induxiſſes,vt tam ſceleſtum facinus obires.Vbi fides? Vbi fœderis ſacramentum? Vbi tam ſingularis humanitatis & magnificentiæ memoria? Ideò te Princeps ille clementiſſimus eiectum recepit, & tã multis muneribus auxit,vt illum nulla offenſione interpoſita proderes? Non refert quam parum illi noceas,ſed quàm propenſum ad nocendum animum geras. Paruis enim rebus malitia ſumma perſpicitur. Qui enim quindecim equites Luſitanos fidei tuæ commiſſos per ſummam perfidiam in miſeram ſeruitutẽ abducis, certè,ſi vires haberes,ipſum Luſitaniæ Regem cõtra fidem & iuſiurandum omnibus fortunis euerteres. Deindè quàm parum gratus tuus aduentus Regi Feſſenſi futurus ſit parum ſapienter animaduertis. Tu ab illius fide deſciuiſti:tu bellum illi diuturnum intuliſti:victus,ſpoliatus,eiectus,te ad regem Emmanuelẽ, tanquam ad miſeriæ extremæ perfugium contuliſti, nunc rurſus ab Emmanuele deficis. Quomodo igitur is tibi credet,à quo toties fidem nefariè violatam eſſe comperit? Vetus dictum eſt,Regibus gratam eſſe proditionem in ſuam vtilitatem commiſſam, proditoris tamen nomen inuiſum. Sed eſto. Regem Emmanuelem contra fidem deſeris. Ad regem Feſſenſem, qui te odio immani perſequitur,& fidem ſanctam non habet,

Benaduxera fratri proditionẽ aperit.

Feris ad fratrẽ diſſuaſoria proditionis oratio.

bet, transfugis: perfidiæ saltem insigne monimentum detestare. Regis Emmanuelis vexillum geris, vt quoties homines in vexillum, quod erat amoris & beneficẽtię signum, aspexerint, toties illis tui sceleris in mentẽ veniat? Tabernaculum pulcherrimè factum ab Emmanuele donatum fers, vt quoties illud collocari iusseris, toties homines perfidiæ tuæ recordentur? Captiuos per insignem perfidiam abductos geris: vt nunquam, quamdiu hi nobiscum versati fuerint, homines sceleris tui capiat obliuio? Fac igitur, quod à Christianis fieri audio. Cùm enim à Rege discedunt, ne ingrati animi crimen publicè suscipiant, omnia bona, quæ ab illo acceperunt, illi remittunt, ne secũ perfidiæ monimenta circumferãt. Omitte signũ istud, ne scelus in apertum proferat. Tabernaculum desere, quod perfidiam occulere nequit. Christianos liberos abire permitte, ne à cęlo atque terra proditionis testimonium sumant. Hæc cùm Feres liberè & animosè diceret, fratris animum non mediocriter irritauit: parumque abfuit, quin manus consererent. Sed cum Benaduxera multò potentior esset, iunior frater illi repugnare non potuit. Cum illo tamen egit, vt signum & tabernaculum Emmanueli referri iuberet, & Christianos saluos redire permitteret. At cùm fratres ad Regem Fessæ peruenirent, Rex eos non admodum hospitaliter accepit. Vtrique enim caput abscindi iussit. Illos enim, quòd multum nobilitate & opibus excellerent, & metueret, ne defectione rursus illi molestiam exhiberent, de medio tollendos esse statuit. Et interim eam causam obtendit, quòd Benaduxera Lusitanos cum vexillo & tabernaculo abire permisit, & quod Feres à fratre, vt id faceret, enixè contenderit. Dum hæc in Africa geruntur, in India Siqueira classem magnam instruxit, qua Dium oppugnaret. Melichius Saca Melichiazij filius, quamuis Siqueira quorsum illã classem ornaret, summo silentio tegeret, eam contra Dium cõparari suspicatus est. Tum partim vt Siqueiram ea specie moderationis emolliret, & à studio bellandi deduceret,

Dignissimum proditorum supplicium.

RES INDICAE.

ceret, partim vt animum illius explorare posset, familiarem quendam suum, nomine Camallum ad illum cum literis officij plenissimis, & cum muneribus satis amplis legauit. Siqueira gratum sibi esse aduentum legati vultu atque verbis ostendit, seque Melichij Sacæ, & patris illius valdè studiosum esse finxit. Camallus tamen cùm esset acutus & callidus, in quem finē classis illa parata fuisset, sagaciter odoratus est: & Melichium Sacam, & Hagamahamedium, cuius consilio ciuitas innitebatur, admonuit, vt vrbem firmo præsidio munirent. Quod illi diligentissime fecerunt. Siqueira classe, quæ erat in Lusitaniam profectura, rebus omnibus instructa & expedita, consilium cum ducibus, quos secum erat ducturus, habuit: quibus animum, quo classem illam instruxerat, vt Emmanueli satisfaceret, aperuit, illosque ad tam præclari facinoris societatem adhortatus est. Illi consilium laudant, seque ad bellum illud satis promptos atque paratos esse demōstrant. Is supra octoginta naues ornarat, tria Lusitanorum millia, & mille Naires conscripserat, duces egregiè fortes elegerat, ita, vt ea classe nunquam ad illum diem neque maior, neque rebus omnibus instructior ab vllo Indiæ Prætore comparata fuerit. Initio Februarij mensis, Anno M. D. XXI. Siqueira classem ad oram Diensem appulit. Melichius Saca illum cōtinuò per legatos honorificè salutauit, & largis muneribus affecit. Et tamen quasi aliud ageret, Fernandum Martinium Euangelium cum nonnullis Lusitanis, qui in vrbe negocia gerebant, tanquam obsides in custodiam dedit. Siqueira se Armuzium petere simulauit, vt quosdam motus sedaret: sibique Euangelio, & reliquis Lusitanis opus esse dixit, qui Regis Emmanuelis negotia procurarent. Melichius Saca & Hamagahamedius eos nec alibi rem melius gerere, neque lautius diuersari dicebant. Seque libenter hominibus Lusitanis obsequi, vt illo saltem signo constare posset, nullam vrbem fore magis imperio regis Emmanuelis addictam. Siqueira Melichium Sacam ad colloqui-

Melichij Sacæ ad Siqueirā legatio.

Lusitanorum ad Diensebellū apparatus & profectio.

loquium inuitauit. Is cum Hagamahamedio in locũ ad eum sermonem delectum cum præsidio venit. Oratio Siqueiræ eò pertinebat, vt ostenderet, se Reipub. constituendæ gratia Armuzium nauigare, & interim eò classem applicuisse, vt vrbem sociam & amicam inuiseret, & à Melichiazio peteret, vt sibi arcis ædificandæ facultatem concederet, vt Lusitani, qui in ea versabantur, tutius negotiari possent. Melichius Saca respondit, Lusitanos nõ minus securè in ea vrbe, quam in patria versari. Quod vero ad arcem attineret, se id parentis iniussu nullo modo permissurum. Siqueira tum Sacam admonuit, vt sibi Lusitanos redderet. Saca verò respondit, eam insignem contumeliam fore, si homines Lusitani, qui commodè in vrbe fœderata, multisque rebus ad fidem conseruandam astricta negociabantur ab illo, quasi ab homine perfidioso, & inimico, maximè cùm classis instructissima in portu cõsisteret, peterentur. Id enim posse videri ex altera parte, diffidentiæ, ex altera, timiditatis argumentum. Si Siqueira non crederet, Lusitanos posse sine vllo periculo in vrbe amicissima vagari, sinistram suspicionem de amicis reciperet, qua nulla maior contumelia hominibus amicis imponi posset. Se verò, si illi Siqueiræ postulato, quãdiu classis esset in portu, satisfaceret, turpissimi timoris significationẽ daturũ. Itaq; sine vllo effectu sermo habitus est. Siqueira cõsilium cum ducibus habuit. Cũ variæ sententiæ dicerentur, tandem cõstitutũ fuit, non esse illo tempore vrbis oppugnationẽ tentandã. Esse namq; situ & artificio munitissimã, & maximo militum numero firmatam. Rem esse in aliud tempus differendã: nec esse eorum salutem, qui in custodia tenebantur, temerè negligendam. Cũ sententia in vulgus emanaret, milites fremere, vociferari, Prætorem & duces liberius accusare minimè destiterunt. Iam robur illud Lusitanæ virtutis extinctũ. Duces plurimùm de quæstu & compendio, parum de dignitate & officio cogitare. Iã Lusitanis militib⁹ insitæ virtutis declarandæ a ducib⁹ locum minimè dari. Prætoris flagitio

Saca cum Siqueira colloquiũ.

Siqueiræ cum ducibus consultatio.

Militũ fremitus quęrelæ de Siqueira.

gitio fieri, vt qui antea cunctis Orientis nationibus terrori fuerant, eo tempore despicerentur. Multi inquit, in vrbe milites sunt. Quando id præclari duces compertum habuerunt? Posteaquam pugnæ tempus appropinquauit? An id non multò antè exploratum esse oportuit? Postquam tanta classis, cum tam fortium militum numero, & tantis sumptibus huc aducta est, & oppugnationis tempus instare videtur, nunc ignauiæ & timiditati sapientiæ nomen obtenditur. Factū igitur est, vt consilij tempus audacia & temeritas occuparet, virtutis locum timiditas nomine prudentiæ occultata septum teneret. At inquiunt, Lusitanorum saluti, qui in vrbe versantur, est consulendum: quasi vero non multò pluribus Lusitanis erat in vrbis munitissimæ oppugnatione moriendum. Et tamē eo metu duces contineri minimè potuerūt, quin ad vrbem oppugnandam accederent. Et non intelligūt, etiam eorū, qui in custodiam traditi sunt, salutem virtute nostra & non timiditate contineri. Nam si hostes arma nostra timuerint, eis minimè nocebunt: si nos contemnere cœperint, eos iniurijs omnibus lacerabunt. Hæc & alia eiusmodi conuicia milites, vt est hominum genus liberum, & audax, & ad maledicentiam propensum, vulgo iactabāt. Accessit alia suspicionis occasio, quæ grauius animos eorum irritaret. Euāgelio obsidibus primùm datis, permissum erat, in classem venire. Is cum periculum rebus suis imminens mente prospiceret, quoties in classem se cōferebat, pecunias quas fecerat, & variam supellectilem importabat. Idem reliqui Lusitani faciebant. Rumor cōfestim emanauit, Siqueiram pecunia corruptum belli consilium omisisse. Eam nanq; pecuniam belli redimēdi gratia à Saca missam fuisse criminabantur. Siqueira cùm se frustra tempus in eo loco terere videret, Armuzium petijt, & alium interim locum nō procul ab vrbe arci ædificandæ designauit. Inde tamen prius Alexiū Menesium Cochimum misit, qui, dum ille abesset, imperium administraret. Georgium Albuquercium Mala-

 cam,

cam, Georgium Brittium in Malucas insulas, Raphaelem Perestrellum in Sinarum regionem misit: Iacobum verò Fernandium Begiensem, & Nonium Fernandium Macedum & Emmanuelem Macedum in ea ora reliquit, vt per speciem comparandi commeatus, quem Cochimum subueherent, amicitiam simularent, dum Lusitanos qui erant in vrbe, cum opibus, quas parauerant, in naues reciperent, & tum demum ciuitati apertè bellum indicerent. Vtrumque facillimum fuit. Vrbis enim rectores, postquam classis è portu soluit, sine recusatione Lusitanos, quocunque illis libuisset, abire permiserunt, & illis, qui in alto sine vllius classis metu versabantur, non erat difficile bellum denunciare. Fuit tamen consilium reprehendendum. Quorsum enim attinebat, cùm omnis Lusitaniæ gentis robur erat procul amotum, & cùm non maximum damnum hostibus inferri poterat, bellum indicere? An vt hostes interim maiora præsidia compararent, & fortius statum vrbis stabilirent? Sic autem fieri necesse erat, vt qui vrbem minus munitam cum tanta classe se expugnaturum minimè sperârat, eam multò maiore præsidio firmatam, cum classe aliqua ex parte diminuta, oppugnare multò minus auderet. Deinde cùm eo tempore bellum denunciatum fuit, dari sermo potuit illis, qui dicerent, vrbis oppugnationem non consilio, sed metu prorsus omissam fuisse. Postremò tunc non admodum speciosa causa potuit obtendi, quæ Lusitanos iniuriæ suspiciõe liberaret. At postquam Siqueira Armuzio rediret vt se rediturum affirmauerat, & vrbem nihil omninò certum & exploratũ de bello suspicantem offenderet, causam facilius reperit, qua honestius atque prudentius bellum cum opibus summo studio collectis inferret. Goa sub id tẽpus erat in summo periculo constituta. Cùm enim Siqueira maximam classem instruere, & ornare constituisset, fuit necesse, vt vrbis præsidia diminueret. Id Zabaimum Idalcamum minimè fallebat. Tempus igitur aduenisse ratus, quo Goam recuperaret, maximum exerci-

Fraudulentum consilium.

Summum Goæ periculum.

citum comparauit. Attamen Crisnara Narsingæ Rex, cùm illum odio acerbo & immani persequeretur, & timeret, ne si is Goam occuparet, amplificatis viribus aliquid hostile moliretur, illum acerrimo bello a conatu deterrendum esse constituit. Aliam deinde mouendi belli causam habuit. Timuit enim, ne si Zabaimus Idalcamus Goa potiretur, omnes equi ex Perside & Arabia illius potestate continerentur. Vt igitur bellum acrius & attentius geri posset, ipse per se illius rationem administrare, & prælijs inesse decreuit. Fuit ab vtroque in terris Goæ finitimis exercitu maximo, summis viribus, acerrima contentione, euentu vario, dimicatum. Narsingæ tamen Rex insigni victoria potitus, multas Idalcami ciuitates expugnauit, & præfecturas varias sub imperium subiunxit, in quibus præfecturæ Balagatenses extitère, quibus erat grande vectigal impositum. Sed cùm esset Rex opulentissimus, earum præfecturarum possessionem non tanti faciendam existimauit, vt eam cum equorum commercio conferendam censeret. Vt igitur ad se Lusitanos alliceret, legatum ad Rodericum Melium, qui tunc Goæ præfectus erat, misit, qui diceret, se libenter præfecturarum Bagalatensium possessione Regi Emmanueli, quem in loco fratris habebat, cessurum. Se enim nihil malle quam fœdus cum Emmanuele ferire, & amicitiam firmare, vt intelligi posset, nihil copulatius in vita futurum. De eadem autem re, se, cùm primùm Siqueira Armuzio rediret, legatos missurum, qui fœdus illud solenni ritu sancirent. Interim vero ipsum Melium admonebat, ne cunctaretur, sed statim mitteret, qui præfecturas illas occuparet, & firmo, præsidio tueretur. Hoc nuncio Melius valdè lætatus est. Eadem namq; opera imminentis belli metum labore alieno depulsum, & vectigalia Regis Emma. amplificata cernebat. Regi verò gratias egit, & munera largè misit, & ipse cum Lusitanis equitibus 200. & cum Indis peditibus 700 in præfecturam Salsetensem profectus est, quam desertam reperit. Ibi cùm

Narsingensis ad Goæ præfectum legatio.

pau-

paucis diebus gentem ad commercium allexisset, & statum aliquem constituisset, & præsidia necessaria disposuisset, præfecturę atq; portorio Rodericum Iusartem Melium sui fratris filium præposuit. Similiter cū præfecturas Pondensem atq; Bardensem derelictas esse cognouisset Iusartem iussit eas occupare. Post duos verò mēses cùm Iusartes accepisset, duos Idalcami duces cum valida manu, vt illum opprimerent, aduentare, de ea re patruum admonuit, qui confestim per se auxilium attulit, & hostes prælio inito profligauit. Deindè cùm quæstionem habuisset de his, qui cum hoste consenserant, centum & triginta viros primarios Goam abduxit. His autem tanquam obsidibus retentis, pax aliquo tempore rata fuit. Per id tempus in insula Zeilandensi tumultus contra nostros eorum culpa & importunitate, concitatus fuit. Lupus Suarius, vt scriptum est superius, ad Columbi portum, qui eadem insula continetur, arcem instituit. Lupus Brittius, qui post Ioannem Sylueriam illius arcis præfectus extitit, eam tandem denuò à fundamentis excitauit. Primum enim ædificium propter nimiam festinationem, eò quòd graue periculum immineret, & calx nulla reperiretur, è luto & lapidibus temere congestis extructū fuerat. Itaq; ad eam rem Brittius 400. fabros, & materiam multiplicem aduehi iusserat. Arce ad summum perducta, nostri insolētius efferri, incolas iniurijs afficere, magnum decus in illis vexandis reponere cœperunt. Illi vicissim contumelijs irritati, commeatum subtrahere, malignè omnia præbere, & omnes, quos solos inueniebant, plagis afficere, & in rebus omnibus hostilia machinari. Brittius iniurias ab incolis illatas dissimulabat, & suos nè quidquam in eos hostile moliantur, continebat. Interim verò rectores per nuncios admonebat, vt suos à maleficio deterrerent. Milites autem fremebant, & Brittium ignauiæ & timiditatis insimulabant, quòd tam indignas contumelias pateretur: & ei frequenter instabant vt malo cogeret homines suum officium facere, & quotidiano conuitio ab

Victoria de Idalcamo.

Zeilandensis tumultus.

eò contendebant, vt incolas acri bello cōtunderet. At Brittius cùm cerneret, si bellum moueret, ruinā fore funestissimam, victoriam valdè periculosam: futurū nanq; erat, vt cibarijs omnino subtractis, is cum Lusitanis, qui sub illo merebant, in extremam inopiam adduceretur, & mortis tristissimę periculum subiret: militum tamen importunitate victus, maluit illorū temeritati satisfacere, quàm recta ratione munus sibi commissum moderari. In quo sanè perspicitur, quantò sit difficilius & illustrius, falsam decoris opinionē contemnere, quàm in hostiū mucrones irruere. Multi nanq;, qui facillimè corpora sua pro patriæ salute hostium telis obijciunt, falsæ infamiæ metu, quantū in illis est, patrias euerterunt. Vndè cōcludi potest, illum verè magnanimum esse, qui non modò mortem minimè formidat, verùm & inanes multitudinis opiniones pro nihilo putat. Brittius igitur nè in hominū imperitorum vituperationē veniret, in veram reprehēsionem temeritatis incurrit. Nam post meridiem, tempore, quo incolæ sine vlla formidine propter æstum grauissimum, qui terrās illas adurebat, in domibus suis quiescebant, ex arce centum & quinquaginta milites Lusitanos eduxit, in homines imparatos inuasit, oppidum cæde & terrore compleuit, & incolas in fugam compulit. Illi postquam in campo cōglobati, & à repentino pauore refecti sunt, cogitare cœperūt, se vxores & filios in oppido omni præsidio nudatos reliquisse. Itaq; rursus in oppidum reuersi sunt, & cōferti in nostros impetum fecerunt. Nostri multitudine oppressi pedē retulēre, triginta vulnerati sunt. Reliqui magnam fortasse cladem accepissent, nisi hostes fuissent flammis impediti. Brittius namq;, vt eorum impetū retardaret, viam, quæ in arcem ferebat, incendere iussit. Cùm autem rumore dissipatum fuisset, tātam esse hominum Lusitanorū insolentiam, & feritatem, vt pauci numero in alienis terris cōstituti, nullius iniuria prouocati, perniciem illis, apud quos hospites erant, inferre conati fuissent, omnes ad facino-

Quis verè magnanimus.

Zeilandensebellum.

ris illius vindictā acriter stimulati sunt Supra viginti hominum millia ad arcis excidium conuenere. Illam igitur obsidione cingunt, ingentes fossas perducunt, aggeres excitant, tormenta disponunt, dies atq; noctes arcem oppugnant. Nullum genus erat belli, quo non, vt arcem caperent, atque diruerent, contentione incredibili, & magnis viribus vterētur. Nostros interim non tam pilarum frequentia quam commeatus inopia cruciabat. Quinque mensibus obsessi sunt, antequam auxilium afferri posset. Tum verò milites feroces furoris insiti pœnitebat, & frustra intelligebāt, militis officium non esse, pugnandi leges ducibus suis imponere, sed strenue tantùm imperata cōficere Brittius Cochimum nuncium misit, qui nunciaret, rem esse in extremum discrimē inductam. Siqueira cuilibet arci, vt cū maiore classe nauigaret, præsidia infirma reliquerat. Alexius tamē Menesius quinquaginta Lusitanos milites in vna triremi, cui Antonius Lemius præerat, illis auxilio misit. Qui cum propter aduersas tempestates (hyems enim erat) tardissimè nauigarent, nimis serò in arcem peruenēre. Ibi cùm Lemius Brittio diceret, non esse, cur aliud auxiliu expectaret, antè, quam Siqueira reuerteretur: & si diutius expectaret, intelligebat esse omnibus fame pereundum, omnem spem salutis in virtute collocandam statuit Antonio igitur Lemio præcepit, vt per totā noctem è trireme hostium munitiones & turres vehementissimè verberaret. Manè verò, cùm hostes in triremem essēt intenti, & nihil minus opinarentur, quàm fieri posse, vt qui erant in arce inclusi, egredi auderent, Brittius cum trecentis militibus Lusitanis erumpit, in hostes imparatos inuadit, primo impetu stationes & turres expugnat: hostes repentino pauore perculsi, diffugiūt. Sed cùm esset eorum magna multitudo, postquam se in vrbem contulére, verbis eorum, qui ætatem in armis egerant, increpiti, rursus instructi in nostros inuehuntur. In agmine primo, præter magnum peditum numerum, erant equites centum & quinquaginta, & ele-

Arcis Lusitanæ obsidio atq; oppugnatio.

Subsidium Brittio missum.

Brittij eruptio.

Prælium redintegratum.

elephanti cum turribus quinq; & viginti. Aliqui corũ dentibus enses alligatos gestabant, quibus admirabili dexteritate obuios cædebant. Quidam è Lusitanis & multitudine territi, & elephantorum metu perturbati cedere volebant. Sed Brittius iam munitionibus post tergum relictis, in vrbem gradum intulerat. Is autem illis, qui ferreis fistulis armati erant, imperauit, vt omnes simul glandes plumbeas in elephantos emitterent. Elephanti non solùm strepitu, sed multò etiam magis vulneribus exterriti fugiunt, in suos irruunt, equites impetu immani proterunt, peditum aciem proculcant, & in effusam fugam conijciunt. Nostris nulla iam pugna restabat. Hoc igitur tantùm operis habuerunt, vt hostes insequerentur. Magnam hominum multitudinem cædunt, vrbem omni præsidio nudant, & vsque in densum palmetum progrediuntur. Brittius longius insequi minimè tutum arbitratus est. Timuit enim, nè propter palmarum densitatem ordo perturbaretur, & sic nostri ab hostibus non mediocre damnum acciperent. Itaque signum receptui dedit. Rex verò cùm cerneret magnam nobilitatis partem eo prælio cæsam fuisse, & Saracenos, qui præcipuè belli authores fuerant, primos omnium se in fugam dedisse, & suspicaretur sibi adhuc bellum integrum restare, quod quò magis esset diuturnum, eò magis periculum rebus suis intenderetur: & animo simul reputaret, sibi fore paulò pòst cum classe maxima, si obsidio extraheretur, dimicandum: inuitis Saracenis pacē petijt, q̄ (sic enim rerũ cōditio postulabat) libētissimè concessa fuit. Fœdere igitur instaurato atq; renouato, Lusitani maiore cũ modestia inter Zeilandenses versati sunt: & illi viciſſim multũ se Lusitanis omnibus, vel ex animo, vel simulatè, quibuscũq; reb⁹ poterāt, benignos exhibebāt. Dum hæc apud Zeilandēses geruntur, Armuzij contra nostros insidiæ parabantur. Quod quidē à Regis Emman. benignitate sumpsit initium. Cùm enim intellexisset, Reges Armuziēses suorum tyrannide oppressos extitisse, & postq̄ vrbe capta fuerunt

Stratagema.

Pax Zeilādensis renouata.

Armuziēsium contra Lusitanos insidiæ.

fuerunt Albuquercij opera liberati, nihilominùs per eiuſmodi regios miniſtros vectigalia ſic exerceri, vt maxima eorum pars ad eoſdem, qui ea tractabant, verteretur, nè ea deindè fraus admitti poſſet, ſibi prouidendum exiſtimauit. Ea autem de cauſa Scripturæ magiſtros, & quæſtores Luſitanos inſtituit, qui regiam pecuniam tractarent: quam tamen omnem ſine diminutione in Regis ipſius vſus conuerti præcipiebat: & hoc tantiſper, dum Rex ipſe, cuius erat pecunia, poſſet animaduertere, quantum pecuniæ ſibi detractum annis ſingulis fuiſſet, & clarius perſpiceret, omnem ſuæ ſalutis rationem tutela atq; patrocinio ipſius Emmanuelis contineri. Id Raix Xeraphius, & reliqui eiuſdem flagitij atq; ſceleris adminiſtri indigniſſimè tulerunt, tanto ſe pecuniæ fructu, quantum domum quotannis auertebant, Luſitanorum induſtria & fidelitate priuari. Itaq; Regi demonſtrare conantur, illum Regis tantùm nomen retinere, iure autem regio, atq; patrimonio ſpoliari. Iam apertam tyrannidem ſpecie benignitatis inſtitui: omnem illam pecuniam in vſum auaritiæ Luſitanæ ceſſuram: præſtare millies mori, quàm tam indignam contumeliam pati. Hæc cum frequenter ingererent, & Regis aures aſſiduis querelis obtunderent, illius animum, qui erat in Luſitanum nomen valdè propenſus, prorſus immutârunt. Re autem cum Regis ſocero, qui erat nomini Chriſtiano vehementer infenſus, communicata, decretum fuit, vt poſtquam Siqueira Armuzio diſcederet, per inſidias, Luſitanorũ præſidia trucidarent, & arcem præſidijs vincirent. Sed obſtabat ille metus, nè, ſi coniuratio parum procederet, &, quod ſecum agitabant, palàm fieret, Mochrim aduerſarium haberent, qui Luſitanis adiũctus, hoſtis ſanè grauis atq; metuendus Armuzienſibus eſſe poſſet. Inſula, quam appellant Baharem (quæ, haud ſcio an illa ſit, quam olim Ichatam nominabant) eſt anguſto freto ab Arabia diſiuncta. Hæc ad Armuziẽſis Regis imperium pertinebat: quam tamen Mochris gener Principis, qui Mecam vrbem ſummo imperio regebat, armis

Bahare inſula.

ârmis occupârat. Is autem non insulam tantùm dominatu oppressam tenebat, verùm & classem centum & viginti nauium ædificârat, cum quibus bellum Armuzij Regi frequenter inferebat. Hunc igitur, antequam meditâtum scelus ederēt, de medio tollendum esse statuerunt. Quod vt facerēt, singularem fraudem excogitant. Nam per eos ipsos, quos crudelissimè necare parabant, hostem, à quo sibi valdè timebāt, euertere decreuerunt. Habent hoc eorum plerique, qui dira Mahumetis superstitione infecti sunt, vt in summa fraude summum decus situm arbitrentur. Itaque ad Siqueiram adeunt, Regemq; Emmanuelem Armuzij dominum esse prædicāt, illiusq; officium esse, omnes qui Armuziū bello vexant, armis opprimere. Mochrinō satis esse Regis Emmanuelis opes bello vastare, verùm & naues omnes, quæ erant Armuzium peruecturæ, ab eo in portū illius insulæ, quam oppressam dominatu tenebat, partim vi, partim etiā humanitatis specie cōpelli. Sic autē sublato portorio maximā vectigalium diminutionē fieri. Neq; iam Regem in summas pecuniæ angustias adductum posse Regi Emmanueli tributū pendere. Cōsuleret igitur Regis Emmanuelis nomini & dignitati: firmaret illius imperium: tyrāni illiūs arrogantiam virtute cōprimeret, & Regis socij & stipendiarij, qui se totū Regi Emmanueli cum omnibus suis opibus addixerat, saluti prospiceret: vt intelligi posset, omnibus, qui clarissimo regi seruirent, esse firmissimum præsidium in illius tutela atq; patrocinio constitutum. Dicebant præterea, consilio diuino factum fuisse, vt is eo tempore cum tam magna classe ad eas regiones accederet. Nec enim tēpus magis idoneum, neq; commodiorem facultatem, ad rem ex animi sentētia gerendam, excogitari potuisse. Et his quidem sermonibus Siqueiram impulerūt, vt Mochrim bello premendū esse iudicaret. Consilium tamen habuit. Omnibus visum est, bellum esse suscipiendum. Classem igitur Siqueira septem nauiū Antonio Correæ, qui singulari laude Regem Bintamēsem Malacæ ad-

Singularis Armuzien sium fraus.

Fraudulēta ad Siqueirā exhortatio belli aduersus Mochrim suscipiendi.

Bellum aduersus Mochrim.

deuicerat, cum quadringentis Lusitanis maxima ex parte nobilibus, assignauit, qua bellum hostibus illis inferret. Huic classi Regia classis, quæ centum & quinquaginta naues actuarias continebat, adiuncta fuit. Illi autem Xeraphius præerat. In Regia classe erant militum Saracenorū tria millia: homines partim cetrati, & hastati, partim scorpionibus & minoribus tormētis armati in prælium ibant. Naues erant etiā maioribus tormentis, & munitionibus instructæ. In cursu sæua tempestas subitò coorta, classem disiecit. Tempestate autem sedata, Correa, & Ioānes Pereira cum nauibus suis in insulam peruenēre, partem eam versus, in qua ciuitas, quæ insulæ nomē obtinet, sita est. Vrbs est ampla satis, & ædificiorum magnificentia, & hominum frequentia celebris. Eò mercatores vndique propter oportunitatem commercij libētissimè commeabant. Mochris vrbem crebris stationibus atque multis tormentis (fuerat enim de classis aduentu certior factus) egregie munierat, & propter ipsius vrbis præsidia duodecim millia Arabum mercede conduxerat. Correa classem ab vrbe disiunctus in anchoris expectabat. Quæ post sex dies aduenit. Duæ tantum naues Lusitanæ deerant, quarum vna Armuzium vi tempestatis delata, altera post bellum confectum ad Baharē appulsa fuit. Correa copias in terrā exposuit, acies diligenter instruxit, vrbē totis viribus oppugnauit: atque primùm nostri fuēre ab hostibus summa vi repulsi. Correa rursus cùm multò maiore impetu in duas vrbis stationes inuectus esset, prælium multò acrius initum, & lōgo spatio temporis extractum fuit. Nostri tandem irruperunt, & hostes in fugam versi sunt. Ex hostibus 300. & triginta milites cæsi sunt, in quib' equites 30 fuēre. E nostris quinq; desiderati sūt, quo in numero Georgius Pereira fuit: septuaginta vulnerati. Antonius Correa graue vulnus accepit. Arius Correa frater illius, qui vexillū præferebat, cum multum sanguinis è vulneribus illius emanaret, concidit, & ab hostibus interfectus fuisset, nisi Alexius Sousa, &

Babara vrbs & insula.

Vrbis oppugnatio.

Lusitanorum victoria.

&Rodericus Correa, viri egregiè fortes, illi confestim opem attulissent. Qui quidem, dum Ario subuenire conabantur, multa vulnera ab hostibus acceperunt. Xeraphius in hoc prælio ducis sapientis officio functus est. Prælio enim non interfuit, & ex præda sanè frugaliter, quantum licuit, in naues deportauit: qui, si hostes cum integris copijs insequi voluisset, magna ea die cædes hostium fieri potuisset. Correa tyranni ædes occupauit, vrbis possessionem nomine regis Emmanuelis cepit, milites collaudauit, & quosdam etiam, qui se excellentius in pugna gesserant, equestribus ornamentis affecit. Accepta deindè à Xeraphio fide, vrbem illi (Regis enim vicem gerebat) moderandam tradidit, ea conditione, vt perpetuò Emmanuelis imperium agnosceret. Raix Xeraphius cùm accepisset, Mochrim è vulneribus post tres dies, quàm prælium commissum fuerat, mortuum fuisse, eò, quo extremum spiritum ediderat, Correæ permissu se contulit, & cadaueris caput abscidit, vt illud gratissimum munus, Regi suo deferret. Naues, quæ erant in statione nauali, succensæ fuerunt. Hametus Mochris sororis filius, qui Catifam, alteram insulæ vrbem tuebatur, illius possessione cessit, & fide Correæ in continentem res omnes suas transmisit. Et sic demùm insula in Armuzij possessionem venit. Correa Armuzium petijt, vbi fuit à Silueira, vt meritus erat, collaudatus, & à Rege multis muneribus affectus. Scelus autem in aliud tempus dilatum. Hoc Anno in Africa Iehabentafufus, dum facinus ingens aggredi studet, per insidias interfectus fuit. Xerifium enim bello vexare, & Marochium oppugnare parauerat. Ad eam rem auxilium à Nonio Mascaregna petierat. Is triginta equites tantùm, & viginti pedites illi auxilio miserat. Et huic exiguo militum numero Rodericum Norognam præfecerat. Franciscus tamen Melius, Alfonsus Gomecius, Ioannes Fernandius Pretus, Ignatius Nonius, à Mascaregna, vt sibi cum Iehabentafufo proficisci in hostem liceret, importunis precibus im-

Mochris mors.

Catifæ deditio.

RES AFRICANAE.

Occasio cædis Iehabentafufi.

petrârunt. Cum his viginti equites præterea, & quinque pedites egressi sunt. Ne plures autem exirent, Mascarenhas vrbis portas occludi iussit. Iehabentafusus Dabidenses & Garabienses Mauros acciuit. Leidehambrenses, cum quibus ille conuenerat, similiter euocauerat. Ij cùm essent infirma fide, & iter illud periculi plenum arbitrarentur, venire nolebant, &, si imperium detrectarent, ipsum Iehabentafusum, ne in eos arma converteret, metuebant. Verùm cùm Iehabentafusum dolis occidere in animum induxissent, se prætò ad illius imperium futuros esse simulârunt. Atque tandem vt cogitatum scelus exequerentur, aduenerunt. Nacer Mequinezius Rex per id tempus ad Iehabentafusum literas dedit, quibus significabat, se pacem cum Hameto Fessensi Rege fratre suo de integro fecisse, & vtriusque viribus coniunctis obsisti minimè posse. Illos verò statuisse eum euertere, nisi facinus aliquod insigne susciperet, quo in Regis Fessensis gratiam restitui, & veterum offensionum memoriam delere posset. Proinde si saperet, omnes Christianos, quos posset, arte aliqua delusos Regi Fessensi traderet. Aliter enim crederet exitium sibi protinus afferendum. Is literas responso minimè dignas arbitratus est. Interim fuit illi nuncius allatus, montium principem, ducem quendam, quem equitum turmæ præfecerat, inuasisse, & ipsum ducem, & equites quinquagintà captiuos abduxisse, & Abrahemum interemisse. Erat autem Abrahemus Azumi frater, qui multum inter suos opibus & opinione virtutis excellebat. Id cùm accepisset Iehabentafusus, Azumum inuisit, vt eum consolaretur, & epulo funebri, quod Azumus, vt gentis mos est, fratris nomine daturus erat, interesset, & reliqua hominis amantissimi munera præsens obiret. Christianos omnes, & vniuersam familiam suam in castris reliquerat, & in Dabidensium castra, quæ non procul aberant, tribus tantùm ducibus comitatus se contulerat. Dum verò absq; vlla periculi suspicione epulis accumbit, tres principes coniurationis à tergo virũ ad

Leidehambrensiũ in Iehabentafusum conspiratio.

Nacri ad Iehabentafusum literæ.

ori-

priuntur, eumq; multis vulneribus concidunt. Tres duces, quos ille secum attulerat, dum ei subuenire parant, & fortium hominum officium in re tam inopinata faciũt, à reliquis coniuratis interimũtur. Oleidehabramus in Iehabentafufi castra confestim inuasit. At Rodericus Norogna, & Christiani reliqui se cũ Garabiensibus Mauris repentè coniungunt, & in vrbem proficiscuntur. At multi ex Mauris illis, vt est hominum ingenium fallax, & subdolum, & ad euentum fortunæ mutabile, statuerunt Christianos, vt armis & equis potirentur, occidere: sed fuerunt per duces suos à scelere reuocati. Interim Allebembeques, vir primarius, qui Iehabentafufi odio ductus, Oleidehabrami partes, dum illi inter se apertè diffidebant, sequutus fuerat, eò, vbi nostra castra fixerant, peruenit, & Rodericum Norognam ad colloquium euocauit. Dum à reliquis semoti sermocinantur, reliqui in nostros imparatos impetum fecerunt. Multi cæsi sunt, maxima pars cum Roderico Norogna in seruitutem abducta fuit: pauci autem euaserunt. Maurus quidam Bogima nomine, cuius vxor atq; filij in vrbe morabantur, vt calamitosum exitum nunciaret, in vrbem incurrit. Mascaregnas cum incredibili celeritate centum & quinquaginta equites eduxit, & in castra eorum, qui scelus conflauerant, inuectus, quę inde circiter decem millia passuum aberant. Centum & quinquaginta occidit: supra sexcentos & quinquaginta captiuos abduxit: ingentem boum & pecorum gregem abegit, & eo ipso die victor hostium & vindex facinoris scelestissimi in vrbem reuersus est. Eo die sex equites, qui euaserant, Francisco Melio duce in vrbem redière. Postridie pedites sedecim, & equites duo pedibus similiter effugerunt. Hic fuit finis Mauri fortissimi, &, quod exemplum probitatis apud illos rarò perspicitur, fidelissimi, qui ad extremum vitæ spiritum pro Emmanuelis Regis dignitate & imperio maxima cum laude decertauit. Hoc anno Rex Emmanuel Odoardum Menesium Indiæ præfecit: qui quinto Aprilis die cum classe nauium

Proditoria Iehabentafufi cædes.

Lusitanorum clades insignis.

Subita Mascaregnæ irruptio et victoria.

Iehabentafufi elogiũ.

RES INDICAE.

uium quindecim Olyſippone ſoluit, & vniuerſam incolumem in Baticalenſi portu conſtituit, & continuò imperij ſibi commiſſi poſſeſſionem cepit. Eodem anno iam Georgius Albuquercius Malacam, Georgius Brittius in Malucas inſulas profecti fuerant, quorum nauigatio exitus valdè diſſimiles habuit. Vt autem primum, quid Albuquercio acciderit, referamus, is Principem regno pulſum, & opibus euerſum, cuius patrem Tyrannus per ſummum ſcelus occiderat, ſecum ducebat, vt in Pacemenſi regno collocaret. Cùm verò primùm ad Pacemenſem portum appuliſſet, & rumore diſſipatum fuiſſet, Regis occiſi filium ea claſſe aduectum eſſe, multi clam in claſſem ſe contulêre, Regiumque iuuenem regem ſalutauêre. Tyrannus Gueinal, hoc enim illi nomē erat, vrbem foſſa & vallo munierat, magna militum præſidia ſuis locis diſpoſuerat, tormenta varia collocauerat, vigilias diligenter agi præceperat. Audierat enim Indiæ Prætorē eò claſſem eſſe miſſurū, vt illum regni poſſeſſione depelleret. Georgius Albuquercius ad illum miſit, qui diceret, vt regno, quod contra ius & fas vſurpauerat, vero regni ſucceſſori cederet. Quod ſi faceret, ſe operam daturum vt meliore eſſet conditione, ea, qua fuerat antè, quàm regnum illud occuparet. At tyrannus reſpondit, ſe regnum, quod ei iure aduenerat, & ab homine malefico contra ius vſurpatum fuerat, virtute cepiſſe. Se verò libenter Emmanuelem dominum agnoſcere, & ſumma fide tributum, quod imperatum eſſet, ſoluturum. Proinde orare & obteſtari, ne Regem, qui optimo iure in regni poſſeſſionem venerat, & qui ſe totiuſq; regni opes Emmanueli Regi libēter addicebat, vellet vllius gratia contra iura omnia violare. Orationibus & obteſtationibus huiuſmodi vltrò citroque ſine vllo fructu miſſis, decretum ab omnibus eſt, vt vrbs oppugnaretur. Opportunè autem Emmanuel Gama Malaca, cum naue rebus omnibus inſtructiſſima, ad eundē ſe portū contulerat. Rex quidam erat Pacemenſi finitimus: regnum Daru appellabatur. Is erat Principi pulſo ſanguine

Georgij Albuquercij Malacenſe iter, eiuſq; ſucceſſus.

Georgij Albuquercij ad Pacemēſem Tyrannū nuncius.

Tyrāni reſponſum.

Pacemenſe bellum.

guine propinquus, & illius gratia bellum assiduè cum tyranno gerebat. Is cùm audisset nostros vrbē oppugnare constituisse, exercitum, in quo supra tria hominum millia fuēre, repentè coegit, & ad Albuquerciū continuò venit, & operam, & opes suas omnes pollicitus fuit. Albuquercius animum gratum habuit, opera verò illius ad id bellum se minimè indigere respōdit. Rogauit tantùm, vt spectator adesset, vt videret, quo animo Lusitani hoste ferire didicissēt. Ne autem post victoriam, quam se propitio Dei numine adeptu rum confidebat, illius copiæ cum hostibus commisçę periculum adirent, eum admonuit, vt iuberet omnes suos capita ramis viridib' ornare, vt eo discrimine ab hostibus internosci possent. Deinde aciem triplicem instruxit: primam Sancio Henrico, alteram Alfonso Menesio attribuit, tertiā verò sibi reseruauit. In acie illius erāt Emmanuel Gama, Antonius Mirāda Azeuedius, Garsia Chaignus, Hector Valladares, Franciscus Bocarrus, & alij quidam viri nobiles, quorū virtus spectata multis in locis extiterat. Sancius primam stationem acriter oppugnare instituit. Menesius ne vlli laudem concederet, in locum sibi assignatum festinanter inuasit. Albuquercius postremò cū suis omnes ad certamen alacrius ineundum incendit. Fuit longo spacio varijs tormentis, & vasis fictilibus tormētario puluere cōpletis, atq; missilibus acerrimè pugnatum. Cùm propugnaculum immineret, vnde nostri non mediocre damnū accipiebant, Dionysius Melius, Emmanuel Gama, Hector Valladares, & Franciscus Bocarius ad portam accurrunt, fores effringunt, & repagula conuellunt, & aditu patefacto, cum reliquis, qui illos sequebantur, irrumpūt. Ad hunc modum prima statio expugnata fuit. Altera statio multò munitior, integra permanebat. Quæ fuit cū multo maiore periculo ab ijs, quos Albuquercius secū ducebat, & multò atrociore prælio superata. Certamē enim multo maius opinione, quàm nostri susceperant, extitit, adeò, vt omnes faterentur Christi præsenti numine profli- *Stationum oppugnatio.*

regis veniebant, & erant in fronte pugnaturi, vt Brittius constituerat, nondum propter aduersum ventum in terram accesserant. Hic cùm hostes fugerent, Rex, vt suis opem afferret, supra mille nobiles homines, armis egregiè tectos, & sex elephantos eduxit. At Brittius reliquas suas copias in statione expectabat. Ioannes verò Serranus, qui vexillum præferebat, sine vllo ad ducis imperium respectu, in hostes, qui cliuum subibant, signum intulit. Et cùm eum Brittius magnis vocibus reuocaret, voces nullo modo ad aures admisit, sed in instituta temeritate & amentia fortissimè perseuerauit. Idem multi eadem insania flagrantes effecerunt. Brittius cùm eos continere non posset, inuitus hominum furentium audaciam sequutus est. Et cùm nostri ingentem impetum tulissent, tantam impressionem fecerunt, vt hostes in vrbem compellerent. Ita cùm iã debellatum esse confiderent, in vrbem ingressi sunt, ne hostes ab illo metu refici, & recreari permitterent. At longè secùs, quàm suspicari fuerant, euenit. Nam cùm in via lata in copias, quæ regem circumsistebant, incidissent, pauci à multis circumuenti sunt. Qui cùm sibi moriendum esse cernerent, res admirabiles efficiebant. Primus, qui mortem oppetijt, Ioannes Serranus fuit. Quidam autem Gaspar Fernandus nomine vir egregiè fortis, cùm in elephantum, vt eum hasta transuerberaret, impetum ferret, ab elephanto proboscide in altum sublatus atque ad terram allisus, & pedibus ipsius elephanti conculcatus interijt. Georgius Brittius deinde cecidit, Christophorus Pinctus, Ioannes Pereira, Franciscus Godizius, & alij multi similiter occisi fuêre. Qui euadere potuerunt, fugæ se mandârunt. Quidam ex nauarchis, Laurentius Godinius nomine, copias suas, vt se cum Brittio coniungeret, educebat: cùm nostros fugientes, animaduerteret, non expectauit, dum illos exciperet, & hostium insequentiũ impetum ab illis reprimere conaretur, imò fœdissima fuga sibi consuluit: quo factum est, vt hostes vsque ad littus nostros insequerentur. Nondum om-

Io. Serrani temeritas.

Miserabilis clades Lusitanorum.

Raposi & Villosi virtus. nes sciebant, Ducem intra vrbem cecidisse. Ludouicus Raposus, & Petrus Villosus, viri, qui multa decora virtutis militaris obierant, cùm in ipso littore percepissent, Brittium occisum fuisse, dixerunt, sibi nullo modo tantam turpitudinem subeundam esse, vt ex prælio, in quo Dux occubuisset, euaderent. Itaque in hostes ruunt, neque cædendi finem faciunt, donec vulneribus concisi, & debilitati conciderent. *Gasparis Galli nauis vado impacta.* Gaspar Gallus, cui prima acies, in qua multi minoribus tormentis instructi veniebant, assignata fuerat, cum fluctibus, & aduerso vento pugnauerat. Cùm verò strepitum tormentorum, quibus hostes, qui erant in statione, nostros repellere nitebantur, audiret, nauem longam, cui præerat, remis, quantum hominum viribus, & summa animorum contentione fieri potuit, impelli & incitari præcepit. Quo facto, nauis impetu ipso quo ferebatur, in arenæ molem, quæ sub aquis latebat, impacta, sic inhæsit, vt nec remis, neque contis, nec vlla nautarum industria inde prius euelli potuerit, quàm rediẽs æstus, aquas, quibus sustineri nauis ipsa posset, afferret. Omnes igitur nauarchi cæsi sunt, præter duos, Gallum nempè & Godinium, qui prælio non interfuerant: vnus, quia non potuit, alter, quia fugæ turpitudinem subire minimè dubitauit. In quo prælio supra septuaginta viri Lusitani ceciderunt, & ex iis, qui euadere potuerunt, nullus extitit, qui non multis inde vulneribus fauciatus abiret. Anchoris autem solutis, è portu profecti sunt, & in portum Pedirensem se contulerunt: vbi inuenerũt Antonium Brittium, Georgij Brittij fratrem, qui communi omnium suffragio delectus fuit, vt in fratris demortui locum succederet. *Antonius Brittius fratri suffectus.* Sic autem fuerat ab Emmanuele decretum, vt si Georgium aliquis casus de medio sustulisset, Antonius Malucis insulis præesset. Antonius Brittius nauarchos reliquis nauibus præfecit, deindè in oram Pacemensem delatus, Georgium Albuquercium reperit. Itaque, omnes simul Malacam profecti sunt, vbi fuerunt à Garsia Sala cum humanitatę summa recepti

pti. Qui arcis confestim possessionem Georgio Albuquercio concessit. Hoc anno Leonora Regina Olysipone, mense Iunio peperit filiam, cui fuit Mariæ nomen impositum: quæ postea ingenio, & animi magnitudine & opibus summis excelluit, quamuis varijs casibus innupta in hunc vsque diem permanserit. Vt autem quid interim in India Iacobo Fernãdio Begiensi acciderit, oratione perstringamus, is eo tempore, quo Antonius Correa in Baharem missus à Siqueira fuit, in Indiam cum nauibus quatuor eiusdem Siqueiræ iussu nauigauit. In ora Cambaiæ duas naues cibarijs onustas, & vnam onerariam nauem satis opulentam pugnando cepit. Melichiazius, cùm prælium non procul à Diensi portu fieret, Hagamahamedum cum longis nauibus duodeuiginti misit, vt opem suis afferret. Sed eo tempore, quo is nauibus appropinquauit, iam prælium erat finitum, & hostium maxima pars occisa. Hagamahamedus tamen acrẽ prœlium de integro cum victoribus iniuit: nauem vnam, cuius nauarchus nominabatur Gaspar Doutelus, depressit: maxima eorum pars, qui eadem naue vehebantur, fluctibus demersa fuit: nauis ipsius Begiẽsis parum abfuit, quin mergeretur. Similiter & Nonius Fernandius Macedus summum periculum adiuit, & 14. in prœlio viros amisit. Cùm essent nostri in extremo periculo constituti, imbres immodici, & tonitrua, & fulgura, sublatiq; subita tempestate fluctus prælium diremerunt. Begiensis vt aquationem faceret, & rei frumentariæ consuleret, & naues iactatas reficeret, Chaulem petijt: cò Siqueira peruenit, à spe arcis propè Diũ ædificandæ deiectus. Locum enim, quem is delegerat, Melichiazius munierat. Præterea nauis ingens, quæ materiam subuehebat, incensa fuerat. In ea nanq; vincti Turcæ vehebantur, qui facinus incredibile susceperunt. Cùm enim mortem seruituti longè prætulissent, clauorum attritu scintillas excusserunt, quibus in tormẽtarium puluerẽ deiectis, flamma nauẽ & ipsos captiuos cum omnibus Lusitanis absumpsit. Alias deinde cogitatio-

RES EVROPEAE.

RES INDICAE.

Iacob. Fer. Begiensis nauale prælium.

Captiuorũ Turcarum facinus inauditum.

nes Siqueira cùm suscepisset, Odoardi Menesij aductu ab illis omnib⁹ depulsus fuit. Interim Petrus Syluius, quē Siqueira Armuzij reliquerat, vt quædam negotia conficeret, in Chaulensem orā peruenit. Hagamahamedus cū sua classe eò se contulit, Petriq; Syluij nauē multis tormentorum ictib⁹ vulneratam depressit. Syluius cum maxima hominum, quos ducebat, parte fluctibus haustus fuit: qui nando seruari potuerunt, capti, Diumque perducti sunt. Sub id tempus matrimonium Beatricis, Regis Emmanuelis filiæ, cum Carolo Allobrogum duce Olysippone celebratum est. Carolus eas nuptias aliquot antè annis ambierat, quòd ad suam dignitatem valdè pertinere arbitraretur, cū Emmanuele affinitatem contrahere, & quòd de Beatricis forma & pulchritudine, & de indole singulari multa percepisset: & de eadem re ad Emmanuelem legatos miserat. Sed nihil fuerat ab Emmanuele constitutum, Legationem tamen benignè acceperat, & filiæ ætatem parum matrimonio aptam excusauerat: & interim multa de statu & imperio Caroli, de regionis, quam iure possidebat, amplitudine, de illius moribus & vita clam per homines industrios inquirendo, eò deduct⁹ est, vt minimè eam affinitatem contemnendam arbitraretur. Quod vbi Carolus sensit, Legatos iterum in Lusitaniam misit. Nuptiæ pactæ sunt, & matrimonij conditiones scriptæ, & classis, qua Beatrix Nicæā veheretur (sic enim fœdere cautum fuerat) summis sumptibus, & singulari studio comparata. Classis erat duo deuiginti nauium, in quibus erant aliquæ tantæ magnitudinis, quanta nunquam in Lusitania naues vllæ perspectæ fuerant: erant etiam aliquot rostratæ, & triremes præterea, & longæ naues. Nauarchus, qui vniuersæ classi præesset, Martinus Albicastrensis, Villæ Nouæ Portimanensis Comes, vir singulari prudentia, ab Emmanuele delectus fuit. Martinus Costa Archiepiscopus Olysipponensis aliam nauem summis sumptibus instruxit, qua Beatricem sequeretur. Ex omni nobilitate fuerunt multi ab Emmanuele delecti: qui omnes

Hagamahamedi pugna naualis.

RES EVROPEAE

Allobrogū Ducis cum Emmanuelis filia nuptiæ.

omnes gemmis, & auro, & vestibus atque monilibus tam insignem speciem elegantię & magnificentię prę se ferebant, vt omnibus admirationem non mediocrē mouerent. Naues erant interius multo auro & varijs coloribus illustratæ. Festi dies, antè, quàm classis solueret, ludis quamplurimis àgitati, & nobilitatis frequētia, & omnium gratulatione celebrati. Neque solùm elegantia vestium curæ Lusitanis fuit, sed multò etiam magis armorum, & tormentorum ratio ab omnibus habita. Classis nono die Augusti vela dedit, in èxitu mēsis Septemb. ad portum Nicææ appulsa, & Beatrix cum maxima pompæ celebritate, & amoris insignis argumentis excepta à Carolo, & ab illius proceribus, & vniuersa nobilitate & multitudine fuit. Dum hæc geruntur, in India Lusitani, qui arcem Chaulis ædificabant (nondum enim erat absoluta, sed tantùm ad primam contignationem peruenerat) magnis laboribus & periculis afflictati sunt. Hagamahamedus enim sæpenumerò in Frācifcum Mendozam, & Georgium Menesium, qui singulis triremibus præerant, incursabat, & non paucos interimebat: & hæc in Siqueiræ & Menesij conspectu faciebat, qui nullo modo propter æstus accedentis impetum suis opem afferre poterant. Tempus enim hostis acer & infestus obseruabat, quo naues q̄ remis nō agebātur, ei nocere minimè possent. Siqueira cùm illi iter instaret, vt Cochimo in Lusitaniam intenderet, Henricum Menesium arci Chaulensi præposuit, maritimarum rerum curam Iacobo Fernandio Begiensi dedit. Ei verò, vt mare illud tueretur, duas naues magnas, 3. triremes, vnam nauem lōgam, & vnam præterea minorem nauem reliquit: deinde vela dare iussit. Cùm verò malacia summa nauigationem illius impediret, in ora naues suas propè Begiensis classem constituit. At Hagamahamedus cùm nullā rei benè gerendæ occasionem amittendam existimaret, cum 30. lōgis nauib⁹ classem Lusitanam circumibat, eamque multis tormentorum ictibus assiduè verberabat, & illius conatus nauium suarum celeritate, & vehe-

RES IN-DICAE.

Lusitanorū in arce Chaulensi periculum

vehementi remorũ impulsu, & concitatione frequẽter eludebat. Siquicra cùm se loco mouere nõ posset, angebatur. Begiensis Andreæ Sousæ, qui triremis cuiusdam præfectus erat, imperauit vt triremem suam in ostiũ fluminis, quod Chaulem alluit, impelleret, nè hostes per fluuium inuecti, arcem oppugnarent. Sed Hagamahamedus in Sousam inuectus, triremẽ nocte crebris ictibus oppugnauit, septem Lusitanos occidit, vulnera grauia & periculosa multis imposuit. Alexius Sousa, Andreæ Sousæ frater, non leue vulnus accepit. Ad triremem tandem, vt eam retineret, suam nauem applicuit. Georgius Menesius, vt opem Sousę ferret, accelerauit. Nihilo tamẽ secius Hagamahamedus, vt vtranque alligaret, summa ope contendebat. Sed Begiensis cum trireme, cuius præf. ct⁹ erat, & Frãciscus Mendoza cum 4. lembis subsidio occurrit: & cũ triremem Sousæ laceram & dissipatam animaduerteret, eam submoueri iussit. Deinde in triremem Georgij Menesij transcẽdit. Naues interim nostræ eò quòd ventus omninò defecerat, immobiles permanebant. Prælium verò exarsit. Qui erant in lembis, cum non possent, aut non auderent hostium impetum sustinere, lembos subduxerunt, vt triremis puppi se defenderent. Itaq; omne certamen erat contra duas triremes institutum. Malus triremis, in quam Begiensis se contulerat, erat iã pertusus, latera multis in locis perfossa. Begiensis cùm acerrimè dimicaret, & omnib⁹ locis occurreret, optimiq; ducis, & strenui militis munus simul obiret, exemplo suo multos ad rem strenuè gerendam excitabat. Cùm verò lembos nõ aspiceret, in puppim recurrit. Ergo, inquit, homines perditissimi, quos nec pudor, neque religio ad officium impellit, mauultis turpiter fugiendo, ab hoste crudelissimo necari, quàm fortiter & animosè dimicãdo, vitã tueri. Dum hæc diceret, tormẽti vnius ingentis pila latus illi⁹ percussit, loricã perfregit, & ipsius loricę fragmẽta intra lacerum corpus immisit. Cùm Geogius Menesius illũ cecidisse conspiceret, corpus illius integumento

Atrox cũ Hagamahamedo prælium.

mento inuolutum à militum conspectu subtraxit, nè multi cæde illius exanimati, à pugna desisterent. Eos autem, quos mors illius fallere non poterat, adhortatus est ne vnius viri casu animos demitterent, imò virtutis illius exemplō ad simile decus aspirarent. Tum ducis officio egregiè functus, multa pertulit. At multi ex illis, qui tormentis præerant, occisi iam fuerant. Tū quilibet pro vsu, quem habebat, eorum vice munus illud administrabat. Remiges, cùm essent à Christi sacris alieni, lingua nostris ignota hostem magnis vocibus admonent, vt triremem alligent. Neminem esse iam, qui eam tueri posset, cùm omnes aut mortui, aut vulneribus debilitati fuissent. Menesius cùm hoc animaduertisset, septem aut octo remiges vulnerauit, reliquos formidine perterritos in officio continuit. Hagamahamedus tamen, cùm magnam suorum partem interfectam, multas naues laceras animaduerteret, prælium, nè grauius aliquod damnum pateretur, omisit: Menesius, vt ijs, qui erant in littore, & prælium spectabant, victoriæ speciem præberet, illum per aliquod spatium insequutus est. Deindè triremem, quæ omnem propemodū prælij impetum sustinuerat, multis vexillis ornauit, & tormentorum omniū fragore lætitiæ significationem dedit, quod illius ciuitatis incolis maximum terrorem incussit. Deindè vt magis victoriæ confessionem cunctis exprimeret, ad vesperum in anchoris constitit. Postremò sublatis anchoris ad nauem prætoriam accessit, laceramq; triremem, & numerum eorum, qui pugnando ceciderant, ostendit. Siqueira noluit indè discedere, antequam classem reficeret, & ad Odoardum Menesium literas dedit, quibus rei statum significauit. Classe aūt refecta, maritimarum rerum præfecturam Antonio Correæ commisit, tantisper dum Ludouicus Menesius Odoardi Menesij frater, veniret, qui fuerat ab Emmanuele mari præfectus. Reb⁹ ad hunc modum constitutis, Siqueira Cochimum profectus est, vt se ad iter, quod erat ei in Lusitaniam faciendum, compararet. At Hagamahame-

dus

dus sex & triginta longas naues rursus instruxit, & ita in Chaulis portũ inuectus, classem in loco constituit, quo illam tutam à nostris facillimè cōseruabat. Hagamahamedus cùm Correã nihil mouere cerneret, ad classem illius accessit, & postquam ad ictum tormenti constitit, multis tormētis prælium instituit. At Correa tormentarij pulueris inopia laborabat, & ideò, nè totum sine magno fructu consumeret, summa vigilantia prouidebat. Nostri duas turres excitârant, atq; munierant, vnã ad oram, qua flumen in mare cadit, in qua specula erat, alteram propius vrbem. Hagamahamedus cominus decertare, non satis tutum arbitrabatur. Turrim verò, quæ erat ad fluminis ostium, oppugnare constituit. Eam triginta tantùm viri Lusitani tuebantur. Ducem igitur, Chilum nomine, cum 15. nauibus ad eam oppugnandam misit. Is ducentos viros in terram exposuit, in loco, quē rupes excelsa tegebat: qui inde in editum collem subierũt, qui turri imminebat. Hi turrim à terra acriter oppugnare, naues è mari quatere tormentis instituunt. Nostri ancipiti prælio districti, nulli tamen loco desunt. Turris Præfectus, cui nomen erat Petrus Vascius Furmanus, dum periculum à turri forti animo propulsat, tormenti vnius ictu percussus occubuit. Simon Ferreira & tormentorum magister, & nonnulli eiusdem muneris artifices occisi sunt. Correa interim, quamuis prælium cum Hagamahamedo tunc iniret, Rodericum Vascium Pereiram cum septuaginta viris Lusitanis duobus lembis immisit, vt ijs, qui arcem tuebantur, subueniret. Ij cùm in terram desilirent, in hostes, qui collem occuparant, inuadunt, eosque loco pellunt, & in fugam conijciunt, & ferociter in littus insequuntur, & multos interimunt. Hagamahamedus verò post prælium longo spatio protractum, cùm è suis maximum numerum interfectum aspiceret, receptui signum dedit. Porro autem Correa prælij contentione liberatus, in turrim iuit. Ibi eos mortuos, qui dicti sunt, aduersus vulneribus inuenit. Multos præterea vulnera-

Turris cuiusdam oppugnatio.

tos

tos offendit. Parma vnius, cui Petrus Queirosius nomen erat, septem & viginti sagittis transfixa fuerat, & alius nomine Emmanuel Cugna, similiter quinque & 20. sagittas parma infixa gerebat. Alij similiter multa signa virtutis indicabāt. Dum hostes ab arcis ingressu repelluntur, triginta ex illis cæsi sunt, & alij præterea sexaginta in littore ceciderunt, præter eos, quos Pereira ceciderat. Omnes fermè, q hoc prælio cæsi sunt, nobiles erant, quos cultus elegantior, & armorum vsus indicabat. Inter eos Chilus, qui ad arcē oppugnandam missus fuerat, & Aethiops quidam agminum ductor, vir fortissimus iacebant. Mortuorum capita Correa præcidi iussit, vt ea ad Hagamahamedum muneris parum grati loco mitteret. Turrim verò refecit, & firmiore præsidio muniuit, illiquè Aluarum Brittium præfecit. Interim Ludouicus Menesius interuenit, cui Correa classem continuò tradidit, & indè Cochimum profectus est. At Melichiazius pacem ab Odoardo Menesio postulauit, & culpā belli in Siqueiram transtulit. Hagamahamedo verò vt se cum classe reciperet, imperauit. Dum hæc in India citeriore gerun tur, Georgius Albuquercius Bintami vrbem egregiè munitam oppugnare constituit. Itaque classe magna comparata, in eam insulam traiecit, ad vrbem castra posuit, & stationes propugnatoribus nudare instituit. Sed scalas non attulerat. Dictum enim illi fuerat stationes & propugnacula propter humilitatem transcēdi facillimè posse: quòd longè secus esse reperit. Itaque fuit ab oppugnatione cum damno repulsus. Multi namque telis hostium ceciderunt, inter quos Georgius Melius extitit, qui cum Antonio Brittio in Malucas insulas nauigabat. Multi vulnerati sunt. Ita deinde se receperunt, vt hostes eos insequerentur, neque cædendi finem facerent, vsque eò, dum in scaphas & lembos, deinde in naues cum periculo non mediocri conscenderēt. Laqueiximena maritimarum rerum præfectus, vt magis victoriæ confessionem exprimeret, cum nauibus viginti classem Lusitanā persequu-

Queirosij & Cugnæ virtus insignis.

Infelix Bintami oppugnatio.

Ant. Brittij ad Maluca nauigatio. tus est, Egidiumque Simonem celocis præfectum cum omnibus, qui sub illo militabant, interfecit. Exitus igitur rē temerè susceptā, vt fieri plerunque solet, infelix admodum consequutus est. At Antonius Brittius ex eadem insula profectus, vt Malucas insulas peteret, ad Iauas in eo cursu delatus, classem in Agaciamensi portu constituit. Erat enim ea ciuitas fœderata. Aberat inde non procul insula nomine Maduram, cuius aqua laudabatur. Itaque magistrum nauis suæ eò misit, vt aquaretur. Incolæ in nostros impetum fecerunt, & lēbum ceperunt, & captiuos, eò, quòd insita quadam temeritate & insolentia primi iniurias intulerant, nullo modo, nisi pretio pro redemptione persoluto, reddiderunt. Brittius propterea, quod hyems erat, non potuit eodem anno in Malucas nauigare: & apud Hagacimenses hybernauit. Et hæc quidem in vlteriore India gesta sunt. Sub id verò tempus, Armuzij Xerafus operam dedit, vt scelus meditatum in actum tandem erumperet. Postquam enim opera & industria Correę Baharemensi insula potitus fuit, tantos ad scelestum illud facinus perficiendum spiritus assumpsit, vt oblitus fidei atque recentis illius beneficij, conatus omnes ad exitium nominis Lusitani comparauerit. Obstabat tamen Regis ipsius voluntas in Lusitanos propensa, qui etsi soceri crebris sermonibus alienatus à nostris extiterat, noui tamen muneris & beneficij recordatio eum rursus ad fidem, vt antea faciebat, obseruandam allexerat. Hominis tamen scelestissimi importunitate victus, & soceri authoritate commotus, quamuis pestem sibi comparari eo scelere perspiceret, hominibus perditissimis assensus est. Die igitur ad facinus præstituta, in ædes, in quibus Lusitani habitabant, irruerūt, inopinantes oppresserunt, & domos aliquas incenderunt. Supra sexaginta ea nocte Lusitani cæsi sunt. Huius coniurationis indicium ad arcis Præfectum delatū fuerat. Sed tanta fuit hominis in tanto periculo propulsando negligentia, tantaque suscepti muneris obliuio, vt ne commeatum quidem vllum ad obsidionē

Maduram Ins.

Armuziē- siū in Lusitanos conspiratio atque rebellio.

Garsiæ Cotignij negligentia.

tollerandum in arcem importandam curauerit. Ea tamen nocte, vt in re trepidâ fieri potuit, Garsia Cottignius (hoc enim præfecti nomen erat, vt diximus) turres ducibus assignauit, & tormenta apte collocari præcepit, & aciẽ instruxit, quæ Lusitanos in arcem confugientes exciperet, & impetum hostium ab arce repelleret. Nostri cum ex arce egressi fuissent, in Saracenorũ turbam impetum dederunt, multosque ex illis occiderunt, & non paucos Lusitanos, qui nondum interfecti fuerant, cõseruârunt. Cum vero in arcem redirent, in hostes, qui vias obsederant, inciderunt. Fit atrox prælium. Hostes odium acerbum & immane, nostros desperatio & indignatio stimulabat. Illi multitudine furenter elati, nostri virtute freti dimicabant. Tandem cùm nostris via ferro aperienda esset (aliter enim nulla spes salutis erat) tantam impressionem fecerunt, vt hostium aciem perrumperent, & multos interficerẽt, atque tandem in arcem euaderent. Omnes tamen, qui quadraginta tantùm erant, vulnerati fuerunt. Cottignius ea nocte nuncium de rebellione illa, & periculo in quo versabatur, ad Prætorem in Indiam misit. Et quia materia ad excitanda propugnacula deerat, nauẽ oneratam, quæ in anchoris consistebat, exonerari, & dissolui, & omnem materiam in arcem cõportari iussit: quod non sine maxima armorum contentione, & sine multo sanguine & aliquorum cæde fieri potuit: multi namque Saraceni, qui opus impedire nitebantur, occisi sunt, & aliqui etiam Lusitani ceciderunt: inter quos vir egregie fortis, Vascus Vieira nomine, cuius in ea pugna præclara virtus fuerat, occisus est. Eo verò tempore Emmanuel Sousa Tauares, qui cum classe mare Persicum & Arabicum peragrabat, vi tempestatis in Mascatem delatus fuerat. Eo Tristanus Vascius Veiga nauem, Calaiate profectus, appulerat. Vrbis præfectus illis Armuzij rebellionem, & scelus in Lusitanos conflatum nunciauit. Significauit præterea, se literas ab Armuzij Rege accepisse, quibus imperabat, vt omnes Lusitanos, qui in eadem vrbe versaren-

Atrox cũ Armuzijs pugna.

Armuzij Regis de Lusitanorũ strage decretum.

tur, confestim occideret. Quod etiam Calaiatensi præfecto, post Veigæ ab illa vrbe digressum, præscripserat. Omnes enim illius oræ ciuitates ad Armuzij ditionē & imperium pertinebant. Calaiatensis autem præfectus continuò paruit, & omnes Lusitanos, quos potuit, interemit. At Mascatensis, cùm esset vir senex, lōgoque rerum vsu peritus, & coniectura prouideret, facinus illud non esse feliciter casurum, se à cæde continuit. Veiga fuit vir neq; moderatus, neque moribus & vita rectè constitutus, tanta tamen animi magnitudine præditus, vt nullum vnquam periculum formidaret, ita, vt multi illum insaniæ, & præcipitis cuiusdam temeritatis insimularent. Is tunc, cùm inter illum & Sousam iurgium extitisset, solus cum triginta Lusitanis Armuzium profectus est, & per mediam hostium classem, in densos tormentorū globos, & in flāmas, & tela, & in sagittarū multitudinem irruit, tantaque virtute dimicauit, vt omnium iudicio vires humanas superaret. Atq; tandem cū hostiū classem perrumperet, in arcē penetrauit. Præbuit facinoris illius audacia hostibus maximum terrorē, & obsessos ad spē certissimæ salutis erexit. Emmanuel Sousa ad insulā Queixumē, quæ in arcis conspectu posita est, naues appulit. Cottignius cū à Veiga percepisset, Sousę classem esse exiguā, & hominum præsidio non satis munitā, illum rogauit, vt simultatem deponeret, & se rursus cum Sousa coniungeret. Is, etsi vulneratus erat, Cottignij precib⁹ obsequutus est. Iterum igitur non cū minore periculo classem hostium perrupit, & Sousam de statu, in quo arx tunc esset, admonuit. Cùm igitur æstus accederet, in hostes inuecti sunt. Præliū fuit vtrinq; magna viriū & armorum contentione commissum. Decem hostiū naues depressæ, multi interfecti atq; vulnerati fuerūt. E nostris vnus cecidit, octoginta vulnerati sunt: classis verò Lusitana ad arcis portas, hostib⁹ frustra repugnātibus, accessit. Xerafus cùm cerneret, arcem mari, propter Lusitanam classem, oppugnari minimè posse, omnes ad oppugnationem, quæ ex vrbe fiebat, conuertit.

Prudenter factum.

Audacissimū Veigæ facinus.

Præclarū Veigæ facinus.

Prælium nauale cū Armuzi ensibus.

Hostilis Stationis expugnatio.

rit. Consilio autem Turcæ cuiusdam, nomine Mirabdelic, viri in bellicis rebus exercitati, statione in regijs ędibus erexit, & alterā similiter in Xenodochio Lusitano, quod inter regias ædes & arcē interiectum erat, excitauit. Vnde, eò quòd propius abesset, hostes plurimū damni crebris tormentorum ictibus nostris inferebāt. Garsia Cottignius Emmanuelem Vetulum, & Rodericum Varellam cum hominibus quadraginta in eam stationem immisit. Hi stationem acriter oppugnant, parietem disturbant, violenter irrumpunt, magnamq; cædem faciunt: duo tamen in eo prælio cadunt, & omnes fermè vulnerantur. Statione ad hunc modū capta, Cottignius tormenta omnia, quæ in ea disposita fuerant, in arcem deportari præcepit. Xerafus ingens tormentum in infima regiarum ædium parte collocari iussit: illius ictibus arcis portæ confractæ atque dilaceratæ sunt. Aditum tamen illum Cottignius obiectis molibus obstruxit, & multa tellure compleuit. Tum è templi turre, quæ erat regijs ædibus aduersa, tormentū excellenti artifici commisit, qui ita collineauit vt hostium tormentum, quo fores effregerant, ictu primo dilaceraret. Hostes exterriti quidem eo casu sunt, in instituto tamen perseuerabant. Nostros cū multum fames, tum multò vehemētius sitis affligebat. Homines quidam obscuri ex arcę ad hostes transfugerunt, quorum indicio Xerafus accepit, nostros nō posse diutius sitim perferre. Eo nuncio fretus, statuit arcem admotis scalis oppugnare: non credebat enim, vllas vires in Lusitanis ad resistendum propter aquę penuriam residere. Hoc fuit Cottignio Saraceni cuiusdam indicio, qui ad illum transfugit, continuè delatum. At Cottignius vasa tormentario puluere completa, & trabes transuersas cū saxis ingentibus, ex trabibus aptissimè colligatis, in pinnis statuit. Hostes ad oppugnationē satis cōfidentes accedunt; plurimis simul scalis admotis, in arcē scandere nituntur, quantum quisq; potest, vt primus, vel inter primos, ad summū euadat, enititur: cùm Lusitani trabibus demissis scalas perfringunt, vasa deijci-

Solers facinus.

Stratagema Cottignij.

unt,multos ſaxis interimũt, multò plures flammis abſumunt: interim pilæ in confertos emiſſæ maximam ſtragẽ faciunt. Xeraſus receptui ſignum dedit, & ſcalis omiſſis, arcẽ tormentis quatere ſine intermiſſione parauit. Catapultam deinde in ædibus regijs diſponi iuſſit, quæ plurimum damni noſtris inferre potuiſſet, ſi aliquis inter hoſtes eſſet, qui ea vti ſciret. Sed hoſtium imperitia fruſtra fuit omnis opera in ea ſtatuenda cõſumpta. Tandem Xeraſus murum ædificauit, ea mente, vt ad tantam altitudinem perduceret, vt arci immineret, & tela atque denſas pilas in noſtros emitteret, ar cemq; propugnatoribus nudaret. At noſtri Cottignij iuſſu crebris duorũ tormentorũ ictibus murum quatiunt, cumque lata rima findunt, multiſq; locis pertundunt. Deinde galeas fuſtibus ſublatas inter pinnas ſtatuunt, vt armatorum ſpeciem præbeant, & choreas ducunt, maximamq; recentis lætitiæ ſignificationẽ dãt, vt hoſtes opinarentur recens auxiliũ aduenisse. Ea vero nocte, quæ ſequuta eſt, Cottignius Emmanuelem Vetulum, & Rodericum Varellam, cum vaſis puluere tormentario refertis, in murum immiſit. Hi magno ſilentio ad murum accedunt, & per rimas atq; foramina vaſa intra murum collocant: deinde ſparſum puluerem tenui quodam limite ab aduerſo muro ad arcẽ continuant. Deinde poſtquam in arcem recepti ſunt, ignem deijciunt. Flamma repentè in muri ruinas temporis momento diſcurrit, vaſa corripuit, incendiũ cũ horrendo quodam ſtrepitu concitauit, quod ſtationẽ, quæ intra murũ erat, abſumpſit: in ædes deinde regias impetu peruaſit. Ventus erat ea nocte vehemens, & ita euenit, vt cùm omnes accurrerent, nemo poſſet incendium reſtinguere. Neque ſolùm ædes regiæ, ſed magna etiam ciuitatis pars incendio illo conſumpta fuit. Hoc facto Xerafi atque Regis ſpes inciſæ fuerunt. Viderunt namq; ſuos conatus ad nihilum recidiſſe: & exiſtimabãt noſtros nouis præſidijs confirmatos eſſe, & idcirco ciuitatem deſerunt, & in aduerſam inſulam cum trepidatione traijciunt. Noſtri nè incendium vltra

Aliud Cottignij ſtratagema.

Xerafi & regis Armuzij fuga.

tra

tra serperet, operam dederunt, & varium ex vrbe commeatum, & aquam præcipuè in arcem importarunt. Rex postquam in Queixumensi insula constitit, literas ad Cottignium dedit, quibus significauit, se valdè suscepti facinoris pœnitere, cuius omnem culpā in Xerafum trāsferebat, & à Cottignio pacē suppliciter atq; demissè postulabat. Interim Gondisaluus Cottignius, Garsiæ Cottignij frater. ab India cum valido præsidio, iussu Odoardi Menesij Armuzium venit, cuius aduentu metus à nostris omninò depulsus, & omnis hostium spes prorsus abiecta fuit, & nostri, quasi iam pax instaurata esset. hostibus māsuefactis familiariter vti cœperunt. Xerafus tamen, vt susceptum scelus alio scelere cumularet, cùm intelligeret Regem literas ad Garsiam Cottignium clam misisse, Xamiro homini primario, quo plurimum vtebatur, negotiū dedit, vt ipsum regem strangularet: quod ille diligenter effecit. Illo mortuo, Xerafus Patxam, Mahametxā Zafardimi Regis filium, qui Zafardimus eo tempore, quo primùm Albuquercius Armuzium venit, regnabat. Regem creauit. Quo beneficio illum sibi vehementer obstrinxit, vt multò liberius tyrannidem cōstitueret, & per omnium facinorum genera vagaretur. Hoc anno in Africa Ioannes Cottignius ducentos equites eduxit, & rursus Alcassarem Quebirium profectus, iter ita fecit, vt prius omnes vias diligenter explorari iuberet. Tintanes tandem peruenit, qui locus Alcassare Quebirio quatuor millia passuum abest. Ibi in hostes inopinantes inuasit, multos occidit, captiuos quinquaginta duxit, & suprà duo millia boum abegit. Præfectus Alcassaris Quibirij cum trecentis equitibus & ducentis peditibus, vestigijs illius institit. Ioannes Cottignius pedetentim, & cautè copias agebat: & ita postremum agmen muniebat, vt hostes illi parùm nocerent. Transmisso autem fluuio constitit, & hostibus pugnandi potestatem fecit: & cùm illi fluuium transire metuerent, in eorum cōspectu conquieuit, & cibum sibi, & militibus apponi iussit. Inde

Missū Armuziensi arci subsidium.

Armuzij Rex à Xerafo necatum.

RES AFRICANAE.

Prospera Io. Cottignij excursio.

Arzilam cum omni præda ingressus, maximam lætitiam cunctis attulit. Fames enim tunc grauissima Hispaniam & Africã vexabat. At Hamet Larozius, qui summã Alcassaris Quibirij potestatem habebat, cum se magnã ignominiã accepisse iudicaret, quod Cottignius cùm tã exiguis copijs, tã procul Arzila, & prope Alcassarem Quibirium Mauros tam multos occidisset, & tantam prædam abduxisset, maculã delere constituit. Itaq; equites quadringentos Arzilam duxit. Dies erat caliginosus, & pluuius, & ideo factũ est, vt à speculatoribus minimè sentiretur. Multi lignãdi gratia ex vrbe sine metu exierãt, qui vbi primũ hostes conspicati sunt, in iumenta confestim insiliunt, & in vrbem inuehũtur, & sublatis clamoribus hostium aduentum significant. Multi, qui dispersi vagabãtur, in vrbẽ se recipiunt. Cottignius signo dato ex vrbe cum copiis egressus est. Adolescẽs quidã, Aluarus Nonius appellabatur, cuius pater regiæ supellectili præerat, in agmine primo, quod Fernãdus Mascaregnas antesignanorũ ductor agebat, exierat. Hu, cùm esset animosus & liberalis, adulatores multi sectabantur. Tũ quidam ex illis, Age inquiũt, facultatẽ tibi diuinitus oblatã ne prætermittas: nemo tibi dici, huius egregium decus vllo modo præripiat. In hostes irrue, nos te sequemur. Adolescens iuuenta & audacia furẽs, & adulatorum sermonibus inflatus, equũ incitauit. Mascaregnas illũ reuocare conatus fuit. Sed is, cùm inuidia illud fieri putaret, multo vehementius accelerauit, vt ante omnes manũ cum hoste consereret. Quinque & 20. illum sequuti sunt, qui tanto impetu in primum agmen hostiũ inuaserunt, vt eos retro cedere cõpellerent. Sed cum à Larozio subsidia repentè mitterẽtur, ipse circumuentus, atq; prius, quam auxilium afferri potuit, cæsus est: cum illo quatuor alij ceciderũt. Hostes deinde eos, qui fugiebãt, ferociter insequuti, cùm in Ioannẽ Cottignium incidissent, terga verterũt. At Ioannes Cottignius Aluarũ Nonium adhuc viuũ offendit, &, vt solatio, ꝙ adhiberi poterat, dolorẽ illius leni-

Hameti Larozij excursio.

Aluari Nonij infausta temeritas.

leniret, elaborauit, illumque in vrbem inferri cōtinuò iussit. Qui tamen antè quam ad vrbem accederet, expirauit. Cottignius verò Mascaregnam cum equitibus quadraginta, vt agmen postremum carperet, præmisit. Qui cùm aliquos primo impetu deturbasset, & vnum viuum cepisset, ex eo sciscitatus est, an Larozius ipse interesset. Cùm Larozium adesse intelligeret, Cottignium admonuit: qui eo nuncio valdè lætatus est: valdè enim cum Larozio congredi, propter viri famam, cupiebat. Et ipse Larozius se vehementer expetere sæpius asserebat. Verù cùm animum Cottignij ad dimicandum paratum cerneret, consilium mutauit. At Cottignius cū iam Sol occidisset, illum fugientem insequi noluit, sed quinq; captiuos homines primarios abduxit, & cæsorum spolia legit, & ita victor exercitū incolumem reduxit. Nemo enim cecidit, præter illos quinque, quos temeritas in illum casum præcipitauit. Eodem fermè tempore Henricus Menesius, Odoardi Menesij frater, vir multis disciplinis eruditus, Tingi præerat, qui multas cū non mediocris laude excursiones fecit, & cùm per exploratores intellexisset, Tetuani Præfectum in agrum Tingitanum copias educturum, vt vastitatem inferret, & Henrico pugnandi potestatē faceret, Henricus obuiam illi processit, & in loco, quo Præfectus erat venturus, tres dies expectauit. Quarto tandem die in vrbē reuersus est. Iam oēs ex equis descēderant, cùm repentè Præfectus apparuit. Pugnæ signo dato, Henricus Menesius in hostes inuectus est, illos fudit, fugauitque, & vsq; ad noctem insequutus, multos occidit, & nonnullos captiuos abduxit, maiusque multò damnum hostibus intulisset, nisi tenebræ noctis hostes seruassent. Duabus autem de causis victoria fuit insignis. Prima, quia præfectus Tetuani vir egregiè fortis habebatur, & magnas copias adducebat, & Menesius cum multo minore numero militum illi confidenter occurrerat. Altera, quia fieri non crediderant, vt homo, qui magnam vitæ partem in disciplinis varijs, & in pontificio iure consumpserat, tam acer in

Insignis Henrici Menesij victoria.

 armis

De prospero Vasci Fer. Caesarisq. Britanica naui praelio. armis esset. At Vascus Fernandius Cæsar fretum interim Gaditanū non magno quidem militum numero, sed magna virtute tuebatur. Cū verò ad illum biremis accederet, nauarchus illū admonuit, quatuor naues vnam nauē Lusitanā cepisse, quam secum è prætoriæ nauis puppe colligatam trahebant. Cæsar sine cunctatione vlla in eas cursum instituit, quas post Calpem montem conspexit: & cùm nauem prætoriam ab alijs disiunctam esse cerneret, in eā nauem suam incitauit, cumq; prope constitisset, eos, qui ea vehebantur, interrogauit, vnde essent. Illi (erant autem Britanni) responsum non dederunt, sed exitium minitati sunt, nisi protinus vela dimitteret. Cæsar cùm minimè solitus esset eiusmodi mandatis obsequi, nō obtemperauit, sed ad certamen ineundum, satis se promptum atque paratū exhibuit. Tormentis acriter vtrinque decertatur. Interim verò, qui erant in naui Lusitana, funem, quo erat alligata, præcidunt, quod Britanni, eò quod essent pugnæ acrius intenti, minimè perspexerunt. In hoc prælio Cæsar septem ex suis amisit, & multi præterea fragmentis scutorum, quæ hostium tormenta dissipabāt, erant grauissimè sauciati. Germanus quidam procero *Eximia Germani cuiusdam magnanimitas.* corpore, & animo satis acri ad moriendum, si opus esset, præparatus, 15. vulnera acceperat, è quibus plurimū sanguinis emanabat: quem Cæsar admonuit, vt è pugna tantisper abscederet, dum vulnera obligaret. Ego inquit, non prius hinc discedam, quàm aut moriar, aut hostes importunos vela demittere compellam. Deindè tormentum humero sustinet, & socium ignem applicare iubet: quo facto, nauis armamenta ea parte, qua antenná malo alligatur, dissipauit, maliq; partem perfregit: & cùm hoc iterum atq; tertio fecisset, magnum Britannis terrorem iniecit. Alius deindè Germanus, globo à prora in puppim immisso, multos interemit, & puppis partem dilacerauit. Britani iam eo tempore 20. ex suis amiserant, & multi vunerati discesserant. Itaq; vela continuò demiserunt. Quod etiam naues aliæ, quæ propter aduersum ventum prælio interesse

ne-

nequiuerant, effecerunt. Hoc facto Cæsar scapham demitti iussit, & Anglos accersiuit, & causam scire voluit, cur Lusitanam nauem cepissent. Illi responderunt, se, vt eam à Maurorum incursione, qui cum longis nauibus mare peragrabant, tuerentur, secum habere voluisse. Illos deinde misit, qui, vt se reficerent, Gades aduecti sunt. Cæsar Septam se contulit. Emmanuel verò vt fretum securius à piratis redderet, classem instruendam curauit, cui Simonem Cugnam, Tristani Cugnæ filium, præfecit. Hoc anno propter nimiam in Mauritania Tingitana siccitatem fuit ingens sterilitas agrorũ, & inopia frugum, fameque multos mortales absumpsit. Eo malo coacti Maurorum incredibilis multitudo, ad Regem Emmanuelem misit, qui dicerent, se velle ad Christi sanctissimum nomen adiungi, & quibusuis hominibus Christianis, qui eos salutaribus disciplinis erudirent, in seruitutem addici. Concessit hoc Rex libentissimè. Tãtum studiũ in illo religionis extitit, vt eo solùm nomine posset facillimè in fraudẽ impelli. Constabat tamẽ, eos simulatè religionẽ inopiæ subleuandę gratia profiteri, quam erant, vbi primùm facultas aliqua daretur, indignissimis factis violaturi. Præterea hostes immanes in intimas Lusitaniæ sedes admittere, minimè tutũ videbatur. Accedebat, quod erat opinio, eos pestilentiæ cõtagione corruptos, posse facillimè Lusitaniã pestiferis morbis inficere. Quin & vniuersa Lusitania eadẽ agrorũ sterilitate laborabat. Siccitas. n. primũ segetes multas absumpsit, postremò imbres immodici, q mẽse Maio & Aprili deciderant, fruges enatas corruperũt. Itaq; cũ magna Maurorũ multitudo se omnib,⁹ qui eos alere vellent, in seruitutẽ traderet, vix erat quisquã, qui eorũ opera vti vellet. Sic factũ est, vt multi egestate & fame cõfecti, fœdè perirẽt. Hoc anno Veneti cũ 5. magnis triremib⁹ Olysipponis portũ subierũt. Nauarchus erat Alexander Pisaurensis, vir patricius, qui in Rep. plurimũ autoritatis habebat. Is à Venetis legatus ad Emmanuelẽ missus fuit, vt cũ illo pactionẽ faceret de Indicis aromatibus, quæ volebant

Fames in Mauritania.

Voluntaria Maurorũ præ fame seruitus.

Veneta ad Emmanuelem legatio.

illis

illis certo pretio cū emolumento regis addici. Rex legatum honorificè admodū recepit, multisq; muneribus, & ornamentis affecit, & reliqua omnia, quæ postu labat, benignè præstitit. De aromatū verò pactione nihil transigi potuit. In anni huius exitu Rex Emman. eo tempore, quo magis opib⁹ & imperio, summaq; nominis gloria, & celebritate florebat, & optima, vt videbatur valetudine, & corporis robore, & incolumitate vigebat, in morbum subitò incidit, ex quo post dies nouem, decima tertia die mensis Decemb. ex hac vita migrauit. Quinquaginta duob⁹ annis & sex mensibus vixerat: è quib⁹ viginti sex annis, & mense cum dimidio regnauit. In ipso vitæ fine, maxima quædam insitæ religionis & pietatis documenta dedit. Testamentum cū singulari prudentia fecit, animum sacris sanctissimis expiauit, mortis certissimæ nuncium æquissimo animo tulit: sacerdotes, qui illum circunsistebant, & hymnis atq; precibus ad Deum adhibitis, vota pro illius salute sempiterna faciebant, adiuuabat, & versus sacrorū carminum multis in locis memoriter pronunciabat. Fuit in Bethlehemico templo, quod fundarat, cū multis lachrymis, quas desiderium illius excitabat, cùm regio funere, omniumque fermè Principum, & nobilitatis vniuersæ celebritate, in sepulchro conditus. Si verò cursum vitæ illius cōsideremus, hominem certè felicissimum, si felicitas vlla in rebus humanis extare potest, iudicabimus. Cùm esset regia stirpe procreatus, nulla tamen in spe regiæ dignitatis & amplitudinis enutritus extiterat. Omnes, qui illum iure propinquitatis, & antiquitatis antecedebant, varijs casibus extincti sunt. Regni verò patrimoniū miris accessionibus amplificauit. Armuzium, Arabiæ partem, Indiam Indo & Gange definitam, eam etiam, quę vltra Gangem est, extremasq; Oriētis Solis regiones imperio adiecit: terras incognitas perlustrauit. Omnia nanq;, quæ Lusitani illius imperio faciebant, ad illius laudem & gloriā referenda sunt. Nec enim Regis officium in vlla re clarius perspicitur, quàm in excellentium hominum, qui

Emmanuelis Lusit. Regis morbus et mors

Præparatio eiusdē ad mortē.

Exequiæ eius & sepulchrum

Vita mores & res gestæ.

tes præclaras cum maxima laude moliuntur, multitudine. Rex enim est, si verè hoc nomen vsurpat, qui spirit⁹ affert, qui animos ad laudem excitat, qui pericula subire compellit, qui deniq; honorib⁹ & præmijs virtuti propositis, multos homines sibi subditos cupiditate verissimę laudis inflāmat. Vt igitur militū fortitudo imperatorū industrię, quę illos exercuit, militaribus disciplinis instruxit, & promptos, & alacres ad rem gerendam exhibuit, ascribenda est: ita clarorū hominum laudes ad Reges optimos, qui claritatem illam honoribus debitis excitārūt, videtur esse optimo iure reuocandæ. Duplici igitur ratione Reges suorum laudē sibi vendicare possunt, quòd & primum homines ingenio excellenti maximarum rerum cupiditate inflāmarint, & quod eorum opera, quos singulari virtute præditos animaduertunt, vti sciant. Vt igitur nobilitatis effœminatę languor & ignauia summum Regi dedecus inurit: ita nobiliū virtus & industria illius nomen illustrat. A Regibus enim virtutes & vitia in vniuersam plerunq; Remp. tanquam à perenni fonte redundāt. Si igitur Vascus Gama tam admirabili virtute & industria viam in Orientē aperuit: si Odoard⁹ Paciecus Regis temporibus illis potentissimi impetū & arrogantiam compressit: si Franciscus Almeida iā illustres victorias adeptus cum insigni gloria fuit: si Alfonsus Albuquercius is Imperator extitit, vt sit cū summis imperatoribus, quorum nomen est immortalitati commendatum, meritò comparandus: id est maxima ex parte Ioannis secundi, & Emmanuelis huius nominis primi, è quorum disciplinis tam præclari homines prodiēre, virtutibus ascribendum. Idetiam de Ioanne Menesio, de Nonio Fernādio Ataidio, de Mascaregna & Cottignio, & alijs pręstantibus ad laudem viris existimādum est, ea omnia, quę gessēre, Emmanuelis virtute gesta fuisse. Quare minimè dubito, quin, si ille per se signa in Africam intulisset omnem Mauritaniam Tingitanam facillimè fuisset sub imperium subditurus. Sed ab eo consilio partim tempori

poribus, partim quorundam hominum timidorũ con filijs sæpè reuocatus fuit. Quãto tamẽ studio Mahumetis nomẽ extinguere conaretur, vrbes, quę illius imperio & industria captæ sunt, & arces similiter ędificatę atq; munitæ declarãt. Itaq; felicitas illius, quæ fuit incredibilis, nõ est fortunæ, vt hominũ vulgus loquitur, sed diuino beneficio, quod virtutibus illius fauebat, attribuenda. Fuit enim vita cõtinens, natura benign⁹, religione pius, præterea mitis atq; mansuetus, & in summa grauitate comis & perhumanus. Aditus facillimos habebat, in administrando iure, & negotijs impigrè gerẽdis summam adhibebat diligentiã. Manè, & sæpenumerò ante lucẽ surgebat, & rebus diuinis operã dabat: tũ in supplicũ postulatis audiẽdis, & negotijs Reip. trãsigẽdis tẽpus omne cõsumebat. Erat in sermone iucũdus, & non mediocri vrbanitate pditus, & admodũ liberalis. Domesticorũ necessitatibus summa benignitate cõsulebat. Milites alebat, res præclarè gestas non solũ laudib⁹, sed multis etiã muneribus, & beneficijs prosequebatur. Egentiũ inopiam opibus suis egregiè sustentabat. Viris religiosis, & virginibus sacris nõ solũ ea, quæ ad cultum religionis, verũ quæ ad domesticum vsum pertinebant, largè & munificè suppeditabat. Erat in sceleribus vindicãdis, & erratis suorũ coercẽndis seuerus, quamuis esset natura magis ad lenitatẽ, quã ad seueritatem propensus. Musica multũ delectabatur, sed non ita, vt Musicę studiũ illum à negotijs auocaret. In eadẽ domo multi fidibus pulsabãt, & ad cytharã canebant, & non pauci Quæstores, & Iurisconsulti, & reliqui varijs muneribus præfecti, ad illũ multa regni negotia deferebãt, ita, vt simul cũ honestissima oblectatione multa negotia conficeret. Erat ille quidẽ cultu vitæ lautissimus, mensaq; illius conquisitissimis epulis extructa, verũ admodum temperatè cibis vtebatur. A vino semper abstinuit, & diebus solenni ieiunio cõsecratis, ciborum abstinentiam summa religione conseruabat. Fauebat plurimum literis: de moribus externis multa percunctari solebat, historias libenter audiebat: quoties

es cibum publicè sumebat, erant epulæ magis iucundo & vtili sermone, q̃ coquorum artificio conditæ. Nam cũ hominib⁹ eruditis, & cum ijs, q̃ varias regiones peragrauerant, sermonem libentissimè conferebat. Honestissimis ludis operã dabat: pila, & frequenti venatione, cùm à negotijs erat otium, & ludis equestrib⁹ exercebatur. Sed hoc fuit in illo mirabile, quod vix vnquã tantum eiusmodi ludis indulsit, vt non aliquid ea die, qua animũ à negotijs relaxabat, quod ad regiũ munus pertineret, cum ministris suis transigeret. Vel enim in syluis versaretur, in syluis præsto aderat, qui ei supplicem libellum offerret, & aliquid cum illo ageret, in quo salus reip. verteretur. Siue celoce in mari vagaretur, in ipsa celoce ministri vehebantur qui cũ illo multa de publ. rebus cum vtilitate cõmuni transigerẽt. Illius ætate, inopia in exilium pulsa videbatur: mæstitię locus non erat: querimonię silebant: omnia choreis & cantibus personabant. Eiusmodi ludis aula Regia frequenter oblectabatur. Nobiles adolescentes cũ virginibus Regijs in aula, sine vlla libidinis significatione saltabant, & quamuis honestissimis amoribus indulgerent, virginibus erat insitum, neminem ad familiaritatem admittere, nisi illum, qui aliquid fortiter & animosè bellicis in rebus effecisset. Pueris enim nobilibus, qui in aula Regia versabantur, non erat licitum pallium virile sumere, antequam in Africã traijcerẽt, & aliquod inde decus egregium reportarẽt. Et his quidem moribus erat illius tempore nobilitas instituta, vt multi ex illius domo viri omni laude cumulati prodirent. Ecclesiæ sanctionibus alacritate singulari parebat: mores & ritus ab Ecclesia constitutos summa sanctitate & cæremonia tuebatur. Tempore, quo memoria suppliciorum, quæ Christus pro nobis in cruce pertulit, ritu solenni consecratur, à templo minimè discedebat: & tribus diebus quibus sanctissimum Eucharistiæ sacramentum erat in sepulchri quadam similitudine conditum, vt nobis memoriam nostræ salutis repræsentaret, neque vestes exuebat, nec ab eo

loco,

loco, nisi ad aliquod breue tempus abscedebat: & cùm somnus illum complectebatur, ibi sine vllo vitę delicatioris instrumento parumper accubabat. Multas sanctorum hominũ religiones instaurauit, eluxosq; mores ad pristinam seueritatẽ & sanctimoniam reduxit. Aedes sacras quàm plurimas vel a fundamentis extruxit, vel collapsas refecit. Odio acerbo Mahumetis sectã persequebatur, & eã de causa tanto studio bellum in Africa & Asia comparabat, vt, quantum in illo esset, memoriam erroris pestiferi deleret. Sic autem religionem colebat, vt nunquam studiũ publici iuris, & Reip. rationem intermitteret. Sic Reip. constituendæ, & moribus atq; legibus inuigilabat, vt bellicarum rerũ curã nullo modo deponeret. Sic se cũ musicis, aut venatoribus oblectabat, vt in medijs voluptatibus, salutis publicæ memoriam retineret. Itaq; eodẽ tempore classes in Mauritaniam & Aethiopiam, in Orientis solis regiones instruebat, præsidia in varias partes summittebat, iuri dicundo operam dabat, hominum querelis aures assiduè præbebat, commissa facinora vindicabat. Tanta tamen lenitate præditus erat, vt non facile hominum cupidorum, & omnia pericula metuentium, postulatis importunis obsisteret. Id autem effecit, vt manus multorum immodicè sacris rebus afferri permitteret, & transmissionem in Africam, cuius studio tantoperè flagrabat, ita differret, vt mors improuisa posset omnes illius cogitationes impedire. Attamen quamuis, vt res humanæ sunt, aliquid eiusmodi, quod reprehensione aliqua dignum videatur, in se admitteret, fuit is Princeps multis Regijs virtutibus ornatissimus, & immortali memoria consecrandus.

INDEX RERVM ET VERBORVM MEMORABILIVM IN DVODECIM LIbros Hieronymi Osorij Lusitani, Siluensis Episcopi, de rebus Emmanuelis, Lusitanorum Regis inuictißimi virtute & auspicio gestis: in quo numerus paginam: litera A priorem paginæ columnam, B posteriorem indicat.

A.

arabes

bellum

64.

cochi-

Em

Fides

Hen-

lu-

N.

Zabaij,

Z.

FINIS.